

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

MONVMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMUM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI.

SCRIPTORVM RERVM MEROVINGICARVM

TOMVS II.

HANNOVERAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI
MDCCCLXXXVIII.

SCRIPTORES
RERVM MEROVINGICARVM.

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI.

TOMVS II.

FREDEGARI ET ALIORVM CHRONICA.
VITAE SANCTORVM.

HANNOVERAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI.
MDCCLXXXVIII.

JUN - 4 1934
6973.

FREDEGARII
ET ALIORVM CHRONICA.
VITAE SANCTORVM.

EDIDIT

BRVNO KRVSCH.

INEST I TABVLA.

HANNOVERAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI
MDCCCLXXXVIII.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 309

1960

PHYSICS 309

PHYSICS 309

PHYSICS 309

PHYSICS 309

HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

	<i>Pagg.</i>
<i>Praefatio auctore W. Wattenbach</i>	VII
<i>Chronicarum quae dicuntur Fredegarii Scholastici libri IV. cum Continuationibus</i>	1
<i>Appendix</i>	194
I. <i>Historia Daretis Frigii de origine Francorum</i>	194
II. <i>Gesta Theoderici regis</i>	200
1. <i>Vita Fuldensis</i>	202
2. <i>Vita ex Aimoino hausta</i>	210
<i>Liber historiae Francorum</i>	215
<i>Vitae Sanctorum generis regii</i>	329
<i>Passio S. Sigismundi regis</i>	329
<i>Vita S. Chrothildis</i>	341
<i>Vita S. Chlodovaldi</i>	349
<i>De Vita S. Radegundis libri II.</i>	358
<i>Gesta Dagoberti I. regis Francorum</i>	396
<i>Vita S. Arnulfi</i>	426
<i>Vita S. Geretrudis</i>	447
<i>Vita S. Balthildis</i>	475
<i>Vita Dagoberti III. regis Francorum</i>	509
<i>Indices</i>	525

Tabula I. ad pag. 10.

DD
3
M8
57
Vol. 2

Post Gregorii Turonensis opera tomo huius seriei primo edita nunc iam prodit tomus alter, qui totus Brunonis Krusch acumini et diligentiae indefessae debetur. Complectitur reliquos aetatis Merovingicae rerum scriptores, exceptis iis qui in Auctorum antiquissimorum serie edendi restant, Fredegarii quae dicuntur chronicas et Librum historiae Francorum, qui Gesta regum Francorum appellari solebat, prima nunc vice ad artis criticae regulas exactissime, quantum fieri poterat, elaborata. Quorum originem et, quae postea accesserunt, tam recognitiones quam continuationes cum iam pridem Kruschius laboriose perscrutatus esset editisque disputationibus illustrasset, perfectam hanc editionem omnibus quam maxime acceptam gratamque fore confidimus. Addita sunt et Historia, quae Daretis Frigii dicitur, de origine Francorum et Gesta Theoderici regis, parvae quidem frugis, sed quae rei litterariae studiosis utilitatem aliquam afferant. Tum vero, cum ingens Vitarum de eius aevi hominibus sanctitate morum conspicuis scriptarum congeries ad tomum tertium seponenda esset, in supplementum huius voluminis subiunctae sunt Vitae

Sanctorum generis regii, ubi, quantum codicum vetustissimorum examen ad veram earum speciem indagandam valeat, facile apparet, etsi, subsidiis, quibus uti possemus, deficientibus, dubia non pauca supersint. Nam auctor ipse quid scripserit, rarissime contingit ut perspicere valeamus. Invenies autem inter has Vitas et Gesta Dagoberti regis, quamquam inter sanctos minime receptus est; quae propter chartarum tam genuinarum quam fictarum, quibus auctor usus est, copiam magis, quam fieri solebat, attendenda esse, Kruschius nuper monstravit.

Dabam Berolini, 24. Nov. 1887.

W. WATTENBACH.

CHRONICARUM
QUAE DICUNTUR
FREDEGARII SCHOLASTICI
LIBRI IV
CUM CONTINUATIONIBUS.

EDIDIT

BRUNO KRUSCH.

De chronicis quae Fredegarii Scholastici nomine circumferuntur disserenti mihi numquam satis dolendum est, quod scriptoris de historia scribenda optime meriti, quippe qui res per dimidium saeculum in Gallia terrisque vicinis gestas fere solus memoriae tradiderit, et nomen et conditionem prorsus ignoramus, de tempore quo scripserit atque de patria non satis instructi sumus. Fredegarii enim nomen codicibus nullis confirmatum saeculo demum sexto decimo vergente ab homine nescio quo inventum ne dicam fictum esse, Monod v. cl., qui hisce chronicis multum studii impendit, luculente exposuit¹. Itaque nulla ratione probatur, nisi quod trecentos fere annos ita nuncupatae chronicae prorsus nomine carerent, si ut adulterinum illud tolleretur, id quod agere noluimus. Sunt autem quae nobis persuadeant, non ab uno totum opus compositum esse, sed diversis temporibus diversos chronicis studium navasse.

Quod ad annum pertinet, quo chronicae conditae sunt, Brosien² ante a. 663. vel a. 664. id factum esse coniecit, alii aliud statuerunt. Re vera quamquam liber ultimus a. 642.³ in c. 90. desinit, tamen c. 88. de Ottone baiulo, qui Grimoldo maiori domus adversabatur, a. 643. interfecto, c. 82. de Chyntasindo Wisigothorum rege a. 652. defuncto agitur, atque c. 48. Samo Winidorum rex ab a. 40. Chlotharii (623/4) 35 annos regnasse, c. 81. Constans imperator tributa Saracenis ne daret recusasse

1) 'Revue critique' 1873, p. 253. Anno 1599. Claude Fauchet, 'Antiquitez Gauloises et Françoises' ('Oeuvres de Fauchet. Paris' 1610, p. 148) chronicas hocce modo laudavit: 'recueil que l'on pense avoir été faict par Idace ou Frédégaire Scholastique', marginique adscripsit: 'Icy commence le recueil donné à Frédégaire Scolastique par faute de sçavoir le vray auteur'; at iam anno ante Scaligerus, *De emendatione temporum* p. 168, Fredegarii nomine usus est, quod eodem fere tempore Freherus novit; cf. *Virorum Cl. ad Goldastum epp. ex bibl. Thülemarii* p. 54.

2) 'Untersuchung der Quellen zur Gesch. des fr. K. Dagobert I', p. 13. 3) Non a. 641; cf. 'Forsch. z. Deutsch. Gesch.' XXII, p. 465.

traditur, id quod a. 658. Theophane teste gestum est. Itaque illo demum anno vel potius paulo post capita nonnulla scripta esse, nemo est qui non videat. Quod ne de toto opere dicamus, rationes obstant haudquaquam parvi pendendae. Primum catalogus pontificum Romanorum libro primo adnexus in Theodoro desinit, qui cum annos, menses, dies nullos ut decessores habeat, scriptoris tempore etiam vivebat. Idem die 5 24. Nov. a. 642. consecratus, d. 14. Mai. a. 649. depositus est. Deinde qui catalogum excipit brevis chronicorum liber, imperatorem ultimum Eraglius an. 31. recenset, quem a. 641. mortuum esse satis constat. Itaque nullo modo dubitari potest, quin utrumque caput libri primi ante d. 14. Mai. a. 649. scriptum sit. Cum autem Heraclii successor neque Heracleonas neque Constantinus neque Constans laudatus sit, paulo post 10 mortem ipsius neque vero ante d. 24. Nov. a. 642, quo Theodorus consecratus est, libri primi extremam partem conditam esse, manifestum est. Si iam totum chronicarum corpus, ut ii qui hac de re scripserunt, a. demum 663. vel 664. conditum esse contenderes, circa viginti annos in libris 2. 3. 4. scribendis Fredegarius consump- sisset necdum opus perfecisset. Quod cum libri tres priores una cum parte quarti, 15 perpauca locis exceptis, ex aliis libris excerpti sint, verisimile minime videtur esse. Huc accedit, quod a. 642, quo liber primus compositus est, cum fine chronicarum, quas eodem a. 642. desinere iam dixi, optime convenit¹. Itaque facere non possum, quin hanc chronographiam a. 642. conscriptam, a. 658. vel paulo post rebus quibusdam exteris insertis auctam ampliatamque esse censeam. 20

Chronicarum libros accurate perscrutantem illud non fugiet, quod, dum regum, quibus Burgundia subdita erat, anni fere semper indicantur, lib. IV, cap. 87. 88. annus octavus decimusque Sigyberti regis Austrasiorum laudati sunt, qui cum a. 641. 643. a Christo nato conveniunt. Utrumque caput tertius Chlodovei regis Burgundionum annus (= 641. p. Chr., c. 83) praecedit, quartus eiusdem regis (= 642. p. Chr., c. 89) 25 sequitur, ita ut res a. 643. gestae (c. 88) a. 642. antegrediantur. Quibus ex causis intellegitur, c. 87. 88. a reliquo opere prorsus distare, quae post chronicas confectas inserta esse, cum ordo temporum turbatus², tum locus, quem hic exscribendum esse duxi, probant: Igitur, inquit, post discessum Dagoberti regi, quo ordine eiusdem tinsauri inter filius devisi fuerant, nun obmittam, sed delucedato ordine uis volu- 30 mine inseri procurabo (c. 84 ex.). Sequuntur c. 85—88, in quibus permulta de Austrasiis relata sunt, Burgundionum nulla ratione habita, ita ut thesaurorum, qui inter heredes Dagoberti divisi sunt, pars quae Chlodoveo Burgundionum regi cessit ne commemorata quidem sit. Itaque hanc Austrasiorum historiam ab homine quodam Austrasio conscriptam hisce Burgundionum chronicis insertam esse neque suo loco, 35 cum et initium³ (c. 85) et finis seriem temporum excedant, luce clarius videtur esse. Sermonem scriptoris Austrasii illi c. 81. 82, ubi Chyntasindi Constantisque historia (a. 652. 658) narrata est, valde similem esse, alio loco ostendi⁴, quare Austrasius idem videtur esse qui circa a. 658. rebus Wisigothicis Byzantinisque Fredegarii chronicas auxit. De c. 48, in quo Samo Winidorum rex usque ad a. 658. 40 regnasse fertur, cui tribuam, adhuc haesito. Nam, quotiens Fredegarius in rebus exteris cum annis regum Francorum componendis erraverit, expendenti mihi dubitandum est, utrum de Samone a. 40. Chlotharii memoriae tradita hoc ipso anno gesta

1) Consensum re vera non satis mirandum, si Fredegarius a. 663. vel 664. scripsisset, Monod v. cl. in 'Jahrbuch f. Schweizerische Gesch.' III, p. 146, ita explicavit, quasi liber primus 45 a librario quodam postea adiectus esset, qui rationes quoque usque ad annum quo Fredegarius deficit duxisset. Sed genuinum probant Troiani Frigiique tabulae gentium ante Macedones inserti; cf. 'N. Archiv' VII, p. 464. 2) In reliquo libro res Francicae semper ex ordine narratae, sed in Byzantinis, Langobardicis, Wisigothicis ubique fere comprehensa sunt annis diversis gesta. 3) V. 'N. Archiv' VII, p. 432. 4) *Ib.* p. 433. 50

sint, an iis potius qui praecedunt. Quod cum verisimile sit, 35 quos regnavit anni ex anno forte superiore quodam computandi sunt, neque huius capitis scriptorem a. 658. vidisse, pro certo affirmari potest. Ceterum quod e pago Samonem originem traxisse retulit Senonago in Hannonia sito, scriptor Burgundio nullus agnoscitur.

Cum res per sexaginta fere annos gestae in libro quarto posteris traditae sint, scriptorem a. 642. libris scriptis usum esse, facile apparet. Qui ineunte chronica exscripti sunt annales Burgundici, Brosien teste¹, a. 602/603. desierunt, postquam defectio solis ultima relata est. Neque qui iam restant 40 fere annos ab uno omnes descriptos esse credi potest. Vero sunt, quae alium scriptorem historiam ad a. 613. perduxisse nobis persuadeant, quam alii ad sua tempora continuaverunt. Primum enim ab a. 613. regum Burgundionum anni ita computantur, ut ii quoque, quos alibi regnaverunt, illis tribuantur, dum in priore parte eorum tantum ratio habetur, quos in Burgundia gubernanda degerunt. Deinde narratio cum usque ad a. 613. satis uber atque prolixa facta sit, ita ut c. 26. vel dies², quibus res gestae sint, scriptor non ignoraret, inde ab a. 613. tum tenuis ac ieiuna deprehenditur, ut a. 31. 32. 36—38. 40. Chlotharii regis de Francis prorsus nihil, reliquis autem annis perpauca tantum memoriae tradita sint. Hiatum quicumque chronicam condidit ipse iam supplebat, quippe qui c. 45. narratiunculam de Langobardis insereret, quae fide plane caret. Quin ergo prior chronicae pars a. 613. ab aequali neque ab illo qui posteriorem adiecit confectus sit, nullus dubito, sed quaeritur, utrum scriptor a. 642, postquam annales Burgundici a. 602/603. defecerunt, in historia componenda altero fonte ad a. 613. perducto usus sit, an is qui a. 613. scripserit ipsam Fredegarii chronographiam primus composuerit, quae ab altero ad a. 642. continuata, a tertio a. 658. aucta sit. Quae res quomodo se habeat, e cap. 24. libri primi intellegitur. Libro enim Generationis ab Hippolyto episcopo composito 'supputatio Eusebii Hieronimi' quaedam subiuncta est, ubi anni a mundo condito usque ad 15. a. Tiberii 5228 ex chronico Hieronymi, a. 430 usque ad Constantinum Rufum coss. (457. p. Chr.) ex paschali Victorii, denique a Constantino et Rufo usque ad ann. primum regni Sygiberti regis Francorum, filio Theuderici regis, ann. 156 computati sunt. Si a. 457, quo Constantinus Rufus coss. erant, 156 a. addideris, 613 efficiuntur. Eodem a. 613, ut in c. 39. libri quarti legitur, Theuderico rege Mettis defuncto, Brunichildis Sigibertum, eiusdem filium, in regnum adscivit, qui paulo post a Chlothario victore superatus atque interfectus est. Itaque cum Sigiberti regis primus annus idem ultimus sit, nemo est qui non intellegat, ipso a. 613.³ hanc supputationem scriptam esse, id quod etiam ex extremis verbis cognoscitur: item a passione Domini per paschale Victorii usque in tempore isto invenies veritatem. Ad eundem primum Sigiberti regis annum summa subducta est: Itaque fiunt simul ab Adam usque ad annum primum regni Sygiberthy regis anni 5815, ubi pro 5814 male 5815 scriptum est. Hanc clausulam primi libri olim fuisse cum manifestum sit, quae iam sequuntur capita ab alio quodam scriptore addita esse, necesse est. Re vera c. 25, quod catalogum pontificum continet, c. 26. cum chronico usque ad Heraclium perducto vix alium ac Burgundionem illum qui a. 642. scripsit auctorem habent.

Ergo ex libris et quarto et primo vetustior, ut ita dicam, Fredegarius enucleatus est, quem iam a. 613. chronicas collegisse suique temporis historiam adiecissee constat. Libro secundo, qui Hieronymi Idaciique chronicas continet, cum tertio comparato idem probatur. De Actio enim in 'Scarpso Gregorii' c. 1. haec scripta sunt: Cum inisset certamen cum Chunis, que gessit, Ydatius suae storiiae huius volumine narrat. Sed quae in libro II, c. 53, de rebus ab Actio cum Chunis

1) l. l. p. 32. 2) in diem festi sancti Martini et nativitate Domini. 3) Neque a. 614, id quod Monod v. cl., 'Jahrb. f. schweiz. Gesch.' p. 144 n., statuit.

gestis narrata sunt, non Idacii, sed Franci illius sunt, qui eundem librum composuit. Item l. III, c. 2: De Francorum vero regibus beatus Hieronimus, qui iam olim fuerant, scripsit, intelleguntur fabulae Francicae non ab Hieronymo, sed ab illo qui librum secundum composuit fictae. Vero quae sequitur narratiuncula fere ad verbum ex libro secundo petita est levitate tanta, ut in exitu: Multis post temporibus 5 cum ducibus externas dominationis semper negantes verbum transaegerunt omissum sit, ex l. II, c. 6. supplendum. Ergo qui librum tertium scripsit, illius secundum esse non posse, apparet. Cum autem codex, quo Fredegarius in chronographia componenda usus est, Cheltenhamensi¹ illi simillimus et librum Generationis et Hieronymi et Idacii chronicas continuerit, librum secundum ab eodem, qui primum condidit, compositum 10 esse intellegitur, scriptore scilicet a. 613. Tunc 'scarpsum Gregorii', exceptis rebus Burgundicis, quae ad annales pertinent, in priore libri quarti parte exscriptos, aut a scriptore a. 642. aut ab illo a. 658. compositum esse, necesse est. At cum ille in Burgundia, hic in Austrasia scripserit, id quod infra exponam, liber III. ab homine Burgundione excerptus priori tribuendus est. 15

Ut libro primo postea quaedam addita sunt, ita secundum a scriptore a. 642. auctum esse, omnino verisimile est. Per quem sine dubio fabula Chlodovei et Alarici (c. 58) Idacio inserta est, quae primum sermone cum posteriore libri quarti parte convenit², deinde Gesta Theoderici regis, quae c. 57. et 59. continent, male interrumpit, tum loco ex historia Gregorii sumpto ad scriptorem libri tertii accedit. Etiam in iis 20 quae c. 59. libri II. excipiunt Gregorii historia exscripta est. Quid si appendicem hanc postea ab eodem scriptore a. 642. libro secundo adiectam esse, coniciamus? Re vera in uno codice Claromontano post c. 59. Explicit legitur, quod librum vel Gestorum, si haec ab alio condita esse putas, vel Fredegarii secundum, si Theoderici Vitam ab ipso Franco descriptam esse opinaris, vel utrumque, id quod antepono, hoc 25 loco desiisse testatur.

Sunt itaque tres chronicarum, quibus Fredegarii nomen inscriptum est, auctores, quorum primus a. 613, libro Generationis, Hieronymi Idacique chronicis atque priore ultimi libri parte collectis, opus condidit, quod secundus a. 642. 'Scarpso Gregorii' aliisque locis ampliavit et ad suum tempus perduxit, tertius a. 658. capitibus 30 quibusdam auxit. Is etiam historiam 'in ordine debeto' relaturum se esse promisit³, sed promissum non praestitit.

Iam quaeritur, ad quotum libri quarti caput primus scriptor pervenerit. De a. 613, quo Theuderico defuncto Sigibertus rex creatus est, eoque cum Brunichilde interfecto, Chlotharius totam Galliam in ditionem suam redegit, in sex capitibus (39—44) agitur. 35 Neque tamen haec omnia a vetustiore illo scriptore composita esse, vel ex ea re intellegitur, quod c. 42. ex. Chlotharius post a. 613. 16 annos monarchiam tenuisse dicitur, et c. 43. in. ann. 30. Chlotharii computatur, dum in priore chronicae parte eorum quos aliis in partibus reges Burgundionum regnaverunt annorum ratio nulla habetur. Sed capita quoque 40. et 41, quod ad sermonem pertinet, multo magis cum posteriore 40 quam cum priore chronica conveniunt. In c. 40. Arnulfus et Pippinus primum laudati sunt, quorum dehinc usque ad a. 624/625. nulla mentio facta est, c. 41. Burgundae-farones primum proferuntur, c. 42. Nepticum primum commemoratum est, quod demum c. 57. (a. 629) ita scriptum reperitur. Haec omnia prorsus nova obstant, quominus post c. 40. scriptorem a. 613. ab historia scribenda recessisse opinemur. Itaque c. 39. 45 ex. chronicae finem imposuit, cum in regnum patris institutum esse Sigibertum scripsisset, cuius primo eodem ultimo anno opus confecit. Eum autem, qui historiam ad a. 642. perduxit, de rebus quae a. 613. gesta sunt, ut de Sigiberto Brunichildeque

1) De quo v. 'N. Archiv' VII, p. 466. 2) Lib. IV, c. 64. et lib. II, c. 58. gladii breves 'uxi' appellantur, quo vocabulo praeter Fredegarium nullus usus est. 3) C. 81. ex. 50

interfectis Chlotharioque totius Franciae rege facto, e schedulis¹ quibusdam melius instructum esse verisimile est, quam de illis quae annis insequentibus acciderunt. Ut et primum et secundum librum auxit, ita quarti priorem partem eundem supplesse et recognovisse, vel coniciendum est. Itaque non mirum est, quod c. 36. Columbani vita
5 excerpta, in aliis capitibus alia post a. 613. scripta deprehenduntur, quae sententiam nostram certa temporum ratione nixam convellere minime possunt.

De loco, ubi Fredegarii chronicae ortae sunt, qui hanc rem tractaverunt, inter se nimis dissentiunt, cum alii Aventicum², alii Genevam³, alii Cabillonem⁴ statuerint. Nos quidem facere non possumus, quin Valesio assentiamur. Quod primum ad annales
0 pertinet, qui scriptoris a. 613. chronicam ducunt, unde successor eiusdem Scarpsio Gregorii nonnulli inseruit, in pago Ultraiurano scripti videntur esse, cum c. 13. 'Teudofredus dux Ultraiuranus mortuus esse et Wandalmarus successisse' dicatur, atque c. 18. 'lacum Duninsem valide ebullisse' memoriae traditum sit. Qua in urbe
5 annalium scriptor degerit, affirmari vix poterit, sed, quin casu evenerit, dubito, ut Marius Aventicensis episcopus in chronico a. 573. eundem Theudofridum post Vaefarium defunctum ducem ordinatum esse retulerit. Denique, Langobardis in Burgundiam irruentibus, et annalium scriptor (lib. III, c. 68) et Marius a. 574. eiusdem mentionem fecerunt, ita ut vel conici possit, in eadem urbe Aventicensi, ubi Marius scripsit, annales illos compositos esse. Certe qui fonte illo usus est, scriptor a. 613.
0 Aventicensis erat. Nam postquam capitolium a Vespasiano aedificatum esse ex Hieronymo retulit: Aventicum, inquit⁵, civitatem aedificare praecepit. A Tito filio suo postea expletur et nobelissima in Gallia Cisalpina atficetur, et paulo post: Titus universam Gallileam circumvit et Aventeco civitate, quem pater inciperat, explevit et gloriosae, eo quod eam diligebat, ornabit, denique c. 40. Hieronymum his verbis auxit:
5 Alamanni vastatum Aventicum praevencione Wibili cuinomento et plurima parte Galliarum. Nemo est qui non videat, Fredegarium illum Aventico urbi, cuius nomen Germanicum Wifflisburg non ignoravit, nimis studuisse. Sed non deerant qui contenderent, Aventicum destructum fuisse, id quod Ammianus XV, 11, §. 12. testatur, neque chronicas has inter ruinas confici potuisse. Quibus respondeo, restitutum illud esse, praesertim
0 cum saeculo VI. vergente etiamtum sede episcopali ornatum esset. Neque video, qua ratione Marium Aventici scripsisse affirmemus, idem Fredegarium ibidem egisse, ne gemus. Huc accedit, quod etiam in quarto libro pagi Ultraiurani Aventicique ratio
habita est. Nam a. 603/604. post Wandalmarum mortuum Protadius dux Ultraiuranus ordinatus esse fertur⁶; c. 37. Alamannos rursus eundem pagum, qui h. l.
5 'Aventicensis Ultraioranus' appellatur, vastasse, scriptor retulit. Apud Wangas, locum quendam prope Saladorum vel prope Veronam Helveticam, proelium tunc commissum est, in quo Transiurani ab Alamannis superati sunt. Victores 'maximum partem territorio Aventicense incendio concremant, reversique cum predam pergunt ad propriam'. His rebus expositis, dubitari nequit, quin scriptor a. 613. Aventici in
0 pago Ultraiurano scripserit. Idem studium pago quem commemoravi scriptor a. 642. obtulit, quippe qui comitibus ex terra illa ortis patriam accuratissime adscripserit. Ita c. 42. Brunehildis per Herponem 'comestaboli de pago Ultraiorano ex villa Orba', quae ad meridiem lacus Novi-castris sita est, in conspectum Chlotharii profertur, et
c. 90. Bertharius, qui 'citis primus' contra Willebadum patricium dimicavit, 'comis palatii Francus de pago Ultraiorano' appellatur. Hic quomodo cum Manaulfo Burgundione congressus a Chabedone filio morti ereptus sit, uberius fusiusque narratum

1) Cf. 'N. Archiv' VII, p. 447. 2) Valesius, Res Francicae II, p. 446. 3) Brosien

l. l. p. 21 sqq. 4) Monod l. l. p. 157 sqq. 5) Lib. II, c. 36. 6) Quae res an ex annalibus Burgundicis exscripta sit, nescio.

est, quam scriptori alienigenae aptum fuisset. Praeterea in hac quoque chronicae parte ducum Ultraiuranorum ratio habita est, cum c. 43. post Eudilanem Herponem 'in pago Ultruiorano' institutum esse memoriae traditum sit. Itaque illum quoque scriptorem a. 642. in eodem pago, ubi decessores eius scripserunt, chronicis vacasse manifestum est. Non multo post historiam hanc Burgundicam ab Austrasio quodam circa a. 658. capitibus quibusdam auctam esse, supra ostendi. Hic, ubicumque scripsit, de maioribus domus optime certior factus erat. Nescio an casu evenerit, ut libri scripti, qui reliquis ita praestat, ut eorum quasi fons habendus sit, vestigia non in Burgundia, sed in Mettensi urbe reperiantur. Ut codex Sirmondi, postea Claromontanus, iam Cheltenhamensis, qui librum Generationis, Hieronymi Idaciique chronica integra 10 continet, Mettensis olim erat, ita ipse Fredegarii Claromontanus, iam Parisiensis, per medium aevum non cognitus est nisi in monasterio S. Arnulfi Mettensi.

In primo secundoque libro componendis Fredegarius codice usus est Cheltenhamensis persimili, ex quo librum Generationis ab Hippolyto episcopo confectum chronicaque Hieronymi Idaciique excerpsit. Hippolyti¹ opusculo fere ad verbum exscripto 15 catalogi regum Hebraeorum pontificumque Romanorum et chronicon quoddam breve e Graeco in Latinum sermonem versum adiuncta sunt, quorum fontes iam latent. Hieronymi Scarpso perpauca inserta sunt, ut Francorum origo², res Aventicensis³, narratiuncula quaedam de Constantino Helenaque⁴ et de Burgundionibus⁵. Eiusdem libri secundi pars altera Idacii chronicon est, cui Fredegarius brevem Idacii prologum⁶ cum initio 20 amplioris praefixit, libro usus aliquanto uberiore illo quem Sirmondus habuit. Huic chronico, ut alia praeteream, narratio quaedam fabulosa de Chunis atque Aetio⁷ inserta est; sequuntur Gesta Theoderici (c. 57. 59), quibus fabula⁸ de Chlodoveo et Alarico interiecta est (c. 58), historia Wandalorum (c. 60. 61) atque Iustiniani Belisarii⁹ (c. 62). Haec omnia unde sumpta sint, nescimus, rebus paucis exceptis, quae ex historia Francorum 25 Gregorii petitae sunt. Nonnulla quidem cum Anonymo Valesii conveniunt, sed quin Fredegarius eo usus sit, dubito. Gregorii Dialogi semel c. 59. citati sunt. Tertius liber fere totus ex Historia Francorum Gregorii Turonensis excerptus est, sed plus quinque libris auctor non habuit, quippe qui codice quodam B usus sit. Huic quoque Scarpso multae fabulae additae sunt, ut Troianorum (c. 2), regum Francorum (Chil- 30 derici c. 11. 12, Chlodovei c. 18. 21), Langobardorum (c. 65), aliaque quae historiae repugnare manifestum est. Sed nonnulla hac in parte leguntur, quae ex annalibus Burgundicis sumpta esse, Brosien⁹ docuit. Fragmentis, quae ille collegit, sine dubio addenda sunt, quae in c. 41. et 83. de Wisigothis referuntur. Denique quarti libri fontes praeter Hieronymum, ex quo permagna prologi pars hausta est¹⁰, et Columbani 35 Vitam, unde c. 36. Fredegarius excerpsit, omnes perierunt. Prior pars ad a. 602/603. annalibus nititur, quos commemoravi. Semel 'Orosiae liber' (c. 66) appellatus est, sed procul dubio scriptor erravit. At lib. II, c. 46. locus quidam de Burgundionibus Oros. VII, 22. satis propinquus est. Isidori chronicon, unde perpauca verba (lib. I, c. 26, lib. III, c. 65) sumpta sunt, in codice quidem Claromontano liber tertius dici- 40 tur, sed pluribus de causis, quarum non infima est, quod in libro scripto ultimum locum obtinet, Fredegarii illum habere nequeo¹¹, etsi in Prologo quoque libri quarti

1) Id Labbe, *Nova bibl. Mss.* I, p. 298, et Ducange, *Chron. pasch.* Paris. 1688, App. p. 413, aliique integrum ediderunt, cf. 'N. Archiv' VII, p. 463. Textus autem, quem Pitra, *Analecta sacra* II, p. 274, e codice Parisino nr. 7418, saec. XIV, nuper edidit, deterrimus mutilus- 45 que est. 2) C. 4 sqq. 3) Vide supra p. 5, l. 20. 4) C. 42. 5) C. 46. 6) V. 'N. Archiv' VII, p. 475. 7) C. 53. 8) Hanc accurate examinavit Junghans, 'Geschichte der Könige Childerich und Chlodovech' p. 77 sqq. 9) l. l. p. 30. 10) V. 'N. Archiv' VII, p. 479. 11) V. ib. p. 484.

huic adscriptus est. Is quidem locus hic proferatur, necesse est. Itaque, inquit, beati Hieronimi, Ydacii et cuiusdam sapientis seu Hysidori immoque et Gregorii chronicis a mundi originem diligentissime percurrens usque decedentem regnum Gunthramni, his quinque chronicis huius libelli nec plurima pretermissa siggyllatam congruentia stilo inserui, quod illi sollertissime absque reprehensionem condederunt. Haec verba, utcumque verteris, minime quadrant. Nam si sapientem quendam, ut iam communis opinio est, Hippolytum episcopum habemus, tunc Fredegarium nostrum auctorum quos secutus est nomina in sitellam coniecta caecum sustulisse necesse est, cum alias via fieri potuisset, ut

1. beatum Hieronymum, Ydacium = librum II.
2. sapientem quendam = librum I.
3. Hysidorum = librum III.

poneret. Qua re, ut videtur, permotus Monod v. cl. sapientem eorum quae Idacio adiecta sunt capitum scriptorem habuit. Tunc ordo quidem constat, sed quae dixi capita neque unum habent auctorem neque ab Idacio dividi possunt, quem nullo spatio intermisso excipiunt. Quae cum ita se habeant, satis mirandum est, quod nullus sapientem quarti libri scriptorem habuit, praesertim cum haec sententia ipso Claromontano codice confirmetur, dum quas commemoravi opiniones fundamento prorsus carent. Tertio enim libro expleto in codice praestantissimo haec leguntur: Incipit prologus cuiusdam sapientis, quae index sequitur librarii cuiusdam errore, cum etiam in libro tertio prologus indicem praecedat. Ex his verbis primum intellegitur, sapientem in prologo commemoratum ipsius esse auctorem, deinde eundem prologum a compluribus suppletum, recognitum esse, nam neque scriptorem ipsum se sapientem appellasse neque Isidorum Gregoriumque post se posuisse credendum est. Hos postea adiectos esse, ex verbis quae sequuntur usque decedentem regnum Gunthramni intellegitur, id quod alio loco¹ fusius demonstravi. Haec enim cum chronica sapientis conveniunt, neque cum Isidoro aut Gregorio. Itaque sapiens scriptor a. 613. est, post quem alter a. 642. ut chronicis ita prologo Gregorium inseruit, tertius Isidorum addidit, quem quidem, cum liber ille cum reliquis Fredegarianis nullo modo congruat, librarium habeam, qui harum chronicarum exemplar fecit. Sed qua ratione libri Generationis scriptor in prologo desideratur? Cum reliquis libris omnibus titulus inscriptus sit, in quo scriptoris nomen laudatur, primus lemmate prorsus caret. Neque Fredegarius nomen scire potuit, cum primus Cangius ab Hippolyto libellum compositum esse coniecerit. Ergo causa exstabat valde sufficiens, ne Hieronymo Idacioque libri Generationis auctor adderetur. Denique ab eodem qui prologo nomen Gregorii inseruit etiam clausulam illi adiunctam esse, via commemorari necesse est.

De fide, quae Fredegario habenda est, etsi illum in excerptis fontibus per saepe errasse, fabulis non sanctorum, quas fere semper silentio praeteriit, sed illis quas 'märchen' appellamus nimis studuisse² non ignoramus, facere non possumus, quin Valesio doctissimo assentiamur³: Fredegarius, inquit, Scholasticus nos destituit, Historicus pro captu illorum temporum diligens, ut aetate, sic auctoritate Gregorio Turonico episcopo proximus, et in magna bonorum auctorum inopia utilis ac necessarius, nec usquequaque contemnendus: cuius brevitatis et cetera omnia vitia temporibus imputari debent.

1) 'N. Archiv' VII, p. 482. 2) Claudius maior domus, Fredegario teste (lib. IV, c. 28), erat homo prudens, iocundus in fabulis, strenuus in cunctis. Lib. II, c. 57. Tholomeus: loquer, inquit, ad senato fabulis, et paulo post: iocundemur in fabulis. Sequitur fabula leonis et cervi, aliam lupi Leosius lib. IV, c. 38. Theuderico narravit. 3) Res Francicae III, p. 179.

Sermone¹ utitur satis barbaro, sed multo meliore illo, quo formulae Francicae scriptae sunt. Casibus quarto et sexto nimis favet eosque persaepe confudit; verba participalia ubique pro finitis posuit. Vocales e et i, o et u plerumque permutatae sunt, consonantes etiam quaedam vacillant. Itaque soloecismi quidem abundant, sed sensus fere semper patet.

Fredegarii chronicae iam saeculo octavo, priusquam Karolus Magnus patri successisset, scriptis diversis insertis adiunctisque ampliatae sunt. Librarius quidam, numero mendoso, qui libro tertio inscriptus est, procul dubio permotus, ante illum Hilariani opusculum 'de cursu temporis' inseruit, quo facto exemplar codicum 3 ortum est. Alter, libro Generationis omisso, Hilariani librum primum posuit, Hieronymi 10 Scarpso (c. 3) 'Historiam Daretis Frigii de origine Francorum' inseruit, historiam post Fredegarium partim ex libris scriptis usque ad suum tempus perduxit, cui tertius in historia scribenda successit. De hoc Fredegario continuato, quem codices 4 integrum, libri 5 decurtatum continent, iam agitur.

Qui hanc rem tractaverunt, historiam, quae Fredegarium excipit, aut quattuor² 15 scripsisse censuerunt aut unum³. Nos quidem tres partes distinximus, quarum prima c. 1—17⁴, altera c. 18—33, tertia c. 34—54. comprehendit. Quod ad primam pertinet, a c. 1. ad. c. 10. Librum historiae Francorum (B) exscriptum esse, satis constat. Sed nonnulla imprimis de stirpe Pippinorum hic illic inserta sunt, quae in Libro h. Fr. desiderantur. Haec additamenta haud quaquam parvi pendenda esse, 20 cum alii tum Breysig luculente exposuerunt. Libri h. Fr. clausulam, quicumque erat, ita mutavit, ut verba anno sexto silentio praeteriret, sed nunc servaret atque enuntiatum ann. vitae simul prestolatur ipse adderet. Itaque cum c. 10. haec scripta sint: Quo mortuo, Theoderico rege statuerunt in sedem regni, qui nunc locum solii regalis obtenit, ann. vitae simul prestolatur, quis est qui non intellegat, Theoderico etiamtum 25 vivo hoc Libri h. Fr. compendium confectum esse? Is autem a. 737. diem obiit. Idem ex supputatione cognoscitur, quae c. 16. exstat: et a passione Domini usque isto anno praesente, qui est in cyclo Victorii ann. 177. Kl. Ian. die dominica ann. 735. Et ut istum miliarium impleatur restant ann. 63. Haec annum efficiunt a Christo nato 736, sed ann. 735. aerae Dionysianae calculo obstant, postea inserti 30 ab eo, qui iam supra adventum Domini pro passione posuit⁵. Itaque prima pars historiae Fredegario adnexae a. 736. scripta est⁶. Altera quo auctore orta sit, clausula c. 33. in uno codice 4a adiuncta docet: Usque nunc inluster vir Childebrandus comes, avunculus predicto rege Pippino, hanc historiam vel Gesta Francorum diligentissime scribere procuravit. Abhinc ab inlustre viro Nibelungo, filium ipsius Childe- 35 brando, itemque comite succedat auctoritas. Ergo Childebrando comiti⁷, Pippini avunculo, historiam usque ad annum 751. perductam debemus, sed 'scribere procuravit' neque ipse scripsit. Itaque non mirum est, quod ad c. 21. sermo aliquanto diversus⁸ ab eo est, qui inde usque ad finem c. 33. occurrit. Duos enim librarios a Childebrando conductos esse, facile intellectu est, sed cap. 25. sqq. ab iis qui prae- 40

1) V. 'N. Archiv' VII, p. 486. 2) Ita Ruinart, qui partes 1. c. 1. 2, 2. c. 3—17, 3. c. 18—34, 4. c. 35—54. distinxit, et Breysig, De continuato Fredegarii chronico p. 5, qui, prima et secunda Ruinartii parte contracta, post c. 24. alterum scriptorem recessisse coniecit.

3) Ita Hahn, 'Archiv' XI, p. 821 sqq., cui Monod, 'Revue critique' 1873, p. 152 sqq. adstipulatur. 4) Sunt capita, quae ipse instituit. 5) Cf. 'N. Archiv' VII, p. 497. 6) Hanc 45

partem Coloniae scriptam esse, Breysig l. l. p. 9. coniecit, sed argumentum quod profert non sufficit. Certe scriptor Austrasius erat. 7) In pago Augustodunensi villam quandam a Karlo in beneficio impetraverat; v. Roth, 'Beneficialwesen' p. 422. 8) V. Monod l. l.

sionem praebuerunt comitibus. utau deam iuicade
 cent. Pompeus hierusolima ueniens cepit urbem
 templum obsecrato ad sacra sanctorum adducit. Aristobolū
 uictum secum adducit. secum. deinde cum patrem
 herodis ascalonitar filium procuratorem palestinae
 facit; Pompeus cepit hierusolymis iudeos tributarios
 facit; Pompeus secundus imperator appellatus
 est; Caesar pompeus lusiitaniam & quaedam insulas

Cod. Lugdunensis Voss. quarto. No. 5.

quod cenostus fecit plerumque mirceatur sum
 quic philosophantem sechosum intellegunt
 peccati loquentem rusticum. multi libuit & iam
 enim ut pro supportacionem annorum ab ipso
 mundi principio libri ^{primi} ponatur Initium.

INERUNT CAPITULA LIBRI

Cod. Vatic. bibl. Christianae reginae. No. 713.

Anno. xlii. regni clottarii degebratur & cauit, LIII.
 Aculcu regio & iuris pacis honeste cu laudib;
 ne glippicego procul pariter uenit. Ibiq; germana
 richildis regina nomen gomcedrude in coniugio acce

Childebradus in rethia habuit & lengobardise fuce ditione
 commensacem, glondise & inde childebradus puer gaur accepe
 rat pnyus comacungid impdaxose L milice conuacungo

cedunt minime dividenda sunt. Id primus Breysig¹ v. cl. statuit, at argumenta quibus nititur nulla sunt. Nam primum codicum 5, qui c. 24. ex. deficiunt, finis nullius momenti est, quippe qui ex integro quodam codice generis 4 fluxerint. Deinde Annales Laurissenses minores quod ad idem caput Fredegarii historiam perducunt, e codice quodam 5 exscripti sunt. Denique ne sermo quidem ab eo abhorret, qui post c. 24. usurpatus est. Ergo Breysigii divisio reicienda est. Post Childebrandum Nibelungus filius historiam ad a. 768. perducendam curavit. Librarius², cui hoc negotium mandatum erat, ut grammaticae multo magis quam decessores imperitus erat, ita ubere vivoque narrandi genere excellit. Itaque fieri non potuit, ut idem esset qui Childebrandi historiam scripsisset. Historia autem 'Daretis Frigi', quam Scarpso Hieronymi in codicibus 4 insertam esse iam commemoravi, quod ad sermonem pertinet, cum priore Childebrandi historia valde convenit. Neque dubito, quin librarius Childebrandi prior chronicarum Fredegarii exemplari facto Libri hist. Fr. compendium ad a. 736. perductum adiunxerit, cui historiam ad a. 739. ipse adiecerit.

Tribus qui Fredegario successerunt historicis id maxime vitio dandum est, quod ecclesiae nullam, rationis temporum minimam curam egerunt.

Libros scriptos in quinque genera distinxiimus, quorum primum cum aetate tum praestantia reliqua valde superat.

1) Codex Parisinus Lat. nr. 10910 (antea Suppl. Lat. 695 bis) in 4°, saec. VII/VIII, f. 184, literis uncialibus scriptus³, Sirmondi erat, quo mortuo bibliothecae Collegii Claromontani Parisiensis legatus est. Quo dissoluto, priusquam bibliotheca ditissima sub hasta veniret, ne liber pretiosissimus ab alienigenis compararetur, catalogo non adscriptum⁴ de Lauragais accepit, qui regi eum dono dedit. Pagina 2. et 3. transversis m. saec. IX. scripsit: Breviarium scarpsum ex chronica Eusebii, Hieronymi aliorumque auctorum a quodam Adatio. Sequitur pag. 2. index libri primi, quem f. 1—28.⁵ liber Generationis excipit. F. 23'. pictura satis rudis occupat, qua, Monod teste, Eusebius et Hieronymus expressi sunt. Deinde f. 29—83. secundus liber, qui Hieronymi Idaciique chronicas continet, scriptus est. F. 75'. item pictura ornatum est, quae quin Helenam repraesentet, dubium est. Tunc f. 83 — f. 121. Gregorii Scarpsum occupat, post quod titulus INCIPIT PROLOGUS CUIUSDAM SAPIENTIS scriptus est. Sequitur autem f. 121'. index libri quarti, quem demum f. 124'. prologus excipit. Post chronicam, quae f. 170. desinit, Isidori liber additus est: IN NOMINE SANCTAE TRINITATIS INCIPIT LIBER III. ΚΡΩΝΝΚΩΡΩΜ SANCTI ESIDORI EPI-SCOPI — f. 184. Explicit liber breviarium temporum a sancto Hysidoro collectum iuxta historiae fidem. Ab inicio mundi usque quadragensemo anno Chlothacharii regis ann. In eadem pagina a librario vetustissimo quae sequitur clausula iam manca scripta est:

† INVENIT LUCERIOS PRESBETER MONACOS DOM
TUM A . . PER ISTA CRONECA ET PER ALIA CRONE
SU .^a QUOD SEPTOAGENTA ET QUATTUOR ANN
. U'. AVID^b QUOD SEXTUS MILIARIOS

a) lege sua? b) (us) avid legit Heltter, ut avid Monod, sub quid quod Waitz, sunt
sus quod Ruinart.

1) l. l. p. 36. 2) Et hunc et decessores eius homines ecclesiasticos fuisse, patet; v. Oelsner, 'Jahrbücher' p. 453. At illi minime credam, verba nuntiatum est, haec videns, cernens ex Vulgata petita esse. 3) Specimen dedit Bastard, 'Peintures des Manuscrits depuis le huitième siècle jusqu'à la fin du seizième VIII, 1, tab. 8. 4) 'Histoire de l'Académie Royale des Inscriptions et Belles-Lettres', Paris. 1774, p. 119—127: 'On craignoit, que les Étrangers n'en fussent devenus possesseurs'. 5) Duae quae praecedunt paginae numero non comprehensae sunt.

. . . . ESSE^a EXPLITOS CONPOTAVIT IPSOS . .
 AN . S X^b IN INDICIONE EXSIENTE TE^c.
 . O QUARTO DAGOBERTO RIGNANTE.

Haec quarto Dagoberti III. anno, indictione tertia decima, i. e. anno 715, composita esse, 'N. Archiv' VII, p. 254. ostendi, ubi etiam rationem, quae inter clausulam⁵ hanc et chronicam Fredegarii intercedat, exposui. Dubium vero est, utrum ab ipso qui reliquum codicem exaravit scripta, an ab alio postea adiecta sit, quare codicem ante a. 715. iam extitisse, pro certo affirmare nolim. Neque iste liber, quamvis optimus sit, autographus habendus est, cum mendis minime careat. Quae eo potissimum orta sunt, quod librarius dictantis verba minus accurate intellexit. Haec cum saeculo¹⁰ octavo vel nono emendare quidam conarentur, plus defecerunt quam profecerunt, etsi negari non potest, nonnulla ex optimo fonte suppleta ac correcta esse. Capitulum numeri imprimis in prioribus libris saepe aut prorsus desunt aut postea adiecti sunt. Quaternionum numeri margines occupant; sed satis mirandum est, quod praeter X. etiam II. scriptum est et pro XV. XX. numeri tantum III. IV. supersunt. Folia sin-¹⁵gula sunt vicenum vel vicenum ternum versuum. Positurae persaepe locis incongruis collocatae sunt. Hic illic lineae vel folia tota vacant.

Codicem Pertz et Waitz contulerunt; librum primum Heller aliosque locos Delisle v. c. summa liberalitate recognovit.

Ex hoc libro pendet:

1*) *Codex Mettensis nr. 134. (antea D 12) saec. VIII/IX, in fol., f. 212, qui e monasterio S. Arnulfi originem traxit. Inter cetera continet e libris I. II. Fredegarii excerpta, quae 'N. Archiv' VII, p. 258. descripsi.*

Ipsae contuli.

*Omnes libri qui sequuntur ex eodem codice mendis plurimis adperso orti sunt.*²⁰

2a) *Codex Bernensis nr. 318, saec. IX, in 4°, f. 131, ab Haecperto scriptus, Ragondi baccalaurei, Petri Danielis Aurel., Bongarsii erat. Constat e quaternionibus 16 et e quinione; sed 7 fol. perierunt. F. 23—125. chronicae Fredegarii occupant, quae Lib. IV, c. 9: Ego cum istis non loquor vita illorum desinunt. De reliquo liber omnia quae Claromontanus eodemque ordine continet.*

Ipsae contuli.

Quocum ex eodem fonte pendet:

2b) *Codex Londoniensis Musei Britannici Harlei. nr. 5251, saec. IX, qui item chronicas usque ad lib. IV, c. 9. continet. Desinit enim: Ego cum istis non loquor vita illorum.*

Liebermann librum IV. aliosque locos contulit.

Codices tertii generis tria capita extrema libri primi omittunt atque Hilariani libellum de cursu temporum inter secundum et tertium Fredegarii librum inserunt. Iisdem post c. 54. lib. II. verba talpus scero inserta sunt.

3 I) *Codex Lugduno-Batav. Voss. Lat. qu. nr. 5. in 8°, saec. VIII/IX, f. 38, quorum singula versuum vicenum octonum vel vicenum novenum sunt, initio et fine mancus iam ex 6 fasciculis constat. Liber a duobus librariis emendatus, incipit II, c. 36: Contra Romanus revellentes. Post Idacium f. 28': INCIPIT LIBER QUINTI IULI HELARIANI DE CURSU TEMPORUM — f. 38: EXPLICIT LIBER QUINTI IULI HELARIANI scripta sunt. Tunc demum Gregorii Scarpsum sequitur, sed in 45 titulo indici superscripto liber iam desinit: INCIPIUNT CAPITULA LIBRI.*

Ipsae contuli.

Huius libri alteram partem comprehendit

a) d esse Ruinart, d . . it esse Waitz.
 . . o . . . in ind. Monod, annos in upen in Ruinart.
 no Waitz, ter o Monod.

b) ita Heller, a sexto in ind. Waitz,
 c) tertia d o Ruinart, te (r) 50

3 II) *Codex Vaticanus Reg. Christ. nr. 713*¹, saec. VIII/IX, in 8°, f. 83, olim Goldasti, Augiae forte scriptus. Incipit f. 1: QUARTI QUOD EST EXCARPSUM DE CRONICA GRECUM EP̄S THORONACHI, eodem loco, ubi 3 I desinit. Libro quarto finito EXPLICIT additum est; mox Erchanberti breviarium et Liber historiae Francorum sequuntur. Codex a librariis saec. IX. non multo posterioribus ubique emendatus est. Ratio scribendi a reliquis libris paululum discrepat, cum saepius p pro b, fere semper Neauster, Neustrasia, Neustrasii atque Franchi scripta sint.

Contulit Pertz.

Ex 3 I + 3 II. alter liber, qui iam periit, exscriptus erat, unde fluxerunt

3a) *Codex Vindobonensis nr. 482* (antea Hist. prof. 632. et Ambras. 252), olim Urstisii et Gotfridi a Raming, in maiore Augia saec. IX. scriptus, fol. 87. in 8°. Constat ex 12 fasciculis, sed mancus iam est, cum inter 8. et 9. duo quaterniones perierint. Nonnulla folia, ut 4. et 41, literis scripta sunt eorum similibus, quibus chartae pontificum Romanorum scribebantur. Continet Fredegarii chronicas, c. 24—26. libri primi exceptis, ad librum tertium ex. integras (f. 1—86') cum Hilariano ante Scarpsum Gregorii inserto, cuius maxima pars, quaternionibus excisis, interiit.

Partem Pertz Vindobonae contulit, partem ipse exscripsi.

3b) *Codex chartaceus Augustanus nr. 223*, saec. XV, f. 270, in 8°, in monasterio S. Udalrici et Aerae Augustano scriptus, f. 1—97'. Fredegarii chronicas integras continet cum Hilariano, qui tertium librum hic sequitur. Ut in 3a liber primus tribus capitibus extremis caret. Liber satis negligenter scriptus a me paucis tantum locis, ubi reliqui 3 codices defecerunt, adhibitus est.

In codicibus 4 liber Generationis deest, cuius loco Hilarianum habent, atque liber II. historia 'Daretis Frigii', ultimus liber rebus ad ann. 768. gestis aucti sunt.

Horum praestantissimus est

4a) *Codex Vaticanus Reg. Christ. nr. 213*, in 4°, fol. 157. cum tribus prae-fixis et duobus adnexis, a compluribus librariis saec. X. scriptus. Erat Remensis, postea Petavii, neque S. Eugendi². Folia sunt versuum vicenum, vicenum singulorum, vicenum binum, vicenum quinum. Incipit f. 1: IN D̄I NOMIN̄ INCIPIT LIBELLUS QUINTI IULII HILARIONIS — f. 13': EXPLICIT LIBELLUS QUINTI IULII HILARIANI. Deinde Scarpsum Hieronymi sequitur, cui post c. 3, f. 25: HISTORIA DAREGITIS I FRIGII DE ORIGINE FRANCORUM inserta est. Liber quartus iam in c. 51: Gundeburga statim de exilio post annos tres regressa sublimatur in regnum desinit, quod historia ad ann. 768. perducta excipit: Igitur Chlodoveus filius Dagoberti. Nulla distinctione facta, sine numeris capitum, qui postea demum a librario adiecti sunt diversi ab iis, qui in editis leguntur, continuationes in continua serie scriptae sunt, sed verba Idcirco sagacissimus rex Carlus versum ducunt et post verba: sublimatur in regno quae restat linea vacat. Tunc addita clausula, quam supra p. 8, l. 35. commemoravi, verba His transactis librarius iterum a linea scripsit. Desinit Fredegarius f. 148': sublimati sunt in regno. Codex a compluribus ut scriptus ita emendatus est.

Continuationes post Bethmannum Pabst accuratissime contulit. Historiam Daretis aliaque Mau v. c. diligenter exscripsit.

Cum 4a ex eodem fonte fluxit:

4a*) *Codex Trecensis nr. 802*, saec. IX/X, in 4°, olim bibliothecae Societatis Iesu Trecensis II, 12. E Laureshamensi monasterio originem trahens³, eadem continet ac 4a, sed iam lib. II, ex.: victus nomen vitamque amisit desinit, ita ut libri 3. et 4. absint. Liber a Germano quodam ad imprimendum recognitus est.

1) Cf. 'Archiv' V, p. 61 sqq. 2) V. 'N. Archiv' VII, p. 294. 3) V. 'N. Archiv' VII, p. 299.

Codicis formam Waitz et Ewald descripserunt; Idacii Scarpsum Arndt contulit. Historiam Daretis in suum usum cum hoc codice comparandam Paris curaverat.

Qui sequuntur tres libri, ex eodem exemplari exscripti, fere ad verbum inter se consentiunt.

4b¹) *Codex Mediolanensis capituli S. Ambrosii saec. IX. ex., in 4°, de quo Blume v. c. egit¹, omnia, quae 4a habet, continet. Chronicae libro quarto finito: eosque uterque interire fecisset, f. 122. post lineam vacuum relictam continuationes: Igitur Chlo- deos incipiunt. Capitibus non institutis, textum continuum librarius scripsit, nisi quod vocabulum Curricula in supputatione partis primae distinxit et post alteram partem, linea vacua relictam, ab His transactis litera maiore scribere perrexit. Saepe literae ti pro ci, ae pro e scriptae sunt.*

Continuationes et Historiam Daretis Mommsen v. c. contulit.

4b²) *Codex Londoniensis Musei Britannici Harlei. nr. 3671, saec. X. ab uno librario scriptus est. De quo eadem quae de 4b¹ dicenda essent. Saepe litera ae pro e mutata est.*

Continuationes Pertz et Liebermann contulerunt. Daretis Historiam Paris v. c. conferendam curaverat.

Huic propinquior est quam libro 4b¹:

4b^{2*}) *Codex Monacensis Lat. nr. 4352 (August. S. Ulric. 52) chart., saec. XV, in fol., in monasterio S. Udalrici Augustano ortus. Continet f. 1—141'. Fredegarii chronicas ad a. 768. perductas. Initia primae partis: Igitur Chlodoveus et tertiae: His trans- actis distincta, sed capita nulla instituta sunt. Fol. 86. suppletum est. Desunt lib. IV, c. 26. ab ausus ad c. 28. plenitudinem.*

Fredegarii chronicas fere totas contuli.

Tres libri qui sequuntur ex eodem fonte pendent.

4c¹) *Codex Montepessulanus scholae medicinae nr. 158, f. 135, in fol., saec. X, Boherii Divionensis erat. Inde a lib. IV, c. 90. capitum distinctio nulla est, sed verba Igitur Chlodoveus, Item quod post supputationem, His transactis literis maioribus scripta sunt. Desinit f. 135. cum magno in capite penultimo. Quae desunt Chiffletius ex editis, ut videtur, supplevit. Saepe literae ci pro ti, fere semper perse- quutus scripta sunt. Ubique sermo ad grammaticam emendatus est.*

Libros III. et IV. ac fragmenta libri II. Waitz contulit. Historia Daretis Paris usus est.

4c²) *Codex Parisiensis nr. 4883 A, saec. XI, f. 128. in 4°, a compluribus librariis Arnaci, ut videtur, scriptus, f. 73. — f. 128'. Fredegarii chronicas continet, sed liber initio et fine caret. Incipit lib. II, c. 18: Memoravimus sub Arifronem regem, desinit contin. c. 44: Omnes quos ibidem adduxerant. Inde a c. 42. complura desunt, spatio vacuo relicto. Praeterea lib. III, c. 39. ad c. 80. omissa sunt. Exemplar enim valde mutilum fuisse videtur, id quod librarius f. 128'. testatur: Non, inquit, repperio plus. Sufficiat igitur hoc. In continuationibus verba: Igitur Chlodoveus, Curricula annorum, Item quod, His ita transactis distincta sunt.*

Idacium nescio quis nobis descripsit. Reliqua ad lib. IV, c. 90. cum iis contuli, quae e codicibus 4 iam adnotata erant, in contin. literam cum litera comparavi.

4c³) *Codex Lugduno-Batav. Voss. nr. 20. complura diversis temporibus scripta continet. F. 1—8'. fragmenta quaedam e libro II. Fredegarii sumpta exstant, quae saec. X. in literas data sunt. Liber nullius momenti est.*

Historiam Daretis ipse contuli.

E codice quodam 4 exscripta capita 57—62. lib. II. cum titulo Gesta Theoderici regis compluribus libris, qui Librum historiae Francorum continent, adnexa sunt.

1) 'Archiv' V, p. 594.

4z¹) *Codex Vaticanus*¹ *Reg. Christ. nr. 549, saec. XII, incipit f. 145'*: Theodericus natione Macedonum, *desinit f. 148*: ipse disponit (*Canisius-Basnage p. 192, l. 50*).

4z²) *Codex Carlsruhanus saec. XII. in., in fol., ex duobus tantum foliis constat. Incipit*: Incipiunt Gesta Theoderici regis, *desinit amicitias iniens* (*Canisius p. 188, l. 51*).
Edidit Mone, 'Anzeiger f. Kunde des deutschen Mittelalters' IV, p. 10.

4z³) *Codex Vindobonensis universitatis nr. 3334 (antea 838, Repert. Schwandneri I, 611), saec. XV. ex., chart., Fuchsmagen doctoris erat.*

Librum historiae Francorum Pertz contulit.

4z⁴) *Codex Graiacensis universitatis fol. 42/59, membr., saec. XII. in monasterio S. Lamberti scriptus, incipit*: Incipiunt Gesta Theoderici regis, *desinit lib. II, c. 62*: a Buccellino victus nomen vitamque amisit.

*Codicis forma ab Wattenbach descripta est*².

Ex hoc ortus videtur esse

4z^{4*}) *Codex Graiacensis universitatis quart. 33/52, chart., saec. XV*³.

4z⁵) *Codex Vindobonensis nr. 428 (antea 57, hist. prof. 230), saec. XIII, f. 207, in fol., Gesta Theoderici f. 203—207. continet (ab: Incipiunt Gesta Theoderici regis ad: Justinianus mittens pue, ed. Canisius p. 193).*

Maximam partem Mone, 'Anzeiger' 1838, p. 355—359. edidit.

*Codices 5, qui iam sequuntur, librum tantum quartum cum continuationibus ad c. 24. continent, eumque historiae Francorum Gregorii, quae X, 28. desinit, ut librum decimum adnexum*⁴. *Index Fredegario praemissus in aliis ad c. 24.*⁵ *perductus, in aliis prorsus omissus est. Praeterea plerique libri in cont. c. 1—24. capitum distinctionem habent illam, quae in editis instituta est.*

5a) *Codex Heidelbergensis Palat. Lat. nr. 864, saec. IX, in fol., f. 134, in monasterio S. Nazarii Laureshamensi scriptus, postquam Romam Parisiosque deportatus est, in bibliothecam Palatinam rediit. Liber Fredegarii ultimus f. 110—134'. post Gregorium scriptus, a duobus librariis emendatus est. Quod ad rationem scribendi spectat, persaepe litera e in ae mutata est.*

Post Bethmannum liber optimus quinti generis a memetipso accurate collatus est. Huius exemplar videtur esse

5a*) *Codex Parisiensis nr. 5921, saec. XI, in fol., qui Mettis a compluribus librariis satis neglegenter scriptus, postea Pithoei, Thuani, Colberti erat. Liber saec. XII. emendatus et locis nonnullis e Libro historiae Francorum petitis auctus est.*

Codicem deterrimum Bethmann contulit.

5*a) *Codex Berolinensis Lat. quart. nr. 266. e duobus foliis constat. Alterum lib. IV, c. 16: Gunthramni in Burgundiam sedem habens incipit, defuncto Wandalmaro c. 24. desinit, alterum a c. 38: XVII Theodrici regis ad c. 40: adpetunt missos historiam continet. Liber codici 5a simillimus est.*

5b) *Codex Parisiensis nr. 9765 (antea Suppl. Lat. nr. 1538) saec. X. vel IX. literis magnis scriptus. Index Fredegarii deesse videtur, capita quoque 96. et 97 (ed. Ruin.). ommissa sunt. Post Bethmannum Pertz contulit.*

5c) *Codex S. Audomari nr. 706, saec. XI. in., in monasterio S. Bertini scriptus iam c. 21. ex. Expl. liber X. desinit.*

Librum, qui multis lacunis laborat, Bethmann contulisse fertur, sed schedulae perierunt.

Ex hoc fluxit

5c*) *Codex Bruxellensis nr. 6439—51, in monasterio S. Vedasti scriptus, postea*

1) V. 'Archiv' V, p. 115; XII, p. 288. 2) V. 'Archiv' X, p. 623. 3) V. 'Archiv' X, p. 625. 4) Sunt libri C; cf. *Script. Rer. Merov. I, p. 25 sqq.* 5) *i. e. c. 110. ed. Ruin.*

in bibliothecam collegii soc. Iesu Brugensis, inde Antwerpiam translatus. Eodem loco quo 5c desinit.

Bethmann libro usus est, sed schedae nullae exstant.

5d) Codex Namurcensis, olim S. Huberti, saec. X, in fol., satis nitide scriptus est, Bethmanno teste. 5

5e) Codex Bruxellensis nr. 9361, saec. XII, in fol., e monasterio S. Laurentii Leodiensi originem traxit. In hoc solo quinti generis codice historia ad a. 768. perducta est, cum altera continuationum pars (a. c. 25) e libro quodam 4b suppleta sit. Desinit: sublimati sunt in regno. Explicit liber X. historiae Francorum.

E libro satis neglegenter scripto Bethmann nonnulla adnotavit. 10

5f) Codex Vindobonensis nr. 473 (antea hist. eccl. 90, Ambras. 277), in fol., saec. IX. ex., capita tantum Fredegarii continuati 1—24. continet, quae historia Gregorii minime praecedunt. Desinit: basilica sancti Dionisii martyris. Explicit historia rerum gestarum Carli maioris domus. Qui bello Vinciaco habito Ragemfredum victum fugavit. Et alia quam plurima fortiter et utiliter gessit. Liber postea emendatus cum 5b 15 vinculo quodam coniunctus videtur esse, sed librarius nonnumquam sermonem immutavit.

Pertz codicem exscripsit.

Capita 10 (a Deinde Colonia) — 24. continuationum in compluribus codicibus Libro historiae Francorum ut c. 52—55. adiuncta sunt.

5x¹) Codex Petropolitanus l. F. Otd. IV. 4, saec. IX, incipit f. 32. c. LII: 20 Qualiter cum Saxonibus, Baioariis, Eudone duce, cum Abdirama rege Sarracenorum pugnavit et vincit. Deinde Coloniam urbem reversus, desinit f. 35: sancti Dyonisii martyris (c. 24).

Arndt exemplar fecit.

5x²) Codex Parisiensis nr. 10911 (antea Suppl. Lat. 125), saec. IX, olim Cras- 25 serii baronis erat.

Bethmann eo usus est.

5x^{2*}) Codex Giessensis universitatis nr. 254^a, saec. XVIII, de bibliotheca Cras- 30 serii emptus¹, ex 5x² fluxit.

5x³) Codex Sangallensis nr. 547, saec. XI/XII, de quo Pertz, 'Archiv' V, 30 p. 504, egit.

In libris qui sequuntur Fredegarii chronicae vel excerptae vel immutatae sunt.

Codex Vindobonensis hist. prof. nr. 991, saec. XII, in 4°, f. 46—54, compendium Fredegarii a lib. III, c. 2. continet, e codice quodam 3 haustum. Incipit: De Fran- 35 corum vero regibus Ieronimus.

Pertz librum exscripsit.

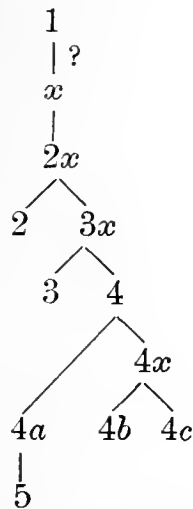
Codex Guelferbytanus Gud. 139, membr., saec. XV, in 8°, fol. 17, Lovanio Coloniam olim translatus, historiam Daretis librosque historiae Francorum et Frede- 40 garii² in compendium contracta continet, eadem e codice quodam 4a hausta. Incipit f. 1: Incipit tractatus de gestis regum Francorum. Eo itaque tempore.

Libro ipse usus sum.

Codex Parisiensis nr. 7351, saec. XIII, membr., in fol. chronicon e Fredegario 45 compositum 'inde ab origine Francorum' ad a. 768. continet; cf. 'Archiv' VII, p. 258.

De ratione, quae inter singulos Fredegarii libros intercedat, 'N. Archiv' VII, 45 p. 250 sqq. multis disserui, quae hic omnia repetere nolui. Satis habeo dixisse, librum 3 ex 2, 4 ex 3, 5 ex 4 pendere, neque vero primarios horum generum libros iam exstare, ita ut nonnullis locis secundus tertio, tertius quarto, quartus quinto codice emendari atque suppleri possit. Quod autem ad codicem 2 spectat, e libro quodam x pendet, qui periit. Illum e Claromontano exscriptum esse, valde verisimile est. Tabula adiecta quomodo libri inter se cohaereant ostenditur: 50

1) V. 'Archiv' IX, p. 777. 2) V. 'N. Archiv' VII, p. 318.

Quae cum ita se habeant, nullo modo dubitari potuit, quin in chronicis Fredegarii recensendis codicem solum 1 sequeremur. Illis tantum locis, ubi literis aut omissis aut perperam additis librarius 1 sine dubio erraverat, ab optimo Claromontano recesimus. Neque vero in ea chronicarum parte, quae e fontibus notis hausta est, menda sustulimus quae Fredegarium potius transscripsisse quam commisisse aliquo modo verisimile erat. Quod ad reliquos codices pertinet, graviora tantum, quae discrepant textui subiecta sunt, neque iis vacavi quae in codicibus aut 4b^{2*} aut 4c^{1.2} peculiariter reperiuntur. In nominibus propriis Francorum scribendis libri ms. mirum in modum inter se differunt, ut, si, quae a textu nostro diversa essent, omnia proferre voluissem, legentibus taedium quam maximum attulissem, praesertim cum in duobus ultimis libris fere suum quaeque linea nomen Francicum habeat. Itaque ne notis semper iisdem vel saltem simillimis lector languesceret, variam scribendi rationem hoc loco mihi collegendam esse duxi, notis, in quibus hae res tractabantur, prorsus deletis. Cum quomodo nomina propria in libro 1 scripta sint, ex textu ipso intellegatur, hoc praetermisso, ad 2 transeamus.

2a et 2b: Brunehildis *semper*; modo Hildebertus, modo Hyldebertus; Childericus; modo Hilpericus, modo Hylpericus, *semel* Chilpericus; *saepius* Hlodoveus quam Chlodoveus, Chlodovius, Chlodeveus; Hlotharius *fere semper*, Chlotharius *semel*; Hrothildis *plerumque*, Chrothildis *saepe*, Chrodechildis *semel*; Gunthramnus *plerumque*, Guntramnus *sparsim*; Sygebertus *persaepe*, Sigebertus *nonnumquam*; Theudebertus *saepe*, Teutbertus *interdum*, raro Teudebertus et Teudbertus et Theodebertus; Teudericus *plerumque*, Theodericus, Teodericus *sparsim*.

3: Brunichildis *saepius quam* Brunnihildis et Brunnichildis, Brunnehildis et Brunehildis *raro*, Prunnihildis *persaepe*, Prunnehildis et Prunnichildis *nonnumquam*, Prunnehildis *sparsim*; Childibertus; Chilpericus; Chlodoveos *plerumque*, Chlodeveus *sparsim*, Chlodoveus, Clodoveus *raro*; Chlotharius et Chlotarius et Clotharius *saepissime*, Chlodarius *nonnumquam*, Chlottarius *sparsim*, Glotharius *saepe*, Lotharius *raro*; Chrothchildis, Chrodechildis, Chrothildis, Rotechildis; Guntramnus *plerumque*, Gunthramnus *saepe*, Gunthramnus, Ghuntramnus, Gunthethramnus, Gundramnus, Gundrannus, Gundhrannus, Cundhrannus *raro*; Sygobertus *plerumque*, et Syghibertus et Sygibertus *saepe*, Sighibertus et Sigobertus *nonnumquam*, Sigybertus, Sygybertus, Sygobertus *raro*; Theudebertus *plerumque*, Theudobertus *aliquotiens*, Teudebertus et Theubertus *raro*; Theudericus *saepissime*, Teudericus *nonnumquam*, Theutericus, Theudarichus, Theuderichus, Theodericus, Theoderichus, Teodericus, Theodoricus, Theodaricus, Theudoricus, Thedericus *raro*.

4b^{2*}: Brunichildis *fere semper*, Brunehildis et Brunacchildis *raro*; Childepertus *aliquotiens*, Childibertus *raro*; Childericus; Chlodoveus *plerumque*, Clodoveus, Clodopheus *sparsim*; Chlotarius *fere semper*, Clotharius *sparsim*, Chlotharius *nonnumquam*, Clotarius *raro*; Chrothchildis *plerumque*, Chrotechildis *saepe*, Chrotochildis, Chrodechildis, Chrodechildis, Chrodildis, Crothchildis *raro*; Guntramnus *saepissime*, Gun-

thramnus *aliquotiens*, Ghunthramnus et Guntheramnus et Guntechramnus et Gundramnus et Gundegramnus *semel*; Sigibertus *saepius quam* Sigobertus, Sighibertus et Sigebertus *raro*; Theudebertus *plerumque*, Theodebertus *saepe*, Teudebertus *sparsim*; Theudericus *fere semper*, Theodericus, Theodoricus, Teodoricus, Theudericus, Theudoricus *nonnumquam*.

4c¹ et 4c²: Brunichildis *semper*; Childibertus *semper*; Childerichus; Chlodoveus *fere semper*, Clodoveus, Chloveus *raro*; Chlotarius *fere semper*, Chlotharius et Clotarius et Cloitarius et Flotarius *raro*; Chrotechildis *semper*, Chrothilda *raro*; Guntramnus *plerumque* (4c¹: Gontramnus *saepe*, Guntrandus, Gundechemnus, Gonthramnus *raro*); Sigobertus *fere semper*, Sigibertus *sparsim*, Sygibertus *raro*; Theudebertus *plerumque* (4c¹: Theodebertus *saepe*, Theudbertus, Theodepertus, Theotbertus, Teudebertus *raro*); Theodericus *saepius quam* Theudericus.

5a: Brunichildis *saepe*, Brunihildis *nonnumquam*, Bruniildis *semel*; Childeberthus, Childiberthus; Chlodoveus, Chlodovechus, Chloveus, Chlothaveus *semel*; Chlotharius *fere semper*, Chlotarius, Chlodarius *semel*; Gunthramnus *saepius quam* Guntechramnus et Guntechramnus et Guntheramnus, Guntchramnus, Gunchchramnus *sparsim*; Sygobertus, Sigibertus *plerumque*, Sygibertus, Sigobertus *aliquotiens*; Theudebertus *plerumque*, Theudobertus *aliquotiens*, Theudeberthus, Theudoberthus, Theubertus *sparsim*; Theudericus *fere semper*, Theodericus *nonnumquam*, Theodoricus, Theudiricus et Theodoricus *raro*.

Continuationum cum nullus codex ad nos pervenerit, qui reliquos ita superaret ut Claromontanus Fredegarii, a codice 4a, quem potissimum secutus sum, nonnumquam nobis recedendum erat. At religiose textui subieci, quae in hoc libro discrepant, dum 4b¹ et 4b², item 4c¹ et 4c² inter se consentientes tantum curo¹. E quinto librorum genere nullum adhibui nisi 5a. Codicem 4a etiam in orthographicis, quae minima notis ad-

scripsi, secutus sum, sed litteram h ibi saepe omissam restitui.

Fredegarii chronicis medii aevi scriptores permulti usi sunt, quos omnes referre longum est. Nos quidem chronicon universale a. 741 (SS. XIII, p. 1 sqq.), S. Benigni Divionensis atque Aimoini historiam consulimus², quorum scriptores codices tertii generis adhibuerunt. Codice quodam 5 auctor Annalium Mettensium usus est; cf. 'N. Archiv' IV, p. 589.

Arte imprimendi inventa, chronicae saepissime editae sunt, sed primum e libris 5 quartus tantum liber ut undecimus historiae Francorum Gregorii in lucem prodiit. Editionem principem Flacio Ilyrico debemus, qui in 'Gregorii Turonici Historiae Francorum libri decem. Basileae per Petrum Pernam' 1568, p. 1—89. librum quartum Fredegarii cum contin. ad c. 24. e codice 5a edidit, titulo superscripto: Index libri XI. seu appendicis ad Gregorium additae, quae nunc primum accessit.

E Flacio libri qui sequuntur pendent³:

**De la Barre, Parisiis 1583 (ad contin. c. 24).*

**Bibliotheca patrum vol. VI, 2, ed. Colon. 1583 (ad contin. c. 24).*

Sacrae Bibliothecae Sanctorum Patrum tomus septimus ed. de la Bigne ed. II. Paris 1589, p. 797—836. Fredegarii liber inscriptus est: Undecimus liber, sive appendix historiae Francorum, supplementi loco ab alio quopiam Gregorio Turonensi adiectus.

Gregorii Turonensis episcopi historiae Francorum libri decem. Ex bibliotheca Laur. Bochelii. Parisiis 1610. (ad contin. c. 24).

**Bibliotheca maxima Patrum. Colon. 1618, vol. VI.*

Maxima Bibliotheca veterum Patrum et antiquorum Scriptorum ecclesiasticorum ed. Lugdun. 1677. Tom. XI, p. 815—830. ad contin. c. 24. Titulo, quem Bigne composuit, verba: Autor huius appendicis creditur esse Fredegarius adiecit.

1) Ubi 4b¹. 4b². 4b^{2*} consenserunt, 4b scripsi. 2) Cf. 'N. Archiv' VII, p. 288 sqq. 3) Asteriscos iis adieci, quos videre mihi non licuit.

Totum chronicarum corpus, libro quarto et cont. c. 1—24, quae iam edita erant, exceptis, primus imprimendum curavit

Henricus Canisius, 'Antiquae Lectiones', Ingolstad. 1602, p. 578—729, e determinis libris 3b et 4b², quibus satis neglegenter usus est. Titulum Canisius composuit hunc: Collectio historica Chronographica ex Anonymo, qui sub Alexandro Severo imperatore vixit, Idacio, Toromacho, aliis. Collectore Gallo quodam, quem Carolo Magno supparem fuisse apparet.

Haec editio a Basnage Antwerp. 1725, tom. II, p. 147—226, repetita est. Neque melius profecit

Andreas Schott, qui in Hispania illustrata, Francof. 1608, tom. IV, p. 160. 185—207, ex editione Canisii librum Fredegarii secundum repetiit.

At Iosephus Scaliger, qui 'Thesaurus temporum, Lugd. Batav.' 1696, p. 17—22, Idacium Fredegarianum ad c. 56: Postea, ut supra gesta confirmant, a Gothis regnum est, edidit, codicem habuit vel potius 'descriptum ex chirographo Friderici Lindenbruch Hamburgensis'. Est 4a^{}.*

Hanc editionem Schott, Hispania illustrata IV, p. 208—212. repetiit.

Marquardus Freherus, Corpus Francicae historiae veteris et sincerae, Hanoviae 1613, p. 96—166, librum Fredegarii tertium et quartum cum continuationibus edidit, maximam partem, ut videtur, ex schedis Goldasti, cuius codex 3II in hac editione ubique adhibitus, a Frehero ne commemoratus quidem est. Habuit etiam 5a. Inde a c. 25. contin., ubi 5a defecit, textus est Canisianus. Freherus primus Fredegarii nomen adiecit, titulo chronicis inscripto: Gregorii episcopi Turonensis excerpta Chronica ex Fredegarii Scholastici Historia Miscella et Fredegarii Scholastici Chronicae liber.

Duchesne, Historiae Francorum Scriptores coetanei, Paris. 1636, Tom. I, p. 722—728, eosdem libros ac Freherus edidit, quem aequae ac Canisium, quamquam codices et 1 et 4a habuit, fere ubique secutus est.

Optimam editionem debemus

Theodorico Ruinart, Gregorii Turonensis opera omnia necnon Fredegarii Scholastici Epitome et Chronicum cum suis Continuatoribus, Paris. 1699, p. 542—703, qui e prioribus Fredegarii libris p. 705 sqq. fragmenta collegit, libros 3 et 4 integros dedit. Habuit codices 1. 4c¹. 5a. 5a^{}. Continuationes a Ruinart paulo neglegentius tractatae sunt, quam quae praecedunt chronicae. Notas quas ipsi debemus litera R. distinximus.*

Ex hac editione originem traxerunt:

'Recueil des Historiens des Gaules' ed. Bouquet, Paris. 1739, ubi tom. II, p. 391—464; V, p. 1—9, eadem leguntur, quae Ruinart collegit.

Patrologia Latina ed. Migne, Tom. LXXI, p. 573—704, ubi chronicae e Bouqueti editione repetitae sunt.

Fragmenta libri tertii ediderunt

Guadet et Taranne, Gregorii Turonensis Hist. Franc. Tom. II, p. 289 sqq.

Nuperrime G. Monod, 'Études critiques sur les sources de l'histoire Mérovingienne', Pars II (in 'Bibliothèque de l'école des hautes études. Fasc. 36. Paris, 1885') textum codicis 1 diligenter imprimendum curavit.

In linguam Francogallicam librum Fredegarii quartum et continuatum verterunt C(laude) B(onnet), D(auphinois), 'L'Histoire françoise de S. Grégoire de Tours. Augmentée d'un unzième Livre. Paris, Claude de la Tour' 1610.

Marolles, 'L'Histoire des François de S. Grégoire evesque de Tours. Avec le Supplément de Fredegair, écrit par les ordres de Childebrand frère de Charles Martel. Paris' 1668. Tom. II, p. 745—876.

Guizot, 'Chronique de Frédégaire traduit en langue fr. Paris 1823' (in 'Collect. des Mémoires', II, p. 163—265).

Eundem librum in linguam Germanicam vertit Abel in 'Geschichtschreiber der SS. R. Meroving. II.

deutschen Vorzeit' vol. V. Giesebrecht v. c. fragmenta libri tertii Germanice reddita Gregorio suo adiecit.

De rebus geographicis egit Jacobs, 'Géographie de Grégoire de Tours, de Frédégaire et de leurs continueurs', Paris. ed. alt. 1861.

Capitum distinctionem in libris I—IV. ex 1 restitui, ubi capita saepissime mediis 5 in enuntiatis inchoantur. Quod ad continuationes pertinet, codices 4 cum distinctione careant, atque libri 5 capita minus apte distinguant, ipse textum denuo in partes divisi.

B. Krusch.

[INCIPIT^a CAPETOLARIS CRONECE LIBRI PRIMI].

1. De inicium mundi, quod homo primus Adam conditus est. 10
2. De diluvium, quod factum est.
3. Divisio^b terrae tribus filies Noe.
4. De confusione linguae gencium septuaginta et^c duo.
5. De gentes, quae fuerunt ex genere Sem, Cam^d et Iafed.
6. De gentes nominatem, in qua parte unaqueque consedit. 15
7. De declarationem habetaciones gencium.
8. De nomina insolarum, quae sunt princepalis.
9. De nomina gentium, ubi nuper consederunt.
10. De nomina montium et flumina magnorum.
11. De filies Noe in trebus partibus saeculum^e treperitum. 20
12. De inicium ordenes generationes Abrahae.
13. De egressionem Israhel ex Aegypto et ingressum eorum in terra Canaan^f.
14. De inicium regum Israhel.
15. De captivitate, quem Nabagodonosor^g rex de Indaeis fecit.
16. De regressionem Iudaeorum Hierusolimis per Ciram. 25
17. De passionem Domini et pasca.
18. De reges Persarum et tempore Cýri.
19. De nomina creaturae Adam.
20. De transmigracionem Babilloniae.
21. De nomina profetarum. 30
22. De nomina regum Israhel.
23. De Macedonum regis iuxta Alexandrinus.
24. De inicium^h imperatores.

Index. 1. 2a.

Index. a) titulum ipse formavi similem iis qui libris III. et IV. praemissi sunt. Titulum 35 omissum saec. IX. librarius quidam ita supplevit: Breviarium scarpsum ex chronica Eusebii, Hieronimi aliorumque auctorum a quodam Adatio 1, ubi folium quod primum est A' numero non distinctum literis quidem nitidioribus quam reliquis codex scriptum, sed eodem tempore et eadem forte manu suppletum est. IN NOMINE DN̄I NR̄I IH̄U XPI INCIPIUNT CAPITULA CHRONICI LIBRI (LIBER 2b) PRIMI 2a. b. Indice caret 3a. Totum librum primum omittunt codices 4, in quibus Hilariani liber de 40 cursu temporum (IN DI NOMIN̄ INCIPIT LIBELLUS QUINTI IULII HILARIONIS — EXPLICIT LIBELLUS QUINTI IULII HILARIANI 4a; INCIP̄ LIBELLUS QUINTI IULII HILARIONIS — EXPLIC. LIBER QUINTI IULII HILARIONIS 4a; IN NOMIN. DN̄I INCIPIT LIBELLUS QUI EST IULII HILARIONIS — EXPLICIT LIBELLUS QUINTI IULII HILARIONIS 4b¹; IN NOMINE DN̄I INCIP̄ LIB̄ QUINTI IULII HILARONIS — EXPLICIT LIBLLUS QUINTI IULII HILARIONIS 4b²; 45 INCIPIT LIBER QUI INTITULATUR HELARION — EXPLICIT LIBELLUS Q̄ INTITULAS HILARIONIS 4b²*; IN DEI NOMINE INCIPIT LIBELLUS QUINTI IULII HILARIONIS — EXPLICIT LIBELLUS QUINTI IULI HILARIONIS 4c¹), in codicibus 3 inter libros II. et III. insertus, Fredegarium ducit. Codices 5 ultimum tantum librum habent. b) de divisione 2a. c) om. 2a. d) Cham et Iafhet 2a. e) sac̄i dispersitum 2a. f) Chañ 2a. g) Nabuchodonosor 2a. h) corr. m. al. 50 inicio imperatorum 1; imperatorem 2a.*

25. De episcopus^a Romensis.

26. Post haec scarpsum ab Adam usque Noc, a Noae usque Abraham, deinde iudecum^b, post haec regum Israhel et Aegyptium^c et inperatori Romanorum usque Aeraglium^d.

LIBER^{a.1} GENERATIONIS ab Adam usque ad ordinem^b, quae contenetur in huius volumine libri^c. Denumeratio temporum et annorum. Generationis saeculi^d usque in hunc diem. Terrae divisio tribus filiis Noc. Declaratio gentium, quae ex quibus factae sint, et^e quas singuli terras et civitatis^f sortiti sunt. Quantae insolae clare. Qui ex quibus gentibus transmigraverunt. Quod^g flumina nominata. Quod montes nominati. Quod iudices, qui^h quod annis populum iudicavit. Quod regisⁱ in tribu Iuda, et quis quod annis regnavit. Declaratio pasehae, et quis quando servavit ex temporibus Moysi usque in hunc diem. Regisⁱ Persarum a Cyro, et quis quod annis regnavit. Regis Macedonum ab Alexandro, et quis quod annis regnavit. Imperatores Romanorum ab Augusto, et quis quod annis regnavit^k. Tempore^l olympiadum ab Ipito usque in praesentem olimpiadem. Nomina^m patriarcharum aⁿ generatione. Nomina prophetarum. Mulieres prophetissae. Nomina regum Hebreorum et regum, qui in Samaria regnaverunt supra decem tribus, et quis quod annis regnavit. Nomina sacerdotum. Nomina imperatorum^o Romae, et quis quod annis praefuit.

Quoniam quidem oportet instructum esse veritatis^p, necessarium exaestemavi, frater^q carissime, hoc^r in breve de sanctis scripturis facere sermones ad corroborandam doctrinam^s, ut per paucas enarrationis non sine causa inquisitas virtutes veritatis citius agnuscamus^t, absidentes prius indoctorum generatam contentionem, quae obumbrant^u sensum^v, huiuscemodi indoctum edoceat. Summa autem cum industria pervidere^w cupientes, iuxta veritatem cognoseamus gentium divisionem et parentum denumeratam generationem, inhabitationes quoque tempora et bellorum commissionis et iudicium tempora despensationes et regum annos et pro-

Index. 1. 2a. *Praef.* 1. 2a. 3a.

Index. a) *corr. m. al.* episcopis Romanis 1. b) *corr. m. al.* iudicium 1. c) *corr. m. al.* Aegyptiorum (*ita etiam* 2a) et imperatorum 1. d) *corr. m. al.* ad Eraglium 1; ad Heracleum 2a, *ubi Expliciuunt capitula add.*

Praef. a) *ita* 1; Incipit liber generationibus (generationum 3a) ab (*om.* 2a) 2a. 3a. b) *ita* 1 *et L.*; *scribe* usque ad oc diem *vel* u. ad odiernum: usque in hodiernum diem *Chronogr.* c) in hoc libro *L.*; *m. al.* *singula commata numeris* II—XVIII *distinxit* 1. d) *om. L.* e) et quas — sortiti sunt *om. L.*: et quas singuli eorum provincias et civitates habitaverunt *Chronogr.* f) civitatis *corr. m. al.* civitates 1. g) *m. al.* quot *semper corr.* 1. h) quis 2a *cum L.*; et quis 3a. i) *m. al.* reges *semper corr.* 1. k) imperavit *L.* l) *corr. m. al.* tempora 1. m) autem *add.* 2a. n) *corr. m. al.* ac generationes 1. o) *ēmpērēm* 1: episcoporum *L.* *De hoc loco egi, 'N. Archiv' VII, p. 469.* p) diaconum *om. Fred., habet L.* q) frater *corr. m. al.* fratres 2a; frs 3a. r) hos *probe L.* s) tuam *add. L.* t) cognoseamus *L.* u) *corr. m. al.* obumbrat 1, *et ita* 2a. 3a. v) *om. L.*; secundum *add.* 3a. w) praevidere *L.*

1) *Liber primus usque ad cap. 24. est integer liber Generationis Hippolyti episcopi, cui perpauca tantum de Troianis Frigiisque a scriptore Franco inserta sunt. Usus est textu Latino illo, quem Labbeus, Nova Bibl. MSS. I, p. 298 sqq., e codice Claromontano, iam Cheltenhamensi nr. 470. 715. 1829, primus edidit, Cangius, eodem codice collato, Chronico Paschali (App. V) subiecit. Codicem habuit Labbeano simillimum eumque nonnullis locis iisdem ueris atque hiatibus pollutum, sed omnino meliorem illo, ita ut quam dixi editionem non raro e Fredegario emendare ac supplere possis. Nos littera L. signavimus discrepantiam textus Labbeani, quem Vogel v. c. in usum nostrum iterum cum codice contulit, sed eo deficiente alteram quoque huius opusculi editionem, quae in Chronographia a. 354. exstat (ed. Mommsen p. 637 sqq.), consuluimus. Cf. 'N. Archiv' VII, p. 456 sqq. — Ceterum indicem qui praecedit potius Fredegarii quam Hippolyti esse per se patet.*

phetarum tempora, qui^a aet quibus^b regebus^c nati sunt, quales^d captivitates populi quibus regibus et quibus iudicibus contigerint, quique sacerdotes quibus temporebus fuerint, et quae divisio et^e quae perditio facta sit, quo autem modo generatio seminis Israhel de patribus in Christo completa sit, et quod quantique per quanta tempora dinumerentur anni a creatura saeculi usque in hunc diem. Estimavimus^f autem, incipientes a Genesi, iuxta verbum^g ostensionem, sicut expetit, declarare, non ex nostra quadam parte, sed ex ipsis Sanctis Scripturis testificari. Hinc^h occursionem arripientes, iuxta ordinem de Genesi sermonem facimusⁱ.

EXPLICIT^k PRAEFATIO.

INCIPIIT NARRATIO PRAEFATIONIS FILII SEM.

1.^a Liber generationis hominum. Quo die fecit Deus Adam, ad imaginem Dei fecit 10 eos. Vixit autem Adam ann. 130^b et genuit Seth. Vixit autem Seth ann. 205 et genuit Enos. Vixit^c Enos ann. 190^d et genuit Cainan. Vixit Cainan ann. 170 et genuit Melelehel. Vixit^e Melelehel ann. 162^f et genuit Thareth, et vixit Thareth ann. 162 et genuit Enoch. Vixit Enoch ann. 165^g, genuit Matusalam. Vixit Matusalam ann. 117 et genuit Lamech. Vixit Lamech ann. 188 et genuit Noe. Et erat Noe annorum 500^h, genuit tres filios Sem, Kam et Iaphetⁱ. 15

2.^a Post annos autem 100, postquam genitus^b est Sem, fit diluvium, cum esset annorum^c sexcentorum Noe. Fiunt ergo ab Adam usque ad diluvium generationis^d 11, anni 2242. Iste^e sunt generationis^f Sem. Sem cum esset ann. 100, genuit^g Arfaxat anno^h 2. post diluvium. Et vixit Arfaxat ann. 135 et genuit Cainan. Vixit Cainan ann. 130 et genuit Sala. Vixit Sala ann. 130 et genuit Eber. Vixit Eber ann. 134 et genuit Falech. Usque ad huncⁱ 20 generationes^k 5, ann. 529. Ab Adam^l generationis 15, anni sunt 2771.

3. Devisio^a terrae^b tribus filiis Noe. Post diluvium^c Sem, Kam et^d Iafeth trium fratrum tribus devisae sunt. Et Sem quidem primogenito a Persida et Bactris usque in India longe usque Rinocoriris^e est; Kam autem secunda a Rinocoriris usque Cariraat; Iafeth autem tertio a Media usque Gadira ad borram. Habet autem Iafeth flumen Tigridem, qui dividet 25 Mediam et Babylloniam; Sem autem Eufratam et Kam Geon, qui vocatur Nilus.

4. Confuse sunt autem linguae post diluvium. Erant autem quae confusae sunt linguae 72, et qui turrem aedificabant erant gentes 72, quae etiam in linguis super faciem totus terrae divisae sunt. Nebrot autem gigans^a, filius Chus Ethiopy, in escam Medis venando subnestrabat^b bestias in cibum. Vocabula^c autem 72^d haec sunt: 30

Praef. Capp. 1—4. 1. 2a. 3a.

Praef. a) sic L.; quia et 1. 2a. b) quibus — c. populi om. L.; que autem captivitates in populo fuerunt Chronogr. c) corr. m. al. regibus 1. d) qualesque 2a. 3a. e) om. L. f) estimavimus 2a; existimavimus 3a. g) sic 1. 2a (in 1 corr. m. al., in 2 superscr. m. al. veram); verborum 3a cum L. h) ergo add. L. i) faciemus L. k) E. P. om. 2a et L. (habet Chronogr.); 35
Explicit praefatio filii Sem. Incipit narratio praefationis 3a; praefationis f. S. om. L.

Cap. 1. a) cap. 1—3 numero carent 2a; 1. om. 3a. b) ita Fred. et Chronogr.; CCXXX L. c) autem add. 2a (semper). 3a; Et v. semper L. d) CLX 2a. e) v. M. male om. L. f) CLXV L. g) et om. Fred., habet L. h) et m. al. superscr. 1, habent 2a. 3a cum L. i) Iapht, e m. al., ut videtur, superscr. 1. 40

Cap. 2. a) distinctione carent 2a. 3a. b) generatus L. c) Noe a. 600. 2a. 3a. d) generat. 11 om. 2a (non 3a); g. X L. et Chronogr. e) hae L. f) m. al. corr. generationes 1. g) genuit m. al. superscr. 1. h) annū 1. i) hanc corr. hunc 1. k) generationes corr. generationem 1; generationem generationes sunt 5 3a. l) autem add. L.

Cap. 3. a) D. — Noe praecedenti tribuit cap. 3a, ubi cap. 2. numeratur, et sic deinceps. 45 b) et add. L. c) autem add. 3a. d) om. L. e) Rinocoris (infra Rinocorris) 2a; Rino corris (infra Rino curriris) 3a; Rinocoryris (infra Rinocoruris) L.; Rinocorura Chronogr.

Cap. 4. a) m. al. corr. gygans 1. b) m. al. corr. subministr. 1. c) ab Vocabula cap. incipit 3a, ab Haec 2a. b. d) filiorum m. al. superscr. 1, om. 2a. 3a.

5.^a Filii¹ Iafeth: Gamer, ex quo Cappadoecs, Magog, de quo Geltae^b et Galatae^c, Made, de quo Medi, Ivan^d, de quo Greci et Hionis^e, Thobel, unde Ettaliensis^f, Moroe, unde Yllirici, Tyras^g, unde et^h Traces, Cetthinⁱ, unde Trociane, Frigiiae^z, Maedones. Et filii Gamer: Ascanaz, de quo Sarmatae^k, Rufan, dae^l quo Sauromatae, Togor^m, de quo Armini. Et filii Iuvan: Elisan, inde Siculi, Tharsis, ex quo Hiberi, qui et Tirreni, Cythii, de quo Romani, qui et Latini, Rodiviviⁿ et Priami^z. Omnes 15. De his exteterunt insulae gentium. Sunt autem Cypri ex Cythiensibus. Ex Iafeth si quidem invenimus et eos qui sunt ad borram^o ex ipsis de ea tribu Cythiensium. Sunt autem ex ipsis etiam gentes, quae sunt in Etiada^p, praeter eos qui postmodum advenerunt ibi regis^q, qui habitaverunt civitatem, quae apud Greecos honoratur, Athenas et Thebeorum^r, quoniam^s Sidoniorum sunt hii habitatores^t, et quicumque^u sunt alii similiter post haec apud Helladam^v transmigraverunt. Cognoscemus autem haec ex lege et prophetis. Erant ergo^w de Iafeth ad confusionem turris tribus^x 15. Et haec gentes Iafeth a Media usque vesperum Oceani diffusae sunt, adtendentes usque ad borram. Hii filii Iafeth^y: Medi, Albani, Gargani, Arrei, Armoeni, Amaiones^z, Choli^a, Corzeini, Benaginae, Cappadoecs, Paflagonis, Mariandeni, Tibarensis, Kalibes^b, Mossynnoti^c, Cholchi, Melanceni^d, Sarmatae, Saurobae^e, Meothes, Seithes, Taurii, Traces, Bastarni^f, Illuri, Medonis^g, Hellenes, Greci, Libies^h, Histri, Vieniⁱ, Dauni, Dapues^k, Kalabri, Opici^l, Latini, qui et Romani, Tirrini, Galli, qui et Caltae, Libiestini^m, Celtiberiⁿ, Heberi, Galli, Aquitani, Illuriani, Basanotes, Cyritani, Lusitani, Voccei, Cuniensis, Brittonis, qui et in insulis habitant. Qui autem eorum noverunt litteras hii sunt: Heberi, Latini, qui et vocantur Romani, Hispani, Greci, Medi^o, Armoeni^p. Sunt autem fines eorum ad borram usque Gadira^q, a Pudameda^r fluvio usque Mastusi ad ilion^s. Terrae autem eorum haec^t sunt: Media, Albania, Amazonia^u, Armoaena minor, Armoenia maior, Cappadocea, Paflagonia, Calatia^v, Collis, Indice^w, Bosforina^x, Media, Deris^y, Sarmacia, Tauriana, Schitia, Basternia, Trachia, Macedonia, Dalmatia, Mollis, Thessalia, Locria, Boetia, Betolia^z, Attica, Achaia, Pellinia, quae appellatur Peloponensus^a, Acarnea, Aepirocia, Ylliria, Euchnitis^b, Adriace, ex qua pilagus Adriaticum,

Cap. 5. 1. 2a. 3a.

Cap. 5. a) nulla capitis distinctio 1. b) Geltae, *m. al. superscr.* h 1; Gelthae 2a. b; qui desideratur. c) Galatae, *m. al. superscr.* h 1. d) Iuan 1; Iuvan 2a. b. 3a; Ἰουάν *m.*; Van *L.* e) *corr. m. al.* Hiones 1. f) Θεταλοὶ (Talienses 3a) Μοσόχ (Masoch 3a; Mosoc *L.*) *m.* g) Billiri cytiras (cytaras 2b) 2a. b; Bellirici Tyras 3a. h) und&races *L.* i) Cetthyn *L.*; Χετταεῖμ *m.* k) Πηγιῆες *m.* l) Rufandae 1. 2a. b; Rifath de 3a; Rifan de *L.*; Ριφάδ *m.* m) *ita* 1. 2a. b; Togorma 3a; Thogorma *L.*; Θογαρμά *m.* n) Dodanim ex quo Priamii 3a. o) ἐν τῷ βορρῆ *m.* p) Aetiada 2a. b; Ethiada 3a; Ἑλλάδος *m.* q) *ita* 1 *et L.*; ἐκεῖ Σαῖτων *m.* r) Thebeorum *L.*; τὰς Θήβας *m.* s) Quo enī 3a. t) *scribe* sunt inhabitatores *ex L.* u) qui cum eo sunt 2a. v) Halladam *L.* w) autem 2a (*ubi exp. et superscr.* ergo). 2b. x) *om.* 2a. b. 3a. y) *haec om. L.* z) Amazones 3a *cum L.*; macedonis 2a; Amaedones 2b. a) Κῶλοι (Culi *L.*) Κορζηνοὶ (Corgeini 2a. b; Corgeine *e corr.* 3a; Corzieni *L.*) Βενεαγηνοὶ *Epiph.* b) Chalibes *L.* c) Mossyrroti 2a. b; Mossirroti 3a. d) Μεγάγλαινοι *m.* e) Saurobatae *corr.* 2. *m.* Sauromatae *L.*; Σαυρομάται *m.* f) Basternae 2a. b. g) Maedones *L.*; Μαζεδόνες *m.* h) Lybyes *L.*; Λιβυνοὶ *m.* i) Ουένετοι *Epiph.* k) *ita Fred. cum L.*; Ἰάπυγες *m.* l) *ita* 1; Opyc 2a; Opyci 2b; Opic 3a; Pici *L.*; Ὀπυκοὶ *m.* m) Λιγυστινοὶ *m.* n) Cetiberi 2a. b. o) *om. L.* p) Armoem 1. q) Garida 2a. b. 3a (*e corr.*). r) Potameda *L.*; Ποταμίδος *Chr. Pasch.*; Ταναΐδος *Syne.* s) κατὰ ἧλιον *m.* t) haec 2a. b. u) Amagonia 2a. b. v) Gallaba *L.* w) *ita Fred. cum L.*; Κολχίς, Σινδική *m.* x) Indicibus (Indicibus 3a) forina 2a. b. 3a. y) media erris *L.*; Μαιώτις, Δερρίς (Derris 2a. b) *m.* z) *ita* 1; Betholia 2a. b; Aetolia *L.*; Αἰτωλία *m.* a) Pelleponensus *L.* b) *ita Fred.*; Λοδιμὸς *vel* Λοδιμὸς *perverse L.*; ἡ Λαργίτις *m.*

1) De hac tabula gentium *cf.* Müllenhof, 'Ueber die Weltkarte und Chorographie des Kaiser Augustus, Kiel' 1856, qui ex diversis scriptoribus textum integrum restituere conatus est. Hunc locis dubiis contulimus et quae discrepabant littera *m.* signavimus. 2) Haec Fredegarius addidit, Troianorum cultor; *cf.* 'N. Archiv' VII, 464.

Gallicia^a, Lusitania, Italia, Thugene^b, Massilia, Celtes^c-Gallia, Ispanogalia^d, Uberia^e, Hispania maior; hucque^f definit terra Iafeth usque ad Britannicas insulas omnes ad borram respicientes. Sunt autem his et insulae iste: Brittanice, Sicilia, Euboe, Arlodoscius^g, Lesbus, Cetera, Iacinctus^h, Cefalenia, Iabechⁱ, Corehira et Cyclates insulae et pars quaedam Asiae, quae appellantur Ionia. Flumen est autem his Tigris^k, dividens inter Mediam et Babylloniam. 5 Hii sunt fines Iafeth. Filii^l autem Cham: Chus, ex quo Etpes^m, Metramⁿ, ex quo Aegyptii, Fuit^o, de quo Troglodidae, Canhaan, de quo Afri et Finices. Et filii Chus: Sabaa, Evigilat^p, Saba, Tregma^q et Sabachata^r. Filii autem Regma: Saba et Dedan^s. Et Chus genuit Nebroth. Et Aegyptiorum patriae cum Mestram^t, patrem ipsorum, 8; dicit enim: 'Et Mestram genuit Ludim^u, unde Lidii, Enemim^v, de quo Paphlyli, Labain^w, de quo Laboes, Neptoin et Patro- 10 souim^x, unde Cretis, Casloin^y, unde Licii, unde exierunt Phylistini^z, et Captoroin^a, unde Cilices'. Canancorum sunt patriae cum patre eorum 12. Dicit enim: 'Et Canaham^b genuit Sidona primogenitum, ex quo Sidoni, et Cetheum et Hiebuscum et Amorreum et Gergesseum et Auruehaeum^c et Aeueum, ex quo Trepolitae, et Araeneum^d et Aradium, unde Arain^e, et Samarleum^f et Amati^g, unde Amatus^h'. Est autem habitatio eorum a Rinochoririsⁱ usque 15 Gadirat^k. Ex his autem nascuntur^l reges vel gentes Aethiopes, Trogloditae, Aggei, Isabin^m, Hictiofagi, Bellaniiⁿ, Aegyptii, Finices^o, Libies, Marmarede, Carifallitae^p, Misii, Moyssinnoeti, Friges, Magones, Bittinii, Nomades, Licii^q, Mariandeni^r, Pamphyli, Mynsudi^s, Pysidini, Lycalli^t, Cylices, Maurusii, Cretae, Magartae, Numidae, Macrones, Nasomones. Hii possident^u Aegyptum^v usque ad Oceanum. Sunt autem insulae in his communis haec: Corsola, Lupadus, 20 Gaudius^w, Meletae, Cercenna, Menis, Gardinia^x, Galata, Corsona, Cretae, Gaulus, Reda, Aethera, Careacus, Astipalatinus^y, Lesbius^z, Tenedus^a, Yinbrus, Iassus, Chobus, Chinidus^b, Nisurus, Migistae^c, Ceprus. Qui autem eorum^d sunt litterati hii sunt: Finices, Aegyptii, Pamphyli, Friges. Sunt autem fines Cham a Rinochoriris^e, quae^f dividit Syriam et Aegyptum, usque Garira in longum. Nomina autem gentium haec sunt: Aegyptus, Aethiopia, quae tendit 25 adversus Indiam, et altera Ethioptia, unde profeciscitur flumen Aethiopum, Erytra^g, quod est rubrum, adtendens ad orientem, Thebiae^h, quae extendit usque Cyrinemⁱ, Marmaris, Syrtes

Cap. 5. 1. 2a. 3a.

Cap. 5. a) Calcecia L. b) Thusgene L.; Θουσκηνή m. c) Celthes 2a. b. d) ita 1; Spanogalia 2a. b; Spanogallia 3a; Σπανογαλλία m. e) Huberia 2a. b; Hyberia 3a. f) huc usque L.; 30 ἐνταῦθα m.; scr. desinit. g) Arlodosius 2a; scr.: Euboea, Rhodos, Cius. h) Iacentus L.; Ζάκυνθος m. i) ita Fred.; Itbaec L.; Ἰθάκη m. k) Trigris corr. Tigris 1. l) a Filii cap. V. incipit 3a. m) Ethiopes 3a; Aethiopes recte L. n) Mesraim 3a; Mestram L.; Μεστράϊμ m. o) Flut 2a; Futh 3a; Fud L.; Φουδ m. p) Evilath 2a. 3a; Evilat L.; Σαβάτ Ἐβιλὰτ m. q) sic 1; Sabatha (Sabat L. ?); Regma 3a. L.; Σεβατὰ Περμὰ m. r) ita Fred.; Sagabaeata L.; Σεβακαθὰ m. s) Dadan L.; Σαβὰ 35 Ἰουδαδὰν m. t) eumestram 1. u) Ludiin 1. 2a; Λουδιεῖμ m. v) Enemim 1. 2a; Anamim 3a; Enemim L.; Αἰνεμειμ m. w) Labaim 3a; Λαβειμ m. x) Petrusim 3a. y) Casloin (Cashuin L.) on delicii 2a; Cashuin un delicii 3a. z) Philistiim L.; Φυλιστιεῖμ m. a) Capturim 3a; Capturin L.; Καφθοριεῖμ m. b) Chanaan autem (om. et) 3a. c) ita 1; Aracheum 2a. 3a; Araceum L.; Ἀρουκαῖον m. d) Are- 40 neum 2a; Sineum 3a; Aseneam L.; Ἀσενναῖον m. e) Aradii L.; Ἀράδιοι m. f) Samaream L.; 40 Σαμαραῖον m. g) Amathenn 3a. h) Amathus 3a; Amathusi L.; Ἀμαθούσιοι m. i) anachorris 2a; arino chorris 3a. k) Gadiram L. l) ita L.; nasantus 1; γεννηθέντα m. m) Isabini Iethyofagi L. n) Velanni L.; Ἐλαῖνοι m. o) Fimees 1. p) Charifiliitae L.; Κῶρες Ψυλλίται m. q) Licinii L. r) Mariandini 2a. 3a. s) My(ri?)sudi 1. m., Mynsudi 2. m. 1; mimsu (corr. minsu). dipisi diseni (corr. deni) L.; Μοσχεσίδιοι, Πισιδηνοὶ Eriph. t) Lygallii L.; Αἰγαλαῖοι m. u) pos- 45 sidebus 2a; possidebunt 3a. v) ab Aegypto L.; ὑπὸ Αἰγύπτου m. w) Lupadus, Agaudius L.; Λοπαδοῦσα, Γαῦδος m. x) Cardinia L. y) ita 1, e corr. 3a; Astipalacius 2a; Astypala, Chius L.; Ἀστυπάλαια, Χίος m. z) Lesbeus 2a; Lespeus 3a. a) Tenedus corr. Tenedus 1. b) Chnidus L. c) Inigistae corr. Ingistae 1; Ingeste 2a. 3a; Megistae L.; Μεγίστη m. d) s. e. 3a; s. om. 2a. e) arinochorris 2a; arino chorris 3a. f) qui 2a. 3a. g) Erythara L. h) Thybiae 2a; Tibie 3a; 50 Lybiae om. Fred. (habet L.). i) C. M. om. L.; μέχρι Κυρήνης, Μαρμαρίς m.

habens gentes^a Nasomomas, Macas, Tantameos^b, Libia^c, e qua Lypti extendit usque minorem Syrtem, Numidia, Masseria, Mauritaniam, quae extendit^d Herculeas quod est Heraeleoticas stellas^e contra Gadiram. Habet^f autem ad borram maritimam Cyliciam, Pamphiliam, Pysiam, Misiam, Licaconiam^g, Frigiam, Kamaliam, Lyciam, Cariam, Lydiam, Misam^h aliamⁱ, Troadem, Aolidem, Pitiniam veterem^k, Frigiam alciorem. Habet etiam insulas has: Sardiniam^l, Cretam, Cyprum et flumen Geon, qui appellatur Nilus. Dividit autem inter Cham et inter^m Iafeth usuⁿ vespertini maris. Haec media Cham generatio. ^oDe Sem autem, seniore filio Noe, tribus cogniti 25. Hii ad orientem inhabitaverunt. Filii Sem: Elam^p, de quo Elimei^q, et Assir^r, de quo Assiri, et Arfaxat, unde Caldei, et Ludiin^s, unde Lazonis, et Aram, unde Cytes^t priores. Hos excidit Abraham. Et^u filii Aram: Osceun^v, de quo Lidii, et Gaster^w, de quo Gasfni^x, et Mosoc^y, unde Massini^z. Et Arfaxat genuit Salam^a, Salam genuit Heber, unde Hebrei. Et Heber nati sunt duo filii, Falet^b et Deboe, unde ducitur^c genus Abraham, et Tacten et Lectan^d. Iectan autem genuit Helmo^e, de quo Indii, et Salef^f, de quo Bactriani, et Asarmoth, de quo Arabes priores, et Cyduran^g, de quo Kamei^h, et Derra, de quo Mardi, et Ezechⁱ, de quo Arriani, et Declam^k, de quo Cydrusi, et Gebal, de quo Sciti prioris, et Abimelech^l, de quo Hyreani, et Sabat, unde Arabi primi, et Eufem^m, de quo Armoenii, et Euvilatⁿ, unde genus^o fuit^p Helii, omnes Bactriani. Omnes autem^q de tribu filiis Sem^r.

6.^a Noe^b sunt 72. Omnium autem filiorum^c habitatio est a Bactris^d usque Rinocoriris^e, quae dividit Syriam et Aegyptum et Rubrum mare ab ore Arsinoes^f, quae est Indiae. Haec sunt autem quae sunt factae ex his gentes: Hebrei, qui^g Iudaei, Persae, Medi, Paenes^h, Arrianiⁱ, Assirii, Indii, Magardi^k, Parti, Germani, Helimei, Cessci, Arabes primi, Cedrosiae, Scitae^l, Arabes ultra, sapientes qui dicuntur Gymnosofistae, nudi^m sapientes. Habitatio autemⁿ eorum usque Rinochorusa^o et Cylicia. Qui autem eorum noverunt litteras hii sunt: Iudaei, Persae, Medi, Chaldaei, Indi, Assirii. Est autem habitatio eorum, id est filiorum Sem, in longum quidem ab India usque Rinochorura^p, lata autem a Persidae et^q Bactris usque Indiam. Vocabula autem eorum^r haec sunt: Persis, Bactrianae, Hyreaniae, Babilonia, Cordulia^s, Assiria, Mesopotamia, Arabia vetus, Alimadas^t, India, Arabia endemon, Coelesyria, Commagena

Cap. 5. 6. 1. 2a. 3a.

Cap. 5. a) has *add. L.* b) Tantameos *L.*; Τανταμείους *m.* c) *ita* 1; Libyae. quae Lypti 2a; Libie qualipti 3a; Lybyae, quae a Lepti *L.*; Λιβύη ἐπέρα ἐπὶ Λέπτιος *m.* d) *suppleas* usque, quod *m. recentior add. 1.* e) stillas 2a; stillans 3a; στιλῶν *m.* f) haec autem 2a. g) Lycaconiam *L.* h) Mysiam *L.* i) tiliam 3a (ti *ligatae litterae a simillimae sunt*). k) veterem *corr. veterem 1.* l) Sardiniam *L.* m) *iam evauit 1 (Pertz liquore chimico adhibito legit); filios habet Monod; om. 2a. 3a; inter L.* n) os *recte L.*; τὸ στόμα *m.* o) VI. *in mg. 1, sed ex indice Cap. 6. infra incipit.* p) Helam 2a. 3a. q) Elimei *corr. Helimei 1, et sic 2a. 3a.* r) Assyr 2a; Assur 3a; A. de quo *om. L., habet Chronogr.*; Ἀσσούρ ἐξ οὗ Ἀσσύριοι *m.* s) Ludii *L.* t) *ita* 1; Cythes 2a; Etes *L.*; Iturei *Chronogr.*; Ἰταῖ *Chr. Pasch.* u) *om. 3a.* v) Oscevi *L.*; Zebul *Chronogr.* w) Garter (*sed er expunct.*) *L.*; Γαθέρ *m.* x) Gasfni *L.*; Γασφρηνοί *m.* y) Mosoch 2a; Maer 3a. z) Mossyni *L.* a) et *add. L.* b) Falech et Deboch 2a. 3a. c) dicitur 2a. d) Iactan *corr. Iactan 2a; Lactan 3a; Iecham recte L.* e) *ita* 1. 2a; Helmodan 3a; Elmodab *L.*; Ἐλμωδάδ *m.* f) Falech 2a; Saleph 3a. g) *ita Fred.*; Hiduram *Chronogr.*; Duran *L.*; Ἰδουράμ *m.* h) Camchi *L.* i) Ezei *L.*; Ἐζήλ *m.* k) Clam 2a; Glam 3a. l) Abimeel *L.* m) Eufem *corr. Eufier 2a; Eoplir 3a; Ufir L.*; Οὐφείρ *m.* n) Euvilat 2a. 3a. o) *ita perperam Fred.*; nudi gemnos. ofutae. Hii *L.*; ἐξ αὐτῶν Γυμνοσοφιστῶν *m.* p) *om. 3a.* q) hii *add. 3a.* r) S. h. l. *perperam add. Fred., qui verba Noe sunt 72 proximo capiti male tribuit; filii m. al. add. 1.*

Cap. 6. a) 7. *codd., correxi ex indice.* b) haec *ita habet 3a*: Omnium a. f. Noe habitaciones sunt 72 a *cet.* c) Sem *h. l. om. Fred., sed cf. n. r, l. 44.* d) abactris *male L.* e) inocoriris *corr. m. al. rinocoriris 1; inochoriris 2a; rino choriris 3a.* f) Arsin. *corr. Asin. 1.* g) et *add. 3a.* h) Poenes 2a; Penes 3a. i) Hyreani *add. L.*; Ἀσσύριοι Ἰταρανοί *m.* k) Macardi *L.* l) Scitae *corr. m. al. Scithae 1.* m) nudi, *m. al. superser. me. 1.* n) *om. 2a.* o) Rinocorura *L.* p) Rinochorusa 2a; Rinochorira 3a. q) a *add. 3a.* r) gentium *L.* s) Corbulia *L.*; Κορδουαία *m.* t) *ita* 1; Alimidas *corr. 1. m. Alimidus 2a, et sic 3a; Alimidas L.*; Ἐλιμαίς *m.*

et Finicia^a, quae est filiorum Sem. Gentes autem quae linguas suas habent haec sunt: Hebrei, qui et Iudaei, Assirii, Chaldaei, Persae, Medi, Arabes, Madiani^b, Adiabenei, Tadeni^c, Alamorsyni, Sarraceni^d, Magi, Caspii, Albani, Indi, Etiophis, Aegyptii, Labies, Cethei^e, Cananei, Ferezei, Euei, Amorrei^f, Gergessei^g, Gebraei, Idomei, Samaritae, Foenices^h, Syri, Caelicesⁱ Tarsensis, Cappadoces, Armoenii, Hibenii^k, Librani^l, Seitae, Solehi^m, Sanni, 5 Bosforani, Asiani, Hisauriensisⁿ, Lyeaonis, Pysidae, Galatae, Paflagonis, Frigis, Achaia^o, Thessali, Macedonis, Traces^p, Misi, Bessi, Dardani, Sarmatae, Germani, Pannonii, Peones, Norici, Dalmatae, Romani, qui et Latini, Lygires, Galli, qui et Celtae, Aquitani, Bruttanni^q, Hispani, qui et Terreni^r, Mauri, Baccuates et Massennas, Getuli, Afri, qui et Barbaris, Machizeii^s, Caramantes, qui et Marmaredae, qui usque Aethiopiam extendunt. 10

7.^a Necessarium autem putavi, ut^b inhabitationes gentium et cognominationes declarari^c. Incipiam autem ab oriente. Persarum et Medorum inhabitatores Parti et vicinae gentes Pacis usque Siriam^d Coele. Arabum inhabitatorum^e Arabes eudemones, hoc enim nomine appellantur Arabia eudemones. Chaldeorum inhabitatores Mesopotamini. Madianensium inhabitatores Cynedocolpita^e et Trocoditae et Ictiofagi. Grecorum^f autem gentes vocabula quinque: 15 Ionas, Arcades, Beoti, Aeoli, Lacones. Horum inhabitatores fuerunt Pontici, Bitini, Troes, Asyani, Cari, Legii, Pamphyli, Cyreni et insulae plures, id est Cyclades quidem 11^g, quae Mirti^{g*} pelagum continent. Haec sunt autem nomina eorum^h: Andrum, Tenuemⁱ, Theo, Naxus, Geos^k, Gyarnus^l, Syfnus, Ranea^m, Cyrnos, Maraton. Sunt autem et aliae insules maiores 12, quae etiam civitatisⁿ habent plurimas, quae dicuntur Hispotes^o, in quibus habitaverunt^p Greci. Haec sunt autem nomina eorum: Euboea, Cretae, Sicylia, Cyprus, Cons^q, 20 Samus, Chodus^r, Cyus, Tapsus^s, Lemnus, Lesbus, Samotraces. Est autem a Boetia^t Eoboea^u, sicuti^v ab^w Ione Ionides civitates 16 haec: Ladiomena^x, Mitilenae, Focea, Prieni, Erit, Samus, Theos, Colofon, Tius^y, Ephisus, Zamirna, Perintus, Byzaneium, Colcedon, Pontus et Amisos liber^z. Romanorum, qui et Cithiensium, gentes et inhabitationes^a haec sunt: Tuschi, 25 Emeliensis, Picens, Campani, Apoliensis, Lucani. Aforum^b gentes et inhabitatores^c haec sunt: Lepdini, Cyti^d, Numidae, Nasomon, Hes^e, Sei.

8. Insulae autem haec sunt, quae habentes civitates: Sardinia, Corsica, Girda^a, quae et Benigga, Cercina, Galata. Maurorum autem gentes^b inhabitationes haec sunt: Musulani, Tingitani, Caesariensis. Hispaniorum autem gentes et inhabitationis^c haec sunt: Tyranni, et 30

Capp. 6—8. 1. 2a. 3a.

Cap. 6. a) Synicia L. b) Madiam *corr. m. al.* Madiani 1; Madian 2a. 3a *cum L.* c) *ita* 1; Adiabenei. deniei (aiabene. citadeniei 3a) Alamorsyni 2a. 3a; Taleni, Alamosenni L.; Ταϊανοί, Ἀλαμοσυνοί m. d) *ita* 1; Sarracini 3a; Saraceni L. e) Chettei L. f) *superscr. m. 1, sed iam fere evanuit* 1, om. 2a. g) Gergesei, Iebusaei L.; Γεργεσαῖοι, Ἰεβουσαῖοι m. h) Foemces 1. 35 i) Cilices L. k) *scribas* Hiberi. l) Libram 1. 2a; Liburani 3a; Βεβρανοί m. m) Colchi *probe* L.; Salehi *add.* 3a. n) Ἰσωνοί m. o) Achai L. p) Traces *ante* Frigis *habent* 2a. 3a. *Librarius aberravit, nam in 1 Traces praecedunt Frigis, sed proximam lineam tenent.* q) Bruttanni *corr. m. al.* Bryttanni 1; Brittani L. r) Tyrraeni L. s) barbari smachi. Zei 3a; Mazicei Gar. L.

Cap. 7. a) *ita distinxi indicem secutus, codices mss. intervallo nullo relicto pergunt.* b) et 40 *recte* L. c) declarare 2a; declararem 3a. d) Siriam. colearabum 1. e) inhabitatores L. f) Grecorum gentes. V. L., *ubi v. deest*; προσηγορία m. g) X. 2a *cum L.*; ιά m. g*) *corr.* Myrti 1. h) earum L. i) Tenoem Teo L.; Τήνος, Τίω m.; Theonaxus 2a. 3a. k) Κέως m. l) Delos *om. Fred.*; Delas L., *ubi Finus pro Σίφνος*; S. *om.* 3a. m) Renea *rectius* L. n) civ. — Hispotes *om.* 2a (*non* 3a). o) Spodes L.; *scribas* Sporades. p) inhabitaverunt Crcei L. q) Coos L. 45 r) Rhodus Chlyus L. s) Cystapsus 2a; Cystappus 3a. t) a Bo | a Boetia, *eros.* a Bo 1; Boetia L. u) Eofca 2a. 3a. v) *om.* L.; ὄσπερ m. w) iabione 2a; iabone 3a. x) hae Cladiomena *recte* L. y) Cius L. z) A. libera L. a) eorum *add.* 2a. b) Aforum L. c) inhabitationes *recte* L. d) Cinti L. e) Nasamones L.; Νασαμώνες m.; *superscr. m. al.* Hersei 1, et *ita* 2a; Hesei 3a; Saei L.; Sii *Anon. Scal.* 50

Cap. 8. a) Gyrda 2a; Gurda 3a. b) et *add.* L. c) habitationes 3a.

Turrenorum^a, qui et Terraconensis^b, Lysitani, Betici, Autriconi, Vascones, Gallici^c, qui et Astures. Insulae autem quae pertinent ad Spaniam Terraconensem tres sunt, qui et^d appellantur Valliricae^e. Habent autem civitates quinque has: Eboso^f, Palmae, Pollentia, quae dicitur Maiorica, Thomenae^g, Magonae, quae appellatur^h Minorica. Earum inhabitatores fuerunt Cananei fugientes a facieⁱ Hiesu, filii Nave¹; nam et a^k Sidona qui condederunt et ipse Kananei Sidonii; et qui Pannia^{1.2} condederunt et ipsi Kananei. Gadis autem Iebussaci condiderunt^m, et ipseⁿ similiter profugi. Gallorum autem Narbonensium^o gentes et inhabitaciones³: Amaxobi, Greco-Sarmatae^p. Et hos autem necessarium fuit declarare tibi, ne ignorantium gentium vocabula et gentes et manifesta flumina ignorares.

9. Incipiam ergo dicere de gentibus ab oriente. Adiabenichi et Tadeni^a contra Arabiam, Saraceni^b, Saraceni alii et^c Adenus^d contra Arabiam, Albani contra Figias^e Caspiae, Madianitae maiores, quod^f expugnavit Moyses, inter Mesopotamiam et mare Rubrum; minor autem Madiam^g est contra mare Rubrum iuxta Aegyptum, ubi regnavit Ragobel^h, socer Moysi, qui et Getthorⁱ. Contra Cappadoces a parte dextera Armeni, Hiberi, Birranae^k, Scitae, Colchi, Bosforani, Sani, qui appellantur Sannices, usque Pontum extendentes, ubi est accessus Absarus et Sebastobolis^l et Yssillime^m, quod est portus, et Pasiusⁿ flumen: usque Trapezonto^o extenduntur haec gentes.

10. Montes autem sunt nomenati 12: Caucasus^a, Taurus, Athlans, Parnasus, Cytiron^b, Helicon, Parthenius, Nisa, Lucapantus^c, Penthus^d, Olympus, Libanus. Flumina^e autem sunt magna et nomenata 41: Ydos^f, qui et Fison, Nilus, qui et Zeon^g, Tigris, Eufrates, Iordanis, Cefisos, Tanaer^h, Menor, Riusⁱ, Borustenes, Alfius, Taurus^k, Eorota, Meander, Hermus^l, Axius, Piramus, Baius, Ebron, Sangarius, Acelbus^m, Paenitus, Euenusⁿ, Sperchiusus, Gaister^o, Simois, Scamander^p, Strifon, Parthineus, Ister^q, Illurius, quae et Danubius, Rhenus, Chrodanus, Bistis^r, Heridanus, Hember^s, qui nunc dicitur Tiberis.

11. Filiorum igitur Noe trium tripartitum saeculum divisorum. Et quidem Sem primo-

Capp. 8—11. 1. 2a. 3a.

Cap. 8. a) post T. linea dimidia eaque ultima paginae vacat 1. Locus confusus est. b) Teramnensis 2a; Tersamnenses 3a. c) Calliei L. d) om. L. e) Valliricae L. f) Ebusopalme L. g) Tomaene L. h) appellantur M. Harum L. i) faci, m. al. superscr. e 1; facie 2a. 3a. k) om. L. l) Pannoni a 3a. m) considerunt L. n) ipse corr. m. al. ipsi 1, et ita 2a. 3a. o) Narrabonensium 2a. 3a. p) Grecos armat(a)e 2a. 3a.

Cap. 9. a) Taleni L.; Ταϊανοί m. b) versu exeunte 1. c) om. L. d) Atalenos L. e) ita 1 (ubi corr. superscr. Frigias). 2a. 3a; Fyas L.; πυλῶν m. f) quos L. g) Madian 2a. 3a. h) ita 1; Reguhel 2a; Raguel 3a; Ranel L.; Ραγουήλ m. i) ita 1; Gethro 2a; Iethro 3a; Iothro L. k) Hircani male L.; Βεζζάνοί m. l) Sebastololis 2a. 3a. m) Hyssillime 3a; Yssilimen L.; ὁ Ἰσσοῦ Λυμὴν m. n) Passius 2a. 3a. o) .X. add. 1, sed proxima linea exeunte rursus littera X. caput decimum indicat.

Cap. 10. a) Caicussus 2a. b) Cyron 2a. c) Lucabantus L.; Λυκαβηττός m. d) Penitus L.; Πέννιον m. e) a F. incipit c. 11. 3a, et sic deinceps 12. pro 11. cet. f) Vdor 3a; Idos L. g) Geon 2a. 3a cum L.; Γέων m. h) Tanaes probe L. i) Menorrius 1. 2a; Memorrius 3a; Menos (est Ἰσμηνός), [Erymanthus, Alys, Asopus, Thermodon, Erasinus], Rius L., quae uncinis inclusi, male om. Fred. k) Taurus corr. m. al. Tauros 1. l) Hyrmus 2a. 3a. m) Achelous, Penitus L. n) Eventus 2a. 3a; Ebenus L.; Εβήνος m. o) Caister L. p) Samandes 3a. q) Ster 2a. 3a. r) Betis L. s) Hemb. Herid. 3a; Thember L.; Θούβηρις m.

1) Cf. Procop. de bello Vand. II, 10 (ed. Dindorf I, 450) et Müllenhoff l. l. p. 42.
2) Haec in libro Generat. non exstant. Procul dubio Fredegarii sunt et ad Troianas fabulas referenda; cf. 'N. Archiv' VII, p. 465. Pannia pro Pannonia accipitur, ut infra IV, 72. 3) Labbei Fredegarique textus hiant: exciderunt enim verba: sunt 4: Lugdunii, Bilici, Sicanii, Ednii. Germanorum autem gentes et acolae sunt 5: Marcomallii, Bardunii, Cuadrui, Berdillii, Ermanduli. Sarmatorum autem gentes et acolae sunt 2. Servavit ea Barbarus Scaligeri a Schoene post Eusebium editus I, p. 189. et Chron. Pasch., ed. Dindorf p. 60.

genitus accipit^a Orientem, Kam^b autem Mediterrancam^c, Iafeth Occidentem. Et^d ostensis gentibus, quae de quo creatae sunt, necessario decurrimus^e ad annos.

12. Falech ann. 130 genuit Ragau. Ragau. ann.^a 132 genuit Seruch. Seruch ann. 130 genuit Nagor^b. Nagor ann. 79 genuit Tarran^c. Tara ann. 70 genuit Abraham^d. Abraham autem^e erat ann. 75^f, quo tempore dixit^g illi Deus, ut exiret de terra sua et de 5 domo patris sui et veniret in terra Chanaan. Fiunt igitur a divisione usquequo venit Abraham in terra Canaan generationes 5, ann. 616^h; ab Adam autem generationes 20, ann. 3383, dies 4. Conversatus est autem Abrahamⁱ in terra Chanaan ann. 26^k et genuit Isaac. Isaac autem^l annorum 60 genuit Iacob. Iacob annorum 88^m genuit Levi. Leviⁿ annorum 40 genuit Gath^o. Gath ann. 60 genuit Abram^p. Abram ann. 70 genuit Aaron. 10

13. In octuagesimo autem^a et tercio anno Aaron egressi sunt filii Israel de Aegypto, educente^b eos Moysi^c. Fiunt igitur omnes anni 430. In deserto 40 ann. fecit^d populos sub Moysen. Hiesus Nave, transito Iordane, fecit in terra ann. 31, bellum agit^e ann. 6^f et, postquam possedit terram, vixit ann. 25. Fiunt ergo ex quo Abraham venit in terra Chanaan usque ad mortem Hiesu Nave generationes numero 7^{f*}, anni 501; ex Adam autem genera- 15 tiones 27, anni 3881^g. Post mortem vero Hiesu^h peccans populus traditur Cusarsaton regi Mesopotamiae, cui servivitⁱ ann. 8. Et cum clamasset ad Dominum, exsurrexit Gothonebel^k, frater Caleb^l iunior, de tribu Iuda, qui denunciavit ipsi Cusarsaton et occidit illum et gessit ducatum populi ann. 33^m. Et iterum, dum peccaret, traditus est Eglon regi Moab et servivit illisⁿ ann. 18°. Converso autem populo, surrexit Aod, vir de tribu Efrem^p, et, occiso Eglon, 20 principatus est populo ann. 80. Mortuo autem Aod, delinquens populos traditus est Iabin regi Chananeorum, cui servivit ann. 20. Sub eo prophetabit^q Debbora^r, uxor Arido^s, de tribu Efrem, et per ipsam ducatum gessit Barach Aminoe^t de tribu Neptalim. Hic denun- ciabit^u Iabin regi et vicit^v eum et regn. iudicanti^w cum Debbora ann. 40. Post cuius mor- tem peccavit populos et traditus est Madianeis ann. 7. Super^x quo surrexit Gedeon de tribu 25 Mannasse, qui in 300 viris 120 milia hostium perdidit. Hic rexit populum ann. 40. Huius filius Abimelech. Post hunc praefuit populo Thole, filius Fale^r, filii Caram, de tribu Efrem ann. 20. Post hunc iudicat^z Iaer Galaidites^a de tribu Manasse et praefuit ann. 21^b. Post hunc peccans populos^c traditus est Admanithes^d ann. 18. Et cum clamasset^e ad Dominum, surrexit illi^f princeps^g Galadita de tribu Gath de civitate Masefath^h et gessit ducatum ann. 6. 30 Postⁱ hunc iudicavit Allon Iabolonita ann. 7. Post hunc iudicavit Elon ann. 10. Post hunc

Capp. 11—13. 1. 2a. 3a.

Cap. 11. a) accepit 2a. 3a. b) Cham 2a. 3a cum L. c) Medii terraneum 2a; Medi- terranem 3a. d) om. 2a. e) discurrimus 2a; decurrimur (om. ad annos) 3a; decurremus L.

Cap. 12. a) om. 2a. b) Nachor. Nachor 2a. 3a (ubi alterum N. deest) cum L. c) Tharam. 35 Thara L. d) Abratham corr. Abraham 1. e) om. 2a. f) 85 3a. g) edixit L. h) sex m. al. superscr. 1. i) autem cum Chanaam L., om. Abr. in terra. k) 25 L. l) om. L.; post alterum Iacob habet 2a. m) 86. L., sed tertium X et extremum I in litura. n) Levi m. al. superscr. 1. o) Caath. Caath L. p) ita 1, Amram. Amram corr. Amram. Amram 2a, et sic 3a cum L. 40

Cap. 13. a) om. 3a. b) ducente L. c) Moysi (sic etiam 2a) corr. prima m. Moysse 1. d) facit semper L. e) agit corr. m. al. aegit 1; agitat 2a. 3a. f) fiunt ergo add. 2a, quae verba in proxima linea sequuntur 1. f) corr. VIII 1. g) 3884 L., sed XIII in litura. h) Hie- sunae 2a; Hiesu nave 3a. i) servit L. k) Gothoniel 2a. 3a. l) Chaleb 2a; Calep 3a. m) 31 L. cum Chronogr. n) ill.s., ut videtur, corr. m. al. illis 1; illi L. o) 23. 2a. 3a. p) Effrem 2a; 45 Effraim 3a, ut infra. q) prophetabat 2a; prophetavit 3a. r) Debbora m. al. corr. Debborra 1; Deborra semper L. s) Lapidod L.; Λαφιδωθ LXX. t) Aminoen L. u) denunciabat 2a; denun- tiavit 3a. v) occidit L. w) iudicans L. x) Sub 3a. y) Falæ L. z) iudicavit L. a) Gala- dites 2a; Galaditides 3a. b) 22. L. cum Chronogr. c) populus corr. prima m. populos 1. d) Am- manites 2a; Ammanitis 3a cum L. e) clamassent 2a. 3a. f) illis 2a. 3a cum L. g) Iepte om. 50 Fred., habet L. h) Asefath 2a; Masephat 3a. i) Post hunc — ann. 7 om. L.; Post hunc Aaron Zabulonitis (Zabulonita 3a) iudicavit populum annis 10. Post hunc Hebron cet. Chronogr.*

iudicavit Hebron, filius Alleion^a, Farathonoin^b de tribu Efre^m ann. 8. Post quem^c peccans populos traditur Allofilis per ann. 40. Post haec, conversis^d filiis Israel, surrexit Samson, filius Manoe^e, de tribu Dan. Hic debellavit Allofilos et gessit principatum ann. 20. Post hunc Heli sacerdos iudicavit ann. 20.

14. Post Samuhel propheta unxit Saul in regem, et ipse iudicabit populos ann. 70. Post tempus, cum regnaret David, eduxit arcam de domo Aminadab et divertit vitulum^a et, cum reverteretur^b, opposuit manus filius Aminadab nomine Ozia^c et percussus est. Et timuit David et induxit illam in domum Abethtdarath^d Getthci et fecit ibi menses 3. Regnavit autem Saul ann. 30. Erat autem illi dux Abner, filius Ner. Ipse autem Samuhel David unxit in regem. Fiunt igitur^e ab Hiesu usque quo conversus suscepit^f David regnum de tribu Iuda generationes 9^g, ann. 480^h; ab Adam autem generationes 34, ann. 4364, et deinceps regnavitⁱ David ann. 40^k, mensis 6. In Cebron autem regnavit ann. 7^k, mensis 6, et in Hierusalem ann. 33. Sub hoc sacerdos Abiathar, filius Abimelech, ex genere Heli; et ex alia patria Sadoc^l. Prophetabant autem temporibus David Gad et Nathan. Erat autem ipsi David dux Ioab, filius Sarviae^m, sororis David. Hic denumeratⁿ populum; erat autem^o numerus, quos denumeravit filios Israel, milies cencies milleni; filii autem Iuda quadringentis^p septies milleni; Levi autem et Benjamin non dinumeravit. Numerus autem eorum qui ceciderunt ex Israel 70000. Post David autem regnavit^q Salomon, filius eius, ann. 40; et sub ipso adhuc Nathan propheta et Achias ex Selon et inter eos sacerdos^r Sadoc. Post Salomonem regnavit^q Roboam, filius eius, ann. 19^s. Sub hoc divisum est regnum, et regnavit in Samaria Geroboam^t, servus Salomonis, de tribu Efre^m. Prophetavit^u autem et^v sub Geroboam Achias Selonites et Sameas, filius Helami. Post Geroboam^w regnavit Abias, filius eius, ann. 17. Post Abiam regnavit Asaph, filius eius, ann. 41. Hic in tempore senectutis^x pedis doluit. Prophetavit^y autem sub eo Azarias. Post Asaph regnavit filius eius^z Iosafath ann. 25. Sub hoc prophetat Heliar^a et Micheas, filius Emblas^b, et Abdias, filius Annaniae. Sub Michea autem erat pseudopropheta^c Sedicia^d, filius Chananei. Post Iosafath regnavit filius eius Ioram ann. 20, et sub ipso prophetat Helias, et post hunc prophetat Heliseus sub filio Ioram Ocozias^e, sub quo populos^f in Samaria filios suos^g stercus columbinum manducandum^h, regnante in Samaria Ioram. Post Ioram regnavit filius eius Ocoziasⁱ ann. 1; et sub hoc prophetavit Gothol et Labdone^k. Post hunc regnavit^l Ghotolia, mater Ocozie, ann. 8^m. Quae exurgens occidit filiosⁿ sui; erat enim de genere Acas^o regis Israel. Soror autem^p Ocoziae nomine Zosabiae^q, cum esset Iuiadae^r sacerdotis uxor, furata est Ioas, filium Ocoziae, cui Iuiadae^r sacerdos inposuit regimonem^s. Prophetat autem sub Gotholia Heliscae^t. Post hanc regnavit

Capp. 13. 14. 1. 2a. 3a.

Cap. 13. a) Allelon *L.*; Abel *Chronogr.*; Ἰλλήλ. LXX. b) *ita Fred. cum L., om. Chronogr.*; Φαραθωνίτης LXX. c) hunc *L.* d) conversus 2a; conversi 3a. e) Manue *corr. m. pr.* Manoe 1; Manaoc *L.*

Cap. 14. a) vitulos *L.* b) revertitur 3a. c) Ozias 2a; Oza 3a. d) Abethydarath 2a; Abethidarath 3a; Abeddarat *L.* e) aut 2a; aū (= autem) 3a. f) coepit *L.* g) 19 2a. 3a generat. *om.* 3a). h) 460 2a; 370 3a. i) regnat *L.* k) et *add.* 2a. l) Sadoch 2a. 3a; Sadoch *L.* m) Serviae 2a; Sarvie 3a. n) dinumeravit *L.* o) Et erat n. *L.* p) quadringentos 2a; quadringencies 3a. q) regnat *L.* r) Sadoch (Soddoch *L.*) sacerdos 2a. 3a. s) 18 3a; 17 4 *L.*; 17 *Chronogr.* t) Hieroboam 2a; Ieroboam 3a (*et ita infra*) cum *L.* u) prophetabat 2a; prophetat *L.* v) *om.* 2a. w) Roboam *L.* x) sue *add.* 3a. y) prophetabat *L.* z) *om.* 2a. a) Helias *L.*; Heliaret 2a. 3a. b) Iemblas *L.* c) pseudop. *corr. sec. m.* pseudop. 1. d) Sedechia 2a; Sedechias 3a; Sedecias *L.* e) Ocozias *corr.* Ochozias 1; Oozias 2a; Ochozias 3a, *et infra.* f) populos *corr.* populus 1. g) et *add.* *L.* h) manducabant 2a; manducabat *L.*; *et infra p. 31, l. 8.* i) Achozias *L.* k) Labidone 3a. l) regnabat 2a; regnat *L.* m) 7 3a. n) filii *corr. m. al.* filii 1. o) Acas *corr. m. al.* Acas 1; Achaz 2a. 3a cum *L.* p) *om.* 2a. 3a. q) Zosabae *L.* r) Iuiadae *corr. m. al.* Euiadae 1; ibi adaesacerdestes 2a; Ioiadae (*ita etiam infra*) sacerdotis 3a; Ioiadae, *infra* Ioudae *L.* s) regimonem *corr. m. al.* regnum 1; rigimonem 2a 3a; regimonium *L.* t) Heliscae *corr. m. al.* Heliseus 1; Heliseus 2a; Eliseus 3a.

Ioas, filius Ocoziae, ann. 40. Hic interfecit Zacchariam, filium Ioiadae sacerdotis. Post Ioam regnavit filius eius^a Amessias^b ann. 9.^c Post Amessiam^b regnavit filius eius Ocias^d ann. 52. Hic leprosus fuit, usquequo moreretur. Iudicabat autem sub eo Ioatham, filius eius; propheta- bant autem^e sub Ozia Amos et Esaias, filius eius, et Osee, filius Beerif^f, et Ionas, filius Amathi, ex Gofer^g. Post Oziam regnavit filius eius Jonathan^h ann. 16. Sub hocⁱ prophetae^k 5 Esaias, Osee, Micheas Moratita et Iohel, filius Bathuhel. Post Ioatham autem regnavit filius eius Agas ann. 15; et sub^l hocⁱ profet.^m Esaias, Osee et Micheas; sacerdos autem Urias. Sub hoc Salmanassasⁿ rex Assyriorum eos qui erant in Samaria transmigravit in Mediam et Babyloniam. Post Ahas regnavit filius eius Ezechias ann. 25. Sub hoc profet.^m Esaias, Micheas et Osee^o. Post Ezechiam regnavit^p filius eius Manasses ann. 55. Post Manasse 10 regnavit filius eius Amos ann. 2. Post Amos regn. filius eius Iosias^q ann. 31. Hic idola et altarium Samariae dissipavit. Sub hoc pascha^r caelebratum est ann. 18. regni eius; nam ex quo mortuus est Hiesus, filius Nave, non est servatum pascha, sicut tunc. Sub hoc Celcias^s sacerdos, pater Hieremiae prophetae, invenit in sacrario librum leges in 18. ann.^t Iosie. Prophetabant^u autem sub eo Olyba, uxor Sillim^v, a vestae sacerdotis et Sofonias et Hiere- 15 mias, sub quo pseudoprophetae^w Annanias. Post Iosiam^x regnavit Sofonias ann. 5^y, mens. 11. Post Sofoniam regnavit Ioachas, filius eius, mensis 4^z. Hunc legavit Nathao^a rex Aegypti et adduxit in Aegypto, ordenato^b in^c loco eius Heliachim^d, qui cognominatus est Ioacim, regnavit^e ann. 11. Sub hoc propheta^f Hieremias et Buzi et Urias, filius Sameae^g, ex Cariatharim.

15. Hunc^a Nabagodonosor^b legavit catenis aereis Ioacim regem Iuda et duxit^c eum 20 in Babyloniam. Post Ioacim regnavit filius eius^d Ioacim ann. 3. Et hunc ducit ad eum conpeditum Nabagodonosor rex Babylonis et alios cum eo. Per^e ipsum constituetur in loco eius frater Ioacim, cuius nomen Sedicias, qui et Ieconias, qui regnavit ann. 11. In anno duodecimo^f transmigrant^g illum in Babyloniam, effossis oculis, et populum transduxit cum eo praeter paucos qui postea in Aegyptum discenderunt^h. Profetabant autem etⁱ sub Sedicia 25 Hierimias et Abacuc^k. In anno autem 8.^l regni eius prophetabit in Babyloniam Ezechihel. Post hunc prophetae Naum et Machis^m et Danihel, qui videt deⁿ ebdomades in primo anno Darii regis, fili Hasueri^o, de semine Medorum, qui regnavit super rege^p Chaldeorum.

16.^a In primo autem^b anno regni sui Chyrus demisit^c redire^d populum in Hierusalem. Eo autem^e tempore quo templum aedificavit prophetant^f simul Aggeus et Zacharias. Post 30

Capp. 14—16. 1. 2a. 3a.

Cap. 14. a) superscr. forte prima m., mutatis calamo et atramento 1. b) Amass. 2a; Amas. 3a cum L. c) 8 L. cum Chronogr. d) Och. 2a. 3a, ut infra. e) om. L. f) Beheri L. g) Goshir, exp. h 2a; Gophir 3a. h) ita 1; Ioathan 2a; Ioatham 3a et L. i) quo m. al. superscr. 1. k) protae corr. sec. m. prophetae 1, et ita L.; prophetanunt corr. pr. m. prophetabant 2a, et ita 3a. 35 l) suo corr. sec. m. sub 1. m) profet 1; prophetabant 2a. 3a; prophete L., ut infra. n) Salmanassas corr. m. al. Salmanassar 1, et ita 2a. 3a; Salmanasar corr. pr. m. Salmanassar L. o) Ozie (?) corr. Osee 1; Osee 2a. 3a. p) om. L. q) Ionas corr., ut videtur, Iosias 1. r) cel. est p. 3a. s) Celecias (sic L.) corr. Elchias 1, et ita 2a cum Chronogr.; Chelchias 3a. t) om. 3a; regni add. L. u) prophetant L. v) Sellim 2a cum L.; Rellum 3a. w) pseudpr. corr. pseudopr. 1. x) Osiam 3a. 40 y) d. B. adl. L. z) 3 3a. a) Nathao corr. m. al. Etho 1; Nachao 3a; Nechao L. cum Chronogr. b) om. 2a. c) incolo corr. m. al. in loco 1; incollo 2a. d) Eliachyum 2a; Heliachim 3a. e) et r. 2a. 3a. f) prophetabant 2a; prophetavit 3a; prophetat L. g) Samace L.

Cap. 15. a) Tunc 2a. 3a. b) Nabuchodonosor 2a. 3a (ut infra). L. (infra Nabuchodosor). c) adduxit 2a. d) om. 3a. e) pro ipso 3a. f) duo in litura scr. 1. g) ita 1. 3a (?) cum L.; 45 transmigravit 2a. h) descenderant 2a. i) om. L. k) Ambacum L. l) 9. L. m) Malachias 2a. 3a cum L. n) LXXII superscr. prima (?) m. 1, om. reliqui codd. et L. o) Asueri 2a. 3a; Asuerii L. p) rege corr. m. al. regna 1; regnum 3a. L.

Cap. 16. a) h. l. ex indice cap. 16. incipit, sed libri mss. infra ab Eo inchoant. b) om. 3a. c) demisi corr. demisit 1. d) p. r. L. e) om. 2a. f) prophetante 2a; pro- 50 phetabant 3a.

quos Neemias, filius Aceli^a, de semine Israel fabricavit civitatem Hierusalem, cum esset ab anno^b Artarumerxis^c regis, et post hunc secundum^d Mardocheus. Fiunt igitur a David usque Sedicia, qui et Ieconia^e, transmigracionem generationes^f 18, anni 478, mensis 9. Ab^g Adam autem usque in transmigracionem Babylloniae sub Ieconia generationes 51, ann. 4842, mensis 9^g. Et post transmigracionem Babylloniae usque ad generationem Christi generationes 14, ann. 660. Et a generatione Christi usque ad passionem eius^h ann. 30. Et a passione eius^h usque adⁱ hunc annum, qui est 13. imperii Alexandri^k, anni 207^l. Fiunt igitur omnes anni ab Adam usque 13. Alexandri imper. ann.^m anni 5238ⁿ. Ut autem^o aliter ostendamus non tantum per tempora regum, sed etiam a quo pascha servatum est, dinumerantes simul et ann., dicimus^p: Ab^l Adam usque ad^q diluvium ann. 2242. A diluvio usque ad^r Abraham^s anni 1141^t. Ab^u Abraham vero usquequo exierunt^v de Aegypto, educente eos Moysi, quando et pascha fecerunt, anni^w 430. Ab exodo^x Aegypti^y usque in transitu^z Iordanis, quando Hiesus pascha caelebravit, sunt anni 42^a. Ezechias post anno^b 454^c. celebravit^d pascha. Post Ezechiam Iosias ann. 114. pascha celebravit. Post Iosiam Esdras^e ann. 108. pascha caelebravit. Post Esdras servat^f autem generatione Christi, post ann. 563. pascha fit.

17. A generationem^a autem Christi post 30 ann., cum passus est Dominus, pascha celebratur; ipsi^b enim erat iustum pascha. A passione autem Domini usque in 13. ann. imp. Alexandri^c caesaris ann.^d 206^e. servatum est pascha, quo in commemorationem domini nostri^f Iesu Christi servatur a nobis. Fiunt igitur omnes anni ab Adam usque in hunc diem ann. 5738.

18. Regis Persarum ex tempore Cyri. Cyrus regnavit Persis ann. 30. Post hunc Cambises ann. 9. Smedius^a Magus mens. 8. Darius ann. 36. Xerxes^b ann. 26. Astarxerxes^c Longemanus ann. 36. Xaries^d dies 60. Socdanius men. 7. Darius Notus ann. 18. Artarxerxes^e, Cyri iuniores^f frater, ann. 62. Ocor^g, qui et Artarxerxes, ann. 23^h, men. 7. Arses Notus ann. 3. Darius ann. 7. Hic est quem Alexander Macidoⁱ deposuit in bello, quod fuit ininarrabiles^k. Fiunt omnes anni 245. Post quos tempore iam apud Grecos manifeste ex^l constructione olympiadum sunt clara. Nam usque ad Alexandrum Macedonum^m fueruntⁿ olympiades 114°, quod faciunt ann. 456^p, ab Ipito, qui constituit olympiades. Ab Alexandro

Capp. 16—18. 1. 2a. 3a.

Cap. 16. a) Acheli 2a. 3a cum L. b) 20. add. 3a: scr. ab oino, erat enim ἐργουνοχόος. c) Artarumerxis 1 (ubi eras. um). 2a; Artaxersis 3a cum L. d) secundum (corr. m. al. secundom) Mardoceum (corr. Mardocheus) 1; secundus Mardoceus L. e) Ieconia (Hiechonias 2a) et 2a. 3a; Zeconiae L. f) et g. 14 3a. g) Ab — mensis 9 om. 3a. h) om. L. i) om. 2a. 3a. k) annus add. L. l) 7 2a; 206 recte 3a. L.; cf. infra l. 18. m) om. 3a. n) ita h. l. Fred., sed infra probe 5738, et ita h. l. L. o) et add. L. p) dicemus L. q) om. L. r) u. ad Abraham, superscr. m. saec. X/XI. u. a. exitum A. de terra sua L. (ubi anni deest). s) Abraam corr. Abraham 1. t) mille 41 2a; 1145 L.; 245 male Chronogr. u) Hinc (d̄ aut̄ add. sec. m.) pro Ab (Ab om. 3a) A. v. L. v) exirent (Isrl. add. sec. m.) de L. w) sunt add. L. x) exitu 3a. y) e corr. 1. z) trans 3a. a) 41 recte L.; 531 male Chronogr. b) anno corr. m. al. annos 1. c) III in litura prima m. 1; 444 corr. pr. m. 464 L.; 864 probe Chronogr. d) celebrant, exp. n 1; celebravit 3a. L. e) Hezras post anno | L.; ubi tertia f. 191. parte abscisa, textus inde ab hoc loco valde mutilatus est. f) servat corr. m. al. servatur 1; servata (om. autem) 3a; servatoris usque g. Labbeus ex coniectura, cum codex mutilus sit.

Cap. 17. a) generationem, exp. m 1. b) ipsi corr. m. al. ipse 1. c) Alexdri 1. d) om. 3a. e) 106 2a. f) nostri Iesu om. 3a.

Cap. 18. a) ita 1; esmedius 2a; & medius 3a; Smerdius L. b) Astarxerxes 2a. c) Astarxerxer corr. prima m. Astarxerxers 1; Artaxerses 3a, ut infra. d) Xarie 2a. 3a; Xar | L. e) Artaxer | L. f) corr. m. al. iunioris 1. g) Oclius 3a. h) 33 2a. i) Mache | L. k) ininarrabiles corr. m. al. inenarrabilis 1. l) extruccionem 3a. m) Macedum 3a. n) om. 2a. 3a. o) 14 2a. 3a. p) 455 3a; 457 L.

1) Cf. quae de hoc loco scripsi 'N. Archiv' VII, p. 459. et disquisitionem doctissimam Henrici Gelzer, Sextus Iulius Africanus, Lipsiae 1885, ubi II, p. 1—23. de chronico Hippolyti agitur.

usque ad Christum olympiades 80, quod sunt^a anni 320. A Christo autem usque ann. 13^b. imperii Alexandri^c olympiades 58, quod sunt ann. 236. Sunt ergo omnes olympiades usque ann. 13. Alexandri caesaris olympiades 253^d, quod sunt anni 1012¹.

19. Nomina creaturae: Adam, Seth, Enos^a, Cainan, Malalehel, Iareth^b, Enoc^b, Matusalam, Lamec, Noe, Sem, Arfaxat, Sala, Heber, Falec^c, sub quo divisa est terra, Ragau, Seruc, 5 Nagor^d, Thara, Abraham, Isaac, Iacob, Iuda, Faris^e, Esrum, Aram, Aminadab, Naasson^f, Salmon^g, Boz, Obet, Gesse, David, Salomon, Roboam, Abiam, Asa^h, Iosafath, Ioram, Ocoziasⁱ, Ioas, Amessias^k, Ozias, Ioatham, Acaz, Ezechias, Mannasses, Amos, Iosias. Iosias autem genuit Ionaam^l et Ioachim et fratres eius Heliachim, qui et Ioachim, et Sedeciam, qui et Ieconias^m dictusⁿ est, Salum. 10

20.^a In transmirationem autem Babylloniae Ioachim genuit Ieconiam et Sedeciam. Geconias autem genuit Salathiel^b, Fanneam et Sale, Saret^c, Ieconiam, Ortamo et Deebi. Et filii Fania Zorobabel et fratres eius Zorobabel, Melchiam et Fanne^d. Filii autem eius Abiut et Musolam^e et Annanias et Saladi, soror^f eorum, et Sedbel^g et Thoul et Archia et Asadia et Sobosec^h. Aedificatum est autemⁱ sanctoarium tempore Zorobabel^k. Huius filii Abiut^l, 15 dehinc Eliachim^m, Azor, Sadocⁿ, Achim, Heliud, Eliazar, Matthan, Iacob, Ioseph, cui dispon-sata fuit virgo Maria, quae genuit Iesum^o Christum ex^p Spiritu sancto.

21.^a Prophetarum nomina: Adam, Noe, Abraam^b, Isaac, Iacob, Moysen, Aaron, Hesu Nave, Hheldad et Modat, Natham^c, David, Salomon et Modap^d, Achias Silonita, Sameas, filius Elam^e, Annanias, Helias, Micheas, filius Emblas^f, Abdiu^g, Helisei, Abladone^{g*}, Amos, 20 Esaias, Osec, filius Beer, Ionas, Micheas, Rabam, Iohel, filius Batueli^h, Hierimias, filius Celciaeⁱ sacerdotis, Geffonias^k, Buz, Ezechihel, Urias Sameus, Ambacuc, Naum, Danihel, Malachias, Aggeus, Zaccharias et sub Christo Simeon et Iohannis baptista. Item^l mulieres prophetissae: Sarra, Rebecea, Maria, soror Moysi, Debbora, Oliba, et sub Christo Anna, Heli-sabet, Maria, quae genuit Christum. 25

22. Item^a nomina regum^b: Saul de tribu Beneamin; postquam^c translatum^d est regnum

Capp. 18—22. 1. 2a. 3a.

Cap. 18. a) fiunt a. 220 2a. b) 14 corr. 13 1. c) A. — A. caesaris om. 2a. d) 254 2a.

Cap. 19. a) superscr. prima m., ut videtur, 1. b) Enoch — Lamech 2a. 3a. c) Falegh 2a; 30 Falech 3a. d) Nachor 2a. 3a. e) Fhares 2a; Phares 3a. f) Riaasson 1; Naason Chronogr. g) Siasson, Bozobeth 2a; Salma, Booz, Obeth 3a. h) Ara 1. i) Ocoziab (?) corr. Ocozias 1. k) Amasias 3a. l) Ioatham 2a. m) Hiecon. 2a; Iechon 3a, ut infra. n) ductus 2a.

Cap. 20. a) ita etiam 3a. b) Salamiel 2a; Salatiel 3a. c) Saeret 2a. 3a; genuit m. al. superscr. 1. d) Fanne 2a. 3a. e) Mosolam 3a. f) corr. m. al. sorores 1. g) Fedbel 3a. 35 h) Sobosed 2a. 3a. i) om. 3a. k) ante Z. littera erasa 1. l) Abiut (?) corr. Abiut 1. m) dehinc delyachim (heliachim 3a) 2a. n) Sadoch 2a. 3a. o) om. 3a. p) ex s. s. om. 3a.

Cap. 21. a) 21. P. n. om. 2a, spatio relicto; 22. 3a, et sic deinceps. b) Abraam, m. al. superscr. h 1. c) Nathan 2a. 3a. d) & modab 2a. 3a; scr. Nathan. e) Helam 2a. 3a. f) Emblac L. g) Abdias 2a. 3a. g) ab ladon 3a; Addon Chronogr. h) Batuheli 2a. i) Celciae 40 corr. m. al. Elchiaie 1; Helch. 2a; Chelch. 3a, ut infra. k) Soffonias 2a; Zephonias, superscr. f 3a; Sophonias Chronogr. l) ab Item incipit c. 23. 3a; I. m. p. om. 2a.*

Cap. 22. a) I. n. r. om. 2a, ubi una linea vacat. b) de tribubus m. al. superscr. 1. c) autem m. al. superscr. 1. d) latum 3a.

1) Desinit cod. Collegii Claromontani, iam Cheltenhamensis, Libri Generationis a Labbeo 45 editus, cuius extrema pagina valde mutilata erat; cf. Cangius, Chron. Pasch. Praef. (ed. Dindorf II, p. 32). Finem huius libri Labbeus ex ipso Fredegarii codice Claromontano adiecisse videtur, id quod varietas lectionum parva eaque fere nullius momenti confirmat. Certe asteriscis ante 'Nomina creaturae' positis iam suo tempore codicem quem commemoravi eo loco defecisse, Labbeus tacite confitetur; cf. 'N. Archiv' VII, p. 470. 50

n tribum Iuda, David, Salomon, Roboam, Abia, Asa, Iosafath, Ioram, Ocozias, Ioatham, Agaz, Ezechias, Manasses, Amos^a, Iosias, Ioachim, Heliachim, Sedicias et Geeonias. Sub hoc transmigratio facta est sub Nabaehodonosor. Nomina^b regum qui regnaverunt in Samaria super 10 tribus ex quo regnum divisum est: Hiroboam, filius Nabath^c, ann. 22. Nabath, filius eius, ann. 2. Saba, filius Achiae, ann. 24; hic^d vindicavit domum Geroboam. Hela, filius Base, ann. 2. Zambri ann. 12. Achap^e, filius eius, ann. 22. Ocozias, filius Achap^f, et Ioram, filius Ieoniae, ann. 12^g. Sub hoc filius^h suus sterco columbinum hii qui erant in Samaria manducaverunt. Hieu, filius Namsi, ann. 28. Hic inⁱ inicio pius fuit; fecit vindictam super domum Achab, occisis^k Ioram et Zezabel. Et Ocozias regn. Iuda. Ioachas ann. 17. Ioas, filius eius, ann. 16. Hic Amessiam regem occidit et destruxit de^l muro Hyerusalem cubita 400. Ieroboam^m, filius Ioas, ann. 15. Azarias, filius Ieroboam, mens. 3. Selem, filius Abia, men. 1, unoⁿ. Mane, filius Gadi, ann. 10. Falacias Manae^o ann. 2. Faeneap^p, filius Romeliae, ann. 10. Hic obsedit Hyerusalem, regnante Achas, non^q possedit eam. Esce^r, filius Dale, ann. 8^s. Sub hoc decem tribus transmigratae sunt in regione Medorum a Sannanassar, qui et ipsum Osee conligatum habens habiit, regnante Achas super duas tribus in Hyerusalem. Nomina^t sacerdotum: Aaron genuit Eliazar, Finees, Achias, Razaza^u, Moriat, Amaria, Amittib^v, Ettis, Achinas, huius filius Helias propheta, et Salon, Ioram, Amos, Ioadae filius, Sedicias^w, Sedicia, Iohel, Uria, Neem^x, Salon, qui genuit Celciam, cuius filius Hieremias propheta, et Azarias^y, filius Azanae^z, Sareu, Iosedech, qui genuit Hiesum, qui fuit sacerdos, cum instauraretur templum post captivitatem, Celcias, Ioachim, Eaedue^a. Item^b alia patria, ex quo fuit Ezechiel propheta, Iodefath, Nea^c, Amorius, Zadeur^d, Samuhel, Evexia^e, Melchius, Salon, Gomorius, Barracim^f, Soffonias, Masxes, Celcius, Buzi, Ezechihel. Item^g alia patria, unde Heli sacerdos, cuius^h Fineisⁱ et Ofni rapiebant immolationem. Princeps patriae de filiis Gaad, Aehimelech, Habiathar, Uriu, Natan, Helis. Item^k patria Leviticum, unde fuit Samuhel prophe., Chore, qui restetit Moysi, filius huius Helchana, Sufen et^l Aliap, Zeraam, Heleana^m, Samuhel. Huic fuerunt duo filii munerumⁿ acceptatores Iohel et Habia^o. Initium^p patriae Lewitarum^q, unde sunt sacerdotes et ministri et Lewitae^q: Ambram, filius Cabaad^r, filius Levi, filius Iacob. Lewi genuit Gesson^s et Cabaad et Mereri^t. Filii autem Gesson^s Semei et Emehar. Hii filii Lewitae. Et filii Cabaad: Ambram, Isaar^u, Cefron, Odicl. Ambram genuit Moysen et Aaron et Mariam^v. Et Aaron genuit ex Helisafit, sororem Naasson, Nadab et Abiud et Eleazar et Ithamar. Mortui sunt autem Nadab et Abiud, offerentes ignem alienum. Post Aaron Eleazar suscepit sacerdocium. Post Eleazarum Finies. Ithamar autem et filii eius Isaar^w; Isaar autem, frater Ambram, et ipse Lewita. Huius filii Chore et Nabith et Zazyr^x; et filii Core^y Air et Heleana^z et Abiasap. Hic Coreb^a restitit

Cap. 22. 1. 2a. 3a.

Cap. 22. a) s in litura prima m. ser. 1. b) ab N. c. 25. incipit 3a. c) Nabath — Saba
l. om. 2a. d) Hin corr. hic pr. m. 1; line 3a. e) Achab 2a. 3a, ut infra. f) Chab h. l. 3a.
g) 21 añ 2a; añ 15 3a. h) corr. m. al. filios suos 1. i) om. 2a. 3a. k) ita 1. 2a; occis 3a.
l) de om. 2a, ubi muro post cubita. m) Hieroboam 2a. 3a, ut infra. n) Unomane 1. 2a; uno om. 3a.
o) Mane 2a; filius Mane 3a. p) Facea 3a; Fancas Chronogr. q) om. 3a. r) Osee 3a.
s) 9 3a. t) a N. c. 26. inc. 3a. u) Kazaza 3a. v) Amittib' (Amittebus 3a) Ettis (corr. m. al.
Ettis 1; Settis 2a; Sedtis 3a) 1; sunt Achitob, Sadoc. w) Sechie 3a. x) Heli Chronogr. y) Zucha-
as 2a. 3a. z) Azanae corr. pr. m. (?) Azariae 1, et ita 2a. 3a. a) Educ 3a; Sadoch Chronogr.
b) ab I. c. 27. incipit 3a. c) nea corr. uea 1; nea 2a; iode false 3a. d) Zadcus 2a. e) evixit
corr. pr. m. evixia 2a; evexeia 3a. f) Barrachim 2a; Barsachim 3a. g) ab I. c. 28. incipit 3a.
h) filii m. al. superscr. 1. i) Finies corr. m. al. 1; Finees 2a. 3a. k) inc. c. 29. 3a. l) ita 3a;
m) Enet 1; Sufeneth 2a. — Aliab 2a; Eliab 3a. m) ita 1; Helchana 2a; Cheliana 3a. n) nume-
m 2a. o) Abia 2a. 3a. p) c. 30. incip. 3a. q) Leuit. corr. Leuit. 1. r) Gabuad 2a;
s) at 3a, et ita infra. s) Gesson m. al. corr. Gerson 1, et ita 3a. t) Mereri corr. sec. m.
Mereri 1. u) I. C. O. om. 3a. v) M., ut videtur, bis ser., sed altero loco eras. 1. w) om. 3a.
x) Gazer 2a. 3a. y) Chore 2a. 3a. z) Ethel, Cana 1, &helchana 2a; etelchana 3a. a) ita 1;
b) Coreb, exp. b 2a; Chore 3a.

adversus^a Moysen et Aaron et chao absortus est inviris cel^b Cebrum frater Ambram aer-
 cius^c. Filii eius^d Misahel, Elisafath et Setri et Dile. Hii^d Lewitae traditi sunt. Omnes
 autem^e Aaron et filii eius archae testamenti, ut ministrarent ei et tollent eam, et facta est
 eis pars 10. sacerdotibus initiata^f et primogenita et^g quae in sacrificiis constituta et primo-
 genita et distinata. Lewiticis data est lex, ut, quaecumque acciperint a populo ex decimis, 5
 decimas darent sacerdotibus, ut extimaretur^h eis tamquam oblatio. Inicio eorum traditae sunt
 illis etiam civitates refugiorum 6, et harumⁱ prata sementiva^k in circuitu cuiusque civitates^l
 cubita 2000, et aliae civitates 42, sacerdotibus quidem 10, Lewiticis^m quoque 13. Puto
 latius nos dixisse quam speramusⁿ, tamen necessariae pro his qui scripulosius^o requirere
 volunt et multa legerunt; quos exstimo facile^p percipere quae scripta sunt. Sed et illi qui 10
 pauca legerunt facilius ad intellectum possunt pervenire ex illis quae a nobis perbreviata
 inquisitione declarata sunt.

23.^a Macedonum^b reges iuxta Alexandrinos:

Alexander, filius Philipphi, post Darium ann. 7.

Ptolomeus^c Lagi Soter^d ann. 42. 15

Ptolomsis filius Filadelfus^e ann. 38.

Ptolomeus filius Euergeta ann. 30.

Ptolomeus filius Euergit.^f ann. 25^g.

Ptolomeus Philopator^h ann. 17.

Ptolomeus frater ann. 23. 20

Ptolomeus Fuscus ann. 2.²

Euergetaⁱ ann. 26.

Ptolomeus Alexis ann. 20.

Alexander, frater Ptolomei Alexe, an.^k 18.

Ptolomeus Dionisius Hecate^l ann. 29^m. 25

Cleopatra filia ann. 25.

Fiunt in seⁿ ann. 346.º

24.^a Imperatores Romanorum:

Augustus ann. 57.

Tiberius ann. 22, mens. 7, dies 22. 30

Gaius ann. 3, mens. 9.

Claudius ann. 13, men. 1, dies 28.

Nero ann. 13, m. 8, dies 28.

Galba m. 5, d. 26.

Otho mens. 8, d. 12. 35

Vitellius m. 9, d. 15.

Capp. 22. 23. 1. 2a. 3a. Cap. 24. 1. 2a.

Cap. 22. a) om. 2a. b) inviris celebrum 2a; inviris cel cebrum 3a, i. e. inferis et (?)
Hebron. c) tertius 3a (nescio an recte). d) filii add. 3a. e) A. a. 3a. f) inicia 2a. g) et —
primogenita om. Labbe. h) existim. 3a, ut infra. i) earum 2a. k) sementia 3a. l) civitatis 40
m. al. corr. 1. m) Lewiticis 1. n) speravimus 3a. o) scrip. m. al. corr. scrup. 1. p) e corr. 1.

Cap. 23. a) 31. 3a. b) De M. regebus m. al. corr. 1; M. r. i. A. om. 2a, ubi una linea vacat.
c) Ptholom. plerumque, Ptholem. nonnumquam 2a; Ptholom. semper 3a. d) Lage Sother 2a; Lage-
roter 3a. e) m. al. corr. Filadelfi 1. f) ita 1. 2a; Euergetes 3a. g) 35 2a. h) m. al. corr.
Philopater 1; Philophator 2a. 3a. i) Ptholomeus E. 3a. k) m. al. superscr. añ 1, habent 2a. 3a. 45
l) Haecate 2a; om. 3a. m) 19 2a. n) insimul 2a. 3a. o) in his verbis liber primus desinit 3a. b,
qui ad verba I. Regnum A. primus rex Ninus l. II. c. 1. pergunt.

Cap. 24. a) 24. I. R. om. 2a. b. (ubi linea vacat); m. al. corr. De imperatoribus 1.

1) *Sunt filii Oziel (non Hebron), supra Odiel vocati, cuius nominis vestigia verba et Dile*
forte servant. Textus h. l. confusus videtur esse. 2) Cf. de hoc loco Gelzer l. l. p. 18. 50

Titus ann. 3, m. 2, d. 2.
 Traianus^a ann. 17, m. 8, d. 6.
 Chadrianus^b ann. 20, m. 10, d. 28.
 Antonius Pius m. 8, d. 22.
 Marcus ann. 19, m. 5, d. 12.
 Commodus ann. 12^c, m. 8, d. 24.
 Elius Pertinax m. 7.
 Iulianus m. 2, d. 7.
 Severus ann. 14.^d
 Antonius^e cognomento Caracalla, Severi filius, ann. 6, m. 9, d. 2.
 Macrinus ann. 1, men.^f 2, d. 6.^e
 Antonius ann. 3, m. 8, d. 28.
 Alexander^g ann. 13, d. 9.¹

Regnum^h Hebreorum:

Saulⁱ ann. 30.
 David ann. 40.
 Salomon ann. 40.
 Roboam ann. 17.^k
 Abia ann. 3.
 Asa ann. 41.
 Iosafath ann. 25.
 Ioram ann. 9.
 Ocozias ann. 1.
 Gotholia mater ann. 8.^l
 Ioas ann. 40.
 Amessias ann. 38.^m
 Ozias ann. 59.
 Ioatham ann. 16.
 Acasⁿ ann. 17.
 Ezechias ann. 39.
 Manasses ann.^o 55.
 Amos ann. 2.
 Iosias ann. 35.
 Ioachim, frater^p Ioachas, ann. 11^q.
 Ioachim, filius Hemeras^r, ann. 3, captivitatis.
 Sedicias^s ann. 11.
 Nabachodonosor reduos^t ann. 15.
 Cymaroth filius ann. 12.
 Badasar^u frater ann. 14.
 Darius Asuerus^v ann. 43.
 Cyrus an. 1.²

Cap. 24. 1. 2a.

Cap. 24. a) Tradanus corr. Traianus 1. b) Adrianus 2a. c) ante 12 vocabulum eras. 1.
) 24 2a. e) A. — d. 6. om. 2a. f) m. 2. superscr. m. pr. 1, om. Labbe; cf. 'N. Archiv' VII,
 . 470. g) Alexanderi (1 a miniatore superscr.) ann. 16 2b. h) R. H. om. 2a. b. i) regnavit
 dd. 2a. b. k) XVIII, exp. I 2a. l) 9 2a. m) 39 2a. n) Achaz 2a. o) 55 ann. 2a.
) ante fr. vocabulum eras. 1. q) 12 2a. r) Emeras 2a. b. s) Sedechias 2a. b. t) redux
 oni. Labbe. u) Baltasar 2a. v) Assuerus 2b.

1) Hoc loco Hippolyti librum desuisse verisimile est; cf. 'N. Archiv' VII, p. 470. 2) Hic
 ditio Labbeana desinit, e codice Clarom. Fredegarii suppleta.

INCIPIT^a SUPPUTATIO EUSEBII HIERONIMI.

Ab^b Adam usque ad diluuium ann. 2242.

A^c diluuium usque ad Abraham anni 942.

Ab Abraham usque ad Moysen ann. 505.

A Moysen usque ad Salomonem et primam aedificationem templi anni 479 secundum minorem, quem tercius Regnorum liber continet; nam iuxta Iudicum ann. 650.

A Solomone usque^d ad instauratione^e templi, quae sub Dario Persarum rege facta est, colleguntur anni 522^f.

Porro a Dario usque ad praedicationem domini nostri Iesu Christi et usque ad 15. annum Tiberi principes Romanorum expleantur anni 548.

Itaque fiunt simul ab Adam usque ad praedicationem Christi et 15^g. annum Tiberii anni 5228.¹

A 15. anno Tiberi principes Romanorum et ab ipsa passione domini nostri Iesu Christi usque ad Constantinumⁱ et Rufum consules anni 430.

613. A Constantino et Rufo usque ad ann. primum regni Sygiberti regis Francorum, 15 filio Theuderici regis, expleantur anni 156.

Itaque fiunt simul ab Adam usque ad annum primum regni Sygiberthy regis anni 5815.

Nulla sit dubitatio de ista descriptione, quia de cronica beati* Eusebii Caesariensis episcopi adsumpta est usque ad passionem domini nostri Iesu Christi; item a passione Domini per paschale^k Victorii^l usque in tempore isto inuenies veritatem.

25.^a INCIPIT NOT. DE EPISCOPIS SANCTAE ECCLESIAE ROMANAE, QUI CUI SUCCESSIT VEL QUANTO TEMPORE FUIT.²

Sanctus^b Petrus sedit ann. 25^c, mensis 2, dies 2^d.

Linus sedit ann. 11, mensis 3, dies 17^e.

*) Hieronimi et *add.* 1*.

Capp. 24. 25. 1. 1*. 2a.

Cap. 24. a) I. S. E. H. om. 2a. b, ubi una (2b) vel duae (2a) lineae vacant. b) haec supputatio cap. 26. subiuncta est 1*. c) ad d. 2a. d) usque Esdra vel templi restauratione aññ 521 1*. e) instaurationem (om. ad) 2a. f) ita 1; 521 2a; scribe 512. g) et a quinto decimo anno 2a. 30 i) Cost., superscr. n m. pr. 1. k) paschalis 1*; paschalem 2a. b. l) Victorii 1*.

Cap. 25. a) numerus deest 1, supplevimus ex indice; NOTITIA DE EPIS ROMANIS XLVIII. Petrus cet. 1*; 25. I. N. D. E. S. E. R. Q. C. S. V. Q. T. F. om. 2a. b, ubi una (2b) vel duae (2a) lineae vacant. b) litterae sc̄s intra caput proximae P exstant 1; om. 1*. 2a. b. c) 15 1*. d) 3 Colon. e) 18 1*; 12 Colon.

1) Haec summa in calculo Eusebii-Hieronimi, quem usque ad hunc locum auctor sequitur, constat. A 15. a. Tiberii annos ex paschali Victorii ita collegit, ut de 5658 annis, quos ille ab origine mundi usque ad Constantinum Rufum coss. computauerat, 5228 annos usque ad 15. a. Tiberii subductos detraheret. A Constantino Rufo coss. annos ipse addidit. Annus primus Sigiberti II. regis Francorum cum a. 613. p. Chr. concordat, eundemque annum inuenies, si a. 457 (Constantino Rufo coss.) summam 156 annorum addideris. Sed in annis 5228, 430, 156 computandis auctor erravit, cum pro 5814 scripserit 5815. Cf. 'N. Archiv' VII, p. 436 sqq. 2) Is catalogus pontificum Romanorum a Dodwello in *Opp. posthum. Pearsonii*, Lond. 1688, p. 222, 'e codice Ms. Bibliothecae Bodleianae in Museo num. 94' (= 2) et a Duchesne, *Lib. pont.* p. 28, ex cod. 1 editus, Coloniensi (ed. Wattenbach, *Eecl. Colon. codices* p. 165) simillimus est, neque vero ex illo haustus. Uterque inter Pium et Soterem omisit Anicetum. Satis mirum est, quod etiam Zephyrinus, qui in *Chronographia iniuria temporum* perit, a Fredegario abest, praesertim cum catalogus Coloniensis hic integer sit. Id utcumque enodandum est, certe numeri cum iis quos

Cletus sed. ann. 12, m. 1^a, d. 19^b.
 Clemens sed. ann. 9, m. 2, d. 10.
 Euaristus^c sed. ann. 9, m. 10, d. 2.
 Alexander sed. ann. 10, m. 7^d, d. 2.
 Syxtus sed. ann. 10, m. 3^e, d. 2.
 Telesior^f sed. ann. 11, m. 3, dies 21.
 Ygenus sed. ann. 4, m. 3^g.
 Pius sed. ann. 19, m. 4, d. 3^h.
 Sother sed. ann. 9, m. 6, d. 21.
 Eleuther^h sed. ann. 15, m. 3, d. 2ⁱ.
 Victor sed. ann. 10, m. 2, d. 10.²
 Calestus sed. ann. 5, m. 2, d. 10.
 Orbanus sed. ann. 4, m. 10, d. 12^k.
 Poncianus sed. ann. 9^l, m. 10^m, d. 2.
 Anterus sed. ann. 12³, m. 1, d. 12.
 Flavianusⁿ sed. ann. 14, m. 1°, d. 11.
 Cornilius sed. ann. 3^p, m. 3^q, d. 3^r.
 Stefanus sed. ann. 6, m. 5, d. 2.
 Syxtus sed. ann. 1, m. 10, d. 23.
 Dionisius sed. ann. 6^r, m. 2, d. 4.
 Felix sed. ann. 4, m. 3, d. 26^s.
 Puthicinus^t sed. ann. 5^u, m. 1, d. 1.
 Gaius sed. ann. 11, m. 4, d. 12.
 Marcellus sed. ann. 9, m. 4, d. 16^v.
 Eusebius sed. ann. 6, m. 1, d. 3.
 Miliciadis sed. ann. 4.
 Silvester sed. ann. 23^w, m. 10, d. 11.
 Marcus sed. ann. 2^x.
 Iulius sed. ann. 5^y, m. 2.
 Liberius sed. ann. 6, m. 3^z, d. 4.
 Felix sed. ann.^a
 Damasus sed. ann.^b 18, m. 3, d. 11^c.
 Syricius sed. ann. 15.

*) Anecitus sd. añ 11, m̄s 4, ð 3, sec. m. inserit 2a. **) Lucius sec. m. add. 2a.

Cap. 25. 1. 1*. 2a.

Cap. 25. a) I., eras I 2a. b) 8 Colon. c) Euaritus 1. d) 8 1*. e) m. 2, d. 1 Colon.
 f) Telisfor probe 1*. g) dies 4 add. Colon. h) Eleuterius 1*. i) 3 1*. k) 11 1*. l) añ 8,
 mēn. 2 (om. 10 d.) 1*. m) 5 Colon. n) scribe: Fabiamms. o) 2 Colon., 11 Lib. Pont.
 p) 2 Colon. q) superscr. pr. m. 1*. r) ita Fred. cum Libro Pontif., 8 Colon. s) 25. Colon.
 t) ita 1; Puticinus 1*: scribe Euthiciamus. u) 4 Colon. v) 17 2a. w) 13 1*; 24 2a. x) II:;
 eras. II 2a: menses diesque om. Fred. y) 7 Colon.; dies om. Fred. z) 4, d. 8 Colon. a) anno .I. 1*
 cum Colon. b) a. 18 — Syricius sed. om. 2a. c) 12 1*.

e codd. *Libri Pontificalis* Duchesne, 'Étude sur le Liber Pontificalis' p. 136. restituit fere ad
 lineam conveniunt, vel iis locis, ubi Coloniensis discrepat. Est enim ille nimis mendosus. Cf.
 'N. Archiv VII, p. 471. 1) Anicetum Fred. cum Colon. omisit; Chronographia a. 354. h. l.
 lacuna laborat. 2) Zephyrinus praetermissus est, sed in Coloniensi existat. Ille quoque e Chrono-
 graphia a. 354. excidit. 3) Ita Fred. cum Libro Pontificali, 10 Colon.; at annos nullos sedit.
 V. de hoc errore Duchesne l. l. p. 140. 4) Lucium a Fred. omissum Colon. habet.

Anastasius sed. ann. 3, d. 10^a.
 Innocentius sed. ann. 15, m. 1^b, d. 21.
 Zosemus sed. ann. 1, m. 3^c, d. 15.
 Bonifacius sed. ann. 3, m. 8^d, d. 6.
 Caelestinus sed. ann. 3^e, m. 10, d. 17.
 Xystus^f sed. ann. 6^g, m. 3, d. 19^h.
 Leo sed. ann. 12ⁱ, m. 1, d. 14^k.
 Helarius sed. ann. 6, m. 3, d. 11^l.
 Simplicius sed. ann. 16^m, m. 1, d. 7ⁿ.
 Filius^o sed. ann. 8, m. 11, d. 27^p.
 Gelasius sed. ann. 4, m. 8^q, d. 13^r.
 Anastasius sed. ann. 1, m. 11, d. 24.
 Symmachus^s sed. ann. 15, m. 8^t, d. 25^u.
 Horomista sed. ann. 8^v, d. 17.
 Iohannis sed. ann. 2, m. 8, d. 16.
 Felix sed. ann. 2^w, dies 13.
 Bonifacius sed. ann. 2, d. 26^{*}.
 Iohannis sed. ann. 2^x, m. 4, d. 6.
 Agapitus sed. m. 11^y, d. 18^z.
 Silvius^a sed. ann. 1, m. 5, d. 11^b.
 Vigilus sed. ann. 17, m. 6^c, d. 26.
 Pelagius sed. ann. 4, m. 10, d. 17^d.
 Iohannis sed. ann. 11^e, d. 18.
 Benedictus sed. ann. 4^f, d. 28.
 Peladius^g sed. ann. 10, m. 2, d. 10.
 Gregorius sed. ann. 13, m. 6, d. 10.
 Savinianus sed. ann. 1, m. 5, d. 9^h.
 Bonifacius sed. ann. 1ⁱ 8, d. 22.
 Bonifaciusⁱ sed. ann. 6, m. 8, d. 13.
 Deusdedit sed. ann. 3, diebus^{i*} 20.
 Bonifacius sed. ann. 5, m. 10.
 Honorius sed. ann. 12, m. 11^k, d. 17.
 Severinus^l mensis 2, diebus 4.
 Iohannis^l anno 1, m. 9^m, diebus 18ⁿ.
 Theuderus^{o. 2. **}.

642.

*) Mercurius *sec. m. add. 2a.*

an. 6, m. 1, dies 18.

Martinus an. 6, m. 1, d. 26.

Cap. 25. 1. 1*. 2a.

Cap. 25. a) 24 Colon. b) 2 Colon. c) 4 Colon. d) 9 2a. e) scribe 9 cum Colon. 40
 f) Syxtus 1*; Sixtus 2a. g) 8 probe Colon., mensibus omissis. h) 18 1*. i) 8 Colon.
 k) 18 Colon. l) 2 1*; 10 recte Colon. m) potius 15 cum Colon. n) 17 1*. o) scribe: Felix.
 p) 17 Colon. q) 7 2a. r) 18 Colon. s) Simmagus 1*. t) 7 recte Colon. u) 26 Colon.;
 d. 25 H. s. a. 8 om. 1*. v) scribe 9. w) 4 Colon. x) 5 1*. y) aññ 11 1*. z) 28 1*.
 a) Silverius probe 1*. b) 15 1*; x¹:::, eras. 16 2a. c) 5 2a. d) potius 18. e) menses 11 45
 desunt. f) m. 1 deest. g) Pelagius 1*. 2a. h) 8 1*. i) Bonifacius alius 1*; iñ B. 2a.
 i') dibus 1. k) 12 1*. l) sedit add. 1*. 2a. m) 8 1*. n) corr. 19 1. o) ita 1; Theo-
 dorus sed., annis omissis, 1*, qui h. l. desinit; Theodorus sed. ann (sedit anno 2b) 10 2a. b.

1) Corrige: menses. 2) Cum annos Theodori, qui ab a. 642. ad a. 649. scdit, scriptor ignoraverit, ante a. 649. hanc historiae partem compositam esse, liquet; cf. 'N. Archiv' VII, p. 429. 50

26. IN^a CHRISTI¹ NOMEN LIBER CHRONICORUM.

Isid.

Sex diebus rerum creaturarum Deus formavit.

1. In primo diae condedit lucem.
2. Secundo^b firmamento caeli.
3. Tercio speciem^c maris et terrae.
4. Quarto sidera.
5. Quinto piscis et volocris.
6. Sexto bestias adque iumenta.

Novissimum^d ad similitudinem suam hominem primo^e Adam.

Eugenius an. 2, m. 9, d. 24.

Vitalianus an. 13, m. 6.

Adeodatus an. 4, m. 2, d. 5.

Donus an. 1, m. 5, d. 10.

Agatho an. 2, m. 6, d. 4.

Leo sed. m. 10, d. 17.

Benedictus sed. m. 10, d. 12.

Iohannis an. 1, d. 9.

Conon sed. m. 11.

Sergius an. 13, m. 8, d. 23.

Iohannis an. 3, m. 2, d. 12.

Iohannis an. 2, m. 7, d. 17.

Sisinnius sed. d. 20.

Constantinus an. 7, d. 15.

Gregorius an. 16, m. 9, d. 11.

Gregorius an. 10, m. 8, d. 25.

Zacharias an. 10, m. 3, d. 14.

Sthefanus an. 5, d. 29.

Paulus an. 10, m. 1.

Sthefanus an. 3, m. 5, d. 27.

Hadrianus an. 16.^a

Cap. 25. 1. Cap. 26. 1. 1°. 2a.

Cap. 25. a) in altera eiusdem folii pagina pictura rudis sequitur, qua Eusebium et Hieronymum expressos esse, Monod v. c. coniecit, dum Delisle v. c. quid intellegatur statuere non audeat. Certe quae subscripta: ΚΡΩΝΝΚΩΡΡΩΝ ΜΒΑΤΙΦΑΙΚΗΝ ΗΘΙΘΗΡΥΝΑ ΗΓΓΩΡΡΙΑΝ, et alia manu saec. VIII. repetita sunt: chronicorum multiplicem ediderunt istoriam, Isidorus in prologo chronici de Eusebio Hieronymoque dixit: chronicorum canonum multiplicem edederunt historiam. In 2a catalogo pontificum exeunte alia manus in spatio vacuo adiecit: Incipiunt dies Egiptiaci quos observare oportet. Mens. Ιαν. die 2 et anteq exeat die 3 cet., in 2b post anno 10 lineae quattuor vacant.

Cap. 26. a) ita 1, sed malim INCIPIT pro IN ΧΡ̄Ι ΝΟ̄Μ, cum Isidorus in 1 Fredegario adnexus ita incipiat: INCIPIT LIBER CHRONICORVM. Chronicon Hieronymo additum lemma fert: DE SERIE ANNORUM SC̄I HIERONIMI UEL SC̄I EUSEBII XLVII; incipit: Primo die Deus condidit lucem cet. 1°. Incipit liber chronichorum Ex (et 2b) diebus (dibus 2a) rerum creaturarum Deus formavit lemma est in 2a. b. b) Secundum (corr. Secundo) firmamentum 2a. c) speciem 1; speciae 2a. d) Novissimo 2a. e) primum 2a. b.

1) Initium huius chronici cum titulo ipso ex chronico Isidoriano codicis 1 sumptum est. Ibi etiam mendam creaturarum pro creaturam invenies. Quae sequuntur generationes ex Graeco quodam opere petita sunt, quod quidem indagare nequivi. Sed quod Schoene, Hieron. I, p. 97, condidit Χρονολογικόν a. 867—886. scriptum procul dubio cum Fredegario e communi fonte pendet, cuius rei argumenta nonnulla collegi, 'N. Archiv' VII, p. 472.

Adam fuit annorum 230 et^a gen. Seth. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Adam, anni^b nonienti 30.

Seth fuit annorum 205 et gen. Enos. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Seth^c, anni 812.

Enos fuit annorum 190^d et genuit Cainan. Facti sunt omnes anni, quibus vixit^e Enos, anni^e 905.

Cainan fuit annorum 170 et genuit Malahel^f. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Cainan^g, an. 910.

Malahel fuit annorum 165 et genuit Iared. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Malahel, anni 895.

Iared fuit annorum 162 et genuit Enoc. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Iared, 962.

Enoc fuit annorum 165 et genuit Matusalaam. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Enoc inter ominebus^h 365, et translatus est, quia placuit Deo.

Matusalam fuit annorum 187ⁱ et genuit Lamech. Facti sunt omnes anni, quibus^j vixit Matusalam, 969.

Lamech fuit annorum 188^k et gen. Noe. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Lamech, 753.

Noe fuit annorum 500 et genuit Sem. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Noe, 950.

Sem fuit annorum 100 et gen. Arfaxat. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Sem, 600.

Arfaxat fuit annorum 135 et gen. Cainan^l. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Arfaxat, 465.^m

Cainan fuit annorum 130 et gen. Salaⁿ. Facti sunt omnes anni, quibus vixit^o Cainan, 533.

Sala fuit annorum 130 et gen. Heber. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Sala, 433.

Heber fuit annorum 134 et gen. Falech. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Eber, 404.

Falec fuit annorum 134 et gen. Ragau. Facti sunt omnes ann., quibus vixit Falec, 338.

Ragau fuit annorum 132 et gen. Seruch. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Ragau, 339.

Seruc fuit annorum 130, gen. Nachor. Facti sunt omnes anni, quibus vixit^p Seruch, 360.

Nachor fuit annorum 79, gen. Tara. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Nachor, 208.

Tara fuit annorum 70 et gen. Abram. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Tara^q, 205.

Abraham fuit^r annorum 100^p, gen. Isaac. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Abraham, 175.

A principio usque Abraham anni 3436.

Cap. 26. 1. 1*. 2a.

Cap. 26. a) et? eras. 1, habet 2b, post Seth 2a. b) om. 2a, ut infra. c) ita 2a; Enos 1, 48 ubi Sed sec. m. superscr. d) :60 2a. e) anni 1. f) Malalehel semper 2a. g) Malahel 1 (ubi sec. m. superscr. Cainan); Chainan 2a. h) ita 2a, ubi anni add.; omnebus 1. i) 186 corr. sec. m. 187 1; 187 2a. k) 189 2a. l) Caman 1; Chainan 2a; Καὶνὰν LXX. m) 265 2a. n) Sella 2a semper. o) T. 205 et fuit annorum — A. 175 eadem, ut videtur, manu eodemque atramento inter lineas add. 1; habet 2a (ubi Tharae). p) et add. 2a, et sic deinceps.

Isac fuit annorum 60, gen. Iacob. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Isac, 181^a.

Iacob fuit annorum 89, gen. Lewi. Facti sunt omnes anni, quibus vixit Iacob, 147.

Lewi fuit annorum 45, gen. Caat.

Caat fuit annorum 61, gen. Ambram.

Ambram fuit annorum 70, gen. Moysen.

Moses, cum esset annorum 120^b, mortuus est.

Moesen in sacerduccio^c successit Hiesu Nave.

Fiunt omnebus suppotatis^d ab Adam usque ad sacerdotes qui fuerunt post Gesu Nave ann. 3920.

Iudecum^e.

Chusaroton ann. 8.

Gotonihil ann. 50.

Eglom ann. 18.

Aothan¹ ann. 80.

Iabin et Cisarra an. 20.

Barac et Debbora an. 40.

Madianiti ann. 7.

Gedeon ann. 40.

Abimelech ann. 3.

Tola ann. 23.

Iaber ann. 22.

Amanite ann. 18^f.

Gepena² ann. 6.

Esebon ann. 7.

Olom^{g,3} Zabolonitis an. 10.

Abdom ann. 8.

Alofoli tenuerunt an. 20.

Samson ann. 20.

Fuerunt Iudaei sine iudecis ann. triginta.

Eli sacerdos ann. 20.

Samuhel sacerdos et profeta ann. 20.

Fiunt ann. iudecum 470^{b,4}.

Usque hoc tempore a principio suppotantur anni 4390ⁱ.

Liber^k rignorum de regibus declarat:

Saul rignavit annis 40.

David annis 40.

Salamon annis 40.

Roboam annis 17.

Abia annis 3.

Asab annis 41.

Iosafat annis 25^l.

Ioram annis 8.

Ozias^m anno 1.

Gotolias annis 6.

Cap. 26. 1. 1^r. 2a.

Cap. 26. a) 81 2a. b) *ita* 2a; 210 *corr. pr. vel sec. m.* 120 1. c) sacerdotium 2a.

d) computatis annis ab 2a. e) *om.* 2a. f) 19 2a. g) Olom — A. n. 8 *om.* 2a. h) 480 2a.

i) 4 milia 360 2a. k) L. — declarat *om.* 2a. l) 30 2a. m) Ocozias *recte* 2a: est Ὀχοζίας.

1) *Scribe* Aoth an. 2) *Est* Ἰεφθαῖ. 3) Αἰαλὼν ὁ Ζαβουλωνίτης. 4) *Ratio constat.*

Ioas annis 40.	
Amassias annis 29 ^a .	
Ozias annis 52.	
Ioatam annis 16.	
Agas annis 16.	5
Egicias ^b annis 29.	
Manassis annis 55 ^c .	
Amos annis 2.	
Iosias annis 31.	
Et filii sui Ioachem ac ^d Sedecias et alius ^e an. 19.	10
Usque tunc a principio suppotantur ^f anni 4900. ¹	
Iudaei in Babillonia 70 an. in captivitate fuerunt; liberantur a Ciro.	
Cirus ^g Persarum et Medorum an. 31.	
Canbisis ann. 8.	
Magienissis ^h 6.	15
Darius an. 36.	
Sersis an. 20.	
Artabanus minsis 7 ⁱ .	
Astarsersis etoi. di. ² an. 41.	
Darius Onothus ^{k.3} an. 19.	20
Artarsersis, Cyrus iovenis, an. 40.	
Artarsersis Ochos an. 25.	
Arsis an. 4.	
Darius, quem Alexander occidit, annus 5. Hic emplantur ^l an. 5200.	
Regnum paganorum.	25
Alexander Magnus Macedus ^m an. 12.	
Tolomeus Leporos ⁴ an. 40.	
Tolomeus Filadelfus an. 27.	
Tolomeus Atuergetis ⁵ ann. 24.	
Tolomeus Phylopatur an. 21.	30
Tolomeus Aepefanus an. 22 ⁿ .	
Tolomeus Opilometur ⁶ an. 34.	
Tolomeus alius Euuirgetis an. 29.	
Tolomeus Salvatur ⁷ an. 15.	
Tolomeus de Alexandro an. 12.	35
Tolomeus de Filipo ⁸ an. 8.	
Tolomeus de Dionisio an. 30.	
Cleopatra an. 72. ⁹	
Fiunt ab Adam usque ad Octaviano Augusto Romense et quod natus est dominus noster Iesus Christus Deus veretatis an. 5500.	40

Cap. 26. 1. 1*. 2a.

Cap. 26. a) 28 2a. b) Ezechias probe 2a. c) ita 2a; 51 corr. sec. m. 55 1. d) e postea add. videtur 1. e) alios 2a. f) computantur 2a. g) rex add. 2a. h) ita 1; Magieniisis 2a, ubi anñ perperam add.: scribe Magi minsis 6. i) 6 2a. k) Notus 2a. l) complentur 2a. m) regnavit add. 2a. n) 25 2a. 45

1) Ratio constat. 2) Haec et in 1 et in 2a leguntur. Forte Graeca: ΕΤΗΜΑ, ita ut eto (ETO) pro ete vel eti scriptum, idi (ΙΔΙ) autem ex corrupto MA ortum esset. Itaque etoi. di nihil aliud esset nisi an. 41; cf. 'N. Archiv' VII, p. 472. 3) i. e. ὁ νόθος. 4) i. e. Λάγου υἱός. 5) Εὐεργέτης. 6) ὁ Φιλομήτωρ. 7) Σωτήρ. 8) Ita Fred., ὁ Φιλίππου Chronogr. 9) Ita 1. 1*, scribe 22. 50

Regnabat illo^a in tempore nomen emperiae Octavianus Augustus; Aerodis sub ipsum^b Hierusolimis rex erat.

Augustus an. post adventum 15.

Tiberius annis 23.

Caius an. 3, mensis 10.

Claudius an. 13, mens. 10.

Nero an. 13, mensis 7.

Galba^c mens. 7, dies 27.

Vespasianus an. 9, m. 5.

Titus ann. 2, m. 9.

Domicanus^d et alius Pertinax an. 5^e, m. 9.

Nervas an. 1, m. 4.

Tragianus an. 19.

Atrianus an. 21^f.

Antoninus an. 21^f, m. 7.

Marcus Aurilius et Antoninus^g an. 19.

Comodus an. 12, m. 7, dies 19.

Severus an. 17, m. 7, dies 14.

Antoninus et Magrinus an. 11.

Alexandrus Mameas an. 13.

Maxemus an. 5.

Gordianus^h cum alio an. 6.

Filepus an. 6.

Decius an. 1.

Gallienus an. 3.

Valerianus et Gallienus an. 15.

Claudius an. 1.

Aurilianusⁱ 6.

Probus et Tacetus an. 7.

Carus et Carinus, Anumnirianus^l et Floanus² an. 2.

Constans pauper et Licinius et Maxeminus^k et Deoclicianus^l an. 19, min. 4.

Tunc^m supplitiⁿ sunt a principio an. 5806, m. 4.

Constantinopole^o emperat. cristiani:

Constantinus maior³ an. 30, min. 3.

Constantius an. 25, mins. 4.

Iulianus malus an. 2, mins. 2.

Iovinianus an. 1, mens^p mensis 2.

Valens Arrianus an.^q 16, mens. 4.

Teodosius an. 16^r, mens. 18^s.

Arcadius, filius suus, an. 14.

Teodosius minor an.^t 42.

Marcianus an. 6, mens. 6.

Cap. 26. 1. 1^r. 2a.

Cap. 26. a) in t. i. 2a. b) ipsum corr. ipso 1. c) Galba — d. 7 om. 2a. d) Domicianus corr. sec. m. 1. e) 15 sec. m. 1. f) 22 2a. g) Antonius 2a. h) Gurd. 2a. i) an. om. 1. 2a. k) Maximus 2a. l) Deollicianus corr. Dioclicianus sec. m. 1; Deoclicianus 2a. m) Tunc 1. n) impleti 2a. o) C. — Constantius a. 25, m. 4 om. 2a. p) om. 2a. q) om. 1, habet 2a. r) 17 1^r. s) ita 1; 7 1^r: scr. dies 2. t) an 1.

1) Scribe: et Numerianus. 2) Florianus Tacito successit. 3) Ὁ μέγας.

Leo an. 16, mens. 11.

Leo menor an. 1, mens. 6.

Zyno^a an. 17, mins. 2.

Anastasius an. 26, mins. 4.

Iustinus Eufimias¹ an. 9^b, mens. 2.

Iustinianus an. 38, mens. 7, s.

Iustinus Subfias^{c. 2} an. 12, mins. 10, s.

Tiberius an. 4.

Mauricius an. 20, mins. 4.

Fogas^d an. 8, menus^e mense uno.

Eraglius an. 31.

Fiunt^f ab Adam usque Aeraglio imper., regnante annorum 31, omnes anni 5149^{g. 3}.

641 Febr

INCPT.^a CAPETOLARES CRONECE GYRONIMI SCARPSUM.

1. De rignum Assiriorum.
2. De nativitate Abraham et generationi eius^b usque ad Moysen. 15
3. De Moysen et iudecis super Israel.
4. De captivitate Troge et inicium Francorum et Romanorum.
5. De Francione rigi Francorum et Francis.
6. De initium docum^c Francorum.
7. De Hebreis et eorum iudecis. 20
8. De captivitate Troge et egressionem exinde Priamo et Friga, unde Romani et Franci fuerunt.
9. De inicium regis^d Romanorum.
10. De aedevectionem Cartagenis et supputationem annorum ab Adam usque ad Moysen. 25
11. De regibus Aebreorum et^e Israel.
12. De regem Latinorum.
13. De regis Aebreorum.
14. De inicium nomines Romae, antequam condeta fuisset.
15. De Assiriorum imperio destructo, quod staetit annus 1242⁴. 30
16. De Latinorum regibus et Roma a Romolo condeta.
17. De Nabagodonosor^f rigi et captivitate Indaeorum.
18. De captivitate^g Troge et olimpiadem primam.

Cap. 26. 1. 1*. 2a. Index. 1. 2a. 4b^{2*}.

Cap. 26. a) Zenon 1*; Zynus 2a. b) corr. 8 1, et sic 1*; 7 2a. c) suffocatur 1*; Suffias 2a. 35
d) Fogs, sed s alio atramento postea add. 1; Fogas 1*; Fog^s 2a. b. e) om. 1*. 2a. b. f) Fuit 2b
(non 2a). g) 5649, sed DC m. posterior in litura scripsit 1; usque ad Eraclio anⁿ VC XLVIII 1*,
ubi supputatio c. 24: Ab Adam usque diluvio cet. sequitur; usque ad Eraclium (corr. Eraclium 2b,
Heracleum 2a) i. r. a. 31 o. a. V milia CXLVIII 2a. b.

Index. a) INCIPIUNT CAPITULA CHRONICI HIERONIMI EXCARPSUM 2a. b. 4c³; IN- 40
CIPUUNT CAPITULA CHROCI HIERONIMI EXCARPSUM ÷ 4a; INCIP CAPITULA CHRONC HIE-
RONIMI EXCARPS 4a*; INCIPIT (INCIPIUNT 4b^{2*}) CAPITULA CHRONICE HIERONIMI (HIERO-
NIMI 4b^{2*}) EXCARSUM 4b^{1.2.2*}; INCIPIUNT CAP CRONICE HIERONIMI EXCARPS 4c¹. Totus
index deest 3a. b. b) om. 4b^{2*}. c) ducuum 4b^{2*}. d) regum 4b^{2*}. e) om. 2a. 4b^{2*}. f) Nabucho-
donosor semper 2a. 4b^{2*}; Nabocodonosor infra 3. g) captivitatem 2a. 45

- 1) Lupicina a Constantinopolitanis Euphemia vocata uxor Iustini erat. Ἰουστίνος Εὐφημίας Chronogr. syst.
- 2) Sophia uxor Iustini Iunioris erat. Ἰουστίνος ὁ Σοφίας Chronogr. syst.
- 3) Numerum falsum esse, vix commemorari necesse est.
- 4) Infra 1240 scriptum est.

19. De Macidonum regi Filipo et minsebus annis condetus.
20. De Tarquinio Prisco^a et numerum senatorum Romae.
21. De captivitate^b Iudaeorum a Nabagodonosor^c regi.
22. De ampliata Romam.
23. De morte Nabagodonosor regi.
24. De regressione Iudaeorum per Cirum^d regi Persarum.
25. De regnum Tarquini Romam.
26. De Nabagodonosor, sub cuius tempore Olofornis^e fuit.
27. De initium consulum Roma^f, qui regerunt imperium an. 460.
28. De Alexandro Magno^g Macedo.
29. De mortem Alexandri et translatum^h regnum eius in plures regibusⁱ.
30. De Romanis, qui plures gentis superant, consulis habentis.
31. De initium imperatorum.
32. De Gaium Iulium, qui monarchiam tenuit.
33. De Octavianum, qui monarchiam tenuit, in cuius tempore dominus noster Iesusⁱ Christus natus est.
34. De supputationem annorum ab Adam usque^k Christi praedecationem.
35. De imperium Gage et Claudiae.
36. De imperium Neronis, Vispasiani^l et Titi et captivitate Iudeorum.
37. De imperium Domiciani, Tragiani, Atriani, Titi, Luci et Quomodi.
38. De imperium Cologium^m, Siviri, Antuniumⁿ, Magriani^o et Aurili.
39. De imperium Alexandri, Maximi, Gordiani^p, Deciae, Galli et Valeriani, qui in^q Persas captivatur.
40. De imperium Galliini, Claudiae, Auriliani et Provi.
- 41.^r De imperium Cari, Deuliciani, Maximiani et^s Seviri.
42. De imperium Constantini et filii sui et Aelenam^t agustam^u.
43. De imperium Magnenti et obitum Constantis^v et mortem fr.^w Magnenti.
44. De Gallum caesarem et Antunium monacum et Constancium Romam ingressum.
45. De imperium Iuliani, Valentiniani^x et Aelarium^y Pectavinsim episcopum.
46. De adventum Burgundionum in Gallias.
47. De imperium Graciani, internicione^z Alamannorum et Gotorum.
48. De interitum Valentis^a imperatores a^b Gotis factum.
49. De supputationem annorum ab Adam usque ad obitum^c Valentis.
50. De imperium Theodosiae, Arcadiae, Onoriae, item^d Teodosiae.
51. De Gaisericum^e regem et Vandalis et Gotis.
52. De imperium Marciani.
53. De inruptione Chunorum in Gallias et Agecium^f patr.^g et Gotis.
54. De imperium Aviti, Martiani^h et Theuderico regem Gotorumⁱ.

Index. 1. 2a. 4b².

Index. a) Parisco 4b². b) captivitate 2a. c) ab abuchodonosor 2a. d) C. P. r. corr. C. r. P. 2a; Persarum girum corr. g. P., om. regi 4b². e) Oloferni:s, eras. i 2a; Olofernus 4b². f) Romam 2a; Romanorum 4b². g) Macedo M. in *mg. add. pr. m.* 4b². h) translacione 4b². i) om. 4b². k) u. ad p. C. 2a. 4b². l) et Vespasiani 2a. 4b². m) scribe Eologi: est Helvius. n) Antunii corr. sec. m. Antunie 1. o) Magni 4b². p) Gurdiani 2a. q) impersus captiva 4b². r) c. 41. post c. 43. posuit 2a. s) om. 2a. 4b². t) Helena 2a; Elena 4b². u) om. 2a; aug⁸ 4b². v) Constatis 1. w) fr̄ 1; fr̄is 2a. 4b². x) Valentini 2a. y) Helarium Pectavinsis 2a; Hilario Pictaviensi 4b². z) et i. 4b². a) Velentis 4b². b) agatis 4b². c) obam 1 (ubi m. sec. corr. obitum). 2a. 4b² (ubi V. deest). d) i. T. om. 4b². e) Gaisericum 2a; Gaiserico 4b². f) eggium e corr. 2a; Agecio 4b². g) patr̄ 1; patricium 2a; patricio 4b². h) Martiniani 2a. i) om. 4b².

55. De imperium Magioriani^a et Suavis et Theuderico regi.
 56. De imperio Siviri, Antimi et Gotis in Actalia sub imperio consolem^b.
 57. De Theuderico regi Gotorum in Actalia et Leone imperatore.
 58. De Chlodoveo regi Francorum et Alarico.
 59. De obetum Theuderici.
 60. De Crogo^c regi Vandalorum et Vandalis.
 61. De Gildomerem^d, in quem rignum Vandalorum finivit.
 62. De Iustiniano imperatorem et Bellissarium^e patr.^f

Hier. 1. Regnum^a Assiriorum. Primus rex Ninus regnavit annos 51^b, et mulier sua Simiramis^c regnavit post eum ann. 42. Eodem tempore natus est Abraham. Ninsas^d, 10 filius Nini et Semiramis^e, regn. post eos ann. 38.

2.^a Abraham cum esset annorum 75, accepit a Deo repromissionem. De illo tempore usque ad egressionem^b Aebreorum de Aegypto suppotantur anni 430^c. Abraham de ancilla Agar habuit filium nomen Ismail, unde Ismailitae et postea Agarrini^d, postremum Sarracini vocantur. Centenarius Abraham habuit de Sarra^e filium nomen Isaac. 15 Primus omnium prophetarum Abraham. Assiriorum Arrius tunc regnavit ann. 30. Sexagenario^f Isaac ann. nascuntur filii gemini: primus Esau, ex quo gens Idomea fuit, secundus Iacob, qui Israel appellatus est; inde gens Iudaeorum est^g. Vixit Abraham ann. 175. Centesimo ann. repromissionis moritur Abraham. Centesimo 60. ann. cum esset Isaac, tunc Iacob descendit in Mesopotamia et servivit Laban annus 14 pro duas 20 filias, quas accepit uxores, Lia et Rachil. Anno 200mo post repromissionem mortuus^h Isaac annorum 80. Filius eius Iacob, cum esset annorum 110, adhuc vivente Isaac, Ioseph, filius Iacob, annorumⁱ 17 vindetus est in Aegypto. 130mo ann. cum esset Iacob, iam secundo ann. famis ingressus^k cum filiis in Aegypto. Iacob 147mo ann. obiit, prophetans de Christo. 110mo ann. cum implisset Ioseph, moritur. Fiunt autem 25 omnes anni, quos Aebrei^l in Aegypto fecerunt^m, 215. Ob hoc ab eo tempore conpotantur, quod Iacob cum filiis suis descendit in Aegypto.

3.^a 350mo ann. repromissionis natus est Moysis. Cum esset annorum 76, Crops^b rignavit in Attuca; a quo usque ad^c Troie^d captivitatem fiunt anni 355. 340mo e repromissionis anno Moysis Aegypto derelinquens, in heremo filosopatur. Aebreorum 80mo 30 ann. agens, dux acteneris ex^f Aegypto Aebreorum^g gentes efficitur; legem eis in heremis tradedit per annos 40. Ab hoc loco usque ad Salamonem et ad^h aedificationem templi numerantur anni 480ⁱ. Primus apud Aebreos Aaron pontifex fuit Aebreorum. Post Moysen

Index. 1. 2a. 4b^{2*}. *Cap.* 1. 2. 1. 2a. 3a. 4b^{2*}. *Cap.* 3. 1. 1*. 2a. 3a. 4b^{2*}.

Index. a) Maioriani e Suevis (Sueves 2a) 2a. 4b^{2*}. b) consules 2a; consulum 4b^{2*}; *scribe:* 35 consedentibus. c) Chrogo 2a; Croco 4b^{2*}. d) Hildemerem 2a; Cildemere *corr.* Childemere 4b^{2*}. e) Belsarium 4a. a*. b¹. c¹; Belsario 4b^{2*}. f) EXPLICIUNT CAPITULAE *add.* 2a. b; EXPLICIUNT CAPITULA 4a. a*. b^{2*}. c¹; EXPLICIT CAPITULA 4b².

Cap. 1. a) R. A. (Asiriorum 3a) *om.* 2a, *ubi 2 lineae vacant*; INCIPIT LIBER I (I *om.* 2b. 4c¹) r. A. (Asyriorum 2b) 2b. 4a. a*. c¹; Incipit r. A. 4b². 4b^{2*}; INCIPIT LIBER DE REGIBUS ASSIRIORUM ET CAPTIUITATE TROIE ET INICIO ROMANORŪ. I Regnum A. 4c³. b) 50 2a. c) Suniramis 4b^{2*}, *ut infra.* d) *ita* 1. 2a. 3a; cunsas f. ini 4b^{2*}; Ninyas H. e) Semiramidis H.

Cap. 2. a) *om.* 2a. b) gressionem 3a. c) 330 3a. d) Aggareni 2a. 3a; Agareni 4b^{2*}. e) ex libera H. f) sexagenarius (*sic* 4b^{2*}) *corr.* sexagenario (*sic e corr.* 3a) 2a. g) *om.* 2a. 4b^{2*}. h) m. est 2a. 3a. 4b^{2*}. i) n. 17 *om.* 2a. 3a. 4b^{2*}. k) est eadem forte m. postea *add.* 1; *om.* H. 45 l) Hebrei simul cum Iacob in Aegypto *incipit* 1*, *quaternione exciso.* m) fuerunt 4b^{2*}.

Cap. 3. a) *capitulum distincione caret* 1*. b) Crops (*sic etiam* 3a; Chros 2a) *corr.* Cecrops 1 *et ita* II.; Cicrops 4b^{2*}. c) *om.* 1*. 4b^{2*}. d) Troge, *ut infra*, 2a. e) CCCXL *corr.* CCCCXL 1. f) *om.* 3a. g) dux eorum *pro* Aebr. 1*. h) *om.* 3a. 4b^{2*}; et ad *om.* 1*. i) 380 3a.

constituetur Gysus. Gysus successor^a Moysi terra Palastinorum Iudaei gente sorte distribuit. Hier. Iudaeorum iudex post Gotonehil annos 40. Post Gotonchil Aebrei fuerunt subiecti alienigeni annos 18^b, qui copolantur temporibus Aod. Ipse fuit iudex ex tribu Efrem; fuit^c ann. 80. Post Aod Aebreos in dicionem^d redigunt alienigeni^e ann. 20; qui copulantur temporibus Debure et Baraa^f, qui iudicaverunt Israel ann. 40. Ebraeorum iudex Gedeon. Post Deboram in dicione redicunt alienigeni ann. 7^g, qui coniuncti sunt temporebus Gedcon secundum Aebreorum traditione. Gedeon iudex ex tribu Mannasse. Cyrus^h condeta ante templum Hierusolimarumⁱ ann. 240, scribit^k Ioseph in libro^l tercio. Aebreorum Abimelet, filius Gedeonis, iudex ann. 3. Post quem^m Tola ann. 22ⁿ. Post quem Iar^o ann. 22 ex tribu Manasse.

4.^a Sub Tautano regi Assiriorum Troga capta est. Aebraeorum Gepte iudex ann. 8. Postea^b Aebreos in dicione sua^c redicunt Amanite ann. 8, qui cum temporibus posteriorum iudicum copolantur secundum Iudaeorum^d tradicionem. Gepte in libro Iudicum, — post quem Esebon^e ann. 7, — ab aetate Moysae usque ad semet ipso ait soppotari^f ann. 300^g. Post Aesebon Labaion^h ann. 8ⁱ. In^k illo tempore Priamus^l Helenam rapuit. Troianum bellum decennale surrexit causa mali^m, quod trium mulierum de pulchritudinem certantium praemium fuit, una earum Helena pastore iudiceⁿ pollicente. Memnon^o, Amazones Priamo tolere^p subsidium^q. Exinde^r origo Francorum fuit. Priamo^s primo regi habuerunt; postea per historiarum libros scriptum est, qualiter habuerunt regi Friga^r. Postea partiti sunt in duabus partibus. Una pars perrexit in Macedoniam^s, vocati sunt Macedonis secundum populum, a quem recepti sunt, et regionem^t Macedoniae^u, qui oppremebatur a gentes vicinas, invitati ab ipsis fuerunt, ut eis praeberent auxilium. Per quos postea cum

) Post haec libri 4 (excepto 4c³, de quo v. infra c. 6. ex.) inserunt: III (III 4b^{2}) HISTORIA DARETIS (DAREGITIS 4a. a^{*}; I add. 4a) FRIGII DE ORIGINE FRANCORUM. Eodem itaque (i. om. 4a. a^{*}) tempore — apud Albam interfecerunt, quam in Appendice imprimendam curavimus. Tunc 4b¹. 2^{*}. c¹ pergunt: III (om. 4c¹). Item de superiore chronica (superiora cronica 4b^{2*}). In illo tempore Priamus cct., at 4a. a^{*}, omisso lemme Item de s. c., ad caput: III. In illo tempore P. transeunt.

**) Troia capta est add. 1^{*}.

Cap. 3. 1. 1^{*}. 2a. 3a. 4b^{2*}. Cap. 4. 1. 1^{*}. 2a. 3a. 4b^{2*}. c¹ (a linea 15).

Cap. 3. a) hic successor 1^{*}; successit 2a. 3a. 4b^{2*}. b) XCIII pro XCII, ut saepe in hoc libro CI pro C⁴ legitur, 4b^{2*}. c) om. 3a. d) dicionē 1, sed linea forte postea addita est, ut infra saepius. e) alie gene 3a. f) ita 1; Barach 1^{*}. 2a; Barac 3a cum II. g) 6 1^{*}; C, superscr. pr. m. II 4b^{2*}. h) ita (Cirus 4b^{2*}) cum cod. Bern. II.; Tyrus recte 1^{*}. i) Hierosolyme 1^{*}. k) scripsit 2a. 3a. 4b^{2*} (ubi e corr.); lege pro s. 1^{*}. l) l. e codd. II. solus habet Leid. Scal. 14. m) quem Tota (?) annū 22 orasa 1; P. q. T. a. 22 om. 2a; habent reliqui libri. n) Iair 1^{*}. 3a.

Cap. 4. a) distinctione carent 2a. 3a. 4b^{2*}. b) Post Iair II. c) om. 3a. d) om. 3a. e) corr. esebon 1, et ita 2a. f) suppotantur 1^{*}; subputantur 3a; suputare ait 4b^{2*}. g) 400 2a. h) Babaion 2a; Labdon 1^{*} cum II. i) CIII 4b¹. 2^{*} (CII 4a). k) In a linea 2a; cap. 4. incipit 3a. l) Alexander II.; cf. Zarucke, 'Berichte der Sächs. Ges. d. Wiss. Leipzig' 1866, p. 263, n. 3. m) m. q. om. 1^{*}; causa aliquod (aliquod⁷ 4b^{2*}; aliquot 4c¹) 2a. 3a. 4b^{2*}. c¹. n) iudicante 3a. o) me non 2a; mē non 3a; menon 4b^{2*}. c¹; om. 1^{*}. p) tollere 1^{*}. 3a. 4b^{2*}. c¹; tolle 2a. q) Priamio rege primo 2a; Priamum regem primo 4b^{2*}; Priamum rege p. 4c¹ (sed Priamo primum regem 1^{*}. 3a). r) gerefrigia pro r. F. 1^{*}. s) Macedoniā 1. t) regem 4b^{2*}. c¹. u) Macedonis 1^{*}.

1) Ex hoc cunctiatio in 2a omisso, in 1 craso, codicem 1 ad 2a emendatum esse intellegitur; cf. 'N. Archiv' VII, p. 256. 2) De ratione quae inter hanc 'Originem' et libri III, c. 2. intercedat cf. quae 'N. Archiv' VII, p. 440, scripsi.

subiuncti in plurima procreatione crevissent, ex ipso genere Macedonis fortissimi pugna-
tores effecti sunt; quod in^a postremum in diebus Phylipphy regis et Alexandri filii sui
fama confirmat, illorum fortitudine^b qualis fuit.

5.^a Nam et illa^b alia pars, quae de Frigia^c progressa est, ab Olexo per fraude
decepti^d, tamen non captivati, nisi exinde eiceti, per multis regionibus pervacantis⁵
cum uxores et liberos, electum^e a se regi Francione nomen, per quem Franci vocan-
tur¹. In postremum, eo quod fortissimus ipse Francio in bellum fuisse fertur, et multo
tempore cum plurimis gentibus pugnam gerens, partem Asiae vastans, in Eurupam^f
dirigens, inter Renum vel^g Danuvium et mare consedit^h.

6. Ibiq[ue] mortuo Francione, cum iam per^a proelia tanta que gesserat parva ex¹⁰
ipsis manus remanserat, duces ex se constituerunt^{b. 2}. Attamen semper alterius ditione
negantes, multo post tempore cum ducibus transaegerunt^c usque ad tempore Ponpegi³
consolis, qui et cum ipsis demicans seo et^d cum reliquis gentium nationes^e, quae in
Germania habitabant^f, totasque ditione subdidit Romanam^g. Sed continuo Franci cum
Saxonibus amicicias inientes, adversus Pompegium revellantis, eiusdem rennuerunt¹⁵
potestatem. Pompegius in Spaniam contra gentes demicans plurimas^h, moretur. Post
haec nulla gens usque in presentem diem Francos potuit superare, qui tamen eos suae
ditione potuisset subiugare. Ad ipsum instar et Macedonis, qui ex eademⁱ generatione
fuerunt, quamvis gravia bella fuissent adtrite, tamen semper liberi^k ab externa domina-
tione vivere conati sunt. Tercia ex eadem origine gentem Torcorum^l fuisse^m fama²⁰
confirmat, ut, cum Franci Asiam pervacantis pluribus proeliis transissentⁿ, ingredientis
Eurupam, super litore Danuviae fluminis inter Ocianum et Traciam una ex eis ibidem
pars resedit. Electum a se utique^o regem nomen Torquoto^{p. 4}, per quod gens Tur-
quorum nomen accepit. Franci huius acteneris gressum^q cum uxores et liberos age-
bant, nec erat gens, qui eis in proelium potuisset resistere. Sed dum^r plurima ege-²⁵
runt proelia, quando ad Renum^s consederunt, dum a Turquoto menuati sunt, parva ex
Hier. eis manus aderat. A^t captivitate Troge usque ad primam olimpiadem fiunt anni 406*.

*) *Hoc loco 4c³ Daretis historiam inserit: HISTORIA DARETIS FRIGII de origine
Francorum V. Eodem itaque tempore — apud Albam interfecerunt.*

Cap. 4—6. 1. 1. 2a. 3a. 4b^{2*}. c¹.*

30

Cap. 4. a) om. 1. 3a. b) ita 1 (ubi linea super ē add., sed postea, ut vid.). 2a; forti-
tudo 3a. 4b^{2*}.*

Cap. 5. a) distinctione carent 2a. 3a. 4b^{2}. b) et add. 3a. c) Friga 3a. 4b^{2*}. c¹ (e corr.).
d) ita 1*; cf. infra III, 2: cum Troia fraude Olexe caperetur; fraudecepti (sic etiam 2a) corr. m. al.
fraudecepti 1; fraudem decepti 3a (?). 4b^{2*}; fraude cepti 4c¹. e) ab Electum (Electi 3a; Electo 4b^{2*})³⁵
cap. 5. incip. 2a. 3a. 4b^{2*}. f) Eoruppam, ut infra, 2a. g) et 1*. 4b^{2*}. c¹. h) consedens 2a;
condens 3a.*

Cap. 6. a) om. 2a. 3a. 4b^{2}. b) restituerunt 1*. c) transigerunt 1*. 4c¹; transierunt 3a.
d) et postea add. 1; habent codd. vell. e) Macedonum pro n. 1*. f) habitant 2a. 3a. g) Romano
imperio 1*. h) om. 3a. i) eodem genere 1*. k) libera 3a. l) Turcorum (infra Torcorum) 1*; 40
Torchorum 3a; Torquorum 4c¹ (ut infra libri plerique). m) om. 4b^{2*}. c¹. n) pertransissent 1*. 4b^{2*}.
o) om. 1*. p) Torqueto, ut infra, 1*. q) om. 2a. 4b^{2*}. c¹. r) dñm 1. 1*; qm̄ 2a; dñ 3a; Sed
contra dñm 4b^{2*}. s) Senum 3a. t) A a linea 2a.*

1) Cf. *Isid. Etym. IX, 2, 101*: Franci a quodam proprio duce vocari putantur; v. *Zarncke, l. l. p. 268.* 2) Cf. *Lüthgen, 'Die Quellen u. d. hist. Werth der fränk. Trojasage', p. 45.* 3) *Quomodo Pompeius Francorum victor factus sit, 'N. Archiv' VII, p. 475. exposui.* 4) *Torquatum cum Alexandro Philippoque fabulator ex Hieron. chron., infra e. 27. 28, novit; cf. 'N. Archiv' VII, p. 474.*

7. Redeamus, quo ordine Aebræorum gens fuit. Aebræorum reliqui anni Labdon^a Hier. n. octo. Post Labdon^b Aebreos^c in ditione redicunt^d alienigeni ann.^e 40, qui copolantur temporibus iudecum posteriorum. Post quem Samson fortissimus omnium fuit, ita ut quibusdam facta eius cum gestis Ercole conpotarentur^f. Quidam ad huius memoriam conservandam linea Beceanceorum^g multo post tempore appellatus poena^h. Post quem Heli sacerdos; Aebræorum libro 40 ann. inveniuntur, in septuaginta interpretationeⁱ 20^k.

8. In illo tempore^a Tautanus regnabat in Assirius. Tunc Troia capta est. In regibus Lepdon^b iudex erat, et in Aegypto dinastia rex erat¹. Primus rex Latinorum tunc in ipso tempore surrexit, eo quod a Troia fugaciter exierant^c, et^d ex ipso regere et Frigas: fuerunt, nisi per ipsa captivitate Troiae^e et inundatione Assiriorum^f et eorum persecutione, in duas partes egressi et ipsa civitate et regione. Unum inde^g regnum Latinorum^g eriguntur et alium^h Frigorum. Post tercio anno capta Hier. Troia Latini, qui postea Romani nuncupati sunt, et, ut quidam volunt, post octavo anno regnavitⁱ Aeneas. Aeneas et Frigas fertur germani fuissent.

9.^a Aeneas in Latinis regna. ann. 3 et Frigas^b in Frigia. Ante Aenea et Friga reges^c Saturnus, Picus, Faunus^d, Latinus, per quem Latini vocati sunt, et in Actalia regnaverunt annis circeter 150. Roleta^{e.2}. Scribit Palefatus in incredibilium^f libro primo, regenas quoque fuisse^g meretrices, quae^h deceperint navigantes. Postⁱ Aeneam Ascanius. 38. Ascanius, derelicto novercae suae regno, Latinis^k Albam Longam condedit et Silvium^l Postumum^m fratrem suum, Aenei ex Claviniaⁿ filium^o, summa piaetate^p edocavit. Amazones in illo tempore Aetesi^q templum incenderunt. Ascanius Iulium filium procreavit, quo familia Iuliorum orta, et propter aetatem parvuli, quia^r necdum regendis civebus edocatus erat, Silvium Postumum^s, fratrem suum, regni^t reliquit heredem. In^u illo tempore, regnavit^v Heli sacerdoti Aebræorum, Samuhel prophetabat; et Saul regnavit ann. 40. In illo tempore Silvius Latinorum rex, Aenei filius, a quo omnes Albanorum rege Silviae vocati sunt. Aebræorum rex primus ex tribu Iuda David ann. 40. Aebræorum tunc pontifex Iudaeus biatar clarus habitur^v. Latinis Silvius regnavit ann. 50. Aebræorum, filius David, Salomon regnavit ann. 40. Salomon templum in Hierusolimis aedificare coepit, consummavit^w ann. 7.

Capp. 7—9. 1. 1 2a. 3a. 4b2*.*

Cap. 7. a) ita 1. 1 ; anni quinquaginta (pro L) Abdon 2a; anni. L. abdon 3a. 4b2*.*
ita 1. 1 ; Abdon 2a. 3a. 4b2*.* c) *om. 4b2*.* d) *rediguntur 4b2*.* e) *40 añ 2a.* f) *comparentur 1* ; conparentur II.* g) *balneabece ancorum 1; om. 1* ; balneabece hanc eorum 2a; balneae. Beceanceorum) 3a; balnea bece hac eorum 4b2* ; balneas Byzantinorum II.* h) *putant II. interpretum 4b2*.* k) *quae sequuntur ad c. 56: Temporibus Honorii om. 4c3.*

Cap. 8. a) om. 3a. b) *Lepdon (litera p in litura) pr. m., Lapdon sec. m. 1; Leydon 2a; Leon 3a: est Labdon, ut supra recte scribitur.* c) *exierat 1*.* d) *om. 2a.* e) *om. 4b2*.* f) *Assirorum 1*.* g) *om. 4b2*.* h) *erigunt Italium 4b2* ; et alios (corr. alius) F. ereg. 1*.* i) *r. A. 1* ; Eneas regnavit 3a.*

Cap. 9. a) distinctione carent 2a. 3a. 4b2.* b) *Friga in Frigias 1*.* c) *ANN V 1; añ. u. 1* ; añ. V. 2a; . añ. V. 3a; annis. V. 4b2* ; corrupte pro: Ianus.* d) *om. 1* ; Faunus 2a.* e) *fabolas pro 1* ; Rotela 4b2*.* f) *incredib. corr. sec. m. incredeb. 1.* g) *om. 2a.* h) *qui deceperunt 1* . 4b2*.* Post — *Amazones om. 1*.* k) *Lavinii II. (sed Lavinti cod. Bern. II.).* l) *Silvium 1.* m) *postum 1; post humum 2a; post unum 3a.* n) *Clavinia 3a.* o) *suum add. 2a. 3a. 4b2*.* p) *apicem edocavit 2a. 3a.* q) *ita 1 (ubi sec. m. corr. Aefesi). 2a; Ethesi 1* ; Aefisi 3a; etiam templum Aefesi 4b2*.* r) *qui 2a. 4b2*.* s) *post unum 1*.* t) *regnum 1* . 2a.* u) *c. 9 incipit 2a. 4b2* ; a linea 3a.* v) *habebatur 3a.* w) *et c. cum 3a; consummavitque II.*

1) *Ex Hieronymianis: De tertio tomo Manetho Aegypti 20. dynastia Diapolitanorum 178, plane absurda Fredegarius excerptit.* 2) *Roleta inseruit Fred. Quid significet, nescimus.*

Hier.

10.^a Cartago in^b tempore Salomonis a Laedaemonies in Africa condita est a rege Cestrato^c et alias urbis plurimas¹. Nam et Cartago a Arcedone^d Tyro, ut vero^e aliae, a Dido, filia eius, ann. 144. expleta fuisse refertur. Colleguntur autem omni tempus a Moysin et egressus^f Israel; secundum tertium librum Regnorum usque ad Salomonem et aedificationem templi conpotantur ann. 480². A diluvio usque ad Moysen ann. 1447^g. Ab Adam usque ad diluuium anni 2242. Semul omnes anni 4149^h abⁱ Adam usque ad Salomonem^k. Aebreorum^l sacerdos^m Sadoc tunc fuit.

11.^a Post Salomonem Roboam ann. 17. Post mortem Salomonis, sedicione orta in gente Iudaea et^b regno befaria deuisio, in Samaria decem tribus^c regnavit Geroboam. Latinorum Alba Silvius regnavit ann. 39^d. Roboam, filius Salomonis, regn. Hierusolimis duobus¹⁰ tribus^e tantum, quae vocantur Iudaeorum, quia ex Iuda stirpe discenderunt^e, unde et universa gens illa nomen Iudaeorum est^f. Post quem Abia ann. 8. Post quem Asa ann. 41. Latinorum Aegyptius Silvius ann. 23. Latinorum octavos^g Capis Silvius ann. 26. Aebreorum Iuda Iosafat ann. 25. Prophetabant in Aebreis tunc Abdias, Hienozias^h, Michias. Latinorum nonus Carpentus Silvius ann. 13ⁱ. Aebreorum Iuda^k ann. 8. Post quem¹⁵ Ocozias^l ann. 1. Post^m quem Godolias mater ann. 7ⁿ. Post quem Ioas^o ann. 40. Latinorum tunc post Carpentus Tiberius ann. 8. Post 11. Agrippa Silvius ann. 40. Iuiade^p apud Aebros insignissimus pontifex erat, qui solus post Moysen vixit ann. 130^q. Aebreorum Iuda Amissias ann.^r 29. Aebreorum^s Israel Ioas in tempore Ioram. Ipse fuit septemus in Iuda, regnavit ann. 8. In cuius tempore prophetabat Helias. In tempore Ioas^t Helias²⁰ saeus^u moritur. Zacharias propheta a Ioas regi interficitur. Aebreorum Iuda Amessias^v regnavit annis 29³.

12. Latinorum 12. Aremolus^a Silvius ann. 19. Post quem 13. Aventinus^b Silvius an. 36. In tempore Arimoli superiores ipse Silvius Aremolus sive^c Remolus, Agrippe superiores regi filius, praesidium^d Albanorum inter montes, ubi nunc Roma est, posuit^e; ab^f 25 impietatem postea fulmenatus interiit.

13. Aebreorum Israel secundus Nadab ann. 2. Post quem tres^a Baas^b ann. 24. Post quem Aela ann. 7^c. Post^d Ambri ann. 12. Post Eu^e.⁴ ann. 28^f. In tempore Achab profetabat Aelia. Post Ioram Haeu^g an. 29. Post Haeu^h Achab⁵ ann. 17.

Cap. 10—13. 1. 1*. 2a. 3a. 4b^{2*}.

Cap. 10. a) *ita* 2a; 11 1; *om.* 1*. 3a. b) *om.* 1*. 4b^{2*}. c) Gestrato 1*. 3a. 4b^{2*}. d) ab A. 2a. 3a. 4b^{2*}; Carchedone H. e) vere 2a. f) egressionis 1*; egressa 2a; egresso 3a; egressu 4b^{2*}. g) *ita* 1. 1*; mille CCCC: XCVII, *erus. una litt.* 2a; III (III pro mille 1) CCCCLXLVIII 3a; III millia CCCCLXXXVIII 4b^{2*}. h) IIIICXLVIII 2a. i) A. A. u. a. *om.* 2a (*ubi reliquum paginae spatium vacat*). 3a. k) c. 11. a Salomon rex H. *incipit* 2a. 3a. 4b^{2*} (*non* 1*). l) Aebr. — fuit 35 *om.* 1*; regnavit ann 40 *add.* 2a. 3a. 4b^{2*}. m) S. s. 2a.

Cap. 11. a) *om.* 1. 1*. b) *om.* 2a. 3a. 4b^{2*}. c) *ita cod. Bern. II., reliqui* tribubus. d) 38 3a. e) *discenderant* 3a. f) *vocata add.* 2a. 3a. 4b^{2*}; *sortita est H.* g) octabo scapis 3a. h) *ita* 1. 1*; Hiezonias 3a (*non* 4b^{2*}); Ieu Ozias H., *sed* Hiecozias *cod. Leid. Voss. C.* 110. H. i) 14 3a. k) Ioram *om. Fred.* l) Ochodias H. m) Post — 7 *om.* 1*. 4b^{2*} n) 6 3a. 40 o) Oas 2a; Iosias H. p) Ioiadae *cod. Leid. Voss. et Scal.* 14. H. q) 30 *om.* 4b^{2*}. r) *pr. m. suppl.* 1. s) Aebr. *usque ad finem cap. om.* 1*. t) regis *add.* 2a. 3a. 4b^{2*}. u) H. — regi *om.* 2a. v) 11 *add.* 3a. 4b^{2*}.

Cap. 12. a) Remulus 1*. b) Avestinus 3a; Avencius *in litura* 4b^{2*}. c) Arremulus s. Romulus 1*; s. R. *om.* 2a. 3a. d) praesidium 1. e) qui *om. Fred.* f) *corr. m. al. ob (sic H.)* 1. 4

Cap. 13. a) *ita* 1. 2a; *tercius corr. sec. m.* 1; Abias *pro t. B.* 1*. b) Baasan H. c) 8 2a. d) P. quem 1*. 3a. e) post quem Gen 1*; post eum 3a. f) 8 2a; In temp. — 29 *om.* 1*. g) Hieu 2a; Heu 3a. h) Post quem Achab ann 17 prophetavit Helias 1*; Post Acab. Heieu (*enm* 3a) Achab 2a.

1) *Hacc Fredegarius confudit, nam Hieronymus de Carthagine aliisque urbibus ab Echestrato Laedaemoniorum rege conditis nihil retulit.* 2) *Duo enuntiata Hieronymiana male in unum* 5 *contraxit Fred.* 3) *Amessiae regnum repetit Fred.* 4) *Hoc loco male insertus, sed infra recte positus est.* 5) *Scribas Ioachab.*

14. Iulius, proavos Iulii Proculis^a, qui cum Romolo Romam commigravit, fundavit^b Hier. Iuliam gentem. His diebus Aebreorum 12. Azarias, qui et Ozias, ann. 52.

15.^a In illo tempore, Thespies^b, Arifronis filio, Atenis^c regnante, Assiriorum impirium^d delctum est. Usque ad id tempus fuisse rege Assiriorum, storia fert^e. Et fiunt in-simul^f anni 1098^g. Omnes autem anni rigni^h Assiriorum a primo anno Nini suppotantur 1240. Abarces Medus, Assiriorum imperiumⁱ destructo, regn. in Medus transtulit, et interim sine principibus res agebatur usque ad Diocum^k regem Medorum. In medio autem tempore Caldei propriae praevalabant, quoque^l separate quaedam regnum successiones feruntur. Reliqui quoque gentis propriis legibus^m utebantur.

16.^a Latinorum quartus decimus^b Procas Silvius an. 33. Post quem Amulius Silvius ann. 43^c. In illo tempore Roma a parebus^d, qui nunc^e festus dicitur, est condeta. Romulus^f et Remus ipsam condederunt. Remus rutro^g pastorale^h a Fabio, Romoli duci, occisus. Obbasiliⁱ inpunitate^k magnas Limuli^l multitudo coniungetur. Anno ab Urbe condita tercio^m una virginum pulcherrima cunctorum adclamatione rapiendumⁿ Talasso, duci Romoli, decernitur, unde^o ad^p nuptiarum solemnitatibus Talasso vulgo^q clamitat, cui tales nupta sit, que Talassus meruit. In illo tempore prima captivitas Israel. Decem tribus a Senacere^m rege Caldeorum^s translati sunt in montes Medorum, regnatumque^t est in Samaria ann. 250. Romanorum^u septimus decemus rex Romolus ann. 38. Remus^v et Romolus generantur matre^w Aetalia. Romolus apud paludem Capraenus^x moritur. Post quem per quinus dies senatores rem publicam egerunt^y unum tantum anno, quod interregnum appellatum est. Postea Pompeius^z regn. ann. 41. Romolus² primum militis sumpsit ex populo et nobelissimus senes centum^a ob aetatem senatores, ob semilitudinem curae patris appellavit; templa quoque et murus humani^b urbis struxerunt. Saba Conbochiri^c regem captum^d vivo exusit. Tullius Hostilius ann. 33^e. Primus regnum^f Romanorum purpora et fascibus usus est ac deinceps cum sua domo fulmine confragavit^g. Tullius Hostilius post longam pacem bella reparabit, Albanos, Vigentis^h vicit etⁱ, adiecto monte Caeneo^k, Urbem ampliavit. Romanorum

Capp. 14—16. 1. 1*. 2a. 3a. 4b^{2*}.

Cap. 14. a) proconsulis 2a; om. 1*. b) om. 3a.

Cap. 15. a) om. 1. 2a. 3a. 4b^{2*}. b) Tespieae arifronis 3a; Tespieae orifronis 4b^{2*}.
c) Atheonis 2a. d) impir. corr. imper. 1. e) refert 1*. 2a. 4b^{2*} cum II. f) simul om. 3a.
g) mille LXXXVIII 2a; mille XCIII 4b^{2*}; 1197 H. h) rigni corr. regni 1. i) imperiorum destructo 1; imperium destructo (destructum 3a) 2a. 3a; imperii destructo 4b^{2*}; imperio destructo II. k) Diocum 2a; Antiochum 3a. 4b^{2*}. l) quorum H. m) regibus II.

Cap. 16. a) 15. 2a. 4b^{2*}; distinctione caret 3a. b) 13. 3a. c) 42 2a; 14 3a. 4b^{2*}; 44 II.
d) ita Fred.; om. 1*; Parilibus H. e) dies om. Fred. f) Romulus 3a. g) retro 2a; om. 1*.
h) (p. om.) a F. Romoli duci 1*; pastoralea (pastoralia 3a) fabeorum (fabiorum 4b^{2*}) oliduci (olim duci 3a; oliduce 4b^{2*}) 2a. 3a. 4b^{2*}; pastoralia Fabio codd. nonnulli Hieronymi. i) ita Fred. cum cod. Leid. Scal. 14. Hieron.: scribe ob asyli; Obbasili — coniungetur om. 1*. k) impietates 4b^{2*}.
l) ita 1 (ubi m. sec. corr. Remulo). 2a. 3a. 4b^{2*}. m) tria una 2a; in una 3a. n) sapientium 1*; rapienda 4b^{2*}. o) uti 4b^{2*}. p) in H. q) vulgo — que Ta. om. 3a. r) ita 1; Senacereb 1*; Sennacereb 2a; Sennacereb; 3a; Senacharib 4b^{2*}. s) Assyriorum pro C. 1*. t) rignatus est 3a.
u) c. 16. incipit 2a. 4b^{2*}; R. an̄ 17, menses 5. R. an̄ 38 1*. v) Romulo corr. Remulo 1*. w) ita 1; (ex add. 1*; a add. 2a) matre (matri 4b^{2*}) Italia (Italica 1*) 1*. 2a. 3a. 4b^{2*}; Marte et Ilia II.
x) a. p. Caprae (Caprenis 1*; Capremus 3a) nusquam comparuit H. y) rexerunt II. z) Ponpegius 3a.
a) civium 1*. b) ita 1 (ubi m. sec. corr. Romane). 2a. 4b^{2*}; humane 3a, sed Romani 1*; Romanae coniecit Canisius. c) ita 1. 2a; Saba cum bochirem 3a; Saba canbo chirum 4b^{2*}; S. — exusit om. 1*; Sabacon Bocchorim H. d) captivum — exurit 3a. e) 37 3a. f) regis 1*; regum 4b^{2*}.
g) conflagravit 1*; confrigavit 2a. h) suae gentis 1*; sextus gentes 2a. b; vigentes 3a; sex gentes 4b^{2*}.
i) ad Monod. k) ita Fred.; Caelio probe coniecit Canisius.

1) Iam de nece Remi supra l. 12. retulit. 2) Iterum ad Romulum redit.

Hier. quartus Ancus Martins ann. 33. Ancus Marcius Aventinum^a montem in^b Ianeculum^c Urbem addedit. In tempore Procatae^l Silviae Latinorum regi Aebreorum tunc profetabat^d Osoe, Amos, Esaias, Ionas. Ann. quinquaginta tres, quando Roma condita fuit, in Aebreis profetabat Ioatam ann. 16². Post quem Iuda 14^e. ann. item^f 16. Cuius tempore Talat Falsar^g rex Assiriorum magna pars populo Iudaeorum in Assirios transtulit. Post^h quem Iuda quintus decimus Segeciasⁱ ann. 49^k. Post quem in Iuda 16. Mannassis ann. 55. Post quem in Iuda septimus decimus Amon ann.^l 12. Post octavus decimus Iosias ann. 32. Hierimias profetabat. Aebreorum Iuda Ioazim ann. 11. Post^m quem iterum Ioazim alius.

17. Anno^a 3. Ioazim Nabagodonosor rex Babilloniae Iudaeam capit et, in dicionem¹⁰ suam redactis^b plurimis Iudaeorum, cum etiam partem vasorum templi invasit, et tributario^c fecisse Ioazim fertur et^d victor ad patriam revertitur^e. Israel, quando Roma condita^f fuit, Azarias^g et Manaem profetabant ann. 10, postea Vazeas^h ann.ⁱ 10.

18. A captivitate Troge usque^a ad olimpiadem primam ann. 405. A primam olimpiadem Africanus temporibus Ioatham rege Aebreorum fuisse^b scripsit. Post Vazea in¹⁵ Iudaea profetabat^c annus 9^d. Tunc a Senacerem^e Israel in captivitate ducti sunt^f. 3. Memoravimus^g. 4 sub Arifronem^h regi Assiriorum regnum destructum. Sardana-pallus eo tempore Tarsum atqueⁱ Ancialem condedit, et in proelio^k victus ab Arboco^l Medos, semit incendio concremavit. Primus, ut super^m memoravimus⁵, rexⁿ Macedonum Caranus regnavit ann. 28°. Aegyptiae regem suum^p Osorton Ercole^q nominaverunt. Fiston^r Argius²⁰ mensuras et pondera primus^s invenit.

19.^a Macedonum Phyliphus regn. ann.^b 38. Numa^l Pompilius^c duos mensis ann.^d e condedit Ianuarium et Februarium^e, cum ante hoc decim^f mensis tantum apud Romanus fuissent. Capitulum^g quoque a fundamentis aedificavit. Sevilla, que et Eurofila^h, in Samuae insignis habentur. Numa Pompilius nullumⁱ cum finitimis bellum gessit. Olda mulier apud²⁵

Capp. 16. 17. 1. 1*. 2a. 3a. 4b^{2*}. *Capp.* 18. 19. 1. 1*. 2a. 3a. 4b^{2*}. c² (cf. l. 39, n. g).

Cap. 16. a) Aventunum 3a; Aventi 4b^{2*}. b) et H. c) om. 1*; Lanicolum 3a. d) prophetabant 1*. 3a. 4b^{2*}; Osaie 1*; Ose(a)e 2a. 3a. 4b^{2*}. e) Achaz recte inseruit Canisius. f) regnavit add. 3a. g) Falasar (om. Talat) 1*; Talat Fallasar 3a; Talatu Faltasar 4b^{2*}. h) in add. 3a. i) Ezechias 1* cum H. k) 29 1* cum H. l) ann. 12 om. 1*; 12 om. 3a, ubi mox: Post quem³⁰ in Iuda Iosias. m) 17 add. 4b^{2*}.

Cap. 17. a) ita 1*; alius ann. :: Ioazim pr. m., 11 an. 3 sec. m. superscr. 1; alius annos quadraginta. Anno 3. 2a. 3a; alius annis 43. Anno 3. 4b^{2*}: Hieronymus Ioachim menses 3 tribuit. b) redactus plurimus 2a; reddactus plurimis 2b; plur. ad finem huius cap. om. 1*. c) tributarios 2a. 3a; tributarium 4b^{2*}. d) om. 2a. 3a. e) reverteretur 2a. f) f. c. 2a. g) Zacharias H.³⁵ h) Faceas H. i) ab Anno 10. c. 18. incipit 2a. 4b^{2*}; c. 16. 3a.

Cap. 18. a) om. 2a. b) s. f. 3a. c) prophetabant 3a. 4b^{2*}. d) Hebr. Isr. 16. Facee a. 20 H. e) assennaceribh 2a; a Sinnazarim 3a; a Senacherib 4b^{2*}; om. 1*. f) ducitur captivus in Media 1*. g) Memoravimus — Olda m. a. H. p. om. 1*; a Memoravimus incipit 4c². h) Afrone 3a; Afronem corr. pr. m. Arifronem 4c². i) aque 2a; Contialem 3a. k) proelium 2a. 3a. l) abarbo⁴⁰ com 3a. m) supra 2a. 3a. 4b^{2*}. c². n) M. r. Cassanus (Casanus 4b^{2*}. c²) 3a. o) 18 corr. 28 1; 18 4b^{2*}. c². p) om. 3a. q) Escolle 3a. r) Fistu margius 3a; Fistun A. 4b^{2*}. c²; Fidon H. s) om. 3a.

Cap. 19. a) om. 3a. 4c² (semper). b) 38 añ 3a. c) Num apompili post 2 2a. b. d) ad annum 4b^{2*}. c²; addidit H. e) Febreorum 2a. f) menses 10 3a. 4b^{2*}; m. tantum decem 4c².⁴⁵ g) Capitulum 2a. h) Sibylla quae et Erofila H. i) om. 2a.

1) Ordo rerum iterum turbatus est. 2) Haec plane confusa sunt. Ioatham enim rex Iudaeorum Azariae, qui a. 52 regnavit, successit, sub quo: profetabant qui et supra. Est itaque 53. Azariae, non ab Urbe condita annus, est Ioatham rex, non propheta. 3) Haec iam supra c. 16. narravit. 4) C. 15. 5) De hac re supra nihil legitur.

Hebraeos profetabat. Postea Suffronias^a, Hierimias. Ann. 32^{b. 1. *}. Post quem Ioaza^c Hier. mensis tres. Post quem Ioazim^{**} ann. 11^{***}. Post quem Sedicias ann.^d 11.

20.^a Romanorum quintus Tarquinius Priscos ann. 38. Macedonum Arepos^b. Tarquinius Priscos ciram^c Romae aedificavit, numerum senatorum ausit, Romanus ludus instituit, muros et clodecas aedificavit; ad extremum ab Anci filiis^d regn. eius, sui^e ipse successerat.

21.^a Primo anno captivietatis Hierusalem^b Indea captur^c. Nabagodonosor rex Chaldeorum, Hierusolimis captis, templum incendit, quod ab initio aedificationis suae transierat^d ann. 442. Quadragensima octava olimpiadae captivetas Iudeorum^e facta est. Aebreorum autem captivetas et exterminia^f templi, quod fuit in Hierusolimis, ann. 70. In Babillonem profetabant Danihel et Ezechiel.

22.^a Tunc Rome Servi^b, ancillae, sed^c nobelis^d captive filius, tres montis urbe addedit, Quirinalem, Isquilinum^e et Vimenalem^f; fossas circum murus duxit^g, censum Romanorum civium^h ipse primus instituit et inⁱ extremum Tarquini Superbi generi sui superiores et filii scelere occisus est.

23. Mortuo Nabagodonosor Babyllioniorum rege, suscepit imperium Aevilmarodac^a; cui successit frater eius Balthasar. Cuius tempore liber Danihel scribitur^b. Romanorum Sirvios^c sextus regnavit ann. 33. Capta^d Hierusolima ab Assiriis, ad Vafrim regem Aegypti^e Iudaeorum reliqui transfugerunt^f. Hierimias quoque profeta meminit. Chorinthiorum monarchia destructum^g. Solus^h facta defectio, cum futuram eam Talus antedixisset. Olimpiadem 55. item etⁱ Corus^k rex Medorum destruxit imperium. Cyrus regn. Persis, subverso Astragio^l regi Medorum. Persarum Cyrus^m regn. ann.ⁿ 30.

24.^a Cyrus, Hebreorum captivitate laxata, 50 ferme hominum^b milia regredi fecit in Iudaeam, qui, constructo^c altarem, templi fundamenta iecerunt. Sed cum a vicinis gentibus fabricatio inpediretur, imperfecto opus usque ad Darium permansit^d. Cyrus Babillonia capit. In Aebreis profetabant Azeos et Zacharias, quo tempore Hiesus, filius Iosedech, et Zorobabil

*) Sub Osia rege coepit Hierusalem prophetare *add.* 4c².

**) Qui et Eliachim *add.* 4c².

***) Post quem Ioachin, qui et Iechonias, menses 3, dies decem *add.* 4c².

Capp. 19—24. 1. 1^{*}. 2a. 3a. 4b^{2*}. c².

Cap. 19. a) Sofonias 1^{*}; Suffonias 2a. 4b^{2*}; Soffonias 4c². b) 33 3a. c) Ioachaz regnavit ann. 3 4c². d) *om.* 3a.

Cap. 20. a) *om.* 3a. b) Arebus 2a; Aeropus II. c) *ita* 1. 3a; cyram 2a; cira 4b^{2*}; quiram 4c²; circum *recte* 1^{*}. d) occisus est *om.* *Fred.* (*habet, sed post successerunt* 1^{*}). e) *ita pr. m.* 1. 2a. 3a: *scribas cui, ut sec. m. in 1 corr.*

Cap. 21. a) *om.* 1. 3a. 4c². b) in H., *om.* Iudea 3a. c) *enuntiata eodem ordine atque in cod. Bern. II. subsequuntur.* d) transierant 3a. 4b^{2*}. c²; sunt 1^{*}: manserat II. e) I. f. e. A. a. c. *om.* 3a. 4b^{2*}. c²; facta — Hierusolimis *om.* 1^{*}. f) exterminacio 4b^{2*}; exterminium 4c².

Cap. 22. a) *ita* 2a; *om.* 1. 3a. b) Servius *recte* 1^{*}. c) et *add.* 4b^{2*}. c². d) nobilem 3a. e) *ita* 1. 4c²; Exquilinum 1^{*}; Isquilanum 2a; Squilinum 3a; *om.* 4b^{2*}, *spatio relicto.* f) Vimmalem 1^{*}; Vciienalem 4b^{2*}; Vinemalem 4c². g) dixit 1, *corr.* h) circum 1^{*}. i) ad 1^{*} *cum* II.

Cap. 23. a) Evilmrodac 1^{*}. 3a. b) sub quo Daniel eam scribituram, quae in pariete apparuerat, interpretatus est II. c) Sirvios *corr.* Silvius 1. d) Capta *usque ad finem cap.* *om.* 1^{*}. e) Aegyptiorum 2a. f) Huius Vafris *om.* *Fred.* g) *ordo enuntiatorum idem est atque in cod. Leid. Scal. 14. II.* h) *ita* 1. 2a. 3a. 4b^{2*}; solis 4c². i) ut 2a. k) Chorus 3a. 4c²: *est* Cyrus. l) Astyage II. m) a Cyrus c. 24. *incipit* 2a. n) a. 30 *om.* 4b^{2*}. c².

Cap. 24. a) 23. *sec. m.* 1; *distinctione caret* 3a. b) m. h. 1^{*}. 4b^{2*}. c². c) *construitur altare* 1^{*}; *construxit alteram* 2a. d) *remansit* 1^{*}.

1) *Scribe:* Iosias ann. 32, *ut supra c. 16 ex.* *Ibi etiam quae hic sequuntur invenies.*

Hier. regi genere principes fuerunt eorum qui regressi^a sunt in Iudaeam. Colliguntur omni tempus captivitatis^b Iudaeorum anni 70, secundum quosdam a tercio ann. Ioazim usque ad^c 20. ann. Cyri regis conpotantur.

25.^a Romanorum Tarquinius tunc^b regnabat ann. 35. Tarquinius excogetavit viela^c, taureos, fustes, lautomias^d, carceris, conpetis^e, catenas, exilia, metalla. Regnaverunt Medi^f super Assirios ann. 354¹. Croesus a Cyro capta est, et Lidorum^f regnum destructum est, quod stetit annos 230.

26.^a Cambisin, qui^b et Nabagodonosor, rex vocatus est, sub quo storia Iudit, qui Oloferne interfecit², scribetur. Apud Aebreos Agens^c et Zacharias profetabant^d. Secundo ann. Darii regis templum in Hierusolimis^e constructur a Zorobabil, consummatur^f ann. 4. 10 Remissionis captivitatis Iudaeorum et aedificationem templi initium sub Cyro habuit, consummatur^f sub Dario. Regnavit Persis, Assiries et Aegypto^g.

27.^a Inicium consolum Romanorum. Armodius Aoidius^{b.3} et Aristogedus Inparcum^c regem interfecerunt, et Lena meretris, amica eorum, cum tormentis quogeretur^d, ut socius proderit, linguam suam morsibus amputavit. Pulsis Urbe regibus, adtenuatum est^e 15 valde Romanum imperium. Romanorum rege 7 a Romolo usque a^f Tarquinio Superbo emperaverunt ann. 244^g. Romae post exactis reg.^h inicium consolis aⁱ Bruto esse coeperunt. Deinde tribuni plebis ac dietatoris et rursus consolis rem publicam tenuerunt per ann. ferme^k quadrignentus sexaginta quattuor. Censo Romae agitato, inventa^l hominum 120 milia. Lapis tunc in Aevis^m fluvio de caelo ruit. Persarum septemus Artabanus regn. 8ⁿ; Artaxersis ann. 40. Ann. ab Urbe condita ann.^o 302^p. tribuni plebis Romae stricti^q, consolibus ciectis. Niaemias tunc Aebreos menister vinarius, consenciente dom. suo, vecesimo eiusdem regn. annus de Babilonem venit et^r murus Hierusolimis struxit. Romam^s dinuo consolis creati sunt. Si quaesieris^t de ebdomades septuaginta, quae in libro Danihil scriptae sunt, repperies, eas esse expletas in tempore Nerones imperatores, quae 25 faciunt annos 440^u. Secundo postea Vespasiani^v ann. Hierusolima capitur, ut Danihil profetavit³. Ex Atena^w monte ignis erupit. Temporibus consolum Galli Senonaci^x Romam in cenderunt^y, excepto Capitulum. Alexander^z, filius Phyliphy et Olimpiades, nascetur. Romani Gallus superant. Nectenebon^a regi Aegyptiorum in Aethiopia pulso, Aegyptiorum

Cap. 24—27. 1. 1*. 2a. 3a. 4b^{2*}. c².

30

Cap. 24. a) ingressi 3a. b) captivitatis corr. captivitates 1. c) om. 3a. 4b^{2*}. c².

Cap. 25. a) 24. corr. sec. m. 25. 1, et sic qui sequuntur numeri emendati sunt. b) t. r. om. 1*; tunc — Tarquinius om. 3a. c) ita 1; vincula 1*; vecla 2a; vincla 3a. 4b^{2*}. c². d) f. tor tores latomas 1*. e) compedes 2a. 4b^{2*}. c²; conpeditis 3a. f) Lindorum 3a.

Cap. 26. a) sec. m. add. 1, et ita 2a; om. 3a. b) q̄ 1; Cambisis qui et 1*; Cambis (Cambis 35 3a. 4b^{2*}) inquit (sed inquit et 3a) 2a. 3a. 4b^{2*}; Cambisen qui et 4c². c) ita 1; om. 1*; Aggeus 2a; gens 3a. 4b²; apud Hebreorum gentem Z. 4c². d) prophetabat 1*. 3a. 4b^{2*}. c². e) Hierusalemis constituetur 3a. f) consumantur 3a. 4b^{2*}. c². g) in Aegyptum 2a.

Cap. 27. a) distinctione caret 3a. b) ita 1; Acidius 1*. 3a; Amdius 2a; Arcidius 4b^{2*}. c². c) Inpargum 3a. 4b^{2*}. c²; Aristogiton Hipparchum tyrannum H. d) cogerebantur 3a. e) (usque) 40 ad (15. lapidem) Roma ten(ebat) imperium H.; quae Fred. omisit uncinis inclusi. f) u. ad 2a. 3a. 4c². g) 243 2a. h) regnis 2a; regnum 3a. 4b^{2*}. c². i) a Bruto — consolis om. 2a. k) om. 2a. l) sunt add. 1*. 3a. 4b^{2*}. c². m) om. 1*; Aegis H. n) mensibus 7 H. o) om. 3a. 4b^{2*}. c². p) duo enuntiata contraxit Fred. q) Rom̄r ministri 1*; facti H. r) et m. eadem aut aequali m. add. 1 (habent reliqui codd.). s) R. — sunt om. 1*. t) queris 1*; Si quis autem ab hoc tem- 45 pore 70 ebdomadas — numeret, — repp. H. u) 450 2a. v) Vespasiano 2a. 3a. 4b^{2*}. w) ita 1; Athene 1*; Athena 2a. 4b^{2*}. c²; Atena 3a pro Aetna; sed cod. Leid. Scal. 14. Hieron.: Ethaena. x) Senonicam 1*. y) invaserunt H. z) a linca 3a. 4c²; c. 28. incipit 4b^{2*}. a) Nectanebo H.

1) Haec apud Hieronymum non legi. 2) Iudith 13, 10. 3) Vocabulum a Fred. in- 50 sertum forte nihil est nisi corrupte repetitum Armodius. 3) Dan. 9.

regn. destructum est et in Romana ditione redigetur¹. Romani Samnitas duobus proeliis Hier. et reliquas vicinas gentis superant. Discriptio Romae facta, inventa sunt civium 162 milia hominum.

28.^a Alexander adversus Illirius et Tregas feliciter demicans, quibus^b subversis, in Persas arma conruit^c et, apud Granecum flumen^d regi ducibusque oppressis, urbem Sardis capit. Romanorum consul Torquatus filium suum, qui^e plures proelia hostis vicerat, virgis caesum secure percussit. Alexander, capta Tyro, Iudaeam invadit. Post multas pugnas triumphans, Alexandria in Aegypto septimo rigni^f sui ann. aedificavit et tenuit^g omnia quae coeperat ann. 12. Alexander Ercanus^h et Mardusⁱ coepit. Alexander Aonem^k, Petram et Indum amuem transgreditur. Bellum aegit Alexander adversus Porum^l et Taxilem demicavit et^m vicit. Arpalus fugit in Asiam.

29.^a Alexander trecesimo aetatis suae anno moretur in Babyllonem. Post quem^b translatum est in multus eius imperium. Macedonum regnavit Phyliphus, frater Alexandri.

30.^a Romani Samnitas^b diutissime adversus se pugnantes ad extremum in^c servitute subieciunt. Seleucus^d consul Babyllonia obtenuit et plures urbes aedificavit. Censo Romae agitato, inventa sunt civium Romanorum 270 milia hominum. Legati Alexandria^e Tolomeo transmissi, Romanorum amicitia peterunt^f. Romani Gallus superant et Savi- norum^g terra sorte^h dividunt. Seleucus, in Sicilia capto Demitrio, Siriae et Asiae pariterⁱ imperavit. Saratis^k ingressus est Alexandriam; Romano subdedit imperio. Farum magnum^l in Alexandria fecit^m. Aracusⁿ argenteis^o nummus primus in Urbe figurare fecit². Romani Cartageninsis navale proelio superant et cento ibi^p urbis capiunt. Cartagenensis ex^q Romanorum navis in Sicilia capiunt, Metello console in fuga verso. Censo Romae^r tunc agitato, inventa sunt hominum 260 milia. Post ann. tercio Romae templum Vestale^s in- censum^t. Post annus 13^u 40 feri milia Gallorum fuerunt a Romanis cesa^v. Post anno septimo pars³ Romae terre moto concussa est, ita ut coloseos^w magnus ruerit^x. Post ann. item 7 victi Iudaei, et sexaginta milia armatorum^y ex numerus eorum a Ro- manis caesa, Romanam^z redacti sunt dicionem^z. Post ann. 3 Romae Marcello console Seracusas capiunt. Siciliam capiunt. Post annos sedec^{a.4} Romani Grecos^b liberos esse

Capp. 27—30. 1. 1*. 2a. 3a. 4b^{2*}. c².

Cap. 28. a) *distinctione carent* 2a. 3a. 4b^{2*}. c². b) Thebis II. c) commovit 1*; comi- puit 4b^{2*} cum II. d) fluvium 4b^{2*}. c². e) qui prius hostibus vicerat 1*; quod contra imperium in hostes pugnaverit II. f) rigini corr. rigni 1. g) tenuit 1*. 2a. 4c²; tenet 4b^{2*}. h) Scanos 1*; Erchanus 2a; Hircanus 3a; Hircanos e corr. 4b^{2*}; Hircanios 4c². i) Pardos 1*. k) Aornim II. l) Phorum 1*. m) et v. om. 2a.

Cap. 29. a) om. 2a. 3a. b) Postea divisum 1*; Postquam (*sic etiam* 4b^{2*}) translatus 2a; Babyllonem — in om. 3a.

Cap. 30. a) *distinctione carent* 2a. 3a. 4b^{2*}. c². b) Romanis amnitas 2a. 3a. c) om. 1*. 3a. d) Selencius 2a. 3a. 4b^{2*}, *ut infra*. e) Alexandrini Tolomeo 1*; Alexandri atholomeo (atholomei 3a; atholomeo 4b^{2*}; aptolomeo 4c²) 2a. 3a. 4b^{2*}. c². f) petierunt 1*. 2a. 4c²; pecierunt 4b^{2*}; p diderunt 3a; impetraverunt II. g) Sarricinatorum 3a. h) om. 3a. i) om. 3a. k) om. 1*; Sarapis II. l) m. ipse 1*; magnum 3a. m) *scil.* Sostratus Cnidius. n) om. 1*; Arcus 3a. o) arteis corr. argenteis 1; argenti 1*. p) Libyae II.; cui pro e. i. 1*. q) XC pro ex II.; Cartag. — capiunt om. 1*. 2a. r) Romanae 3a. s) Festalis 1*. t) i. est 1*. 4b^{2*}. u) sexto decimo 2a. v) cena (*vel cera?*) corr. sec. m. cesa 1; incensa 2a. w) coloseus *etiam cod. Leid. Scal. 14. II.*; colles 1*. x) ruerent 1*; reieret 3a. y) armat. — eorum om. 1*; ex — caesa om. 4b^{2*}; et (*pro ex*) multus num. 4c². z) in Rom. 4c²; r. s. in di. 4b^{2*}. a) Sed. et. 1; Sedete *Monod*; Post sexto decimo anno 2a; Post annos 17 (*om. capiunt*) 4b^{2*}; Post annos decem et septem 4c²; Capiunt p. a. sedec om. 1*. 3a. b) Gregorium libros 1*; l. om. 3a.

1) *Fred. absurda supplevit.* 2) *Haec auctor ex verbis II. formavit:* Aratus agnoscitur, et Argenteus nummus primum in Urbe figuratus. 3) *Hieronimi chronicon dictatum Fred. male intellexit, Itaque pro Caria et Rhodus scripsit pars Romae.* 4) *i. e. p. a. sedecim.*

Hier. iusserunt, et^a universa Ebria^b ita fecerunt. Postea per Anciocum^c regem Iudaei contra Romanos coeperunt revellare, et in idolatria, cogente Ancio^c, sunt conversi. Tunc sacerdotes et docis^d Machabei propter lege costudienda^e surrexerunt, sicut scriptum^f in libro Machabeorum est. Romani, interfecto Felepo^g regi, Macedones tributarius faciunt^g. Discripcio^h Romae facta, inventa sunt hominum 322 milia. 5 Oppiusⁱ consol Gallus capit, et Cartago in dicione Romana per Scupione redigetur, habens, quod condita fuit, ann. 740 et novem^k. Tholomeus Dimitrium filiam suam tradit^l uxorem, cum regnaret in Aegypto et in Hierusolimis super Iudaeos, et^m dedit Demetriumⁿ genero suo regn., quod abstolerat Alexandro patri^o suo. Anciocus^{c.1} rex, filio Alexandro, fr. Demitrio interfecto, ad extremum se interfecit^p. Bellum civile^q ortum est in illo 10 tempore Sicilia^r. Primus liber Machabeorum temporibus² Ancio^c ortum^s est in Iudaea. Arsacis Pardus Anciocum interfecit. Servi, qui^t in Secilia revellabant, obsidiones necessitate^u compulsi, ad suam invicem cadavera devoranda conversi sunt. Arversia^v tunc nobelis Galliarum urbis^w capta et rex Vetuetus. Iuxta Eule^x insulam ignis est flatus^{y.3}. Samariam urbem Herodis restaurans, Sabastiam^z in honore Agusti appellare voluit. Graciani^a victi 15 a Romanis subieciuntur. In Secilia bellum civile^b consurgit. Depraehenso Tholomeo per matre Cleopatra, in Secilia bellum civile^b conpescuit. Tholomeus rex Cyrinae^c oriens^d, Romanis testamentum reliquit heredis^e. Seleucos^f ab Ancio^c vivos exuretur. Anciocus in Partus^g fugiens, Pompegio^h console se deinceps tradedit. Pompegius Siriⁱ in^k dicione Romana redegit. Anciocus reversus de fuga, regnum obtenuit. Plucius Gallus Latinorum 20 rethorecam docuit, sicut Cetero^l refert, pueris^m nobis primum Latini ducereⁿ cepisse Plucium quendam. Discriptio tunc Roma^o facta, inventa sunt hominum 463 milia. Voltacilius^p Plutus, Pompegi consolis libertus, doctor sculam Romae primum inivit^q. Pompegius^r gloriosissime triumphavit.

31.^a Lucullus^b primus imperator appellatus est, victa Arminia, Mesopotamia^c cum fr. 25 regn. capta. Pompegius universa Ebreia^d subiugavit. Lucullus diversis^e triumphavit. Virgilius Maro in pago qui Aedis^f dicitur non procul a Mantua nascetur. Anciocii^g Assiriae capta a Romanis. Arestobolus et Ereanus, filii Alexandri^h, contra se de imperio demicantes, ocean-

Capp. 30. 31. 1. 1. 2a. 3a. 4b2*. c2.*

Cap. 30. a) ut 3a. b) Hebraea 1. 2a. 3a. 4c2; Hebreis 4b2*; Hiberia imperata fecit H. 30 c) Ancioc. corr. sec. m. Antioch. 1. d) om. 3a. e) custodes 1*. f) sicut dicit liber 1*; scr. est in 2a (ubi ē delet.). 3a. 4b2*. c2. g) Felebo 2a. 4b2*. c2; Selebo 3a; Pseudofilippo H. g*) faciunt 1, corr. h) Quinta (.u. 3a) d. 2a. 3a. 4c2. i) Opius 1*. k) 747 3a. l) tradidit 1*. 2a. 3a. 4b2*. c2. m) om. 4b2*. c2. n) Dimitrio genere 1*. o) patri — Alex. om. 2a. p) ipse supermoritur H. q) servile H. r) in S. 4b2*. c2. s) scribitur 1*; scriptus 4b2*. t) servique 2a. 3a. u) nec sunt 35 pro necess. 1*. v) Aversia 2a. 4c2; conversa corr. Avers. 3a; Arvesia 4b2*; Arverni H. w) capta urbs 4b2*; urbes captae rex 4c2. x) urbem pro E. i. 1*; Tale 3a; Tule 4b2*; Tulae 4c2: scr. Aeoli. y) conflatus 1*. z) Sebasten H. a) Gratiani 2a; Traciani 4c2; Thraces H. b) servile H. c) Cyrinae corr. Cyrinae 1. d) sic 1. 2a. 3a. 4c2; Syriae vel oriente 1*; sed Cirinē^m moriens 4b2*. e) h. — tradedit om. 1*. f) Seleucus 3a. g) partes fugetur (fugitur 3a. 4c2; fugatur 4b2*) 2a. 3a. 4b2*. c2. 40 h) P. — tradedit om. 2a. i) Siriam sec. m. 1. 4b2*; Syriam 1*. 4c2; Syri 2a. 3a. k) indicium Romanis 1*; indicione (indicione 3a; inditione 4c2), om. Rom. 2a. 3a. l) ita pr. m. 1; Cicero sec. m. 1. 2a (ubi si); Cicero 1*. 3a. 4c2; Scicero 4b2*. m) refert pueris. Nobis distinguunt 2a. 3a. n) duce recepisse 2a. 3a (sed docere coepisse recte 1*; ducere caepisse 4b2*. c2). o) Roma corr. Romae 1. p) Volutacius 1*; Votacilius 3a. q) instituit 1*; invenit 3a; aperuit H. r) Pompegius 1. 45*

Cap. 31. a) distinctione carent 2a. 3a. b) Iulius 1, ut infra. c) et Nisibi Canisius ex H. inseruit. d) Hiberiam H. e) de Persis 4b2* (in litura). c2; de Bessis corr. Canisius ex H.; de uesis cod. Leid. Scal. 14. H. f) scribe Andes. g) Antiochia vel Syria 1*; Antiochii Assyrię 2a; Antioche Assyrii 3a; Antiochia Assiria e corr. 4b2*; Anthiochia Syria 4c2; Syriae H. h) Elexandri 1*.*

1) Tryfo — — Antiocho, filio Alexandri, interfecto H. 2) Huius temporis historiam 50 continet H. 3) Igne ex flatu suscitato, apparuit insula quae nunc Hiera vocatur H.

sione praebuerunt^a Romanis, ut Iudaeam invaderint. Pompegius in Hierusolimam veniens, Hier. capta urbe et templum observato^b, ad sancta sanctorum accedit; Aristobolum^c vinctum secum adducit^d. Ercanum^{e. 1}, deinde Antepatrem, Herodis Ascalonitis filium, procuratorem Palaestine^f fecit. Pompegius, captis Hierusolimis, tributarios Iudacos facit^g. Pompegius secundus imperatur appellatur. Caesar^h Lusitaniam^{e. i} quasdam insulas in Ocianum capit. Caesar Pompegius² Renum^k transiens, Germanus vastat. Caesar Pompegius Germanus et Gallus capit.

32.^a Post quem 32^{b. 3}. Gaius Iulius Caesar primus Romanis^c singulare obtenuit imperium. Romanorum⁴ princeps appellatus^d primus Gaius^e Iulius Caesar. Pompegius proelio victus fugiens^f, a spadones Alexandrini reg. occidetur. Tholomeus cadaver cum lurica aurea in Nilo^g inventum. Caesar in Aegypto regn. Cleopatre confirmat ob stubri gratiam. Cleopatra regio comitato Urbem^h ingressa. Prohibet electeisⁱ margaritisque uti. Antunius decernit, Quintilem mensem Iulium debere dicere, quia in eo fuisset natus^k. Gaius Iulius Caesar^l in curia occidetur; corpus in rustro humore^m concrematur. Romae tres simulⁿ exorti consolis⁵ in eadem urbem fuerunt. Inter cetera portenta, quae^o toto urbe facta sunt, bos in^p suburbano ad arantem locutus est, frustra se urgere; non enim frumenta, sed homines brevi defuturus^q.

33.^a Romanorum secundus post Iulium^b singulare Octavianus adsumpsit imperium, qui primum Augustus Caesar appellatus est. Regn. ann. 56^c et mensibus sex; per^d quem Augusti^e appellati sunt reg. Romanorum. Antonius adversum Caesar Augy rex^f bellum movit^g. Falcidius tribunus plebs legem tribuit, ne quis plus testamentum ligaret, quam ut quarta pars heredibus superesse. Trans Tibirem fluvium oleum terrae erupit, quae tota diae sine intermissione fluxit, significans Christi gratiam ex gentibus. Antunium superat Augustus Octavianus et, interveniente senato, eum in gracia recepit^{h. 6}. Anticonus patricius contra Iudaeus demicans, tandem occidetur, et regnum Iudaeorum tunc fuitⁱ destructum. Herodis post eum a Romanis constitutus est^k princeps. Virgilius⁷ in Cappadocea moritur.

Capp. 31—33. 1. 1. 2a. 3a. 4b². c².*

Cap. 31. a) praebuerant 3a. b) observato 1; observatum 2a. 3a. 4c²; reserato II. c) Aristopilem 2a; Aristobilem 3a. d) abducit II. e) Escanum 1; Scanum 1*; Hecanum 2a. 4b²; Haereanum 3a; Hyrcanum 4c²; Hyrcanio II. f) Palestini 2a. 3a. g) ita 1. 1*; fecit 2a. 3a. 4c². h) Pompeius add. 1*. i) ita 1. 2a. 3a; Lusitaniam et q. recte 1*; Lusitaniae q. 4c². k) Renum — Pompegius om. 3a.*

Cap. 32. a) distinctione carent 2a. 3a; Postquam 2a. 3a. 4c²; ex cod. 1 inde ab h. l. nullam varietatem, nisi quae ad auctoritatem illius perspiciendam conducit, notavi. b) om. 4c² et Monod. c) inter Romanos 4b²; Romanum 4c². d) a. est 3a. 4b². c². e) Gallus 3a. f) fugius spadonis 2a; fugiens ab s. 3a. g) illo 3a. h) i. u. 4b²; ingressu orbe 4c². i) ita distinguunt 1. 2a. 3a. 4c²; prohibita electeis 1*; scribas: prohibete lecteis. k) Iulius om. Fred. l) decrevit Caesar add. 4c². m) igneo 1*; simul humore 4b². c²; ob honorem II. n) om. 3a. o) q. (quia 3a) in t. orbe 2a. 3a. 4b². c². p) ita 1. 4c²; bos i. s. ad orante 1*; bos ad a. i. s. 2a. 3a. 4b². q) defuturis 2a. b.*

Cap. 33. a) distinctione carent 2a. 3a. 4b². b) Vlium corr. Iulium 1, teste Monod. c) ita 1. 1; 57 2a. 3a (ubi et decet). 4b². c². d) post 3a. 4c². e) Aufusti 1 (non 1*). f) ita 1. 3a; Augy rex 2a (sed C. Augustum recte 4b². c²). g) movet 2a. 3a. h) recipit 2a. i) om. 3a. 4b² (non 4c²). k) om. 2a. 3a. 4c².*

1) Haec ex Hieronymianis formavit: pontificatum confirmat Hyrcanio. Deinde Antipatrum etc. 2) Caesarem Pompei titulum Fred. habuit, unde quas Iulius res in Germania et Gallia gessit Gnaco adscripsit; cf. supra c. 6. et 'N. Archiv' VII, p. 475. 3) 32 numerus capituli videtur esse, quem in 1 m. sec. in marg. repetivit, ut eos qui praecedunt et qui sequuntur. 4) A quo Caesares R. principes appellati II. 5) ex soles Fred. consolis fecit, qui in eadem urbem fuerunt, dum soles apud II. in eundem orbem coierunt. 6) in amicitiam cum eo regreditur. II. 7) Erravit Fred., qui Virgilium mortuum esse scripserit loco Vavii, quem Virgilius in Bucolicis notat.

Hier. Herodis a Romanis Iudaeorum suscepit principatum. Cuius tempore Christi^a nativitate vicina regnum et sacerdotium Iudaei, quod prius per successione^b minorum tenebatur, destructum est, completa profetia, quae ita per Moysen loquitur: *Non deficiet princeps ex Iuda neque dux de femoribus eius, donec veniat cui repositum est. Et ipse erit expectatio gentium.* In hoc loco^c etiam Christus, quem Danihelis scriptura praefatur, accepit^d finem. Nam usque ad Herodem^e christi, id est sacerdotis, erant reg. Iudaeorum, qui imperare coeperunt 265^f. olimpiade; et ab iustauracione templi^g sub Dario usque ad Ercanum et centesimo octoagesimo quinto olimpiade ann. 483^h in medio ann. transactis, quos Danihel significat, dicens: *Et sciens et intelligens: ab initio sermonem respondendi et aedificandiⁱ Hierusalem usque ad Christi principatum ebdomade septem et^k ebdomade 62^l; quae sexaginta et^m nove ebdomate faciunt ann. 444ⁿ.* 10 Herodis, Antepatre^o filias^{o*}, nihil ad se pertinentem Iudaeam ab Augusto et senato accipit^p, filii- que eius post eum regnaverunt usque ad novissimam Hierusolimae captivitatem. Quae omnia etiam Danihel profeta vatizatur, ita dicens: *Et post ebdomades septem et 62 inibit^q crisma, et iudicium^r non crit in eo, et templum et sancto^s corrumpit populus, duci veniente, et caeduntur in cataclismo belli.* Et in consequentibus: *Et super^t templum, inquit, abominatio dissolutionum^u* 15 *usque ad consumptionem tempore; et consummatio dabit super desolationem.* Aerodis^v Ananelum quendam pontificem Iudaeorum instituit et post exiguum temporis Aristobolum^w, fratrem uxoris suae, nepotem^x, successorem ededit^y. Post ann. uno interfecto, Ananelo^z reddit sacerdotium. Lunae cursus tunc a Romanis^a inventus est. Antunius Cleopatre Arabiem^b tradit. Agusti et Antoniae tercie desensiones^c exordiae fuit, ut, repudiata sorore Caesaris, Cleopatram 20 duxit uxorem. Cleopatra et Antonius semet interficiunt, et ob^d hoc Aegyptus fit Romana provincia; quam primus tenuit consol^e Cornilius^e. A tercio decimo ann. imperiae Octaviani monarchiam habere^f meruit Caesar Augustus^g appellatus^h; a quo Sextilis mensis Agustiⁱ nomen accepit. Cum ingente triumphorum pompa Augustus Romam ingressus, et Cleopatre liberi^k Sol et Luna ante^l currum eius ducti. Augustus Romanus plurimas leges 25 statuit. Censo Romae agitato, inventa sunt civium Romanorum 41^m centena et 64 milia. Haec discriptio 16ⁿ. ann. imperii Octaviani facta est. Augustus Calabriam^o et Gallus vietigalias^p facit. Monacios Planecos Ceterones discipulos oratur insignis habetur; qui cum Gal- leam Comeatam regerit^q, Lugdunum condedit. Anno 23. imperii Octaviani Tyberius ab Augusto missus occubavit Armoeniam. Herodis ab Hierusolima multas et magnas aedis^r con- 30 struit^s. Herodis Samariam olim iam in ceneribus sedentem a fundamentis suscitans, in honorem Agusti Augustam, id est Sabastiam, appellavit. Agus.^t Samies libertatem dedit. In Ce bro^u plurimae civitatum^v partis terre moto conruerunt^w. Germanus in arma versus Lullius

Cap. 33. 1. 1*. 2a. 3a. 4b2*. c2.

Cap. 33. a) xpiana civitate 2a. b) per successionem enorum (anorum corr. sec. m.) 1; per 35 successione (successionem 4b2*) minorum (eorum 3a) 2a. 3a. 4b2*. c2. c) om. 3a. d) hac p̄ pro acc. 1*; accepi 3a. e) Erodem 3a. f) 65 H. g) om. 4b2*. c2. h) 486 2a. 4b2*. c2; 487 3a. i) laedifi- candi 2a. k) om. 3a. l) 64 3a. m) om. 2a. 3a. n) quadraginta quattuor 2a. 4b2*. c2; 444 — ad se om. 3a; 483 H. o) Antepa. tre: eras., ut videtur, s 1. o*) corr. sec. m. filius 1. p) accepit 2a. 3a. 4b2*. c2. q) interibunt 1*; interibit H. r) non i. non 2a. s) scūarium 2a; sc̄m 3a. 4b2*. c2. 40 t) supra 3a. u) dissolutionis 2a. v) Heredes Ancanelum 2a; Herodis Cananelum 3a. w) Arisbolum 1. 2a; Aristobulum H. x) suppleas Hyrcani ex H. y) ei dedit H. z) Ananelum 2a; Cananelo 3a; reddidit 2a. 3a. 4b2*. c2. a) asaba pro a. R. 1*. b) Antonius Cleopatra exordium t. 1*. c) dissen- tionis 2a; dissolacionis 3a; dissensionis 4b2*. c2. d) ab 3a. e) C. c. 2a; ab A cap. 28. in- cipit 2a, cap. 32. 3a (in eadem linea), c. 34. 4b2* (ubi A deest). f) herebe 2a. g) Augustus 45 corr. Augustus 1. h) et ita a. est 4b2*; a. est 4c2. i) Agustino nom̄ 3a. k) libere 2a. 4c2; liberos 4b2. l) luna antiquorum eius duct(a)c (docte 3a; ducens 4b2*) 2a. 3a. 4c2 (non 4b2*). m) milia add. 4b2*. c2. n) tercio (tertio 4c2) decimo 2a. 3a. 4b2*. c2. o) Calapriam 2a. 4c2; Cala: pria (ras. b?) 4b2*. p) victi gallias 2a. 4b2*. c2; vestigalias 3a. q) regere 3a. r) sedes 3a. s) con- struxit 2a. 4c2. t) ita 1. 2a. 3a. u) celebros 4b2*; Chebron 4c2. v) civitates 3a. w) conruerant 3a. 50

1) Compendium C. (i. e. Gaius) Fred. male interpretatus est.

superat. Augustus 29. ann. imperiae suae Gaium adoptavit in filium. Tiberius Vindec- Hier. colus^a et eos qui Traciarum confinis erant^b Romanas provincias facit. Herodis Caesariam in nomine Caesaris condedit; Antidanam^c et Patridanam^d condedit. Innumerabilia^e quoque opera^{e*} in singulis Siriarum urbibus, quas^f regebat, sollertissimae aedificavit. Tyberius caesar de captivis Pannonies triumphavit. Herodis Arcanum^g, quo^h olim sacerdos Iudaeorumⁱ fuerat, de captivitate Partica regresso, et filium eius, quae sacerducium patris successerat, interfecit. Sororem quoque eius, uxorem suam, cum duobus propriis filiis^k adultiscentibus et matrem uxores^l, socrum suam, crudelissime negat^m. Augustus Iuliam, filiam suam, in adulterio deprae-hensam damnat exilio. Tullius Tyro, Ceteronis libertus, ipse primus notas commentatusⁿ est. Herodis ad ea^o quae super crudeliter gesserat etiam hoc addedit. Virum sororis suae Salame interfecit, et cum eam alii tradidisset uxorem, etiam et ipsum negat. Interprectas divini legis occidit^p. Colleguntur omnes^q ab Abraam usque ad nativitatem Christi ann. 2015. Titulianus^r in eo libro quem contra Iudaeos scripsit^s adfirmat, Christum quadraginsimo primo ann. Augusti natum et quinto decimo^t Tyberiae esse passum. Augustus Tiberium et Agrippam in filius adoptavit. Iudas Gallileos ad revelandum Iudaeos quoortat. Herodis eum Christi nativitate magorum^u iudiciu^v cognovisset, universus Bethlem parvulos iussit inter-feci. Herodis morbo intercutis^w quae^x et^y scitentibus toto corpore vernebus miserabiliter^z et divinae^a more retur^b. Augustus quinquagesimo quinto imperii sui ann. cum Tyberio, filio suo, censo Rome agitans, inventa sunt^{b*} hominum nonagis^c ter centena et septua-ginta milia. Arcelaus nono^d ann. regni sui in Vienuam urbe^e Galliarum moretur^f. Defectio solis facta^f. Augustus septuagesimo sexto aetatis suae ann. Telle^g in Campania moritur, sepul-tusque est Rome in campo Marcio. Imperavit Tiberius ann. 23. Germanecus caesar^{g*} de Partis^h triumphavit. Tiberius multos regis ad se per blandiciasⁱ evocavit, num^k amisit quem adtrai^l potuit, et Arcelaum Capadocim, cuius regnum in provincia versum, Aghyacham^m novelissimamⁿ civitatem^o Caesariam appellare iussit. Tiberius Drusum consortem emperiae facit. Drusus caesar venino^p perit. Ann. 14^q. imperiae Tyberiae Iohannis, filius Zachariae, in deserto iuxta Iordane fluvio praedicans, Christum, filium Dei, in medio eorum adesse testatur. Ipse quoque dominus ipse² Christus hic in principio^r salutari^s viam adnunciat, signis atque virtutibus veram conprobans^t esse quae dixerit. Conprobantur^u in praesenti anni, id est^v Tyberiae^w caesares,

Cap. 33. 1. 1*. 2a. 3a. 4b2*. c2.

Cap. 33. a) Vindecules 2a; Vindiculus 3a; Vindecolis 4b2*. c2; Vindelicos II. b) confenistrant 1, sed confines (confinis 4b2*. c2) erant 2a. 3a. 4b2*. c2. c) Antionam 3a. d) Antipatridam ex II. corr. Canisius. e) inmirabilia 3a. e*) sic 1. f) quibus 4c2; om. 2a. 3a. 4b2*; regnabat 2a. 4b2*. c2; regnavit 3a. g) Archanum 2a; Ircanum 4b2*; Hyrcanum semper 4c2 cum II. h) qui 2a. 3a. 4b2*. c2. i) f. I. 2a. k) om. 3a. l) occisae ex II. supplevit Canisius. m) necavit 4b2*. c2. n) com-mentus II. o) adaeque 3a. p) hoc loco sec. m. c. 34. incepit, sed ipsa numerum delevit 1. q) anni add. 2a. 4b2*. c2. r) Tytulianus 2a; Tulianus 4b2*; Tertullianus 4c2. s) scribit 4b2*. c2. t) anno add. 2a. u) magnorum corr. magorum 1. v) indicio 4b2* cum II.; inditio 4c2. w) intertutis 1; interiore 1*; intertotis 3a. x) om. 1*; aquae II. y) e catentibus 3a; om. 4c2. z) mirabiliter 2a. a) ita 1; digne 2a cum II.; deuna 3a; divino 4b2*; m. divina ultione 4c2. b) moritur 2a; moriretur patitur 3a; moritur cruciatus (cruciatus 4b2*) 4b2*. c2. b*) sic cod. Scal. 14. II. c) nonagies corr. sec. m. 1, et sic 1*. 4c2; nonages ter c. m. 2a; nonaginta c. m. 3a; non agister c. m. 4b2*; et sept. om. 2a. 3a. 4b2*. c2. d) a. n. 2a. e) urbis 2a. 3a. 4c2. f) om. 2a. g) Atellae II. g*) caeser 1, corr. h) Partes 2a. i) blanditiam II., sed blanditias cod. Scal. 14. II. k) Non a. 1*. 4c2; unna misit (m. om. 3a) 3a. 4b2*; nunquam remisit II. l) trahi 2a. m) Mazacam II. n) nubilissimam 1*; novissima 3a; novissimam 4b2*. c2. o) om. 3a. p) eum nuperit 3a. q) 43. 3a; 46. 4b2*; quinto decimo 4c2. r) populos II. s) salutaris (salutaribus 4b2*) iam 2a. 3a. 4b2*. c2. t) con-sprobans 1; probans 1*; conprobans 3a. u) ita 1. 2a. 3a; conprobatur 4b2*; conprobantur 4c2, sed computantur 1*. v) quinto decimo add. 4c2 cum II. w) Tyberine corr. Tyberiae 1.

1) relegatur II. 2) Compendium ihs (Iesus) Fred. ipse male interpretatus est.

Hier. 34.^a a secundo anno instaurationes templi, quae facta est sub altero ann. Dariac reg. Persarum, ann. 548, a Salamone autem et primam aedificacionem templi ann. 1060^b, a Moysen et egressu Israel ex Aegypto ann. 1539, ab Abraham et regn. Nini et Semeramis^c ann. 2044, a diluvio usque^d Abraham ann. 942^e, ab^f Adam usque ad diluvium ann. 2242. Ipse¹ Christus, filius Dei, salutarem eunctis praedicans viam, miracula quae in euangelio scripta 5 sunt facit. Iesus Christus, filius Dei, discipulos suos divino inbuens sacerducium^g, ut universis gentibus conversionem ad^h Deum nuncient, imperatⁱ. Ipse¹ Christus, filius Dei, secundum profetias, quae de eo fuerant^k praelocuti, ad passionem venit ann. Tiberiae quinto^l decimo. Quo tempore etiam in aliis aethnicorum commentariis haec ad verba^m scripta conperimus. Solis facta defectio, ita ut in tenebrosa nocte dies media converterit, et stillae 10 apparueruntⁿ. Bettinia^o terrae moto concussa est. Quae omnia haec congruunt, quae in passione Salvatoris^p accesserant. Argumentum autem huius diei^q, quod Salvator isto anno passus sit, euangelium praebet Iohannis^r, in quo scribitur, post quinto decimo ann. Tiberiae caesaris tribus annis Dominum praedicasse. In templum Hierusolimis subito erupit vox dicentium: 'Transmigrenus^s ex his sedibus'. Eodem anno Pilatus praesis secreto 15 noctis imaginem caesaris in templo statuerit^t. Haec prima sedicio et turbarum Iudaeis causa stetit^u. Aeclesiae Hierusolimarum primus episcopus ab apostolis ordenatur^v Iacobus, frater Domini. Ex hoc considerandum, quanti deinceps calamitatis Iudaeorum gente oppresserint^w. Pilatus post supradicta sedicione, quae ob caesaris imagines fuit concitata^x, sacrum thensaurum, quem Corbanan^y Iudaei vocant, in aqueducto Hierusolimarum reposuit^z. Secunda² 20 sedicio Iudaeorum fuit annus 22. imperiae Tiberiae. Agrippa, filius Herodis reg.^a, accusatur Herodis tetrace^b Romam profectus, a Tiberio in vincla mittitur. Pilatus de christianorum dogmata ad^c Tiberio referente, Tiberius senatu^d dicens, ut^e inter cetera sacra reciperint, praecepit. Tiberius³ per^f aedictum accusatoribus^g christianorum comminatus^h est mortem. Multis senatoribus et aequitum Romanorum interfecti. Tiberius in Cam- 25 pania moritur.

35.^a Romanorum 4. Gaius imperavit ann. 4^b, mensis 10. Gaius caesar cuinomento^c Calicola^d Agrippam, vinculis liberatum, regem Iudaeis facit. Gaius semet ipsum in^e deus refert. Flaccus multis^f Iudaeos^g calamitatis praemit, consenciente Alexandriae populo. Gains

Cap. 34. 35. 1. 1*. 2a. 3a. 4b^{2*}. c².

Cap. 34. a) a linea 2a; c. 24 (pro 34) 3a; c. 35. 4b^{2*}; distinctione caret 4c². b) 60 e corr. 20, om. 1000 2a. c) Semesamis pr. m., Semeramidis sec. m. 1; Semisamis 3a; Semiramidis H. d) ad add. 2a. 3a, superscr. pr. m. 4c². e) hoc loco sec. m. c. 34 (c. 24) incip. 1. f) ab A. u. a. d. a. 2242 om. 4c². g) divinis i. sacramentis H. h) a 3a. 4b^{2*}. c². i) om. 2a; imperent 3a. k) erant 2a. 4b^{2*}. c². l) 10^m 8^m 4c² cum H. m) adversa 2a. 3a. 4c²; diversa 4b^{2*}. n) appa- 35 rarent 4b^{2*}. c². o) Beththania 3a. p) ita 1*. 2a. 3a. 4c²; salutaris 1. q) rei H.; in audiendo lapsus est librarius. r) Iohannis corr. Iohannes 1. s) transmigramus 3a. t) statuerat 3a. 4b^{2*}; statuit 4c². u) exstitit 4b^{2*}; extitit 4c². v) ordinatus 2a. 3a. 4c²; ordinatus est 4b^{2*}. w) oppres- serant 3a. x) condita 2a. 4b^{2*}. c². y) Corbanan corr. pr. m. Corbanan 2a; Corbam 3a. 4b^{2*}; Corban 4c². z) deposuit 2a. 3a. 4b^{2*}. c². a) regnat 2a. b) tetharca 3a. c) a 1*. 2a. 3a. 4b^{2*}. c². 40 d) retulit ad senatum H. e) om. 2a. f) praedictos 4b^{2*}; praedictum 4c². g) accusatores 2a. 3a. h) committatus 2a; comittatus 3a (non 4).

Cap. 35. a) hoc loco deest 1; om. 2a. 3a. 4c², sed littera R distincta est; c. 36. incipit 4b^{2*}. b) 3 H.; et add. 2a. 3a. 4b^{2*}. c². c) cui nomen corr. sec. m. 1. d) Caffia 1*. e) iudaeos 2a; iudaeis 4b^{2*} (non 4c²). f) bis scr. 1. g) Iudic 1*. 45

1) Iterum Fred. compendium ihs interpretatus est ipse. 2) Quae ex Hier. verbis ad a. 21. Tiberii hisce formavit Fred.: Seianus — — cohortatur, ut gentem Iudaeorum deleat. Filo meminit in libro legationis secundo. 3) Verum eum ex consulto patrum christianos eliminari Urbe placuisset, Tiberius etc. H.

Mammeae^a Regulae uxorem duxit, inpellens^b eum, ut uxoris suae patrem esse se^c scriberit. Hier. Poncius Pilatus in multis incedens^d calamitatis, propria se manu interfecit. Gaius Hierusolimam statuum suam sub nomen Iovis Maxime ponere^e praecepit. Plurime nobilium a Gaio sunt interfecti. Gaius sorores suas, quibus^f stubro intulerat, exilio condemnavit. Gaius omnes exolis iussit interfeci. Gaius a protectoribus suis in palacio occidetur^g ann. aetatis suae 29^h. Romanorum 5ⁱ. Claudius emperavit^k ann. 14^l, mensis 9, dies 28. Iste est Claudius patruus Drusi, qui apud Moconcia^m monumentum habit. Petrus apostolorum eumⁿ primus Anciocinum^o ecclesiae in^p episcopatum^q fundassit, Romam mittetur, ubi euangelium praedicans, 25^r annos eiusdem urbis episcopus^s perseverat. Marcus euangelista interpraes Petri Aegyptum et Alexandriam Christum adnuntiat. Primus Anciociae episcopus ordenatur Euodius. Agrippa rex Iudaeorum regn. ann. 26. Post^t quem filius suus item^u Agrippa a Claudio^v substituetur in regno. Famis ingens, quae praedicta^w fuerat^x, sub Claudio toto urbe fuit. Claudius^y de Brittanis triumphavit et Orcadas insulas Romanum^z subgicit imperio. Discripcio Romae 5. ann. imperiae Claudiae facta, inventa sunt civium Romanorum 69 centena et 44 milia. Tracia^a uetusque regnata in provincia Romana redigetur. Hierusolimis horta sedicio, ut in portarum exitu populus conruerit; 30 milia Iudaeorum perierunt. Claudius Felicem procuratorem Iudaeam mittit, apud quem Paulus apostolus accusatur. Sub Felice procuratore Paulo dicetur a tribuno: 'Nonne tu es Aegyptios, qui ante os dies congregasti et docuisti^b in deserto quattuor milia virorum?' Claudius 14. ann. imperii sui in palacio ann.^c aetatis suae 64. moretur.

36.^a Romanorum 6. regn. Nero ann. 13, mensis 7, diebus^b 28. Huius avunculus fuit Gaius Calecola. Felice raenante in Iudaeam, sedicio in Caesariam Palistine^c orta magna Iudaeorum multitudinem perit^d. Festus successit Felici, apud quem praesenti Agrippa regi Paulus apostolus religionis suae rationem exponens, vinctus Romam mittitur. Ann. 3. imperiae Neronis terrae motus Romae exolis^e facta defectio^f. Nero Agrippinam, matrem suam, et sororem matris^g suae interfecit. Nero tantae luxoriae fuit, ut frigidis et caledis unguentis labaretur^h retibusque aureis piscaretur, quae purporcisⁱ funebus extrahebant. Iacobu, fratrem Domini, quem omnes Iustum appellabant, a Iudaeis lapidebus oppremitur; cui Semion secundus episcopatum adsumpsit. Ante mensam Neronis fulmen de caelo cecidit. Termas Neronianas^k aedecatae^l sunt. Nero, ad^m similitudinem Troge ardentis inspecerit, plurimam partemⁿ Rome urbis incendit. Duae tantum provinciae sub Neronae factae, Pontus^o Poleminiacus et Alapis^p cottidie, Scotto regi defuncto. Multi nobilium a Neroni interfecti^q. Nero in expensas^r cencies centena milia decreto senatus annua submeni-

Cap. 35. 36. 1. 1°. 2a. 3a. 4b². c².

Cap. 35. a) Mamiae 2a. 3a. 4c²; Maminie 4b². b) inpellensium ut 2a. 3a. 4c²; impellensium ut 4b². c) esses sc. 3a. d) cedens 2a. e) punire 3a. f) om. 2a. g) palaciocidetur 1. h) 24. 3a. i) ycladius 3a (infra Cladius et Gladius). k) regnavit semper II. l) a. 13, m. 8, d. 29 (sic etiam 3a) II. m) ita 1. 4c²; Mogonciam 2a. 4b²; Magontia 3a. n) auctor pro cum 2a. 3a. 4b². c². o) Anthiocenam 4b²; Anthiochiam 4c². p) postea add. 1; habent vell. q) epistola 2a. r) ann 25 2a. s) epis 1. t) Per 2a. u) ita 1. 4c²; ita 2a. 3a. 4b². v) Gaudio substituerunt 3a. w) praedicta 1. x) dixerat II. y) hic sec. m. c. 35. incip. 1. z) Romanorum 2a. 3a. 4b². c². a) Graciacus (Graciagus 3a; Gracia uetus 4b²; Graciaucus 4c²) qui regnat in 2a. 3a. 4b². c². b) ita pr. m. 1 cum 2a. 3a; duxisti sec. m. 1; eduxisti II. c) om. 2a. 3a. 4b²; aetatis s. anno 4c².

Cap. 36. a) ita sec. m. 1. 3a; 37. 4b²; om. 2a, sed R. lineam ducit, item 4c². b) et dies 4b². c². c) Palastini 2a. d) perdidit II. e) sol 1°; et solis probe 4c². f) f. d. fuit 1°. g) patris II. h) laboretur 3a. i) purioris 3a. k) Neronicas 4b². c². l) aedecatae corr. aedecatae 1; effusit 1°; aedecate 2a; aedecte 3a; aedicatae 4b²; aedificatae 4c². m) ut 4b² cum II.; ut ad s. 4c². n) R. p. u. 2a. o) pondus 2a. 3a. 4b². c². p) ita 1; lapis (c corr. labis 3a) cotidi(a)e (cottidiae 3a. 4b²) 2a. 3a. 4b². c²; Alpes Cottiae Cottio II. q) sunt add. 3a. r) expensa cotidie centies 1°.

Hier. strantur*. Nero cum ceteris Octaviam, uxorem suam, interfecit, Cornutum^a philosophum^b Persis in exilio negat^c. Primus Nero super omnia scelera sua etiam persecutionem in christianos facit^d. Petrus et Paulus gloriosae Romae occubuerunt: Petrus¹ crucifigetur, et Paulus gladio capite truncatur. Iudaeos tunc contra^e Romanus revellantis^f, Vespasianus a Nerone transmissus, plurimas orbis Indaeorum capit. Nero cum a senatu quaeretur ad poenam, a palatio fugiens, ad quartum Orbis miliarium in suburbano liberti sui inter Rabariam^g et Numentariam^h viam semet ipsum interfecit ann. aetatis suae 32, atque in eo omnes Agusti familia corruptaⁱ est. Post Neronem Galba in Eberia^k, Vetellius in Germania, Oto Romae imperium adhebuerunt^l. Magister militum^m Favios Quintilianus Roma Galba perducetur. Galba septimo mense imperii sui in medio Romani urbis forum capite truncatur. Vespasianus 10 duobus proeliis superat Iudaeos. Oto tercio regni sui mense apud Vitriacum propria manu occubuit. Vetellius a Vespasiani ducibus occisus, in Tibirem progicitur. Romanorum septemus imperavitⁿ Vespasianus ann. 9, mensis 11, dies 22. Vespasianus apud Iudaeam imperator appellatus^o et bellum Tito, filio suo, commendans, Romam per Alexandriam proficiscitur. Tunc Iudaeorum regnum finitum est³. Titus, Iudaea capta et Hierusolimis subversis, sexcenta milia 15 virorum interfecit. Undecies centena milia fame et gladio ex eis perisse^o, et cento milia captivorum publice sunt captivata^p. Ob que⁴ ex omni gente Indaeorum ad tempulens^q urbe quasi carcere sunt reclausi. Oportuit enim in^r his diebus pasce eos interfici^s, qui Salvatorem crucifixerunt. Colleguntur omni tempus in secundo ann. Vespasiani et novissimam eversionem^t Hierusolimarum CCXV. ^u ann.^v Tiberiae caesaris et ab exordio euangelici 20 praedicationis ann. 42, a captivitate autem, quam ab Ancioco perpassi sunt, ann. 238^w. Porro a Dariae secundo ann.^x, rursus templum aedificatum est, ann. 690^y, a prima autem aedificationem templi sub Salamonem usque ad novissimam eius ruinam, qui a caesare Vespasiano facta est, anni 1102. Vespasianus capitulium Romae aedificavit. Germanus revellantis superat et Aventicum^z civitatem aedificare praecepit. A Tito, filio suo, postea^a expletur 25

) Nero in proxima processione non minus . a. u. milia currum procedebat ad Hieronymum addit 1, ubi Nero — negat desunt; cf. Suet. Nero c. 30.

Cap. 36. 1. 1*. 2a. 3. 4b². c².

Cap. 36. a) Cornutu 2a; Cornuto 3a. b) phil. corr. phyl. 1. c) fugat H. d) fecit 2a. e) a contra prior pars cod. 3 incipit, ex quo inde ab hoc loco discrepantes lectiones exscripsimus, 30 cod. 3a seposito. f) revellentes 3. g) i. Sabariam 3; Salariam emendavit Canisius ex H. h) Numentariam 3. 4b²; Momentanam 4c² (ubi v. deest); Nomentanam H. i) consumpta H. k) Eberia 3. 4b²; Hybernia corr. Hyberia 4c². l) arripuerunt H. m) regnavit H.; V. i. 2a. n) appellatur 2a. 4c². o) Iosephus scribit om. Fred. p) venundata H. q) tempulens, superscr. 35 see. m. ē 1; tempolinse 2a. 3; tempolinsi 4b². c². r) ex 3. s) interficere 2a. 4b². c². t) novissima (novissimam 3) mersionem 2a. 3. u) a quintodecimo recte 4c². v) imperii add. 4c². w) 239 3. x) sub quo om. Fred. y) 710 2a. z) habente ::::, eras. 4 litt. 3. a) ea om. 2a.

1) Cf. Isid. Chron. ed. Monod p. 173: Petros crucifigetur, Paulus gladio ceditur. 2) In compendio M. (scil. Marcus) legendo Fred. lapsus est. 3) Ita solus cod. Bern. H. 4) Causam ipsam Fred. non retulit. 5) Ita verba Hieronymiana ad templum confluentes 40 corrupta sunt. 6) a 15 H. Litterae a forma ce simillima erat, aut in codice H. aut in exemplari autographo Fred. 7) Aventicum gentis (scil. Helvetiorum) caput iam Tacitus, Hist. I, c. 68. ad a. 69. commemoravit. Itaque quae Fredegarius de Aventico a Vespasiano Titoque aedificato narrat, minime quadrant. Coloniam autem a Flaviiis imperatoribus ibi institutam esse, ex nomine 'Colonia Pia Flavia Constans Emerita' coniciendum est. Cf. quae Mommsen 45 de his rebus scripsit, 'Mittheilungen der antiquar. Ges. in Zürich' X, p. 27: Quae in universum vera esse etsi non dubito, tamen non ex auctore antiquo, sed ex incolarum memoria excepta mihi videntur, ut non multum tribui velim iis quae narrantur hic de victoriis itine-

et nobelissima in Gallea^a Cisalpina^{b.1} atficetur^c. In Alexandria facta est sedicio. Colo- Hier.
seos Romae erictus, habens altitudinem pedes^d cento septem, quem in nomen et laude
victoriae suae, quae in Germania^e fecerat, erixit. Vespasianus mortuus est profluvium
ventris in villa propria ann. aetatis suae 69. Romanorum 8. Titus emperavit ann. 2 et
mensis 2. Titus, filius Vespasiani, in utraque lingua peritissimus fuit et tante bonitatis,
ut, cum quadam diem recordatus fuisset in cenam, nihil se^f cuiquam praestetisse, dixerit:
'Amici^g, odie perdedi diem'. Mons Bibios in Asiam² ruptus^h in vertice, tantum eiecitⁱ in-
cendio, ut regiones vicinas cum hominibus^k exhurerit^l. Titus anpeteatrum Romae aedificavit
et in^m dedicacione eius quinque milia ferarum occidit. Romanae ecclesiaeⁿ secundus episcopus
Cletus ann. 12. Titus universam Gallileam circuevit et Aventeco civitate³, quem pater
inciperat, explevit et^o gloriosae, eo quod eam diligebat, ornabit. Titus Romam rediens,
morbo perit^p in ea villa qua pater suus.

37.^a Regnavit Domicianus ann. 15 et mensis quinque. Titi frater iunior fuit.
Domiciani uxor agusta appellabatur^b. Domicianus eunucus fieri prohibet. Plurimos sena-
torum Domicianus in exilio mittit. Domicianus templum sine lignorum admissione^c con-
struxit. Primus Domicianus dominum se et deum appellare iussit. Duos^d mensis aliter
appellare fecit; September Germanico et October Domiciano. Domicianus plurimos^e nobi-
lium in^f exilio mittit^g atque occidit. Domicianus de Dacis et Germanis triumphavit. Domi-
cianus tantae superbia fuit, ut aureas^h et argenteas statuas sibi in Capitulumⁱ puni iusserit.
Domicianus multos nobilium perdedit, quosdam vero exilio^k misit. Secundus post Nerone
Domicianus christianus persecuitur, et sub eo apostolus^l Iohannis in Patmum^m insolam rele-
gatus, Apocalypsi vidit. Domicianus rursus philosophos et mathematicos Romae per aedictum
struditⁿ. Domicianus eos qui de genere David erant interfeci praecepit, ut nullus Iudaeorum
regni relequus esset. Domicianus in palatio occisus^o et per vespeliones ignobeliter expor-
tatus^p ann. aetatis suae 35^q. Romanorum^r decimus regn. Nerva ann. 1, mensis^s 4. Senatus
decrevit^t, ut omnia quae Domicianus statuerat irritum essent. Itaque^u multi, quos in-
iustitia^v eiecerat, de exilio reversi. Et apostolus Iohannes hoc tempore, exilium solutum,
Aefesum secessisse^w, in qua urbe ospiciolum et amicus amantissemus^x habebat. Nerva morbo
perit in ortis^y Salustianis^z ann. aetatis suae 72, cum iam Traianum adoptasset in filium.

Capp. 36. 37. 1. 1*. 2a. 3. 4b2*. c2.

Cap. 36. a) Gallilea 2a. 3; Galilea 4b2*. c2. b) Cisalpna 1. c) aedificetur 2a. 4c2; ad-
ficatur 3; edificatur 4b2*. d) s e corr. 1. e) Hiermana 3. f) om. 2a. g) amice 2a. 3. 4b2*. c2.
h) ita 1; raptus 1*; subtus 2a. 3. 4b2*. c2. i) ex se iecit II. k) hominibus 1. l) eicuraret 3.
m) postea add. 1; habent rell. n) ecf 1. o) om. 3. 4b2*. c2. p) perit 2a; peret 3.

Cap. 37. a) ita post R. sec. m. 1; om. 2a (habet 3); 38. 4b2*; Romr. 9. regnavit D. 1*.
b) appellatur 2a. 4b2*. c2. c) amissione 2a. 3; aministracione 4b2*; inmissione 4c2; admixtione II.
d) Duos — fecit om. 3, sed spatium 20 litt. vacat. e) plurimum 3. f) om. 4b2*. c2. g) m. a.
om. 2a; transmittet 3; damnavit 4b2*; dampnavit 4c2. h) ut in a. 2a. 3. 4c2 (non 1*). i) sibi in
caput poneret 1*. k) in exilio 2a. 3. 4b2*. c2. l) I. a. 4b2*. c2. m) Phatmos 2a; Pathmos 3. 4c2;
Patmos 4b2*. n) struxit 2a; struit 4b2*. c2; extrudit II. o) occiditur 2a. 3. 4b2*. c2. p) por-
tatus 2a. 3. 4c2. q) 25. 4b2*; vicesimo quinto 4c2. r) a linea 2a. 4c2. s) et m. 2a. 4c2.
t) crevit corr. decrevit 1, et sic reliqui libri. u) ita (om. que) 2a. 3. 4c2; et 4b2*. v) iustitiae 3;
iniuste 4b2* cum II. w) aiunt om. Fred. x) amancissemus 1. y) ortus 3; mortis (pro i. o.) 4b2*;
hortu 4c2. z) Salusticianis 2a; Salustitianis 3; Solsticianis 4b2*; Solsticiali 4c2.

ribusque imperatorum. Idem cum Valesio et Hallero, 'Bibl. der Schweizergesch.' V, 3. recte mihi
censusse videtur, Fredegarium Aventici 'vel certe in monasterio aliquo non longe inde remoto'
scripsisse; cf. 'N. Archiv' VII, p. 449. et supra p. 5. 1) Potius Transalpina; cf. Jahn,
'Gesch. der Burgundionen' I, p. 439. 2) De 'conflagratione Vesvii montis in Campania' v. Suet.
Titus c. 8. 3) Cf. p. 60, n. 7.

Hier. Traianus Atripina^a in Galleis^b imperatur factus, natus in Spania. Romanorum 11. regn. Traianus ann. 19^c, mensis 6. Decreto senatus Nerva in deus relatus. Iohannis apostolus usque ad Tragani tempore permansit. Traianus de Decis et Scitis triumphavit. Traianus, victo regi Decibalo, Deciam fecit provinciam. Iberus, Sauromatus, Usroinus^d, Arabas, Busforanos, Colcos in fidem accepit; Seleucam^e, Etisifontem^f, Babyllonem occupabit. Romae aurea domus incendio conflagravit. Terrae mota quattuor urbis Asiae sunt subversae. Traianus adversum^g christianus persecutione moventem, multos^h christianos interfecit. Traianus Arminiam, Assiriam, Mesopotamiam infecit^h provincias. Traianus morboⁱ profluvio ventris extinctus est ann. aetatis suae 63^k, mense nono, die quarto. Romanorum 12. regnavit^l Atrianus ann.^m 21. Atrianus in Spania natus, consubrini Traiani filius fuit. Atrianus Alexandriam, subversamⁿ a Romanis, publice instauravit expensis. Atrianus Traiani invidens gloriae, de^o Assiriam, Mesopotamiam et Arminia, quas^p illi provincias fecerat, revocavit exercitus. Atrianus Iudaeos revellantes capit. Senatus Traianum in^q deus refert. Atrianus in utraque lingua eruditus, benigniter^r tributa urbium plurima relaxavit, polepticis^{r.3} publicis incensis. Plurimos a tributis liberos fecit. Atrianus aedictum dedit⁴, sine obiectione criminum christianus non condemnandus. Imperatur Atrianus pater patriae appellatur, et uxor eius agusta. Atrianus beblioticam miri^s operis struxit^t. Iudaeus^u rebellantis, Atrianus mittit ad repremendum^v exercito, eorumque^w revellio finem accepit. Ita oppressi sunt, ut ex eo tempore etiam eis introeundi^x est^y Hierusolimis licentia ablata est^z. Primus ex gentibus Hierusolimis tunc constituetur Marcus episcopus, cessantibus his qui fuerant ex Iudaeis. Atrianus morbo moritur sexagenarius^a. Romanorum^b 13. regnavit Titus^c cuinomento Pius ann.^d 22, mensis 4^e cum liberis^f suis Aurilio et Lucio. Antonius pater patriae appellatur. Antonius Pius in villam propriam 12. ab Urbe miliario moretur ann. vitae 77. Romanorum 14. regn. Marcus Antunius ann. 19, mense 1, cum quo consortes fuerunt regni Lucius et^g Aurilius Quomodus. Hy primum aequo iure imperium admenstraverunt, cuiusque^h ad hoc tempus singuli agusti fuerintⁱ. Lucio caesare Attenis sacrificante, ignis in caelo ab oriente^{i*} in occidente ferre visus est. Lucius caesar de Partis^k cum fratre triumphavit. Plurime in Galleis gloriose ob nomen Christi interfecti. Lucius imperatur ann.^l regni 9. in Concordia apoplexi^m extinctus est, sedens cum fratre in cobiculoⁿ. Seudoprofeta, quae Catebretas^o nominatur^p, accipit exordium. Tanta undique tunc^q fuit inundatio gentium⁵, ut totus Romanorum exercitus^{q*} ad internitionem delitus sit^r. Emperatur Antunius multis adversum se nascentibus bellis sepe ipse intererat, sepe ducis^s nobelissimus

Cap. 37. 1. 1* (cf. n. d). 2a. 3. 4b^{2*}. c².

Cap. 37. a) ita 1. 2a. 3. 4c². b) Gallileis 3; Galileis 4c². c) 18 2a. d) Sauromatusus (Sauromaturus corr. Sauromatus us 3; Sauromatum 4b^{2*}) ruinus. arabasbus (arabarbus 2a; arasbarbus 4c²). 35 foranus (forasius 4c²) 2a. 3. 4c²; A. Busforasius 4b^{2*}. e) Seleucia 1*; Seleuciam 2a. 4c²; Seleuciam 3; Sculciam 4b^{2*}. f) Ctesifontes 1*. g) adsumens 2a. h) sic 4c²; infetit corr. infecit 1; inficit 2a; confecit 4b^{2*}. i) om. 2a. 3. 4b^{2*}. c². k) 64. 4b^{2*}; sexagesimo quarto 4c². l) om. 2a. 3. 4b^{2*}. c². m) a. 21. A. om. 2a. 4b^{2*}. c². n) submersam 3. o) om. 4b^{2*}; de A. om. 4c². p) quasi 2a. 3. q) in litura 3; iudaeos 2a. r) polepticis 3. s) muri 1. t) extruxit 2a. 4b^{2*}. c². u) Iudaeus 40 corr. Iudacos 1. v) premdum 2a. w) eorum qui 2a. 3. x) introeunte 3. y) om. 4b^{2*}; H. est l. 4c². z) ita 1 iterum, om. reliqui libri. a) sexagesimo anno 4b^{2*}. c². b) c. 39. a R. incipit 4b^{2*}. c) Antonius 1*; T. cui nomen Antonius a. 4c². d) folio exciso, quae sequuntur usque ad p. 64, l. 2. de Partis desunt 1*. e) 3. 3 cum H. f) libris corr. liberis 1. g) L. A. et Q. 4b^{2*}. c². h) cum usque H. i) fuerunt 2a. 3. 4c². i*) sic cod. Scal. 14. H. k) Partes 2a. 4c². l) regnavit 45 anū 9 2a. 4b^{2*}. c²; añs regni sui 9 3. m) amplexi 4b^{2*}. c². n) vehiculo H. o) Catafrygas H. p) nominatur corr. nominantur 1. q) inundatio u. t. fugit 3. q*) paene usque om. Fred. r) fuisset 2a. 3. 4b^{2*}. c². s) ducibus 2a. 3. 4b^{2*}. c².

1) Simon — — — crucifigitur H. 2) Duo enuntiata Fred. male contraxit. 3) chartis H. 4) proconsuli Asiae scribit H. 5) pestilentia H.

destinabat. Semel pertenaci¹ exercito cum eo in Godorum^a regione sete^b oppressus^c, pluvia Hier. a^d devinctus missa est, cum e contrario Germanus et Sarmatus persequerentur^e. Christianus milites fortiter depraecantis ad extinguendum illorum sete haec fuisset prestitum. Antunius Quomodom^f, filium suum, consortem regni facit. Descriptiones iniquas² incendi^g in foro iubet. Leges^h severiores integra emendatione instituit. Antunius post victuriam in additione numerumⁱ mirivecus^k fuit. Emirna^l urby Asiae terre motus ruit. Antunius in Pannonia morbo perit. Romanorum^m regnavit Quomodus annis 13. Quomodus de Germanis triumphavit. Quomodus imperatur, coloseaeⁿ capite sublato, suae imagine caput iussit^o inpuni^p. Quomodus multus nubilium interfecit^q. Incendio Romae facto, palatium^r et^s Veste plurimaque urbis pars^t solo quoaequatur. Quomodus strangulatur^u in domo Vestale^v.

38.^a Romanorum 16. regnavit Eulogius^b mensis 6. Pertenae^c, obsecrante^d, uxorem suam agustam et^e filium caesarem appellaret, contradixit; subfecerit^f, quod ipse regnarit invitus. Pertenae occidetur in palatio Iuliani iuris perdeto^g scelere, quem postea Severus apud Mulvium pontem interfecit. Romanorum 17. regnavit Severus ann. 18^h. Severus Partus et Avarusⁱ superavit. Severo imperante, terme Saeveriani Rome factae^k. Persecutione in christianis facta, Leundis gloriose martirium accipit. Claudio Albino, qui se in Galliam^l caesarem fecerat, apud Lugdunum interfectum, Severus in Brittanis bellum transferit, ubi, receptam maximam eiusdem provinciae partem, murum^m per cento 30 etⁿ duo milia a mare ad^o mare duxit. Saeverus moritur Aeboraci^p in Brittaniam. Romanorum 18. regn. Antunius cuinomento Caracalla, Saeveri filius, ann. 7. Antunius Romae termas sui nomenis Antunianas aedificavit. Tam inpaciens levidines^q suae fuit, ut novercam suam Iuliam uxorem ducerit. Antunius interficetur ann. aetatis suae 44. Romanorum 19. regnavit^r Magrinus ann. 1. Interficetur in Arcelaide^s. Romanorum 20. regnavit Aurilius ann. 4. Inpudec^t in^u imperio fuit. Romam occidetur tomulto militare.

39.^a Romanorum 21. regnavit Alexander, Mammcae filius, ann. 14. Alexander Xersem regem Persarum gloriosissime vicit. Termas Alexandrinae Rome acdevectate^b. Alexander occidetur Moconcia^c super Renum fluvio tumulto militare. Romanorum 22. regn. Maximus ann. 3. Maxemus primus ex corpore militare ab exercito^d electus est imperator.

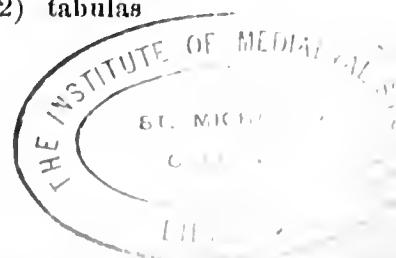
Capp. 37—39. 1. 2a. 3. 4b². c².

Cap. 37. a) Gothorum 2a. 3. 4b². c²; Quadorum II. b) set 2a. 3; sete om. 4b²; regiones oppr. 4c²; siti oppressis II. c) post opp. littera eras. 1; a Monod. d) ad 2a. 3; om. 4b². c² et Monod. e) persequeretur 2a; fulmina om. Fred. f) f. s. Comodo 2a. g) in f. i. 3. h) legisse vere oris 2a; l. severeoris 3. i) ita 1. 2a. 3. 4b²; munerum 4c² cum II. k) magnificus II. l) ita 1. 2a; Ermirna 3, sed Smirna 4b². c². m) quintus decimus add. 2a. 3. n) colosic 3; colosae 4b²; colose 4c². o) iubet 2a. 3. 4b². c². p) i. caput 3. q) interfecit 2a aliquotiens. r) palacio 2a. 3. 4b². c². s) aedes Vestae II. t) parsolo 3. 4b². u) in d. strangulatus (sic etiam 3. 4b². c²) 2a, ubi moritur add., quod post V. habet 3. v) Vestiliani II.

Cap. 38. a) om. 2a. 4c²; m. al. add. 3; 40. 4b². b) Helnius II.; E. r. 4b². c². c) Pertenae corr. Pertenaxo 1. d) senatu ut om. Fred. e) ut 4b². c². f) sufficere testatus II. g) ita 1; iures (vires 3; iuniores 4b²; iunioris 4c²) perditus 2a (ubi celere). 3. 4b². c²; scribe: i. periti. h) 19. 2a. 3. 4b² (c corr.). c². i) Adiabenos II. k) facti 2a. 3. 4b². l) Galileam 2a. m) vallum II. n) et om. 2a. 4b². c²; CXXXU 3. o) ad m. om. 2a. 3. p) Aebosaci 3. q) f. s. l. 2a. 3. 4b². c². r) M. r. 4b². c². s) Arcelaude 3. t) inpudete corr. inpudice 1. u) om. 2a. 3. 4b². c².

Cap. 39. a) om. 2a. 4c²; m. al. add. 3; 41. 4b². b) aedificate 3; devectate 4b². c². c) Moconcie Waitz, Moconcias Monod, Mocuncia Delisle 1; Mogontiaci II. d) exercito corr. exercitu 1.

1) Male intellexit Hieronymum. Is enim scripsit: Pertinaci et exercitui. 2) tabulas debitorum H.

Hier. A Popiaeno occidetur. Romanorum 23. regnavit Gurdianus. In palacio occiduntur^{a. 1} Gurdianus, cum de Partis triumpharit^b, fraude Phyliphi^c praefecti. Consortem regni facit^d, primusque omnium ex Romanis imperatorebus christianus fuit. Regnantum Filipis, millissemus an. Romane urbis expletus est. Phylippus nomenis sui in Tracia urbem construit^e. Phylippus senior Verona occidetur. Romanorum 25.^f regnavit Decius ann. 1, mensis 5 tres^g, qui in Pannonia inferiore natus fuit. Cum duos Filipus, patrem et filium, interfecisset, ob odium eorum in christianis persecutionem movit. Antunius monachus in Aegypto nascitur. Decius cum filio in Afrito^h occidetur. Romanorum 26. regn. Gallus et Volusianus, Galliⁱ filius, an. 1, mensis^k 3. Gallus et Volusianus ab Amiliano interfecti sunt. Romanorum 27. reg. Valerianus et Gallienus^l ann. 15. Valerianus in Ricia^m ab exercitoⁿ 10 caesar appellatus est. Valerianus^o in christianis^p commota^q, statim a Sapore Persarum rege capitur, ibique servitute mirabile^r consenescit. Sapor rex Persarum Siriam, Caeciliam^s depopulatur. Valeriano in Persas ducto, Sapor rex de dorsum Valeriani^t semper aequum ascendebat².

40.^a Gallienus firmatur^b in imperio³; Germani Ravennam venerunt. Alamanni, 15 vastatum Aventicum⁴ praevencione Wibili^{c. 5} cuinomento et plurima parte Galliarum, in Aetalia transierunt. Greci⁶ Pannoniam occupaverunt. Germani Spanias obtenuerunt, etiam et⁷ Siriam incursaverunt, Francos in eorum habentes auxilium⁸. Gallienus Mediolano occidetur. Romanorum 28^d. reg. Claudios ann.^e et mensis 9^f. Claudius Gotus, Liricum^g et Macedonia vastantis, superat^h. Claudius Sirmia civitate in Pannonia moreturⁱ. 20 Quintilius, Claudii pater^k, a senato agustus appellatur; 17^l. diae emperii^m sui occidetur.

Capp. 39. 40. 1. 1. 2a. 3. 4b2*. c2.*

Cap. 39. a) occiditur 2a. 4b2. c2. b) in triumpharet redit 1*; triumphavit 2a. 3. 4b2*. c2. c) Phyliphi corr. Phyliphi 1; haec ita habet 1*: fraude perfecto filio occiditur. Rom̄ 24. Philippus imperator primus quae o. ex etc. d) Filippum filium suum suppleas ex H. e) construxit 2a. 25 f) 24. 2a. 3. 4b2*. c2, et sic deinceps 25. 26. g) 2. 3. h) ita 1. 3; Africo 2a. 4c2; Africa 4b2*; Abrito H. i) G. f. om. 2a. k) et m. 2a. 3. l) Gallus 2a; Gallianus 3. m) Retiaco e. 2a. n) augustus, Gallienus Romae a senatu om. Fred. o) Valerius 1*. p) persecucione (persequutione 1*; persecucionem 3; persecutionem 4c2) add. 1*. 3. 4b2*. c2 cum H.; om. 1. 2a. q) commotus 2a. r) ita pr. m. 1. 2a; corr. miserabile 1, et sic 1*. 3; miserabili 4b2*. c2; sed mirabili 30 cod. Amand. H. s) Ciliciam 2a. 4b2*. c2 cum H.; Celiciam 3. t) Valerani corr. Valeriani 1.*

Cap. 40. a) om. 2a. 4c2, habet 3; 42. 4b2. b) firmatus corr. firmatur 1. c) ita 1. 1*; praevencione (preventioni 4c2) uobile (violabile 3; violabili 4b2*. c1.2) 2a. 3. 4c2. d) 27. et sic deinceps 3. e) I postea add. 1; añ I. 1*; añ 40 2a; añs :: (ras. 40) 3; annos 40 4b2*; annis quadraginta 4c2. f) 8 3. g) ita 1. 3. 4b2*; Lyricum 2a; Iliricum 1*; Hillyricum 4c2. h) vastantis. 35 Superat Cl. 1, ubi saepius verba minus recte distinguuntur. i) orctur 1; oritur 2a. 4b2*; sed moritur 1*. 4c2. k) frater H. l) quinto decimo die secundo i. 2a. m) diaemperii 1.*

1) Pupienus & Albinus in palatio occisi, sed Gordianus haud longe a Romano solo interfectus est H. 2) Haec Fred. ex Orosio VII, 22, 4. male intellecto hausit. Is, Valerianus, inquit, — apud Persas servitute consenuit, hoc infamis officii continua, donec 40 vixit, damnatione sortitus, ut ipse adelinis humi regem (scil. Saporem) semper ascensurum in equum non manu sua, sed dorso attolleret. At H.: Gallienus nostris pacem reddidit. 3) Gallieno in omnem lasciviam dissoluto H. 4) vastatis Galliis H. Cf. Amm. Marc. XV, 11: habent et Aventicum, desertam quidem civitatem, sed non ignobilem quondam, ut aedificia semiruta nunc quoque demonstrant. 5) Wibilum ducem Alamannorum fuisse, acute coniecit 45 Roth in 'Anzeiger für Schweizerische Geschichte' 1860, p. 77. Certe prima vestigia nominis Germanici Wifflisburg — ita enim Aventicum ab incolis appellatur —, h. l. deprehenduntur; cf. 'N. Archiv' VII, p. 450. 6) Potius Graeciam et Macedoniam Gothi depopulati sunt; sed Quadi et Sarmatae Pannonias occupaverunt. H. 7) Minime, sed Parthi id fecerunt. 8) Haec Fred. ipse adiecit ad maiorem Francorum gloriam.

Romanorum 29. reg. Aurilianus^a ann. 5, mensis^b 2. Aurilianus, Tetrico apud Catalaunis^c Hier. exercito gubernantem¹, Gallias recepit. Cui in novia^d apud Emnas^e nec longe ab Anciocia^f, quae^g, occiso marito suo, Orientes tenebat imperio; in qua pugna strenuissimae apud^h eam^h demicavit Pompegianus dux, genere² Francos, cuius familia hodie quaeⁱ apud Anciociam perseverant. Cuius³ Pompegiani instantia maxima pars Asiae ditione Romana subicitur; ex cuius stirpe Aevacrius carissemus nobis presbiter descendit. Aurilianum Romae triumphantem Tetricus^k et Gerubia^l praecesserunt. Aurilianus templum Solis aedificat^m, Romam firmioribus muris vallat. Aurilianus quomodoⁿ adversus christianos^o.⁴ persecutione movisset, a fulmine^p occidetur. Romanorum 30. regnavit Tacitus mensis 7^q. Quo^r apud Pontium occiso^s, optenuit Florianus imperium dies 88; qui apud Tarsum interfecit. Romanorum 31. reg. Provos ann. 6, mensis 4. Provos Gallias a barbaris occupatus ingenti virtute restituit. Provos Gallus et Pannonius vinias habere^t permisit. Probus^u tumulto militare apud Sirmiam in turre qui vocatur Ferrata occidetur.

41.^a Romanorum 32. regn.^b Carus cum^c filius Carino et Nomeriano. Carus fulmine est mortuus. Numerianus ob oculorum dolore dum lecticula vegetur, insidias Apris^d, soceri sui, occisus est, vix foetore^e cataveris post aliquos dies conperit^f. Carus^g in proelio vinctus^h, apud Margum occidetur. Romanorum 33. reg. Deoclicianus ann. 22, qui Aprumⁱ pro scelere genere suo interfecit^k. Deoclicianus in consortio regni sui Arculium^l Maximianum adsumit; qui, rusticorum multitudine oppraessa, quae factionis suae Baccaidarum^m nomen indederatⁿ, partim^o Gallias reddidit^p. Carausius, sumpta purpura, Britannias occupavit. Narseus Oriente^q bellum intulit. Accillis^r Aegyptum obtenuit. Obque Valerius^s.⁵ Maximianus caesaris adsumuntur in regno. Deoclicianus etiam adfinitate coniungetur, et Constancius privegnam Ercolei Theodoram accipit, ex qua postea sex liberus, Constanciani fratres, habuit, Galerius filiam Diocliciani Valeriam. Ambo uxores quas habuerunt^t repudiare compulsi. Carborum^u et Basternorum gentis in Romano solo translati^v. Primus Deoclicianus adorare se ut deum iussit, vestibibus calciamentisque^w gemmis insiri^x, cum ante eum omnes imperatores in modum iudecum salutarentur et clamidem tantum purpoream a privato habito plus haberent. Post 10 an. Britanni a revelante, ab Asclipidictio^y recepta est. Iuxta Lingonas a Constantio caesare 60^z milia

Capp. 40. 41. 1. 1*. 2a. 3. 4b^{2*}. c².

Cap. 40. a) Aurelius 2a. 4b^{2*}. c² (*nonnumquam*); Aurilius 3. b) et m. 2 (6 *II.*) 2a. 3. 4b^{2*}. c². c) Catarlaunisse (Catarlaninse 4c²) *corr.* Catarlauninse 2a. 4c²; Cartalinse 3; Cata:lauēnsē, *ras.* r (?) 4b^{2*}. d) *ita* 1; cui obvia 1*; cui in obvia 2a. 4b^{2*}. c²; cui in obviam 3; *lege*: Zenobia. e) Immas haut l. *II.* f) vincitur *probe suppl.* Canisius. g) qui 2a. 3. 4b^{2*}. c². h) a. e. *om.* 4c²; eandem migravit 4b^{2*}. i) usque hodie 4b^{2*}. c². k) *ita* 1; Tetricis 1*; *om.* 2a. 3. 4b^{2*}. c². l) *lege*: Zenobia. m) aedificavit 2a. n) cum *II.* o) *om.* 3. p) fulmen iuxta eum — ruit. *II.* q) 8 3; *scribe* 6. r) quae 2a. s) occisum 2a. 3. t) p. (pro misit 3) h. 2a. 3. 4c². u) pro uos 3.

Cap. 41. a) *om.* 2a. 3. 4c²; 43 4b^{2*}. b) *postea suppl.* 1. c) *om.* 2a. d) apriso cyrisui 2a. e) f(o)etoris 2a. 3. 4c²; foetores 4b^{2*}. f) scelere *add.* Canisius. g) Carinus *emendavit* Canisius. h) victus 3. 4b^{2*}. c². i) *ita* 1. 1*. 4c²; qui aprunpo s. 2a; quia prun. pro s. 3; qui a principio s. 4b^{2*}. k) i. — sui *om.* 4b^{2*}. c². l) Arculinus 2a; Arculianum 4c². m) Baccaidarum 3. n) indiderunt 4b^{2*}; indideret 4c². o) pacem *emendavit* Canisius. p) rededitu 2a. q) in O. 4b^{2*}. c². r) Achildis 3; Achilles 4b^{2*}. c²; Achilleus *II.* s) Valerianus 4b^{2*}. c². t) habuerant 3 *cum II.* u) Carborum *corr.* Carporum 1. v) translato 4b^{2*}. c². w) calciatis quae 2a. x) insiricum, ante 1. 2a; iniricum a. 3; insericum a. 4b^{2*}; in syricum a. 4c²; *sed* inseri; Cum ante 1*. y) Asclipidotum *II.* z) septuaginta 2a.

1) Prode in gubernantem, adversum in apud scriptor Francus mutavit studio, ut opinor, domestico. 2) cognomento *II.* 3) *Hacc Fred. ipse adiecit ad maiorem Francorum gloriam.* 4) nos *II.* 5) Constantius et Galerius M. *II.* Sic infra pro Galerius scriptum est Valerius.

Hier. Alamannorum caesa^a. Paulatim¹ ex illo tempore persecutionem versum^b christianis^{c. 2} incipiente^d. Valerius³, superatu^e Narseo, uxoribus ac^f liberis sororibusque eius captis, a Deocliciano ingenti^g honore suscipetur. Termac Romae Deocliciane factae. Deoclicianus et Maximianus augusti insigne pompa Romae triumphaverunt. 19 ann. Deocliciano regnante, quattuor ecclesiae^h cum populo, eodem iubente, subversi sunt. Secundo anno⁵ persecutionis Deoclicianusⁱ et Maximianus Mediolano purpura deposuerunt. Maximianus et Severus a Valerio Maximiano caesare facto^k. Constantiu 16mo imperii sui^l ann. obiit in Britania.

42.^a Romanorum 34^b. reg. Constantinus^c ann. 30, mensis 10. Constantinus Bicianciam civitatem mire magnitudinis ampliavit et gloriosae construxit, quem sui nominis¹⁰ Constantinopule appellare iussit. Constantinus cum matrem Helenam crucem domini nostri^d Iesu Christi Hierusolimis invenit, effectusque est christianus ab Helena. Crux Domini Hierusolimam fabricatur et^e stabilitur. Constantinus per signum crucis omnes gentes superat⁴. Severus caesar a Galerio Carnetis^{f. 5}, cum Gallia^g regerit, imperatur factus. Valerius^h Maximianus moretur. Constantinus^{i. 6}, filius Constantini, caesar factus. 15 Erculius Maximianus a filia Fausta^k deiectus^l, quod dolum Constantino, vero^m suo, pararit, Massilia fugiens occidetur. Galerius Maximianus moretur. Crispus et Constantinus, filii Constantini, et Licinius adoliscens, Licini augustiⁿ filius, Constantini ex sorore nepos⁷, quorum Crispus^o Laetantius^p Latinis litteris crudivit. Constancius, filius Constantini caesaris, et Licinia^q filius crudelissime interficitur. Aedictum Constantini gentilium templi subversi²⁰ sunt. Romani Gotus in Sarmatarum regione vicerunt. Constans, filius Constantini, provigetur ad regnum. Constantinus cum liberis suis honorificas ad Antunium litteras mittit. Constantinus ad extremum vitae suae tempore ab Eusebio Nichomedinse episcopo baptizatus, in Arrianam dogmam declinat. Constantinus bellum parans in Persas, in Aquilone^r villa publica moretur an. aetatis suae 66. Post quem^s tres liberi eius consilio senato consilio^t appellantur et imperio⁹. Romanorum 35. regnaverunt Constantius et Constans ann. 24^u, mensis quinque, diebus 13; a quos multi nobilium sunt occisi. Sapor rex Persarum, Mesopotamia vastata^v, Nisiben obsedit. Dalmatius caesar, quem patruos Constantinus consortem regni filiis dereliquerat, factione Constantiae^w patruelis et tumulto militare interemitur^x. Ex hoc loco impietas Arriana Constantiae regis fulta est¹⁰; carceribus afflictionem modis primum Atana-³⁰

Capp. 41. 42. 1. 1*. 2a. 3. 4b^{2*}. c².

Cap. 41. a) caera 1. b) adversum 3. 4c² cum H.; adversus 4b^{2*}. c) corr. xpianus? 1. d) incipiens Valeus (Valens 4b^{2*}) 2a. 3. 4b^{2*}. c². e) superat Unarseo 1. 2a. 3. 4c²; Superatis a Gallerio Narseo 1*. f) a 4b^{2*}. c². g) ingenti — Deocliciaue om. 3. h) ECL₄ corr. aECL₄ 1; ecte 1*; red 2a; redum 3. 4b^{2*}. c². i) ex H. suppleas: Nicomediaca. k) facta 1*. 4b^{2*}; Constancia 1*; Constantio 2a. 3. 4b^{2*}. c². l) om. 2a.

Cap. 42. a) om. 2a. 3. 4c²; 44. 4b^{2*}. b) 32, et sic deinceps 3. c) Constantius corr. Constantinus 1. d) om. 3. e) et s. bis scripta, sed expuncta 1. f) Carnunti H. g) Galileam 4b^{2*}; Galilea 4c². h) Valerianus 2a. i) Constantius H. k) facta 2a. 3. 4b^{2*}; ad filia factus 4c². l) detectus emendavit Canisius. m) v. s. om. 2a. n) f. a. 2a. o) et add. 2. 3. 4; Crispum L. H. 40 p) ita 1. 4c²; Laetantius 2a. b; Letantius 3; Letancius 4b^{2*}. q) Licini H. r) Aeyrone H. s) quam 3. 4b^{2*}. t) om. 4b^{2*}. c². u) 23 3. v) ita 1. 1*; vastat. Nisiben 2a (ubi Mosopothamiam). 3. 4b^{2*}. c². w) Constantione 2a. x) om. 2a.

1) Veturius — — christianos milites persequitur, paulatim etc. H. 2) nos H. 3) Cf. p. 65, n. 5. 4) Haec ita exposita alibi non legi. Cf. Hist. trip. II, 18. 5) Duo enuntiata⁴⁵ contracta sunt. 6) Ordo rerum confusus est. Infra eadem res repetitur; cf. n. 8. 7) Ex H. suppleas: caesares appellantur. 8) caesar factus h. l. om. Fred., neque supra, ubi, ordine perturbato, eandem rem retulit. Certe hoc loco Hieronymum non intellexit. 9) Sermonem obscurum quin scriptor ipse intellexerit, dubito. Hieronymus scripsit: 3 liberi eius ex caesaribus augusti appellantur. 10) Suppleas: praesidio et post carceribus inseras et variis.

sium episcopum persecutus est. Iuxta Aquilegiam Alse^a occidetur¹. Vario aevento adversum^b Hier. Francos a Constante pugnatur. Multi Oriente urbis terre moto orribile consederunt. Franci a^c Constante perdomiti^d; pax eum eis facta. Solis faeta^e defectio. Bellum Persecum nocturnum apud Signera^f; victuria militum stabilitate^g perdederunt. Neque viro ullum Constantium et^h novissimum gravissimis proeliis contra Persas bellum fuit. Nam, ut alia obmittam, Nisebes obsessa, Niceabdeⁱ et Amida capta sunt a militum 60^k milia².

43.^a Magnentium apud Agustidunum arripiente imperio, Constans aut longe ab Spania in castro^b cui Aelena nomen est interfecetur ann. aetatis suae 30mo. Quam ob rem turbata rem publicae, Vetraniu Morse^c, Nepueianus Romae ex imperatores facti. Rome populus adversum Nepucianum³ insurgunt^d. Capud eius ablatum, multusque nobilium caede interfieunt. Magnentius^e Luiduno in palatio propria se manu interfecit; Decentius, frater eius, quem ad tuendas Galias caesar miserat, apud Senonas laqueo se suspendit.

44.^a Gallus caesar sollicitis^b in Constantio patrueli, cui in suspicione a b^c egregias, Isti^d occidetur. Silvanus in Galleam res novas^e molitur^{e*}; 28. diae stinctus^f est. Eusebius Vercellinsis episeopus et Lucifer ac Dionisius Araletani^g et Mediolanensi aecliesiae^{g*} episcopi^h, Paneratus Romanus presbiter a Constantio damnantur exilies. Antunius monachus centesimo quinto aetatis suae ann. moriturⁱ, de Paulo quodam Tibeo mire beatitudinis vero referre. Cuius in exitum breve libello explecemus⁴. Sarracini in monasterium beati Antuniae inruentis, Sarmatam^k interfieunt. Constantium Romam ingressum, ossa Andreae apostoli et Lucae euangelistae a Constantinopolitane si^l miro favore suscepta. Paulinus Triverorum episcopus in Frigia exolans moritur. Gratianus, qui post^m imperatur fuit, nasciturⁿ. Helarius cum apud Constantinopulem librum pro se Constantio perrexisset^o, Gallias redit. Omnes paene^p tunc totus urbis aecliesiae sub nomine pacis et legis^q Arrianorum coñsortio polluuntur. Gallia per Helarium^r perfidiae dolos damnat^s. Constantius^t Cappadocia moritur ann. 45^u. aetatis suae. Romanorum 36. regnavit Iulianus ann. 1, mensis octo. Iuliano ad idolorum eulto converso^v, blanda persecutio fuit, inciciens magis quam impellius^w; multi^x ex ehristianis⁵ voluntate propria conruerunt. Iulianus in^y Persas profectus, post victoriam a contrariis ostibus separatur a suis; onto illia pereussus, interiit ann. aetatis suae 22^z.

Cap. 42—44. 1. 1^{*}. 2a. 3. 4b^{2*}. c².

Cap. 42. a) ad se o. (ras. d 4b^{2*}) 4b^{2*}. c². b) ad Francos 2a. 3. 4b^{2*}. c². c) *postea suppl. pr. (?) m. 1*; Francia 4b^{2*}. c². d) pro domite 3. e) *om. 2a. 3. 4b^{2*}. c²*. f) Singaram II. g) *stabilitate corr. stabeletate 1*; stoliditate perdidimus (perierunt 4b^{2*}. c²) II. h) ex 9 gr. II. i) Bizabde II.; Neceb de & Aminada 1^{*}; necē abda et amita 2a; nece (necae 4c²) ab de (e corr. te 3; dae 4c²) et amita (amitta 3) 3. 4b^{2*}. c². k) *ita 1. 1^{*}*; quattuordecim sexaginta milia 2a. 3. 4b^{2*}. c².

Cap. 43. a) *om. 2a. 4c²; habet 3*; 45. 4b^{2*}. b) castra 3. c) Vetraniumorse 1; Vetranium orse (orsaie corr. ersaie 4b^{2*}) 2a. 4b^{2*}; Veranium orsae 3; Vetraniū Morse 4c². d) consurgunt 4b^{2*}. c². e) Magnentium Lugduno (Lugdunum 2a) 2a. 3. 4c².

Cap. 44. a) *om. 2a (sed 3^{1/4} lineae quae praecedunt vacant)*. 4c²; habet 3; 46. 4b^{2*}. b) sollicitus in 3; sollicitatus a II. c) a. e. *om. 4b^{2*}. c²*; ob egregiam indolem venerat II. d) Iste 3. 4b^{2*}. c²; Histriae II. e) nonas 1. c^{*} *sic cod. Scal. II.* f) extinctus 2a. 3. 4b^{2*}. c². g) Araletane 2a; Arelactane 3; Araletensis 4b^{2*}; Arelatene 4c²; Caralitanac II. g^{*} aecl¹. h) $\overline{\text{eps}}$ 2a. 3. 4b^{2*}. c². i) solitus multis ad se venientibus ex II. *supplevit Canisius*. k) armatam 2a. 3. 4b^{2*}. c². l) Constantinopolitanis II.; se miro 2a. 4b^{2*}. c²; miro se 3. m) nunc II. n) nascetur 2a. 3. o) porrexisset *sec. m. corr. 1*. p) *ita 1. 1^{*}*; o. (omnis 2a. 4b^{2*}. c²) penitndine (penitudine 2a. 4b^{2*}. c²) totus orbis 2a. 3. 4b^{2*}. c². q) regis II. r) Arminiensis *om. Fred.* s) damuct 3. t) Mopsoerenis inter Cilicam Cappadociamque ex II. *supplevit Canisius*. u) act. s. quadagesimo quinto 2a. v) conversi oblanda 3. w) ad sacrificandum *om. Fred.* x) militi 3. y) *om. 2a.* z) 47. 4b^{2*}; 32. 4c² cum II.

1) *Scil. Constantinus.* 2) *Hacc Fred. finxit.* 3) Magnentiacos II. 4) *Hieronimum loqui patet.* 5) *nostris et infra nostros II.*

45.^a Post quem^b Iuveanus^b arripuit imperium. Romanorum 37^c. regnavit Iulianus^d mensis octo. Iulianus^d necessitate compulsus Mesivin^e et magnam Mesopotamiae partem Sapore Persarum regi^f tradedit. Iulianus^d de castra^g moritur ann. aetatis suae 33^h. Post quemⁱ Valentinianus tribunus scutariorum Nisecam agustus appellatus est; fratrem Valentem Constantinopulae in communione^k regni adsumit. Romanorum 38. reg. Valentinianus. Valens ab Eudoxio Arrianorum episcopo baptizatus^l, christianus^l persequitur. Gratianus, Valentiniani filius, Ambianis imperatur factus. Apud Atrabatas lana e^m caelo pluviae mixta refluxit. Helarius episcopus Pectavinses Pectavisⁿ moritur. Atanaricus^o rex Gotorum, in christianis persecucione conmuta, plurimus interfecit et de propriis sedibus ad Romano solo expellit. Eusebius Vercellensis episcopus moritur. Valentinianus in Brittania, 10 antequam tyrannidem invaderit, oppraessus est. Saxones caesi Diosone^p in regione Francorum consedit

46.^a qui superfuerunt². In illo tempore Burgundionum octoaginta fere milia, quod numquam antea nec nominabantur, ad Renum^b discenderunt et ubi^c castra posuerunt, quasi burgo vocitaverunt; ob^d hoc nomen acciperunt Burgundiones³. Ibi^c nihil aliud 15 praesumebant^e, nisi quantum praecium ementis a Germanis, eorum stipendia accipiebant⁴. Et cum ibidem duobus annis resedissent, per legatis^f invitati a Romanis vel Gallis, qui Lugdunensium^g provinciam et Gallea comata^h, Gallea domata et Gallea Cesalpinacⁱ manebant, ut tributa rei^k publice potuissent rennuere, ibi cum uxoris et liberes visi sunt consedisse⁵. Valentinianus subito a^l sanguine eruptione, quod Graeci 20 eproploxia^m vocatur, Brivioneⁿ moritur.

47.^a Post quem^b Gracianus, adsumptum imperium^c Valentiniano fratri cum patruo Valente, regnat. Valens legi dat, ut monaci militarent; nolentis iussit interfeci. Alamanorum 30 circiter milia apud Argentarea oppedum Gallearum ab exercitu Gratiani strata^d.

Cap. 45-47. 1. 1*. 2a. 3. 4b^{2*}. c².

25

Cap. 45. a) om. 2a. 3. 4c²; 47. 4b^{2*}. b) Rom̄r 37 Iovianus 1*; quam Iulianus 2a. 3. 4b^{2*} (non 4c²); Iuveanus corr. Iulianus 1. c) 34. 3, et sic deinceps. d) Iovianus 1* (semel Iobianus). 4c² cum H. e) Messeum 1*; Mesevin 2a. 3 (e corr.); Miseum 4b^{2*}; Meseiū 4c²; Nisibin H. f) om. 2a; r. P. 4b^{2*}. c². g) cruditate sive odore prunarum H. h) ita cod. Voss. C. 110, reliqui libri 34. H. i) quam 2a. 3. 4b^{2*}. k) communi 2a. 3. l) b. est 2a. m) de 3. n) sexta vis 2a. b. 30 o) Athanarius 3. p) obsides pro c. D. 1*; Deusone H.

Cap. 46. a) 45. 3, et sic deinceps; 48. 4b^{2*}; om. 2a. b) regnum 4b^{2*}. c^{1.2}. c) ibi 1*. 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. d) ab 3. e) om. 2a. f) licati sunt 2a; ligatis 3. g) Lugduno 1*. h) c. G. om. 1*. 2a. b. 3. 4b^{2*}; G. domata (ita 1. 1*; dominata 3) et (et om. 3. 4b^{2*}) G. om. 4c^{1.2}; G. d. expungas. i) Cesalpinac m. 1; Galliacis alpina 1*; Cesalpina 2a. 3; Cesalphina 2b; Cisalpinam 4b^{2*}; 35 Cisalpine 4c¹; Cisalpina 4c². — commanebant 2a; commanabant 2b, ubi littera c in 1 Cesalpina adnexa pro compendio ē accepta est. k) tributarii 2a. b. 4b^{2*}. c^{1.2}; tributariae 3. l) subita (subitua 3) sanguinis c. II. m) proloxia 1*; eproploixa 3; apoplexis H. n) Brivine 2a; Brivionem 3; Brigitione H.

Cap. 47. a) om. 2a. 4b^{2*}. c². b) quam 3. c) desinit 1*, ubi c. 26. libri I. sequitur. d) prostrata 4b^{2*}. c²; sunt add. 2a; est add. 4c².

40

1) Cf. p. 67, n. 5. 2) De hac re nihil refert H. 3) Fredegarius Orosio VII, 32, §. 11 (ed. Zangemeister, p. 514) usus est: Burgundionum quoque novorum hostium novum nomen, qui plus quam octoginta milia, ut ferunt, armatorum ripae Rheni fluminis insederunt. Hos quondam, subacta interiore Germania a Druso et Tiberio, adoptivis filiis Caesaris, per castra dispositos in magnam coaluisse gentem atque ita etiam nomen ex opere 45 praesumpsisse, quia crebra per limitem habitacula constituta burgos vulgo vocant, eorumque esse praevalidam et perniciosam manum, Galliae hodieque testes sunt, in quibus, praesumpta possessione, consistunt. Vide de hoc loco Jahn, 'Gesch. der Burgund.' I, p. 247 sqq.; Monod, 'Bibliothèque de l'école des hautes études', Paris. 1878, tom. XXXV, p. 229 sqq. 4) Vide Hist. tripart. XII, 4; Monod l. l. 5) Monod hanc rem, quam ex vetustis annalibus sumptam 50

48.^a Gens Hunorum Gotus vastat, qui a Romanis sine armorum congressione^b Hier. suscepti, per^c avariciam Maximi ducis fame ad revellandum quoacti sunt. Superati^d in congressione Romanis, Goti funduntur in Tracia^e. Valens de Anciochia exire compulsus, christianus de exilio revocat. Lacrimabile bellum in Tracia^f, praesidio, Romanorum legiones a Gotis victi, usque ad internicionem caesi sunt. Ipse imperatur Valens cum saggita^g saucius fugerit et ab dolore nimium saepe acco^h labereturⁱ, ad cuiusdam villole^k casam deportatus est; quo persequentibus^l barbaris, et incinsa domo, sepulturaque^m caruit.

49.^a Ab Urbe condita usque ad extremum^b huius operis ann. fiunt anni^c 1131 hoc modo: sub regibus ann. 240, sub consolibus^d ann. 464, sub augustis et caesaribus ann. 427^e. A quinto decimo Tiberiae ann. et praedicatione domini nostri Iesu Christi^f. A secundo ann. Dariae regis Persarum, quo tempore templum Hierusolimis restauratum est, ann. 899^g. Ab olimpiade prima, qua^h aetate apud Aebreos Esaias profetabat, anni 1155ⁱ. A Salamonem et primam aedificationem templi anni 1311^k. A Mosi^l et Cicoprae primo regi Attuci^m anni 1890ⁿ. Ab Abraham et regno Nini et Semeramidis ann. 2395°. A diluvio autem usque ad Abraham suppotantur ann. 942. Ab Adam usque ad diluvium anni 2242^p. Fiunt ab Adam usque ad quarto decimo Valentis ann.^q et Valentiniani iterum omnis anni^r 5588^s. Et^t quia deinceps varietatibus temporum et incursionibus barbarorum ita cuncta mixta sunt, ut gestorum veritas, quae historiae inseri^t possit, ad plenum reperire non potest^u.

Adacius^v servus domini nostri Iesu Christi universis fidelibus in domino nostro Iesu Idac. Christo et servientibus se^w in veritate salutem. Probatissimorum in omnibus virorum studio, quos praecipue in fide catholica et conversatione^x perfecta testis veritatis divinae^y cultus docet adsertio^z, hucusque ad sancto^z Hieronimo, et ipso^a, — sicut in capite istius voluminis praefatio prima declarat, — cognomine Eusebio, hestoria in aliquantis Spaniorum provinciis conscripta retenetur. Cui si quid postea subdedit in locis quibus decuit^b, certo stili studio declaratur. Verum^c ad haec ignarus, indignissimus omnium servorum Dei Udacius^d servus Iesu

Cap. 48. 49. 1. 2a. 3. 4a* (a l. 19). b2*. c2.

Cap. 48. a) om. 2a. 3. 4c2; 49. 4b2*. b) depositione H. c) pro 3. d) om. 4b2*. c2. e) funduntur, in Tracia Valens, *distinguit* 1; fundantur intra chia (*sic etiam infra*) Valens. De Antiochia 2a. f) Grecia 4b2*; Gratia 4c2; in quo deserente equitum *ex II. Canisius supplevit.* g) c. insagitta 2a. h) aquo 3. i) labaretur 2a. k) nullole 1. 2a. 3; in illo loco 4b2*. l) persequentur 2a. m) sepultura quoque *emendavit Canisius.*

Cap. 49. a) om. 2a. 4c2, *habet* 3; 50. 4b2*. b) u. dextremum 2a. c) *deletum* 1, om. 2a. 3. 4b2*. c2. d) consolib. *corr.* consoleb. 1. e) 424 H. f) anni 351 om. *Fred.* g) DCCCXLVIII 1, *ubi etiam infra XLX pro LXL scribitur*; DCCCXCVIII 2a. 3; DCCCCLXVIII 4b2*. c2. h) qui 2a. 3. i) 655 3. k) 1411 H. l) Moysen et Cicopre (Cicopre 3) 2a. 3; Moyse et Cicrope (Cecrope 4c2) 4b2*. c2. m) Attici 4b2*; Atticae 4c2. n) I DCCCXLX 1; 1890 pro 1990 *etiam cod. Voss. H.* o) II CCCXLXV 1. p) *ita* 1. 4c2; duo milia CCXII 2a. 3. 4b2*. q) a. Valentis 2a; ann. om. 3; id est usque ad consulatum eius III. om. *Fred.* r) om. 4c2. s) quinque milia octuaginta et octo 2a; 5579 H. t) inserere 2a. 4b2*. c1.2; insere 3. u) possit 2a. v) *ita* 1. 2a; Udacius 3; Ydacius 4a*. b2* (*ubi c. 51. h. l. incip.*). 4c1; Ydatius *Chron. integr.* w) ei *Idac.* x) conversione 2a. 3. 4a*. b2*. c2. y) diu me 1. 2a. 3. z) *s̄c̄i* 2a. a) ipse 2a. b) deguit 4a* *cum cod. Cheltenham.*; docuit 4b2*. c2. c) Utrum 4a. a*. d) Adacius 2a; Ydacius 4a*. c2; Idacius, *sed I e corr.* 4b2*; Ydatius *cod. Cheltenham.*

esse opinatur, Jahn secutus, ad a. 456. refert. Sed nescio, an Binding, 'Gesch. des Burgundisch-Romanischen Königreichs' I, p. 9, recte iudicaverit, cum haec, ut sunt confusa, reiccerit. Item Bluhme, 'Jahrb. d. gem. deutsch. Rechts' I, 2, p. 51 sqq. Fredegarii relationem improbat. 1) Haec cum fine prologi Hieronymiani fere conveniunt. 2) Quae praecedunt ad verbum ex prologo, quem Idacius chronico integro praemisit, sumpta sunt; quae sequuntur chronicon Hieronymianum in codice Cheltenhamensi, de quo supra p. 6. egi, excipiunt. Is praeter Hieronymum et Idacii chronicon integrum librum quoque Generationis continet. Cum itaque constet, Fredegario similem librum praesto fuisse, non dubito, quin verba quoque hucusque ad indicio ex eodem sumpserit; cf. 'N. Archiv' VII, p. 475.

Idac. Christi^a et domini nostri^b, quae secuntur ab anno primo Theodosi^c augusti, et conperet^d, descripsi, brevi ante^e factae praefationis indicio.

50.^a Romanorum 39. Theodosius per^b Gratianum¹ regnat ann. 17^c. Theodosius natione Spanus provinciae Gallileae^d civitatis² a Gratiano augustus appellatur. Inter Romanos et Gothos multa certamina conseruntur. Theodosius secundo regni^e sui anno augustus³ ap- 5
pellatur. Tercio regni Theodosiae an. Atanarius^f rex Gotorum Constantinopolae quinto decimo diae, ex^g quo a Theodosio fuerat receptus^h, interiit. Quartoⁱ regni Theodosiae⁴ in foeda^k Romanis pace se tradunt. Martinus in Galliis Toroniae^l episcopus et vitae meritis et patris miracolis virtutum habetur insignis. Theodosius^m quinto regni sui an. Arcadium, filium suum, augustum appellans, consortem regni sui fecit esse. Inⁿ sexto regni 10
Theodosiae an. Honorius filius nascetur. Octavo^o ann. regni Theodosiae Graotingorum^p gens a Theodosio superatur. Undecimo anno Theodosius regni sui Romam cum filio Honorio ingressus est, legisque^q Romanorum integra emendacione⁵ ededit. Quarto decimo regni^r sui ann. Valentinianus iunior apud Viennam scelere^s comitis Arvagastis occidetur. Septimo decimo ann. Theodosius valetudine metropis^t Mediolano defunctus est. Ann. regni 15
sui septimo decimo^u aromatus^v sancti ecclesiae Laurentii^w sepultus est⁶. Romanorum 40^x. Arcadius et Honorius, filii^y Theodosio, defuncto patri, regnaverunt an. 30. An. 8^z. regni eorum Theodosius, Arcadi filius, nascetur. An. 11⁷. regni Arcadiae Martinus⁸ episcopus^a sanctus et vir apostolicus transit^b a Domino, carne deposita. Cuius vita et mirabilia quae fecit Severus vir summus, discipulos ipsius, qui et 20
chronicam alias quam haec sunt ab inicio Genesis perniciosissime^c scripsit. 15^d. an. regn. Arcadiae et Honoriae Alani, Vandali et Suaevis Spanias ingressi tercio

Capp. 49. 50. 1. 2a. 3. 4a. b2*. c2.*

Cap. 49. a) Dei add. cod. Cheltenham. b) ihū xpī repetit 3. c) Theodosi corr. Theodosii 1. d) competeteret 3; conperci et 4a (non 4a); comparet 4b2*. c2; ut comperi et cod. Cheltenham. e) ante- 25
latae cod. Cheltenham., sed latae sec. m. superscr.*

Cap. 50. a) om. 1. 2a, habet 3; 52. 4b2. b) per postea corr. p' 1; post 4b2*. c2. c) 37 3. d) Gallea 3; Gallieia Idac. e) a. r. sui 4a*. b2*. c2. f) Athanarius 3. g) a quo 2a. 3. 4a*. b2*. c2. h) susceptus Idac. i) anno add. 2a, sec. m. superscr. 3. k) infida Idac. l) Turonicae 2a. 4c2; Thoronicae 3. 4b2*; Toronicae 4a*. m) anno add. 2a; 15. 4a*. b2*. n) anno h. l. 2a. 30
o) 7. Idac. p) Granting. 3; Graeting. 4a*; Groting. 4c2; Creothing. Idac. q) que postea add. 1. r) a. r. s. 2a. s) scere 3. 4b2* (non 4c2). t) ydropis Idac. u) A. 17 (27. 4b2*) r. s. 4b2*. c2. v) ita pr. m., aromatibus sec. m. 1. w) Laurentio 3. x) 38. 3. y) filius corr. filii 1. z) 9. Idac. a) spūsō 2a; epū sēs 3; spū sō plenus 4b2*. c2; om. 4a*. b) migravit 2a. c) ita 1. 2a. 3; peritissime 4a*; peritissimae delet. et in mg. scr. perniciosissim: 4b2*; peritiosissime 4c2. 35
d) A. 15. 4b2*. c2.*

1) in consortium regni adsumptus om. Fred. 2) civitate Cauca Idac. 3) Theodosium primum consulatum cum Gratiano augusto egisse, refert Idac. 4) Gothi om. Fred. 5) Supra c. 37. de Antonino dicitur: leges — — integra emendatione instituit. Sed Theodosius senior de legibus emendandis minime meritis est. 6) Corpus Theodosii ad aedem apostolorum 40
Constantinopolim translatum est. 7) Martinus a. 401, non a. 11. Honorii = 405. p. Chr., obiit; cf. Script. Rev. Merov. I, p. 589, n. 8. 8) Haec in codice Cheltenham. chronici integri Idaciani desiderantur, spatio 3 versuum vacuo relicto, sed in decurtato, quod Florez, 'España sagrada' tom. IV. edidit, p. 420. adsunt: Beatissimi Martini vitam et mirabilia quae fecit Severus vir summus, discipulus ipsius, qui et chronicon aliam quam hic sanctus (lege sunt) ab initio 45
Genesis usque ad sectam Priscillianistarum perniciosissimam conscripsit, exequitur. Vox perniciosissimam apud Florez cum verbis usque ad sectam Priscillianistarum coniuncta optime congruit, apud Fredegarium, qui sectam Priscillianistarum omisit, verbo scripsit attributa sensum pervertit. Qua ex re intellegitur, chronicon decurtatum non ex Fredegario interpolatum, sed ex ampliore chronico excerptum esse, quod Fredegario ipsi praesto erat; cf. 'N. Archiv' VII, p. 477. 50

Idus Octobris¹, Honorio et Theodosio, Arcadi filio^a, consolebus. Alaricus rex Gothorum ^{Idac.} Romam ingressus, cum intra et^b extra Urbe^c cedes agerentur, omnibus indultum est, qui ad sanctorum limina confugerunt. Placidia^d, Theodosiae filia, Honoriae imperatore soror, a Gotis in Urbe capta est. Alaricos moretur; cui Ataulfus succedit in regno. An. 16. imperiae Honoriae, debaccantibus^e per Spanies barbaris^f, pestelentiae malo, opes condeta in urbis substantiam^g tiranneus exactor derepit. Famis dira^h grassatur, ut humani carnis ab humano genereⁱ famis fuerunt devoratae; matris quoque negatis vel coctis natorum suorum sint baste^k corporibus. Bistiae occisorum gladio, fame, pestelentiae, bestiarum infestatione interementur^l homines². His quattuor^m plagis ferri, famis, pestelentiae, infestatione bistearum ubique in toto urbe saevientibus, praedictae aⁿ Domino per profetas suos adnuntiantes^o impletur. An. 16^p. Honoriae regni Gallicia Vandali occupant, et Snaevi in stremitate succedunt³. Alani Lusitania et Chartageninse provincias, Wandali coinomento Silingi Beticas sorciuntur. Constantinus post triennium invasit^q tyrannidem; ab Honorio duei Constantio in Gallicia^r occidetur. Iuvianus^s et Sabastianus tyranni ab Honori^t ducibus Narbona interfecti^u. Ann. 20. imperiae Honoriae Adaulfus apud Narbonam Placidiam duxit uxorem, in quo propheta Danihelis putatur impleta, ut agit, filiam regis austri sociandam regi aquilonis, nollo tamen ex ea semine subsistenti. 22. an.^v imperiae Honorie Adaulfus a patricio Constantio pulsatur^w, ut, relicta Narbona, Spanias petiret. A quendam Gotho Barcelona^x iugulatur; cui successit Vallia^y in regno. Cum patricio Constantio pax mox facta, Alanis et Vandalis coinomento Sylingis in Lusitania et Betecae sedentibus adversatur^z. Constantius Placidiam duxit⁴ uxorem. Fredbalum^{a.5} regi gentis Wandalarum sine ullo certamine ingeniose captum, ad imperatorem Honorium destinat. An. 27^b. Honoriae regni^c Wandali in Beteca^d per Valliam regem plurimae⁶ sunt extincti. Alani adeo caesi a Gothis, fortiter^e vallati Addacher regem ipsorum, pauci qui superfuerant^f, oblito^g regni nomine, Gunderieo regi Wandalarum, qui in Gallicias^h resedebat, se patrocinio subiugaverunt. Gothi sedentes in Aquitania Tholosa sibi sedem elegunt⁷, a mare Terrenum et fluvio Rodano per Ligerem fluvium usque Ocianum possident. Valliaⁱ eorum regi defuncto, Theodorus^k succedit in regno. 25. imperiae Honoriae an.^l inter Gunderieum Wandalarum regi et

Cap. 50. 1. 2a. 3. 4a⁴. b². c².

Cap. 50. a) filii (filio 4a⁴) consule (console 3) 2a. 3. 4a⁴. b². c². b) om. 2a. 3. 4c²; et extra om. 4b², habet 4a⁴. c) Urbē 1. d) Placida a corr. Placidia 1; Placida *plerumque libri rell.* e) devacantibus 2a. 4c²; debacantibus 4b². f) et saeviente nihilominus om. *Fred.* g) constantiam 2a. h) om. 2a (ubi degrassatur). i) vi om. *Fred.* k) paste *Idac.* l) interimerentur 4a⁴. c²; interemerentur 4b²; interimunt *Idac.* m) quattuor corr. quattuor 1. n) pr(a)edicti ad dñm 2a. 3. 4b². c². o) adnuntiationes implentur *Idac.* p) 15. 3; 17. *Idac.* q) invasae tyrannidis *Idac.* r) Gallio corr. Gallia 2a; intra Galiam *Idac.* s) Iuvianus 1; Iovianus 2a. 3; Iovinianus 4a⁴. c²; Iovinus et Sebastianus (Sabastinianus 3) *Idac.* t) Honorio duce 2a. 3. 4a⁴. c². u) sunt add. 2a. v) A. 22. 2a. 4b². c². w) pulsatus *Idac.* x) Barcinola 2a. 3. 4b²; Barcinona 4c²; Barcinonam *Idac.* y) in (in om. 4a⁴. c²) uallea 2a. 3. 4a⁴. b². c². z) adversu: 4b²; adver (sic) 4c². a) Fredibalum 2a. 3. 4a⁴. c²; Fredibaldum 4b². b) ita *Fred.*; 24. *Idac.* c) regem 3. d) per B. Valleam (uallē 4b²), om. regem 2a. 3. 4a⁴. b². c². e) ut extincto Addace r. *Idac.* f) superfuerint 4a⁴; superfuerunt 4b². c². g) obliti 3; abolito *Idac.* h) Gallias 2a. 3. 4a⁴. b². c². i) Vallea (Valleam 3) r. e. 2a. 3. 4a⁴. b². c². k) Theodericus 2a. 4c²; Theodori 3; Theudericus 4a⁴. b²; Theodoricus *Idac.* l) om. 2a, ante 25. ponunt 3. 4b². c².

1) alii 4. Kl., alii 3. Idus Octobris memorant die *Idac.* 2) Locum ita excerpit, ut sensum vix intellegas. 3) et Snaevi (sitam) in extremitate (Oceani maris) occidua *Idac.* Quae uncinis inclusi om. *Fred.* 4) accepit *Idac.* 5) Haec etsi in cod. Cheltenham. desiderantur, *Idacii esse nemo non videt.* 6) omnes *Idac.* 7) Gothi — sedes in Aquitanica a Tolosa usque ad Oceanum acceperunt *Idac.* Cf. infra c. 58. ex.

Idac. Ermenricus^a Suaeavorum^b bellum orto, Suaeui in Nervasis montibus obsidentibus^c a Wandalis. Valentinianus, Constanti et Placidiae filius, nascitur. Wandali, Suaeavorum^d obsidione demissa, relicta Gallicia, ad Betecam transierunt. Honorius apud Ravennam Constantium consortem regni facit^e. Constantius imperatur Ravennam^f moritur in suo tercio consolatus^g anno. 28^h. imperiae Honorio an.^h Castinus magister militum cum magna manu inⁱ auxiliis Gothorum bellum Betece Vandalis infert; quos cum ad inopia² obsidionis artaret, etⁱ tradere se pararent, inconsulto publico certamine configens, auxiliorum fraude deceptus, Terragona victus fugit. 30.^k Honorio^l imperiae an.^k Ravenna obiit^m. Romanorum 41ⁿ. Theodosius, Arcadi filius, post obetum Honori patrueli^o obnarchiam tenit^p, imperans ann. 22³. Theodosius Valentiniano, ametae suae Placidiae filio, Constantinopole caesarem¹⁰ facit; quem contra Iohanne tyranno mittit, a ducibus suis Ravenna occidetur. Felix patricius ordenatur. Valentinianus caesar Romam agustus appellatur. Ann. 4. Theodosi^q regn. Gundericus rex Wandalorum, capta Spali^r, cum insidias aeclesiarum intenderit, mox Dei iudicio⁴ correptus, interiit; cui Gaisiricus^s frater succedit in regno.

51.^a An. 5. reg. Theodosiae^b Gaisiricus rex Wandalorum cum^c Vandalis cuncta¹⁵ que eorum⁵ familia Mauritania^d in Africam transiit. Interfecto Ermengario^e regi Suaeavorum, iniuria sancti Eulaliae in eodem, ac si nollens, ulciscetur. Consederunt Wandali in Betaca an. 54⁶. Septimo anno imperiae Theodosiae Agecius^f dux utriusque miliciae⁷. Suaevis inita cum Gallicies pacem libeta sibi occansione conturbant. An. 8^h. regni Theodosiae Agecius^f dux utriusque miliciae patricius appellatur. An. 10ⁱ. regni²⁰ Theodosiae Burgundiones, qui revellabant Romanis, a duci Agecio^k sunt perdomati^l. 13^m. an. regni Theodosiae ab Agecio duci et magistro militum Burgundionum caesa 20 milia; Gothorum, qui eis auxiliaverant, 8 milia caesa sunt⁸. 14ⁿ. an. regni Theodosiae Suaeui cum parte plebis^o, cui adversabantur, pacis iura confirmant. Ermenricus rex Suaeavorum morbo oppressus, Rychilam, filium suum, substetuit in regno; quem postea²⁵ Betece fluvio Gothi⁹ prostraverunt, auri et argenti opibus occopatis. Cartago magna¹⁰ fraude decepta. Bellum Gotheco sub Theuderico regi apud Tolosa Litorius dux Romanus inconsulcius cum auxilia^p Chunorum manum magna inruens, caesis parte plurima^q suis¹¹,

Capp. 50. 51. 1. 2a. 3. 4a*. b2*. c2.

Cap. 50. a) Ermenricum 2a. 3; Hermericum 4b2*. c2; *infra* Ermericus 4c2; Hermenricus 4a*: 30 Hermericum *Idac.* b) S. (Suaeavorum 3; rege *add.* 2a. 4c2) bellum ortum (hortum 4c2; est *add.* 2a. 4b2*, non 4c2) 2a. 3. 4b2*. c2. c) obsidentur *Idac.* d) S. o. eorum d. 2a. 3. 4b2*. c2. e) fecit 2a. 3. 4c2. f) *ita* 1; Ravenna *rell.* g) a. c. 2a. 3. h) An̄ 28 (29. 4b2*. c2) 2a (ubi i. *deest*). 3. 4b2*. c2. i) adeo ut *Idac.* k) Anno 30. 4a*. b2*. c2. l) Honori: *corr.* Honorio 1. m) moritur 3. n) 38. *sec. m. corr.* 39. 3. o) patruel::narchiam *pr. m.*, patru monarchiam *sec. m.* 1, 35 *et sic Idac.*; patruae (patruel|li, *sed* li *postea add.* 2b; patriaè 3) in obnarchiam (obnarchiem 3) 2a. b. 3; patru (corr. patruelis 4b2*; patruo 4a*; patrueli 4c2) monarchiam 4a*. b2*. c2. p) tenens imperat (*imperi* *Idac.*) an̄ 23. 2a. b. 3. 4a*. b2*. c2. q) r. T. 2a. r) captas palae 3; captas palin 4c2. s) h. l. Theodosii (Theod. 4a*. c2) *habent* 4a*. b2*. c2.

Cap. 51. a) *ita sec. m.* 1; *om.* 2a, *habet* 3; 53. 4b2*. b) h. l. *desideratur* 4a*. b2*. c2. 40 c) c. W. *om.* 2a. 3. 4b2*. c2. d) Mauritania *corr.* Mauritanea 1. c) Ermengario 2a; Hermigarium *Idac.* f) Agrec: *corr.* Agec. 1; Aetius *Idac.* g) S. — u. miliciae *om.* 2a. h) 9. *Idac.* i) 12. *Idac.* k) *corr. sec. m.* Agecio 1. l) debellantur *Idac.* m) Anno 13. 2a. 3. 4b2*. n) Anno 14. 2a. 3. 4b2*. o) plebs 2a; pleps 3; Galliciae *om. Fred.* p) auxiliari Unorum *Idac.* q) a *add.* 2a. 45

1) et a. *Idac.* 2) vi *om. Fred.* 3) cum esset annorum 26 *Idac.* 4) demone *om. Fred.* 5) cum W. omnibus eorumque familiis *Idac.* 6) *Falsum est; cf. 'N. Archiv' VII, p. 478.* 7) *Quid egerit, Fred. praetermisit. Supple ex Idac.: Noros edomat rebellantes.* 8) *Idacio teste Gothi anno insequentis caesi sunt.* 9) *Gothi minime Rechilam prostraverunt, sed ipse Andevotum cum sua quam habebat manu.* 10) magna *om. Chron. integr., habet decur-* 50 *tatum.* 11) caesis his *Idac.*

ipse vulneratus a Gothis capetur^a et post dies paucos occidetur. Gaisiricus rex Suaevorum¹ Idac. multas in sacerdotibus fecit stragis. Richyla rex Suaevorum, qui Gaisirico successerat¹, Aemereta ingreditur. 16 an.^b regni Theodosiae Richyla, Spale optenta, Beteca et Cartagine capit. An. 24. regni Theodosiae solis facta defectio². Richyla rex Suaevorum Aemereta gentilis moretur; cui mox filios suos Richarius succedit in regno. Agyulfum³ nobilem^c Gothum in Spalae^d Caesarius com.^e iugulatur. Richarius rex, acceptam in coniugium Theodoris^f Gothorum regis filiam, Vasconias depraedatur^g. An. 27mo regni Theodosius imperatur^h moretur Constantinopulae annus aetatis suae quadragensimo nonoⁱ.

52.^a Post quem 42^b. Marcianus a militibus^c et ab exercito, instante etiam Pulcheriam, sororem Theodosiae, regina, efficitur et ipsi sublimatur^d in regno⁴; eamque Valentinianus⁵ in coniugium adsumpsit. Valentinianus⁶ et mater^e Placidia moriuntur Romae. Gallia⁷ terre motus factus. Tercia feria post solis occasum ab aquilonem plaga e^f caelo ruens⁸ quasi ignis aut sanguis efficitur.

53^a. Gens Chunorum, pace rupta, ruunt^b in Gallias⁹. Quos¹⁰ cum Agecius patri- cius venientes^c conperisset^d, sanctum Anianum Aurilianensium^e episcopum ad Theodorum regi Gothorum in legacionem dirigit, petens auxiliare contra Chuni: si prae- valebat^f resistere, mediam partem Galliae Gothis daret. Cum a Theodoro regi, huius petitionis annuens, auxilium fuisset promissum, Agecius^g legatus mittens ad Attilanem regem Chunorum obviam, petens auxilium contra Gothos, qui Galleas conabant invadere: si praevalerent Chuni haec contra Gothos defendere, medietatem Galliae ab Agecio perciperint^h. Attila rex cum Chuni festinans et parcensⁱ civitatebus Germaniae et Galliae, contra Gothos super Legere^k fluvio nec procul ab Aurilanes confligit cer- tamine. Caesa sunt Gothorum^l ducenta milia hominum; Theodor rex hoc proelio occu- buit. Caesa sunt Chunorum 150 milia. Civitas Aurilanes oracionibus beatissimi Aniani liberata est¹¹. Chuni repedantes^m Trecassis¹², in Mauriacensim consedentis

Cap. 51. 52. 1. 2a. 3. 4a*. b2*. c2. Cap. 53. 1. 2a. 3. 4a*. b2*. c1. 2.

Cap. 51. a) c. et om. h. l. 2a. 3. 4b2*. c2, sed infra occiditur. capitur 2a; capitur et occiditur (occiditur 4b2*. c2) 3. 4a*. b2*. c2. b) an. postea add. 1; Anno 16. 2a. 4a*. b2*. c2; 17. a. Idac. e) G. n. 4b2*. c2. d) in palae pr. (?) m. corr. spalae 1; in Spale 2a. 3. 4a*. c2; ini aplerū 4b2*; Hispali Idac. e) ita 1; C. (Caesaris 4b2*; Caesar 4c2; Censorius Idac.) comes (eomex 3; iussu; ras. i 4b2*; eum 4c2) 2a. 3. 4b2*. c2. f) Theodori 2a cum Idac.; Theodori 3; Theodora 4a*; Theodora 4b2*. c2. g) deprehendatur 4b2*; deprehenditur 4c2 (non 4a*). h) om. 4b2*. c2. i) 48. 4a* cum Idac.

Cap. 52. a) om. 1. 2a. 4c2, habet 3; 54. 4b2*. b) 43. cod. Idac. c) a militibus 2a. 3. 4a*. b2*. c2 cum Idac.; comilitibus 4a*. d) sublimabitur 2a. 3. e) sua add. 2a. f) plaga (p. om. 4b2*. c2). De (ac 4c2) 2a. 3.

Cap. 53. a) om. 2a. 3; 55. 4b2*. b) ruent 2a. 4c1; om. 3. c) veniens 2a. d) et add. 2a. 3. 4c1. 2. e) Aurelianensem (sic 4c1. 2) corr. Auril. (sic 4a*) 2a; Aurilianensem 3; Aurelianensis 4b2*. f) praevaleret 2a. g) Egecius corr. Agecius 1. h) perciperent 2a. i) partens 1. 2a. 3; paer- gens 4c1; pergens 4c2. k) ligare 2a. 3. l) G. — sunt om. 4b2*. c1. 2 (habent 4a. a*). m) repe- dant 1; repedantecas Sisimodus f. Theodoro, om. n Maur. — Thores 2a; repedantibus 4b2*. c1. 2.

1) Falsum est; cf. 'N. Archiv' VII, p. 478. 2) Haec anno qui praecedit tribuit Idac. 3) Per A. Idac. 4) efficitur imperator Idac. 5) Marcianus Pulcheriam in matrimonium ducit. 6) Valentiniani imp. mater Placidia moritur apud R. Idac. 7) Gallia cum Gallicia confunditur. 8) caelum rubens sicut i. Idac. 9) depraedatur provintias Galliarum Idac. 10) Haec Fredegarius composuit, Gregorii II. Fr. II, 7. usus. 11) Cf. Greg. II, 7: Itaque liberatam obtentu beati antestites civitatem, Attilanem fugant. Qui Mauriacum campum adiens, se prae- cingit ad bellum. Sidonius VIII, 15. Attilae bellum se descripturum esse Prospero promiserat: quo videlicet Aurelianensis urbis obsidio, oppugnatio, inruptio nec direptio et illa vulgata exauditi caelitus sacerdotis vaticinatio continebatur. 12) Contin. Prosperi Haru. (ed. Hille p. 6): Pugnatumque est in quinto miliario de Trecas loco nuncupato Maurica in Campania; Severus

campaniam. Thoresmodus^a, filius Theodorus, qui ei successit in regnum, collectum Gothorum exercito, patrem ulcisci^b desiderans, cum Attilanem et Chunis Mauriaco configit certamine; ibique tribus diebus uterque falange in^c invicem proeliantes, et innumerabiles multitudo genti occubuit. Agecius cum esset strenuosissimus consilii, per nocte^d ad Attilanem veniens, dixit ad eum: 'Optabilem duxeram, ut tua virtute regio- 5 nem^e hanc a perfidis Gothis potuisssem^f erepere, sed nullatenus fieri potest; usque nunc cum inimicis pugnantibus proelias, hac nocte Theudericus, germanus Thoresmodi, cum nimia multitudinem et fortissimus Gothorum pugnatore advenit. Haec non sustenis^g; adque utinam vel evadere possis!' Tunc Attila dedit Agecio decem milia soledorum^h, etⁱ per suo ingenio Pannoniam repedaret. Ipsaque nocte Agecius ad Thorismodo id- 10 que^k perrexit; dicensque ei causam consimilem, quod apud vilis Chunorum pugnatore usque nunc pugnaverant: nam maxima multitudo et fortissimi pugnatore a Pannonies ipsaque nocte Attilanem advenerant^l, et audissent fratrem suum Theudericum tinsauris^m Gothorumⁿ occupasse, regnumque vellit adrepere; nisi festinus ad resedendum^o pergerit^p, periculum ad degradandum haberit^q. Acceptis idemque Agecius a Tursemodo 15 decim^r milia soledus^r, ut suo ingenio a persecutionem Chunorum liberati Gothi, ad sedis proprias remearint, protinus^s abigerunt. Agecius vero cum suis, etiam Francos secum habens, post tergum direxit Chunorum, quos usque^t Toringia a longe persecutus^u est; praecepitque suis, ut unusquisque nocte ubi manebant^v decim sparsim^w focus facerint, ut immensa multitudo semolarint^x. Quievit hoc proelium Ageci consilium; 20 Gallia ab adversariis liberatur. Postea cum a Tursemodo regi et Gothis haec factio perlata fuisset, requirentis promissionem Ageci implendam, et ille rennerit, per pacis^y iura urbiculum aureum gemmis ornatum, pensante quingentas^z.² liberas, ab Agecio

Cap. 53. 1. 2a. 3. 4a*. b2*. c1. 2.

Cap. 53. a) Sisimodus 2a; cf. p. 73, l. 40. b) ulcis siderans 1. c) om. 4b2*. c2. d) sic 2a. 3; 25 noctē 1. e) regionum corr. regionem 1. f) potuisses 4b2*. c1. 2. g) sustinens 4a. a*. c2. h) ::orum pr. m., uirorum sec. m., soledorum tertia m. 1; scribas: aureorum. i) ut 2a. k) idqui 2a; id quo; ras. d 3; idemque 4a*. c2; om. 4b2*. l) advenerat 2a. 3. 4a*. b2*. c1. 2. m) inauris 1; in auris (aures 2a. 4a*. b2*. c2) 2a. 3. 4a*. b2*. c2. n) gestorum 3. o) resistendum sec. m. 1. p) pergerit corr. pergeret 1. q) decim corr. decem 1. r) soled:: pr. m., soledos sec. m. 1. s) et p. 4a*. b2*. c2. t) quousque 30 2a. 3. 4b2*. c1. 2. u) persecutus 2a. 3. 4a*. v) manebat 2a. 3. 4b2*; ubi nocte manebat 4c1. 2. w) sparsi focus 2a. 4b2*. c1. 2; sparsis socus 3. x) semolarint corr. simularent 1; simularent 3. 4a*. c1. 2 (non 4b2*). y) paucis 3. z) l. (libras 2a. 4b2*. c2) q. (quingenta 2a) 2a. 3. 4b2*. c2.

Sulp. (Holder-Egger p. 74): Tricasis pugnat loco Mauriacos; Greg. Tur. l. l. De Mauriacensi campania doctissime disseruit Longnon, 'Géographie' p. 334 sqq.; nuper eandem quaestionem retractavit 35 Girard, 'Le campus Mauriacus', in 'Revue historique' 1885, p. 321. 1) Greg. l. l.: expletoque bello, ait Aetius Thorismodo: 'Festina velociter redire in patriam, ne, insistente germano, a patris regno priveris'. Similia Iordanes Get. c. 41. habet: Ille (scil. Aetius) vero metuens, ne, Hunnis fuuditus interemptis, a Gothis Romanum praemeretur imperium, praebet hac suasionem consilium, ut ad sedes proprias remearet, regnumque, quod pater reliquerat, arriperet, ne ger- 40 mani eius, opibus adsumptis paternis, Vesegotharum regno pervaderent. Apud Gregorium Aetius ipse pugnavit atque cum sociis Hunos vicit. Quo facto, praeter Gothos etiam regem Francorum, quos Fredegario quoque teste patricius secum habuit, dolo amovit, ut spolia solus caperet, dum hic Huni invicti fraude pelluntur. Neque Theodorus apud Gregorium Aurelianus cecidit, sed in ipso Mauriaco campo. 2) Cf. infra lib. IV, c. 73: Huius beneficiae repensionem mis- 45 surium aureum nobelisseum ex tinsauris Gothorum, quem Tursemodus rex ab Agecio patricio acceperat, Dagobertum dare promisit, pensantum auri pondus quinentus; Dahn V, p. 82, n. 1. Orbiculus idem ac tabula quae Salomonis dicitur videtur esse; v. Lembke, 'Gesch. von Spanien' I, p. 421 seqq. Ceterum Brunichildis regina basilicae S. Germani Autissiodorensi 'missorium argenteum' donasse dicitur, qui Thorsomodi nomen scriptum habet; pensat libras 37; habet 50

composiciones causa transmittetur Tursemodo; et haec iurgia quieverunt. Quae^a species devotissime usque^b hodiernum diem Gothorum thesauris pro ornatum veneratur et tenetur¹. An. 2. principis^c Marciani Chuni in Aetaliam inruunt², eamque depraedant. *Idac.* Aliquantis civitatibus inruptis, divinetus parte fame, parte morbo quadam^d plagis caelestibus finiuntur^e, inssu Marciani ab Aiccio duci caeduntur, in sedibus suis quoacti^f revertunt; et mox Attila moretur. Turismo^g rex Gothorum a Theuderico et Frederico^h fratribus interficiturⁱ. Cui Theudericus succedit^k in regno. Tercio regni anno principis^l anni Marciani regina moretur Pulcerea. Agecius dux et patricius fraudolenter Valentiniani imperatorum manu propria³ occidetur. Quarto regni anno principis Marciani per duos^m barbarus Ageci familiaris Valentinianus imperator occidetur. Post quem mox Maximianusⁿ ex consulebus 43°. Romae agustus appellatur. Qui cum imp. factus, relicta Valentiniani sibi duxit uxorem. Maximianus quarto regni sui mense urbe Romae tumulto militare occidetur.

54.^a In ipso anno Avitus Gallus ab exercito Gallicano^b primo Tolosa, dehinc apud Arlato^c agustus appellatur, Romam pergit. Romanorum 43^d. Marcianus quarto iam regni sui anno obtenta⁴ monarchia, per Avitum, qui a Romanis aevocatus et suscepius fuerat imperator, legati ad Marcianum pro unianimitate^e mittuntur imperiae. Gaisiricus sollicitatus^f relicta Valentiniani, et^g malum fama dispergit, priusquam Avitus agustus fieret^h, Romam ingreditur, ditatusqueⁱ opibus Romanorum, Cartaginem redit, relicta Valentiniani et filias duas et Agece filium^k Gaudentium secum ducens. Suaevis Cartagenensem regionem, quas Romanis redderant, depraedantur. Marcianus et Avitus concordis principato Romano utuntur imperio. Suaevis Taragoninsem^l provinciam vastant^m. Theudericus rex, initam fidem⁵ imperiac, in Suaevis legatus mittit, ut se a provincias quas invaserant removerint. Consilio et consinso⁶ Aviti imperatores Theudericus rex contra Suaevis movit exercitum et in Taragoninsem campaniam⁷ super Urbecumⁿ fluvium cum Richario regi Suaeavorum conflictit certamine, plurimisque Suaevis extinetis^o, ipso regi placato^{p. 8} in Gallicias fugaciter, fecit adgredi. Ipsoque itinere Theudericus cum Gothis Romanis^q, qui in Spanias consedebant, captivitatem vastavit⁹ et multas¹⁰ deripit civitatis; sanctasque baselecas^r aefranguntur. Richarius ad loco ubi^s Portugale appellatur profugus, regi^t Theuderico captus ducitur et in^u custodia redagetur^v. Suaevis, oblito regno, se

Capp. 53. 54. 1. 2a. 3. 4a^{*}. b^{2*}. c².

Cap. 53. a) qui 2a. 3; qua 4c^{1. 2}. b) in *add.* 2a. 3. c) princeps 3. d) quandam 2a. 3; quondam 4a^{*}; quaedam 4c². e) feriuntur *Idac.* f) subacti *Idac.* g) *ita h. l. 1 cum Idac.* h) Frederco 1; Friderico 2a. 4b^{2*}. c²; Fridericho 3; Fridico 4a^{*}. i) iugulatur *Idac.* k) successit 2a. 3. 4b^{2*}. c². l) annorum princeps (principis 4c²) 2a. 3. 4c² (*ubi sequens a. deest*). m) duobus 2a. 3. n) Maximus *Idac.* o) quadragesimus quartus 2a. 3. 4a^{*}. b^{2*}. c².

Cap. 54 a) *om.* 2a, *habet* 3; 55. 4b^{2*}. b) Galleano 3. c) Arbato 2a. d) quadragesimus quartus 2a. 4a^{*}. b^{2*}. c²; 40. 3. e) animi (a)etate 2a. 4a^{*}. b^{2*}. c². f) a *om.* *Fred.* g) ut *Idac.* h) fuerit 2a. i) direptisque *Idac.* k) nomen *add.* 2a, *ut saepe ante nomina propria.* l) Carthaginensem 2a. m) invadunt *Idac.* n) Urbica 2a. 4c²; Urbicam 4b^{2*}. o) tinctiu 2a. p) placito 4b^{2*}. c² (*non* 4a. a^{*}). q) *om.* 2a. 3. 4b^{2*}. c². r) ecclesias 2a. 3. s) qui *Idac.* t) regit 4a; rex 4a^{*}; redit 4c². u) *om.* 2a. 3. 4a^{*}. c². v) redigatur 2a; redagitur 3; redigitur 4b^{2*}. c².

in se historiam Eneae cum litteris Grecis; *cf. Gestu episc. Autissiod. c. 20, ed. Dura, 'Bibl. hist. de l'Yonne' I, p. 337; Digot, 'Histoire d'Austrasie' III, p. 140.* 1) Sisenandus rex, qui Dagoberto pro auxilio lato hunc orbiculum promiscrat, 200000 solidorum solvissse dicitur, ne eo privaretur; *cf. infra IV, c. 73.* 2) Italiam petunt *Idac.* 3) ipsius *Idac.* 4) obtinet monarchiam *Idac.* 5) a rege Gothorum Theuderico, quia fidus Romano esset imperio, legati ad eodem mittuntur *Idac.* 6) cum voluntate et ordinatione *Idac.* 7) duodecimo de Asturencensi urbe miliario accuratius *Idac.* 8) ipse ad extremas sedes Gallaciae plagatus *Idac.* 9) Romanorum magna agitur captivitas captivorum *Idac.* 10) lacrymabilis eiusdem direptio civitatis *Idac.*

10ac. tradent Theuderico, ibique regnum eorum destructum est. Avitus imp. legatum ad Theudericum cum sacris muneribus mittit¹, nuncios, in Corseca caesa multitudine Wandalarum, Avitum de Aetalia ad Gallias Arelate secessisse^a. Orientalium navis Spalens^b venientes, per Marciano exercito^c caesa nunciant. Occiso Richario, rex Theudericus de Gallicia ad Lusitaniam venit. Suaevi dinuo rege Maldra^d sibi constituunt^e. Theudericus Emeretam⁵ depraedare molliens^{f.2}. Avitus tercio anno, quam a Gothis³ et Gallis factus fuerat imp., carit imperium; Gothorum promissa destitutus^g, et auxilia carit et vitam. Septimo au. imperiae suae moretur Marcianus^h.

55.^a Romanorum 44^b. Maiorianus in Aetaliam et Constantinopole Leo agusti appellantur. Theudericus adversis^c sibi nuncios territus, mox post dies paschae de Emereta egreditur, Gallias repetens, partem ex ea quae habebat multitudine variae nationis cum ducibus suis ad campos Galliciae dirigit, qui dolis et periuriis instructus^d, ad Suaevos qui remanserant iussam sibi expetitionem^d, ingrediuntur, pace fugata^e soleta arte perfidiae. Nec mora illic cedetur^f multitudo Romanorum, sanctae acfranguntur ecclesiae, sacer omnes ornatus et usus aufertur, episcopi, clerici^g captivantur, domibus dantur incendia. Agiulfus dum regnum¹⁵ Suaevorum sperat^h, Portugale moritur. Suaevi in soletam perfidiam versi, regionem Galliciae adherentem fluvium Durio, circa litora manentes, depraedantur. Gotheusⁱ exercitus duci suo Cyrola ad Theuderico^k regi Spanias missus, succedit ad Betega. Theudericus duci suo Sunnerico^l exercitus sui aliquantam partem ad Betecam dirigit. Cyrola revocatur ad Gallias. Suaevi Lusitaniam cum Maldare regi et alii cum Richymundo Gallicias^m depraedantur.²⁰ Aeroli ad Betecam pertendentes. Maldras germano sonmⁿ fratre interfecit et Portugali castro invadit. Legati a Maioriano^o agusto et Theuderico regi, pacem inter se initam, ad Suaevis et Vandalis^s diriguntur. An. 4. regni Maioriani Maldras rex iugulatur. Mense Madio Maiorianus imp. Spauias ingreditur, ad Cartaginensem provinciam pertendens, navis ad transiendum adversus Wandalus praeparare iubet, quas Wandali subripiunt. Maiorianus²⁵ imp.⁶, sua ordenatione frustrata, ad Aetaliam repetit^p. Gotecus exercitus a Sunnarico^q et Nepuciano^r comitebus vertetur^r, Suaevos depraedantur^s. A Theuderico legati ad^t Suaevos veniunt et recurrunt. Theuderico⁸ legati ad gentis, pacem postulatam et optentam, revertunt. Quinto^u Maioriani regni an. Gaisiricus rex a Maioriano imp. per legatus postulans⁹. Maiorianum de Gallies ad Roman redeuntem, Romano imperio vel¹⁰ res necessarias ordenan-³⁰ tem, Richymeris vaedorum^v consilio fultus, fraude interficitur.

Capp. 54. 55. 1. 2a. 3. 4a*. b2*. c2.

Cap. 54. a) successisse *Idac.* b) *ita* 1. 2a. 4a*; Spalensis 3; Hyspalens 4b2*; Spalense 4c2; Hispali *Idac.* c) *om.* 2a. d) regem aldra 2a. 3. 4a*. c2; regem nealdra 4b2*. e) consentiunt 2a. 4a*. c2; consenciant 3; consecrant 4b2*. f) *ita* 1. 3; mollens 2a; moliens 4a*. c2; mollitur 4b2*. 35 g) distitus 2a. h) Marcianus 1 *tantum habet*; ;; talpus. scero; : *add.* 3.

Cap. 55. a) *om.* 2a. 3; 56. 4b2*. b) 41. 3. c) adversus 4a*. c2; adversariis 4b2*. d) expectationem 2a. e) fugantur a solita 4b2*. c2. f) cebetur *corr.* celetur 1, *et sic* 4a; celertur 2a; celitur 3; caelet caelitus (*sic*) 4a*; celeriter 4b2*; caeditur 4c2 *cum Idac.* g) *et c.* 2a. h) *spirat Idac.* i) Gotheus 3. k) Theorico *h. l.* 2a. l) Simnerico 4b2*. c2 (*non* 4a*); Sonerico *Idac.* 40 m) Gallias 2a. 4b2*. c2. n) *ita* 1; germanoso nomen 2a. b; germano suo nom. 3. 4c2; germano sonomus (sonomur 4a*) 4a. a*; germanum suum *noic* 4b2*; germanum suum *Idac.* o) goriano 2a. p) *sic* 1. 4a*; repperit 2a. 3; repedit 4b2*; repedit 4c2. q) Sumnorico *corr.* Sunirico 3. r) Nupuciano 2a. s) depraedatur 2a; ad 2a. 3. 4a*. t) *om.* 2a. u) Anno quinto M. r. (r. M. 2a) 2a. 3; V. anno M. r. 4a. b2*. c2; M. V. a. r. 4a*. v) *ita pr. m.*, suaedorum *sec. m.* 1; suaenorum 2a. 3. 4c2; 45 sweuorum 4b2*; invidorum *Idac.*

1) Esycius tribunus legatus — missus *Idac.* 2) *Post* moliens *Idac.* *addit*: beatae Eulaliae martyris terretur ostentis. 3) a Galliis et a Gothis *cod. Idac.* 4) mentientes *om. Fred.* 5) ad Gallecios *Idac.* 6) *ita* a sua o. frustratus *Idac.* 7) ad Gallieciam directas *cod. Idac.* 8) De rege Th. l. gentis perfidiae revertuntur *Idac.* 9) postulat⁵⁰ pacem *Idac.* 10) nomine *om. Fred.*

56.^a Romanorum 45. Severus a senato Romae agustus appellatur an.^b imperiac Leonis 5. *Idac.* Atrepennus^c Gallies comis et civis in vedus Aegidio insignis inimicus, ut^d Gothorum fideretur¹, Narbonam tradit^e Theuderico. Mense² Innio in Gallicia coruscationem villae exuste, gregis^f ovium concrematae^g, carnis concise, pluviae de caelo mixtae³ cadent; duo adulescentes, carne in^h invicem soledati adhaerentes, sunt mortui. In Armorica provincia Fridericus, frater Theuderici regis, insurgens, cum his cum quibus fuerat superatus occiditur. Luna 15⁴. tunc conversa est in sanguine. In speciae lunae quinta sol abⁱ hora tertia usque^k nona⁵ obscuratus^l. Wandali per Marcellinum in Sicilia caesi aefugantur. Aegidius^m comes veneno perit⁶. Romanorum 46ⁿ. regnat Antimius; Romam agustus appellatur an.^o Leonis imperiac 8. Expeditio ab^p Africam adversus Wandalus ordenatur. Per Theudericum Salla legatus mittetur Remismundum^q regem Suaeavorum; qui reversus, cum a fratri suo Theuderico^r nuntiat interfectum. Gothi, qui ad Wandalus missi fuerant, supredicte^r expeditiones^s romore perterreti, revertuntur. Cone mbra^t civetas in pace decepta⁸, domibus destructis cum aliqua parte murorum, habitatores capti atque dispersi, et regio dissolatur^u et civetas⁹. An. 2. regni^v Antimiae medio Tholose civetatis sanguis erupit de terra et tota diae fluxit, significans, Gothorum dominatione sublata, Francorum adveniente regno. Exercitus Leonis adversus Wandalus cum tribus ducibus descendit. Rychimirum^w generum^x Antimiae imperatores et^y patricium factum, adfatim¹⁰ degradato ad privatam vitam, filium eius occiso, adversus Romanorum imperium, conventique^z sunt Wandali consolentis. Gothi eundem tempore hoste legate¹¹ deseviunt, partem etiam^a Lusitaniae depraedantibus. Richymundum^b cum Suaevis ad imperatore transeuntem¹². Durissimus extra solet hoc eodem an. hibernus hiemis et¹³ aestatem, autumnus fructumque^c mutatione¹⁴ defundetur.

Temporibus^d imperatores^e Honoriae regnum Gothorum post captam Romam befaria devisione partitur; et qui in Aetalia consederunt, dicionem imperiac se tradent, reliqui Aquitania^f provincia, civitatem Tolosa eligentes sedem, regem elegunt Ataulfum¹⁵. Postea, ut supra gesta¹⁶ confirmat^g, a Gothis regnatum est. In^h his vero qui in Aetalia consedentes Romano pertinebantⁱ imperio

Cap. 56. 1. 2a. 3. 4a*. b2*. c2.

Cap. 56. a) a R. 45 (42. 3). cap. 55. incipit 3; 57. 4b2*; numerum om. 1. 2a. b) anno quinto i. L. 2a. c) Agrippinus *Idac.* d) om. 2a. 3. 4a*. b2*. c2. e) traditur 2a. 3. 4b2*. c2; traderet 4a*. f) regis 3; o. om. 2a. g) sunt h. l. add. 4b2*, ante c. 4c2, om. 4a*. h) om. 4b2*. c2. i) ad 2a. k) hora add. 3. 4c2; ad horam add. 4b2*. l) obscuratus est 2a. 4b2*. c2; obscuratur 3. m) Aegedinus 3. n) 43. 3. o) ita 1. 3. 4a. a*; anno octavo L. i. (i. L. 2a) 2a. 4b2*. c2. p) ad *Idac.* q) ad Remismundum *Idac.* r) supradicti 2a. 3; supradicte 4a*. b2*. c2. s) expositionis 2a; expetitionis 3; rom(a)e 2a. 3. 4a*. b2*. c2. t) Conynbriga *Idac.* u) desolatur 4a*. c2 cum *Idac.* v) om. 4a*. b2*. c1. 2. w) RYCHIMIR~~z~~ corr. RYCHIMER~~z~~ 1; Richemerus 2a. 4a*; Richymernus 3; Richimeris 4b2*. c2; Rechimerium *Idac.* x) ita *Idac.*; G~~ENER~~~~z~~ 1; gener rel. libri. y) om. 2a. z) sicut detectique *Idac.* a) om. 2a. b) Remismundum *Idac.* c) eius add. 4b2*. c2. d) in T. redit 4c3. e) imperii 2a. f) Aquitania corr. Aquitanea 1. g) confirmant 4b2*. c2. h) ab In cap. 57. incipit 2a. i) i. p. 2a; protenebant 3.

1) mereretur auxilia *Idac.* 2) *Hacc procul dubio Idavii sunt, etsi in editionibus desiderantur. Nescio, an chronicon decurtatum idem genuinorum portentum proferat his verbis (Florez, 'España sagrada' IV, p. 426):* Era 500. in conventu Bracarensi duorum natorum portentum visum; cf. 'N. Archiv' VII, p. 478. *In codice unico chronici integri post verba tradidit Theodorico 3 lineae vacant, qua re librum hoc loco mutilum esse probatur.* 3) Cf. supra p. 68, l. 7: lana e caelo pluviae mixta refluxit. 4) Luna plena *Idac.*, qui hoc miraculum ante prodictionem Agrippini posuit. 5) sextam cernitur minoratus *Idac.* 6) Alii dicunt insidiis, alii veneno deceptus *Idac.* 7) Euerico repperit *Idac.* 8) diripitur om. *Fred.* 9) *Id ex-cidium a. 2. Anthemii factum esse, refert Idac.* 10) Asperem *Idac.* 11) circa eundem conventum pari hostilitate desaeiunt *Idac.* 12) *A Remismundo legatum ad imperatorem missum esse, Idac. tradit.* 13) hiberni, veris, a. *Idac.* 14) fructuum permutatione *Idac.* 15) *Ataulfo iam mortuo, Tolosa sedes regni facta est.* 16) *Quod praecedat Idavii chronicon.*

57.^a Theudericus^b natione Macedonum permissum Leonis imperatores principatum adsumit^c, sicut huius libri gesta^d testatur. Nam ille alius Theudericus, Theudoris^e regi filius, natione Gothus fuit. Nativitas^d Theudericus^d regis ex genere Macedonum^e ita fuit, qui in Aetalia Gothis et Romanis regnavit. Idacius patricius et uxor^e Eugenia cum sine liberis essent^f, habentes in ministerio credetarius^g sibi puerum nomine Theu-⁵ dorum^h et puella nomine Liliaⁱ. Quos^h conperissent diligentes invicemⁱ, coniugium permiserunt copulare; erantque ambo natione^k Macedonis, unde parvuli^l captivi fuerant adducti. Eugenia iussit puellae: ‘Cum ad viri coctum accesseris, quodcumque eadem nocte sopore somnii visaveris^m, mihi in crastinum narrare non sileas; quia creditur veritate subsistere, quod nubentesⁿ prima nocte visaverint^o’. Quod cum coiugati^p 10 eadem nocte fuissent, vidit puella somnium, quod natus ille^q fuisset arbor exiliens^r de umbolico^r ventris tam excelsus, quod nubebus paenetraret^r. Narravitque virum iusionem dominae suae et visionem quem viderat. Dixit^s ad eam vir suus: ‘Cum steteris hodie^t in conspectu domine tuae, eo quod sine liberis est, sic dicis ad eam: “Visavi^u nocte^v hac aequum et aquam, ambos pulcherrimus cunctorum et coma nimia pulchri- 15 tudinem habentis; sequebat eos tercius aequus parvulus eorum consimilis, et haec ambulabant in domo dominorum meorum”. Quod cum dixeris^w, invenies gratiam in conspectum eius’. Surgensque Lilia, omnia, sicut vir praeceperat, protinus nuncios^x dominae suae. Eugenia cum audisset, virum narrans, putaverunt, liberum esse futurum; repleti^y gaudio, Theodoro et Lilia liberus esse iusserunt, et per tabularum adscriptione^z 20 firmantis, etiam rebus plurimis ditaverunt. Conceptum Lilia peperit filium nomen^a Theudericum, qui diligenter nutritus, Idacio et Eugeniae praesentatur^b; quem secum

Cap. 57. 1. 2a. 3. 4a^r. b². c².

Cap. 57. a) *distinctione caret* 2a; 57. *om.* 3; 58. 4b²; *cap. 57—62. etiam in codd. 4z exstant.* b) *lemma* Incipiunt Gesta Theoderici regis *praemittunt* 4e². 4. 5. c) *assumissit* 4b²; *assumpsit* 4c². 25 d) De Teodericom et Tolomeom *in super. marg. f.* 69. *scripta sunt* 1. e) *sua add.* 2a. 4c³; *eius add.* 3. 4b². c². f) *et add.* 2a. 3. 4b². c²; *habuerunt* 4b²; *haberent* 4c². g) *creditorios* 2a. 4b². c². 3; *creditorios* 3; *creditorios* 4a^r. h) *cum add.* 2a. 3. 4b². c². i) *se pro* i. 2a. 3. 4b². c². k) *Macedonum nationes* 2a; *nacionum* M. 3. l) *parvi c. erant* (c. e. p. 3; p. a. e. c. 4a^r) 2a. 3. 4a^r. b². c². m) *somniaveris* 2a. n) *nubantes* 3. 4a^r. o) *visaverint corr. vide-* 30 *rint* 1, *et sic* 4c³; *somniaverunt* 2a; *visaverunt* 3; *visaverit* 4a^r; *visa erunt* 4b². p) *coniugati corr. sec. m.* 1, *et sic* 4c³; *coniugate* 2a. 3; *coniugete* 4b². q) *om.* 2a. r) *umbilico* 2a. 3. 4b². c². s) *que add.* 3. 4c². 3. t) *om.* 2a. 3. 4b². c². u) *somniavi ac n.* 2a. v) *a nocte* 4a^r; *h. n.* 4b². c². w) *dixeris vel dixerit (?)* 1. x) *nunciavit* 4b². c² (*non* 4a. a^r). y) *repleto* 2a. 3. z) *seriptione* 35 (*scribitione* 3; *discriptionem* 4c²) *firmans* 2a. 3. 4a^r. b². a) *ññ* 1. b) *presentantur* 3.

1) *Gesta Theoderici regis satis fabulosa* (v. J. Grimm, ‘Reinhart Fuchs’, p. XLVIII, n.), e quibus c. 57. et 59. fluxisse videntur, iam non exstant; libri enim, qui ita inscripti sunt, *Fredegariorum posteriores pro nihilo habentur, quippe qui ex ipso hausti sint. Haec quidem Gesta post Fredegariorum in Appendice edemus. Vetustus Gestorum auctor, quo Fred. usus est, quo tempore scripserit, e cap. 59. facile intellegitur, ubi mors Theoderici ex dialogis Gregorii narrata est.* 40 *Ceterum finis huius cap. cum Anon. Valesiano valde convenit, quem quin Gestorum scriptor habuerit, dubito. De hac materia Thorbecke v. cl. in disquisitione doctissima ‘Ueber die Gesta Theoderici’, Heidelberg. 1875, egit.* 2) *Theudericus rex Visigothorum, fil. Theudoris, qui supra c. 53. commemoratus est.* 3) *Macedones una cum Francis ex Troianis orti esse dicuntur; cf. supra c. 4.* 4) *Thindimeris* (cf. *Iord. Get.* 52) *filius erat Theodericus.* 5) *Mater a Iordane Erelieva, ab* 45 *Anon. Valesiano Ereriliua nominatur; Erelieuuae Gelasius papa litteras dedit; cf. ‘N. Archiv’ V, p. 521. Erat concubina, filius teste Iordane Leoni imperatori obses datus est.* 6) *Cf. Justin. I, 4: Ille (scil. Astyages) per somnum vidit ex naturalibus filiae, quam unicam habebat, vitem enatam, cuius palmito omnis Asia obumbraretur.* 7) *usque ad tecta domus exerescentem satis caute Aim. I, 10.*

esse iusserunt, tanta in eum amplectentes amorem, ut ipsum sibi adoptarent^a in filium¹. Criscensque puer decorus valde covetum super aliorum statura, effectus est prudens et fortis valde. Defuncto Idacio et Eugenia, praeceptum imperatores Leonis Theudericus iussus est militaris. Duodecim annis miliciam agens, tante fortitudines et ingenies prilia gessit, primum ut ab omnes senatores palaciae vehementer diligeretur. Postremum sagaci invidiae^b morbum adversus eum dolore fremebant, investigantis, qualum^c iusso imperatores interirit. Tolomeus quidam ex senatoribus huius consiliae tacitae^d contrarius, vehementer cum Theudericum amicitias inians^e, quo usque die ovetus^f custudivit. Gothi postquam Romam vastaverunt et terra Aetaliae possiderant, se dicionem^g imperatores Leonis espontaniae tradiderunt. Ab Odoagro rege et Erolis seo et reliquas vicinas gentes eorum adsiduae vastarentur, per legatus Leonem imp. postulaverunt, ut Theudericum eis instituerit patricium, ut per^h ipsum adversariis resisterint. Quod Leo imp. clementer annuens², cum consilioⁱ senato Theudericum Romam direxit; qui a Romanis seo^k Gothis patriciati³ honorem gloriose susceptus est et cum Aerolis plures prilia gessit. Nam quadam vice^l apud Odoagrum rege et Aerolis Theudericus eum Gothis priliam concitasset, Theudericus fugiens cum suis, Ravennam ingressus est; ibique mater eius^m Liliam obviam veniensⁿ, increpans eum, dicens: 'Non est, ubi fugias, fili, nisi ut levi^o vestimenta mea, ut ingredias utero, de quo natus es⁴'. Quod ille audiens, nimium confusus, cum suis quos potuerat repperire plus mori vellens quam vivere, obviam Odoagri et Aerolorum exivit. Quod cum eos imparatos^p et dispersos obviasset, tandem cum paucis eos superat. Resumptis viris, Gothis secon^q colliens, persequitur Odoagrum; quem cum^r uxore⁵ et liberis vinctum interfecit gentemque et regnum Aerolorum dilivit. Quod cum perlatum Leoni imp. fuisset, et a^s senato saepius suaderetur, ut Theudericum deliret, praecepit eum venire^t ad se. Theudericus, collectis secum utilissemus pugnatores Gothorum armatus et^u qui nobilis erant, utrumque 12 milibus tantum, evectoro navale, quasi oboediens, in occursum Leonis imp. Constantinopole^v venit. Amicus eiusdem^w Tolomeus nulló ingenio potebat^x qualiter^y eidem res agebatur narrare, nisi tantum in consilio prudentissime et subtili ordine qui Theudericum erant contrarii destruebat. Decreto imperatores Leones et senato cum esset^z, ut Theudericus, cum in palatio ingrediebatur^a, seductus membratem et separatus a suis, ut interficeretur, consilio Tholomei amici sui de hoc periculo liberatur, dicens ad imperatorem: 'Non est utile gloriae tuae, ut homine ille sic fraudulentem interficiatur^b, nec dictum sit a suis,

Cap. 57. 1. 2a. 3. 4a¹. b². c².

Cap. 57. a) adoptaverunt 2a. b) invidia et 3. c) qualem inssum 2a. 3; qualem (quale 4a¹; quali 4b²) iussu 4a¹. b². c²; lege: qualiter. d) tacitus 2a. 3 (e corr.). 4b². c². e) inliens 2a; iniens 3. 4b²; desinit 4z². f) sui add. 3. g) sedicione 2a. 4b²; seditione 3. 4c²; sedicioni 4a¹. h) pro 3. i) consensu senatus (senatorum 2a) 2a. 3. k) a add. 2a. l) ita 1 cum Aim. I, 10; em. 2a; diae 3; die cum 4b². m) m. sua 2a. 3; matrem suam 4a¹. b². c². n) inveniens 4a¹. b². c². o) levi corr. sec. m. levas 1; levem 2a. 4b². c²; leve 3. p) imperatos corr. imparatos 1. q) con om. 2a. 3. 4b². c². r) om. 2a. 3. s) om. 2a. 3. 4b². c²; senatos 2a; senatus 3. 4c². t) ad se v. 4b². c². u) a. qui et n. 2a; armatisque et n. 4a¹; armatique ut n. 4b²; armatos quae et n. 4c². v) Constantinobile 3. w) eius 2a. 3. 4c². x) poterat 2a; potebant 3. y) om. 2a. z) e. u. T. c. om. 4a¹. b². c². a) ingredirentur sedacmetiis m. 4b²; ingreditur sed vinctus m. 4c² (4a¹ recte). b) interficitur 3.

1) A Zenone cum adoptatum esse, Iordanes c. 57. retulit. 2) Cf. Iord. I, I. 3) V. Anon. Vales.: Zeno itaque recompensans beneficiis Theodericum, quem fecit patricium et consulem, donans ei multum et mittens eum ad Italiam. 4) Similia de Persis narravit Oros. I, c. 19: cunctantibus, sublata veste, obscena corporis ostendunt, quaerentes, num in uteros matrum vel uxorum vellent refugere. Quo facto, erubescens in proelium redeunt; ex Iustino I, 6. 5) cum omni stirpe sua Anon. Vales., qui filium Odoachari Thelanem nominat.

qui eum eodem venerunt, quod non publice eum potuissetis interficere, nisi ingeniosae separatim a suis. Sed iube eum vinctum tenere, et mittantur seniores senatores ad castra Gothorum foris civitate, qui cum Theudericum venerunt, narrent eis offensionem Theudericum et iram gloriae tuae, eo quod dignus est morte; ipsi decernant, utrum capite truncetur, an bestiis devorandum tradatur'. Cumque placuisset consilium Tolomei, transmissi sunt quinque senatores, qui erant^a ceteris^b, et Tholomeus cum ipsis, haec verba Gothis nuncianda. Ibi Tholomeus secretissime mittens puerum, nuncios Gothis, ut, cum ipsi et reliqui senatores eis verba haec narrandum accederint, eos Gothi cingerint et legarint, imperatores mandantis^c: 'Nisi dominum nostrum^d Theudericum vivum et salvum nobis redderit^e et sacramentis firmaverit, ut incolomis nos cum ipso patriae remeare permittat, senatores hos interficiemus et adversus civitatem hanc qua virtute possumus^f praevaleremus'. Quod cum consilium Tolomei fuisset impletum, Theudericus vinctus in palatio teneretur^g, et Tholomeus cum sociis, itemque a^h Gothis victiⁱ, sub eiusmodi ordine tenerentur^k, vellit nollit, Leo^l imp. Theudericum sanum Gothis reddidit, insuper promittens^m, eum cum suis incolomem patriae repedareⁿ. Salvatus est^o Theudericus consilium Tholomei. Regressus Roman, cum Avaris bellum intulit, plurimae strages uterque^p facti. Chuni Aetaliam inundantes^q, Theudericum et Gothis superant, plurimas civitates Aetaliae^r vastant. Tandem Theudericus, resumptis viris, inruit super Avaris, quos vinctus Pannoniam in fugam dirigit. Quos cum sequeretur^s, finibus in Pannoniae non est ausus ingredi; ibique eum castra sederit, cum quattuor pueris in aquis sedentibus extra castra sibi^t quintus aggressus^t est, ut praevederet, ne forte Avaris dinuo adversus ipsum insurgerint. Cum iam procul a castra esset, Avar nomen Xerxes^u utellissimus cunctorum singulus ad praevidendum Theudericum ex secretum eum obvians. Quod cum a longe repertus fuisset, missi ad Theudericum tres viri bellatores, ut eum aut^v vivum caperint aut interficerint. Quos Avar^w, fugam^x fingens, singellatim interfecit^y. Dinuo Theudericus alios tres viros ad ipsum capiendum direxit, qui itemque ab^z Avar interfecit sunt. Postea Theudericus singulare certamen cum Avari bellum inivit. Quem, contho^a in brachio percusso^b, diutissime in invicem cum aquis girantis, a Theudericum Avar superatus est. Quem vinctum Theudericus secum ducit ad castra. Quem cum cognovisset fortissimum esse in bellum, verbis blanditiis eum suadebat, ut^c suo sacramento fidem Theudericum promitteret, et eum postea multis muneribus Theudericus ditavit. Quod Avar Xerxes nomen vehementer rennuens, fidem promittere noluit, nisi terram^d suam cupiens remeare. Postea minis et diversis afflictionibus a Theudericum coactus est; sed tamen eius imperio denegans, fidem paenitus promittere noluit. Cumque vehementer rennuerit, permisit eum Theudericus patriae remeare. Natans cum aequum fluvium Stria^e, respiciens ex alia parte, ad Theudericum

Cap. 57. 1. 2a. 3. 4a*. b2*. c2.

Cap. 57. a) erant super (supra 4a*) 4a. a*; preerant 4b2*; erant prae 4c2. b) excelsiores sec. n. add. 1. c) mandatis corr. mandantis 1; imperatore mandantes 2a; imperatorem canantes 3. d) n̄m 1. e) redderet — firmaret, om. ut 2a. 3. 4b2*; reddideris — firmes 4c2. f) possumus 2a. 3. 40 g) tenetur 2a. 3. 4b2*. c2. h) a G. h. l. om. 4b2*. c2. i) victi 1; vinctus 2a. 4b2*. c2; victus corr. vinctus 3. k) teneretur (tenetur 4b2*) a Göthis v. n. 4b2*. c2. l) om. 2a. 3. 4b2*. c2. m) pmit-tens 2a. n) remeare 2a. 3. 4b2*. c2. o) om. 2a. 4b2*. c2. p) utique corr. uterque 1, et sic 2a. 3. 4a*. b2*; utraque 4c2. q) nundantes corr. inundantes 1. r) om. 2a. 4a*. s) sequitur 3. t) egressus 4b2*. c2. u) Xesxer 1. v) ait 1; om., sed a eras. 2a; om. 4a*. w) ar e corr. sec. m. 1. 45 x) fuga 2a. 3. 4c2. y) interfectos corr. interfecit eos 3. z) ipso add. 2a. 3. 4a*. b2*. c2. a) cuncto 2a. b) om. 2a. 3. 4a*. b2*. c2. c) et 2a. d) ad terram 2a. e) Stria corr. Istria 1, et sic 2a. 3. 4b2*; Istriae 4a*; Histria 4c2.

1) 'selbfünft' recte vertit Mone, 'Anzeiger' 1838, p. 356. 2) Nota nomen Persicum; cf. supra p. 79, n. 4. 3) Procul dubio Ister (= Danubius).

dixit: 'Liberatus sum a dominatione tua, liberum me arbitrium^a esse cognusco, nihil super me modo^b est tua potestas, revertam ad te eroque^c tibi fidelissimus ceteris'. Quem Theudericus multis opibus ditans, cunctis delectissimum habuit; et cum pluris prilia Wandalis et Suaevis ceterisque^d gentis^e agebat^f, eum semper proximum et fortissime priliantem suae custodiae in agmenibus cognuscebat. Ideoque vehementer^g a Theudericus delictus est. Cumque utilitas Theudericus et prilia quae gesserat perlata^h aula imperatoris fuisset, Leo imp. iussit eum dinuo venire consilio senato, ut tractatum perficerint, quem de ipso iniverant. Iuramento senatores constringit, ut huius consiliae nullus proditor esset, et si quis agnetus prodidissetⁱ, capite puniendus esset. Tunc Theudericus dirigens secretae puerum ad Tholomeum, inquirens, que suae utilitate proficerit: aut venirit, aut forsitam oportebat^k rennuere. Tholomeus, his verbis secretissime auditis^l, dixit ad puerum: 'Nihil paenitus Theudericus remando. Hodiae dies festus est, iussionem agusti omnes senatores in aula imperiae discumbent ad prandium; tu vero ad instar puerum meum mihi ad dorsum obidiens, diligenter adtende, quod ad senato loquer^m fabolisⁿ. Protenus revertite^o, nuncios ad eum, qui te misit'. Quod cum puer ille huius eadem diae obidiretur, discumbentibus senatoribus ad prandium, dixit Tholomeus: 'Laetus dies huius prandii sit^p, iocundemur in fabolis. Cum^q esset leo fortissimus bistiarum, fuitque elictus a cunctis bisteis rex, venientis cunctique^r in eius^s occursum, cum iam esset hora prandiae, venit cervus. Cum adorasset leonem, adpraehendit cornum^s eius, ut ei cervus esset ad prandium. Ille vehementer retragens, cornum amisit, cursuque veloci fugit in heremis. Iusso leonis inter his bisteis missa est vulpis, ut cum veniendum subverterit. Illa cum sit artis^t suae ingeniosa, iuramentis^u non pavida, sacramentis praeventum cervum in conspectu leonis adducit. Quod cum iterum^v adorasset leonem, vehementer^w ad^x ipso leone capitur et membratem dirumpitur. Vulpes illa forto^y ablato cor eius comedit. Leo^z cum diligerit cor cervi ad manducandum, inquirens et fremens vehementer, omnes bistii pavefactae tremebant, eo quod cor^a cervi invenire non potuissent. Dixerunt: "Vulpes, qui eum adduxit, ipsa proxemior cunctis fuit, quando deruptus^b est; illa furavit cor eius". Adpraehensa cum esset in poena, et quaereretur ei, ut redderet quod furaverat, dixit: "Sine culpa poenas patior: cervos ille non habet^c cor; nam si cor habuisset, ego eum praevalere^d non potueram, nec hic numquam venisset. Primo^e amissum cornum, vix tandem evasit; eo^f pacto cor habens hic reverti potuerat?" Puer ille diligenter audiens, memoriam retenens, Theudericus velociter^g narravit consilium Tholomei. Iterum Theudericus de periculis liberatur. Post haec rennuens dicione imperie, cum summa felicitate^h viginti et duobus^h annis

Cap. 57. 1. 2a. 3. 4a*. b2*. c2.

Cap. 57. a) arbitror 4b2*; arbitrio me 4c2. b) om. 2a. 3. 4b2*. c2. c) que postea add. 1. d) ceterisq. corr. ceterasq. 1. e) corr. m. al. gentibus 1. f) habebat 4b2*; haberet 4c2. g) a T. v. 2a. 3. 4b2*. c2. h) perlaturum 4a*. b2*; perlatae 4c2. i) a. esset c. 2a. 3; et s. q. a. p. om. 4b2*; et qui proditor fuisset 4c2. k) oporteret 2a. 3 (e corr.). 4b2*. c2. l) om. 2a. 3. 4b2*. c2. m) loquens 4a*; loquor 4c2. n) famulis 2a. o) revertens n. (nuntias 2a) 2a. 3. 4a*. b2*. c2. p) ē 2a. q) venientesque cuncti 2a. 3. 4b2*; venientesquae cunctae 4c2. r) o. c. 4a*. c2. s) cornum corr. cornu 1. t) i. a. s. 2a. 3. 4a*. b2*. c2. u) i. (iuramenti 3) suae (sui 3) 2a. 3. 4a*. v) om. 2a. 3. 4a*. b2*. c2. w) om. 3. x) ab 2a. 3. 4a*. b2*. c2. y) furtim (furti 2a) ablatum (ablatu 2a. 3) 4b2*. c2. z) Sed leo cor (om. cum d.) 2a; L. e. d. om. 3. 4b2*. c2. a) cervi cor 4b2*; cor om. 4c2. b) d. (disruptus 2a. 4b2*. c2) fuit 2a. 3. 4b2* (sed est 4c2). c) habuit 4b2*. c2. d) prevaluero 2a. e) primum 2a. 3. 4b2*. f) co corr. quo 1. g) desinit 4c3, reliquis quaternionibus perditis. h) viginti quinque 2a; 25. 4b2*. c2.

1) De hac fabula cf. Massmann, 'Kaiserechronik III, p. 803. sqq., J. Grimm, 'Reinhart Fuchs', p. XLVIII, Oesterley, Gesta Rom. 1872, p. 410. 411. 725. 2) Cf. Anon. Vales.: Ergo praeclarus et bonae voluntatis in omnibus, qui regnavit annos 33, cuius temporibus felicitas est secuta Italiam per annos 30. Cf. Thorbecke l. l. p. 32.

cum Gothis regnavit. Fiunt omnes anni, quibus Theudericus in^a Aetalia regnum tenuit, 32^{b.1}. A finibus Pannoniae usque ad Rodano fluvio, a Terreno mare^c usque Alpibus Poenunas^d et Isara fluvio. Unum tantum modio^e plenum terrae annis singulis haerariis publicis dissolvebat, ut diceretur: 'Theudericus rex modio pleno aerariis per singulis annis^f reddit^g publicis'; decretum imperiae, ut amplius ei nullo tempore quaeretur. Civitates universas quas regebat miri operis restaurare et munire sollertissime fecit². Palatia^h quodque splendeditissime Ravennae urbis, Veronae et Papiae, quod Ticinum cognomentum est, fabricare iussit. Tanta prosperetatis post regnum tenuit, pacem cum gentibus vicinas³ habens, utⁱ mirum fuisset. Cuius filiam Sigismundus rex Burgundionum habuit uxorem⁴.

58.^a Quadam⁵ vicem Chlodoveus rex Francorum et Alaricus rex Gothorum, qui sedem Tolosa habebat, post multa prilia, quae invicem gesserant, intercedentes legatus, cum pacem inire coepissent huius convenientiae, ut Alaricus barbam tangerit Chlodovei, effectus ille^b patrenus⁶, perpetuam ab invicem pacem servarint, et ad huius placita coniunctione^c nec Francos nec Gothos armatus paenitus non accederit, aestatuentes^d diem ad locum designatum ab invicem. Ibi legatus Chlodoviae Paternus nomen ad Alaricum accessit, inquirens, utrum eo habito Gothi inarmis^e, quo^f sponponderant, placitum custodirent, aut forte more solito, ut post probatum est, mendaciis apparerint^g. Cum loqueretur^h Paternus ab Alaricum regem, nuncios salutes Chlodovei et diligenter inquirens, quo ordine deberint coniungere, Gothi fraudulenter uxos^{i.7} pro baculis in manum^k ferentis, adpraehensum unum ex his Paternus extrahit, dicens: 'Mendacia tua placita sunt^l, rex, ut fraude coneris cum tuis Gothis dominum meum et Francos decipere'. Accepto placito cum Alarico, espondens Paternus pro Francis, ut^m iudicium Theudericis regis Aetaliae huius rei terminus fieretur. Ibi legatusⁿ Alarice regis et Paternus directus a Chlodoveo conspectum properant Theudericis. Exponens per ordine Paternus causam Chlodoviae et Francis, quod legatus Alarice denegare non potuit, nisi

Cap. 57. 1. 2a. 3. 4a*. b2*. c2. Cap. 58. 1. 2a. 3. 4a*. b2*. c1. 2.

Cap. 57. a) r. t. i. Italia 2a. 3. 4b2*. c2. b) aññ 32. 2a; 22. anni 4a* (?). b2*. c2. c) maris 2a. 3 (e corr.). d) Poenunas corr. Poenonas 1. e) medio 2a, ut infra. f) om. 3. g) reddidit 4a*. b2*. c2. h) palatii 2a. 3. 4b2*; palatii 4a*; palatium 4c2. i) et 3.

Cap. 58. a) 59. 4b2*. b) om. 2a. 3. 4b2*. c1. 2. c) conventio 4a. a*; convencione 4b2*; convencione 4c1. 2. d) æ:tatnentes 1. e) ita 1. 2a. 3. 4a*. b2*; inhermes 4c1. 2. f) c. quod sponponderant a. (an 4b2*) f. 4a*. b2*. c1. 2. g) parerint 4a*; parerent 4b2*. c2. h) loquitur (loqueretur 4b2*. c1 (?); loquerentur 4c2) P. cum Alaricum (Alarico 4b2*) 2a (ubi r. deest). 3. 4b2*. c1. 2. i) oxos 2a. k) manus 2a. l) placitas 4a*. c2. m) et 2a. 3 (?). 4a*. b2*. n) aligati add. 2a.

1) Cf. p. 81, n. 2. 2) V. Anon. Vales.: Erat enim amator fabricarum et restaurator civitatum. Hic aquaeductum Ravennae restauravit . . . palatium usque ad perfectum fecit . . . Item Veronae . . . palatium fecit . . . Item Ticinum palatium. Cf. Thorbecke l. l. p. 32. 3) Anon. Vales.: Sic enim oblectavit vicinas gentes, ut se illi sub foedus darent, sibi cum regem sperantes. 4) Cave, Iord. c. 58. ita interpreteris, quasi Ostrogothum Sigismundus in matrem duxisset; potius Anon. Vales. credendum est: aliam, inquit, filiam suam Theodegotham Sigismundo, filio Gundebai regis, (dedit); cf. Greg. III, 5. 5) De hac fabula egerunt Junghans, 'Geschichte der Könige Childerich und Chlodovech', p. 77 sqq., Dahn, 'Könige der Germanen' V, p. 107, n. 2. Totum c. 58. ad Gesta Theoderici regis minime pertinere manifestum est. Quod ex historia quadam Chlodovei regis sumptum si expunxeris, textus optime cohaeret, cum capita 57. et 59. integra Theoderici Gesta praebant. 6) Cf. Paulus, H. L. IV, 38, VI, 53. Patrinus est 'ille qui suscipit a fonte baptismatis'; cf. Forcellini ed. de Vit VI, p. 688. 7) V. infra lib. IV, c. 64: extrahens uxum, capud patriciae Persarum truncavit. Intellegitur gladius brevis; cf. Junghans l. l. Aimoinus I, c. 20. male vertit 'ferreum ostii obicem', sed Rorico: cultellos, inquit, permaximos, quos vulgariter scramsaxos corrupto vocabulo nominamus; cf. Thorbecke l. l. p. 35.

tantum petens, ut iudicium Theudericus fineretur. Cogitans in semet ipsum Theudericus huius causae aeventum et futuris temporibus quae oportebant oblivionem non^a tradens, zelum adversus hos^b duos regis retenens^c, dicens his legatis: 'In crastinum, quod attentius huius rei pro pacis concordiam, ut iusticiae ordo poscuerit, cum seniores palatiae pertractare potuero, fratribus meis cum integra delectatione et amore praefuso^d mandare non sileo'; tractansque in archana cordis iam olym caelaverat. Cupiens, his duobus regibus ab invicem semper esse discordis¹, talem inter eosdem^e iudicium termenavit, ut difficile Gothis, quos Alaricus regebat, huius^f culpa compositio suppleretur: ut veniret legatarius Francorum, sedens super aequum, contum aericum tenens in manum, ante^g aula palatiae Alarice, et tam diu Alaricus et Gothi super eum solidos iactarint, quousque legatum et aequum et cacumine conti cum soledis coperirent. Renuntiantes legati Alarico protenus, quod Theudericus huius rei terminasset iudicium, et cum esset difficile haec Alarici vel^h Gothisⁱ supplere, volentis^k fraudem Paterno legato Francorum decipere, quem in solarium^l missum, per nocte^m quod suppositum erat ruens, fracto brachio, vix tandem evasit. Ducitqueⁿ eum Alaricus in crastinum, suos ostendens thesauros et^o cum sacramento dicens, amplius soledus^p non haberit^q, quam^r ad praesens arcis plenis ostenderit. Ubi Paternus unum soledum de pugno^s extrahens suum, proiecit, dicens: 'Hos solidos adarrabo ad partem dominae mei Chlodovei regis et Francis'. Revertens ad Chlodoveo, narrans^t per singula, Chlodoveus² adversus Alaricum Greg. H Fr. II, 37. arma commovit, quem in campania Voglavensem decimo ab urbe Pectava^u miliario interfecit, et maximam partem exercitus Ghothorum inibi gladium trucidavit, regnumque eius a Legere fluvium³ et Rodanum per mare Terrenum et montes Pereneos usque Ocianum mare² abstulit, quod hodiaequ^v dicione condigno^w permanet ad regnum Francorum.

59.^a Theudericus cum papa Romensis^b apostolicum virum Iohannem sine culpa morte⁴ damnasset et Symmacum patricium nullis causis extantibus itemque trucidare fecisset^c, ira percussus divina, a germano suo Gaisirico interficeretur⁵. Fertur in dialiquos^d sancti Gregorii⁴ a quaedam^e sacerdoti visibiliter: ab ipso pontifici et patricio Theudericus vincetus tragetur^f Sicilia in olloam ignis. EXPLICIT^{g. e.}

Cap. 58. 59. 1. 2a. 3. 4a^{*}. b^{2*}. c^{1. 2.}

Cap. 58. a) om. 2a. b) om. 3. c) retentus 2a; tenens 4a^{*}. c^{1. 2.}; tenent 4b^{2*}. d) profuso 4b^{2*}. c^{2.}. e) eos 4b^{2*}. c^{2.}. f) his 2a; culp(a)e 4a^{*}. c^{1. 2.}. g) ad 4b^{2*}; om. 4c^{1. 2.} (habet 4a^{*}). h) et 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2.}. i) hic desinit f. 75; f. 75'. pictura sanctae, ut Monod opinatur, Helenae occupat, calamo exarata 1. k) per add. 2a. l) solarium misso 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2.}. m) sic 2a. 3. 4c^{1. 2.}; nocte 1. n) ducensque 2a. 4b^{2*}. c^{1. 2.}; dicensque 3. o) om. 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2.}. p) soledus corr. soledos 1. q) habere 4b^{2*}. c^{2.}. r) quem 3. s) suo add. 2a. t) ei add. 3. u) peccata corr. peccaua 2a. v) hodie conditioni 3. w) condigne 4a^{*}. c^{1. 2.}

Cap. 59. a) om. 3. 4c^{1. 2.}. b) Romensem 2a. 3. 4a^{*}. b^{2*}. c^{1. 2.}. c) iussisset 2a. d) ita pr. m., dialogo libro sec. m. 1; inde alios 2a; indi ali::: 3; inde aliquos 4a; in dialogo 4a^{*}; in d::: 4b^{2*}; inde aliquid 4c^{1. 2.}. e) quidam 2a. f) traditur 2a. 4c^{1. 2.}; trahitur 3. 4b^{2*}. g) ita solus 1; om. reliqui libri.

1) Hoc veritati repugnat; cf. Junghans p. 79. 2) Locus infra lib. III, c. 24. repetitus est. 3) Cf. Junghans l. l. p. 106, Binding, 'Gesch. des Burgundisch-Romanischen Königreichs' I, p. 212, n. 730, Jahn II, p. 230, qui hos terminos improbant. 4) V. Gregorii Dialogi IV, 31: Et quia Iohannem papam adfligendo in custodia occidit, Simachum quoque patricium ferro trucidavit (SS. RR. Lang. p. 540). 5) V. Anon. Vales.: Sed qui non patitur fideles cultores suos ab alienigenis opprimi, mox intulit in eum sententiam Arrii . . . fluxum ventris incurrit. A fratre Gaisirico Theodericum interfectum esse, hic tantum traditur. De Theoderico II. rege Wisigothorum, qui supra c. 56. a fratre Theoderico (pro Emerico) interfectus esse dicitur, scriptorem h. l. cogitasse, Thorbecke p. 41. acute coniecit. 6) V. 'N. Archiv' VII, p. 443.

60. Chroco^{a. 1} rex Wandalorum cum Suaevis et Alanis egressus de sedibus, Galleas adpetens, consilium matris^b nequissimam utens, dum ei dixisset: 'Se novam rem volueris facere et nomen acquirere, quod alii aedificaverunt cuncta distruae et populum, quem superas, totum interfice; nam nec aedificium meliorem a praecessorebus facere non potes neque plus magnam rem, per qua nomen tuum elevis'. Qui 5 Renum Mogancia ponte ingeniosae transiens, primum ipsamque^c civitatem et populum vastavit; deinde cunctasque^d civitatis Germaniae vallans, Mettis pervenit, ubi murus civitatis divino noto per nocte ruens, capta est civetas a Wandalis. Treverici vero in arenam huius civitates^e, quem munierant, liberati sunt. Post haec cunctas Galleas Chroco cum Wandalis, Suaevis et Alanis pervagans, alias^f subsidione delivit, aliasque^g 10 ingeniosae^h rumpensⁱ, vastavit. Nec ulla civetas aut^k castra^l ab eis in Gallis liberata est. Cumque Arelato obsederint, Chroco a Mario quaedam^m militae captus et vinculis constrictus est². Qui ductus ad poenam per universas civitates, quas vastaverat, impia vita digna morte finivit. Cui^s Trasemundus successit in regnum. Alamanni adversus Wandalus arma commovunt. Uterque consencientes singulare 15 certamen priliandum, duos miserunt. Sed et ille qui a Wandalis missus est ab Alamannos superator. Vietusque Trasemundus et Wandaliⁿ, secundum placetum cum Wandalis, Suaevis et Alanis de^o Gallias praetermissis Spanias adpetivit, ibique multos christianorum pro fide catholica interfecit. Post paucum tempore mare traducta^t in Maurittania^p, credo divino noto fera 20 ducente^s, cum Wandalis vadando transivit; fertur mare ibi septe milia passum latitudinem esse. Mortuo in Mauritania Trasemundo, Hunericus* mente crudelior Wandalis successit in regnum. Avream^q tutam occupans, nimia estrage in christianis exercuit, consiliante Cyrola hereticorum episcopo^r, cuius persecutionem plurimos^s numerus christianorum martyrii palmam sunt coronatae. 25 His diebus Engenius, Longinus^t et Vindemialis episcopi miras virtutis in Christi

*) *Manus s. XIV. inseruit*: Geisericus successit. Hic Carthaginem et Ypponensem cunctasque civitates plures cepit, plurimumque sanguinem catholicorum fudit 3.

Cap. 60. 1. 2a. 3. 4a*. b2*. c1. 2.

Cap. 60. a) litterae C forma maxima 1. b) suae add. 3. c) p. (primo 4c1. 2) ipsam c. 30 4a*. c1. 2. d) que om. 4a*. b2*. e) civitates corr. civitatis 1. f) alia subsidione codd. g) om. 2a. h) ita 1 (e corr.). 2a. 3. i) erumpens 2a; aerumpens 3. k) nec 2a. 3. 4a*. b2*. c1. 2. l) castellum sec. m. corr. 1. m) quidam 2a. n) Wandalis 2a. 4a*; Wandali:, ras. una litt. 3; Vandalis 4c2. o) et G. 2a. p) prius t eras. 1. q) ita pr. m. 1. 2a. 3. 4a; Mauritaniam sec. m. 1, et sic 4a*; Aream 4b2*; Mauretanium 4c1; Africanum Greg. r) ep̄s 2a. s) plurimos corr. plurimus 1. t) om. 35 2a. 3. 4b2*. c1. 2.

1) V. quae Gregorius, H. Fr. I, 32. 34. de Chroco scripsit. Is Chroco Alamannorum regem habet; de Maguntia Mettisque dirutis silet. Quae a Fredegario narrantur maxima ex parte ad saec. V. referenda esse censuit Loebell, 'Gregor von Tours' p. 324², n.; cf. Papencordt, 'Vandal. Herrschaft in Africa' p. 390, Jahn I, p. 277, n. 2) Cf. Greg. I, 34: Chroco vero apud 40 Arelatinsim Galliarum urbem comprehensus, diversis adfectus suppliciis, gladio verberatus interiit, non inmerito poenas, quas sanctis Dei intulerat, luens. A Mario Chroco interfectum esse, solus Fredegarius narravit. Cf. Loebell l. l., qui illum fuisse Marium tyrannum a Trebellio memoratum opinatur (SS. Hist. Aug. cd. Peter II, p. 96). 3) Quae sequuntur cum Greg., H. Fr. II, 2. 3. conveniunt. 4) Greg. II, 2: Post haec prosequentibus Alamannis usque 45 Traductam, transito mare, Wandali per totam Africam ac Mauritaniam sunt dispersi. Itaque apud Gregorium de Traducta oppido agitur. 5) Haec Fredegarius addidit. Cf. Jordan. Get. c. 24, ed. Mommsen p. 90, l. 1.

nomen^a ostendebant, etiam et mortuos suscitabant¹. Cyrola quaedam hominem praeventum datis quinquaginta aures, ut se caecum^b fingerit et clamaret coram Honorico regem, Cyrolae virtutibus lumen accipere; qui tactus a^c Cyrola, caecus efficitur. Postea orationis^d Eugeniae lumen recepit. Instigante Cyrola ab invidiae morbum, Honorico iobente, Eugeni-
nius capite truncatur. Longinus et Vindemialis diversis poenis adfecti^e pro Christi nomen, ad aeternam migrant^f beatitudinem. Honoricus, merito exigente, propriis se morsibus laniavit; indigna^g vita iusta^h morte finivit. Cuiⁱ Childe-
ricus successit in regnum.

61. Ipsoque defuncto, Ghildemeris regnum suscepit, apud quem Bellesarius^{ib} patricius fortissime demigavit. In quem regnum Wandalorum finivit.

62. Iustinianus², priusquam temporibus Iustini imperatore regnum adsumerit, cum esset comex cartarum^a et Bellesarius comex aestabolaris, erantque ab invicem nimia delictione amplexi, iurantes sibi, quantum cuiusquam ex his causa proficerit, pare sem-
piternam fidem servarit. Cum quadam die cum duas germanas^b de Iopanar electas ex genere Amazonas sibi cumcubito meridia sub quasdam arboris in pomario senior Antonia cum Iustiniano discubisset, Iustiniano sopore oppraesso, sol declinans capud eius incaluit. Veniens aquila divino noto, eodem dormiente, calorem solis extinsis alis obumbrabat. Quod cum, Antonia vigilante, fuisset repertum, sperans hoc signum, Iustinianus imperium adsumerit, expertum^c a somno, dicens ei: 'Si imperatur effectus fueris, erit digna ancilla tua tibi concubito'. Et ille subridens, cum ei fuisset difficile hoc esse honore dignum, dixit ad eam: 'Si imperatur effectus fuero, tu mihi eris agusta'. Commutantis^d ab invicem anolis, ait Iustinianus ad Bellesarium: 'Scias inter me et Antunia placuisse, si ego efficior imperatur, ipsa sit mihi agusta. Anolis commutantis hoc foedus inivimus'. Dixitque Antunia: 'Si soror mea tibi agusta, ego Bellesario matrona efficiar'. Dicensque Bellesarius divino^{d*} noto: 'Si Antunia agusta efficitur, tu estratus mei matrimonium sociaris'. Idemque anolis commutandis abierunt. Nec multo post tempore Iustinus imperator bellum in Persis movit; quod cum Calcedona transisset, morbo perit.⁵²⁷ Consenso senato et militum elevatus est Iustinianus in regnum. Oppraesso rege Persarum, cum vinctum^e tenerit, in cathedram quasi honorifice sedere iussit, quaerens ei civitatis et provincias rei publice restituendas; factisque, pactionis^f vinculum firmarit. Et ille respondebat^g: 'Non dabo'. Iustinianus dicebat: 'Daras'. Ob^h hoc loco illo, ubi haec acta sunt, civetas nomen Daras fundata est iusso Iustiniano, quaeⁱ usque hodiernum diem hoc nomen nuncopatur³. Post receptas provincias et civitatis plurimas, quae

Cap. 60. 61. 1. 2a. 3. 4a*. 4b2*. c1. 2. Cap. 62. 1. 2a. 3. 4a*. 4b2*. c2.

Cap. 60. a) xpianorum o. 4b2*. c1. 2. b) ut secum 2a. 3. 4a*. 4b2*. c1. 2. c) om. 2a. 3. 4a*. 4b2*. c1. 2. d) orationes 4a*; oracione 4b2*; orationibus 4c1. 2. e) adfecti 2a. 3; afflicti 4b2*. c1. 2. f) migrabant 2a. 3. 4b2*; migrarum 4c2. g) sic 2a. 3. 4c2; indignā vitā 1. h) digna 2a. i) a Cui c. 61. incipit 2a. 3. 4b2*.

Cap. 62. a) carta tarum 4a; castarim (?) 4a*; castrorum 4b2*; canturam corr. canturum 4c2. b) gesna corr. germanis 1; germanas 2a. 3. 4b2*. c2. c) expertumque 2a. d) comutatisque ad i. 4b2*; Commutates 4c2. d*) Bellesarius: Divino noto si *Monod* (quod praeferram G. H.). e) iunctum 2a. f) pactionem 4a. a*; paccionibus ut v. 4b2*; pactioni 4c2. g) responderet 2a. h) ab 3. i) qui 2a. 3. 4c2; om. 4b2*; u. in h. 2a. 3. 4b2*.

1) Gregorio teste solus Vindemialis ferbatur mortuum suscitasse. 2) Has fabulas obscenas unde Fredegarius sumpserit, nescimus. Insunt autem ea, quae cum rebus gestis conveniunt; cf. Papencordt l. l. p. 390. 3) Daras urbs a Iustiniano moenibus praesidiisque variis munita (cf. Procop. Pers. I, 3, 10, II, 13, de aedif. II, 1—3, III, 5) sila erat haud longe a Nisibi; v. d'Anville, 'L'Euphrate et le Tigre' p. 53—55. Anno 507. urbs ab Anastasio imperatore ampliata, Anastasiopolis vocata est; cf. Procop. Pers. I, 20; Evagr. Schol. III, 37 (Migne,

a rege huiusmodi ordine Iustinianus suae ditione adsumserat, omnibusque firmatis, permisit eum in Persas^a regnum recipere. Revertens Iustinianus cum magno triumpho Constantinopole, sedem tenens imperiae, Antunia, sumtis secum quinque aureis, duos dedit hostiariis, permessa est introire palatio; tres dedit ad tenentis velum, ut sua causa permitteretur^b suggerere, dicens ad Iustinianum: 'Clementissime imperator, iuvenis⁵ aliqui in hanc^c civitatem dedit mihi anolum in sponsaliae arras et meum sibi accepit, promittens et sacramento^d firmans, aliam non nuerit^e, sed me haberit uxorem. Dilatatur^f haec causa. Quod iobis, piissime imperator, ut fiat?' Dixitque Iustinianus: 'Non liceat hanc promissionem, si facta est, mutare'. Tunc illa^g porrigens anolum^h: 'Dominus cognuscat, cuius fuisset anolus isti, et quis eum mihi dedit, tibi latere non potest'ⁱ.¹⁰ Cumque cognuscens Iustinianus anolum quem dederat, recordatus suae promissione, iobit eam cobicolum intromitti^k, vestisque induae splendedis^l; suo aestratu in nomini agusti sociavit. Quod cum perlatum fuisset in populo, factione senatus vulgo clamitat: 'Domine emperator, redde muliere nostra'. Quod Iustinianus audiens, diligenter inquirens inicium factionis huius, duos ob hoc verbo^m iubetⁿ senatores interfeci^o. Omnes¹⁵ quiaeverunt in posterum^p, ne quisquam audebat exinde verbo proferre. Accipit et Bellesarius Antoninam^q uxorem^r. Cum unico amore Iustinianus diligerit Bellesarium et eum patricium partibus Africae, quod a Wandalis non fuerat occupatum, instituisset eumque multis opibus adsiduae ditaret, quaerebat senatus ob invidia, quo pacto eum perdere potuissent, dicentes Iustinianum unianimiter, ingredienti segillate ad eum:²⁰ 'Si Bellesarii consilium voluissemus subcumbere, iam olim ab imperio fueras degradatus. Ipse disponit^r, ut tibi succedat in regnum'. Quod ille audiens, tacite adversus Bellesarium zelum ducens, cum consilio senatu iobet, eum ab Africa Wandalus expugnare. Ibi viri fortissimi^s et multi legionis militum a Wandalis saepe fuerant trucidati. Bellesarius habens pueros proprios 12 milia, quos propriis stipendiis alebat^t, viros^u fortis²⁵ ad^v prilio, et de patriciatum 18 milia priliatores veros, qui procedebant ad bellum. His auditis, Bellesarius, cum arbitraret impossibile Wandalos superare, grave^w merore perterritus, ad propriam remeavit. Cumque eum Antunina^x adffictum et merentem vidisset, et non potebat cognoscere, quae haec esset adffictio, sollicita per pueris, nec quisquam^y ei hanc rem indicare potebat, dum omnibus illis esset incognitum, rever-³⁰ tens ad ipsum, dixit: 'Domeni mi, quare merore depraeemeris et more solito veniens de imperio non laeteris? Ne forte aliquid sit offendiculum. Indica mihi huius causae eventum, forsitan^z ancilla tua inibit tibi consilium oportunum, ut revertatur maeror in laetitia'. Dixitque Bellesarius ad eam: 'Haec causa consiliare mulieribus non expedit, nec quicquam est tecum in hanc rem utile^a'. Illa vero cum esset christiana, narrans virum:³⁵

Cap. 62. 1. 2a. 3. 4a*. b2*. c2.

Cap. 62. a) Persia 4b2*; gressas 4c2. b) permittetur 3. c) hac 2a. 4b2*. c2. d) f. sacramentum 2a. e) noverit 2a. 3 (ubi corr. nuberet). 4a*; accepturum corr. accepturam 4b2*; nubere 4c2. f) dilatur 4b2*; dilatetur 4c2. g) om. 2a. 3. 4b2*. c2. h) ait add. 3. i) ita 2a. 3. 4a*. c2; pot. . . pr. m., poterit vel potest sec. m. 1. k) introire 2a. l) splendidissimas 2a (e corr. splendissimas). 3 (e corr. splendidissimes). 4a*. c2. m) v. i. om. 2a; i. om. 3. n) om. 4b2*. c2. o) interfecit 2a. 3. 4b2*. c2. p) postremum nec 3. q) Antoniam 3. 4c2. r) desinit 4z1. s) fortissimi corr. fortissime 1. t) ita 1. 4b2*; habebant 2a. 3; habebat 4a*. c2. u) :: viros 1; et v. 4b2*. c2. v) ab 3. w) gravem errore 1. x) Antonia, ut infra 3. 4c2. y) quicquam 2a. z) sic 3. 4b2*; fort: m pr. m., forte sec. m. 1; forsitan 2a. 4c2; cf. supra p. 81, l. 11. a) utle (?) corr. utile 1. 45

Patr. Gr. LXXXVI, p. 2676). Is hanc nominis etymologiam protulit: λέγεται δὲ πρὸς τινῶν Δάρας τὸ χωρίον προσηγορίαν λαχεῖν, διότι Δαρεῖον αὐτόθι κατηγωνίσαστο παντάπασιν Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν ὁ Φιλίππου. De veriloquio Fredegariano v. Schuchardt, 'Der Vokalismus des Vulgärlateins' II, p. 511. 1) Antonina (Antunia perperam p. 85, l. 25) uxor Bellesarii erat, at coniugi Iustiniani nomen Theodoraе fuisse notissimum est, quae re vera ex lupanari 50

‘Scriptum est: *Salvabitur vir infidelis per mulierem fidelem*. Indeca mihi, quae sit 1. Cor 7, 11. ista condicio. Credo de omnipotentis Dei virtute, ut detur tibi consilius divina inspiratione, ut possis dies malos evadere’. Bellesarius haec audiens, narrat uxori decreto imperatoris, contra Wandalis iret ad bellum. Dixitque Antunina ad eum: ‘Vovi, tae deinceps baptizatum^a Christum dominum, Trinitatem inseparabilem credi fideliter; scias: illius virtutem et solatium Wandalus superabis, et eris ob hoc gloriosior^b, quam fuisses’. Quod Bellesarius devotissime se impleturum promittens, dixit ad eum Antonina: ‘Duodece milia pueros, quos proprios habemus^c, adhibe tecum 4 milia; et decem et octo^d patriciatus tui pugnatores, adhibe tecum 12 milia. Ibis^e cum eis terrenum exercitum, et ego de pueris 8 milia et ex militibus 6 milia vadam^f evicto navale. Statuta diae pariter undique circumdemus castra Wandalorum; divino protecti auxilio, superavimus eos. Domine mi, si huius^g fueris usus consilium ancillae tuae^h, providentia Dei optata perficiesⁱ. Qui nobiscum in domo sunt, non te cognuscant merentem; quid corde rete-neas, hilari vultu significa. Cum tu terreno et ego mare iter arripemus^j, signum daturi invicem^k, noctis tempore focus tui in litore faciant, et nos lucernas in naves erigemus ut aequae^l sit eventus noster. Nec oportet quemquam urguere, sed pariter phalangis uterque circumdemus inimicis’. Cum fuisset consilius huius rei Antuninae utelis, uterque sic properant. Wandali cum Ghyldemere eorum principe, cumperto exercito ter-reno, navali prilio paenitus ignorantis, castra metantes super litore maris, congregatis^m liberis et mulieribus, contra Bellesario procedunt ad bellum. Cum iam prope conflictum adessent certamine, Antuninaⁿ cum suis exivit in litore, omnesque liberos et mulieres Wandalorum delivit, nec animal quicquam ex illis vivere permisit. Nuncius velocissime ad Ghyldemere pervenit, uxores et liberos Wandalorum fuisse delitis. Ghyldemer et Wandali, destructa phalanga priliae, retrorsum^o curso veloci pergunt ad castris. Tunc Bellesarius et Antunina undique circumdatis Wandalis trucedant, et usque ad inter-
 nitionem deliti sunt. Ghyldemer rex cum paucis duodecem tantum Wandalis in quo-
 dam castro tutissimo fugiens, nec tamen liberatos^p. Coartatus angustians^q Ghyldemer
 petebat Bellesario, tantummodo non legato eum imper. praesentaret^r. Bellesarius pro-
 mittens, nec ferri^s nec ligni neque corridiae nec aeris legamini non constringeretur^t,
 Ghyldemer credens, a Bellesario captus est, regale tamen legamen^u catena argentea eum
 constringit, sociusque suos interfecit, illum tantum singulum Iustiniano praesentavit;
 quem Iustinianus in palatio habitare iussit suo. Sed a suis exputus, a diversis oppro-
 briis oppraemebatur graviter, petensque imperatore: ‘Non possum tantis oppropriis suste-
 nire; exputum me et repinetum habitatores palatii tui oppraemunt. Melius^v mihi est
 mori quam vivere. Si iubebas^w, qui me expuunt et oppraemunt, duodecim ex his^x,
 ego singulos eum aequum quem habui ante conspectum gloriae tuae armati accederemus
 ad prilium; cognuscebas, cui ex nobis sit utelitas an ignavia’. Quod Iustinianus pro

Cap. 62. 1. 2a. 3. 4a*. b2*. c2.

Cap. 62. a) baptizandum et C. d. et T. 4b2*; baptizaturum Christo et Domini T. 4c2. b) glo-
 riosus 2a. c) de illis *sec. m. in litura scr.* 3. d) milia *add.* 2a; 11 mil 3. e) et ibis 2a; in
 ibis, *sed in sec. m. in litura scr.* 3. f) vado 2a. 3. 4b2*; Vodo 4c2. g) huius (his 4a*; usus 4b2*. c2)
 fueris, *om.* usus 2a. b. 3. 4a*. b2*. c2. h) per *add.* 2a. b. i) perficiens 2a. 3. k) in invicem 3.
 l) aque *corr. sec. m.* eque 1; ut ea quae (ut aquae 4c2) sit 2a. 3. 4a*. c2; causa siugnificandi ad-
 ventus 4b2*. m) *om.* 4a*. b2*. c2. n) Antunina *corr.* Antunina 1. o) et rursus 3. p) libe-
 ratur 4a*. c2; liberatus est 4b2*. q) angustiiis 4b2*. c2. r) presentare 2a. 3. 4c2; se presentari 4b2*.
 s) ferro n. ligno n. corrigiae (*corrigia e corr.* 3) 2a. 3. 4c2. t) constringitur 3. u) legam *corr. sec. m.*
 legamen 1 *et sic* 3. 4a*; ligamen 2a. 4c2; ligamine hoc est c. 4b2*. v) o. me. Melius c. m. 2a. 3. 4a*. b2*
 (*ubi o. me desunt*). 4c2. w) iubeas 3. 4b2*. c2; inbes 4a*. x) et *add. libri praeter* 1.

*accita erat. Neque Antonina moribus aut genere praestabat; cf. Procop. Anecdol. c. 1; Isambert,
 ‘Hist. de Iustinien’ p. 264. 1) In Carthagine expugnanda exercitum pedestrem classem seculam
 esse constat.*

spectaculum^a 12 iuvenis huius prili Ghylde-mer cum aequites iussit configi. Ghyl-
 demer vero cum contra eos adgreditur, fuga fingens, hos 12 singillatim totus interfecit.
 Post haec iusso Iustiniani Ghylde-mer eunucus fietur^{b.1} et in provincias contra Persas
 vicinas patricius ordenatur, et multa prilia et victurias contra Persos aegit. Senatus
 adversus Bellesarium dinuo invidia sectantis, cum Iustinianum eum faciunt odiosum,⁵
 quod ille victuriam super Wandalis elatus, imperio vellet arreperere. De patriciati hono-
 rem degradatur, cum non potuissent perficere, ut interficeretur. Iustinianum ab honore
 imperiae dignitate conantis eiecere factionem, quadam die Iustinianum hortantes, ut cir-
 cum expectaret et consolatum² populi daret; electum quaedam nomen Florianum volentes
 imperio sublimare. Iustinianum custodia singulum retinentes, eiusque coronam abstulta,¹⁰
 Iustinianus mittens puerum^c ad Bellesarium, ut ei adiuveret. Illi^d dicens: 'Sublimatus
 honoribus quod habui fuisset, poteram adiuvere; modo nihil ei posso praestare^e ad-
 iuturium'. Ordenans suis pueris circum adpraehendere, ubi cathedra imperiae Floriani
 parabatur. Ipse illis partibus adoraturum se Florianum fingens, praecedit^f, dicensque
 pueris^g: 'Omnes inimicos meos circueto cathedram imperatori video; quodcumque me¹⁵
 inientem videritis, et vos sitis facturi'. Illi fingens^h Florianum adorare, gladium per-
 cussitⁱ, omnesque inimicos suos^k suae circumdantes pueri interfecerunt. Coronam impe-
 riae captam, ad Iustinianum veniens, dixit: 'Adulatores tui te ab honorem imperiae degra-
 dati sunt; ipsorum consilium usus, consensus es humilitatem meam. Ego vero tibi red-
 dam bona pro malis, et non fidem tuam tractans, sed meam meminens promissionem,²⁰
 fidemque servans inlibatam'. Inposuit coronam capitis Iustiniani eumque in^l imperio
 constituit. Bellesarius multa prilia cum Persis agens, eos gloriosissime vicit. A Buccel-
 lenum^m quidam Franco in Aetalia superatus³ est: tantae victuriae nomenis gloriosus
 a Bucceleno victus, nomen vitamque admisitⁿ.

PRAEFATIO GREGORII^a.

25

Decedente^b atque immo potius pereunti ab urbibus Gallicanis liberalium cultura litte-
 rarum, cum nonnullae res^c gererentur^d vel rectae vel inprobe, ac feretas gentium desaeviret^e,
 regum furor acuaeretur, aeclesiae inpugnarentur ab hereticis, a catholicis tegerentur, ferveret^f

Cap. 62. 1. 2a. 3. 4a*. b2*. c2. Praef. 1. 2a. 3. 4b2*. c1. 2.

Cap. 62. a) pro (per 4c²) spectaculum 2a. 3. 4c²; ex spectaculo 4a*. b) ita 1. 3 (e corr.);³⁰
 fieretur 2a; fict 4a*; fit 4b2*; efficitur 4c². c) desinit 4z⁵. d) et ille d. 2a. 4b2*. c2; respondens ille d. 3.
 e) a. p. 2a. 3. 4a*. b2*. c2. f) procedit 2a. 3. 4b2*. c2. g) suis add. 2a. 4a*. b2*. c2. h) se add.
 2a. 3. 4a*. b2*. c2. i) percussit eum 2a; eum p. 3. 4a*. b2*. c2. k) suae, om. suos 2a; suos sui
 3. 4a*. c2; suos, om. suae 4b2*. l) om. 3. m) ab Uccelenum 1, ut infra; A Buccileno 2a; Ab
 ::celino 3 (infra abuccelino); ab ucellino 4a*; Abucilino 4b2*; Ab ucillino 4c1 (infra abucillo); Abucil-³⁵
 lino, ut infra 4c2. n) desinunt 4a* (in f. 155, f. 155'. vacuo relicto; f. 156. sequuntur: Dio-
 nysii opera ex interpretatione Sarraceni) atque 4z⁴. — EXPLICIT LIBER TERTIUS add. 2a; EX-
 PPLICIT LIBER CHRONICE .III. 3; EXPLICIT LIBER 4a. b1. 2; EXPLICIT LIBER IERO .PRI-
 MUS 4b2*; EXPĒ LIĒ I 4c1; EXPLICIT LIĒ .II. 4c2. — In 3 sequitur: INCIPIIT LIBER QUINTI
 IULI HELARIANI DE CURSU TEMPORUM — EXPLICIT LIBER QUINTI IULI HELARIANI editus⁴⁰
 apud Migne, Patrolog. Lat. tom. XIII, quem 3b post Gregorium transposuit, codices 4 generis pro libro
 primo habent, Hippolyti libro generationis, ut supra p. 18. monuimus, omisso.

Praef. a) INCIPIIT PRAEFATIO (PREFATI 4a) GRECA (GREGA 4b1) 2a. 4a. b1. 2. c1. 2;
 INCIPIIT PRAEFATIO GRECA LIBRI :IIII: 3; Incipit praefatio in librum secunde cronice 4b2*.
 b) Decedant eo 2a. 4a; Decedante: 3. c) nonnulli (nonnulla 2a) aeres 1. 2a. 3. 4b2*. d) geruntur⁴⁵
 2a. 4b2*. c2; gereruntur 3. e) deserviret 2a. f) fervet 3.

1) Gelimer captus neque eunuchus neque patricius factus, sed in Galatia provincia fundis
 donatus est; cf. Isambert l. l. p. 491. 2) 'Consulatum dare est missilia spargere, quod con-
 sules facere solebant, cum magistratum adibant', Forcellini ed. de Vit II, p. 432. 3) Cf. Greg.
 III, 32, infra lib. III, c. 50.

50

Christi fides^a in plurimis, tepisceret in nonnullis, ipsae^{a*} quoque aeclesiae vel ditarentur a devotis vel nudarentur a perfedis, nec repperire possit quisquam peritus dealectica in arte gramaticos, qui haec aut stilo prosaico aut metrico depingerit verso: ingemiscebant saepius clerique^b, dicentes: 'Vae diebus nostris, quia periet studium litterarum a nobis, nec repperiretur^c in populis, qui^d gesta praesentia promulgare possit in paginis'. Ista etenim atque et his similia iugiter intuens dici, pro commemoracione^e meritorum^f, ut noticiam adtengerent venientum^g, etsi incultu effatu^h, nequeⁱ tamen obtigere vel certamina flagiciosorum^k, rectae viventium; et praesentem^l his inlicitis stimulis, quod a nostris fari plerumque miratus sum, quia: 'Phylosophantem rethorem intellegunt pauci, loquentem rusticum multi^m'. Libuit etiam animoⁿ, ut pro supputatione annorum ab ipso mundi principium libri primi poneretur^o initium^p.

Greg. II. Fr.
Praef.

INCIPIIT CAPETOLARES LIBRI QUARTI¹, QUOD EST SCARPSUM
DE CRONICA GREGORII EPISCOPI TORONACI. IN CHRISTI
NOMINE FIAT^a.

1. De Chunis et Agecium patricio.
2. De Francorum origine et eorum regibus.
3. De docibus Francorum tres et pugnas cum re pubelea.
4. De Francis et Valentiniano imperatore.
5. De regis dinuo in Francis creatis.
6. De Iuviano et Constantino vel Honorio imperatores.
7. De eversione urbis Treverice^b, quae a Francis facta est per^c Lucium.
8. De Castino domesticorum comiti^d pugna cum Francis.
9. De initium regis dinuo^e Francorum.
10. De Avito imperatore.
11. De Hilderico regi Francorum et Wiomado^f Franco.
12. De Basina regina et Chylderico.

Praef. Index. 1. 2a. 3. 4a. b^{2*}. c^{1. 2}.

Praef. a) fideles in plimis 2a. a*) ipsaae 1. b) clerique 2a; clerici 4b^{2*}; clericive 4c¹; cleri vq 4c²; plerique *Greg.* c) repperietur 2a; repperi::tur 3; rep(p)eritur 4b^{2*}. c^{1. 2}. d) qu(a)e 2a. 3. e) commeratione 2a. f) praeteritorum *Greg.* g) venientes 2a. h) effectu 3. i) nequivi *Greg.* k) flagiciorum suorum 2a: vel vitam *om. Fred. cum codd. B Greg.* l) presedentem 3; praesidentem 4c^{1. 2}; praesertim *Greg.* m) multis 2a. n) anim 1. 2a. 3; animi 4b^{2*}. c^{1. 2}. o) ponetur 3; liberi ponetur (*sed* poneretur 4c²) i. primi 4b^{1. 2. 2*}. c^{1. 2}. p) *una pagina vacat* 1; EXPLICIT PROLOGUS *add.* 2a; EXPLICIT PREFATIO LIBER 4a; EXPLICIT PREFATIO DŌ GRATIAS AMEN 4b^{1. 2}; EXPLICIT PREFACIO 4b^{2*}; EXPL̄ PF̄ 4c¹; EXPL̄T PF̄ 4c².

Index. a) INCIPIUNT CAPITULA LIBRI (QUOD EST *add.* 2b) · IIII · EXCARPS. DE CRONICA GRECUM EPISCOPIS TORONACI 2a. b; INCIPIUNT CAPITULA LIBRI (*desinit prior pars Leidensis, incipit altera in bibliotheca Vaticana iam asservata*) QUARTI, QUOD EST EXCARPSUM DE CRONICA GREGUM EP̄S THORONACHI 3; INCIPIUNT CAPITULA LIBRI, QUOD EST EXCARSUM DE CHRONICA GRECUM EP̄S THORONACI (THORONACIS 4b^{1. 2}) 4a. b^{1. 2}; INCIPIUNT CAPITULA 4b^{2*}; INCIPIUNT CAPITULA LIBRI, QUOD EST EXCAR̄P̄ (EXCARP̄S 4c²) DE CHRONICIS GRECUM EP̄S THORONACIS (TORONACIS 4c²) 4c^{1. 2}. b) Treveriae 3. c) p Lucium 1; plg 2a; per Locum 3; per Lucum 4b^{2*}. d) com̄ 1. c) divino 3. f) Viuiomado 3.

1) *Cum Hieronymum Idaciumque Fredegarius in unum librum coegerit, hunc nullo modo quartum librum esse posse, manifestum est. Sin autem Isidori chronicon Claromontano codici adnezum h. l. ut tertium librum inserueris, ultimus quintus designandus esset, cum in indice quartus, post prologum chronica sexta dicta sit. Titulos igitur minime inter se conciliandos esse, nemo est qui non videat. Sed mendum sine dubio vetustissimum tollere nolui.*

13. De Eorico rigi Gotorum et baselica^a sancti Iuliani^b.
 14. De Idicium aelemosina tribuente.
 15. De inicium rigni Chlodoviae^c et Syagrium patricium.
 16. De Chlodoveum^d et sanctum Remidium episcopum^e urbis Reminsis.
 17. De Gundiocum regem Burgundionum et filies eius. 5
 18. De Chlodoveo rigi et Chrodehilde riginam et Auriliano, qui follem perdedit.
 19. De Aridio^f sapiente et eius consilio.
 20. De coniuncione Chrodechilde et Chlodoveo.
 21. De initium christianetates Chlodoviae et beatum Remedium, qui eum
 baptizavit. 10
 22. De Godeghisilum et Gundobadum^g et Chlodoveum^h.
 23.ⁱ De consilium Aridiⁱ sapientis, Gundebadum et Chlodoveum regis.
 24. De Alarico regi Gotorum et Chlodoveo.
 25. De interitum Chloderico, filium Sygiberti regis.
 26. De interitum Charirico^k rigi. 15
 27. De interetum Ragnachari^l reg.
 28. De interetum Chlodoveae reg.
 29. De divisionem regni inter filiis^m quattuor Chlodoviaeⁿ rege^o.
 30. De Amahrico^p, filium Alarici^q reg.
 31. De Alanis^r, qualiter in regno Francorum interfecti sunt. 20
 32. De regis Toringorum, et Toringia dicione Francorum subgicatur^s.
 33. De Gundobadum et filium eius^t Sigismundum.
 34. De transetum Sigismundi^u.
 35. De obetum Chlodomere.
 36. Quod^v rignum Burgundiae dicione^w Francorum subgicatur. 25
 37. De pacem falsam inter Childeberto et Theuderico.
 38. De Chrodechilde^x regina et nepotibus suis^y, qui a^z Chlothario sunt interfecti.
 39. De obetum Theuderici.
 40. De Childebertum et Theudebertum contra^a Chlothario agentes.
 41. De Childebertum et Chlotharium in Spaniam^b exercitum adgressis. 30
 42. De Theuthachadum^c regem Spaniae interfectum.
 43. De uxorem et filia Theuderici regi^d Italiae interfectis et compositione.
 44. De Theudebertum in Aetalia ingressum et Aethaliam receptam.
 45. De Vir duninsis^e a Theudeberto recoperatis.
 46. De mortem Chlodechilde riginac. 35
 47. De Agylianem regem Spaniae.
 48. De Atagildum^f regem Spaniae.
 49. De Theudebaldum, filium Theudeberti.
 50. De Buccelenum^g ducem, Belesarium^h et Narsaedem patricies.

Index. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 40

Index. a) ecclesia 2a. b) martiris (martyris 4c²) *add.* 4b^{2*}. c¹. 2. c) Choldoviae 3.
 d) Chodoveum 3. e) *om.* 3. 4b^{2*}; *post u. R.* *add.* 4c¹. 2. f) Aurii 3. g) Gundebad. 2a. 3, *ut*
infra, 4c¹ (*infra* Gundbado). c²; Gebado 4b^{2*} (*infra* Gundebado). h) Cño 2a; regem *add.* 3. 4c¹. 2.
 i) *titulum pr. m. in marg. suppl.* 2a. i^r) Aridis *Monod.* k) Chererico 2a; Charerico 4b^{2*}; Char-
 rico 4c¹. 2. l) Ragneharii 2a. m) q. f. 2a. n) Choloveo 3. o) rege *corr.* regis 1. p) Amal- 45
 licho 3. q) &larici 3. r) Alamannis 4b^{2*}. c¹. 2; *scribe* Danis. s) subiecta 3. t) *om.* 2a.
 u) regis *add.* 2a. v) De eo quod 2a; De quod 3. w) *om.* 2a. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. x) Chrochilde 3.
 y) *om.* 3. z) *sec. (?) m. add.* 1. a) *bis scriptum* 1. b) *ita* 2a; Spanicim 1; Spania cum 3
 (*ubi c. suppl.*). 4c²; Hispaniam cum 4b^{2*}. c) Theoda *infra c.* 42. d) regi *corr.* regis 1. e) Vir-
 dunis 3. f) Atagildum *postea corr.* Atanagild. 1; Athagildum 2a; Athanagyllum 3; Athanagild. 4b^{2*}. c¹. 2. 50
 g) Bucelino 4b^{2*}; Bucillino 4c¹. 2. h) Belsar. 2a. 4b^{2*}; et Belsar. 4c¹. 2.

- 51.^a De regnum Chlotharii et pugna cum Saxonibus.
52. De Childebertum et Chramnum^b, filium^c Chlotharii.
53. De mortem^d Childeberti.
54. De exilio Waldetrade^e, relicta Childeberti, et interitum Chramni^f.
55. De obetum^g Chlothariae et divisionem regni inter filius eius 4.
56. De Gunthechramnum^h et reginam Marchytrudaeⁱ et ancilla Bobilanae^k.
57. De Sigybertum^l et Brunichilde regina.
58. De Chrodinum^m ducem et bonitatem eius.
59. De Gogonem effectum maioremⁿ domus.
60. De Chilpericum, quod Galesindam^o, sororem Brunichilde^p, accepit.
61. De Chunis et Sigybertum regem.
62. De Arvernus^q et Celso patricio.
63. De Athanagildo^r, Leuvanae^s et Leuvildo^t regibus Spaniae.
64. De obitum Iustiniani et imperium Iustini.
65. De Langobardorum gente et eorum^u origine^v et nomine^w.
66. De obitum Alboenum^x regis Italiae.
67. De Langobardis in Francia prorumpentibus.
68. De Mummolo patricio et Langobardis vel Saxonebus.
69. De Chlodoveum, filium Chilperici^y.
70. Quod^z Chilpericus civitates de rignum Sigiberti pervasit.
71. De interetum Sigyberti et pacem Gunthaechramni.
72. De exilio Brunichilde et rignum Childeberti.
73. De reppotacionem^a annorum ab Adam usque transitum Sigyberti.
74. De Meroveum^b, filium Chilperici, et Brunichilde.
75. De Chlodovium, filium Chilperici, et pugnam Mummoli patricii et Desideriae ducis^c.
76. De pugnam inter Suaevos et Saxones.
77. De comete Brittanorum.
78. De Guntharamnum et Childebertum adoptatum in^d filium.
79. De Iustiniani^e imperatoris amentiam et uxorem eius Suffiam.
80. De tinsuro^e Narsedis patricium.
81. De largissimis aelemosenis Tiberiae imperatoris et Subfia^f agusta.
82. De rigimini Childeberti et inundacionem aquarum et igne de caelo, civitati et vicis urentem^g.

Index. 1 (a c. 68; cf. n. a). 2a. 3. 4b². c¹. 2.

Index. a) folio uno exciso, *index capp.* 51–67. *perit* 1. b) Hramnum 2a. c) *ita* 2a. 4c¹. 2; filio Chlotarii (Chlothario 3) 3. 4b². d) morte 2a. e) *ita infra c.* 54; Waldetrude 2a; Walderad(a)e 3 (?). 4b². c¹. 2. f) *om.* 2a. g) *ita* 3; obitu 2a. h) *ita scripsi*, cf. *infra tit.* 71: Gunthaechramni; Gunthethramnum 3. i) *ita* 3; Machetrudae 2a (*infra* Marcytrudis vel Marcitrudis *appellatur*); Martitrude 4b²; Marchitrude 4c¹ (*ubi chi e corr.*). c². k) *ita* 3; Babyloñ 2a. l) Segeb- bertum *corr.* Sygeb. 2a; Sygiberto 3. m) *ita infra c.* 58; Hrodinum 2a; Rodinmm 3. 4c¹. 2; Rodino 4b². n) maior est d. 3. o) *ita* 3. 4b²; Galdsindam 2a; Gaylesindam 4c¹; Galesindam 4c²; *infra c.* 60. Gachylisinda, Gachylosinda, Gachyloisinda *appellatur*; Galsuenda, Galesuinda *Greg.* p) *ita* 4c¹. 2. q) Avernis 3. r) Athanagyldo 3. s) Levanae 3. 4b²; Levane 4c¹. 2. t) Leville 4b²; Leu- vilde 4c¹. 2. u) *om.* 2a. v) origini 3. w) *ita* 2a; nomen 3. 4c¹. 2 (*infra tit.* 83. 87. *noñ* 1 *scripsit*). x) Alboini 3 (?). 4c². y) Chliperici 1, *postea corr.* z) De eo quod 2a. a) reppota- cionem *postea corr.* suppotacione 1; supputacione 2a; repotationem 3; reputacione 4b²; supputatio- nem 4c¹; subputacionem 4c². b) Mereveum 2a; Moroveum 3. c) *om.* 2a. d) *pr. (?) n. suppl.* 1. e) tonsuro *corr.* tonsura 4b²; cinsurio 4c¹. 2. f) Suffiam agustam 2a; Suffia a. 3; Suffia a. 4c¹; Suf- ficia a. 4c². g) cirente 3.

1) *De Iustino agitur.*

83. De filiam Sigyberti nomine^a Sidegundem¹, uxorem Ermengildu^b.
 84. De mortem filiis^c Chilperici tres.
 85. De fugam Mummoli.
 86. De pacim Chilperici et Childeberti falsa^d.
 87. De reclauso nomine^a Ospicio. 5
 88. De mortem Chlodini ducis.
 89. De Gundoaldo, filio Chlothariae, qui rignare ciperat, et interfectionem Mummoli.
 90. De quod^e Chilpericus Parisius^f invadit.
 91. De temorem Chilperici, ut Eternoacum^{g-2} fugit. 10
 92. De Childebertum, quod in Aetaliam fuerat adgressus.
 93. De Chilperico, quod filiam^h suam in Spaniaⁱ cum thinsauris derexit et in continuo Cala villa mortuus est^k.

Greg. H. Fr. 1. Cumque Wandali praeterissent a Galliis, nec multo post tempore
 II. 2. Chuni^a Gallias ingredi disponcbant. Quod cum beatus Arvatus^b episco- 15
 ib. II. 5. pus Thungrorum^c civetatis audisset, Romam perguit ad limina sancti Petri
 apostoli; ibique cottidianum^d ieiunium et vigiliis adsiduae faciens, in
 visione somnii ab apostulo responsum accipiens, decretum ab Altissimo, Chonus
 ingredi Gallias; protenus ad civitatem suam rediret: precipiens^e eius oboe-
 tus^f, hoc malum non videret^g. Aecium patricium huius chronici³ gesta laudatur. 20
 ib. 8. Virilis habitu^h formatus, animo alacer, membris vegetus, aequisⁱ prumptissimus, sagittarum
 peritus, conti impiger, bellis aptissimus, pacis aptatur^k caelebris, nullius^l avariciae sectatur,
 bonis animae praeditus, iniuriarum patientissimus, labores adpetens, inpavidus pericolorum,
 famis, sitis, vigiliarum tolerantissimus. Cui ineunte aetate praedictum liquet, quanti potentiae
 fati^m destinarentur, temporibus suis lucisqueⁿ caelebrandus. Haec superdictus^o storiogra- 25
 phus⁴ de Aiecio narrat. Cum inisset certamen cum Chunis, que gessit, Ydatius suae
 ib. 7. storiiae huius volumine narrat⁵. Nam his diebus orationem uxoris suae, ad limina
 beatissimorum apostulorum^p Petri et Pauli ieiuniis et vigiliis discurrentem,
 intercedentibus apostulis, Aiecium^q a periculis liberatur. Revelatum^r cuius-
 dam pauperi, nuntiantem, uxoris Aieciae orationibus fuisse^s salvatum. Quod 30
 cum a pauperi^t proditum fuisset, pauper caecitate percutitur.

Index. Cap. 1. 1. 2a. 3. 4b^{2}. c^{1. 2}.*

*Index. a) nomī 1. b) ita, ut videtur, 1; Ermengyldo 3. c) filiis et tres om. 4c^{1. 2}
 (non 4b^{2*}). d) falsae 2a. 3. 4c^{1. 2}. e) De eo quod 2a. f) Parisius 2a. g) Aeternoacum 2a;
 Eternoaco 3; Eterno a quo 4b^{2*}; Ch. et quod in Camaraco f. (confugiit 4c²) 4c^{1. 2}. h) filium suum 2a. 35
 i) Hispaniam pro i. S. 3. k) EXPLICIUNT CAPITULA. INCIPIT LIBER ·III· (TERTIUS 4c²)
 add. 2a. 4c²; EXPLICIUNT (EXPLICIT 3. 4b^{1. 2}) CAPITULA . INCIPIT LIBER add. 3. 4b^{1. 2}. c¹;
 EXPLICIUNT CAPITULA add. 4a; Incipit liber m. recentior in marg. notavit 4b^{2*}.*

Cap. 1. a) Chum postea corr. Chuni 1. b) Arucius 2a; Servacius 4b^{2}; Arvacius 4c¹.
 c) Theugrogorum, exp. prius u 2a; Tungrorum 4b^{2*}; Theuchrorum 4c^{1. 2}. d) prius t e corr. 1. 40
 e) praedicens 3. 4b^{2*}. c². f) obitum et hoc 4b^{2*}. c². g) viderit 3. h) habitudinis, decenter for-
 matus Greg. i) i. e. eques. k) artibus Greg. l) nullus corr. nullius 1. m) ita 1 cum Greg.;
 factis vell. n) i. e. locisque. o) supradictus 2a. 4b^{2*}. c². p) apostl 1. q) om. 2a. r) Revela-
 tumque est c. 2a; R. est c. 4b^{2*}. c². s) fuisset 2a. t) a pauperibus 3.*

1) Ingundis filia Sigiberti appellabatur. Fredegarius idem mendum infra c. 82. commisit, ex 45
 verbis Gregorii Sed Ingundis (Egundis B 1. 2) nomen quoddam Sedegundem formans. 2) in
 Camaracinsim cum thinsauris — — est adgressus infra c. 91. 3) Scil. Gregorii. 4) Renatus
 Profuturus Frigiredus, ex quo Gregorius haec hausit. 5) Scilicet supra II, 53; cf. 'N. Archiv'
 VII, p. 439.

2.^a De Francorum vero regibus beatus Hieronimus¹, qui iam olim fuerant, scripsit, quod prius Virgilii^b poetae² narrat storia: Priamum^c primum habuisse regi; cum^d Troia fraude^e Olexe cāperetur, exinde fuissent egressi; postea Frigam habuissent regem^d; befaria^f divisione partem eorum^g Macedonia fuisse adgressa; alii cum Friga vocati Frigiis^h, Asiam pervacantes, litoris Danuvii fluminis et mare Ocianum con-
sedisse; dinuo byfaria devisione Eurupam media ex ipsis pars cum Francionem eorum rege ingressa fuisse. Eurupam pervagantis, cum uxoris et liberis Reni ripam occupant, nec procul a Reno civitatem ad instar Trogiae nominis aedificare conati sunt³. Ceptum quidem, sed imperfectum opus remansit. Residua eorum pars, que super litore Danuvii remanserat, elictum a se Torcothⁱ nomen regem, per quem ibique^k vocati sunt Turchi¹; et per Francionem^m hii alii vocati sunt Franci. Multis post temporibus cum ducibus externas dominationis semper negantes

Greg. II, 9.
Fred. II,
4—6.

3. Francos transegisse conperimus usque ad Marcomere, Sonnoni^a et Gene-
baudum ducibus. Cum quibus temporibus imperatoris Theodosiae⁴ in Germania^b prorumpentes, pagus^c depopulantes, etiam Coloniae metum incusserunt. Quod cum Treverus perlatum fuisset, Nanninus^d et Quintinus magisteri militum, collecto exercito, Francos de Germania eiexerunt^e. Apud Carbonariam de Francis stragies fietur. Post Eraclio et Ioviano^{f.5} cum exercito ultra Renum transeuntis, disponentis Francos ad internicionem perducere^g, tantae stragies ex militibus a Francis factae

Greg. II, 9.

Cap. 2. 3. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}.

Cap. 2. a) *m. sec. add., et sic deinceps* 1. b) Virgilii 3. c) Primiamum 3. d) e. T. — F. h. r. om. 4b^{2*}, eadem *m. in ima marg. supplet.* 4c¹ (*habet* 4c²); regem om. 3. e) fraudā 3. f) benefaria corr. bifaria 2a, ut infra. g) eorū corr. eorum 1. h) Frigus 4b^{2*}; Friges 4c^{1. 2}. i) Torchot 2a. 3. 4b^{2*}. c²; Torethoth 4c¹; Torquoto supra II, 6. k) que om. 2a. 4b^{2*}. c^{1. 2}. l) Torchi 3. 4c²; Thochi 4b^{2*}; Thorchi 4c¹; Turqui supra II, 6. m) Frantionem 3.

Cap. 3. a) Sonnini 3. b) sic 2a. 3. 4b^{2*}. c¹; Germaniā 1. c) paucos 3; pauciis 4b^{2*}. d) Nanininus 4b^{2*}; Namninus 4c^{1. 2}. e) ita, ut videtur, 1, corr. eiecerunt. f) Iovinian. 2a (ut infra). 4c¹ (*fere*); Iovinian. semper 3. 4b^{2*}. c², saepe 2a. g) perduceret 2a (*ubi ante*). 3.

1) *Aimoinus II, 10. primus Hieronymi Vitam S. Hilarionis (Hier. Opp. IV, p. 2) hic intellegi opinatus est, quem, ne alios commemorem, praecipue Ruinart p. 548, n. d secutus est. De continuato chronico Hieronym., quod vulgo Prosperi chronicon imperiale audit, cogitavit Zarncke, 'Berichte d. k. Sächs. Ges. d. Wiss. zu Leipzig' 1866, p. 257 sqq. Is cum per Bethmannum comperisset, nomina regum Francorum in vetustis membranis illius chronici deesse, Wormstalli libro, 'Die Herkunft der Franken von Troia', p. 77, recensito in 'Literarisches Centralblatt' 1869, p. 381. exposuit, librum Aethici 'a Hieronymo presbytero delatum ex cosmographia' h. l. laudari. Sed si Aethicum ante Fredegarium scriptum esse statueris, potius Librum historiae Francorum quam Fredegarium ex illo pendere Lüthgen, 'Die Quellen und der hist. Werth der fränk. Trojasage', p. 54. probavit. Idem primus vidit, p. 31 sqq., Hieronymum, qui de regibus Francorum scripsisse dicitur, eum esse qui fabula originis Francorum auctum 'Scarpsum Gyronimi' scripsit. Re vera quae mox sequuntur supra II, 4—6. fusius narrata sunt, uno loco excepto, ubi de urbe Troia a Francis condita agitur. Cf. 'N. Archiv' VII, p. 438 sqq. 2) V. Loebell, 'Gregor v. Tours' p. 479¹; Zarncke l. l. p. 267; Lüthgen l. l. p. 15 sqq. 40. Supra II, 4. ex 'historiarum libris' hae fabulae sumptae dicuntur esse. Is forte locus Fredegarium movit, ut Hieronymo Vergilium adderet. 3) Urbs Xanten, posteris saeculis Troia nuncupata, hic indicata videtur esse; cf. Zarncke, 'Berichte der Sächs. Ges.' l. l. p. 268. 284, n. 12; Waitz, 'Iordanus v. Osnabrück' p. 15; Lüthgen l. l. p. 41. Ceterum Ulicem Asciburgium condidisse narrat Tacitus Germ. c. 3. 4) Nam cum dicit, Maximum intra Aquileiam, amissam omnem spem imperii, quasi amentem resedere Greg. 5) Heraclio Iovinianorum tribuno Greg.; cf. Jahn I, p. 297, n. 8.*

Greg. II. 9 sunt, ut Aeraclius et Iovianus cum paucis de eodem prilio potuissent evadere¹, nec ulterius adversus Francos praesumpserunt arma adrepere. Post paucum temporis Arbogastis superbiae aelatus adversus Francos arma commovit^a; cum eos^b demigans, victus effugit².

4. Franci³ Treverus hiemando resedere praesumunt. Valentiniano imperatore⁴ infra 5 privato modum redactum, militaris rei cura Francis satillitibus tradita, cyvilia^a quoque officia transgressa in coniuratione Arbogastis, sacramentis obstricti sunt. Arbogastis Marcomerem et Sonnonem ducibus⁵ odiis insectans, exercito fraude Francos deceptus urendusque, cum decursis foliis nudi atque arentes silvae insidiantes adgredere⁶, transgressum Renum^b, paum que^c Amai^d incolunt depopulatus est^e. 10

5. Dehinc, extinctis⁷ ducibus^a, in Francis dinuo regis creantur ex eadem stirpe, qua^b prius fuerant.

6. Eodem tempore Iovianus ornatus^a regius adsumpsit. Constantinus fugam vertens, Aetaliam^b dirigit; missis a Ioviano^{c, 8} principe obviam percussoribus, super Mentia^d flumene capite truncatur. Multi nobilium iusso Ioviani apud Arvernus capti et a^e docibus 15 Honoriae crudeliter interempti sunt.

7. Treverorum civitas factione uni ex senatoribus nomen Luci a Francis capta et incensa est. Cum Avitus⁹ imperator esset luxoriae deditus^a, et iste Lucius habens mulierem pulcherrimam cunctorum, fingens^b Avitus ob^c infirmitatem corporis^d lectum depraesumere, iussit^e ad omnes sinatricos, eum quererent. Cumque uxor venisset Lucio, 20 vim ab Avito oppressa fuisset, in crastino surgens de stratu Avitus dixit ad Lucio: 'Pulcras terras habes, nam frigidus labas'. Haec indignante Lucio, suae factione derepta est civitas et incensa a Francis.

8. Castinus domesticorum comex^a expeditionem accepit contra Francos, eosque¹⁰ proterit^b, Renum transit, Gallias pervagatur, usque ad Paerineos montis pervenit. 25

9. Franci electum a se regi, sicut prius^a fuerat, crinitum, inquirentes diligenter, ex genere Priami^b, Frigi et Francionis super se creant^c nomen^d Theudemarem^e, filium

Capp. 3—9. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c¹. 2.

Cap. 3. a) h. l. m. sec. c. 4. incipit 1. b) eosdem 3.

Cap. 4. a) civilico 3. b) regnum 3. 4b^{2*}. c¹. 2. c) ita 3; ¶ 1; quae 2a. 4c¹. 2. d) Chama- 30 mavi Greg. e) om. 2a.

Cap. 5. a) h. l. sec. m. cap. 5. incipit 1; capp. numeri desunt 4c¹ (habet 4c²). b) q e corr. 1.

Cap. 6. a) ordi (de?) natus corr. ornatus 1. b) in Italiam 2a. c) ad (ita etiam 2a. 4c¹. 2) Ioviano corr. a Ioviniano 3. d) Mintium Greg. e) om. 3.

Cap. 7. a) deditis 2a. b) fingens 1; fingens se 2a; fingesse 3. c) ab 2a. 3. 4c¹. 2; 35 om. 4b^{2*}. d) pectoris 4b^{2*}; porcores 4c¹; pocores 4c². e) iussis 2a. 3. 4c¹. 2.

Cap. 8. a) cum pro comex 4b^{2*}. c¹. 2. b) proderit R. transit 2a.

Cap. 9. a) om. 3. b) Primiami 3, ut supra; Priami primi et F. 4c¹. 2. c) creatur 4b^{2*}; creantur 4c¹. 2. d) nomen corr. nomene 1. e) Teudemere 2a; Theudemere 3; Theudere 4b^{2*}. c¹; Theodere 4c². 40

1) Gregorio teste non evasit, sed exstinctus est. 2) De consilio Arbogastis bellum cum Francis ineundi Gregorius ex Sulpicio retulit, nihil autem de bello ipso. 3) Arbogastes Treveris hiemavit, teste Sulpicio Alexandro, quo Gregorius hoc loco usus est. 4) paene add. Greg. 5) subregolus Greg. 6) oculere non possent Greg. 7) Haec absurde Fredegarius finxit e Gregorii verbis: Iterum hic (scil. Sulpicius), relictis tam ducibus quam regalibus, aperte 45 Francos regem habere designat. 8) a principe Greg. Incaute Fredegarius hic quae de Honorio Frigeridus scripsit tribuit Iovino. R. 9) De Avito senatore et cive Arverno, qui 'cum Romanum ambisset imperium, luxuriose agere voluit', v. Greg. II, 11. 10) Omissis versibus duobus, in quibus Gregorius de Stilicone egit, sequentia Castino tribuit Fredegarius, cum ad Stiliconem pertineant. 50

Richemeris^a, qui in hoc prilio, co^b supra memini, a Romanis interfectus est. Substitu- Greg. II, 9.
tuetur^c filius^d eius Chlodeo in regno, utilissimus vir in gente sua, qui apud Esbargium^e
castrum resedebat, quod est in termino Thoringorum. Burgundionis quoque Arrianorum
secta utebant, sedentes in Cysalpinis^{f.1}. Chlodeo^g, missis exploratoribus ad urbem Cama-
racum, perlustrans^h omnia, ipse sequitur, Romanus proteritⁱ, civitatem capit, usque Sumi-
nam^k fluvium occupavit. Haec generacio fanaticis usibus culta est. Fertur, super litore ib. 10.
maris aestatis tempore Chlodeo cum uxore resedens, meridiae uxor^l ad mare labandum
vadens, bistera Neptuni² Quinotauri similis eam adpetisset. Cumque in continuo aut
a^m bistera aut a viro fuisset concepta, peperit filium nomenⁿ Meroveum^{o.3}, per co^p
regis Francorum post vocantur Merovingii⁴.

10. Avitus imperator luxuriose^{a.4}, apud Placenciam urbem episcopus ordenatur, et ib. 11.
post^b ad basileca sancti Iuliani fugiens, vitam amisit.

11. Childericus viro, filius Merotheo, cum successisset patri in regno, nimia ib. 12.
luxuria dissolutus, filias Francorum stubro tradit^a. Illi vero ob^b hoc indignantes, eum^c
de regno eieciunt. Wiomadus⁵ Francus fidelissimus ceteris Childerico, qui^d eum, cum
a Chunis cum matre captivus duceretur, fugaciter liberaverat, haec eventum aureum
eum Childerico dividens, dum cerneret^e, eum Franci interficere conarentur, dixit-
que ei: 'Fugi in Thoringia, latita aliquantulum ibi. Si tibi^f potuero Francos placare,
istum aureum medium tibi ad signa dirigo; et si non potuero, ubicumque adgressus
fueris, mihi notam facias viam^g tuam. Quandoquidem potuero et istam partem tibi
direxero, partis^h coniuuncti unum efficerint solidum, tuncⁱ securus patriam repedabis'.
Childericus habitans in Thoringia apud regi Bysino^k uxoremque^l eius Bysinam, latuit^m.
Franciⁿ tunc Eieio^o unanimiter regem adsciscunt. Wiomadum amicus Childerici sub-
regulus^p ab Eieio^q Francis instituetur^{r.6}, eiusque consilio omnes Francos singulos
aureos tributavit⁷. Adquiescentes inpleverunt. Dicens iterum ad Eiegio Wiomadus:

Capp. 9—11. 1. 2a. 3. 4b^{2}. c^{1.2}.*

Cap. 9. a) Richemeris 2a. 3. 4b^{2}; Richimeri 4c^{1.2}. b) co postea corr. quod 1; quo
2a. 4b^{2*}. c^{1.2}. c) substituertur 1, corr. d) e. f. Chloveus (Chlodoveus 4b^{2*}. c²) 4b^{2*}. c^{1.2}. e) um
eras. 1; Hesbergim 2a; Hesbargem 3; Asobargim 4b^{2*}; Hesbargim 4c^{1.2}; Dispargum Greg. f) Chus-
alpinis 3; Chisalpinis 4b^{2*}. c¹; Chisalpis 4c². g) Chlodo(u)ueus 4b^{2*}; Chlodoveo 4c^{1.2}; item infra.
h) perlustras corr. perlustrans 1. i) proderit 2a. k) nam e corr. pr. m. 1. l) eius add. 4b^{2*}. c^{1.2}.
m) om. 2a; ad 3 (infra ad v.). n) nomen corr. nomene 1. o) Merotheum 2a; Macroveum 4c¹;
Meroceum n. 3. p) postea corr. quem 1; quo 2a. 3; proptter quod 4b^{2*}; pro quo 4c^{1.2}. q) Mero-
vingum 3; Meronigi 4b^{2*}; Mervingi 4c¹; Meroingi 4c².*

Cap. 10. a) l. a. P. u. e. om. 2a. b) postea ad ecclesia (basilicam 4b^{2}. c²; beselica 4c¹)
2a. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}.*

Cap. 11. a) tradidit 2a. 4b^{2}. c²; tradedit 3. b) om. 4b^{2*}. c^{1.2}. c) em corr. eum 1.
d) quo 3. e) e. cum (quod 4b^{2*}) F. eum i. (i. eum 4b^{2*}. c^{1.2}) 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. f) p. t. 4b^{2*}. c^{1.2}.
g) vias tuas pr. m. corr. viam tuam 1. h) partimque pr. m. corr. partis^h 1. i) om. 3. k) Bisin.
semper 2a; Basin. 4b^{2*} (semper). 4c^{1.2}. l) uxorque eius nomine Basina (Bisinam 2a; Basinam Greg.)
4b^{2*}. c^{1.2}. m) lacuit postea corr. latuit 1. n) Francis 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. o) Egidium Greg.
p) sub regulis 4b^{2*}. c^{1.2}. q) Eiecio iterum F. 3. r) instituerunt 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}.*

1) habitabant trans Rhodanum Greg. *Cisalpinam Galliam Fredegarius dicit eam quam
Romani Transalpinam vocabant. Vide supra lib. II, c. 36; Monod l. l. p. 232. 2) De hac
fabula egit Müllenhoff, 'Die Merovingische Stammsage', in 'Zeitschrift für deutsches Alterthum',
ed. Haupt VI, p. 432. 3) Cf. Waitz, 'VG'. II, 13, p. 32. 4) agere volens om. Fred.
5) relinquens ibi hominem sibi carum Greg., qui nomen nullum habet. Ceterum de hac Fred.
relatione v. Junghans, 'Geschichte der Könige Childerich und Chlodovech' p. 6 sqq. et p. 140.
6) V. Pertz, 'Geschichte der Meroving. Hausmeier' p. 16. 7) De hoc tributo v. Waitz,
'VG'. II, 23, p. 273.*

·Gens haec durissima, que mihi^a agendum iussisti, parum adtributati sunt, superbiam saeviunt: iubae. ut ternos soledus tributentur^b'. Quod cum factum fuisset, adquiescentes Franci dixerunt: 'Melius nobis^c est ternos soledus tributa dissolvere^d, quam cum Childerico gravissimam vitam ducere'. Wiomadus iterum ad Egegio dicens: 'Revellis existunt tibi Franci; nisi preciperis ex eis plurimus iugulari^e, eorum superbia^f non 5 mitigas^g'. Electis a Wiomado 100 inutiles et in necessitatibus incongruos ad Eiegio direxit, quos Eiegius, consilio Wiomadi usus, interficere iussit. Wiomadus secretius dicens ad Francos: 'Non suffecit tributa quas solvetis^h? Quamdiu hoc malum sustenere volestis, ut parentes vestri sicut pecora iugulentur?'. Tunc Franci unianimiter dicentes: 'Si Childerico ubicumque potuissemus conperire, libenter eum super nos reci- 10 pebamus ad regem; forsitan per ipsum de his adffictionibus eripiebamus'. Tunc Wiomadus protinus ad Eiegium vadens, dixit: 'Modo est gens Francorumⁱ tuae disciplinae perdomita'. Dans idemque consilio, laegatus ad Mauricio^k imperatore^l dirigi, gentes que vicinas erant possi^m adtrahi, ut vel quiquaginta milia soledorum ab imp. dirigerentur, quo potius gentesⁿ accepto in munere se imperio subiecerint. Addens^o dixit- 15 que ad eum: 'Aliquantulum solidos tuae instantiae locum accipiens militavi; parum servus tuus argentum^p habeo. Vellebam cum tuis legatis puerum dirigere, ut melius Constantinopole mihi argentum mercaret'. Tunc acceptis ab Eiegio quingentos in munere aureos, quos ad hoc opus emendum transmitteret, misit puerum creditarium^q sibi cum mediam partem aureae, quem^r cum Childerico deviserat, saccellum plenum 20 plunbeis, quod puer pro solidos secum portaret. Conperto iam Childerico Constantinopole esse, cum legatis Eiegi puer adgreditur his verbis instructis^s, ut legatis^t prece- derit et Childerico^u protinus nunciaret, priusquam legati conspectum imperatoris venirent, quod Eiegius, qui tributa publicis^v aerariis solvi debebat, tributa imperatori^w solvendum quereret. Quod cum Childericus Mauricio^x imperatori nunciasset, repletus forore et 25 indignationem, cum legatis Eiegio^y ei presentati fuissent, his verbis suggerentes, iobit eos retrudi in carcerem. Dixitque Childericus ad Mauricium imperatorem: 'Iobe me servo tuo ire in Galleis^z; ego forem^a indignationis tuae super Eiegio ulciscor'. Multis munerebus a Mauricio Childericus ditatus^b, evicto navale revertit in Galliis. Quem cum Wiomadus, nunciante puero, conperisset, castro Barro^c ad^a ipsum venit et a 30

Cap. 11. 1. 2a. 3. 4b². c¹. 2.

Cap. 11. a) ad *add.* 2a. b) tribuentur 3. c) est (*e corr.*) nobis 2a. d) solvere 4b². c². e) iugulare 2a. f) superbia *corr.* superbiā 1. g) migas *corr.* mitigas 1. h) qua s. (solvistis 2a) 3. 4c¹. 2. i) Francorumque d. 2a. 3. k) Miricio 3; Martianum *Chr. a.* 741. l) imperatore *corr.* imperatorē 1; *om.* 2a. m) posse 2a. 3. n) *om.* 3. o) Addensque dixit ad 35 2a. 4b². c². p) largentum *corr.* argentum 1. q) quae 2a. 4c¹. 2; que 3; quo *e corr.* 4b². r) instructus 4b². c². s) *m. al. corr.* legatos 1. t) Childeri *postea corr.* Childerico 1. u) impr. 1. v) Maurucio *corr.* Mauricio 1. w) Eiegi *h. l.* 3. x) Gallis *corr.* Galleis 1. y) et *add.* 2a. z) est *add.* 3. a) ab 2a.

1) *Fred. erravit: Mauricius enim 120. fere anno post Childericum obiit; cf. Pertz l. l. p. 152.* 40 Marcianus *corrige vult Labarte, 'Hist. des arts industriels au moyen âge' I, p. 454.* 2) *De creditariis v. Waitz, VG. II, 2³, p. 75, n. 6. 'Theudorus creditarius sibi puer' supra lib. II, c. 57. commemoratur.* 3) *Non unum est huius nominis castrum, vulgo Bar, de quo hic locus intelligi possit. Tam enim Barro ad Albam, quam Barro ad Sequanam competere potest. Barrum-Ducis, quod nunc videtur ceteris celebrius, tunc temporis nondum constructum fuisse Valesius putat. At 45 cum pagi Barrensis mentio fit ab annis fere mille in testamento Wolfandi comitis pro conditu monasterii Sancti Michaelis in agro Viridunensi et in aliis eius aevi monumentis, locum hunc iam tunc celebrem fuisse oportuit, ut pago cognomini nomen indiderit, qui proinde hic potuerit designari, licet serius Barrum-Ducis cognominatus. R.*

Barrentibus^a receptus est, eorumque^b omnes redditus publicus pro initium receptionis consilio Wiomadi benigne concessit. Deinde ab omnes Francos resublimatur in regno, multaque prilia cum Eiegio egit; plures strages ab ipso facti sunt in Romanis.

12. Basina, qui Bysinum regem in Thoringia iugalem habebat, cum audisset Greg. II, 12. Childericum a Francis in regno sublimato, curso veloci, relinquens Bisinum, ad Childericum transit^a. Qui cum eam^b sollicite interrogaret, qua de causa ad eum de tam longe venisset, respondisse fertur: 'Novi', inquit, 'utilitatem tuam, quod sis valde strenuus, ideoque veni, ut habitem tecum. Si uteliorem sub caelo scissem, ad eodem^c expetissem'. Quem Childericus gaudens, et diligens^d eiusdem pulchritudinem, in coniugio copulavit. Cum prima^e nocte iugiter stratu iunxissent, dicit ad eum mulier: 'Ac nocte a coitu virile abstenebimus. Surge secrecius, et quod videris ante aulas^f palaciae dicis ancillae tuae'. Cumque surrexisset, vidit^g similitudinem bisteis leonis, unicornis et leopardi^g ambulantibus. Reversusque, dixit muliere que^h viderat. Dicit ad eum mulier: 'Domini mi, vade dinuo, et quod videris narra ancillae tuae'. Ille vero cum foris adisset, vidit bysteas similitudinem ursis et lupis deambulantibus. Narrans et haec mulieri, compellit eum tercio, ut iret et quod videbat nunciaret. Cumque tercio exisset, vidit bisteas minores similitudinem canis et^{h*} minoribus bestiis ab invicem detrahentes et volutantes. Cumque Basinae haec universa narrasset, abstinentes se casteⁱ usque in crastinum, surgentes de stratu, dixit Basina ad Childericum: 'Que visibiliter vidisti^k viritate subsistunt. Haec interpretationem habent: Nascitur nobis filius fortitudinem leonis signum et instar tenens; filii viro eius leopardis et unicornis fortitudine signum tenent^l. Deinde generantur ex illis qui ursis et lupis fortitudinem et voracitatem eorum simulant. Tercio que vidisti ad^m discessum columpna regni huius erunt, que regnaverintⁿ ad instar canibus et minoribus bisteis; eorum consimilis erit fortitudo. Pluretas autem minoribus bisteis, que ab invicem detrahentes volutabant, populos sine timore principum^o ab invicem vastantur'. Concepit Basina et peperit filium nomen Chlodoveum. ib. 12. Haec fuit magnus et pugnator egregius, ad instar leoni fortissemus cyteris regibus. Chil- ib. 18. dericus cum Odovacrum regi² Saxonorum Aurilianis pugnans, Andegabo victor perrexit³. Mortuo Egegio, reliquit filium Syagrium^p nomen. Eodem tempore Brittonis de Betoricas^q

Capp. 11. 12. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}.

Cap. 11. a) ita 1 (corr. Barrentibus). 3. 4c¹; ab arrentibus 2a. 4b^{2*}; a parentibus Chron. i. 741; parentes Aim. I, 7. b) que om. 2a. 4b^{2*}. c².

Cap. 12. a) transiit 4b^{2*}. c². b) ea solite (corr. sollite) 2a. c) ad eum 3. d) diligenter 3. e) pri postea corr. prima 1. f) aulans corr. aulas 1, et sic 2a. g) leub. corr. leup. 1; beobardo corr. leobardi 2a. h) quem 3. h*) suppleas pluretas ex l. 24. i) casti 3. k) v. v. s. h. om. 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. l) tenens 4b^{2*}. c^{1. 2}. m) addissem pro a. d. 2a. n) regnaverunt 3; regnaverit 4b^{2*}. c^{1. 2}. o) principium 2a. 3. p) n. Siagrium 4b^{2*}. c^{1. 2}. q) Beturicas (Betorecas 3; Betorica 4b^{2*}; Bituricas 4c^{1. 2}) a 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}.

1) De visione Basinae cf. Brosien p. 14, Waitz, 'VG'. II, 2³, p. 397. Qua in curanda vel potius fingenda scriptor Danielis visionem (Dan. c. 7) exemplum sibi proposuisse videtur. Daniel 'quatuor bestias grandes' videbat: prima quasi leaena, secunda similis urso, tertia quasi pardus erat; quarta 'habebat cornua decem'. Fredegarius autem leonem, unicornem, leopardum simul prodendos curavit, deinde ursum quidem eduxit, sed lupum socium dedit, tum minores bestias ipse addidit, dum apud Danielem ut omnes robore praestant, ita ultima bestia reliquas superat. Etiam 'interpretationem sermonum' Fredegario similem esse patet. Daniel: haec, inquit, quatuor bestiae magnae quatuor sunt regna, quae consurgent de terra. At dum Danieli quartum regnum 'maius omnibus regnis' est, Fredegarius ultimos reges viles, effeminatos tradit. Quod qua ratione a scriptore Franco saeculi VII. mutatum sit, nemo est qui non intellegat.

2) Apud Greg. titulo caret, dux in Libro hist. Franc. c. 8. appellatur; cf. Junghans l. l. p. 14, n. 3.

3) Childericum Aurelianis pugnasse, Adovacrium vero cum Saxonibus Andegaros venisse, tradit Gregorius. Fred. haec confudit.

- Greg. II, 18. ad Gothis expulsi, multi apud Dolensem perempti. Paulus comex cum Romanis et Francis bellum Gothis intulit et predas egit. Childericus, Odovacro superato, Paulo cometae inter-
- ib. 19. fecit, Andegavo obtenuit. His actis, inter Saxones et Romanos bellum gestum^a. Saxones terga vertentes, multis ex eis extinctis, insulae eorum eum multo populo interempto Francis capte adque subversi^b sunt. 5
- ib. 20. 13.^a Ipso anno^b terre motus fuit. Eoricos Gothorum rex 14. sui^c regni anno^b baseleca^d sancti Iuliani Brivate¹ columnis ornatam^e mirificae construxit. Regnans Eoricus
- ib. 21. an. 20^f. In Burgundia nimia famis oppressio advenit. Cumque populus a fame diversis regionibus dispergeretur, nec esset qui alimunia preberit,
- ib. 24. 14. Aedicius^a quidam ex senatoribus magnam tunc rem in Deo^b fecisse perhibetur. 10
Misit pueros suos cum aequitibus et plaustris per vicinas sibi civitatis, ut eos qui inopia vexabantur sibi adducerent. Cunctus pauperis, quos invenire potuerunt, adduxerunt ad domum eius; ibique eos tempore sterelitatis pascens, a fame liberavit. Fuerunt plus quam 4 milia, quos aluit usque tempore ubertatis. Post quorum discesso vox e celis lapsa pervenit, dicens Aedicio: 'Quia fecisti rem hanc, tibi et semine tuo panes non indiget in 15
sempiternum'. Aedicius mirae velocitatis fuit; pluris² vicibus multitudinem Gothorum cum
- ib. 25. paucis³ in fugam convertit. Aevatrix^c rex Gothorum excidens Spanum^d limitem, gravem in Gallies intulit persecutionem.
- ib. 27. 15. Defuncto Childerico, Chlodoveus, eiusdem filius, regnat^a pro eo. An. autem quinto regni eius^b Syagrius Romanorum patriei⁴ apud civitatem Sexonas, quam quondam 20
pater suos tenuerat, sedem habebat. Quem Chlodoveus cum Ragnachario^c intruens, Syagrius inlesum^d cernens exercitum, terga vertit et^e ad Alaricum regem Tolosa^f curso veloce perrexit. Glodoveus legatus ad Alaricum^g mittens, ut eum redderet; alioquin noverit, sibi bellum inferre. Ad ille metuens, ut Gothorum^h pavere mus est, Siagrium vinctum legatis traditⁱ. Quem Ghlodoveus custodiae mancipavit, regnumque^k eius acceptum, eum gladium 25
truncare^l precipit. Chlodoveus, eo quod esset fanaticus, ecclesias depretare permisit.
- ib. 27. 16. Igitur de ecclesia Remiciani^a urbis⁵ orcium magnum hostis abstulerat cum reliqua menisteria^b. Sanctus ac^c apostolicus Remedius pontifex eiusdem urbis ad

Cap. 12 — 16. 1. 2a. 3. 4b². c^{1. 2}.

Cap. 12. a) est add. 4b². c². b) subver corr. subversi 1.

Cap. 13. a) numerus erasus et ante Eoricos relatus est 1. b) an. 1, quod pro anno positum h. l. retinere nolimus. c) anno r. s. 2a; r. s. a. 4b². c². d) ita 1; ecclesia 2a. 3; basilica 4c¹; basilicam 4b². c². e) ornatum corr. ornatam 1. f) 27 pcrperam Greg.; Fredegarius mendum correxit.

*Cap. 14. a) Ecdic. Greg. semper. b) Dñō 2a; confisus om. Fred. c) CCEUATRIX 1; 35
.cc.enatrix per G. 2a. 3; Ducentos (ducentus 4c^{1. 2}) Evagrus per G. 4b². c^{1. 2}; Evatrix cold. B Greg. d) Ispaniis 4b²; Spanorum 4c^{1. 2}.*

*Cap. 15. a) regnavit 4b². c². b) r. sui 4b². c^{1. 2}. c) Regnahario 2a; Regnachario 3. 4b². d) inlesum 2a. 3. e) et om. 2a; ad om. 3. 4b²; Adalrigum 4c¹; Adalricum 4c² pro ad A. f) Tholosam 4b²; Tholosae 4c^{1. 2}. g) Alarum 2a; Alricum 4c^{1. 2}. h) Gothurum corr. Gothorum 1. 40
i) tradidit 2a. 4b². c²; tradedit 3. k) regemque postea corr. regnumque 1. 3. l) ita 1. 4c^{1. 2}; trucidare 2a; trucari 4b²; feriri mandavit Greg.*

Cap. 16. a) Remicianis 2a; Remensi corr. Remense 4b²; Remisiane 4c^{1. 2}. b) ministerii ornamenta Greg. c) om. 3; atque 4b². c^{1. 2}.

1) Brivate a Fredegario probe additum est. Est Saint-Julien de Brioude; cf. Longnon, 45
'Géographie' p. 494. Sed qui basilicam ornavit Victorius dux, non Euricus rex erat. 2) quadam vice Greg. 3) decim viris Greg. 4) rex Greg. 5) de quadam ecclesia Greg., qui de Remedio quoque nihil retulit. Loening, 'Geschichte des deutschen Kirchenrechts' II, p. 7 n., bene censuit, quae Fredegarius adiecit, dubiae fidei esse, cum perspicui non possit, qua de causa Gregorius Remedii nomen silentio praeterisset. 50

Chlodoveo veniens, postolans^a, si aliud de sacris vasis recipere non mereretur^b, saltem vel Greg. 11, 27. orcium illum recipere. Audiens rex, dixit: 'Mitte nuncium^c usque Suissionas; ibi que adquisita sunt devidenda erunt. Si mihi illud sors dederit, petitionem tuam implebo^d'. Cum preda in medio devidenda puneretur, ait rex: 'Rogo, ut saltem mihi vas istud^e extra partem concedatis'. Haec regem dicenti, respondent Franci: 'Gloriosi rex, que cernimus tua sunt, sed et nos tui^f sumus; domini, quod tibi placet, fac'. Tunc unus levis, invidus et facilis voce magna orceum impulit, dicens: 'Nihil hinc accipies, nisi quod tibi sors vera largitur'. Rex iniuriam hanc patientiae leniuit. Sortem positam, acceptum orceum beati Remedii transmisit, servans abditum sub pectore vulnus. Kalendas Marcias¹ iussit omnes armorum^g phalangiae ostensurus. Ubi cunctis circuebat, venit ad orciae percussorem, dicens ad eum: 'Inculca est arma tua, neque securis est utiles². Adprehensam securae eius terrae deiecit. Et ille cum paululum inclinatus fuisset, rex elevatis manibus securae capud eius defixit^h: 'Sic', inquit, 'et tu Suissionas orceo fecisti'; magnam sibi per hanc causam timorem statuensⁱ.

17. Fuit igitur Gundiochus rex Burgundionum ex genere Athanarici regis persecu- ib. 28. toris. Huic fuerunt quattuor filii, Gundobadus, Godegyselus, Chilpericus et Gudemar. Gundobadus Chilpericum, fratrem suum, interfecit^a gladium; uxorem eius, legato ad collo lapide, aquis inmersit; duos filios eorum gladio trucidavit²; duas filias exilio^b condemnavit, quarum senior nomen Saedeleuba³ mutata veste se Deo devovit, iunior Chrothechildis^c vocabatur.

18. Porro^a Chlodoveus legationem in Burgundia sapiens mittens, conperentes^b Chro- ib. 28. thechilde. Et cum non esset licetum eam videre, Chlodovius Aurilianum quendam ex Romanis ingenio quo poterat Chrotechildem praevidendam direxit^c. Ad ille nisi singulos, ad instar mendico peram ad dorso ferens, veste deforme, illis perrexit partibus, anolum Chlodovei, quo potius crederetur, secum portans. Cumque ad Ianuam^{d, 4} civitatem, ubi Chrotechildis cum germana Saedeleuba sedebat³, venisset, et illas hospitalitate^e peregrinis sectantes, eum causae mercedes suscepissent^f, et pedis eius Chrotechildis lavaret^g, Aurilianum verbo secreto, inclinans ad eam, dixit: 'Domina mi^h, grande verbo tibi nunciaturus sum, si loco dare dignas, ubi secrecius suggeram'. Illa annuens, verbo secreto audiens, dixitque Aurilianus: 'Chlodoveus rex Francorum me direxit; si voluntas Dei fuerit, teⁱ vult culminis sui sociare coniugium. Ut certe fieris, hoc anulum tibi direxit'. Quem illa accipiens, gavisus gaudio magno, dixitque ad eum: 'Accipe centum soledus pro laboris tui munere et anolum hoc meum. Festinans revertite ad dominum tuum et dic ei: 'Si me vult matrimonium sociari, protenus per legatus^k patruo meo Gundebado postoletur. Legati qui veniunt obtenta^l ad presens firment, placitum sub

Cap. 16—18. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1, 2}.

Cap. 16. a) postolas corr. postolans 1; poscens Greg. b) meretur 2a. 3. c) nun(c)cios 4b^{2*}. c^{1, 2}. d) impleo 2a. 3. e) vastu dextera pro v. i. e. 2a. f) ui e corr. m. al. (tuos pr. m. Monod) 1; tuo — dominio Greg. g) armatorum 4b^{2*}. c². h) divisit 4b^{2*}; dirigit 4c^{1, 2}. i) timorem fecit 2a. 3 (sed 4 recte).

Cap. 17. a) interficit 2a. b) exillo postea corr. exilio 1. c) Chrothildis vocatur 2a. 3; Rotechildis 4b^{2*}; Rotechildis 4c¹ et infra 3.

Cap. 18. a) nulla cap. distinctio, sed prima littera eminet 4c^{1, 2}. b) ita 1. 4c¹; conparentes 2a; conberentes 3; comperientes 4b^{2*}. c². c) om. 2a. d) Ianuam 3. e) hospitalitates 2a; hospitalitatem 4b^{2*}. c^{1, 2}. f) suscepisset 3. g) lavavit Aurilianus (sic etiam 4c¹; Aurelianus 4b^{2*}. c²) 2a. 3. h) mihi 2a. i) vult te 2a. 3. k) legatum 4b^{2*}. c^{1, 2}. l) obtata 4c^{1, 2}; a. p. o. 4b^{2*}.

1) . . . iussit, omnem cum armorum apparatu advenire falangam, ostensuram in campo Marcio horum armorum nitorem. Greg. 2) Cf. Binding l. l. p. 114 n.; Jahn, I, p. 545 n.; II, 19. 3) quarum senior mutata veste Chrona — vocabatur Greg. Sidelcuba regina ecclesiam in suburbano Genavensi construxisse fertur; cf. infra lib. IV, c. 22. 4) Genf.

caeleritate instituant. Nisi ad perficiendum^a festinent, Aridii¹ cuiusdam^b sapientis de Constantinopole adventum vereor, cuius consilio, si prius venerit, haec omnia dissipantur'. Aurilianus eodem habito quo venerat redit^c ad propriam. Cum iam prope Aurilianensem territorium nec procul a domo prope^d accesset, quaedam pauperi mendico in via secum itineris socium habebat. Iam securus Aurilianus sopore depressus, a collegam suam pera cum soledus eiusdem furatur^e. Cumque a somno expertus fuisset, maerore plenus curso veloci perrexit ad propria; dirigensque pueros inquirendum^f mendicum, qui peram eius portabat. Quem adprehensum Aurilianum presentant^g, eumque fortiter triduo caeso permisit ire mendicum. Protenus Aurilianus Chlodoveo regi per singula narrans^h, Soissionas nunciat. Quod cum Clodoveo utilitas et consilius Chlotechilde¹⁰ placuisset, legatus ad Gundobadum dirigit, petens, ut Chrotechildem, neptem suam, eiⁱ coniugium sociandam traderit. Quod ille denegare metuens^k et sperans amicitiam cum Chlodoveo inire, eam daturus spondet. Legati^l offerentes solido et dinario², ut mos erat Francorum, eam partibus Chlodovei sponsant, placitum ad presens petentes^m, ut ipsam ad coniugium traderit Clodoveo. Nulla stanteⁿ mora inuito placito, Cabyllonno^o¹⁵ nupeii preparantur. Venientes cum caeleritate Franci, Chrotechildem a Gundebado^p acceptam levantes in basternam, cum multis thensauris^q ad Chlodoveo diregunt. Chlotechildis cum iam conperisset adventum Aridio, revertentem ab imperio, dixit ad seniores Francis: 'Si volestis^r me domino vestro presentare, removite me de basternam, supra^s aequum levate^t et quantum protenus potueritis illis partibus caeleratae^u. In hanc²⁰ basternam ad suam non posso venire presenciam'. Franci, levata Chrotechilde super aequum, festini ad Chlodoveo^v pergunt.

19. Cumque Aridius¹ a Massilia velocissimo curso, haec audiens, ad Gundobado venisset, dixitque ei Gundobadus: 'Audisti, quod amicitiam cum Francis inivimus^a, neptemque meam Chlodoveo tradedi uxorem?' Respondensque^b Aridius, dixit: 'Non²⁵ est haec amicitiae cultus, sed initium discordiae perpetuae. Remeniscere debueras, domini mi, quod genitorem Chlotechilde, germano tuo, Chilperico gladium trucidasti, matrem eius, lapidem ad collo legata, negare iussisti, duos eiusdem germanos, capite truncato^c, in puteum fecisti proiecere³. Si prevaluerit, iniuria parentum vindicavit. Dirige protinus exercitum post eam, ut revertatur. Facilius unus feris^d iurgium, quam³⁰ omni tempore tu et tui^e scandalizeris a Francis'. Haec audiens Gundobadus, exercitum^f postergum Chrotechildis retentandum^g dirigit; qui consequentes^h, thensarus et basternam cuncta retentant. Chrotechildis vero cum propinquassetⁱ Vilariaco⁴, in qua Chlodoveus^k resedebat, in territorio Treccassino, aduc antequam terminus Burgundiae

Capp. 18. 19. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}.

Cap. 18. a) per|perf. 1. b) eiusdam *corr. pr. m.* cuiusdam 1. c) rediit 2a. d) prop-accesset *postea corr.* propria accessisset 1; prope accessisset (accesserat 4b^{2*}) 2a. 3. 4b^{2*}; prope accessit 4c^{1. 2}. e) e. furatus est 4b^{2*}; eius defuratus (defuratos 4c²) 4c^{1. 2}. f) ad querendum 4b^{2*}. c^{1. 2}. g) presentabant 2a; presentent 3. h) narrat Suissionas 3; narrans fuisse onetis (honestas 4c²) suggestiones (sugesciones 4b^{2*}) n. 4b^{2*}. c^{1. 2}. i) ad *add.* 2a. k) metuit 2a. l) legatio 3. m) petens 2a. 40 n) existente 4b^{2*}; instante 4c^{1. 2}. o) Cabillono 2a; Cabyllonio 3; Cavalonno 4b^{2*}; Cavidonno 4c¹; Cavidonno 4c². p) Gundebago 3. q) theusauris 1. r) volueritis 2a. s) super 2a; et super 4b^{2*}. c^{1. 2}. t) me *add.* 2a. u) cacleraeae *postea corr.* caclerate 1; celerate 2a; celerate 3; accelerate 4b^{2*}. c². v) Chodoveo 3.

Cap. 19. a) inivimus 4b^{2*}; invenimus 4c^{1. 2}. b) que *om.* 2a. c) truncatos 4b^{2*}; truncatum 4c^{1. 2}. d) *om.* 2a. e) tuis 2a. 3. 4b^{2*}. f) erciturum *postea corr.* exercitum 1. g) retentandam 4b^{2*}; retentanda 4c^{1. 2}. h) consequenter 4b^{2*}. c^{1. 2}. i) adpropinquasset 2a; appropinquasset 4b^{2*}. k) Chloveus *postea corr.* Chlodoveus 1.

1) De Aridio v. Greg. II, 32. et *infra* c. 23. 2) Cf. *Formul. Bignon.* 6 (ed. Zeumer p. 230). 3) Cf. *supra* c. 17. 4) *Villery (Aube, arr. Troyes, cant. Bouilly); cf. Longnon, 50 'Géographie' p. 75 n.*

Chrotechildis preteriret, rogans eis aulebus^a ducebatur, duodicem leuvas in utrasque partis de Burgundia predarint et incenderint^b. Quod cum, permittente Chlodoveo, fuisset impletum, dixit Chrotechildis: 'Gratias tibi ago, Deus omnipotens, quod inicium vindicte de genitoribus et^c fratribus meis video'.

20. Tunc ad presens Glodoveo^a perducetur, ipsamque in matrimonium Greg. II, 28. Chlodoveus accepit, quam culto regale perfecto dilixit amore. Habebat iam tunc Chlodoveus filium de concubina^b nomen Theudericum^c. Chrotechildis eum primogenitum filium ib. 29. habuisset, quem baptismum consecrare vellit, verum^d adsiduae suadens, christianus efficere, nullatenus ad conciliandum^e regis animus movebatur, dicens: 'Deorum nostrorum iussione cuncta creantur; Deus vester nihil posse manifestatur'. Regina filium ad baptismum exhibet. Baptizatus autem puer, quem Ingomerem vocitabant, in albis obiit^f. Qua de causa permutus felle^g rex, increpabat regina, dicens: 'In^h nomine deorum meorum puer fuisset, vixeratⁱ'. Regina^k Deo omnipotenti gratias agens, ut de utero suo genitum in regno suo acceperit^l. Post hunc genuit filium, quem Chlodomere^m vocavit. Cum baptizatusⁿ aegrotare^o coepisset, dicebat rex: 'Et isti, sicut frater^p, moritur'. Orante matre, Domino adiuvente^q, convaluit. Regina tamen adsiduae regi verbis blanditiis ad Christi ib. 30. cultum suadebat.

21.^a Cumque bellum contra Alamannus Glodoveus rex moverit, suadente ib. 30. regina, vovit, si victuriam^b obtenebat^c, effecerit christianus. Cumque uterque phalangiae certamine iungentes, dixitque Chlodoveus: 'Deum invoco, quem Chrotechildis regina^d colit; si me iobaret^e in hoc prilium, ut vincam hos adversarius^f, eroque illi fidelis'; Alamanni terga vertentes, in fugam lapsi^g. Cumque regem suum cernerint interemptum, novem^h ann. exolis a sedibus eorum nec ullamⁱ potuerunt gentem conperire, qui ei^k contra Francos auxiliaret; tandem se dicionem Chlodoviae subdunt. Nam cum de prilio memorato superius Chlodoveus Remus fuisset reversus, clam a sancto Remedio Remensis^l urbis episcopum, adtrahentem etiam Chrotechilde ib. 31. regina, baptismi gratiam cum sex² milia Francis in pascha³ Domini consecratus^m. Cum a sanctum Remedium in albis euangelio lectio Clodoveo adnunciaretur, qualemⁿ dominus noster Iesus Christus ad passionem venerat, dixitque Chlodoveus: 'Si ego ibidem cum Francis meis fuisset, eius^o iniuriam vindicassim'. Iam fidem his verbis ostendens, christianum se verum esse adfirmat.

Capp. 19—21. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c¹. 2.

Cap. 19. a) *ita corrupte* 1; aulibus 2a; aulibus (aulebos 4b^{2*}) a quibus d. 4b^{2*}. c¹. 2; a quibus recte R. b) incenderunt 2a. c) vel 4b^{2*}. c².

Cap. 20. a) Glodoveo *corr.* Clodoveo 1. b) concuba *postea corr.* concubina 1. c) Theudericum 3. d) *i. e. viro.* e) *ita* 1. 3; consiliandum 2a. 4b^{2*}; consentiendum 4c¹. 2; credendum Greg. f) abiit 3. g) f:lle *pr. m. corr.* felle 1. h) Si in Greg. i) vixisset 2a; fuisset dicatus, vixisset utique Greg. k) vero *add.* 4b^{2*}. c². l) acciperet 4b^{2*}. c¹. 2. m) Chlodomerum 4b^{2*}; Chlodomero 4c¹. 2. n) esset *add.* 2a. o) aegrota recepisset 3. p) eius *add.* 2a. q) iubente Greg.

Cap. 21. a) *distinctione caret* 2a. b) victur. *corr.* victor. 1. c) obnebat *corr.* obteneret 1. d) *om.* 4b^{2*}. c¹. 2. e) iuverit 4b^{2*}; iuvaverit 4c¹. 2. f) meos *add.* 2a. 4b^{2*}. c². g) sunt *add.* 2a. 4b^{2*}. c². h) octo 2a. i) viam *pro u.* 4b^{2*}. c¹; vivam, *superscr. m. al. † viam* 4c². k) eis 2a. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. l) Remissis *corr.* Remensis 3, *ubi urbis deest.* m) est *add.* 2a. 4b^{2*}. c². n) qualem *postea corr.* qualiter 1; *cf. supra p. 79, l. 6.* o) *om.* 2a.

1) *Cf. Merkel, De Republ. Alamann. p. 32; Waitz, 'VG'. II, 13, p. 57; Junghans l. l. p. 46; v. Schubert, 'Die Unterwerfung der Alamannen' p. 174.* 2) *amplius tria milia Greg.* 3) *Retzberg, 'Kirchengeschichte' I, p. 276. recte coniecit, ut tempore paschatis Chlodovechi baptismum factum esse putaretur, cum praecipue rem causam fuisse, quod antiquo more christiani illo tempore baptizabantur; v. Junghans l. l. p. 56, n. 2. Ex epist. autem Aviti (Auct. antiq. tom. VI, p. 75) patet, Chlodovechum die nativitatis Domini ad religionem christianam conversum esse.*

reg. 11, 32.

22. Gudegiselus^a, frater Gundobadi, solatium per laegatis Chlodoveo postulans, cum eum conperisset fortissimo in priliis, promittens, si eiecerit^b Gundobadum cum suo solatio a regno, tributum partibus Clodoviae dissolverit^c. Gundobadus ignorans dolum fratris Godegiselus, ad eum misit, dicens: 'Veni, ut resistamus^d Francis unianimiter, ut quod^e aliae gentes passi sunt non perferamus^f'. Ad ille^g: 5 'Vadam', inquit, 'et prebeam tibi auxilium'. Chlodoveus cum Francis adversus hos duos regis castra Divionense campania dirixit ad prilium. Godegyselus Chlodoveo coniungetur, ac uterque exercitus Gundobado populo adterit. Ad ille dolo fratris cognoscens, terga vertit^h; Rodani ripam percurrens, Avenionemⁱ urbem ingreditur. Godegisilus^k, obtenta victuria, promissa Chlodovio ex parte implens, Viennamque triumphans. Chlodoveus^l rex 10 post Gundobadum dirigit^l, eumque de civitate extrahi vellit.

ib. 32.

23. Aridius prudentissimus vir cum Gundobado intra^a castra sedens, ad^b Gundobado agit: 'Oportet te liniri^c huius homines feritatem. Ego similor^d a te fugire, ad eum transibo, ut faciam, neque te neque hanc noceat regionem. Quodcumque tibi per meo iniungit^e consilio, faciendum promitte, donec causam tuam Dominus prosperat'. Ari- 15 dius^f vale^g dicens, ad Chlodoveum perrexit, dicens: 'Illum perfidum Gundobadum relinquens, tuae gloriae expeti^h'; ac benigniter a Clodoveo recipetur. Eratque iogundus in fabulis, strenuus in consiliis, iustus in iudicio et² commisso fidelis. Dixitⁱ ad Chlodovio^k: 'Tua est haec regio, quare eam vastare permittis? Iube Gundobadum tibi tributa solvendum, et ipsum et regione^l dominabis. Quod si noluerit, perface 20 quod cepisti'. Haec iniuncta a Chlodoveo Gundobadus implere promittens, Chlodoveus rediit in Francia, relictis cum Godegyselo quinque milia Francis. Exiens

ib. 33.

Gundobadus de Avinione^m, resumtis viribus, Godegyselus Viennaⁿ circumdat; per aqueductuⁿ in civitateⁿ ingrediens, Godegiselum interfecit. Francis adgregatis in unam turrem ferro trucidavit³, nihilque postea Chlodoveo reddere^o disponens. 25

ib. 35.

ib. 37.

24.^a Igitur Alaricus rex Gothorum^b cum amicicias fraudulententer^{c.4} eum Chlodoveo inisset, quod⁵ Clodoveus, discurrante Paterno legato^d suo, cernens, adversum Alarico arma commovit et in campania^e Voglavensim decimo ab urbe Pectava miliario Alarico interfecit; et⁵ plura^f manu Gothorum trucidata, regnum eius a mare Terreno per^g Ligere fluvio et montes Pereneos usque Ocianum mare a Chlodoveo occupa- 30 tum est. Thensaurus Alarici a Tholosa auferens, secum Parisius duxit. Multis muneribus ecclesia^h sancti Marthini et sancti Helariae⁶ ditavit, quorum fultus auxilio haec

Cap. 22—24. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}.

Cap. 22. a) Chodeghiselus, *infra* Chodeghyselus 3; Chudeghiselus 4b^{2*}. b) eiceret 2a; eiecerit 4b^{2*}; eieceris 4c^{1. 2}. c) solveret 4b^{2*}; desolvere 4c^{1. 2}. d) resistemus 2a. e) cum 2a. 3. 35 f) feramus *pr.* (?) *m. corr.* perferamus 1; perferamus nos 2a. g) dixit *add.* 4b^{2*}. c^{1. 2}. h) *ita Fred. cum Greg. codd. B* 4. 5. i) Avionem 2a. k) *in loco vacuo sec. m. add.* 1. l) Chlo|veus 1.

Cap. 23. a) *in corr. pr.* (?) *m.* intra 1. b) ait ad G. 2a. c) *ita scripsi*; linis huiuri 1; linire hu 2a; linire huius 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. d) similor 2a. 3. e) iniun(c)erit 4b^{2*}. c^{1. 2}. f) *ab A. c. 24. incip.* 2a. 3 (*non* 4). g) valdedicens *postea corr.* valedicens 1; Gundobadum (Gundeb. 2a) 40 *add.* 2a. 3 (*non* 4). h) expetivi 2a; expedi 3; expetii 4b^{2*}; expetii 4c^{1. 2}; *ac om.* 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. i) que *add.* 2a. k) Chlodovio *corr.* Chlodoveum 1. l) regione *corr.* regionē 1. m) Avione 2a. 3. 4b^{2*}. n) Vienna . . . aqueductu . . . civitate *corr.* Viennā . . . aqueductū . . . civitatē 1. o) redde 3.

Cap. 24. a) 25. 2a. 3. b) *om.* 2a. c) fraudolentus 3. d) legatario 4b^{2*}. c². e) campo 45 *Greg.* f) plurima 2a. g) per *om.* 4b^{2*}; *et L. (Ligare 4c¹) 4c^{1. 2}.* h) ecclesia *corr.* ecclesiā 1.

1) abiit *Greg.* 2) *in om. Fred.* 3) eos Tholosae in exilium ad Alaricum regem transmisit *Greg.* 4) *Cf. Dahn, 'Könige der Germanen' V, p. 107, n. 2.* 5) *Haec lib. II, c. 58. fusius narrata sunt.* 6) *Pictaviensis, quam basilicam Chlodoveus maxime coluit; cf. Greg. II, 37.*

cernitur implisse. Cumque^a Parius^b perrexisset^c, ibique cathedram regni constituit. Greg. II, 38. Theudericus, eiusdem filius, civitatebus captis circa maretime¹, a patris iusso^{ib. 37.} Parius^d filius ad eum revertitur^e. ib. 38.

25.^a Filium Sygiberti regis nomen Chlodérico, quem cum exercito in eius solatio^{ib. 40.} contra Gotus Chlodoveus habuerat², linicies^b verbis, dum per Scalde navigarent, adtractum. Ipsi vero patrem suum Sygibertum in Boehonia^c interfecit dolose; ipse a percussoribus Chlodoviae interfecit. Regnum Sigyberti absque ullo prili^d cum thinsauris Clodovius adsumpsit.

26. Charirico^a rege, parentem suum, Chlodoveus interfecit et regnum suum^{ib. 41.} sibi subdidit.

27. Raguacharium regem adque suum parentem Chlodoveus dolis interfecit^{ib. 42.} manu propria et fratrem suum Richarium similiter manu propria iugulavit. Regnum Ragnachariae, qui apud Camaracum sedem habebat, sui dicione subgicit. Regnum Clodoviae maxime per totas Gallias dilatatur. Studiose tractavit, ut nullus de suis parentibus superesset, nisi de suo simeni, qui regnarit.

28.^a Mortuo Chlodoveo, sepultus est in ecclesia sancti Petri apostoli,^{ib. 43.} quem suo opere construxerat. Obiit post Voglensim bellum anno 5. Regnum tenuit ann. 30. A transito sancti Martini usque ad transitum Glodoviae fiunt ann. 112. Chrotechildis regina ad limina sancti Martini Toronus orationibus et vigiliis pervagabat.

29. Quattuor filii Clodoveo, id est Theudericus, Chlodomer^a, Childebertus et Chlotharius,^{ib. III, 1.} regnum^b eius aequo ordine inter se dividerunt. Sortitus est sedem^c Theudericus Mettis, Chlodomer Aurilianes, Childebertus Parisius et Chlotharius Suessionas. Theudericus habebat iam filium nomen Theudebertum utilem et strenuum.

30.^a Amalricus, filius Alarici, sororem eorum in matrimonium accipit, per quam^{ib. III, 1.} Barcenona^b a Childerico³ et Francis occisus est. Dani aevicto^c navale Galleas appetunt,^{ib. 3.} in regno Theuderic

31.^a Inrunt^b, a Theudoberto, filio Theuderic, superantur, omnemque pre-^{ib. 3.} dam et vetam^c amiserunt.

32.^a Thoringorum tres fratres regnabant, Badericus, Ermenfridus et Bertharius.^{ib. 4.} Ermenfridus Bertharium interfecit. Instigante uxore Ermenfridi nequissima nomen Amalberga, et Baderici^b, germanum suum, cum^c solatio Theuderic interfecit.

Cap. 24—32. 1. 2a. 3a. 4b^{2}. c^{1. 2.}*

Cap. 24. a) a Cumque c. 26. incipit 2a, et sic deinceps 27. cet. b) Parius corr. (sec. m.) Parisius 1. c) perrexit 2a. d) sic scripsi; pari 1; patri 2a; patris 3. 4b^{2}; p. i. ad patrem f. r. 4c^{1. 2.} e) revertitur in transitu a linea ad lineam 1; revertetur 2a.*

Cap. 25. a) h. l. distinctione carent 2a. 4b^{2}. b) ita 1; liniciis 2a (ubi habierat); licinus 4b^{2*}; liciniis 4c² et R.; scribendum: blandicies, v. Wölfflin, 'Arch. f. Lat. Lexikogr.' II, p. 267. c) Burconia 3. 4c^{1. 2.}; Burgundia 4b^{2*}. d) predii 3; pridie 4b^{2*}. c^{1. 2.}*

Cap. 26. a) Harerico 2a; Charririco 3; Charricum 4b^{2}; Charrico 4c^{1. 2.}*

Cap. 28. a) 29, et sic deinceps 2a. 3.

Cap. 29. a) Hlodemerus plerumque 2a. b) que add. 2a. c) sedis Teoderici 2a.

Cap. 30. a) numerus 30. ante utilem scriptus postea ante Theudericus relatus est 1. b) Barcenona 2a. c) Daniae victo 2a; Alamanni evecto 4c^{1. 2.}

Cap. 31. a) ita distinguunt 1 (ubi postea ante Dani signum relatum est). 2a. 3; distinctione caret 4b^{2}; ab Alam. c. 31. incipit 4c². b) inrunt postea corr. inruunt 1. c) ita 1, i. e. vitam.*

Cap. 32. a) distinctione carent 4b^{2}. c¹ (non 4c²). b) Balderico, exp. 1 3. c) suum consilio 4b^{2*}. c^{1. 2.}*

1) urbes illas a finibus Gothorum usque Burgundionum terminum Greg. 2) V. Greg. II, 37 (SS. R. Merov. I, p. 101, l. 15). 3) Childeberto rectius Chron. S. Benigni. Amalricus enim ab exercitu Childeberti occisus est; cf. infra c. 41; Dahn, 'Könige der Germanen' V, p. 118.

Ipsi^a vero a Theudoberto¹, filium Theuderici, interfectus est. Regnum Toringorum Francorum ditione subactum^b est.

33. Gundebadi filius Sigymundus apud Genavensim^a urbem villa Quatruvio^{b. 2} inisso patris sublimatur in regnum³, habens uxorem filiam Theuderici regis Actaliae, unde habebat filium nomen Sigyricio. Eadem mortua, aliam duxit uxorem. Filium suum Sigyricium noverci insidias iussit interfici. Unde fortem^c postea paenitentiam agens, monasterium sanctorum Agauninsium miri operis construxit^d et alia plures monasteria aedificavit. Chrotechildis adsiduae filius admonebat mortem patris matrisque vel germanis suis ulcisci. Quam ob causam illi Burgundias adpetunt, Sigymundo^d et Gudomare in priliu vincunt.

34. Clodomere Sigymundo, dum^a ad monasterium sanctorum Agauninsium fugiret, captum cum uxore et liberis Aurilianes adducit. Gudemaris terga vertens latuit. Godemaris, resumptis viribus, regnum Burgundiae tenit^b. Chlodomeris iterum adversus Godemarem exercitum movit, interfecto Sigymundo et uxore cum liberis^c. Praedictum est

35.^a Chlodomere^b ab Avito abbati, quod fecerat Sigymundo, ipso itere^c passurum. Cumque Vesperonia^d Franci cum Burgundionibus bellum inissent, Chlodomeris^e capite truncatur, deceptus ab auxiliis Theuderici, qui filiam Sigymundi habebat uxorem.

36. Franci vero in^a ipso prilio, resumptis viribus, Burgundiones Vesperonia superatis et ad internitionem perductis, patriam eorum ditione^b subiciunt. Chlotarius uxorem Chlodomeris nomen Guntinham^c uxorem duxit; filiusque eius tres^d nominibus Theudoaldo^e, Guntacharium et Chlodoaldo Chrotechildis aliebat^f. Childebertus dolose Arvernus contra Teuderico^g invasit. Chlotarius et Hildebertus Burgundias adpetunt; sed Teudericus cum eis adgredi noluit. Childebertus et Chlotarius, fugato Godomaro^h, Burgundias occupant. Theudericus cum exercito

Capp. 32—36. 1. 2a. 3. 4b^{2}. c^{1. 2}.*

Cap. 32. a) Ipsi — est om. 3. b) subditum 4b^{2}; subactus 4c^{1. 2}.*

Cap. 33. a) Genuvensi 3. b) Quadruvio 3. 4b^{2}. c^{1. 2}. c) postea forte 4b^{2*}. c^{1. 2}. d) Sigymundo corr. (sec. m.) Sigysmundo 1.*

Cap. 34. a) om. 2a. b) tenuit. Hlodomerus 2a. c) ut add. 4b^{2}, eras. (?) 4c².*

Cap. 35. a) ita distinguunt 1. 2a. 4b^{2}; distinctione caret 4c¹; a Cumque cap. incipit 4c². b) Hlodemarus 2a. e) ita 1. 4c^{1. 2}; iterum 2a (ubi ipso deest); iter 3; S. predixit ipso itinere 4b^{2*}. d) Vesperontia 2a; Vesperontia 3 (item infra cum 2a); Veronica 4b^{2*} (infra Tuerona); Veroncia 4c^{1. 2} (item infra): Visorontiam codd. A 1. C 1. Greg. e) Cholomerus 3.*

Cap. 36. a) i. i. om. 4b^{2}; post pro i. i. 4c^{1. 2}. b) dicti 3. c) Gunthiocam 2a (ubi d. u.). 3. 4c^{1. 2}. d) his add. 2a. 4b^{2*}. c². e) Theudoaldo, Guntharium et Hodoaldo 2a. f) habebat 2a. 4c²; halebat 4c¹. g) pr. (?) m. add. 1. h) Godemaro 3; Chlodomare 4b^{2*}; Chlodomero 4c^{1. 2}.*

1) *Quis Ermenfridum interfecerit, Greg. III, 8. ignoravit.* 2) *Ita solus Fred.; cf. Binding l. l. p. 225; Jahn II, p. 181. Est Carouge vel potius le Carre (parr. Meinier) prope Genevam, cui castellum Rolband propinquum est; cf. Müller, 'Schweizergesch.' I, p. 118; Vuy, 'Note sur la villa Quadrucium', in 'Mémoires de l'institut genevois' tom. X; Gatschet, 'Orts-etymologische Forschungen' I, p. 10 sqq. 256.* 3) *Cf. Marius a. 516. Quod Binding l. l. p. 225 n. 779. censuit, Fred. h. l. Mario usum esse, quia Sigimundus apud hunc levatus est, apud illum sublimatur, consensio ea non est, quae hanc opinionem probet; cf. Monod, 'Revue critique' 1869, p. 262; Jahn II, p. 181.* 4) *Immo iam antea constructum fuerat, sed illud adauxit, ibique psallentium continuum instituit. R. Cf. Marius a. 515: His consulibus monasterium Acauno a Segismundo constructum est.*

Arvernus vastat. Mundericum, qui se parentem regi adsereret^a, renunquere^b deberi Greg. III,
14. dixerit, a satellitibus Theuderici occiditur, fraude deceptus. Res eius fisco subieciuntur.

37. Inita^a pax inter Childeberto et Theuderico, cum sacramento datis obsedi- ib. 15. bus; sed caelerius rumpitur. Multi filii senatorum ob hoc servitio subieciuntur. Nepus beati Gregoriae Lingonici^b urbis episcopi^c Treverus cuidam barbaro^d serviens, ingenio Leones quidam ex cocis ipsius episcopi liberatur et reducit. Chrotechildis regina cum filios Chlodemere, quos alebat, ib. 18.

38.^a Parisius^b resedens, eos unico^c amore diligere, Childebertus invidiam de^d eis ductus, Chlotarium suadet, ut interficerentur. Ex quibus duo, Theudoaldus¹ et Guntharius, Chlothariae manu propria interficiuntur. Chlodoaldus ad cleratum tundetur, dignamque vitam gerens; ad cuius sepulchrum Dominus virtutes dignatur ostendere. Theudericus filium suum Theudebertum ubi^e Wisigardem, cuiusdam regis filiam, ib. 20. disposavit. Theudebertus relinquens Wisicardem, Deotheriam genere Romanam^f duxit ib. 22. uxorem^g.

39. Theudericus 23. regni^a sui anno moritur, regnumque eius Theudebertus ib. 23. adsumpsit. Magnum se atque in omni bonitate praeceptum ostendit^b. Deotheria ib. 25. zelans a Theudoberto, filiam suam dolo interfecit. Theudebertus, relecta Deotheria, ib. 26. Wisigardem duxit uxorem. ib. 27.

40. Childebertus et Theudebertus, foedus^a initum inter se, contra Chlotharium movent ib. 28. exercitum; sed orationibus Chrotechilde ad limina sancti Martini et^b divino noto grandinem et infestationem tonitruum et fulgora venientem, separati sunt. Pacem inientes, ad propria sunt^c sedibus reversi.

41. Post haec Childebertus et Chlotacharius Spanias adpetunt easque partem ib. 29. maxima depopulati sunt. Amalricum regem Barcenona interficiunt². Caesaragusta^a ib. 29. civitas orationibus et ieiuniis liberatur.

42. Post Amalricum^a Theoda^b regnat Spaniis; quo^c interfecto, Teudegyselus regnum ib. 30. adsumit^d, qui, dum ad caenam letus sederit, extinctis caecis, a suis³ occiditur. Cui Aggyla succedit in regnum. Gothi vero iam olim habent vicium^e, cum rex eis non placeat, ab ipsis interficietur.

43. Et quia Theudericus Aetaliae rex sororem Chlodoviae in matrimonium habuit, ex ib. 31. qua parvula filia cum uxorem reliquit; cum mater ei regis filium sociandum providerit, a servo nomen Traquiliani^a accipitur. Traquila cum^b exercito a matre puellae

Capp. 36—38. 1. 2a. 3. 4b². c¹. 2. Capp. 39—43. 1. 2a. 3. 4b². c¹.

Cap. 36. a) assererat 4b². c¹. 2. b) renunquere postea corr. regnumque 1.

Cap. 37. a) P. i. 2a. b) Lingonaci 3; Lingonati 4b²; Linguonati 4c¹. 2. c) eps 2a. 4b². c¹. 2. d) barbata 2a.

Cap. 38. a) ita distinguit 1; distinctione caret 2a, qui inde ab h. l. in capp. enumerandis cum 1 concordat; a Chrotechildis cap. incipit (3). 4b². c². b) Paris 2a. 3. c) eorumque, ut videtur, corr. eos unico 1; eosque nimio 2a; eosque (eosque om. 3) unico 3. 4b². c²; unico affectu diligere Greg. d) deis 3. e) ubi (i. e. Wi) deleas. f) vocabulum erasum 1. g) quae sequuntur usque ad verba c. 80. Largiter Thiberius in elemosinis om. 4c².

Cap. 39. a) a. r. s. 2a. b) ostendit 2a. 4b²; reddidit Greg.

Cap. 40. a) foedum (corr. foedus) initium 3. b) om. 2a. c) sedibus sunt r. 4b². c¹.

Cap. 41. a) Caesaragusta c. l. o. et i. 2a.

Cap. 42. a) Alaricum in litera scr. 2a. b) Teoda 2a; Theodo 3; Theothacatus 4c¹ c. c. indice.

c) q. 2a. d) adsumpsit 2a; assumpsit 4b². c¹. e) vicium postea corr. vicium 1.

Cap. 43. a) Tranquiliani 3. b) om. 3.

1) Nomina puerorum Greg. II. Fr. III, 6. tradidit; cf. supra c. 36. 2) Vide supra c. 30.

3) ab inimicis Greg.

Greg. III, 31. capetur et capite truncatur. Accepta filiam mater disciplinam ingerens secum duxit. Filia matre^a vinino interfecit. Theothatus^b regnum Teuderici ambivit et filia, qui matri extetirat^c parricida, balneo vehementer succenso, iussit includi^d, ibique comburetur^e. Unde causam compositiones quinquagena milia soledorum¹ Childeberto, Chlothario et Teudeberto transmissi sunt. Quod Childebertus et Teudebertus inter se devidentes, nihil exinde Chlothario dederunt. Theuthado^f defuncto Tutila successit in regnum, quem Narsis patricius interfecit^g, regnumque Gotorum in Aetalia destructum est.

ib. 32. 44. Post Theodebertus cum exercito Aetalia ingreditur, eamque per maritimis terminibus cuncta depopulatus, Narsidem patricium fuga versum. Postea 10 Buccelenus^a dux iusso Teudeberti Siciliam occupat, totamque Italiam dominans, magna ei^b felicitas in his condicionibus fuit.

ib. 34. 45. Petitione Desiderati Verdonensis^a urbis episcopi^b Theudebertus clementer octo² milia soledos¹ civibus Viridoninsis ad recuberandum dedit. Theudebertus, vexatus a febre³, moritur 14.^c regni sui anno. 15

Greg. IV, 1. 46. Chrotechildis regina plena dierum et bonis operibus moritur et in sacrario ib. 2. baselice^a sancti Petri sepelitur^b. Chlotharius iobet ad omnes ecclesias, terciam partem fructum^c fisco dissolverint^d; sed, resistente Iniurioso^e pontefice, hoc malum ib. 3. destruetur. Chlotharius de Ingundem^f Gunthaharium, Childericum, Airibertum^g, Gunthramnum, Sigybertum et Chlodesindam filiam habuit; de Aregundem, sororem Ingundis^h, 20 Chilpericum et de Unsinam habuit Chramnumⁱ.

ib. 8. 47. Agylanem in Spanias^a regnantem, cum esset iniquos suis, exercitus imperiae Spanias ingreditur. Aggyla interfecitur.

ib. 8. 48. Atthanaghildus succedit in^a regnum, qui ab Spanias exercitum imperii expulit. 25

ib. 9. 49. Theudebaldus, filius Theudeberti, Valdetradam^a duxit uxorem. Erat valde iniquos suis. Cuius tempore uvas in cauco^{b.4} nate sunt; stellam ex adverso veniens in lunam ingressa est^c.

50. Buccelenus in Aetalia aput Bellesarium^a et Narsidem patricius saepius fortiter demigans, eosque in fugam vertit eorumque exercito proterit. Tandem infirmatus 30 a profluvium ventris et exercitos suos ea^b infirmitate adtritrus, Bellesario^c iam inter-
ib. 9. fecto, a Narsidem superatur et interfecetur. Ipsoque anno Theodebaldus obiit, regnumque eius Chlotharius accepit, copulans Waldetradam sibi uxorem.

Capp. 43—50. 1. 2a. 3. 4b^{2}. c¹.*

Cap. 43. a) sic 2a. 3; matrē 1. b) Teuthadus 2a; Thedatus 3; Theothadus 4b^{2}. c) ita 3; 35 extetisat postea corr. extetisset 1. d) includit ubique 2a. e) combureretur 3. 4b^{2*}. f) Teodatu corr. Teodato 3; Theodato 4b^{2*}. g) interficit 2a.*

Cap. 44. a) Buccelenus 2a, ut infra; Bu: cellinus, eras. s 4b^{2}; Bucillinus semper 4c¹. b) om. 4b^{2*}. c¹.*

Cap. 45. a) Viridunensis (om. urbis) 2a. b) ep̄s 3. c) tercio decimo a. r. s. 2a.

Cap. 46. a) ecclesiae 2a. b) sepelietur 2a. c) ita 1. 3 cum cod. B 1 Greg. d) desol- 40 verint 3. e) iniuriose 2a. 4b^{2}. f) Ingud. (sic etiam infra) habuit Guntharium 2a. g) Herebertum 2a. h) habuit add. 2a. i) Ramnum 3.*

Cap. 47. a) extremum s eras. 1; Spania 2a.

Cap. 48. a) i. r. om. 2a.

Cap. 49. a) sic 1 cum cod. B 3 Greg.; Wadethradam 2a; Valderadam (corr. Wald. 3) 3. 4b^{2}, 45 ut infra; Walderadam 4c¹. b) ita 2a. 3; cauco corr. pauco 1. c) om. 3.*

Cap. 50. a) Belsar. 2a. 3. 4b^{2} (semper), infra 4c¹. b) ab 4b^{2*}; ad 4c¹. c) Belsoario, prius o exp. 3.*

1) aureorum Greg. 2) septem Greg. 3) aegrotare coepit Greg. 4) in arbore quam saucum vocamus Greg.

51. Eo anno, revellantibus Saxonibus, Chlotharius, commoto exercito, maximam eorum ^{Greg. IV,} ^{10.} ^{ib. 14.} partem delivit, Thoringiam^a vastans, qui eorum¹ auxiliare presumpserant. Nec multo post tempore dinuo Saxones revellantes, Chlotharius movit adversus^b eos exercitum. Saxones offerentes enneta emendare que male gesserant, et dimedia^c partem omnibus rebus eorum, exceptis uxoribus et liberis, in compositionem offerrent. Quod Franci accipere dispicientes, eos interficere conarint, Chlothario dicentes: 'Non pacificabis eum eis, sed surge, priliemus et ulciscamur in illis'. Cum ille nolent^d, Franci Chlotharium^e volentis occidere, invitus perrexit ad prilium; ibique tanta^f estrages a Saxonibus de Francis facta est, ut mirum fuisset.

52. Childebertus cum Chramno insidias Chlothario parat. Airibertus^a et Gun- ^{ib. 16.} tramnus iusso patris cum exercito contra Chramnum dirigunt²; sed divino noto temperatae^b cum gravi coruscatione exorta a prilio separantur. Chramnus ad Childebertum pertendit. Saxones factione^c Childeberti in Francia venientes, usque Diviciam civitatem predas^d egerunt. Chramnus cum Childebertum se fortiter constringit^e. Childe- ^{ib. 17.} bertus Reminsem campaniam depopulatus est. Austrapins dux in baselica^f sancti Martini ^{ib. 18.} Chramnum^g metuens fugit.

53.^a Childebertus rex apud Parisius^b obiit; baselica^c sancti Vincenti, quam ipse con- ^{ib. 20.} struxerat, sepultus est. Cuius thinsauris^d et regnum Chlotharius adsumpsit.

54.^a Waldetradam^b et filias eius duas in exilio posuit. Chramnus in Britanniam fugit ^{ib. 20.} ad Conobro comete Brittanorum^c. Quillacharius^d, socer eius, ad baselica^e sancti Martini confugit. Per ipsum haec^f baselica incendio conerematur. Postea³ a Chlothario condigna recuberatur^g et stagno coperitur. Chramnus a Chlothario, patri suo, captus, cum uxore et liberis in Britannia igne conerematur, Conober^h comex Brittanorum interfectoⁱ.

55. Chlotharius pro suis peccatis, que gesserat aut negligenter egerat, ex- ^{ib. 21.} orandum ad limina beati Martini confessores properat. Exinde Compendio villa veniens, 51.^a regni sui anno vexatus a febre obiit. Chilpericus, occupatis thinsauris ^{ib. 22.} Chlotharii^b in villa Brinnaco^c, sedem Childeberti Parisius^d occubat; sed mox exinde repellitur. Chairibertus^e, Guntramnus, Chilpericus et Sigybertus regnum patris dividunt. Dedit sors Gairiberto regnum Childeberti, Parisuos sedem habens; Guntramnus vero regnum Chlodemeris, sedem habens Aurilianis; Chilperico regnum Chlotharii, patris eius,

Capp. 51—55. 1. 2a. 3. 4b^{2}. c¹.*

Cap. 51. a) Torongiam 2a. b) exere. a. eos 2a. c) mediam 3. d) noluerit 2a. 3; noverat 4b^{2}. e) v. Hloth. 2a. f) tant(a)e strages 2a. 3.*

Cap. 52. a) Haribertus 2a. b) temperata ē 4b^{2}; temperantē 4c¹; tempestas Greg. c) factiones 2a. d) predam 4b^{2*}; praedantes 4c¹. e) stringens 4b^{2*}. c¹. f) ecclesia 2a. 3 (non 4b^{2*}. c¹). g) fugit. Hramn. m 2a.*

Cap. 53. a) distinctione caret 2a. b) Paris corr. Parisius 2a. c) ecclesia 2a; in ecclesia 3; in bas. 4b^{2}. c¹ (ubi in suppl.). d) thesaurum 2a. 4c¹.*

Cap. 54. a) 53 et sic deinceps 2a; numerum om. 4b^{2}. b) Vulthrogtham Greg. c) Brittaniorum 3. d) Wilicharius Greg. e) (a)c(c)lesia(m) et sic infra 2a. 3; sic h. l. 4b^{2*}. c¹. f) om. 2a. g) recuberatur pr. m. corr. recuberatus 1; recuperatur 2a. 3 (e corr.). 4b^{2*}; reparata Greg. h) Coneber 3. i) interficitur 2a; interfectus 4b^{2*}; interficitur 4c¹.*

Cap. 55. a) quinquagesimo secundo 2a. b) Chlotarii corr. Chlotharii 1. c) sic Fred. cum codd. B 3. 4. 5 Greg.; Brinniago 2a. d) Parisius postea corr. Parisius (infra Parisuos corr. Parisios) 1; Paris 3. e) Haribert. 2a, ut infra; Gharibert. 3, ut infra; Gauripertus 4b^{2}, ut infra; Gauribert. semper 4c¹.*

1) Saxonibus Greg. 2) Chlotharius — — Charibertum et Gunthramnum — — dirigit Greg., sed Fred. dirigere pro verbo intransitivo (= proficisci) accipit. 3) Protinus Greg.

- Greg. IV. cathedram^a Soissiones^b; Sigybertum quoque regnum Theuderici, sedem Mittens^{c.1}. Eodem
 22.
 ib. 23. tempore Chuni Gallias adpetunt, contra quos Sigybertus movit^d exercitum, eosque civi-
 tate^e fugavit. Postea cum eis pacem inivit. Chilpericus Remus invadit et alias civi-
 tatis, que ad Sigybertum pertenebant, abstulit. Unde inter ipsis bellum civile surrexit.
 Sigybertus Suissionas occupat; Theodebertum, filium Chilperici, adpræhensum exilium trans- 5
 mittit^f. Chilpericum victum atque fugatum, civitates^g in sua dominatione revocat^h. Post
 annumⁱ Theodebertum^k, filium Chilperici, reddidit, datis in invicem de^l pacem^m
 ib. 24. sacramentis. Guntramnus in Burgundia regnans, in locum Agricolanis patriciæ Celsum
 instituit verum in verbis paratum² et in cupiditate prumtissimus.
- ib. 25. 56. Guntramnus fuit rex bonus^a, timens Deum. Accepit primum concupinam 10
 nomen Venerandam, de qua habuit filium nomen Gundobadum^b. Post^c accepit Mar-
 cytrudem, filiam Magnicharii. Postquam de Gunthramno habuisset filium, venino
 Gundobadum dolis interfecit. Ipsa iudicio Dei filium quem habebat perdedit et
 odium regis pre^d saginam incurrit. Eadem demissa, Austrechilde eiusdem ancilla^e cogno-
 nento Bobylanem^f Gunthramnus accepit^g uxorem, de qua duos filius habuit^h nomi- 15
 nibus Chlotarium et Chlodomeremⁱ. Ut Marcitrudis demitteretur, hæc fuit occansio.
 Mater eius post mortem Magnachari di vilis hominibus unum ex nutritis³ Magnicharii
 acceperat marito, qui, instigantibus Ciuccione^k et Wiolico filiis, ab eodem mater iusso
 Guntramni separatur, et ipse puer occiditur; clamantes filii negligenter materem her-
 ib. 26. bariam⁴ et meretricem. Hæc occansio^l filiam eiecit de regnum. Chairibertus rex Ingo- 20
 bergam^m accepit uxorem. Qua relicta, Meroffedemⁿ, lanariæ filiam, accepit et aliam,
 pastoris ovium filiam, nomen^o Theotechilde duxit uxorem, ex qua habuit⁵ filium^p, sed
 protinus moritur.
- ib. 27. 57. Porro Sigybertus cum viderit fratres suos uxoris viles accipere, Gogonem⁶
 causam legationis ad Anagyldum regem direxit, petens, ut ei^a filiam suam 25
 Brunam⁷ nomen coniugio tradiret. Quam Anagyldus cum multis thinsauris
 Sigyberto ad matrimonium transmisit. Ad nomen eius ornandum est auctum, ut
 vocaretur Brunehildis. Quam^b cum^c multa⁸ læticia atque iocunditate Sigybertus
 accepit uxorem.

Capp. 55—57. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c¹.

30

Cap. 55. a) cathedam *postea corr.* cathedram 1; cathedra 2a. b) Suessionis 2a. 4c¹; Suis-
 sionas 3; Swessionis (*infra* Swessionas) 4b^{2*}. c) *ita* 1 (*postea corr.* Mettensem). 2a. d) movet 3.
 e) *hæc in* 1 *primum scripta fuisse, Monod et Delisle opinati sunt; eosque vicit atque fugavit corr.*
sec. m. 1; eosque a vicinitate effugavit 2a; eosque interfecit atque fugavit 3; eosque vicit atque fugavit
 4b^{2*}. c¹; vicit atque fugavit *Greg.* *Nescio an ex* 2a *eosque vicinitate fugavit scribendum sit.* f) trans- 35
 misit 2a. g) in s. d. civ. 2a. h) revocavit 3. i) annos 4b^{2*}. c¹. k) Teud. r. f. Hilp. 2a.
 l) de om. 4b^{2*}. c¹. m) cum *add.* 3. 4b^{2*}. c¹.

Cap. 56. a) et *add.* 2a. b) Gundebad., *ut infra*, 2a. 3. 4b^{2*}; Gondebadum 4c¹ (*infra* Gundeb.).
 c) *Postea* 2a. 3. 4b^{2*}. d) per 2a. e) om. 2a. f) Bobylam 2a. g) duxit 2a. h) his *add.* 2a;
 nomen 3. i) Chlodomerem 3. k) Cuntione 3; convencione 4b^{2*}; Quintione 4c¹. l) occansi 40
corr. occansio 1; occansi 3. m) Ingobertam 3. n) Mero fide 4b^{2*}; Meroffide 4c¹. o) om. 2a.
 p) *postea add.* 1.

Cap. 57. a) eis *corr.* ei 1. b) quem 3. c) om. 2a.

1) Remensem *Greg.* *Mettensem sedem Theuderici fuisse, Fred. etiam supra c. 29. narravit.*
 2) tumidum *Greg.* 3) *De nutritis v. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 110, n. 1.* 4) *Herbaria dici-* 45
tur, quæ ex herbis seu potionibus maleficia conficit. R. 5) fertur habuisse *Greg.* 6) *Ita*
probe Fredegarius. Gogoni Venantius scripsit (Auct. antiq. IV, 1, p. 154): Nuper ab Hispanis
per multa pericula terris Egregio regi gaudia summa vehis, quibus versibus in cod. G glos-
sema adiectum est: Brunichildem. 7) *Cf. prophetiam Sibyllæ, infra c. 59.* 8) in-
 minsa *Greg.*

50

58. Ante haec in infancia Sigyberti¹ omnes Austrasii eum elegerint Chrodimum maiorem domus, eo quod esset in cunctis strenuus et timens Deum, paciencia inbutus, nec quisquam aliud, nisi que^a Deo et hominibus placerit, in eum inveneretur; illi hoc honorem respuens, dicebat: 'Pacem ego in Auster facere^b non valeo, maxime^c omnes primati^d cum^e liberis in totum Auster mihi consanguinei sunt; non posso ex eis facere disciplinam nec quemquam interfecere. Ipse vero per me insurgunt, ut agant^f superstitiose. Eorum acta non permittat Deus, ut me inferni claustra tradant. Elegite alium quem vultis ex vobis'. At illi eum non invenerint,

59. Tunc Chrodini consilio nutritum suum², memorato superius Gogonem maiorem domus elegunt. In crastino primus ad eius mansionem perrexit Chrodimus ad menisterium, brace³ Gogone in collum^a tenens. Quod reliqui cernentes, eiusdem sceuntur exemplum. Prosperum haec Gogonem ad gubernandum fuit, quoadusque Brunehildem de Spania adduxit. Quem Brunehildis continuo⁴ apud Sigybertum fecit odiosum, ipsumque, suo instigante consilio, Sigybertus^b interfecit. Tanta mala et effusione sanguinum a Brunehildis consilium in Francia factae sunt, ut prophetia Saeville⁵ impleteretur, dicens: 'Veniens Bruna de partibus Spaniae, ante cuius conspectum multae gentes peribunt'. Haec vero aequitum calcibus dirumpetur⁶.

60. Chilpericus Gachylisindam^a, sororem eius^b, habuit uxorem, relinquens⁷ Fredegundem et alias quas habebat uxores. Postea transcendens sacramentum, quem Gothorum legatis dederat, ne umquam Gachyloisindam de culmine regni degradarit, ipsamque suggelare fecit. Post cuius transitu Fridegundem dinuo accepit uxorem. Reputantes^c ei fratres, quod suo ingenio⁸ Gachyloisinda fuerat interempta, cum de^d regno eieciunt. Habebat Chilpericus de priore regina Audovera tres filios, Theudebertum, Maerocum et Chlodoveum.

61. Chuni in Galliis venere conantur, adversus quos Sigybertus cum magnum adgre-
ditur exercito. Chuni^a mageis artibus instructi, multis fantasiis ostensis, exercitum Sigy-
berti metum concutunt^b, terga vertunt^c. Sigybertus a Chunis circumdatur, sed
suae prudentiae donis offerens liberatur, nec ei quicquam haec condicio

Capp. 58 - 61. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c¹.

Cap. 58. a) q, 1. b) om. 2a. c) cum *add.* 2a. d) primatus 4b^{2*}. c¹. e) om. 2a. f) agunt 2a.

Cap. 59. a) colle 2a. b) om. 2a.

Cap. 60. a) Galtsind. 2a *semper*; Galsuendam *Greg.* b) Brunichildae 3. c) reputans 3. d) *sic Fred. cum codd.* B 3. 4. 5 *Greg.*

Cap. 61. a) Chum *corr.* Chuni 1. b) *ita* 1. 3; concutiunt *rell.* c) verterunt 2a.

1) Hanc narrationem potius ad infantiam Childeberti, Sigyberti filii, pertinere, coniecerunt Digot, 'Histoire d'Austrasie' II, p. 6, n.; Bonnell, *De dignitate Maiorisdonus* p. 44; fabulosam probavit Waitz, 'VG'. II, 2³, p. 90, n. 3; 98. De Chrodino v. *Greg.* VI, 20. 2) Cf. *Greg.* V, 46: eum Gogone, qui tunc regis erat nutricius. V. Waitz, 'VG'. II, 2³, p. 107, n. 1. 3) brachium eius collo superponens suo. *Aim.* III, 4; de brace cf. Digot II, p. 191; Waitz, 'VG'. II, 2³, p. 89, n. 6. 4) *Fred.* fallitur. Gogo enim non occisus est, sed naturae satisfacit, neque continuo, sed circa 15 a. post Brunehildis nuptias; cf. Pertz l. l. p. 153. 5) Cf. Acrostichida per celebrem inter Sibyllina oracula traditam (ed. Alexandre, Paris. 1869, p. 230), ubi de iudicio ultimo scriptum est:

Ἦξει δ' οὐρανόθεν βασιλεὺς αἰῶσιν ὁ μέλλων,

Σόρα παρὼν πᾶσαν ζῶναι καὶ κόσμον ἕπαντα.

Hi versus ab Augustino, De civ. Dei XVIII, 23, in linguam Latinam translati per medium aevum quam maxime celebrabantur. 6) Cf. lib. IV, c. 42: ibique calcibus — dirumpetur.

7) promittens — se alias relicturum *Greg.* 8) sua emissionem *Greg.*

Greg. IV,
28.

ib. 29.

Greg. IV, 29. fecit opprobrium. Pacem sempiternam cum Chunis firmavit et a rege Chunorum condignis^a muneribus honoratur.

ib. 30. 62.^a Sigibertus praecepit^b Arvernus civebus Arelate^c occupare. Iobente Guntramno, a Celso patricio Arverni Arelato trucidati sunt.

ib. 38. 63. Athanagildo regem Spaniae defunctum, Leuva cum Leuvildo fratri regnum adsumit^a. Moritur Leuva^b. Leuvildus integrum Spaniae regnum tenet^c, habens Gadsuindam^d, matrem Bruniehildis^e, uxorem.

ib. 40. 64. Eodem tempore, defuncto Constantinopole^a Iustiniano imperatore, Iustinus ambivit imperium, vir iniquos et cupidus. Ad quem Sigibertus legatus Warmecharium^b Francum et Firminum com.¹ direxit, qui, pacem cum imperatore firmata^c, secundo 10 anno^d sunt reversi.

65. Langobardorum gens, priusquam hoc nomen adsumerit, exientes de Scathnavia², que est inter Danuvium et mare Ocianum, cum uxores et liberis Danuvium transmeant. Cum a Chunis Danuvium transeuntes fussent^a conperti, eis bellum conarint inferre, interrogati a Chuni, que gens eorum terminos introire praesumerit. At ille mulieris eorum praecipunt^b comam capitis ad maxillas et mentum legarint, quo pocius virorum habitum simulantes plurima multitudine hostium ostenderint, eo quod erant^c mulierum coma circa maxillas et mentum ad instar barbae valde longa. Fertur^d desuper uterque falangiae vox³ dixisse: 'Haec sunt Langobardi', quod^e ab his gentibus fertur eorum deo fuisse locutum, quem fanaticae nominant Wodano. Tunc Langobardi⁴ 20 clamassent: 'Qui instituerat nomen, concidere^f victoriam'. Hoc prilio Chonus superant,

Isid. Chr. partem Pannoniae⁵ invadunt. Nec multo post tempore Narsis⁶ patricius minas Iustini impr. eiusque agustae Sopiae⁷ perterritus, eo quod agusta ei adparatum⁷ ex auro facto muliebri, eo quod eonucus erat, cum quo filaret, direxit; et pensilariis regerit non populo. At ille respondens: 'Filo^b filabo, deⁱ quem Iustinus imperator nec agusta ad 25 caput venire non possit^k'. Tunc Langobardus a Pannoniis invitans⁶, cum Albueno⁸ regi Aetaliam introduxit. Albuenus Chlodesindam, Chlotharii regis filiam, habuit uxorem; qua defuncta¹, aliam duxit coniugem, cuius patrem interfecerat.

Capp. 61—65. 1. 2a. 3. 4b². c¹.

Cap. 61. a) cum dignis 2a. 4b². c¹.

30

Cap. 62. a) 61. in marg. pr. m. scripsit 2a, ubi hoc caput cum superiore coniunctum est.

b) praecipit 3. c) Arlate 2a (infra Arlato).

Cap. 63. a) sic 3; adsumunt, e corr. unt 1; adsumunt 2a; accepit Greg. b) cum add. 3. c) tenuit 2a. d) Gaisuindam 4b²; Gaysuindam 4c¹. e) u. m. B. 3.

Cap. 64. a) I. i. C. 2a. b) Warnaharium 2a (ubi Franc. deest); Warmarium 3; Warmacharium e corr. 4b². c) firmarent qui s. 3; facta pro f. 4b²; f. om. 4c¹. d) ann. 1.

Cap. 65. a) fussent corr. fuissent 1. b) praecipunt corr. praecipunt 1; praecipunt 3. c) sic rell. codd.; erat pr. m. corr. erant 1. d) festur postea corr. fertur 1. e) qui 2a. f) ita 1. 3; concederet 2a. 4b². g) ita 1. 3; Sophae corr. Sophiae 2a; Sofiae 4c¹. h) fila 2a. i) om. 2a. k) possit corr. possint 1; possunt 2a; possent 3; posse 4b². c¹. l) defuncto 2a.

40

1) Arvernum Greg. Sane comes Arvernus erat; cf. Greg. H. Fr. IV, 30. 2) Similia Paulus, H. Lang. I, 1. 8 (cf. Zeuss, 'Die Deutschen' p. 472) ex Origine tradidit, at Fredegarius pro Wandalis Chunos infra substituit. 3) Cf. Matth. 3, 17: Et ecce vox de caelis dicens: 'Hic est filius meus'; at Origo: Godan ait, Paulus: Godan dixit. Videsis, quomodo Fredegarius, ne verba Wodano tribueret, religiose vitaverit; cf. 'N. Archiv' VII, p. 456 n. 4) In Orig. et 45 apud Paulum haec dixit Frea, quam Fredegarius, ut erat christianus, silentio praeteriit. Locum ex Origine attuli: Et dixit Frea ad Godan: 'Sicut dedisti nomen, da illis et victoriam'. 5) V. Origo §. 5. 6) Isid. Chron.: Narsis patricius — — Sufiae agustae, Iustini coniugis, minis perterritus, Langebardus a Pannoniis invitavit eosque in Italiam introducit. 7) Cf. Paul. H. L. II, 5. 8) Cf. Contin. Prosp. ed. Hille p. 34.

50

66. Ipse vero eiusdem mulieris fraude venino perit. Ipsaque postea cum aliquo^a Langobardo¹, apud quem Ravennam fugaciter de civitatem Verona, ubi viro occiderat, adgredebatur, pariter in itinere adprehensi et interfecti sunt.

Greg. IV,
41.
572.
ib. 41.
573.
ib. 41. 42.

67. Langobardi regem nomen Clip^a super se eligunt². Prorumpentibus Langobardis in Gallias, Amatus patricius ab ipsis interfecetur^b, et a^c Burgundionibus multae ibidem estrages factae sunt. Post Amatum Mummolus patriciatum adsumit^d.

68.^a Inruentibus^b iterum Langobardis in Galliis, cum quibus Mummolus fortiter demigavit, et^c usque ad internicionem oppressit, pauci ex eisdem Aetalia repedantur. Saxones, quos Theudebertus in Aetalia^d miserat³, in Gallias prorumpunt, apud Stuplonem^e castra ponentes, multae estrages per vicina loca ab ipsis perpetrantur. Qui a Mummolo superantur et in Aetalia fugaciter revertuntur^f, amissis^g omnibus que pretaverant. Saxones iterum^h cum uxores et liberis in Gallias destinant, ut a Sigyberto regi receptiⁱ, in loco unde exierunt redirint^k. Venientes in terretorio Avennico, Mummolus protinus obviam veniens eis, Rodanum transire non permittebat. Postea, acceptis muneribus, transire eos permisit. Ad^l Sigybertum pergentes, in locum unde prius egressi fuerant sunt stabiliti. Postea, defuncto Clip, Langobardorum duces Chamo^m, Zaban et Rodanus Gallias inrueruntⁿ. Quorum obviam Mummolus cum exercito venit et hos tres duces cum eorum exercito usque ad internicionem delivit. In alio anno Mummolus cum exercito Toronus ac Pectavis, iubente Guntramno, de potestate Chilperici abstulit et ad parte Sigyberti restituit. Multi ibidem de exercito Chilperici et ipse Pectavensis sunt gladio trucidati. Taloardus^o et Nuccio^p duces Langobardorum per oscula^s in Sidonense^q territorio cum exercito sunt ingressi, ad monasterium sanctorum Agauninsium^r nimia facientes strage. Baccis⁷ villa nec procul ab ipso monasterio et duces et^r eorum exercitus a^s Wiolico et Teudofredo^t ducibus Gunthramni sunt interfecti. 40^u tantum ex^v illis fugaciter Aetalia remeantur.

69. Chlodoveus, filius Chilperici, Burdegalem pervadit^a. A Sigulfo duci superatus^b, fugaciter^c ad patrem redit.

70. Chilpericus Pectavos^a et Thoronos^b de regno Sigyberti pervasit et Sigulfo⁸ duci fuga vertit suoque exercito prostravit. Chilpericus civitates eas^c que per-

68.^a Inruentibus^b iterum Langobardis in Galliis, cum quibus Mummolus fortiter demigavit, et^c usque ad internicionem oppressit, pauci ex eisdem Aetalia repedantur. Saxones, quos Theudebertus in Aetalia^d miserat³, in Gallias prorumpunt, apud Stuplonem^e castra ponentes, multae estrages per vicina loca ab ipsis perpetrantur. Qui a Mummolo superantur et in Aetalia fugaciter revertuntur^f, amissis^g omnibus que pretaverant. Saxones iterum^h cum uxores et liberis in Gallias destinant, ut a Sigyberto regi receptiⁱ, in loco unde exierunt redirint^k. Venientes in terretorio Avennico, Mummolus protinus obviam veniens eis, Rodanum transire non permittebat. Postea, acceptis muneribus, transire eos permisit. Ad^l Sigybertum pergentes, in locum unde prius egressi fuerant sunt stabiliti. Postea, defuncto Clip, Langobardorum duces Chamo^m, Zaban et Rodanus Gallias inrueruntⁿ. Quorum obviam Mummolus cum exercito venit et hos tres duces cum eorum exercito usque ad internicionem delivit. In alio anno Mummolus cum exercito Toronus ac Pectavis, iubente Guntramno, de potestate Chilperici abstulit et ad parte Sigyberti restituit. Multi ibidem de exercito Chilperici et ipse Pectavensis sunt gladio trucidati. Taloardus^o et Nuccio^p duces Langobardorum per oscula^s in Sidonense^q territorio cum exercito sunt ingressi, ad monasterium sanctorum Agauninsium^r nimia facientes strage. Baccis⁷ villa nec procul ab ipso monasterio et duces et^r eorum exercitus a^s Wiolico et Teudofredo^t ducibus Gunthramni sunt interfecti. 40^u tantum ex^v illis fugaciter Aetalia remeantur.

69. Chlodoveus, filius Chilperici, Burdegalem pervadit^a. A Sigulfo duci superatus^b, fugaciter^c ad patrem redit.

70. Chilpericus Pectavos^a et Thoronos^b de regno Sigyberti pervasit et Sigulfo⁸ duci fuga vertit suoque exercito prostravit. Chilpericus civitates eas^c que per-

Capp. 66—70. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c¹.

Cap. 66. a) aliquum (aliquod 3) Langobardum 2a.

Cap. 67. a) Clyp semper 2a. b) interfectus est 2a. c) de Greg. d) ita 1. 3. 4c¹; adsumpsit 2a; assumpsit 4b^{2*}.

Cap. 68. a) distinctione caret 2a, unde infra 68. pro 69. cet. b) inruentes 3. c) set (?) corr. et 1. d) Itali 3. e) Staplonem 4c¹; Stablonem Greg. f) revertur corr. revertuntur 1; revertur 3. g) amissionibus pro a. o. 2a. h) om. 3. 4b^{2*}. c¹. i) collecti Greg. k) redirunt corr. redirint 1; redirent 2a. 4b^{2*}; stabilirentur Greg. l) A Sigiberto 4b^{2*}. c¹. m) Chamozaban 1. 4b^{2*}. n) irruerunt 4b^{2*}; inruerunt 4c¹. o) Thaloardus 4b^{2*}. c¹. p) Nuntio 3; Nuncio 4b^{2*}. c¹. q) Agaunensium 2a. r) om. 3. 4b^{2*}. c¹. s) cuiolico 3. t) Theudefrido 2a. 4c¹; Teudefrido 3; Theudefrido 4b^{2*}. u) milia add. 3. v) ex i. pr. m. superscr. 1.

Cap. 69. a) abiit Greg. b) superatur 2a. c) fugatus 3.

Cap. 70. a) Pectavis 2a. 3; Pictavis 4b^{2*}. c¹. b) Thronos postea corr. Thoronos 1. c) q. p. c. S. 3.

1) Hilmegis; cf. Marius a. 572, Origo §. 5. 2) Cf. Marius a. 573. De ducibus, quos Clebo successisse constat, Fredegarias infra lib. IV, c. 45. fusius egit. 3) qui cum Langobardis in Italiam venerunt Greg. 4) V. Mar. Chron. a. 574, qui similia narravit, sed Fred. multo uberius est; Pabst, 'Forschung. z. D. G.' II, p. 421; 'N. Archiv' VII, p. 452. 5) Clusae intelleguntur. 6) Sitten. 7) Bez prope Saint-Mawice. 8) Gundwaldum Greg.

vaserat Sigyberto reddit^a. Post anno Chilpericus exercito^b cum multo regno Sigyberti ingreditur, sed, intercurrentes legatus, pacificati sunt.

71. Postea uno inientes consilio amboque moventes exercito, volentes Gunthramnum interficere^a regnumque eius adsumere. Sigybertus cum exercitu Arciaca¹ resedens, Chilpericus^b Duodecepontis². Audiens haec Gunthramnus, exercitum velociter⁵ movit^c, veniensque villa Veriaco^{d. 3}, intercurrentes legatus, hii tres germani Sigybertus, Gunthramnus et Chilpericus Treca*s* iunxerunt et in ecclesia sancti Lupi sacramento contra Gunthramnum, ut pacem servarint, dederunt. Gunthramnus idemque cum eis pacem sacramentis firmavit. Redientes^e ad castra Austrasiae, adversus Sigybertum rumorem levant, dicentes: 'Sicut promisisti, da nobis, ubi rebus ditemur aut preliemur,¹⁰ alioquin ad patriam non revertimur^f'. Illi volens^g, compulsus a suis, super Gunthramno ire, Austrasiae valde consiliosae dicent ad eum: 'Sacramentis pacem cum Gunthramno firmasti^h; quo pacto possumusⁱ super eum inruere?' Unianimiter exclamantis, se super Chilpericum velle ire, protinus moventis, inruunt^k super Chilpericum. Iam eius exercitus ad propria festinans longe aberat^l. Cum^m haec cognovisset Chilpericus, terga¹⁵ 50. vertens Thornoa pervenit. Sigybertus post tergum eius Parisiusⁿ venit; ibique sanctum ac beatissimum Germanum Parisiorum urbis episcopo Sigybertus^o vidisset, haec ab eodem verbo prophetiae audivit: 'Si germanum tuum ita persequere cogitas^p, ut eum interficere disponas et regnum suum auferre^q, scriptum est: *Foveam que fratri tuo parabis, in eam cadebis*'. Cuius castigationem nolens an-²⁰ nuere, cogebat^r optata perficere. Cumque Victuriaco^s accessisset, omnes Neptriasiae^{t. 4} ad eum venientes, se suae dicione subiccerunt. Ansoaldus^{u. 5} tantum cum^v Chilperico remansit. Fredegundis duobus^w pueris dolo transmissis, Sigybertum interficiunt, et ipsi interfecti sunt. Resumptis viribus, Chilpericus suumque regnum recepit.

72.^a Brunchildis⁶ cum filio suo Childeberto Parisius^b sub custodia tenebatur; sed factione Gundualdo duce Childebertus in paera positus, per fenestram a puerum acceptus est, et ipse puer singulus eum Mittes^c exhibuit; ibique a Gundualdo vel Austrasiis in regno patri sublimatur. Brunchildis iusso Chilperici exilio Rothomo^{d. 6} retru-³⁰ detur. In eo anno fulgor per^e caelo discurrens^f visus est. Sigybertus in ecclesia^g 50. sancti Medardi sepultus est, aetate quatragenaria, 14. regni sui anno.

73. A transito Theudcberti seniores usque ad exitum Sigyberti anni 29.
A principio usque ad diluvium anni^a 2242.
A^b deluvio usque ad Abracham anni 942.

Capp. 70—73. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c¹.

Cap. 70. a) reddidit 2a; reddedit 3; redidit 4b^{2*}. b) c. e. m. 4b^{2*}. c¹.

Cap. 71. a) in *add.*, *sed eras.* 1; *om. reliqui libri.* b) ad *add.* 2a. 4c¹. c) movet 2a. d) Viriaco 2a. e) a *Red. cap. incipit* 4c¹. f) revertemur 2a. g) nolens 3. h) firmastis *corr.* firmasti 1. i) possumus 3. k) *om.* 3. 4b^{2*}. c¹. l) abierat 2a. 3. m) a *Cum c. 68. incipit* 4b^{2*}. n) Parisius 2a. o) Sygerbertus *h. l.* 2a. p) cogitans 2a. q) morieris *om. Fred.* r) cogebat 1; 40 cogitabat *rell.* s) victoria 3. t) Neustrasii 2a; Neostrasi(a)e 3. 4b^{2*}; Neostrasii 4c¹; actum veniens *pro a. e. v.* 3. 4b^{2*}. u) Ansoandus 3. v) *pr. m. in marg. add.* 1. w) duabus 3. 4b^{2*}. c¹ (*ubi corr.*).

Cap. 72. a) 69, *et sic deinceps* 4b^{2*}. b) Parisius 3. c) Mittes *corr.* Mettes 1. d) Rothomore r. 3; Rothomore traditur 4b^{2*}. e) p. c. *om.* 3. 4b^{2*}. c¹. f) decurise 3; decurrisse 4b^{2*}. c¹. g) basilica *Greg.*

Cap. 73. a) *om.* 2a. b) ad diluvium 3. 4b^{2*}.

1) Arcis-sur-Aube; cf. Longnon, 'Géographie' p. 333. 2) Pont-sur-Seine (Aube); cf. Longnon l. l. 3) Virey-sous-Bar (Aube); cf. Longnon l. l. 4) omnis exercitus *Greg.* 5) Eius saepius meminit Gregorius. 6) Cf. *Greg. V*, 1.

Ab^a Abracham usque ad egressum filiorum Israhel ex Aegypto anni^b 462.

Greg. IV,
51.

Ab egresso filiorum^c ex Aegypto usque ad aedificationem templi Salomonis anni 480.

Ab^d aedificationem vero^e templi usque ad dissolutionem^f eius et transmigracionem Babylloniae anni 390^g.

A transmigracionem Babylloniae usque ad passionem Domini anni 648.

A passionem Domini usque a transito sancti Martini anni^h 412.

A transito sancti Martiniⁱ usque a transito Chlodoveae regis anni 112.

A^k transito Chlodovei regis usque^l transitum Teudeberti anni 37.

A transito Teudeberti usque ad exitum Sigyberti anni 29.

Quod sunt semul anni 5774^m.

74.^a Chilpericus filium suum Maeroveum Pectavis cum exercitum direxit. Exinde *ib. v, 2.* revertens, Rothomao^b accessit et Brunchildem coniugium^c accepit. Protinus Chilpericus ipsum de ea separavit¹. Campaninses Sexsionas^d pervaserunt. Chilpericus cum exercitu contra eos invaluit, Sexsionas recepit^e. Filium suum Meroveum *ib. 14.* honus tonsorare^f clericati tonsorare^g fecit, et prbt. ordenatur. Rocolenum^h ducem *ib. 4.* Gunthramnum idemque ducem persequendumⁱ Thoronos^k transmisit. Rocolenus ab infirmitate vexatus, nihil ibidem praevaluit^l.

75. Eo tempore sanctus Germanus Parisiorum episcopus transiit^a. Chilpericus filium *ib. 8.* suum Chlodoveum Toronus transmisit, qui et ultra Legere civitates Childeberti² preva- *ib. 13.* derit. Mummolus patricius Gunthramni contra Chlodoveum et Desiderium duci Chilperici bellum gessit eosque superavit. Caesi a^b Mummoli exercito quinque milia, a^c Desiderio vero^d 20^e milia.

76. Inter Suaevoos et Saxones^a bellum surrexit. Caesi sunt a^b Saxonibus *ib. 15.* 20 milia; sex milia tantum ex eis remanserunt^c. Suaeavorum quoque 6^d milia:488 prostrati sunt; reliqui vero victuriam obtenuerunt^e. Saxones devoverunt, ut^f nec pilum³ nec barbam inciderint, priusquam hanc iniuriam ulciscerint; sed mentita est eorum iragundia.

77. Brittanis^a Magliavos et Bodecus illo tempore^b comitis erant, amicitiam *ib. 16.* cum sacramentis in^c invicem inientis. Mortuo Bodico, Magliavos^d filium eius nomen Theuderico de regno^e expulit. Sed tandem^f resumptis virebus, Theudericus

Capp. 73—77. 1. 2a. 3. 4b^{2}. c¹.*

Cap. 73. a) pr. m. superscr. 1; Ad corr. Ab 3. b) a. 462. a. e. f. e. A. om. 2a. c) Israel postea add. 1; superscr. 3 (om. 3a); habet 4b^{2}. d) ab ha edificacionem 3. e) sic Fred. cum codd. B 1. 2. Greg.; om. 3. f) desolacionem 4b^{2*}; desolationem 4c¹. g) CCCL 4b^{2*}; CCCXLX 4c¹. h) a. 412. a t. s. M. om. 2a. i) et add. 2a. k) A. t. C. r. om. 3 (ubi Et u.). l) ad add. 2a. 4b^{2*}; a add. 3. m) 74 om. 2a.*

Cap. 74. a) numerus deest 1. b) Rothomo 2a. 3. 4b^{2}. c¹. c) ita 1; in coni. rell. d) Saxonas 2a; Sexsonas 3; Saxones 4b^{2*}; Sexsionas 4c¹; item infra. e) recipit 2a. f) sic 1. 3; om. 2a. 4b^{2*}. c¹; clericatus 4b^{2*}; clericatu 4c¹. g) om. 3. h) Rocolinum 4b^{2*}. c¹. i) persequentem 4b^{2*}. c¹. k) om. 3. l) pervaluit 3.*

Cap. 75. a) obiit 2a. b) de Greg.; c(a)esa M. 3. 4b^{2}. c¹. c) de Greg. d) om. 2a. e) ita solus B 2. Greg.*

Cap. 76. a) Saxonas 2a. b) ex Greg. c) remanserant 2a. d) quinque 3. e) obtinerent 2a. f) om. 2a.

Cap. 77. a) Critthannus 4b^{2}; Britanniis 4c¹. b) timore postea corr. tempore 1. c) pr. m. superscr. 1. d) Macliavos filios 3. e) regnum, om. de 2a. f) tamen 2a.*

1) quod eosdem separare decerneret *Greg. At eos minime separavit.* 2) in terminum Toronicum et Andecavum usque Sanctonas transiit eamque pervasit *Greg. Gunthramno a. 592. mortuo, haec civitates in ditione Childeberti erant.* 3) capillum *Greg.*

- Greg. V, 16. Magliavum cum filium^a Iacob interfecit regnumque¹ patris recepit. Warogus^b, Magliavi
 ib. 17. filius, in patris loco comex effecetur^{c. 2}. Gunthramnus rex duos Magnachari^d filius
 gladio interemit, instigante Austrechilde regina; facultatis eorum fisco redegit^e. Fili
 Gunthramno duo continuo mortui sunt.
- ib. 17.
 ib. 18. 78. Gunthramnus Childebertum^a adoptavit in filium. Chilpericus Praetextatum⁵
 Rothomensem episcopum exilium trudit, repotans ei, quod consilium Brunehilde
 husus, contra Chilpericum tractarit^b, quod veritate subsistebat. Merveus iterum
 ib. 18. laicus efficitur; de Thoronus fugiens, per Authiciodero³ Devione^c venit, in Remensem
 campaniam peraccessit, a Tharawanninsibus^d circumventus est et in quadam villa con-
 cludetur a Gaileno^{e. 4} familiare suo. Ipsoque rogante, Meroeus cultro interfectus est.¹⁰
 Gailenus manebus et pedibus, narces et aurebus trunccatus, turpiter vitam finivit.
- ib. 19. 79.^a Eodem tempore Iustinus imperator amens effectus est. Sopia, eiusdem agusta,
 cum Tiberio caesare regebat imperio. Tiberius largissimus in aclymosinis^b fuit.
 Sed cum a Sopia argueretur, ut thinsaurum non vastarit, in medio palatiae
 cruce in lapidem^c reperta, iobet Tiberius ipsum lapidem levare. Desupter^d 15
 in alio lapide duo crucis⁵ reperti sunt; levatumque et ipsum, inventa sunt
 supter^e ipsum milli centenaria auri, quod largiter divino amore Tiberius^f pau-
 peribus erogavit.
- ib. 19. 80.^a Defuncto Narside^b, prodenti^c aliquo senece⁶, cui^d Narsis crede-
 derat, thinsaurum eius Tiberius abscondito sub terra invenit, nimia multi-
 tudine ponderum auri et argenti, seo et lapides preciosis. Quod idemque lar-
 ib. 22. giter^e Tiberius in alimuniis^f destrubuit^g pauperum. Samson, filius Chilperici,
 ib. 23. moritur, quem Chilpericus nimium luxit. Eo anno stella in medio lunae fulgens visa
 ib. 24. est. Gunthramnus Boso^h, relictis filiabus suis in ecclesia sancti Helariae, ad Childebertum
 ib. 25. transiit. An. quoque tercio Childeberti regis, qui erat Chilperici et Gunthramni septemus dece-
 musⁱ, Gunthramnus Boso filias suas a Pectavo auferre vellens, Dracolenus super eum in-
 ruit^k. Multis muneribus a Gunthramno Dracoleno offeruntur, sed Dracole-
 lenus, ut erat elatus, dicens^l: 'Funiculum, unde alios legare soleo, paratum
 habeo, ubi^m et Gunthramnus odie laegatur'. Cumque fuisset prilium ceptum,
 Gunthramnus, invocato nomen Domini et virtutisⁿ sancti Martini, levato conto^o, Dracoleno 30
 mactat^p in faucebus, suspensumque de aequum^q, mortuum^r in terra proiecit. Feliciter
 ib. 26. postea quod coepit explevit. Post haec Pectavi, Bagassini^s, Teromanni et Ande-

Cap. 77—79. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c¹. Cap. 80. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}.

Cap. 77. a) filia 3. b) Warochos 4b^{2*}. c¹. c) effectur 3. d) f. Magnaharii 2a. e) redigit
 2a. 3. 4c¹.

Cap. 78. a) Childebertus 3. b) ita 3; tractant 1. 2a (e corr.). 4b^{2*}; tractent 4c¹. c) Divi-
 nione 2a. d) Terrawanensibus 2a; Tharavannensibus 3; Tharavanensibus 4b^{2*}; Tharavennensibus 4c¹.
 e) Gaulen., ut infra, 4b^{2*}. c¹.

Cap. 79. a) distinctione caret 2a. b) aelynis corr. aelymosinis 1. c) lapidem corr. lapide 1.
 d) Desuper 2a. 3. 4b^{2*}. c¹. e) sub ipso 4b^{2*}. c¹. f) om. 3. 4b^{2*}. c¹.

Cap. 80. a) 78, et sic deinceps 2a. b) Narside, sed littera N e corr. 1; Narsidem 2a; Mar-
 side 3. 4c¹; Marsidae 4b^{2*}. c) prudente 2a. 3; prudenti 4b^{2*}. c¹. d) cuius 2a. e) in l. Thiberius
 redit 4c². f) elemosinis 4b^{2*}. c²; elimosinis 4c¹. g) p. d. 2a. h) Boro, infra Poro 3. i) 16. 3.
 k) inruens 2a. l) dixit 4b^{2*}. c². m) unde 2a; et om. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. n) om. 4b^{2*}; virtutem 4c^{1. 2}.
 o) contra 4b^{2*}. c^{1. 2}. p) artat Greg. q) aequum corr. aequo 1. r) que add. 2a. s) Bagassi- 45
 nite romaⁿi 2a; Bagassinit(a)c (Bagassimtae 4b^{2*}) romani (rotmanni 4c^{1. 2}) 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}.

1) partem regni Greg. 2) partem vero aliam Warocus — — vindicavit Greg. 3) Cf.
 Greg. V, 14. 4) Potius a Tarabennensibus. 5) (tabulam) aliam hoc signum habentem,
 i. e. unam cruce, Greg., quo teste sub tertia tabula marmorea thesaurus repertus est.
 6) i. e. sene.

gavi cum aliis multis in Brittaniam contra Waroco^a exercitum movunt; super quos Warocus Greg. V, 26 per nocte ruens, nimia estragie de Saxonis Baigassinus fecit. Anno 4. Childeberto, ib. 27. qui^b fuit octavus decimus Gunthramni et Chilperici, Salonius et Saggitarius episcopi^c Caby-lonno in synodo ab episcopato degradantur¹. Chilpericus descriptiones gravissimas² ib. 28. in omni populo regni sui fieri iussit. Marcus refrendarius, qui hanc descriptionem faciebat, secum omnes polepticus ferens, Kalendis Martiis^d a Limodecinis³ interfectus est, et omnes poleptici⁴ incendium^e sunt concrematae. Dum haec ageretur, Iustinus^f ib. 30. imperator octavo decimo an. regni sui cum amenciam quem incurrit vitam finivit.

81. Tiberius adripuit imperio. Sopia agusta in memor promissionis suae adversus ib. 30. Tiberium insidias muliebatur^a; Iustinianum, nepotem Iustini, imperium voluit sublimare. Quod Tiberius cernens, adprehensam Sopiam, expulsiatam thinsauris, se regatis ab ea pueris, custodiam iussit retrudi. Iustinianum obiurgatum tantum in^b posterum amore delexit, ut filium eius filiam suam promitteret eiusque^c filium suum^d filiam suam expetirit; sed non est res^e sortita effecto. Exercitus eius Persas devallavit^f, victorque^g regressus, tanta mole^h praede detulit, ut crediturⁱ cupiditate^k humani posse sufficere. 20 alevanti exinde^l adducti⁵ sunt.

82. Eodem tempore, an. quinto Childeberti regis tante lois per universam ib. 33. 34. regionem factae sunt, ut nimium mirum fuisset. Universa flumina terrenis, quos ib. 33. umquam^a excesserant^b, praeterirunt. De pecoribus excidio, grande aedificiis^c naufragium. Quod cessantis^d pluviis, arboris dinuo floruerunt. Erat mensis Septembris. Fulgor per caelo currise^e visus est. Sonus^f quasi deruentes arbores in totam terram^g auditus est. Orbis^h Burdegalensis terre moto concussa est. De Perencis montibus immense lapides sunt evolsi, qui pecora et homines prostraverunt. Vicus Burdigalensisⁱ incendio divinitus^k ortum^l multus exhusit, subito comprehendens. Domus et ariis^m cum annonis incendio concremantur, nullo incitamentoⁿ habens ignis, forsitam iussionem divina. Auriliana civitas ob hoc incendio vastata est. Apud terminum Carnotenum ideo^o efracto panem sanguis fluxit. Sed hoc prodigia gravissima lois est^p subsequuta. Et discordia regis^q iterum bellum ib. 34. civile parantibus, besenterecos^r morbos totas Gallias praeoccupavit. His diebus Austrechildis, ib. 35. Guntechramno principis regina, ab hoc morbo consummata^s est, medicos ad Gunthramno accusans^t. In so Gunthramni medici diversis poenis adfecti^u migrant a^v saeculo. Eo anno magna in Spaniis christianorum persecutio fuit, instigante Goacsinda, ib. 38.

Capp. 80—82. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}.

Cap. 80. a) Waracum 2a; Waraco 3; Varo^{c^o} 4b^{2*}. b) quae f. octava 2a. c) ep̄c corr. ep̄i 1. d) marci olim odicionis 2a; marci salemodicinis 4b^{2*}; marci alemodicinis 4c^{1. 2}. e) om. 2a. f) Iusti 3.

Cap. 81. a) movebatur 3. b) tantum ore, om. i. p. am 2a. c) rursumque Greg. d) suam filiam (sua filia 4b^{2*}) expetivit 4b^{2*}. c^{1. 2}. e) sors pro res 2a; om. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. f) debellavit 2a cum Greg. g) victusque 3. h) ole 3. i) crederetur 4b^{2*}. c². k) h. p. e. s. 2a. l) postea corr. ex india 1.

Cap. 82. a) ita 2a. 3. 4b^{2*}; umquam postea corr. numquam 1, sic 4c² cum Greg. b) cessi erant 2a. c) aedificium 3. 4c^{1. 2}; grandes aedificy 4b^{2*}; fecere om. Fred. d) Quiescentibus Greg. Fredegarius compendia q et q confundit. e) currise corr. currisse 1. f) sonitus Greg. g) illam add. 2a. h) om. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. i) Burdig. corr. Burdeg. 1. k) divinitas corr. divinitus 1. l) ortum corr. ortos 1; orto 4b^{2*}. c¹; ordo 4c². m) ariis corr. aris 1. n) intamento corr. incitamento 1. o) ita 1; idiae 2a; idem 3; om. 4b²; ideo 4c^{1. 2}; ser. de. p) om. 2a. q) regis corr. reges 1. r) desentericus Greg. s) consumpta 3. t) accusans corr. accusans 1; accusant corr. accusans 3. u) adfficti 2a. 3; afficti 4b^{2*}. c^{1. 2}. v) ad c(a)elum 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}.

1) Cf. Marius a. 579. 2) gravis Greg. 3) Lemovicinus quoque populus — — interficere voluit Greg. 4) libris descriptionibus Greg. De polyptychis v. Waitz, 'VG', II, 2³, p. 269. 5) ad imperatorem deducti Greg.

- Greg V, 38. quam post Anaghildo^a regi^b rex Leubildus acceperat^c, de aliam uxorem duo^d filius habens. Ex huius^e unus Chermengildus^f nomen filiam Sigyberti^g nomen Sedegundem^{h. 1}.
- ib. 38. 83. Que^a cum magnis thinsauris et apparatis^b in Spania est directa et ab ava Goaesinda^c benigniter recepta, quem postea Goaesinda^d adfecetur. Sed cum nullatenus aviae iniquo consilio consentisset^e, in una civitatum^f cum viro 5 habitandum constituetur. Protinus maritum predicans, ad Christi cultum baptizatus, effectus est christianus. Quem pater Leubildus insequens et 585. vellens occidere, tandem eius insecutionem filius est^g interfectus², per quem data est occansio. Post mortem Mirionis³ regis Galliciae^h, filium eius Euricoⁱ et genero^{k. 4} nomen Audecane^l de regno certantibus, a Leubildo Soaevi^m et omnes Galliciae pote- 10 statem Gothorum subgiciuntur⁵.
- ib. 34. 84. Igitur Chilpericus tres filios suos iam adultus^e ab infirmitate besen- 15 teriae^a uno anno perdedit, quos de Fredegundae habebat. Restiterat adhuc Chlodoveus, filius eius, quem postea, instigante Fredegundae, vinctum custodia retrusit, ibique factione Fredegunde cultro percussus^b obiit.
- ib. VI, 1. 85.^a Post haec Mummolus patricius regno Gunthramni fuga delatabetur^b; Aven- 2. nionem^c castrum suae defensionem expetiit. Legati Chilperici, qui ad Tiberium imperatorem accesserant^d, ab^e eodem illud tempore revertuntur^f continuo.
- ib. 1. 86.^a Childebertus, relicta^b Gunthramni pacem, se cum Chilperico, ut regno eius pariter 3. auferrent, coniunxit, promittens Chilpericus, dum sine filiis erat, ut Childebertum 20 regni^c sui relinquerit heredem; sed more solito mendax apparuit. Lopus dux Cam- 4. panensis ab Orsione^d et Bertefredo ab exercito internicione persequitur^e; sed, Brunehilde intercedente, liberatur, presidiumque eius a suprascriptis talatus^f est.
- ib. 6. 87. Fuit illo tempore reclausus Hospicius apud Necinsem urbem, qui constrictis^a 25 catenis a purum corpus ferreis^b, desuper cilicio^c, nihil aliud quam purum^d panem et^e paucis 25 daetalus^f comedebat, in quadragensima radices herbarum. Qui dum conversaretur^g in cor-

Cap. 82—87. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}.

Cap. 82. a) qua manachilde 4b^{2*}; quam Atanachil 4c^{1. 2}. b) conubium *om. Fred.* c) *om.* 4b^{2*}. c^{1. 2}. d) duo *corr.* duos 1. e) *ita* 1. 4b^{2*}. c^{1. 2}; ex his 2a; ex quibus huius 3. f) Ermen- 30 ghildus 2a; Ermenchildus 3. 4b^{2*}; Ermengildus 4c^{1. 2}. g) disponaverat *om. Fred.* h) Sedegunde 30 3. 4c^{1. 2}; Sedegundae 4b^{2*}; Sed Egundis *codd. B* 1. 2. *Greg.*; accepit uxorem *add.* 2a. 3. 4b^{2*}. c¹ (*ubi u. m. al. in marg. suppl.*). 4c².

Cap. 83. a) Qui 2a. 3. 4c²; Q. c. *om.* 4c¹. b) apatis 3. c) Gohendam 2a; Goesida 3 (*ubi b. r. q. p. G. desunt*); Gersinda 4b^{2*}; Geresinda 4c^{1. 2}. d) a G. 4b^{2*}. c². e) sentisset 3. 4c^{1. 2} (*non* 4b^{2*}). f) civitate 4b^{2*}; unam civitatem 4c^{1. 2}. g) *om.* 4b^{2*}; eius 4c^{1. 2}. h) Galliae 2a. 35 3. 4c^{1. 2}. i) Eorico 2a. k) genere 2a. 4c². l) Audecan: e 1; Audicane 2a; Audegame 4b^{2*}; Audegame 4c². m) Suaviae 3; Suaviae 4b^{2*}. c^{1. 2}.

Cap. 84. a) be:(*eras.* s) sentariae 2a; bisentariae 4b^{2*}; bisinterie 4c^{1. 2}. b) percussit 2a.

Cap. 85. a) *distinctione caret* 2a. b) *ita* 1; dilatabitur 3. 4b^{2*}; delabatur 2a. 4c^{1. 2} *cum Greg.* c) Aventionem 2a. 3; Avencionem 4b^{2*}. d) accesserat *corr.* accesserant 1. e) ad 2a. 3. 4c^{1. 2}. f) c. r. 3. 40

Cap. 86. a) 83, *et sic deinceps* 2a. b) reiectam *Greg.* c) regnum, *om.* sui 2a. d) :orsione 1; Orsionem 2a; Ursionem 3. 4c^{1. 2}. e) persequetur 2a. 3. f) sup~~R~~ sc~~R~~ (supra scriptus 2a; s. scriptis 3. 4c^{1. 2}) talatus 1. 2a. 3. 4c^{1. 2}; supra scripto stalatus est (s. c. *in marg.*) 4b^{2*}. — talatus *pro* tlatus *ex verbo* tollere *derivatum est*; cf. *Usener, 'Rhein. Mus.' XXXVII, p. 480. Greg.*: derepto omne praesidio.

Cap. 87. a) constrictis 2a. 3. 4b^{2*}; constrictus 4c² *cum Greg.* b) induto *om. Fred.* c) super 45 cilio 3. d) puro pane 3. 4c^{1. 2}. e) *cum Greg.* f) dactilos 4b^{2*}. c^{1. 2}. g) conversatur 3.

1) Sed Ingundis, Sygiberthi regis filiam, cum magno apparatu in Hispaniis directa *ect. Greg.*, quem *Fred.* non intellexit. 2) A. 585; cf. *Dahn V, p. 147.* 3) A. 583. obiit. 4) *Potius sororio*; cf. *Greg. VI, 43; Dahn VI, p. 571, n. 11.* 5) A. 585. 6) *Minus recte, cum iunior, qui nondum baptizatus erat, a Gregorio infantulus dictus sit.*

pore, multae virtutes, pristante Domino, per eodem hostinsi sunt. Chilpericus ^{Greg. VI, 6. 12.} Desiderium ducem ad praevadendum Petrocorego^a et Ageunum cum exercitum dirigit^b; qui, fugato^c Ranoaldo^d duci, has civitates pervasit eiusque uxorem cunctis rebus expoliavit. Baudastis^e dux in Vasconia obiit; maximam partem exercitus sui amisit. Anno igitur 7. Childeberti regis, qui erat Chilperici et Gunthramni 21^f, stilla comitis apparuit. ^{ib. 14.} In die sanctum paschae apud Sexsionas^g civitate caelum ardere visum est. In Parisiaco vero sanguis dinuo fluxit^h etⁱ super vestimenta multorum hominum cecidit. Valetudinis variae et mortaletas¹ magna eo anno in populo fuit. Igitur legati Chilperici Ansoaldus et Domegyselus^k, qui ad conspiciendam^l dotem in Spania fuerant^m missi, sunt regressi. His diebus Leubildus rex contra Ermenghyldum, filium suum, in exercito resedebat. Tunc filium suumⁿ interfecit² eiusque mulierem a Grecis liberare non potuit³, sed usque in mortem illuc permansit⁴.

88. Eo anno Rodinus dux moritur, verum aelimosiniarius^a et bonitate plenis- ^{ib. 20.} simus^b, iustus^c in cunctis, piissemus in pauperibus. Qui dum quadam vicem, ut consueverat, mortuum sepelire preciperat, ad quadam monumento^d cum cultris pueri fossam facerint, levata lapide, invinit mirum magnitudinis thinsaurum et soledorum multitudinem. Hoc sibi proprium verum censuit, quem sine intermissione fideliter pauperibus erogavit. Aequanimiter eum fide reddedit hoc thinsaurum, a quem acciperat. ^{ib. 21.} Multa signa et prodigia eo anno in caelo sunt visa. Chilperico filius dinuo nascitur^e. ^{ib. 23.} Iobet omnes carcerentes⁵ laxare.

89. Gundwaldus, qui se^a filium Chlotarii esse dicebat, de Constantinopole rever- ^{ib. 24.} titur et^b Chlothario^b a Childebertum patruo derictus est. Quem Chlotharius videns, comam capitis tundere iussit. Quem Sigibertus arcessitum, misit eum in Agrepennensim^c civitatem, que nunc Colonia dicitur. Exinde lapsus ad Narsidem^d dirigit^e. Narsis eum Mauricio imperatore direxit^{f. 7.} Cum exinde^g fuisset reversus, a Mummolo patricio fuit susceptus⁸ factione Siagriae⁹ et Flavi episcopis^h, ut Gunthramnum degradarintⁱ a regnum et sublimarint Gundwald. Ob hoc causam^k Mummolus interfectus est¹⁰. Gundwaldus a Bosone^l duce factione¹¹ Conbeninsim urbem¹² de cacumine rupis inpingetur^m,

Cap. 87—89. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2.}

Cap. 87. a) Petro corecum 4b^{2*}; Petrogorgum 4c^{1. 2.} b) pergit *Greg.*: item pro habiit *Fred.* dirigit *infra scripsit.* c) fugatus 3; fugata 4b^{2*}; fugati 4c^{1. 2.} d) Ragnoaldo 2a. 4b^{2*}; Raegnoaldo 3; Regnoaldo 4c^{2.} e) Baudastus 2a. f) 20. 2a. 4b^{2*}. c^{1. 2.} g) Suessiones 2a. h) fluit 3; ex nube defluxit *Greg.* i) *om.* 2a. 3. 4c^{1. 2.} k) Domighylsus 2a; Domighyselus 3; Domichilus 4b^{2*}; Domighilus 4c^{1. 2.} l) conpieiendam 1. m) fuerat (*f. om.* 4b^{2*}. c^{1. 2.}) misi 2a. 3. n) *om.* 4b^{2*}. c^{1. 2.}

Cap. 88. a) elemosinarum 4b^{2*}. c^{2.}; elemosinarium 4c^{1.} b) lenissimus 4b^{2*}. c^{1. 2.} c) iustis 2a. d) *ita* 3; momento 1; monumentum 2a. 4b^{2*}. c^{2.}; monumentu 4c^{1.} e) nascetur 2a. 3.

Cap. 89. a) *om.* 2a. b) Ch. (Chlotharius 2a) ad 2a. 3; et ab Ch. 4c^{1. 2.} c) iagrepennensem *pro i. A.* 3. d) Marsedem 2a. e) dirigit 3; habiit *Greg.* f) dirigit 2a. g) exin 2a. h) ep̄i 2a. 4b^{2*}. i) d. (dirigerent 4b^{2*}) ad regnum 4b^{2*}. c^{1. 2.} k) aura 4b^{2*}; causa 4c^{1. 2.} l) Borone 3. m) inpingetur 4b^{2*}. c^{1. 2.}

1) *luc* *Greg.* 2) *Cf. supra c.* 83. 3) uxorem tamen eius a Grecis crepere non potuit *Greg. VI, 43.* At hunc locum *Fred. e Greg.* minime hamsisse videtur. 4) *Byzantium profectura obiit; cf. Dahn V, p. 147.* 5) custodias *Greg.* 6) De cuius origine quedam strictim libuit memorare *Greg.*, quibus verbis omissis, *Fredegarius historiam de origine Gundwaldi cum iis quae praecedunt temere conexuit.* 7) Ille — — ad Constantinopolim accessit *Greg.* 8) *Cf. Greg. VI, 24. 26.* 9) *Siagrius erat Augustodunensis et Flavius Cabillonensis episcopi. R.* 10) *Cf. infra lib. IV, c. 4; Greg. VII, 39.* 11) *Auctoris nomen desideratur. Subaudias Mummoli.* 12) urbis Convenicae *Greg. VII, 35. Intellegitur Saint Bertrand de Comminges; cf. infra lib. IV, c. 2.*

ibique deruptus^a moritur. Cariatto^b spatarius Gunthramni, qui hanc rem prodedit, huius vecissitudinem repensionis episcopatum Genavensum^c adsumsit¹.

- Greg. VI. 27. 90. Illud^a tempore Chilpericus Parisius^b contra pactum, quam^c cum Francis inierat, ingreditur, ob quam rem porcionem suam exinde iusti admisit. Gunthramnus^d partem Childeberti de Massilia reddit^e. Mummolus factione Fredegunde, cui⁵ repotabant filium suum per incantatione interfecisse, iussit suggellare, multasque mulieres per ipso mendatio a Fredegundae sunt interfectas.
- ib. 33.
ib. 35.
- ib. 41. 91. Chilpericus timens Gunthramnum et Childebertum, in Camaracinsim cum thinsauris omnique presidium est adgressus. Per ipsa timore saepe exercitum movebat et resedere faciebat. 10
- ib. 42. 92. Childebertus in Aetalia habiit^a, et Langobardi se suae ditione commendant. Gloriose exinde Childebertus revertitur. Acciperat prius² a Mauricio imperatore quinquaginta milia auri³, ut Langobardus de Aetalia expugnaret^b. Sed non solum^c eis non nocuit^d, amicitias cum ipsos inivit. Leubildus, ut supra fecimus^e mencionem, filium suum Ermenghildum interfecit⁴. 15
- ib. 45. 93. Chilpericus et Fredegundis filiam eorum cum magnis^a thinsauris et multitudinem familiae^b in eius menisterium direxit; quam filius Leubildo uxorem ib. 46. accipit^{c-5}. Nec post mora extante Chilpericus Calam^d villam nec procul a Parisius ab homine nomen Falcone, qui missus a Brunehilde fuerat, est interfectus: crudelissimam vitam digna morte finivit^e. 20

INCPT.^a CAPETOLARIS CRONECE LIBRI QUARTI IN^b CHRISTI NOMEN.

1. De bonetate Gunthramni et ecclesia sancti Marcelli.
2. De Gundoaldo, quod^c contra Gunthramnum factione Mummoli regnum ad-repere voluit. 25

Cap. 89—93. 1. 2a. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. *Index.* 1. 2a. b. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

Cap. 89. a) disruptus 2a. 4c²; dirruptus 4b^{2*}. b) Chariatto 2a. c) Genavensum *corr.* Genavensem 1; Gannavensum 2a; Gennavensem 3. 4b^{2*}. c².

Cap. 90. a) In *corr.* Illo 2a; In illo 3. 4b^{2*}. b) Parius *saepe* 2a. c) quem 4b^{2*}. c¹. 2. d) Gunt(h)ramno 2a. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. e) reddidit 2a. 4b^{2*}. c¹. 2; dedit 3. 30

Cap. 92. a) habuit 2a. b) extruderit *Greg.* c) non *add.* 2a. d) sed *add.* 4b^{2*}. c¹. 2. e) m. f. 2a.

Cap. 93. a) multis 4b^{2*}. c¹. 2. b) familia 2a. 4c¹. 2; famulorum 4b^{2*}. c) accepit 2a. 3; accepit u. 4b^{2*}. c¹. 2. d) Cala 3. e) *post* finivit p. 121. *ex.* 1 *haec addit:* Incpt̄ prologus cuiusdam sapientis; *at vero index capitum sequitur et tunc demum prologus ille, cuius titulus* 35 *indice a textu diremptus iam antegreditur. Forte librarius prologum, in exemplari indici praefixum, titulo iam exarato, postponi maluit.* — EXPLICIT LIBER QUARTUS *add.* 2a. b. 3; amen *add.* 4b¹. 2; AMEN DEO (GRĀS *add.* 4c²). EXPLICIT LIBER SECVNDVS *add.* 4c¹. 2; *clausula carent* 4a. b^{2*}. — *Hoc loco 3b opusculum Hilariani inseruit.*

Index. a) INCIPIUNT CAPITULA CHRONIC(A)E LIBER QUINTUS (Q. *om.* 2a. b) 2a. b. 3; 40 INCIPIUNT CAPĪT̄ CRONECI LIBRI 4a; INCIPIUNT CAPITULA CRONIC(A)E (CHRON. 4b¹. c²) LIBRI III. 4b¹. 2*. c¹. 2; INCIPIUNT CAPITULA LIBRI X. 5a. *Indicem om.* 5b. e; *de aliis non constat.* b) *ia* 1; i. C. n. *om. codd. rell.* c) *om.* 4b^{2*}. c¹. 2.

- 1) *Subscripsit conciliis Valentino II, a. 584. et Matisconensi item II. anno sequenti. R.*
- 2) ante hos annos *Greg.* 3) soledorum *Greg.* 4) *Nex Ermenchildi ter narrata est;* 45 *c. 83. 87. et hoc loco.* 5) *Rigunthis etsi Reccaredo desponsa erat, numquam tamen ei nupsit;* *cf. Dahn V, p. 146.*

3. Qualiter Guntramnus Clotharium in regnum^a sublimavit.
4. De interfectione Mummoli^b.
5. De exercitum Guntramni in Spaniam adgressum^c.
6. De mortem Leubildi^d, et Richaredus^e sublimatur in regno.
7. De pacem inter Guntramno et Childeberto firmata.
8. De ducebus iusso Childeberti interfectis.
9. De uxorem Anaulfi^f regis Persarum nomine^g Cesara^h.
10. De exercito Guntramni in Spania adgressumⁱ.
11. De toneca domini^k Iesu^l Christi inventa.
12. De Beppelena^m et Aebracharioⁿ ducibus.
13. De Agone^o sublimatum^p in regno Aetaliae super^q Langobardis et^r defectio-
nem^s solis.
14. De obetum Gunthramni.
15. De regnum Childeberti in Burgundia.
16. De obitum Childeberti.
17. De Fredegunde, quod Parisius^t invasit, et pugna contra Teudeberto^u.
18. De mortem Quintirionem^v.
19. De Brunechilde, qualiter^w de Auster^x est^y egecta.
20. De pugna, quem Teudebertus et Teudericus contra Chlothario fecerunt^z,
ipsoque^a vicerunt.
21. De filium Teuderici natum, et Aegyla^b patricius^c interficetur^d.
22. De inventionem^e corporis sancti Victoris.
23. De Fogatum^f, qualiter^g Mauricium imperatore interfecit et inperium adsumsit.
24. De exilium sancti Desideriae episcopi.
25. De Bertoaldo maiorem domum.
- 26.^h De victuria Teuderici contra Clotharium.
27. De Protadio maiorem domum eiusqueⁱ interitum.
28. De bonetatem Claudiae maiorem domum.
29. De interetum Volfo patricio.
30. De Ermenberga, quod de Spania Teuderico^k adducit^l.
31. De legatis Betterici ad regebus transmissis.
32. De marthirio sancti Desiderio^m.
33. Quod Sisibutusⁿ rex^o in Spaniam sublimatur.

Index. 1. 2a (cf. n. i). 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

Index. a) inuegitum, *expunct. alt.* i 2a; in uegnum 2b. b) Mummulis 2a; Mummulus 2b.
c) om. 5a. d) Leupildo 3. 4c¹. 2. 5a (*e corr.*). e) Ricaredus 2b; Richarioq' 4b^{2*}; Richaredio 4c¹;
Richaredo sublimato 4c²; Richario 5a. f) Arnulfi 2b. 4c¹. 2; uxore manaulfi 3. 5a. g) nom̄ 1.
h) Caesara 2a; Caesare 3; Cessara 4b^{2*}. c¹; Caessara 5a. i) om. 5a; *index in verbis* expliciunt cap̄
desinit 2b. k) nostri *add.* 2a. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. l) I. C. om. 5a. m) Beppellino 2a; Beppelino
4b^{2*}. c². 5a. n) Hebrechario 2a; Ebrechario 3. 5a; Ebrachario 4b^{2*}; Ebregario 4c¹. 2. o) Agono
4b^{2*}. c¹. 2. p) sublimatuam *corr.* sublimatum 1. q) s. L. om. 5a. r) *sic* 4b^{2*}. c¹. 2. 5a; a *rell.*
s) defectimem *corr. pr. m.* defectionem 1. t) Parisium *corr. pr. m.* Parisius 1. u) *utrum* Teudeberto
an Teudebertum *scriptum sit, dubium est* 1. v) Quintrione 2a. 3. 4c¹. 2. 5a; Quincione 4b^{2*}.
w) quando *corr. pr. m.* qualiter 1. x) Austra 4b^{2*}. c¹. 2. y) *est corr. m. al* esset 1; eiccta est 4b^{2*}. c². 5a.
z) CE::: (*sic Delisle; ferrum Monod; serum Heller*) *pr. m. corr.* fecerunt 1. a) i. q. v. om. 5a.
b) Agilane 5a. c) pat::: (*patēr Heller*) *corr. m. al.* patricius (*sic* 4b^{2*}. c¹. 2) 1; patri 2a; patricium 3;
patricio 5a. d) interfecerunt 2a. 3. 4c¹. 2; interfecto 5a. e) De corpus s. V. invento 5a. f) Fogat-
tum *corr. m. al.* Focato 1; Focati 2a. 3; Focato 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. g) *pr. m. superscr.* 1. h) *titulos*
cap. 26. 27. 28. om. 4a. i) *eisque pr. m. corr.* eiusque 1. k) ad Th. 5a. l) adduxit 2a. 3. 4b^{2*}. c¹. 2;
venit 5a. m) s̄c̄i Desiderii ep̄i 2a. n) De eo quod Segebodus 2a; De Sisebodus (*sic etiam*
4b^{2*}. c². 5a) 3. o) in Spania rex 5a.

34. De Agone^a regi, eius^b reginam Teudelinde.
 35. De Brunehilde et Belihilde^c reginas.
 36. De vita sancti Columbani.
 37. De iniuriam Teuderici regi, qua Salossia^d habuit.
 38. De pugna Teuderici cum^e Teudeberto et^f Auster^g receptum. 5
 39. De obetum Teuderici^h.
 40. Deⁱ Chlothario cum in Auster^k ingredi cepit^l.
 41. De consilium^m initumⁿ perdicionem^o filies Teuderici.
 42. De^p quod Chlotarius regnum Burgundiae et Auster recipit et filius Teude-
 rici occisit. 10
 43. De internicione Erpone ducis.
 44. De Leudemundo^q episcopo et Bertrude^r regina.
 45. De tributa^s Langobardorum cassata.
 46. De morte Bertrude regini.
 47. De inicium regni Dagoberti^t. 15
 48. De inicium regni Samonis^u in^v Winedus.
 49. De Adaloaldo^w rege Langobardorum, eius transitum^x.
 50. De Charoaldo sublimato in regno super Langobardorum^y.
 51. De Gundeberga regina eiusque iniuriam^z et exilio^a.
 52. De interetum Chrodoaldo^b. 20
 53. De^c Dagobertum, quod^d riginam accipit, eiusdem^e regnum augitur.
 54. De obetum Varnachario^f maiorem domus et interetum filii^g sui Godini.
 55. De intencione inter Chariberto et Agynane^h.
 56. De obetum Chlothariae, et quodⁱ regnum eius Dacobertus^k adsumpsit.
 57. De regnum Chariberti, filio Clotariae. 25
 58. De introaetum Dagoberti in Burgundia et bonitatem eius.
 59. De nativitatem Sigyberto, filio Dagoberto.
 60. De morum^l mutationes Dagoberti et suasionem maliciae Neustrasiorum^m.
 61. De cautillamⁿ et contenenciam Pippino.
 62. De Chariberto regi, cum Sigybertum^o nepotem suum exceipit^p. 30
 63. De imperium Aeragliae^q et interetum Fogatis.

Index. 1. 2a (cf. n. a). 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

Index. a) Agae 5a. b) et eius 2a. 3 (?). 4b^{2*}. c². 5a. c) Bylehilde 2a; Beliehilde 4b^{2*}. c².
 d) quasalossia 1; quas allosia 2a. 3; quā a sallasia 4b^{2*}; quia Sallasia (Sallasia 4c²) 4c¹. 2; quod habuit
 apud Alsacius 5a; Saloissa *infra* c. 37. e) *om.* 3; et 4b^{2*}. 5a. f) et A. rec. *om.* 5a. g) Auster 35
corr. Auster 1. h) Theuderi 3. i) Quod Chlotharius 5a. k) Autster *corr.* Auster 1. l) ingre-
 ditur 5a (*ubi cum deest*). m) concil. 4b^{2*}. c¹. 2. n) *om.* 5a. o) proditionis 2a. p) *om.* 5a.
 q) Leudemanno 4b^{2*}. c¹. 2; Leudo mundo 5a. r) Beretrude 3, *ut infra*; Berthrude 5a. s) tributa —
 cassata *corr. m. al. tributis — cassatis* 1. t) Dagoberti — regni *om.* 5a, *capitibus* 47. et 48. *in unum*
conflatis. Lacunam librarius quidam in ima marg. hisce verbis: XLVI. De initio regni Dagoberti supplevit, 40
quae signis positus post cap. 45. inseri voluit. Idem numeros capp. correxit. u) Samsonis 3. v) i. V.
pr. m. postea add. 1; Winedis 2a; Winidis 4c² (*ut infra*); tiumidis 4b^{2*} (*infra* Gunid.). w) Adoaldo 3;
 Aloaldo 4a. x) transt̄ 1; et e. transitum (transitu 4a. c¹. 2) 2a. 3. 4a. c¹. 2; *haec om.* 5a. y) ita 3;
 Langobardis, *m. al. superscr. dos* 1; Langobardis (*sic* 4c¹) *corr.* Langobardos (*sic* 4b^{2*}. c²) 2a; De Cha-
 roaldo rege super Langobardos 5a. z) i. et *om.* 5a. a) *reliqua capita, folio uno exciso, peri-* 45
erunt 2a. b) Chlodoaldi 5a. c) *ae corr. de* 1. d) De Dagoberto et eius regina et regnum
 (*om. augitur*) 5a. e) eiusque 3. f) W:arnachari, *eras.* u 4b^{2*}; Warnacharii 4c¹. 2; Warnaharii 5a.
 g) Godoni f. s. 5a. h) Aegynane 3. i) *om.* 5a. k) Daberdus, *superscr. go* 5a. l) muro
 mutaciones (mutationis 4c¹. 2) 3. 4c¹. 2; murmuracione 4b^{2*}; mutatione (*om. morum*) 5a. m) Nestra-
 siorum 4b^{2*}; Neostrasiorum 4c¹. 2; Niustrasiorum 5a. n) bonitate 5a. o) et (*pro cum*) Sigiberto 5a. 50
 p) excepto 5a. q) Heraclii (Eraclii 4c¹. 2; Heraeli 5a) super Persas, *om. et i. F. D. v. A., cap. 63.*
et 64, in unum contractis, 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

64. De victuria Aeracliae super Persas.
65. De pulchritudinem et utelletatem Aeragliac^a.
66. De inicium infestaciones Saracinorum contra imperio.
67. De obitum Gariberti et filii sui, et regnum eius^b Dacobertus^c ambavit.
68. De inicium^d scandali et stragis Francorum cum Vinidis.
69. De Charoaldo regi Langobardorum, quod^e Tasonem^f interfecit et^g ipsi rex moretur.
- 70.^h De Crotharioⁱ regi Langobardorum sublimatum.
71. De Aubedone^k in legationem ad Crotarium in Aetalia adgressum.
72. De Chunis in Bagioquares^l interfectis.
73. De Sisenando^m per solatiumⁿ Dagoberti erectum in regnum Spaniae^o.
74. De^o quod Dagobertus Magancia cum exercito contra Vinidis ambolandum accessit^p.
75. De^q inicium regni sublimatum Sigybertum in Auster.
76. De nativitatem Clodoviae et paccionem de regna cum Austrasius.
- 77.^r De inicium revelliciones Radulfo.
78. De exercito iusso^s Dagoberto de Burgundia in Vasconia adgressum.
79. De obetum Dagoberti et inicium regni Clodovei.
80. De Aeganem^t maiorem domus et^u bonitatem eius.
81. De imperium Constantis et vastationem Saracinorum.
82. Quaeter degradatus est Tulga rex Spaniae, et sublimatur Chintasindus^v.
83. De mortem Aegane et interfectione Agnulf^w comitis.
84. De inicium^x ascinsus Erchynoaldo maiorem domo.
85. De Austrasius, cum tinsauris Sigyberto debetum receperunt.
86. De Grimoaldo et Ottone, filium Urone^y.
87. De pugna Sigyberto cum Radulfo in Toringia^z.
- 88.^a De interetum Ottone.
89. De Flaochato^b, quale maior domi efficitur.
90. De Villebadi^c interitum et Flaochadi obetum^d.

CONTINUATIO

indici in codicibus 5 (a. a¹. d) adiecta, quam ex 5a exscripsi:

Index. 1. 3. 4b². c¹. 2. 5a.

Index. a) 6 huius pag. quae restant lineae vacant 1. b) eis 1. c) et quod r. eius Dagobertus accepit 5a. d) De scandalo et strage 5a. e) quod — moretur a librario ipso in ima marg. esse suppleta videntur. Quae erasa repetivit corrector 5a. f) Tasionem 3; Tasonem 4c¹. g) et i. r. m. om. 4b². c². h) 69. De Chrothario rege inseruit 3, unde numeri capp. iterum quadrant; cap. 70. post 82. in marg. suppl. 4b²; ipsum in ima marg. suppl. 4c¹. 5a (ubi sublim. deest). i) Rothario 3. k) De A. ad Chrotario (Chrothario 3; Chlotario 4b². c¹. 2) in Italia legatione misso 5a. l) in Bagio (Pagio 4c¹. 2) quare sint (sunt 4b²) interfecti 3. 4b². c¹. 2; in Baioaria occisus 5a. m) Sinando 3. 4b². c¹. 2. n) pro solatio 3; per Dagobertom in regno levato in Hispania 5a; Span. om. 4b². c², suppl. 4c¹. o) Quod D. cum ex. de Magantia contra Winidis ivit 5a. p) iterum 6 lineae vacant 1. q) De regno Sigiberti i. A. 5a. r) titulum 77. om. 3; De Radulfo rebelle 5a. s) De ex. Dagoberti de B. (Burdia 4a) in Wasconia missum 5a. t) Agane 3; Aegano 4c¹. 2; Egane 5a. u) et b. c. om. 5a. v) Chyntasindus 3; Chintasidus 4b². c¹; Chintasidorum prope c. 78, spatio deficiente, suppl. 4c²; Cindasind subl. 5a. w) Anulfⁱ sec. m. corr. Agnulfⁱ 5a. x) De Erchinaldo (Erchinoaldo 3; Erchimoldis 4b²; Herchinoaldo 4c¹. 2) maior domos 5a. y) Virone 3; f. U. om. 5a. z) Toringa 3. 5a. a) titulum 88. om. 3. b) De Flaendo (sic etiam infra 5a) maior domos 5a. c) Quilibadi 3; Wildibaido 5a. d) EXPLICIUNT CAPITULA (EXPLICIT CAPITOLA 4b¹) add. 2b (post c. 10). 3. 4a. b¹. 2. c¹. 2 (non 4b²). De codd. 5 vide supra.

90. De Baldechilde, regina^a Chlodovechi, et eius filiis Chlothario, Childerico^b et Theudericis, et de obitu Chlodovechi.

91. Quod Chlotharius, eius filius, elevatur in regno et Ebroino maiorum^c domo.

92. De obitu Chlotharii, et Theudericus frater successit in regno, et Childericus in Auster regnum accepit.

93. Quod Theudericus a regno deiciunt et crines tondunt et Ebroino^d in Luxovium monasterium dirigunt et Childericum^b in cuncto regno suscipiunt.

94. De obitu Childerici^e et Billechilde^f reginae, et Leudesius, filius Erchanaldi^g, maiorum domum efficitur.

95. Quod Ebroinus a Luxovio exiens Leudesium interfecit et sanctum Leudegarium gladio peremi iussit.

96. Quod Martinus dux et Pippinus, filius Ansegisili, contra Ebroinum ad Locofico pugnam inierunt.

97. De obitu Ebroini, et quod Franci Waratonem maiorem domum efficiunt, et Gislemaris, filius eius, ipsum subplantavit^h.

98. De obitu sancti Audoini et obitu Waradoniⁱ, et qualiter Bercharius maiorum domum efficitur.

99. Qualiter Pippinus cum Austrasius in opido Virmandiuse, cui nomen Textricio, contra Theudericum et Baercharium dimicavit.

100. De obitu Theudericis, et de Chlodoveo, filio eius, elevato in regno, et, eo mortuo, Childebertus, frater eius, resedit in regno, et de Grimoaldo, filio Pippino, maiorum domum et bonitate eius.

101. Quod Pippinus contra Radebodum^k pugnavit et vicit.

102. Quod Pippinus Chalpaida^l duxit uxorem et habuit ex ea filio nomen Carlo^m.

103. De obitu Childeberti et Grimoaldi, et Dagobertus, filius Childeberti, successit in regno, et de obitu Pippini et Theudoaldo maiorum domo, et de pugna in Cotia contra Theudoaldum.

104. De Ragamfredo maiorum domum, et qualiter Carlus de custodia Plectrude auxilio Dei liberatus est.

105. De obitu Dagoberti regis, et Chilpericus successit in regno, et qualiter dux Carlus contra Ragamfrido pugnavit et victor exstetit.

106. Qualiter Carlus dux Chlotharium sublimavit in regno, quo mortuo, Chilperico, qui fuga lapsusⁿ apud Ragamfrido fuerat, ab Eodonae duceⁿ Aquitaniae recaepit, et eo mortuo, Theudericum regem statuerunt^o.

107. Qualiter^p cum Saxonibus, Baioariis, Eudone duce cum Abdirama regem Sarracinorum pugnavit et vicit^q.

108. Qualiter Purgundiam^r ipsae dux subiugavit et cum Frisionibus^s ultra^t alto mare pugnavit et Sarracinos^u qui in Avennione erant prostravit et quomodo Narbonam venit et Sarracinos cum rege eorum in ore gladii interfecit.

109. De legatione papae Gregorii urbis Rome^v cum claves sancti Petri, vel de divisione inter filios suos, seu de obitu ipsius^w.

Index. 5a. d. x^l (cf. n. p).

Index. a) regna, i m. al. superscr. 5a. b) Childeperic. corr. m. al. Childeric. 5a. c) maior 5a; Ebruinus maiorum domus 5d. d) Ebroinum 5d. e) in litura scr. 5a. f) Billechilde corr. Bilihilde 5a. g) Ercannaldi 5d. h) e corr. pr. m. 5a. i) Waranodi 5d. k) Radebodum 5d. l) Chalpiadam 5d. m) Carbo 5d. n) e corr. 5a. o) steterunt 5a. p) titulos huius et sequentis capitis 5x^l quoque praebet, singulis cap. superscriptos. q) vincit 5x^l. r) ita pr. m. 5a. s) Frison. 5x^l. t) contra almere pro u. a. m. 5x^l. u) Sarcinos corr. m. al. Sarracinos 5a. v) superscr. pr. (?) m. 5a. w) pergunt libri 5: INCIPIIT LIBER DECIMUS. Transactis 5a. b; Incipit decimus non ab ipso Gregorio compositus. Transactis 5e, omisso prologi initio.

INCIPIIT PROLOGUS CUIUSDAM SAPIENTIS^a.

Cum aliquid^{b.1} unius verbi proprietate non habeo quod proferam, nisi prestitum ab Hieronimo^{Hier} Altissimo fuerit, et dum quero implere sententiam, longo ambiatu vix brevis viae spatium consummo. Vernaculum linguae huius verbi interpretatur, absorde resonat; si ob necessitate aliquid in ordine sermone mutavero, ab interpretis videor officio recessisse. Itaque beati Hieronimi, Ydaei^c et cuiusdam sapientis seo Hysidori², immoque et Gregorii chronicis a mundi originem diligentissime percurrens usque decedentem regnum Gunthramni, his quinque chronicis huius libelli nec plurima pretermissa siggyllatam congruentia stilo inserui, quod illi sollertissime absque reprehensionem condederunt. Cum³ haec ita se Hieronimo habebant, necessarium duxi viretatem diligencius insequi, et ob id^d in priores his chronicis^e quasi quandam^f futuro opere omnium mihi regum^g et tempora prenotavi^h, in praesenti autem stilo eaⁱ tempora ponens, et^k singularum gentium curiosissimo ordine que gesserant coaptavi, quo^l prudentissime viri, quos supra memeni, cuius^{l*} chronicis — verbo huius nomenis Grego, quod Latini interpretatur 'Gesta temporum⁴', — sevirissimi dictantes condiderunt, velut purissimus fons largiter fluenta manantes. Optaveram et^m ego, ut mihi subcumberit talia dicendi fagundia, ut vel paululum esset adⁿ instar; sed carius^o auritur^p, ubi non est certa perennitas aque^q. Mundus iam senescit⁵, ideoque prudentiae agumen in nobis tepiscit^r, ne quisquam potest huius tempore nec presumit oratoribus precedentes esse consimilis^s. Ego tamen, ut rusticitas et stremitas^t sensus mei valuit, studiosissime de hisdem libris brevitatem^u, quantum plus potui, aptare^v presumsi. Nec quisquam legens^w hic quicquam dubitet, per^x uniuscuiusque libri nomen redeat ad auctorem: cuncta reperiat^y subsistere viretatem. Trasactis^z namque Gregorii libri volumine, temporum gesta, que undique scripta^a potui repperire, et mihi postea fuerunt cognita^b, acta regum^c et bella gentium quae gesserunt^d, legendo simul et audiendo, etiam et videndo cuncta que certificatus cognovi huius libelli volumine scribere non solvi^{e.6}, sed curiosissime, quantum potui, inseri studui, de eodem incipiens tempore scribendum, quo Gregori^f fines gesta cessavit et tacuit, eum^g Chilperici vitam^h finisse scripsit. EXPLICITⁱ PROLOGUS.

Praef. 1. 2a. b. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a (cf. n. z).

Praef. a) ita 1, sed lemma indicem praecedit; cf. supra p. 118, l. 35; INCIPIIT PROLOGUS (PROLOCUS 4b¹) 2a. b. 3. 4a. b^{1.2.2*}. c¹ (om. 4c²). b) ita 1 et Hieron.; ali qui dum (aliquid dum 2b) iussu (iusso 4b¹) v. 2a. b. 4b¹; aliquidu: (aliqui dum 3b) iussu v. 3; ad liquidum iusso (iussio 4b^{2*}) v. 4b^{2*}. c^{1.2}. c) Ydaei 3. d) ob idum in p. 2a. b (?); ob i::: in p. 3; obitum in p. 3b; ob(o)ediendum in p. 4b^{2*}. c^{1.2}. e) ita Fred.; libello Hieron. f) quadam ead. m. corr. quandam 1; materiam om. Fred. g) REGNŪ ET T. 1; rerum et t. 2a. b (?). 3. 4b^{2*}. c^{1.2}; regum t. Hieron. h) prenotavi 2a; perrenotavi 2b; prenot. — tempora a correctore post prologum suppleta sunt 3 (non 3b). i) eadem temp. contra se invicem ponens Hieron. k) in delet. et superscr. et 1. l) quo^d 1. l*) malim his. m) om. 4b^{2*}. c². n) om. 2a. b (?). 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. o) sarius 1. p) auditur 3. q) aq 1; a quē 2a. 3; a quem 2b; atque 4b^{2*}. r) tabescit 2a. s) esse simul 2a. b. 3. 4c^{1.2}; esse similis 4b^{2*}. t) extremitas 2a. b (?). 3; strenuitas 4b^{2*}. c^{1.2}. u) brevitatem 2a. b (?). 3 (?); vit(a)e 4b^{2*}. c^{1.2}. v) ditare 2a. b; obtare 3. 4b^{2*}. c¹; optare 4c². w) ita 1; l. h. q. om. rell. libri. x) om. 2a. b (?). 3. (?). 4b^{2*}. c^{1.2}. y) reper::: corr. reperiet 1; repercat, alterum p pr. m. superscr. 2a; repperat 2b; repperiat 3; repperiat 4c¹. z) a Trasactis prologus incipit 5. a) pot. ser. 5a. b) agnita 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. c) regnum 2a (n exp.). 2b. d) gresserunt, exp. r 1. e) ita 1; silui rell. f) Gregori corr. Gregorii 1. g) c. C. v. f. s. om. 5a. h) vita finisset scripsi (finissit scripsi 3) 2a. b. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. i) Expl. prol. om. 5a.

1) Haec Fredegarius ex prologo Hieronymi hausit; cf. Eusebi chron. ed. Schoene p. 1; 'N. Archiv' VII, p. 479 sqq. 2) De hoc loco v. 'N. Archiv' VII, p. 482. 3) Haec ex praefatione Eusebii ab Hieronymo in linguam Latinum versa fluxerunt. 4) Cf. Isid. Etym. V, 28. 5) Cf. Sidon. ep. VIII, 16 (ed. Lütjohann p. 130, l. 25): per aetatem mundi iam senescentis. 6) Solvere pro rumpere, intermittere, ut solvere ieiunium.

IN NOMEN DOMINI NOSTRI IESU CHRISTI INCIPIIT CHRONICA
SEXTA^a.

1. Gunthramnus rex Francorum cum iam anno 23. Burgundiae regnum bonitate plenus feliciter regebat, cum sacerdotibus utique sacerdos ad^b instar se^c ostendebat et cum leudis erat aptissimus, aelymosinam pauperibus large tribuens, tante prosperetatis regnum tenuit, ut^d omnes etiam vicinas gentes ad plinitudinem de ipso laudis canerent. Anno 24. regni sui devino amore ecclesiam^e beati Marcelli, ubi ipsi praeciosus requiescit in corpore, suburbanum Cabilonninsim^f, sed quidem tamen^g Sequanum est territorium¹, meretricie et sollerter aedificare² iussit, ibique monachis congregatis, monasterium concedit ipsamque ecclesiam rebus pluremis ditavit. Senodum 40 episcoporum fieri precepit et ad instar institucionis monasterii sanctorum Agauninsium^h, que temporibus Sigysmundi³ regis ab Avitoⁱ et ceteris episcopis, ipso iobente princepi^k, fuerat firmatum, idemque et^l huius senodi⁴ coniunctionem monasterium Sancti Marcelli Gunthramnus institucionem firmandam curavit.

584. Nov. 2.^a Hoc anno Gundwaldus cum solatio Mummolo et Desiderio mense Novembre^{b.5} 15
585. partem regni Gunthramni presumpsit invadere et civitates evertere. Gunthramnus Leudiselum^c comestaboli et Aeghylanem^d patricium⁶ cum exercito contra ipsum direxit. Gundwaldus terga vertens, Conbanem⁷ civitatem latebram dedit; exinde de rupe a Bosone⁸ ducei praecipetatus interiit.

3. Cumque Guntramno perlatum fuisset, eo^a quod frater suos Chilpericus esset 20
584. interfectus, festinans perrexit Parisius⁹; ibique Fredegundem cum filio Chilperici^b Clo-
591. thario ad se venire precipit. Quem Rioilo^{c.10} villa baptizare iobet, et eum^d de sancto lavaero excipiens, in regnum patris firmavit^e.

Capp. 1—3. 1. 2a. b. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

Cap. 1. a) titulo carent 2a. b (in quibus linea vacat). 4b^{2*}. 5a; INCIPIIT LIBER CHRONIC(A)E 25
(CHRONICI 4a) 3. 4a. b¹. 2. 2*. c¹. 2. b) pr. m. adiectum 1. c) se instar 2a; esse instar 2b.
d) ut pr. m. add. 1. e) eel 1. f) Cabilonense 4b^{2*}; Cavillonense 4c¹. 2. g) tantum 4b^{2*}. c¹. 2.
h) Agaunissium 3. i) Auto 5a. k) princepi corr. principe 1. l) in 4b^{2*}. c¹. 2.

Cap. 2. a) 3, et sic deinceps 2b; numeri capp. inde ab h. l. desiderantur 4c¹. b) Novem-
ber 2a. b; Novemberio 3; Novembrem 4c¹. 2. c) Leudis (Leudis om. 2b) cum 2a. b. d) Agylanae 2a; 30
Aegilan(a)e 2b. 3. 4b^{2*}. c¹. 5a; Egilante 4c².

Cap. 3. a) et 3. b) Hylperici nomen Hlothario 2a. b. c) Riola 2a; Riolo 2b. 4b^{2*}. c². 5a.
d) eū 2a. b. 5a. e) firmatur 3.

1) De hoc loco v. Jacobs, 'Géographie de Grégoire de Tours, de Frédégaire et de leurs
continuateurs' p. 228. Aimoin. III, 81: Sed in territorio Segonum saltuque Brexio. 2) Frede- 35
garium errasse, Longnon, 'Géographie de la Gaule' p. 217. contendit, cum ecel. S. Marcelli iam
a. 579. meminerit Greg. V, 27. At Monod, 'Archiv f. Schweiz. Gesch' III, p. 152, de ecclesia
a Gunthramno a. 584. ornata cogitavit, quam quin Fredegarius intellexerit, dubito. 3) Cf.
Greg. II. F. III, 5. 4) In synodo Valentina II. a. 584. habita confirmatum est, quid-
quid rex etc. basilicae S. Marcelli vel S. Symphoriani aut quibusvis aliis locis sacris contule- 40
rant aut in posterum conferre voluerint. R. 5) Mense Decembre a. 584. Gundwaldus rex
'est levatus'; cf. Greg. II. Fr. VII, 11. 6) Cf. Greg. H. Fr. VII, 24. Leudegiselus, quem
Gregorius quoque ducem exercitus contra Gundwaldum missi nominavit, postea Aegilani patricio
subrogatus est; cf. H. Fr. VIII, 30. 7) Cf. supra lib. III, c. 89. 8) Cf. Greg. H. Fr. VII, 38.
9) Ib. VII, 5. VIII, 1. 10) Rotoialinsis (pro Rigoialensis) villa, Greg. H. Fr. X, 28. Est 45
Rucil (Seine-et-Oise); cf. Longnon, 'Géographie' p. 361. Sed Chlotharius non 24, sed 30.
dum anno Gunthramni baptizatus est. — Ceterum Fredegarium in annis Gunthramni regis enume-
randis graviter errasse, in 'Forschungen z. Deutsch. Gesch.' XXII, p. 456. probavi.

4. Anno 25^a. regnum Gontramni Mummolus Senuvia¹ iusso Gunthramni inter- 585
fecetur. Uxorem eius Sidoniam^{b.2} una cum omnes thinsauris eius Domnolus domesticus
et Wandalmarus^c camararius Gundramno presentant.

5. Anno 26. regni sui exercitus Gunthramni Espanias^a ingreditur; sed loci infir- 585.
mitatis gravatus, protenus ad propria revertur^{b.3}. Anno 27. eiusdem regno Leu- 585.
disclus^{c.4} a Guntramno patricius partibus Provenciae ordenatur. Filius Childeberti
regis Theodebertus⁵ natus fuisse nunciatur. Eo^d anno nimia inundatio fluminum in
Burgundias fuit, ut eorum terminus nimium transcenderint. Ipsoque anno Syagrius
comex Constantinopole iusso Gunthramni in legatione pergit; ibique fraude patricius
ordenatur⁶. Ceptum quidem, sed ad perfectione haec fraos non peraccessit^e. Eo anno 586.
signum⁷ apparuit in caelum, globus igneos decedens in terram cum scintellis et rugeto.

6.^a Ipsoque anno Leubildus^b rex Spaniae moritur⁸, et obtenuit regnum Richarid^c, 586.
filius eius. Anno^d 28. regni domni Gunthramni alius filius Childeberti nomen Teude- 587.
ricus natus nunciatur⁹.

7. Gunthramnus se cum Childeberto pacem firmandum^a Andelao^{b.10} coniunxit. 587.
Inibi mater et soror et coniux Childeberti regis pariterque fuerunt; ibique speciale con-
venencia inter domno Guntramno et Childeberto fuit conventum, ut regnum Gunthramni
post eius^c discessum Childebertus adsumerit.

8. Ipsoque tempore Rauchingus^{a.11} et Boso Gunthramnus, Ursio et Bertefredus^b, 587.
optematis Childeberti regis, eo quod eum tractaverant^c interficere, ipso regi ordenante,
interfecti sunt. Sed et Leudfredus^d Alammannorum^e dux in offensam ante dicti regis
incidit, etiam et latebram dedit. Ordenatus est loco ipsius Uncelenus^f dux. Eo anno 587.
Richarid rex Gotorum divino amplectens amore, prius secrecius baptizatur. Post haec
omnes Gothus, dum Arrianam^g sectam tenebant, Toletum adhunare precepit, et^h omnes
librosⁱ Arrianos precepit ut presententur; quos^k in una domo conlocatis incendio con-
cremare iussit¹², et^l omnes Gothos ad christianam legem baptizare fecit.

9. Eo anno uxor Anaulfi^{a.13} imperatores Persarum nomen Caesara virum relin-
quens, cum quattuor pueris, totidem^b puellis ad beatum Iohannem episcopum^c Con-

Cap. 4—9. 1. 2a. b. 3. 4b². c¹. 2. 5a.

Cap. 4. a) 35. 3. b) Synodia 2a; Sydonia 2b. c) Wandelmarus 2a; Valdalmarus 5a.

*Cap. 5. a) Spania 2a. b. b) sic 1, saepe. c) Leudischlus, pr. m. I superscr. 1. d) ab Eo
cap. 6 (7. 2b) incolant libri praeter 1 et 4c². e) proaccessit 3.*

*Cap. 6. a) distinctione carent 2a. b. b) Leupildus 3. 4c¹. 2. 5a; Leopildus 4b². c) Richa-
redus plerumque 2a. b. 4c¹ (infra Recharedus). 4c²; Richaridos 3; Richaridus 4b² (item infra cum 3). 5a
(infra Ricaridus). d) ab Anno cap. 7. incipit 2a.*

*Cap. 7. a) sic scripsi; firmant dum 1. 2a. b. 3. 5a; firmat dum 4b². c¹. 2. b) Andelaco 2a. b;
Andelan 5a. c) d. e. 2a. b.*

*Cap. 8. a) Panchingus 2a. b. 3. 4b². c¹. 2. b) Bertefridus 2a; Bertifrid 5a. c) tracta-
verunt 3. 4b². c¹. 2. 5a. d) Leufridus 2a. 3; Leudfridus 5a. e) Alanarum pr. (?) n. corr. Ala-
manorum 5a. f) Uncilenus 2a. b; Uncilinus 3. 4b². c¹. 2. 5a. g) Arianum 5a. h) ut 5a.
i) liberos Arrianus 2a. b. k) cives 4b². c¹. 2. l) et o. G. om. 2a. b. 3. 4b². c¹. 2. 5a.*

*Cap. 9. a) Arnulfi 2a. b. 3. 4b². c¹. 2. 5a. b) et totidem 2a. b. 3. c) e. C. v. s. u. e.
d. p. d. et b. g. a. a. b. I. om. 4c¹. 2. 5a (habent 4a. b²).*

1) Quin 'Chenove' sit, dubitamus; cf. Jacobs p. 227. 2) Cf. Greg. II. Fr. VII, 40, sed
nomen Fredegarius solus tradidit. 3) Greg. II. Fr. VIII, 30; Dahn V, p. 150. 4) V. SS.
Rer. Merov. I, p. 345, l. 25. 5) Cf. Greg. II. Fr. VIII, 37. 6) Cf. Waitz, 'VG'. II, 2^a,
p. 50 n. 7) Cf. Greg. II. Fr. VIII, 42; SS. Rer. Merov. I, p. 813, n. 4. 8) Mense Apr.
vel Mai. a. 586. 9) Greg. II. Fr. IX, 4. 10) Pactionem Andel. Greg. II. Fr. IX, 20.
posteris tradidit; cf. LL. I, p. 6. 11) Greg. l. l. IX, 9. 12) Cf. Dahn l. l. p. 162.
13) Eadem fere Paulus, II. Lang. IV, 50. rettulit, sed valde erravit, cum Constantino, Heraclii

stantinopule veniens, se unam esse de populo dixit et baptismi^a gratiam ad antedictum beatum Iohannem expetit. Cumque ab ipso pontifice fuisset baptizatus, agusta Maurici imperatores ea de^b sancto suscepit^c lavacro. Quam^d cum^e vir suos imperatur Persarum per legationis sepius repetiret, et Mauricius imperatur uxorem ipsius esse nesciret, tunc agusta videns eam pulcherrimam, suspicans^f, ne ipsa esset quam legati^g quaerebant, dicensque eis: 'Mulier quedam^g de Persas hic venit; dixit, se unam^h esse de populo. Videte eam; forsitam ipsa est quam queretis'. Quam legati videntis, proni in terram adoraverunt, dicentes, ipsam esse eorum domina quam querebant. Dicit ad eam agusta: 'Reddi illis responsum.' Tunc illa respondit: 'Ego cum istos non loquor; vitam illorumⁱ instar ad canis^k est. Si conversi christiani, sicut et ego sum, 10 efficiuntur, tunc eis respondebo'. Legati vero animo libenti baptismi gratiam accipiunt. Postea dicens ad eos Caesara: 'Se vir meus voluerit fieri^l christianus et baptismi gratiam accipere, libenter ad eum revertam; nam paenitus aliter ad ipso non repedabo'. Legati imperatore Persarum nunciantes, statim^m ille legationem ad Mauricio imperatore misit, ut sanctus Iohannis venerit Anciociam; ipso tradente, baptismum vellet accipere. 15 Tunc Mauricius imperator infinitissimum adparatum Anciociam fieri iussit, ubi imperator Persarum cum sexaginta milia Persusⁿ baptizatus est, et per duabus ebdomadis a Iohanne et reliquis episcopis Persas ad plenitudinem supra scripto numero baptizantur. Emperatorem illum Gregorius^o episcopus Anciociam suscepit de lavacrum. Anulfus^p imperator Mauricio imperatore petens, ut episcopus^q cum^r clero sufficiente^r eidem^s 20 darit, quos in Persas estabelirit, ut universa Perseda baptismi gratiam adhiberint. Quod Mauricius libenti prestatit^t animo, summaque celeritate omnes Perseda ad Christi cultum baptizantur.

589. 10.^a Anno 29. Gunthramni exercitus in Spaniam eiusdem iusso diregitur, sed negligenciam Bosone, qui capud^b exercitus fuit, graviter a Gotis exercitus ille^c trucidatur². 25

Ps. 21, 19. 11. Anno 30. regni supra scripti princepis tonica domini nostri Iesu Christi, qui eidem in passionem sublata est et a militibus, qui eum custodebant^a, est sortita, de qua David propheta dixit: *Et super vestimenta mea posuerunt sortem*, profetenti Symoni, filio Zacob, dis^b. Per duabus ebdomadis multis cruciatibus adfectus, tandem profetetur, ipsam tonicam in civitatem Zafad³ procul a Hyerusolima in arca marmorea posetam 30

Cap. 9. 1. 2a. b (cf. n. i). 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. Capp. 10. 11. 1. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

Cap. 9. a) beatissimi 2a; baptissimi 3, ut infra. b) eadē 1. c) l. s. 2a. b. d) quoniam 5a. e) om. 2a. b. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. f) suspicatur 5a. g) quidem 3. 4c¹; quidam 5a. h) esse u. 2a. b. i) desinunt 2a. b. k) canum 5a. l) chr. f. 3 (?). 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. m) state mille 3. n) Persus corr. Persos 1. o) Arnulfus 4b^{2*}. c¹. 2; Anulfus 5a. p) ep̄s 1. 4b^{2*}; ep̄is 5a. 35 q) ei cleros (clericos ei 4c¹. 2) daret (om. s. e.) 4b^{2*}. c¹. 2. r) sufficienter Monod. s) idem 5a. t) a. p. 3 (?). 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

Cap. 10. a) inde ab h. l. capitum numeri desunt 4c². b) capud (caput 4b^{2*}. 5a) de e. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. c) illi trucidantur 3.

Cap. 11. a) custodēbant 1. b) ita 1; :acobum (?) 3; Zacob dis 3b; Iacob 4b^{2*}. c¹. 2. 5a; 40 scribas: Zacob, discooperitur.

nepote, regnante Caesaram ad christianam religionem conversam esse scripserit. Cum Fredegario Iohannes Biclari. consentit, quippe qui ad a. 8. Mauricii haec tradiderit: Imperator Persarum Christi suscepit fidem et pacem cum Mauricio imperatore firmavit. 1) Sedit a. 571—592, teste Ruinart. 2) De hac expeditione v. Greg. H. Fr. IX, 31; Ioh. Biclari. Chr. a. 7. Mauricii 45 (= 589): in Galliam Narbonensem obveniunt et iuxta Carcassonensem urbem e. q. s. Cf. Dahn V, p. 164. 3) De tunica Iesu Christi, 'quae iuxta Davitici carminis vaticinium sub sorte iacuerat', v. Greg., Gl. Mart. c. 7: Ferunt autem in civitatem Galatae, in basilica quae Ad sanctos arehangelos vocitatur retinere — —, ibique in area lignea hoc vestimentum habetur inclausum. Zafad est Ioppe, et 'procul' parvum spatium indicat.

esse. Quam Gregorius Anthiocenus et Thomas¹ Hyerusolimarum, Iohannis² Constantinopolitanus episcopi^a cum aliis multis episcopis, triduanum facientes ieiunium, exinde condigni^b cum arca marmorea, leve effecta, quasi ex ligno fuisset, ordine pedestro Hyerusolima cum devocione sanctissime^c perduxerunt et eam in loco ubi crux Domini adoratur cum triumpho posuerunt. Eo^d anno luna obscurata est³. Eo anno inter⁵⁹⁰ Francos et Brittanis super fluvio Vicinonia^{e. 4} bellum est ortum.

12. Beppelenus dux Francorum factione Hebracharii^a idemque ducis a Brittanis interficitur. Unde post Hebracharius ad plenitudinem paupertatis de rebus suis expoliatus pervenit.

13. Anno 31. regni Guntramni Teudofredus^{a. 5} dux Ultraioranus⁶ moritur, cui^b successit Wandalmarus in honorem⁷ ducati. Ipsoque anno Ago dux in Actalia super⁵⁹⁰ Langobardus in regno sublimatur⁸. Anno 32. regni Gunthramni ita a mane usque⁵⁹¹ media^c diae sol minoratus est, ut tertia pras^d ex ipso vix adpareret⁹.

14. Anno 33. regni Gunthramni. Eo anno quinto Kal. Aprilis ipse rex moritur¹⁰; sepultus est in ecclesia sancti Marcelli, in monasterio quem ipsi^a construxerat. Regnum eiusdem Childebertus adsumsit. Eodem anno Quintrio¹¹ dux Campanensim cum exercito in regno Clothariae ingreditur. Clotharius cum suis obviam pergens, hostiliter Quintrione^b in fugam vertit, sed utrasque exercitus nimium trucidatus est¹².

15. Anno secundo, cum Childebertus regnum accepisset Burgundiae, exercitus⁵⁹³ Francorum et Brittanorum in invicem procliantes, uterque nimium gladio trucidantur. Anno 3^a, Childeberto in Burgundia regnante, multa signa in caelo ostinsa sunt; apparuit stilla^b comitis¹³. Eo anno exercitus Childeberti cum Varnis¹⁴, qui revellare conaverant, fortiter demicavit; et ita Warni trucidati victi sunt, ut parum ex ipsis remansisset.

16. Quarto^a anno, post quod Childebertus regnum Guntramni acciperat, defunctus est; regnumque eius filii sui Teudebertus et^b Teudericus adsumunt. Teudebertus sortitus est Auster, sedem habens Mittensem^c; Teudericus accipit regnum Gunthramni in Burgudia^d, sedem habens Aurilianes.

17. Eo anno Fredegundis cum filio Clothario regi Parisius vel reliquas civitates rito barbaro occupavit et contra filius Childeberti regis Teudeberto et Teuderico movit

Capp. 11—17. 1. 3. 4b². c¹. 2. 5a.

Cap. 11. a) ep̄s 4b². c¹. 2; ep̄s 5a. b) condigni corr. condigne 1. c) sanctissime corr. sanctissima 1. d) E. a. l. o. e. E. a. i. F. e. B. s. f. V. b. e. o. om. 4b². c¹. 2. 5a. e) Vicinonca 3.

Cap. 12. a) Hebrechario 3. 5a; Ebrecharii 4b². c¹. 2; infra Ebrecharius 3. 4c¹. 2.

Cap. 13. a) Theudofredus 3; Theudefridus 4b². c¹. 2. 5a. b) cuius 3. c) n. ad (a 4c². 5a) mediam diem (medio die 4c¹. 2; media die 5a) 3. 4b². c¹. 2. 5a. d) pras corr. pars 1.

Cap. 14. a) ipsi corr. ipse 1. b) Quintrione corr. Quintrionē 1; infra Wintrio vocatur.

Cap. 15. a) 4. corr. 3. 3. b) stilla corr. stella 1.

Cap. 16. a) Anno 4. 3 (?). 4b². c¹. 2. 5a. b) et T. a. T. sec. m. suppl. 3. c) Mitt. corr. Mett. 1; Metensem 4b². c¹. 2. d) ita 1; infra Burdia.

1) Thomas nullus episc. Hierosolymitanus erat; Amos (a. 594—601), Ruinart teste, coniecit Papebrochius. 2) Iohannes IV. a. 582—595. sedit. 3) Apr. 25. et Oct. 18. 4) La Vilaine; cf. Longnon, 'Géographie' p. 159. De rebus cum Britannis gestis v. Greg. II. Fr. X, 9. 5) A. 573. dux Francorum factus erat; cf. Marius h. a. 6) De pago Ultraiurano v. Jacobs p. 233. 7) Cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 121. 8) A. 590; cf. 'N. Archiv' III, p. 231. 9) Die 23. Sept. 10) De anno Gunthramni regis emortuali egi 'Forschungen z. Deutsch. Gesch.' XXII, p. 456 sqq. 11) Eius meminit Greg. II. Fr. VIII, 18. X, 3. 12) V. Librum Hist. Fr. c. 36; Paulus IV, 4. 13) Paulus, II. L. IV, 10: Inter haec sequenti mense Iannario paruit stella cometis mane et vespere per totum mensem. In China a. 594, d. 10. Nov. stella crinita observata est; cf. Williams, 'Observations of comets'. Lond. 1871. 14) V. Waitz, 'VG.' II, 1³, p. 67.

exercitum loco nominante Latofao¹. Castra uterque ex adverso ponentes, Chlotharius cum suis super Theudebertum et Teudericum inruens, eorumque^a exercito graviter trucidavit. Anno secundo regni Teuderici Fredegundis moritur.

597,598. 18. Anno tercio regni Teudeberti² Wintrio^a dux, instigante Brunehilde, interficitur. Anno 4. regni Theuderici Quolenus^b genere Francus patricius ordenatur. Eo 5 anno cladis^c glandolaria Marsilia et reliquas Provinciae civitates graviter vastavit. Eo anno aqua caledissima in laco Duninse, quem Arola³ fluminis influit, sic validae aebullivit, ut multitudinem pissium coxisset. Eo anno Warnecharius^d maior domi Teuderici transiit, qui omnem facultatem suam in alimuniis^e pauperum distribuit.

599,600. 19. Eo anno Brunehildis ab Austrasies eiecta est et in Arciacinsem⁴ campam 10 a quidam homini paupero singula reperitur. Secundum eius petitionem ipsam^a ad Teudericum perduxit^b. Teudericus aviam suam Brunehildem libenter recipiens, gloriose honorat. Huius vicissitudine meretum episcopatum Audicioderinsem^c, faciente Brunechilde, adsumpsit⁵. Anno^d 5. regni^e Teuderici iterum signa, que anno superiore visa fuerant, globae igneae per caelum currentes et ad instar multitudinem astarum^{f.6} 15 igneum, ad occidentem^g apparuerunt.

20. Ipsoque anno Teudebertus^a et Teudericos reges^b contra Clotharium regem movint exercitum et super fluvio Aroanna⁷ nec procul a Doromello^c vico prilium^d confligentes iunexerunt; ibique exercitus Clothario gravissime trucidatus est. Ipsoque^e cum his qui remanserunt in fuga verso, pagus et civitates ripa Sigona⁸, qui se ad 20 Clothario tradedirant, depopulant et vastant; civitates ruptas, nemi^f pluritas captivorum ab exercito Teuderici et Teudeberti exinde ducetur. Chlotharius oppressus, vellit nollit, per pactiones vinculum firmavit, ut inter Segona et Legere usque mare Ocianum et Brittanorum limite pras Teuderici haberit, et per Secona et Esra⁹ docatum integrum Denteleno^{h.10} usque Ocianum mare Teudebertus recipitⁱ. Duodicem tantum pagi 25 inter Esara et Secona et mare liores Ociani Chlothario remanserunt. Anno sexto regni^k Theuderici Cautinus dux Teudeberti interficitur.

Cap. 17—20. 1. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a.

Cap. 17. a) que om. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a.

Cap. 18. a) Quintrio 3. 4c^{1.2}. 5a; Quintrione 4b^{2*}. b) Ruuolenus 4b^{2*}; Guolenus 4c^{1.2}. 30 c) gladis 3. 4b^{2*}; gladiis 4c^{1.2}. d) Varnacharius 3; Warnacharius 4b^{2*}. c². 5a. e) elymosinis 5a.

Cap. 19. a) usque 4b^{2*}. c². 5a. b) perducetur 3; perducitur 4b^{2*}. c^{1.2}; producitur 5a. c) Audioderinssem 3; a theuderense 4b^{2*}; Autisiodrensem 4c^{1.2}; Authisioderinssem 5a. d) ab Anno

cap. 20. incipit 3. e) om. 4b^{2*}. c^{1.2}. f) ::::::::::::::, superscr. sec. m. astorum ignium 3; istarum ignium 3b. g) occidentē 1. 35

Cap. 20. a) Teudericus et Teudebertus 3. b) rēg 1. c) ad oromello 3; a Doromelle 5a. d) priium corr. prelium 1. e) ipsi qui — — versi 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a; qui post his om. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. f) ita 1; nimis rell. libri. g) Esra corr. Isara 1. h) Dentileno 3; Dentelino 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. i) recepit 4b^{2*}. c^{1.2}; recipit 5a. k) om. 3.

1) Laffaux; v. Longnon, 'Atlas hist. Texte expl.' I, p. 63. 2) Monod, 'Archiv für Schweiz. 40 Gesch.' III, p. 149, n. 4, Teudeberti pro Teuderici male scriptum esse opinatur. 3) Aar. Lacus Dunensis est Thunersee; cf. Longnon, 'Atlas historique. Texte expl.' I, p. 63. 4) Arcis-sur-Aube. Jacobs. 5) S. Desiderius episc. Autisiod. circa a. 604/605. factus, si Gestis episc. Autisiod. (ed. Duru l. l. I, p. 332) fides habenda est, regibus Francorum propinquus erat; cf. Gall. christ. XII, p. 268. Sed nescio, an, quod ad fidem attinet, Fredegarius Gestis anteponeendus 45 sūt, qui illum pauperem a Brunichilde elatum habuit. Idem Digot II, p. 109. statuit. 6) V. Paulus, H. L. IV, 15. 7) L'Orvanne prope Dormelles (dép. Seine-et-Marne). Jacobs. Cf. Bonnell, 'Die Anf. d. Karol. Hauses', p. 220, n. 2. 8) i. e. Sequana, Seine. 9) L'Oise. 10) De ducatu Denteleno v. Jacobs, p. 199 sqq.; Digot II, p. 323 sqq.; Waitz, 'VG'. II, 1³, p. 149; Bonnell l. l. p. 221; Longnon, 'Géographie', p. 145; 'Atlas hist. Texte expl.' I, p. 39. 50

21. Anno 7^a. regni Theuderici de concubina filius nascitur¹ nomen Sigybertus, 601/602. et Aegyla patricius, nullis culpis extantibus, instigante Brunehilde, legatus interficitur, nisi tantum cupiditatis instincto, ut^b facultatem eius fiscus adsumerit^c. Eo anno Teudebertus et Teudericus exercitum contra Wasconis dirigunt^d ipsosque, Deo auxiliante, deiectus suae dominatione redegiunt et tributarius faciunt. Ducem super ipsos nomen Geniale instituunt, qui eos feliciter dominavit.

22. Eo anno corpus^a sancti Victoris, qui Salodero^{b. 2} cum sancto Ursio^c passus fuerat, a beato Aeconio³ pontifice Mauriennense^{d. 4} invenitur. Quadam nocte in suam civitatem ei revelatur in sompnum^e, ut surgens protinus iret ad ecclesiam, quam Sideleuba^{f. 5} regina suburbanum Genavinse construxerat; in medium ecclesia designatum locum illum sanctum^g corpus adesset. Cumque Genava festinus perrexisset cum beatis Rusticio^{h. 6} et Patricio episcopis, triduanum faciensⁱ ieiunium, lumen per noctem, ubi illum gloriosum et splendidum corpus erat, apparuit. Quem cum selencio hii tres pontificis, cum lacrimis et orationibus, elevato lapide, in arcam argentiam invenerunt sepultum, cuius faciem robentem quasi vivum repperunt^k. Ibique princeps Theudericus presens aderat, multisque rebus huius ecclesiae tribuens^l, maxemam partem facultates Warnacharii⁷ ibidem confirmavit. Ad sepulchrum illum sanctum mirae virtutes ex ipsa diae, quo repertum est, prestante Domino, integra adsiduaetate ostenduntur. Eo anno Aetherius episcopus Lugdunensis obiit; ordenatur loco ipsius Secundinus episcopus⁸. 602.

23. Eo anno Fogas dux et patricius rei publicae victur a Persas rediens, Mauricio imperatore interfecit; in loco ipsius imperium adsumsit. 602, Nov.

Capp. 21—23. 1. 3. 4b². c¹. 2. 5a.

Cap. 21. a) 6. 3. b) in 3. 4b². c². 5a. c) adsumitur 3. 4b². c¹. 2. 5a. d) direxerunt 3. 4b². c¹. 2; dirixerunt 5a.

Cap. 22. a) corius 5a, ut infra. b) quis alodero 5a. c) Ursione 3; Urso 4b². c². 5a. 1) Maurieninse 3; Maurinense 4b²; Maurigennensi 4c¹. 2; Maurionense 5a. e) com. corr. som. 1. f) Sedeleuba 3. 4b². c². 5a. g) locum repetit 3. h) Rustico 3. 4b². c¹. 2. 5a. i) ieiunium facientes 3 (?). 4b². c¹. 2. 5a. k) repperunt corr. repperiunt 1. l) om. 3. 4b². c¹. 2. 5a.

1) *Pater quattuordecim annorum; v. Pertz l. l. p. 158. 2) Solothurn. SS. Victor et Ursus e legione Thebaeorum erant; v. Eucherius, Pass. Agauncens. mart. (Ruinart, Acta mart. Ratisb. 1859, p. 320): Ex hac eadem legione fuisse dicuntur etiam illi martyres Ursus et Victor, quos Salodoro passos fama confirmat; cf. Rettberg, 'Kirchengeschichte' I, p. 109; Lutolf, 'Die Glaubensboten der Schweiz', p. 143 sqq. De translatione v. Adonis Martyr., d. 30. Sept.: S. Victor ad urbem Ienavensium translatus miraculorum gloria et veneratione fidelium celebratur. 3) Cf. Pass. SS. Victoris et Ursi (Lutolf l. l. p. 175): Hiconium Mauriennensem, discipulum olim beati Cadooldi Vienensis episcopi et ab eodem episcopo Mauriensi (sic) ordinatum, Rusticium atque Patricium cum aliis simul sacerdotibus et nobiles undecumque viris. Hiconius conciliis Matic. I. et II. a. 581. et 585. subscripsit. 4) Saint-Jean-de-Maurienne. 5) Cf. supra lib. III, c. 18. Ecclesiam a Theudesinde regina conditam esse, auctor Passionis SS. Victoris et Ursi narravit (Lutolf l. l. p. 174): Cum apud Burgundiorum gentem Gundisolus regnaret, opere Theudesinde illustris regine amore beatissimi martyris Victoris non longe a Genevensi urbe basilica fundata et honesto situ constructa est. At ei fidem abrogavit Jahn. Cf. AA. SS. Sept. VIII, 275. 6) Rusticius 13, Patricius 14. episcopus in catalogo epp. Genavensium laudantur; cf. Gelpke, 'Kirchengeschichte d. Schweiz' II, p. 53 sqq., Jahn II, p. 164 n., qui alterum coadiutorem alterius fuisse opinantur. Ruinart autem alterum Octodurensium fuisse episcopum probe coniecit. Vero auctor Passionis SS. Victoris et Ursi (Lutolf l. l.): Ex duobus, inquit, supra dictis episcopis alter Hoethodorensium, alter ex oppido Darentensium fuit. Tunc temporis sanctus Papolus mire sanctitatis vir senio iam gravatus Genevensium habebatur episcopus. 7) Cf. supra c. 18. 8) V. Gall. christ. IV, p. 39. Secundino anno insequenti Aridius iam successerat; cf. infra c. 24.*

602,603. 24.^a Anno 8^b. regni Teuderici de concubina nascitur ei filius nomen Childebertus, et senodus Cabillonno collegitur¹. Desiderium Viennensem episcopum deieciunt^{c. 2}, instigante Aridio Lugdunensi episcopo et Brunehilde, et^d subrogatus est loco ipsius sacerdotale officio Domnolus³; Desiderius vero in insula⁴ quedam^e exilio retrudetur. Eo anno sol obscuratus est⁵. Eo quoque tempore Bertoaldus genere Francos maior⁵ domus palacii Teuderici^f erat, morebus mensuratus, sapiens et cautus, in prilio fortis, 5
603 604. fidem cum omnibus servans. Anno 9^g. regni Teuderici nascitur ei de concubina filius nomen Corbus. Cum iam Protadius genere Romanus vehementer in palacium ab omnibus veneretur, et Brunehildis stubre gratiam cum vellit honoribus exaltare, defuncto Wandalmaro^h duciⁱ, in pago Ultraiorano et Scotingorum⁶ Protadius patricius ordenatur¹⁰ instigatione Brunehilde. Ut Bertoaldus potius interiret, eum ripa Segona^k usque Ocia-num mare per pagus et civitates fiscum inquerendum dirigunt⁷.

25. Bertoaldus a^a Teuderico directus, cum trecentus tantum viros illis partibus properavit. Cumque Arelao^{b. 8} villa venisset et venationem inibi exercebat, haec conperiens Clotharius, filium suum Macroem et Landericum maioris domus cum exercitum¹⁵ Bertoaldum opprimendum^c direxit et maximam partem inter Segona et Legere pagus et civitates de regno Theuderici presumpsit contra pactum pervadere. Bertoaldus haec audiens, cum sustinere non prevalebat, terga vertens, Aurilanes ingreditur, ibique a vero beatissimo Austreno^d episcopo suscepitur. Landericus cum exercito Aurilanes circumdans, vocabat Bertoaldum, ut^e exiret ad priliam. Bertoaldus de muro respondens: 'Nos²⁰ duo singulare certamen, si me expectare deliberas^f, reliqua multitudine procul suspinsa, iungamus ad priliam; a Domino iudecemur'. Sed haec Landericus facere distulit. Ad-dens Bertoaldus dixit: 'Dum facere non audes, proximum temporis domini nostri pro ea que facietis^g iungent ad prilio. Induamur uterque, ego et tu, vestibus vermiclis⁹,

Capp. 24. 25. 1. 3. 4b². c¹. 2. 5a.

25

Cap. 24. a) distinctione carent 4b². c¹. b) septimo 3. c) et add. 4b². c¹. 2. 5a. d) om. 4b². c¹. 2. 5a. e) q. dam (?) 1; quidem 3. f) erat Th. 4b². c¹. 2. 5a. g) 8. 3. h) Waldel-mar 4b²; Waldalmare 4c². i) duci corr. duce 1. k) Sigona semper 3. 4b². c¹. 2; Sygona semper 5a.

Cap. 25. a) ad Theudericum (Theodericum 5a) 3. 4b². c¹. 2. 5a. b) Arelauno 3. 4b². c¹. 2; 30 Arelai 5a. c) p̄mendo 3; pr(a)emendum 4b². 5a; deprehendendum 4c¹. 2. d) Austrino 3. 4b². c¹. 2. 5a. e) venire ad p. (om. ut) 3. f) deliberans 5a. g) facis 3.

1) V. Mansi, *Coll. Cone. X*, p. 493. 2) Cf. V. Columbani n. 54, Mabillon, *AA. SS. saec. II*, p. 26. 3) *Domnulus concilio Parisiensi a. 614. vel 615. subscripsit; cf. Friedrich, 'Drei unedirte Concilien'*, p. 22. 4) V. Vit. *Desiderii auctore Sisebuto (Migne, Patrol. Lat. LXXX, 35 p. 378)*: quae instructa, in concilio questa est, a beatissimo vim stuprum Desiderio esse sibi quondam illatum, — — quem statim homines punituri ab honore privatum exsilio ad monasterium insula religarunt. Subrogatur ei pseudosacerdos Domnolus quidem nomine. 5) *Die 12. Augusti a. 603.* 6) *Scotingorum pagi situm discimus ex Vita sancti Anatolii episcopi (AA. SS. Febr. I, p. 359), Salinarum patroni, quae habet 'Seodinga in Sequanis, ubi nunc Salinarum locus'. Salinae vero, vulgo Salins, opidum est ad Foricam amnem in Burgundiae comitatu Dolam inter et Vesontionem, quod archidiaconatus cognominis est caput. Vide notitiam Valesii (p. 508) ad verbum Scotingi. R. Cf. Zeuss, p. 584 sqq.; Guérard, 'Provinces et pays de France' ('Annuaire hist. pour l'année 1837, publié par la Soc. de l'histoire de France') Paris. 1836, p. 135; Jacobs, p. 226; Gisi in 'Anzeiger für Schweizerische Gesch.' 1884, p. 288. 7) Cf. Waitz, 45 'VG.' II, 2³, p. 92. 8) *Vatteville la Rue coniecit Jacobs, p. 191; Arelaunum silvam ('la forêt de la Brotonne') intellexit Longnon, 'Géographie' p. 137. 9) Cf. Gloss. Pap.: Vermiculum rubrum sive coccineum. Est enim vermiculus ex silvestribus frondibus, in quo lana tingitur, quae vermiculum appellatur. Ital. 'vermiglio'; Gall. 'vermeil'; Hisp. 'bermejo'.**

precedamus^a chetheris; ubi congressus erit certamenis, ibique tua^b et mea utilitas adparebit; promittentes ante Deum ab invicem, promissionis huius^c veritatem subsistere⁷.

26.^a Cumque haec in diem festi sancti Martini antestites actum fuisset, Theude- Nov. 11.
ricus cum haec conperisset, quod a^b Clothario pars regni sui contra pactum fuerat
pervasum, nativitate Domini protinus cum exercitum Stampas^{c.1} super fluvio Loa per- Dec. 25
venit; ibique^d obviam Meroeus, filius Clotharii regis, cum Landerico et magno exercito
venit. Cum esset artus pervius ille, ubi Loa fluvius transmeatur, vix tertia pars exer-
citus Teuderici transiverat, initum est prilium. Ubique Bertoaldus secundum placetum
adgreditur, vocetans Landericum; sed Landericus non est ausus^e, ut promiserat, tantum
huius certaminis congressionem adire. Ibique Bertoaldus cum nimis ceteris precessisset,
ab exercito Clothariae cum suis interficetur, nec vellens exinde evadere, dum senserat
se de sui gradus honorem a Protadio degradandum. Ibique Meroeus, filius Clothariae,
capetur; Landericus in fuga versus est; nimia^f multitudo exercitus Clothariae in eo prilio
gladio trucidatus est. Teudericus victur^g Parisius ingreditur. Teudebertus pacem cum
Clothario Conpendio villa inivit, et uterque exercitus eorum inlesus redit ad propriam.
Anno 10. regni Theuderici Protadius, instigante^h Brunehilde, Teuderico iobente, maior 604/605
domi substituetur,

27. cum esset nimium argutissimus et strenuus in cunctis, sed saeva illi fuit
contra personas iniquitas; fiscum nimium stringens, de rebus personarum ingeniose fisco
vellens implere^a et se ipsum ditare². Quoscumque de gentem^b nobilem repperiret, totus-
que^c humiliare conabat, ut nullus^d repperiretur, qui gratum quem adriperat potuisset
adsumere. Haec^e his et alies nimia sagatitate vexatus, maximae cunctos in regno Bur-
gundiae locratus est inimicus. Cum Brunehildis nepotem suum Teudericum integra
adsiduetate monerit^f, ut contra Teudebertum moverit exercitum, dicens, quasi Theude-
bertus non esset filius Childeberti³, nisi cuiusdam ortolanum, et Protadius^g ipsoque^h
consilio adsistensⁱ, tandem iusso Teuderici movetur exercitus. Quod cum loco nomen
Caratiaco^{k.4} Teudericus cum exercito castra^l metasset^m, ortabatur a leudibus suis, ut
cum Theudeberto pacem iniret. Protadius singulos ortabatur, ut prilium committeretur.
Teudebertus nec procul exinde cum exercito resedebat. Tunc omnes exercitus Teu-
derici, inventa occasione, supra Protagioⁿ inruunt, dicentes, melius esse uno hominem
moriturum^o, quam totum^p exercitum in periculum missum. Protadius in tenturio Teu-
derici regis cum Petro archyatro tabulam ludens sedebat. Cum eum undique^q iam exer-
citus circumdasset, et Teudericum leudis suae^r tenebant, ne illuc adgrederit, misit

Cap. 25. 26. 1. 3. 4b². c^{1.2}. 5a. Cap. 27. 1. 3. 4c^{1.2}. 5a.

Cap. 25. a) *ita* 1 (precedamus *Monod*). 4b²; praecedamus 3; praecedamur 4c^{1.2}; praecedamur 5a.

b) et mea et tua appar. util. 4b². c^{1.2}. 5a. c) *scr.* has; rei *add.* 3. 4b². c^{1.2}. 5a.

Cap. 26. a) *distinctione carent* 4c^{1.2}. b) quod Clotharius (Chlotario 4b²; Chlotarii 4c^{1.2}; Chlothario 5a) 3. 4b². c^{1.2}. 5a. c) *stam pas.* pro fluvio Loa 5a. d) ibi quod 5a. e) Landericus non est consilii habundans 4b², *om.* ausus — c. 28. plenitudinem. f) n. (nimium 3) multitudine 3. 5a. g) victu: 1; victor 3; victus 5a. h) instante 1; instigante *codd. rell.*

Cap. 27. a) impleri — ditari 4c^{1.2}. b) de genere nobili (nobile 5a) 4c². 5a. c) que *om.* 4c². 5a. d) nullis 4c¹; in nullis 4c². e) et *add.* 3. 4c^{1.2}. 5a. f) nonerit 1; moneret 3 (?). 4c^{1.2}. 5a; monuerit 3b. g) Protadium 4c^{1.2}. h) ipso quoque 4c^{1.2}. 5a. i) adsistente 4c^{1.2}. k) Caratiacto 4c^{1.2}; Caraciato 5a. l) *om.* 4c^{1.2}. m) *extremum t pr. m. adiecit* 1. n) Protad. 3. 4c^{1.2}. 5a. o) mori — — mitti 4c^{1.2}; morituro 5a. p) tantum e. 3. 5a; tanto exercitu 4c^{1.2}. q) cum *repetunt* 3. 5a. r) *om.* 3. 4c^{1.2} (*ubi tenerent*). 5a.

1) *Étampes ad fl. la Jovine, cui paulo infra la Louet fl. incidit. Jacobs.* 2) V. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 92. 3) *Et Theudebertus et Theudericus Childeberti filii erant, teste Gregorio, II. Fr. VIII, 37. IX, 4.* 4) *Quiersy-sur-Oise prope Noyon.*

Uncelenum^a, ut suae iussionis verbum nunciaret exercitum, ut se de insidias Protadiae removerint. Uncilenus protinus ad exercitum nunciatus dixit: 'Sic iobet dominus Theudericus, ut interficiatur Protadius'. Inruentes super eum, tenturium^b regis gladio undique incidentis, Protadium interficiunt^c. Teudericus confusus et coactus cum fratri Teudeberto pacem inivit, et inlesus uterque^d exercitus revertit ad propriis sedibus. 5
Post discessum Protadiae

605/606. 28. anno 11. regni Teudericus subrogatur maior domus Claudius genere Romanus, homo prudens, iocundus in fabolis, strenuus in cunctis, pacienciae deditus, plenitudinem^a consiliae habundans, litterum^b eruditus, fide plenus, amiciciam cum omnibus sectans. Priorum^c exempla metuens, lenem se et patientem huius gradi ascensus 10 ostendit; sed hoc tantum impedimentum habebat, quod saginam esset corpore adgravatus. Anno 12. regni Teudericus Uncelenus, qui ad mortem Protadiae insidiosus fuerat locutus, instigante Brunehilde, pede truncatum, de rebus expoliatus ad revillitatem^d. 1
606/607. perductus est.

29. Vulfos patricius, idemque Brunehilde instigante consilio, qui mortem Protadiae consenserat, Fauriniaco² villa, iobente Teudericus, occidetur, et in patriciatum eius Ricomeris^a Romano generis subrogatur. Eodem^b anno natus est de concupina Teudericus filius nomen Meroeus, quem Clotharius de sancto lavacro suscepit. 15

30. Eodem anno Teudericus Aridium episcopum Lugdunensem, Rocconem et Aeborinum^a comestaboli ad Bettericum^b regem Spaniae direxit, qui exinde Ermenberta^c, 20 filia eius, Teudericus matrimonio sociandam adducerint. Ibiq; datis sacramentis, ut a Teudericus ne umquam a^d regno degradatur^e, ipsamque accipiunt et Teudericus Cabilonno presentant; quem ille gaudens diligenter suscepit. Eadem factionem aviae suae Brunehilde virile coitum non cognovit; instigantibus verbis Brunehilde ava et Teudilane^f germana, efficitur odiosa. Post anni circulum Theudericus Ermenbergam expoliatam a thinsauris Spaniam retransmisit³. 25

31.^a Bettericus haec indignans, legationem ad Clothario direxit. Legatus Clothario cum Betterici^b ad Teudebertum perrexit. Iterum Teudeberti legati cum Clothario et Betterico legataries ad Agonem regem Aetaliae accesserunt, et unianimiter hii quattuor regis cum exercitum undique super Theudericum inruerint^c, regnum eius auferrint^d et 30 eum morte damnarint, eo quod tantam de ipso reverentiam ducebant. Legatus vero Gothorum, evicto navale, de Aetalia per mare Spaniam revertitur; sed haec consilius divino noto non sortitur effectum. Quod cum Theudericus conpertum fuisset, fortissime ab eodem^e dispicetur³.

Cap. 27. 1. 3. 4c^{1. 2}. 5a. Capp. 28—31. 1. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. 35

Cap. 27. a) Uncilin. *semper* 3. 4c^{1. 2}; Uncilenus 5a (*infra* Uncelin. et Uncilaen.). b) in tentorio r. gladium (gladiis 4c²) 4c^{1. 2}. c) interfecerunt 3. d) utrisque 4c^{1. 2}.

Cap. 28. a) *redit* 4b^{2*}; *cf. supra p. 131, l. 39.* b) *ita* 1, *ut infra c. 42: litterum eruditus; litterarum* 3 (?). 3b. 5a; *litteris* 4b^{2*}. c^{1. 2}. c) prior 3. 5a; prius 4b^{2*}. c^{1. 2}. d) *ita* 1; *brevitatem* 3; *vilitatem* 4b^{2*}. c^{1. 2}; *debilitatem* 5a. 40

Cap. 29. a) Rigomeris 3. b) Eo 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a.

Cap. 30. a) Eborino 4b^{2*}. c^{1. 2}. b) Pettericum 4b^{2*}. c¹; *Pett. corr. Bett. 4c²; Bettheric. semper* 5a. c) Ermenbergam 3. 4c²; Ermembergam 4b^{2*}; Ermenberga 5a. d) ad regnum 3; de regno 4b^{2*}. c^{1. 2}. e) *ita* 1; *degradaretur* *rell.* f) Teudelane 3; Theudalene 4b^{2*}; Theodelan(a)e 4c^{1. 2}; Theudelan 5a. 45

Cap. 31. a) *hoc caput praecedenti coniunctum est* 1. 3. 4a. b^{2*}. 5a; *sed distinctio et indice praemisso et proximo cap. confirmatur, quod 32. in 1 dicitur.* b) legato *add. 4b^{2*}. c^{1. 2} (ubi legatu).* 5a. c) *ita* 1; *ut add. rell.* d) auferrint *corr. auferrent* 1. e) eo 3.

1) *i. e. revilitatem.* 2) *Faverney ad fl. Lanterne, dép. Haute-Saône. Jacobs.* 3) *Hanc rem solus Fredegarius tradidit. Cf. Dahn V, p. 174.* 50

32.^a Eo anno Teudericus consilio Aridio¹ episcopo Lugduninse perfedum utens et per suasum avae suae Brunehilde sanctum Desiderium de exilium egressum^b lapidare praecipit². Ad³ cuius sepulcrum mirae virtutes a diae transitus sui Dominus integra adsiduaetate ostendere dignatur; per quod credendum est, pro hoc malum gestum regnum Theudericum et filiis suis fuisse destructum.

33. Eo anno, mortuo Betterico⁴, Sisebodus Spaniae successit in regno, vir sapiens et in^a totam Spaniam laudabilis valde, pietate plenissimus^b. Nam et adversus manum publicam⁵ fortiter demicavit; provinciam Cantabriam Gothorum regno subaegit, quam aliquando Franci possederant⁶. Dux Francio⁶ nomen^c, qui Cantabriam in^d tempore Francorum egerat^e, tributa Francorum regibus multo tempore impleverat; sed cum^f parte imperiae fuerat Cantabria revocata, a Gothis, ut super legetur, preoccupatur, et plures civitates ab imperio Romano Sisebodus litore maris abstulit et usque fundamentum destruxit. Cumque Romani ab exercitu Sisebodi trucidarentur, Sisebotus dicebat pietate plenus: 'Eu me misero, cuius tempore tante sanguis humanae effusio fietur⁷!' Cuiuscumque potebat occurrere, de morte liberabat. Confirmatum est regnum Gothorum in Spaniam per mare litora usque Paereneos⁸⁻⁸ montes.

34. Ago rex Langobardorum accepit uxorem Grimoaldi et Gundoaldi^a germanam nomen Teudelendae^{b-9} ex genere Francorum^c, quem Childebertus habuerat dispondata^d. Cum eam consilium Brunehilde postposuisset^e, Gundoaldus cum omnibus rebus se cum germanam Teudelende in Aetaliam transtulit et Teudelindae matrimonium Agonem

Capp. 32—34. 1. 3. 4b^{2}. c¹. 2. 5a.*

Cap. 32. a) 31, et sic deinceps 3; 30, et sic deinceps 4b^{2}; distinctione caret 4c². b) regressum 4b^{2*}. c².*

Cap. 33. a) ita 1. 4c^{1.2}; om. 3 (?). 4b^{2}; per 5a. b) plenus 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. c) Francion (om. nomen) 3. d) om. 5a. e) egerant 3. f) a add. 5a. g) Paereneos corr. Paereneos 1; Pireneos 3. 5a; Pirineos 4b^{2*}; Perineos 4c¹; Pereneos (?) corr. Pireneos 4c².*

Cap. 34. a) Gandoaldi 5a. b) Theulindę 3. c) F:::~::~: pr. m., Baioariorum sec. m. (sic etiam 5a^{}) 4b^{2*}. d) dispondata 1. e) postposuit 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a.*

1) Aridius, quem die 4. Id. Oct. a. 611. diem obiisse putaverunt, synodo Parisiensi a. 614. vel 615. celebratae subscripsit. 2) Ionas, V. Columbani: Eo tempore Theodoricus atque Brunehildis non solum adversus Columbanum insaniebant, verum etiam et contra sanctissimum Desiderium Viennensis urbis episcopum adversabantur, quem primo exsilio damnatum, ad postremum glorioso martyrio coronaverunt. Cf. V. Desiderii a Sisebuto conscriptam, Adonis chron., Migne, Patr. Lat. CXXIII, p. 111, unde intellegitur, Desiderium super fluvium Calaronam interfectum esse. Quod a. 607. factum est; cf. Gall. Christ. XVI, p. 29. 3) V. Vitam Desiderii: ad cuius venerantissimum corpus tanta Christus conferet copia sanitatum. 4) Bettericus m. Octobr. a. 610. obiit, cui a. 612. demum Sisebodus successit. Gunthimari regnum (610—612) Fredegarius ignoravit. 5) Id est adversus Romanos seu imperatorem. Alias saepius rem publicam appellat et infra imperii partem. R. Cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 118. 6) Hanc fabulam esse, recte censuit Dahn V, p. 120. 177, n. 3. E nomine Francionis ducis intellegitur, ex eodem fonte haec fluxisse, unde Francio ille, qui populo nomen dedisse dicitur, originem traxit. Cf. supra lib. II, c. 5, lib. III, c. 2. 7) Cf. ep. Sisebuti ad Caesarium (Migne, Patrol. Lat. LXXX, p. 367): quod si bella surgant, si muero fervidus in qualibet parte desaeviat, si vita hominum tempus bellicosum non exigit, quam opinaris pro tantis sceleribus, pro ingestis cladibus, pro funestissimis inlatis vulneribus Deo reddere rationem? Vide Dahn, 'Könige der Germanen' V, p. 178, n. 4, cui vix concedam, Fredegarium hac epistula usum esse. 8) A. 615. 616; cf. Dahn l. l. p. 179. 9) A. 590. una cum regno Theudelindam, filiam Garibaldi regis Baioariorum, viduam Autharii, Ago uxorem accepit; cf. Paulus III, 35; Pabst l. l. p. 426; Riezler, 'Gesch. Bayerns' I, p. 73. Eam cum Gundoaldo fratre ad Autharium confugisse, narrat Paulus III, 30.

tradedit¹. Gundoaldus de gente nobile Langobardorum accepit uxorem, de qua duos filius habuit his nominibus: Gundeberto et Chairiberto^{a. 2}. Ago rex, filius Authario rege³, de Theudelindem habuit filium nomen Adoaldo^b et filiam nomen Gundoberga. Dum Gundoald^c a Langobardis nimium dilegeretur, factione Agone regi et Teudelindae, cum ipsum iam zelum tenerint, ubi ad ventrem purgandum in faldaone^d sedebat, sag-
gitta saucius^d moritur⁵.

607/608.

35. Anno 13. regni Teuderici, cum Theudebertus Bilichildem^a habebat uxorem, quam^b Brunechildis a negociatoribus mercaverat, et^c esset Bilichildis utilis et a cunctis^d Austransiis vehementer^e diligeretur, simplicitatem Teudeberti honeste conportans, nihil se menorem a Brunechilde esse censirit^f, sed sepius per legatus Brunechilde dispicirit,¹⁰ dum ab ipsa increpabatur, quod ancilla Brunechilde fuisset, tandem his et aliis verbis, legatis discurrentibus, ab invicem vexarentur: placetus inter^g Colerinse⁶ et Sointense fiactur, ut has^h duas reginas pro pacem inter Teudericum et Teudebertum coniungerint conloquendumⁱ; sed Bilichildis consilio^k Austrasiis inibi venire distulit.

608/609.
V. Columb.
c. 31.

36. Anno 14⁷. regni Teuderici beatus Columbanus creverat⁸ iam passim^a fama¹⁵ is^b civitatis suae in universas Gallias vel Germaniae provincias; eratque omnium timore^c laudabilis, omnium cultu venerabilis in tantum, ut Teudericus rex ad eum saepe Lossowio^d venerit et orationum suarum^e suffragio omni cum humilitate poscerit^f. Ad quem saepissimae cum venerit, coepit vir Dei^g eum increpare, quia concubinarum adulteriis misceretur et non potius legitimi coniugii^h solamina frueretur, ut regales prolexⁱ ex honorabilem reginam²⁰ prodiret^k et non potius ex lupinaribus videretur emergi. Cumque iam ad viri Dei imperium

Capp. 34—36. 1. 3. 4b^{2}. c¹. 2. 5a.*

Cap. 34. a) Harib. 3; Arib. 4b^{2}. c¹. 2. 5a. b) Odoaldo 3. c) Gundoaldus 1. d) sag. toxicata m. 4b^{2*}; sag. sauciatus m. 4c¹. 2.*

Cap. 35. a) Beliehild. plerumque 3. 4b^{2}. c¹. 2. 5a. b) quem 3. 4b^{2*}; quem 5a. c) cum 25 esset 5a. d) cunctinaustransiis 1. e) dilegeretur vehementer 3. f) cerneret 3 (e corr.). 4b^{2*}. c². 5a. g) ter m. al. superscr. 3; in 3b. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. h) ut :: duas, eras. forte per (sec. m. superscr. has) 3; ut arduas 3b. i) loquendum 3. 4b^{2*}. 5a; loquendo 4c¹. 2. k) consiliis 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.*

Cap. 36. a) parsim m. s. VIII. corr. passim 1. b) his 3. 4c¹. 2. 5a; in 4b^{2}; sancti viri Ionas. c) ita 1; in ore eras. 3; rumore 4b^{2*}. c¹. 2. 5a cum Iona. d) Luxovium 4b^{2*}; Lussobium 4c¹; Lusso-
vium 4c². 5a. e) eius Ionas. f) poposcerit 3; deposceret Ionas. g) Domini 3. h) legitimae coniugis Ionas. i) prolexsex, prius x eras. 1. k) procederent 4b^{2*}; procederet 4c¹. 2. 5a.*

1) Cf. p. 133, n. 9. 2) Is a. 653. rex creatus est; cf. Paulus IV, 48. 3) Fredegarius hic et infra c. 45. fallitur, cum Ago filius Autharii minime fuerit. Sed supra c. 13. recte scriptum est: Ago dux — in regno sublimatur. 4) Theodulfi carm. nr. 62. inscriptum: In 35 faldaone episcopi, ita incipit: Sessio Teodulfi placeat, precor, cet.; cf. Ducange ed. Favre III, p. 402. Gall. 'fauteuil'. 5) De nece Gundoaldi cf. Paulus, H. L. IV, 40. Muratori, Ann. Ital. a. 612, Fredegarium rumoribus nimis fuisse censuit. 6) Sointense Sundgau esse, Ruinart duxit, dum Jacobs (ed. II) potius Saintois (postea Vaudemont) intellegi opinatur. Idem Colerinse Soulosois interpretatur, quod cave probes, etsi Digot II, p. 334. idem statuit. Qui nuper his de rebus 40 scripsit Schricker, 'Aelteste Grenzen und Gaue im Elsass' ('Strassburger Studien' 1884, II, p. 397 n.) Saintois quidem probavit, sed Colerinsem ex loco Colle regia prope St. Dié (iam Colroy-la-Grande et Colroy-la-Roche) nomen traxisse coniecit. 7) Anno 14. Theuderici II. regis titulum apud Le Blant nr. 474. exaratum esse puto: IDAS KALENDAS NOVENBRAS ANNVM QVARTVM RENVM DOMINI NÖTRI TEODORICI RIGES INDICIVNE DVDECEMA. 45 Cum indictio 12. iniens — agitur enim de mense Sept. vel Nov. — cum anno 608. p. Chr. conveniat, sine dubio pro verbis quartum renum — quartum denum scribendum est. Theudericum autem, cui a. 608. quartus decimus regni erat, a. 595. fasces cepisse, ex anno quoque Gunthramni emortuali intellegitur; cf. supra p. 127. 8) Hoc caput plerumque ad verbum ex Vita Columbari auctore Iona, AA. SS. ord. Bened. II, p. 17 sqq., fluxit.

regis sermo obtemperaret, et se^a omnibus inlicetis se regare responderet, mentem Brunehildis aviae, secundae^b ut erat Zezebelis^c, antiquus anguis^d adiit eamque^e contra virum Dei stimulatam superbiae aculeo^f excitat, quia cereret viro Dei Theudericum^g oboedire. Verebatur enim, ne, si^h, abiectis concubines, reginam aulae perfecissetⁱ, dignitates atque honores sui modum amputasset. Evenit ergo, ut quadam die beatus Columbanus ad Brunehildem^{ib. c. 32.} venerit. Erat enim tunc apud Brocariacum^k villa. Cumque illa cum in aula venire^l cererit, filios Theuderici, quos de adulterinis permixtionibus habebat, ad virum Dei adducit. Quos cum vedisset, seiscitatur, quid sibi vellent. Cui^m Brunehildis ait: 'Regis sunt filii, tu eos benedictione roboras'. Atⁿ ille: 'Nequaquam', inquit, 'istos regalia sceptras susceptoras scias^o; de lupinaribus emergerunt'. Illa furens parvulus abire^p iubet. Egrediens^q vir Dei regiam^r aulam, dum limitem transiliret, fragor^s ex^t terrorem incussit nec tamen miserae feminae forem conpeseuit. Paratque deinde^t insidias molire vicinus monasterii^u; per nuncius imperat, ut nulli eorum extra monasterii terminos iter pandatur, neque receptacula monachis eius vel quilibet^v subsidia tribuantur. Cernens beatus Columbanus regis animos adversum se permotus^w, ad eos properat, et^x suis monitis miserat^y pertinaciae intentu frangat^z. Erat enim tunc temporis apud Spinsiam^a villam publicam. Quo^b cum, iam sol occumbentem, venisset, regi nunciant, virum^c Dei inibi esset^d nec^e regis domibus metare² vellit^f. Tunc Theudericus ait, melius esse virum Dei oportunis^g subsidiis honorare, quam Dominum ex servorum eius offensam ad iragundiam provocare. Iobet ergo regio cultu oportuna^h parare Dei-queⁱ famolo dirigi^k. Itaque venerunt et iuxta imperium regis oblata offerunt. Que^l eum vidisset dapes et pocula cultu regio admenistrata, inquit, quid sibi de^m ista vellint. Aientⁿ ille: 'Tibi^o a rege fore^p directa'. Abuminatus ea, ait: 'Scriptum est: "Munera impiorum reprobant Altissemus". Non enim dignum est, ut^q famolorum Dei ora eibus^r eius polluantur, qui non solum suis, verum etiam aliorum habitaculis famulis Dei aditum deniget'. His dicta, vaseula omnia in frustra^s disrupta sunt, vinaque ac sicera solo^t diffusa, ceteraque separatim dispersam. Pavifacti ministri rei geste causam regi nunciant. Illi pavore percussus, cum avia delucolo ad virum Dei properant. Precantur de commisso veniam; se in^u postmodum emendare

Cap. 36. 1. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

Cap. 36. a) ab m. al. add. 5a, et ita Ionas. b) secundum 3. 4b^{2*}. 5a; secunda 4c². c) Zezebelis 3. 5a; Zezebel 4c¹; Iezabel 4c²; Iezabelis 4b^{2*} cum Iona. d) antiquos sanguis 3. e) eumque 3. 5a. f) a::: 3; agoleum 3b. g) T. o. eras. 3; Theuderico obedire 3b. h) se 3. 4b^{2*}. 5a. i) ita 1. 3; p̄fecisset 4b^{2*}. c² cum Iona. k) Brucariā m v. 4b^{2*}; Brucariacum v. 4c². 5a; Brocariacam v. Ionas. l) venisse Ionas. m) om. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. n) ait ille 5a. o) quia add. Ionas. p) adibi 3. 5a. q) ergo add. Ionas. r) reginam 3. s) frangor 3. 5a. t) Parat quidem inde 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. u) et om. Fred. v) quilibet 5a. w) permutus 3; permutos 5a; permutatos Ionas. x) ut 4b^{2*}. c². 5a. y) ita 1. 3; misere 3b; miseri 4b^{2*}; miseram 4c²; miserae 5a cum Iona. z) frangant erant 5a. a) Spissiam Ionas. b) quod 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. c) verum 5a. d) esse 4b^{2*}. c². 5a cum Iona. e) nec in regis Ionas. f) velle Ionas. g) opportunum 3. h) oportune 3. 4b^{2*}. c²; oportune 5a. i) que om. 4b^{2*}. c². 5a. k) dirigere 4b^{2*}. c²; dirigere 5a. l) q 1. m) om. 4b^{2*}. c¹. 2. cum Iona. n) dicunt 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. o) scias om. Fred. p) fuerunt 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. q) om. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. r) oracionibus (orationibus 5a) eius p. 3. 5a; oracionibus (corr. oracionies) obla|cionibus (obla in litura) eius p. 4b^{2*}; oracionibus ut his p. 4c¹. 2. s) ita 1. 3. 4c¹. t) sola 3. 5a. u) sedeinde 4b^{2*}; et se in 4c¹. 2.

1) Quanta incuria Fredegarius fontem tractaverit, hoc ex loco intellegitur. Ionas enim scripsit: fragor ex(ortus totam domum quatiens, omnibus) terrorem etc. Verbis quae uncinis inclusimus praetermissis, iam Fredegariana hiant. Ceterum quod in chronico S. Benigni (ed. Bougaud et Garnier p. 45) scripta sunt: fragor subito exortus, qui totam quatiens domum omnibus terrorem incussit, monachum qui Fredegarii chronicon exscripsit nonnumquam Vitam ipsam Columbanus consuluisset, etiam aliis locis probatur. 2) intrare Ionas.

V. Columb. c. 32. pollicentur. His pacatus^a promissis, ad monasterium rediit. Sed polliciti vadaemonii^b iura non diu servata violantur^c; exercentur miseriarum incrementa, solitoque^d a rege adulteria patrantur. Quae^e audita, beatus Columbanus litteras^f ad eum verberibus plenas direxit
 ib. c. 33. comminaturque excommunicationem, si emendare dilatando non vellit. Ad haec rursus permuta Brunecchildis, regis animum adversum^g Columbanum excitat omnique conatu perturbare in- 5 tendit; oraturque^h procerisⁱ, auligas, optamatis^k omnis, ut regis animum contra verum Dei perturbarint; episcopusque^l sollicitare adgressa^m, et de eius religione detrahendo et statimⁿ regulae, quam suis custodienda monachis indederat, macularet^o. Obtemperantis^p igitur auli^q regiae persuasionibus misere reginae, regis^r animum contra verum Dei perturbant, cogentes, ut accideret^s hac relegione probaret. Abactus^t itaque rex ad virum Dei^u Lussovium venit, 10 conquestusque^v cum eo, cur ab conprovincialibus moribus discisceret^w, et inter septa secretiora omnibus christianis aditus^x non pateret. Beatus itaque Columbauus, ut erat audax atque animo vegens, talibus obicienti regi respondit, se consuetudinem non habere, ut secularium hominum et relegioni^y alienis famulorum Dei habitationes pandant^z introitum. Se et^a oportuna aptaque loca ad hoc habere^b parata, quo^c omnium hospitem adventus suscipiatur. Ad 15 haec rex: 'Si', inquit, 'largitatis nostre munera et solamenis supplimentum capere cupis, omnibus in locis omnium patebit introitus'. Vir Dei respondit: 'Si quod^d nunc usque sub regulare disciplinae abenis^e constrictum fuit, violare conaris, nec tuis muneribus nec quibusquae^f subsidiis me fore^g ad te^h sustentaturum. Et si hanc ob causam tu hoc in loco venisti, ut servorum Dei caenubia distruas et regularem disciplinam macules, citoⁱ tuum regnum funditus 20 ruiturum et cum omni propaginae regia dimersurum'. Quod postea rei probabit eventus. Iam enim timerario conatu rex refecturium^k ingressus fuerat. His ergo territus dictis, foris^l celer repetat. Diris^m post haec vir Dei increpationibus rexⁿ urgetur, contraque Teudericus ait: 'Martirii coronam a^o me tibi iulaturam speras'. Non esse^p tantae demenciae^q, ut hoc tantum patraret^r scelus, sed pociores consilii^s se^t ageret utilia^u paraturum^v, ut qui^w 25 ab omnium saecularium mores disciscat, quo venerit, ea via repetare studeat. Auligum^x simul consona voce vota prorumpunt, se habere non^y velle his in locis, qui omnibus non societur. Ad haec beatus Columbanus se dicit de cinubii septa non egressurum, nisi vio-
 ib. c. 34. lenter abstrahatur^z. Discessit ergo rex, relinquens virum quendam procerem^a nomen Baudulfum^b.

Cap. 36. 1. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

30

Cap. 36. a) pagatus 3. 4c¹. 5a; pictatis 4b^{2*}; placatus *Ionas*. b) va daemonii (demonii 3. 5a) iurandum diu 3. 4b^{2*}. 5a; ut demum iura nondum diu 4c¹. 2. c) violenter 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. d) solitaque 4c¹. 2. cum *Iona*. e) quam 4c¹. 2. 5a; quo audito *Ionas*. f) literis 3; litteris 5a. g) adversus 4b^{2*}. c². 5a. h) ita *Fred.*; hortaturque *Ionas*. i) proceris *corr.* proceres 1. k) optamatis omnis *corr.* optimates omnes 1. l) episcopisque 3. 5a. m) aggressa est, ut eius *Ionas*. 35 n) ita 1. 3b. 4b^{2*}. 5a; sta::: 3; statum r. (*sic etiam* 4c²), quem s. custodiendum *Ionas*. o) macularent 4b^{2*}. c². 5a cum *Iona*. p) obtemperantis *corr.* obtemperantes 1. q) in aula 4b^{2*}; aulae 4c²; aulici *Ionas*. r) (et *add.* 4b^{2*}) a. r. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. s) ut aut cederet aut *Ionas*. t) ab actus 3; coactus *Ionas*. u) dei. Lussovium *distinguit* 1; dei *superscr.* 3; *om.* 4c¹. 5a (*non* 4c²); Luxuū 4b^{2*}; Lussovio 4c¹. 2. v) est *om.* *Fred.* w) discesseret 5a. x) aditum 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. y) et 40 a r. a. 4b^{2*}; h. religionem f. D. et habitationibus al. p. 4c¹. 2. z) pandat *Ionas*. a) sed o. 4b^{2*}. c². 5a et *Ionas*. b) habitare 3. 4b^{2*}. 5a; habitu pparata 4c¹ (*ubi u p e corr.*). 4c². c) quod 5a. d) si sicut *Ionas*. e) *om.* 4b^{2*}; alienis 4c². f) quibuscumque 4b^{2*}. c¹. 2. 5a cum *Iona*. g) merore (*in marg.* al. me fore) 3. h) scias *om.* *Fred.* i) scito 4b^{2*}. c¹. 2; noveris *om.* *Fred.* k) refecturio 3. 5a; refectorio 4c¹. 2. l) celer (celerrime *Ionas*) foris (fores 3b; foras 4b^{2*} et *Ionas*, *corr.* 45 foris 4c²) r. (rep::: 3; repetit 3b. 4b^{2*}) 3. 3b. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. m) duris 4b^{2*}. c². 5a cum *Iona*. n) ita 1; regem (rege 5a) arguetur (arguit 4b^{2*}; arguitur 4c²) 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a; rex urgebatur *Ionas*. o) *om.* *Ionas*. p) mea est 4b^{2*}; essem 4c¹. 2; esse me 5a cum *Iona*. q) scias *om.* *Fred.*, ut *supra*. r) perpetrem 4b^{2*} et *Ionas*; patraret 4c¹. 2. s) consiliis 3. t) tibi scias *Ionas*. u) utilia *corr.* utelia 1. v) ita 1. 4c²; patraturum 3. 4b^{2*}. c¹. 5a. w) utque 3. 5a; ut que 4c¹. 2. x) Auli- 50 corum *Ionas*. y) in h. l. n. v. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. z) ab:trahatur *corr.* abstrahatur 1. a) procerum 3. 4b^{2*}. c². 5a. b) ita 1 cum *Iona*; Audulfo 3. 5a; Adulfum 4b^{2*}; Audulfus 4c¹; Audulfum 4c².

His enim^a cum remansisset, virum Dei a monasterio pellet et poenes Vesoncionem^b oppi-
 dum ad exulandum perducit, quoadusque ex eo regali sententia quod voluisset decerneret¹.
 Post haec vir Dei eernens, quod nullis costudiis augetur a nulloque^c molestiam^d ferret, —
 videbant enim omnes in eum Dei virtutem flagrare, ideoque omnes ab eius iniuriis secrega-
 bantur, ne socii culparum forent, — ascendit ergo dominica die in verticem ardui cacuminis
 montis illius, — ita enim situs urbis^e habetur, eum domorum densitas in diffuso^f latere pro-
 clivi montis sita sit, prorumpent^g ardua in sublimibus cacuminibus, qui, undique^h abscisi
 flumiis Dovaeⁱ alveo vallante, nullatenus commeantibus viam pandit, — ibique^k usque ad
 mediam diem expectat, si aliqui iter ad monasterium revertendi prohibeat. Et cum nullus
 contrarius existeret, ipse^l per mediam urbem^m cum suis ad monasterium regreditur. Quoⁿ
 audito, Brunechildis ac Theudericus, quod scilicet ab exilio revertisset, atrociores^o irae
 aculeis stimulantur; iubent^{p. 2} Bertharium^q comitem attentius perquirendum virorum cum pre-
 sidio, simulque et Baudulfum^r, quem superius direxerat^s, destinarunt^t. Quo^u cum venis-
 sent, beatum Columbanum in ecclesia posetum sallentioque^v ac oratione deditum cum omni
 congregatione fratrum repperiunt, sicque virum^w Dei adlocuntur: ‘Vir^w Dei, precamur^x, ut
 tam regiis^y, quam etiam nostris oboedias preceptis, egressusque^z eo itinere, quo primum his^a
 adventasti in locis’. At ille: ‘Non enim’, inquit, ‘reor placere Conditore, semul^b natali solo ob
 Christi timorem relecto, dinuo repedare^c’. Cunque nullatenus cerneret^d sibi virum Dei ob-
 audire, relictis quibusdam^e, quibus ferocia animi forcior incretat, Bertharius abscessit. Hii
 vero qui remanserant virum Dei hortantur, ut illis misereatur, qui ad tale opus patrandum
 infeliciter^f fuerant relictis, eorumque periculo^g consoleret; qui si^h eum violenter non abstra-
 herent, mortis eos periculum ineurrereⁱ. At ille se^k ait iam saepius testatum^l esse, nisi
 vim abstraheretur, se^m non discessurum. Illi gemino vallati periculo, undique urgente formi-
 dinae, palleum quoⁿ indutus erat attingunt; alii genibus provoluti cum lacrimis precantur, ut
 pro tanti secleris culpam illis ignosceret^o, qui non suis desideriis^p, sed regiis^q obtempera-
 rent preceptis. Videns itaque vir Dei periculorum^{r. 3} fore, si^s suae seviretate^t satis-
 faceret^u, cum omni eiulatu atque^v maerore egreditur, depotatis custodibus, qui, quousque

Cap. 36. 1. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a.

Cap. 36. a) ergo 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. b) Vesoncione 5a; Vesontionense *Ionas*. c) annulloque
 4b^{2*}. c¹ (*non* 4c²). d) molestia sibi inferretur *Ionas*. e) orbis 3. 5a. f) inde fuso 3. 4b^{2*}. 5a;
 in defusa 4c^{1. 2}. g) prorumpens 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a; prorumpant *Ionas*. h) ei *add.* 4b^{2*}. c^{1. 2} 5a.
 i) Deniē 3; denuo 4b^{2*}; Deviae 4c^{1. 2}; Deme 5a. k) itaque 3. l) ips: 3; ipsum 3b. 5a. m) orbem 3.
 n) quod auditu 5a. o) acrioribus *Ionas*. p) iubente 3. 5a; misit 4b^{2*}; iubent eum 4c¹; iubentque
Ionas. q) Be::hario 3; Berthario 3b. 4c¹; Bertario 4c². 5a. r) Baudolfo *corr.* Baudulfo 3, *et ita* 5a;
 Baudusfum 4b^{2*}; Audulfo 4c^{1. 2}. s) dixerat 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. t) destinavit (*scil. rex*) *Ionas*. u) Qui
Ionas. v) psallentiumque 3. 4c^{1. 2}; psallentem::: (*eras. que*) 4b^{2*}; psallentium quae (*om. ac*) 5a;
 cum psallentium choro atque *Ionas*. w) virum D. *om.* 4b^{2*}; vir D. *om.* 4c^{1. 2}. x) precemur 3.
 y) regis 4b^{2*}. c^{1. 2}. z) pergās *desideratur*. a) *om.* 5a. b) semel *Ionas*. c) repetere *Ionas*.
 d) cernerent 4b^{2*}. c^{1. 2}. e) quibusdam (quidam 5a) B. (Bertarius 3. 4c^{1. 2}. 5a) qu. feroci (feroces 4b^{2*})
 animo inierat (*in*erant 4b^{2*}. c^{1. 2}) a. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. f) infideliter *Ionas*. g) periculum consiliret
 (*consularet* 5a) 3. h) sic 3. i) incurri 5a; incurrerent *Ionas*. k) ille ut iam — — testatus
 est *Ionas*. l) testatus 3. m) *om.* 5a. n) quod 5a. o) ignosceretur *Ionas*. p) *om.* 4b^{2*}. c^{1. 2}.
 q) regis 3. r) periculorum 3; periculum 4b^{2*}. c^{1. 2}. s) se 3. 4c^{1. 2}. 5a. t) *ita* 1; veritate 3. 5a;
 severitati 4b^{2*}. c¹; severitatis 4c². u) satisfacrent 4b^{2*}; satisfacere 4c^{1. 2}. v) *aeque corr.* atque *Monod.*

1) *Miraculum, quod Ionas enarravit, Fredegarius resecurit.* 2) *Hic non pauca deside-
 rantur: iubentque militum cohortem, ut rursus virum Dei vi abstrahant et ad pristinum revo-
 cent prorsus exsilium, Ionas, qui miraculum ad maiorem Columbani gloriam adiecit, quod Frede-
 garius, ut supra, sana mente praetermisit. Tunc Renuntiantibus, inquit, illis auribus regiis, ille,
 aucto furore miserae intentionis, Bertarium comitem ad eum attentius et quae sequuntur.*
 3) *Ionae verba periculum aliorum Fredegarius male contraxit, qui mox eunntiam si in sua
 sententia perduraret in si suae seviretate satisfaceret mutavit.*

V. Columb. c. 37. dilionis suae regno pelleretur^a, non eum relinquerent. Inter quos primus Ragunundus erat, qui cum Nametis^b usque perduxit¹. Sicque a^c regno Theuderici expulsus, iterum Hiberniam insulam repedare disposuit. Sed ut nulli paenitus iter^d gradiendum fit pontificius^e, nisi permissum Altissimi, ipsi vero sanctus Italiam expetens, monasterium in loco nomen Bobio^f illuc construens, sancte conversationis, plenus dierum migrat^g ad Christum. 5

609/610. 37. Anno 15. regni Theuderici, cum Alesaciones^a, ubi fuerat enutritus, praeceptum patris sui^b Childeberti tenebat, a^c Theudeberto rito barbaro pervadetur. Unde placet inter his duos regis, ut Francorum iudicio finiretur, Saloissa² castro^d instituunt. Ibiq̄ Theudericus cum escaritus^e.³ utrumque decem milia accessit; Theudebertus vero cum magno exercito Austrasiorum inibi primum vellens committendum adgreditur. Quod 10 cum undique Theudericus ab^f exercitum Theudeberti circumdaretur, quoactus atque compulsus Theudericus, timore perterritus, per pactionis vinculum Alsacius^g ad parte Theudeberti firmavit; etiam et^h Suggestensisⁱ.⁴ et Turensis et Campanensis, quos^k saepius repetibat, idemque amisisse visus est. Regressi uterque ad sidebus propriis. His diebus et Alamanni in pago Aventicense^l.⁵ Ultraiorano hostiliter ingressi sunt; 15 ipsoque pago predantes, Abbelenus^m et Herpinusⁿ comitis cum ceteris de ipso pago comitebus cum exercito pergunt obviam Alamannis. Uterque falange Wangas⁶ iungunt ad prelium. Alamanni Transioranus superant, pluretate^o eorum gladio^p trucedant et prosternunt, maximam partem territorio Aventicense^q incendio concremant, plurum nomirum^r hominum exinde in captivitate^s duxerunt; reversique cum predam, pergunt 20 ad propriam. Theudericus has iniurias deinceps integra adsiduetate consilium iniebat^t, quo pacto Theudebertum potuisset opprimere. Eo anno Belechildis^u a Teudeberto interfecit. Theudebertus puella nomen Teudechilde accepit uxorem. Anno 16.^v Theuderici legationem ad Chlothario diregit^w, indecans se contra Theudebertum, eo quod suos^x frater non esset⁷, hostiliter velle adgredere; Chlotharius in solatium Theudeberti 25

Capp. 36. 37. 1. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

Cap. 36. a) pellerentur 3. 4b^{2*}. c¹. 2. b) Nam et his 3. 4b^{2*}. c¹; Namnetis 4c²; Nā netis (net in litura scr.) 5a. c) sicquā (c m. al. superscr.) 5a. d) inter grad. 4b^{2*}. c¹ (ubi corr.). 5a. e) pontificum (sic 4c²) corr. pontificium 3, et ita 4b^{2*}. 5a. f) Boboi 3. g) migravit 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

Cap. 37. a) Alesacionis 4b^{2*}; Alesationis 4c¹. 2. b) om. 4b^{2*}. c¹. 2. c) ad Theuberto 5a. 30 d) castra 3. 4c²; cortro corr. cartro 5a. e) scaritus (in marg. al. cum iscaritis) 3; sacritus 4b^{2*}; scaritos 4c¹. 2; scaritis 5a. f) ab — comp. Theudericus om. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. g) Alsacius 3. 5a; Alsiacius 4b^{2*}. c¹. 2. h) om. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. i) Sugentinsc 3; Sugentisse 4b^{2*}. c¹. 2; Sugent inse 5a. k) quod 3. l) Eventicense 4b^{2*}. c¹. 2. m) Appellinus (in marg. al. Abbelenus) 3. n) Erpinus 3. 4b^{2*}; Erpinas pr. m. corr. Erpinus 5a. o) pluri::::: 3; plures 3b; plurimam partem 4b^{2*}; pluri- 35 tatem 4c¹. 2; plures tamen 5a. p) om. 5a. q) Aventicense 3. 4b^{2*}. 5a; Eventicense 4c¹. 2. r) sic scripsi; plurum nominum corr. m. s. VIII. plurimum nimium 1; plurimorum nimium 4b^{2*}. c². 5a. s) captivitate corr. captivitatem 1. t) inibat 3. 4b^{2*}; inibat 4c¹. 2. u) Belieldis (in marg. al. Bili- childis 3) 3. 4c¹. 2; Bilchildis 4b^{2*}; Belihildis 5a. v) 15. 1. 3. 4b^{2*}. 5a; Anno 16. regni T. 4c². w) direxit 4b^{2*}. c². 5a. x) fr. non (n. om. 3. 4b^{2*}. 5a, habent 4c¹. 2) esset suus (suos 3) 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. 40

1) Inde ab h. l. Vitam Columbanii Fredegarius in breve cogit, ut ipsius potius quam Ionae verba videantur esse. 2) Selz. De hoc placito v. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 198. 3) De escaritis v. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 222. 4) Suggestensem pro Saintois, Turensensem pro Thurgau, Campanensem pagum pro Campania Trecensi accepit Longnon, 'Géographie' p. 138. Nuper autem Schricker l. l. p. 395 sqq. optime probavit, opinionem praeferendam esse eam, qua Sundgau, pagus 45 ad Thur fl. (in Alsacia) situs, Kemsbgau intelleguntur. 5) De pago Aventicense egit Gisi in 'Anzeiger für Schweizerische Gesch.' 1884, p. 235. 6) Wangen ad Arulam fl. prope Salodorum vel Ober-Wangen prope Bern; cf. Jahn II, p. 415; Amiet, 'Das Schlachtfeld von Wangen' in 'Anzeiger für Schweiz. Gesch.' 1879, p. 197. 7) V. supra c. 27: quasi Theudebertus non esset filius Childeberti, nisi cuiusdam ortolanum. 50

non esset. Docatum Denteleni, quem^a contra Theudeberto cassaverat, si Theudericus Theudebertum superabat, Chlotarius super memorato Denteleno docato suae dictiones^b receperit. Hanc convenenciam a^c Theudericum et Chlotharium, legatus intercurrentes, firmatam, Theudericus movit exercitum.

38.^a Anno 17.^b regni^c sui Lingonas de universas regni sui provincias mense ^{612, Mai.} Madio^d exercitus adunatur; dirigensque per Andelaum, Nasio^{e. 1} castra ceptum, Tollo civitate perrexit et^f cepit. Ibiq̄ue Theudebertus cum Austrasiorum exercitum obviam pergens, Tollensem campaniam configunt certamine^g. Theudericus superat Teudebertum eiusque exercitum prostravit. Caesa sunt exercitus eodem prilio nimia multitudo virorum fortium. Theudebertus terga vertens, per territorio Mittensem^h veniens, transito Vosago, Colonia^{h*} fugaciter pervenit. Theudericus post tergum cum exercitum insequens, beatos et apostolicos vir Lesio^{i. 2} Mogancensis^k urbis episcopus diligens utilitatem Theudericus et odens stulticiam Theudeberti, ad Theudericum veniens, dixit: 'Quod coepisti perfice; satis te^l uteliter oportet huius rei causam expetire. Rustica fabula dicitur, lopus ascendisset in montem, et cum filiae^m suae iam venare coepissent, eos adⁿ se in monte vocat, dicens: "Quam longe oculus vester in unamquemque^o parte videre prevalet^p, non habetis amicus, nisi paucus qui vestro genere sunt^q. Perfecite quod coepistis". Theudericus cum exercitum Ardinnam^r transiens, Tholbeaco³ pervenit. Theudebertus cum Saxonis, Thoringus^s vel ceteras gentes, que^t de ultra Renum^u vel undique potuerat^v adunare, contra Theudericum Tholbiaco^w perrexit; ibique dinuo commissum est prilius. Fertur, a Francorum ceterasque gentes ab antiquito^x sic forte nec aliquando fuisse prilius conceptum. Ibiq̄ue tantae estrages ab uterque exercitus facta est, ubi^y falange ingresso certamenis contra se priliabant^z, cadavera^a occisorum^b undique non haberint ubi inclinis iacerint, sed stabant mortui inter ceterorum cadavera stricti, quasi viventes. Sed, Domino precedente, iterum Teudericus Theudebertum superat, et a Tolbiaco usque Colonia exercitus Theudeberti gladio trucedatus^c, per^d loca oram^e terre coperuit. Ipsoque die Colonia perrexit, omnes^f thynsaurus Theudeberti inibi recepit. Dirigensque Theudericus ultra Renum post tergum Theudeberti Bertharium cobicularium, qui diligenter Theudebertum insequens^g, cum iam cum paucis fugiret, Theudebertum captum Bertharius Coloniam conspectum Theudericus presentat exhibitum. Vestis regalibus Theudebertus expoliatus, equosque eius cum estratura regia^h, haec totumque Berthariumⁱ a Theudericus concedetur. Theudebertus vinctus Cabyllonno distinatur. Filius eius nomen Merovius parvolus iusso Theudericus adprehensus, a^k quidam

Cap. 37. 38. 1. 3. 4b^{2}. c^{1. 2}. 5a.*

Cap. 37. a) quam 4c^{1. 2}. 5a. b) s deletum 1; dictione recipiat 5a. c) ad 5a.

Cap. 38. a) caput (36) primum omissum manu coeva in folio adnexo (f. 86) suppletum est 4b^{2}. b) XVI.¹ 3. c) regi:: (sec. m. regis Theodrichi) 5a; sui om. 4b^{2*}. c². d) Maio 4b^{2*}. c². 5a. e) Nasia corr. Nasio 3. f) ita solus 1; et c. om. rell. libri. g) certamina 3. 4c^{1. 2}. h) Mettensem 3; Metensem 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. h*) Colonia 1. i) Leonisius 4b^{2*}. c^{1. 2}; Leonius, superscr. si 5a. k) Mogancensis 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. l) om. 4b^{2*}. c^{1. 2}. m) filii sui 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. n) in monte (montem 3) ad se 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. o) unam partem quemque 3; unam (una 4c^{1. 2}) quemque (quamque 4b^{2*}. c¹; quaque 4c²) partem (parte 4c^{1. 2}) 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. p) praevalent 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. q) om. 5a. r) Ardenna 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. s) Thorencus 3; Thuringiis 4b^{2*}; Toringos 4c¹; Torengus 5a. t) q̄ 1; qui 3. 4b^{2*}. 5a; quas 4c^{1. 2}. u) Reno 3. 4c^{1. 2}. 5a. v) poterat 3. 4b^{2*}. c². w) Tholbiā 4b^{2*}; Tholbia 4c^{1. 2}. 5a. x) antiquitus 5a. y) ut 5a. z) praeliantes 5a. a) vero *ald.* 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a, ubi *sec. m. corr.* virorum. b) occisorunt 1. c) trucidatur 3. 4c^{1. 2}. 5a; trucidat 4b^{2*}. d) pro 3. e) horam 3. 4b^{2*}. 5a. f) omnisque 3; omnesque 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. g) insequens — Theudebertum *om.* 5a. h) regali 4b^{2*}; regale 4c^{1. 2}; rei 5a. i) Berhario *corr.* Berthario 3, et ita 4b^{2*}. 5a. k) ad 3. 5a.*

1) Nasium castrum super Ornam fluvium situm *Chron. S. Benigni. Naix-sur-Orni, Jacobs.*

2) Leudegasius in *cat. archiep. Mogunt., SS. XIII, p. 311, appellatur.* 3) *Zältpich.*

per pede^a ad petram percutitur¹; caelebrum eius capite acriptum, amisit spiritum. Chlotharius docatum Denteleno^b secundum convenientiam Theudericus integro suae ditione^c redegit. Ob quam rem Theudericus, cum iam totum Auster dominarit, nimia indignatione commotus, contra Chlotharium exercitum^d anno 18.^e regni sui de Auster et Burgundias^f movere precepit, legationem prius dirigens, ut se Chlotharius de iam dicto docato⁵ Denteleno^g omnimodis removerit; alioquin² noverit se exercitum Theudericus undique regnum Chlotharium impleturum^h. Quoⁱ verbo, quem legati nunciant, probavit eventus.

612. 613. 39. Ipso quoque^a anno iam exercitus contra Chlotharium adgredebat^b, Theudericus Mettis profluvium ventris³ moritur. Exercitus protinus redit^c ad propriis sedibus. Brunehildis cum filius Theudericus quattuor, Sigybertum, Childebertum, Corbum et 10 Meroeum, Mettis resedens, Sigybertum⁴ in regnum patris instituere nitens,

40. Chlotharius factione^a Arnulfo et Pippino⁵ vel ceteris procerebus Auster ingreditur. Cumque Antonnaco^{b. 6} accessisset, et Brunehildis cum filiis Theudericus Varmacia^c resederet, legatos^d nomenibus Chadoindo^e et Herpone ad Chlotharium direxit, contestans ei, ut se de regno Theudericus, quem filiis reliquerat, removerit. Chlotharius 15 respondebat et per suos legatus Brunehilde mandabat^f, iudicio Francorum electorum quicquid, precedente Domino, a Francis inter eosdem^g iudicabatur, pollicetur^h esset implere. Brunehildis Sigybertum, seniore filium Theudericus, in Thoringia dirigitⁱ, a quem Warnarium^k maiorem domus et Alboenum cum ceteris procerebus destinavit, gentes que ultra Renum adtraherint^l, qualiter Chlothario potuissent resistere. Post 20 tergum indiculum^m direxit, ut Alboenus cum ceterisⁿ Warnacharium interfecerit, eo quod se in regno Chlothariae vellet transferre. Quod^o indiculo relecto^p Alboenus deruptum proiecit in terra. Inventus est^q a puero Warnachariae, super tabulam caeram linitam dinuo ipsi^r soledatur. Quo indiculo relecto^p, Warnacharius cernens se vitae periculum habere, deinceps vehementer^r cogitare coepit, quo pacto filii Theudericus 25

Capp. 38 - 40. 1. 3. 4b^{2}. c¹. 2. 5a.*

Cap. 38. a) pede corr. pedē 1. b) Dentelino 3. 5a; Dentilenum 4b^{2}; Dentilini corr. Dentilini 4c¹, et sic 4c². c) ditionis redigit 5a. d) movet (movit 4b^{2*}) add. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. e) XVII.¹ 3. f) ita 1; Burgundias 3. 4c²; Burgundiae 4b^{2*}; Burgundiā 5a. g) Dentelino eo 3; Dentilino eo (et 4b^{2*}) 4b^{2*}. 5a; Dentilini 4c¹. 2. h) inpleturum 5a. i) ita 1. 3; Quod 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. 30*

Cap. 39. a) Ipsoque a. 4b^{2}. c¹. 2. b) adgredebant 5a. c) reddit 3.*

Cap. 40. a) pactione 5a. b) Captonnaeo 3; Captonaco 4b^{2}. c¹. 2; Captānaeo, corr. pr. m. 5a. c) Warmacia 3; Wormacia i. Wangion 4b^{2*}; Warmatia 4c¹; Warmathia 4c²; Varmacia 5a. d) his (hiis 4b^{2*}) add. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. e) Chado inde (Chadumo 4c¹; Chaduino 4c²) et Erpone (Erpone, ras. i 5a) 4b^{2*}. c¹. 2. f) mandavit 4b^{2*}. 5a. g) eodem 4b^{2*}. c¹. 2. h) pollicites (pollicitum 4b^{2*}; 35 pollicitis 4c¹. 2. 5a) esse 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. i) direxit apud (apud 5a) quem (q. om. 4c¹. 2) 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. k) Guarnacharium 4b^{2*}; Warnacharium 4c²; infra Warnarium 3. 5a. l) adtrahere 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. m) indigulo 3. n) ceteris corr. ceteris 1. o) quo 3. 4b^{2*}. c¹. 5a; qui 4c². p) relicto 3. 4b^{2*}, item infra. q) om. 4b^{2*}; pr. m. superscr. 4c². r) om. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.*

1) Cf. Mar. App.: qui (i. e. Theudericus), vivente adhuc germano suo, nepotem proprium 40 ad petram in albis elidi iussit. 2) Cf. Greg., H. Fr. II, 27: alioquin noverit, sibi bellum — — inferri. 3) Iona teste divinitus percussus inter flagrantis ignis incendia mortuus est, at cum Fredegario Sisebutus (V. Desiderii §. 10) consentit, qui 'dysenterio morbo correptum' Theudericum mortuum esse scripsit. 4) Ionas, V. Columbani c. 58: Porro Theodericus penes Mettense morans opidum, — — mortuus est, post quem Brunehildis filium eius Sigebertum 45 in regno suffecit. Is a. 601/602. natus (cf. supra c. 21), a. 613. rex creatus est; cf. supra lib. I, c. 24. 5) Bonnell, 'Anfänge des Karol. Hauses' p. 94, satis argute coniecit, auctorem Karolingorum stirpi nimis deditum Pippini auctoritatem h. l. praelibasse, id quod Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 404. negavit. 6) Andernach.

opprimerentur, et regnum Chlothariae aelegerit. Gentes, que illic^a adtractae fuerant, consilio secreto de solatio Brunechilde et filiorum^b Theuderici procul fecit adesse^c. Exinde^d regressi, cum Brunechilde et filius^e Theuderici Burgundias adpetunt, missos per universo Auster discurrentes, exercitum movere nitebantur^f.

41. Burgundae faronis^{a.1} vero tam episcopi quam ceteri leudis timentis Brunechildem et odium in eam habentes, Warnachario consilium inientes, tractabant, ut neque unus ex filiis Theuderici evaderet, sed, eos totus oppressus, Brunechilde delirent et regnum Chlothariae expetirent; quod probavit eventus. Cumque iusso Brunechilde et Sigyberto, filio Theuderici, exercitus de^b Burgundia et Auster contra Chlothario adgrederetur^c,

42. veniensque Sigybertus in campania territoriae^a Catalauninsis super fluvium Axsoma^{b.2}, ibique Chlotharius obviam cum exercito venit, multus iam de Austrasius secum habens factione Warnachariae maiorem domus. Sic iam olim tractaverat, consencientibus Aletheo^c patricio, Roccone, Sigoaldo^d et Eudilanae^e ducibus. Cumque in congresso certamine debuissent cum exercitum configere, priusquam priliare^f cepissent, signa dantis, exercitus Sigyberti terga vertens, redit^g ad^h propriis sedibus. Chlotharius paulatim, ut convinerat, post tergum cum exercitum sequens, usque Araremⁱ Sauconnam³ fluvium pervenit. Captis filiis Theuderici tres, Sigiberto, Corbo et Meroeo, quem ipse de fontes excipit, Childebertus fugaciter ascendens, nec^k umquam postea fuit reversus. Austrasiorum exercitus inlesus^l revertit ad^m propriis sedibus. Factionem Warnachariae maioris domus cum reliquis maxime tutisⁿ procerebus de regnum Burgundiae Brunechildis ab^o Erpone comestaboli de pago Ultraiorano ex villa Orba^{p.4} una cum Theudilanae, germana Theuderici, producitur et Chlothario Rionava^{q.5} vico super Vincenna fluvio presentatur. Sigybertus et Corbus, filius Theuderici, iusso Chlothariae interfecti sunt⁶. Meroeus secrecius iusso Chlothariae in Neprico^r perducetur; eodem amplectens amore, quod ipso^s de sancto excepisset^t lavacrum, Ingobode graffione^u commendatur, ubi plures post annos vixit. Chlotharius, cum Brunechildis suum presentatur^v conspectum, et odium contra ipsam nimium haberit, repotans ei, eo quod dece^w reges Francorum per ipsam interfecti fuissent, — id est Sigybertus et Meroeus et genitor suos

Cap. 40—42. 1. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a.

Cap. 40. a) illis 1 (*Monod*); illic *rell. codd.* b) filii 4b^{2*}; filiis 4c^{1.2}. c) *ita* 1. 3. 5a; *abesse codd. rell.* d) et inde 5a. e) filius *corr.* filiis 1. f) nitebatur 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a.

Cap. 41. a) Burgunde faronis 3. 4c^{1.2}; Burgundo farones 4b^{2*}; Burgundiae baronis 5a. b) *om.* 4b^{2*}. c^{1.2}. c) *ita* 1; adgreditur 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a.

Cap. 42. a) *deest* 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. b) :::::, *eras., ut Pertz coniecit*, Coxonna 3; Coxoma 3b. 4c^{1.2}. 5a; Coxomā 4b^{2*}. c) Aledeo 3. d) Sicoaldo 3. 4c^{1.2}. 5a; Sigoaldi 4b^{2*}. e) eteudilanae 1; et Eudelane 5a. f) proeliant 5a. g) reddit 3; rediit 4b^{2*}. c^{1.2}. h) a 5a. i) Asarem Saoconna fluminis 3; Atarem Sachonnā f. 4b^{2*}; Ararem Saoconna (Saogonna 4c^{1.2}) f. 4c^{1.2}. 5a. k) ne umquam 3. 4b^{2*}. 5a; numquam 4c^{1.2}. l) *om.* 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. m) *om.* 5a. n) tutis *corr. totis* 1. o) ad E. 3; a::::one *pr. m.*, ab Herpone *sec. m.* 5a. p) Urba 4b^{2*}. c². 5a. q) *ita* 1; Ronava 3; Rios avia 4b^{2*}; Rionavavia 4c¹; Rio *om.* 4c² (*ubi navavia*). 5a (*ubi novo*); vico *om.* 4b^{2*}. c^{1.2}. r) Neprtria 3. 4b^{2*}. c^{1.2}; Neustria 5a. s) ipse 3. 5a; *īpi* n (*in litura īpi*) 4b^{2*}; ipse cum 4c^{1.2}. t) accepit 3; excepit 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. u) graphione 4b^{2*}; grafioni 4c^{1.2}. v) c. p. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. w) dece 1.

1) *De Burgundae faronibus v. Waitz, 'VG.' II, 1³, p. 168, n. 2.* 2) *L'Aisne.* 3) *La Saône fl., qui Arar Latine vocatur; cf. infra c. 90: per Ararem fluvio, qui quoinomento Saoconna. Avitus ep. 83 (ed. Peiper p. 94) Saoconna scripsit.* 4) *Orbe. Jacobs.* 5) *Renève ad fl. Vingeanne. Jacobs.* 6) *Jonas l. l.: Contra quem Sigebertus cum hostium cuneis pugnaturus advenit, quem Chlotharius captum peremit, fratresque eius quinque, Theoderici filios, eum proavia Brunechilde cepit; pueros separatim peremit.*

Chilpericus^a, Theudebertus et filius suos Chlotharius, item^b Meroeus, filius Chlothariae, Theudericus et^c eiusdem filiae tres, qui ad presens extincti fuerant —, per triduo eam diversis tormentis adfectam^d, iobetque eam prius eamillum per omne exercito sedentem perducere, post haec comam capitis, unum pedem et brachium ad veciosissemum aequum caudam legare; ibique calcibus et^e velocitate cursus membratim disrumpetur¹. 5 Warnacharius in regnum Burgundiae substituetur maior domi, sacramentum a^f Chlotharium acceptum, ne unquam vitae suae temporebus degradaretur^g. In Auster Rado idemque hoc gradum honoris adsumpsit. Firmatum est omnem regnum Francorum, sicut a priorem Chlotharium fuerat² dominatum, cunctis thinsauris dicione Chlothariae iunioris subiecitur^h, quod feliciter postⁱ sedecem annis tenuit, pacem habens cum uni- 10 versas gentes vicinas. Iste Chlotharius fuit patencie deditus, litterum^k eruditus, timens Deum, ecclesiarum et sacerdotum magnus muneratur, pauperibus aelimosinam tribuens, benignum se omnibus et pietatem plenum ostendens, venacionem^l ferarum nimium^m assiduae utens et posttremum mulierum et puellarum suggestionibus nimium annuens. Ob hoc quidem blasphematur a leudibus. 15

613, 614.

43. Cum anno 30. regni sui in Burgundia et Auster regnum arepuisset, Herpone duci genere Franco locum Eudilanae^a in pago Ultraiorano instituit. Qui dum pacem in ipso pago vehementer arripuisset sectari, malorum nugacitate reprimens^b, ab ipsis pagensibus, instigante parte adversa^c, consilio Aletheo patricio et Leudemundo episcopo et Herpino comite per rebellionis audatiam Herpo dux interficetur. Chlotharius com in 20 Alesacius^d villa Marolegia^{e.3} cuinomento cum Bertethrudae^f regina accesserat, pacem insectans^g, multus iniqui^h agentes gladio trucidaritⁱ,

44.^a Leudemundus quidem episcopus Seduninsis^b ad Bertetrudem reginam veniens, sigricius consilio Aletheo patricio verba ignominiosa dixit, quod Chlotharius eodem anno omnimodis migraret de seculo, ut thinsauris, quantum potebat, secretissime ad^c Sidonis 25 suam civitatem transferret, eo quod esset locum tutissimum; Aletheos esset paratus, suam relinquens uxorem, Bettethrudem reginam acceperit; eo quod esset regio genere de Burgundionibus, ipse^d post Chlotharium possit regnum adsumere. Regina Bertetrudis cum haec audisset, verens, ne veritatem subsisterit, lacrimas prorumpens, abiit in cubiculum. Leudemundus cernens se huiusmodi verbis habere periculum, fugaciter 30 per nocte Sedunis perrexit. Exinde latante^e fuga Lussovio ad domno^f Austasio^g

Capp. 42—44. 1. 3. 4b². c^{1.2}. 5a.

Cap. 42. a) Childericus 3. b) Iter sec. m. corr. Item 3. 5a; Item 3b. c) om. 4b². c². 5a. d) afflictam 3. 5a; afflictam 4b². c^{1.2}. e) om. 3. 4b². c^{1.2}. 5a. f) ad Lothario corr. a Cloth. 3. g) detradaretur 1. h) subiectis 4b²; euncti thesauri — — subiciuntur 4c^{1.2}. i) post 15 annos 3; 35 per 16 annos 4c¹; per 16^{em} annis 4c²; post 16 annus 5a. k) ita 1, ut supra c. 28; litteras 3. 4c^{1.2}. 5a; litteris 4b². l) Venaciones 4b²; Venationes 4c^{1.2}. 5a. m) nimias assiduetate 5a.

Cap. 43. a) Theudelane 3. b) premens 3. 4c^{1.2}; praemens 4b². 5a. c) adversus 3. 4c^{1.2}; adverso 5a. d) Aleracius vel Alebacius 1 (Alefaciis Monod); Alesacia 3; Alessiam 4b²; Alesatia 4c^{1.2}. 5a. e) Maurolegio 3; villam aurolegia 4b². 5a; Maurolegia 4c^{1.2}. f) Pertrude 3; Ber- 40 traide 4b²; Bertrude 4c^{1.2}. 5a et infra libri. g) insentans 4b². c¹ (non 4c²). h) iniqua 3. 4b². c^{1.2}. 5a. i) trucidatur 3. 4c¹. 5a; trucidat 4b². c².

Cap. 44. a) 64 (?). 1. b) Sidonissis 3; Sidonensis 4b². c^{1.2}. 5a. c) a 5a. d) ipse sub Clothario 3; ipso sub C. 4b². c^{1.2}. 5a. e) latante sec. m. corr. latenter 1; latenter, superscr. fuga 3; latente 4b² (e corr.). 4c^{1.2}. 5a. f) dñm 4b²; domum 4c². 5a. g) Austrasio 3; Austra- 45 sium 4b²; Austasium 4c^{1.2}.

1) *De nece Brunechildis cf. Mar. App., Ionae V. Columbani c. 58 (AA. SS. ord. Bened. saec. II, p. 28), V. Desiderii auct. Sisibuto (Migne, Patrol. Lat. LXXX, p. 383), supra lib. III, c. 59.* 2) *Ionas l. l.*: Funditus ergo radicitusque deleta Theoderici stirpe, Chlotharius potitus est trium regnorum solus monarchia. 3) *Marlenheim in Alsatia; cf. Schricker l. l. p. 341.* 50

abbate¹ pervenit. Post haec ab ipso abbati cum domno Chlothario his culpis excusatur; ad suam reversus est civitatem. Chlotharius Masolaco^{a. 2} villa cum proceribus resedens, Aletheum^b ad se venire precepit. Huius consilium iniquissimum conpertum est; gladium trucidare iussit. Anno 33.^c regni Chlothariae Warnacharium^d maioris domus cum uni-^{616/617.}versis pontificibus^e Burgundiae seo^f et Burgundaefaronis Bonogillo^{g. 3} villa ad se venire precepit⁴; ibique cunctis illorum iustis petitionibus annuens, preceptionibus roboravit^{h. 5}.

45. Langobardorum gens^a quemadmodum tributa duodece^b milia soledorum ditione Francorum annis singulis dissolvebant, referam; vel quo ordine duas civitates Augusta⁶ et Siusio^c cum territoriis ad parte Francorum cassaverant, non abscondam. Defuncto Clep eorum^d principe, duodecim ducis Langobardorum 12 annis sine regibus transege-^{574.}runt^{e. 7}. Ipsoque tempore, sicut super scriptum legitur⁸, per loca in regno Francorum proruperunt; ea presumptione in compositione^f Augusta et^g Siusio civitates cum integro illorum territorio et populo partibus Gunthramni tradiderunt. Post haec legationem ad Mauricio imperatore dirigunt; hii duodecim ducis singulis legatariis destinant, pacem et patriocinium imperiae petentes. Itemque et alius legatarius duodecim ad Gunthramnum et Childebertum destinant, ut patriocinium Francorum et defensionem habentes, duodecim milia soledus annis singulis his duobus regibus in tributa implerint, vallem^h cuinomento Ametegis^{i. 9} partibus idemque^k Gunthramni cassantis; his legatis, ubi plus congruebat, patriocinium sibi firmarint. Post haec integra devocione patriocinium elegunt Francorum. Nec mora, post permissum Gunthramni et Childeberti Autharium^l ducem^{584.} super se Langobardi sublimant in regnum. Alius Autharius¹⁰ idemque dux cum integro suo docato se ditione imperiae tradedit, ibique permansit. Et Autharius rex tributa, quod Langobardi ad parte Francorum sponderant^m, annis singulis reddedit. Post eius discessum filius eius Ago¹¹ in regno sublimatur; similiter implisseⁿ denuscetur.^{590.}

Capp. 44. 45. 1. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a.

Cap. 44. a) Massolacum 4b^{2*}; Masolacu 4c^{1. 2}; Massolaco 5a. b) Alatheum 5a. c) XXXIII.¹ 3; 34. 3b. 4c^{1. 2}. d) Warnacharium 4b^{2*}. c¹ (non 4c²). e) pontificibus 1. f) seu Burgundi *superscr.* 3; s. et Burgundae *om.* 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. g) Bonogi::: (*forte* Bonogillo) *corr.* Bonogisilo 1; Bonogello 3. h) roborat' 5a.

Cap. 45. a) gens *superscr.* 3 (*habet* 35). b) duodecē, *lincola* postea addita videtur esse 1. c) Siosio 5a. d) Clepeo:um, *eras. s. ut videtur*, 1; Clepiosōm (Clepioso 4b^{2*}; Clep ipsorum 4c^{1. 2}; Clepiosum 5a) pr. due. (*om.* duodec.) 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. e) transierunt 3. f) compositione 3. g) *ita* 1; *om. codd. rell.* h) vallo 4b^{2*}. c^{1. 2}. i) Ametegis, *tertia littera utrum e sit an et ligatum, incertum* 1; Ametigis 3. 5a; Amegitis 4b^{2*}; Amegetis 4c^{1. 2}. k) *om.* 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. l) cum Clothario (Chlotario 4b^{2*}. c²; Clotario 4c¹; Chlothario 5a) 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. m) sponderant 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a; sponponderant 4c². n) implere 4b^{2*}. c^{1. 2} (*non* 4a. 5a).

1) Eustasii abbatis Luxoviensis († 625, Mart. 29.) Vitam a Iona compositam ediderunt Mabillon, AA. SS. ord. Bened. II, 116; Bollandiani, AA. SS. Mart. III, p. 784. 2) Mâlay-le-Roi; cf. Longnon, 'Atlas hist.' I, p. 64. 3) Bonneuil-sur-Marne (?). Jacobs. 4) De concilio cogitant Mansi X, p. 546, Hefele, 'Concilienesch.' III, p. 66; at cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 235 n. 5) Cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 398, n. 2. 6) Aosta, Susa; v. Longnon, 'Géographie' p. 432. 7) Cf. Origo gentis Lang. c. 9, Contin. Prosp. ed. Hille p. 35, Paulus, II. Lang. II, 32. Pabst in 'Forsch. z. D. G.' II, p. 416, Fredegarii opinione improbata, Paulum secutus, 36 duces Langobardis praefuisse censuit. Idem perspexit, sequentem narratiunculam fide plane carere. Cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 251. 8) Vide supra lib. III, c. 68. 9) Vallis Lanzo, ut Ménabréa apud Bordier, 'Les livres des Miracles de Grégoire' I, p. 404, statuit. 10) Forte idem est qui a Paulo, H. Lang. III, 18. Droctulft appellatur; v. Pabst l. l. p. 425, n. 1. 11) Ago seu Agilulfus Autharii filius non fuit. Unde haec ad Adolaldum, Agonis filium, revocanda esse, conicit Valesius. Sed Fredegarius putavit, Agonem Autharii fuisse filium, quod ei in regno successisset. R. Cf. quae Pabst scripsit l. l. p. 418, n. 1.

617/618. Anno 34.^a regni Chlothariae^b legatus tres nobilis ex gente^c Langobardorum Aghyulfus^d, Pompegius^e et Gauto ab Agone¹ regi ad Clothario destinantur^f, petentes^g, ut illa duodece milia soledorum, quas annis singulis Francorum aerariis dissolvebant, debuissent cassare; exhibentes ingeniose secrecius trea milia soledos, quos Warnacharius² millae, Gundelandus millae et Chucus^h millae acciperunt; Chlothario vero 36ⁱ milia soledorum⁵ insemul^k exhibebant. Quod^l consilio supra scriptis, qui occulti exseniati^{m. 3} fuerant, Chlotharius ipsa tributa ad parte Langobardorum cassavit et amicitiam perpetuam cum Langobardis sacramentis et pactis firmavit.

618/619. 46.^a Anno 35.^b regni Chlothariae Bertetrudis^c regina moritur, quam unico amore Chlotharius dilexerat^d, et omnes leudis bonitate eius cernentes, vehementer amaverant^e. 10

622/623. 47. Anno 39.^a regni Chlothariae Dagobertum, filium suum, consortem regni facit^{b. 4} eumque super Austrasius regem instituit^c, retinens sibi, quod Ardinna et Vosacos versus Neuster^d et Burgundia^e excluderant.

623/624. 48. Anno 40. regni Chlothariae homo nomen Samo natione Francos de pago Senonago⁵ plures secum negutiantes ad civit^a, exercendum negucium in Selavos coinom¹⁵ento Winedos perrexit⁶. Selavi iam contra Avaris coinom¹⁵ento Chunis et regem eorum gagano ceperant revellare. Winidi befulci⁷ Chunis fuerant iam ab antiquo, ut^b, cum Chuni in exercitu^{b*} contra gentem qualibet adgredebant, Chuni pro castra adunatum illorum stabant exercitum, Winidi vero pugnabant: si^c ad vincendum prevalebant, tunc^d Chuni predas capiendum adgredebant; sin autem Winidi superabantur, 20 Chunorum auxilio fulti vires resumebant. Ideo befulci^{c. 8} vocabantur a Chunis, eo quod dublicem in congressione certamine vestila^{f. 9} priliae facientes, ante Chunis prederint. Chuni aemandum^g annis singulis in Esclavos veniebant, uxores Selavorum et filias eorum strato sumebant; tributa super alias oppressiones Selavi Chunis solvebant. Filii Chunorum, quos in uxores Winodorum et filias generaverant^h, tandem non sub- 25 ferentes maliciam ferre et oppressione, Chunorum dominatione negantes, ut supra memineⁱ, ceperant revellare. Cum^k in^l exercito Winidi contra Chunos fuissent adgressi, Samo negucians, quo memoravi superius, cum ipsos in exercito perrexit; ibique

Capp. 45—48. 1. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a.

Cap. 45. a) 35. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a (*e corr.*). b) Totharii *h. l.* 5a. c) genere 3. d) Agi- 30 lulfus 3; Agiulfus 4b^{2*}. c². 5a. e) Pompeius 4b^{2*}. c^{1. 2}. f) destinatur 5a. g) petens 4c^{1. 2}. 5a. h) Chu: cus, *eras. una littera* 1; Chonus 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. i) 35. 3. 4c^{1. 2}; 25. 4b^{2*} (*ubi milia deest*). k) in semel 5a. l) quos 3. 4c^{1. 2}. 5a; quo 4b^{2*}. m) exiniati 3; eximati 4b^{2*}; exinaniti 4c^{1. 2}; exeniati 5a.

Cap. 46. a) 36, *et sic deinceps m. al. scr.* 5a. b) 36. 3 (*sed 35. pr. m. scripsisse, Pertz opinatur; 35. 3b*); XXX V^{mo} *corr. pr. m. XXX VI^{mo}* 4c²; 30. 5a. c) Beretrudis 3. 5a; Bertruda 4b^{2*}; 35 Bertrudis 4c^{1. 2}. d) C. direxerat 1; dilexerat C. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. e) amaverunt 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a.

Cap. 47. a) 38. 3. b) fecit 3. c) instituent 5a. d) Neuster, *et sic infra Neustrasia, Neustrasii* 3. e) Burgundias cludebant (*cludebant 4b^{2*}*) 4b^{2*}. c^{1. 2}; B. excluderant 5a.

Cap. 48. a) adduxit 3. 4c^{1. 2}. 5a; aduxit 4b^{2*}. b) ut c. — stab. exerc. om. 4b^{2*}. c^{1. 2} (*habent 4a. 5a*). b*) exercitū 1. c) se ad in vincendum (*invicendum e corr. invicemum 4a; in- 40 vicem 5a*) p. 3. 4a. 5a; si ad v. p. om. 4b^{2*}. c^{1. 2}. d) t. C. p. c. a. om. 3. 4a. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. e) p̄fulci *m. ead. corr.* bifulci 3. f) vestila, *expunct. vel il vel l et superscr.* ti 1; v. p. f. a. C. p. om. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. g) (a)emendum 4b^{2*}. c^{1. 2}; hemandū 5a. h) generaverunt *corr. generaverant* 1; et *add.* 5a. i) memine *corr.* memini 1. k) Chuni 3. l) *ita* 1; *om. rell. libri.*

1) *Ago a. 616. diem obiit; cf. 'N. Arch.' III, p. 235. Unde Muratori, Annales, haec a. 613. 45 vel 614. gesta esse coniecit.* 2) *Warnacharius erat maior domus in Burgundia, Gundelandus in Neustria, et forte Chucus in Austria Radoni supra memorato successerat. R.* 3) *i. e. muneribus (xenii) donati erant.* 4) *Cui Pippinum maiorem domus dedit; cf. infra c. 58.* 5) *Soignies in Hannonia coniecit Digot III, p. 186, quod Latine redditur Soniacus. Alii de Sens cogitarunt, quod praeferam.* 6) *V. Zeuss, 'Die Deutschen', p. 637.* 7) *Ital. 'bifolco'.* 8) *De hac 50 etymologia sine dubio falsa v. Zeuss, l. l. p. 736 n.* 9) *Intellego vexilla proelii.*

tanta^a ei fuit^b utilitas de Chunis facta, ut^c mirum fuisset, et nimia multitudo ex eis gladio Winidorum trucidata fuisset. Winidi cernentes utilitatem Samones, cum super se eligunt regem, ubi 30 et 5 annos regnavit feliciter. Plures^d prilia^e contra Chunis suo regimini Winidi iniacerunt^f; suo consilio et utilitate Winidi semper Chunus^g superant. Samo 12 uxores ex genere Winidorum habebat, de quibus 22 filius et quindecim filias habuit.

49. Ipsoque anno 40. Chlothariae Adloaldus^{a. 1} rex Langobardorum, filius Agone^b 623/624. regi, cum patri suo successisset in regno², legato Mauricio³ imperatoris nomen Eusebio ingeniose ad se venientem benigne suscepit. Inunctus^c in balneo nescio quibus ungentes, ab ipsi Eusebio persuadetur et post inunctionem^d nec quicquam aliud, nisi quod ab Eusebio hortabatur, facere non potebat. Persuados ab ipso, primatis et nobiliores cunctis in regno Langobardorum interficere ordinavit; eiusdem^e stinctis^f, se cum omni gente Langobardorum imperio traderit. Quod cum iam vel duodecim ex eis, nullis culpis extantibus, gladio trucedasset, reliqui cernentes eorum esse vitae periculum,

50.^a Charoaldum^b ducem Taurinensem^c, qui germanam Adloaldo regi^d habebat uxorem nomen Gundebergam, omnes seniores et nobilissimi Langobardorum gentes^e, uno^f conspirante consilio, in regnum elegunt sublimandum. Adloaldus^g rex venino auctus^h interiit. Charoaldusⁱ statim regnum adripuit⁴. Taso^{k. 5} unus ex ducebus Langobardorum, cum agerit Tuscanam¹ provincia, superbia elatus, adversus Charoaldo regi coeperat rebellare.

51. Gundeberga regina, cum esset pulchra aspectu, benigna in cunctis et pietate plenissima christiana, aelimosinis larga, praecellenti bonitatem eius, diligebatur a cunctis. Homo quidam nomen Adalulfus ex genere Langobardorum, cum in aula palatiae adsiduae^a obsequium regis conversaretur, quadam vice ad reginam veniens, cum in eius staret conspectum, Gundeberga regina eum sicut et ceteris diligens, dixit, honeste staturae Adalulfo^b fuisse formatum. Ille haec audiens, ad Gundebergam secrecius ait, dicens^c: 'Furmam status^d meae laudare dignasti, stratus tui iobe^e subiungere'. Illa fortiter denegans eumque dispiciens, in faciem expuit^f. Adalulfus cernens se vitae periculum habere, ad Charoaldo regem protinus occurrit, petens, ut sigrecius quod^g ad suggerendum habebat exponeret. Locum acceptum, dixit ad regem: 'Domina mea, regina tua Gundeberga apud Tasonem^h ducem secrecius tribus diebus locuta est, ut te venino interficerit, ipsum coniugatum sublimarit in regnum'. Charoaldus rex, his mendatiis auditis, credens, Gundobergam in Caunello^{i. 6} castro in unam turrem exilio trudit.

Cap. 48—51. 1. 3. 4b². c^{1. 2}. 5a.

Cap. 48. a) ita 1, om. *rell. libri*. b) fuerit 5a. c) t *sec. m. add.* 1. d) ita 1. 4c^{1. 2}; plura 3; pluras 4b². 5a. e) prilia *corr.* prelia 1. f) ingerunt 5a. g) om. 3. 4b². c^{1. 2}. 5a.

Cap. 49. a) Aloaldus *corr. sec. m.* Adaloaldus 5a. b) Agoni 4b². c^{1. 2}. c) in unctis 3; inunctos 5a. d) unccionem 4b²; unctionem 4c^{1. 2}; lunctionem 5a. e) eosdem 3. 4b². c^{1. 2}. 5a; *scr. eisdem*. f) stinctis *corr. sec. m.* estinctis 1; extinctis 4b². c^{1. 2}. 5a.

Cap. 50. a) 50. *superscr.* 1. b) Charualdum 3. c) Tauricensim 5a. d) om. 4b². c^{1. 2}. 5a. e) om. 5a. f) om. 3. 4b². c^{1. 2}. 5a. g) Adaloaldus 5a. h) ita 1. 3. 4c². 5a; acuto 4b²; austus 4c¹. i) et Chlotarius r. a. 4b²; Ch. s. r. a. om. 4c². k) Taro 1. l) Tuscanam 3; Tuscanam *corr.* Tuscanam 4b²; Tuscanam 4c¹; Tuscanam 5a.

Cap. 51. a) ad o. 4b². c^{1. 2}. 5a. b) Adalulfus 5a. c) om. 5a. d) st:atus, *cras.* r 1. e) me *add.* 4b². c^{1. 2}. 5a; subiungere 5a. f) expuens 5a. g) om. 3. 4b². 5a (*habet* 4c^{1. 2}). h) asonem 1. i) Laumello *recte* 4b²; Amello *Aim.*

1) V. Pabst l. l. p. 428 sqq. 2) A. 616. 3) *Minime.* Adaloaldus temporibus Heraclii regnavit; cf. Muratori, *Ann. Ital.* a. 625. Ceterum has fabulas esse patet. 4) A. 626. cf. Paulus, *H. Lang.* IV, 41; 'N. Archiv' III, p. 236. 5) *Quae de rebellionem Tasonis hic et c.* 69. *Fredegarius rettulit, improbat Pabst l. l. p. 429 sqq.* 6) *Lumello*; v. Muratori, *Ann. Ital.* a. 629.

Chlotharius legatus diriens ad Charoaldum regem, inquirens, qua de re Gundebergam reginam, parentem Francorum¹, humiliasset^a, ut^b exilio retrudisset, Charoaldus his verbis mendaciis, quasi viretatem subsisterint, respondebat. Tunc unus ex legataries nomen Ansoaldus, non quasi iniunctum^c habuisset, sed ex se ad Charoaldo dixit: Liberare potebas de blasphemico causam hanc. Iube illum hominem, qui huiusmodi⁵ verba tibi nunciavit, armare, et procedat alius^d de parte reginae Gundebergae, quique armatus ad singulare certamine. Iudicium Dei, his duobus confligentibus, cognuscat, utrum^e huius culpae repotationes Gundeberga sit innoxia, an fortasse culpabelis'. Cumque haec Charoaldo regi et omnibus primatis palatiae suae placuisset, iubet Adalulfum armatum conflictum adire certamine, ut de partae Gundebergae, procurrentibus^f consu-¹⁰ brinis Gundebergam et Aripertum^g, homo nomen Pitto² contra^h Adalulfu armatus adgreditur. Cumque confligissent certamine, Adalulfus a Pittone interficitur. Gundeberga statim de exilio post anno tercio regressa, sublimatur in regnoⁱ.

624/625. 52. Anno 41. Chlothariae regis, cum Dagobertus iam utiliter regnarit in Auster^a, quidam ex procerebus de gente nobile Ayglolfingam^{b.3} nomen Chrodoaldus^c in offen-¹⁵ sam Dagoberti cadens, instigantibus beatissimo vero Arnulfo^d pontifice et Pippino maiores domus seu et ceteris prioribus^e sublimatis in Auster, eo quod esset ipse Chrodoaldus rebus pluremis ditatos^f, ceterorum^g facultatibus cupiditatis^h pervasor, superbiae deditus, elatione plenus, nec quicquam boniⁱ in ipso repperiebatur. Cumque Dago-²⁰ bertus ipsum iam^k vellet pro suis facinoribus interficere, Chrodoaldus ad Chlotharium terga vertit, ut suam cum filio vitam obtinere dignarit^l. Chlotharius cum Dagobertum vidisset, inter ceteris conlocutionibus Chrodoaldi vitam praecatur. Dagobertus^m promittens, si id quod male gesserat emendabat, Chrodoaldus vitae periculum non haberit. Sed nulla extante mora, cum Chrodoaldus cum Dagoberto Treverusⁿ accessisset, iusso Dagoberti interfectus est⁺; quem Bertharius homo Scarponinsis^{o.5} aevaginato gladio ad²⁵ ostium cubiculi capo^p trunecavit.

625/626. 53. Anno 42. regni Chlothariae Dagobertus cultu regio et iusso patris honeste

Capp. 51—53. 1. 3. 4b^{2}. c¹. 2. 5a.*

Cap. 51. a) humiliasset, extremum t expunctum 1. b) ut ex. r. om. 3. 4b^{2}. c¹. 2. 5a (ubi spatium vacat). c) inunctum 1. d) alius bis scr. 1. e) verum 3. 4b^{2*}. c¹. 5a; om. 4c². 30 f) i. e. procurantibus, ut infra c. 55. corrente pro curante. g) Haribertum 3. h) om. 4b^{2*}. c¹. 2. i) quae sequuntur usque ad finem c. 90. desunt 4a.*

Cap. 52. a) Hauster 3. b) Ayglolfingam, eadem, ut videtur, m. superscr. l 1; Ayglolfinga 3. 4b^{2}. c²; Ayglolfinga, l pr. (?) m. superscr. 5a. c) Rodoald. semper 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. d) v. atque (adque 3) p. A. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. e) proceribus 4b^{2*}. c¹. 2. f) ditatos 1. g) ceterum facultatis 35 (facultates 4b^{2*}) 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. h) *suppleas*: instineto. i) bonis 3 (*superscr.*). 5a; de bonis 4c¹. 2. k) om. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. l) *ita, ut videtur*, 1. m) Dabertus, *sec. m. superscr.* go 5a. n) reversus 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. o) Sca^pionensis, *pr. m. superscr.* r 5a. p) capud 3. 4c¹; capite 4b^{2*}; caput 4c². 5a.*

1) *Erat Agilulfi regis et Theodelindae filia ex Paulo, H. Lang. IV, 47. Theodelinda vero filia erat Garibaldi Buioariorum ducis et Vuldetradae, Theodobaldi Francorum regis relictae.* ⁴⁰ *Vide supra cap. 34. R. De Gundeberga iterum humiliata v. infra c. 71, ubi post 5 annos restituta esse dicitur. Fredegarium eandem rem bis enarrasse, coniecit Muratori, Ann. Ital., a. 632. 2) Paulus, H. Lang. IV, 47. scribit, iniuriam hanc a Carello ipsius reginae servo fuisse vindicatam. R. Sed Rodoaldo Gundebergam uxorem Paulus dedit, quae post Arioaldum potius Rothari, Rodoaldi patri, nupsit. 3) V. Waitz, 'VG.' II, 1³, p. 372; Riezler, 'Ge-⁴⁵ schichte Bayerns' I, p. 72. 77. Chrodoaldus forte idem est, qui a Iona, V. Columb. c. 24, maritus sororis Childeberti dicitur; cf. Riezler, p. 78 n. 4) Filius Chrodoaldi, qui infra c. 87. Fara appellatur, rebellis a. 641. occisus est. 5) Charpeigne vel Serpaigne; cf. Longnon, 'Atlas historique. Texte explicat.' I, p. 65.*

cum leudibus Clippiaco^{a.1} nec procul Parisius venit, ibique germanam Sichiellae² regini^b nomen Gomatrudae^c in coniugium accepit. Transactis nuptiis, diae tercio inter Chlotharium et filium suum Dagobertum gravis horta fuit intencio: petensquae Dagobertus cuncta que ad regnum Austrasiorum pertinebant suae dicione vellere^d recipere; quod Chlotharium^e vehementer denegabat, eidem ex hoc nihil velle concedere. Elicitis ab his duobus regibus duodicem Francis^f, ut eorum disceptatione haec finirit intentio, — inter quos et domnus Arnulfus^g pontifex Mettensis cum reliquis episcopis elegitur et^h benignissimeⁱ, ut sua erat sanctitas, inter patrem et filium pro pacis loquebatur concordia, — tandem a pontificebus vel sapientissimis viris procerebus pater paceficatur cum filio. Reddensque ei soledatum quod aspexerat ad regnum Austrasiorum, hoc tantum exinde, quod citra Legere^k vel Provinciae partibus situm erat, suae dicione retenuit.

54. Anno 43. regni Chlothariae Warnacharius^a maior domi moritur. Filius eius^b 626/627. Godinus^c animum levetates inbutus, novercam suam Bertane eo anno accepit uxorem. Unde Chlotharius rex adversus eum nimia furore permutus, iobet Arneberto duci, qui Godini germanam uxorem habebat, eum cum exercito interficeret. Godinus cernens suae vitae periculum^d habere, terga vertens, cum uxorem^e ad Dagoberto regi perrexit in Auster et in ecclesia sancti Apri³, regio timore perterritus, fecit confugium^f. Dagobertus per legatus pro eius vita saepius Chlothario regi depraecabat. Tandem a Chlothario promittitur Godino^g vita concessa, tamen ut Bertanem, quam contra canonum instituta uxorem acciperat, relinquerit. Quod cum ipsa^h reliquisset et reversus est in regnum Burgundiae, Berta continuo ad Chlotharium perrexit, dicens, si Godinus conspecto Chlothariae presentatur, ipsum regem vellet interficere. Godinus iusso Chlothariae perⁱ precipua loca sanctorum, domni Medardi Soissionas^k et domni^l Dionisis Parisius, ca^m preventionem sacramenta daturus adduciturⁿ, ut semper Chlothariae deberit esse fidelis, ut congruae locus esset repertus, quo pacto separatus^o a suis interficeretur. Chramnulfus unus ex procerebus et Valdebertus domesticus dicentes ad Godino, ut Aurilianis in ecclesia sancti Aniani et Thoronos ad limina sancti Martini ipsoque sacramento adhuc impleturus adiret. Quod cum in suburbano Carnotis, Chramnulfo indecane^p et transmittente, ora prandiae in quedam villola venisset, ibique Ramnulfus^q et

Capp. 53. 54. 1. 3. 4b². c¹. 2. 5a.

Cap. 53. a) nec :::clippiaco p., ras. pro, ut videtur, 1; negligiatio p. 3; hincclippiaco p. 4b²; heclippiaco p. 4c¹. 2; clipiato (sec. m. corr. clipiaco) p. 5a. b) regini nomen corr. regina nomine 1. c) Gomadrudę 3. d) vellere r., expunct. re 1. e) corr. Chlotharius 1. f) 12 (12. om. 4c²) Francos 3. 4b². c¹. 2. 5a. g) Carn. ead. m. corr. Charn. 3; Charn. 4b². 5a. h) ut 3. 4b². c¹. 2. 5a. i) benignissima 5a. k) Legerē 1.

Cap. 54. a) Warnarius 3. 4b². b) om. 5a. c) Gotin. 3 plerumque (infra e corr. Godino); Godoin. 4b² plerumque (infra Godionis); Godoin. corr. Godin. 4c¹, item infra cum 5a. d) h. p. 3; habere om. 4b². c¹. 2. 5a. e) m expunctum 1. f) coningium 1. g) Godoni 1. h) ipse 5a. i) om. 5a. k) m. s. VIII. corr. Suassionas 1; Sessionis 3. l) domus Dionisi(i) 4b². c¹. 2. m) P. et a p. 4b². c¹, et apud ventione 4c². n) adducetur 3; adduceretur 4b². c¹. 2. 5a. o) om. 3. 4b². c¹. 2. 5a. p) indicante 3. q) Chramnulfus 4b². c¹. 2. 5a.

1) Locus corruptus est. Libri enim Claromontani librarius, quem nomen vici, ubi nuptiae actae sunt, fugerat, postquam nec pro exaravit, hiatum animadvertit. Tunc solo pro deleta, Clippia^{co} inseruit, denique procul scribere perrexit. At vero quaeri potest, an nomen etiam integrum retinuisset, ubi omissum esse id cognovit. Certe infra c. 58. Romiliaci Dagobertus Gomatrudem in matrimonium duxisse narratur. — Clippiacus est St. Ouen-sur-Seine (arr. et cant. St. Denis), non Clichy-la-Garçonne; cf. Pannier, 'La noble maison de S.-Ouen'. Paris. 1872.
2) Haec fuit ipsius Chlotarii uxor. R. 3) In suburbio Tallensi, Saint Evre, cuius urbis fuerat episcopus, ubi exstat abbatia ordinis Benedictini sub congregatione sancti Vitoni. R.

Waldebertus super ipsum^a cum exercito inruunt eumque interficiunt et eos qui cum ipso adhuc resteterant, quosdam^b interficiunt^c aliusque expoliatus in fuga^d vertentes relinquunt. Eo anno Palladius eiusque^e filius Sidocus^f episcopi Aelosani^g, incusante Aighynane^h duci, quod rebellione Wasconum fuissent consciae, exilio retruduntur. Boso, filius Audolenoⁱ, de pago Stampinse² iusso Chlothario ab Arneberto duci interficetur, repotans ei estobrum cum regina Sighilde^k. Eo anno Chlotharius cum proceribus et leudibus Burgundiae Trecassis^l coniungetur^m, cum eorum esset sollicitus, si vellint, decessoⁿ iam Warnachario, alium eius honores gradum sublimare; sed omnes unianimiter deligantes^o si, nequicquam si velle maiorem domus elegere, regis gratiam obnexe^p petentes cum rege transagere.

10

627 628.

55. Anno 44. regni Chlothariae cum pontificis et universi proceres regni sui tam de Neuster^a quam de Burgundia Clippiaco^b ad Clotharium pro utilitate regia et salute patriae coniunxissent, ibique homo nomen Ermarius^c, qui gubernatur palatiae Gairiberto^d, filio Chlothario, erat, a pueris Aeghynanae^e genere Saxonorum optimate interficetur. Paene fuerat exinde nimia multorum estragiis, nisi, patientia^f Chlothariae interveniente semul et haec currente, fuisset repraesum^g. Aeghyna, iobente Chlothario, in Monte Mercore³ resedit, plura^h secum habens multitudineⁱ pugnatorum. Produlfus, avunculus Airiberti^k, exercitum undique colliens, super ipsum cum Chairiberto volebat inruere. Chlotharius ad Burgundefaronis^l specialius iobet, ut, cuius pars suum volebat deverte^m iudicium, eorum instantia et utilitate oppremiretur. Ea pavoreⁿ uterque ius-
sione regio pacantur.

20

629, ex.

56. Anno 46.^{a. 4} regni sui Chlotharius moritur et suburbano^b Parisius in ecclesia sancti Vincenti sepellitur. Dagobertus cernens genitorem suum fuisse defunctum, universis leudibus, quos regebat in Auster, iobet in exercito promovere. Missus^c in Burgundia et Neuster^d direxit, ut suum deberint regimen eligere. Cumque Remus venisset, Soissionas^e peraccedens, omnes pontefecis et leudis de regnum Burgundiae inibi se tradedisse^f nuscuntur; sed et Neustrasiae pontefecis et proceres plurima pars regnum

Capp. 54—56. 1. 3. 4b². c¹. 2. 5a.

Cap. 54. a) ipsos 3. 4b²; ipso 5a. b) quosdam corr. quosdam 1. c) interfecerunt 4b². c¹. 2. 5a. d) fugā 1. e) que om. 5a. f) Sedueus 3; Sedueus 4b². 5a; Sedutius 4c¹. 2. 30 g) Aelosani m. s. VIII. corr. Tolosani 1; Tollosani 3; Tolosani 4b². c¹; Tholosani 4c²; Tholasana pr. m. corr. Tholosana 5a. h) Aughinane 4b²; Aginani 4c¹. 2. i) Audeleno 3; Audolene 4b²; Audaleno 5a. k) Sighilde 3. 4b². c¹. 2. 5a. l) Trecassinis 3. 4c¹. 2; Trecasinis 4b². 5a. m) coniungetur corr. coniungitur 1. n) iam Warnario discesso 3. o) sic scripsi; delgantes m. s. VIII. corr. denegantes 1; denegantes nequaquam se 3. 4b². c¹. 2. 5a. p) obnexe corr. obnoxie 1. 35

Cap. 55. a) tam deuster 5a. b) Clypiato 5a. c) Ermenarius 3. 4c¹. 2. 5a; Hermenarius 4b². d) et add. 4b². c¹. 2. e) Eghinone 3. f) penitencia 3; paciencia 4b²; penitentia 4c¹; poenitentia 4c²; penitentiae 5a. g) depressum 3. 4b². c¹. 2; depraesum 5a. h) plurā 1. i) multitudine corr. multitudinē 1. k) Chareberto 3, ut infra; Gariberti 4b²; Gariberto 4c¹. 2; Chariberto 5a; infra Arib. fere 4b². c¹. 2. 5a. l) Burgundi(a)e farones (barones 4b²) 4b². c¹. 2. 40 m) ita 1, ut infra p. 152, l. 23: conflice; devertere 3. 4c¹. 2. 5a; divertere 4b². n) paccione 3. 4b²; pactione 4c¹. 2. 5a.

Cap. 56. a) 45. 3. 4b². c¹. 2. 5a. b) in suburbano 5a. c) missus corr. missos 1. d) ita 1; Neustriam Aim. IV, 17; Auster 3. 4b². c¹. 2. 5a. e) ita pr. m., Soiasionis m. s. VIII. corr. 1; suggestiones 3. 4c¹. 2; sugestionis 4b²; Suesionis 5a. f) cradedisse 1. 45

1) Fauze. Senocus anno praecedenti Remensi concilio sub Sonnatio praesule interfuerat. R. Cf. Flodoard., Hist. Rem. II, 5. Hoc eodem 43. a. Chlotharii Senotius Elosanus synodo Clippiacensi subscripsit; cf. Friedrich, 'Drei unedirte Concilien'. Bamberg. 1867. 2) Étampes. 3) Hunc, qui etiam alias dicitur Mons-Martis, iuxta Parisios situm, hodie a SS. Dionysio et sociis martyribus Montem Martyrum, Montmartre appellamus. R. 4) Anno quo diem obiit 50

Dagoberti visi sunt expetisse. Airibertus^a frater suos nitibatur, si potuisset^b, regnum adsumeret^c; sed eius voluntas pro simplicitate parum sortitur effectum. Brodulfus^d vellens nepotem stabilire in regnum, adversus Dagoberto muscipulare coeperat; sed huius rei vicissitudinem probavit aeventus.

57. Cumque^a regnum Chlothariae tam Neptreco quam Burgundias^b ad Dagobertum fuisset preoccupatum, captis thinsauris et suae ditione redactis, tandem misericordia mutus, consilio sapientibus usus, citra^{c.1} Legere et limitem Spaniae quod ponitur, partibus Wasconiae seu et montis Parenei^d pagus et civitates, quod fratri suo Cairiberto^e ad transagendum ad^f instar privato habeto cum vivendum potuisset sufficere, nuscetur^g concessisse^h: pagum Tholosanumⁱ, Cathorcium, Agenninsem, Petrocorecum^k et Santonecum, vel quod^l ab his versus montis Pereneos excludetur. Hoc tantum Chairiberto^m regendum concessit, quod et per pactiones vinculum estrinxit, ut amplius Airibertus nullo tempore adversus Dagobertum de regno patris repetire presumerit. Airibertus sedem Tholosaⁿ aeliens, regnat in partem provinciae Aquetaniae^o. Post anno 631/632. tercio^p, quod^q regnare coepisset, tota Wasconia cum exercito superans, suae ditione redegit; alequantulum largiorem fecit regni sui spacium.

58.^a Dagobertus cum iam anno septimo^b regnans maxemam partem^c patris 629/630. regnum, ut super memini², adsumpsit^d, Burgundias ingreditur. Tanta timore pontificibus et^e procerebus in regnum Burgundiae consistentibus seo et ceteris leudibus adventus Dagoberti concusserat^f, ut a cunctis esset mirandum^g; pauperibus iustitiam habentibus gaudium vehementer inrogaverat. Cumque Lingonas civitatem venisset, tanta inter^h universis leudibus suis tam sublimis quam pauperibus iudecabatⁱ iusticiam, ut, creditur^k, omnino fuisset^l Deo placebile; ubi nullus intercedebat premium nec personarum accepcio, nisi sola dominabatur iusticia, quem diligebat Altissimus. Deinde adgressus Divione^m, immoqueⁿ Latona³ resedens aliquantis diebus, tanta intentionem ad universi^o regni sui populo iusticia iudicandi posuerat. Huius benignitatis desiderio plenus nec

Capp. 56—58. 1. 3. 4b^{2}. c^{1.2}. 5a.*

Cap. 56. a) Airibertus 3. b) potuissent 3. c) adsumere 3. 5a; assumere 4b^{2}; adsumere 4c^{1.2}. d) Prod. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a.*

Cap. 57. a) que om. 3. 4b^{2}. c^{1.2}. 5a. b) Burgundi(a)e 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. c) cetera 3. 4b^{2*}. d) Pareneis 3; Pireneis, ut infra 4b^{2*}; Perineis, ut infra 4c^{1.2}; Pyreis m. al. corr. Pyreneis (infra Pireneis) 5a. e) Cair. corr. Gair. 1; Chariberto 3. 4c^{1.2}. 5a; Gariberto 4b^{2*}. f) ad i. p. h. c. v. om. 4b^{2*}. c^{1.2}. g) om. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. h) concessisset 4b^{2*}; concessit 4c^{1.2}. i) Tolosano Cathorcium 4b^{2*}; Tholosano Caturcino 4c^{1.2}. k) Petrocorecum 4b^{2*}; Petrocoregum 4c^{1.2}; Petrocorecum 5a. l) quos 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. m) Haribert. (infra Harib., Arib., Charib.) 3; Aribert., ut infra 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. n) Tholosanam 3; Tholosae 5a. o) Aquntaniae 1; Equitaniae 3. p) annum tres 5a. q) quo 4b^{2*}; cum 4c^{1.2}.*

Cap. 58. a) distinctione carent 4b^{2}. c^{1.2}. b) s::: 3; 6. m. al. corr. 7. 3b. c) pacem (m delet.) parte 4b^{2*}; patris partem 4c^{1.2}. 5a; patris superscr. 3; om. 3b. d) om. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. e) om. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. f) concesserat 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. g) mirandus 3. h) in 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. i) indecabat 1. k) crediretur 3; crederetur 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. l) fuisse D. 4b^{2*}. 5a; D. fuisse 4c^{1.2}. m) Diviona 3. 4c². 5a; Divionā 4b^{2*}. n) i. q. et L. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. o) ad universum 5a.*

titulus apud Le Blant nr. 375. exaratus est: 15. K. NOVEMBRIS AN. 46. RIG. CLOTARIO Ð 3. Le Blant, qui de die 18. Oct., a. 626 (!), feria 3. cogitavit, toto caelo erravit. Nota enim Ð, ut in titulo nr. 373 A, indictionem significat (INÐ nr. 377) atque a. 629. m. Oct. re veru cum tertia indictione convenit. Unde lectio codicis 1 confirmatur, cum reliqui libri et scripti et impressi 45 tantum annos Chlothario tribuant. Sed die 4. Kal. Oct., quo in Necrologiis colitur, obiisse non potest, nisi statuis, huius rei nuntiata die 18. Oct. in oppidum Briord (Vienn.) nondum pervenisse. Cf. 'Forschungen z. Deutsch. Gesch.' XXII, p. 459. 1) citra h. l. pro inter accipi videtur. 2) Supra c. 47. 3) Saint-Jean-de-Losne.

somnum capiebat oculis nec cibum^a saciatur, intentissime cogitans, ut omnes cum iustitia recepta de conspectu suo^b remearint. Eodem die, quo de^c Latona ad Cabilonno^d deliberare properabat^e, priusquam lucisceret, balneo ingrediens, Brodulfo^f, avunculo fratri suo^g Chairiberto, interficere iussit; qui ab Amalgario et Arneberto^h ducibus et Willibadoⁱ patricio^l interfectus est. Tumque^{i*} Cabillonno^k, ubi iusticiae amorem qua⁵ coeperat perficienda Dagobertus intentionem^l dirigit, post per Agustedunum Auteciodero^m pergens, perⁿ civitatem Senonas Parisius venit; ibique Gomatrudem^o reginam Romiliaco^{p. 2} villa, ubi ipsa^q matrimonium acceperat^r, relinquens^s, Nantechildem^s unam ex puellis de menisterio^t matrimonium^u accipiens, reginam sublimavit. Usque eodem tempore ab inicio quo regnare ciperat consilio primetus^v beatissime Arnulfi Mettensis^w urbis^x pontefice et Pippino maiorem domus usus, tante prosperitatis regale regimen in Auster regebat, ut a cunctis gentibus^y immenso ordine laudem haberit^z. Timorem vero sic forte sua concusserat^a utelitas, ut iam devotione adreperint^b suae se tradere^c dicionem; ut etiam gente, que^d circa limite^e Avarorum et Sclavorum consistent, ei prumptae expetirint, ut ille^f post tergum eorum iret feliciter, et Avaros^g et 15 Sclavos ceterasque gentium nationes usque manum publicam^h suae dicione subiciendum fiducialiter spondebant^h. Post discessum^s beati Arnulfi adhuc consilius Peppinoⁱ maiorem domus et Chunibertum^k ponteficem urbis Coloniae utens et^l ab ipsis fortiter admonetus, tantae prosperitatis et iusticiae^m amore complexus universas sibi subditas gentes, usque dumⁿ ad Parisius, ut supra memini, pervenit, regebatur, ut nullus de 20 Francorum regibus precedentibus^o suae laudis fuisset precellentior.

630, 631.

59. Anno 8.^a regni sui, cum Auster regio cultu circuevit^b, quadam puella nomen Ragnetruadae^c aestrati suae adscivit, de qua eo anno habuit filium nomen Sigybertum.

60. Revertens in Neptreco, sedem^a patris suae Chlothariae diligens, adsiduae resedire disponens, cum omnem iustitiam quem prius dilixerat fuisset oblitus, cupidi- 25

Capp. 58—60. 1. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

Cap. 58. a) cybo (cibo 4b^{2*}; cibus 5a) saciebatur 3. 4b^{2*}. b) l(a)eti *add.* 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. c) om. 3. 4b^{2*}. c¹ (*in quibus* quod). 4c². 5a (*ubi* badona). d) Cabillonno *corr.* Cabilonno 1. e) properat 3. 4b^{2*}. c¹. 2; properant 5a. f) Brudulf. 3. 4b^{2*}. c¹ (*corr.* Prod., *et sic* 4c²). 5a. g) fratris::, *eras. uo, ut videtur*, 1; suo *om. vell.* h) Amelberto 4b^{2*}; Ameberto 4c¹. 2. i) Willibaldo 3; Gwillibado 4b^{2*}; Wildibado 5a, *corr.* i*) *sic scripsi*; cumque *codd.* k) Cabilloni 3. l) intentio 5a. m) Authesiodero 3; aut heciodero 4b^{2*}; Autisiodero 4c¹. 2; aut hisiodero 5a. n) per *bis scr.*, *sed exp.* 1. o) Gomadrude 3; Gometrudam 4b^{2*}; Gomatrude 4c¹. 2. 5a. p) Romoliaco 4b^{2*}. c¹. 2. q) ipsam in (*in superscr.* 5a) m. 4b^{2*}. 5a. r) acc. — matrim. *in ima marg. pr. m. suppl.* 5a. s) Nantildis 3. 4c¹. 2; Nantilldem 4b^{2*}; Nantild et na *sec. m. corr.* Nantildē unā 5a. t) a monasterio raptam *Aim.* u) in m. 4b^{2*}; matrimonio 4c¹. 2. v) primatus 5a. w) Metinses 5a. x) orbis 3. 5a. y) cunctis regentibus 3. z) haberent 3. a) concesserat 3. b) arriperet 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. c) tradicionem ut 3. d) qui 3. 4c¹. 5a. e) limite *postea corr.* limitē 1. f) illi 3. 4b^{2*}. c²; Utile *corr.* Ut ille 5a. g) Avaris 3. 4c¹. 2. 5a. h) spondebat 5a. i) consilium Pippinus (Pipinus 4b^{2*}; Pipini 4c²) 3. 4b^{2*}. 5a. k) Hunibertum 3; Chuniberti 4b^{2*}; Huniberti 4c². l) *om.* 4b^{2*}. c¹. 2. m) a. i. 4b^{2*}. c¹. 2. n) dum *superscr.* 3; *om.* 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. o) procedentibus 3; praecedentibus 5a.

Cap. 59. a) 7. 3; 9. 5a. b) circuevit 3; circuisset 4b^{2*}; circumisset 4c¹. 2; circuiret 5a. c) Ragnetruada 5a.

Cap. 60. a) a Sedem *caput incipit* 3. 4b^{2*}. c¹. 5a.

45

1) Cf. V. Eligii II, 27: Willibadam — — Burgundiae patricium; v. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 50. 2) Reuilly, iam Parisiorum pars. Jacobs. Cf. supra c. 53. 3) eo quod esset sterilis, cum consilio Francorum *add. Gesta Dagoberti* e. 22. 4) *Manus publicae nomine intelligere solet hic auctor Romanum imperium; vide infra* c. 69. *Hinc usque manum publicam potest intelligi usque ad regiones, quae erant de imperio. R.* 5) *i. e., postquam Arnulfus in solitudinem se recepit, non 'post mortem', ut Abel vertit; cf. Bonnell, 'Anfänge des Karol. Hauses' p. 98.*

ates instincto super rebus ecclesiarum et leudibus sagace desiderio vellit omnibus undique expoliis novos implere^a thinsauros, luxoriam super modum deditus, tres habebat maxime ad^b instar reginas et plures concupinas. Reginae^c vero haec fuerunt^d: Nantechildis^e, Vulfegundis et Berchildis. Nomina concubinarum, eo quod plures fuissent, increvit huius chronice inseri. Quod cum versum^f fuisset cor eius, sicut super neminem, et ad Deum eius^g cogitatio recessisset, tamen postea, atque utinam illi^h adⁱ mercedem veram lucre fuisset, nam^k aelymosinam pauperibus super modum largiter erogabat, si huius rei sagacitas cupiditates instincto^l non prepedisset, regnum, meretur^m, meruisset aeternum.

61. Cum leudis^a suae eiusque^b nequicie gemerint, haec cernens Peppinus, cum esset cautior cunctis et consiliosus valde, plenissemus fide, ab omnibus delictus pro iustitiae amorem, quam Dagoberti consiliose^c instruxerat, dum suo lusus^d fuerat consilio, sibi tamen nec quicquam oblitus iustitiam neque recedens a viam bonitates, cum ad Dagoberto accederit, prudenter agebat in cunctis et cautum se in omnibus ostendebat. Zelus Austrasiorum^l adversus eodem^e vehementer surgebat^f, ut etiam ipsum conarint cum Dagobertum facere odiosum, ut potius interficeretur; sed iustitiae amor et Dei timor, quam diligenter amplexerat, ipsum liberavit a malis. Ipse vero eo anno cum Sigybertum, filium Dagoberti, ad Chairibertum regem accessit.

62. Chairibertus Aurilianis^a veniens, Sigybertum de sancto lavacro excipit². Aega vero a ceteris Neptasiis^b consilio Dagoberti erat adsiduus^c. Eo anno legati Dagoberti, quos ad Aeraclio imperatore direxerat^d, nomenibus Servatus et Paternus ad eodem^e revertuntur, nunciantes pacem perpetuam cum Aeraclio firmasse³. Acta^f vero miraculi, quae ab Aeraclio factae sunt, non praetermittam^g.

63. Aeraclius^a cum esset patricius universas Africae^b provincias⁴, et^c Fogas,

Capp. 60—63. 1. 3. 4b^{2}. c¹. 2. 5a.*

Cap. 60. a) impleret 3; impleret, eras. t 5a. b) adstar 3. c) regina 3. d) quieverunt 3. 4c¹. 2. 5a. e) Nantildis 3. 4b^{2}. c¹. 2. 5a. f) plures repetunt 3. 4b^{2*}. c¹. 5a; per plures add. 4c². g) e. eius 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. h) ille 5a. i) ae (corr. ad) mercedem 1; ad (ae pr. m. corr. ad 4c²) mercede 3. 4c¹. 2; emercido 4b^{2*}; mercede 5a; vera codd. praeter 1. k) et add. 3. l) instincto, n. s. VIII. corr. 1. m) om. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.*

Cap. 61. a) leudis corr. leudes 1. b) lunisque n. 4b^{2}; huius n. 4c². c) consilio 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. d) huius 1; usus codd. rell. e) eosdem 3. f) suggerebat 3. 4c¹. 2. 5a; sugerebat 4b^{2*}.*

Cap. 62. a) Aurilianus 3. 5a. b) Neptasiis 3. 4b^{2}. c¹; Neustrasiis 4c². 5a. c) ad invidiis 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. d) ita 1; his add. rell. libri. e) eodem (?) corr. eundem 1. f) Acta — factae litteris uncialibus scr. 4b^{2*}; Acta — praetermittam litteris maioribus minio pictis scr. 4c². g) praetermitta::: 3; praetermittenda 3b.*

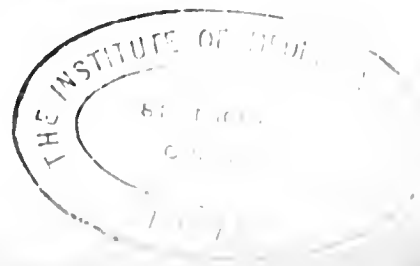
Cap. 63. a) vero add. 4b^{2}. c¹. 2. b) Afrecci 3. c) om. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.*

1) *Pertz l. l. p. 37. 164. coniecit, Neustrasiorum scribendum esse. Quae Bonnell 'Anfänge des Karol. Hauses' p. 100, n. 5 opinatur, per se cadunt, cum non suggerebat, sed surgebat legendum sit. Solus Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 401, utraque sententia reiecta, locum recte interpretatus est, Austrasios in Pippinum odium straxisse ratus, quia Dagoberti nequitiae nimis indulserat.*

2) *Narrat Baudemundus in Vita S. Amandi episc. Traiectensis (AA. SS. Febr. I, p. 851), cuius discipulus fuit, Sigibertum ab eo baptizatum fuisse, eaque occasione miraculum in igne contigisse. Nam cum vir sanctus puerulum catechumenum faceret, et nemo responderet orationi, puerulus clara voce respondit 'Amen'. Quod apud Clippiacum accidisse, idem auctor innuit. R.*

3) *V. Drapeyron, 'L'Empereur Héraclius'. Paris. 1869, p. 288. Digot III, p. 174. legatos requi Dagoberti initium Heraclio nuntiasse coniecit.*

4) *Pater cum filio confunditur: ille patricius Africae fuit; hic imperator factus est; cf. Drapeyron l. l. p. 15.*

qui tyranneco ordine Mauricio imperatore interfecerat^a, imperium adreptus nequissime regerit et modum amentiae thinsaurus^b in mare proiecerit, dicensque Neptuno munera^c daret; senatores cernentes, quod vellet imperium per stulticiam destruere, factionem Aeracliae Fogatim adprehensum senatus, manibus et pedibus truncatis, lapidem ad collum legatum, in mare proiciunt¹. Aeraclius consensu senatu imperio^d sublimatur. 5
610, Oct. Cum infestatione Persarum imperium temporebus Maurici et Fogatis imperatorum multae provinciae fuissent vastate,

64. more solito dinuo contra Aeraclio imperator Persarum cum exercitum surgens, Calcedona civitate nec procul a^a Constantinopoli^b Persi^c, vastantes provinciae rei publicae, pervenissent, eumque^d rumpentes incendio concremaverunt. Post haec Con- 10
stantinopole sedem imperiae propinquantis destruere conabantur. Egrediens² cum exercito Aeraclius obviam, legatis discurrentibus, Aeraclius imperatorem Persarum nomine^e Cosdroe petit, ut hii duo imperatores singulare certamine coniungerent, suspensa procul uterque exercitus multitudinem; et^f cuius victuria prestabatur ab Altissimo, imperium^g huius qui vincebatur et populum inlesum receperit. Emperatur^h Persarum huius con- 15
venientiae se egressurumⁱ ad prilio singulare certamen spondedit. Aeraclius imperatur^k arma sumens, telam priliae et falange a^l suis postergum preparatam relinquens, singulare certamen, ut novos Davit³, procedit ad bellum. Emperator Persarum Cosdroes^m patricium quidam⁴ ex suis, quem fortissemum in prelio cernere potuerat, uisⁿ convenenciae ad instar pro se contra Aeraglio^o priliandum direxit. Cumque uterque cum 20
aequetis hy duo congressione priliae in invicem propinquarint, Aeraglius ait ad patricium, quem imperatore Persarum Cosdroae stemabat, dixit^p: 'Sic convenerat, ut singulare certamen priliandum debuissimus^q configere^r, quare postergum tuom alii secuntur?' Patricius ille^s girans¹ capud^u conspocere, qui postergum eius venerit, Aeraglius acum calcaneum vehementer urguens, extrahens uxum^{v. 5}, capud patriciae Persarum truncavit⁶. 25
Cosdroes emperatur cum Persis devectus^w et confusus, terga vertens, a suis propriis tyranneco ordine Cosdroes interfecetur⁷. Persi terga vertentes^x, ad^y sedebus remeant propriis. Aeraglius aevecto navale cum exercito Persas ingreditur totamque Persedam

Cap. 63. 64. 1. 3. 4b^{2}. c^{1. 2}. 5a.*

*Cap. 63. a) interfecerant 3. b) thinsaurus corr. thinsauros 1. c) d. m. 3. d) in im- 30
perio 4b^{2*}. c^{1. 2}; imperiū 5a.*

Cap. 64. a) ad 3. 5a. b) Constantinobili 3. c) v. P. (p fines, sed f e corr. 4b^{2}) p. regi (regis 4b^{2*}; re:: 5a) p. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. d) cumque 4b^{2*}. c^{1. 2}. e) petiit (petiit 4b^{2*}) nomen (nomine 4b^{2*}) Construe (construere 4c²; construe::, eras., ut videtur, it 5a) 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. f) ita 1; om. rell. libri. g) imperii 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. h) imperator Persarum bis scr. 4b^{2*}. c^{1. 2}. i) egres- 35
sum 5a. k) om. 4b^{2*}. c^{1. 2} (non 5a). l) falangia suis 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. m) Construes (ita et Costrues infra) 3; Construēs (infra Constuens et Conspiciens) 4b^{2*}; Construis (infra Construes) 4c^{1. 2}; Construens (infra Costrues) 5a. n) uis corr. eod atram. huius 1. o) ad add. 4b^{2*}. c¹. 5a. q) dicens 4b^{2*}. c^{1. 2}. q) ::ssemus 3; possumus 3b. 4c^{1. 2}. 5a; possumus 4b^{2*}. 5a. r) ita 1, ut supra p. 148, l. 20: deverte; configere rell. s) om. 4b^{2*}. c^{1. 2}. t) girans 1. u) qquid corr. 40
capud 4b^{2*}; cepit 4c¹; coepit 4c². v) uxum, m. s. VIII. superscr. en::sē (ras. es) 1. w) devectus corr. devictus 1. x) vertens 5a. y) a 4b^{2*}. c¹. 5a; ad 4c².*

1) *Falsum est; v. Theophanes ed. de Boor I, p. 299: Οἱ δὲ δῆμοι τοῦτον (scil. Phocatem) παραλαβόντες, ἀνεῖλον, πυρὶ κατακαύσαντες αὐτὸν ἐν τῷ Βοῦ. Itaque igne combustus est.*
2) *A. 622. contra Persas egressus, sex decimum annis post Chosroem fugavit.* 3) *Filius Heraclii 45
ex Martina genitus 'novus David' nuncupatus est; cf. Drapeyron l. l. p. 289.* 4) *Patricius erat Rizates; cf. Niceph., Hist. ed. de Boor p. 19, qui rem similem narravit. At apud Nicephorum Rizates ipse a. 626. Heraclium ad monomachiam provocavit.* 5) *Cf. supra lib. II, c. 58: uxos pro baculis in manu ferentes.* 6) *V. Nicephor. l. l.: καὶ εὐθὺς τὴν τούτου κεφαλὴν ἀπέτεμεν.* 7) *V. Ranke, 'Weltgesch.' V, 1, p. 43.*

suae ditione redigit, captis exinde multis thinsauris et septem aeltiarnitis^{a.1}. Tribus annis cercecer Perseda vastata eius ditione subgecetur. Post haec dinuo Persas^b imperatorem super^c se creant².

65. Aeraglius imperatur erat speciosus conspecto^a, pulcra faciae, status formam ligne minsure, fortissemus citiris, pugnatur aegregius, nam et sepe leones in arenas et in acrimis^b plures singulos interfecit. Cum esset litteris nimius aeruditus, astralocus^c effecetur; per quod cernens, a circumcisis gentibus divino noto imperium esse vastandum, legationem^d ad Dagobertum regem Francorum dirigens³, petens, ut omnes Iudeos regni sui ad fidem catolecam^e baptizandum preciperit^f. Quod protenus Dagobertus emplevit⁴. Aeraglius per omnes provincias imperiae talem idemque facere decrevit⁵. Ignorabat, unde haec calametas contra imperium surgerit.

66. Agarrini^a, qui et Saracini, sicut Orosiae^b liber⁶ testatur, gens circumcisa ad latere montes Caucasi super mare Cypium^c terram Ercoliae^{d.7} coinomento iam olem consedentes^e, in nimia multitudine crevissent, tandem arma sumentis, provincias Aeraglie imperatores vastandum inruunt, contra quos Aeraglius milites ad resistendum^f direxit. Cumque priliare cepissent, Saracini milites superant eosque gladio graveter ercedant. Fertur, in⁸ eo prilio cento quinquaginta milia militum a Saracinis fuisse interfecta; espolia eorum Saracini per legatus Aeraglio recipiendum offerunt. Aeraglius cupiens super Saracinus vindictam, nihil ab his spolies^h recepere voluit. Congregatis undique deⁱ universas provincias imperiae nimia multitudine militum, transmittens^k Aeraglius legationem ad portas Cypias^l, quas^m Alexander Magnus Macedus^{n.8} super mare Cespium aereas fieri et serrare iusserat propter inundacione gentium sevissemorum, que ultra montem Caucasi culmenis habetabant, easdem portas Aeraglius aperire precipit; indique cento quinquaginta milia pugnatorum auroque locatus auxiliae suae contra Saracinus priliandum acmittetur^o. Saracini duos habentes princeps, ducenta^p milia erant. Cumque castra nec procul inter se exercitus uterque posuissent^q, ita

Cap. 64—66. 1. 3. 4b^{2}. c^{1.2}. 5a.*

Cap. 64. a) aeltiarnitis m. s. VIII. corr. aeltiarnitis 1; arnitis al. aeltiarnitis 3; aeltiarnitis 3b; aelti arnitis 4b^{2}. c^{1.2}; aelti arnitis 5a. b) Persas corr. Persae 1. c) imperator superat (om. se creant) 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a.*

Cap. 65. a) conpecto m. s. VIII. corr. conspecto 1. b) et inermis 3. 4b^{2}; et inhermis 4c^{1.2}. 5a. c) ostralogus 3; astrologus 4b^{2*}. c^{1.2}; hatrialogus corr. astrologus 5a. d) om. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. e) catolecam corr. catolegam 1. f) receperit 4b^{2*}; reciperet 4c^{1.2}; perciperet 5a.*

Cap. 66. a) prius r expunct. 1. b) Orosi: 3; Crosiae 4b^{2}; Erosii 4c^{1.2}; Orosii 5a. c) ita 1; Cispio 3; Cispium 4b^{2*}; Caspium 4c^{1.2}. 5a. d) Ercoli 3; Recoli 4b^{2*}; Hercole 4c^{1.2}; Ercolie 5a. e) concesserat 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. f) resi::tendum 1. g) om. 4b^{2*}. c^{1.2}. h) om. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. i) om. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. k) transmittentes 3. l) C:pios (infra Cypium) 3; Cypias 3b; Casp. h. l. 4b^{2*} (infra Cisp.), semper 4c^{1.2}; Casp., ut infra 5a. m) quos 4c^{1.2}. 5a. n) Macedo 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. o) ::mittetur, eras. ac? (de Monod) 1; mittetur 3; mittitur 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. p) fer 1. q) posuissent 3.*

1) In aeltiarnitis nostrum 'harnisch' latere conicio, sive pro specie curruum accipiuntur, ut in Salvagardia a. 1326: ad arnitus, ad quadrigam, ad traham sive ad hercam (Ducange ed. Favre I, p. 397), sive arniti intelleguntur homines aruesio, i. e. apparatu bellico, induti. Nescio an aeltiarniti melius in aeltiarnitos, i. e. nobiles arnitos, mutentur. 2) Chosroe interfecto, Siros filius eiusdem regnum suscepit. 3) Id post Valesium, qui hanc narrationem fabulosam indicavit, Grätz, 'Geschichte der Juden' V, 54, in dubium vocavit; ut cf. Loening, 'Geschichte d. deutsch. Kirchenrechts' II, p. 56. 4) V. Dahn V, p. 181, n. 2. 5) Cf. Drapeyron l. l. p. 327. 6) Apud Orosium nihil huiusmodi legitur. Nescio an Hieronymi liber corrigendum sit. Certe supra lib. II, c. 2. leguntur: Ismailitae et postea Agarrini, postremum Sarracini vocantur. 7) Estne Colchis? 8) Cf. Iord. Get. c. 7, §. 50: In eo loco ubi post haec Alexander Magnus portas constituens, Pylas Caspias nominavit.

ut in crastena bellum inirent confligentes, eadem nocte gladio Dei Aeragliae exercitus percotitur; in castris quinquaginta et duo milia ex militibus Aeragliae in stratum
 636. mortui sunt¹. Cumque in crasteno ad primum debebant adgredere, cernentes eorum exercitum milites partem maxema devino iudicio interfectam, adversus Saracinus nec ausi sunt inire primum. Regressus omnes exercitus Aeragliae ad proprias sedibus, Sara-
 637. cini more quo ceperant provincias Aeragliae imperatores adsiduae vastandum^a pergebant. Cum iam Hierusalem propinquassint², Eraglius vedens, quod eorum violentiae non potuissent^b resistere, nimia amaritudines^c merorem adreptus, inflex Euticianae aere iam sectans³, Christi cultum relinquens, habens uxorem filiam sorores suae⁴,
 641. a febre vexatus^d, crudeliter vitam finivit⁵. Cui^e successit^f imperiae gradum Constantinus, filius eius, cuius tempore pars publica a Saracines nimium vastatur.

631/632. 67. Anno nono^a regni^b Dagoberti Charibertus rex moretur, relinquens filium parvolum nomini^c Chilpericum, qui nec post mora^d defunctus est. Fertur, facione^e Dagoberti fuisse^f interfectus. Omnem regnum Chariberti unam cum Wasconiam Dagobertus protenus suae ditione redigit; thesaurus quoque Chariberti Baronto duci ad-
 15. ducendum^g et sibi presentandum direxit. Unde Barontus grave dispendio fecisse dinoscitur; una cum thesauris^h faciens, nimium exinde fraudolenter subtrahit.

68. Eo anno Sclavi coinomento Winidi in regno Samone negociantes Francorum cum plura^a multitudine interfecissent et rebus expoliassint, haec fuit initium scandali inter Dagobertum et Samonem regem Sclavinorum^b. Dirigensque^c Dagobertus Sycharium legatarium ad Samonem, pactens, ut negociantes, quos sui interfecerant aut^d res inlecece usorpaverant^e, cum iusticia faceret emendare. Samo nolens Sicharium^f vedere, nec ad se eum venire permetteret, Sicharius vestem indutus ad instar^g Sclavinorum, cum suis ad conspectum pervenit Samonem; universa quod iniunctum habuerat eidem nunciavit. Sed, ut habit gentiletas et superbia pravorum, nihil a Samone, que^h sui ad-
 25. miserant, est emendatum, nisi tantum placeta vellens instetueriⁱ, de hys et alies intencionibus, que inter^k partes orte^l fuerant, iustitia redderetur in invicem. Sicharius, sicut stultus legatus, verba inproperiae, quas iniunctas non habuerat, et menas adversus Samonem loquitur, eo quod Samo et populus^m regni sui Dagobertum dixerint servitiumⁿ. Samo respondens, iam saucius^o dixit: 'Et terra quam habemus Dagoberto est,
 30. et nos sui sumus, si tamen nobiscum disposuerit amicicias conservare'. Sicharius dicens: 'Non est possebelem, ut christiani et^p Dei servi cum canibus amicicias collocare possint^q'. Samo ac contrario dixit: 'Si vos estis Dei servi, et nos^r Dei canes, dum vos adsiduae contra ipsum agetis, nos permissum accepimus vos morsebus lacerare^s'.

Cap. 66—68. 1. 3. 4b². c¹. 2. 5a.

35

Cap. 66. a) vastandas 3. b) potuissent 3. 4b². 5a. c) amaritudine 5a. d) vexatur 3. e) cuius 3. 5a. f) in imperii gradu 4b². c¹. 2.

Cap. 67. a) octavo 3. 4c². b) om. 3. 4b². c¹. 2. 5a. c) nōmi 1; nomen 3. 4c¹. 2. d) morā 1. e) facione *corr.* faccione 1. f) fuisse 4b². c¹. 2. g) duce ducendum 3. 4b². c¹. 2; adducendum om. 5a. h) thesauris 4b². c¹. 2.

40

Cap. 68. a) plurimā 3. 4b²; plurima 4c¹. 2. 5a. b) Sclavorum *semper* 3. 4c¹. 2. 5a; Sclavatorum 4b² (*infra* Sclavanorum). c) dirigens quedam 3. d) aures 5a. e) usorpaverant *corr.* usorpaverant 1. f) Richarium (*infra* Sycharius) 3. g) adstar 3. h) q¹ 1; qui 3. i) instruere 3. k) se *add.* 3. 4b². c¹. 2. 5a. l) horte 3. 4c¹. 2. 5a. m) populi 3. 4b². 5a. n) servire 3; servisse 4b²; servitio 4c¹. 5a; servitia 4c². o) caucius 1. p) om. 3. 4b². c¹. 2. 5a. q) possent 3. 5a. 45 r) sumus *add.* 3. 4b². c¹. 2. 5a. s) laterare 1.

1) *De pugna ad Iarmuk commissa agi videtur*; cf. Ranke, 'Weltgeschichte' V, 1, p. 120.
 2) V. Ranke l. l. V, 1, p. 127. Cf. *infra* c. 81. 3) *Monothelitarum haeresim tuebatur Heraclius, quae Eutyehianae soboles erat.* R. 4) *Martinam, filiam Mariae, sororis suae, in matrimonium duxit*; cf. Ranke l. l. V, 1, p. 136. 5) *Obiit d. 11. Febr. a. 641*; cf. Ranke l. l. V, 1, p. 138, n. 3°

Aegectus^a est Sicharius de conspectum Samones. Cum haec Dagoberto nunciasset, Dagobertus superveter iubet de universum regnum Austrasiorum contra Samonem et Winidis movere^b exercitum; ubi trebus turmis falange super Wenedus exercitus ingreditur, etiam et Langobardi¹ solucione Dagoberti idemque osteleter in Sclavos perrixerunt. Sclavi his et alies locis e^c contrario preparantes, Alamannorum exercitus cum Crodoberto^d duci in parte qua ingressus est victuriam optenuit. Langobardi idemque victuriam optenuerunt, et pluremum nummerum captivorum de Sclavos Alamanni et Langobardi secum duxerunt. Aostrasiae vero cum ad castro Wogastisbure^{e.2}, ubi plurima manus forcium Venedorum inmuraverant, circumdantes^f, triduo priliantes, pluris ibidem^g de exercito Dagoberti gladio trucidantur et exinde fogaceter, omnes tinturibus et res quas^h habuerunt relinquentes, ad proprias sedibus revertuntur. Multis post haec vecebus Winidi in Toringia et relequos vastandum pagus in Francorum regnum inruunt; etiam et Dervanusⁱ dux gente Surbiorum^{k.3}, que ex genere Sclavinorum erant et ad regnum Francorum¹ iam olem aspecserant, se^m ad regnum Samonem cum suis tradedit. Estaque victuria, qua Winidi contra Francos meruerunt, non tantum Sclavinorum fortitudo optenuit, quantum dementacioⁿ Austrasiorum, dum se cernebant cum Dagoberto odium incurrisse et adsiduae expoliarintur.

69. Eo anno Charoaldus rex Langobardorum legatus ad Isacium^a patricium sigricius mittens, rogans, ut Tasonem^b docem provinciae Toscae⁴ quo putebat^c ingenio interfecerit. Huius beneficiae vecessitudinem tributa⁵, quas Langobardi de manu publeca recibebant, trea centenaria auri annis singolis, unde unum centenarium^d auri Charoaldus^e rex partibus emperiae de praesente cassarit. Hysacius patricius haec^f audiens, tractabat, quebus ingenies haec potuissit implere, Tasonem ingeniose mandans, dum in offinsa Charoaldi regis^g erat, cum ipsum amicitias oblegarit; ipse vero contra Charoaldo rigi ei auxiliaretur. Tale preventus est fraude, Ravenna^h pergit; Hysacius ei obviam, mandans: pre timore emperatoris Tasonem cum suis infra murus Ravenne urbis armatum non audebat recipere. Cumque Taso credens, armam suorum foris urbem relinquens, in Ravennam fuissit ingressus, statem que fuerant preparati super Tasonem inruunt et ipsum et suos totusⁱ qui cum eo venerant^k interficiunt. Garoaldus¹ rex unum centenarium auri, sicut promiserat, partibus Isaciae^m et emperiae cassavit. Dua tantum centenaria deinceps adⁿ parte Langobardorum a patricio Roma-

Capp. 68. 69. 1. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a.

Cap. 68. a) aegectus *corr.* aegectus 1; eicetus 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. b) moveret 3. c) et 1; ae 4c^{1.2}. d) Chrodeberto 3; Chroberto 4b^{2*}; Chrodoberto 4c¹; Chrodobto 4c²; Chodeberto *sec. m. corr.* Chlodoberto 5a. e) Vocastensem 3. 4c^{1.2}; Vocastinsem 4b^{2*}. 5a. f) circumdante 3. g) idemque 3. 4b^{2*}. 5a; ibidemque 4c^{1.2}. h) quam 5a. i) Dervanos 5a. k) gentesurbiorum 1; gentes (gentis 4c²) urbinum 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. l) erant *add.* 4b^{2*}. c^{1.2}. m) sed et r. 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. n) demencia 4b^{2*}; dementia 4c^{1.2}. 5a.

Cap. 69. a) Hysacium 3. 4b^{2*}. c¹. 5a; Hisac. 4c², *item infra cum* 4b^{2*}. b) utasonem 5a. c) potebant 5a. d) certenarium 3. e) Chroaldus 1. f) *om.* 3. g) *om.* 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. h) Ravennā 1. i) totus *corr.* totos 1. k) erant interfecerunt 4b^{2*}. c^{1.2}. l) Garoaldus, *m. s. VIII. superscr.* h 1. m) Hysici 3; Hisicii 4b^{2*}. c²; Hysicii 4c¹. 5a. n) a parte 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a; parto *corr.* partē 1.

1) Bagoarii scribi vult Zeuss, 'Die Deutschen', p. 637 n., qui una cum Alamannis hos potius quam Langobardos commemorandos fuisse censuit; cf. Riezler, 'Gesch. Bayerns' I, p. 77. 2) In valle Egerae sbwii (?); cf. Zeuss, p. 637. 638. 3) Sorbi h. l. primum appellantur. 4) Paulus, II. Lang. IV, 38, similia de Tasonem duce Foroimliensi tradidit. Ei maiorem fidem tribuit Pabst l. l. p. 430; cf. Muratori, Ann. Ital. a. 621. 635. A Paulo patricius Romanorum, per quem Taso Opitergii interfectus est, Gregorius quidem appellatur, sed tunc temporis Isaacius exarchus Ravennas erat. 5) De hoc tributo v. Muratori, Ann. Ital. a. 613. 635.

norum annis singulis emplantur; unus centenarius cento libras auri capit. Post haec continuo¹ Charoaldus^a rex moretur.

70. Gundeberga regina, eo quod omnes Langobardi eidem^a fidem cum sacramentis firmaverant, Chrothacharium quidam unum ex ducibus de terreturio Brissia ad se venire precepit, eum conpellins^b, uxorem quam habebat relinquerit et eam matremunium acciperit; per ipsam omnes Langobardi eum sublimavant^c in regno. Quod Chrotharius lebenter consenciens, sacramentis per loca sanctorum firmans, ne umquam Gundeberga postponerit nec de honorem gradis aliquid menuarit, ipsamque uneco amore diligens, in omnibus honorem pristarit condigne^d. Gundoberga adtragente, omnes Langobardorum primati^e Crotharium sublimant^f in regno. Chrotharius cum¹⁰ regnare cepisset, multus nubilium Langobardorum, quos^g sibi sinserat contomacis, interfeicit. Chrotharius fortissemam disciplinam et timorem in omnem regnum Langobardorum pacem sectans fecit. Chrotharius oblitus sacramenta, qua Gundeberge dederat, eamque^h in unum cubicoli Ticinum in aula palaciae retrudit eamque ad privato habeto vivere fecit. Quinque annus sub ea retrusione teneturⁱ. Chrotharius per concubinas¹⁵ baccatur^k adsiduae. Gundoberga vero^l, eo quod esset cristiana, in hanc^m tribulationem benedicebat Deum omnipotentem, ieiunies et oracionibus adseduae pervacabat. Quandoⁿ Deo conplacuit,

71. Aubedo legatarius^a dirictus a Chlodoveo² regi causam legationes usque ad^b Chrotharium regem Langobardorum³, Papia coinomento Ticino civitatem Aetaliae²⁰ pervenisset, cernens regina, quam sepius in legationem veniens viderat, et ab ipsa benigne^c semper susceptus fuerat, fuisse retrusam, quasi^d iniunctum habens, exinde inter citera Chrothario regi sugessit, quod illam parentem Francorum, quam reginam habuerat, per quem etiam regnum adsumserat, non dibuissit umiliare; multum^e exinde regis Francorum et Franci essint ingrati. Quam Chrotharius de presenti, reverenciam²⁵ Francorum habens, iubit egredi foris; et post quinque circeter annis per totam civitatem et foris Gundoberga regili ordine per loca sanctorum ad oracionem adgreditur^f. De villas et opebus fisei quod^g habuerat Chrotharius ei^h restaurare praecipit, quod usque diem obetus sui et gradum dignetatis et opes plurebus ditata rigio culto post feliceter tenuit. Aubedo vero a Gundoberga regina furteterⁱ muneratur. Chrotharius³⁰ cum exercito Genava maretema, Albingano⁴, Varicotti, Saona^k, Ubitergio et Lune civi-

Capp. 69—71. 1. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

Cap. 69. a) ::roaldus 3; Aroaldus 3b.

Cap. 70. a) idem *m. s. VIII. corr.* eidem 1. b) *ut add.* 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. c) sublimant 4b^{2*}; sublimarent 4c². d) condigna 5a. e) primatibus 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. f) sublimarent 3. 35 g) quod 5a. h) eaque 4c¹. 5a. i) finitur 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. k) baccatur *loco vacuo m. s. VIII. suppl. 1, habet* 3; baccabatur 4b^{2*}; baccabatur 4c¹. 2. 5a (*ubi sec. m. corr. debaccabatur*). l) *om.* 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. m) *haec pr. m. corr. hanc* 1. n) *a quando cap. incipit* 3. 4b^{2*}. 5a.

Cap. 71. a) legarius 1; legatariis 5a. b) *om.* 4b^{2*}. c¹. 2 (*ubi usque quo, exp. quo*). 5a. c) semper b. 4b^{2*}; b. suse. semper 4c¹; semper *om.* 4c². d) *quas ibi* 3. e) *om.* 5a. f) *egreditur* 3. 40 g) quos 3. h) *cis* 3. i) *f:rteter corr. fort.* 1; remuneratur 3. 4c¹. 5a; remunerat 4b^{2*}. k) Sauna 3; Sauma 4b^{2*}; Saoma 4c¹. 2. 5a (*qui ita distinguit: albinga novari. cottisa omaibi. tergio*).

1) A. 636, *ut Muratori, Ann. statuit; cf. 'N. Archiv' III, p. 236.* 2) A. 639. *Dagoberto patri successit; cf. infra c. 80.* 3) *Cf. c. 50. supra, ubi eadem historia narratur. R.* 4) *Genova, Albenga, Varigotti, Savona, Oderzo. Luna oppidum iam destructum ad Macram fl., 45 ubi mari incidit, situm erat; cf. Longnon, 'Atlas hist. Texte expl.' I, p. 64. Similia in Origine gentis Langob. §. 6. tradita sunt: Et post ipso regnavit Rothari ex genere Arodus et rupit civitatem vel castra Romanorum quae fuerunt circa litora apriso Lune usque in terra Francorum quam Ubitergium ad partem orienti; cf. Pabst l. l. p. 418, n. 1. 465. At Fredegarius Ubitergium oppidis maritimis ad occidentem sitis adnumeravit.*

tates litore mares de imperio auferens, vastat^a, rumpit, incendio concremans; populum derepit, spoliat^b et captivitate condemnat^c. Murus civitatebus superscriptis usque ad fundamento destruens, vicus has civitates nomenare praecepit¹.

72. Eo anno in Abarorum^a cuinomento Chunorum regnum in Pannia^b surrexit viaemens intentio, eo quod de regnum certarint², cui deberetur ad succedendum: unus ex Abares et alius ex Bulgaris^c, collecta multitudine, uterque in invicem inpugnarint. Tandem Abaris Burgarus^d superant³. Burgaris^e superatis, nove^f milia verorum cum uxoris et liberis de Pannonias^g expulsi, ad Dagoberto expetint, petentes, ut eos in terra Francorum manendum receperit^h.⁴ Dagobertus iobit eos iaemandum Badovariusⁱ recipere, dummodo pertractabat cum Francis, quid exinde fierit. Cumque dispersi per domus Baioariorum ad^k hyemandum^l fuissent, consilium Francorum Dagobertus Baioariis iobet, ut Bulgarus illus cum uxoris et liberis unusquisque^m in domum suam unaⁿ nocte Baiuariae interficerint. Quod protinus a Baioaries est impletum; nec quisquam ex illis remansit Bulgaris, nisi tantum Alciocus^o.⁵ cum septinientis viris et uxoris cum liberis, qui in marca Vinedorum⁶ salvatus est. Post haec cum^p Wallucum^q duce Winedorum annis plurimis vixit cum suis.

73. Eo anno quod partibus Spaniae vel eorum regibus contigerit, non pretermittam. Defuncto Sisebodo rige^a climentissemo, cui Sintela^b ante annum circiter successerat⁷ in regnum, cum essit^c Sintela nimium in suis inicus et cum omnibus regni suae primatibus odium incurrerit, cum^d consilium cytiris Sisenandus^e quidam ex proceribus ad Dagobertum expetit, ut ei cum exercito auxiliaretur, qualiter Sintilianem^f degradaret ad regnum. Huius beneficia repensionem^g missurium^h aureum nobelissementum ex tinsauris Gothorum, quem Tursemodusⁱ rex ab Agecio^k patricio acceperat^l.⁸, Dagobertum dare promisit, pensantem^m auri pondusⁿ quinentus. Quo audito, Dago-

Capp. 71—73. 1. 3. 4b^{2}. c¹. 2. 5a.*

Cap. 71. a) vasta 3. 4b^{2}. c¹. 5a. b) spolia 3. 4c¹. 2. 5a. c) condemnant 5a.*

Cap. 72. a) Habarorum 5a. b) Pannia m. s. VIII (?). corr. Pannonia 1; Spania 3. 4c¹. 2; Hispanie 4b^{2}; Hispania 5a. c) Pulgaris 3. 5a. d) Bulgar. semper 4b^{2*}. c¹. 2; Bargaris sec. m. corr. Bulgares 5a. e) Burgari corr. Burgaris 1. f) 8 3. g) Pannonia 4b^{2*}. c¹. 2. h) reciperent 3. 4c¹; reciperentur 4c²; reciperat 5a. i) ita 1; Baldovarios (infra Baioar., Bagar., Baigar.) 3; Baldovarius (infra Baicar., Baioar.) 4b^{2*}; Baioar. semper 4c¹. 2; Baiovarios (infra Baiohar., Baioar.) 5a. k) ad — Baiohariis pr. m. in ima marg. suppl. 5a. l) icemandum 3. 4c¹; gemandum 5a. m) unusquisque pr. m. corr. unusquisque 1. n) in una n. 5a. o) Altiaus 3; Alticus 4b^{2*}. c¹. 2; Alticeus (Alticeus perperam Ruin.) 5a. p) cum superscr. 1; habent 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. q) Walluco 3; Walduco 4b^{2*}. c¹. 2; V�lduco, pr. m. corr. 5a.*

Cap. 73. a) rige rige; sed alterum exp. 1. b) Sentila, ut infra 3. 4b^{2}. c¹. 2. 5a. c) essit corr. esset 1. d) et cum 3. e) Sisenandus 5a, ut infra. f) Sentilane 3. 4c¹; Sintelanem 4b^{2*}; Sentilane 4c²; Sintelane 5a. g) repens(s)ione 4b^{2*}. c¹. 2. h) missuri 3; missuri essent 3b. i) Thorsemodus 3. 5a; Torsemodus 4b^{2*}. c¹. 2. k) Eicio 3; Eiecio 4b^{2*}. c¹. 2; Ieccio sec. m. corr. Egicio 5a. l) susciperat 3; suseperat 4b^{2*}. 5a. m) pensantum corr. pensantem 1. n) solidos pro pondus 4b^{2*}. c¹. 2.*

1) *Chrotharius a. 652. mortuus est.* 2) *V. Zeuss, 'Die Deutschen', p. 716 sqq.; Uvarov, De Bulgarorum utrorumque origine. Dorpati 1853, p. 59.* 3) *V. Nicephori Hist. ed. de Boor p. 34: ὁ δὲ τέταρτος (scil. dux Bulgarorum) τὸν Ἰστρὸν ποταμὸν διαβὰς ἐν Παννονίᾳ τῇ νῦν ὑπὸ Ἀβάροις κειμένη ἀνλίξεται ὑπόσπονδος τῷ ἐγγωρίῳ ἔθνει γενόμενος. Id post a. 641. factum esse, e Nicephoro intellegitur. Cf. etiam Theophaues ed. de Boor I, p. 357.* 4) *Cf. Riezler, 'Gesch. Bayerns', I, p. 76 sqq.* 5) *Alzeco dux Bulgarorum postea in Italiam venit; cf. Paulus, H. Lang. V, 29. Hunc esse Alciocum nostrum, verisimile est; v. Zeuss, p. 717.* 6) *Windischmark. Freher.* 7) *Sisebuto a. 621. Reccaredus II. successit, qui Isidoro teste tres menses regnavit. In eius locum Suintila subrogatus est.* 8) *Supra lib. II, c. 53, urbiculus aureus gemmis ornatus dicitur.*

bertus, ut erat cupedus, exercitum in ausilium Sisenandi de^a totum regnum Burgundiae bannire¹ precepit. Cumque in Espania devolgatum fuisset, exercitum Francorum ausiliandum Sisenando adgredere, omnis Gotorum exercitus se dicione Sisenando subaegit. Abundancius^b et Venerandus cum exercito Tolosano tanto usque Cesaragustam civitatem cum Sisenando acesserunt; ibique omnes Goti de regnum Spaniae Sisenandum⁵ sublimant in regnum. Abundancius et Venerandus cum exercito Tolosano munerebus honorati revertunt^c ad proprias^d sedibus. Dagobertus legacionem^e ad Sisenando regi Amalgario duce^f et Venerando dirigit, ut missurium illum quem promiserat eidem dirigerit. Cumque ad Sisenando^g regi missurium ille legatarius fuisset tradetus, a Gotis per vim^h tolletur, nec eum exinde excobere^{i.2} permiserunt. Postea, discurrentes legatus,¹⁰ ducenta milia soledus missuriae huius praecium Dagobertus a Sisenandum accipiens³, ipsumque^k pensavit.

632/633. 74. Anno decimo regni Dagoberti, cum ei nunciatum fuisset, exercitum Winitorum Toringia^a fuisse ingressum⁴, cum exercito de regnum Austrasiorum de Mettis urbem promovens, transita^b Ardinna, Magancia^c cum exercito adgreditur^d, disponens¹⁵ Renum^e transire, scaram^{f.5} de electis viris^g fortis de Neuster et Burgundia cum ducebus et grafionibus secum habens. Saxones missus ad Dagobertum^h dirigunt, petentes, ut eis tributa, quas fisci dicionebus dissolvebant, indulgerit; ipse vero eorum studio et utilitate Winidis resistendum spondent et Francorum limete de illis partibus custodire promittentⁱ. Quod Dagobertus consilio Neustrasiorum adeptus prestet^k; Saxones, qui²⁰ uius petitionibus suggerendum venerant, sacramentis, ut eorum mus erat, super arma placata pro universis Saxonebus firmant¹. Sed parum haec promissio sortitur aefectum; tamen tributo Saxones, quem reddere consueverant, per^m preceptionem Dagoberti habent indultum. Quincentas vaccas inferendalis⁶ annis singolis a Chlothario seniore censiti reddebant⁷, quod aⁿ Dagoberto cassatum est. 25

633/634. 75. Anno undecimo regni Dagoberti, cum Winidi iusso Samone forteter severint⁴ et sepius, transcesso eorum limite, regnum Francorum vastandum Toringia et relequos pagus ingrederint^a, Dagobertus Mettis orbem veniens^b, cum consilio pontevecum seo et procerum, omnesque primatis^c regni sui consencientebus, Sigybertum, filium^d suum, in Auster regem^e sublimavit sedemque ei^f Mettis civitatem habere permisit. Chunibertum^g 30

Capp. 73—75. 1. 3. 4b^{2}. c^{1.2}. 5a.*

Cap. 73. a) de solus habet 1. b) Habundancius 3. 4b^{2}; Habundantius 4c^{1.2}. 5a, item infra. c) reverterunt 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. d) proprias corr. propriis 1. e) D. ad Sisenando legacionem dirigens (om. r. A. d. et V.) 3. f) duce sec. m. corr. ducē 1. g) Sis|senandum 5a. h) per viam 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. i) ita 1. 3; exeubere 4b^{2*}. c¹; excutere 4c²; exhibere 5a. k) que pensavit 35 sec. m. fortasse add. 1.*

Cap. 74. a) Thoringa 3 (ita infra cum 4b^{2}. 5a); Torniga h. l. 4b^{2*}. b) transida 3; transit 4b^{2*}; transiit 4c^{1.2}; transsit 5a. c) M. (Magantia 4c^{1.2}. 5a) magna (magno 4b^{2*}) cum 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. d) egreditur 4b^{2*}. c^{1.2}. e) regnum 3. f) s::::: 3; sacram 3b. g) viribus 3. 4c². 5a; et fortis 3. h) Dabertū, sec. m. superscr. go 5a. i) permittent 3. k) perstet 3. l) firmat 1. m) pro 3; 40 om. 5a. n) ad Dagobertum 3.*

Cap. 75. a) ingrediens 3. 4b^{2}. c^{1.2}. 5a. b) venisset 3. c) primatus 3. 4b^{2*}. 5a; primates 4c^{1.2}. d) filio suo 4b^{2*}. c^{1.2}. e) regnum 3. 4b^{2*}. c^{1.2}. 5a. f) ita 1; et 3; om. rell. g) Uniberto 3. 4c^{1.2}. 5a; Chuniberto 4b^{2*}.*

1) Cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 208. 2) Excobere (= exseobere) pro fodere accipitur 45 in Gloss. Arab. Lat.; cf. Forcellini ed. de Vit VI, p. 595. 3) Id a Francis fictum esse, censuit Dahn V, p. 189, n. 1. 4) V. Zeuss l. l. p. 638. 5) quam nos turmam vel euneum appellare possumus add. Aim. IV, 26. 6) vaccas inferendales — — regiae mensae inferre iussi fuerant; quae ideo inferendales dicebantur, eo quod singulis inferrentur annis Aim. 7) V. Greg. II. Fr. IV, 14; Fred. cont. c. 31; cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 252, n. 3. 50

Coloniae^a urbis pontevecem et Adalgyselum¹ ducem palacium et regnum gobernandum instetuit. Tinsaurum quod suffecerit filium tradens^b, condigne, ut decuit, eum uius culmine sublimavit; eo^c, quodcumque eidem largitus fuerat, sigillatam praeceptionibus roborandum^d decrevit. Deinceps Austrasiae eorum studio limetem et regnum Francorum contra Winedus^e utiliter definsasse^f nuscuntur.

76. Cumque anno duodecimo regni Dagoberti eidem filius nomen^a Chlodoveos^{634/635} de Nanthilde^b regina natus fuisset, consilio Neustrasiorum^c eorumque^d admonicione per pactiones vincolum² cum Sigybertum, filium suum, firmasse dinuscetur^e, et Austrasiorum omnes primati, pontevecis citirique leudis Sigyberti manus eorum ponentes insuper, sacramentis firmaverunt, ut Neptreco^{f.*} et Burgundia soledato ordine ad regnum Chlodoviae post Dagoberti discessum aspecerit; Aoster vero idemque ordine soledato, eo quod et^g de populo et de spacium terre esset quoaequans, ad regnum Sigyberti idemque in integretate deberit aspecere; et quicquid ad regnum Aostrasiorum iam olem pertenerat^h, hoc Sigybertus rex suae ditione rigendum recipereⁱ et perpetuo^k dominandum haberit, excepto docato Dentilini¹, quod ab Austrasius iniquiter abtultus^m fuerat², iterum ad Neustrasius subiungeretur et Chlodoveo regimine subgiceretur. Sed hasⁿ pactiones Austrasiae, terrorem Dagoberti quoacti, vellint nonlint², firmasse visi sunt. Quod postea temporebus Sigyberti et Chlodoviae regibus conservatum fuisse^o constat.

77. Radulfus^a dux, filius Chamaro, quem Dagobertus Toringia docem instetuit, pluris vecibus cum exercito Winedorum demicans, eosque victus vertit in fogam. Uius superbiae aelatus et contra Adalgyselum ducem diversis occansionebus inimicicias tendens, paulatim contra Sigybertum iam tunc ciperat revellare. Sed, ut dictum est, sic agebat: 'Qui^b diligit rixas, meditatur discordias'.

78. Anno quarto decimo^a rigni Dagoberti, cum Wascones^b forteter revellarent^{636/637} et multas predas in regno Francorum, quod Charibertus^c tenuerat, facerint, Dagobertus de universum regnum Burgundiae exercitum promovere iobet, statuens eis capud exercitus nomeni Chadoindum^d referendarium³, qui temporebus Theuderici quondam^e regis

*) regnum Neustriorum, Thoringensium, Burgundionum atque Francorum post mortem suam tenendum disponeret. Austri vero econtra dicebant, quod Thoringentium regio, que olim fuerat de Austriorum regno, non debere (!) separari a regno Austriorum. Rex autem has contentiones dirimens, disposuit, Thoringenses ad regnum Clodovei post mortem suam pertinere *Guelferb. Gud. nr. 139.*

Capp. 75—78. 1. 3. 4b^{2}. c^{1. 2.} 5a.*

Cap. 75. a) Colone 5a. b) tradedit 3; tradidit 4b^{2*}. c^{1. 2.} 5a. c) et 5a; *malim* seo. d) roboravit 5a. e) *ita* 1; Guimdos (*infra* Wimd.) 4b^{2*}; Winidos *rell.*, *ut infra*. f) defensare 3. *Cap. 76.* a) nomen *corr.* nomene 1. b) *ita* 1; Nanteldę 3; Nantilda 4b^{2*}; Nantilde 4c^{1. 2.} 5a. c) omnes *pr. m. add.*, *sec. m. delevit* 5a. d) que *om.* 4b^{2*}. c^{1. 2.} 5a. e) dinuscetur *corr.* dinoscetur 1; dinoscentur 3. f) *ita* 1; Neptreco 3. 4b^{2*}. c^{1. 2.} 5a; Neustriae *Aim.* g) et *om.* 5a. h) pertineret 4b^{2*}; pertinnerat 4c^{1. 2.}; perteneret 5a. i) recipere 3; reciperet 4b^{2*}. c^{1. 2.} 5a. k) perpetuum 4b^{2*}. c^{1. 2.} 5a. l) Dantilini 3; Dentileno 4b^{2*}. c^{1. 2.} 5a. m) abstultus 3. 4c^{1. 2.}; ablatu 4b^{2*}; abstultus, *eras. una littera* 5a. n) aspeccionis 4b^{2*}; as p. 4c^{1.}; aspecciones 4c^{2.} o) fuisset 3.

Cap. 77. a) Aadulfus 4b^{2*}; Radulfus 4c^{2.} b) *om.* 5a.

Cap. 78. a) 13. 3. b) Guascon. *vel* Gwascon. *semper* 4b^{2*}. c) *ita* 1. 4c^{2.}; Aribertus 3. 4b^{2*}. c^{1.}; Haribertus 5a. d) Chadoindo (Chadoino 5a) ref(e)rendario 3. 4b^{2*}. c^{1. 2.} 5a. e) regis q. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2.} 5a.

1) *Hunc Ansegisilum, filium Arnulfi, esse, opinatur Bonnell l. l. p. 102, n. 2.* 2) *Cf. supra c. 20.* 3) *Nisi Chadoindo nulli referendario summum imperium commissum est; cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 55 n., 82.*

multis priliis probatur^a strenuos. Quod cum decem¹ docis cum exereetibus, id est Arinbertus^b, Amalgarius, Leudebertus, Wandalmarus, Waldericus, Ermeno^c, Barontus^d, Chairaardus^e ex genere Francorum, Chramnelenus^f ex genere Romano^g, Willibadus patricius^h genere Burgundionum, Aigynaⁱ genere Saxsonum^k, exceptis comitebus plurimis, qui docem super se non habebant^l, in Wasconia cum exercito perrixissent^m, et 5 totam Wasconiae patriam ab exercito Burgundiae fuissetⁿ repleta, Wascones deinter moncium rupes aegressi, ad bellum properant. Cumque priliare cepissent, ut eorum mus est, terga vertentes, dum cernerent se esse superandus, in faucis^o vallium montibus Perencees^p latebram dantes, se locis tutissemis per rupis eiusdem moncium conlocantes latetarint, exercitus postergum eorum cum ducibus insequens, pluremo numero capti- 10 vorum Wascones^q superatus, seo et ex his multitudine interfectis, omnes domus eorum incinsis^r, paeculies^s et rebus expoliant. Tandem Wascones oppressi seo perdomiti^t, veniam et pacem subscriptis ducibus petentes, promittent se gluriae et conspectum Dagoberti regi presentaturus et, suae dicione traditi, cumta ab eodem iniuncta empleturus. Feliciter haec^u exercitus absque ulla lesionem ad patriam fuerunt repedati, si^v 15 Arnebertum docem maxime cum seniores et nobiliores exercitus sui per negliencia^w a Wasconibus in valle Subola^{x.2} non fuisset interfectus. Exercitus vero Francorum, qui de Burgundia in Wasconia accesserat, patrata victuria, redit^y ad proprias sedibus. Dagobertus ad Clippiaco^z resedens, mittit nuncius in Britannia, que Brittanis male admiserant^a veluciter emendarint et dicione suae se traderint; alioquin exercitus Bur- 20 gundiae, qui in Vasconiam fuerat, de presenti Britannias^b debuissent intruere. Quod audiens Iudacaile^c rex Brittanorum, corso veluci Clippiaco cum multis munerebus ad Dagobertum^d perrexit, ibique veniam petens, cumta, que sui regnum Britanniae pertinentes leudebus Francorum inlecece perpetraverant, emendandum^e spondedit et semper se et regnum quem regibat Britanniae subiectum dicione Dagoberti et Francorum regi- 25 bus esse promisit. Sed tamen cum Dagobertum ad minsam nec^f ad prandium discumbere noluit, eo^g quod esset Iudechaile^h relegiosus et temens Deum valde. Cumque Dagobertus resedissetⁱ ad prandium, Iudacaile aegrediens de palacium ad mansionem Dadone referendario³, quem cognoverat sanctam reigionem sectantem, accessit ad prandium. Indique in crasteno Iudacaile rex Brittanorum^k Dagobertum vale dicens, 30 in Britanniam repedavit; condigne tamen a Dagoberto munerebus honoratur. Anno^l

Cap. 78. 1. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

Cap. 78. a) probatus 3. 4b^{2*}. c¹. 2. b) Arembertus 3. 4c¹. 2. 5a; Armabertus 4b^{2*}. e) Ermenricus 3. 4c². 5a; Ermericus 4b^{2*}; Ermenrigus 4c¹. d) Barantus 5a. c) Ariardus 3. 5a; Arialus 4b^{2*}. c¹. 2. f) Ramlenus 3. 4c¹. 2. 5a; Ramelenus 4b^{2*}. g) Romanorum 3. 4b^{2*}. h) ex *add.* 35 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. i) Aghino 3; Aichino 4b^{2*}; Aigino 4c¹. 2; Aighino 5a; ex *add.* 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. k) Saxanorum 4b^{2*}; Saxonorum 4c¹. 2; Saxorum *pr. m. corr.* Saxonum 5a. l) habebant *m. s. VIII. corr.* habeant 1. m) perrexerunt 4b^{2*}. c¹. 2. n) fuisse 5a. o) paucis 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. p) Perencees *corr.* Perennis 1; Perennes 3. 4b^{2*}; Perineis 4c¹. 2; Perennicos 5a. q) Vascones 5a. r) incinsis *corr.* incensis 1. s) pecuniis 3. t) perdomati 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. u) *om.* 5a. v) sed Aremberto 40 (Arenb. 5a) 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. w) negliencia *postea corr.* neglienciā 1. x) *pro* S. n. *habent* Subolanum 3, Subolano 4b^{2*}. y) reddunt 3; redeunt 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. z) Clipiaco 5a; *infra:* Clippiago 3; Clipeaco 5a. a) admiserunt 3. b) *corr.* in B. 1; in B. 3; in Brittanis 4b^{2*}; in Brittanis 4c¹. 2. 5a. c) Iudacaile *semper* 4b^{2*}. c¹. 2. d) Dabertum, *sec. m. superscr.* go 5a (*saepe*). e) emdatū 5a. f) vel 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. g) eo q. e. *m. al. superscr.* 3; *om.* 3b. h) Iudacaile 3. 5a. i) resedisset 45 *corr.* recedisset 1. k) *om.* 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. l) *ab* Anno *cap. incipit* 4b^{2*} (76). 4c¹. 2.

1) Undecim *infra* referuntur. 2) Vallis Subola pagus est ad Pyrenaei radices situs, diocesis olim Aquensis, d'Acqs, nunc vero Eleronensis, d'Oleron. Caput habet opidum Malleonem, Mauleon, Sasone fluvio irrigatum. Hodie contractius dicitur Sola, seu Seula, vulgo la Soule. R. 3) qui et Audocnus dictus *add. Aim. IV, 29. Est celeberrimus Rothomagensis episcopus.* 50

quinto decimo regno Dagoberti Wascones omnes seniores terre illius cum Aiginane^a 637/638. cluci ad Dagobertum Clipiaco venerunt; ibique in eclesia domni^b Dioninsis rigio temore perterriti confugium fecerunt. Clemenciam Dagoberti vitam habent indultam. Ibique sacramentis Wascones firmantes, semul et promittentes, se omni tempore Dagoberto eiusque^c filies regnumque Francorum esse fedilis; quod more solet^d, sicut^e sepe fecerant, post hac probavit^f aeventus. Permissum Dagoberti Wascones regressi sunt in terra Wasconiae.

79. Anno sexto decimo regni sui Dagobertus profluvium ventris Spinogelo^{a. 1} 638/639. villa super Secona^b fluvio nec procul a Parisius aegrotare cepit. Exinde ad baseleca sancti Dionensis^c a suis defertur. Post paucos dies, cum suae vitae sentirit periculum, Aeganem^d sub celeretate ad se venire praecipit, reginam Nantildem et filium suum Chlodoveum eidem in mano commendans, se iam discessurum senciens^e, consilium Aegane peragratum habens, quod cum eius instancia regnus strenuae gubernari possit^f. Hys gestis, post paucos dies Dagobertus amisit^g spiritum²; sepultusque est in eclesia 639, Ian. 19. sancti Dionensis³, quam ipse prius condigne ex auro et gemmis et multis preciosissimis espetebus ornaverat et condigne in circoito fabrecare preceperat^h, patrocinium ipsius precioso expetens. Tante opes ab eodem et villas et possessiones multas per plurema loca ibique sunt conlate, ut miraretur a plurimis. Sallencium ibidem ad instar monastiriae sanctorum Agauninsium instetueri iusseratⁱ; sed facilletas abbatis Aigulfi cadem instetucionem nuscetur refragasse^{k. 4}. Post Dagoberti discessum filius suos Chlodoveos sub tenera aetate regnum patris adscivit; omnes leudis de Neuster et Burgundia eumque Masolaco^{1. 5} villa sublimant in regno. Aega vero cum rigina Nantilde, quem Dagobertus reliquerat^m,

80.^a anno primo regni Chlodoviae, secundo et inminente tercio^b eiusdem regni 639—641. anno condigne palacium gubernat et regnum. Aega vero inter citiris primatibus Neustreci^c prudencius agens et plenitudinem pacienciae inbutus, cumtis erat precellentior. Eratquae genere nobele, opes habundans, iusticiam sectans, aeruditus in verbis, paratus in rispunsis; tantummodo a plurimis blasphemabatur^d, eo quod esset avariciae^e deditus.

Capp. 78—80. 1. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a.

Cap. 78. a) Ainando 3. 4c^{1. 2}. 5a; Amando 4b^{2*}. b) eccl. (aecl. 4c¹) sancti Dionisi(i) 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. c) et filiis suis 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. d) mors solcito (solicite 4b^{2*}) 4b^{2*}. c^{1. 2}. e) siccum seperficierant (se perficerent 4b^{2*}) 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}; siccum semper fecerant 5a. f) proliavit corr. probavit 1; proliavit 3.

Cap. 79. a) Spino, *pr. m. superscr.* gelo 5a. b) Segona 3. 4c^{1. 2}; Sigona 5a. c) *ita* 1; Dionisi(i) *codd. rell.* d) Aegane 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. e) sciens 3. 4c^{1. 2}. 5a. f) posset 3. 4c^{1. 2}. g) emisit 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. h) precerat 5a. i) iussit 4b^{2*}. c²; iusserit 4c¹. k) suffragasse 3. l) Marsolaco 4b^{2*}; Marsolago 4c^{1. 2}. m) regebat palacium (palatium 4c²; palatio 5a) *add.* 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a.

Cap. 80. a) *superscr.* 1. b) *om.* 3. 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. c) Neptreci 3; Neptrici 4b^{2*}. c^{1. 2}. 5a. d) plaspheatur 3. e) avaritate 3. 4c^{1. 2}. 5a; avaricie *in litura scr.* 4b^{2*}.

1) *Épinay ad fl. Seine. Jacobs.* 2) *De anno quo Dagobertus obiit egi 'Forsch. z. Deutsch. Gesch.' XXII, p. 465.* 3) *Cf. chartam a Chlodoveo II. monasterio S. Dionysii Paris. a. 654, d. 22. Iun. datam (DD. I, p. 20):* in quo eciam loco genitores nostri domnus Dagobertus et domina Nanthechildis videntur requiescere. 4) *Sallencium ab Aigulfo abbate refragatum' Chlodoveus II. restituit; cf. chartam a. 654. monasterio S. Dionysii datam (DD. I, p. 20):* eo scilecit ordene, ut sicut tempore domni et genitoris nostri ibidem psallencius per curmas fuit instetutus, vel sicut ad monasthirium sancti Mauricii Agaunis die noctoque tenetur, ita in loco ipso celebretur. *De psallentio assiduo Agaunis a Sigimundo rege instituto v. Greg. III. Fr. III, 5. Ordinem Aimoinus III, 81. descripsit:* et a nobis cuiusmodi essent exquisitus, taliter se habere est repertus *et q. s.* 5) *Mâlay-le-Roi; cf. Lougnou, 'Atlas hist. Texte expl.' I, p. 64.*

Facultatis pluremorum, que iusso Dagoberti in regnum Burgundiae et Neptreco inlece-
fuerant usurpate et fisci ditionibus contra modum iusticiae redacte, consilio Aegane
omnibus restaurantur.

641. 81. Eo anno Constantinus^a emperatur moretur¹. Constans, filius eius, sub tenera
aetate consilio senato imperio sublimatur. Idem eius tempore gravissime a Sarracinis 5
637. vastatur imperiom^b. Hierusolema² a Saracinis capta, ceterasque civitates aeversae^c.
643. Aegyptus superiur et inferior a Saracines pervadetur; Alexandria capetur et prae-
datur². Afreca tota vastatur et a Saracines possedetur paulolum; ibique Gregorius
647. patricius a Saracinis est interfectus³. Constantinopolis^d tantum cum Traciana provincia
et^e paucis insolis, etiam et Romana provincia emperiae ditione remanserat. Nam maxeme 10
totum emperium a Saracines graveter fuit adtritum; etiam et in^f postremum emperatur
654. Constans constrictus^g adque compulsus^h, effectus est Saracinorum tributarius⁴, ut vel
Constantinopoles cum paucis provincias et insolis suae ditione reservaretur. Trebus
annis circeter et, fertur, adhuc amplius per unumquemque diem mille soledus auri
aeraries Saracinorum Constans emplebatⁱ. Tandem, resuntis viribus, Constans empe- 15
658. rium aliquantisper recoperans, tributa Saracines emplendum refutat⁵. Quemadmodum
haec^k factum fuissit aeventum^l, anno in quo expletum^m est in ordine debeto referam
et scribere non selebo, donec de his et alies optata, si permiserit Deus, perficiam, uis
libelli cumta mihi ex veretate cogneta inseram.

82. Eo anno Sintela^{a, 6} rex Espaniae, qui Sisenando in regno successerat, de- 20
640. functus est. Uius filius nomini^b Tulga^c sub tenera aetate Spanies peticionem patris
sublimatur in regno. Gotorum gens inpaciens est, quando super se fortem iogum non
habuerit. Uius Tulganes aduliscenciam omnes Spania more soletto viciatur, diversa

Capp. 80–82. 1. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

Cap. 81. a) Constinus *sec. m. corr.* Constantinus 5a. b) imperiō 1. c) eversas 4b^{2*}. c¹. 2. 25
d) Constantinopolinus 4c¹ (*non* 4c²); Constantinopolitanis, *eras.* 1 5a. e) et p. i. e. et R. p. *om.*
4b^{2*}. c¹. 2. 5a. f) *om.* 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. g) contritus 4b^{2*}. 5a (*non* 4c¹. 2). h) compulsis *corr.*
compulsus 1. i) implevit 4b^{2*}. c¹. 2. k) *om.* 5a. l) eventu 4b^{2*}; *om.* 4c¹. 2. m) impletum
3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

Cap. 82. a) Sintilla 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. b) nomi¹ 1. c) Tholga *vel* Tolga *promiscue* 3. 4b^{2*} 30
(*ubi h. l. Tolgal*). 4c¹. 2; Tolga *semper* 5a.

1) Diem obiit eodem a. 641, quo pater mortuus est. Cui Heracleonas frater successit,
post quem Constans, Constantini filius, imperator factus est; cf. Nicephori Hist. ed. de Boor p. 30.
2) Hierosolymu ab Omaro mense Apr. a. 637, Heraclio etiamtum imperante, capta sunt; cf. supra
c. 66; Theophanes ed. de Boor I, p. 339; Elmacinus in Historia Saracenicā arabice conscripta 35
(ed. Lugd. Batav. 1625, p. 22); Ranke, 'Weltgeschichte' V, 1, p. 127. V, 2, p. 251 sqq. Alexan-
dria ab Amro die 29. Sept. a. 643. occupata est; cf. Ranke l. l. p. 278 n. 3) A. 647.
Saraceni, Africa occupata, Gregorium eiusdem tyrannum in fugam verterunt; cf. Theophanes
ed. de Boor I, p. 343: Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει ἐπεστρέψαν Σαρακηνοὶ τὴν Ἀφρικὴν καὶ συμβα-
λόντες τῷ τυραννῶ Γρηγορίῳ τοῦτον τρέπουσι καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ κτένουσι. Patricium 40
h. a. interfectum esse, praeter Fredegarium etiam Elmacinus p. 32. rettulit. De Gregorio nuper egit
Tauxier in 'Revue africaine' 1885, Jul. Aug. 4) A. 654. Constans a Mavia victus, Constan-
tinopolim fugit; cf. Theophanes l. l. p. 346; Ranke, 'Weltgeschichte' V, 1, p. 158. 5) A. 658.
Mavia legatos misit, qui pactum facerent, ut Arabes Romanis 1000 numismata et equum et servum
per dies singulos darent; cf. Theophanes ed. de Boor I, p. 347: τούτῳ τῷ ἔτει ἐστοιχίθη 45
μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Ἀράβων, τοῦ Μανίου πρεσβεύσαντος διὰ τὴν ἀνταρσίαν, ἵνα τελῶσι
Ῥωμαίοις οἱ Ἀραβες καθ' ἡμέραν νομίσματα χίλια καὶ ἵππον καὶ δοῦλον. Triennio post (661)
imperator Syracusas profectus est, ubi diem supremum obiit (668); cf. Niceph. p. 31 (ed. de Boor).
6) Sintela idem qui Cindila a. 636–640. regnavit, cui Tulga successit, qui a. 641. loco motus est.

committentes^a insolencia^b. Tandem unus ex primatis nomini^c Chyntasindus, collectis plurimis senatorebus Gotorum citerumque populum, regnum Spaniae sublimatur. Tulganem degradatum^d et ad onos^e clerecati tonsorare^f fecit. Cumque^g omnem regnum^h Spaniae suae dicione firmasset, cognetusⁱ morbum Gotorum, quem de regebus degradandum habebant^k, unde sepius cum ipsis in consilio fuerat, quoscumque ex eis uis uiciae pruntum contra regibus, qui a regno expulsi fuerant, cognoverat fuisse noxias, totus sigillatim iubuit interfici aliusque exilio condemnare; eorumque uxoris et^l filias suis fedelebus cum facultatebus tradit. Fertur, de primatis Gotorum hoc vicio repremendo ducentis fuisse interfectis; de mediogrebus^m quingentis interfecere iussit. Quoad usque hoc morbum Gotorum Chyntasindusⁿ cognovisset perdometum, non cessavit quos in suspicionem^o habebat gladio trucidare. Goti a^p vero Chyntasindo perdomiti, nihil adversus eodem ausi sunt, ut de regebus consuaverant inire consilium. Chyntasindus cum esset plenus diaerum, filium suum nomine Richysindum^q in omnem regnum Spaniae regem stabilivit². Chyntasindus pacnetentiam agens, aelymosinam multa de rebus propriis faciens, plenus senectutae, fertur nonagenarius, moretur^r.³

83. Anno tercio regni Chlodoviae^a Aega Clipiaco villa vixatus a febre moretur. Ante paucis diebus Ermenfredus, qui filiam Aegane uxorem acceperat, Chainulfo^b comiti^c in Albiodero^d vico in mallo interfecit. Ob hanc rem gravissima stragis de suis rebus iussionem et permissum Nantilde a^d parentibus Ainulfi et populum pluremum fiaetur. Ermenfredus in Auster Remus ad baseleca^e sancte Remediae fecit confugium; ibique^f diebus plurimis hanc infestacionem devitando et rigio timore residit.

84. Post discessum Aegane Erchynoaldus maior domus, qui consanguaneus fuerat de genetrici^a Dagoberto, maior domi palacium Chlodoviae effecetur. Eratque^b homo paciens, bonetate plenus, cum esset paciens et cautus, humiletatem et benignam voluntatem circa sacerdotibus omnebusque^c patienter et benigne respondens nullamque tumens^d superbiam, neque^e cupiditatem^f saeviaebat; tanta in suo tempore pacem sectans fuit, ut Deum esset placebelem. Erat sapiens, sed in primum maxime^g cum simplecetate, rebus minsuratem^h ditatus, ab omnibus erat dilectus. Igitur post discessum Dagoberti regi quoⁱ ordine eiusdem^k tinsauri inter filius devisi fuerant, nun obmittam, sed^l delucedato ordine uis volumine inseri procurabo^m.

85. Cum Pippinus maior domi post Dagoberti obetum et citiri ducis Austrasio-

Cap. 82—85. 1. 3. 4b^{2}. c¹. 2. 5a.*

Cap. 82. a) com(m)ittens 4b^{2}. c¹. 2. 5a. b) sic 3. 4b^{2*}; insolencia 1; insolentia 4c¹. 2. 5a. c) nomī 1. d) degradatur 4b^{2*}. c¹. 2; dagradato 5a. e) honores 3. f) thonscorare 3; tonsorati 5a. g) qui (om. cum) 3. 4b^{2*}. c¹. 5a; qui eum o. 4c². h) om. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. i) cognotus 4b^{2*}. c¹. k) habebat 4b^{2*}. c¹. 2. l) et f. m. al. superscr. 3; om. 3b. m) medio gregibus 3. n) Chyntasindus h. l. 1. o) suspeccione 3; suspicionem 4c¹. 2; suspicionem 5a. p) Gothi a viro 3; G. vero a 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. q) Richusindo 3; Richilsindo 4b^{2*}; Richisindo 4c¹. 2; Richysindo 5a. r) moriens 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.*

Cap. 83. a) rege add. 3; regis add. 4b^{2}. 5a; regi add. 4c¹. b) Ainulf., ut infra 3. 5a; Arnulfo (infra Eunulfo) 4b^{2*}; Agnulf., ut infra 4c¹. 2. c) eomī 1; comite 3. 4c¹. 2. 5a; camite 4b^{2*}. d) apparentibus 3. e) baseleca, lineam forte sec. m. add. 1. f) ibidem 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a (e corr.).*

Cap. 84. a) genere 3. b) que om. 3. 4b^{2}. c². 5a. c) que om. 4b^{2*}. c¹. 2; omnebusque om. 5a. d) timens 4b^{2*}. 5a. e) ne 5a. f) cupiditate 1. g) om. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. h) mensura 4b^{2*}; mensura 4c². i) qui 3; quae 5a. k) om. 3. l) quod 3. m) procuravi 3.*

1) Cf. Greg. II. Fr. III, 30: Sumpserunt enim Gothi hanc detestabilem consuetudinem, ut, si quis eis de regibus non placuisset, gladio eum adpeterent, et qui libuisset animo, hunc sibi statuerunt regem. 2) A. 649. in regnum cooptatus est; cf. Dahn, V, p. 198. 3) Obiit a. 652. 4) Vici nomen hodiernum ignoramus.

rum, qui usque in transito Dagoberti suae fuerant ditione retenti^a, Sigybertum unanem conspiracionem expetissent, Pippinus cum Chuniberto^b, sicut et prius amiciciae cultum in invicem conlocati fuerant, et nuper, sicut et prius, amiciciam vehementer se firmiter perpetuo^c conservandum oblegant, omnesque leudis Austrasiorum secum uterque prudenter et cum dulcedene adtragentes, eos benigne gobernantes, eorum amiciciam 5 constringent semperque servandum. Aegetur, discurrentibus legatis, partem Sigiberti debetam^d de tinsauris Dagoberti^d Nantilde regine et Chlodoveo rigi a Sigyberto requiratur, quod reddendum placitus instetuaetur. Chunibertus pontefex urbis Coloniae^e et Pippinus maior domi cum aliquibus primatibus Austri^f a Sigyberto dericti, villa Conpendio usque perveniunt, ibique tinsaurum Dagoberti, iubente Nantilde et Chlodoveo, 10 instancia Aegane maiorem domus presentatur et aequa lanciae devidetur; terciam tamen partem de quod^g Dagobertus adquisiverat Nantildis regina percepit^h. Chunibertus et Pippinus hoc tinsaurum, quod pars fuitⁱ Sigyberti, Mettis facint perducere; Sigyberto 640. praesentatur et describetur^k. Post, fertur, anni circolo Pippinus moretur, nec parva dolore eiusdem transitus cumtis generavit in Auster, eo quod ab ipsis pro iusticiae 15 cultum et bonetatem eiusdem delictus fuisset. Grimoaldus^l, filius eius, cum essit striuos, ad instar patris diligeretur

86.^a a plurimis, Otto quidam, filius Urones^b domestici, qui baiolos¹ Sigyberto ab adoliscenciam fuerat, contra Grimoaldo superbiam tomens et zelum ducens, eumque dispecere conaretur: Grimoaldus cum Chuniberto pontefice se in amiciciam constrin- 20 gens, ceperat cogitare, quo ordine Otto^c de palacio aegiceretur, et gradum patris Grimoaldus adsumeret.

641. 87. Cumque anno octavo^a Sigybertus² regnarit, Radulfus^b dux Toringiae vehementer contra Sigybertum revellandum disposuissit³, iusso Sigyberti omnes leudis Austrasiorum in exercitum gradiendum banniti sunt. Sigybertus Renum cum exercito 25 transiens, gentes undique de universis regni sui pagus ultra Renum cum ipsum adunati sunt. Primo in loco Faram⁴, filio Chrodoaldo^c, nomini^d, qui^e cum Radulfo unitum habebat consilium, exercitus Sigyberti trucedans rupit ipsoque interfecit. Omnem populum uius Fare, qui gladium aevasit, captivitate depotant. Omnes primati et exercitus dextras in invicem dantes, ut nullus Radulfo vitam concederet; sed haec promissio 30 non sortitur^f effectum. Sigybertus deinde Buchoniam^g cum exercito transiens, Toringiam properans: Radulfus haec cernens, castrum^h lignis monitum in quodam montem super Unestrudeⁱ fluvio in Toringia construens, exercitum undique, quantum plus potuit, collegens, cum uxorem^k et liberis in hunc castrum ad se definsandum^l stabilibit. Ibique Sigybertus cum exercitum regni sui veniens, castrum undique circumdat exercitus; 35

Cap. 85—87. 1. 3. 4b^{2}. c¹. 2. 5a.*

Cap. 85. a) recensiti 3. b) Uniberto 3. 4b^{2}. c¹. 2. 5a, ut infra. c) in perp. 3. d) d. d. t. D. om. 4b^{2*}. c¹. 2. e) Cole corr. Coloniae 5a. f) Austrasie 3; Auster 5a. g) quo 4b^{2*}. c¹. 5a; qua 4c². h) recipiat 3; reciperet 4b^{2*}; receperat 4c¹; recipitur 4c²; recipere sec. m. corr. reciperet 5a. i) fuerat 4b^{2*}. c¹. 2. k) describere 5a. l) Crimoald. semper 3; Grimald., ut infra, 4c¹. 2. 40*

Cap. 86. a) diligeretur. LXXXVI A plurimis 1; ab Otto cap. incipit 3 (?). 4b^{2}. 5a. b) Uronis 5a; Berone Aim. c) Ottone (om. de) 3.*

Cap. 87. a) septimo 3; 8. e corr. 5a. b) Radolfus plerumque 3. c) Chroaldo 4c². 5a. d) nomi 1. e) om. 4b^{2}. c¹. 2. 5a. f) sortur 3. g) Bugoniam 3. h) om. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. i) Unestrude 3. k) uxores 3. l) defendum, superscr. den 3. 45*

1) *De baiulo v. Ducange ed. Favre I, p. 525; Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 107.* 2) *De annis Sigyberti v. 'Forsch. z. Deutsch. Gesch.' XXII, p. 471.* 3) *Radulfus iam a. 634/35 (c. 77). rebellare coeperat.* 4) *De Fara, filio Chrodoaldi 'de gente nobile Ayglolfinga' (cf. supra c. 52), v. Digot III, p. 201, Riezler, 'Gesch. Bayerns' I, p. 78.*

Radulfus vero intrinsecus ad prilio^a forteter praeparatus sedebat. Sed hoc prilio^a sine consilio initum est. Haec adoliscencia Sigyberti regis patravit, cum aliae eodem diae vellint procedere ad bellum et aliae in crasteno, nec unitum habentes consilio. Grimoldus et Adalgyselus^b ducis haec cernentes, Sigyberti periculum zelantes, eum undique sine intermissione custodiunt. Bobo dux Arvernus cum^c parte exercitus Adalgyseli et Aenovales^d comex^e Sogiontinsis^{f.1} cum paginsebus² suis et ceteri exercitus manus plura contra Radulfum ad portam castris protenus pugnandum perrexerunt. Radulfus cum aliquibus ducebus exercitus Sigyberti fiduciam haberit, quod super ipsum nun voluissent viribus inruere, de castrum per porta prorumpens, super exercitum Sigyberti cum suis inruens, tanta stragis a Radulfo cum suis de exercito Sigyberti fiaetur, ut mirum fuisset. Macancinsis hoc prilio non fuerunt fedelis. Fertur, ibique plurima milia hominum fuisse gladio^g trucidati. Radulfus, patrata victuria, in castrum ingreditur. Sigybertus cum suis fedelebus grave amaretudines^h merorem adreptus, super aequum sedens, lacremas oculis prorumpens, plangebatur quos perdederat. Namⁱ et Bobo dux et Innowales^k comex^l, citiri novilium fortissemi pugnatoris seo et plura manus exercitus Sigiberti regi, qui cum ipsus in congressione certamenes sunt adgressi, conspiciente Sigyberto, hoc prilio fuerunt trucidati. Nam et Fredulfus^m domestecus, qui amicus Radulfo fuisse dicibatur, hoc prilio occupuit. Sigybertus eadem nocte necⁿ procul ab ipso castro in tenturibus cum suos mansit exercito. In crasteno vedentes, quod Radulfo nihil prevaluissent, missus discurrentibus, ut paceveci^o Renum aeterum transmearint, cum Radulfo convenenciam Sigybertus et eiusdem^p exercitus ad proprias sedibus remeantur. Radulfus superbia aelatus admodum, regem se^q in Toringia esse cinsebat^r; amicitias cum Winidis firmans, ceterasque gentes, quas vicinas habebat, cultum amicitiae oblegabat. In verbis tamen Sigiberto regimini non denegans^s; nam in factis forteter eiusdem resistebat^t dominacionem.

88. Anno decimo regno Sigyberti Otto, qui adversus Grimoldo inimicitias per^a 643. superbia tomebat, faccionem Grimoldo a Leuthario^b duci Alamannorum interfecetur^c. Gradus honoris maiorem domi in palacio Sigyberto et omnem regnum Austrasiorum in mano Grimoldo confirmatum est vehementer.

89. Anno quarto regni Chlodoviae, cumque Nantildis regina cum filio suo Chlo- 642. dovio regi post discessum Aeganem^a Aurilianes in Burdiae^b regnum venisset, ibique omnes seniores, pontevecis^c, ducebus et primatis de regnum Burgundiae ad se venire precepit^d. Ibi cumtus Nantildis sigillatam adtragens, Flaogatum^e genere Franco^f maiorem domus in regnum Burgundiae alectionem pontevecum et cumtis docebus

Capp. 87—89. 1. 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a.

Cap. 87. a) prilio *corr.* preliu 1. b) Algiselus 3. c) *om.* 3. d) Aenoval:s 1; Aenovalaus 4b^{2*}; Aenovallaus 4c¹; Aenovallus 4c²; Enovalaus 5a. e) comex *corr.* comis 1. f) Sogiontinsis 4b^{2*}. c¹; Sagotinsis 4c²; Sigiontinsis 5a. g) trucidata gladio 3. 4b^{2*}; gladio trucidata 4c¹. 2. h) g. amaritudine (merorem *om.*) 4b^{2*}. c¹. 2. 5a; *cf.* p. 154, 8. i) *om.* 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. k) Innowales *m. s.* VIII. *corr.* Innowalaus 1; nawalaus 3; Aenovalaus 4b^{2*}. c². 5a; Enovalaus 4c¹. l) cum 3. m) Freudolfus 3. n) *om.* 5a. o) ei *eras.* 1. p) eidem 3. q) in T. (Toringa 3; Toringia 5a) se 3. 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. r) cessabat 3. s) denegabant 3; tenebant 4b^{2*}; denegabat 4c¹. 2; tenebat 5a. t) resistebant 3.

Cap. 88. a) *om.* 5a. b) Leutherio 4b^{2*}. c¹. 2. 5a. c) interfecetur 1.

Cap. 89. a) Aganem 4b^{2*}; Aegani 4c¹. 2; Aegane 5a. b) Burdiae, *m. s.* VII. *vel* VIII. *superscr.* gun 1; *cf.* *supra* p. 140, 4. c) p. et d. et 4b^{2*}. c¹. 2. d) preciperit 3. e) Flaocat. *plerumque* 3 (*nonnumquam* Flaocad.). 4b^{2*} (*infra* Flaocad.). 4c¹ (*ubi etiam* Flaocad., Flaocadum); Flaocad. *semper* 4c²; Flaocat. *et* Flaocad. *et* Flaocat. *et* Flaocad. *et* Flauchad. 5a. f) Francorum 5a.

1) *Cf.* *supra* c. 37. 2) V. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 23.

a Nantilde^a regina hoc gradum honores stabilitur, neptemque suam nomini^b Ragnoberta^c Flaohadum disposavit. Espunsalias has, nesso qua factione, fiuntur; nam alium consilium secrete Flaohatus et Nantildis regina macenavant^d, quem credetur non fuisse Deo placebelem, ideoque non mancepavit effectum. Cumque Erchynoaldus et Flaohadus maiores domi inter se quasi unum inissint consilium, consencientes ab invicem, 5 hunc gradum honorem, alterutrum solatium prebentes, disponent habere feliciter. Flaohadus cumtis ducibus de regnum Burgundiae seo et pontefecis per epistolas^e, etiam et sacramentis firmavit, unicuique gradum honoris et dignetatem^f seo^g amiciciam perpetuo conservavit^{h. 1.} Hanc dignetatem sublimatus Flaohadusⁱ, regnum Burgundiae pervagatur, consilium adseduae iniens, priorem inimiciciam, qua cordis arcana dio celaverat, 10 memorans, Villebadum patricium interfecere disponebat^{k.}

90. Willebadus cum esset opebus habundans, et pluremorum facultates ingenies diversis abstollens, ditatus inclete fuisset et inter patriciatum gradum et nimiae facultates aelacionem superbiae esset deditus, adversus Flaohadum^a tumebat, eumque dispicere quonaretur. Flaohadus, collictis secum pontefecis et ducibus de regnum Burgundiae, Cabilonno pro utilitate patriae tractandum minse Madio placitum instituit; ibique 15 et Willebadus multitudine secum habens advenit. Flaohadus ibidem Willebado interfecere nitebatur. Haec cernens Willebadus, palacium noluit introire. Flaohadus foris contra Willebadum preliandum adgreditur. Amalbertus vero, germanus Flaohado, ad pagandum intercurrentes, ubi iam in congressione certamene conflige^b debuerant^c, Willebadus Amalberto secum retenens, de hoc aevavit periculum. Intercurrentes et citiris persunis, separantur inlese. Flaohadus deinceps vehementem^d inibat consilium de interetum Villebadi. 642, Mai. Eo anno Nantildis regina moretur^{2.} Ipsoque anno minse Septembre Flaohadus cum Chlodoveo regi et Erchynoaldo idemque^e maiorem domus et aliquibus primatibus Neustrasies de Parisiaco^f promovens, per Senonas et Auticiodero^g Agustedunum accesserunt; ibique Chlodoveus Willibadum patricium ad se venire precepit. Willibadus cernens inimicum^h consilium Flaohado et germano suo Amalberto, Amalgario et Chramnelenoⁱ ducebus de suo intereto fuisse initum, colligens secum plurema^k multitudine de patriciatu sui termenum, etiam et pontevecis seo nobelis et fortis, quos congregare potuerat, Agustedunum gradiendum iter adrepuit. Cui obviam a Chlodoveo regi, Erchynoaldo maiorem domus et Flaohado Ermenricus domesticus dirigetur, eo quod Willebadus trepedabat, utrum peracederit^l, an suum devitandum periculo repedarit, ut ab Ermenrici promissionebus^m preventus, usque adgrederitⁿ Agustedunum; quem ille credens condigne^o munerebus honoravit. Postergum eius Agustedunum accessit; ibique tenturia cum suis nec procul ab urbe posuit. Eodemque^p diae 20 25 30 35

Capp. 89. 90. 1. 3. 4b^{2*}. c^{1. 2.} 5a.

Cap. 89. a) amantilde 5a. b) nomī 1. c) Ragnoberga 3. 4b^{2*}. d) ita, ut videtur, 1. e) epistolam 3; epistolam 4b^{2*}. 5a. f) dignetatem corr. divitatem 1. g) seu et 3. 4b^{2*}. c^{1. 2.} 5a. h) conservarent 3. 4b^{2*}. c^{1. 2.}; conservarint 5a. i) Flaohadis h. l. 1. k) disponebant 5a.

Cap. 90. a) Flachado m. al. (?) corr. Flaucatum 3. b) ita 1. 4b^{2*}, cf. supra p. 152, 23; con- 40 fligi 3. 4c^{1. 2.} 5a. c) debuerat 5a. d) vehementer minabat (eminebat 4b^{2*}; eminabat 4c^{1. 2.} 5a) 3. 4b^{2*}. c^{1. 2.} 5a. e) et add. 3. f) deparisi acto 5a. g) Autidiciodero 3. h) iniquum 3. 4b^{2*}. c^{1. 2.} 5a. i) Ramneleno 3; Chramnelo 4b^{2*} (e corr.). 4c^{1. 2.} 5a. k) pluremā 1. l) peracederit corr. peracederet 1; accedere 3; accederit 4b^{2*}; accederet 4c^{1. 2.} 5a. m) promissione 3. 4b^{2*}. c^{1. 2.} 5a. n) Agustidunum adgr. 3. o) condignis 3. 4b^{2*}. c^{1. 2.} 5a. p) que om. 4b^{2*}. c^{1. 2.} 5a. 45

1) Warnachario defuncto, proceres leudesque Burgundiae recusaverant, quin maiorem domus sufficerent; cf. supra c. 54. Flaohato electo, duces pontificesque ab arbitrato maioris sese tuebantur; cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 401. 2) atque in ecclesia sancti Dionysii in eodem quo Dagobertus sepulchro posita add. Aim. IV, 40; cf. supra p. 161, n. 3.

quo ibidem peraccesserat Ailulfo^a Valenciae¹ urbis episcopo et Gysone comite ad prevedendum que agebantur Agustedunum dirixerat, qui a Flaochadus in urbe retenti^b sunt. In crasteno Flaochadus, Amalgarius et Chramnelenus, qui consilium de interetum Willebadi unianemeter conspiraverant, de urbem Agustedunum maturius promoventis, citirique^c docis de regnum Burgundiae cum exerceto eis^d subiunguntur. Erchynoaldus cum Neustrasius, quos secum habebat, idemque arma sumens, ad hoc bellum adgreditur. Willebadus ae^e contra tela priliae construens, quoscumque potuit adunare, falangis uterque in congressione certamenes iungent^f ad prilium. In ea pugna Flaochadus, Amalgarius et Chramnelenus^g, idemque Wandelbertus^h ducis cum suis in congressione certamenis contra Willebado pugnandum configunt; nam citiri ducis vel Neustrasiae, qui undique eodem debuerant circumdare, se retenentesⁱ, aspiciabant, spectantes^k aeventum, super Willebadum noluerunt intruere. Ibique Willebadus interfecetur; plurimi cum ipso de suis gladio trucedantur. Eo certamine citiris primus Bertharius comis^l palatiis^m, Francus de pago Ultraiorano, contra Willebado configit. Adversus quem frendens Manulfusⁿ Burgundio^o, exiens deinter citiris cum suis adversus Bertharium priliandum; Bertharius, eo quod prius illi amicus fuisset, dicens: 'Veni sub clepeum meum; de hoc periculo te liberabo'. Cumque ad eum liberandum clepeum alevassit, Manulfus cum conto Bertharium in pectore percuciens, citiri^p qui cum eum venerant ipsumque circumdantes, eo quod Bertharius nimium reliquis precessisset, volneratur graveter. Tunc Chaubedo^q, filius Berthario, cernens patrem in periculum mortis, curso velucissimo patri auxiliandum perrexit. Manulfo conto percusso in pectore terra prostravit; citiris qui patri percusserant totusque^r interfecit. Sic Bertharium suum genetorem, ut fedelis filius, prestante Domino, liberabit a morte. Hy vero docis, qui cum eorum exercito super Willebado^s intruere noluerant, tinturia Willebadi, episcoporum et^t citerorum qui cum eum venerant^{t'} depredandum. Pluretas^u inibi auri et argenti capetur^v, reliquisque rebus et aequetis^w ab hys qui priliare noluerant percepti sunt. His ita gestis, Flaochadus in crasteno de Agostedunum^x promovens, Cabilonno perrexit. Ingressus in urbe, in crastenum urbi, nesso quo caso, maxeme tota incendio concrematur. Flaochadus iudicio Dei percussus, vixatus^y a febre, conlocatur in scava; aevicto navale per Ararem^z fluvio quoinomento Saoconna^{a. 2} Latona^{b. 3} properans, in^c actenere undecemo diae post Willibadi interetum amisit^d spiritum, sepultusque est in ecclesia sancti Benigni suburbano^e Divioninse^f. Credetur a plurimis, hy duo Flaochadus et Willebadus^t, eo quod multa in invicem per loca sanctorum de amicitias oblegandum sacramenta dedirant, et uterque in populis sibi subgectis copeditates instincto iniqui oppresserunt^g, semul et a rebus^h nudaverunt, quod iudicium Dei de

Cap. 90. 1. 3. 4b². c^{1. 2}. 5a.

Cap. 90. a) Aigulfo 3. b) denti 3; tenti 4b². c^{1. 2}. 5a. c) ntrique 3. 4b². c^{1. 2}. 5a. d) eius 3. 4b². c^{1. 2}. 5a. e) om. 3. 4b². c^{1. 2}. 5a. f) iungit 3. 4b². c^{1. 2}. 5a (ubi i. — certaminis in ima marg. suppl.) g) Cramlenus sec. m. corr. Cramnelenus 5a. h) Waldebertus 3. 4c^{1. 2}; Gualdebertus 4b²; Waldbertus e corr. sec. m. 5a. i) tenentes 3. 4b². c^{1. 2}. 5a. k) expectantes 3. 4b². c^{1. 2}. 5a. l) comis 1. m) palati:: corr. palatii 1. n) Manulfus, ut infra, 5a. o) Burgundie 3. p) ceteris 4b². c^{1. 2}. q) Aubeo 3. 4b². c¹. 5a; Aubeo 4c². r) que om. 3. 4c^{1. 2}. s) uillebado 1. t) vel 3. 4b². c^{1. 2}. 5a. t') suppleas venerant. u) plures 3. 4b². c^{1. 2}. 5a. v) capi:: 3; capiunt 3b. w) aequetis 1. x) Augustyduno h. l. 5a. y) vexatur 3. z) Ararem 3. a) Saoconna 3; Saugonna 5a. b) Lantona 5a. c) om. 5a. d) emisit 3. 4b². c^{1. 2}. 5a. e) in sub. 5a. f) Divisioninse corr. Divisioninse 5a. g) oppresserant — nudaverant 3. h) simul leta rebus (lactaribus 3; letaribus 4b². c^{1. 2}) n. 3. 4b². c^{1. 2}. 5a.

1) Valence. 2) Cf. supra c. 42. 3) Saint-Jean-de-Lozue. 4) De utriusque morte vide S. Eligii Vitam, quam scripsit S. Audoenus, et Vitam S. Sigirami (Mabillon, AA, SS, saec. II, p. 436). R.

eorum oppressione plurema multitudine liberassit, et eorum perfedia et mendacia eos uterque interire fecissit^a.

[CONTINUATIONES].

- (91) L. H. Fr. c. 43. (1).^a Igitur^l Chlodoveus^b, filius Dagoberti, de^c genere alienigenarum^{d. 2} regi-
 ib. c. 44. nam accipiens nomine^e Baldethilde^f prudentem atque elegantem^g, genuitque ex ea 5
 cf. c. 42. filios tres Chlothario^h, Childerico et Theudericō. Habebatque maiorumⁱ domo^k palatii
 ib. c. 44. virum strenuum atque sapientem nomine^l Erchonoaldo^m. Chlodoveusⁿ itaque in
 (92^t) vitam caruit^p regnavitque anis^q 18^{r. 3}. Franci quoque Chlotharium, filium eius maio-
 rem^t, in regno statuunt cum prefata regina matre. 10
 ib. c. 45. (2). Eodem quoque tempore^a mortuus est Erchonoaldus^b maiorum^c domus palatii.
 Franci^d in incerto vacellantes^e, accepto consilio, Ebroino^f huius^g honoris cura ac^h digni-
 (93) tate statuunt. His diebus Chlotharius rex a valida febre correptusⁱ, obiit in iuventute
 regnavitque annis^k 4. Theudericus^l vero, frater eius, in regno successit; Childericus
 (94) enim frater in Auster a Francis in^m regno elevatus est aput Vulfoaldumⁿ ducem. Eo 15
 tempore Franci adversus Ebroinum^o insidias praeparant^p, contra Theudericum^q consurgunt
 eumque a^r regno deiciunt. Crines capitis eius absidentes tutunderunt Ebroinumque
 et ipsum tutudent^s et in Burgundia Luxovio monasterio invitum dirigunt. Propter Childe-
 ricum in Auster legacionem mittunt. Una cum Vulfoaldo^t duce veniens, et^u eum super
 (95) cuntum regnum suscipiunt. Erat enim ipse Childericus rex levis^v atque citatus nimis, 20
 gentem^w invicem Francorum in sedicionem mittens^x, in scandalum ac derisum, donec

Cap. 90. 1. 3. 4b². c^{1. 2}. 5a. Contin. Capp. 1. 2. 4a. b^{1. 2. 2}. c^{1. 2}. 5a.

Cap. 90. a) desinunt 1, ubi Isidori chronicon sequitur: In nomine sanctae trinitatis incipit liber III. KP(Ω)NNK(Ω)P(Ω)M sancti Esidori episcopi, et 3, ubi explicit add. Librum IV. Continuationes excipiunt in codd. 4. 5; incipiunt versu ineunte: Igitur Chlodoveus cct.; in 4c¹ unius versus inter- 25 vallum vacat.

Cap. 1. a) textum ipse in capita divisi, quem libri optimi 4 indistinctum praebent, uno 4a excepto, cui corrector numeros adscripsit (ut h. l. 51) plane improbandos. At libri 5 in capita distincta sunt, quorum numeros, cum ab editoribus prioribus recepti essent, uncinis inclusos margini adieci. Respondent autem indici continuato, supra p. 122. b) Chlodeos 4b^{1. 2}. c) ita 4a cum L. H. Fr.; 30 ex 4b. c^{1. 2}. 5a. d) alienarum 4a. e) ita 4a; nomen codd. rell. f) Belechilde 4a; Baldigilde 4c^{1. 2}; Baldechilde 5a; Balthilde L. H. Fr. g) elegante 5a. h) Childerico et Theudericō et Chlothario 4a (non L. H. Fr.); Chlotharium, Childericum et Theudericum 4c²; Theutheric. fere 5a. i) ita 4b^{1. 2}. 5a (cf. infra); maiorem rell. k) domi 4a; domum 5a. l) ita 4a. b. m) Erchinoald. semper 4a; Herchinoald. semper 4c²; Erchonoldus L. H. Fr. n) Chlodoveos 4b¹. 5a. o) antonis 35 amens effectum (corr. effectus) 5a. p) curavit 4b. q) annus 5a. r) 17. 4b. c^{1. 2}; 18. sec. m. suppl. 5a. s) inde ab hoc cap. numeros m. al. suppl. 5a. t) maiore 4b.

Cap. 2. a) anno 4a. b) Herconoald. 4c¹. c) ita 4b^{1. 2}. 5b cum L. H. Fr. d) autem add. 4b. c^{1. 2}. 5a; om. L. H. Fr. e) vallantes 4a. f) Hebroino 4a; Ebroenus 4b. g) om. 4b. h) c. haec 4b¹; curaha et 4b². i) correctus 4b. k) annus 5a. l) Theudericus 4a. m) in r. 40 om. 4a. n) Vulfaldum 4b^{1. 2}; Vualdum 4b². o) Ebroinom 5a. p) pparent, pr. m. corr. 4a; praeceperant 4b^{2. 2}. q) que add. 4c^{1. 2}. r) ad regnum 4b^{1. 2}; de r. L. H. Fr. s) totondunt 4b^{1. 2}. c^{1. 2}; totondunt 5a cum L. H. Fr. t) Vulfoaldū 4a, pr. m. corr. u) om. 4c^{1. 2}. v) levis-simus atque adstutus 4b. w) et m. al. add. 5a.

1) Quae sequuntur ad c. 10. e Libro Hist. Francorum c. 43—53. hausta sunt, at conti- 45 nuator quaedam adiecit, quae pleraque ad Carolingorum stirpem pertinent. Codice usus est generis B, nisi fallor, B 1. simillimo. 2) Saxonorum L. H. Fr. 3) 16. L. H. Fr., quem continuator emendavit; cf. 'Forsch. z. Deutsch. Gesch.' XXII, p. 465. 4) omnia nimis incaute peragebat L. H. Fr.

odium non modicum inter ipsos crevit usque ad scandalum et ruinam. Quo^a ingra-
viscente^b, uno Franco nobile nomine Bodilone^c ad^d stipidem tensum^e cedere contra legem
praecepit. Videntes hec Franci, in ira magna commoti, Ingobertus videlicet et Amalbertus
vel^f reliqui maiores natu Francorum, sedicionem contra ipsum Childericum concitaverunt.
Memoratus^g Bodilo super eum cum reliquis quam plures surrexit, insidiaturos^h in regem; in
Lauconis^{i.1} silvam una cum regina eius praegnante nomine^{i*} Belichilde^{k.2}, quod dici dolus
est, interfecit^l. Vulfoaldus quoque per fugam lapsus evasit; in Auster reversus est. Franci
vero Leudesio^m, filio Erchonoldoⁿ, nobile^o in maiorum^p domatum statuunt per consilium
beati Leudegarii^q et consorciorum eius. Ebroinus hec audiens has dissensiones^r, con- (96)
silio accepto, Francos^s invicem discordantes, convocatis in ausilium sociis, personis quam
plurimis, cum multo comitatum^t exercituum^{t*} a Luxovio caenubio egressus, in Francia
regreditur. Usque^u Isra fluvium veniens peraccessit, custodibus^v dormientibus interfecit^w
ad Sanctam Maxenciam, adque Isra^x fluvium transiens, quos ibi invenit de insidiatoribus^y
suis occidit. Leudesius^z maiorem^a domus³ una cum thesauros^b regis per fugam dilapsus
evasit. A^c Bacivo villa evadens aufugit^d; ibique, a dveniente Ebroino, thesaurus^e quos ibi
repperit^f adpraehendit. Inde egressus, Crisceco^g villa veniens in Pontio^{h.4}, Leudesio sub
dolo fidem promitti se simulans fefellitⁱ; facto^s placito^k, ut, coniuratione facta, cum
paciae discederint^l. Sed Ebroinus fallaciter agens, ut solebat, compatri^m suo insidias
praeparansⁿ, ipsum Leudesium interfecit^o; regem Theudericum in regno restituto^p, ipse^q
suum principatum sagaciter restauravit. Sanctum Leudegarium episcopum crudelissimis⁶
tormentis caesum gladio peremi iussit; Gaerenum^r, germanum eius, diversa⁷ tor-
menta trucidavit. Reliqui vero^s Franci eorum socii per fugam lapsi, Ligere^t trans-

Cap. 2. 4a. b^{1.2}. 2*. c^{1.2}. 5a.

Cap. 2. a) Quod 4b. b) incraviscente 4b^{1.2}. c) Bodileno 4a. d) a 4a. e) censo 4a.
f) et L. H. Fr. g) Memorato 4b. h) ita 4a. b^{1.2}; insidiaturis 5a. i) ita 4a. 5b; Lauchoni
4b^{1.2}. c^{1.2}; Lauchonis 5a; silva 4b. c^{1.2}. 5a. i*) ita 4a; nomen *rell.* k) Bilihilde 4b^{1.2}. c^{1.2}. 5a;
Bilihildis *charta Childerici, DD. I, p. 28.* l) interfecit 4b^{1.2}. m) ita 4a. 5a cum L. H. Fr.; Leodesio
4b^{1.2}. c^{1.2}. n) Erchonoldo 4a; Erchinoaldi 4c²; Erchonoldo 5a. o) nobil:: 4a; in *superscr.* 5a.
p) maiorem 4a. c²; maioris e *corr.* 5a. q) Leudecharii 4b; Leodegarii 4c^{1.2}. r) discessiones 4b;
discessiones 5a, *corr. m. al.* s) Francus 4b; in *add.* 4c^{1.2}. t) comitatu 4b. c^{1.2}; comitatu 5a.
t*) exercitum 4a. u) in *add.* 4a. v) custodi::: dormient::: 4a. w) interfecit 4b^{1.2}. 5a. x) *om.*
4c^{1.2}; Isram 5a. y) insidiatobus 4a. z) Leudesidius 4b. a) maiori: 4a; maiorum 4c¹; maior:: 5a.
b) tesauris 4a. c) a *om.* L. H. Fr. d) aufugit 4b^{1.2}; aufugiit 4c². e) ::aurus *pr. m.*, thesaurus
sec. m. 4a; thesauros *rell.* f) repperit, *ras. i* 5a. g) ita c *corr. pr. m.* 4a; Criscecco 5a; Cri-
sciaeco L. H. Fr. h) Potio 4a. i) refellit 4a. k) placido 4a, *corr.* l) discederit 5a. m) con-
patri:, *ras. s* 4a; sui 4b^{1.2}. 5a (*corr.*). n) praeparat 4a. o) ita 4a cum L. H. Fr.; occidit *rell.*
p) restituit 4b¹; instituit 4b^{2.2*}; constituto 4c^{1.2}. q) ita 4a; ipsi *rell.* r) ita 4c^{1.2}. 5a;
Gerenum 4a. b; Gaerinum L. H. Fr. s) viri 4a (?). b¹. 5a; veri 4b². t) Legere 4b^{1.2}; Ligerem
4c^{1.2}; trangressi 4a.

1) 'La forest de Livry'. R. 2) Cf. V. Lantberti (Mabillon, AA. SS. *sacc. III, e. 5*):
Antefatus autem rex Childericus insidiis satellitum suorum, Amalberti videlicet et Ingolberti
simulque Bodilonis necnon et Lupi aliorumque, una cum coniuge sua vocabulo Bilihilde filio-
que nomine Dagoberto vita et regno privatus est, quorum corpora praenominatus maximus
desinit Vita mutila. 3) Leudesius una cum Theudericum rege et sociis quam plurimis per
fugam evasit. Ebroinus eos persequutus est; Bacivo villa veniens, thesauros regales adpre-
hendit L. H. Fr., quem Continuator non satis intellexisse videtur. Pronomen qui post Ebroino
inserendum esse, coniecit Breysig, De continuato Fredegarii chronico p. 26. 4) 'en Ponthien'.
Jacobs p. 224. 5) Quo facto, Leudesium interfecit L. H. Fr. 6) diversis poenis L. H. Fr.
7) dira poena damnavit L. H. Fr.

gressi, usque Vasconos^{a.1} transfugerunt^b; quam plurimi² vero in exilio damnati, ultra non comparuerunt.

(97)
L. H. Fr.
c. 46.

(3). In Auster quoque, mortuo Vulfoaldo duce, Martinus dux et Pippinus, filius Anseghysilo^a quondam^b Franco nobile, dominabantur^c, defunctis regibus. Commisissis invicem^d principibus Ebroino, Martino adque Pippino, adversus Theudericum regem^e excitantur ad bellum. Commoto exercitu ad locum^f cui vocabulum est Lucofao^g, interim commissi ad praelium iniunt; ibique magno certamine demicantes^h, plurima prasiⁱ populi ex utrisque partibus corrui. Devicti cum sociis Martinus atque Pippinus, in fugam^k lapsi sunt; persecutusque^l eos Ebroinus, maxima^m parte de illa regioneⁿ vastavit. Martinus ideoque Lauduno^o Clavato ingressus^p, infra muros¹⁰ ipsius urbes munivit. Persecutusque eum^q Ebroinus, veniens Erchrego^r villa, ad Laudunum Clavato^{s.3} nuntius^t dirigit Aglibertum^u ac^v Reolum^{w.4} Remensis urbis episcopum^x, ut, fide promissa, in^y incertum super vacuas capsas sacramenta falsa dederunt^z. Qua in re illac^a credens eos, ab^b Lauduno Clavato egressus cum sodalibus ac sociis, ad Erchreco^c veniens, illic^d cum suis omnibus interfectus^e est. 15

(98)
ib. c. 47.

(4). Ebroinus quoque magis atque profusius^{a.5} crudeliter^b Francos obpremebat, donec tandem aliquando Ermfredo^c Franco minas⁶ parat, rebus propriis tollere disponit. Consilio cum suis patrato^d, nocte collecta manu sociorum, per noctem super eum consurgens, Ebroinum interfecit^e; quo peremto, ad Pippinum^f ducem in Auster cum muneribus suis^g pervenit. Quo facto, Franci, accepto consilio, Waratonem^h inlustrumⁱ virum in²⁰ loco eius honorem^k maiorem^l domatus constituerunt. Idcirco praefatus Warato^m obsedis a Pippino ducae accipiensⁿ, pace^o invicem^p patrata^q. Erat id temporis memorato Waratone^r filius valde^s efficax adque industrius^t, eruditus in^u consilio, qui vice patris cura palatii gerebat^v, nomine Ghislemarus^w, qui ob nimiam caliditatem^x ac^y sagacitatem

Capp. 2—4. 4a. b^{1.2.2*}. c^{1.2}. 5a. 25

Cap. 2. a) ita 4a; Gnascones, ut infra plerumque, 4b^{1.2}; Wascones semper 4c^{1.2}. 5a. u) ita 4a; confugerent 4b^{1.2}; confugerunt *rell*.

Cap. 3. a) ita 4b^{1.2}. 5a; Ansegisil: *pr. m. corr.* Ansegisil: 4a; Ansegisilo 4c^{1.2}; Anseghiselo L. H. Fr. b) ::::dam 4a. c) dominabatur 4a, *corr. m. al.* (?). d) in invicem 4c¹. e) rege 4b^{1.2}. f) loco 4b. g) Latofato (at *e corr.*) 4c¹; Latofao 4c²; Locofico 5a. h) demucantes 4a, *corr.* 30 i) ita 4a. 5a (*corr.*). k) fuga 4b. c^{1.2}. l) est *add.* 4c^{1.2}; cum 5a, *corr. m. al.* m) maxima — Martinus *om.* 4c^{1.2}. n) regionum 5a, *corr.* o) Leuduno 4b; Lugdun. *semper* 4c^{1.2}. p) se *m. al. add.* 5a. q) *om.* 4a. r) ita 4b¹. c^{1.2}; Ercheovilla 4a; Erchregno v. 4b^{2.2*}; Ertreco: v. 5a; Erchreco v. L. H. Fr. s) ita 4a. 5a; Clavatum *rell.* t) nuncium *sec. m. corr.* nuncios 4a. u) Alibertum 4b^{2.2*}; Aiglibertum 5a. v) ad 4b. c^{1.2}. w) Reulum 4c^{1.2}; Regulam *m. al. corr.* Regu- 35 lnm 5a. x) *om.* 4a; episcopus 5a. y) *superscr.* 5a. z) darent *sec. m. in litura scr.* 4a. a) illi 4b. b) ad 4b^{1.2}. c²; a^d 4c¹. c) ita 5a; Ercheco 4a; Ercreco 4b^{1.2}; Herchrego 4c¹; Erchrego 4c². d) illuc 5a. e) iter factus 4b^{1.2}.

Cap. 4. a) *e corr. m. al.* 5a. b) credeliter 5a, *corr. m. al.* c) ita 4a. 5a; Ermefredo 4b; Ermenfredo 4c^{1.2} cum L. H. Fr. d) inpatrato 4b. e) interficit 4b^{1.2}. f) Pipin. *fere* 4b. c². 40 g) *om.* 4a. h) Waradonem 5a. i) inlustri 4b^{1.2}; inlustrem 4c^{1.2}. 5a. k) onorem 4a, ut *infra*. l) maior:: d. 5a; maiorum domo L. H. Fr. m) Waratto 4a; Guarato, ut *infra* 4b; Waraddo *corr.* Waratto (*sic infra*) 5a. n) acc::::: 4a. o) pacem 4b. c^{1.2}. p) in invicem 5a. q) patratam 4c^{1.2}. r) Waratoni 4a (*e corr.*). c². s) uualde 4b^{1.2}. t) industriis 4b^{1.2}; industrus 4b^{2*}. u) *om.* 4c^{1.2}. v) regebat 4a. w) ita 4b¹ cum L. H. Fr.; Gislemarus *semper* 4a; Ghylemarus 4b²; 45 Gislemaris *semper* 4c^{1.2}; Ghyslemaris *semper* 5a. x) calidatē 5a, *corr. m. al.* y) et 4b. c². 5a.

1) Cf. V. Leodegarii c. 14 (Mabillon, AA. SS. Saec. II, p. 691). 2) nonnulli vero in exilio pervagati, a propriis facultatibus privati sunt L. H. Fr. 3) ad Martinum nuncius dirigit L. H. Fr. Laudunum Clavatum est Laon. 4) De Reolo v. Flodoard., Hist. Rem. II, 10. 5) magis ac magis L. H. Fr. 6) insidias parare desimulat L. H. Fr. 50

patrem ab honore^a proprio subplantavit. Cui^b sanctus Audoenus^c episcopus incre-
 pabat sepius ac subinde, ut ad pacem vel^d patris indulgentiam remearet; qui audire
 rennuit et in duritiam^e cordis¹ permansit. Fuerunt igitur inter Pippino et praefato
 Ghislemaro^f discordie multae et bella civilia^g plurima. Nam ad castro Namuco^{h, 2} contra
 hostem Pippini ducisⁱ Ghislemaris consurgens, fraudulenter falso iuramento dato, quam
 plures eorum nobilis^k viris occidit. Inde vero reversus, ob subplantationem³ patris
 vel alia malitia^l non modica^m, quam fallaciter perpetraverat, a Deo percussus prae-
 dictus Ghislemaris, ut dignus erat, iniquissimum fudit spiritum. Illoque mortuo, pater
 eius Waratoⁿ honorem pristinum maiorum^o domatus sui recepit. Eo tempore beatus (99)
 Audoenus⁴ episcopus plenus⁵ virtutibus migravit ad Dominum^p.

(5). In illo^a itidem tempore Warato praefatus^b maiorum^c domus obiit. Erat-
 que ei matrona nobilis^d et strenua⁶ nomine Ansfredis^e, cuiusque^f gener⁷ nomine Ber-
 charius^g honorem maiorum^h domatus palatii suscepitⁱ. Eratque statura parvus⁸,
 intellecto modicus^k, levis^l atque citatus, Francorum amicitia atque consilia sepe
 contempnens. Haec indignantes Franci Audoramnus^m, Reolus et alii multi, relin-
 quentes Berchariumⁿ, ad^o Pippinum per obsides coniungunt^p, amicitias copulant,
 super Bercharium vel reliqua parte Francorum concitant⁹. Pippinus, commoto exercito (100)
 hostile, ab Auster^q consurgens, contra Theudericum regem et Bercharium properans^r ad
 bellum. Coniuncti in oppido Virmandense^s, in loco qui dicitur Textricio^t bellum
 mutuo^u gesserunt^{u*}. Praevalente Pippino cum Austrasiis^v, Theudericus^w rex cum Ber-
 chario fugam iniit; Pippinus victor extitit, persecutusque^x eos, ea regione^y subiugavit^z.
 Sequenti tempore idem Bercharius^a ab adolatoribus^b falsis amicis interfectus est, in-
 stigante Ansfede matrona^c, socru^d sua^{e, 7}. Post haec autem Pippinus Theudericof^f rege^g
 accipiens cum thesauris et domum palatii omnia peragens, in Auster remeavit.
 Eratque ei uxor nobilis et prudentissima¹⁰ nomine^h Plectrudis; genuitqueⁱ ex ea filios
 duos, nomen^k senioris^l Drocus, nomen vero iunioris Grimoaldus.

Cap. 4. 5. 4a. b^{1. 2. 2*}. c^{1. 2.} 5a.

Cap. 4. a) honorē 5a, corr. b) qui 4a. c) Audoinus, ut infra, 4c^{1.} 5a cum L. H. Fr.
 d) pacem patris :: (ras. vel ?) indulg. pr. m. scr. 4a. e) duricia 4c^{1. 2.} f) ita 4b^{1. 2.} g) multa
 add. 4c^{1. 2.} h) Namugo 4b^{1.} c^{1. 2.}; Manu:co, ras. c 5a. i) duces 4c^{1. 2.} k) nobiles vires 5a.
 l) mal::: 4a; malatia 5a. m) modico 5a, corr. m. al. n) sic h. l. 4b^{1. 2.} c^{2.} o) maiorem 4a.
 p) xpm 4a; Dominum L. H. Fr.

Cap. 5. a) illo::: itidem, ras. id ipsum (?) 5a; itidem om. 4a. b) praefatum 4b. c) maior
 :: mus 5a. d) nobiles 5a. e) Ansfredis 4c^{1. 2.}; Ansfredis 5a; Anseffidis L. H. Fr. f) cuius: 4a.
 g) Bercharius 4a; Bertharius 5a; Bercharium L. H. Fr. h) maiorem 4a; maior:, ras. ē 5a. i) susci-
 pit 4b^{1. 2.} k) modicos 5a. l) letus 4b^{2. 2*}. m) Auderamnus, Reolus 4b^{1. 2.} c^{1. 2.} n) Berchario
 4b^{1. 2.} c^{1. 2.}; infra Berth. 5a. o) ad — concitant sec. m. in litura scr. 5a. p) dirigunt 4a. q) ab
 Austrasiis L. H. Fr. r) properat e corr. sec. m. 4a. s) Virmandisse 4b. c^{2.}; Virmandissae 4c^{1.}; Vir-
 mandinsi 5a. t) Textritio 4b^{1. 2.} c^{1.} u) mutuum 4b^{1. 2.} u*) gresserunt 5a. v) Austrasius 4b^{1. 2.}
 w) Theudericum 5a. x) persecutosque 5a. y) sibi add. 4a (?), m. al. superscr. 5a. z) sub-
 iugavit 5a, corr. a) Bertcharius 4b^{1. 2.} b) olatoribus 4a. c) matrone 5a, corr. d) ita 4a. 5a;
 socru 4b; socra 4c^{1. 2.} e) suae 5a. f) Theudericus 4b^{1. 2.}; Theudericū 4b^{2*}. g) r. a. om. 4b^{1.}
 h) om. 4b. c^{1. 2.}; nomen 5a. i) que om. 4b. c^{1.} k) nom::: pr. m., nom sec. m.; infra nom::,
 ras. i (?) 4a. l) seniori 5a.

1) Cf. Marc. 10, 5. 2) Namur. 3) iniurias L. H. Fr. 4) Rotomagensis add.
 L. H. Fr. 5) plenus dierum ac virtutibus preclarus L. H. Fr. 6) nobilis ac ingeniosa
 L. H. Fr. 7) Erat maritus Adaltrudis, filiae Warattonis et Ansfredis; cf. chartam Childe-
 berthi III, DD. I, p. 62; Gesta abb. Fontan. ed. Löwenfeld p. 26; Breysig, 'Jahrbücher' p. 2.
 8) statura pusillum, sapientia ignobilem, consilio inutile L. H. Fr. 9) De ea dissensione auctor
 L. H. Fr. multo brevius egit: Franci, inquit, in invicem divisi. 10) sapientissima L. H. Fr.

- (101) L. H. Fr. c. 49. (6). Mortuus est^a autem Theudericus^b rex; regnavit autem^c ann. 17¹. Chlodovech^d, filio^e eius parvulo, elegerunt in regnum. Non post multos enim annos praedictus rex Chlodoveus^f egrotans mortuus est; regnavit autem ann. 4. Childebertus, frater eius, in regnum resedit. Droecus vero a Pippino genitore suo^g eruditus, ducatum Campaninse^h accepit. Grimoaldus iunior cum Childeberto rege maior domus palatii super Francosⁱ electus est; fuitque vir mitissimus, omni bonitate et mansuetudine repletus, largus in elemosinis et in orationibus promptus². Pippinus contra Radbodemⁱ ducem gentilem Frigionum^k gentis adversus alterutrum bellum intulerunt castro Duristate³, illinc belligerantes^l invicem. Pippinus^m victor extitit; fugatoque Radbode duce cum Frigionesⁿ qui evaserant, idem Pippinus cum multa spolia^o et praeda reversus est. Post haec⁴ 10 Droecus, filius^p Pippino^q, a^r valida febre correptus, mortuus est et sepultus est^s in basilica beati Arnulfi confessoris^t Mettis urbe sepultus^u est. Grimoaldus quoque ex quadam concubina^v genuit filium nomine^w Theudoaldo^x. Igitur praefatus Pippinus aliam duxit uxorem nobilem et elegantem nomine Chalpaida^y⁵, ex qua genuit filium; vocavitque nomen eius lingue proprietate^z Carlo, crevitque puer⁶, eligans atque egregius effectus^a est. 15
- (102) (7). Mortuus est autem^a his diebus Childebertus rex et sepultus Cauciacco^b in basilica sancti Stephani^c martyr; regnavit autem ann. 16.⁷ Dagobertus^d, filius eius, sedem regni patris^e sui accepit. Igitur Grimoaldus⁸ filiam Radbodi^f ducem^g Frigionum⁹
- (104) ib. c. 50.

Capp. 6. 7. 4a. b¹. 2. 2^c. c¹. 2. 5a.

Cap. 6. a) om. 4b. b) ita 4b cum L. H. Fr.; Theod. 4a. c) om. 4a; regnavitque 20 L. H. Fr. d) Chlodoveco 4a; Chlodoveum 4b². c²; Chlodoveo 4c¹; Chlodoveus L. H. Fr. e) filius — parvulus 4b¹. 2; filium — parvulum 4c². f) Chlodoveo 4b¹. 2; Chlodoveos 5a. g) ita 4a; om. codd. rell. h) Campanense 4b¹. 2. i) ita 4b¹. 2 cum L. H. Fr.; Radbod. semper 4a. 5a; Radbodo 4c¹ (semper); Rabbodo 4c² (semper). k) Frigione 5a, corr.; gentes 4b¹. 2. l) illinc belline belligerantes 4b¹. 2; in add. 5a. m) cum multa add., sed del. 5a. n) Frisionis, ut infra, 4b¹. 2. 25 o) expolia 4b¹. 2. c¹. 2. 5a. p) filios 5a. q) Pipino 4b¹. 2; Pipini 4c². r) evaleda 5a. s) ita 4a; est om. 4b¹. 2. c¹. 2. 5a. t) confemettis u. 5a. u) ita 4a; est om. 4b¹. 2; s. est om. 4c¹. 2. 5a. v) concubinam 5a. w) nomen 4b¹. c¹. 2. 5a. x) ita 5a cum L. H. Fr.; Teudoald. 4a; Theod., ut infra, 4b¹. 2. c¹. 2. y) sec. m. corr. Alpheida 5a; Chalpiada 5b (e corr.). c. z) proprietatem 4b¹. 2. c¹. 2; propri::: 5a. a) effectum 4b¹. 2. 30

Cap. 7. a) om. 5a. b) ita 4c¹. 2 cum L. H. Fr.; Cauciaco 4a. b¹. c) Stefani 4c¹. 5a. d) Dagobertos 5a; Daygobertus L. H. Fr. e) patri 5a, corr. m. al. f) ita 4b¹. 2. c¹; Radbodo 4a; Radbodo corr. Rath. 5a; Radbodis L. H. Fr. g) duce Frigia 4b¹. 2. 5a; duci Frigia 4c¹. 2.

1) 19. L. H. Fr. Duos quos Theuderico III. detraxit regni annos continuator Chlodoveo filio bene attribuit, cui in L. H. Fr. 2 tantum anni dati sunt. Re vera ille a. 675 — 691, hic 35 a. 691 — 695. regnavit; cf. 'Forsch. z. Deutsch. Gesch.' XXII, p. 488. 2) Cf. L. H. Fr. c. 50: Eratque ipse Grimoaldus maiorum domus pius, modestus, mansuetus et iustus. 3) Wykte-Duerstede. Annus non constat; de a. 689. cogitavit Rettberg, 'Kirchengesch.' II, p. 503. 518. 4) Sub idem fere tempus L. H. Fr. 5) Habensque Pippinus — — filium ex alia uxore nomine Carlo codd. A 1. B Libri H. Fr., at codd. A 3 inter nomine et Carlo inserunt Calpiade, 40 quod e Fredegario ipso insertum est, quem codice quodam B usum esse supra dixi. In iisdem codd. A 3 capp. 10 (a p. 174, l. 10) — 24. Fredegarii continuati e codice quodam 5 exscripta Libro H. Fr. addita sunt, quin etiam lectio Calpiade cum codd. 5b. c optime convenit. 6) Cf. Luc. 1, 80. 2, 40. 7) annis 17. L. H. Fr., cui h. l. maior fides habenda est. Si enim Childebertus III, cuius 5. annus = 699. p. Chr. erat (cf. 'Forsch. z. Deutsch. Gesch.' XXII, 45 p. 489), 17 annos regnaverit, eius extremus annus 711. p. Chr. fuerit. Dagobertus autem, cuius quarto anno, indictione 13. exeunte, = a. 715. p. Chr. Lucerius presbyter clausulam codici 1 adiecit (cf. supra p. 10), annos 5 ab a. 712 — 716. regnavit. Ei Chilpericus II. a. 717. successit, cuius 4. anno laterculus conditus est, quem a. 720. scriptum esse, 'N. Archiv' X, p. 94, probavi. 8) Thendesindam add. L. H. Fr. 9) ducis gentilis L. H. Fr. 50

duxit uxorem. Egrotante quoque Pippino Iobvilla^{a.1} super Mosam^b fluvium, cum ad eum visitandum idem Grimoaldus venisset, cum^c ad orationem in basilica sancti Landeberti^d martyris² processisset^e, a crudelissimo viro impio Rantgario nomine^f interfectus est. Post haec Theudoaldo^g, filio eius parvulo³, in loco ipsius cum praedicto rege Dagoberto^h maiorum domatoⁱ palatii accepit⁴.

L. II. Fr.
c. 50.

(8). Insecuto⁵ quoque tempore idem Pippinus dux egrotans^{a.6} mortuus est; rexitque^b populum Francorum ann.^c 27 S^d. Reliquit^e suprestitem^f Carlo^g filio suo. Post obitum quoque eius Pletrudis matrona praefata suo consilio atque regimine cuncta sese^h agebat⁷. Demum⁸ Franci mutuoⁱ in sedicionem^k versi, consilio inutile accepto⁹, commisso acie in Cocia^l silva, contra Theudoaldum^m et leudis Pippinoⁿ quondam atque Grimoaldo inierunt certamen; corruique ibi non modicus exercitus. Theudoaldus itaque a sodalibus suis per fugam lapsus evasit. Magna et valida turbatio et persecutio extitit apud gentem Francorum. Eodem^o tempore tunc elegerunt in^p (105) honorem maiorum^q domatum quodam^r Franco nomine Ragamfredo^s; commotoque exercitu hostile, usque Mosam fluvium properant, cuncta vastantes. Cum Radbode^t duce foedus¹⁰ inierunt. His diebus Carlus dux a praefata femine^u Pletrude sub custodia detentus, Dei auxilio liberatus est¹¹.

ib. c. 51.

(9). Itidem^a tempore Dagobertus^b rex obiit; regnavit itaque an. 5.^c Franci vero Chilpericum quendam^d regem constituunt^{e.12}. Iterato¹³ quidem tempore, commoto exercito, contra memoratum^f Carlum dirigunt; ex alia parte idem cum hoste Frigionum venturo Radbode^g duce invitant. Contra quem praedictus vir Carlus cum exercitu suo consurgens, certamen invicem inierunt^h, sed non modicum¹⁴ ibiⁱ perpressus est clamnum de viris strenuis¹⁵ atque nobilebus; cernensque lesum exercitum, terga vertit.

(106)
ib. c. 52.

Cap. 7—9. 4a. b^{1.2.2*}. c^{1.2}. 5a.

Cap. 7. a) Iobuilla 5a. b) Mosa 4c^{1.2}. c) et e corr. sec. m. 4a. d) Lanberti 4b¹; Lamberti 4b². e) processit 5a. f) nomen 4b^{1.2}. c^{1.2}. g) Teudoaldo filio eius (?) pr. m., Teudoald⁹ fili⁹ ei⁹ sec. m. 4a. h) Daigoberto 4b^{1.2}. c¹ (e corr). i) m. domus (?) 4a; maiorem domatu 4c^{1.2}.

Cap. 8. a) om. 4a. b) rexit quoque 4b^{1.2}. c) :anus, ras. m 5a. d) 16 S 4a; 27 4b. 5a; 27 Q 4c¹; 28 4c²; 27 et dimidio L. II. Fr. e) que add. 4b^{1.2}. c^{1.2}. f) ita 4b^{1.2}; superstitē e corr. sec. m. 5a. g) Carol. plerumque 4b^{1.2}. h) esse 4b^{1.2}. c^{1.2}. i) mutue 4c^{1.2}. k) sedicione 4b^{1.2}. l) ita 4c^{1.2} cum L. H. Fr.; Coctia 4a; Gozia 4b^{1.2}; Coacia 5a. m) ita 4b¹, ut infra; Theudoaldo 5a. n) Pippini e corr. 4a; Pipini 4c². o) Eo 5a, corr. m. al. p) superser. 5a. q) ita 4b¹. c¹; maiorem 4a. b². c²; domatu 4b¹. c¹; domato 5a; principatum maiorum L. II. Fr. r) quendam 5a, corr. m. al. s) ita 4c^{1.2}. 5a cum L. II. Fr.; Raganfr. rell. t) Radbodo 4b^{1.2}; Rad:bodo, ras. e? 5a. u) ita 4a.

Cap. 9. a) iditem 4b^{1.2}; ididem 4c^{1.2}; itidem e corr. sec. m. 5a. b) Daygobertus 4b^{1.2}. c) añ. .I. 4a. d) regedam regem pr. m. corr. quedam r. 4b¹; quedam r. 4b²; quedam r. 4c¹; q. om. 4c². e) constituerunt 4b. c^{1.2}. 5a (ubi i ex u corr.). f) memorato Carlo 4b^{1.2}. c^{1.2}; memoratum Carlo 5a. g) ita 5a cum L. II. Fr.; Ratbodo 4a; Radbodo 4b^{1.2}. h) iniir 5a, corr. m. al. i) ibidem 4b^{1.2}. c^{1.2}. 5a.

1) Jupille. 2) Lendico add. L. II. Fr. 3) Cf. Breysig, 'Jahrbücher' p. 4. 4) Theudoaldum vero, iubente avo, in aula regis honorem patris sedem sublime instituunt L. II. Fr. 5) Eo tempore L. II. Fr. 6) febre valida correptus L. II. Fr. 7) cuncta gubernabat sub discreto regimine L. II. Fr. 8) In illis diebus — — Franci denuo L. II. Fr. 9) instigante diabulo L. II. Fr. 10) amicitias feriunt L. II. Fr. 11) vix evasit L. II. Fr. 12) Franci nimirum Danielelem quondam clericum, cesarie capitis crescente, eum in regnum stabiliunt atque Chilpericum nuncupant L. II. Fr. Locum inde a Danielelem textui Fredegariano Duchesne primus inseruit, unde in omnes editiones transit. 13) Eo nempe tempore L. II. Fr. 14) ibique maximum dispendium — — perpressus est L. II. Fr. 15) de sodalibus suis L. II. Fr.

L. 11. Fr. c. 52. Chilpericus post haec vel¹ Raganfredus, adunata hostile plebe, Arduennam^a silvam transeunt, ab alia parte prestolante Radbodo^b duce cum exercitu suo; actenus² ad Coloniā urbem super Renum fluvium pervenerunt, regiones illas pariter vastantes. Munera multa et thesauros^a c^c praefata Plectrude acceptum^d, reversus est; sed in via in loco qui^e dicitur Amblava ab exercitu Carlo grande^{f. 3} perpressus est dispendium. 5

ib. c. 53. (10). Succedente⁴ tempore Carlus, commoto exercito, contra Chilpericum et⁵ Raganfredo^a direxit. Bellum inierunt die dominica in quadraginsimo^b, 12. Kl. Aprl. in loco nuncupante^c Vincico^d in pago Camaracense^e; nimia^f cede invicem conlesi sunt. Chilpericus vel¹ Raganfredus devicti, in fugam lapsi, terga vertentes, evaserunt; quos Carlus^g (107) persecutus, usque Parisius civitate^h properavit. Deindeⁱ Colonia urbe reversus, 10 ipsam civitatem coepit. Reserata praefata Plectrude thesauros^k patris sui reddidit et cuncta suo^l dominio restituit; regem sibi constituit nomine^m Chlothario. Chilpericus itaque et Raganfredusⁿ legationem ad Eodonem^o dirigunt, eius auxilium postulantes rogant, regnum et munera tradunt. Ille^p quoque, hoste^q Vasconorum commota^r, ad eos veniens, pariter adversus Carlum perrexerunt. At ille constanter^s intrepidus eis occur- 15 rere properat^t. Eudo^u territus, quod resistere non valeret^v, aufugit^w. Carlus insecutus eum usque Parisius^x, Sequana^y fluvio transito, usque Aurilianse urbe peraccessit, et vix evadens, terminos^z regionis sue penetravit^a; Chilperico rege secum cum thesauris sublatis^b evexit^c. Chlotharius itaque rex defunctus discessit^c. Carlus per missos suos ab Eudone^d duce idemque^e praedicto Chilperico^f rege recepit⁷. Veniensque^g 20 urbe Noviom^h, post non multum tempus cursum vite etⁱ regnum ammisit^k et mortuus est; regnavitque ann. 6^l. Quo mortuo, Theuderico^m rege statuerunt in sedem regni, quiⁿ nunc^s locum solii regalis obtinuit^o, ann. vitae simul prestolatis^{p. 9}.

724. (11). His ita evulsis, Carlus princeps insecutus idem^a Raganfredo, Andegavis

Capp. 9—11. 4a. b^{1. 2.} 2^{*}. c^{1. 2.} 5a. 25

Cap. 9. a) ita 4b^{1.} 5a; Aruennam 4a; Ardennam 4b^{2.} c^{1.}; Ardennem 4c^{2.}; Ardinna L. H. Fr. b) ita 4b^{1. 2.} 5a. c) cum 4a. d) ita 4a; acceptus 4b^{1. 2.}; acceptos 4c^{1. 2.}; accepta 5a; accepto L. H. Fr. e) que 4a. f) grandem 4c^{1. 2.}

Cap. 10. a) Raganfredum 4a; Raganfredo 4b^{1. 2.}; Raganfredum 4c^{1.} b) ita 5a cum L. H. Fr.; quadr 4a; quadragesima 4b^{1.}; quadragessima 4b^{2.}; quadragēma 4c^{2.} c) nuncupante 5a. d) ita 30 4a. b^{1. 2.} c^{1. 2.}; Vinciato m. al. corr. Vinciaco 5a; Vinciaco L. H. Fr. e) Camarcinse m. al. corr. Camaracense 5a. f) nia 5a, m. al. corr. g) m. al. superscr. 5a. h) civitatē 5a. i) a D. 5x incipit. k) thesauris 4b^{1. 2.} c^{1. 2.} l) sui 4b^{1. 2.} m) ita 4a; nomen *rell.*: item *infra*. n) ita 4c; Raganfr. *rell.* o) ad Eodem 4c^{1.}; ab Eodem 4c^{2.} p) illi 4c^{1. 2.} q) hostem 4b^{1. 2.} c^{1. 2.} 5a. r) ita 4a; commut- 35 tant 4b^{1. 2.} c^{1. 2.}; commoto 5a. s) constet 5a. t) properant 5a. u) Iudo 4b^{1.}; Udo *corr.* Iudo 4b^{2.}; 35 Eodo 4c^{1.} (*corr.*) 5a. v) valere 4b^{1. 2.}; valerit 5a. w) aufugit 4b^{1. 2.} x) Parisius 4b^{1. 2.} y) Seguenta 4c^{1. 2.} z) terminus 4b^{1. 2.} a) petravit 5a. b) sublatus 4b^{1. 2.}; sublatus 4c^{1. 2.} c) decessit 5a. d) Eodone 5a. e) *eras.* 4a. f) Hilperico 4a; r. (regē 5a) Ch. 4c^{1. 2.} g) que *om.* 4c^{1. 2.} h) Novione 4b^{1. 2.} c^{2.}; Novihomo 4c^{1.} i) et r. *om.* 4a. k) sic 4a. l) XVI, *delet.* X 4a; rex 5a, *corr. m. al.*; 5 S *accuratius* L. H. Fr. A; 5 L. H. Fr. B. m) sic 4b^{1. 2.} c^{1. 2.} 40 n) que 5a. o) obtinet 4b. c^{1. 2.}; obtenuit 5a. p) prestolatur 4a.

Cap. 11. a) isdem 4b^{1. 2.}

1) cum Raganfredo L. H. Fr. 2) *Inde Breysig, De continuato Fredegarii chron. p. 9, coniecit, haec Coloniae scripta esse; cf. 'N. Archiv' VII, p. 498.* 3) maximum L. H. Fr. 4) Eo idem tempore L. H. Fr. 5) vel L. H. Fr. 6) ultra Ligerem secessit L. H. Fr. 45 7) *Haec ita contracta sunt, ut intellegi vix possint, quare locum L. H. Fr. adscripsi: Carlusque anno insecuto legationem ad Eodonem dirigens [amicitias]que [cum] eo [faciens]. Ille vero Chilperico rege [cum multis muneribus] reddit. Quae uncinis inclusi Duchesne primus textui Fredegariano inseruit.* 8) qui nunc anno sexto in regno subsistit L. H. Fr. A; qui usque nunc in regno subsistit L. H. Fr. B. *In his verbis liber desinit.* 9) *Unde patet, haec Theu- 50 derico IV. vivo († c. 737) scripta esse; cf. 'N. Archiv' VII, p. 497.*

civitatem obsedit; vastata eadem regionem^a, cum plurima spolia remeavit. Per idem (108) tempus, rebellantibus Saxonibus^b, eis Carolus princeps veniens praeoccupavit ac debellavit victorque revertetur.

(12). Succiduis^a diebus, voluto^b anni^c circulo, coacto^d agmine multitudine, Renum^e 725. fluvium transiit Alamannosque^e et Suavos lustrat, usque Danubium peraccessit, illoque transmeato, fines Baguarinsis^f occupavit. Subacta regione illa, thesauris multis cum matrona quandam^g nomine Beletrude^{h.1} et neptaⁱ sua Sunnichilde^{k.2} regreditur,

(13). per idem tempus Eodone^a duce a iure foederis recedente. Quo conperto 731. per internuntios, Carolus princeps, commoto exercito, Liger fluvium transiens^b, ipso duce Eodone fugato, praeda multa sublata, bis eo anno ab his hostibus populata, iterum remeatur ad propria. Eodo^c namque dux cernens se superatum atque derisum, gentem perfidam^d Saracinarum^e ad auxilium contra Carulum principem et gentem Francorum excitavit. Egressisque cum rege suo Abdirama^f nomine, Geronna^g transeunt, Burdigalensem^h urbem pervenerunt; ecclesiis igne concrematisⁱ, populis consumptis, usque Pectavis profecti sunt; basilica^k sancti Hilarii^l igne concremata, quod dici dolor est^m, ad domum beatissimi Martini evertendam destinant^{n.3}. Contra quos Carolus princeps audacter aciem^o instruit, super eosque belligerator inruit. Christo auxiliante^p, tentoria eorum subvertit, ad proelium stragem conterendam accurrit, interfectoque rege eorum Abdirama, prostravit, exercitum proterens^q, dimicavit^r atque devicit; sicque victor de hostibus triumphavit⁴. 732.

(14). Praecedente^a alioquin anno sequente, egregius bellator Carolus princeps 733. regionem Burgundie sagaciter penetravit, fines regni illius leudibus suis probatissimis^b, viris industriis^c ad resistendas gentes rebelles^d et infideles statuit, pace patrata^e, Lugdono Gallia suis fidelibus tradidit⁵. Firmata foedera^f iudiciaria, reversus est victor fiducialiter agens.

(15). In illis quippe diebus Eodo dux mortuus est. Haec audiens praefatus prin- 735. ceps Carolus, inito consilio procerum suorum, denuo^a Ligere fluvio transiit, usque Geronnam^b vel urbem Burdigalensem vel castro Blavia⁶ veniens, occupavit illamque

Capp. 11—15. 4a. b^{1.2}. 2. c^{1.2}. 5a.*

Cap. 11. a) sic 4a. 5a. b) Saxones 4c^{1.2}.

Cap. 12. a) Sicc. 5a, corr. b) evoluto 4c^{1.2}. 5a. c) anno 4a, corr. m. al. d) coacta agmina (?) pr. m. 4a. e) Alamannosque 4b^{1.2}. 5a. f) Baiuarenses 4c^{1.2}. g) quondam 4a; quanda 4b^{1.2}. h) Biletruda 4b^{1.2}; Billetrude 4c^{1.2}. i) nepte 5a. k) Sunnechilda 4b^{1.2}; Sunichilde 4c^{1.2}; Sonechilde egred. 5a.

Cap. 13. a) Eudone, ut infra, 4b. c^{1.2}; infra Eodono 4a. b) transiit e corr. sec. m. 4a. c) Eode 4b^{1.2}. d) perfida 4b¹; perfidem 4c¹. 5a. e) Saracen. semper 4b^{1.2}; Sarracen. et Saracen. 4c^{1.2}; Sarracin. semper 5a. f) Abdiram 4a; Adarima 4b^{1.2}; Adirama semper 4c^{1.2}. g) sic 4a, ut saepe; Garonna 4b^{1.2}. c¹; Garonnam 4c². h) Burdigalensem 5a, corr. i) concremantas 4b^{1.2}. k) basilicam 4b^{1.2}. 5a. l) Helarii 4c¹; Hylarii 4c². m) dolorem 5a, corr. n) dist. 4b^{1.2}. c¹. 5a. o) aciam 4b^{1.2}. p) auxiante 5a, corr. m. al. q) prosternens 4c^{1.2}. r) dem. 4b¹. c¹. 5a.

Cap. 14. a) procedente 4c^{1.2}; praecedente 5a. b) pro beatissimis viris 4c^{1.2}. 5a. c) industriis 5a, corr. m. al. d) rebellis et infidelis 4b^{1.2}; rebellas 4c^{1.2}; infide corr. infidelis 5a. e) petrata 5a, corr. m. al. f) sec. m. in marg. add. 5a.

Cap. 15. a) duo 5a, sec. m. corr. b) ita 4a; Garonnam rell.

1) Beletrudem uxorem Grimoaldi ducis Baiuvariorum, viduam Theodoaldi fratris eius fuisse, verisimile est; cf. Breysig, 'Jahrbücher' p. 53. 2) Uxor vel potius concubina Carli facta est; cf. Breysig l. l. p. 54. 3) V. Isid. Pac. ('Anonyme de Cordue' ed. Tailhan, Paris, 1885, p. 39): Abdiraman — — Eudonem ducem insequendo, dum Turonensem ecclesiam palatia diruendo et ecclesias ustulando depraedare desiderat. 4) Cf. Isid. Pac. l. l. 5) De hoc loco v. Waitz, 'VG.' III², p. 17. 6) Blaye.

regionem coepit hac subiugavit cum urbibus ac^a suburbana castrorum. Victor cum pace remeavit, opitulante Christo rege^b regum^c et domino^d dominorum. Amen^e.

(16). Curricula annorum actenus repperiuntur: Ab Adam vel^a initio saeculi^b usque diluvio ann. 2242; a diluvio usque ad Abraham ann. 942^c; ab Abraham usque ad Moysen ann. 505^c; a^d Moysen usque ad Salomonem ann. 479; a^e Salomone usque ad^f reedificationem^g templi temporibus Darii regis Persarum ann. 512; a restaurationem templi usque ad^h adventumⁱ domini nostri Iesu Christiⁱ ann. 548^k. Certe ab initio mundi usque ad passionem domini nostri Iesu Christi sunt anni^k 5228 et a passione Domini usque^l isto anno praesente, qui^m est in cyclo Victorii ann. 177.ⁿ Kl. Ian. die dominica^o, ann. 735¹; et ut istum miliarium^p impleatur, restant ann. 63^{q. 2}. 10

(17). Itemque^{a. 3}, quod superius praetermissimus^b, gentem dirissimam^c maritimam Frigionum^d ninis^e crudeliter rebellantem, praefatus princeps audacter navale evectione praeparat^f; certatim alto mare ingressus, navium copia adunata, Unistrachia^{g. 4} et Austrachia insulas Frigionum penetravit^h, super Bordine^{i. 5} fluvio castra ponens^k. Bubonem^l gentilem^m ducem illorum fraudolentumⁿ consiliarium interfecit^o, exercitum Frigionum prostravit, fana eorum idolatria contrivit atque combussit^p igne; cum magna spolia et praeda victor^q reversus est in regnum Francorum. 15

(18). Idcirco^a sagacissimus vir Carlus^b dux, commoto exercitu, partibus Burgundie^c dirigit, Lugdunum Gallie urbem^d, maiores natu atque praefectus eiusdem

Capp. 15—18. 4a. b^{1. 2. 2}. c^{1. 2. 5a}.* 20

Cap. 15. a) hac saepe 4b^{1. 2. c^{1. 5a}}; (suis delet.) ac 4c². b) regem 4c^{1. 2. 5a}. c) regnum 4b^{1. 2. 5a} (corr.). d) dñs 4b²; dominum 4c^{1. 2}. e) om. 5a.

Cap. 16. a) ab pro vel 4a; initium 4b^{1. 2}. b) seculi:, ras. s 5a. c) 942—505. sec. m. in marg. suppl. 5a. d) a:, ras. una littera 5a. e) ad 4b^{1. 2}; Salomonem 4c²; Soloñ 5a. f) om. 5a. g) (a)edificationem 4b^{1. 2}. h) om. 5a. i) sunt add. 4b^{1. 2}. k) 548 — anni om. 4b. l) in 25 add. 4c², m. al. superscr. 5a. m) q; 5a. n) 277. 4a. o) dominico 4c^{1. 2}. p) miliarum 4a. q) ita scripsi; DCLXV, ras. DC 4a; LXVI 4b^{1. 2}; LXV 4c^{1. 2}; LXLIII 5a. b; CXIII 5c. x^{1. 2}; CCLXV 5f.

Cap. 17. a) non intermittunt (4a. b). 5a; littera maior versum ducit 4c^{1. 2}, ubi que deest. b) sic 4a. c) darissimam 5a. d) Frigione 5a, corr. e) nimi 5a, m. al. corr. f) properat 5a. g) τ unystrachia 4a; Anistrachia 5a. h) penetrabit 4b^{1. 2}. i) Burdine 5a. 30 k) pones 4a, corr. m. al. l) Bobonem corr. Poponem 5a. m) gentile 5a. n) ita 4b^{1. 2}; fraudulentente consilio 4a; fraudulentum c. 4c^{1. 2}; fraudulentum c. 5a. o) interficit 4b^{1. 2}. p) combusit 4b^{1. 2. 5a}; combusit 4c¹. q) om. 4a.

Cap. 18. a) Idcirco versu ineunte 4a; non intermittunt 4b. c^{1. 2. 5a}. b) Callus 5a, corr. m. al. c) Purgundiae 4b^{1. 2}. d) urbe m. pr. m., urbem et m. sec. m. 4a; maioris 5a. 35

1) Corrige ad passionem Domini. Haec ab interpolatore, qui annos a Christo nato duxit, immutata esse, probavi 'N. Archiv' VII, p. 497. Idem infra incarnationis annos 735. inseruit, at de a. 736. agitur. 2) Quaeritur, quot anni restent, 'ut istud VI. millenarium impleatur'. Continuator primus a. 177. cycli Victoriani renovati = a. 5937. a mundo condito scripsit. Restant igitur a. 63, quos quin in textum admitterem, non dubitavi, praesertim cum 40 numerus LX quarto, III quinto librorum genere admodum confirmetur. Cave, de anno millenario a Christo nato agi credas. Tunc enim 265 anni restarent, quos solus 5f praebet, cui fides nulla habenda est. Supputationem huic simillimam codex Bernensis nr. 611, a. 727. scriptus, continet; cf. 'N. Archiv' IX, p. 135. 3) Haec a. 734. gesta esse, probavit Breysig, De continuato Fredeg. Scholastici chronico p. 16. et 21. Cf. 'Jahrbücher' p. 73. 4) Corrige Wistrachia. 45 Mendum, cum codices inter se concordent, tollere nolui. 5) Eius meminit Willibaldus in V. Bonifat. c. 8 (Jaffé, Mon. Mog. p. 464): iam quidem secus ripam fluminis quod dicitur Bordne, quod est in confuibus eorum, qui rustica dicuntur lingua Ostar et Westeraeche. Bordaa fl. commemoratur a Fortunato, Carm. VII, 7, 51.

provinciae sua^a ditione rei publice^{b.1} subiugavit^c, usque Marsiliensem^d urbem vel Arlatum^e suis iudicibus² constituit, cum magnis thesauris et muneribus in Francorum^f regnum remeavit, in sedem principatus sui.

(19). Itemque^a rebellantibus Saxonis^{a*} paganissimos^b, qui^c ultra Renum fluvium⁷³⁸ consistunt^d, strenuus^e vir Carlus, hoste³ commoto Francorum, in loco ubi Lippia^f fluvius^g Renum amnem ingreditur⁴ sagace^h intentione transmeavit, maxima exⁱ parte regione illa dirissima^k cede vastavit^l, gentemque illam sevissimam ex parte tributaria^m esse praecepit atque quam pluresⁿ hospitibus^{o.5} ab eis accepit^p; sicque, oppitulante^q Domino, victor remeavit ad propria.

(20). Denuo rebellante gente valida Ismahelitarum^a, quos modo Sarracinos^b cor-⁷³⁷rupto vocabulo^c nuncupant, inrumpentesque Rodanum fluvium, insidiantibus infideles^d hominibus sub dolo et fraude, Mauronto^{e.6} quidem cum sociis^f suis, Avennionem^g urbem munitissimam ac^h montuosamⁱ ipsi Sarracini, collecto hostile^k agmine, ingrediuntur; illisque rebellantibus, ea regione vastata. Ad contra vir egregius Carlus dux^l germanum^m suum, virum industrium Childebrando^{n.7} ducem cum reliquis^o ducibus et comitibus illis partibus cum apparatu hostile dirigit^p. Quique^{p*} praepropere^q ad eandem urbem pervenientes, tentoria instruunt, undique ipsud^r oppidum et suburbana praeoccupant, munitissimam civitatem obsedunt, aciem instruunt, donec insecutus vir belligerator Carlus praedictam urbem adgreditur, muros^s circumdat, castra ponit, obsidionem coacervat. In modum Hiericho^{t.8} cum strepitu hostium et sonitum^u tubarum, cum machinis et restium funibus^v super muros et edium moenia inruunt^w, urbem munitissimam^x ingredienti succedunt^y, hostes inimicos suorum capiunt, interficientes trucidant^z atque prosternunt^a et in sua ditione efficaciter restituunt⁹. Victor igitur atque bellicator insignes^b Carlus intrepidus Rodanum fluvium cum exercitu suo transiit, Gotorum^c fines penetravit, usque Narbonensem^d Galliam peraccessit, ipsam urbem celeberrimam^e

Cap. 18—20. 4a. b^{1.2.2*}. c^{1.2}. 5a.

Cap. 18. a) suae 4c^{1.2}. b) rei publice *bis scr., sed corr.* 4a. c) subiugavit, *ras. n* 5a.

1) Mass. 4c^{1.2}. 5a. c) Arcl. 4c^{1.2}. f) r. Fr. 4a; Fr. regno 4c^{1.2}. 5a.

Cap. 19. a) itaque 4a. a*) Saxones 4c^{1.2}. b) *ita* 4a. c^{1.2}; paganissimis 4b; gaganisimus *pr. m. corr.* paganisimis 5a. c) q; 5a. d) constituit 4b^{1.2}. e) strenuos 4b^{1.2}; strinum 5a, *corr.*

f) Libpa *pr. m. corr.* Lippa 4a. g) fluvios 5a. h) sagaci 4b^{1.2}. c^{1.2}. i) et 4b^{1.2}. k) durissima 4b^{1.2}; dirisima 5a; cede *om. libri praeter* 4a. l) stravit 5a. m) tributarius 4b^{1.2}; tributarios 4c^{1.2}; tributariis 5a. n) complures 4c^{1.2} (*cō superscr.* 4c²). o) obsides *super h. m. rec. scr.* 5a.

p) accipit *pr. m. corr.* accepit 4a. q) *sic* 4a.

Cap. 20. a) Ismael. 4a; Hismahelitarum 4b^{1.2}; Smahelitarum 5a. b) Saracenus 4b^{1.2}; *ra*

n. al. suppl. 5a. c) vocabula *n*cupant 5a. d) infidelis 4b^{1.2}. 5a. e) Mauront(o quida *sec. m. n* *litura scr.*) 4a; Mauronte quidam 5a. f) suis s. 4b^{1.2}. c^{1.2}. g) Avenionem 4b^{1.2}. h) hac 4b^{1.2}. 5a; atque 4c^{1.2}. i) montiosam 5a, *corr.* k) hostili, *ut infra* 4b^{1.2}. c^{1.2}. l) et *add.* 4b^{1.2}.

m) germanus suum vir 4b^{1.2}. n) Childeprando 4b^{1.2}. o) reliquos 5a, *m. al. corr.* p) dirigit 4c^{1.2} (*e corr.*). 5a. p*) quaeque 5a. q) prope 4a; preponere 4b^{1.2}. r) ipsum 5a. s) murus 4b^{1.2}.

t) Hierico 4c²; Hierucho 5a. u) sonitu 4c^{1.2}. v) finibus 4b^{1.2}. w) inruit 4a. x) *n m. al. suppl.* 5a. y) succedit 4a; succedunt 4b^{1.2}. z) trucidantes 4a. a) *sic* 4a. b) insignis 4c^{1.2}.

c) Goth. 4b. c^{1.2}; Gothorum, *ras. th* 5a. d) Narbonaensam 4a. e) celeberrima 5a.

1) Cf. Waitz, 'VG.' III², p. 237. 2) Cf. Waitz l. l. III², p. 18. 3) *i. e. exercitu.*

4) Prope Wesel. 5) Hospites pro obsides, *ut in Hist. Daretis Frigii de origine Francorum; cf. 'N. Archiv' VII, p. 513.* 6) Maurontus *infra* dux dicitur. 7) Childebrandum, qui in

Burgundia fundos possedit, ex patre solo fratrem Karoli fuisse contendit Breysig, 'Jahrbücher' p. 7, n. 4; at v. quae scripsit Hahn, 'Jahrbücher', p. 6. 8) Cf. Iosue 6, 20. 9) Vide

p. Peucker, 'Kriegswesen in den Urzeiten' II, p. 476—507; Breysig l. l. p. 82.

atque metropolim^a eorum obsedit, super Adice¹ fluvio munitionem in girum in modum arietum instruxit^b, regem Sarracinorum nomine^c Athima² cum satellitibus suis ibidem^d reclisit castraque metatus est undique. Haec audientes maiores natu et principes^e Sarracinorum^f, qui commorabantur^g eo tempore in regionem^h Spaniarumⁱ, coadunato^k exercito^l hostium, cum alio rege Amormacha^{m. 3} nomine adversus Carlum viriliter armati⁵ consurgunt, praeparantur ad proelium. Contra quos praefatus vir Carlus dux triumphatorⁿ occurrit^o, super fluvium Byrra^{p. 4} et valle Corbaria palatio occurrit^q. Illisque mutuo confligentibus, Sarracini^r devicti atque prostrati, cernentes regem eorum interfectum, in fugam^s lapsi terga verterunt^t; qui evaserant cupientes^u navale evectione evadere, in stagnum^v maris natantes, namque sibimet mutuo conatu insiluunt^w. Mox¹⁰ Franci cum navibus et iaculis armaturis^x super eos insiluunt^y, suffocantesque in aquis, interimunt^z. Sicque Franci triumphantes de hostibus, praeda magna et spolia capiunt; capta multitudine captivorum, cum duce victore regionem^a Gothicam^b depopulant. Urbes famosissimas Nemausum^{c. 5}, Agatem hac Biterris^d, funditus muros et moenia^e destruens^f, igne subposito, concremavit; suburbana et castra illius regiones^g vastavit^h. Devicto¹⁵ adversariorum agmine, Christo in omnibus praesule et caput salutis victoriae, salubriter remeavitⁱ in regionem suam, in terra^k Francorum, solum principatus sui.

(21). Denuo curriculo anni illius mense secundo^{a. 6} praedictum germanum suum cum pluribus^b ducibus atque comitibus, commoto exercitu, partibus Provintie dirigit^c. Avencionem urbem venientes, Carlus properans^d peraccessit^e cunctamque regionem²⁰ usque litus maris magni sue dominationi^f restituit, fugato duce Mauronto impenetrabilibus, tutissimis rupibus, maritimis^g munitionibus^h. Praefatus princeps Carlus, cunctaⁱ sibimet adquisita^k regna, victor regressus est, nullo contra eum rebellante. Reversusque in regione Francorum, egrotare coepit in villa Vermbria^{l. 7} super Isra fluvium^m.

(110)
739. (22). Eo etenim tempore bis^a a Roma sede sancti Petri apostoli beatus papa²⁵ Gregorius^s claves^{b. 9} venerandi sepulchri^c cum vincula^d sancti Petri et muneribus

Capp. 20—22. 4a. b^{1. 2. 2}. c^{1. 2}. 5a.

Cap. 20. a) metropoli meorum 5a. b) it R sec. m. scr., 4 litteris rasis, 4a. c) nomen 4b^{1. 2}. c¹. 5a. d) ibid:: eclisit 4a, sec. m. corr. e) princeps 5a. f) nom̄ add., sed del. 5a. g) commorabatur 5a. h) regione 4b^{1. 2}. c². i) Hispaniorum 4a; Hispaniarum 5a. k) quoadu- 30 nato 4b^{1. 2}. c¹; condonato 5a. l) exercitum bellum cum 4b^{1. 2}. m) ita 4a; Amormagna nomen 4b^{1. 2}. c^{1. 2}; Amar nomen machina adversus 5a. n) triumphatur 4c^{1. 2}. o) ita 4a. 5a; om. 4b^{1. 2}. c^{1. 2}. p) Birra 4b^{1. 2}. c^{1. 2}; Berra 5a. q) ita 4a. b. c^{1. 2}; om. 5a. r) Sarracina 5a, corr. s) fuga 5a. t) vertunt 4b^{1. 2}. u) capientes 4b^{1. 2}. v) stagnum 4b^{1. 2}. w) insiliunt 4b. c^{1. 2}. 5a. x) armaturos 4b^{1. 2}. y) ita 4a. 5a; insiliunt 4b. c^{1. 2}. z) interemunt 4b^{1. 2}. 5a. a) regione 5a. b) Gothi- 35 cam semper 4c^{1. 2}. c) Remausum 4b^{1. 2}; Nē ausū 5a. d) hac in terris 5a. e) Carolus add. 4a (?). f) destruentes 4c^{1. 2}. g) regionis 4b. c^{1. 2}. 5a. h) vastant 4c^{1. 2}. i) remearunt 4c^{1. 2}. k) terram 5a.

Cap. 21. a) secundum 5a. b) plurimis 4b¹. c^{1. 2}. 5a. c) sic 4a; dirigit rell. d) sic 4a. 5a; praeproperans 4b^{1. 2}. c^{1. 2}. e) accessit 4a. f) dicioni 4a; dominatione 5a. g) maritimi 5a. h) munitionis 4b^{1. 2}. i) om. 4a. k) atque sita, ut infra, 4b. l) ita 4a. c^{1. 2}; Verimbria 4b^{1. 2}; 40 Verimbrea 5a. m) Expl. liber X. add. 5c; Expl. l. X. partiuncula add. 5c; uterque h. l. desinit.*

Cap. 22. a) temporibus 4b^{1. 2}. b) clavis 4b^{1. 2}. c) sepulcri 4a (?). d) vinculo 4b^{1. 2}. c^{1. 2}.

1) *L'Aude. R.* 2) *i. e. Abdéraman. Forte Iussef ibn-Abdéraman satrapes Narbonensis; cf. Breysig l. l. p. 82, n. 3.* 3) *Omar ibn-Chaled intellegitur. Machinas ex altera parte Amormacha nominis auctor quinti generis librorum satis insulse formavit.* 4) *Berre, quae ex monte Mont de 45 Corbiere dicto oritur, inter Narbonem et Leucatam fluit per vallem Corbariam. R.* 5) *Nîmes, Agde, Béziers.* 6) *Cointius, Ann. eccl. tom. V, p. 14, verba illius mense interpolata esse opinatus est, ita ut curriculo anni secundo primum scripta essent. At procul dubio menso emendandum atque secundo pro adverbio accipiendum est, ita ut idem significet ac denuo.* 7) *Verberie inter Compiègne et Senlis. R.* 8) *Vide V. Gregorii III, c. 14.* 9) *Cf. Cod. Carol. ep. 2 (Jaffé, 50*

magnis et infinitis legationem, quod antea nullis auditis aut visis^a temporibus fuit, memorato principi^b destinavit, eo pacto patrato, ut a partibus imperatoris^c recederet et Romano consulto¹ praefato principe^d Carlo sanciret. Ipse itaque princeps mirifico atque^e magnifico honore ipsam legationem recepit, munera^f praetiosa contulit atque cum^g magno^h praemio cum suis sodalibus missaⁱ, Grimone^k abbati Corbeinsis^l monasterio et Sigoberto^m reclusoⁿ basilicae^o sancti Dionisii martyris^p, itemque^q Roma limina sancti Petri et sancti Pauli destinavit^f.

(23). Igitur memoratus princeps, consilio obtinatum suorum expetito, filiis^a suis regna dividit. Idcirco primogenito suo^b Carlomanno^c nomine^d Auster, Suavia, que nunc Alamannia^e dicitur^f, atque Toringia sublimavit; alterius^g vero secundo^h filio iuniore Pippinoⁱ nomine Burgundiam^k, Neuster^l et Provintiam^m praemisitⁿ.

(24). Eo anno Pippinus^a dux, commoto exercito, cum avunculo suo Childebrando^b duce et multitudine primatum et agminum satellitum plurimorum Burgundia^{b*} dirigunt, fines regionum praeoccupant. Interim, quod dici dolor et meror^c est^d, sollicitatur^e ruina, in sole² et luna et stellis nova signa apparuerunt, seu et paschales^f ordo sacra- 740. tissimus turbatus fuit³. Carlus nimpe^g princeps^h Parisius basilicamⁱ sancti Dionisii martyris multa munera ditavit⁴, veniensque Cariciaco^{k.5} villa palatii^l super Isra fluvium, 741. valida febre correptus, obiit in pace, cuncta in giro regna adquisita. Rexit autem utrasque^m regna an. XXV Sⁿ. Transiit itaque 11^{o.6}. Kl. Novb., sepultusque est Pari- Oct. 22. sius basilica sancti Dionisii martyris^p.

Capp. 22—24. 4a. b^{1.2}. c^{1.2}. 5a.

Cap. 22. a) visus 4b^{1.2}. c¹. b) principe 4b^{1.2}. 5a. c) imperatoribus 4c^{1.2}. d) principi 4c^{1.2}. e) mirificoque m., m. al. superscr. ac 5a. f) munera — destinavit om., ab Igitur versus incipit 4a. g) pr. m. superscr. 5a. h) magna p̄mia 5a. i) misso 4c^{1.2}. k) Grimoni 4b^{1.2}. l) Corboensis 4b^{1.2}. m) Sigiberto 5a. n) reclauso 4b^{1.2}. o) baselice 4c¹; basilica 4c². p) martyr 5a. q) idemque 5a, corr.

Cap. 23. a) filius 5a, corr. b) m. al. add. 5a. c) Carolomanno 4b^{1.2}. d) ita 4a; nomen *rell.*: item *infra*. e) Alamania 4b¹. c¹. f) dicitur 5a. g) alterun 4b^{1.2}; alteri 4c^{1.2}. h) om. 4a (?). i) n. P. 4a. k) Burgundi(a)e 4b^{1.2}. c^{1.2}. l) Neūs 5a. m) Provinciam 4c^{1.2}. 5a. n) p̄fecit e corr. sec. m. 5a.

Cap. 24. a) Pippino 4b^{1.2} (*infra* Pipin. fere 4b¹). b) Childebrando 4b^{1.2}; Childebrande 5a. b*) Burgundiam 4a (?). c) memor 4b^{1.2}. d) ita 4a; om. *rell.* e) sollicitat (sollicitat 4c¹. 5a) r. (ruinam 5a) 4b^{1.2}. c^{1.2}. 5a. f) pascales 4b^{1.2}; paschalis 4c^{1.2}. g) ita 4a. 5a. h) princeps 4a. i) basilica 4b^{1.2}; baselica, ut *infra*, 4c¹; basileca 5a. k) Cariaco 4a; Caricieco 4b^{1.2}; Carieco 4c^{1.2}; Cariciaco m. al. corr. Carisiaco 5a. l) pallatii 4a, corr. m) utraque 4c². 5a. n) annis XXV, om. S 4b¹ (?). c^{1.2}. 5a. o) e corr. 5a. p) *desinunt codd.* 5, *exceptis libris* 5c. c*, qui supra p. 178, l. 24, defecerunt, et 5e, qui e codice quodam 4 suppletus integrum textum continet. Libro 5f haec clausula litteris uncialibus minio pictis addita est: Explicit historia rerum gestarum Carli maioris domus. Qui, bello Vinciaco habito, Ragemfredum victum fugavit. Et alia quam plurima fortiter et utiliter gessit.

Mon. Carol. p. 17): Coniuro te in Deum vivum et verum et ipsas sacratissimas claves confessionis beati Petri, quas vobis ad rogam direximus. V. Waitz, 'VG.' III², p. 83. 1) consultus pro consulatus; cf. *titulum apud Le Blant nr. 24, a. 552*: post consoltum. 2) Cf. *Luc. 21, 25*: erunt signa in sole et luna et stellis. Anno 741. nullam sol defectionem passus est, sed a. 740, die 1. Aprilis. Luna a. 740. bis defecit, diebus scil. 18. Mart. et 10. Septembr. 3) Anno 741, quo haec facta esse Breysig censuit, cyclis consentientibus, paschalis ordo nullo modo turbatus esse potuit, sed a. 740. id contigit; cf. 'N. Archiv' IX, p. 138. 4) Clippiacum d. 17. Sept. a. 741. S. Dionysio dono dedit; cf. DD. I, p. 101. 5) Quierny-sur-Oise. A. 741, d. 17. Sept. 'Careciaco villa in palatio' charta a Carlo basilicae S. Dionysii data est; cf. DD. I, p. 102. 6) In Ann. S. Amandi (SS. I, p. 10) Carlus Idibus Octob. defunctus esse dicitur, id quod Cointiis, Ann. eccl. V, p. 14. ita cum Fredegario

(111^a) (25). Chiltrudis^b quoque, filia eius, faciente consilio nefario noverce^c sue¹, fraudulenter per manus sodalium suorum Renum transiit^e et ad Odilonem^d ducem Bagoariis^e pervenit; ille vero eam^f ad coniugium copulavit contra voluntatem vel consilium fratrum suorum. Interea rebellantibus Wascones in regione Aquitania^g cum Chunoaldo duce, filio Eudone^{h. 2} quondam, Carlomannus atque Pippinus germani principes, congregato exercito, Liger alveum Aurilianisⁱ urbem transeunt, Romanos^k proterunt, usque Beturgas^l urbem accedunt, suburbana^m ipsius igne comburentⁿ, Chunoaldo duce persequentes fugant^o, cuncta vastantes, Lucca^s castrum dirigunt^p atque funditus subvertunt, custodes illius castrum capiunt^q; etenim victores existunt. Praedam sibi dividentes, habitatores eiusdem loci^r secum captivos duxerunt. Inde reversi circa tempus autumnii, 10 eadem^r anno iterum exercitum admoverunt ultra Renum^s contra Alamannos; sederuntque^s castra metati super fluvium Danuvii^t in loco nuncupante^{u. 6} ***⁶, usquequo habitatores Alamanni se victos^v videntes, obsides donant^w, iura promittunt, munera offerunt, et pacem petentes, eorum se ditione submitunt^x.

(112)^{743.} (26). Inde reversi, anno secundo regni eorum cognatus eorum Odilo^a dux Bagoariorum^b contra ipsos^c rebellionem excitat. Compulsi sunt generalem cum Francis in Bagoaria admoveri exercito; venientesque super fluvium qui dicitur Lech, sederunt super ripam fluminis uterque exercitus, hinc inde se mutuo videntes, usque ad quindecim diebus. Qui tantundem^d provocati inrisionibus gentes illius, indignatione commoti, periculo se dederunt per loca deserta et palustria, ubi mons transiunde^e nullatenus adherat^f. Nocteq^g inruentes, divisis exercitibus, eos improvisos^h occupaverunt; commissoque proelio, praedictus dux Odiloⁱ, cesso exercitu suo, vix cum paucis turpiter ultra^k Igne⁷ fluvium fugiendo evasit. His triumphis peractis^l, non sine dispendio multorum, tamen feliciter victores ad propria remeaverunt.

(113)^{744.} (27). Evoluto^a triennio^s, iterum Carlomannus confinium^b Saxanorum^c, ipsis rebellantibus, cum exercitu^d inrupit; ibique captis habitatoribus, qui suo regno adfinis esse videbantur, absque belli discrimini^e feliciter acquisivit, et, plurimos eorum Christo duce baptizatis^f, sacramenta consecrati fuerunt^g. Per idem tempore, rebellante Theudobaldo^h,

Capp. 25—27. 4a. b^{1. 2. 2}. c^{1. 2.}*

Cap. 25. a) inde ab h. l. numeros editores adiecerunt. b) Hiltrudis 4a. c) noverca sua 4b; 30 noverciit et ad, om. ce sue — tran 4c². d) Dodilonem 4b. c^{1. 2.} e) Baguarius 4b; Baioarius 4c^{1. 2.} f) om. 4c². g) Aquitaniae 4b^{2}. c². h) Eudono 4a; Theodone 4b^{1. 2.}; Theudone 4b^{2*}. i) Aurelianus 4b^{1. c²}. k) Romanus 4b. l) Biturcas 4b; Bituricas 4c^{1. 2.} m) sic 4a; suburbano *rell.* n) cōburent e corr. (?) 4a. o) fuga 4b. p) ita 4a; dirunt 4b¹; dirunt *rell.* q) eidem locis 4b; eiusdem locis 4c¹ (non 4c²). r) eodem 4c^{1. 2.} s) sederunt atque 4b. c^{1. 2.} t) Danuviae 4b; 35 Danuvie 4c¹; Danubii 4c². u) in loco qui nuncupatur hé. usque quo 4c². v) victus 4b^{1. 2.}; vinctos 4c¹. w) deder. 4a. x) sumittunt 4b^{1. 2.}*

*Cap. 26. a) Hodilo 4b. c^{1. 2.} b) Baioariae 4b. c²; Baioarie 4c¹; infra Baioaria 4b. c^{1. 2.} c) ipsum rebellum 4b^{1. 2.} d) tandundem 4b^{1. 2.}; tandem 4c². e) mons transcunde 4b^{1. 2.}; mos transeundi 4c^{1. 2.}; *malim pons.* f) sic 4a. b. g) noctuque 4c^{1. 2.} h) improvisus 4b^{1. 2.} i) Hodilo 40 4b. c^{1. 2.} k) om. 4c². l) proactis 4b^{1. 2.}*

*Cap. 27. a) evoluto pr. m. corr. evoluto 4a. b) confinio 4c^{1. 2.} c) ita 4a; Saxonorum *rell.* d) exercitum 4b^{1. 2.} e) discrimine 4c^{1. 2.} f) ita 4a; baptisma 4b; babtismatis 4c¹; baptismatis 4c². g) fuerint 4b^{1. 2.}; fuerant 4c². h) Teudebaldo 4a; Theodobaldo 4c¹; Theudebaldo 4c².*

composuit, ut Carlum d. 15. Octobr. mortuum, d. 22. in ecclesia S. Dionysii sepultum esse diceret. 45 Certe Fredegario maior fides habenda est; cf. Breysig l. l. p. 103. 1) Sunnehildis; cf. supra c. 12. 2) V. supra c. 13. 15. 3) Loches. R. 4) V. Ann. Lauriss. mai. a. 742 (SS. I, p. 134). 5) ultra Renum Ortenau partem Alamanniae esse, coniecit Hahn, 'Jahrbücher' p. 24, n. 1. 6) Loci nomen excidisse videtur. 7) Inn. R. 8) Agitur de a. 744. p. Chr. (cf. Mühlbacher, 'Regesten' I, p. 23) neque de a. 745, ut Hahn l. l. p. 171. statuit.

filium^a Godafredo^b duce¹, Pippinus cum virtute exercitus sui ab obsidione Alpium² turpiter expulit fugientem; revocatoque sibi eiusdem loci ducato, victor ad propria remeavit.

(28). Inde³ reversi praecelsi germani, sequente anno provocati^a coturno Wasconum, iterum usque ad Ligerem fluvium^b pariter adunati^c venerunt. Quod videntes Vascones, praeoccupaverunt, pacem petentes et voluntatem Pippini in omnibus exequentes^d, muneratum eum, a finibus suis ut rideret^e, precibus obtinuerunt. (114)
745.

(29). His^a ita transactis, sequente anno, dum Alamanni^b contra Carlomanno eorum fide^c fefellissent, ipse^d cum magno furore cum exercitu in eorum patria peraccessit et plurimos eorum, qui contra ipso rebelles^e existebant, gladio trucidavit. (115)
746.

(30). His itaque gestis, sequente curriculo annorum, Carlomannus devotionis causa^a inextinctu^b succensus⁴, regnum una cum filio suo Drohone^c manibus germano^d suo Pippino committens⁵, ad limina beatorum apostolorum Petri et Pauli Romam ob monachyrio^e ordine perseveraturus^f advenit. Qua successione Pippinus roboratur^g in regno. (116)
747.

(31). Eodem anno⁶ Saxones^a more consueto fidem, quam germano suo promiserant⁷, mentire conati sunt. Qua de causa, adento^b exercito, eos praevenire^c compulsus est; cui etiam reges^d Winidorum^e seu Frigionum^{f.8} ad auxiliandum uno animo convenerunt. Quod videntes Saxones, consueto timore compulsi, multi ex eis iam trucidati et in captivitate missi^g, regiones^h eorum ignequeⁱ crematis, pacem petentes^k, iure Francorum sese, ut antiquitus mos fuerat, subdiderunt et ea tributa quae Chlotario quondam prestiterant⁹ plenissima solutione ab eo tempore deinceps esse^l reddituros promiserunt. Ex quibus plurima multitudo videntes se contra impetum Francorum rebellare non posse, propriis viribus destituti, petierunt sibi christianitate^m sacramenta conferre. (117)

(32). Quo^a peracto^b tempore¹⁰, Baiarii consilio nefandorum¹¹ iterum eorum fide

Cap. 27—32. 4a. b^{1. 2. 2}. c^{1. 2.}*

Cap. 27. a) filii; una litt. ras. 4a; filiam 4b^{2. 2}; filio 4c². b) Godafredi 4b^{1. 2.}*

Cap. 28. a) provocato 4b; provocatis 4c^{1. 2.} b) flumen 4b. c^{1. 2.} c) adunatur 4b¹; adunantes 4c^{1. 2.} d) exsequentes 4b. c¹; obsequentes, pr. m. superscr. vel ex 4c². e) redierit 4b¹; rediret 4b^{2. c^{1. 2.}}

Cap. 29. a) versu ineunte 4a. b) Alamania 4b¹; Alamannia 4c^{1. 2.} c) fidem 4a. d) ipsi 4b^{1. 2.} e) rebellis 4b^{1. 2.}

Cap. 30. a) causam 4b^{1. 2. c^{1.} b) inextincto successus 4b. c) Drohone 4c^{1. 2.} d) germani sui Pippini 4c^{1. 2.} e) monachyrio 4b^{1. 2. c^{1. 2.} f) perseveraturus 4b^{1. 2.} g) roboratus 4b. c¹ (non 4c²).}}

Cap. 31. a) Saxonis 4b, ut infra. b) sic 4a. b (pro attento = directo); adunato exercitu 4c^{1. 2.} c) pervenire 4b. d) regis 4b^{1. 2.} e) Winidorum 4a. f) ita 4a. c¹ (ubi bis scr.). c²; Frigionem 4b^{1. 2.} g) messi 4b^{1. 2.} h) regionis 4b^{1. 2.} i) igneque 4b. k) petentis 4b^{1. 2.} l) se add. 4c^{1. 2.} m) christianitatem 4b^{2. 2}; christianitatis 4c^{1. 2.}*

Cap. 32. a) versu ineunte 4a. b) peracta 4b.

1) Alamanniae. R. 2) Vosagos montes Ruinart et Hahn, 'Jahrbücher' p. 66. 191. intellexerunt, at de Alpibus Suevicis ('schwäbische Alb') h. l. agi vidit Baumann; cf. quae Meyer v. Knouau scripsit in 'Anzeiger für Schweizerische Geschichte' 1881, p. 374. 3) Haec post rebellionem Alamannorum a Carlomanno sedatam (c. 29) gesta esse, censuit Hahn, 'Jahrbücher' p. 83 sqq. 4) Cf. Einhart. V. Karoli c. 2: Karlomannus, incertum quibus de causis, tamen videtur quod amore conversationis contemplativae succensus, operosa temporalis regni administratione relicta, Romam se in otium contulit. Accipitur inextinctu pro instinctu, ut expoliare pro spoliare in codd. Greg.; cf. SS. R. Merov. I, p. 928. 5) V. Waitz, 'VG.' III², p. 48. 6) Immo sequente anno 748; cf. Mühlbacher, 'Regesten' I, p. 28. 7) V. supra c. 27. 8) De hoc loco v. Hahn l. l. p. 218. 9) Cf. supra IV, 74: Quingentas vaccae inferendalis annis singulis a Chlothario seniore censiti reddebant. 10) Expeditionem Baiariam a. 749. factam esse, censuit Mühlbacher, 'Regesten' I, p. 28. 11) Griphonem et Saxorum et Baiariorum rebellionis auctorem Childebrandus religiose tacuit; cf. Hahn, 'Jahrbücher' p. 116. Mortem eius Nibelungus infra c. 35. narravit.

fefellunt et contra praefato principe eorum fide mentiti sunt. Qua de re, commoto exercito, cum magno^a agmine apparatu eorum patrias peraccessit^b. Ipsi vero terrore compulsi, ultra fluvium Igni cum uxores^c ac liberis eorum fugientes, et memoratus princeps super ripam Igni castra metatus, navale proelium^d praeparavit, qualiter eos ad internitionem persequeret^e. Quod^f videntes Bagoarii^g, eorum viribus se auxiliare non posse, legatos^h cum munera multa transmittunt et in eius ditione se subdantⁱ et sacramenta vel obsides donant, ut ne ulterius rebelles^k existant. Ipse vero duce Christo cum magno triumpho in Frantia^l ad propria sede feliciter remeavit; et¹ quievit terra a^m proeliis annis duobus.

(33). Quo tempore una cum consilio et consensu omnium Francorum missa relatione ad sede apostolica², auctoritate praecepta^a, praecelsus Pippinus electione totius Francorum^b in sedem regni cum consecratione episcoporum et subiectione principum una cum regina Bertradane, ut antiquitus ordo deposcit³, sublimatur in regno⁴.

(34). USQUE^a NUNC INLUSTER VIR CHILDEBRANDUS^b COMES, AVUNCULUS PRAEDICTO^c REGE PIPPINO, HANC HISTORIAM VEL GESTA FRANCORUM DILIGENTISSIME SCRIBERE PROCURAVIT. ABHINC AB INLUSTRE VIRO NIBELUNGO, FILIUM IPSIUS CHILDEBRANDO, ITEMQUE COMITE, SUCCEDAT AUCTORITAS.

(118)
753. (35). His^a transactis, sequente anno⁵ iterum Saxones^b eorum fidem, quod^c praefato rege^d dudum promiserant, solito more iterum rebelles^e contra^f ipso existunt. Unde²⁰ et Pippinus rex ira commotus, commoto^g omni exercitu Francorum, iterum Renum^b transacto, Saxonia⁶ cum magno apparatu veniens, ibique eorum patria maximeⁱ igne concremavit; et captivos tam viris^k quam feminis^l cum multa praeda ibidem fecisset et plurimos Saxones ibidem prostravisset. Convidentes^m Saxones, penitentia commoti, cum solito timore clementia regis petunt, ut pacem eis concederet, et sacramenta atque²⁵ tributa multaⁿ maiora^o, quam antea promisserant^p, redderent et numquam ultra iam rebelles^q existerent. Rex Pippinus Christo propitio cum magno triumpho iterum ad

Cap. 32. 33. 4a. b^{1. 2. 2}. c^{1. 2.} Cap. 34. 4a. Cap. 35. 4a. b^{1. 2. 2*}. c^{1. 2.}*

Cap. 32. a) magna 4b. b) proaccessit 4b^{1. 2.} c) uxores (?) corr. uxoribus 4a; uxoris hac 4b^{1. 2.} d) pr(a)emium 4b. e) persequeret (?) m. al. corr. persequeretur 4a; prosequerit 4b. 30 f) Quo 4b. c¹ (non 4c²). g) Baiarii 4b. c^{1. 2.} h) legatus 4b^{1. 2.} i) subdnt 4c^{1. 2.} k) rebellis 4b^{1. 2.} l) Fantia 4b^{1. 2.}; Francia 4c^{1. 2.} m) ad 4b^{1. 2.}

Cap. 33. a) percepta 4c^{1. 2.} b) Franci 4b; Franciae 4c^{1. 2.}

Cap. 34. a) Usque (versu ineunte) — auctoritas 4a tantum praebet. b) Childebrand 4a. c) p̄dict: reg: Pippin: 4a.

Cap. 35. a) His versu ineunte 4b. c^{1. 2.} b) Saxonis 4b^{1. 2.} c) quam 4c². d) regi 4c^{1. 2.} e) rebellis 4b^{1. 2.} f) c. i. om. 4a. g) commotu 4b^{1. 2.} c¹. h) Reno 4b². c¹. i) maximae 4b^{1. 2.} k) viros 4c². l) feminas 4a (?). m) quo videntes 4c¹; qđ videntes 4c². n) om. 4a. o) maiore 4b^{1. 2.} c¹; maiore 4c². p) sic 4a. q) rebellis existerunt 4b^{1. 2.}

1) Et q. t. a. p. a. d. c. 38. *repetita sunt; cf. Hahn, 'Archiv' XI, p. 828. Quievitque 40 terra a proeliis Ios. 11, 23. 2) Cf. clausulam quae dicitur de Pippino, SS. R. Merov. I, p. 465: Pippinus rex pius per auctoritatem et imperium sanctae recordationis domni Zachariae papae et unctionem sancti chrismatis per manus beatorum sacerdotum Galliarum et electionem omnium Franchorum — in regni solio sublimatus est. 3) Ann. Laur. mai. a. 750: Pippinus secundum morem Francorum electus est ad regem (SS. I, p. 138). Cf. Waitz, 'VG.' III², 45 p. 64; Hahn, 'Jahrbücher', p. 147. 4) V. Sickel in 'Forschungen zur Deutsch. Gesch.' IV, p. 440 sqq. 5) Annum non satis accurate indicatum esse, censuit Sickel l. l. p. 451. 6) De hac expeditione v. Ann. Laur. mai. a. 753 (SS. I, p. 138); Oelsner, 'Jahrbücher' p. 77.*

Reno ad castro cuius nomen est Bonna^a veniens. Dum haec ageretur, nuntius veniens ad praefato^b rege ex partibus Burgundie, quod germanus ipsius rege^c nomine Gripho^d, quod dudum^e in Vasconia^f ad Waiofario principe confugium fecerat, ad^g Theudeno^h comiteⁱ Viennense seu et Frederico Ultraiurano^k comite, dum partibus^l Langobardie peteret et insidias contra ipso praedicto rege pararet, Maurienna urbem^m super fluvium Arborisⁿ interfectus estⁿ. Nam et ipse^o superscripti comites in eo proelio pariter interfecti sunt.

(36). Per Ardinna^a silva ipse rex veniens, et^b Theudone^c villa² publica super (119) Mosella resedisset, nuntius ad eum veniens, quod Stephanus papa partibus Rome cum magno apparatu et multa munera, iam monte Iove³ transmeato^d, ad eius properaret adventum. Haec audiens rex, cum gaudio et laetitia et ingente^e cura recipere eum praecepit et^f filio suo Carlo ei obvius ire^g praecepit, qui usque ad Pontegone^h.⁴ 754, Ian. 6. villam publicam ad eius praesentiamⁱ adducere deberet. Ibiq; Stephanus papa Romensis ad praesentia^k regis veniens, et^l multis muneribus tam ipso rege quam et Francis largitus est, auxilium petens contra gente Langobardorum et eorum rege Aistulfo^m, ut per eius adiutoriumⁿ eorum oppressionibus vel fraudulentia de manibus eorum liberaret, et tributa vel munera, quod contra legis ordine ad^o Romanos requirebant, facere⁵ desisterent. Tunc Pippinus rex praefato Stephano papa apud Parisius civitate monasterio sancti Dionisii martyris cum ingenti cura et multa diligentia hiemare praecepit. Legationem ad Aistulfo rege Langobardorum mittens, petens ei, ut propter reverentia beatissimorum apostolorum^p Petri et Pauli partibus Romae hostiliter non ambularet, et superstitionas hac impias vel contra legis ordine causas, quod antea Romani^q numquam fecerant, propter eius petitione^r facere non deberent.

(37). Cumque^a praedictus rex Pippinus quod per legatos suos petierat non in- (120) petrasset, et Aistulfus hoc facere contempsit^b, evoluta anno, praefatus rex ad^c K. Mar. 754. Mart. 1. omnes Francos, sicut mos Francorum est, Bernaco⁶ villa publica ad se venire praecepit. Initoque consilio cum proceribus suis, eo^d.⁷ tempore quo solent reges ad bella procedere cum^e Stephano papa vel reliquas nationes, qui in suo regno^f commorabantur, et Francorum agmina partibus Langobardie cum omni multitudine per Lugdono^g Gallie et Vienna pergentes, usque^h Maurienna^l pervenerunt. Aistulfus rex Langobar-

Cap. 35—37. 4a. b^{1. 2.} 2^x. c^{1. 2.}

Cap. 35. a) Bona 4a. b) prefatum regem 4c^{1. 2.} c) regis 4c^{1. 2.} d) Grippo 4c^{1. 2.} e) quod dum 4b. c^{1. 2.} f) Guasconia 4b^{1. 2.}; Wasconia 4c^{1. 2.} g) a 4c^{1. 2.} h) Theudone 4b. c^{1. 2.} i) om. 4b. k) Ultraiorano 4c^{1. 2.} l) ita 4b^{2.} c^{1. 2.}; pa::: 4a; partes 4b¹ (?). m) urbe 4b^{2.} c^{2.} n) om. 4b^{1. 2.} o) ipsis 4b^{1. 2.}; ipsi 4c^{1. 2.}

*Cap. 36. a) Ardenna 4b; Ardoinna 4c^{1. 2.} b) ad 4b. c) ita 4a; Theudone *rell.* d) transmetato 4a. e) ingenti 4c^{1. 2.} f) et filio — praecepit *om.* 4c^{1. 2.} g) irae 4b^{1. 2.} h) Pontegone 4a; *scr.* Pontegune *ex charta Theudericus IV, DD. I, p. 84.* i) praesentia 4c^{1. 2.} k) praesentiam 4c^{1. 2.} l) *om.* 4a. m) Haistulfo 4a; Austulfo *corr.* Aistulfo 4c^{1.} n) de *add.* 4c^{1. 2.} o) ita 4a. b^{1.} c^{1.}; ab 4b^{2^x}; a 4c^{2.} p) *om.* 4b. q) Romam (Rome 4b^{2^x}) n. fecerat 4b. r) petitionem 4b.*

*Cap. 37. a) que om. 4b. b) contempsisset 4c^{1. 2.} c) a 4b. d) et tepr̄ 4a. e) proc. Stephanus 4b. f) suo *repetunt* 4b^{1. 2.} g) Lugduno 4b^{1. 2.} c^{1. 2.} h) ad *add.* 4c^{1. 2.}*

1) *Saint-Jean-de-Maurienne ad fl. l'Arche.* 2) *Diedenhofen.* 3) *Montjou, 'der grosse S. Bernhard.'* 4) *Cf. V. Stephani c. 25: Ipseque in palatio suo in loco qui vocatur Ponticone ad fere trium milium spatium descendens de equo suo, — — una cum coniuge, filiis et optimatibus eundem sanctissimum papam suscepit. Est Ponthion (Marne, arr. Vitry-le-François); cf. Longnon, 'Géographie de la Gaule' p. 405.* 5) *Cf. V. Stephani c. 6; Oelsner, 'Jahrbücher' p. 118.* 6) *Brennaco Ann. Mett., SS. I, p. 332; cf. Martens, 'Die Römische Frage' p. 32. Olim Braisne-sur-Vesle (Aisne, arr. Soissons) intellexerunt, at cf. Mühlbacher, 'Karol. Regesten' I, p. 33.* 7) *Cf. II. Reg. 11, 1: Eo tempore quo solent reges ad bella procedere; v. Oelsner l. l. p. 453.*

dorum haec audiens, commoto omni^a exercitu Langobardorum, usque ad clusas qui^b cognominatur valle Seusana^{c.1} veniens, ibi cum omni exercitu suo castra metatus est² et cum telis et machinis et multo apparatu, quod nequiter contra rem publicam³ et sedem Romanam apostolicam admiserat, nefaria^d nitebatur^e defendere. Et superscriptus rex Pippinus cum^f Maurienna cum exercitu suo resedisset^g, et propter angustia^h val- 5
 lium montes rupesque exercitus praedicto regeⁱ minime transire potuisset, pauci tamen montibus angustisque locis exrumpentibus^k usque in valle Seusana pervenerunt. Haec cernens Aistulfus rex Langobardorum, omnes Langobardos armare praecepit et cum omni exercitu suo super eos audaciter venit. Haec cernentes Franci, non suis auxiliis nec suis viribus liberare se putabant, sed Deum invocant et beati^l Petri apostoli ad- 10
 iutorem rogant; commissoque proelio, fortiter inter se demicantes. Aistulfus rex Langobardorum lesum cernens exercitum suum, terga vertit et pene^m omnem exercitum suum quod secum adduxerat, tam ducibusⁿ, comitibus vel omnes maiores natu gentis Langobardorum, in eo proelio omnes ammisit et^o ipse quodam monte rupis vix lapsus evasit, Ticinum urbem suam cum paucis venit. Igitur precelsus rex Pippinus, patrata, 15
 Deo^p adiuvante, victoria, cum omni exercitu vel multitudine agmina Francorum usque ad Ticinum accessit^q. Castra metatus est undique⁴, omnia quae in giro fuit^r vastans, partibus Italiae maxime igne concremavit, totam regionem illam vastavit, castra Langobardorum omnia diripuit^s et multos^t thesauros tam auri quam^u argenti vel alia quam plura ornamenta et eorum tentoria omnia capuit^v et cepit. Hec cernens Aistulfus rex 20
 Langobardorum, quod nullatenus se evadere^w potuisset, pacem per sacerdotes et obtimates Francorum petens, dictiones superdicto rege^x Pippino faciens, et quicquid contra Romanam ecclesiam vel sedem apostolicam contra legis ordine fecerat, plenissima^y solutione emendaret⁵; sacramenta et obsides ibidem donat, ut numquam a Francorum ditio- 25
 nes^z se abstraheret^a et ulterius ad sedem apostolicam Romanam et rem publicam hostiliter numquam accederet. Praefatus rex Pippinus clemens, ut erat, misericordia motus, vitam ei et regnum concessit^b, et multa munera Aistulfus rex^c partibus praedicto rege^d donat; nam et obtimates^e Francorum multa munera largitus est. His itaque gestis, Pippinus rex praedicto Stephano^f papa cum obtimatis^g suis et multa munera partibus Rome cum magno honore^h direxit et in sedem apostoli- 30
 cam incolomemⁱ, ubi prius fuerat, restituit. His transactis, Pippinus rex cum omni exercitu suo vel multis thesaris^k hac multa munera, Deo adiuvante, reversus est ad propria.

Cap. 37. 4a. b¹. 2. 2*. c¹. 2.

Cap. 37. a) om. 4c². b) quae 4b. c¹. 2. c) Suesana 4a; Seusiana 4b¹. 2; Swesiana 4b². 35
 d) nestariam 4b; nefariae 4c¹; nefarie 4c². e) nitabatur 4a. f) om. 4b. g) redisset 4b.
 h) angusta 4b. c¹. 2. i) regi 4c¹. 2. k) ita 4a; exrumpentibus 4b¹. 2; erumpentibus 4c¹. 2. l) sc̄m
 Petrum apostolum 4c². m) poene 4c¹. 2. n) quam add. 4c¹. 2. o) et — evasit om. 4a (non
Guelferb. Gud. 139). 4c². p) dei adiutorio 4a. q) peraccessit 4c¹. 2. r) fu:: 4a. s) dis-
 rupuit 4b¹. 2; dirrupit corr. disruptit 4b². t) multis thesauris 4b¹. 2. u) tam niri argenti 4b¹. 2; 40
haec om. 4b²; et pro quam 4c¹. 2. v) ita 4a. b¹. c¹. 2; rapuit 4b² (?). b²*. Cf. *infra p.* 189, 13:
 capuisset. w) evadare 4a. x) P. r. 4c¹. 2. y) plenissimam 4c¹. 2; solutionem 4b². c¹. 2.
 z) dict., ut *infra* 4b¹. 2; ditio- 4c¹. 2. a) abstraheret 4a. b) successit 4a. c) om. 4b. c¹. 2.
 d) regi *semper* 4c¹. 2. e) obtimatos 4b¹. 2. f) Stefano *h. l.* 4a. g) obtimates s. (sui 4b¹;
 suos 4b²) 4b¹. 2; optimatibus suis 4c¹. 2. h) onore 4a. i) incolom̄ 4a. k) ita 4a, ut *infra*. 45

1) Susa ad radices montis Cenisii; cf. Oelsner, 'Jahrbücher' p. 196 sqq. 2) Vit. Stephani c. 35. 3) i. e. imperatorem. R. V. Waitz, 'VG.' III², p. 237. 4) Eadem verba *infra p.* 187, 26. *repetita sunt*: castra metatus est undique et omnia quae in giro fuit vastavit. 5) Vita Stephani c. 37; Oelsner, 'Jahrbücher' p. 202.

(38). Sequentē¹ anno Aistulfus rex Langobardorum fidem suam, quod contra (121) rege Pippino^a promiserat, peccatis facientibus, fefellit. Iterum ad Romam cum exercitu suo veniens, finibus Romanorum prevagans^b atque regionem illam vastans^c, ad eccle- 756. siam^d sancti Petri² veniens, et domos^e, quos^f ibidem repperit, maxime igne concrenavit. Hec Pippinus rex cum per internuncios^g.³ hoc^h audisset, nimium furore et in ira motus, commoto iterum omni^k exercitu Francorum, per Burgundiam^l, per Cavalonnum^m.⁴ urbem et inde per Ianuamⁿ usque ad Maurienna^o veniens. Rex Aistulfus cum hoc repperisset, iterum ad clusas exercitum Langobardorum mittens, qui^p rege Pippino et Francos^q resisterent et partibus Aetalie^r intrare non sinirent. Rex Pippinus cum exercitu suo, monte Ciniso^s transacto, usque ad clusas, ubi Langobardi eum^t resistere nitebantur, perveniens: et statim Franci solito more, ut edocti erant, per montes et rupes erumpentibus^u in regno Aistulfo cum multa ira et furore intrant, Langobardos, quos ibi repperiunt, interficiunt; reliqui, qui remanserant, vix fuga lapsi evaserunt. Rex Pippinus cum nepotem^v suum Tascilone^w.⁵ Baiovariorum duce partibus Italiae^x usque ad Ticinum iterum accessit^y, et totam regionem illam fortiter devastans, et^z circa muros Ticini utraque parte fixit tentoria, ita ut nullus exinde evadere potuisset. Haec Aistulfus rex Langobardorum cernens, et iam nullam spem se evadendi speraret, iterum per supplicationem^a sacerdotum et obtimates^b Francorum veniam et pacem praedicto rege supplicans, et sacramenta, quod contra praefato rege dudum dederat hac^c contra sedem apostolicam rem nefariam fecerat, omnia per iudicio^d Francorum vel sacerdotum plenissima^e solutione emendaret. Igitur rex Pippinus solito more iterum misericordia motus, ad petitionem obtimatibus^f suis vitam et regnum iterato concessit. Aistulfus rex per iudicio^g Francorum vel sacerdotum thesaurum, quod in Ticino erat, id est tertiam partem, praedicto rege tradidit et alia multa munera maiora, quam antea dederat, partibus rege^h Pippino dedit. Sacramenta iterum vel obsides donat, ut amplius numquam contraⁱ rege Pippino vel proceris^k Francorum rebellis^l et contumax esse non debeat; et tributa, quod Langobardi ad rege^m Francorum a longo tempore dederuntⁿ.⁶, annis singulis per missos suos desolvere^o deberent. Praecellus^p rex Pippinus victor cum magnis thesaris^q et multa munera absque bellis eventu cum omni exercitu^r suo inleso^s ad propriam sedem regni sui remeavit incolumis^t. Et⁷ quievit terra a proeliis annis duobus.

Cap. 38. 4a. b¹. 2. 2*. c¹. 2.

Cap. 38. a) om. 4a. b) pvagans 4c¹. 2. c) vastam 4a. d) ecclesia 4b¹. 2. e) domus 4b¹. 2. f) quas 4c². g) internuncios corr. internuncios (!) 4a; innuntios 4b¹. 2; nuncios 4b²*. h) hec (?) 4a; om. 4c¹. 2. i) ita 4b¹. c¹. 2; om. 4a; cf. infra p. 187, 11: in ira commotus. k) omne e. 4c¹; omnem exercitum 4c². l) Burgundia 4b¹. 2. c¹. 2. m) Cavolonno 4b¹. 2; Cavilonno 4c¹; Cavillonno 4c². n) Geneva 4c¹. 2. o) Mauriennam 4b. p) q̄: 4a. q) Francis 4c². r) Italiae 4b. c¹. 2. s) sic 4a; Cinisio 4b; Cinisi 4c¹. 2. t) eras. 4a; ei 4c¹. 2. u) erumpentes 4c¹. 2. v) nepote suo 4b. c¹. 2. w) T. cum Baioarorum 4b; Baioariorum 4c¹. 2. x) Italia 4a. y) accesit 4a. z) eras. 4a. aa) supplicatione 4c¹. 2. b) ita 4a. b¹. 2; optimatum 4c¹. 2. c) quod add. 4b²*. c¹. 2. d) iudicia 4a; cf. infra n. g. e) plenissimam solutionem 4c¹. 2. f) optimatum suorum 4c¹. 2. g) iudici: 4a. h) regis Pipni 4c². i) contro regem 4a. k) ita 4a. b¹; proccres 4c¹. 2. l) retbelles corr. retbellis 4a. m) regem 4c¹. 2. n) ita 4a. b¹ (pr. m.); dederant vell. o) dissolvere deberet 4c¹. 2. p) ita 4a saepe; praecelsus vell. q) ita 4a. r) ercito corr. exercitu 4a. s) inlesu 4b¹. 2. c¹. t) incolomes 4b¹. 2. c¹.

1) De hoc loco v. Oelsner, 'Jahrbücher' p. 451 sq. 2) V. Oelsner, 'Jahrbücher' p. 259 sqq. 3) Georgium scilicet Ostiensem episcopum, Warncharium abbatem, Thomaricum, Comitum missos magnificos; cf. litteras quas ad Pippinum papa dedit, Cod. Carol. nr. 9 (Jaffé, Mon. Carol. p. 54). 4) Chalon-sur-Saône, Genf. 5) Tassilo Odilonis et Chiltrudis, sororis Pippini, filius erat; cf. Oelsner l. l. p. 264. Eius secessionem a Pippino (cf. Ann. Laur. mai. a. 763; SS. J, p. 144) Nibeungus praetermisit; cf. Oelsner l. l. p. 380. 6) V. supra l. IV, c. 45. 7) Cf. supra c. 32.

- (122) (39). Post haec Aistulfus rex Langobardorum, dum venationem in quodam^a silvam exerceret, divino iudicio de equo quo sedebat super quondam^b arborem proiectus, vitam et regnum crudeliter dignam^c mortem ammisit¹. Langobardi una cum consensu praedicto rege Pippino et consilio procerum suorum Desiderio^d in sedem regni instituunt². 5
- (123)^{757.} (40). Dum haec ageretur^a, rex Pippinus legationem Constantinopolim ad^b Constantino³ imperatore pro amicitias^c causa et salutem patrie sue mittens, similiter et Constantinus imperator legationem praefato rege cum multa munera mittens, et amicitias^d et fidem per legatos eorum vicinim^e inter se promittunt. Nescio, quo faciente, postea^f amicitias, quas inter se mutuo promisserant^g, nullatenus sortita est effectu. 10
- (124)^{760.} (41). His itaque gestis, et duobus annis⁴ cum terra cessasset a preliis, praedictus rex Pippinus legationem ad Waiofario^a Aquitanico principe mittens, petens ei per legatos suos, ut res ecclesiarum de regno ipsius, qui^b in Aquitania sitas^c erant, redderet, et sub immunitates^d nomine, sicut ab antea fuerant, conservatas esse deberent; et iudices hac exactores^e supra predictas^f res ecclesiarum, quod a^g longo tempore factum non fuerat^h, 15 mittere non deberet et Gotos praedicto rege, quod dudum Waiofarius contra legis ordine occiseratⁱ, ei solvere deberet et homines suos, quod^k de regno Francorum ad ipso Waiofario principe confugium fecerant, reddere deberet. Haec omnia Waiofarius, quod praedictus rex per legatos suos ei mandaverat, hoc totum facere contempsit. Igitur Pippinus rex invitus coactatus^l, undique contraxit exercitum et partibus Aquitaniae per pago Tre- 20 cassino usque Autisiodero^m urbem accessit. Inde ad Ligerem fluvium cum omni exercitu Francorum ad Masua⁵ vico in pago Autisioderense Ligeremⁿ fluvium transmeavit, per pago Biturivo^o usque Arvernico^p accessit; regionem illam pervagans, et^q maximam partem Aquitaniae igne^r concremavit. Waiofarius princeps Aquitaniae per legatos⁷ suos pacem supplicans, sacramenta vel obsides ibidem donat, et^s omnes iustitias, quos^t 25 praefatus rex Pippinus per legatos suos ei mandaverat, in placito instituto facere deberet. Rex Pippinus cum omni exercitu suo inleso reversus est^u ad propria.
- (125)^{761.} (42). Evoluto anno, id est anno decimo regni ipsius, omnes obtimates Francorum ad Dura^s in pago Riguerinse^a ad campo Madio pro salutem patrie et utilitatem Francorum tractandum, placito instituto, ad se venire praecepit. Dum haec ageretur, Waio- 30

Capp. 39—42. 4a. b¹. 2. 2*. c¹. 2.

Cap. 39. a) quadam 4c²; silva 4b¹. 2. c¹. 2. b) quandam 4c². c) corr. digna morte 4a, sic 4c¹. 2. d) Desiderium 4c¹. 2.

Cap. 40. a) agerentur 4c². b) ad regē C. imperatore 4a. c) amicitii: 4a. d) a. et om. 4b. e) vicissim 4b. c¹. 2. f) om. 4a. g) sic 4a. 35

Cap. 41. a) Waifar. et Waiofar. 4a; Waiofar. et Guaiofar. 4b; Waiofar. semper 4c¹. 2. b) que sec. m. 4a; quae 4c². c) sitae 4c². d) immuni(tates sec. m.) 4a; inmutantes 4b¹. 2; imunitati corr. imunitatis 4b²*; immunitatis 4c¹. 2. e) exactores 4b¹. 2. f) supradictas (om. prae) 4c¹. 2. g) om. 4a. h) fuerant 4b¹. 2*. i) occiserunt 4a. k) quos 4a. l) sic 4a; coactus rell. m) Autisiodero 4a. n) Legere 4b¹. 2; Ligere 4b²*. o) Biturico 4c¹; Bitturico 4c². p) Avernico 4b¹. 2; Arvernico, ut 40 infra, 4c². q) om. 4c¹. 2. r) om. 4a. s) ut 4c¹. 2. t) quas 4c². u) om. 4b.

Cap. 42. a) ita 4a; Riguerinsae 4b¹; Riguerense 4c¹. 2.

1) *V. Vit. Stephani* c. 48: infelix Aistulfus quodam loco in venationem pergens, divino ictu percussus defunctus est. 2) *V. Mühlbacher*, 'Regesten' I, p. 38. 3) *Copronymo R. De his legatis v. Oelsner*, 'Jahrbücher' p. 290. 4) *A. 758. Pippinus iterum contra Saxones pugnaverat, re infecta, ut videtur. Quam expeditionem Nibelungus silentio transiit; cf. Oelsner*, 'Jahrbücher' p. 322. 5) *Mesves (Nièvre, arr. Cosne, cant. Pouilly-sur-Loire); cf. Mühlbacher*, 'Regesten' I, p. 41. 6) *Le Berry*. 7) *Adobertus et Dadinus legati, Adalgarius et Eitharius obsides dicuntur in Ann. Laur. mai. a. 760; SS. I, p. 142*. 8) *Düren in pago Ripuariensi ad fl. Roer. R.* 45

arius, inito iniquo consilio, contra Pippino rege Francorum insidias parat; exercitum suum cum Uniberto^a comite Bitorivo^b et Bladino^c comite Arvernico, qui dudum ante anno superiore ad praedicto rege Pippino cum Bertelanno^d episcopo Bitorice^e civitatis missus fuerat et animum regis ad iracundiam nimium provocasset¹, cum reliquis comitibus clam hostiliter usque Cavallonnum^{f. 2} omnem exercitum suum transmisit et totam regionem illam, id est Agustidunensium^g usque ad Cavallonnum, igne concremavit^h, et suburbana Cavallonnum urbis, quicquid ibidem repperierunt, omniaⁱ vastaverunt. Melciaco^{k. 3} villam^l publicam incendio cremaverunt; cum multa spolia et praeda, nullo resistente, remeaverunt ad propria. Cum haec^m Pippino rege nuntiatum fuisset, quod Waiofarius maximam partem regni sui vastasset et sacramentaⁿ, quod ei dederat, fefelisset, nimium in ira commotus, iubet omnes Francos, ut hostiliter, placito instituto, ad Ligerem venissent. Commotoque exercito, cum omne multitudinem iterum usque ad Treacas accessit; inde per Autisioderum^o ad Nevernum urbis^p veniens, Ligeris fluvium transmeato, ad castro cuius nomen est Burbone⁴ in pago Bitorivo^q pervenit. Cumque in giro castra^r posuisset, subito a Francis captus atque succensus est; et homines Waiofario^s, quod ibidem invenit, secum duxit. Maximam partem Aquitaniae vastans, usque^t urbem Arvernam cum omni exercitu veniens, Claremonte⁵ castro captum atque succensum bellando cepit, et multitudinem hominum, tam virorum quam feminarum vel infantum plurimi, in ipso incendio cremaverunt. Bladino^u comite ipsius urbis Arvernico^v captum atque ligatum ad praesentia regis adduxerunt, et multi Vascones in eo proelio capti atque interfecti sunt. Igitur rex Pippinus, urbem captam hac regionem illam totam vastatam, cum praeda vel^w spolia multa, Deo auxiliante, inlesum exercitum, iterum remeavit ad propria^x.

(43). Factum est autem^a, ut, post quod^b Pippinus rex urbem Arvernam cepit hac regionem illam totam vastavit, sequente^c anno, id est anno 11. regni ipsius, cum universa⁽¹²⁶⁾ multitudinem gentis^d Francorum Bitoricas venit, castra^e metatusque^e est undique et omnia quae in giro fuit vastavit. Circumsepsit urbem munitionem fortissimam, ita ut nullus ingredi ausus fuisset aut ingredi⁷ potuisset, cum machinis et omni genere armorum, circumdedit ea vallo^f. Multis vulneratis plurisque^g interfectis fractisque^h muris, cepit urbem et restituit eam dicioni suae iure proelii⁸ et homines illos, quos Waiofarius ad defendendamⁱ ipsam civitatem dimiserat, clementiam^k suae pietatis absolvit; dimissisque^l reversi sunt ad propria. Uniberto comite vel reliquos Vascones^m, quos ibidem invenit, sacramentis

Capp. 42. 43. 4a. b^{1. 2. 2}. c^{1. 2.}*

Cap. 42. a) Huniberto 4a. b) Biturivo 4c^{1. 2.}, ut infra. c) Blandeno 4b. d) ita 4a. b¹; Bertelanno 4b²; Bertelando 4c^{1. 2.} e) Bituric., ut infra, 4c^{1. 2.} f) Cavallonnum 4b^{1. 2.}; Cavillonnum 4c¹; Cavillonnum 4c²; item infra. g) Agusdunensium 4b^{1. 2.}; Augusdunensium 4b^{2}. h) cremavit 4a; i. c. c. s. C. desunt 4c². i) om. 4c²; v. om. 4c¹. k) Melciaco 4b^{1. 2.} c^{1. 2.} l) villa publica 4c^{1. 2.} m) hoc 4b. c^{1. 2.} n) sacramento 4b^{1. 2.} c^{1. 2.} o) Autisioderum 4b^{1. 2.} p) urbem, infra castrum 4c². q) Biturivo 4a. r) castro 4b^{1. 2.} s) Waiofarii (Waifarii 4c¹) quos 4c^{1. 2.} t) post u. 17 versus vacant 4c², ubi urbem — ad propria l. 23. desunt. u) ita 4a. b¹; Bland. 4b^{2. 2*} c¹. v) Arvernens 4c¹. w) et 4a. x) praedia 4b^{1. 2.}*

Cap. 43. a) a. ut om. 4c². b) postquam 4c^{1. 2.} c) sequenti 4c^{1. 2.} d) gens 4a. e) que om. 4a. f) valde 4a; cf. Luc. 19, 43. g) pluresque 4c^{1. 2.} h) francisque 4b^{1. 2.}; francis per 4b^{2}. i) defendendum ipsa civitate 4b^{1. 2.} c^{1. 2.} k) dementiae 4b¹; clementiae 4b²; demencie 4b^{2*}. l) dimissisque 4b^{1. 2.}; dimissisque 4c^{1. 2.} m) Guasc. saepe 4b^{1. 2.}*

1) V. Oelsner l. l. p. 342. 2) Chalon-sur-Saône. 3) Mailly (dép. Saône-et-Loire); cf. Oelsner l. l. p. 348. 4) Bourbon-L'Archambault (Allier, arr. Moulins); cf. Mühlbacher l. l. p. 42. 5) Clermont-Ferrand. 6) Iisdem verbis castra — vastavit scriptor supra p. 184, 17. abutitur. 7) Cf. Iosue 6, 1. 8) Cf. 4. Reg. 13, 25; Waitz, 'VG.' III², p. 640, n. 1; Oelsner l. l. p. 131.

datis, secum adduxit, uxores eorum hac liberos in Frantia ambulare praecepit, muros^a ipsius Bitorice civitatis restaurare^b iubet, comites suos^c in ipsa civitate ad custodiendum dimisit^d. Inde cum omni exercitu^e Francorum usque ad castro^f qui vocatur Toartius^g·¹ veniens; cumque in giro castra posuisset, ipse castrus^h mira celeritate captus atque succensus estⁱ, et Vascones, quos ibidem invenit, una cum ipso comite secum⁵ duxit in Frantia. Pippinus rex Christo duce cum omni exercitu Francorum cum multa praeda et spolia iterum reversus est ad sedem^k propriam.

(127) (44). Facta² est autem longa altercatio inter Pippino rege^a Francorum et Waiofario^{a*} Aquitanico principe: Pippinus rex, Deo auxiliante, magis ac magis crescens et semper in se ipso^b robustior, pras^c autem Waiofarii et eius tyrannitas decrescens cotidie. 10 Waiofarius princeps semper contra praedicto rege Pippino insidias parare^d dissimulat, nam Mantione^e comite, consubrino^f suo, partibus Narbone^g cum reliquis comitibus transmisit, ut custodias, quod praedictus rex Narbonam propter gentem Saracenorum^h ad custodiendum miserat, autⁱ ad intrandum aut quando iterum in patria^k revertentur, capere aut interficere eos^l potuissent. Factum est, ut Australdus comis et Galemanius^m 15 itemque comis cum pares eorum ad propria reverterentⁿ. Sic Mantio una cum multitudine gente Wasconum super^o eos inruit. Fortiter inter se demicantes, praedictus Galemanius et Australdus ibidem Mantione cum universos pares suos, Deo adiuvante, interficiunt. Haec cernentes^p Wascones, terga verterunt, omnes equites^q, quod^r ibidem^r adduxerant^s, amiserunt; montes vallesque pervagantes, pauci tamen vix fugaciter^t 20 evaserunt. Ipsi vero cum multa praeda vel equites et spolia cum gaudio reversi sunt ad propria.

(128) (45). Dum his et aliis modis Franci^a et Wascones semper inter se altercarent, Chilpingus comis Arvernorum, collecto undique exercitu, in pago Lugdunense, in regno Burgundie^b ad praedandum^c ambulare nitebatur. Contra quem Adalardus^d comis 25 Cavalonensis^e et Australdus^f itemque^g comis cum pares eorum contra eum venientes et^h super fluvium Legeris^h fortiter inter se demicantes, statim Chilpingus comis in eo proelio a superscriptis comitibus occisus est, et multi, qui cum eo venerant, ibidem interfecti sunt. Haec videntes Wascones, terga verterunt; vix paucis silvis et paludibus ingressi evaserunt. Ammanugus comis Pectavensisⁱ, dum Toronico^k infestando praedaret, 30

Cap. 43. 44. 4a. b^{1. 2.} 2. c^{1. 2.} Cap. 45. 4a. b^{1. 2.} 2*. c^{1.}*

Cap. 43. a) murus 4b^{1. 2.} b) restaurari 4a. c) post s. 7 versus vacant; in ipsa — Aquitanico principe l. 9. desunt 4c^{2.} d) misit 4b. e) exercitus 4b^{1. 2.} f) castu corr. castum 4a. g) Toarcus 4b. c^{1.} h) crastus 4a, sed cras sec. m. scr.; castro 4b^{1. 2.} i) succ. \bar{r} vascones sec. m. scr. 4a. k) sic 4b. c^{1.}, cf. infra p. 189, 18; ad propria 4a. 35

Cap. 44. a) regem 4a (?). a) Vaif. 4a; Guaiof. 4b, ut infra. b) ipse corr. m. al. ipso 4a. c) pros 4a; pars vell. d) praeparare 4a. e) Manc. 4c^{1. 2.}, ut infra. f) cosubrini 4a. g) Narbona 4a; Narbonae 4c^{1.} h) Sarrac. 4b. c^{1. 2.} i) om. 4a; fortasse delet. 4b^{1.}; ad om. 4c^{2.} k) patriam 4c^{2.} l) om. 4a. m) Gal. pr. m. corr. Gall., ut infra, 4c^{1.}; Gall. 4c^{2.}; item infra cum 4b^{1. 2.} n) reverterentur 4c^{2.} o) sup corr. sup 4a. p) cernes 4a. q) quos 4c^{1. 2.} r) ibi 4a. 40 s) in medio versu desinit 4c^{2.}; sequens versus vacat. In marg. inferiore librarius adiecit: Non repperio plus. Sufficiat igitur hoc. t) fuga iter 4a.*

Cap. 45. a) Francis 4b^{1. 2.} b) Burgundio 4a. c) praedicandum 4b^{1.}; praeliandum 4b^{2.}. d) Adhaldardus 4a. e) Cavalenensis 4a. f) idemque 4b. g) et — demicantes om. 4b^{2. 2.*}. h) Lig. 4b^{1.} i) Pict., ut infra, 4c^{1.} k) Toronica 4b^{1. 2.}; Turonicam 4b^{2.*}.* 45

1) Thouars (Deux-Sèvres, arr. Bressuire); cf. Ann. Laur. mai. a. 762 (SS. I, p. 142); Mühlbacher l. l. p. 42. 2) 2. Reg. 3, 1: Facta est ergo longa concertatio inter domum Saul et inter domum David: David proficiens et semper se ipso robustior, domus autem Saul decrescens quotidie. Cf. Oelsner, 'Jahrbücher' p. 384. 3) i. e. equos. R. 4) Idemne qui supra c. 44. nominatur?

et^a ab homines^b Vulfardo^c abb.^d monasterio beati Martini interfectus est, et plures, qui apud^e eum ibidem venerant, cum ipso pariter ceciderunt; reliqui, qui^f remanserant, terga vertentes, pauci vix evaserunt. Dum haec ageretur, Remistianus, avunculus^g.¹ Waiofario^h, ad praedictum regemⁱ veniens, sacramenta multa et fide praedicto rege Pippino promisit, ut semper fidelis tam praedicto rege quam et filios suos omni tempore esse deberet. Rex vero^k Pippinus in sua dictione eum recepit et multa munera auri et^l argenti et preciosa vestimenta, equites et arma eum ditavit.

(46). Rex Pippinus castro cui nomen est Argentonus^{a,2} in pago Bytorivo^b a fun- (129)
damento miro opere in pristino statu reparare iussit; comites suos ibidem ad custo-
diendum mittens, ipso castro Remistanio^c ad Waiofario resistendum cum^d medietatem
pago Bytorivo usque ad Care^{e,3} concessit. Videns praedictus Waiofarius princeps Aquitaniae
Francicus, quod castro Claremonte⁴ rex bellando ceperat et Bytoricas^f caput Aquitaniae
munitissimam urbem cum machinis capuisset⁵, et inpetum eius ferre non potuisset:
omnes civitates, quas in Aquitania provintia dictioni^g suae erant, id est Pectavis⁶, Lemo-
vicas^h, Sanctonasⁱ, Petrecors^k, Equolisma vel reliquis quam plures civitates^l et castella,
omnes muros eorum in terra prostravit, quos postea praecellus^m rex Pippinus reparare
iubet et homines suos ad ipsas civitates custodiendum dimisit. Iterum eo anno cum
omniⁿ exercito suo praedictus rex Pippinus ad sedem propriam reversus est.

(47). Iterum sequente⁷ anno, commoto omni exercito Francorum, per Trecas, (130)
unde ad^a Autysiodero usque ad Nevernum urbem con^b omni exercito veniens, ibique
cum Francis et proceribus suis placitum suum campo Madio tenens. Postea, Ligere
transacto, Aquitania pergens, usque ad Lemodicas^c accessit, totam regionem illam
vastans, villas publicas, quae dictione^d Waiofario erant, totas igne^e cremare praecepit.
Totam regionem illam pene vastatam, monasteria multa depopulata, usque Hisando-
nem^{f,8} veniens, unde maxima^g parte Aquitaniae plurimum vinearum erat, coepit ac-
vastavit; unde pene^h omni Aquitania, tam ecclesias quam monasteria, divites et pau-
eres vina habere consueveruntⁱ, omnia vastavit et coepit. Dum haec ageretur, Waio-
farius cum exercito magno et plurima Wasconorum qui ultra Geronna^k commorantur,
quem antiquitus vocati sunt Vaceti^l, super praedicto rege veniens; set statim solito^m

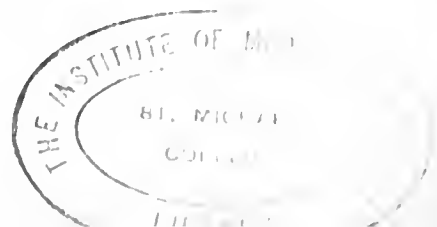
Cap. 45—47. 4a. b¹. 2. 2*. c¹.

Cap. 45. a) om. (?) 4a. b¹. b) omnes 4a. c) ita 4a. c¹; Guilf. corr. Guulf. 4b¹; Guulf. 4b²;
Guulf. 4b²*. d) abb 4a; abbate 4b¹. 2; abbati 4c¹. e) quia p̄ 4a. f) om. 4b¹. g) avul-
tus 4a, pr. m. corr. h) Guaiofario 4b¹; Guaiofarii 4b². 2*. i) rege m. al. corr. regē 4a.
j) om. 4c¹. l) om. 4a.

Cap. 46. a) Argentomis 4b¹. 2. c¹; Argentonis 4b²*. b) Butorivo (infra Bitorivo) 4b¹. 2;
Bytorivo 4c¹, item infra. c) om. 4c¹. d) om. 4a. e) Caro 4a. f) Bitoricas, ut infra, 4b;
Bytoricas 4c¹. g) dictione suae 4b¹. 2; ditione sua 4c¹. h) Lemovieas, ut infra, 4c¹. i) Sanctonis
4b¹. c¹; Sanctionis 4b²; Sancconis 4b²*. k) Petrecorg, Egolisma 4c¹; Petrogorium, Engolismam,
Ginnum cod. Guelferb. Gud. nr. 139. l) civitatis 4b. m) ita 4a, saepe. n) omni exercito
corr. exercitu) 4a.

Cap. 47. a) ita 4b. c¹; om. 4a; Autysiodoro 4b¹. 2; Autysiodere 4c¹. b) eum 4b. c¹.
Lim. 4b¹. 2. d) dictionis 4b¹. 2. e) om. 4a. f) Hissandonem 4c¹. g) maximam 4b. h) pone
mnis 4c¹. i) consueverat 4a; consueverunt 4c¹. k) ita 4a, ut supra c. 15; Garonnam 4b¹. c¹; Gar-
onnam 4b²; Garronnam 4b²*. l) Vaoceti 4b¹. 2; Vaocci 4b²*; Vacceti 4c¹. m) m. s. 4c¹.

1) Remistianus filius Eudonis erat; cf. infra c. 50. Erat itaque patruus non avunculus
Waiofarii. 2) Argenton-sur-Creuse. A. 766. demum Argentonus castrum reparatum videtur
esse; cf. Ann. Lauriss. mai. a. 766 (SS. I, p. 144). 3) Le Cher. 4) Cf. supra c. 42.
5) Cf. supra c. 43. 6) Poitiers, Lamoignon, Saintes, Périgueux, Angoulême. 7) De a. 763.
8) Yssandon interpretatus est Longnon, 'Atlas hist. Texte
pl.' I, p. 63; Issoudun (Creuse, arr. Aubusson, cant. Chénérailles), Mühlbacher l. l. p. 44.

more omnes Wascones terga verterunt^a, plurimi ibidem a Francis interfecti sunt. Hec cernens rex, persequi eum iubet, et usque ad noctem^b eum persequens, vix Waiofarius cum paucis qui remanserant fugiendo evasit. In eo proelio Bladinus^c comis Arverno-
rum, quem praedictus rex ceperat^{d.1}, postea ad Waiofarium confugium fecerat, in eo proelio interfectus est. Rex Pippinus, obpitulante Deo^e, victor extitit. Patrata^f 5 iterum victoria, cum magno triumpho iterum ad Degontio^{g.2} cum omni^h exercito Francorum ad Ligere veniens, inde per pagum Agustudinenseⁱ ad propriam sedem remeavit invictus. Waiofarius legacionem ad praedicto rege mittens, petens ei, quod Betoricas et reliquas civitates Aquitaniae provinciae, quod de manu eius praedictus rex abstulerat, ei redderet, et postea ipse^k Waioforius^l dictiones^m sue faceret; tributa vel 10 munera, quod antecessoresⁿ suos reges Francorum de Aquitania^o provintia exire consueverant^p, annis singulis partibus praedicto rege^q Pippino solvere deberet. Sed hoc rex per consilio Francorum et procerum suorum facere contempsit.

(131)
766. (48). Evoluto igitur anno, commoto omni exercito Francorum vel plurimum nationes^a, quod in regno suo commorabantur, usque ad Aurilianis veniens, ibi placitum 15 suum campo Madio, quod ipse primus pro^b campo Martio pro utilitate Francorum instituit³, tenens, multa munera^c a Francis vel proceris suis ditatus est. Iterum Ligere transacto, totam Aquitaniam pergens, usque ad Aginnum^{d.4} veniens, totam^e regionem illam devastans^f. Videntes tam Wascones quam maiores natu^g Aquitaniae, necessitate compulsi, plurimi ad eum venerunt, sacramenta ad^h eum ibidemⁱ donant^k, dictionis^l 20 sue faciunt. Ita omnem Aquitaniam provintiam nimiam^m vastatam, cum multa praeda hac spoliisⁿ per pago Petregorico^o et Equalismam^p, iam pene omni^q Aquitania adquesita, cum omni exercito Francorum iterum eo anno reversus^r est in Frantia cum suis omnibus.

(132)
767. (49). Iterum denuo sequente^a anno, commoto omni exercito Francorum, per pago 25 Trecasino^b, inde ad urbem Autisiodero veniens, ad castro qui vocatur Gordinis⁵ cum regina sua Bertradane iam fiducialiter Ligere^c transito, ad Bitoricas accessit^d; palacium sibi edificare iubet. Iterum campo Madio, sicut mos erat, ibidem tenere iubet; initoque consilio cum proceris suis, prefata regina Bertradane^e cum reliquis Francis hac comitibus fidelibus suis in praedictas Betoricas dimisit. Ipse praedictus rex cum reliquis 30 Francis et obtimatis^f suis persequendum Waiofarium perrexit^g. Cumque praedictus rex

Cap. 47—49. 4a. b¹. 2. 2. c¹.*

Cap. 47. a) veī 4a. b) nocte 4c¹. c) ita 4b¹. c¹; Plandinus 4a; Bland. 4b². 2. d) et add. 4c¹. e) Domino 4a. f) patrato, om. iterum 4a; parata i. 4b¹. 2. g) Denegontio 4a; Digontio 4c¹. h) ita 4b. c¹, cf. infra l. 13; c. magno e. 4a. i) Agustidunense 4c¹. k) ipso 4b¹. (vel ipse) 4b². 35 l) ita h. l. 4a; Guaioforius 4b¹; Guaioforius 4b². m) dictiones corr. dictionis 4a; ditionis 4b¹. 2; ditioni 4c¹. n) ante cesores 4a. o) Equitaniae provintiae 4a. p) consueverat 4b¹; consueverat 4b². q) regi 4b.*

Cap. 48. a) nationis 4b¹. 2; nationum 4c¹. b) per 4a. c) menera 4a. d) Anginnum 4a; Agennum 4c¹. e) pro add. 4b¹. 2; que add. 4c¹. f) de pr. m. superscr. 4a. g) natus 4a, corr. h) ad eum om. 4b. c¹. i) ibi 4b. k) donant e corr. 4a. l) ditionis 4a; ditionis sue se 4c¹. 40 m) nimium 4c¹; om. 4b. n) spolia 4b¹. 2. c¹. o) Pretectorico 4b¹; Praetectorico 4b²; Praetectoricam 4b²; Petreorigo 4c¹. p) Aequalismam 4b¹. 2; Egoalismam 4c¹. q) omne A. 4b¹; omnem Aquitaniam adquisitam 4b². r) c. s. o. r. e. i. F. 4b. c¹.

Cap. 49. a) sequento 4a, corr. b) Tregasino 4b¹. 2; Trecassino 4c¹; indet 4a. c) Legere, ut infra, 4b¹. 2. d) accersit 4a. e) Bertradanae, sed ae in litura scr. 4a. f) obtimatibus 4b; 45 obtimates suos 4c¹. g) ita 4a. c¹; ire perrexit 4b, ut infra p. 192, 11.

1) V. supra c. 42. 2) Digoïn (dép. Saône-et-Loire); cf. Oelsner, 'Jahrbücher' p. 399. 3) Ad a. 755. id referunt Ann. Mosell. (SS. XVI, p. 495) et Petav. (SS. I, p. 11). Cf. Waitz, 'VG.' III², p. 561; Oelsner, 'Jahrbücher' p. 295. 447 sqq. 4) Agen. 5) Gordon prope Sancerre interpretatur Cointius. R. Cf. Mühlbacher l. l. I, p. 47.

osum Waiofarium persequente^a non repperiret, — iam tempus hiems erat, — cum omni exercito ad Betoricas, ubi praefata regina Bertradane^b dimiserat, reversus est^b.

(50). Dum hec ageretur, Remistianus, filius Eudone^a quondam, fidem suam, quod (133) praedicto rege^b Pippino promisserat^c, fefellit, et ad Waiofarium iterum veniens, dictionis^d rege^e faciens^e. Quod Waiofarius^f cum magno gaudio eum recepit et adiutorem sibi contra Francos vel praedicto rege eum instituit. Superscriptos^g Remistianus contra praedicto rege et Francos seu custodias, quas ipse rex in ipsis^h civitatesⁱ dimiserat, nimium infestus accessit et Bitorivo^k seu et Limoticino^l, quod ipse rex adquisierat, vastando nimium vastavit, ita ut nullus colonus terre ad laborandum tam agris quam vineis scolere^m non audebant. Praedictus rex Pippinus in Betoricas per hiemenⁿ totum annum regina sua Bertradane in palatium resedit. Totum exercitum suum per Burgundias^o ad hyemando^p mittens, natale^q domini nostri Iesu Christi vel sanctam^r epiphania^s in Betoricas orbem^t per consilio episcoporum vel sacerdotum venerabiliter celebravit.

768.
Jan. 6.

(51). Evoluto igitur eo anno, cum in Betoricas resederet, mediante Febroario^a, (134) omnem exercitum suum, quem in Burgundia ad hyemandum miserat, ad se venire praepit; initoque consilio, contra Remistagnum^b insidias parat. Hermenaldo^c, Beringario^d, Ghislardado et Uniberto^e comite Bitorivo cum reliquis comitibus et leodibus^f suis ad osum Remistianum^g capiendum clam^h mittens, predictus rex Pippinus cum omni exercitu Francorum iterum ad persequendum Waiofarium ire destinavit. Bertrada regina Burgundianis veniens et inde navale evectioe per Ligere fluvium usque ad Sellus castroⁱ super fluvium ipsius Ligere perveniens. His itaque gestis, nunciatum est regi, quod Amormuni^k suos, quos^k dudum ad Amormuni^l regi^m Saracinorumⁿ miserat^t, post tres annos ad Marsilianam reversus fuisset; legationem predictus^o Amormuni rex Sarracinorum ad praefato^p rege cum multis muneribus secum adduxerat. Quod cum conpertum regi fuisset, Amormuni suos ad eum direxit, qui eum venerabiliter reciperent et usque ad Sellus civitatis^q ad hyemandum^r ducerent. Igitur suprascripti^s comites, qui ad Remistagnum^t capiendum missi fuerant, per divino iudicio et fidem regis capiunt^u et legatum ad praesentiam regis cum uxore sua adduxerunt. Quem^v statim rex Uniberto et Ghislario^w comite Betoricas civitate ipso Remistagnum in patibulo eum suspendi^s iussit. Praedictus rex Pippinus usque ad Ieronnam^x accessit; ibi Vascones, qui ultra Garonna commorantur, ad eius presentia venerunt et sacramenta et obsides praedicto rege promittunt, ut semper fideles partibus regis^y hac filiis suis Carlo et Carlomanno omni tempore esse debeant. Et aliae^z multe quam plures ex parte Waiofarii ad eum venientes

(134)
768.
Feb. 15.

Capp. 49—51. 4a. b¹. 2. 2*. c¹.

Cap. 49. a) persequendo 4c¹. b) om. 4a.

Cap. 50. a) Iudone 4b. b) regi 4a (e corr.). 4b. c¹. c) sic 4a. d) ditioni 4b¹. 2; ditioni 4c¹. e) ita 4a. f) Waiofarium 4a. g) superscriptus 4b; supra scriptus 4c¹. h) ipsas 4b¹. 2. c¹. i) civitates (?) corr. civitates 4a. k) Biturivo 4a. c¹. l) Litooticino 4a; Lemodicino 4c¹. m) ita 4a. b¹. c¹. n) ita 4a. b¹. 2; hiemem 4c¹. o) Burgundiam 4b. c¹. p) yemando 4a; hiemandum (infra iem.) 4c¹. q) natalem 4c¹. r) sancta 4b. c¹. s) apud 4b; apud 4c¹. t) urbem 4b. c¹.

Cap. 51. a) ita 4b¹. 2. c¹; Feb 4a. b) Remestanium 4c¹, et sic deinceps. c) Ermenoldo 4a, d) no m. al. scr. d) Berengario 4c¹. e) Chuniberto 4b¹. 2. f) leudibus 4b. c¹, ut infra. g) ita 4a; Remistagnum 4b. h) clamitans p. 4b¹; dunctans (?) p. 4b²; mittens (om. clam) 4b²*. i) ita 4b¹. 2. c¹; Ieronnam 4a. k) quo 4b¹. 2. l) Amor muni 4a. m) regegi 4a. n) Sar(r)acenorum miserat 4b. c¹. o) praedictu 4b¹; praedictus (?) 4b²; praedicti 4b²*. p) praedicto pr. m. corr. praefato 4a. q) civitatem 4b. c¹. r) yem. 4a. s) superser. 4b. t) Remistragnum h. l. 4b¹. 2. u) accipiunt 4b¹. 2. v) que 4a. w) Ghyselario 4b¹. 2; Ghiselario 4b²*. x) Garonnam 4b. c¹. y) re 4b¹; regi 4c¹. z) alii multi 4c¹.

1) Cf. supra c. 42. 2) Cf. p. 192, n. 2. 3) i. e. *cmir-almuncnyu* = dux fidelium; cf. Longnon, 'Géographie' p. 574 n. 4) Anno scilicet 765; cf. Oelsner l. l. p. 396. 5) De hac poena v. Waitz, 'VG.' IV², p. 506.

et dictionis sue facientes^a; rex vero Pippinus benigniter eos in sua dictione recepit. Waiofarius cum paucis per silva^b qui vocatur Edobola¹ in pago Petrocoreco^c latitans^d, huc illucque vacatur^e incertus. Prefatus rex Pippinus ad Waiofarium capiendum insidias iterum parat. Inde ad regina sua ad Sellus² veniens, legationem Sarracenorum, quod ad Mettis ad hyemandum^f miserat, ad^g Sellus castro ad se venire praecepit, et 5 ipsi Saraceni munera, quod^h Amormuni transmiserat, ibidem presentantⁱ. Iterum rex ipsos^k Sarracinos, qui ad eum missi fuerant, munera dedit et usque ad Marsilia¹ cum multo honore^m adducere praecepit. Sarracini vero navale evectioe per mare reduntⁿ ad propria^o.

(135) (52). Precellus^a rex Pippinus iterum de Sellus castro^b cum paucis ad persequen- 10 dum Waiofarium eo anno iterum^c perrexit et usque ad Sanctonis^d mira celeritate primus cum paucis venit. Cum hoc Waiofarius audisset, solito^e more terga vertit. Rex Pippinus in quattuor^f partes comites suos^g, scaritos et leudibus suis ad persequendum^h Waiofarium transmissitⁱ. Dum hec ageretur, — ut adserunt, cosilia^k regis factum fuisset^l, — Waiofarius princeps Aquitaniae a suis interfectus est. Praefatus rex Pippinus, 15 iam totam Aquitaniam adquesitam, — omnes ad eum venientes dictionis sue, sicut antiquitus fuerat, faciunt, — cum magno triumpho et victoria Sanctonis^m, ubi Bertrada regina resedebat, veniens.

(136) (53). Dum Sanctonis praefatus rex venisset et causas pro salute^a patriae et utilitate^b Francorum tractaret, a quedam febre vexatus, egrotare cepit³; comites^c suos ac 20 iudices ibidem^d constituit. Inde per Pectavis^e usque ad Thoronis^f urbem ad monasterium^g beati Martini confessoris accessit; ibique multa elemosina^h tam ecclesiisⁱ quam monasteriis vel pauperum^k largitus est, et ausilium^l beati Martini petens, ut pro eius facinora Domini misericordia deprecare dignaretur. Inde promovens, cum praedicta regina Bertradane et filios suos Carlo et Carlomanno usque ad Parisius ad monasterio^m 25 beati Dionisiⁿ martiris veniens; ibique moratus est aliquandiu^o. Cernensque^p, quod vite periculum evadere non potuisset, omnes proceres^q suos, ducibus vel^r comitibus Francorum, tam episcopis quam sacerdotibus ad se venire precepit. Ibique una cum consensu^s Francorum et procerum suorum seu et episcoporum regnum Francorum, quod ipse tenuerat, equali sorte inter predictis filiis suis Carlo et Carlomanno, dum^t adhuc 30 ipse viveret, inter eos divisit: id est Austrasiorum regnum Carlo seniore filio regem^u instituit; Carlomanno vero iuniore^v filio regnum Burgundia^w, Provincia et Gotia^x, Alexacis^y

Capp. 51—53. 4a. b¹. 2. 2*. c¹.

Cap. 51. a) *eras* 4a. b) *silvis* 4a. c) *Petraecorrego* 4b^{1.2}; *Petrecorego* 4c¹. d) *laucans* 4a; l. et huc illuc (*om. que*) 4b. e) *vagatus* 4a. f) *yem.* 4a. g) *ad* — *transmiserat om.* 4a. 35 h) *quam* 4c¹. i) *presentatit* 4a; *praesent* 4b^{1.2}. k) *om.* 4a. l) *Massilia* 4c¹. m) *honore* 4a. n) *sic* 4a. b¹. o) *propria* 4a, *pr. m. corr.*

Cap. 52. a) *ita* 4a, *saepe.* b) *castra* 4a. c) *i. irae p.* 4b. d) *Scātonis* 4a. e) *soliti* 4a. f) *quattuor* 4a. g) *om.* 4b. c¹. h) *perquirendum* 4b. c¹. i) *sic* 4a. k) *consilium* 4b²; *consilio* 4c¹. l) *ita* 4b; *fuisse* 4c¹; *om.* 4a. m) *Scantonis, mox Scātonis* 4a. 40

Cap. 53. a) *salutem* 4b^{1.2}. c¹; *patrię* 4a. b) *utilitatem* 4c¹. c) *comite* 4a. d) *ibi* 4a. e) *Pict.* 4b. f) *Toronis* 4b^{1.2}; *Turonis* 4c¹. g) *monasterio* 4b^{1.2}. h) *elemosinae (?)* 4a. i) *ecclis* 4a. k) *pauperes* 4c¹. l) *ita* 4a. m) *monasterium* 4c¹. n) *Dionisii* 4b. c¹. o) *aliquamdiu* 4c¹. p) *cernensque* 4a, *corr.* q) *proceros* 4b; *procer(ibus?) su(is?)* 4c¹. r) *cum* 4a. s) *ita* 4b; *conso* 4a; *consensum* 4c¹. t) *dun* 4a. u) *regnum* 4b. v) *iuniore pr. m. corr.* 45 *iuniori* 4a; *iuniori rell.* w) *Burgundi(a)e et Provinciae (om. et Gotia)* 4b. x) *Gotiae* 4c¹. y) *Alesasis* 4b^{1.2}; *Alesans* 4b²; *Alaesacis* 4c¹.

1) 'La forêt de Ver', ut monet Valesius. R. 2) Ibi pascha celebravit; cf. Ann. Laur. mai. a. 768 (SS. I, p. 146), ubi locus Sels vocatur. Est Chantoceaux (Maine-et-Loire, arr. Cholet) teste A. Longnon, 'Géographie de la Gaule' p. 575. 3) Cf. Ann. Laur. mai. a. 768. 50

et Alamaniam^a tradidit; Aquitania provincia, quam ipse rex adquesierat, inter eos divisit^{b.1}. His gestis, rex Pippinus post paucos dies, ut dolus est ad dicendum, ultimum diem et vitam simul caruit; sepelieruntque eum praedicti reges Carlus et Carlomannus^c, filii ipsius reges^d, in monasterio Sancti Dionisi^e martiris, ut ipse voluit, cum magno^f honore. Regnavitque ann. 25².

(54). His transactis, praedicti reges Carlus et Carlomannus unusquisque cum (137) leodibus suis ad propriam sedem regni eorum venientes, instituto placito initoque consilio cum proceribus eorum, mense Septembrio^a die dominico 14. Kl. Octobris^{b.3}, — Sept. 18. Carlus ad Novionem^{c.4} urbem et Carlomannus ad Saxonis⁵ civitate^d —, pariter uno die a proceribus eorum et consecrationem^e sacerdotum sublimati^f sunt in regno^g.

Cap. 53. 4a. b¹. 2. 2*. c¹. Cap. 54. 4a. b¹. 2. 2*.

Cap. 53. a) Alemania 4a. b) d. rex. His, sed r. vix perspici potest; rex ante P. in marg. eadem m. suppl. 4c¹. c) Carlomanus 4a. d) regis 4b. c¹. e) Dionisii 4b¹. 2. c¹; Dyonisi 4b². f) hic desinit 4c¹ (f. 135), extremo folio exciso. Finem Chiffletius ex editione quadam, ut videtur, adiecit.

Cap. 54. a) Sep^t 4a. b) Oct^b. 4a. c) Noviomen 4a. d) civitatem 4a (e corr.). b. e) consecratione 4b. f) sublimatis in r. 4b¹. 2. g) Expl. liber X. hist. Franc. add. 5e.

1) De hac divisione v. Sickel, *Acta Karol.* p. 245 sq.; Waitz, 'VG.' III², 97. Nibelungus non rettulit, quis Neustriam acceperit; cf. Sickel l. l.; Oelsner, 'Jahrbücher' p. 420. 523 sq.
2) Numerus minus accurate computatus est: a. enim 741. maior domus factus 27. a. Pippinus Francis praefuit.
3) Ann. Lauriss. mai. a. 768 (SS. I, p. 146) diem 7. Id. Oct. tradunt, quem praefendum esse, censuerunt Breysig l. l. p. 68; Oelsner l. l. p. 424; Mühlbacher l. l. p. 51.
4) Noyon. 5) Soissons.

A P P E N D I X.

I. HISTORIA DARETIS FRIGII DE ORIGINE FRANCORUM.

Codicibus Fredegarii 4, qui continuationes continent, historia quaedam Daretis Frigii de origine Francorum post verba Labaion ann. 8, c. 4. lib. II. inserta est¹, quae quamquam magnam partem e Darete excerpta, non tamen ut inutilis oblivioni danda est. Sermonem enim cum composita sit eius simili, quem in priore² Childebrandi continuationis parte deprehendimus, clausulae quae c. 34. in uno 4a exstat fides comprobatur: Usque nunc inluster vir Childebrandus comes, avunculus praedicto rege Pippino, hanc historiam vel gesta Francorum diligentissime scribere procuravit. Itaque Pippini avunculus primus Fredegarii continuati auctor habendus est, neque qui ad a. 736. historiam perduxit anonymus³. Fabula autem haec de origine Francorum post Daretem excerptum Romanorum originem ex Hieronymo haustam continet. At ad Iuliam familiam progressus scriptor hanc Francorum genealogiam protulit: Pherecides, inquit, genuit alium Frigionem. — Qui Frigio genuit Franco et Vasso. Haec fabulosa cum iis valde conveniunt, quae in *Cosmographia Ethici*, ed. Wuttke c. 102. 103. tradita sunt. 15

Opusculum unum Paris, 'Romania'. Paris. 1874, p. 138—144. e codicibus 4a*. 4b². 4c¹ edidit. Nos quidem codicibus 4a. 4b¹. 4b²*. 4c³ et Guelferbyitano, Gud. nr. 139⁴ (W) usi sumus neque ea negleximus quae decessor noster textui subiecit. Attulimus autem e 4a omnia, at quod ad reliquos codices pertinet, quae singuli peculiariter praebebant suppressimus. Librum praestantissimum 4a in orthographicis quoque 20 plerumque secuti sumus, nisi quod h. omissam restituimus.

De libello strictim disseruit Joly, 'Benoit de Sainte-More et le roman de Troie' ('Mémoires de la société des antiquaires de Normandie' 1869, Vol. XXVII, p. 662 n.). B. K.

3.^a HISTORIA DARETIS^b FRIGII DE ORIGINE FRANCORUM. 25

Eodem⁵ itaque^c tempore apud Graecorum regna, quae instar mare magnum girata vel sita sunt, regnum primum et maximum Pelias celebris habebatur, omnesque reges Graecorum, quasi imperio subiacentes, eius consilio oboedientes gerebant. Eratque ei proximus ex fratre genitus iam defuncto suprestis^d nepusque illius regis Iason nomine, vir egregius atque efficax, strenuus quippe et procerus, utilis valde consilio, corde et 30 animo ferocissimo. Cui Peleas rex, avus eius, invidia molebatur ob industriam ipsius, circa eum corde duplici^e machinabatur, eo quod de stirpe eius nullus tam sapiens et velocissimus ortus fuisset. Vocavitque eum et ait ei: 'Pellem inauratam audio mire magnitudinis, opere inaudito et incennarrabile pictam apud Colcos. Quicumque enim de semini^f meo inde^g illam mihi quolibet ingenio vel qualibet arte deferre potuerit, 35

Hist. Daretis. 4a. a*. b¹. 2. 2*. c¹. 3. W.

a) ita 4a*. b¹. c¹; III. 4b²*; V. 4c³; om. 4a. b) Daretis 4a. a*. c) om. 4a. a*. d) ita 4a; sup.:stis, sec. m. superscr. er 4b¹. e) duplici corr. 4a. f) ita 4a; semine vell. g) ita 4a. a* (?); illam (e corr. ille 4b¹) inde 4b¹. 2. c¹. 3. W; inde om. 4b².*

1) V. supra p. 45. 2) Cf. 'N. Archiv' VII, p. 513 sq. 3) Cf. 'N. Archiv' VII, 40 p. 515. 4) V. supra p. 14. 5) Daretis Phrygii de excidio Troiae historia a Franco ita immutata est, ut e memoria illum haec scripsisse verisimile sit.

ipse post me regnum meum obtinebit atque successor existit'. Erant itaque Colci gens valida, sevissime durata^a, arma bellica iugiter ferentes^b. Audiens haec Iason, sic respondisse fertur avo: 'Coacerva^c mihi bellatorum exercitum apparatu armatorum; tu enim nosti Colcos saevissimos atque crudeles, animo feroce procedentes ad proelium'. Congregavit itaque Peleas cunctum exercitum suum^d, ut irent cum Iason^e ad belligerandum adversus Colcos, deditque consilium principibus suis, ut Iason primus cum suis sodalibus ad bellum procederet, donec^f occumberet, illi vero navale evectione recederent. Sed hos dolos Iason, ut erat versutissimus, scire potuit. Nam quoadunato exercito, mare magno cum trieribus¹ magnoque apparatu navium² ingressus, vento aquilone contrario recesserunt a recto itinere^g et venerunt ad Simoentam portum^h, ubi³ Simoes fluvius Troianorum mare magnum ingreditur. Illinc egressi de navibus, castra metati sunt iuxta mare magnum. Haec audiens Laudemon, pater Priamo, rex Troianorum, advenisse navale evectione Grecorum exercitum advenisseⁱ in terram suam, Priamum regem, filium suum, cum hostile^k apparatu contra eos perrexit^l. Iason vero deprecabatur regem Troianorum, ut iter praeberet eis, absque ulla^m calumnia vel damnietateⁿ.⁴ aut conflictu hostium suorum ire in Colcos. Ille^o autem noluerunt atquiescere^p, sed cum grande iniuria repulerunt^q eos^r. Itemque Iason cum grande altercatione recessit de via recta. Iterum navibus ascendit, recuperato vento meridiano, iterato cursu navium, pervenit, ut coeperat, in Colcos; illosque inparatos atque inscius^s, Iason matutina vigilia cum hostile exercitu super eos inruit. Sed^t principes et consiliarios Peleae, avo suo, ante se ad pugnam ire compulsus est. Colci vero prostrati atque devicti in manu Iason et exercitui eius corruerunt. Iason quoque victor existens, civitates eorum coepit atque vastavit pellemque inauratam invenit avoque suo in Gretia cum magna praeda atque spolia multa deportavit; narravitque avo suo iniuriarum suarum labores atque pericula, quod ei in itinere contigerant, maximae^u Troianorum insidie, Laodemon^v et Priamo, filio suo^w, quanta calumnia sua^x apud eorum exercitum in itinere perpassi sunt. Peleas rex haec audiens, convocans ceteros reges Grecorum, narravitque eis omnia per ordinem; pellemque inauratam ostendit et iniurias Troianorum, qualiter inrogavissent contra exercitum suum in via, cuncta disposuit. Illi quoque haec audientes, indignati sunt contra regem Troianorum. Anno insecuto, commoto exercito magno Grecorum, navium multitudinem coacervatam finibus^y Troianorum, illisque ignorantibus atque nescientibus, fraudulentem ex utrisque partibus hostibus circumdati, Troianos ex parte depraedant^z. In predio regale sororem Priamo rege, filia Laodemonis regis, Hesionam nomine, pulchram nimis, elegantem atque decoram valde repperiunt ipsamque captivatam cum magna praeda et multa spolia in Gretiam perduxerunt. Laudemon nimpe et Priamus munera multa per legatos miserunt propter pefatam^a puellam, sed illi rennuentes reddere noluerunt. Nuntius^b quippe revertentibus, qui missi fuerant, haec omnia Laudemon et Priamo referentes dixerunt. Illi enim audientes, moleste acceperunt, indigne ferentes.

Hist. Daretis. 4a. a¹. b¹. 2. 2¹. c¹. 3. W.

a) dura 4c¹. 3. W. b) ferenter *sec. m. corr.* ferens 4b¹; ferens 4b². 2¹. c) Coacervamus bell. 4a. d) *om.* 4a. a¹. e) *ita* 4a; Iasone *rell.* f) d. o. *om.* 4a. g) itine *sec. m. corr.* itinere 4a. h) portam *corr.* portum 4a. c³. i) *sec. m. expunxit* 4a, *om. reliqui libri.* k) hostile *pr. m.*, ostili *sec. m.* 4a, ubi *semper* ost. l) misit 4a (*sec. m. superscr.*), b². W; direxit 4c³. m) illa 4a. n) contrarictate 4c¹. 3. o) illi 4a (*e corr.*), 4a¹. p) *sic* 4a. q) rupulerunt 4a; repulit 4c¹. 3. r) cum. Idemque 4c¹. 3. s) *ita* 4a; inscios *rell.* t) per *suppl. Paris.* u) maxime 4a; maxima 4a¹. v) *ita* 4a; Laudamon *pr. m. corr.* Laudemon 4b¹; Laudemon 4b². w) *ita* 4a; sui *rell.* x) sua *habet solus* 4a. y) adeunt *add.* 4c¹. 3. z) deprehendant 4a. a) pefatam *sec. m. corr.* pefatam 4a. b) *corr.* nuntiis 4a. b¹.

1) *Joly l. l. p. 662 n.* 2) *Cf. Paris l. l. p. 132.* 3) ubi — ingreditur *apud Daretem non exstant; cf. Paris l. l. p. 132.* 4) *Idem quod damnum; cf. Marculfi Form. I, 32: calumnia aut repeticione vel damnietate — — non pertimiscant habere.*

Ineunte anno, sicut mos erat apud reges Grecorum, in^a quibus in unum congregati Machedoniam urbem metropolim diem festum Iovem consecraverunt¹, sicut Iudaei mos erat Deum^b sacrificare Hierosolima^c, hii reges magni^d de cunctis partibus Gretiae^{d*} convenerunt illuc: Peleas² et Iason², nepus eius, Agamemnon et Memnon², frater eius, Achax et Palamides, Achillis et Triptolemus^{e. 3}, Menelaus atque Polippus⁴, Castor itaque⁵ et Pulox^f, Alea^{g. 5}, qui primus tabularum usu repperit, et ceteri reges minores ad diem festum eorum cumvenerunt^b sacrificare Iovem. Audiens haec Alexander, filius Priamo, a Troia egressus, hostium multitudinem sumens, naves magnas ascendit, per Mediterraneum mare ad Citeriam insulam regis Memnoni^{i. 2} palatium peraccessit, ubi Helena^k regina sua dea^l Minerva^m diem festum exhibebat. Alexander autem, filius Priamo, 10 Helenam reginam speciosam valde ab hostibus circumdans cum thesauris suis, eam rapuit ob vindictam amite sue Haesioneⁿ, quam Greci captivatam tenebant et nolebant reverti^o; cum navale evectione cum praefata Helena Troia^p urbe remeavit. Quibus conpertis, reges Grecorum nimis moleste acceperunt, uxorem regis Memnon inclitam fuisse a liberibus^q Priamo captam. Tunc invicem congregati in unum, consilio accepto, 15 ex cunctis partibus Gretiae omnia regna mutuo consentientes congregant, navium quopia^r coacervant, arma bellica infinita sumentes, mare transfretantes, usque Troianorum finibus occupaverunt, rogantes, ut Helenam reginam redderent. At ille renuntiantes, aiunt: 'Reddite nobis consanguineam nostram Haesionam, quam indigne ducentes captivastis, et nos reddimus Helenam'. Illisque indignantibus, invicem processerunt ad 20 bellum et 10 an. bella gesserunt. Erantque filii Priamo rege ex matrona nobile quendam nomine Hecuba: primogenitus^s Hector elegantissimus atque procerus, ad pugnandum gignarus^t atque egregius, uxorque eius nomen^u Andromaca decora atque strenua; secundus filius eius Alexander, qui Helenam rapuit; tertius Troilus vir fortissimus, expeditus ad bellum; quartus Deifob^v; quintus Achimaycus decorus aspectu et corpore 25 aquilino. Filias^w enim illius^x, — Polixima^y senior nuncupata, Casandra iunior, — pulcherrimas^z itaque^a hac decoras^b. Commissoque certamine pugnatorum, 15 reges Grecorum adversus Priamo^c regem Troiae et filios eius memoratos hac populum eius. Prima^d die in primo proelio pugnavit Hector, filius Priamo^e, contra Grecorum exercitum a mane usque ad vesperam, et ceciderunt de Grecis 85 milia^f, de Troianis 32 milia. Tunc in 30 crastinum invicem petierunt ex utrisque partibus indutias et hospites^g dederunt mutuo,

Hist. Daretis. 4a. a. b^{1. 2.} c^{1. 3.} W.*

a) i. q. om. 4c^{1. 3.} W (ubi in unum quippe c.); habent 4a. a*. b; delevit Paris. b) dñm 4a. c) in H. 4a*. c¹ (?). c³. d) post m. ras. de cunctis, ut videtur, 4a. d*) Graeciae 4a. e) Tripolemus 4b^{1. 2.}. f) Pelox sec. m. corr., quae in marg. add.: Pelox hic primum tabularum usum repperit 4a. 35. g) Alete 4a*; Helea 4b^{1. 2.}; Helena 4b^{2*}; Aleas 4c³. h) ita 4a; conv. rell. i) ita 4a; Memnon 4b^{1. 2.} c³, item infra. k) Elen. semper 4a. l) ita 4a. a* (ubi d. f. desunt). 4b^{1. 2.}. m) Minervae 4a. n) ita 4a; Hesonae 4b¹; Hesione 4b^{2*}; Hiesonie 4c³. o) ita 4a. a*; reddere 4b^{1. 2*}; reddi 4c³. p) ad (ad sec. m. add.) Troiã urbē 4a; Troiana 4c^{1. 3.}. q) ita 4a; i. f. a liberis Priami c. 4a* (?). W; inclitam :::::::::::::: Priamo captam, superscr. sec. m. rebus fuisse a 4b¹; i. f. alibi (a add. 4b^{2*}) rege 40. P. c. 4b^{2. 2*}; inclinatam fuisse et cum suis rebus ab Alexandro, Priami filio, captam 4c^{1. 3.}. r) quopia sec. m. corr. copiã 4a. s) promogenitus (prim. corr. m. rec.) 4a. t) ita 4a; ignar. pr. (?) m. corr. gnar. 4b¹. u) ita 4a; nomine rell. v) ita 4a; Deifobus 4b¹; Deiseb 4b^{2*}. w) ita 4a. b^{1. 2.} c¹; filia 4a*. b^{2*}; filie 4c³. x) eius 4a. y) ita 4a. a*; Poloxena 4b. c¹; Polixena 4c³. z) ita 4a. b^{2.} c¹; pulcherrimae 4b¹; pulcherrima 4b^{2*}. a) ita 4a; ita 4a* (?); om. rell. b) ita 4a. c¹; 45. decoratas 4b^{1. 2.}; decora 4b^{2*}; decorae 4c³. c) ita 4a. d) ita 4a; Primo rell. e) ita 4a. b¹. f) LXXXV 4a, ut plerumque. g) pro obsides; v. 'N. Archiv' VII, p. 513.

1) Similia Colluthos et Iohannes Malalas narrant de Menelao, de regibus Graecorum Dictys; cf. Paris l. l. p. 133. 2) V. Joly l. l. p. 662 n. 3) Rectius Neoptolemus. Paris. 4) Plane ignotus est. Paris. 5) De Palamede alearum inventore, etsi iam supra commemoratur, 50. cogitavit Paris l. l. Cf. Plin., H. Nat. VII, §. 202.

ut facerent exequias et plangerent hac sepelirent mortuos suos^a; feceruntque ita. Denuo bellum commissum est, pugnavitque Haector cum agmine Grecorum. Derexerunt acie et pugnaverunt a mane usque^b solis occasum et ceciderunt ex parte Grecorum quinquaginta tria milia, de Troianis 30 milia 315^c. Petierunt demum indutias terum sepeliendi eorum mortuos. Iterum convenerunt ad bellum: Haector cum Troianis contra reges et populo Grecorum. In ipso certamine corruit Ajax rex cum tribus principibus regalibus, fortissimus^d Grecorum. Corruerunt itaque in ipsa aciae ex Grecis 20 milia 204, quos ipse^e recensuerunt, de Troianis 62 milia 107 et petierunt indutias iterum et fecerunt planctum magnum et fluerunt^f Aiacem principem cum reliquis principibus 30 diebus. Rursumque, reparatis viribus, Palamides rex et Achillis contra Haectorem et Troianos: Haector Palamidem occidit. Habebat autem memoratus rex Palamides^g lorica^g auream indutam; cumque inclinasset se Haector, ut ipsam lorica^g detraheret, Achillis^h exⁱ adverso veniens, percussit Hectore^k inclinato, detrahente spolia, in renibus suis gladio nec opinato^l inruitque^m eum atque occidit. Et surrexit tumultus magnus in utrumqueⁿ populo, et petierunt itemque indutias, et sepelierunt Greci Palamidem et^o Troiani Hectorem et planxerunt eos 30 diebus; et denique commissum est bellum. Tunc induit Troilus lorica^p fratris^p Hectoris, sicut gigans, ut mortem fratris ulcisceret; et pugnaverunt tota die illa. Et cecidit ibi Polippus rex^q Grecorum optimus cum duobus principibus in manus Troilo^r, et ceciderunt in illa acie de exercito Grecorum 18 milia et 23^s, de Troianis 25^t milia 26 et dederunt invicem mutuo^u hospites^v et sepelierunt mortuos suos. Tunc dedit Agamemnon rex consilio sapientior ceteris, ut, exceptis hospitibus^v, reverterentur ad terram suam. Cui respondit Achillis, dicens: 'Ecce! parentes et proximi nostri hic tumulati quiescunt, qui in manibus Troianorum corruerunt, et nos absque victoria recedimus? Alioquin, en, moriar, donec mortem parentum meorum ulciscar, qui interfecti sunt'. Iterum ergo^w cohortantur ad bellum, Troilusque cum Troianis occurrit. Inlisque^x magis hac magis confligentibus, tribus diebus et tribus noctibus in seditionem^y versi, innumerabile multitudine ceciderunt ex utraque parte: de Grecis 145 milia virorum forcium, de Troianis 122^z milia educencium gladium^z. Percussitque Achillis^a Troilo in inguine lancea, et corruit mortuusque est. Levavit autem eum Achillis ob vindictam percussorum in curru suo, trahensque corpus propius, girabat civitatem Troiam. Ascendit itaque Hecuba, mater eius, super murum civitatis cum filiabus suis Polixinam et Casandram. Coniurata est Achille, dicens: 'Aduro te, Achillis, per deos deasque. Ego do tibi auri talenta ad staturam^b instar filio tuo Troilo, ut reddas mihi corpus eius nec^c trahas regale semine^d per bivios platearum'. Ille haec audiens, dixit: 'Conglutinata est^e enim anima mea in aspectu filiae tuae Polixinae. Da mihi illam in sponsione, et reddo tibi corpus filii tui et faciam tibi, ut recedat exercitus Grecorum a populo isto et a civitate tua^e hac'. At illa ait^f: 'Ecce!

Hist. Daretis. 4a. a^a. b¹. 2. 2^a. c¹. 3. W.

a) om. 4a. a^a. b) usque ad occasum 4a. c) ita 4a. b¹. c³; 316 4b²*; 200 4b². c¹; 215 Paris. d) ita 4a. b¹. 2^a. c³. e) ita 4a; ipsi rell. f) ita 4a semper; fleu. rell. g) ita 4a; a. l. rell. h) Achilles 4a, corr. i) om. 4b¹. 2^a. k) sec. m. corr. Hectore 4a. l) nocopinato 4a; non opinato 4a^a. m) in add. 4b²*. c³ (om. 4a. b¹). n) utramque corr. 4a. o) om. 4a. p) ita b¹. 2. c¹; fratri sec. m. corr. fratris sui 4a. q) rex — principibus om. 4a^a. r) ita 4a. b¹. 2. c³. s) XLVIII & XXII 4a. t) 25 milia 25 4a; 75 milia 26 (et 27 4b²*) 4b². 2^a. u) ita 4a; h. m. v) osp. fere 4a. w) om. 4a^a (?). c¹. 3 et Paris. x) ita 4a; Ill. rell. y) reditionem 4a. z) 112 4b¹. c³. W; 113 4b²*. a) Acillis sec. m. corr. Achilles 4a. b) statuarum 4a; statuarium (statuariam 4c³) rell. c) ne 4a. d) ita 4a. a^a (?); semin 4b¹; semen 4b²*. c³. e) om. 4a. c³. f) dixit 4b². c¹.

1) Potius Polypoetes. V. Joly l. l. p. 662 n. 2) Iudic. 8, 10: caesis centum viginti milibus bellatorum educencium gladium; Paris l. l. p. 130. 3) Cf. Genes. 34, 3; 1. Reg. 18, 1; Paris l. l. p. 130.

sexta die dacae^a Diane sacrificare disponamus^b; tu vero veni ad consulendum illuc
 absque viris sanguinum et insidiatoribus hostium. Ego^c vero sciscitabor^d deos meos et
 dabo tibi eam ad uxorem'. At ille credidit his verbis et reddidit cadaver Troilo, et
 sepelierunt cum in regale maosoleo flueruntque super eum fletu magno. Hecuba ergo
 narravit haec omnia, quae gesta fuerant^e cum Achille pro disponionem^f filie suae, 5
 Priamo viro suo et Alexandro filio suo. Alexander vero dixit patri suo et matre:
 'Ecce! in concupiscentia^g puelle, sororis nostrae, exarsit cor Achille. Praeparemus ei in-
 sidias in templum Dianae deae nostrae'. Eratque in ipso templo extra portam civitatis
 pinna solarii in latibulum ad consulendum seniores templi. Ubi^h Alexander ob necem
 fratrum suorum insidiaturos cum viris fortissimis armatos dolos praeparabat Achilli. 10
 Veniens autem Achillis ad placitum diem constitutumⁱ, ut praefatam puellam uxorem^k
 copularet, templum Diane ingressus, puellam ibidem repperit. Inruit in faciem eius,
 coepit deosculare eam, ignorans insidias Alexandro, fratre^l eius. Alexander quoque, —
 non ille magnus Machedo^m, qui postea ortus fuitⁿ, sed hic filius Priamo, — a tergo
 veniens Achilli, inruit cum sotiis super eum et quasi durissimo lapide vix potuerunt 15
 superare et incidere corpus eius. Tamen^o omnibus membris desectis, arma, gladium
 ipsius non valebant abstrahere de manu eius. Illo vero mortuo, illi civitatem ingressi
 sunt. Audiens haec Agamemnon rex, quod fortissimus eorum Achillis deceptus esset
 ac mortuus, clamore magno strepens^p, hortabat^q recedere populum. Cui resistens
 Triptolemus, filius Achillis, dicens: 'Ecce! pater meus, qui mortuus est, praecedebat vos 20
 in omni certamine atque victoria; non vultis, ut vindicetur sanguis eius? Poenitus
 ego^r vivens^s hinc non revertar, si non potuero necem illius ulciscere'. Consenserunt-
 que ei^t viri bellatores et parentes eius. Sepelierunt enim Achilli et fluerunt eum
 30 diebus. Itemque circumdederunt cum tubis et strepitu magno suburbana civitatis.
 Egressusque est Deifobus, filius Priamo, ad pugnandum contra eos. Fuit in ipso cer- 25
 tamine grandis strages populi^u, et ceciderunt de Grecis 115 milia et 53^v, de Troianis
 corruerunt 70 milia 603, ut populus recensuit. Tunc cum paucis, qui remanserant,
 vulneratus ab hostibus Deifobus, ingressi sunt civitatem. Ab his vulneribus mortuus^w
 est praefatus Deifobus, sepelieruntque eum parentes sui iuxta fratres suos. Tunc Eneas
 et Olixis Priamo domestici dixerunt: 'Ecce! nos modo superatos videmus; filii tui magni- 30
 fici viri mortui sunt. Audi consilium nostrum: Datis hospitibus et mutuo acceptis, loqua-
 mur ad Agamemnon regem et sapientes Grecorum, — clemens est enim^x ipse rex, —
 demusque eis munera multa et Helenam reddamus, et recedant a nobis'. Audivit itaque
 Priamus consilium eorum. Quo audito, Agamemnon consensit haec omnia. At illi
 retulerunt regi^y. Audiens quoque Alexander, ait: 'Ante moriar quam Helenam reddam'. 35
 Achimachus^z quoque dixit, iunior frater: 'Ecce! fratres mei viri egregii, qui pugnave-
 runt pro vobis et uxores vestras et thesauris^a vestris, mortui corruerunt; et vos horta-
 mini ad pacem? Nequaquam, sed, recuperatis viribus, iterum bellaturi erimus'. Quibus
 auditis, Olixis et Aeneas indignati sunt. Egressus vero Olixis dixit ad regem Greco-
 rum: 'Non consentiunt nobis maiores civitatis, sed, si parcetis nobis, et omnia, quae 40
 a nobis pertinere videntur, faciamus^b ingenio, ut, patrata victoria, civitas tradatur in

Hist. Daretis. 4a. a*. b¹. 2. 2*. c¹. 3. W.

a) deae 4c³; om. 4b. b) ita 4a; disponemus 4b¹. 2*; dispomus, *superscr.* ni 4c³. c) E. v.
 s. d. m. e. d. t. e. a. u. om. 4c³. d) scitabor deos (*pr. m. corr.*) 4a. e) fuerat 4b¹. 2*. f) ita 4a;
 disponione *rell.* g) concupiscentie 4a. h) ita 4a. a*; ibi 4b¹. 2*. c³. i) constitutum 4a. 45
 k) uxoret 4a. l) ita 4a; fratris *rell.* m) Macedo 4b¹. 2*. c³. n) fuerit *corr.* fuit 4a. o) T. o.
 m. d. a. g. i. n. v. a. d. m. e. om. 4c¹. 3. p) stupens 4b². c¹ (*non* 4b²*). q) ita 4a; horta-
 batur *rell.* r) ergo 4b¹. 2*. s) veniens 4a. t) om. 4a. u) populorum 4c¹. 3. v) 54 4b¹. 2*.
 4c³. W; et .III. 4c¹; de Tr. — 603 om. 4b². c¹ (*habet* 4c³). w) mortus 4a, *corr.* x) om. 4b.
 y) i e *corr.* 4a. z) ita 4a. c³; Aichimachus 4a*. c¹; Aichimadius 4b¹. 2; Achimadius 4b²*. a) sic 4a; 50
 thesauros vestros (*vester* 4b¹) *rell.* b) sic 4a; faciemus *rell.*

manus vestras'. Quibus auditis, promiserunt foedus. Nocte media, fraude facta^a Olixae et Aeneae, signum inauditum et excogitatum in similitudine capitis aequi super^b murum apparuit¹; et, apertas portas urbis, intruerunt super Priamum et liberos eius nec pepererunt ullam^c animam ex eis. Helenam namque receperunt; Haectoris enim filii per aliam portam fugerunt et liberati sunt. Eneas quoque^d abscondit in turrem urbis Polixinam et Casandram, filias Priamo. Triptolemus autem requisivit Polixinam, pro qua Achilles*, pater eius, mortuus fuerat. Dixitque Agamemnon rex: 'Ubinamque est illa puella?' Eneas ait, nescire se. Olixis vero invenit eam et adduxit ad regem. Dixit rex^e ad Enean^f: 'Quare mentitus fuisti pro hac puella? Recede cum omnia, quae tua sunt, ab^g hac urbe; non manebis illic amplius'. Polixinam itaque Triptolemo tradidit. Ille duxit eam ad tumulum patris eius iugulavitque eam ibi et ait: 'Recipe² puellam, pater, pro qua vitam caruisti; in futuro uxorem possideas eam'. Greci nimpe coeperunt Troiam urbem et ignem succenderunt eam et cum multa spolia reversi sunt³. Eneas vero cum Casandra, filia Priamo, et omne familia sua veniens Albanorum fines, et habitaverunt ibi^h. Famosissimus, gignarusⁱ namque nec non et sevissimus belligerator, nimirum^k enim^l superbus hac crudelis, praesidium⁴ Albanorum, ubi nunc^m magna Hier. Roma urbisⁿ est, posuit^o. Qui tantam impietatem exarsit in superbiam, ut nullus^p proximi parentis aut indigene^q vel orfani seu viduae praeter liberos aut crudelissimos consiliarios umquam pepercit^r. Qui⁴ ob tantam impietatem a Deo percussus ictum^s Hier. fulminis interiit. Iulius⁵ Proculus, proximus eius, regni sedem suscepit fundavitque Iuliam gentem usque in aevum.

Adeo^t ad Pherecidas^u indolem^v prepropere^w revertamur⁶. Pherecidas genuit alium Frigionem. Idem Frigio solertissimus in robore armatoria extetit, annos 63^x principatum gentis suae rexit. Belligerator valedissimus cum vicinis regionibus demicans, usque Dalmaciae fines proeliando vastavit. Qui Frigio genuit Franco et Vasso⁷ elegantissimis pueris adque efficaces. Defuncto igitur Frigione iuniore, genitore eorum, itidem ger-

*) *Pr. m. in marg. add. 4c³*: Hic Achilles discipulus fuit Chironis centauri, cui timoratus ita eanebat: 'O dii, date animabus parentum meorum omnem felicitatem, qui mihi substituerunt doctorem, quem I(oco) patris haberem' (*cf. Ov. Fast. V, 412*).

Hist. Daretis. 4a. a. b¹. 2. 2*. c¹. 3. W.*

a) *ita 4a. a* (?)*; facta 4b¹. 2*. c³. b) *ita 4a. a* (?)*; supra 4b. c¹. 3. c) *ullum pr. m. corr. ullam 4b¹*; ulle anime 4b². c³. d) *autem 4a.* e) *ita 4a. W*; dixitque *rell.* f) *sic 4a.* g) *a. l. u. om. 4c³.* h) *in 4c¹ dimidia pagina vacat, quare Paris asteriscis liatum significavit. At meliores codd. tenorem servant.* i) *ita 4a*; ignarus 4b¹ (*ubi i delet.*). 4b². 2*. k) *Nimi:um 4a*; nimium 4b² (?) c³. l) *om. 4c¹. 3.* m) *non 4a.* n) *ita 4a*; urbe 4b¹; urbs 4b²; *om. 4c³.* o) *posita 4a. a*.* p) *ita 4a*; nullius 4b¹. 2*; nullus e proximis parentibus 4c¹. 3. q) *indigne 4b¹. 2.* r) *ita 4a. a**; pepererit *libri rell.* s) *ita 4a*; ieto 4b¹; ietu 4b²; hicto 4c¹; hietu 4c³; *i. f. om. (?) 4a*. b² et Paris.* t) *A. — revertamur litteris uncialibus scripta sunt 4c³.* u) *ita 4a*; Pherecidas *rell.* v) *pro progenie accipitur*; sobolem emendavit *Paris.* w) *ita 4a. a* (?)*; praepone 4b. c³. x) *ita 4a. a* (?)*; 73 *rell.*

1) *Dares*: ubi extrinsecus caput equi sculptum est; *cf. Servius, Aen. II, 15; Paris l. l. p. 134.* 2) *Paris l. l. p. 134. haec ex ampliore Daretis sumpta esse putavit.* 3) *Historia Daretis desinit. Quae sequuntur pleraque e chronico Hieronymi sumpta sunt.* 4) *Haec de Silvio Aemulo rettulit Hier.* 5) *Iulius, proavus Iulii Proculi, qui cum Romulo Romanum commigrans, fundavit Iuliam gentem Hier. Qui haec scripsit Iulium Proculum senatorem primus finxit regem Aeneaeque successorem. Ceterum Ascanium auctor plane ignoravit, Aeneamque Albae conditorem fecit.* 6) *Pherecidas supra non commemoratus est.* 7) *De Franco et Vasso cf. Ethicum c. 102. 103, qui patrem illorum non nominavit; Rhein. Museum f. Jurisprudenz' 1827, I, p. 162; Paris l. l. p. 135; Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 260.*

mani tyrannidem mutuo arripiunt^a; arma bellica instanter sumentes, ad aciem sevis-
sime^b nimia agilitate proritant^c.

Hier. Dein^d ad Iuliam properemus familiam. Aventinus¹ Silvius, proximus eius, regnum
atque potentiam solerter suscepit; regnavit annis 27^e. Ipse bellum contra Savinas in-
stituit. In eo monte, quae^f nunc pars urbis est², aeternum locum^{f*} vocabulum dedit et in 5
codem monte victor praevaluit, et ex ea die Aventinus est noncupatus. Proquas Silvius,
proximus eius, ei^g in regnum successit et regnavit an. 24^h. Pace in circuitu patrataⁱ,
tributa ab Histria sumpsit; Cefalania insula maris magni navale evectione proeliando
vastavit et nonnulla spolia detraxit. Amulius Silvius, proximus illius, successit pro eo
in regno et regnavit ann. 44. Numitor, frater eius maior, ab eodem Amulio a regno pulsus, 10
in agro^k facultatis suae solomodo pater familias domus suae opulentissime contentus
absque regio honore^l. Filia³ quoque eius a pueritia eligans valde hac decora virgo
Vestales elegetur. Quae in^m incestu ignominiae labefacta stupri leconistarum^{n.4}, appa-
ruit ab³ iminendi^o partus gravida. Quae cum 7. patrum anno regni geminus^p aedi-
disset infantes, iuxta legem, iudicante^q patruo rege, in terram viva defossa est; parvulus^r 15
quoque geminus iuxta ripam Tiberis annis^s expositis, cunclis^{t.5} more fiscelle linitae
inibi^u proiectis^v iudicio regis. Inventique sunt a Faustulo pastore⁶ regis armentario.
Qui, acceptis parvulis, ad Laurentinam uxorem suam eos detulit, quos illa cum summa^w
diligentia enutrivit, quasi propriis liberis ablactatis, in loco filiorum adoptavit. Quae
ipsa Laurentina propter pulchritudinem^x et decorem^y corporis sui quaestuosi a vicinis suis 20
lupa appellabatur, id est meretrix. Unde usque nunc ad nostram memoriam meretricum
succubae^z et criptule lupanaria dicuntur. Pueri vero cum crevissent et adolevissent,
nimia austeritate expediti, tam ob necem matris quam ob^a supplantationem avi, collecta
latronum^b et pastorum manu, nonnulla magnitudine et plurima multitudine, consurgentes^c
super Amulio, aput^d Albam interfecerunt^e.

II. GESTA THEODERICI REGIS.

*Vitam quandam Theoderici Gothorum regis ut saeculo septimo exstitisse verisimile
est, unde Fredegarius c. 57. libri secundi sumpserit, ita quae iam servata sunt Gesta
huius regis saeculo XII. vix vetustiora eaque pro nihilo aestimanda esse constat,
quippe quae tota e fontibus qui supersunt fluxerint. Sunt autem tres Vitae.*

Hist. Daretis. 4a. a. b¹. 2. 2*. c¹. 3. W.*

a) corripunt 4a. b) ita 4a. a*; sepius 4b¹. 2*. c³. c) prouunt 4c¹ (?). c³ et Paris.
d) ita 4a. a* (?); Deinde 4b; Dein ad — familiam litteris maioribus scripta sunt 4c³. e) 37 Hier.
f) ita 4a. f*) loco Hier. g) i. r. ei 4c¹. 3. h) 23 Hier. i) parata 4c¹; patrata corr. parata 4c³.
k) in agro suo vixit Hier. l) extitit add. 4c¹. 3 et Paris. m) ita 4a. a* (?). b²*; om. 4b¹. c³. 35
n) ita 4a. a* (?); letonistarum 4b; stuprile comixtarum (commixtarum 4c³) 4c¹. 3. o) ita 4a; inmi-
nendi 4b¹; imminendi 4b². c¹. 3. p) geminas 4a. q) iudicantes 4b¹. 2*. r) ita 4a*. b¹; parvulos
q. geminos 4a. b². c¹. 3. s) annis 4a. t) ita 4a; culnicis 4a* (?) et Paris; conclis 4b. c¹; con-
dicis 4c³. u) inili 4a. v) proiecti sunt 4c¹. 3. w) ita 4a. a* (?); magna 4b. c³. x) pulcrit. 4a.
y) rapacitatem Hier. z) ita 4a; su^l-cube 4b¹; sui cube 4b². 2*; sucub(a)e 4c¹. 3; cellulae Hier. 40
a) hoc 4a. b) lacronum 4a. c) surgentes 4a. d) sic 4a. c³. e) sequuntur: III. In illo tem-
pore Priamus (ut supra p. 45, l. 15) 4a. a*; III (om. 4c¹). Item de superiore chronica (superiora cro-
nica 4b²*). In illo tempore Priamus 4b¹. 2*. c¹.

1) Ab hoc loco Hieronymi Chron. anonymus fere ad verbum exscripsit, sed orationem suo more
expolietat. Rebus bellicis nimis studiosus Aventino Silvio expeditionem contra Savinas institutam, 45
Procae Silvio Histriam subditam, Cefalaniem vastatam fortiter iniunxit. 2) mortuus ac sepultus
addit Hier. 3) Filia eius adimendi partus gratia virgo Vestalis lecta Hier. 4) Vocabulum
e Graeco λαικάζειν = scortari, λαικαστής = scortator, formatum esse conicio. 5) Sunt forte
conchiolae, i. e. fabae cum cortice. 6) regii pastor armenti Hier.

Prima codicibus quibusdam Libri Historiae Francorum subiecta, c. 57—62. libri II. Fredegarii continet, quae cum ad verbum exscripta sint, hic repetere nolui; cf. 'N. Archiv' VII, p. 319, supra p. 13.

Altera epistulis Cassiodori praefixa, e Fredegario (II, c. 57. 58), Paulo¹ (Hist. Rom. l. XV. XVI), Libro pontificali (V. Symmachi, Hormisdæ, Iohannis), Gregorio (Dial. IV, 30) conscripta est, sed quae Fredegarius sermone rustico narravit, hic excolivit excoluitque nexusque causarum latentium indagare studuit. Hanc Vitam Fuldensem appellamus, cum in hac urbe scripta esse videatur. Codex enim unicus atque, nisi fallor, autographus Leidensis² inter Vulcanios nr. 46. signatus et saec. XII. ex. scriptus, f. 187, formae maximae, 'e monasterio beatae Mariae virginis extra muros oppidi Fuldensis' originem traxit. Fol. 3. haec leguntur:

Iussu Rûggeri liber altae materiei

Is meruit fieri matris et esse Dei.

Quem si quis vendat vel furtim tollere tendat,

Multetur penis acriter igniferis.

Ruggerus II. a. 1176—1177. abbas Fuldensis erat, postquam monasterio S. Mariae in monte episcopi praefuit³. Post versus, quos dixi, hoc argumentum litteris maiusculis exaratum est: In hoc volumine continentur Gesta Theoderici regis et epistolae eiusdem numero 300° et una. Liber etiam qui intitulatur Didascalon.

Quod iterum versus excipiunt:

Rugger prepositus, morum summa redimitus,

Me iussit scribi, virgo Maria, tibi.

Cuius sit merces cum sanctis gloria perpes,

Quam non inveniat, me tibi qui rapiat.

Fol. 3'—9'. Gesta Theoderici manu recentiore correcta et marginalibus aucta, fol. 10—129'. Cassiodori Senatoris Variarum⁴, fol. 130'—186'. Hugonis magistri Didascalon occupant. Fol. 1'. Theodericus rex, f. 2. Cassiodorus Senator, f. 130. Hugo magister variis coloribus eleganter picti sunt. Hunc librum Berolinum benevole transmissum cum exemplari, quod Bethmann v. c. fecerat, ipse contuli.

Tertiae Vitae auctor fere nihil egit, nisi quod Aimoinum (I, 9. 10. 11, II, 1) ad verbum exscripsit. Itaque dum priorem libellum arte quadam e diversis chronicis compositum esse negare nequis, hic transcribendi tantum studium laudandum est. Codices tres noti sunt:

1) *Codex Bruxellensis nr. 4877—4886 formae octavae, saec. XIII. in., olim S. Mariae de Villari, inter cetera hanc Vitam continet⁵, quae fine caret. Titulus inscriptus est valde prolixus: De vita et regno Theoderici, et quomodo Symmacum et Boecium et Iohannem papam occiderit, unde et dicitur vulgo Theodericus de inferno ad incuciendum pudorem his, qui prae timore temptationis ad matris uterum, id est ad vitam secularium, refugiunt; cf. Thorbecke l. l. p. 22. Vitam nescio quis in usum nostrum descripserit.*

2) *Codex Vaticanus reginae Christinae nr. 692 (olim 315. 785. 653), membr. formae maximae, saec. XII°, Gaufridi h. Brit., Bedae h. eccl., Einhardi V. Karoli, V. Ludovici Pii, Chron. regum Franc., V. Theoderici continet. Hunc Mau v. c. contulit.*

3) *Codex comitis de Ashburnham, Append. nr. 101, saec. XIV, f. 41'. 'Vitam Theoderici regis Gotorum' continet. Incipit: Antenio Romanum imperium gubernante; cf. 'N. Archiv' IV, p. 617.*

1) *Scriptor codicem Berolinensi, Lat. IV, 1. saec. XII, similem habuit.* 2) *V. 'Archiv' VII, p. 241.* 3) *V. Thorbecke, 'Ueber die Gesta Theoderici' p. 4.* 4) *Desinunt: Finiunt epistolae Theoderici regis numero trecentae et una. Reliquarum exemplaria longe lateque requisita reperire non potuimus.* 5) *Cf. 'Archiv' VII, p. 493.* 6) *Cf. 'Archiv' XII, p. 303.*

Hanc Vitam I. Peringskiöld in Cochlaei Vita Theodorici, Stockholm. 1699, p. 171—184, e codice 2 edidit.

De Gestis Theoderici August Thorbecke in programme Gymnasii Heidelbergensis 1875, docte egit, qui fontes optime detexit, fragmenta quoque secundae et tertiae Vitae e codicibus Leidensi¹ et Bruxellensi edidit. Nos utramque integram publici iuris⁵ fecimus textumque in capita divisimus. B. K.

1. VITA FULDENSIS.

* f. 3. *RELATIO SECUNDUM FIDEM CHRONICORUM, QUIS FUERIT THEODERICUS ILLE, CUI SEQUENTES EPISTOLAE SUNT ANNOTATAE.

cf. Fred. II, 57. (1). Regnante^a Leone imperatore augusto, Macedonia Romanis rebellavit. Qua 10 subiugata, exercitus Romanorum multos nobiles pueros eiusdem provinciae ditioni suae subdens, abduxit. Inter quos Theodomer, frater Walameris regis Ostrogothorum, captivus cum Arilewa quadam puella valde speciosa ducitur, et Idatio patricio atque uxori suae Eugeniae Romanis civibus traduntur. Quibus adultis, tanta dilectione idem Theodomer predictam puellam amplectitur, ut manifestis indiciis id ab Idatio 15 simul et uxore eius Eugenia cognosceretur. Itaque cum eadem matrona sterilis maneret, marito suo de eisdem pueris suggessit et, ut coniugio copularentur, assensu eiusdem effecit. Deliberavit siquidem animo, si partum dignum suae generositati proferret, heredem sibi fieri et dominum rerum suarum haberi. Mutavit Fred. I. 1. autem nomen virginis, quam Lilia vocavit². Igitur nuptiarum nocte instante, precepit 20 Eugenia Liliae, ut, quicquid visu noctis animus ipsius conciperet, de mane sibi referret. Erat namque in votis antiquorum, nubentibus prima nocte vera occurrere futurorumque causam concipere. Circa medium itaque noctis vidit Lilia, natam fuisse de umbilico ventris eius arborem tante celsitudinis, quae nubes penetraret. Quod visum marito suo Theodomeri statim retulit, et quid sibi iniunxisset 25 domina ipsorum, insinuavit. Qui timens, ne in suspicionem dominis oriretur, aliud somnium finxit, quod ipsis referri in mane precepit. Reddito die, dominis suis rettulit, equum et equam, ambos pulcherrimos omnium et comam nimiae pulchritudinis habentes, in domo sua deambulasse, quos poledrum^{b. 3} admodum speciosum secutum fuisse. Haec cum audissent, futurum puerum et ipsos libertati donaverunt, 30 * f. 4. et per tabularum scriptionem firmantes, rebus pluribus ditaverunt. Peperit igitur *Lilia filium, quem vocavit Theodericus. Qui alitus in domo dominorum suorum, maxima cura fovetur, et adoptivus illis factus, heres omnium rerum suarum creatur. Post haec Theodomer, quia libertati donatus fuerat, patriam remeabat, relicta Romae Lilia cum Theoderico filio. Interiecto vero brevi spacio, mortua Eugenia atque 35 Idatio, Theodericus iura adoptionis matri Liliae optulit, ipseque patrem suum Theodomerem repatriando requirit.

Paul. H. R. XV, 11. (2). Eodem tempore, mortuo Attala rege Hunorum, Walamer Hunis eisdem, quibus tributa persolvebat, propter insolentiam Attale regis ipsorum dominium avite libertatis [memor^a] excussit et Ardericum regem Gepidarum ceterasque gentes Hunis sub- 40 iectas in eadem facienda provocavit. Huni itaque dolentes, Walamerem haec fecisse,

Capp. 1. 2. Cod. Leid. Vulcan. nr. 46.

Cap. 1. a) versus 1 et 2 litteris maioribus scripti sunt cod. b) o in litura scr. cod.

Cap. 2. a) desideratur cod., ex H. R. supplevi.

1) *Apographon quo utitur non satis accurate scriptum erat.* 2) *Ita scriptor nomen Pau- 45 linum Arileuvam cum Lilia Fredegarii conciliavit.* 3) *tercius aequus parvulus Fred. Poledrus pro pullo equino accipitur; cf. Ducange ed. Henschel V, p. 330.*

ut fugitiva mancipia ipsum cum suis insequentes, ad servitutum pristinam armis aggressi ^{Paul. H. R. XV. 11.} sunt revocare. Igitur Walamer, cum globatis suis, duce Theoderico, fratrueli suo, super Hunos irruit tantaque cede in eos grassatus est, ut de reliquo qui superfuerunt Huni Ostrogothorum arma formidarent.

(3). Illiricum deinde Gothis^a vastantibus Zeno^b imperator occurrit¹ multosque ex ^{ib. c. 12} eis captivavit. Quibus pacificatis, predictus imperator Theodericum obsidem accepit, aliis Walamere relictis. Postea a Cyris Walamer occiditur, et Theodomeri, eius germano, regni² diadema imponitur. Diviso deinceps regno, Theodomer Orientis, Witimer vero, iunior frater ipsius, Occidentis sortitur regnum devastandum; sed mox ut^c Witimer Italiam ingressus est, rebus excessit humanis, successorem regni Witimerem, filium ipsius, relinquens. Witimer vero, acceptis ab³ imperatore muneribus, Gallias tendit, seseque cum parentibus Wisigotis iungens, unum populum effecit. Interea dum Witimer, sua⁴ vi patrata victoria, domum revertitur, Theodomer^c Theodericum filium a Leone imperatore remissum cum matre gratum accepit. Qui Theodericus cum^e iam 18. etatis ageret annum, inscio patre, aliquantos sibi satellites assumit vicinamque sibi Sarmatarum gentem invadit et opima ex eorum manibus^d patri spolia predamque copiosam reportavit.

(4). Theodomere itaque vita decidente, universis adnitentibus, ad regni gubernacula ^{ib. c. 13.} Theodericus ascendit. Quod dum ad Zenonem augustum* fuisset perlatum, gratanter accepit et eum ad se Constantinopolim evocavit, magno simul honore et divitiis extulit in tantum, ut etiam consularibus *fascibus eum sublimaret, quae dignitas post imperiale fastigium prima ^{* f. 4'.} est, creamque equestrem illi statuum ante suum palatium collocaret.

(5). Sed cum huiusmodi deliciis Theodericus Constantinopoli afflueret, gens illius, id ^{ib. c. 14.} est Ostrogothae, dum eis propter fidei sanctionem predas agere more solito non liceret, nec tamen ab imperatore oblata stipendia sufficere possent^a, cepere non minimam egestatis penuriam pati. Execrantur itaque fœdus compositum, vituperant inutilem pactionem mittuntque continuo ad Theodericum, qui dicerent, quia, dum ipse Grecorum epulis superflueret, inopiae miserias sustinerent; hortantur, ut, si sibi suisque consulere velit, cicius redeat, ne, si cuncta eadem gens pessundet, novas ad habitandum terras requirant. His Theodericus cognitis ad augustum Zenonem accedit, questus penuriamque suorum exponit, Italiam sibi dari postulat, absolutionem efflagitat, adiciens, quia, si superare Odovacrem possit Italiamque obtinere, ad eius redundaret gratiam^b, a quo directus fuisset; si in bello superatus foret, eius nichilominus lucris accresceret, quandoquidem cottidianorum stipendiorum exactoribus careret. Eadem hora legati Romanorum⁵ supervenerunt, qui pro defensione rei publicae Theo- ^{cf. Fred. l. 1.} dericum illis in patriciatus dignitatem ordinari postulabant, eo quod importunitate hostium amplius eandem tueri non possent. Talia Zeno audiens, con- ^{Paulus l. 1.} tristatus quidem est, eo quod eum nollet amittere; attamen, deliberato consilio, rei publicae utilitati prospiciens, petitionibus utrorumque annuit. Italiam ei tribuens, sacri velaminis dono confirmavit, senatum illi populumque Romanum commendans, abire permisit.

(6). Egressus igitur Constantinopolim Theodericus^a Ostrogothos revertitur hortaturque, ^{ib. c. 15.}

*) qui Leoni successerat *pr. m. in marg. add. cod. (om. Paulus)*.

Cap. 2—6. Cod. Leid. Vulcan. nr. 46.

Cap. 3. a) h pr. m. superscr. cod. b) ita cod. Berol. Pauli; Leo rell. c) ita codex Berol. Pauli. d) ita Berol. Pauli pro manubiis.

Cap. 5. a) ita Berol.; possint rcll. libri Pauli. b) gloriam Paulus.

Cap. 6. a) ad desideratur.

1) foedus iniit Paulus; at foedus om. cod. Berol. 2) regia iura suscepit Paulus. 3) Glyerio add. Paulus. 4) Suavis Paulus. 5) A Gothis legatos missos esse, Fredegarius rettulit.

Paul. H. R. ut quam primum parati sint, quatinus possessuri Italiam proficiscantur. Attamen, priusquam
 XV, 15. Italiam adventaret, Strapstilam^a Gepidorum regem, insidias sibi tendentem, bello superans, extinxit; Busan quoque Bulgarorum regem magna simul cum suis agminibus cede prostravit. Egressus itaque a Misia cum omni Ostrogothorum multitudine universaque suppellectili, per Sirmium Pannoniasque iter faciens, ad Italiam venit. Ac primum iuxta Sontium flumen, qui 5
 * f. 5. non longe ab Aquileia labitur, castra componens, dum uberrimis quae eo loco habentur pasenis fatigata aliquantulum ex itineris longitudine iumenta reficeret, ibi mox ei cum grandi suorum exercitu totisque Italiae viribus Odovacer occurrit. Quem Theodericus alacriter excipiens, magno superatum prelio postremo in fugam^b convertit. Exinde movens castra Theodericus, cum Veronam venisset, iterum adversus eum idem Odovacer non minori quam prius 10 belli sese apparatu opponit. Contra quem Theodericus hanc procul a Veronensi urbe conflixit, nimia eius exercitum cede contrivit, ipsumque pariter et omnem illius multitudinem dare terga coegit. Qui dum fugae metu se precipites in Athesim fluvium mergunt, ex magna parte rapidissimis eius gurgitibus implicati suffocantur.

ib. c. 16. (7). Theodericus vero dum ipso impetu subsequitur fugientes, Veronam ilico, pavore 15 civibus consternatis, invadit. Odovacer autem cum his qui evaserant fugiens, Romam contendit; sed, obseratis continuo portis, exclusus est. Qui dum sibi denegari introitum cerneret, omnia quae attingere potuit gladio flammisque consumpsit. Inde quoque digrediens, Ravennam ingressus est; ibique quibus se tueri posset adversus hostes, munitionum preparare obstacula cepit. Theodericus itaque Verona exiens, Mediolanum pervenit. Ubi dum con- 20 susteret, magna ad eum multitudo militum pluresque Italiae populi convenere; sed, paucis interiectis diebus, rursus exercitus diversarum¹ urbium Odovaceris se partibus reddidit. Ea res Theodericum in tantum perterruit, ut se simul et exercitum suum cum matre et cum sororibus suis apud Ticinensem urbem muniret.

Fred. 1. 1. (8). Accidit autem die quadam, eundem Theodericum impari manu adversus 25 hostes exire, unde victus, compulsus est fugam inire. Qui sic fugiendo cum ad matrem suam ingressus fuisset, illa timens filio et suis, ne capti ab hostibus mortem aut, quod ea gravius est, captivitatis et afflictionis erumnas incurrerent, dixit ad filium: 'Non est, ubi fugias, fili, nisi levem vestimenta mea, ut ingrediaris uterum, de quo
 * f. 5'. natus es'. * Quod ille audiens, in tantum verecundabatur, ut mortem mallet in- 30 currere, quam postmodum hostibus cedere.

Paulus 1. 1. (9). Talium rerum varietates Burgundionum rex Gundebaldus aspiciens, Ligurgiam^a 2 cum ingenti exercitu ingressus, cuncta quae reperire poterat pro voluntate diripiens, infinitam
 c. 17. secum captivorum multitudinem ad Gallias abduxit. Congregata igitur innumera multitudine
 cf. Fred. 1. 1. gentis Herolorum aliarumque gentium, Odovacer exercitum Ticinum² movit. Cui occur- 35
 Paulus 1. 1. rens Theodericus, nichil dubius de Epiphanii viri sanctissimi fide, qui victoriam ei spondebat
 cf. Fred. 1. 1. Christi gratia, cum expeditis armorum cuneis bellare cepit. Cesis vero illa die utrobi-
 que multis fortium virorum milibus, tandem Theodericus, licet sera, potitus est cruenta
 Paulus 1. 1. victoria, fugato Odovacre usque Ravennam. Dumque eo loco cui Pinetum nomen est non procul ab urbe castra posuit, per continuum pene triennium Odovacrem obsedit. Qui dum 40 frequenter ex urbe cum suis egrediens, exercitum ipsius inquietaret, novissime noctu in castra irruens, magna exercitum Theoderici strage prostravit; victus ad extremum, fortissime Gothi resistentes, in urbem confugit. Nec multo post Odovacer a Theoderico in fidem susceptus, ab eo truculente peremptus est.

Capp. 6—9. Cod. Leid. Vulcan. nr. 46.

Cap. 6. a) ita cod. Berol. Pauli pro Trapstilam. b) infinita pr. m. corr. in fugta cod.

Cap. 9. a) i. e. Liguriam.

1) dediticius exercitus Paulus. 2) Ticinum e Paulo fluxit.

(10). Egressis itaque a Ticinensi urbe Gotis, eandem mox urbem Rugenses invadunt, cuncta per circuitum loca^a cum ipsa civitate per continuum biennium populatione vastantes, cum adhuc beatissimus Epiphanius superesset, afflictorum gemitibus compa-
Paul. H. R. XV, 18.
 cientissimus. Hic a Theoderico Gallias ad Gundebaldum pro captivis redimendis directus, excepta innumera multitudine, pro quibus precium tribuit, sex milia captivorum ob solam sanctitatis suae reverentiam concessa secum reduxit. Igitur Theodericus, extincto apud Raven-
 nam Odoacre, totius Italiae adeptus est dicionem.

(11). Quibus Constantinopoli auditis, emuli Theoderici tantis prosperi-
Fred I. 1.
 tatibus invidentes, suaserunt Zenoni¹ imperatori, ut pro eodem mitteret, et pro
 petita Italia quid annuatim persolveret, decerneret. Vocatus itaque Theodericus, col-
 legit 12 milia virorum omnium Gothorum *fortissimorum, lorica, galea, arcu, *f. 6.
 gladio diligentissime instructos; ascensisque navibus, descripto comitatu, prosperoque
 comeatu Constantinopolim venit. Quod ut perlatum est in aulam regis^a, emuli Theoderici,
 ut isdem cum paucis ad imperatorem pro colloquio ingrederetur, ex consensu ipsius^b
 imperatoris mandaverunt, quatenus ex itinere illum occupando interficerent. Inter-
 fuit autem huic consilio unus senatorum nomine Ptolomeus, Theoderico ami-
 cissimus. Hic, concepta voluntate eorum, imperatorem a sententia deduxit
 consiliumque illorum irritum duxit, dicens, non esse Romano imperio glorio-
 sum, virum rei publicae utilissimum, tum in agendis bellis, tum in conservandis ami-
 ciciis per omnia iussionibus regis obtemperantem, fraudulenter interfici, ne forte obi-
 ceretur a suis, locum iusticiae in reddendis rationibus deesse illi, ingenioseque separatum
 a suis alio modo non posse, illis resistentibus, interimi. Ut autem idem Ptol-
 omeus suspicionem emulorum Theoderici^c a se transferret, dedit consilium, ut vin-
 culis alligatus teneretur, senatuque ad Gothos transmissio, quia idem reus sit
 mortis propter traditionem² maiestatis, ediceretur; ibi decernerent, utrum capite trun-
 caretur, an bestiis devorandus^d traderetur. Interea Theodericus iussu imperatoris super-
 venit et, prout decretum fuit, traditur vinculis. Mittuntur statim quinque senatores,
 inter quos Ptolomeus unus fuit, ad^e decretum imperatoris illis edicendum.
 At Ptolomeus secretissime ante se dirigens puerum suum, mandat, quae sententia
 data sit in regem Theodericum, et ad id destruendum addit suum consilium.
 Venientes igitur senatores, Gothi^f, audita sententia, ipsos ligaverunt vinculis cum
 Ptolomeo, mandantes imperatori, nisi vivum et salvum Theodericum sibi transmittat et
 Romam, emerito honore, dirigat, eosdem senatores vita privandos et impetum³
 Graeciae secundum suum posse sese inferendos necnon Romanum imperium post redi-
 tum eorum destructuros. Coactus imperator hoc mandato, Theodericum absolvit et
 debito honore Romam mittit. Qui ut illuc pervenit, patriciatus honorem gloriose
 suscepit⁴; indeque digrediens, plurima bella cum Avaris gessit. Tandem Theodericus
 prevaluit et eandem gentem in tributum redegit.

(12). Huni eodem tempore Italiam *invadentes, Theodericum et Gothos superant *f. 6.
 plurimasque civitates vastant. Item Avari, congregata acie, Theodericum nichil minus
 sperantem bello invadunt. Quibus ille paulatim cedens, quousque vires reci-
 peret, locum dedit; postmodum in fugam convertit. Quos cum sequeretur usque

Cap. 10—12. Cod. Leid. Vulcan. nr. 46.

Cap. 10. a) loci (?) postea corr. loca cod.

Cap. 11. a) quae sequuntur ead. m. atramento nigriore scripta sunt cod. b) impii pr. m. corr. ipsius cod. c) Th. prima, ut videtur, manu in litura scr. cod. d) devorandus pr. m. corr. devorandus cod. e) ad ead. m. superscr. cod. f) s. et and., sed & eras. et Gothi superscr. pr. m. cod.

1) Leoni *Fred.* 2) *Gall. 'trahison'*; narrint eis offensionem Theoderici et iram gloriae
 suae *Fred.* 3) et adversus civitatem hanc qua virtute possumus priliavimus *Fred.* 4) *Cf.*
supra p. 203, l. 34.

Fred. II. 57. Pannoniam, tentoria ibidem fixit; non enim eam intrare presumpsit. Facta autem nocte, Theodericus rex cum aliis quatuor commilitonibus suis castra exploratum egreditur. Cui Xerses quidam adversariorum sese ad pugnandum offert. Qui duos¹ e suis ad capiendum illum misit, quos utrosque predictus interemit. Secundo item duos¹ misit; qui similem sententiam in eos dedit. Tercio ipse Theodericus occurrit, et diutissime duello confligens, tandem inmanissimum hostem devicit. Quem castris inductum, ut eundem fortissimum Avarorum, multis referentibus, cognovit, multis donariis sibi alligere temptavit, sed non profecit. Minas indixit, quas idem respuit. Ad ultimum fidem illius sub sacramento dare exegit; et hoc facere recusavit. 10 Rennuentem itaque haec omnia, Theodericus absolvit repatriareque permisit. Qui Histriam flumen transiens, Theodericum retro aspiciens, haec verba libavit: 'Liberatus sum a dominatione tua; arbitrii propriae libertatis me esse cognosco, unde tua beneficia circa me perpendo. Ecce! gratissime ad te redeo, amplius libertate animi mei tibi quam violentiae tuae amodo serviens. Ignominiae ascribitur, qui 15 coactus subicitur; reddere mihi vicem beneficiis est tui muneris'. Quem Theodericus regressum opibus ditavit, magis dilectum cunctis habuit. Cuius fidem animi corporisque fortitudinem in sequentibus bellis, quae adversus Wandalos Suevosque per multos annos gessit, sepe expertus fuit.

Paulus XV, 20. (13). Post haec Theodericus, ut sui^a regni vires firmaret, Audefredam, Clodovei^b 20 regis Francorum filiam, sibi in matrimonium iunxit; Amalefredam, germanam suam, Wandalorum regi Hunerico, Malabergam, eiusdem Amalefredae filiam, Thuringorum regi Ermefrido, filias suas ex concubina, alteram Alarico Wisigotarum regi, alteram Sigismundo regi Burgundiorum consociat. *Amalasuindam, terciam filiam, Eutarico, ex Alanorum stirpe venienti, evocato ab Hispania^c tradidit. Nee erat^d Italiae gens, quae Theoderico aut coniunctionis 25 affinitate aut pactionis federe sociata non fuerit. Civitates Italiae universas quas regebat restaurare et munire sollertissime fecit. Palatia quoque splendidissima Ravennae, Veronae, Papiae fabricare fecit. Laborantibus ipsis Romanis fame, idem Theodericus advenit; et quia a^e senatu populoque Romano gloriosissime suscipitur, annuatim illis 120^f modios frumenti benigna mente largitur. His prosperitatibus 30 regnavit pacemque victis propicia voluntate concessit.

Fred. I. 1. (14). Verum, quia invidia comes est^a virtutis, haec relata Constantinopolim emulos eiusdem Theoderici adversum se suscitabant, qui, ut e medio fieret, imperatori Zenoni² suggerebant. Evocatus itaque secundo Constantinopolim, in forti manu venit, et tentoriis e regione fixis, legatum ad Ptolomeum amicum 35 suum exploratum misit. Decreto vero imperatoris sanccitum fuit, ut, si quis secretum consilium senatus in Theodericum datum Gothis revelaret, capite puniretur. Unde Ptolomeus remandare non presumpsit; sed, ut idem legatus vice pueri Ptolomei, cum in prandio assideret imperatori, a tergo observaret eum, iniunxit, et quicquid in fabulis ab ipso relatis audiret, domino suo 40 regi Theoderico referret. Iam data fuit in eum sententia dampnationis; sed vivebat Ptolomei consiliis. Residentibus itaque cunctis in prandio, dixit Ptolomeus imperatori: 'Hodie dies festus est; iocundemur in fabulis'. Et ait: 'Leo fortissimus bestiarum omnium sententia in regem statuitur, cuius decreto bestiae agrestes

Capp. 12—14. Cod. Leid. Vulcan. nr. 46.

45

Cap. 13. a) ni in litura scr. cod. b) ita cod. Berol.; Lodoin rell. libri Pauli. c) h pr. m. superscr. cod. d) aliqua vicina desiderantur. e) pr. m. superscr. cod. f) 120 milia modiorum Paulus.

Cap. 14. a) est pr. m. superscr. cod.

1) tres Fred. 2) Apud Fredegarium Leo imperator est; cf. p. 205, n. 1.

hora prandii ad hunc convenerunt. Reverentiam igitur cunctis exhibentibus, Fred. II, 57. cervus, cornibus submissis, similiter facit; cuius cornu leo apprehendens, reficere eodem ipsa die se voluit. Qui necessitate mortis cornu reliquit, fugiensque silvas, celerius repedavit. Cumque, ut reduceretur, decerneret, astuta vulpis ad id patrandum^a iudicio omnium dirigitur. Sacramentis ergo^b quam plurimis cervo^c datis, sospitem illum recessurum, ut accessurum promisit; sicque eundem leoni obtulit, et de inobedientia convictus, occiditur. Cuius cor a vulpe * f. 7. sublatum consumitur. Requiring leo cor cervi, cum non invenisset, fremuit in omnes et, nisi ocius redderent aut qui furtum admisisset proderent, dixit cunctos subituros mortem. Qui super verba eius trementes, tandem vulpem ad medium ducunt et, quia occisioni cervi interfuisset, asserunt. Haec addicta penis, respondit: "Cervus ille corde caruit. Si enim habuisset, primo hic afflictus, secundo venire distulisset. Sit mihi igitur ipsa causa in excusationem, cor non habuisse cervum eundem". Haec ut puer ille intellexit, ocius ad dominum suum Theodericum rediit ipsamque similitudinem ex ordine illi retexuit. Intellexit itaque Theodericus, leonem esse ipsum imperatorem, emulos suos vulpem, cervum se ipsum; deliberrans, se prius vix evasisse, unde periculosum esse, secundo se fidei Grecorum committere. Dato^d deinde, non longa habita deliberatione, redeundi signo, naves repetunt cursuque veloci Ravennam tendunt nec deinceps venire Constantinopolim proponunt¹.

(15). Post haec Theodericus viribus et armis confidens, Romanum imperium affectabat, sed propter finitimos reges propositum mentis suae exequi timebat; quos licet, ut in precedentibus legimus, affinitate quam maxima sibi devinxerat, dominium^a suum tamen eos recusare sciebat. Tandem moram fecit suae voluntati, quod maximo commodo cessit illi. Nam non longo deinde spacio Alaricus rex Wisigothorum et Clodoveus rex Franciae arma corripunt, sanguine et igne altrinsecus predantur. Exhaustis itaque viribus utrobique^b et opibus, Alaricus infirmior factus, pacem petiit, et hoc ordine concordia decreta fuit, ut, quia Clodoveus intonsus barba usque in haec tempora fuit², Alaricus illi eam detonderet³, et patrinus ei hoc modo effectus, perpetuam ad invicem pacem servarent et, ut suspicio omnis subtraheretur, ad^c hanc conventionem Gothi et Franci inermes venire decretumque votiva manu confirmarent. Igitur statuto temporis die legatus Clodovei in assignatum locum iussu domini sui venit et, an Gothi permanerent in decreta sententia, inquit. Ubi cum Alarico salutem mandaret domini sui, retrorsum aspexit, et Gothos omnes * f. 8. sicias⁴ pro baculis manu habentes videns, Alarico dixit: 'Certum est, quod pacem non queras, cum tuos armatos contra legem indictam habeas'. Cui neganti consilio communi ad regem Italiae Theodericum pactio concordiae differtur, ad quem legatus^d Clodovei nomine Paternus cum legato Alarici proficiscitur. Cognita igitur legatione, consilium^e dedit, ne haec concordia ad effectum procederet, cogitans, quod in consequendo sibi Romano imperio id utilissimum fieret, et legatis sic respondit: 'Alaricus prius belli causa fuit, unde modus recon-

Cap. 14. 15. Cod. Leid. Vulcan. nr. 46.

Cap. 14. a) p. in litura scr. cod. b) g̃ pr. m. superscr. cod. c) g̃ cras. cod. d) o in litura scr. cod.

Cap. 15. a) d:m suum pr. m. corr. dominium cod. b) q; postea insertum cod. c) d e corr. cod. d) us e corr., post Clodovei 2 litt. cras. cod. e) silium pr. m. in marg., dedit in litura scr. cod.

1) Haec anonymus fusius tractavit. *Fredegarius enim haec tantum habet: Iterum Theodericus de periculis liberatur.* 2) *Causam anonymus reperit.* 3) *tangerit Fred.* 4) *uxos Fred.*

Fred. II, 58. ciliationis iste sit. Paternus iste legatus Clodovei regis ante aulam Alarici regis in equo veniat et erigat hastam, quanto altius possit; cui tantum denariorum^a argenteorum gratia reconciliationis circumferatur, quousque cacumen hastae non videatur. Hoc est meum decretum, quod pro nostro consilio et suo honore utrique ducant ratum'. Redeuntes igitur ad Alaricum legati, consilium Theoderici referunt; 5 quod propter multitudinem aeris fit ab Alarico irritum. Eadem nocte Paternus in solario cuiusdam antiqui edificii hospicio recipitur, ubi de nocte cadens, eo quod interceptum fuisset pavementum, brachium sibi colliditur; sicque vix superstes vitae reservatur. Crastina autem die facta, Alarius Paterno universum thesaurum suum ostendit, dicens: 'Hae mihi sunt divitiae^b; sed unum solidum offero domino tuo 10 pro pacis reconciliatione¹'. Quod Clodoveus audiens, referente eodem Paterno, arma adversus illum suscepit victumque interemit ac regnum ipsius ditioni Francorum subegit.

Paulus XVI, 2. (16). Post^a Zenonis imperatoris excessum Anastasius purpuram induit, qui septimus et quadragesimus in regum numero extitit. Hic Romani decus imperii Euticianae hereseos 15 illuvie maculavit et ideo post vigesimum octavum² annum regni eius divino fulmine periit. In illis diebus, separato Romae pro electione pontificis clero et senatu diviso, ordinati sunt sub contentione Symmachus atque Laurentius Nucerae civitatis ib. §. 3. episcopus. Post quatuor vero annos quidam ex clero atque senatu zelo ducti, falsos ib. §. 2. testes subordinaverunt^b, et Symmachum papam, qui iuxta aequitatis iudicium decreto 20 Theoderici regis prior ordinatus fuerat, multis modis incriminantes, apud ipsum Theodericum regem frequenter accusaverunt. Unde nimirum tanta dissensio facta est, Paulus XVI, 2. *f. 8^c. ut senatores partibus Laurentii *faventes, Fausto exconsuli ceterisque, qui pro ecclesia pugnabant et Symmacho pontifici adhaerebant, bellum inferrent; multasque cedes et homicidia in medio urbis facientes, plerosque ex sacerdotali numero, multos etiam clericorum ac 25 per plures civium Romanorum extinguerent. Symmachus ergo papa, congregata synodo 115 episcoporum, cum se purgasset a crimine falso, dampnavit iudicio omnium episcoporum Petrum Altine^c civitatis episcopum atque Laurentium, qui contra canonum decreta, vivente adhuc pontifice, sedem apostolicam invaserat.

Paulus XVI, 4. (17). Per idem tempus Theodericus rex, dum apud Italiam pacifice regnaret, per sin- 30 gula quacque celebriora loca regia sibi construxit habitacula. Tunc etiam obtulit beato Lib. pont. Horm. §. 10. Petro apostolo cereostata duo argentea, pensantia libras septuaginta. Quo in tempore Hor- ib. §. 8. misda papa, qui post Symmachum constitutus fuerat, misit cum consilio Theoderici cf. Paulus XVI, 5. regis ad Iustinum imperatorem orthodoxum, successorem Anastasii, rogans et ob- testans, ut auctoritate sua pax ecclesiarum ad unitatem sedis apostolicae redintegra- 35 retur, et omnes hereses ubique terrarum dampnarentur. Interea Theodericus rex quorundam hereticorum falsis docematibus et venenatis infectus suggestionibus, circa fidem catholicam naufragare cepit, sicut^a insequentibus evidentibus indiciis ista legentibus apparebit.

Lib. pont. Ioh. §. 1. (18). Anno^a dominicae incarnationis^b quingentesimo quinto decimo³ Iohannes 40 natione Tuscus, ex patre Constantio, sedit Romae post Hormisdam papam annos duos,

Cap. 15—18. Cod. Leid. Vulcan. nr. 46.

Cap. 15. a) ::denariorum corr. denariorum cod. b) divitię corr. divicię cod.

Cap. 16. a) P minio scriptum versum ducit cod. b) subornaverunt Lib. pont. c) Altoie m. rec. in marg. corr. Altinae cod.

Cap. 17. a) c et t e corr.; post sicut duae litt. eras. cod.

Cap. 18. a) A miniatum versu ineunte cod. b) incarnationis cod.

1) *Fredegarium scriptor minime intellexit.* 2) *septimum Paulus.* 3) *Annus falsus est; Hormisdas a. 523. mortuo Iohannes successit.*

menses novem, dies sedecim a consulatu Maximi usque ad consulatum Olibrii temporibus Theoderici regis et Iustini augusti christianissimi. Hic vocatus a rege Theoderico in Ravennam¹, missus est ab eo in legatione Constantinopolim ad Iustinum imperatorem orthodoxum, quem audierat ardore et amore religionis christianae velle hereticos extirpare et ecclesias Arrianorum summo fervore christianitatis catholicas consecrare; dans eidem in mandatis, ut redderentur ecclesiae hereticis in partibus Orientis; quod si non, omnem Italiam gladio deleteret et extingueret. Dum igitur venisset Constantinopolim Iohannes papa et una cum eo Theodorus, *Importunus, Agapitus exconsules et alius Agapitus patricius, occurrit eis ab urbe miliario quinto decimo omnis civitas cum cereis et crucibus in honorem beatorum apostolorum Petri et Pauli, quia veteres Grecorum hoc testificabantur, dicentes, a tempore Constantini augusti et beati Silvestri sedis apostolicae episcopi temporibus tantum Iustini augusti meruisse partes Greciarum beati Petri apostoli vicarium suscepisse. Veniens autem ad portam quae vocatur Aurea, in conspectu omnium qui occurrerant ei roganti ceco lumen reddidit Iohannes papa. Quo viso, Iustinus augustus dans honorem Deo, humiliavit se pronus et adoravit beatissimum papam. Tunc Iohannes et supradicti senatores cum grandi fletu legationis suae seriem exponentes, Iustinum imperatorem obnixis precibus implorabant, ut pro aeterni Regis amore Italiam liberaret a manibus heretici regis Theoderici. Cumque voluntatem imperatoris ad omne velle suum, maxime in his quae ad divinam legem spectant, promptam esse cognovissent, laetati sunt plurimum, gratias agentes Deo et domino Iesu Christo. Repletus est etiam imperator gaudio magno, quia meruit temporibus suis vicarium beati Petri apostoli videre in regno suo; de cuius manibus cum gloria coronatus est. Positis igitur apud Constantinopolim Iohanne papa cum predictis senatoribus, quorum tamen unus, Agapitus scilicet patricius, Thesalonice defunctus est, Theodericus rex hereticus tenuit Romae duos senatores preclaros, exconsules Symachum et Boetium, quos occidit interficiens gladio. Post haec revertentes a Constantinopoli Iohannem papam et qui cum eo erant rex Theodericus cum grandi dolo et odio suscepit, volens etiam eos gladio interficere; sed timuit indignationem Iustini imperatoris. Quos tamen omnes in custodia vehementer afflictos vita^a privavit, ita ut beatissimus papa Iohannes moreretur apud Ravennam 15. K. Iunii. Cuius corpus postea inde translatum, sepultum est Romae in basilica beati Petri apostoli.

(19). Omnipotentis autem Dei nutu nonagesimo octavo *die, postquam defunctus est sanctissimus papa Iohannes in custodia, Theodericus rex hereticus subito interiit et mortuus est anno^a tricesimo², ex quo regnare ceperat in Italia, succedente in regnum Alarico³, nepote eius. De^b quo nimirum Theoderico, ut in dialogo⁴ legitur, IULIANUS^c Romanae ecclesiae defensor, qui crebro ad beatum Gregorium adhuc in monasterio positum veniebat et cum eo de utilitate animae multa loqui consueverat, inter cetera narravit eidem beatissimo viro, dicens: *Theoderici regis temporibus pater soceri mei in Sicilia exactionem canonis exegerat atque iam ad Italiam rediebat. Cuius navis appulsa est ad insulam quae Labaris⁵ appellatur; et quia illic vir quidam solitarius magnae virtutis habitabat, dum nautae navis armamenta repararent, visum est predicto patri soceri mei ad eundem virum Dei pergere seque eius orationibus*

Capp. 18. 19. Cod. Leid. Vulcan. nr. 46.

Cap. 18. a) v. p. in litura scr. cod.

Cap. 19. a) anno — nepote eius pr. m. in marg. suppl. cod. b) De — legitur in litura scr. cod. c) I. minio scriptum versum duxerat, sed crasum atramento exaratum est.

1) Cf. Anon. Vales. §. 88: evocans Ravennam Iohannem. 2) Cf. Anon. Vales. §. 59: Cuius temporibus felicitas est secuta Italiam per annos 30. 3) Potius Athalarico. Cf. Paulus, H. R. XVI, 11. 4) Gregorii dial. IV, 30. 5) Liparis Greg.

commendare. Quos vir Domini cum vidisset, eis inter alia colloquens dixit: "Scitis, quia rex Theodericus mortuus est?". Cui illi protinus responderunt: "Absit! Nos eum viventem dimisimus, et nil tale ad nos de eo usque nunc perlatum est". Quibus Dei famulus addidit, dicens: "Etiam mortuus est; nam hesterno die hora nona inter Iohannem papam et Symachum patricium discinctus atque discalciatus et vinctis manibus 5 deductus, in hac vicina Vulcani olla iactatus est". Quod illi audientes, sollicite conscripserunt diem, atque in Italiam reversi, eo die Theodericum regem invenerunt mortuum, quo de eius exitu atque supplicio Dei famulo fuerat ostensum. Et quia Iohannem papam affligendo in custodia occidit, Symachum quoque patricium ferro trucidavit, ab illis iuste in ignem mitti apparuit, quos in hac vita iniuste iudicavit'. 10

EXPLICIT VITA THEODERICI REGIS^a.

2. VITA EX AIMOINO HAUSTA.

VITA^a THEODORICI REGIS.

Aim. I, 9. (1). Antemio Romanum gubernante imperium, Leone^b Constantinopolitanum, Odoacer, qui Herulis^c atque aliis nationibus, que Danubii ripas incolunt, imperitabat, victoria 15 elatus, quam, Feleteo^d Rugorum rege bello devicto, adeptus erat, Italiam^e a parte Pannoniorum^f invadere cogitabat. Cumque fines Noricorum ingrederetur, colloquium cuiusdam servi Dei nomine Severini petiit, qui his in locis monasterium sibi construxerat. A quo petita benedictione et impetrata, dum egredi domum^g vellet et se ad limen hostii^h, ne caput offenderet, inclinasset, — erat enim statura procerus, — haec ab eodem viroⁱ Dei audivit: 'Vade, 20 Odoacer, vilibus nunc animantium pellibus vestitus, Italiae dominus mox futurus'. Qua viri Dei prophetia ille audita Italiam ingressus, non ut debuit, sed ut voluit, caedibus et rapinis cuncta vastavit. Antemio^k vero imperatore fraude Richimari^l, generi sui, interempto, ipsis etiam Romane urbis summis arcibus^m infestus minitareⁿ coepit. Qua de causa Romani et maxime Gothi legatos ad Leonem Constantinopolitanum imperatorem dirigunt, oratum, ut sibi^o 25 aliis mitteretur principum, per cuius auxilium impetum propulsarent hostium.

ib. I, 10. (2). Erat quidam inter primores imperialis aulae Theodoricus nomine vir spectatae prudentiae^a, cuius pater Theodorus^b Macedonia genitus, cuiusdam Idacii^c patricii dum^d esset famulus, quandam conservam suam nomine Liliam amare cepit ardentius. Quod agnoscens dominus^e, coniugis suae nomine Eugeniae consilio usus, eam illi tradidit coniugem^f, sciens 30 eadem de gente esse prognatam. Cuius domina, quae se fructu ventris dolebat esse privatam, haec illi in mandatis dedit, ut quae prima nocte iugalis thori in somnis videret, id sibi nuntiare curaret. Ea igitur nocte, qua primum cum viro suo secreta petiit cubiculi silentia, videt^g mulier ab umbilico sibi procedere arborem usque ad tecta domus^h excrescentem. Terrore visionis expergefata, narrat viro visionem simul et dominae iussionem. Ille mirari cepit 35 visum domineque laudare praeceptum. Sed timens pueriⁱ interitum, mutari iussit somnium^k taleque dedit mandatum: 'Dum', inquit, 'ante dominae veneris conspectum et iussa fueris pandere^l somnium, dices, vidisse^m te equam et equum pulcherrimos omnium obambulantes alium-

Cap. 19. Cod. Leid. Vulcan. nr. 46. Capp. 1. 2. Codd. 1. 2.

Cap. 19. a) sequitur: SEQVNTVR EPISTOLE EIVSDEM. cod. 40

Cap. 1. a) ita 3; De vita et regno Theoderici etc., ut supra p. 201, 1; titulum om. 2.
b) Leooe? 1. c) Hetulis 2. d) Feleceo? 1. e) Ytal. semper 2. f) aunoniarum? 1. g) domi 2.
h) ostii? 1. i) uire? 1. k) Antenio 2. l) Ricuini sui generis 2. m) artibus 2. n) ministari 1. o) a. s. 2.

Cap. 2. a) providentiae? 1. b) Theodericus 1. c) Yd. 2. d) f. d. e. 2. e) domn. 45
semper? 1. f) coniungens 2. g) vidit 2. h) domi 2. i) int. p. 2. k) sompnium 2.
l) sompnium p. 2. m) te v. equum et equam 2.

ue parvulum pone eos sequentem'. Parens illa verbis viri, refert dominis ficti verba somnii. *Aim.* I, 10.
 ratulantur illi pro auspicio nascituri^a pueri, famulos libertate donant^b natumque puerum
 bi adoptant in filium. Post hec Idatio et eius coniuge vita decedentibus, iussu Leonis Theo-
 oricus^c castris imperialibus miles est adscitus^d. Qui cum ceteris proceritate corporis esset
 eminentior, fortitudine quoque membrorum virtuteque animi erat praestantior. Unde ipsi im-
 eratori multisque senatoribus carus habebatur. Venientibus itaque supradictis Romanorum
 othorumque legatis et propter quae venerant intimantibus, imperator Theodoricum patri-
 atus^e honore insignitum ad partes direxit Italiae tutandas. Qui evectu navali Hesperiam
 gressus, cum Odoacre ac Herulis variis successibus gessit bella. Quadam autem vice bello
 evictus, Ravennam fugiens petere est coactus. Cui mater Lilia obviam venit, orat, ut in
 ellum redeat; cunctanti taliter inquit: 'Michi crede, fili, non est tugurium, quo fugiens te reci-
 ere possis, nisi allevem vestem et eam, ex qua primam^f fusus es in lucem, ingrediaris
 omum'. Quibus verbis irritatus iuvenis pudoreque^g inflammatus, collecta suorum quos ad
 resens repperit parva^h quidem, sed robusta manu, super hostes irruit, qui securi victoriae
 ato diffusi iacebant in campo. Hos ergo circumfusos sternit fugatque ipsumqueⁱ Odoacrem
 apit. Quem non multo post occidit omnemque Italiam a dominatione^k Herulorum eripuit.
 ed hunc eius^l prosperum successum invida mutavit^m fortuna. Nam, sicut fieri assolet, ut vir-
 tatis augmentum apud improbos invidiae det locum, quidamⁿ e senatoribus, apud urbem
 Regiam commanentes, secundis Theodorici invidebant actibus. Quapropter derogare apud
 peratorem rebus ab eo optime gestis conati sunt, adeuntesque Leonem imperatorem, eius
 clementissimum animum, ex sua lenitate^o alios existimantem, ab amore Theodorici avertere
 estiebant, confingentes, velle Theodoricum Hesperiae arripere regnum. His imperator cre-
 culus verbis, ab Italia cum accersivit. Cuius Theodoricus parens praeceptis, cum nobilibus
 othorum ei Constantinopolim occurrit. Delatorum vero versutia princeps deceptus, segre-
 ratum a suis Theodoricum interficere cogitabat. Sed huius machinationis technis^p obviavit
 tholomeus^q vir senatorii ordinis, providus consiliis. Qui fidissimus amicorum Theodorici
 um esset et ab adolescentia^r viri^s amicitiae foederatus, nulla poterat^t in eius odium calli-
 tate deflecti. Hic ergo subdola adversariorum persentiscens^u consilia, adiit principem tali-
 ue apud eum oratione^v usus est: 'Romani', inquit, 'gloria nominis quamvis sit bellorum subli-
 mata triumphis, plus tamen^w decoris^x emeruit insignibus integrae fidei magnificaeque pietatis.
 maiores quippe nostri plus se alterutrum pietate quam hostes certabant evincere belli^y iure.
 praestantissimum quidem, quod^z fertur Scipio de Carthagine^a triumphasse; praestabilius vero,
 quod dicitur infestissimi hostis exequis non solum interfuisse, verum etiam funus ipsum sub-
 lectis vexisse humeris. Laudabile^b quoque, Pompeium Mythridatis^c delesse copias^d ipsumque
 ad mortem coegisse; laudabilius etiam, Tigranem^e sese dedentem terraeque ante pedes pro-
 stratum ac diadema suum super genua eius ponentem non solum elevasse, verum etiam coro-
 nam capiti eius imposuisse sibi que consedere fecisse. Quid mirabilem Reguli consulis referam
 dem^f, qui maluit inter inimicorum manus inauditis perire suppliciis, quam iurisiurandi fran-
 gendo fidem Romae amantissimus vivere civis? Non ergo suscipias, clementissime imperator,
 orum verba, qui decus imperii tui perfidiae volunt inquinare macula! Quid enim toto^g dicitur
 in orbe, si praestantissimum ducem tam infandissima peremeris morte? Sed placeat tibi con-
 silium meum, et dum palatium^h intraverit Theodoricusⁱ, custodiae mancipetur vinctus. Post

Cap. 2. Codd. 1. 2.

Cap. 2. a) natūri 2. b) donavit, *infra* adoptavit? 1. c) Theoderic. 1 *semper*.
 d) ascitus 2. e) patritiatus 1. f) primum 2. g) que *om.*? 1. h) per arva quid esset? 1.
 i) Odoacram 2. k) damnatione? 1. l) cuius? 1. m) imitavit? 1. n) q. autem a s. 2.
 o) levitate *Aim.* p) technis 2. q) Tolomeus 2. r) ad^ohlesescentia, *expunct.* se 2. s) *deest* 2;
 t) potuit 1. u) pres.? 1. v) u. e. o.? 1. w) mihi? 1. x) decoas 2. y) bel-
 leo *Aim.* z) *om.* 2. a) Kartag. 2. b) laudabite? 1. c) Metr. 2. d) copiis 2. e) Tygr.? 1.
 f) fidere, *infra* fid'e 2. g) dicerent toto? 1. h) palacium 2. i) *om.*? 1.

Aim I. 10. haec mittantur ex senatoribus aliqui, qui hoc a tua pietate responsum referant Gothis^{a. 1}. Praemiserat² sane puerum haec illis intimaturum, ut et^b eum cum ceteris venientem caperent et haec imperatori mandarent: 'Non remittentur senatores, nisi receperint dominum^c suum Gothorum nobiles'. Illi monitis sibi utilissimis^d obsecundant et venientes senatores in vincula^e coniciunt. Qua re comperta, cesar^f feritatem gentis veritus, ne quid in suos crudele⁵ agerent, consulto predicavit^g et Theodoricum salvum Gothis reddidit. Ita provido amici consilio ad praesens liberatus est de mortis periculo. Cum vero Romam reversus esset, varios eum contigit bellorum habere successus. Nam et Avars sepe bello devicit, victusque ab^h eis est. Quadam autem die supradictos hostes proelioⁱ superatos fugientesque^k totis caedens viis^l, haut procul ab amne cui Hister nomen est castra constituit et, paucis suorum assumptis, 10 speculatum hostes processit, cum ecce! quidam^m Avarⁿ Serses nomine itidem tentoria Theodorici exploraturus adveniebat. Quem Theodoricus solum adventare conspicatus, tres e suis dirigit, qui eum captum ocius^o sibi presentarent. Quos Avar Serses, fugam fingens, singillatim^p interemit. Alios quoque tres pari modo neci tradidit. Tunc Theodoricus, sociis reformidantibus, eum aggreditur. Cum quo^q diu multumque decertans^r, tandem Avar^s Serses 15 brachio vulneratus, a Theodorico capitur atque in castris Gothorum vincetus statuitur. Cuius virtutem supradictus princeps admiratus, primum blandiciis^t, dehinc minis ad cohabitandum sibi^u cogere nitebatur. Sed dum eum nec terrore concuti nec promissis flecti posse conspexisset, multis affectum iniuriis ad patriam redire permisit invitus. Ille vero natatu flumen^v Histrum ingressus, retro respiciens, ad Theodoricum taliter inquit: 'Tua', inquit, 'exutus domina- 20 tione^w meaeque redditus libertati, ad te meum revertar dominum, pollicens, me tibi fidelem fore famulum^x'. His dictis, ripam quam reliquerat repetiit et ditioni se^y Theodorici commisit. His prosperis successibus dum in Italia saepe fatus polleret patricius^z, Constantinopolim apud imperatorem invidis detrahentium lacerabatur relationibus. Improborum etenim mentes hominum aliorum incommodis sua volentes augmentare commoda, bonorum benefacta virorum con- 25 trariam moliuntur convertere in partem. Denique imperator^a delatorum versutiis^b in errorem inductus^c insimulationibus^d furensque animo, quod Theodoricus insidiator regni esse ferebatur, iterum eum ad se venire mandabat; habitoque cum senatoribus mortis eius tractatu, iurisiurandi^e fide eos obligat, ne quis archani sui proditor existat. Theodoricus autem, legatione principis accepta, e^f vestigio ad Ptholemeum^g, cuius supra meminimus, mittit puerum, 30 ut sibi remandet, utrum expediat imperatoris audire praeceptum. Ille dum simulat, se velle non reddere responsum, pueri qui missus fuerat instantia veterisque^h viri devictus amicitia, tandem Theodorici legato talia dat praecepta: 'Hodierna die natalicioⁱ imperatoris existente nobisque^k senatoribus cum eo pariter discumbentibus, tu vice obsequentis famuli pone stans, meo adhaerebis lateri, et inter convivandum de qua re mihi fiet sermo ad senatores vel ad 35 principem, intenta curabis aure percipere eique a quo directus es^l nuntiare'. Paret ille mandato ac sedulus Ptholemei^m auditor fit in convivio. Tunc inter epulas et pocula cum procerum mero incaluissent corda, tali eos Ptholemeusⁿ est hortatus affamine: 'Hic', inquit^o,

Cap. 2. Codd. 1. 2.

Cap. 2. a) Gotis *semper* 2. b) et eum *om.* 2. c) suum dominum 2. d) utillimis 1; 40 utilissimus 2. e) vinela? 1. f) imperator 1. g) precavit *Aim.* h) est ab eis 2. i) *om.* 2. k) que *om.* 2. l) viis 2. m) quidem? 1. n) Anar? 1. o) otius 2. p) sigillatim 2. q) Cumque 2. r) decertantibus 2, *sed pr. m. corr.* s) Aver? 1. t) blandit^o 2. u) eum *add.*? 1. v) H. f. 1. w) damnatione? 1. x) famulatum 2. y) sue? 1. z) patritius 1. a) seo *add.*? 1. b) versutis *Aim.* c) deductus? 1. d) insimul actionibus? 1. e) i^oiu- 45 randi fidem eis 2. f) ad 2. g) Thelomeum 2; sibi amicissimum *add.* 1. h) veterisque *Aim.* i) natalitio 2. k) vobisque? 1. l) *om.*? 1. m) Tholomei f. a. 2. n) Tholomeus 2. o) in-
qurens, *sed r expunct.* 2.

1) *Responsum*: Non, inquit, dimittetur Theodoricus, nisi se purgaverit obiectis criminibus *om. Anonymus.* 2) *Scil. Ptolemaeus.*

dies cum sit magnificis^a letus epulis, iocundus oportet fiat delectabilibus fabulis. Satis ergo Aim. I, 10.
 fiat eorum voluntati, qui his delectantur^b perfrui, quandoquidem auxit talium aviditatem exuberans opulentia^c vini'. Omnibus ergo hoc sermone suspensis, hec ille dicere est orsus^d:
 'Eo', inquit, 'in tempore, quo humanae copia eloquentiae cunctis inerat^e animantibus terrae, bestiae saltus in unum coiere^f consensum, ut sibi eligerent regem; et quia hominum fastidiebant dominium, haberent sui generis imperatorem electum. His sese mutuo cohortantes, adorantur leonem rogantque^g, ut earum non abnuat voluntatem. Dicunt, se velle eum habere principem, quem scirent esse^h consilio prudentem. Suscipit ius dominationis leo et ab universis feris solio sublimatur regio. Conveniunt ad eum salutandum frequentes et adorant ut dominum. Inter ceteras igitur advenit cervus forma corporis egregius ramosisqueⁱ pollens cornibus. Qui dum, submissa^k cervice, procideret^l adoraturus, a leone arripitur, epulum ei nox futurus. Sed ipse dolum persentiscens^m fortique conamine caput excutiens, amissis cornibus, silvam petiit profugus. Imperator indignatus contemptum sui etⁿ impatiens irae, multum iribundus cervo interminatur. Conqueruntur ferae inter se pro principis iniuria, nec tamen invenitur ulla, quae cervum persequi^o audeat, hanc contumeliam vindicatura; qui etsi videretur esse inermis, pernici tamen cursu transiliens ardui^p iuga montis, evaderet sine beneficio noctis. Erat inter eas^q vulpes artibus callens ingeniosis^r. Hanc mittunt, ut cervum callide^s conveniat et ad leonem redire faciat. Obtemperat illa iussis, cervum adit^t dicitque, se dolori compati eius^u non modice et, quod sine^v causa talia passus sit, sibi iniustum videri. Ille contra multa^w in leonem congerens maledicta, se, dum obsequitur, male multatum conqueritur. Cui vulpes: "Videndum", inquit^x, "est, ne quod^y tu iniuriae deputas, ille amoris tui causa fecisse comprobetur; nam, dum, ut estimo, te sibi supplicem ad suum elevare vult osculum, tu forte putans morsum, eius declinasti conspectum. At ipse nunc te absentem esse lolet, de te absente sermonem agitat, in te solo eius moratur intentio". Quid plura? Suadet cervo, ut leonem adeat ac eius se ditioni committat. Qui dum, ut ante, inclinato capite, regem adoraturus veniret, cervice tenus unguibus infixis, a leone arripitur et a circumstantibus feris sine mora discerpitur. Vulpes prope stans furtim cor^z eius aufert et devorat. Cor cervi querens et non inveniens leo fremit grave^a. Tremefactae ferae inquirunt sollicite, quae earum huic sit obnoxia culpa. Suspicio erat, vulpem huius furti esse^b ream, eo quod vidissent eam proximius cervo adhaerentem. Inquisita vulpes negat se huius^c fore criminis coniciam. Sed dum ei non creditur, cruciatibus addicta, in haec prorupit^d verba: "Vac", inquit, "mihi miserae, quae tantas poenas patior indigne; ut quid enim a me exquiritur, quod cum minime habuisse certa ratione cognoscitur? Etenim si cor habuisset, profecto huc non redisset. Primo, cornibus avulsis, aufugit inermis, secundo non dubitavit subire periculum mortis. Nullatenus ergo cor habuit, qui sibi consulere nescivit". Haec locutus Ptholomeus^e conticuit. Puer^f Theodoricus haec intente auscultans et sagaci animo dicta intelligens, ad dominum suum reversus, cuncta per ordinem pandit et cautiorem^g adversus dolos insidiarum^h esse premonuit. Theodoricus itaqueⁱ, imperatoris iussionibus spretis, quibus Constantinopolim adire iuebatur, in Italia resedit. Denique postmodum Gothorum, qui Italiam invaserant, rex est^k effectus et dominus. Imperii vero partibus quodannis^l modium terrae dependebat. Unde veritatem rei ignorantibus, dum modium^m rex Theodoricus aerariis publicis

Cap. 2. Codd. 1. 2.

Cap. 2. a) magnific² 2. b) delectatur 2. c) habundantia 2. d) exorsus est 1.
 e) deest 2. f) coniere? 1. g) negantque 2. h) e. e.? 1. i) que deest 2. k) summissa? 1.
 l) procideret ex procederet pr. m. corr. 2. m) persentiens 2. n) suique 1. o) a. p. 2.
 p) ardua 1. q) eam? 1. r) ingenuositas? 1. s) conv. call. 2. t) adiit 2. u) e. suo 2.
 v) sine o causa 2. w) i. l. m. 2. x) e. i. 2. y) que? 1. z) a. e. e. 2. a) graviter 2.
 b) r. e. 2. c) f. h. 2. d) prorumpit 2. e) Tholomeus 2. f) ergo addit 2. g) cautio-
 nem? 1. h) om. 2. i) ergo 2. k) eff. est 2. l) quotannis 2. m) modum? 1;
 modium 2.

Aim. I. 10. solvere diceretur, non addito cuiusquam rei vocabulo, ut puta vini aut^a olei, modium num-
morum conferre putabatur.

Aim. I. 11. (3). Post multum vero temporis^a, Anastasio^b defuncto, qui post Leonem¹ curam
Aim. II. 1. imperialis maiestatis optinuerat, Iustinus senior^c successit. Cuius tempore sanctissimus
cf. Beda. papa Iohannes, qui Ormisdae successerat, post Symmachum^d Constantinopolim ad impera- 5
torem Iustinum est profectus, a Theodorico Gothorum^e rege missus. Iustinus namque augustus,
cum esset vir fide catholicus, hereticos impugnans, ecclesias^f eorum orthodoxis condonaverat,
consilio usus papae memorati. Quapropter Theodoricus, Arrianae existens hereseos, eum cum
aliis catholicis^g viris ad imperatorem direxit, mandans, quod nisi Arrianis ecclesiae redderen-
tur, cunctum Italiae populum gladio percutiens extingueret. Secundus^h autem antistes, ut 10
erat languidus, iter arripiens, navigio Constantinopolim est euectus. Occurrit autem ei augustus
et omnis civitatis clerus, gaudente principe, suscepisse se in Regia civitate pontificem sedis
apostolicae. Peroratis igiturⁱ, pro quibus ierat, et impetratis, ipsi^k Iustino¹ augusto, ut vica-
rius beati Petri^m, imposuit imperialem coronam et, accepta remeandiⁿ licentia, reversus est
Ravennam. Quem Theodoricus, eo quod audierat, eum ab augusto honorifice susceptum, diu- 15
tina custodia maceratum, ieiuniis ac squalore^o carceris^p, ultimum coegit exalare spiritum. Qui
deficiens, animam Christo martyr^q reddidit. Alios quoque qui cum eo fuerant partim igne
V. Boetii I. cremavit, partim variis penis interfecit. Inter quos Symmachum^r patricium et Boetium in-
Aim. I. 1. signem² consulem, eius generum, eo quod imploraverant auxilium ab imperatore
Iustino contra eum, volentem invadere rem publicam, ut rei maiestatis, iudi- 20
Aim. I. 1. cante licet invito senatu, post carceris custodiam cum Iohanne papa in conspectu
V. Boetii II. omnium amicorum suorum et parentum decollati sunt. Dum autem Boetius
esset^s in carcere, philosophiae consolationem sibi adhibuit ac descripsit, ne prae tristitia
Aim. I. 1. desperaret. Qui videlicet^t Boetius quam disertus fuerit in secularibus litteris quamque fuerit
fide catholicus, ex eius comprobatur codicibus. Testatur hoc arithmetica nec non et dia- 25
lectica, ipsa etiam^u omnium^v animis gratissima musica ab eo translata et Latinorum iam
dudum eam desiderantibus auribus delectabiliter^w infusa. Porro eiusdem^x de sancte Trinitatis
consubstantialitate liber liquido ostendit, quam eximius suo, si ei licuisset, tempore sanctae
ecclesiae colonus extitisset. Theodoricus autem inmanis^y sceleris statim precium luit. Nam
nonagesimo octavo^z post hoc facinus die^a subita morte defunctus, indignam vitam digno exitu 30
finivit^b. Cuius animam quidam solitarius, apud Lyparim^c manens insulam, vidit inter sanctis-
simum papam Iohannem et Symmachum ex consule^d deductam in Vulcani demergi^e ollam ei
loco vicinam. Quae ideo sic dicitur^f, quod inibi^g tanquam aeneum vas fervereat ab igne^h.
Hoc modo periit Theodoricus, homo in suis inimicusⁱ honestis pollens moribus. Romanis
etenim primitiis quotannis conferebat ad subsidium tritici 120 modiorum milia. Qui veniens 35
ad extrema, ut ex superioribus patet, polluit omnia. Huic fuit in coniugio iuncta soror Clo-
dovei Francorum regis nomine Audeffeda. Suas quoque sorores aut filias Theodoricus prin-
cipibus circumpositarum sociaverat nationum, nec erat ulla gens vicina Italiae, cuius rex esset
affinitatis expers.

EXPLICIT VITA THEODERICI GOTHORUM REGIS.

40

Capp. 2. 3. Codd. 1. 2.

Cap. 2. a) et 2.

Cap. 3. a) tempus 2; Eo tempore Aim. b) Anastio 2. c) succ. senior 2. d) Simm. 2.
c) r. Gotorum 2. f) eorum eccl. 2. g) v. c. 1. h) Sanctus bene Aim. i) ergo 2. k) ipso 2.
l) Iustitio? 1. m) apostoli add. 2. n) l. r. 2. o) squaloribus 1. p) afflictum deest. q) mar- 45
tyri? 1. r) Symacum 2. s) in carcere esset 2. t) B. v. 2. u) autem? 1. v) a. o. 2.
w) desiderabiliter 2. x) eius de s. 1; eiusd s. 2. y) imani 2. z) CCVIII. 2. a) s. m. def.
die 2. b) fini|nivit 2. c) ita 1; Lipaiam 2. d) exconsulem 1. e) dimergi? 1. f) dicit? 1.
g) ubi? 1. h) hic desinit 1, ubi sequitur: De nativitate eiusdem regis. i) initiis bene Aim.

1) Zeno Anastasium praecessit. 2) Inde ab h. l. frustula ex Vitae I. et II. Boetii (ed. 50
Peiper p. XXXI) sumpta sunt.

LIBER HISTORIAE FRANCORUM.

EDIDIT

BRUNO KRUSCH.

Labente regno Merovingico, res Francicas ultimus descripsit auctor libelli, qui 'Gesta Francorum' vulgo dicitur, rectius autem ad vetustiore, eandem meliorem editionem 'Liber historiae' inscribitur, cum quod altera editio fert lemma: Incipit liber sancti Gregorii Toronis episcopi gesta regum Francorum, cum hoc libello non convenire, nemo sit qui non videat. Sin vero Gregorius Turonensis huius Historiae scriptor minime habendus est, auctoris nomen omnino latet. Certe homo Neustrasius erat, id quod inter omnes constat. Cum enim reliquorum incolas regnorum Austrasios Burgundionesque appellaverit, Neustrasios ubique Francos κατ' ἐξοχήν vocavit, ut reliqui scriptores Neustrasii¹. Praeterea res gestas omnino ex conspectu Neustrasio narravit, id quod Historiam cum Fredegario continuato comparanti luce clarius patebit. Patriam Cauer, De Karolo Martello p. 15, et Monod² accuratius circumscribebant, quorum alter Rotomagensem, alter Parisiensem scriptorem habuit. Sane de ecclesiis Parisiensibus anonymus optime instructus erat³. Nam postquam Chlodovechum ecclesiam S. Petri vel SS. Apostolorum (hodie S. Genovefae) se aedificaturum vovisse narravit (c. 17), ipsum (c. 19) et filiam Chlodchildem (c. 23), quam Gregorius 'iuxta patrem suum' equiescere scripsit, in eadem ecclesia sepultos esse, memoriae tradidit. Deinde Childebertum S. Vincentii ecclesiam (hodie S. Germain des Prés) construxisse (c. 26) Germanumque episcopum ibi depositum esse (c. 33), Gregorium supplens rettulit, ipsoque teste suam Fredegundis ossa eadem ecclesia teguntur (c. 37). Tum brachium S. Dionysii Chlodovecho 'instigante diabulo' abscisum esse, solus rettulit (c. 44). Denique non ignoravit, Chlodoaldum 'Noviente villa Parisiace suburbane' (hodie 'Saint-Cloud') iacere (c. 24). His de causis Monod v. c. scriptorem in monasterio vel S. Vincentii vel S. Dionysii Parisiensi degisse coniecit. Idem Historiam hanc nisi auctoritate regum Neustrasiorum compositam non esse contendit⁴. Quod ad hanc rem spectat, libellus adeo mendis

1) Cf. Waitz, 'VG.' II, 1³, p. 154, n. 1. 2) 'Les origines de l'historiographie à Paris' in 'Mémoires de la société de l'histoire de Paris et de l'Île-de-France' tom. III, p. 219—240. 3) Monod v. c. p. 231, octo, quae in Historia commemorantur, villas regias protulit, quae opinionem suam probarent. Quid? Spinogili Dagobertum mortuum esse, ut Fredegario Burgundioni (IV, 79) notum erat, ita Rotomagensis ignorare non potuit; Clepiacum ab anonymo laudatur, eo quod Audoenus Rotomagensis ibidem obiit. Quae restant aliae propius Rotomagum quam Lutetiam sitae erant, aliae e Gregorio fluxerunt. 4) l. l. p. 230: 'où peut-elle avoir été écrite, si ce n'est dans le voisinage même des rois, près de leurs résidences habituelles et sous leur influence?' Ibidem cf. p. 233: 'mais il ne devait pas écrire sous leurs ordres immédiats et sous leurs yeux'. Certe scriptor V. S. Lamberti abbatis Fontanellensis monasterii prope Rotomagum siti necem

foedissimis scatet, ut eum ab homine rerum summopere imperito scriptum esse dicere malim. Accedunt alia argumenta, quibus Monod v. c. opinio destruat. Gregorio teste (IV, 13. 16) Chramnus a Chlothario patre 'Arvernus' missus, in Historia (c. 28) autem 'ultra Ligere' profectus est. Ille (IV, 47) Theudobertum 'Toronus et Pectavis vel reliquas citra Legere sitas' urbes pervasisse scripsit, at anonymus: ultra, inquit, 5 Ligere cum hoste direxit (c. 32). Idem eodem modo pro 'Pectavis', quod apud Gregorium legitur, 'ultra Ligere' (c. 33) scripsit. Itaque dum Gregorius 'citra Ligerem', id est ad meridiem fluvii, degit, anonymi 'ultra Ligerem', id est ad septentriones fluvii, patrium solum iacebat. Quod iam accuratius circumscribamus necesse est. De Sigiberto Gregorius (IV, 51): obtentis, inquit, civitatibus illis, quae citra Parisius sunt 10 positae. usque Rhotomaginsem urbem accessit. Quae verba anonymus ita reddidit: Sigibertus vero civitates illas, quae ultra Parisius sunt positae, usque Rothomacum accepit. Ut igitur Gregorius Turonensis citra Parisius scribebat, ita Historiae auctoris patria ultra hanc urbem sita erat. Ecclesiae autem S. Vincentii Parisiensi addictus quae Turonensi citra Lutetiam iacebant civitates 'ultra Parisios' positas dicere non 15 potuit. S. Dionysii monasterium a Parisiis ad septentriones situm conveniret quidem, sed ad hanc ecclesiam brachium tantum sancto abscisum spectat, dum alias vix commemoratur¹. Hac sola de causa scriptorem S. Dionysii monasterio iniungere minime licet, id quod Monod quoque sensisse videtur.

Postquam anonymum a Parisiis ad septentriones vixisse probavimus, Caueri 20 sententia quibus qualibusve rationibus innitatur, nobis inquirendum est. S. Audoenus Rotomagensis episcopus magis quam par est laudibus effertur. Postquam Dagoberti regnum augustum anonymus cecinit, ad Audoenum episcopum creatum transit: Tunc, inquit, et beatus Audoinus episcopus exortus enituit (c. 42). Miraris, quod Audoeni solius mentionem fecit neque Eligii, qui amicitia cum illo coniunctus eodem anno 25 dieque consecratus est; at nisi Audoeni nullius episcopi electio in Libro historiae Francorum celebratur. Eundem Audoenum quomodo Ebroinus consulturus accesserit, c. 45. narratum est: Ad beatum vero Audoinum direxit, quid ei consilio daret. At ille per internuntios hoc solum, scripta dirigens, ait: 'De Fredegunde tibi subveniat in memoriam'. Postea cum Warattonem patrem Ghislemarus 'ab honore generositatis 30 subplantare' cogitaret, iterum 'Audoinus episcopus prohibuit, ne hac nequicia contra patrem inferret' (c. 47), et cum in proposito pessimo persisteret, 'a Deo percussus, iniquissimum spiritum exalavit, iuxta quod sanctus Audoinus ei predixerat'. Denique mortem eiusdem episcopi anonymus ita explicat, ut inter ipsum et sanctum necessitudinem quandam intercessisse nemo negare possit. Sub his, inquit, diebus 35 beatus Audoinus Rotomagensis episcopus plenus dierum ac virtutibus preclarus Clepiaco villa regale in suburbana Parisiorum civitate migravit ad Dominum. Cum gloria basilica sancti Petri apostoli Rothomacum civitate sepultus est (c. 47). Itaque cum Cauero contendo, libellum Rotomagi vel potius in dioecesi Rotomagensi scriptam esse². Addam, quod c. 32. verbis Gregorii (IV, 50): Chilpericus — — vero se infra Thornacensis 40

Childerici regis atque Billildis filiique Dagoberti multo fusius accuratiusque quam Historiae auctor narravit. Unde probatur, etiam extra Lutetiam res a regibus Neustrasiis gestas conscribi potuisse. 1) Dagobertum in basilica S. Dionysii sepultum esse, etiam Fredegarius (IV, 79) memoriae tradidit, idem fusius hanc rem tractavit. Quod autem filium Chilperici ibidem iacere anonymus narravit ('l'auteur avait eu soin de noter' Monod), res nullius momenti est, cum e Gregorio id peti- 45 verit. Denique Librum historiae Francorum medio aevo in monasterio S. Dionysii notum fuisse non nego, sed ubi ignotus fuerit, quaero. 2) Singulari veneratione auctorem S. Audoeni deditum fuisse, Monod quidem non negavit l. l. p. 230: 'Il a évidemment une admiration particulière pour saint Ouen'; sed quia librum omnino Parisiis scriptum esse voluit, adiecit: 'mais il n'ensuit pas pour cela qu'il fût un prêtre de Rouen'.

nurus cum uxore et filiis communivit ab anonymo per Rothomaginsem fugiens in-
erta sunt, et c. 25. Chlotharius I. in silvam Arelauno, quod nomen Gregorius, *H. Fr.*
II, 28. silentio praeteriit, c. 38. Chlotharius II. in eandem ingressus esse fertur:
Chlotharius namque a Parisius exiit et Arelauno silva ingressus est. *Arelaunus autem*
ilva prope Rotomagum sita erat.

Ex Hispania anonymum in Gallias advenisse, Monod inde coniecit, quod e Gre-
gorio Wisigothica exscripsit eaque ampliavit. At in ea parte, quae scriptori peculiaris
est, ne nomen quidem Hispaniae legitur, id quod admodum mirum esset, si, Arabibus
c. 711. hanc regionem occupantibus, in Gallias advenisset. Sed Gothos perisse Arabes-
que triumphasse, scriptoris ita intererat, ut has res gestas omnino silentio praeter-
iserit. Sin autem vel strictim posteriorem libri partem legeris, hanc historiam Fran-
corum a nullo nisi ab homine Franco conscriptam esse concedes. Neque Historiae
codices duo Hispani, ex eodem exemplari prognati, Gabrielis Monod sententiam con-
firmare possunt, ut Ewald opinione celerius statuit¹, cum utriusque textus deterri-
mus atque e Pseudo-Turpino² interpolatus sit talisque auctoritatis libri plurimi in
bibliothecis totius fere Europae supersint.

Quo tempore Liber historiae Francorum compositus sit, ex fine intellegitur. In
haec enim verba liber desinit: Franci vero Theudericum Cala monasterio enutritum,
filium Dagoberto iunioris, regem super se statuunt, qui nunc anno sexto in regno sub-
sistit. Theudericus cum a. 722. in. rex creatus sit, sextum regis annum cum a. 727.
convenire oportet³.

Fontes, Gregorio excepto, fere nulli supersunt. Hunc excerpsit, modo verba
magis servans, modo sententiam tantum reddens; paginae vero nonnullae ad verbum
magis Gregorio congruunt. Quod nonnumquam verba singula ita omissa sunt, ut iam
textus hiet, scriptori Merovingico vix vitio id dandum est. Aequae ac Fredegarius
Historiae auctor sex tantum priores Gregorii libros habuit, quibus ad c. 35. usus est.
Codex, quem adhibuit, cum ad genus B pertinuerit, satis mirum est, quod caput IV, 19.
Gregorii, quod in his libris desideratur, Historiae auctori notum erat (c. 29). Deinde
Prologus legis Salicae (ed. Behrend p. 125) ab anonymo exscriptus est (c. 4). Tum
inter Appendicem Marii et Historiae c. 38. 40, in quibus de nece filii minoris natu
Theudoberti et de Brunehilde crudeliter interempta agitur, necessitas quaedam inter-
edit, id quod Monod v. c. l. l. p. 224 sqq. primus vidit. Fredegarii autem chronicae
anonymo praesto non erant. In illis partibus, quae, cum fontes desint, propriae
habendae sunt, plurima e carminibus, quae per vulgum ferebantur, fluxisse, coniecit
Funghans, 'Childerich und Chlodovech' p. 51. Quae fabulae quod cum Fredegario
aliquo modo conveniunt, consensus procul dubio inde ortus est, quod uterque rettulerit
quae in ore omnium erant Francorum. Praeterea scriptis quoque historiis anonymus
usus est. De Chlodoveo II. enim c. 44: Huius, inquit, mortem et finem nihil dignum
historia recolit. Multa enim scriptores eius finem condempnant; nescientes finem nequi-
tae eius, in incertum de eo alia pro aliis referunt. Hoc ex loco memoria dignissimo
post Fredegarium et ante hunc, qualiscumque est, historicum alios res gestas posteris
tradidisse discimus, quorum opera perisse non satis dolendum est. Illa enim quae
superest Historia Francorum auctoritatem fidemque minimam habet.

Nam quae in priore Historiae parte e Gregorio non fluxerunt, merae sunt
fabulae, ut Francorum origo (c. 1—4), res, quae ad principes regesque primos Fran-
corum pertinent, praecipue ad Childericum (c. 6. 7) et Chlodovechum (c. 11—14),
solus Fredegundis (c. 31. 32), alia. Capitis 35, ubi etiam Gregorius adhibitus est,

1) 'N. Archiv' VII, p. 306. 2) Karlus enim Martellus cum Magno constanter confun-
ditur. 3) Cf. 'N. Archiv' X, p. 94.

maxima pars scriptoris est, qui inde ab hoc loco narrationem ad suum tempus perduxit. At cave nimis fidas ei, qui ab eruditis 'fabulator anonymus' merito appellatus est. Omnia enim, quae a Fredegario non confirmantur, aut suspecta sunt aut prorsus ficta, ut expeditio Dagoberti (c. 41) in Saxones suscepta et pugna 'super Wisra' commissa, ubi etiam a Chlothario Saxones victos esse voluit anonymus Gregorium fortiter supplens (c. 27). Neque meliora sunt, quae in c. 43—45. referuntur: mendis ea scaterere, alio loco dixi¹. Maior fides extremis capitibus tribuenda videtur esse, ubi ad historiam sui temporis scribendam aggressus est. At cum c. 49. Theudericus atque Chlodovei, qui a. 695. diem obiit, regni annos perperam tradiderit, vix ante a. 700. pro teste spectatoreque accipiendus est. Quae vero relatu digna habuit perpauca erant, sive ipse de rebus gestis non satis instructus erat, sive eas litteris mandare aut neglexit aut nequivit.

Temporum indicibus anonymus adeo vagis utitur, ut, quo anno res singulae gestae sint, ex Historia perspicere non possit. Summam tantum annorum quos reges regnaverunt saepius prodidit, eandem plerumque falsam. Praeterea tempus semper ut insequens vel idem his verbis indicavit: Post haec, Nec multo post; Cedendum itaque tempore, Cedendum enim tempore, quae a lingua Latina plane abhorrent, Decedente vero tempore, Sequenti tempore, Succedente quippe temporum, Succedente igitur tempore, vel In his diebus, Sub his diebus, Eo tempore, Eo itidem tempore, Id temporis, Per id tempus, Tunc. Haec omnia nihil valere, commemorare vix necesse est. Sermo Fredegariano aliquanto melior est, quamquam persaepe casus quartus et sextus permutati sunt, nonnumquam participium pro verbo finito, verbum activum pro passivo accipiuntur, neque vocabula barbara desunt, ut bale iumente, livorare, stapplo. Adde, quod litterae ag in ayg productae sunt, velut fere semper Daygobertus, paygus scripta reperiuntur, id quod in alio libro non legi. At nimia litterarum vocalium e—i, o—u permutatio scriptoribus Merovingicis propria in Libro historiae Francorum non deprehenditur, ita ut is iam aevi humanioris vestigium quoddam prae se ferre videatur. Connexus enuntiatorum satis simplex est, cum fere unicuique verbo que additum sit; cf. c. 1: appellaveruntque eam Sicambriam habitaveruntque illic annis multis creveruntque in gentem magnam.

Paucis annis post a. 727. altera huius opusculi editio parata est, cuius codices quam plurimi aetatem tulerunt. Priorem a. 727. compositam A, posteriorem B vocamus. B nonnulla addidit, ut ea quae c. 5. de Germania³ ex Isid. Etym. IX, 2, §. 97, retulit, alia omisit, elocutionem saepe mutavit⁴ atque narrationem e Gregorio supplevit, quem titulo quoque, ut supra dixi, inseruit. Cum itaque qui B recognovit hoc opusculum Gregorii esse existimaverit, hanc editionem non ab ipso auctore A paratam esse, sed ab alio, qui verum scriptoris nomen ignoravit, luce clarius intellegitur. Gregorium a B iterum consultum esse, capite 8. luculente probatur, ubi enuntiatum Adovacrius itaque de Andegavis et de aliis civitatibus obsedis accepit ab A omissum B demum e Gregorio textui inseruit. Vice versa B dimidium fere c. 16. ab A ad verbum e Gregorio exscriptum praetermisit. In extrema Historiae parte B perpauca mutavit. Nonnullis locis textus A a B emendatus est, ut c. 28: illudque inter Absalonem et patrem eius David posuisti (ita A), ubi B verba inpone iudicium, quod condam post illudque e Gregorio adiecit. At loquentem te audio, editionem B pro priore, A pro posteriore

1) Cf. 'Forschungen z. Deutschen Gesch.' XXII, p. 474. 2) Cf. Indicem capitum: eam Merovechus adsumitur, regnum Theudericus adsumitur, Waratto maiorum domato adsumitur, Audoinus ad Dominum migratur. 3) Cf. etiam Francorum etymologiam c. 2. 4) Neque vero ubique ad artem grammaticam, nam pro adlata in B deferta saepe scriptum est; cf. c. 12. Hostem, qui pro exercitu in A accipitur, in exercitum ostilem B mutavit (c. 4).

accipiendam esse. Itaque quibus opinio mea confirmaretur argumenta nonnulla colligenda mihi esse duxi. C. 37. *B* scripsit: Ibi enim in ipso certamine visus fuit angelus Domini evaginato gladio supra populo illo, dum in *A* haec leguntur: In ipsa pugna angelus Domini gladio evaginato super ipso populo. Cum verbum visus fuit insertum sit, elocutio *B* multo lucidior est, quam *A*, qui si *B* textum recognovisset, non quae scripserat scripsisset obscura. C. 27. Chrodchildis regina bonis operibus predata apud urbem Toronicam migravit ad Dominum verbum predata *B* praemisit, qui c. 31. Nunc autem ad coepta redeamus verba ad coepta in accepta corrupta. Haec leviora sunt. Summi momenti est, quod quae c. 38. ex. *A* de filio Theudoberti minore natu scripsit: Minorem enim in albis ad petram percussum cerebrum elisit, *B* hoc quidem loco praetermisit, sed c. 39. ex., ubi de filiis Theuderici agitur, inseruit: Iuniorum, inquit, enim puerum in albis eliso cerebro ad petram interecit. Quod plane falsum est, nam ex Appendice Marii et ex Fredegario iuniorum Theudoberti filium hoc crudeli modo interisse scimus, ut *A* recte tradidit. C. 31. de Galsuinta agitur a Chilperico petente, ut in Hispaniam remitteretur. Id cum Gregorius et *A* et *B* descripserint hoc modo:

redire permetteretur ad patriam Greg. IV, 28,

redire permetteret ad patrem suum *A*,

redire dimitteret in patria ad patrem suum *B*,

facile apparet, *A* e Gregorio hausisse, *B* textum *A* exscripsisse et e Gregorio suplesse. Denique quos *A* accurate adnotavit dimidios Pippini et Chilperici regni annos *B* omnino praetermisit. Quibus ex causis *B* posteriorem huius opusculi editionem habendam esse censeo.

Qua in regione *B* scripserit, iam quaeritur. Mortem Childeberti regis Austrasiae et Burgundiae *A* plane silentio praeteriit, at *B* hanc lacunam explevit c. 37: Eo, inquit, tempore mortuus est Childebertus rex iunior regnavitque annis 20. Teudobertus, filius eius, in regnum patris sui in Auster statutus est, Teudericus vero in Burgundia. Ut Fredegarius Burgundio Childeberto 4 annos tribuens Burgundici tantum regni rationem habuit, ita *B* scriptor quot Austrasium regnum egerit (575—595) annos recte memoriae tradidit. Unde forte coniciendum est, hominem in hac regni Francici regione degisse, at in sinistra Rheni ripa, ut c. 5. demonstratur: Propterea Germanie omnes regiones gentium, quae ultra Renum fluvium sunt, huic nomine nuncupantur Germanias.

Theudericus rege etiam tum vivo hanc editionem factam esse, ex fine intellegitur, ubi verba anno sexto, quae *A* praebet, omissa sunt, sed nunc servatum est: qui, inquit, usque nunc in regno subsistit (*B*). Theudericus autem a. 737. diem obiit. Quid? Nam ante a. 736. recognitam hanc Historiam Francorum extitisse, Fredegarii continuatione luculente probatur. Nam quicumque priorem huius partem libro, quem iam edituri sumus, usus composuerit, non priorem *A*, sed posteriorem editionem *B* adhibuit. Cuius rei pauca exempla proferam: c. 44. tres filios habuisse *A*, filios tres *B* cum Fred.; c. 45. de regno deiciunt *A*, a regno *B* cum Fred.; propter Childericum mittentes *A*, legacionem ante mittentes *B* et Fred. addunt; filio Erchonoldo *A*, filio Erchonoldo nobile *B* et Fred.; post Ebroinus *B* et Fred. consilio accepto addunt; c. 46. dirigunt nuncios *A*, nuncius dirigit *B* cum Fred.; c. 47. pro consilio pertractantes (*A*) habent consilio accepto *B*, accepto consilio Fred.; c. 48. Austrasiis *A*, Auster *B* et Fred.; Bercharius ab adulatoribus occisus est et instigante Anseflide etc. *A*, at et *B* praemisit, quare Bercharius ibi auctore Anseflide interimitur, et ita Fred.: interfectus est, instigante Anseflide matrona sua. Itaque qui Fredegarium continuavit homo Karolingicae stirpi addictus editione usus est *B*, id quod mirum non est, postquam in regno Austrasio illam ortam esse probavimus. Cum prior continuati Fredegarii pars

a. 736. composita sit¹, hominem Austrasium B librum A a. 727. editum paucis annis post, id est ante a. 736, recognovisse necesse est.

Eandem editionem Aethicus exscripsisse videtur. Teuffel quidem, 'Römische Lit. Geschichte' §. 497, Cosmographiam circa a. 630. compositam esse voluit, sed quas attulit rationes non sufficiunt. Neque enim Fredegarius neque Isidorus illa usus est, 5 sed qui vulgo Aethicus vocatur ex Isidoro hausit, inter ipsum autem et Fredegarium ne minima quidem ratio intercedit. Multo melius Aethicum post Librum historiae Francorum recensuit Ebert v. c., 'Literaturgeschichte' I, p. 573. Sermone Aethicus utitur eodem, quo Historia Daretis Frigii Fredegario a continuatore inserta conscripta est; cf. Aethicus ed. Wuttke p. 24, l. 6. gignarum, p. 51, l. 10. gignarosque, 10 l. 22. gignaras pro gnarus et 'N. Archiv' VII, p. 513. Quare mihi persuasum est, Aethicum continuatoris Fredegarii aequalem priori saeculi VIII. parti tribuendum esse. De Germania autem auctor B Libri hist. Fr. iisdem fere verbis atque Aethicus rettulit:

Lib. h. Fr. c. 5.

Propterea Germanie omnes regiones gentium, que ultra Renum fluvium sunt, huic nomine noncupantur Germanias, eo quod inmanea corpora sint inmanisque nationes, sevissimis durate semperque indomiti, ferocissimi, quorum fuisse paugus centum traditur scriptura.

Aethicus ed. Wuttke p. 16.

15

Nam et illarum regionum pagi omnis Germania est appellata, eo quod sint inmania corpora inmanesque nationes, saevissimis moribus duratae, adeo indomiti, frigore et rigore ferentes 20 ultra omnes gentes. Centum pagos dicit esse inter habitabiles et inhabitabiles a Reno fluvio usque Oceanum insolas plurimas et Meotidas paludes.

Inter sevissimis et durate in Libro h. Fr. vocabulum excidit; Aethicus autem 25 moribus inseruit. At frigoribus supplendum esse, ex Isidoro, Etymolog. IX, 2, §. 97. intellegitur: Germaniae, inquit, gentes dictae, quod sint immania corpora immanesque nationes, saevissimis duratae frigoribus, qui mores ex ipso caeli rigore traxerunt, feroces animi et semper indomiti, raptu venatuque viventes. Huc accedit, quod Historiae verba semperque indomiti magis quam Aethici adeo indomiti cum Isidorianis 30 semper indomiti congruunt. Itaque Historiae auctor Isidorum, Aethicus vero Historiam exscripsit. Cum autem aliis locis Isidorum ipsum Aethicus certe adhibuerit, non mirum est, quod huius verba et rigore ferentes ultra omnes gentes illius similitudinem quandam prae se ferunt. Quae vero de Suevis Isidorus l. l. enarravit: Quorum fuisse 35 centum pagos et populos, multi prodiderunt, Historiae auctor B fere ad verbum deprompsit, Aethicus excerpit tantum; uterque ad totam Germaniam ea rettulit. Etiam cap. 1. Libri h. Fr. Aethicus adhibuisse videtur.

Historiae Francorum per medium aevum tot exemplaria facta sunt, ut vix omnia quae nota sunt a me collecta esse opiner. Magni enim hunc libellum ut brevitatis ita fabularum causa aestimabant, quas non inamoenas esse iudico. Qui autem in cata- 40 logis codicum mss. 'Gesta Francorum' appellantur libri, non raro Ademari Cabanensis exemplaria sunt, dum opusculi nostri codices ut Gregorii Turonensis historiae libri in iisdem tabulis recensentur. Itaque complures libros me fugisse pro certo habeo; sed, ne codicum quos attuli conspectus lectoribus taedium iam pariat, vereor.

Primum codices editionis A collegi, quos in tres classes numeris 1. 2. 3. di- 45 stinctas divisi.

1) A 1a. Codex Bernensis nr. 599.² membranaceus, formae octavae, saec. VIII, f. 136, olim ecclesiae cathedralis Argentoratensis, — in cortice enim exteriori haec leguntur: vient de la cathédrale de Strasburg, — deinde Bongarsii erat, cuius nomen

1) Cf. supra p. 8.

2) Cf. 'Archiv' V, p. 485.

f. 132. exstat. Continet f. 1—132. Librum historiae Francorum. Duo quae praecedebant folia excisa, decem versus folii 132. et totum folium 132'. erasa sunt; f. 133—136. chronologica ecclesiasticaque sequuntur. Post fol. 131. folium unum excisum est, ut textus a c. 53. disceptavit et thesauros ad Franci v. Theudericum Cala perierit. Constat ex quaternionibus et uno ternione. Folium versus 15 occupant. Codex pulcherrime scriptus, litteras quas initiales vocamus rubro, viridi, croceo colore distinctas habet. Primus quisque capitum versus litteris maiusculis exaratus est. Quae librarius postea emendavit, pro nihilo aestimanda sunt. Liber, qui ex exemplari litteris maiusculis scripto fluxit, cum c. 45. pro vi numerus VI reperiatur, optimus est, at verba quaedam desiderantur. Iisdem atque compluribus mendis qui sequuntur codices A 1 inquinati sunt.

Exscripsit vel Gerber vel Durheim bibliothecarius (cf. 'Archiv' V, p. 752); quisquis erat, negotium susceptum accuratissime perfecit. Postea Arndt v. c. codicem recognovit.

2) A 1b. Codex Parisiensis nr. 5596 (Colbertinus nr. 5432) membranaceus, formae octavae, saec. IX. in litteris rudibus scriptus, quae codicem Bruxellensem Gregorii (B 2) maiorem in modum aequant, post Vitam S. Remedii¹ Librum historiae Francorum continet, quem epistula S. Augustini de igne purgatorio et dicta S. Hieronymi excipiunt. Librarius 'eius' per notam expressit. In scribendi ratione cum A 1a plerumque consentit, si orthographica excipis haec: diditus, lantia; tradedit; monarchyam, Parysius; cognuscerit, commotu, currueruntque, in quarto casu parvulus, thesaurus; histis (= istis), hostensuram; appellare saepe. Loco ae saepe e posuit, velut hec (semper).

Contulit Bethmann v. c.

3) A 1^b. Codex Remensis S. Remedii², de quo Bouquet II, p. XIII: 'Gestorum stilus in codice Remigiano limatior est quam in aliis: voces barbarae ac minus Latinae puriori Latinitati redduntur. Qui Gesta recognovit, floruisse videtur post Hincmarum, a quo sanctae Ampullae historiam mutuatus fuerit'. Ultima Historiae verba qui nunc anno sexto in regno subsistit, ut in A 1b, desunt; cum libris A 1 in c. 49. Baltildis pro uxore TheudERICI accipitur. Codex nullius auctoritatis est, cum sermo ubique mutatus, textus ex B interpolatus sit³. Eum ex editione tantum Bouquetiana novimus.

4) A 1c. Codex Vindobonensis hist. prof. nr. 991, membr. saec. XII, formae quadratae, textum ad arbitrium librarii immutatum continet. Desunt folia nonnulla c. 2. annis decim ad c. 10. Francorum grande. Ex exemplari A 1b simili exscriptus est neque vero ex hoc ipso. Historiam Francorum breviarium quoddam Fredegarii f. 46—54. excipit, de quo 'N. Archiv' VII, p. 290. egi. Librum non curavi.

Contulit Pertz v. c.

5) A 1c'. Codex Vindobonensis hist. prof. nr. 91, chartaceus, iisdem mendis atque A 1c laborat, quibus alia non pauca accedunt. Ipsum ex A 1c fluxisse ratus plane seposui. Capitibus singulis tituli superscripti sunt, qui cum capitum indice reliquorum codicum non conveniunt. Desinit in titulo c. 25. De|.

Contulit Pertz v. c.

6) A 2. Codex S. Mariae Camaracensis nr. 711, saec. IX, formae quadratae,

1) Codicem littera C distinxi in Fortunati Opp., Auct. Antiq. IV, 2, p. XXIV. 2) Monod l. p. 221. codicem eundem ac A 1b habuit, sed obstant, quae Bouquet de Remensi scripsit. Neque enim in Parisiensi sermo mutatus est, neque ampullae historia ibidem legitur. Sed forte eundem Remensis A 1^b est, de quo Ruinart, Praef. Gregorii §. 82. scripsit. 3) Cf. c. 7, ubi A: Et illi responderunt: 'Calidus enim erat nobis, paenitet nos; B: Ille dixerunt: 'Quia sine regem abutebatur filias nostras, penitet nos; Remed.: Illi dixerunt: 'Callidus enim erat nobis, qui sine lege abutebatur filiabus nostris.

foliorum 21, e tribus fasciculis constat, qui 8 et 6 et 7 folia continent. Caret et indice et titulo; incipit enim Principium regnum Francorum. Capita plerumque non distinguuntur. Extremum folium cortici olim agglutinatum vix legi potest. Librarii duo vel tres vetusti atramento diverso librum emendaverunt. Alter calamo rudi, alter nitido usus est, sed quo saeculo vixerint, difficile dictu est. Praecedat alius codex iam saeculo XV. cum hoc colligatus, qui librum continet qui inscribitur: Historia mistica ecclesie catholice Maximi, quam transtulit Anasthasius.

Codex ut summi pretii est, quippe qui verba in A 1 ommissa omnia habeat neque mendis codicum A 3 inquinatus sit, ita non satis dolendum est, quod iniuria temporum maxima eius pars periit. Desinit enim c. 28. in verbis: Chlotharius rex. Litterae 10 quas initiales vocamus saepe omissae sunt, nam ibus pro Quibus, ibi pro Tibi, uit pro Fuit scriptum est. Quas lacunas iam in exemplari, ex quo A 2 fluxit, extitisse, inde conicio, quod spatium litteris supplendis sufficiens in A 2 minime vacat. Huc accedit, quod c. 10. pro Verum in A 2 erunt legitur, quod librarium ex erum archetypi formasse patet. In ratione scribendi cum A 1a fere convenit; discrepant vero 15 haecce: deprecor, equos, itaque, quoque; edificare, penitet, quereret; ancille vestre, camere, depredate, puelle, que; valedus; cepi (pro coepi); consolatu, cobicolum, cubicolariis, oscolans; abitavit; audatia, mendatium, patientiam, votiferatione; consenciebant, sedicione. Denique co pro quo, Tholosa, Chlodovechus librarius fere semper scripsit.

Post Bethmannum Waitz v. c. librum accurate contulit. 20

7) A 2*. Codex Parisiensis, 'fonds Duchesne nr. 91', f. 76, e codice A 2 transcriptus est; cf. 'Archiv' VIII, p. 328.

8) A 3a¹. Codex Petropolitanus λ. F. Otd. IV. 4, saec. IX, 'ex museo Dubrowsky', f. 1—32. Historiam Francorum continet; cf. 'N. Archiv' V, p. 220, ubi fusius descriptus est. Primum folium, in quo indicis pars scripta est, saec. XII. demum 25 librarius quidam adiecit. Idem aut alter saec. XII. etiam posteriorem codicem et emendavit et interpolavit, nonnumquam litteras vetustas atramento superlivit. Membrana folii 1. admodum tenuis et polita est. Libro historiae Francorum ut 52—55. capita Fredegarii continuati c. 10 (a Deinde) — 24. adnexa sunt, quae Ann. Laur. maiores, Vitae Karoli auctore Einhardo et Hludovici II, Genealogia regum Francorum excipiunt. 30

Litterae e et c (que, quereret; cepi, gloriosc rex) saepe permutantur, ti locum ci occupat (inditia, sotiare), com et con pro cum accipitur et vice versa cummater, cumvenissent, cummovet, cummoti deprehenduntur. Praeterea in nominibus propriis aspiratio uspera plerumque in lenem cessit, ut Chlodovehus (vel Chlodoveus), Hrenus, Hrodanus, Huni, id quod hic monuisse sufficiat. 35

Contulit Arndt v. c.

9) A 3a². Codex Parisiensis nr. 10911, antea Suppl. lat. nr. 125, saec. IX, olim baronis de Crassier Leodiensis erat; cf. Bouquet II, p. XIII. Teste Monod¹ v. c. liber a. 887. scriptus est, in monasterio quodam Leodiensi, ut Bethmann v. c. coniecit. Historiam, quae titulo caret, ut c. 52—55, aequae atque in A 3a¹, Fredegarii continuati 40 c. 10 (a Deinde) — 24. sequuntur. Idem librarius, postquam insequentia 3½ folia vacua reliquit, quae epistula Alexandri Magni saeculo demum XII. vel XIII. scripta iam occupat, ad novum quaternionem scribendum aggressus, Annales Laurissenses 741—829. adiunxit.

Bethmann hunc librum qui conferretur dignum non iudicavit, ipsum ex A 1b 45 fluxisse ratus. Quod neque editione Bouquetiana, quam appellat, probatur, neque re ipsa verisimile est, cum omnes libri A 3 verba in A 1 ommissa suppleant.

10) A 3a². Codex Giessensis bibliothecae universitatis nr. 254^a, saec. XVIII, e bibliotheca Crasserii a Meermannno emptus, codicis Chiffletiani saec. X. membr., formae

1) l. l. p. 221.

uadratae, fol. 119, quem eundem ac A 3a² esse conicio, apographon est. Certe post . 24. Fredegarii continuati alia manus adnotavit, in codice epistulam Alexandri Magni ad Aristotelem datam sequi, quam libro A 3a² postea additam esse, supra dixi; cf. 'Archiv' IX, p. 577.

11) A 3a³. Codex Sancti Galli nr. 547. membranaceus saec. XII. vel XIII. inter cetera Historiam Francorum continet. Praecedit index: De origine ac gesta — sua edigit potestate, tum opusculum ipsum sequitur, cui ut appendix Fredegarii continuati . 10 (a Deinde) — 24. adiecta sunt. Desinunt in verbis: 11. Kal. Nov. sepultus est in basilica S. Dion. mart.; tunc demum clausula addita est haecce: Expl. gesta Fr. Quae venique subsequuntur: Chlodharius rex de Austris, postquam Theoterichus et Theodoretus — videbantur vincere constabat, eadem manu scripta, paginam unam occupant.

Liber 'Archiv' I, p. 396. descriptus est; cf. 'Archiv' V, p. 504.

12) A 3a⁴. Codex Parisiensis nr. 4998, olim Colberti nr. 433, membranaceus saec. XIV, inde a f. 27'. capita 1—9. Historiae Francorum exhibet; cf. 'Archiv' VIII, p. 346. Post titulum: Incipiunt capitula de origine et gestis regum Francorum index ad c. 9. exaratus est, quem textus A ad verba Chlodovehus recepit (c. 9. ex.) excipit. Sequitur: De potentia igitur magnitudinis tanti viri — inter se fecerunt; deinde: Quomodo disiunctum sit regnum Francorum a genealogia Priami primi regis Francorum, tum alia genealogia regum Francorum a Karolo Magno ducta, quae in verbis: Eustachius vero genuit filiam nomine Mathildem, quam postea duxit in uxorem Stephanus rex Anglorum desinit.

Hic liber cum et in titulo ipso et in verbis frequenti certamine (c. 1. indicis) cum A 3a¹ accurate congruat, sine dubio huic generi tribuendus est.

Quae de A 3a⁴ attuli, Löwenfeld v. c. adnotaverat.

13) A 3a⁵. Codex Parisiensis nr. 9767. saec. XV, chartaceus, 'Liber¹ de origine ac gestis Francorum' inscriptus, item in titulo cum A 3a convenit.

E codicibus A 3a, de quibus 'N. Archiv' VII, p. 324. egi, unus in usum nostrum collatus est Petropolitanus A 3a¹.

14) A 3b. Codex Vaticanus bibliothecae Christinae reginae nr. 713, saec. VIII/IX, formae octavae, foliorum 83, a Pertz, 'Archiv' V, p. 61. 115. descriptus, post Fredegarium (3 II) Erchanbertumque Libri hist. Fr. c. 1—32. exhibet, foliis reliquis exarsis. Desinit in verbis: vos et filios (c. 32). Codex ab optimis stat, quod ad scribendam rationem spectat, A 3a praeferendus. Praeterea summi momenti est, cum solus exemplar sequet, unde omnes qui sequuntur libri A originem traxerunt.

Quas Pertz v. c. exscripsit varias lectiones fere omnes adnotavi.

15) A 3β¹. Codex Vaticanus bibliothecae Christinae reginae nr. 549, saec. XII, formae maximae, post Historiam Romanam Pauli, quae lib. II, c. 11. incipit, f. 131'. Librum Historiae Francorum exhibet. Praemissus est index: Incipiunt capitula de gestis Francorum — Expliciunt capitula, quem textus excipit: Incipit liber de gestis Francorum. Principium regum Francorum eorumque originem vel gentium illarum his gestis proferamus. Cap. 40. ex. et 41. ex. quinque lacunis hiat. Librum hist. Fr. Annales Alamannici ad Karlus et Karlomannus simul, — annorum numerus suppletus non est, — sequuntur, qui SS. XIII, p. 724. editi sunt. Denique f. 145'—148. Gesta Theoderici regis occupant, de quibus v. 'N. Archiv' VII, p. 319; supra p. 13.

Codicem Pertz v. c. inspexit; cf. 'Archiv' V, p. 115, XII, p. 288.

16) A 3β². Codex Carlsruhanus bibliothecae aulicae A 5, saec. XII. in., formae maximae, ex duobus tantum foliis constat, quae Mone, 'Anzeiger f. Kunde des deutschen Mittelalters' IV, p. 10. edidit. Fragmentum a c. 31. incipit; extrema verba qui hunc anno sexto in regno subsistit. Finit historia Francorum Annales Alamannici ad

1) Cf. Delisle, 'Inventaire des Manuscrits' p. 49.

Karlus et Karlomannus simul sequuntur, quos *Gesta Theoderici* Incipiunt *Gesta Theoderici regis excipiunt, sed finis truncatus est.*

17) A 3 β ^s. *Codex Vindobonensis bibliothecae universitatis nr. 3334 (antea 838, Repert. Schwandneri I, 611), chartaceus saec. XV. ex., formae maximae, Fuchsmagen v. c. erat. Historiam Annales Alamannici sequuntur, qui in verbis Karlus et Karlomannus similiter desinunt. Saepe ci pro ti (furencium) et Clodoveus, Clodovehus, pulcer, pulcera, deffuncto scripta sunt.*

Contulit Pertz v. c.

In omnibus libris A 3 β Librum historiae Francorum Annales Alamannici atque Gesta Theoderici excipiunt; cf. 'N. Archiv' VII, p. 319. In codicibus, de quibus iam acturi sumus, A 3 β Annales quidem omissi sunt, sed Gesta adsunt. In plerisque libris Paulus Historiam praecedit. Et A 3 β et A 3 β eundem textum quam maxime deformatum et ex codice quodam B interpolatum praebent, quem vero non prorsus neglegendum esse duxi, quia plurimi huius generis libri supersunt.

18) A 3 β ¹. *Codex Graiacensis bibliothecae universitatis fol. 42/59. saec. XII. ex. apud S. Lambertum scriptus est. Historiam Francorum Pauli Historia Romana praecedit, Gesta Theoderici regis sequuntur.*

Liber a Wattenbach v. c. descriptus est; cf. 'Archiv' X, p. 623.

19) A 3 β ^{1*}. *Codex Graiacensis bibliothecae universitatis oct. 33/52, chartaceus saec. XV. ex superiore libro transcriptus videtur esse; cf. 'Archiv' X, p. 625.*

20) A 3 β ^{1**}. *Codex Graiacensis bibliothecae universitatis oct. 37/21. chartaceus saec. XV. ad idem librorum genus forte pertinet, quippe qui cum A 3 β ¹ fere congruat; cf. 'Archiv' X, p. 625.*

21) A 3 β ². *Codex Vindobonensis nr. 428 (antea nr. 57. et hist. prof. nr. 230) saec. XIII, formae maximae, f. 207, post Historiam Francorum Gesta Theoderici mutila continet, quae Mone, 'Anzeiger' 1838, p. 355. edidit. Verba c. 40. Ad extremum ad finem c. 41. desiderantur.*

Pertz v. c. contulit.

22) *Codex Oxoniensis collegii, quod Corpus Christi dicitur, nr. 73. membranaeus saec. XII. in verba desinit: qui nunc anno 6. in regno subsistit, quare priori editioni attribuendus est; cf. 'N. Archiv' IV, p. 387.*

Alterius editionis B libros in duas classes distribui. Ad priorem duo tantum codices pertinent, dum reliqui omnes posteriorem efficiunt. Capitum distinctio in omnibus huius editionis libris, excepto B 2b¹, nulla est; idem indicem solus praebet.

23) B 1a. *Codex Londiniensis Musei Britannici Arund. nr. 375, saec. IX.¹ fol. 75, formae quadratae, Henrici Koward Norfolciensis erat, qui Soc. Reg. Lond. eum donavit. Index desideratur; titulus fere evanuit. Liber historiae Francorum f. 1—47'. exstat. Paginam 20 versus occupant. Liber 23 cm. altus, 15 cm. latus est; membrana optima, scriptura egregia. Historia in capita divisa non est, at manus posterior argumenta margini plerumque adscripsit. Post f. 6. folium excisum est, ita ut textus a c. 9. Chlodovechus enim missos suos ad c. 12. Chrothilde. Audiens hiet. Folium 7. ordinem turbat: est enim inter fol. 12. et 13. transponendum. Alterum folium post f. 28. excisum est, ut textus a c. 31 (simpli)citatem tuam coniux ad c. 32. derelictus ad suis perierit. Liber ex exemplari vetustissimo transcriptus est, in quo nonnumquam β au adhibitum erat, quod circa a. 750. abolitum fuisse constat. At librarius hanc numeri notam male intellexit, qui c. 50. XCII. pro XCI (i. e. XVII), c. 51. XXCII. pro XXCI (i. e. XXVII) scripserit. Regionis, quae Ardennam silvam adiacet, librarius optime peritus erat, nam c. 41. puerum Dagoberti, qui e Saxonia profectus, Ardennam silvam transit*

1) Non saec. XI, ut 'Archiv' VIII, p. 759. legitur. Liber fusius describitur in 'Catalogue of ancient manuscripts in the British Museum' II, p. 86.

et ad priorem editionem 'usque fluvio penetravit', non cum reliquis codicibus B 'Reno fluvio' pervenisse perperam scripsit, sed 'usque Longolario' ipsum profectum esse statuens, errorem apte evitavit. Longolarii Gestorum quoque Dagoberti scriptor meminit, qui simili codice usus est. Fol. 34'. hi versus eadem manu litteris maioribus scripti leguntur:

Adnexique globum Zephyri freta kanna seccabat,
Omne quod est nimium semper vitare memento.

Item in in superiore margine f. 35. scriptum est:

Scande caeli templa, virgo digna tanto foedere.

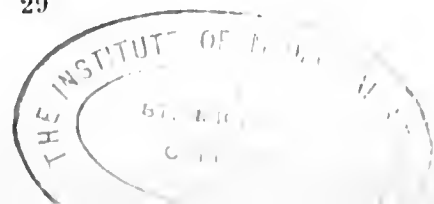
Quod ad scribendi rationem attinet, quae digna sunt, quae commemorentur, hoc loco colligenda mihi esse duxi. Saepe ae pro e vel oe positum est, ut aecclesia (semper), aegregius, aequo, caelebreꝛ, caepit vel cēpit (pro cepit et coepit), caerea, concaepit, illae, inaebrati, iustae, procaeribus, quæm, et vice versa, ut estimarent, milicie, ue. Permutantur e et i (rediamus, adveniret pro advenerit, nom. sing. illi saepe, psi saepe, plur. Burgundionis, calicis, discriptionis gravis, insidiatoris, maioris, prioris gentilis, superioris, vigilis custodis; baselica, Rene), i et y (Audoynus semper, Ebroyno, Martyni), o et u (rumur et in casu quarto Alanus, alius, parvulus, thesaurus; commonivit, iogulavit, nom. sing. excommunicatos, populos, domos, abl. senato). Aspiratio desideratur: adortare, istoria, pulcrius, sepulcrum; eadem saepissime abundat: habiit, habutebatur, hac, haccepto, hēdicare, hatrocissima, hibi, hobiit, Franchos semper. E consonantibus c et qu (quoortans; eorum pro quorum) permutantur; t pro c pate; praecipue ante i: defitiatis, fatiam, Frantia saepe, interfitiam, iuditio, lanefitii, acrifitia, sotiis, suffitiat), i (inienio) et c (Cotthorum) pro g accipiuntur. Praeterea b et p (obtimus et semper babtismus, babtisterium, babtizare), d et t (set; adque saepe, apud, essed) fluctuant, et pro v—f (fociferans), pro x—s (iusta) scribitur. Litteris st saepissime i vel e praemissa est: istabilirent, istans, istipitem; estatuit; similiter iscramaxos, Ispinogilo producta sunt. Denique defficiens, committe pro comite, summus pro sumus et efectus, aparatu librarius scripsit nominaque propria ita deformavit: Clodoveus, Ostrasii, Suasionis pro Suessionis.

Post Historiam Francorum f. 47'. Incipit expositio exsidium Troie, manu alia eadem nitidiore exarata. Expositionem, quae f. 72'. in verbis: Explicit excidium Troie desinit, fragmentum de Pippino principe¹ sequitur, quod Freherus quondam ex hoc ipso codice edidit. Extrema codicis pagina 75'. iam legi vix potest neque Freheri temporibus melius conservata erat.

Ad fol. 8'. Vogel v. c., inde Peters v. c. codicem accurate contulerunt.

24) B 1b. Codex Montepessulanus H. nr. 360, formae quadratae, complura opuscula continet, diversis temporibus exarata, quae iam saec. XV, ut index in cortice positus docet, uno volumine comprehensa erant. Sex tantum priores quaterniones vetustum codicem efficiunt. Is saec. IX/X. scriptus nonasterii Pontigniacensis erat, nam f. 2. et 48. verba Ex Bibliotheca Pontigniacensi 168. leguntur. Adnexa sunt passionibus sanctorum² aliaque ecclesiastica atque Sallustii libri. Fol. 1—2. finem Historiae ecclesiasticae Rufini continet, tum, indice nullo praemisso, f. 2—29'. Historia Francorum sequitur, quam f. 29'—48. post versum vacuum, titulo nullo praefixo, Einhardi Vita Karoli excipit. Ei eadem manu, ut videtur, sed postea versus Gerwardi adiecti sunt³. Tertius quaternio, qui, cum duo excisa sint, folia 6 tantum continet, post quintum male transpositus est. Itaque in Vita Karoli post fol. 40. Historiae Francorum fragmentum exstat, et textus a c. 28: sed Chramnus noluit, ad c. 29: Medardi

1) Cf. Wattenbach, 'GQ.' I⁵, p. 406. 2) F. 115. intra permagnam litteram T haec verba picta sunt: Balduinus a Deo sit illuminatus de agie sophie. 3) Cf. Dümmler, N. Archiv' IV, p. 263.

sepelierunt, et a c. 38: (pluri)mum commovit, ad c. 40: gyrata deinde equorum indomitum, interiit. *Etiam exemplar, ex quo Montepessulanus fluxit, mutilum erat, cum a c. 36: villa veniens multa dona, ad c. 37: exinde Parisius urbe, spatio nullo vacuo relicto, medio in versu textus hiet. Quaternio primus f. 5. Q XXVI, f. 8. Q XXV. signatus cum sit, (e quibus numeris unum falsum esse patet), maiorem codicis partem 5 interisse oportet.*

Codex a librario imperito natione Gallo-Romano negligentissime confectus est. Itaque menda soloecismique fere tot ac verba. Ratio scribendi talis est, qualis nisi in codicibus Italis non deprehendimus. Unde illis qui historiae linguae Francogallicae student, codex Montepessulanus pro monumento pretiosissimo habendus est. Permutantur e et ae (cecis, estimarent, hec; caeperunt, daebam, aecclesia, aeum, frequentaer, negaetis, obrimaentes, Afflictoque, atquae, cumque, nostrisque, tibi que, Venientesquae, vaeniens), quin immo pro littera a scriptum est e vel æ (civitetem, corem, pectum, credem; faciæm, parære, peregrinaere, portæm, reparæns). Deinde litterae e et i permulantur (di = de, dios, eligantem; audeam); y plerumque pro i accipitur (Aegidii, 15 ayt, paradysy, patriys, regy, regyna, Remygyum, trya mylia, trybulatio, trybuta, trybutario, trybutarios, tryduanum). Littera u in o transiit (verom). Pro cum librarius modo com, modo con vel cun, modo co scripsit; vice versa pro con legitur cum (cumiungere, cumtra). Litteras al iam saeculo IX. in au transisse (cf. altus, haut), ex forma male emendata obaldiens pro obaudiens intellegitur. Aspiratio saepe desideratur, ut ec 20 (pro haec), adortare, coortare, ostium, eadem in nominibus Francicis plerumque lenis est (Hildericus et Ildericus, Hlodeveus), at semper michi scribitur. Pro t, si littera i sequitur, nonnumquam c (gracias, legacionem, pacientiam, vociferacione) ponitur, si extrema est, d (potuissed). Litterae m et n huic librario omnino idem valent. Scripsit enim: anplius, canpo, inperii, interento, ponpis; incredulan, fovean, animun, 25 laboren, nobilen, urben, Constantinopolin; nan, nunquid et ageremtur, aliquamdo, captivantes, columtur, dicems, facumdo, numcios, ostensuram, quamdo, quamta, redumtant, voluntas. Littera x in ss dissoluta est: massima, massimam, maxime, dum x pro s accipitur: Xaxonorum. Sparsim s duplicatur: thessauri, transsiebat, at plerumque pro litteris geminis simplices reperiuntur, ut c in succurrunt, r in consurexit, s in 30 beatissimi, dulcissimi, ferocissimus, fortissimus, nobilissima, severissimus, introisent, respondise, veniset, vidisent, t in miteret. Extremae litterae d (quo pro quod), n (no), s (sacerdo), t (au, e pro et, pos ec, sicu; quera, respondi pro respondit) desiderantur. In verbis compositis praepositiones assimilantur: afflicto, irruant. Denique hos soloecismos commemorare libet: quidpe pro quippe, monozerio pro monasterio, 35 ehr bam pro herbam. Corruptelae autem in priore codicis parte plures sunt, quam in posteriore, quia inde a f. 18. alius librarius scribere perrexit, qui sermone Latino paulo melius imbutus erat. Quod ad scripturam pertinet, monuisse sufficiat, litteram u superscribi (axilio), litteram a cum s ligari, syllabam extremam us nonnumquam u9, in eius autem e4 scribi.

Textus B 1a simillimus est neque ex illo neque ex exemplari, unde liber B 1a ortus est, exscriptus. At B 1a hunc codicem longe praestat, cum accuratissime scriptum sit. B 1b autem ex libro originem duxit, qui duobus saltem locis ex editione A emendatus erat. Legitur enim c. 30. ex. in B 1b iterum cum A, dum reliquis libris B id vocabulum deest, et c. 32. B 1b Audite consilium et pergite ad Sigiberto et simulantes fingite aequae ac A scripsit, cum reliqui B libri Ite ad cuneum Sigiberti et adsimulate habeant. Ex eadem editione A ea fluxerunt, quae non multo post codicem confectum librarius quidam emendavit atque supplevit. Quod ex c. 5. luculente confirmatur, cuius finis in B omissus codici B 1b ex A postea additus est. Has emendationes, ut sunt nullius momenti, praetermittendas esse duxi neque menda omnia attuli 50 neque res orthographicas admisi.

Postquam Waitz v. c. initium finemque libri contulit, Berolinum liberaliter transmissus codex a me totus collatus est.

25) *B 2a¹*. Codex Vaticanus bibliothecae Ottoboniana¹ nr. 663, formae octavae, fol. 5—64, saec. VIII. ex., a Pertz v. c. fere totus transcriptus est, qui ipsum *Archiv' V*, p. 113. accurate descripsit. Extrema pagina a c. 46. de Auster Martinus et Pippinus fere evanuit, ut vix legi possit. Codex in verbis nuntios dirigit ad (Martinum?) c. 46. desinit, ita ut c. 47—53. prorsus perierint. Ipsum manus alia ubique emendavit atque locos omissos supplevit, quas emendationes ex exemplari alio² fluxisse, inde intellegitur, quod liber *B 2a²* ex eodem codice ac *B 2a¹* ortus semper fere cum priore lectione convenit. Quod ad rationem scribendi spectat, raro e pro ae scribitur (Burgundie, hec, regine), saepius ae pro e (aciaem, dae, decaepit, depraeans, aet, laegacionem, Landericae, praesbiter, quæm, raecede, temporæ; in inf. irae, reciperæ, resisteræ. Permutantur e et i (accipisset, advinit et invinit, divicit, fimi- narum, ipsi pro ipse saepissime, iubi, nimpe, periam, rigina, strinum, tisaorum, in voc. dulcissimi, piissimi; extetit, ille saepe pro illi, encluserit, receperit pro reciperet, repenetens, undeque, valeda saepe, in gen. patres, reges, seniores), o et u (Guto- um, nubilus, pundera, tutum, in acc. Alamannus, Alanus, filius, finitimus, nuncius, plurimus, thesaurus; consolatu, copolavit, com, docatus, exercito semper, nonciatum, suburbane, in nom. Chlodoveos saepe, clipeos, dignatos esto, novos Constantinos, servos suos). Aspiratio nonnumquam abest: abere, ac, os, ostes, umata, ymnis; adortare, perbetur, pulcrum; eadem abundat in hec(c)lesia, hoberrantes, hoccidere; cetheri, exhereditum. Permutantur b et p (Purgundiones, decupant, deperent; babtizatus, obtimus), t pro c — qu scriptum est (quomoto). Litterae ti in ci transierunt: contricione, gratias, invocacionem, reverencia, tribulacio. Praeterea ad pro at (raro at pro ad) et adque librarius fere semper scripsit, x in s mutavit (praecinsiste = praecinxisti), literis st praefixit i: istatim. Saepe pro geminis simplices consonantes posuit, ut c (eclesia, ecclesiastico), f (dificile), l (ilic), m (comotus semper, comunia, excommunicatus, manissimi), r (discurente, perexit), s (diutissime, iusit, misarum), dum nimis pingui sonu verba contullit, inducti pro induti (bis) distinguuntur. Nomina locorum saepe syllaba us terminantur (Aurilianus, Toronus); cum etiam in compositis servatur: cumloquerentur, cummunivit. Denique hi soloecismi qui proferantur mihi digni videntur esse: eieciens, egecerunt, febra plerumque pro febre, pauco vel payzo pro pago, rena pro regina, salencio pro psallentio, Spaniis, storia, tensaurum.

Codex ut optimus inter libros *B 2* permagni habendus est.

26) *B 2a²*. Codex Vaticanus bibliothecae Palatinae nr. 966, olim monasterii S. Nazarii Laureshamensis, saec. VIII. ex. vel IX. in.³, formae magnae, f. 1—53. Librum historiae Francorum continet, quem Pertz v. c. contulit et *'Archiv' V*, p. 114. descripsit. Complura folia desunt, ita ut textus a c. 3: Igitur post transactos — c. 4. regem habere coeperunt, a c. 28: (con)fugit. Tunc ipsa basilica — c. 29: magnos reges interfecit, quam lacunam sec. m. in marg. supplevit, a c. 30: Theudobertum vero filium — c. 31: uxores sororem Brunchilde, a c. 32: Si abieris et fratrem —

1) In schedula praefixa haec a Stephanotio scripta sunt: Hic codex olim fuit bibliothecae Floriacensis, deinde Petavianae, tum reginae Succiae, hoc usus est Andreas du Chesne in editione Gregorii Turonensis tomo I. scriptorum Gallicorum. Quae quin veritati respondeant, maxime dubito, cum Stephanotius hunc codicem Gregorii Historiam Francorum continere putaverit.
2) Cf. c. 12: ancillam tuam ea::: dedisti (corr. ancille vestre ex ea d.) *B 2a¹*, ancillae tuae ea dedisti *B 2a²*, sed ancillae vestrae ex ea d. *B 2b¹*. c¹. C. 37. ex. verba regionem illam — ricio, quae hoc quidem loco desiderantur, sed c. 38. post Colonia c. ingressus reperiuntur, corrector omissa ratus suo loco supplevit. In exemplari, ex quo *B 2a¹* fluxit, procul dubio inae margini adscripta erant. 3) Cf. *'Archiv' XII*, p. 349.

adprehensum Childebertum filium *hiet*. *Librarius* eclaesiae; audit *pro* audet, requerere, sancte Martine (*gen.*); docatum; adortare, oste, ostium; nemphe; abunculi; extrenuus *pro* strenuus; cassibus *pro* casibus *et fere semper* Flotarius *pro* Chlotharius *scripsit*. Exemplar, ex quo *B 2a²* haustum est, libro *B 2a¹* simillimum erat, nam utrique menda permulta communia sunt. Quin immo vel uno loco consensus is est, qui alterum ex 5 altero librum ortum esse demonstrare possit:

c. 2. per incognita latibula] per *sec. m. corr.* super *B 2a¹*; super *B 2a²*, sed alias *B 2a²* semper cum textu nondum emendato *B 2a¹* convenit, ut c. 13. sup-
pellectique *corr.* suppellectileque *B 2a¹*, subelectique *B 2a²*; c. 25. Illi vero pro-
strati, in terra corruentes, cesi grandinibus validis *sec. m. supplevit B 2a¹*, om. *B 2a²*. 10
Obstant etiam loci quidam, quin *B 2a²* apographon *B 2a¹* non emendati esse cen-
seamus: c. 8. deruta *perperam B 2a¹*, derupta recte *B 2a²*; c. 18. Ragnaehario *pro*
Ricchario *B 2a¹*, sed Rihario *B 2a²*; c. 35. *pro* sursum *B 2a¹* retro, *B 2a²* rursum
habet, quod ad veram lectionem propius accedit; item c. 45. *pro* pregnante in *B 2a¹*
praedignante, in *B 2a²* prignante legitur. Denique c. 17. verba omnesque urbes illas 15
accipiens in *B 2a¹* desiderantur, quae vero *B 2a²* (omniaque urbis cet.) exhibet.
Negare autem nequeo, admodum pauca esse, quae *B 2a²* meliora quam *B 2a¹*
praebet. Plerisque enim locis *B 2a²* menda antiquioris codicis cumulavit auxitque
atque textum ad arbitrium suum mutavit. Huc accedit, quod exemplar eius iam
emendatum erat, nam c. 44, ubi *B 2a¹* vi in via corripit, *B 2a²* via vim *pro* vi 20
exhibet, vim in exemplari *B 2a²* a correctore super via scriptum fuisse videtur.
Itaque codex non magni aestimandus est, sed prorsus seponere eum nolui, quia
codicis *B 2a¹* lectio prior a correctore nonnumquam fuscata est. Huc accedit, quod
idem codex fine caret.

27) *B 2b¹*. Codex Lugduno-Batavensis e bibliotheca Vossii Lat. oct. 25
nr. 86, saec. IX, f. 85, olim Petavii erat, nam f. 1: Petavius 1603. legitur. Continet
f. 1—31. Librum historiae Francorum in capita divisum, cui index quidem, sed titulus
nullus praemittitur. Totus versus primis litteris maioribus iisdem rubris scriptus est.
Historiam Acta S. Iudae (AA. SS. Mai. I, p. 446) excipiunt. Codicem Holder v. c.
fusius descripsit, qui legem Salicam emendatam ex eodem edidit. Quaterniones f. 16'. 30
et 24. litteris signati sunt. Codex adeo male conservatus est, ut summi fere pagi-
narum versus iam legi nequeant. Praeterea post f. 24. et post f. 30. extrema quarti
quaternionis folia excisa sunt, quare textus a c. 35: interficiat et proclament —
c. 36: ipsam silvam pascencium et a c. 50: Tunc enim bonae — c. 53: patris sui
sagaciter hiat. Codex a duobus librariis litteris parvulis exaratus est. Littera a 35
saepe aperta cum t et r ligatur. Ligantur etiam mi et lx. Littera n nonnumquam
superscripta et in indice numeri nota G bis adhibita est. Praeter librarium prio-
rem, qui perpauca mutasse videtur, tres codicem emendaverunt. Primum is qui
posteriorem *Historiae* partem inde a f. 18. scripsit etiam in priore quaedam ad
exemplar ipsum atramento nigriore optime restituit. Deinde librarius quidam litteris 40
vetustis, sed atramento pallidioris initium et finem opusculi sine exemplari emendavit,
quem, ut est nullius auctoritatis, non curavi. Tum manu recentiore (Petavii?) ad
editionem Freheri, ut videtur, nonnulla mutata, litterae, quae palluerant, restauratae
sunt. In ratione scribendi *B 2b¹* plerumque cum *B 2a¹* consentit. Scripta sunt ae
pro e (caeperunt, caeteri, depreçans, ecclesia et aeclesia et ecclësia, aecclesiasticus), 45
e *pro* oe (fedus). Litterae e et i (difixit, subolim, nom. sing. illi saepius, plur.
rebellis; devidenda, trea), o et u (Alanus acc. plur., multu; exercito, mortuos est
saepe) permutantur. Nonnumquam *pro* i semivocali g (geiunium, congugio), *pro*
ch — h (Hildericus) scriptum est. Aspiratio deest: abuit, ac, Goti semper, retoricus;
abundat in habiit, lavachrum. E litteris consonantibus s et x (iuxit semper *pro* 50
iussit; ausiliante), d et t (aliut; ad *pro* at, capud), ci et ti (amititia, iuditia; duricia,

niliciae) *commiscentur*. *Bis et pro t accipitur*: dictionibus, edictus, et ss pro simplicibus (remisserunt); *simplices autem litterae pro geminis saepe positae sunt* (eficax is, opidis, conbusit). *Nonnumquam librarius extrenuus pro strenuus, plerumque media pro praeda scripsit*. *Idem primae declinationi nimis favit* (coniugiam bis, incularum; febra, Ligera, rebellam) *atque sextum casum quarto saepe anteposuit*. *Denique post usque semper ad supplevit*.

Codex ex exemplari litteris maiusculis scripto fluxit, cum c. 14. CXLI pro coeli scriptum sit.

Eum Berolinum benigne transmissum ipse contuli.

28) *B 2b²*. *Codex Florentinus bibliothecae Laurentianae LXV, 35, membranaceus, formae maximae, saec. XI. in post Iordanem¹ Historiam Francorum et Einardi Vitam Karoli continet; cf. 'Archiv' V, p. 668. VII, p. 340. XII, p. 721, atque Catalogum Bandinii tom. II, p. 752 sqq.*

Inspexit Pertz v. c.

29) *B 2b^{2*}*. *Codex Florentinus bibliothecae Laurentianae LXVII, 17, membranaceus, formae maximae, saec. XV. in usum Mediceorum ex superiore exscriptus est¹; cf. 'Archiv' XII, p. 722.*

Inspexit Pertz v. c.

30) *B 2b^{2**}*. *Codex Vindobonensis nr. 3126, antea hist. prof. nr. 477, chartaceus saec. XV. apographon codicis B 2b² est, cum c. 1. verba Priamus et inter ubi regnavit rex et Eneas manu recentiore in B 2b² superscripta, in textum B 2b^{2**} admissa sint. Liber mendis fere iisdem ac B 2b¹ inquinatus est, alia vero non pauca emendata sunt. Interpolationibus non plane vacuus est, quas num B 2b² habeat, discernere nequeo, cum Pertz v. c. Florentinum vetustum non contulerit. Librarius reges grammaticae saepe perfringens, casum sextum pro quarto posuit.*

Contulit Pertz v. c.

In ultima classe libros immutatos atque interpolatos reposui.

31) *B 2c¹*. *Codex bibliothecae regiae Hagae comitum nr. 921, foliorum 51, formae octavae, saec. X, f. 2—47'. Historiam Francorum continet. F. 1. saec. XI. scriptum et codici postea insertum finis 'Originis gentium Francorum²': inter se consilium, ut sibi regem, sicut aliae gentes, constituerent — usque Ligerem fluvium Romani habitabant (= Lib. hist. Fr. c. 4. 5), occupat. Quae Origo maximam partem duobus codicibus Libri historiae Francorum excerpta est: altero scilicet B 2b², quorum c. 5. post in finibus Toringorum verba in regionem Germaniam inseruit, altero editionis A. Post 4 versus vacuos fol. 1'. index quidam eadem manu saec. XI. scriptus sequitur, quem hic proferendum mihi esse duxi.*

INCIPIUNT CAP̄ GEST̄ FRANCORUM.

1. De origine Francorum.
2. De Romulo et Remo.
3. De Frigione et filiis eius.
4. De Faramundo crinito^a.
5. De gestis regum Francorum.
6. De Alanorum rebellione.
7. A Valentiniano Franci appellati sunt.
8. Sub Faramundo legem habere ceperunt.

a) cri to cod.

1) Cf. *Auct. antiq.* V, 1, p. XLIX. 2) Cf. *infra* codicem B 2c³.

9. De ingressu Hunorum.
10. De Hilperico.
11. De Egidio Romanorum duce.
12. De Chlodoveo Magno.
13. De Chlothilde christiana.
14. De bello contra Alamannos.
15. De terrae motu et consilio Chlothildis.
16. Quando Pictavis direxit.
17. De commotione Chlodovei^a contra Ragnacharium.
18. De morte Chlodovei.
19. De Danis et rege eorum.
20. De vindicta patris Chrothildis.
21. De nutrimento nepotum Chlothildis.
22. Childebertus et Chlotharius in Hispaniam pergunt.
23. Theodebertus ingreditur Italiam.
24. De fuga Cramni.
25. De ingressione Hunorum in Gallia.
26. Qualiter Fredegundis dominam suam decepit.

Reliquum cum huius folii spatium vacet, et f. 2. codex vetus incipiat, de quo mox agendum est, opusculum, cui index iste respondit, perit quidem, sed ex ipsa quae superest tabula intellegitur, haec Gesta Francorum interpolata fuisse. Nam de Romulo et Remo, de Frigione et filiis eius neque in reliquis Libri hist. Francorum codicibus neque in Hagensi quicquam legitur. Vetus codex saec. X. scriptus indicem nullum habet neque in capita divisus est, at manu vetusta numeri margini adscripti sunt, qui cum vulgaribus minime conveniunt. Hos saeculo demum XVI. librarius quidam adnotavit, idem glossemata nonnulla margini addidit. Liber interpolatus est

1) manu coeva, quae f. 26'. (c. 27) filiam Chlotharii I. Chlodsindam in Blitsindam mutavit, et cruce rubra nomini praefixa, haec margini adscripsit: Quam Blitchildim accepit Ansbertus nobilissimus genuitque ex ea Arnoldum; post duos quaterniones et dimidium plenius invenies. Cum vero post 2½ quaterniones, i. e. f. 47', codex vetus desinat, genealogia haec Carolingorum desideratur. Fol. 46. super Karolum scripta sunt: qui vocabatur Martulus, et sic deinceps huic nomini semper Martulus additum est;

2) manu saec. XI, quae, schedulis singulis post fol. 4. et 26. insertis, interpolationes supplevit, quibus codices B 2c⁵ (c. 6. 26) inquinati sunt.

Ultimae paginae, f. 47', spatium vacuum manus paulo posterior hisce verbis explevit: Iamque aves, in qua silva gaudenter voces concrepant, laudent Dominum etc. Schedulae, quae codici postea adnexae sunt, tres saeculo XI. scriptae tractatum, quem Pertz v. c. SS. III, p. 708. edidit, quarta parvula locum Fredegarii II, c. 6. gesserat parva ex ipsis manus remanserat — ad primum olimpiadem fiunt anni 206. continent.

Quod ad textum Historiae Francorum pertinet, sermo ubique immutatus est. Itaque multa verba, quin immo enuntiata desiderantur; alia male contracta sunt. Pro hostis librarius exercitus semper scripsit, quod ut sententiam bene reddit, ita ab auctore alienum est. Saepe ae in e, ci in ti mutata sunt; plerumque ymperator, habiit, pulcer, nonnumquam Parius pro Parisius librarius scripsit. Exemplar, ex quo B 2c¹ fluxit, erat liber quidam B 2a² ad codicem B 1b emendatus, cum utriusque

a) dilodovei cod.

enda in B 2c¹ deprehendantur. Saepius autem cum B 2a² quam cum B 1b con-
ruit; raro cum B 2b convenit.

Codicem summa liberalitate Berolinum transmissum ipse contuli.

32) B 2c². *Codex Guelferbytanus e bibliotheca Gudii, olim Lutetiam aspor-
tus, nr. 131, foliorum 168, complura opuscula continet, diversis temporibus scripta.
Historia Francorum fol. 87—112. occupat, quae codicis pars olim monasterii S. Pan-
tleonis Coloniensis erat; cf. f. 87: Liber sancti Pantaleonis Coloniae. Opusculum Ber-
onis abbatis Augiensis praecedit, Loci communes seu auctoritates ex variis Theologis
Philosophis saeculo XV. scripti sequuntur. Historia f. 87. ita incipit: INCIPIUNT
HISTORIA REGUM FRANCORUM A SANCTO GREGORIO TURONENSI EPISCOPO
REVITER EXCERPTA. Principium quoque Francorum gentes etc. Desinit f. 112:
qui usque nunc in regno subiit. EXPLICIT. Textus eodem modo ac in B 2c¹ a librario
liber arbitratu saepe immutatus est, nam c. 19. pro eamque ipse sibi in matrimonium
assumpsit in B 2c¹ eam illi dederunt in matrimonium, in B 2c² dederunt illi in matri-
monium, infra pro paygo Attoarios vel alios devastantes in B 2c¹ terram devastantes,
in B 2c² regionem devastantes scripta sunt. Nonnumquam etiam hic codex cum
B 2b² convenit.*

Codicem Berolinum missum indignum duxi, qui conferretur.

33) B 2c³. *Codex Matritensis bibliothecae quae nationalis dicitur F. 58.
chartaceus, formae maximae, saec. XVII. ex 'vetustissimo Ovetensi' exscriptus est;
cf. 'Archiv' VII, p. 303. Continet f. 185—186 (Incipit prologus vel origo gentium
Francorum. Explanatio vel origo gentis (?) Francorum vel multi ferunt a Troia urbe
Ligerigiae fuisse egressos — usque Ligere fluvio Romani habitabant) non caput 9. l. II.
Gregorii, ut Ewald coniecit, sed opusculum idem, cuius fragmentum codici B 2c¹
praefixum esse supra dixi. Id enim in iisdem verbis: usque Ligerem fluvium Romani
habitabant desinit. Sequitur: Incipit liber sancti Gregorii Turonensis episcopi gesta
Regum Francorum. Principium quoque Francorum gentis originem vel regum gesta
proferamus vel cuncti audiamus. (Hic erat depicta effigies episcopi consedentis et
praescriptum: Gregorius episcopus). Est autem in Asia opidum Troianum, ubi est
vitas qui Illiricum vocatur — f. 213. qui usque nunc ex eius prosapia in regno sub-
stant. Finis chronicorum Gregorii Turonensis. Historia in capita divisa non est.
Textus ubique immutatus et ex Pseudo-Turpino rebus interpolatus est, quae ad histo-
riam Hispaniensem spectant.*

Knust et Ewald vv. cc. librum inspexerunt.

34) B 2c^{3*}. *Codex Matritensis bibliothecae regiae 2 G 4. chartaceus, formae
quadratae, saec. XVI, e codice quodam membranaceo Juan Diaz de Juen exscriptus,
olim bibliothecae collegii maioris Cuenciae erat. Eadem ac B 2c³ (f. 185—213) con-
tinet; cf. 'N. Archiv' VI, p. 346.*

35) B 2c⁴. *Codex Parisiensis nr. 5923. membranaceus, formae quadratae,
saeculo XI. ex. vel XII (cf. 'Archiv' VII, p. 64) scriptus, olim S. Mariae Rivipul-
ensis, nihil continet nisi Historiam Francorum. Desinit: qui usque nunc in regno
regno stetit. Amen. Index nullus praecedit; textus male immutatus est.*

Inspexit Bethmann v. c.

36) B 2c^{5a}. *Codex Parisiensis bibliothecae quae Mazarine dicitur¹ nr. 543,
membranaceus saec. XII, olim 'ecclesie beati Dyon.' erat. Continet f. 136—158. Histo-
riam Francorum: Incipit gesta gentis Francorum excerpta de libro Gregorii Turo-
nensis. Sequitur Historia quaedam Francorum brevis, de qua v. SS. IX, p. 342.*

37) B 2c^{5a*}. *Codex Parisiensis, nr. 11793, olim S. Germani nr. 77, ex mona-
sterio S. Cornelii Compendiensi originem traxit. Est membranaceus, formae maximae,*

1) Cf. 'N. Archiv' VI, p. 493.

saeculo XIII. per binas columnas exaratus; cf. 'Archiv' VII, p. 268. *Initium perit; incipit enim: partem tibi remisero scias (c. 6). Desinit: statuunt, qui usque nunc in regno subsistit. Historiam Francorum alia brevior excipit, eadem, ut videtur, quam superior codex continet.*

38) *B 2c^{5b}. Codex Parisiensis nr. 5512, membranaceus formae quadratae, saec. XIII, Pithoei et Colberti erat; cf. 'Archiv' VII, p. 61. Incipit: Inc. gesta Fr. excepta de libro Gregorii Turon. archipresulis; desinit: statuunt, qui usque nunc in regno subsistit.*

39) *B 2c^{5c}. Codex Thuanus a Chesnio adhibitus; cf. Hist. Fr. Script. I, p. 708. in marg.: Sequentia addita sunt ex Cod. illustris viri Francisci Thuani. Is iam latet.*

In omnibus huius generis libris, de quibus per Loewenfeld v. c. officiose instructus sum, textus eodem modo immutatus atque interpolatus est. Incipiunt: Est (quidem add. B 2c^{5a}) in Asia opidum Troianorum, ubi est civitas, que Ylium dicitur, ubi regnavit rex Eneas. Post verba c. 6: sublimissimo rege tractatus de S. Servatio Chunisque¹ (Temporibus Merovei regis — ac devicti fugati sunt), post c. 26. historia rerum Italicarum (Sed quia loca illa — in 33 his conditionibus fuit) e Gregorio inserta sunt. Inter se libri ita cohaerent, ut B 2c^{5a} cum B 2c^{5a} propius coniunctum sit, quam B 2c^{5b}. Alio codice B 2c⁵ is usus est, qui B 2c¹ interpolavit.*

40) *Codex Romanus bibliothecae Minervae A 1. 21. membranaceus formae maximae, saec. XIII, initio absciso, c. 5 (potius 8) itaque Egidio Siagrius e. f. in princ. Rom. incipit; desinit c. 57 (potius 53) Karolus a. Lot. r. pr. rec. ac dehinc Saxones: quae restat pagina vacat. Verba quae protuli cum textu genuino minime congruunt.*

Cf. 'Archiv' XII, p. 403.

41) *Codex Taurinensis Athenaei nr. 585, saec. XV, 'Gesta regum Francorum' continet; cf. 'Archiv' V, p. 476.*

42) *Codex Mutinensis saec. XVIII. item 'Gesta regum Francorum' continet; cf. 'Archiv' V, p. 471.*

43) *Codex Pistoriensis bibliothecae quae 'Sapienza' dicitur 'Gesta Francorum' continuit; cf. A. Zaccaria, Bibl. Pist. praef. 37. Iam latet; cf. 'Archiv' XII, p. 756.*

44) *Codex Petavianus a Chesnio adhibitus item latet. Historiae capita 22—33. Fredegarii continuati: Eo enim tempore ab urbe Roma — sublimatur in regno adiecta erant, quae post Chesnium Bouquet II, p. 572—574. ut appendicem Historiae edidit.*

Vetusta editionis B² retractatio in tribus codicibus servata est. Sunt hi:

45) *B 2d¹. Codex Bambergensis E III, 14. saec. XI, de quo Waitz, 'Archiv' IX, p. 684. egit. Incipit Gregorii Turonensis historia. Est in terra civitas de Asia, quae dicitur Troia; homines autem, qui ibi habitabant, fuerunt fortissimi bellatores — f. 83. Franci vero, consilio accepto, Waranthonem virum illustrem in loco eius iusione regis maiorum domo palatii constituunt (c. 47). Praecedit Pauli, sequitur Iordanis³ Romana.*

46) *B 2d². Codex Oxoniensis ms. Magdal. Lat. 14 (antea nr. 2155) membranaceus saec. XIV, quem Pauli v. c. 'N. Archiv' I, p. 165. descripsit. Caput primum, inscriptum: De Troia capta a Grecis, incipit: Erat in Asia civitas, que dicitur Troia; homines, qui ibi habitabant, fuerunt bellatores fortissimi. Codex f. 58'. in iisdem verbis ac B 2d¹ desinit. Paulus praecedit, Iordanes⁴ subsequitur.*

1) *Quem in Thuanus extitisse, affirmare nequeo, cum Duchesne nihil adnotaverit. 2) Non A, ut Waitz v. c. coniecit, quamquam Bambergensem magis cum codice Crasseriano A, quam cum editionibus Chesnii et Bouquetii B convenire negare nolo. Id autem Chesnio vitio dandum est, qui quomodo textum corruperit, infra exposuimus. 3) Cf. Auct. antiq. V, 1, p. LI. 4) Cf. Auct. antiq. l. l. p. LII.*

47) *B 2d*³. *Codex Vaticanus nr. 1984. saec. XI/XII; cf. 'Archiv' V, p. 82.*

Alia Historiae retractatio in duobus libris exstare videtur, quorum initia tantum mihi comperta sunt.

48) *B 2e*¹. *Codex Vaticanus bibliothecae Christinae reginae nr. 946. saec. XIII. In Britannia scriptus 'Gesta Francorum' continet: Anthenor et alii profugi — matrine merunt; cf. 'Archiv' XII, p. 311.*

49) *B 2e*². *Codex Cantabrigiensis collegii quod Caius dicitur nr. 177 (olim 1071) post Einhardi Vitam Karoli 'Gesta Francorum' continet. Incipit: Antenor et alii profugi ab excidio Troiae. Codicem iam non exstare, Pertz v. c., 'Archiv' VII, p. 87. affirmavit; sed cf. SS. II, p. 436, 'N. Archiv' IV, p. 392.*

Denique Librum historiae Francorum B excerptum praebet:

50) *Codex Vindobonensis nr. 473 (antea hist. eccl. nr. 90. et Ambras. nr. 277), forma maxima, saec. IX. ex scriptus. Erat S. Petri Wormatiensis; cf. 'Archiv' X, p. 456. Incipit f. 90. ab orbe condito: Ante omne tempus omnemque creaturam condidit Deus angelos — ubi postea fuit aedificatum templum Domini, ubi fuerunt prophetae et reges. Postea a Salomone magno rege vocata est Hierosolima quasi Hierosolomonia. Deinde librarius ad Historiam Francorum transit: Nunc autem revertimur ad capitula regnorum. Est provintia in Asia Troia dicta, ubi est civitas, quae Ilium dicitur, ubi regnavit Aeneas (c. 1). Desinit c. 43: Mortuus est autem rex Clodoveo villa plenus dierum et sepultus in ecclesia Dionisii martyris. Regnavit autem annis XLI. sec. m. suppl.). Quae sequuntur folia duo excisa sunt. Historiam Fredegarii continuatus excipit; cf. 'N. Archiv' VII, p. 324. Textus hic illic e Gregorio interpolatus est, nonnulla vero alibi non legi.*

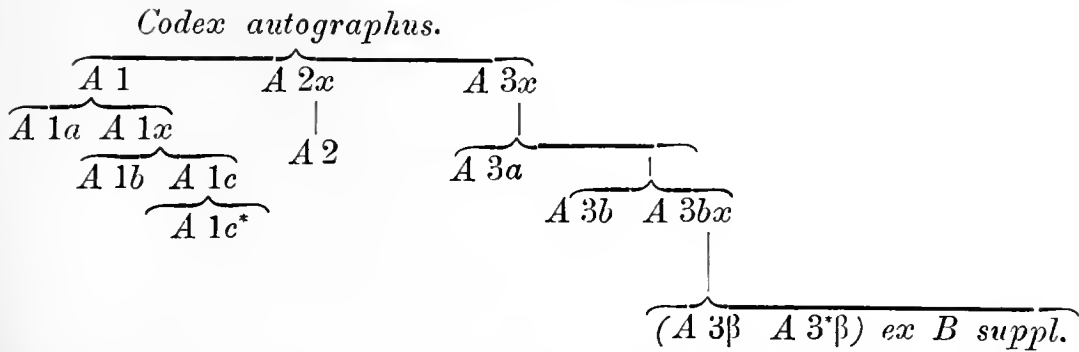
Historiam Francorum Ademarum Cabannensis fere totam in corpus quod collegit historicum coegit, cuius codices plerumque pro Libro historiae Francorum accipi supra commemoravi. Pauca quae ipsius Ademari sunt Waitz v. c. SS. IV, p. 113. excidit¹, quae repetere nolui; ea vero quae ex Historia petita sunt ad rem nostram nihil prosunt, cum Ademarum textum e duobus codicibus compositum tanta licentia tractaverit, ut ubique a fide mss. recesserit. Habuit codicem quendam B², quem ad A 3a emendavit atque e Fredegario supplevit. Itaque Ademarum nullus curavi.

Quae ratio inter singulos utriusque editionis libros intercedat, iam disserendum mihi est. Quod ad codices A pertinet, classis quidem A 1 fidem optimam meretur, quippe quae merum textum, interpolationibus non inquinatum praebet atque vetustissima sit, at in omnibus libris A 1 verba singula desiderantur, quae hic collegi: c. 6. Galliarum (in Galliis Greg.), c. 6. et 15. rex, c. 7. et 27. que, c. 8. igne (incendio Greg.), c. 21. conlesi, c. 32. atque captivantes, c. 35. valida. Ne forte dicas, codices A 2. 3. B interpolatos esse, enuntiatum quoddam c. 21, ut in A 1 legitur, proferam: Burgundiones valde cum Godmaro fugierunt. Nemo est qui non videat, haec hiare; sin autem conlesi post valde inserueris, sententia quadrat. Praeterea e Gregorio quoque confirmatur, quae dixi verba in textum admittenda esse. Sunt etiam perpauca alia menda, quibus libri A 1 inquinati sunt: c. 20. Agaunenses A 1a. b. c, Agaunos A 2. 3b. β³ cum Gregorio; c. 28. esse patri A 1a. b. c, patri esse A 2. 3. B cum Gregorio; c. 32. seramsaxis A 1a, seransaxis A 1c pro seramsaxis; c. 34. iungentes A 1a. b, iungentes A 3a¹. β³. β² cum Gregorio; c. 46. dicente A 1a. b pro decidente; c. 49. mater Chlodovei in A 1a Balthilde, in A 1^b Baltilde, in A 1c Bathildae appellatur: erat autem Chrodehilde, ut in codicibus A 3. B legitur. Quibus praemissis, facile apparet, quod omnes codices A 1 ex eodem libro fluxisse, qui pro autographo minime habendus est.

1) *Addam, quae de monasterio S. Martini Iunanti a Chlodovecho condito c. 27. Historiae Ademarum inseruit.* 2) *B 2b, ut videtur.*

Itaque quamquam codex A 1a praestantissimus est, ita ut ipsum in textu recensendo potissimum secutus sim, tamen ab eo mihi semper recedendum erat, ubicumque A 2. 3 et B vel, postquam A 2 desiit, A 3 et B cum A 1 discrepabant. In posteriore Historiae parte, cum libro A 2 destitutus essem, nonnumquam haesitavi: exempli gratia Turnacum (c. 32), quod a libris A 1a. b. c. aequae atque a Gregorio abest, in reliquis 5 vero codicibus adest, uncinis inclusi. Quotienscumque A 1 ab A 3 et B ab A dissentiebant, absente A 2, quid verum esset, vix discernendum erat, cum et libri A 1 et libri A 3 mendis inquinati sint. Inter se libri A 1 ita cohaerent, ut A 1b et A 1c ex eodem codice exscripti sint, qui ab A 1a differebat. In utroque enim libro c. 10. que, c. 14. cum, c. 27. febre desiderantur, quae verba in A 1a adsunt. Eorum fons A 1a 10 ex A 1a ortus esse non potest, cum c. 41. rege clamabat A 1b, regem clamabat A 1c (?) recte praebeant, quae A 1a in reclamabat male corruptit. Neque A 1b fons codicis A 1c habendus est, cum c. 24. in A 1b ad eum addita sint, quae A 1c cum reliquis libris omittit; c. 31. deicere A 1b depravaverit, dum in A 1c recte eicere legitur. Praeterea c. 19. verba plenas naves de captivis prorsus desunt A 1b, quae, si ex silentio Pertz 15 v. c. concludere fas est, in A 1c adsunt. At A 1c* cum A 1c ita convenit, ut ex hoc codice ipsum fluxisse persuasum mihi sit. Cap. 19. in A 1c dirigens scriptum est, quod A 1c* direxit reddidit, sed dirigens probandum est. Quod ad A 2 pertinet, neque cum A 1 neque cum A 3 menda communicat, quare maxime dolendum est, quod prior tantum codicis pars exstat. A 2 quidem non ubique praestat, sed menda sunt 20 perpauca eaque levia. Exempli causa c. 10. pro acceptumque — acceperuntque, c. 25. pro humo prostrati — hunc p. A 2 tantum scripsit, idem c. 24. verba angustiae compremunt transposuit. Codices A 3 omnes ex eodem exemplari locis quibusdam corrupto atque interpolato originem traxerunt, quod ex codice quodam A 2 simili fluxisse videtur. Omnes libri A 3 haec menda communicant: c. 10. apud armorum apparatus 25 A 1. 2, cum a. a. A 3a¹. b. β³. *β²; c. 16. populo . . movent A 1. 2, p. . . moventes A 3a¹. b. β³. *β²; ad eum transire consimulo A 1. 2 cum Gregorio, ad eumque transire me simulo A 3a¹. b. β³. *β²; c. 19. Gallias appetent A 1. 2 (appetunt Greg.), G. petunt A 3a¹. b. β³. *β²; c. 26. aliquid maleficii esse A 1. 2, a. m. gessisse A 3a¹. b. β³. *β²; c. 43. exercuit, ipsius mors valido cruciatu finivit A 1 et B, exercuit valido cruciatu 30 vitam finivit A 3a¹. β³. *β². Praeterea haec verba interpolata sunt: c. 10. inter a Chlodovecho et exercitu depredatae sunt addunt eiusque A 3a¹. b. β³. *β²; c. 17. post Multa pars et ante hostium addunt etiam A 3a¹. b. β³. *β² (quoniam pars hostium Greg.); c. 49. filium ex alia uxore nomine Carlo (sic A 1 et B) post nomine inserunt Calpiade A 3a¹, Chalphaide A 3β³, Calphaide A 3*β² e Fredegario contin. c. 6. Omnes igitur 35 libros A 3 e codice iam corrupto ortos esse patet, sed magis codices A 3b. β³. *β² affines sunt, quippe qui soli c. 29. WA WA omiserint, cum magno psallentio in cum magno choro psallentium fere corruerint, item c. 17. Quod psallentium in Quem psalmi versiculum mutaverint. Denique quod ad A 3β³. *β² pertinet, textum ubique eodem modo depravaverunt atque ex B ampliaverunt: c. 22. pro persequentes Franci 40 habent persequente Theoderico et Clotario restiteruntque; c. 40. ante Gundolandus nobilis verba Eratque eo tempore post Landericum addunt, quae ex B hausta sunt. Ex ipso qui exstat codice A 3b exscripti esse non possunt, cum nonnulla eiusdem menda evitent, nam A 3b tantum c. 17. ante Eamus adverbium sed addit, c. 23. verba fratres dulcissimi transponit.

Quomodo inter se libri A coniuncti sint, ex hoc stemmate intellegitur:

In libris alterius editionis id potissimum inquirendum est, quo ex codice A autographum B fluxerit. Manifestum est, neque A 1 neque A 3 huius exemplaris fontem fuisse, cum B et lacunas A 1 suppleat et interpolationibus A 3 plane careat. Restat igitur codex Camaracensis (A 2), qui re vera libro, unde B fluxit, simillimus est. Quod paucis ostendam. Cap. 12. si sanguinem eorum Dominus vindicetur in A 2 B sic pro si (ita A 1 et A 3) legitur; c. 16. pro edendi seriem libri A 2 et B 1b edendis eriem, B 2a¹ edentis seriem praebent. Praeterea duo verba B cum A 2 omisit: c. 12. in thesauris vestris eum recondi (sic A 1 et A 3) in A 2 et B 1a. b eum desideratur, pro quo B 2a^{1.2}. b^{1.2}. c¹ procul dubio e coniectura ipsum inseruerunt; c. 17. dixit coniunctio a A 2 et B abest. Quare, codicibus A 2 et B consentientibus, veram coniunctionem non semper effici patet, at certe, si A 3 accesserit. Ceterum non omnia mendaciter A 2 in B repetita esse, vix commemorare necesse habeo. Nam B ex ipso Camaracensi fluxisse non potest, cum illa editio hoc vetustior sit, sed ex alio eoque meliore, unde iam periit. Inter se libri B ita coniuncti sunt, ut sola classis B 1 e codice integro fluxerit, dum B 2 libro originem debet, qui locis quibusdam interpolatus atque corruptus erat. Cuius rei iam supra exemplum e c. 12. protuli; eum enim B 1a. b cum A 2 omittunt, codices autem B 2 ipsum inserunt. Sequuntur alia: c. 14. Postea vero B 1a. b cum A, Postea vero B 2; c. 16. perrexit cum multo exercitu Francorum A, commoto exercitu Francorum grande B 1a. b, at Francorum desideratur in B 2; c. 17. livoraverunt B 1a. b cum A, liberaverunt B 2a¹, liberavit B 2a², libraverunt B 2b¹, vulneraverunt B 2b^{2**}. c¹; c. 18. Quibus mortuis vel perceptis A, Q. m. peremptis B 1a, Q. m. ac peremptis B 1b, Q. mortuis parentis B 2a¹. b¹, parentibus B 2a², parentes B 2b^{2**}. Idem ex initio Historiae intellegitur:

A

B 1

B 2

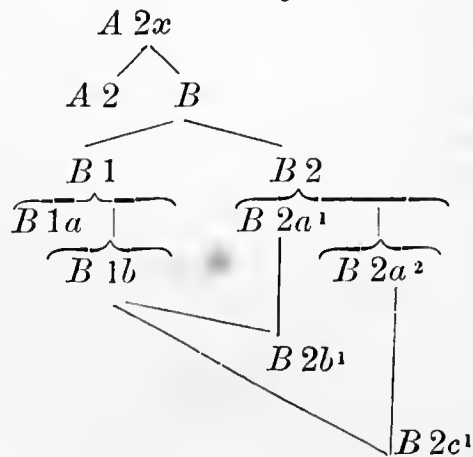
Principium regum Francorum eorumque origine vel gentium illarum ac gesta proferamus

Principium quoque Francorum gentis origine vel regum gesta proferamus

Principium quoque Francorum gentis origine vel regum gesta proferamus vel cuncta audiamus.

Verba vel cuncta audiamus, quae in A aequae atque in B 1 desiderantur, sine dubio pro glossemate habenda sunt, quod librarius quidam margini codicis, ex quo omnes libri B 2 orti sunt, adscripserat. Huc accedit, quod iam qui Fredegarii chronicas continuavit codice quodam B 1 usus videtur esse, nam c. 50. pro protomartyris B 1a tantum martiris habet, quod Fredegarius praebet, c. 45. stupidem, quod in Fredegario reprehenditur, codex B 1b solus habet, c. 52. in loco quidem Amblava continuator in B 1b qui dicitur pro quidem scripsit. Est igitur classis B 1 ea quae vetustate quoque praestat. Eo magis piget, duos tantum huius generis libros conservatos esse, quosdem permultis mendis inquinatos, praecipue in priore Historiae parte. Cuius rei, si fallor, causa est, quod librarius quidam exemplar, unde B 1a et B 1b fluxerunt, suo arbitrato emendavit neque vero ad finem operam perduxit. Quae cum ita habeant, nemo mihi vitio dabit, quod, ubi B 1 et B 2 differebant, maiorem huic classis illi fidei tribuerim. B 2 enim compluribus libris iisque accuratius scriptis constat. Inter quos procul dubio vetustissimus idem optimus codex B 2a¹ est, quocum

B 2a² quam maxime convenit, ut supra demonstravi. Codex B 2a¹ cum B 1 menda nulla communicat, quare, his libris consentientibus, vix dubitandum erat. Reliqui autem B 2 codices omnes ex pluribus exemplaribus compositi sunt, ita ut ex altero exscripti, ad alterum emendati libri videantur esse, qui ipsos praecesserunt. Ex his codex Lugdunensis B 2b¹ ceteros multo praestat, et aetate et fide textus B 2a¹ proximus. Cui duo proavi fuisse videntur: est enim, nisi fallor, e codice quodam B 2a¹ ortus, locis vero nonnullis ad B 1b emendatus. Horum enim codicum menda in B 2b¹ reperiuntur, ea autem libri B 2a¹ superant: c. 11. post pauperis deest istius B 2a^{1.2}. b¹; c. 34. iniquitatem pro iniquiter B 2a^{1.2}. b¹; c. 5. novem pro nomen B 2a¹. b¹; c. 29. febra pro febre B 2a¹. b¹; c. 29. expelierunt B 2a¹, expulierunt B 2b¹ 10 pro expulerunt; c. 31. acciperunt pro acciperent B 2a¹. b¹. Denique c. 13. post quia non timeo minas tuas verba non timeo in utroque codice repetita sunt. Quae cum ita se habeant, nemo est qui neget, B 2b¹ e codice quodam B 2a¹ haustum esse. Neque vero omnia quae B 2a¹ et B 2a² communia sunt menda in B 2b¹ deprehenduntur. Exempli gratia lacuna librorum B 2a^{1.2}, quam supra p. 228, 9. attuli, in B 2b¹ sup- 15 pleta est, item permulta alia emendata sunt. Quare necesse est, exemplar, ex quo B 2b¹ fluxit, ad alium codicem correctum esse, quem B 1b fuisse opinamur. Nam c. 45. pro Franci autem B 2b¹ cum B 1b Franci vero scripsit et c. 41. inter verba Hoc signum et in regione illa statuit codices soli B 1b. 2b¹ in regnum inserunt. De B 2b² idem fere dicendum est. Ortus est ex B 2b¹: c. 17. pro nuncios rex — rex nuntius 20 vel nuntius B 2b^{1.2}, pro compugnantibus — pugnantis B 2b¹, pugnantibus B 2b²; c. 18. pro caesum — lesum B 2b^{1.2}; c. 21. pro veloce — velocissimo B 2b^{1.2}; c. 31. pro etate — et ante B 2b^{1.2}; c. 39. pro ut fratrem et parentes interemerent — aut fratrem et parentes interficere B 2b¹, aut frater est meus et parentes ut interficere adhortasti B 2b². In utroque libro haec verba desiderantur: c. 17. dicens; c. 20. et 25 matris meae; c. 45. vix. At codex B 2b² iis maculis minime inquinatus est, quas B 2a¹ et B 2b¹ communes esse supra dixi. Etiam nonnullos peculiare B 2b¹ errores evitavit: neque enim c. 30. post percussa cum B 2b¹ divina adiecit neque c. 37. verba seniore ex concubina nomine Theudeberto post direxit transposuit. Itaque exemplar quoque, ex quo B 2b² originem duxit, ad alium codicem (B 1?) emendatum fuisse conicio. 30 Quod denique ad B 2c¹ pertinet, certe e codice quodam B 2a² fluxit: c. 2. Alamanni pro Alani B 2a². c¹; c. 15. Veniens pro Conveniens B 2a². c¹; c. 24. pro ut huius vita tua largitate mihi concedere iubeas — ut isti (huic B 2c¹) vitam concedere digneris B 2a². c¹; c. 35. pro ad metata sua — ad ospicia sua B 2a². c¹; c. 38. pro cum scias — scis B 2a². c¹. In utroque desiderantur c. 29. accipiens; c. 32. qui. Quae 35 autem B 2a¹ et B 2a² propriae sunt corruptelae, eas B 2c¹ evitavit, quare etiam hunc codicem e duobus coaluisse apparet. Quod ex c. 23. evidenter intellegitur, ubi in plerisque mss. Fuit eis melius, in B 1a. b Fuit enim melius, in B 2c¹ Est enim eis melius legitur. Alias quoque cum B 1b codex B 2c¹ saepe convenit, quamobrem illum alterum huius fontem fuisse opinor, sed non praetermittam, locos nonnullos etiam cum B 2b consentire. 40 Ex hoc igitur stemmate, quae ratio inter singulos B libros intercedat, intellegitur.

Potiolem igitur locum obtinent codices B 1 et B 2a tantum, quos in hac editione secutus sum. Librum autem B 2a, ut supra dixi, mendoso B 1 anteposui.

Denique editionem ita institui, ut textum codicum A proponerem, quae autem in B immutata aut inserta erant margini adscriberem, asteriscis positus, ut suo loco interponerentur. Notis autem menda tribui, quae librarius B in codice quo usus est A iam reppererat. Quod ad discrepantiam lectionum pertinet, ne apparatus nimis extensus fieret, ea sola admisi, quae alicuius momenti erant. Unde sermonem in deterioribus libris A 3. B 1b. 2c¹ ad Donatum emendatum, ut casus correctos cetera, non curavi. Fusius tantum codicum A 1a. 2. B 1a. 2a¹ variantes lectiones exscripsi. Quoad nomina Francica, quae codices mirum in modum variant, in priore huius opusculi parte, quae e Gregorio fluxit, nullam fere, in posteriore graviorem tantum discrepantiam enotavi. Reliquas autem res orthographicas, cum in descriptione codicum singulorum satis superque tractassem, in notis minime repetendas mihi esse duxi.

Librum historiae Francorum tres ediderunt, quorum primus editionem optimam paravit. Est

1) Marquardus Freherus consil. palat., qui in 'Corpore Francicae Historiae' p. 55—85. hoc opusculum edidit. Titulum inscripsit: Gesta regum Francorum epitomata partim e Gregorii Turonensis episcopi commentariis (cuius et nomen in vetustissimis Codicibus praeferunt) partim aliunde, neque satis constat unde, desumpta: ab Auctore quidem perantiquo, cuius fidem etiam Aimoini nomine notus Compiler in plerisque verbotenus sequutus est. De codicibus haec disseruit: E Mss. diversis optimae notae, summa fide et diligentia nunc primum edita, et post Historiam p. 86: In eodem Codice Nazariano antiquissimo sequebatur Annalium fragmentum tale. Habuit igitur codicem Palatinum B 2a¹. Praeterea B 1a adhibuit, ex quo etiam fragmentum de Pippino duce edidit; indicem ex A 3b videtur hausisse. Singulis capitibus titulos indicis inscripsit.

2) Du Chesne, 'Historiae Francorum Scriptores coetanei'. Tom. I, p. 690—720. Librum historiae Francorum secundus edidit vel potius editionem Freheri depravavit. Titulum valde prolixum opusculo praemisit: Gesta regum Francorum partim e Gregorii Turon. episcopi Historia, cuius et nomen in vetustissimis Codicibus praeferunt, partim aliunde desumpta, et usque ad Regem Theodoricum II. perducta. Auctore incerto, sed qui eiusdem Theodorici tempore vixit. Sequitur: Editio Marquardi Freheri Consilarii Palatini collata cum diversis Codicibus Mss. qui sunt in Bibliotheca V. Cl. Alexandri Petavii Senatoris Paris. et Appendice etiam ad Pipinum usque regem nunc primum aucta. Alter Petavianus iam Lugduni Batavorum (B 2b¹) asservatur, alter, cui capita Fredegarii contin. 22—33. adiecta erant, quo venerit, ignoro. Praeterea semel (c. 26) codicem Thuanum (B 2c^{5c}) laudavit. Duo posteriores libri ita corrupti erant, ut Chesnius melius fecisset, si eos plane seposuisset; cf. c. 43, ubi margini adscripta sunt: al.¹ 'eumque comprehensum ad condemnandum regi Chlodoveo, ut erat morte dignus, destinant'. Item in alio 'eumque de imperio deiicientes regnum Chlodoveo deferunt', et haec pro eumque exementes ad condemnandum rege Francorum Chlodoveo deferunt! Ad tales libros Chesnius Freheri editionem emendare conatus est, sed anxie cavet, ne melioris codicis B 2b¹ ullam rationem haberet. Quomodo profecerit, non est, quod fusius explicem. Ne vero iniustus meritum ei totum abrogare videar, ipse primus editionem A in lucem vocavit codicemque Camaracensem (A 2) textui B partim opposuit. Illam vetustiore esse iam perspexit, sed nulla de causa, nisi quod A 2 in c. 28. desinit. Est enim mutilus. Chesnius autem: Adiecta est,

1) i. e. codex Thuanus, ut ex reliquis codicibus B 2c⁵ conicere licet: eumque comprehensum regi Lodoveo (Clodoveo B 2c^{5a}) ad condemnandum (ad c. in marg. suppl. B 2c^{5b}, om. B 2c^{5a}), ut erat morte dignus, destinant B 2c^{5a}. B 2c^{5a}. B 2c^{5b}.

inquit, Gestorum eorundem comparatio cum alia Historia Scriptoris, ut videtur, antiquioris: utpote qui in Chramno Chlotharii I. filio desinit. Ex pervetusto Exemplari Ms. Ecclesiae Cameracensis. Itaque hanc editionem Chramno vivo paratam esse opinatus est!

Editionem Chesniam Migne, Patrologia Latina XCVI, p. 1421. repetivit. 5

3) *Dom Bouquet, 'Recueil des historiens des Gaules' II, p. 540 sqq. editionem Chesniam vix mutavit, at discrepantiam aliorum codicum in notis textui subiectis collegit. Usus enim est libris A 1^b et A 3a²; cf. l. l. p. XIII: Vetustissimum Codicem, qui haec Gesta et Annales Eginhardi continet, quique est optimae notae, et eleganter scriptus exeunte saeculo decimo, Leodio huc ad nos perhumaniter transmisit vir doctissimus DD. Baro de Crassier. Cum hoc codice, qui a Cameracensi parum discrepat, et cum Codice Monasterii S. Remigii Remensis editionem Chesniam contulimus.* 10

Quae in priore parte propria sunt in linguam Germanicam versa W. Giesebrecht¹ v. c. Gregorio adiecit; posteriorem inde a c. 43. Abel² v. c. transtulit.

Krusch. 15

INCIPIUNT^a CAPITULA LIBRI HISTORIAE FRANCORUM.

1. De origine ac^b gesta Francorum vel eorum frequenta^c certamina.
2. Quod gens Alanorum contra Valentinianum^d imperatorem rebellarunt^e, eosque Franci devicerunt, et tributa Francis^f concessa sunt.
3. Ubi imperator exactores misit, ut tributa solverent Franci. 20
4. Quod idem imperator exercitum commovit adversus^g Francos, et de adventu eorum in partibus Reni fluminis et de rege^h primo eorum.
5. De morte Faramundi regis et de Chlodione, filio eius, vel de Chunorum incursu in Gallias.
6. Ubi Childericus rexⁱ eiectus^k est de regno^l. 25
7. Quod Franci super se statuerunt^m Egidium Romanum atque deiciunt et Childericum recipiunt.
8. Ubi capta est Agripina civitas, et de morte Egidii et de Adovagrio duce Saxonorum.
9. De morte Childerici et bellum Chlodovechi contra Siagrium. 30
10. De petitione⁺ episcopi ad regem Chlodovechum, ut urceum redderet, et quia devicti Thoringii sub tributo servierunt.
11. Quod Aurilianus legatariusⁿ Chlodovechi, vestitus cultu peregrino, ad opus domini^o sui sponsavit Chrotchilde.

†) sancti Remigii *add. A 3a¹.* 35

*Index. A 1a. b. 3a¹. b. *β². B 2b¹.*

*Index. a) Incip̄ capit̄ libr̄ hist̄ A 1a; Incip̄i capit̄ libr̄ hist̄ Franc̄i A 1b; Incipiunt capitula de origine et gestis regum Francorum A 3a¹ (f. 1°. m. saec. XII. scriptum est); Incipiunt capitula (capita A 3*β²) de gestis Francorum A 3β³. *β²; in A 1c* capita singula inscripta sunt. Indicem cum A 3β³ Pertz non contulit. E libris B solus B 2b¹, qui titulo caret, indice instructus est. b) et gestis 40 A 3a¹. *β². c) frequenti certamine A 3a¹; sequenta c. A 3b. d) Valencianum A 1b. e) rebellaverit A 3a¹; rebellaverunt B 2b¹. f) eis pro F. B 2b¹. g) adversum A 3a¹. h) p. r. e. A 3a¹; r. e. p. A 3b. *β²; e. om., tribus litt. ras., B 2b¹. i) om. B 2b¹. k) deiectus B 2b¹. l) suo add. B 2b¹. m) statuunt A 3b. B 2b¹; constituunt A 3*β². n) ligatharius, om. Chl. B 2b¹. o) opus Chlodovechi sp. B 2b¹. 45*

1) *'Geschichtschreiber der deutschen Vorzeit. Gregorius von Tours' II, p. 282—302.*
2) *l. l. 'Die Chronik Fredegars' p. 63—76. Editionem alteram Wattenbach v. c. paraturus est.*

12. Ubi Chlodovechus rex misit ad Gundobadum pro sponsa^a sua Chrotchilde.
13. Quod iterum Chlodovechus misit ad Gundobadum pro thesauro Chrotchilde.
14. De praedicatione^b Chrotchildis ad Chlodovechum, ut Regem regum crederet.
15. Bellum contra Alamannos, ubi Chlodovechus necessitate compulsus, verum^c Deum sibi^d invocat^e in adiutorio et a sancto Remegio^{e*} baptizatus est^f.
16. Ubi^g Burgundiones a Chlodovecho devicti, eius dominio se subdunt^h, et de nominum devoratione a bestiis diciturⁱ.
17. De miraculis Dei Chlodovecho ostensis, et quia, devictis Gothis, Alaricum interficit^k.
18. Bellum Chlodovechi contra Ragnecharium^l parentem^m suum.
19. De morte Chlodovechi, et quia quattuor filii eius in regnum succeduntⁿ, et de Danis^o, qui in Gallias inruunt.
20. Quod Chlotmirus et Childebertus et Chlotharius bellum iniunt adversus Burgundiones.
21. Quod iterum Chlotmirus, Burgundiones devictos^p, ipse^q interfectus est.
22. De cede magna, quod^r Franci Toringorum populo^s prostraverunt, et de Ermenfredo rege eorum.
23. Bellum, quod Childebertus exercuit adversum Gothos, et Amalrici^t interfectione.
24. Consilio impio Childebertus et Chlotharius^u pertractantes nepotes suos interficiunt et regnum patris eorum invadunt.
25. De morte Theuderici et regnum Theodoberti et bellum adversus Chlotharium.
26. Quod Childebertus et Chlotharius in Hispaniam^v dirigunt, Caesaragustanam^w obsident^x, et quia Langobardi sub tributo vixerunt.
27. De morte Theodoberti et Chrotchilde et Theudovaldo^y, et quia^z Chlotharius regnum eius recepit, et bellum contra Saxones.
28. Quod Chramnus coniurationem adversus patrem suum fecit cum Childeberto, et de^z obitu Childeberti.
29. Quo^a tempore sanctus Medardus transiit, et^b de morte Chlotharii, et quia filii eius successerunt in regnum^c.
30. Ubi Chuni Gallias appetentes prostrati sunt, et bellum inter Syghyberto et Chilperico, et de uxoribus^d Chaeriberti^e.
31. De morte Chaeriberti, et quia Sighybertus Brunchildem^f accepit uxorem sibi et Chilpericus Galsuintam^g, et de Fredegunde.
32. Bellum, quod fuit inter Sighyberto et Chilperico, et de morte Sighyberti.
33. Quod Brunchildis in exilio retruditur, eamque Merovechus in uxorem adumitur, et bellum Campanorum^h.
34. Deⁱ discriptiones pessimas, quas Chilpericus fieri iussit.

Index. A 1a. b. 3a¹. b. *β². B 2b¹.

Index. a) sp. — Gundobadum pro om. A 3*β², ubi tituli 12. 13. 14. in unum coacti sunt. b) praedicatione Chrothilde B 2b¹. c) om. A 3a¹. d) om. A 3b. e) convocat B 2b¹. e*) Remedio B 3b. B 2b¹. f) baptizatur A 3b. g) et quod B. a miniatore corr. quod B. A 3a¹. h) subdiderunt A 3a¹ (desinit fol. 1', quae sequuntur a librario saec. IX. scripta sunt). i) dicit B 2b¹. k) interfecit A 3b. *β². B 2b¹. l) Regnecharium A 3b; Ragnecharium B 2b¹. m) parentum A 3a¹. n) successerunt A 3b. *β². o) quia add. B 2b¹. p) devict^o B 2b¹. q) om. A 3b. r) qua A 3a¹. *β². s) populos A 3a¹. *β²; prosternaverunt A 3a¹. t) Amalrico interfecto B 2b¹. u) Chlotharios pertractantes B 2b¹. v) Hispana B 2b¹; aciem add. A 3*β². w) Cesaragustam A 3a¹. *β². x) obsident B 2b¹. y) Cheudoaldo A 3a¹; Theodebaldo semper A 3*β². z) om. B 2b¹. a) Quod t. B 2b¹. b) om. A 3a¹. c) regno B 2b¹. d) uxores B 2b¹. e) dicit add. B 2b¹. f) Brunchilde B 2b¹. g) Galsuntam A 3a¹; Galswindam A 3*β²; Galsuindam B 2b¹. h) Romanorum A 3*β². i) om. A 3a¹. *β².

35. De Iustino et Tyberio imperatores et de Italia subiugata et transitu Guntramni regis, et quod per ingenium Fredegundis interfectus est Chilpericus.

36. Ubi Fredegundis bellum cum^a Austrasiis egit, eosque devictos, Campaniam succendit^b.

37. De morte Fredegundis, et bellum Theudoberti contra^c Chlotharium. 5

38. De consilio pessimo Brunchildis, et quia Theudericus fratrem suum occidit.

39. Quod Theudericus neptem^d suam ad coniugium sociare voluit, et quia Brunchildis ipsum Theudericum occidit.

40. Quod Austrasii et reliqui Franci Chlotharium in monarchiam elevant et Brunchilde morte condempnant. 10

41. Ubi Saxones adversus Daygobertum pugnam iniunt, ducemque eorum Chlotharius interfecit^e et non longiorem hominem ex eis reliquit^f, quam spata^g sua erat.

42. De morte Chlotharii et regnum Daygoberti.

43.^h De morte Daygoberti et Sighyberti, et regnum Chlodovechi.

44. Quoⁱ tempore regnum Francorum concidit, et de morte Chlodovechi, et 15 regnum Chlotharii^k.

45. Ubi Ebroinus maiorum domus elegitur, Chlothariusque^l rex moritur, regnumque Theudericus et Childericus adsumitur^m.

46. Quod Martinus et Pippinus duces Austrasiorum bellum agunt contra Ebroinum et Theudericum. 20

47. Ubi Ebroinusⁿ occiditur, Waratto maiorum^o domato adsumitur, et sanctus Audoinus ad Dominum migratur^p.

48. Quod Waratto moritur, et Bercharius in loco eius constituitur, Pippinusque, eos devictos, maiorum domato in sua redigit^q potestate.

49. De obitu Theudericus et regnum Chlodovechi et Childeberti et Grimoaldo 25 maiorum domo.

50. De transitu Childeberti et regnum Daygoberti, et quia Grimoaldus interficitur, et honorem patris sui Theudoaldus ambitur^r.

51. De morte Pippini et bella Francorum inter se, et, Theudoaldo fugato, Ragamfredus^s in principatum est elevatus^t. 30

52. De morte Daygoberti et regnum Chilperici, et quod bellum gessit Carolus^u contra Radbode^v.

53. Quod Carolus pugnam gessit contra Chilperico et Ragamfredo in loco nuncupante Vinciaco^w, eosque devictos atque fugatos, omnem regnum Francorum in sua redigit potestate^x. 35

Index. A 1a. b. 3a¹. b. *β². B 2b¹.

Index. a) b. egit cum Australeodusque devictus Campania B 2b¹. b) succendunt A 1b. c) Th. et Chlothar . . . , *extremae litterae legi nequeunt* B 2b¹. d) neptam A 3a¹. e) interficit A 1b. 3a¹. *β². f) relinquit B 2b¹. g) sua spata A 3a¹. h) *titulus c. 43. totus desideratur* A 3a¹. i) Quod t. B 2b¹. k) Chlotharium B 2b¹. l) Chlothariusqui B 2b¹. m) adsumunt 40 A 3a¹; assumunt A 3*β². n) maior domus *add.* A 3*β². o) maiorum dominato, *ut infra* A 3b; maior domus eligitur et A 3*β². p) migravit A 3b. *β². q) rediit A 1b, *ut infra*; p. *om.* B 2b¹. r) ambit A 3a¹. s) Ragemfred. *semper* A 3a¹; Reginfrid. *plerumque* A 3*β²; Raganfred., *ut infra* B 2b¹. t) sublevatus A 3*β²; electus B 2b¹. u) Karolus *semper* A 3a¹. *β²; Carolus B 2b¹, *ut infra*. v) Radbodem A 1b; Rabode A 3*β². w) Vinciago A 1b. x) Expliciunt capitula de ges *add.* A 1b; 45 Expliciunt capitula *add.* A 3b.

A.

B.

*INCIPIT^c LIBER SANCTI GREGORII TORONIS EPISCOPI,
GESTA REGUM FRANCORUM.

1. *Principium^a regum^{b.1} Francorum
eorumque origine vel gentium illarum ac^g
gesta proferamus. Est autem in Asia^k
Ilium^m Troianorum^l, ubi est civitas quae^m
Iliumⁿ dicitur, ubi regnavit *Aeneas.
Gens² illa fortis et valida, viri bellatores
atque rebelles nimis, inquieta certamina
obviurgantes^o, per gyrum finitima^p debel-
lantes^q. Surrexerunt autem reges Greco-
rum^r adversus Aeneam^s *cum multo exer-
citu pugnaveruntque contra eum^t cede
magna, corruitque illic *multum^u populus
Troianorum. Fugit^w itaque *Aeneas et
reclusit se in civitate Ilium^y, pugnaverunt-
que^z *adversus hanc^a civitatem annis
decim. *Ipsa enim civitate^b subacta, fugiit
Aeneas tyrannus *in Italia locare^c gentes
ad *pugnandum. Alii quoque ex principi-
bus, Priamus videlicet et Antenor, cum
reliquo *exercitu Troianorum duodecim
milia intrantes *in navibus, abscesserunt

P. quoque^d Francorum^e gentis^f ori-
gine vel regum^h gesta p. [vel cunctaⁱ au-
diamus *add. B 2a^{1.2}. b^{1.2}*. c^{1.2.3}].*

*rex *add.*

*regem Troianorum *add.*

*ibi exercitus maximus^v T.

*F. autem^x A. rex et

*pugnaverunt enim

*Tunc ipsa c.

*A rex cum ceteris viris^d suis in

*g. illas, ut ei auxilium ferrent^e. A.
autem de p. eius, P. et A.,

*c. aliis viris de e.

*m. fugierunt cum navibus.^e Introeuntes

Cap. 1. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a^{1.2}. b^{1.2}*. c¹.

Cap. 1. a) *tituli praemissi sunt*: Liber Gregorii Turonensis episcopi de regibus Francorum A 1c; incipit historia Gregorii Turonensis ep̄i de origine et gestis Francorum, eorum maxime qui Merovingi sunt appellati A 1c*; Incipit liber hystoriae Francorum a Gregorio Toronensis urbis ep̄o edita A 3b; incipit historia Francorum A 3β³. *β². *Lemma nullum habent* A 1a. 2. 3a¹. b) regnum A 2 (nū in *titura scr.*). 3a¹; regni A 3β³. *β². c) *ita* B 1a, *at titulus nimis evanuit, ita ut Gregorii (GOR?) vix legi possit*; Incipit liber sancti Gregorii episcopi urbis Turonensium gesta Francorum B 1b; Incipit liber sancti Gorii (?) Toron̄ episcopi gesta regum Francorum B 2a¹; Incipit liber (s̄i *superscr.*) Gregorii Toronis ep̄i gesta regum Francorum B 2a²; *titulus, qui fere evanuit, cum B 1a congruisse videtur, excepto vocabulo Toronacensis vel Tornacensis pro Toronis* B 2b¹; In Christi nomine incipit liber sancti Gregorii Toronensis episcopi gesta regum Francorum B 2b²*; Incipit liber sancti Gregorii Turonensis episcopi gesta regum Francorum B 2c¹; Incipiunt gesta regum Francorum a sancto Gregorio Turonensi episcopo breviter excerpta B 2c². d) *gesta add.* B 1b. e) *eorum repetit* B 2a¹. f) gentes *om. m. corr.* gentis B 1a; gestis B 1b; gente B 2a¹. g) i. his gestis A 3β³. *β². h) regnum B 1b; *om. r.* B 2c¹. i) cuncti B 2b¹; p. c., ut audivimus B 2c¹. k) *Asio pedum* B 2a¹. l) Trojan. B 1a; Troianarum B 2a¹; Traian. B. 2a². m) qui A 2. B 1a. 2a¹. b¹. n) Ilium B 2a¹; Ilium B 2a², *et infra*. o) oburgentes A 3b; oburgantes B 1a. p) finitimos A 3β³. *β². q) bellantes B 2b¹. r) Greg. B 2a¹. s) Aenean A 3b; Enean B 2a². t) *om.* B 2a². u) multus A 3a¹. b; p. multus A 3β³. *β². v) magnus B 1b. w) *sic* A 2; *cf. l.* 20. x) namque B 1a. y) Ilium A 1a; *iv. que Ilium dicitur* B 2b²*. z) pugnaverunt A 2. a) c. h. B 1b. b) civitas B 2a^{1.2}. b². c) loca regentes B 2a¹; loca ad g. B 2a²; loca rexentes illa B 2b²*; loca, *om.* gentes — ferrent B 2c¹. d) *om.* B 1b. 2b²*. e) quo *add.* B 1a. b; *om. rell.*; introeuntibus B 2b¹.

1) *Greg. II. Fr. II, 9*: De Francorum vero regibus quis fuerit primus a multis ignoratur.

2) *Cf. Prolog. legis Sal.*: Haec est enim gens, quae fortis dum esset et valida.

SS. R. Meroving. II.

A.

et venerunt usque^a ripas Tanais^{b.1} fluminis. Ingressi Meotidas² paludes navigantes^d, pervenerunt intra terminos Pannoniarum³ iuxta Meotidas paludes et coeperunt aedificare civitatem ob memoriale eorum appellaveruntque^e eam Sicambriam^{h.4}; habitaveruntqueⁱ *illic annis multis creveruntque in gentem magnam.

2. *Eo itidem tempore gens^a Alanorum^{c.5} prava ac pessima rebellaverunt^d contra Valentinianum imperatorem Romanorum^f ac gentium. Tunc ille exercitum movit hostem magnam^g de Roma, contra eos perrexit, pugnam iniiit superavitque eos atque devicit. Illi itaque caesi super Danubium *fluvium, fugierunt et intraverunt in Meotidas paludes. *Dixit autem imperator: 'Quicumque potuerit introire inⁿ paludes istas et *gentem istam pravam eicerit^q, concedam eis^r tributa *donaria^s annis decim'. Tunc congregati^t *Troiani, fecerunt insidias, sicut erant edocti ac cogniti, et ingressi in Meotidas paludes cum alio populo Romanorum, eieceruntque inde^v Alanos percusseruntque eos in

B.

ripis Tanais fluminis, per Meotidas^c paludes navigaverunt et pervenerunt terminos finitimos^e P.; tendentes^f finitima spatia secus M. p., c.

*S.; ibique habitaverunt a.

*In illo tempore Valentinianus^b imperator imperium Romanorum regebat. Eo t. g. A. atrucissima^e r.^d contra predictum imperatorem. Ille itaque^h, commotoⁱ exercitu magno Romanorum, direxit^k aciem contra eos superavitque eos^l, adtrivit atque debellavit. I. autem c.

*f. D.^m

*Tunc ait imperator: 'Si quis potuerit

*et inde^o eicere^p potuerit gentem hanc rebellem Alanorum, c. *d. om.

*c. Franci, qui fuerant de Troia eiecti, f. i. ex adverso per incognita latibula, s. e. e., et i. in M. p. cum relicto exercitu R., eiecerunt^u

Capp. 1. 2. A 1a. b. 2. 3a¹. b. 3³. *3². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 1. a) ad add. A 33³. *3². b) Danais A 33³. *3²; Tanai B 1b. 2c¹; Taniis B 2a². c) Meotidas B 2a², ut infra. d) navigantes — paludes om. A 3a¹. e) om. B 2b^{2**}; Pannon. B 2a¹. b¹; Pannonearum B 2b^{2**}. f) tenentes B 1b. g) que om. B 2b¹. 2^{**}. h) Sigambriam A 3a¹; Sigambria A 3b; Simcambriam A 33³; Siccambriam B 1a. 2a². b¹; Scambriam B 2b^{2**}. i) que om. A 3a¹.

Cap. 2. a) superscr. B 2a¹; m. rec. superscr. B 2b¹. b) Valentinianus B 2a¹. c) man al. m. superscr., ut infra A 2; Halan. semper A 33³. *3²; Alamannorum semper B 2a². c¹. d) rebellavit B 1a. 2c¹. e) atrocissime B 2a²; adnisi mare bellaverunt B 2b^{2**}. f) post R. dimidia linea vacat A 1a; et g. A 33³. *3². g) magnum A 1b. 2; maximum A 3a¹. h) autem B 2b¹. i) cum m. e. c. R. B 1a. b. k) direxerunt B 2b¹. l) et add. B 1a. b. m) Danuvium B 1b; Danabium B 2a²; fluvio Danubio B 2b¹. n) Meotidas add. B 1a. o) om. B 1a. p) potuerint eicere B 2b¹. q) eiecerit A 2. r) ei A 1b. 33³. s) quae sequuntur ad c. 10. ex. perierunt, cum folia quaedam excisa sint A 1c; denaria A 3a¹; tr. de annis B 2b¹. t) om. A 33³. *3²; sunt add. B 2b¹. 2^{**}. c¹. u) et eiecerunt B 1a. 2b^{2**}; eieceruntque B 2b¹ cum A. v) A. i. B 2b¹.

1) Don fl. 2) Mare urbis Asow. 3) Cf. Greg. II, 9: Tradunt enim multi, eosdem de Pannonia fuisse degressus. 4) Cf. Aethicus ed. Wuttke p. 77: (Francus et Vassus) Raetia penetrantes, ad invia et deserta Germaniae pervenerunt, laevaue Maeotidas paludes demittentes, more praedonum pyrraticum et ferofosum atque latronum degentes, urbem construunt; Siehambriam barbarica sua lingua nuncupant, idem gladio et arcum more praedonum externorumque posita. Cosmographiam post Historiam conscriptam esse, supra demonstravi. Aethicus 'terminos finitimos Pannoniae' pro 'Raetia' habuit, 'secus Meotidas paludes' in 'laeva M. p.' immutavit, at 'Sicambriam' civitatem retinuit. 5) Alanorum et Valentiniani imp. Greg. H. Fr. II, 9. meminuit.

A.

re gladii. Tunc appellavit eos Valentinianus imperator Francos Attica^a lingua¹, hoc est ferus, a^b duritia vel audacia cordis eorum.

3. Igitur^a post transactos^b decim annos misit *memoratus imperator exactores^c una cum Primario^{d.3} duce de Romano senatu, ut darent *consueta tributa e populo Francorum. Illi quoque, *sicut erant crudeles *et inmanissimi^e, consilio inutile accepto, dixerunt ad invicem: 'Imperator cum exercitu Romano non potuit vincere Alanos de *latibulis^h paludarum, gentem *fortem ac rebellem; nos enim, qui vos superavimus, quare solvimus tributa? *consurgamus igitur *contra Primarium^k hunc vel exactoribus istis *percutiamusque vos *et auferamus cuncta quae secum habent et non demus^m Romanisⁿ tributa. *erimus nos^o iugiter liberi'. Insidiis vero praeparatis, interfecerunt eos.

4. *Audiens hec imperator, in furore et ira nimis succensus^a, praecepit hostem commovere Romanorum et aliarum gentium cum Arestarco^d principem militiae, direxeruntque *aciem contra Francos. Fuit *autem

B.

*l, quod in Latinum^c intellegitur sermonem, h. e. ferus, a^b d. v. feritate^{d.2} c. Igitur

*memoratus om.

*ut reciperent pretermissa t.

*ut

*c. et om.

*c. perfido^f atque inutile accipientes^g, inter se dixerunt: 'I. c. e. Romanorum

*latibula

*gentem rebellem; nos autem, q. e. devicemusⁱ, q.

*C. autem c.

*i., irruamus^l super eos

*et a. c. q. s. c. h. om.

*t., ne forte subiciant nos[†], et e.^{††} i. l. Tunc insidiantes, interfecerunt eos.

*Haec a. i., in ira magna commotus, pr. c.^b exercitu ostilem^c R. aliarumque multarum gentium una cum A.

*que om. *Fuitque ibi

†) et certemus pro nobismet ipsis *add.* B 2b^{2**}.

††) nos et soboles nostra *add.* B 2b^{2**}.

Cap. 2. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹. Capp. 3. 4. A 1a. b. 2. 3a¹. b. 3. *β². B 1a. b. 2a¹. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 2. a) Attica B 1a. 2b¹. b) a d. om. B 1a. b; ad d. B 2a²; a duriciam B 2b^{2**}; a d. cordis et f. B 2c¹. c) Latino — sermone B 2b^{2**}. c¹. d) ita B 2b¹; vel a ferocitate B 1a; v. ferocitatem B 1b; v. veritatis (*corr. sever.*) corde B 2a¹; v. feritates corde B 2a²; v. ferocitate B 2b^{2**}. c¹.

Cap. 3. a) *folium perit*: Igitur *ad p.* 244, l. 20. habere coeperunt *desunt* B 2a². b) transactis (*e corr.* transactus B 1a) decem annis B 1a. 2b¹; t. annos decem B 2b^{2**}. c) exactoribus B 2b¹. d) Priamo duce R. B 2b^{2**}. e) inmanissimo A 2. B 1a. b. f) perfide B 1a; perfidum B 1b; p. a. om. B 2c¹. g) inter se a. consilium d. B 1b; a. i. se om. B 2a¹. h) de hiatibus p. A 3β³. *β². i) ita B 2a¹; devincemus *e corr.* B 1a; devicimus B 1b; divicimus B 2b¹. k) Priamum vel B 2b^{2**}. l) irruamusque B 1b. m) debemus B 2a¹; damus B 2b¹. n) t. R. B 1b; Romanus B 2a¹. o) om. A 3a¹; iug. om. A 3β³. *β².

Cap. 4. a) successus A 2; accensus A 3β³. *β². b) commoveri B 2b¹, post gentium B 2b^{2**}. c) exercitum ostem (et hostem B 1b) B 1a. b; exercitum (exercitui B 2b^{2**}) hostilem B 2b¹. 2^{**}. c¹. d) Arestarco A 3a¹. β³. B 1b. 2b¹. c¹; Aristoreo A 3b.

1) *Etymologia insulsa.* 2) *Cf. Isid. Etym. IX, 2, §. 101: Alii eos (scil. Francos) feritate morum nuncupatos existimant. Sunt enim in illis mores inconditi, naturalis ferocitas animorum.* 3) *Utrum pro nomine proprio an pro adiectivo Primarius accipiendus sit, dubium est; cf. Giesebrecht, 'Gregor' II², p. 283.*

A.

ibi strages magna de uterque *populo^a. Videntes^c *enim Franci, *quod tantum exercitum^d sustinere non possint^e, *interfecti ac cesi^f, fugierunt; ceciditque ibi^g Priamus *eorum fortissimus. Illi quoque egressi a Sicambria^h, venerunt in extremis partibusⁱ Reni fluminis in Germaniarum oppidis, illucque^k *inhabitaverunt cum eorum *principibus Marchomire^{l.1}, filium Priamo^m, et Sunnoneⁿ, filio^o Antenor⁺; habitaveruntque^p ibi annis multis. Sunnone *autem defuncto, acciperunt^q consilium, ut regem sibi unum constituerent, sicut ceterae gentes. Marchomiris^s quoque eis^v dedit hoc consilium, et^w elegerunt Faramundo^y, ipsius filio, et elevaverunt^z eum regem super se crinitum². Tunc habere et^a leges coeperunt, quae eorum priores³ gentiles tractaverunt his nominibus: Wisowastus^e, Wisogastus, Arogastus^f, Salegastus^g, in villabus^h quae ultra Renum sunt, in Bothagmⁱ, Salechagm et Widechagm.

Prolog. leg.
Sal.

B.

*utrumque^b
*e. om. *q. om.
*posse^e, cesi valde, f.

*P. dux e. Illi

*illicque habitaverunt
*p. e.

*m. Tunc defuncto Sunnone et accepto consilio, in unum^r primatum eorum unum habere principem^t, petierunt consilio^u Marchomire, ut regem^x unum haberent, sicut ceteri g. At ille dedit eis consilium, et elegerunt F.^y, filium ipsius Marchomiris⁺, et levaverunt e.^z super se r. c. T. et legem^b habere c., quam^c consilarii eorum p.^d g. h. n.: Wisovast^e, Wisogast, Arogast^f, Salegast^g, in v. Germaniae, id sunt in Botaghmⁱ, Salechagm et Widechagm, tractaverunt.

†) Ubi primum Franci in Germania coeperunt habitare *in marg. add. B 1a.*

††) Primus rex Francorum Pharemundus *in marg. add. B 1a.*

Cap. 4. A 1a. b. 2. 3a¹. b. 3³. *3². B 1a. b. 2a¹. 2 (cf. n. c). b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 4. a) p. facta. V. autem F. A 33³. *3². b) ita B 1a. 2a¹. b^{2**}; utroque B 1b. 2c¹; utraque B 2b¹. c) Videntesque B 2b¹. d) se *add. B 1b.* e) possunt A 1b; possent A 3a¹. b. 3³. *3²; possint B 1a cum A. f) cessi *corr. cesi A 2.* g) om. B 1b. h) Sigambria A 3a¹. b; Sycambria A 33³. B 2b^{2**}; Siccambriam B 1b; egr. Asia Sic. B 2a¹. b¹ (Siccambria B 2b¹). i) e. finibus A 33³. *3². 30 k) illuc quoque i. A 1b; illicque A 3a¹. b cum B; ibique habitaverunt A 33³. *3². l) Marcomiro, ut *infra B 1a. b*; Marcomere B 2b^{2**}; Marcomaro *semper B 2c¹.* m) Priamum B 1a. n) Sunnone B 1a *semper*; Sonnone B 2b¹. o) filium A 2; filiorum, *expunct.* rum B 2a¹; Antenor^{is} A 3a¹. b. B 1b. p) h. q. i. om. B 2c¹. q) accep. A 2. r) uno B 1a. b; in unum — h. principem om. B 2c¹; primatu B 2b¹. s) Marchomirus A 1a; Marcomiris A 3b. *3². t) et *add., sed. expunct. B 2a¹.* 35 u) consilium B 2b¹. 2^{**}; c. Marcomeri, ut regem statuerent super se, ut cet. B 2b^{**}. v) d. eis hunc consilium (*corr. consilium*) A 2. w) om. A 3a¹. x) unum r. B 1a. y) Pharamundum A 33³. *3²; Pharemundo, *infra Pharam. B 1a.* z) levaverunt A 3a¹ cum B; et e. eum om. A 33³. *3²; eum om. B 2b¹. 2^{**}. a) eras. A 2. 3a¹. b) regem c. h. B 2b^{2**}. c) *redit B 2a²*; quam isti tractantes ordinaverunt Wis. B 2c¹. d) g. p. B 1b. e) *haec quattuor nomina litteris maiusculis (minio A 1b)* 40 *scripta sunt A 1a. b*; Wisovastus W. A 3b; Visovast, Visovast (*corr. Wisogast*) B 1a; Wisovast om. B 1b; Wisowasto, Wisgast B 2b¹; Wisova ē Wisogast B 2b^{2**}. f) Aragastus A 1b; Arogasit, *expunct. i B 2a¹.* g) Salaegastus A 3 *3²; Salecast B 1a; Salg. st, *una littera legi nequit B 1b (etiam quae sequuntur incerta sunt: hibus Germ.).* h) in vallibus quoque quae ultra eum sunt A 33³. *3². i) ita A 2; Bothagin, Salechagin et Widechagin A 1a (?). 3a¹; Bothagen, Salethagen et Widethagin 45

1) Marchomiris Sunnoque e Greg. H. Fr. II, 9. fluxerunt, at patrum nomina fabulator primus eruit, aequae ac Faramundum, qui neque Gregorio neque Fredegario notus erat. 2) Greg. II, 9: ibique iuxta pagos vel civitates regis crinitos super se creavisse. 3) Ex Prologo brevioris legis Salicae (ed. Behrend p. 125): Extiterunt igitur inter eos electi de pluribus qua-

A.

5. Mortuo^a quippe Faramundo *rege, Chlodionem[†], filium eius crinitum, in regnum patris sui *elevaverunt. Id^b temporis crinitos reges habere coeperunt. Venientesque sagaciter in finibus Toringorum^{e.††}, ibique *resederunt. Habitavit^f itaque Chlodio rex in Disbargo^g castello in finibus Toringorum regionem *Germaniae. In illo^k tempore in his partibus citra Renum usque Ligere^m fluvio habitabant Romani, ultra Ligere *quoque Gothi dominabantur. Burgundiones itaque^q paganissimo in Arriana doctrina prava^r tenebantur, inhabitantes iuxta Rodanum fluvium, quae adiacet Lugdunum^w civitate. Chlodio^x autem rex misit⁺⁺⁺⁺⁺ exploratores de Disbargo castello Toringorum usque ad urbem Camaracum^z. *Ipse postea cum grande exercitu Renum transiit^a, multo^b Romanorum *populo occidit atque fugavit. Carbonaria silva

B.

*r. om.

Greg. II, 9.

*p. eius elevaverunt. Tunc^c temporis crinitus^d reges inicium sublimaverunt. Venientesque

*i. q. r. om.

*in regionem G.^h Proptereaⁱ Germanie^l omnes regiones gentium, quae ultra Renum fluvium sunt, huicⁿ nomine nuncupantur^{o.†††} Germanias^l, eo quod inmanea^p Isid. Etym. corpora⁺⁺⁺⁺ sint inmanisque nationes, sevis-
simis^s durate^t semperque^u indomiti, ferocissimi, quorum fuisse centum pagus^v traditur scriptura⁺⁺⁺⁺⁺. In illo

*Ligere autem Goti⁺⁺⁺⁺⁺ d. B. quoque Arriani^y erant, habitabant i. R. f., q. adiecit L.^w c. C. enim^x rex *Ipsi
*m. p. R. prostrato fugavit.

- †) Secundus rex Francorum Clodius *in marg. add. B 1a.* ††) in regione Germanie *add. B 2b^{2*}*; in regionem Germaniam *in f. 1. saec. XI. scripto add. B 2c¹.*
 †††) Urbs prima et sides regia Francorum Disparcum *in marg. add. B 1a.* ††††) Unde Gemania (?) dicta sit *in marg. add. B 1a.* †††††) inter Renum et mare *in f. 1. saec. XI. scripto add. B 2c¹.* ††††††) NT. Camaracum Galliarum sedem regiam *in marg. add. B 1a.* †††††††) NT. Galliam Romanis subiectam esse, ubi Goti *in marg. add. B 1a.*

Cap. 5. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

A 1c^{*}; (in om.) Botcham, Salecham et Widecham A 3β³. *β²; Botaghm (S. om.) et Widegahm B 1a; Botachim (S. om.) et Widechim B 1b; Botachim, Salechagm et Widechagm (Widecham B 2a¹) B 2a¹. 2; Bothachim, Salachaim et Widechaim B 2b¹; Boaghin, Selecham et Ubidecham B 2b^{2*}; Botaghm, Salecaghm et Widecaghm B 2c¹.

Cap. 5. a) Mortuus est quippe Faramundus B 2a²; *distinctione caret B 2c¹.* b) Ad A 2. c) T. — sublim. *in infima marg. pr. m. suppl. B 2b¹*; T. — Toringorum om. B 2c¹. d) crinito regi in inic. B 1a; criniti regis B 1b; crinitis r. B 2b^{2*}. e) ceperunt eos *add. A 3β³. *β².* f) Habitabat B 1a. b. g) Disbarco A 1a. b; Disbarcho A 3a¹; Disparco A 3b. β³. *β². B 1a. b; Disparco B 2b¹. c¹ (*infra A 2*). h) Germania B 1a; Germaniā B 1b. i) a *add. B 1b*; P. *sec. m. suppl. B 2a¹*; om. B 2a². k) illis temporibus A 3β³. *β². l) Germanice B 1b; Germania *sec. m. suppl. B 2a¹.* m) Ligere *semper A 1a.* n) sunt inmanes propter inmania corpora vocantur. In illo t. B 2c¹. o) ita B 2a¹; nuncupantes B 1a; nuncupates *e corr. B 1b.* p) quod in Germania (Germani^e, *sec. m. extr. e superscr. B 1b*) B 1a. b. q) deposito pro i. A 3β³. *β². r) prava usque Aurelianis tenebant i. A 3β³. *β². s) ita B 1a. b. 2a¹; sevisissimi B 2a². b^{2*}. t) durati B 2a²; duri B 2b^{2*}; *suppleas frigoribus ex Isid. Etym. IX, 2, §. 97.* u) que om. B 1a. v) ita B 2a¹; p. (pagus B 1a. 2b¹; paucos B 2a²) c. B 1a. b. w) Lued. B 1a; Leud. B 1b. 2a¹; Leod. B 2a²; Lugdunum B 2b¹. x) Clodionus B 1a (*infra Clodiono*); enim om. B 1a. b. y) Arrianiac, *expunct. ac B 2a¹.* z) Camaracum B 2a¹. a) transiet B 2a¹; transiens B 2b¹. b) multos R. populos A 3a¹. b. β³.

quor viri his nominibus: Wisogaste, Salegaste, Arogaste et Widogaste, in villis quae ultra Renum sunt, in Bodochem et Salechem et Widochem. 1) *Ex Isid. Etym. IX, 2, §. 97; cf. supra p. 220.*

A.

B.

ingressus, Turnacinsem urbem obtenuit.

Exinde^a usque Camaracum civitatem *ve-

Greg. II, 9. niens, illicque resedit paucis temporis

spacio^c; Romanos quos ibi invenit *inter-

fecit. Exinde usque Sumnam^g fluvium

occupavit. Chlodione rege defuncto, Mero-

vechus *de genere eius regnum^h eius

accepit. Regnavit Chlodio annis 20. Ab

*ipso Merovecho rege utile reges Franco-

rum Merovingi sunt appellati. Eo tempore

Greg. II, 6. Chuni Renum transierunt, Mettis succen-

ib. II, 5. derunt, Treveris distruunt, Tuncrus per-

ib. II, 7. vadunt, usque Aurilianis perveniunt.

Id temporis^p sanctus Anianus episcopus

virtutibus praeclarus. Veniente ad eum

Egecio^q patricio Romanorum et Tursomodo

rege Gothorum, auxiliante Domino, Chuni

ab ipsa^r civitate, orante sancto Ani-

ano^s, cum Attelane eorum rege devieti

atque prostrati sunt.

ib. II, 9. 6.^a Ipse^b itaque *Merovechus genuit

filium nomine^d Childerico^e, qui *fuit pater

cf. Greg. II, 27. Chlodovecho rege inclyto atque^g fortis-

*C. urbem properavit; ibique paucis^b

temporis resedens^c, Romanos^d q.

*interfecit^f.

5

*Meroveusⁱ regnum sublimatus est.

Regnavitque[†] C.^k

*A Meroveo itaque^l rege utile, qui^m 10

in regno Francorum sublimatus est, cele-

bre nomenⁿ regis Francorum Meroinchi^o

nuncupati sunt. [Eo t. ad finem huius cap.

om.]

15

*Ipse^c Meroveus

*Ch.^e rege, patre^f

Chlodoveo sublimissimo rege^{h.††}.

20

†) Tercius Francorum rex Meroveus in marg. add. B 1a.

25

††) Hoc loco B 2c¹ in schedula m. saec. XI. scripta et omnes codices B 2c⁵ (de Thuano non constat) haec inserunt, e Gregorio et e textu A Historiae exscripta:

5. Temporibus Merovei regis, patris^a Childerici, avi Chlodovei,

inruentes^b Huni in Gallias^c. Et erat sanctus Servatius^d Tuncrus^e civitate

episcopus, qui accipiens duos diaconos et alium clericum^f, vadens^g ad 30

Romam ad limina sancti Petri^h, tres dies etⁱ tres noctes ieiunans,

Dominum deprecabatur, ut^k civitatem et populum de manibus Huno-

rum eriperet. Cui apparuit sanctus Petrus apostolus, dicens: 'Quid me

Cap. 5. 6. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 5. a) xeinde corr. exinde A 2. b) parvo tepore B 1b. c) resedit B 2b¹ (eras. u?). 35

d) si add. B 1b. e) specio corr. spacio A 2; Romanosque A 3β³. *β². f) et add., sed expunct.

B 2a¹. g) Somnam A 3a¹; Summam A 3β³. *β². B 2a¹; Sunnam B 2a²; Sumnem B 2b¹; Sumniam

B 2b^{2**}; Somenam B 2c¹. h) g. e. a. r. A 3a¹. i) in add. B 1b. 2b^{2**} (ubi regno). k) Chlo-

di:u::: B 2a¹; Chlodoveus B 2a². l) r. i. B 1a. b. m) que B 2a²; om. B 2b^{2**}. n) novem

pro n. B 2a¹. b¹. o) Meroinchi B 1a; Merüchi B 2b¹; Meroingi B 2b^{2**}. p) fuit add. A 3β³. *β². 40

q) Egidio A 3a¹. b; Etio A 3β³. *β². r) ipsam civitatem A 2 (e corr.?). B 1b (sec. m. finem capituli

ex A supplevit). s) depulsi et add. A 3β³. *β².

Cap. 6. a) distinctione carent A 3a¹. B 2b¹. c¹. b) Ipsa itaque tempestate M. A 3β³. *β².

c) Ipsi B, 1a; vero add. B 2b^{2**}. c¹. d) nomen B 2a¹. e) Childericum A 3a¹. b. β³. *β². B 2b^{2**};

Hildericum B 1b. 2a² (e corr. Hildericus). c¹; regem B 2a². b^{2**}. c¹. f) p. C. s. r. om. B 1a. b; 45

pater B 2a². g) ita A 2. 3a¹. b. β³. *β²; ac A 1a. b (?) c¹ (?). h) reges B 2a²; regis B 2c¹.

Not. ††. a) au Ch. patri Chl. B 2c¹. b) irruerunt B 2c⁵. c) Gallia B 2c¹. d) Gervasius

semper B 2c¹. e) Truncus B 2c¹; Tungrorum (ar add., sed. exp. B 2c^{5b}) civitatis B 2c⁵. f) cle-

rum B 2c¹. g) perrexit R. B 2c⁵. h) et add. B 2c⁵. i) d. tresque B 2c⁵. k) et B 2c¹.

Greg. II, 5.
cf. Herig. G.
ep. Leod.
e. 22.

A.
 ...simo. Erant *enim tunc Franci *pagani
 atque fanatici^a, adorantes idola^b et
 simulacra et non^c Deum caeli ac^d *terrae,
 qui creavit eos. Erat quoque^e *tunc in
 ista parte^f Galliarum^g ex^h Romanis Egi-
 dius rex *abⁱ imperatore missus. Childer-
 icus^k itaque *rex^l, filius Merovechi^m,
 cum esset nimis luxoriosus et regnaret super
 Francos, coepit eorum *filias diludere atque
 distrabere. Illi cum grande furore^p hoc in-
 dignantes, voluerunt occidere eum et
 eicere *de regno^{††}. Ille haec audiens,
 vocavit amicum suum, prudentem consi-
 liarium nomine Viomadum^{w. 1}, petiit^x cum
 eo consilium, qualiter animos^z furentium

B.
 *Erant autem[†] t. *p. a. om. Greg. II, 10.
 *et t.
 *E. autem t. ib. II, 11.
 *miliciae Romanorum *add.* ib. II, 12.
 *C. autem r., f., utⁿ diximus, Meroveo,
 *f. eorum^o distrahere et violenter de-
 ludere^q eas. I.^r hoc nimis i.
 *et eiecere^s de r. I. autem^t cum
 haec audisset, Toringam^u petiit^v voca-
 vitque a. s., consiliarium^v

inquietas, sanctissime Servati? Nam hoc pro^a quo petis a Domino permis- Greg. II, 5.
 sum et iudicatum est, ut in manibus Hunorum tradatur propter multa^b
 peccata populi, qui habitant in ea. Tu autem vade Treiectum portum
 super fluvium Mosam, et ibi collegeris^c ab omnibus sanctis fratribus
 tuis in caelum, quia Treiectus^d transiectus^e et quietus erit; Tun-
 crus^f autem tunsas, cesa, deserta et captivata^g remanebit usque in
 finem^h. Eo^h tempore Huni in istas partes citra Renum cum grandi
 exercitu hostileⁱ pervenerunt, vastantes terram. Fugatoque Meroveo
 rege, usque Aurelianis civitatem pervenerunt. Unde^k sancto Aniano episcopo
 orante, qui illo^l tempore erat dignissimus Christi pontifex in eadem
 civitate, et^m auxiliante, per Eiectioⁿ Romano patricio et Tursomodo rege Gotorum
 Chuni cesi atque prostrati hac devicti fugati sunt^o.

†) Quartus rex Francorum Childericus *in marg. add. B 1a.*

††) NT. Childericum a regno esse deiectum *in marg. add. B 1a.*

Cap. 6. A 1a. b. 2. 3a¹. b. 3³. *3². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 6. a) (tai?) natici *corr. fanat. A 2; fanati B 2a¹.* b) idolas B 1a. c) nondum D.
 3a¹; non Dī B 1b. d) et t. A 3³. *3² cum B; terra B 2a¹. e) Erat itaque in A 3³. *3².
 om. B 2b^{**}. g) om. A 1a. b. c^{*}; Gallearum B 1a. 2a²; Galearum B 2a¹. b¹. 2^{**}; in Galliis Greg.
 et Romanorum B 1a; ad Romanos B 1b. i) ad imperium B 1a. k) a Ch. c. 6. *incipit B 2b¹. c¹.*
 om. A 1a. b. c^{*}. 3³. *3² (non A 3b). B 2c¹ cum Greg. m) Merovecho A 2 (prius o e *corr.*). B 2a¹.
 superius *add. B 1a.* o) earum B 1a. b. p) per *add. A 3a¹.* q) dil. B 1a; eas om. B 1b.
 autem *add. B 1a. b;* ob pro hoc B 1a. s) ita B 2a¹. 2; eiecerunt eum de B 1a. b. 2b¹; deicere
 B 2b^{2**}; eicere B 2c¹. t) vero B 2b^{2**}; a. h. (hoc B 2c¹) audiens B 2b¹. c¹. u) Toringiam B 1a.
 petiens B 2b¹. w) Wiom. *semper A 3a¹. B 1b;* Wiom. *corr. Winom. A 3b (ut infra);* Viomarum
 infra A 3³ (saepe Wivomarus). *3²; Viomado B 2b¹; Veomat. *vel Veomad. semper B 2c¹.* x) petiitque
 ab eo A 3³. *3² cum B 1b (non B 1a); p. ab eo B 2b¹; V. iniit cum eo B 2b^{2**}. y) om. B 1b.
 animus A 2. B 2a¹. b¹; animum B 1a. 2b^{2**}; animas B 2c¹.

Not. †† (p. 246). a) hoc quod B 2c¹. b) om. B 2c⁵. c) collig. a s. f. in B 2c⁵. d) Trai. h. l.
 2c^{5b}; om. B 2c^{5a}. e) tranquillus B 2c^{5b}. f) Tongra B 2c⁵; a. om. B 2c¹. g) captiva B 2c⁵.
 In illo temp. B 2c¹. i) hostiliter venerunt B 2c⁵. k) Inde B 2c⁵. l) eodem B 2c⁵. m) et aux.
 om. B 2c⁵. n) Eicium B 2c^{5a}; Eitium B 2c^{5b}. o) Erant autem tunc Franci — ab imperatore missus
add. B 2c¹; Erant autem tunc in hac parte etc. pergit B 2c^{5a}; Erant autem tunc Franci etc. pergit B 2c^{5b}.

1) relinquens ibi hominem sibi carum Greg. *Nomen praeter fabulatorem etiam Freder-
 icus III, 11. tradidit; cf. Junghans l. l. p. 139.*

cf. Herig.
 l. l. c. 23.
 L. H. Fr.
 c. 5.

A.

Greg. II, 12. Francorum possit mitigare. Tunc *de-
derunt inter se signum, qualiter certa
indicia cognoscere deberet^b, si ad pacem
quando quidem^c reverti poteretur^d, *quod
signum inter se recognoscerent^e. Tunc
diviserunt^f aureum unum ad^g *invicem in
signum; unam medietatem *Childericus
rex secum portavit^h, aliam *partem Vio-
madus retenuit, dicens: 'Quando istam aliam
partem tibiⁱ transmisero, scias, me Fran-
cos^k tecum habere pacatos^l, et *securus
reverte in pace'. Abiit^m ergo Childericus
*rex in Toringamⁿ; apud regem Bisinum
*nomine uxoremque^o eius^p latuit.

ib. 7. Franci vero, relicto Childerico,
Egidium principem Romanorum *in reg-
num super se statuerunt, malum con-
siliium tractantes. Qui cum octo annos super
eos regnaret^b, et *finxit se Viomadus ami-
cicia^d cum eo sociare, dum ab eo, quid
cogitaret, cognosceret^f. Hortabatur Egidio
aliquos Francos dolose oppremere^g. Ille^h
audiens consilium eius, acrius *coepit op-
premereⁱ eos. Illi vero in timore ac sedi-
tione versi^l, iterum consilium a Viomado
expetierunt, qualiter facere deberent. At^o
ille dixit eis: 'Quare *non recordatis,
quomodo eiecerunt Romani opprementes^r
gentem vestram et^t *de eorum terra eiece-

B.

*m. Donantes inter^a se

*p., qualem signum invicem r. 5

*u. inter^f se in s.

*u. partem C.

*vero *add.*

10

*p.^l, tunc s.

*r. *om.*

*Bisinum^q uxoremque e. Basinam^r l. 15

*R. elevaverunt super se^a regem
consilium^t non bonum nimisque inutilem
adque absurdum. Qui cum

*r., f. se V. eius consiliarius^c in ami-
cicia^e familiare foedus inire. Ortabatur 20

*c. eius, caede oppremereⁱ nitebatur
eos^h. Ille^k hoc formidantes, nimio furore 25
adtriti, consilio^m expetieruntⁿ V., quid
agere deberent.

*eis: 'Non^p reminiscitis^q nec recor-
datis, qualiter eiecerunt^s

*v. de t. e.? Et^u vos eiecistis regem 30

†) Ubi Franci super^v se Romanum^w principem regem constituerunt *in marg. add. B 1a.*

*Cap. 6. 7. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2**¹. c¹.*

*Cap. 6. a) intra B 2a¹ (ut infra). b) deberent A 1b. 3a¹. b. β³. *β². B 2a². c¹. c) quando-
que A 3β³. *β². B 2b^{2**} (ubi r. q.); revertere B 1a. d) potuissent A 3a¹. b. β³. *β²; potuisset B 1b. 2c¹
(e corr.); poterat B 2b^{2**}. e) recognosceretur B 2b¹; cognoscerent B 2b^{2**}. f) inter se *add. B 1a. b;* 35
*post u. om. i. se B 1b (non B 1a). g) ad i. om. A 3β³. *β². h) paravit alia B 1a; haec legi nequeunt*
B 1b. i) trans. tibi B 1a. k) Francus A 1b. B 2a¹. l) placatos A 1b (non A 1c¹). 3β³; pagatus
*B 2a¹; pagatos B 2b¹. m) caput incipit B 2a². n) At *add. B 1b. o) n. et aput (apud A 3 *β²)*
*u. e. A 3β³. *β². p) ibique *add. A 1b. q) Bys. B 1a; Basin. semper B 1b. 2b¹. c¹ (infra); B. —**
*eius om. B 2c¹. r) Bis. B 2b^{2**}; ibique *add. B 2c¹.** 40**

*Cap. 7. a) eos B 1a. b) regnavit B 1a. c) consiliariis B 2a². d) amicitiam A 2;
amiciciam sociare A 3β³. *β². e) amicicias B 2a¹; in inimicicia B 2b^{2**}. f) agnosceret, hortabatur-
que A 3β³. *β². g) obpremeret B 1a; om. B 2b^{2**}. h) I. — nitebatur eos om. B 2c¹. i) oppre-
meret B 1a. k) I. autem f. B 2c¹. l) conversi A 2. m) ita B 2a¹; consilium *corr.* consi-
lium B 1a. n) e. a W. B 1b; pecierunt V. B 2b^{2**}. o) Et A 2 (?). p) Nonne B 2b¹. 45
q) reminiscetis nec recordetis B 1a; reminiscimini nec recordamini (ita etiam B 2b^{2**}) B 1b. 2c¹.
r) oppremere B 2a²; om. B 2b^{2**}. s) q. ceperunt R. B 2a²; q. subverterunt R. B 2b^{2**}. t) eras.
A 2; om. B. u) et v. om. B 2b¹. 2**¹. c¹. v) superser. B 1a. w) Romano B 1a, *corr.**

1) *Apud Fredegarium Wiomadi consilio ab Aegidio et Franci tributis gravissimis onerantur
et centum homines necantur; cf. III, 11. Gregorius id ignoravit.* 50

A.

unt eos? Vos vero eiecistis regem vestrum
ilem et *sapientem et elevastis super vos
ilitem istum *imperatoris superbum atque
atum; non bonum consilium fecistis^c,
d nimium malum'. Et illi^e responde-
nt: 'Calidus enim erat nobis. Paenitet^f
os haecⁱ fecisse contra regem nostrum.
tinam meruisemus invenire eum, et cum
ace regnaret super nos'. Tunc amicus^l
e regis misit partem soledi, quem^m
rius interⁿ se diviserant, *dicens: 'Re-
vertere ad regnum^o Francorum, quia paci-
cata^p sunt omnia'. Ille vero cognoscens
oc signum dimidium *aureum, intellexit
orta indicia^q, quod a Francis^r desideraretur;
sisque rogantibus, reversus est in^s re-
num suum. Nam dum in *Toringa^t fuit,
um Basina^u regina, uxorem Bisini regis,
se Childericus rex adulterium *commi-
t^t. A regno Francorum receptus^w, Egi-
um Romanum principem desuper^z se
xpulerunt a regno. Basina quoque illa^b
gina Bisini regis Toringorum, relicto viro
o, ad Childericum^c venit. Cumque^d inqui-
tus^e interrogasset, *quid quaereret, aut
o qua causa ad eum de tam longinqua^g
gione venisset, respondisse^h fertur: 'Novi
ilitatem et pulchritudinem tuam, quod
ilis *sis et sapiens; ideo veni, ut habi-
mⁱ tecum. Nam si in^k extremis finibus^l

B.

*u. atque strinum^a et e.
*m. hunc imperatorem^b Romanorum
crudelem, elatum^d adque superbum; sine
consilium hoc fecistis, non bonum sed
malum^g hoc egistis^h'. Ille dixerunt: 'Quia
sine legem^k abutebatur filias nostras. Peni-
tet n. hoc

Greg. II, 12.

*diviseruntⁿ

*medium

*d. f. in Toringam^t,

*rex conmixtus^v fuit. Reversusque ad
Francos, in regnum^x suum restitutus est^y;
Egidium Romanum^a p.[†] eiecerunt de regno
eorum. B.

*ei^f add.

*sis u. atque strinuos; ideo

†) Ubi Franci, deiecto Romano principe, Childericum revocaverunt *in marg. add. B 1a.*

Cap. 7. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 7. a) extrenuum B 1a (item infra); extraneum B 2a²; et superscr. B 2a¹; om. B 2a².
ita B 1a. b. 2a¹. b^{2**}. c) fecissemus B 2b¹. d) cr. et elevatum B 1a; c. e. atque extraneum super-
mque B 2a². e) ille A 2. f) enim add. A 1b. B 2c¹. g) in add. B 2b¹; h. om. B 2b^{2**}.
consilio add. B 1b. i) hoc A 3a¹. b. β³ cum B; f. h. B 2c¹. k) male add. B 2a¹. 2. l) ami-
s B 1b; amicis corr. amicus B 2a¹. m) que A 2; quam B 1a. n) d. (diviserant B 2b^{2**}. c¹)
s. A 3β³ cum B 1b (d. i. in litura scr.). o) terram A 3β³. *β². p) quia iam pac(c)ata s. A 3β³. *β²;
pacificatus sum B 1b; q. pace fecā omnia B 2b^{2**}. r) c. in iudicia B 2a¹. s) Francos B 1a. b.
ad B 2b¹. t) Toringia A 3a¹; Toringiam B 1a. u) Basinam reginam B 2b¹; r. om. B 2b^{2**}.
ita B 2a¹. b¹. c¹; c. f. cum ea. R. B 2b^{2**}. w) recepto (r. ergo regno F. A 3 *β²) Childerico
gidium A 3β³. *β². x) regno suo B 2b¹. y) om. B 2a¹. 2. z) principem positum super se
ranci expulerunt A 3β³. *β². a) Romanorum B 1b. 2b¹. b) om. A 3 *β². B 2a². c) Childerico
1a. 2b¹; convenit B 1a. b. d) que om. B 2b¹. e) inquesitus A 2; inquisita A 3 *β² (c corr.).
1a. 2b^{2**}; i. quid qu. i. A 3β³. *β². f) eras. B 1a; eam B 1b; illam B 2b^{2**}; cum (c superscr.) B 2c¹.
longinquam B 2a¹. b¹. h) se add. A 3a¹. i) ut inhabitet (corr. inhabitem) B 2a¹. k) om.
2b¹. 2^{**}. l) partibus B 1a. b cum Greg.

1) Cf. Junghans, 'Childerich und Chlodovech' p. 8, n. 2.

A.

B.

Greg. II, 12. maris utiliore[m] te cognovissem, ipsum expectissem^a atque eum^b *copulassem'. Illeque^c gaudens, eam ad coniugium suum copulavit. Illa vero concipiens ex eo, peperit filium vocavitque^f nomen eius *Chlodovechum. Hic^g fuit rex magnus super omnes reges Francorum et *pugnator fortissimus.

8. In illis diebus coeperunt Franci Agrippinam^{†.1} civitatem super^a Renum vocaveruntque^b eam Coloniam^c, quasi *coloni inhabitarent in eam^d. Multo *populo Romanorum^e a parte Egidii illic *interfecerunt; ipse Egidius fugiens evasit. Venerunt itaque *Treveris civitatem^f super Mosellam^g fluvium, vastantes terras^h illas, et *ipsam succedentes coeperunt.

ib. II, 18. Post haec igitur mortuus est Egidius Romanorum rex. Siagrius enim, filius eius, in regnum eiusⁿ resedit^o; constituit *sedem regni sui in Suessionis civitate. Tunc Childericus rex commovit *maximo exercitu hostium^s Francorum, usque^t Aurilianis civitate *pervenit, terras quoque illas vastavit. Adovacrius Saxonorum dux cum navale hoste per *mare usque Andegavis^v civitate venit illaque *terra succendit; magna tunc cede in^w *illa fecit. Redeunte igitur Ado-

ib. II, 27. stituit *sedem regni sui in Suessionis civitate. Tunc Childericus rex commovit *maximo exercitu hostium^s Francorum, usque^t Aurilianis civitate *pervenit, terras quoque illas vastavit. Adovacrius Saxonorum dux cum navale hoste per *mare usque Andegavis^v civitate venit illaque *terra succendit; magna tunc cede in^w *illa fecit. Redeunte igitur Ado-

ib. II, 18. stituit *sedem regni sui in Suessionis civitate. Tunc Childericus rex commovit *maximo exercitu hostium^s Francorum, usque^t Aurilianis civitate *pervenit, terras quoque illas vastavit. Adovacrius Saxonorum dux cum navale hoste per *mare usque Andegavis^v civitate venit illaque *terra succendit; magna tunc cede in^w *illa fecit. Redeunte igitur Ado-

ib. II, 18. stituit *sedem regni sui in Suessionis civitate. Tunc Childericus rex commovit *maximo exercitu hostium^s Francorum, usque^t Aurilianis civitate *pervenit, terras quoque illas vastavit. Adovacrius Saxonorum dux cum navale hoste per *mare usque Andegavis^v civitate venit illaque *terra succendit; magna tunc cede in^w *illa fecit. Redeunte igitur Ado-

ib. II, 18. stituit *sedem regni sui in Suessionis civitate. Tunc Childericus rex commovit *maximo exercitu hostium^s Francorum, usque^t Aurilianis civitate *pervenit, terras quoque illas vastavit. Adovacrius Saxonorum dux cum navale hoste per *mare usque Andegavis^v civitate venit illaque *terra succendit; magna tunc cede in^w *illa fecit. Redeunte igitur Ado-

*adque^a cum eo habitassem'. At ille g., e.^d sibi ad^e c. c. Post haec igitur concipiens

*Chlodoveo^g.

*F., p. bellicosissimus adque egregius.

*q. c. i. i. e. om.

*Multoque^d p.

*Eg. occiderunt ibi; Egidiusque exinde per fugam lapsus, evasit.

*V. autem T.

*illas; ipsamⁱ urbem succ. c.^{††} Nam antea a Chunis fuerat derupta^k et^l afflicta². Eo tempore mortuus est E.^m R. tyrannus. S., f.

*res. habitavitque^p in S. civitatem, ubi^q et sedem regni^r tenebat. Tunc. Ch.

*commoto magno exercitu h., usque perrexit^u

*per m. u. om.

*illaque t. succ. om.

*cede populo vastavit. Adovacrius itaque de Andegavis^x vel de aliis civitatibus obsedes accepit. Redeunte quoque A.

†) Ubi Franci ceperunt Agrippinam, quam et Coloniam vocaverunt *in marg. add. B 1a.*

††) Ubi Treverim Franci ceperunt *in marg. add. B 1a.*

Cap. 7. 8. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 7. a) expectissem B 1b; expectassem B 2b^{2**}; atque c. eo h. om. B 2b^{2**}. b) mihi add. 35 A 1b; atque ei me c. A 3a¹. b. β³. *β². c) que om. A 1a. b. c; At ille Greg. et B. d) eam suscepit sibi que B 2c¹. e) om. B 2a¹; in B 2a². c¹ cum Greg. f) vocavitque ei B 1b. g) Clodoveus (Hlodoveium B 1b; Choldobeus B 2b^{2**}), fuitque r. B 1a. b.

Cap. 8. a) fluvium add. B 1a; supra (u postea add.) R. fluvium B 1b. b) que om. A 3a¹. c) Colonicam B 1a. d) ea multos (que add. A 3a¹) populos A 3a¹. b; ea multos (vero add. A 3 *β²) 40 Romanorum a A 3β³. *β²; Multum quoque populum B 1b. e) Alanorum B 1a. b. f) civitate A 2. B 2b¹; s. M. f. T. c. B 2c¹. g) f. M. B 1a. b; Musellam B 2a². h) terram illam B 1a. i) ipsamque u. B 1a. b. k) deruta B 2a¹ (non B 2a²); dirupta B 2b¹; diruta B 2c¹. l) adque B 1a. m) dux add. B 2a² (?). n) om. B 2a². o) eius successit constituitque A 3β³. *β². p) habitavitque B 1a; habitabatque B 1b; ibi add. B 1a. b. q) ibi et B 2b¹. c¹; et om. B 2a¹. 2. b^{2**}. 45 r) s. retinebat B 2c¹. s) hostiliter B 2b¹. t) u. A. c. p. om. A 3β³. *β², qui pergunt et partes quoque illas v. u) perrexerunt B 1b; pervenit B 2b^{2**} cum A. v) Andegavos A 2; Andecavis B 1a. w) cede illa (corr. eadem m. cedes illic) fuit A 3a¹. x) Angavis B 2a¹; vel (et B 1b) de — Andegavis om. B 2b^{2**}.

1) Cf. Greg. II, 9. 2) Cf. supra c. 5.

A.

vacario de Andegavis, Childericus rex *Francorum, exercitu commoto, illic advenit, Paulo comite, qui tunc^c ibi erat, occidit ipsamque urbem coepit, domum^e, qui in ea urbe^f *erat, ignes succendit, indeque reversus est.

9. Post *hec mortuus est Childericus rex^a, regnavitque annis 24^{b.1}. Chlodovechus[†], filius eius, regnum Francorum viriliter *recepit. Anno autem quinto Chlodovecho^c regnante, Siagrius, filius Egidii, Suessionis civitate, quam pater eius tenuerat, resedebat. Super quem^d Chlodovechus cum Ragnachario, *parente suo, cum hoste advenit. Convenientesque *ad bellum, illis *inter se fortiter conpugnantibus, Siagrius lesus^g cernens exercitum suum, per fugam lapsus, ad Alaricum regem Gothorum aufugit *ad urbem Tolosamⁱ. Chlodovechus enim^k missos suos^l ad Alaricum dirigens^m, *ut redderetⁿ Siagrium; illi autem reddere non vellet^o, pararetur ad^p proelium. Ille autem *timens Francorum iram, tradidit^q Siagrium missos Chlodovecho. Qui^r cum ei *presentatus fuisset, iussit^t eum occidere, totumque regnum eius ac *thesauros^u Chlodovechus recepit.

10. Eo tempore multae ecclesiae a *Chlodovecho^b exercitu depredatae^c sunt. *Eratque

†) Quintus Francorum rex Clodoveus *in marg. add. B 1a.*

B.

*r. cum F.^a ex. ibidem advenit; inter- Greg. II, 18.
fecto P. c., qui in ipsa civitate preerat^b, ipsamque urbem cepit^d et domum

*ea^h civitate erat, igne conbussit.

*i. q. r. e. om.

*Eo tempore m. est

Greg II, 27.

*sagaciter suscepit.

*rex Romanorum *add.*

*Ragnehario^e

*que om.

*b., hisqui^f inter

*fugit^h ad T.

*A. transmisit, ut

*I. vero t.

*cum presentatus^s Chlodoveo f.,

*et thesaurus in suo dominio recepit^v.

*ad^a Chlodoveo

ib. II, 27.

*Erat autem tunc

*Cap. 8. 9. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹. Cap. 10. A 1a. b. 2. 3a¹. β³. *β². B 1b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

*Cap. 8. a) c. e. F. B 1a; F. c. e. B 2b^{2**}. c¹. b) preerant B 2a¹. c) om. A 3a¹. d) et domos c. B 2b^{2**}. e) domus A 3β³. *β². f) erant civitate A 3β³. *β². g) om. A 1a. b. c; incendio domus aeclesiae concremata est Greg. h) ipsa c. erant B 2b^{2**}; in ipsa c. B 2c¹.*

*Cap. 9. a) Francorum add. B 1a. b; r. Ch. B 2a¹. b¹; rex om. B 2e¹. b) numerus minio victus A 1a. c) 5 Clodonis civitatem pervenit, super illas terras regnante Syagrío, filio Egidii, qui apud S. civitatem, q. A 3β³. *β². d) quam B 2a¹. e) ita B 2a¹. b¹; Ragneario B 1a. f) ita B 2a¹. b¹; hi . . . B 1a; hisque B 1b; hii qui B 2b^{2**}; illisque B 2c¹. g) cesum c. A 3β³. *β². h) aufugit B 2b¹ cum A. i) Tholosam A 2; quae sequuntur ad p. 256, l. 5. Audiens desunt B 1a. j) autem A 3β³. *β²; missus B 2a¹ (ut infra). b¹. l) om. A 3β³. *β². m) petiit add. A 3β³. *β². n) redderet B 2a¹; reddere, om. ut B 2a². o) vellit B 2a¹. 2. p) bellum add. B 2b¹. q) reddit ec. m. corr. reddidit B 1b. r) Quem A 1b. B 2a¹ cum Greg.; Quam B 1b. s) presentassent sec. m. corr. presentassent B 1b (fuisset deest); Ch. f. p. B 2a¹; p. f. Ch. B 2b^{2**}; C. p. f. B 2c¹. t) que add. B 2b¹. u) thesaurus A 1b. v) recipit B 1b.*

*Cap. 10. a) ita B 1b. 2a¹; a rell. b) eiusque add. A 3a¹. b. β³. *β². c) depredati B 2a¹.*

1) Annorum numerus, qui ex catalogo quodam regum Francorum depromptus mihi videtur esse, nihil valet. Chlodionis regis anni (supra p. 246, 9) sine dubio ex eodem fonte fluxerunt.

A.

B.

Greg. II, 27. ipse tunc^a fanaticus et paganus. De quadam autem ecclesia^b urceum mire magnitudinis pulchrum hostes^c eius *tullerunt^d cum alio ministerio¹ ecclesiae et ornamenta multa. Episcopus autem ecclesiae ipsius missos suos ad regem direxit, deprecans, ut, si aliis *vasis ecclesiae recipere non meretur^e, vel illo^f urceo reddere iuberet. Haec audiens rex, ait ad missos^g ecclesiasticos: 'Sequimini *nos usque Suessionis civitate, quia ibi cuncta quae adquesita^h sunt dividenda eruntⁱ. Cumque mihi urceus ille in partem^k venerit, *quae^l episcopus postolat adimpleam'. Veniens autem rexⁿ Suessionis civitate, cuncta preda^o, quae adquesita^p erant, *rogat adferre^q in medium^s, dicens: 'Rogo vos, o fortissimi *ac nobilissimi^t pugnatores, ut mihi dare istum^u urceum non negetis'. Haec^v rege dicente, illi Franci^w, qui bono animo fuerunt, aiunt^x: 'Omnia, gloriose^y rex, quae cernis, tua sunt, et nos tuo dominio sumus subiugati^z. Quod tibi bonum videtur, hoc fac; nullus enim tuae *potestate^a resistere ausus *est'. Cum haec^c illi benigniter^d dixissent, unus Francus levis cum vociferatione^f, elevata bipenne, quod est francisca, percussit urceo^g illo, dicens: 'Tu nihil hinc accipies^h, rex, nisi quod tibi sorsⁱ vera dederit'. Obstupefactis omnibus, rex iniuriam suam in patientiam mittens^k, acceptumque^l urceum nuntio ecclesiastico^m reddiditⁿ, servans iram in corde absconsam.

*tullerant^d

5

*si aliud de sacris vasis e.

10

*Sequere

*obvenerit^m

15

*sunt^r,

*ac n. om.

20

*te^b p.

25

*r. audet^e. Cum

30

Cap. 10. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

35

Cap. 10. a) sicut add. A 3β³. *β². b) ecclesiae A 1b. B 2a¹; ecclesie B 2b¹; urcium semper B 2a¹. b¹. 2^{**}. c) hostis B 1b. 2b¹; hostem corr. hostis B 2a². d) sic A 1b. 2; tulerunt A 1a; tulerat B 1b. 2a²; tulerant B 2b¹; h. e. t. p. A 3β³. *β². e) ita A 2. B 2a¹. 2. c¹ cum Greg.; mereretur A 1a. 2 (e corr.) cum rell. f) om. A 3β³. *β². g) missus ecclesiasticus B 2a¹. h) ita A 1b. 2. B 2a¹. 2. b¹; adquis. A 1a (ut infra). i) dividemus A 3β³. *β². k) parte A 2. B 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. 40 l) quam e. (papa Greg.) postulat B 1b; que episcopus B 2a¹. m) evenerit B 2a²; advenerit B 2b². n) om. B 2b¹. o) e. que depredata et ad. B 2b². p) atque sita A 2. q) in m. a. A 3β³. *β². r) fuerat? B 1b; a. est precepit aff. B 2c¹. s) medio B 1b. t) principes add. A 3β³. *β². u) u. i. A 3β³. *β². B 2b¹. v) Hoc B 1b; Illa B 2c¹; autem add. A 3β³. *β². B 2c¹. w) om. A 3β³. *β². x) ad regem add. B 2b². y) q. e. gl. r. A 3β³. *β²; gloriosi B 2a¹. z) subiecti 45 pr. m. corr. subiecti B 1b. a) pietati A 3b. β³. *β²; potestatem B 2a¹; voluntati B 2b¹. b) ita pr. m. B 1b. 2a¹; tuae B 2b¹. c¹. c) Cumque illi b. A 3β³. *β². d) C. i. b. hoc d. B 1b. e) om. B 1b. f) vociferacionis B 2a¹. g) urciolo d. B 2b¹. h) ante acc. littera (h?) eras. A 2; accipiens, expunct. n B 2a¹. i) v. s. A 3β³. *β². k) vertit pro m. B 2c¹. l) que om. A 1b. c^{*}; acceperunt- que A 2. m) nutio aecclesie B 1b. n) ita A 1b. 2. B 2a¹; reddidit A 1a cum rell. 50

1) cum reliqua ecclesiastici ministerii ornamenta Greg. II, 27.

A.

Transacto anno, Chlodovechus rex^a omnem exercitum suum *apud^b armorum apparatu iussit venire, ostensuram in campo Marciorum *armorum nitorem visuram^d. Verum^e ubi rex cunctum exercitum^g circumivit^h, venit ad hominem illum, qui anteaⁱ urceum percusserat, et ait ad eum: 'Nul- lus tam incultam et sordidam armam habet^l quam tu, quia neque clypeus^m neque lanceaⁿ neque bipennis^o est *tibi utilis'. Accepit autem rex franciscam^q eius, quod est bipennis, et proiecit in terram. At ille cum se *inclinasset collegere eam^r, rex statim, elevatis manibus suis^s, franciscam suam^t in capite eius defixit^u et ait: 'Sic^v tu Suessionis civitate superiore anno in^w urceo illo fecisti'. Illoque *mor- tuo, alio exercitu rex de ipso^x campo iussit discedere in pace ad eorum *pro- pria. Grandis pavor ac^a tremor *pro- pter^b causa in Francorum populo deinceps consurrexit. Chlodovechusque^c ex- inde decimo^d anno regni sui, commoto Francorum grande^e hoste, in Toringam^f abiit Toringosque plaga magna pro- stravit^f, devicto^gque populo *eorum, tota illa terra vastataⁱ, sub tributo ser- vire fecit.

11.^a In illo tempore Gundevus^b rex Burgundionum^c, qui ex genere Athana- ric^d regis fuisse perhibetur. Huic fuerunt

B.

* suum iussit eum a. app.^c v.

* M. omnium a. n.^f horum videre. V.

* u.^k a.

* t.^p om.

* cum i.

* Mortuoque^w illo, alio

* ad^v propria^z sua.

* timor

* commoto exercito magno valde, in T. habiit ipsosque Toringos

* devicto^gque ipso^g p. totaque eorum^h terra v., ipsos^k Toringos tributarios Fran- corum fecit.

Greg. II, 27.

Greg. II, 28.

Cap. 10. 11. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 10. a) om. A 3β³. *β². b) cum pro apud A 3a¹. b. β³. *β² cum B et Gregorio.

c) aparte B 2a¹. d) om. A 3β³. *β². e) erunt (in exemplari erum scriptum erat) A 2; om.

f) nitorum B 2a¹. g) suum add. A 3b. β³. h) circuit A 1b. i) ante urceum illum

3β³. *β². k) urcio B 2b¹; ante B 2c¹. l) habeat A 3a¹; quantu B 2a¹. m) hasta Greg.

n) gladius Greg. o) om. B 1b; securis Greg., et infra securem pro franciscam. p) habet B 1b,

ubi quia — utilis sec. m. suppl. q) francisca B 2a¹. r) illam A 3β³. *β². s) om. A 3β³. *β².

t) percuciens add. B 2b^{2**}. u) direxit A 3β³. *β²; om. B 2b^{2**}. v) Sic et in S. A 3β³. *β²;

w) percussisti. Mortuo

quoque B 2b^{2**}. x) illo B 1b; de i. c. i. om. B 2b^{2**}. y) in B 2b¹. z) propriam suam B 2a¹.

aa) et A 2. B; timor et pavor B 1b. b) h atram. al. superscr. A 2. c) Hlodoveus quoque B 1b;

d) Hlodoveus autem B 2c¹. d) commoto F. exercitus hoste 10. a. r. (imperii A 3*β²) s. in A 3β³. *β².

e) redit A 1c. f) plostravit devinctoque B 2a¹. g) p. i. B 2b^{2**}. h) t. e. B 1b; vastavit

i) vastavit et A 3β³. *β². k) que add. B 2b¹.

Cap. 11. a) numerum om. A 2. b) Chlodovechus A 3a¹; Gundebadus B 2a¹ (corr. Gunde-

vechus); Gundebaudus B 2a²; Gundevus B 2b¹. c¹; Gundobadus B. r. B 2b^{2**}; Gundevchus Greg.

d) florebat add. A 1c¹; mortuus est m. saec. XIII. superscr. A 3a¹; at qui abundat. d) Ethanarici

B 2a¹; Etanarici B 2a².

1) Anonymus Thuringos, non Thoringos illos Gregorii, intellexit; cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 58.

A.

B.

Greg. II, 28. quattuor filii Gundobadus^a, Godeghiselus, Chilpericus et Godmarus. Gundobadus igitur Chilpericum^b, fratrem suum, interficit *gladio uxoremque^c eius, legato^d ad collum^e saxo, in aqua negare^f rogavit; *filias eius duas^g, quarum *una seniorⁱ vocabatur^k Chrona, qua^l, mutata veste, exilio condempnavit, iuniorem^m vero nomineⁿ Chrotchilde domo^o retenuit. Chlodovechus itaque dum frequenter^p legationem in Burgundiam mitteret, Chrotchildis puella invenitur a legatariis. Qui cum eam^q vidissent pulchram, elegantem atque sapientem, Chlodoveo^r nunciaverunt haec. At^s ille haec^t audiens, iterum legationem ad Gundobadum misit^u Aurilianum^{v.1} legatarium suum Chrotchilde, neptem^w suam, petendam. Erat enim^x *Chrotchildis christiana. Quadam^f die dominica *cum ad missarum sollempnia Chrotchildis venisset, Aurilianus missus Chlodoveo, acceptas^z vestes paupercolas², — bonas vero vestes^a, quas secum *vestitas habuerat, sociis suis in silvas^d reliquit, — et ante ecclesiae matricolam^e in medio pauperum consedit^f. Transacta itaque *missarum sollempnia, Chrotchildis iuxta consuetudinem solitam coepit elymosinam *dare in pauperibus. Cumque ad Aurilianum pauperem^b simulantemⁱ venisset^k, misit aureum unum in manu eius. Et ille osculans manum ipsius^l

*interfecit gl.

5

*n. precepit; f.^h

*q. u. om.

10

15

*E. autem Chr.

*dominico

20

*q. secum^b adtulerat^c, reliquit sodalibus suis in silvis, — ante

25

*T. m.

*c. erogare^g elimosinam in

30

Cap. 11. A 1a. b. 2. 3a¹. b. 3³. *3². B 1b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 11. a) Gunhildus, *infra* Gunaildus B 1b. b) f. s. Ch. B 1b; Chilperigo B 2b¹. c) uxorem A 1a. c. c^{*}; u. quoque e. B 2b^{2**}. d) ad c. s. l. A 3a¹; ligato saxo B 2a². e) collo xaxum 35 (saxum B 2b¹) B 2a¹. b¹. f) *ita* A 2. B 2a¹. 2. b¹. 2^{**}; necare *rell.* g) duos B 2a¹. h) p. Huic erant filiae duae; maior illarum v. Chr., quam exilio B 2c¹. i) seniores B 2a¹. 2. k) vocabitur B 2a¹; vocabit B 2a²; Chronam B 2a¹; Chrona B 2a²; Chronaca v. B 2b¹. l) q. m. v. om. B 2b¹. c¹. m) iuniore A 2; iuniorum B 2a¹. n) om. B 2b¹. o) d. x renuit B 2b¹. p) dum in B. m. f. l. B 2c¹. q) ea B 2a¹. b¹. r) Chlodovei? A 2, *corr.*; Chlodoveum B 2a¹. s) Et A 2. 40 t) a. h. B 1b; h. *superscr.* B 2a¹; om. B 2b^{2**}. u) mittit B 2b¹ *cum* Greg. v) A. l. s. *sec. m. superscr.* B 1b; om. B 2b^{2**}. w) neptam A 2. 3b. 3³. B 2b¹. x) autem A 33³. *3² *cum* B. y) tamen *add.* B 2c¹. z) induit *add.* A 33³. *3². a) vestibus B 2a¹. b¹. b) om. B 1b. c) *ita* B 2a¹. 2. b¹; detulerat B 1b. d) *ita* A 1a. 3b; silva A 1c. 3a¹. 3³. *3²; silvis A 2 *cum* B. e) matricolarum (*superscr. iam*) A 3b; ecclesiam matricolarem A 33³. *3²; ecclesiam, om. m. B 1b; e. (eclesia 45 B 2a¹) matricula B 2a¹. 2. f) resedit B 2b¹. g) el. erogare (*eroga in litura pr. m. scr.*) B 1b; rogare B 2a¹; c. paup. erog. el. B 2b^{2**}. h) pauperem B 1b; pauperum, *ut infra*, B 2a¹. b¹; pauperi B 2a². b^{2**}. i) simulante B 2a¹; simulanti B 2a². b^{2**}. k) pervenisset B 2b^{2**}. c¹. l) p. i. B 1b.

1) Aurilianum *Fredegarius III*, 18. *quoque legatum vocavit, qui fabulam persimilem narravit. Junghans l. l. p. 49 seqq. utrumque scriptorem ex heroicis carminibus haec hausisse coniecit.* 50
2) *Etiam apud Fred. Aurilianus 'veste deforme' Chrodechildi se obtulit.*

A.

puellae, retraxit pallium eius *retro. Post haec illa ingressa est in^b cubiculum suum, misit^c ancillam suam vocare peregrinum illum. At ille anolum^d Chlodoveo rege manu tenens^e, reliqua ornamenta sponsalia reposita *retenebat in saccolum suum, relictoque eo retro^f secus hostium camerae. Cui ait Chrochildis: 'Dic mihi, homo^g venis: quur te pauperem simulas, vel pro^h qua causa retraxisti palliumⁱ meum?' Et ille dixit: 'Loquatur^k, obsecro, servus tuus secreto^l tecum'. Et illa ait^m: 'Loquereⁿ'. Qui dixit: 'Dominus meus Chlodoveus¹ rex Francorum misit me ad *te; vult^p te habere^q reginam. Ecce anolus tuus et reliqua ornamenta^r sponsalia!' Repexit retro hostium camerae: non invenit saccolum^s suum et molestus *coepit triturare^s. Illa vero sollicitate^t requisita^u, ait: 'Quis tullit pauperi^v istius saccolum tuum^w?' Et invenit eum recepitque^x illa^y abscondite ornamenta sponsalia. Accepitque anolo, quem Chlodoveus rex miserat per Aurilianum, reposuit illum in thesauro^z avunculi sui[†]. 'Chlodoveoque³ salutem dicito^a; licitum non est, christiana^b pagana nubere. Vide, ut^c hac causa nemo sciat. Quomodo iubet^d dominus Deus^e meus, quem ego coram omnibus confiteor, sic fiat. Tu vero vade in pace'. At ille veniens, nunciavit haec domino suo.

†) sui. Dixit itaque ad Aurelianum: 'Clodove(h)o A 3β³. *β².

Cap. 11. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 11. a) acutę B 2a². b) om. B 2a¹. 2. b¹. c¹. c) et misit A 3β³. *β². B 1b; m. unam ancillis suis, ut vocaret (vocavit B 2a²) B 2b^{2**}; misitque a. B 2c¹. d) C. r. a. B 2c¹. e) tenebat B 1b. f) om. A 1a. b. c; r. eo A 3β³. *β²; eo om. B 1b. 2b^{2**}; eum, om. retro B 2c¹. g) i. h. B 1b. h) v. eur r. A 3β³. *β². i) paleum B 2a¹. k) Loquar B 1b. 2b¹. l) secretum tecum. At ille B 2b^{2**}. m) dixit A 1c. 3β³. *β²; om. B 2b^{2**}. n) Loqueret A 1b; L., et ille dī: 'Donus (*superscr.* c. m. mi) B 1b. o) ita B 1b. 2a¹. p) volens A 3β³. *β². q) in *add.* A 3β³; ad *add.* B 1b. 2c¹; regina B 2b¹. r) alia pro o. B 2c¹. s) tristari A 3a¹. b. β³. *β². t) sollicita B 1b. 2b^{2**}; sollicitate B 2a¹; solliciter B 2b¹. u) requirens A 1c. 3β³. *β². v) pauperis A 1a; i. om. B 2a¹. 2. b¹. w) om. A 1c. 3a¹. β³. *β². B 2c¹. x) Accepitque A 2; que om. B 2a². y) ab eo occulte A 3β³. *β²; abscondita B 1b. 2c¹. z) thesauros B 1b; thesauro B 2b¹. a) dicto l. inquit n. B 1b; salute recta et haec mandata in responsis. Inlicitum est B 2b^{2**}. b) p. ch. A 3β³. *β²; pagano B 2a¹. c) et B 2a¹. d) post confit. habet B 1b. e) eras. A 2; om. A 3β³. *β². B 1b.

1) Dixitque Aurilianns: 'Chlodoveus rex Francorum me direxit c. q. s. *Fred.* 2) *Sacculi cum ornamentis sponsalibus Fredegarius non meminil. Eo teste peram cum solidis mendicus quidam Auriliano furatus est.* 3) *Chrodechildis loqui pergit. Quae sequuntur a Fredegario agis recedunt.*

B.

*e. caute^a. P.

*sp. recondita retenebat

*a^o te

*m. tedere cepit. Illa

A.

B.

12.^a Anno insequuto misit Chlodoveus Aurilianum legatarium^b suum ad Gundobadum pro spunsa sua Chrotchilde. Audiens haec^c Gundobadus, territus corde, ait: 'Ut sciant^d omnes fortissimi consilarii et amici mei Burgundiones, qualem occasionem querat^f Chlodoveus^g adversum nos, quia numquam novit^h neptem meam'. Et ait ad Aurilianum: 'Tu explorare venisti domus nostras occasionem querendiⁱ. Renuncia dominum tuum, quia frustra mendacium^k loquutus est^l sponsam habere neptem meam'. Et Aurilianus constanter loquitur, dicens ei^m: 'Sic mandat dominus meus Chlodoveusⁿ rex. Si non vis ei^o dare sponsam suam, ut locum ei prepares denominato^p, ubi vis^q, quando Chrotchilde sponsam suam recipiat; sin autem non vis, ille cum exercitu Francorum in occursum tuum venire disponit^r'. Et ille ait: 'Ubicumque vult, veniat, et ego contra eum ire dispono^s cum hoste plurimo^t Burgundionum, ut decedat^u ruina eius ad internitionem quam perpetratus est coram multis gentibus, et vindicetur sanguis multorum, qui fusus^v est in manibus vestris'. Audientes^w haec Burgundiones, qui erant consilarii eius, timentes^x valde iram Francorum^y et Chlodovechi^z, consilium^{aa} dederunt Gundobado, dicentes: 'Inqueratur^{ab} rex a ministris et cubiculariis suis, si non^c fuerunt aliquando^d deportata^e munera per ingenium a legatariis Chlodovechi^f regis^g, ut non inveniatur occasio^h super populum tuum etⁱ regnum tuum, utⁱ victor valeas superare eum, quia nimis furibunda

*c.^e, a.

*adversus

*qui effusus

*metuentes

*F. et om.

*r.^a m. *publicis^b add.*deferta^e m.

*Chlodoveo

Cap. 12. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 12. a) om. A 2; 11, et sic deinceps A 3a¹. b) legatorem B 2a¹. 2. c) in haec redit B 1a; Gundobadus plerumque B 1a. b; haec et G. B 2a². d) scient B 1a. e) c. mei a. B. B 1a. b; omnes 40 a. m. f. c. B. B 2c¹. f) querit B 1a. 2c¹. g) om. A 3β³. *β². h) novi B 2a². i) quaerendo A 3b. β³. *β². k) mendatio B 2b¹. l) ē corr. es B 2a²; es B 2b¹. 2^{**}. m) om. A 1b (?). 3b. β³. *β². B 2b¹. c¹; eras. A 2. n) rex C. A 3β³. *β²; C. r. Francorum B 2b¹. o) om. A 3β³. *β². B 2a². b¹. p) om. B 1b. q) ubi (ut A 3*β²) sp. s. C. r. ubi vis. Sin (Si A 3β³. B 2b¹. 2^{**}) A 3β³. *β². r) disponat B 1b. s) disponam A 3b. β³. *β². t) oste plurima B 2a¹. 2. u) decadat B 2a¹. 2; cedat 45 usque ad intern. ruinam eius B 2b². v) fusus A 2. w) autem add. B 2b¹. x) Clodoveo B 1a; Chlodoveo B 2b¹. y) d. c. A 3β³. *β². z) ita A 2. B 2a¹; Inquir. A 1a rell. a) ex add. B 2a²; ministros et cubicularios suos publicosi non B 1b; suis om. B 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹. b) publice B 2a². c) om. A 3β³. *β². B 2c¹. d) aliquanda B 2a¹. e) m. diferta B 2b¹; a. dona per B 2c¹. f) allata add. B 2c¹. g) ita A 2. B 2a¹; occasio ci supet tor valeas, reli- 50 qua legi nequeunt B 2b¹; occasio rell. h) et r. t. om. B 2b². i) et A 1c. 3b. β³. *β².

A.

t Chlodovecho nequitia'. Burgundiones, aut est solitum^a, hoc consilium dederunt regi suo. Requesiti^b autem, invenerunt in c^ethesauris regis^d anolum, Chlodovechi *in-
scriptionem vel imaginem^e inscriptum^f. Tunc contristatus^g valde Gundobadus rex, misit puellam de hac causa^h inquirere. Et *illa ait: 'Scioⁱ, domine mi^k rex, ante quos annos tibi^l pro munere aurea munuscula a missos *Chlodovecho adlata, et tibi ancillae^o vestrae *anolum in manu positum parvolum; ego vero in thesauris vestris eum^s recondi'. Et *ille dixit: 'Similiciter et sine consilio hoc^t actum^u fuit'. Accepitque^v eam cum ira ipsius *Auriano tradidit^v. Ille autem cum sociis suis, acceperat^w Chrotchilde, cum^x magno gaudio ad Chlodovechum regem adduxerunt eam possessionis civitate in Francia. Gavisus est autem Chlodovechus rex eamque in matrimonium^z copulavit. Cum esset pro die illa, quando simul *nuptiale more^a concumbere deberent, at^b illa prudentiae tuae more conversa^c, confisa in Dominum, ait^d: 'Deinceps, domine mi rex, audi orationem tuam^e et concedere digneris, quod precor, antequam famulatu^f vestrae^g dominationis coeam'. Et rex ait: 'Postulabo tibi^h quod vis, et ego concedam'. Et^h illa postulatⁱ, *dicens: 'Primumⁱ peto, ut Deum^k

B

*Chlodoveo

*At i. ait:

*a missus^m Chlodoveo defertaⁿ, et
*v. ex^p ea dedisti in manu^q unum^r
anolum parvolum;

*At ille ait:

*ira A. misso Chlodoveo tradidit.

*g. et leticia Chlodoveo^v adduxerunt

Greg. II, 28.

*insimul

*postulabat^l,

†) Clodoveum paganum in matrimonium accepisse Chrothildem christianam de regali stirpe Burgundionum *in marg. m. al. add. B 1a.*

Cap. 12. A 1a. b. 2. 3a¹. b. 3³. *3². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 12. a) est consuetudo B 1a. b; est solitudo B 2b¹. b) requeſti A 1a; requisito 3³. *3². B 1b; requisite B 1a; requisita B 2a¹. 2; requisito a. facta B 2b^{2**}; cum pro aut. B 1a; B 1b. c) om. B 2a¹; thesauro B 2a¹. 2. b¹; thesaurum B 2b^{2**}. d) t. suis a. B 1a. b. e) imagine A 3a¹; in imaginem B 1a. b. 2a¹; imaginem eius i. B 2c¹. f) inſcripto B 1a. b; ſcriptum, ſuperscr. in B 2a¹. g) est add. B 2b¹. 2^{**}. h) causam A 1b. B 1a. 2a¹; re A 3³. *3². om. B 1a. b. k) om. A 3³. *3²; domini r. corr. domine mi r. B 2a¹. l) om. B 1a. b; per nera B 1a; pro munera B 2b¹. 2^{**}. m) ita B 2a¹; a missis rell. n) sunt add. B 1b. o) an- lam tuam corr. ancille vestre B 2a¹; a. tuae B 2a². p) sic B 2b¹. c¹; ex ea om. B 1a. b. 2b^{2**}; q) manum B 2a². b¹. r) om. B 1a. b. 2b^{2**}. s) om. A 2. B 1a. b; ipsum B 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. t) om. B 2a². u) factum A 3a¹. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. v) tradedit A 1b. 2. w) accepit B 2a¹. 2. b¹. x) de pro cum B 2a¹. y) add. in Hlodeveo B 1b; Ch. eam add. B 2b^{2**}; adduxerant B 2a². z) matrimonio A 1c. B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. n. m. om. A 1b; mora B 1a. b) om. B 1b. 2c¹. c) ad preces add. A 3³. *3²; et add. B 2a²; confessa B 2a¹. 2. b¹; conf. om. B 2c¹. d) d. ait ad regem B 2b^{2**}. e) loquentem add. B 1a. b. famuli tui v. A 3a¹; famula tua v. B 2a¹. 2. b¹. 2^{**}; famulatu^v v. B 2c¹. g) vestra domina- nes B 2a¹. h) At B 2a². b^{2**}. c¹. i) Primo B 2a¹. 2. k) dñm B 2b¹. l) ita B 2a¹. b¹; postulabat B 1a. 2a²; postulavit B 1b. 2c¹.

A.

caeli, Patrem omnipotentem credas, qui te creavit. Secundo *confitere^a dominum Iesum Christum, filium *eius, qui te redemit, Regem omnium regum^b, a Patre de caelis missum; tertio *Spiritus sanctum confirmatorem et^c inluminatorem omnium^d iustorum. Totam ineffabilem maiestatem^e omnipotentiamque^f coeternam agnosce^g et agnitam crede et idola vana derelinque, qui^h non sunt dii, sed sculptiliaⁱ.¹ vana^k, incendique^{1.2} ea^l et ecclesias sanctas, quas succendisti, restaura. Et *memento, queso^m, ut requirere debeas porcionemⁿ genitoris mei et^o genetricis meae, quos avunculus^p meus Gundobadus malo ordine *interficit, si^r sanguinem eorum Dominus vindicetur'. Et Chlodovechus ait: 'Unum restat, quod^s difficile^t petis, ut deos^u meos relinquam et Deum^v tuum colam. Aliud vero quod petis, ut potuero, *faciam'. Et illa dixit: 'Hoc maximum peto, *ut dominum^x Deum omnipotentem^y, qui est^z in caelis, adores'.

13. Clodovechus iterum in Burgundiam^a Aurilianum ad Gundobadum dirigit propter thesaurum^b Chrotchilde reginae suae. Gundobadus itaque^c in ira commotus, ait: 'Numquid in manus^d Chlodoveo tradetur^e regnum^f meum aut thesauri mei? Nonne *testatus fui tibi, Auriliane, ut non venires amplius inⁱ regno meo explorare substantiam^k meam? Per salutem princi-

B.

Secundum^{a}

*f. e. om.

*tercium

*Et om.

*interfecit^q,*potero, faciam'. Illa^w inquit.

*m. obsecro, ut

*Non^g enim dixi^h tibi et obtestatus^h fui tibi^h, A.,

*Capp. 12. 13. A 1a. b. 2. 3a¹. b. 3³. *3². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

Cap. 12. a) confiteri A 2; confirmatorem d. B 1b. a) Secundo B 2b¹. c¹. b) o. gentium B 2b^{2**}. c) et i. sec. m. add. B 2a¹. d) iust. o. B 1a. b. e) magest. A 2. 3a¹. f) omnipotentiam quoque eternam B 2a². b¹. g) cognosce A 1b. h) quia A 3b. i) sculptilia A 2. k) una B 1b (pr. m. corr. vana). 2a¹; om. B 2b^{2**}. l) incende quasque succendisti r. ecclesias. Et m. A 33³. *3²; et om. B 2a¹. m) om. A 33³. *3². n) meam add. B 2a². o) om. B 1a. p) ab aunculis meis B 2a². q) adquesivit B 2a². r) sic A 2. B 1a. b. 2a¹. 2. b^{2**}. c¹. s) qm̄ B 2a¹; qn̄ B 2a². t) p. d. et d. A 3a¹. u) deus meus A 1b. B 2a¹; deum meum B 2b^{2**}. v) Dominum B 2a¹. w) Illud B 1a; Illā qd B 2a¹; illa. Quid B 2a². x) om. B 2b¹. y) Deum celi qui B 2a². z) in celis est A 3*3²; q. e. i. c. om. B 2b^{2**}.*

Cap. 13. a) Burgundia B 2a². b) thesauros B 1b. 2c¹. c) i. in om. B 2b^{2**}; namque ira B 2c¹. d) manibus A 1b. B 1b. e) traditur B 1a. 2a². b^{2**}; traditum est B 1b. f) renum A 2. 45 g) Num B 1a. 2b^{2**}; Nonne tibi dixi B 2c¹. h) dicitur et obtestatur fuitur Aureliani B 1a; alterum tibi om. B 1b; dixit tibi B 2a¹; et obtestatum fuit A. B 2b^{2**}; et contestatus fui A. B 2c¹. i) a. e. regnum meum B 1b. k) substantia mea A 1a (corr.). B 2b¹; substantia meam B 1a.

1) Cf. Greg. II, 29: Sunt enim aut ex lapide aut ex ligno aut ex metallo aliquo sculpti.

2) Cf. verba Remedii, Greg. II, 31: adora quod incendisti, incende quod adorasti.

A.

pum^a iuro: *Revertere cito et recede a me; sin autem, ego interficiam te'. Cui Aurilianus respondit, dicens: 'Vivit^b dominus meus Chlodoveus rex^c et *Franci qui cum eo sunt, quia non timeo minas^e tuas^f, dum dominus meus^h advivitⁱ. Et sic mandat filius *tuus proprius Chlodoveus rex, ubi pro thesauro uxoris suae, dominae neae *adveniat'. Igitur Burgundiones, sicut est consuetudo¹, dato consilio Gundobado rege suo, dixerunt: 'Da neptae tuae aliquid de facultate thesauriⁿ sui^o, quae ei contingit^p, quia sic iustum *esse decernitur, habeasque foedus et amicitia *cum Chlodoveo et gente^r Francorum, ne forte inruant in^s terram nostram^t, quia populus validus *et ferus est sine Deo'. Audiensque eorum consilio Gundobadus, dedit per manus Auriliano ad partem Chlodoveo^v partem maximam thesauri *sui, aurum, argentum et^y ornamenta multa, et ait: 'Quid^a restat aliud, nisi ut omnem remanum meum^b cum Chlodoveo dividam?'. Et dixit ad Aurilianum: 'Revertere ad dominum tuum^c, quia^d habes quod ei^e deferas, munera multa, quod^e non laborastis^f'. Et^g ait Aurilianus: 'Filius^g tuus est dominus meus Chlodoveus rex; omnia vestra^h communia erunt'. Etⁱ dixerunt sapientes *Burgundionum: 'Vivat^k rex, qui tales habet leudos^m'. Reversusque est Aurilianus cum thesauris multis adⁿ dominum suum in Francia. Chlodoveus ita-

B.

*pr. obtestor et cum iuramento spondeo: Reverte

*et primatus^d magnatorum Francorum in^s regno eius, quia

m. p.^k t. dominus meus Chlodoveus r., ubi^l p. t. uxoris^l

*m. cum exercitu suo tibi occurrat^m. Tunc B.

*e.^q i.

*et pactum c.

*p. ferocissimus est, sine Deo existens'. Consilio eorum obaudiens^u G.,

*m. ex^w thesauro suo suppellectileque^x nepte sue Chrothilde reginae^z, aurum multum et argentum, fabricaturas preciosissimas, et ait: 'Q. r. a., n. ut universum r. m. Chlodoveo dare debeam?' Et d.

cf. Ioann.
4, 38.

*Burgundiones^l:

Greg. II, 28.

Cap. 13. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 13. a) principem A 3a¹; meorum add. A 3β³. *β². b) Vivet B 2a². c) Francorum add. B 2b¹. d) primator B 1a; magnatarum B 1b; magnorum B 2b²*. e¹. e) manus A 1b. 3β³. *β². f) Non timeo repetunt B 2a¹. b¹. g) F. regni B 2a². h) rex in marg. add. A 1a. i) adhuc vivit A 3b; adiuvit A 3a¹; vivit B 2a¹. 2. b¹; corr. adv. B 2a¹; advixerit B 2c¹. k) p. t. om. B 2e¹. l) vis add. B 1b. l*) uxorisue B 1b; uxori suo B 2b¹. m) occurret B 1b; occurrit B 2a². n) t. patris s. B 2c¹. o) tui A 3β³. *β². p) contigit A 3a¹. β³. B 2b²*. q) esset B 2a¹. r) gentem A 3a¹. s) super A 3β³. *β²; in gentem n. B 1b. t) nostram repetit., sed eras. A 1a. u) audiens B 2a¹. 2; corr. obaud. B 2a¹. v) A. regi Clodoveo p. m. A 3β³. *β². w) ex — Ch. reginae om. B 2c¹. x) subpellectilique B 1b; suppellectique corr. suppellectileque B 2a¹; subellectique B 2a²; supellectileque B 2b¹; n. (nepta B 2a¹) sua B 2a¹. 2. y) om. A 3a¹. z) regina B 1a. aa) ait: Nihil superest aliud A 3β³. *β². b) nostrum A 3β³. *β². c) om. B 2a¹. d) qui A 3β³; et quod h. ei d. A 3*β². e) quod — comm. erunt om. B 2c¹. f) laborasti A 1c. B 2a². b²*. g) Et a. A. m. al. suppl. B 2b¹, ubi Si f. t. h) auro deletum et superscr. vestra B 2a¹. i) Qui A 1b. j) Vivet B 2a¹. 2. l) ita B 1b. 2a¹. 2. b²*. m) legatos A 1c. c*. B 2c¹; leodus A 2. B 2a¹. b²*; leodis B 1a; leodes B 1b. 2b¹. n) a B 2a¹.

1) Cf. supra c. 12: Burgundiones, sicut est solitum, hoc consilium dederunt rege suo.

A.

B.

Greg II, 28. que rex habebat filium de^a concubina nomine *Theudericum.

14.† Eo *tempore dilatavit Chlodovechus amplificans^a regnum suum usque Sequanam^b. Sequenti^c tempore usque Ligere fluvio *occupavit¹, accepitque Aurilianus castrum^d Malidunensem^{e. 2} *omnemque ducatum regionis^f illius. Tunc concepit Chrotehildis ex Chlodoveo et peperit filium. Quem cum^g baptismo^h consecrare vellitⁱ, — non enim *credebat rex dominum Deum¹, — regina enim^k eotidie^m predicabat eum; atⁿ ille nolebat audire^o eam. Interea regina parat ad^p baptismum filium, ornata ecclesia^q velis atque^r curtinis, quomodo corda regis ad credendum conpungerent^s. Baptizatus est autem puer, quem in^t albis Ingomirem vocavit; qui in ipsis^u albis egrotans *obiit. Pro quo rex nimis contristatus^x, reputabat^y increpando^z, dicens, quia^a: 'Si in nomine deorum meorum^b puer *dedicatus fuisset^c, vixisset utique; quia in nomine^d Dei vestri baptizatus est, vivere non potuit'. Regina vero dicebat: 'Deo gratias ago, quia me non duxit indignam^e, ut de utero meo primogenitum in regno suo

*nomen^b

*In illis diebus d.

*fluvium

*Milidunensem^{e. 2}, quem in ducatum accepit. Concepitque C. filium et peperit. Quem bap-tismum

*non c. tunc Clodoveus d. D. caeli¹, — regina

*a. transiens^v. Quom^w rex

*d. f. p.

†) Clodoveus rotio (regno?) Francorum partem Galliarum usque ad Lierim fluvium adiecit *in marg. add. B 1a.*

*Capp. 13. 14. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

Cap. 13. a) n. T. de c. B 2c¹. b) ita B 1a. 2a¹.

*Cap. 14. a) amplicans B 1b. 2a¹; adplicans B 2b¹. b) Segonam B 2a². c) Sequentem B 1a; Sequentem B 2a¹. d) castro B 2b¹; castra B 2b^{2**}. e) Malidunense (Milidunense A 3*β²) quod (et *add. A 3β³*) in ducatum obtinuit. Tunc A 3β³. *β²; Milidunensium B 1a; Milidunense B 2a¹. 2; 35 Milidunense *corr.* Milid. B 2b¹; Militudinense B 2b^{2**}; Milidunensem B 2c¹. f) regni A 3b. g) om. A 1b. c. B. h) baptismum A 1b *cum B*; baptismo A 2. i) rex non acquiescebat ei *add. A 3β³. *β²*. k) eum A 3b. l) CXXI B 2b¹; coeli *habent A 3β³. *β²*. m) c. illi praedicabat Deum. At A 3β³. *β²; predicavit B 2a¹ (*corr.*). 2a². n) Et A 2. o) e. a. A 3β³. *β². B 2c¹. p) f. ad b. A 3β³. *β². q) ornata aeccl. B 1a; ecclesiam velaminibus a. B 1b. r) atque coronis et cortinis (cort. et coron. 40 A 3*β²), ut cor. A 3β³. *β². s) conpungerentur A 3a¹. b. B 1b. 2c¹. t) in a. om. A 3β³. *β². B 1b. u) ipsas albas A 2. B 1a. b. 2b¹. 2^{**}; quique in albis discessit. Unde rex n. A 3β³. *β². v) obiit *add. B 1b (non B 1a)*; a. defunctus est B 2c¹. w) Unde B 1b (*in litura pr. m.*). B 2c¹; *legi nequit B 2b¹*; tr. Rex autem de morte eius n. *contr. B 2a²*. x) conmotus B 1b; *contr. est B 2a²*. y) reputavit B 2a². z) reginae *pro i. A 3β³. *β²*. a) Quasi in B 2a¹; Quia — quia om. B 2a²; 45 Q. om. B 2c¹. b) om. A 3β³. *β². c) esset, utique incolomis diu vixisset; quia vero in A 3β³. *β². d) domini *add. B 1b.* e) indigna B 1a.*

1) *Haec ex Annalibus Latinis fluxisse, Junghans l. l. p. 29. statuit; ne vero fabulatori nimiam auctoritatem tribuerit, vereor.* 2) *Melun (Seine-et-Marne).*

A.

recipere^a dignatus est. Ego autem^b nullo dolore in corde meo pro hac causa reteneo^c. Post hunc^d vero genuit alium^e filium, quem baptizatum^f Chlodomerem^g vocavit. Et hic cum egrotare coepisset, dixit rex: 'Non potest aliud, nisi et^h de isto sic sitⁱ, quomodo fuit^k de fratre eius, ut baptizatus in nomine Christi vestri^l cito moriatur'. Sed orante regina et Domini misericordia^m precurrente, recepit sanitatem. Regina vero *non cessabat predicare regem, ut Deum verum coleret et idola vana *quae colebat dereliqueret^o. Sed nullo^q modo animum eius ad credendum commovere^r poterat, donec tandem aliquando bellum^s contra Alamanos Suevosque^t *moveretur^t, in quod compulsus est confitere^v, quem antea^w negaverat.

15. Factum est autem, *pugnantibus inter se Francorum et *Alamannorum exercitu, ut populus Chlodoveo nimis caderet. Aurilianus² haec videns, ait ad regem: 'Domine mi-rex, crede tanto modo^b Deum caeli, quem regina *tua^c predicat'. Ille vero, elevatis ad caelum oculis^f, commotus^g lacrimis, *dixit: 'Iesu Christe^h, quem Chrothildis, uxor *mea, predicat esse filium Dei vivi, qui subvenis in tribulatione^k, qui das auxilium in te^l sperantibus, tuum

†) Ubi Clodoveus in bello coactus Christum credidit *in marg. add. B 1a.*

*Capp. 14. 15. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

*Cap. 14. a) ducere pro r. B 1a. b. b) Ego vero n. d. A 3b. β³. *β²; in c. m. n. d. A 3a¹. c) recipio A 3β³. *β². d) P. hanc A 2; Postea v. A 3β³. *β². B 2a¹. 2. b¹. 2^{**} (non B 1a. b). e) om. B 1a. b. 2b¹. f) quem in baptismo A 3b. β³. *β². g) Clodomirus B 1a. h) ut B 1b. i) fiat A 3β³. *β². B 1a. b. 2c¹. k) est B 2a². l) om. A 3β³. *β². m) misericordiam B 1a. 2b^{2**}. n) ita etiam A 3β³. *β². o) derelinquet B 2a¹. p) ita etiam A 3β³. *β²; q. e. om. B 1b; quem B 2b¹; quam B 2b^{2**}. q) nullum m. B 2b¹. r) p. c. A 3β³. *β². s) om. B 1b. t) moreretur corr. mov. B 2a¹; oreretur B 2a². u) ita B 1a; Su|ñsque, superscr. sec. m. o B 1b; Seuosque (corr. Snev.) B 2a¹; S(a)evosque B 2a². b¹. 2; Alamanniis hoste moveret B 2b^{2**}. v) est Deum fateri A 3β³. *β²; compulsus xpm confessus est, quem B 2c¹. w) ante B 2a¹.*

*Cap. 15. a) ita etiam A 3β³. *β²; bellantes B 1b; bellante B 2c¹ (om. i. se). b) tantummodo B 1a; tantummodo B 1b. 2b^{2**}. c¹; tantis (?) modo B 2b¹. c) om. A 3b. β³. d) Crothildis add. B 1a; Hrothildis add. B 1b. e) p. r. B 1a. f) oculos B 2a¹. b¹; o. ad c. B 2b^{2**}. g) est add. B 1a. b; tres litt. eras. B 2b¹. h) om. A 3β³. *β²; Christi B 2a¹. i) e (corr. et) add. B 1b; ait cum lacr.: 'Dñe I. B 2b^{2**}. k) tribulationibus, alterum u in litura m. al. scr. B 1b. l) om. B 2a¹.*

1) Suebi, id est Alamanni *Greg. II, 2; cf. Junghans p. 45, n. 5.* 2) Quod ille (*scil. Chlodovechus*) videns, — — ait: 'Iesu Christe etc. *Greg.*

B.

Greg. II, 29.

*R. quoqueⁿ non

ib. II, 30.

*i. q.^p c. v.

*Sevusque^u m., in quo

*a., bellantibus^a i.

ib.

*F. exercitum cum Alamannis, ut Chlodoveo exercitus n. corrueret. A. intuens regem, ait: 'D.

*q. domina mea^d regina^e p.

*l. i., ait†: 'I.

*C., regina m.,

A.

B.

Greg II 30. adiutorium devotus postolo^a, ut, si^b mihi victoriam super hos^c hostes dederis, et expertus fuerit^d illam virtutem, quam^e de te populi^f predicant, credam tibi^g et in nomine tuo baptizer^h. Invocavi enim deos meos, et, ut video, *elongatiⁱ sunt ab auxilio meo; unde credo^k, eos nullam *habere potestatem, qui sibi credentibus non succurrunt. Tem^m verum Deum acⁿ Dominum invocor tibi^o credere desidero, tantum ut liberer ab adversariis meis'. Cumque haec orans^p clamaret, Alamanni in fugam lapsi, terga verterunt. Cumque rege suo vidissent^q mortuum, *Chlodoveo se subdunt^r, dicentes: 'Parce, precamur, domine^s rex, ne pereat plus^t populus; iam tui sumus'. Tunc iussit rex inminente iam^u *plaga cessare, Alamanosque^v coepit[†], ipsos^w vel terra eorum sub iugo tributario constituit. *Factaque victoria, reversus est^x in Francia ad reginam^y suam narravitque ei, qualiter per invocationem nominis Iesu Christi victoriam^z meruit obtinere. Acta sunt haec^a

ib. II, 31. anno 15. Chlodoveo^b regnante. Tunc regina abscondite^c *vocavit sanctum Remegium urbis Remensem^e episcopum, *deprecans eum, ut rege^f viam salutis *ostenderet. Quem sacerdos ad baptismum venire predicabat. Et ille ait: 'Libenter te audiam, beatissime pater; sed unum restat, quia populus, qui me sequitur, non vult relinquere deos suos; sed vadam adhortare eos iuxta *verbum tuum'. Con-

* ut experior, e.

* nullam potestatem esse preditos, qui

* v. interfectum, C. potestate se s.,

* iam om.

* Facta v.,

* r. clam^d v.

* R. antestitem, d.

* s. predicaret^g. Q.* iusta^h

†) Ubi Clodoveus Alamannos tributarios sibi fecit *in marg. add. B 1a.*

Cap. 15. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 15. a) expostulo A 1c. c¹. 3a¹. b) ut nobis v. B 1a. c) om. A 3β³. *β²; has B 1a. b. 2b^{2**}; hos hostis B 2a¹. d) i. v. f. B 1b; illa virtutem B 2a¹; illa virtute B 2a². e) quem A 1a. b; que B 1a. f) populus predicat B 2b¹. g) tunc B 1a. h) baptizor A 1b. i) longe corr. 40 longi B 2a². k) credam A 1b. l) preditisque B 1a. m) om. A 2; Tu B 2a¹. b¹; potius add. A 3β³. *β². n) ac D. om. A 3β³. *β². o) et in te c. d. A 3β³. *β²; tibi qui B 2b¹. p) orasset, clamare ceperunt A. B 2a²; haec clamans oraret B 2c¹. q) viderunt B 2a². r) subdant B 2a². s) d. r. om. B 2c¹. t) om. A 3β³. *β². B 2b^{2**}; per. pop. amplius iam B 1b. u) om. A 3β³. *β² cum B; plagas B 2b¹. v) coepitque ipsos A. atque t. B 2a². w) que add. A 3β³. *β². x) om. 45 A 1b; rex add. B 2c¹. y) regionem A 3β³. *β². z) victoria B 2a¹. a) hec omnia 15. a. B 2b^{2**}; ab anno c. 14 (?) (numerus erasus) incipit B 2b¹. b) r. C. B 1a. 2b¹. c) v. a. A 3a¹. d) om. B 2a¹. 2. e) Remensis B 1b; Remense B 2a¹. b¹; Reminse B 2a²; urbis repetit B 1a. f) regem A 1b. B 1a. 2b¹. c¹; regis B 1b. g) predicaretur B 2a²; ostenderet vel predic. B 2b^{2**}. h) ita B 1a. 2a¹.

A.

veniens^a autem rex cum^b populo, coepit eos cohortare^c. Adclamaverunt^d autem, precurrente^e misericordia Dei et potentiam ipsius, omnis populus Francorum^f, una voce dicentes: 'Mortales^g deos relinquimus^h, glorioseⁱ rex, et^j Deum verum, immortalem, quem Remegius predicat, credere parati sumus'. Nunciantur^k haec sancto^l Remegio. Ille quoque gaudio magno repletus, iussit baptismi^m lavacrum parareⁿ. Velis^o divinitus depictis^p adumbrantur plateae^q, fabricantur^r ecclesiae, conponitur baptistryum, balsamum^s redolent^t cerea^u odorata^v. Talem^w gratiam Dominus subministravit^x in populo, ut aestimarent^y se paradysi odoribus collocare^z. Rex ergo prior petiit^{aa} sancto Remegio baptizare. Venit^{ab} novus Constantinus ad baptismum, abnegatis diabuli^{ac} pompis. Cui^{ad} ingresso ad^{ae} baptismum sanctus Dei sic^{ae} ait ore fecundo^{af}: 'Mitis^{ag} depone colla, Sicamber; adora quod incendisti, incende quod adorasti'. Erat autem^{ah} sanctus Remegius vir sapientissimus, rethoricus, preclarus in virtutibus magnis. Igitur rex^{ai} omnipotentem Deum in Trinitate confessus, baptizatus est^{aj} in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti delibutusque^{ak} sacro crismate cum signo sanctae^{al} crucis domini nostri

B.

*F. adclamaverunt^f, dicentes:

*gloriosi^k

*Mittis^e d. c., Sicamber;

*sapiens atque sanctissimus, egregius r., p. in v., caecis^h visum restituens, mortuosⁱ vitam reparans, demonia eiciens. Igitur

Cap. 15. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 15. a) Veniens B 2a². c¹. b) r. ad populum B 1a. b. c) adortare A 1b; adhortari A 1c^{*}; coartare B 1a. 2a²; c. eos B 2a¹. 2. b¹. d) At illi clamaverunt, pr. B 2a²; Exclamaverunt B 2c¹. e) se add. B 1b. f) et clamaverunt B 1a. b; om. B 2c¹. g) mortuales B 1a. h) relinquemus B 1a. i) r., Deumque v. B 1b; et v. D. B 2b¹. k) ita B 1a. 2a¹. l) Nuntiator B 1a. m) om. B 1b. n) bapistryum B 1a. o) pr(a)eparare A 1b. 3β³. *β². B 2c¹; V. d. d. om. B 2c¹. p) a. d. B 1a; depictus B 2a¹. b¹. q) platea B 1a. r) fabricatur B 2a¹. 2; adurnantur Greg.; f. e. (ecclesia B 2a²) om. B 2b^{2**}. s) balsimum decoratur red. B 2a². t) redolet cere A 3a¹. b; redolet bal., c. radiant. T. A 3β³. *β². u) odorata corr. adhornata A 1b; odorante B 2a²; oderata B 2b¹; odoramenta B 2b^{2**}; odorati B 2c¹; Talemque g. A 3β³. *β². B 2c¹; Tale gratiam quam D. B 2a². v) subministrabat B 2b¹. w) stimarent A 2. x) se a add. A 3b. *β². B 2c¹. y) Venit — baptismum om. B 1a. b (ubi b. se a.). z) diabolis B 1a; diabulo B 2a¹. 2; a. ydolis et p. (pompas B 2b¹) eius B 2b^{2**}. a) Qui A 2; Cum A 3a¹; Quo B 1b; Quem ingressum B 2c¹. b) om. B 1b. 2b¹ (?). c) om. B 2a²; sic ait sanetus D. B 2b^{2**}. d) facundo A 3a¹. B 2c¹; fa cum do B 1b. e) ita B 1a. 2a¹; om. B 2a². f) om. B 2b¹. g) om. A 1a. b. c. B 2b^{2**}; habent codd. rell. cum Greg. h) ceci B 2a¹. i) ita B 1a. 2a¹. b¹. k) om. A 2. l) d. — Christi om. A 3a¹; est add. B 1b. 2c¹. m) sancti B 2a¹.

1) balsama difunduntur, micant flagrantem odorem cerei Greg. 2) 'Postea in Remig. codice (= A 1^b) multa adduntur, et recitatur historia sanctae Ampullae a Columba allatae'. Bouquet II, p. 552.

A.

B.

Greg. II, 31. Iesu Christi[†]. Baptizantur de exercitu eius^a amplius quam^b tria milia virorum. Baptizantur^c sorores eius, his nominibus: Albofredis^d et Landechildis, ipsa die, baptizaturque^e postea cunctus^f populus Francorum^g.^{††}

ib. II, 32. 16. Post haec Chlodoveus contra^a Gundobadum . et Godeghiselum, fratrem eius, perrexit *cum multo exercitu Francorum. Illi haec^d audientes, populo *multo Burgundionum movent^g, ad pugnam preparant. Venientesque^l Divione castro^h super Oscaram fluvium, ibique *se fortiter conpugnantes Chlodoveoⁱ, Gundobado et Godeghiselo, Burgundiones valde *caesi, terga verterunt ad *fugam. Chlodoveus, sicut solebat, victor extitit. Adflictoque exercitu Burgundionum, Gundobadus et Godeghiselus in^l fugam versi, vix evaserunt. Gundobadus in Avenione^m civitate super Rodanum ingressus, ibiⁿ se reclusit. Chlodoveus *illic^o eum persequutus obsedit, ut^p *cum de civitate extractum interemeret. Quod ille audiens, pavore perterritus, metuebat, ne ei mors repentina succederet. Habebat tamen secum virum inlustrem Aridium, strenuum atque sapientem, quem ad se arcessitum^v, ait: 'Vallant me undique angustiae, et quid faciam, ignoro, quia venerunt^w hii barbari super nos,

*e., commoto e. F.^b grande^c, p. I. 10

*a., exercitum maximum^e collegunt^f
B. Venientesque

*ibique inter se valde atrociter 15
configentibus C. et^k G. et

*v. c. om.

*verterunt. C. quoque, s.

20

*rex add.

*obsedit. Quem^q cum ipsa urbe con- 25
fringi^r non potuissent^s, regionem illam
adeo^t devastantes Franci. Gundobadus
itaque misit consiliarium suum sapientem
Aredium^u no-

30

†) in ecclesia sancti Petri apostolorum principis add. B 2c¹.

††) cum gloria add. B 2b¹.

Cap. 15. 16. A 1a. b. 2. 3a¹. b. 3³. *3². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

35

Cap. 15. a) esus corr. eius A 2. b) qua tri milia virorum B 2a¹. c) B. — die om. A 33³. *3²; B. — Landechildis om. B 1b. d) Albofredis B 1a. e) baptizanturque A 1b. B 2b¹; baptizatusque B 1a; baptizatus est cunctus B 1b; baptizantur qui B 2a¹; baptizabaturque B 2a²; baptizantur p. B 2b^{2**}. f) cunctis A 1b. B 2a¹. g) om. B 1b.

Cap. 16. a) cum Gundobado et (contra add. B 2b¹) Godegisil. B 1a. b. b) om. B 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. 40
c) grando B 1a. 2b¹; grandē B 1b. d) a. h. B 1a. b. e) magnum B 2b¹. 2^{**}. f) collegerunt B 1b. 2c¹; collegentes B 2a². g) moventes A 3a¹. b. 3³. *3². h) castrum B 2a¹. b¹. i) a C. Gundobadus et Godegiselus A 3a¹. b. 3³. *3². k) C. et (cum B 1b) Gundobadum et (ac B 1b) Godeghiselum B 2a¹. l) vix ev. versi i. f. B 2c¹. m) Avenione A 2; Avinionem B 1a. 2c¹; Avissionem corr. Avennionensium B 2a¹; Avinnionem B 2a²; Avione B 2b¹; Avine B 2b^{2**}; civitatem B 1a. b. 2a¹. 2. c¹. 45
n) r. se i. B 2b¹. o) e. i. A 3b. p) quatenus pro ut eum A 2. q) Qui B 1b. 2c¹. r) confringere B 1b. 2b¹. 2^{**}. c¹; confrigi B 2a¹. s) potuisset B 1a; potuissed B 1b. t) om. B 1a. b. 2a². u) ad redium B 1b; ad remedium B 2b^{2**}. v) ita A 1a. b; acersitum A 2; arcersitum A 3b. w) veniunt A 3a¹.

1) Cf. Junghans p. 66, n. 1.

A.

nt, nobis interemptis, regionem totam^a ever-
 aut'. Ad haec Aridius ait: 'Oportit te lenire
 eritatem hominis huius, ne pereas. Nunc
 ergo, si placet in oculis tuis, ego a te fugire,
 ad eum^b transire consimulo. Cumque ad eum
 accessero, ego faciam, ut neque te neque
 mane noceant^c regionem, tantum ut quod tibi
 per meum^d consilium demandaverit implere
 studeas, donec causam tuam Dominus prospe-
 ram facere sua pietate dignetur'. Et ille: 'Fa-
 ciam', inquit, 'quaecumque mandaveris'. Haec
 eo dicente, vale dicens Aridius discessit^e, et
 ad Chlodovechum regem abiens, ait: 'Eeee!
 ego humilis^f tuus, piissime rex^g, ad tuam
 potentiam venio, relinquens illum^h miserrim-
 um Gundobadum. Quod si meⁱ pietas tua^k
 accipere dignatur, integrum in me famolum
 atque fidelem et tu et posteri tui habebitis^l.
 Quem ille prumptissime^m colligens, secum
 retenuit. Erat enim iocundus in fabulis, stre-
 nuus in consiliis, iustus in iudiciis et in com-
 misso fidelis. Denique Chlodovecho eum
 omniⁿ exercitu eirea muros urbis resedente,
 ait Aridius: 'Si dignanter, o rex, gloria^o celsi-
 tudinis tuae paucos humilitatis meae ser-
 mones vellet accipere, consilium licet non
 regatis^p, tamen fide integra ministrabam^q;
 demque vel^r tibi congruum vel civitatibus
 erit, per quas transire deliberas. Quur', in-
 quid, 'retines exercitum, eum loco firmissimo
 nus resedeat inimicus? Depopularis agros,
 preda^s depascis, vineas dissecas^t, oliveta suc-
 cidis omnesque regionis fructus evertis; in-
 terim et illi nocere nihil prevalet. Mitte potius^u
 legationem et tributum, quod tibi annis^v sin-
 gulis dissolvat, inpone, ut et regio salva sit,
 et tu^w tributa dissolventi perpetuo domineris.

B.

Greg. II, 32.

mine, ut animum^x furentem Chlodoveo rege[†]

†) Ubi Clodoveus, fugatis ducibus Burgundionum Gunbado et Godegisilo, fratre eius, tributa accipiens, in Franciam rediit *in marg. add. B 1a.*

*Cap. 16. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B (a l. 38) 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2** . c¹.*

*Cap. 16. a) r. meam A 3β³. *β². b) ad eumque t. me (me t. A 3*β²) simulo A 3a¹. b. β³. *β². c) noceat A 1c. 3a¹. b. β³. *β². d) me A 2. e) d. ab eo A 3β³. *β². f) t. h. A 3a¹; servus *add. A 3b.* g) ad p. t. r. p. A 3β³. *β². h) ita A 2. 3a¹ *cum Greg.*; illo miserimo Gundobado A 1a. b. i) sine A 3a¹. k) vestra A 3β³. *β². l) habetis A 3b. m) acceptissime A 3β³. *β². n) omne ercitu, *eadem m. ex superscr. A 2.* o) glorie A 1a. 2 (?). p) egatis A 3a¹; egeas A 3β³. *β². q) ita A 2 *cum Greg.*; ministrabo A 1a. b. 3. r) om. A 3β³. *β². s) prata A 3a¹. b. β³. *β² *cum Greg.* t) desecas A 2. u) l. p. A 3β³. *β². v) in *add. A 3a¹.* w) ut A 3a¹; om. A 3β³. *β². x) animam B 2a¹.*

A.

Greg. 11, 32. Quod si noluerit, tunc quod libuerit facies'. Quo consilio rex accepto hostem patriae redire iubet^b ad propria. Tunc missa legatione ad Gundobadum, ut ei per singulos annos tributa inposita reddere debeat, iubet. At^f ille et de presente solvit et deinceps solviturum^g se esse promittit. Chlodoveus vero, ablatis thesauris, cum preda maxima *reversus est victor[†]. His *temporibus fuit in Viennaⁱ urbe terre motus maximus, ubi multae^k ecclesiae et domus^l multorum concussae fuerunt et subversae. Illic *bestiae multae oberrantes, lupi, ursi ac^m cervi ingressi per portam civitatisⁿ devorantesque^o plurimos^p, per totum annum hoc faciebant. Nam veniente *dominica sollempnitate^q sanctum^r paschae, sanctus Mamertus^s, qui in ea urbe erat episcopus, dum^t missarum sacrificia^u in *ipsa vigilia celebraret, palacium quoque regale^v, qui in ea civitate^{††} erat, divino igne succensus^w est. Cumque haec agerentur, adpropinquante ascensionem^x Domini, indixit ieiunium vir^y sanctus Dei triduanum^z in^a populo cum gemitu et contritione spiritus edendi^b seriem aervis^c temporibus^d celebrare. Tunc cessavit ipsa^e tribulatio

ib. 11, 34.

B.

per suum consilium optimum mitigaret. Dederuntque ei munera infinita^a, auri^a et argenti pondera multa adque se^c sub eius tributo^d subiugant^e. C. vero, 5

*cum^b Francorum exercitu *add.*

*In h. 10

*Ibi b. 15

*d. *om.**in *om.* 20

25

- †) Gundobadus denique usque ad quintum annum persolvit sibi constitutum tributum; in quinto vero anno¹ emisit spiritum. Post mortem autem eius duo filii illius in 30 Burgundia pro eo regnaverunt, Sigismundus et Godmarus *m. saec. XIII. add. A 3a¹.*
- ††) ieiunium aū ascens̄ Domini inprimis institutum esse a Mamerto Viennensi episcopo *in marg. add. B 1a.*

Cap. 16. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2** . c¹.

Cap. 16. a) infiniti *corr.* infinita B 2a¹; aurum et argentum B 1a; auri: et argenti: B 1b. 35
b) ad p. iussit A 3β³. *β². c) *om.* B 1b; sub e. t. se B 2c¹. d) trybuta B 1b. e) *ita* B 1a. 2b^{2**}; subiugantur B 1b; subiugavit (*corr.* subiugant B 2a¹) B 2a¹. 2; subinngent B 2b¹; subiugaverunt B 2c¹.
f) Et A 2. g) solutariam A 3a¹. h) et con B 1b. i) Viennam urbem A 2. B 1a. b. 2a¹. b¹.
k) multe — concusse — subverse — multe A 2. B 1a. b. 2a¹. l) m. d. B 1a. b. m) *om.* B 1a; a cerbi B 1b. n) civitatem B 2a¹. o) o::ra:tesque, *superscr.* dev B 2a¹. p) primos *corr.* 40 plurimos A 2. q) sollempnitate A 1b. 2; solemnitate B 2a¹. r) sancte A 1b. B 2a¹; sanctam B 1a. s) Mametus B 2a¹; Mame^mtus B 2a²; Medardus B 2b^{2**}. t) cum A 2. u) sacrificium A 3a¹. B 2b¹. v) *om.* B 1a. b. w) successus B 2a¹. x) ascensione B 1a. b. 2a¹. c¹. y) *om.* A 3β³. *β². z) triduanum B 1a. a) omni *pro* in A 3β³. *β²; populum B 1b. b) edendis eriem A 2. B 1b; edendum s. quoque e. A 3β³. *β²; edentis (*corr.* edendis) seriem B 2a¹; edenti seriem B 2a²; ed. 45 *om.* B 2c¹. c) esus A 1a; eius A 2. 3β³. *β². B 1a. b. 2b¹; perpetuis A 1c¹; ::uis B 2a¹; eius vix B 2a²; in eius B 2b^{2**}; eis e *corr.* eius *vel* eius B 2c¹. d) singulis *add.* A 3β³, *ante* t. A 3*β². e) *om.* A 3b.

1) *Falsum est.*

A.

B.

et subversio. Deinceps omnes ecclesias Dei et sacerdotes hoc exemplum imitantes, usque ad presens ipsas triduanas letanias ubique celebres coluntur.

Greg. II, 34.

17. Tunc Chlodoveus rex cum venisset Parisius civitate, ait ad reginam suam et ad populum suum: 'Satis mihi molestum est, quod Gothi Arriani partem optimam Galliarum teneant. Eamus cum Dei auxilio et eiciamus eos de ipsa terra nostrisque ditionibus subiciamus, quia valde bona est'. Placuitque hoc consilium proceribus Francorum. Tunc Chrotchildis regina consilium dedit regi, dicens: 'Faciens faciat dominus Deus victoriam in manibus domini mei regis. Audi ancillam tuam, et faciamus ecclesiam in honorem beatissimi Petri principis apostolorum, ut sit tibi auxiliator in bello'. Et rex ait: 'Placet hoc quod portaris; ita faciamus'. Tunc rex proiecit in directum a se bipennem suam, quod est francisca, et dixit: 'Sic fiat ecclesia beatorum apostolorum, dum, auxiliante Domino, revertimur'. Commovit autem ex cunctum exercitum suum, populo

* In illis diebus r. C.

ib. II, 37.

* inquit add.

* S. om.

ib.

†) Cumque hoc dixisset, misit continuo Romam missum suum ad papam Hormisdam cum multa dona et petiit ab eo, ut ei concederet pignora sanctorum apostolorum Petri et Pauli, quam et aliorum martirum et confessorum, quatenus in eorum honore ecclesiam Christo fabricare velit. Quod et, Deo auxiliante, factum est add. B 2b^{2*}.

L. Pont.
V Horm.

Cap. 16. 17. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{1*}. c¹.

Cap. 16. a) ecclesia B 2a¹. b) e. vel s. D. A 3β³. *β². c) h. e. i. om. B 2b¹. d) imitantes A 2; inmitantes B 2a¹; mittentes B 2a²; imitantur B 2b^{2*}. e) triduanus B 2a¹. f) que om. B 1a. 2b^{2*}; ibique B 2b¹. g) c. colunt A 3a¹. B 2b^{2*}. c¹; celebriter recolunt A 3*β²; celebrare coguntur A 3β³; c(a)elebrare (corr. caelebrae B 1b; caelebre B 1a) coluntur B 1a b. 2a¹. 2. b¹.

Cap. 17. a) P. civ. v. B 1a. b. b) superscr. B 2a¹; om. B 2a² (ubi reginae suae). c) om. B 1a. d) optimum B 2a¹. e) Sed eamus A 3b. f) auxilium B 1a; et om. B 2a². g) nostra regis qui sub. B 2a¹; nostra usque sub. eos, q. B 2a². h) que om. A 3β³. *β²; Placuit itaque B 1a. b. i) rege A 2. B 1a. 2a¹. k) fiat B 1b; facians (faciat superscr. B 2a¹; om. B 2a²) i. B 2a¹. l) victoriam repetit B 2a¹. m) honore hac b. sancti P. principem B 1a; honore sancti ac beatissimi Petri om.) principis B 1b; honore (sancti superscr.) b. P. B 2a¹; honore sancti Petri B 2a²; h. sancti ac beatissimi P. principis B 2b^{2*}. c¹. n) t. in auxilium in B 2a². o) fatiam A 3a¹; faciam A 3β³. *β². p) om. A 3a¹. β³. *β². q) asse b. B 1a. r) bipennem B 1b. 2b^{2*}; bippennam B 2a¹; bipinnam B 2a². s) q. e. f. om. B 1b. t) franciscam A 1b; et om. A 2. B 1a. 2a¹. 2. b¹. u) Construatur e. B 2c¹. v) auxiliante B 2a¹. w) revertimus B 2a¹. 2. x) ac add. B 1b; populum B 1b. 2a¹; populusque B 2b^{2*}; populumque B 2c¹.

1) omnibus pro p. F. Greg. 2) De ecclesia S. Petri vel SS. Apostolorum Parisiensis Chlodoveo et Chrodechilde constructa v. Greg. II, 43, IV, 1; infra c. 19.

A.

B.

Greg. 11, 37. Francorum Pectavis dirigit^a; ibi enim tunc^a Alaricus rex^b Gothorum commorabatur. Multa pars^c hostium per terreturium^d Toronicum^e transiebat^f. Precepit autem rex pro reverentia sancti^g Martini, nihil^h aliud nisi herbamⁱ presumerent ad eorum equos sustentandum^k. Direxit^l itaque nuncios^m rex ad beati Martini basilicam cum muneribus multis et equo suo velocissimo, quemⁿ rex amabat plurimum, et ait: 'Ite et^o forsitan^p aliquid victoriae^q et sancto sermone accipiatis^r ab scripturis sanctis'. Tunc, datis muneribus nunciis, dixit: 'Si tu, Domine, adiutor mihi es et^r gentem hanc incredulam tibi meis^s manibus tradideris, in^l ingressu sancti Martini dignatus esto mihi revelare, ut sciam, si propitius mihi^u sis, famulo tuo'. Venientibus autem pueris ad^v beati Martini ecclesiam, cumque ad ipsa limina^w pervenissent, ⁱprimicerius^x ecclesiae hanc^y antephonam^z inposuit, dicens^a: *Precinxisti me, Domine, virtutem^b ad bellum, subplantasti^c insurgentes in me subtus me et^d inimicorum meorum dedisti mihi dorsum et odientes me disperdedisti. Quod^e psallentium ut audierunt, Domino gratias agentes, dimisso^f ibi equos^g regis et alia munera multa, cum letitia et exultatione nunciaverunt rege. Cum venisset autem rex ad fluvium Vincenna^h cum exercitu suo, in quoⁱ loco eum^k vadare^l de-*

* direxit

* erbaⁱ

* l. introissent, pr.

Cap. 17. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 17. a) cunc A 2. b) G. r. A 3β³. *β²; Gutorum B 2a¹. b¹. c) etiam add. A 3a¹. b. β³. *β². d) teraturium corr. terretur. B 2a¹; terraturium B 2b¹. e) Toronicum A 2. B 2b¹; Torin- 35 gorum corr. Toronecum B 2a¹; Toronorum B 2a². f) transiebant A 2. B 1a. g) ac (hac B 1a) beatissimi add. B 1a. b. 2b^{2**}; beatissimi pro s. B 2c¹. h) non B 1a; ut nihil B 1b. i) ita B 1a. 2a¹. k) sustinendum B 2b¹. l) dixit B 2a¹. m) rex nunt(c)ius B 2b¹. 2^{**}. n) quam B 2a¹. b^{2**}. o) om. B 2a¹. b^{2**}. c¹. p) et forsitan et A 3b; et forsitate A 3β³. *β²; in marg. add.: forsitate est teutonicum verbum, id est inquire (vocabulum corruptum cum Germ. 'forschet' com- 40 paravit) A 3*β². q) et accipiatis omnia a s. A 3β³. *β²; ab scr. s. T. d. om. B 2b¹ (in marg. m. aequali add. a::: aulā). r) et g. h. i. om. B 2b¹. s) man. meis A 3β³. *β². t) om. B 2a¹. 2; ingressus B 1b; ingressus B 2a¹. 2; ingressum B 2b¹; in i. om. B 2b^{2**}. u) om. B 2a². v) a B 2a¹. w) lumina B 2a¹. x) primicerius B 2a¹; primiciarius B 2b¹. y) om. B 1b. 2b^{2**}. z) antefonam A 2. B 2a¹ (e corr.); antifonam B 2b¹. a) om. B 2b¹. 2^{**}. b) virtute A 2. 3a¹. B 1b. 2b¹. c¹; 45 virtutum B 2a¹. c) subplasti A 2. d) om. A 3b. B 1a. 2a². b^{2**}. e) Quem psalmi versiculum ut A 3b. β³. *β²; ps. voces ut B 2c¹. f) demisso B 2a¹. b¹. g) r. e. A 3β³. *β². h) Vincennam B 1a. b. 2a¹. c¹; Vicena::: cū exercito B 2b¹. i) co A 2; l. q. B 1a. b. k) eam A 1c. B 1a. b; om. A 3a¹. B 2a². l) vadere A 3a¹. B 2a¹; unad. semper B 1a. b; transire Greg.

1) Supple ex Greg.: auspiciam ab acde sancta suscipitis.

A.

B.

Greg. II, 37.

peret, non inveniebat^a; inundaverat^b
 enim a multitudine pluviarum. Depreca-
 usque^c Dominum, ut ei vadum ostenderet,
 nocte illa^d fuit^e. Mane autem facto, cer-
 vicia mire^f magnitudinis^g ante eos^h Domini
 nutuⁱ precedente, vadum ostendit,
 illaque^k vadante, populusque^l sequens
 vadavit. Veniente autem rege apud^m Pecta-
 visⁿ, dum procul ab ecclesia sancti^o
 Hilarii tenturia fixisset^p, ea^p nocte farus
 ignea ex ea visus est exisse^q. Appa-
 ruit nempe super ipsa tenturia in
 auxilio^r Chlodovecho rege cum^s
 virtute beati Hilarii. Precepit autem
 rex hoste^t suo, ut nec cybo^u nec
 nullo^v stipendio de ipso paygo tol-
 lerent nec *nulla^w spolia. Chlodoveus
 autem rex^x cum Alarico rege Gothorum in
 campo Vogladinse^y super fluvium Clinno¹
 miliario decimo ab urbe Pectava. Illisque
 inter se compugnantibus^z, Gothi cum
 rege suo nimis^a conlesi^b, terga verterunt.
 Chlodoveus, sicut solebat, victor extitit.
 Cumque Alaricum interficeret^c, duo Gothi^t
 eum^d contis^e eum ex adverso^f in latera
 feriant^g, sed propter luricam, qua^h in-
 lutus erat, eumⁱ non livoraverunt^{k. 2}.

*t. nulla que

†) Ubi Clodoveus cum rege Gothiae fugato pugnans victor extitit *in marg. add. B 1a.*

Cap. 17. A 1a. b. 2. 3a¹. b. 3³. *3². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 17. a) unadum *add. B 1b.* b) i. e. a m. p. *om. A 33³. *3².* c) Deprecansque (que *om. A 2. 3*3²*) A 33³. *3². B 2b^{2**}; Deprecabaturque B 2a². d) ibi *add. A 3*3². B 2a². c¹*; illa *repetit B 1a.* e) *om. A 1b. B 1b. 2b¹.* f) *superscr. B 2a¹; om. B 2a².* g) *apparente et add. A 33³. *3².* h) *hos A 2; os, superscr. e B 1b; . . s B 2b¹.* i) *natum corr. nutum B 2a¹; precedebat B 2b¹.* k) i. q. v. *om. B 1b.* l) *populoque sequ.: (atramento alio corr. sequente) B 1a; populoque sequente B 1b; populus (corr. populus) que sequensque (expunct. que) B 2a¹.* m) *om. A 3a¹.* n) *P. civitate B 2a²; urbem Pict. B 2c¹.* o) *om. A 3a¹; Hel. semper B 1a; Elar. semper B 2a¹. 2. b¹.* p) *ficissent B 1a; fixissent B 1b. 2b^{2**}; finxisset B 2a¹; ea om. B 1a. b; et a n. B 2a¹ (ubi et expunct.). 2a².* q) *exire B 1a. b; ex ipse (corr. ipsa) B 2a².* r) *sic A 2. 3. B 1. 2b^{2**}. c¹*; *auxilium rell.* s) *c. v. om. B 2a¹.* t) *omni exercitu Greg.* u) *cybum A 3b; ibi B 1a. b cum Greg.* v) *ullo A 1b.* w) *n. ulla A 3. B 2c¹; nullaeque B 1b.* x) *pugnavit h. l. add. B 2b^{2**}; post Gothorum add. congressus est A 1c. c¹, add. bellum iniit A 33³. *3²; post Pectava in marg. m. al. add. commisit A 1b, add. cepit pugnare B 1b, add. bellum commisit B 2c¹; convenit post P. e Gregorio suppleus.* y) *Voglatlinse A 3a¹; Voeladinense B 1a; Vero da dininse B 1b; Volglandinse corr. Voelandinse B 2a¹; Voeladiense B 2b^{2**}; Vadindense B 2c¹.* z) *pugnantis B 2b¹; pugnantibus B 2b^{2**}.* a) *om. A 1c. 33³. *3².* b) *om. A 33³. *3²*; *lesi B 1a. b. 2c¹.* c) *interfecit B 2a¹. 2. b¹.* d) *c. c. om. B 2b^{2**}.* e) *conctis A 2.* f) *adversa parte in l. B 1b.* g) *feriuntur B 2a¹.* h) *quam B 1a.* i) *eum n. om. B 2a².* k) *ita A 1. 2. 3. B 1a. b; liberaverunt B 2a¹; liberavit B 2a²; libraverunt (in marg. m. saec. XVI. add. livoraverunt) B 2b¹; vulneraverunt B 2b^{2**} et 2c¹ (ubi un et huc in litura scr.).*

1) *Le Clain; cf. Longnon, 'Géographie de la Gaule' p. 161.*

2) *ne periret, exemptus est*

A.

B.

Greg. II. 37. Dominus autem adiuuabat^a eum in cunctis quae agebat. Maximus autem tunc ibi Arvernorum^b populus, qui cum Apollonare^c duce ibi venerat, corruit in gladio Francorum cum^d multis senatoribus. De hac pugna Amalricus evasit^e per fugam, filius Alarici; in Hispaniis regnum patris sui sagaciter recepit^f. Chlodoveus autem^g Theuderico, filio suo, per Albiensem et Rotinus civitatem et ad Arvernum^h dirigitⁱ. Qui pergens^k omnesque urbes illas^l a finibus Gothorum^m usque Burgundiam subiugavit et in potestate patris sui restituit. Regnavit igiturⁿ Alaricus annis 12°. Chlodoveus quoque *Burdigalensem^p civitatem totum hyemem^q resedit^r; thesauros vero plurimos Alarici regis de Tolosa abstulit^t. Omnesque^s urbes illas accipiens, Ecolosinam^t civitatem veniens, tantam gratiam ei Dominus contulit, ut in eius adventu *muri^u eius corruerent^v. Interfectis^w Gothis^{††}, qui ibidem erant, ipsam urbem adprehendit, omnem^x terram illam *subiugavit. In Sanctonico^y vel Burdigalinse^z Francos precepit *manere ad Gothorum gentem^b delendam. Deinde

* apud *add.*

* adventum

* subiugata.

* m. p.^a

- †) circuiensque vicina loca, in Caturcinio in loco qui Iunantus¹ dicitur monasterium in honore beati Martini construxit et ob amorem ipsius confessoris maxumis honoribus ac diversis thesauris abundantissime ditavit *add. cod. Paris. nr. 5926. Ademari.* 30
- ††) Clodoveus Gothorum gentem sibi subiugavit *in marg. add. B 1a.*

Cap. 17. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 17. a) in c. a. e. A 3β³. *β²; adiuuabit B 1a. b) Alvern. B 1a. b (*corr.*); Alavern. B 2b^{2**}. c) Apollonorum uce (?) *corr.* Apollonare d. A 2. d) c. m. s. De h. p. *om.* B 2c¹. e) A. f. Alarici p. f. e. B 1a. b. f) recipit B 1a; percepit B 1b. g) *om.* A 3a¹. h) et adruennum B 1a; et aruennum B 1b; et ad uernum B 2a¹. 2. b¹; (*et om.*) ad Alavernum B 2b^{2**}; et Arvernum B 2c¹. i) rediit B 2a¹. k) pergit B 2a¹. 2. l) *om.* B 2b¹. m) Toringorum B 1a; Toringorum (*expunct. prius r et superscr. m. al.* vel Gotorum) B 1b. n) Regnavitque A. B 2a². o) *ita codd.* B Greg. p) Burgundial. A 1c. B 1b; Burdalensem B 2a¹; Burgundalinse B 2a²; Burgundiam gallensem B 2b¹. q) hyems B 1b. r) sedit A 3b; consedit A 3*β²; residens B 1b. s) o. q. u. i. a. *om.* B 2a¹; 40 omniaque urbis B 2a². t) et Tolosam B 2a¹. 2; et ulissimam B 2b^{2**}. u) a. eius m. civitatis c. A 3β³. *β²; a. m. civitatis c. B 2c¹. v) corruunt B 1a (*non B 1b*); corruerunt B 2a¹. b¹. w) exclusis Greg. x) que *add.* A 1c. c^{*}. 3β³. *β²; q) (*postea corr.* q:) *add.* B 1b; omne terra illa B 2a¹. y) Scantonico A 2; Scantonico A 3β³. *β²; Sanctoneo B 1a; Scōneo B 1b; Santonco B 2a¹. z) Burgundigalinse A 1b; Burgundialense B 1b; Burgalense, *superscr. di* B 2a¹; Burdalense B 2a²; Burgudigalense B 2b¹. a) recepit B 2a¹. b) gente B 1a. 45

Greg. Cf. Aethicus ed. Wuttke p. 25: sagittae eis nocere nec livorare (*al. laedere*) valeant. Livorare est livores inferre; cf. Ducange ed. Favre V, p. 130. 1) 'La vallée de Zunault'; cf. SS. IV, p. 115. 2) De hoc loco v. Junghans l. l. p. 87.

A.

Toronis civitate^a reversus, multa munera basilicae beati Martini tribuit. Equo vero, quem antea ad^b ipsam ecclesiam transmisserat^c, ad^d illos matricularios datis centum solidis^e pro ipso equo, ut^f eum reciperet^g. Quibus datis^h, equus illeⁱ nullatenus^k movit. At ille ait: 'Date aliis^l centum solidis'. Cumque^m aliosⁿ centum solidis dedissent, statim ipse equus solutus^o abiitⁿ. Tunc cum laetitia rex ait: 'Vere beatus Martinus bonus^o est in auxilio et parus^p.[†] in negotio'. Ab Anastasio^q imperatore codicellus^r accepit Chlodoveus rex^s pro consulatu^t, tuneca blatea^t indutus rex in basilica beati Martini^u, corona aurea in capite suo^v. Ascenso equo, aurum et argentum in atrium, quod est inter^w civitatem et ecclesiam beati Martini, presente populo manu propria aspersit^x atque voluntate benignissima^x dispensavit. Ab ea die tamquam consul^y aut augustus est appellatus. De Toronis autem^z egressus, Parisius civitate veniens, ibi sedem regni sui constituit.

18.^a Deinde commotus contra Ragnacharium^b, parentem suum. Erat autem ipse Ragnacharius apud Camaracum civitatem effrenis^c in luxoria. Habebat quoque^d consiliarium nomine^e Faronem^e simile spurcicia intulentum. Cum^g aliquid muneris^h aut cybi defertiⁱ essent, dicebat^k: 'Sint^l ista mihi et meo consiliario^m Farone^m'.

†) Tempore Anastasii Romani imperatoris hec facta esse *in marg. add. B 1a.*

*Capp. 17. 18. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

*Cap. 17. a) om. B 1a. b. b) t. ad i. e. A 3β³. *β². c) transmitit B 1a. b (ubi a pro ad); 2c¹ ita pergit: tr., recipere cupiens, matriculariis pro eo centum solidos dare precepit. Quibus d. t. illis matriculariis B 2a². e) solidus corr. solidos B 2a¹. f) et B 2a¹. g) misit a/d. A 3β³. *β²; quibus, om. q A 2. h) om. B 2b¹. i) om. B 2b¹. k) moveri n. potuit A 3β³. *β². l) illos, superscr. aliis B 2a¹. m) que om. A 1b. n) Cumque h(a)ec d., equus ille solutus (solitus A 3a¹. B 1b. 2a¹) movit B 1a. b; alius solidus (s. om. A 3β³. *β²) 100 d. B 2a¹. o) est b. B 2b¹. p) est add. B 2b¹; aux. sed gravis in n. B 2c¹. q) Athanasio A 3b. r) codicellum B 1b. 2b^{2**}; codice lo a. B 2b¹. s) om. A 3β³. *β². t) pro consulatus honore. Tunc t. A 3β³. *β²; pro consultu tunica onicam B 2b¹) B 1a. b; platea B 1a. b. 2a². b¹. c¹. u) M. confessoris c. B 2c¹. v) gestans add. A 3β³. *β²; habens add. B 2c¹. w) intra civitate et ecclesia B 2b¹; intrinsecus ecclesie b. M. ad populum distribuit, manu p. B 2b^{2**}. x) benigna A 3b. β³. *β². y) aug. aut c. A 3β³. *β²; solus B 2a¹ (ubi superscr. con). 2a². z) urbe add. B 2c¹.*

*Cap. 18. a) ab h. l. numeros om. A 2. b) comm. parenti suo (parente suo B 1a. 2b¹) Ragnachario B 2b^{2**}. c) effrenis A 2. B 2a¹. d) autem B 2a². e) Faronem B 1b; Faraonem B 2a¹; Ragnacharium, ut infra, B 2a². b¹. c¹. f) ita B 1a. 2a¹. g) Cumque B 2b¹. h) om. B 1a; superscr. B 1b. i) deferendum esset (esse A 3β³. *β²) A 3β³. *β²; essent deferti B 1a. k) dicebat A 2. l) Sunt B 1a. b.*

B.

Greg. II, 37.

ib. II, 38.

* sparsit

ib. II, 42.

* nomen^f

* F. c.

A.

B.

Greg. II. 42. Pro qua causa^a indignati Franci, qui erant cum eo, consentiebant^b Chlodoveo, commoventes eum adversus^c Ragnachario. Datisque eis Chlodoveus pro^d hac causa balteis et armellis^e adsimilatis de auro, — sed deintus aeramen^{f. 1} et cobrium^g *erat^g deauratum sub doloⁱ factum, — pro munere laudibus^k Ragnacharii^l, qualiter^m super ipsum invitarent eum. Commotoⁿ Chlodoveus exercitu contra Ragnacharium, parentem^o suum, misit Ragnacharius speculatores ad^p cognoscendum^q, interrogans^r, cuius esset hostis maior. Qui responderunt, mentientes^s: 'Tibi^s est fortior et tuo Farone consiliario'. Venientes autem Chlodoveus et Ragnacharius ad pugnam fortiterque^t inter se proeliantes, Ragnacharius caesum^u cernens exercitum suum, fugire^v nititur, sed ab *ipsis traditoribus comprehensus, legatis^w a tergo manibus, una cum Ricchario^x, fratre suo, Chlodoveo *presentantur. Cui dixit^y Chlodoveus: 'Quar^a humiliasti gentem nostram, ut te^b vincere permetteres^c? Nonne^c melius *tibi fuerat^e mori?' Et elevata^f bipenne in caput eius defixit, et mortuus est. Conversus^g ad fratrem suum^{*}, ait: 'Si^h tu solacium fratriⁱ tuo prebuisses, ille legatus non fuisset'. Similiter et^k ipsum in^l capite percussum interfecit^m, et mortuus est. Post mortem eorum cognoscentⁿ traditores eorum, aurum, quod a Chlodoveo acceperant^o, esse viciatum; dixerunt^p hoc rege. Rex

Cap. 18. A 1a. b. 2. 3a¹. b. 3³. *3². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 18. a) causi B 2a¹. b) consentiebantur B 1a; C. c. A 33³. *3². c) contra A 3b. 3³. *3². d) pro h. c. Chl. B 2b^{2**}; pro h. c. om. B 2c¹. e) armillas B 2a². b¹. f) eramentum A 33³. *3²; aramen B 2a¹; aereum Greg. g) erant B 1a. b; om. B 2b¹; deaurati B 1a. h) ita B 1a. b. 2a¹. c¹. i) dolum B 2a¹; dolu B 2b¹; facti B 1b. k) laudibus A 1c. B 1a. 2b^{2**}; consiliariis B 2c¹. l) Ragnehario B 2a¹. b¹; Ragneario corr. Regneario B 2a². m) dedit q. s. i. commoverent eum et invit. A 33³. *3². n) Quomodo B 1a; Commotus B 2b¹. 2^{**}. o) parente suo B 1a. p) deest B 1a. q) exercitum Chlodobei add. B 2b^{2**}. r) om. B 1a. s) om. B 2b¹; m. ibi A 2. t) fortiterque (fortiter qui B 2a¹) i. (in B 1a) se compugnantibus adque pr(a)eliantibus B 1a. b. u) lesum B 2b¹. 2^{**}. v) f. n. om. B 2b^{2**}. w) ligatis ergo m. B 2a². x) Regnachario A 3a¹; Ragnaehario B 2a¹; Rihario B 2a². y) Clod d. B 1a. b. z) praesentatus B 2a¹; praesentantur B 2a². a) Cui humiliastis B 1a. 45 b) om. B 1a; v. te B 1b; ut eum v. B 2a¹. c) Non A 3a¹. d) permisisti B 2a². e) fuit B 2a¹. 2. f) elevatam bipennem B 1a. b; elevatam securem Greg. g) autem add. A 1c. B 1a. b. 2a²; est. Et conv. B 2b¹. h) Si — fuisset om. B 2b^{2**}. i) pr. f. tuo B 2b¹. k) om. B 1b. 2c¹. l) in c. om. B 1a. b (ubi ipso percusso). m) interfecit A 2. B 2a¹. b¹. c¹; interfectus B 1b. n) cognoscentes A 1b; cognoscunt B 1b; cognoscentes B 2c¹. o) acceperunt A 33³. *3². B 2b¹; a C. esse v. (adul- 50 terum Greg.) quam acceperunt B 1a. p) d. a rege B 1a; et direxerunt ad regem B 1b.

1) Pro aere accipitur; cf. Ducange ed. Favre I, p. 118.

*cubrum^h

*ad

*presentatur^z.*permitteris^d? *t. m.

*f. eius, a.

A.

respondens^a, dixit eis: 'Merito tale auro debet accipere, qui dominum suum ad mortem^b tradidit^b. Sufficiat vobis vitam tantomodo^c habere concessam^d, ne inter^e tormenta deficiatis^f'. Illi haec audientes, gratiam et vitam solomodo^g optantes habere^h adeptam cupiebant, sibiⁱ sufficere dicentesⁱ. Fuerunt autem supradicto Ragnachario parentes; quorum^k frater Rignemiris nomine apud Cinnomannis civitate, iubente^l Chlodoveo rege, interfectus est. Quibus mortuis^m vel ^{*}peremptis, omnem regnum eorum et thesauros Chlodoveus accepit, interfectisque multis^o et magnis regibus vel parentibus suis[†].

19. Post haec omnia^a mortuus est Chlodoveus rex in pace et sepultus est in basilica sancti Petri¹ apostoli^b, quam ipse^c vel regina sua aedificaverant^{d.††}. Mortuus^e est autem^e anno quinto, postquam² cum Alarico rege^f Gothorum pugnavit. Regnavit quoque^g simul annis 30. A transitu sancti Martini usque ad^h transitum Chlodovechi regis fueruntⁱ anni^k cen-

* m.ⁿ, p.

Greg. II, 42.

ib. II, 43.

†) De potentia igitur magnitudinis tanti viri, regis scilicet Chlodovei (!), de regnis ab eo subiugatis, de regibus quos interemit, de gentibus quas tributarias fecit, qualis fuit ante baptismum, quomodo, inspirante Deo, baptizatus est, qualis fuit post baptismum, quot monasteria construxit, quot predia ornamenta eisdem monasteriis distribuit, nemo potest recordari *m. s. XIII. add. A 3a¹*.

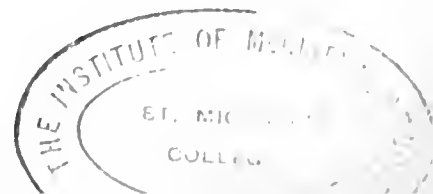
††) Clodoveus quintus rex Francorum cum solus Francis 30 annis imperasset, mortuus est in pace, relinquens filios *in marg. add. B 1a*.

*Cap. 18. 19. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

*Cap. 18. a) respondit B 1a. b (ubi et add.). 2b^{2**}. b) morte B 2a¹; tradet B 2a¹. b¹. 2^{**}. c) v. tantummodo A 2. B 2a¹. b¹. c¹; tantummodo v. A 3*β². B 1a. b. d) concessa B 2a¹. e) in tormenta A 2 (corr. inter t.). 3a¹. B 1a. 2a²; ne — deficiatis om. B 2b^{2**}. f) deficiant B 2b¹. g) solummodo B 2a¹. b¹. c¹; om. A 3β³. *β²; s. o. h. a. (ademptam B 2a¹) om. B 1b. h) habere, hoc postea cupiebant s. suff. quod acceperant A 3β³. *β²; ad. c. om. B 2a². i) sibi in hoc suff. dicebant B 2a²; ad. cum confusione ad propria reversi sunt. Fuerunt B 2b^{2**}; dic. om. B 2c¹. k) quarum B 2a¹; fratres B 2a¹. b^{2**}. l) a pro i. B 1b. m) mortuus B 1a. b. n) mortuus p. B 1a; m. ac peremptis corr. peremptis) B 1b; m. parentis (parentibus B 2a²; parentes B 2b^{2**}) B 2a¹. 2. b¹. 2^{**}; m. om. B 2c¹. o) m. et m. r. v. p. s. om. B 1a; Interfectisque m. et m. r. v. p. s. om. B 1b.*

*Cap. 19. a) omnino B 2a¹. b) om. A 3β³. *β². B 2b^{2**}. c) ipsa B 2a¹. d) (a)edificaverunt A 3b. β³. *β². B 1b. 2a². b¹. c¹; hedicaverunt B 1a. e) Mortuusque est (c. om. A 3b) B 1b; f) r. G. om. B 2b^{2**}. g) autem A 3β³. *β²; q. s. om. B 1b. h) a transitu Clodoveo (Chlodoveo B 2a¹) B 1a; ad obtu Hlodovei B 1b (ubi r. deest); ad transitu Chlodoveo B 2b¹. i) sunt B 1a. b. k) om. A 3a¹.*

1) in basilica sanctorum apostolorum *Greg. Est eadem ac S. Petri basilica, hodie S. Genesefae dicata; cf. supra c. 17.* 2) post Vogladinse bellum *Greg.*

A.

B.

Greg. II. 43.	tum duodecim. Chrodchildis regina post mortem viri sui Toronis civitate frequenter pergens, ad basilicam beati Martini diutissime ^a commorata ^b , Domino serviebat; Parisius *raro visitabat.	* r. c P.	5
ib. III. 1.	Igitur post mortem ^d Chlodovechi ^e regis hii ^f quattuor filii ^g eius, Theudericus [†] , Chlodomiris, Childebertus et Chlotharius regnum eius inter ^h se dividerunt equaliter. Habebat ⁱ quoque *Theudericus filium nomine* Theudobertum strenuum ^m et utilem, elevatique sunt in magna potentia ⁿ . Amalricus quoque, filius ^o Alarici regis Gothorum, sororem eorum ad ^p coniugium petiit. Quam illi ^{††} *non negantes eum ornamentis ^r optimis ^s , eamque ipse sibi in ^t matrimonium adsumpsit. In illo tempore Dani cum rege suo ^u nomine Chochilaico ^v cum navale hoste per alto mare Gallias *appetent ^w , Theudericus paygo Attoarios ¹ vel alios devastantes atque ^v captivantes, plenas ^z naves de captivis ^{a.†††} alto mare ^b intrantes, rex eorum ad litus maris resedens ^c . Quod cum Theudericus ^d nuntiatum fuisset, Theudobertum, filium suum, cum magno exercitu ^e in illis ^f partibus dirigens. Qui consequens eos, pugnavit cum eis caede magna atque ^g prostra-	*tune ^k add. *nomen ^l	10
ib. III. 3.	sibi in ^t matrimonium adsumpsit. In illo tempore Dani cum rege suo ^u nomine Chochilaico ^v cum navale hoste per alto mare Gallias *appetent ^w , Theudericus paygo Attoarios ¹ vel alios devastantes atque ^v captivantes, plenas ^z naves de captivis ^{a.†††} alto mare ^b intrantes, rex eorum ad litus maris resedens ^c . Quod cum Theudericus ^d nuntiatum fuisset, Theudobertum, filium suum, cum magno exercitu ^e in illis ^f partibus dirigens. Qui consequens eos, pugnavit cum eis caede magna atque ^g prostra-	* ille ^q	15
		* Galeas ^x	20
			25

†) Regnum Clodovei in tetrarchiis divisum esse 3 filiis eius *in marg. add. B 1a.* 30

††) Filia regis Clodovei christiana nupsit Amalrico regi Hispaniensi pagano *in marg. add. B 1a.*

†††) Teoderico partem Gallie versus mare in sortem contigisse *in marg. add. B 1a.*

Cap. 19. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 19. a) diutissimum B 1a. b. b) commemorato B 2a¹; commorabat B 2b^{2**}. c) r. P. v. 35 om. B 1b, at sec. m. P. r. v. ex A in marg. suppl. d) viri sui add. B 1a. b; mortem viri sui hi A 3a¹. e) Clodoveo B 1a; Chlodoveo rege B 2a¹. f) om. B 1a. b; 4 superscr. B 2a¹; om. B 2a². g) filius B 2a². h) i. s. (a)equaliter d. A 3β³. B 1a. b. 2c¹. i) Habebant B 2a¹. k) om. B 1b. l) ita B 1a. 2a¹. m) elegantem Greg. n) potenciam B 2a¹. o) A. f. A 3β³. *β². p) p. ad c. B 1a. b. q) quod illi B 2a². r) duo vel tria vocabula eras. A 1a. s) miserunt add. A 3β³. *β²; 40 o. eam ad illum dirigunt eamque (que om. B 2b¹) i. B 1b. t) om. B 2a¹. u) rege eorum nomen B 1a; rege Gotorum (expunct. et superscr. sec. m. suo) nomine B 1b. v) Chrochilaico A 1b; Chohilaico A 2; Chochelaico A 3a¹; Chochilago B 1a (?); Hlodilago B 1b; Chodilaico B 2a²; Chlochilaico B 2b¹; om. B 2c¹. w) petunt A 3a¹. b. β³. *β²; G. petierunt, Teoderici terram devast. atque B 2c¹. x) ita B 1a. 2a¹. b¹. y) a. c. om. B 2b^{2**}. z) p. n. de c. om. A 1b. a) om. B 2a². b) mares 45 (resedens superscr., sed expunct.) B 2a¹; m. i. r. e. ad l. om. B 2b^{2**}. c) resedere A 1b; erat residens A 3β³. *β². d) n. f. T. A 1c. 3b. e) exercitum B 1a. f) d. in i. p. misit A 3β³. *β². g) (a. om.) prostratus B 2a²; magnaue pr. B 2b^{2**}.

1) pagum unum Greg. De situ pagi Attoariorum cf. SS. I, p. 6 n.

A.

vit, regem^a eorum interfecit*, preda
ullit et in terra sua restituit.

20. In illis^a diebus Chrodchildis
regina cum venisset Parisius†, ait ad filios
uos: 'Non^b me penitet, filii, *vos^c dul-
citer enutrisse^d; precor, indignate iniu-
riam meam et patris mei et matris meae^e
mortem vindicate'. Illi haec audientes, in
terra magna commoti, cum maximo exercitu
Burgundiam petunt^f contra Sisimundum et
Godmarum reges^g, filios^h Gundobado. Tunc
temporis edificabat *Sisimundus rex
monasteriumⁱ sanctorum martyrum^k Agaun-
ensium in Burgundiam, sancti^l Mauricii
cum sociis suis sex milia 600.^m Illi autem
commoveruntⁿ hostem Burgundionum con-
tra Chlodomirem regem et Childebertum
et Chlotharium^o fratres, filios^p Chlodovechi.
Illi inter se compugnantibus^q, fugierunt-
que cesi Burgundiones^{††} cum Godmaro.

B.

*interfecit

Greg. III, 3.

*fili mi, v.

ib. III, 6.

*edificavit

ib. III, 5.

ib. III, 6.

†) civitate et *add. B 2a¹.*

††) *Post Burg 5 versus erasi sunt, ita ut quae sequuntur ad abba in Aurilianis perierint. In litura corrector haec scripsit: (Bur)gundiones cum regibus suis. Ut viderunt autem Burgundiones suos reges sic superatos a Francis, venerunt quidam eorum ad Clodomirem, dicentes ei: 'Servi tui sumus, amodo fideliter tibi serviemus'. Et ea ratione recepit eos. Persequebatur autem rex cum ipsis predictis Burgundionibus Sygismundum regem; qui Sygismundus dum ad Sanctos Agaunenses, quorum tunc edificabat ecclesiam, fugiens pervenisset, reclusit se intra monasterium sanctorum martyrum. Cum hoc denique audisset Clodomiris, persequens eum, stetit a longe; nolebat quippe locum sanctum violare. Convocans itaque suprascriptos Burgundiones dixit eis: 'Si vere vultis consequi gratiam meam, obaudite voluntati meae, quia in hoc cognoscam vestram voluntatem, si feceritis que vobis precipiam. Ite et quocumque modo extrahite dominum vestrum ab ecclesia et ad me eum adducite'. Illi autem abeuntes, miserunt legatum, ei dicentes: 'Veni loqui nobiscum, quia venimus, ut te consolaremur'. Et ille: 'Vado', inquit, 'ad illos, quia melius est, ut ego moriar solus, quam totus pro me pereat populus'. Tali simulatione suasus, venit ad eos et ilico captus est ab eis et ductus ante faciem regis, et inde cum uxore et filiis imperio regis pertrahitur Aurelianus, ibique in carcerem retrudi iussi sunt. Beatus autem Avitus vir sanctus, qui tunc erat abba monachorum in eadem. *Pergit f. 15. prima m.: civitate, deprecabatur A 3a¹.**

*Capp. 19. 20. A 1a. b. 2. 3a¹. b. 3³. *3². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

Cap. 19. a) rege B 2a¹.

*Cap. 20. a) In d. i. C. r. P. c. v. A 33³. *3². b) Nonne me B 2a¹. b^{2**}. c) d. v. A 3a¹.*

*d) enutrire B 1b; enutrissem B 2b¹; nutrisset B 2b^{2**}. e) mei B 1a; m. et m. m. om. B 2b¹; et n. m. om. B 2b^{2**}. f) petiit B 1a. g) regi B 1a; regis B 2a¹. 2. h) filius B 2a¹. i) r. in B. monast. s. A. sancti B 1b. k) martyrium *corr.* martyrum A 1a; om. B 1a. b. l) scilicet M. A 33³. *3²; Maurici B 2a¹. m) milia . de . LX. A 3a¹; VI (ex B 1a) milibus doctorum ad bellum. n) moverunt hoste B 2b¹. o) Chlotharium A 1a. p) filii B 1a; *post* Chl. *add.* regis B 1a. 2b^{2**}. c¹. q) pugnantibus A 3³. B 2b¹.*

A.

B.

Greg. III. c. Sisimundus vero^a dum ad Sanctos^b Agaunos^c fugiret, consequutusque est cum Chlodomiris adprehenditque eum cum uxore^d et filios eorum, captos^e in paygo Aurilianense eos adduxit atque in carcerem retrudi iussit. Beatus autem Avitus, qui erat tunc vir sanctus^f Dei abba in Aurilianis civitate, deprecabatur Chlodomirem^g, ut non occideret eos; sed ille nolebat^h audireⁱ eum. Tunc interfecit^k tam Sisimundo[†] et^l uxorem eius^m et filios eius proiecitque eum *in puteumⁿ in loco qui^o dicitur Colomna vico^p.

5

10

* eos

ib. 21. Post haec iterum commoto exercitu, Chlodomiris in Burgundiam pergens^a contra Godmarum^b. Cumque venissent cum magno^c hoste in paygo Viennense, in loco qui^d dicitur Visoroncia, Godmarus^e, locatis^f gentibus^g, cum Chlodomire proeliaretur, Burgundiones valde conlesih^h, cum Godmaro fugierunt^{††}. Cumqueⁱ eos persequeretur Chlodomiris nimis valde, cucurritque^k antecedens eos^l cum equo veloce^m, in medioⁿ eorum ingressus^o. Qui^p ex adversa^{†††} parte percussus, corruit et^q mortuus est. Quod videntes Franci, nimio dolore et ira commoti, Godmarum persequentes^r exterminant, Burgundiones peremunt,

15

20

25

30

†) Passio Sigismundi regis Burgundiae in marg. add. B 1a.

††) que Burgundiones cum Gotmaro add. B 2a¹. 2.

†††) Mortuus est Gladmirus, filius Clodovei regis Francorum, in marg. add. B 1a.

Capp. 20. 21. A 1a. b. 2. 3a¹. b. 3³. *3². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 20. a) v. d. om. B 2b^{2**}. b) sanctum B 1a; sanctus B 2a¹. c) ita A 2. 3b. 3³ cum 35 Greg.; Agaunenses A 1a. b. c.; Angaunis B 1a; Agaunensium B 1b; Agaunes postea add.? B 2a¹; Agauriis B 2a²; Anganes B 2b^{2**}. d) sua (suo B 1a) add. B 1a. b. e) captosque (sed supra apprehendit) A 33³. *3²; e. in p. A. (Aurilianensium B 1a; Aurelianensium B 1b) captivos (eos om. A 3b) add. B 2b¹. f) sc̄i A 1b. g) Chlodomire A 2. B 2a¹; Clodomiro B 1a; Chlotmire B 2b¹. h) nolebant B 2a¹. i) e. a. A 33³. *3². k) interficit A 1a. b; tam sec. m. suppl. B 2b¹; om. 40 B 2a². c¹. l) quam A 3a¹. 3³. B 1b; quam et A 3b. *3². m) om. A 1c. 33³. *3². B 2b^{2**}. n) puteo A 2. o) que A 2. B 1a. 2b¹; in l. — vico om. B 2c¹. p) voco A 33³. *3².

Cap. 21. a) pergit A 33³. *3²; perrexit B 2c¹. b) Gaudmar. ab h. l. B 1a; Gauimar. ab h. l. (vel Gaumar.) B 1b. c) magna B 2b¹. 2^{**}. d) que B 1a. 2b¹. e) exiit add. A 33³. *3². f) locati B 1b; vocatis B 2b¹; longatis B 2b^{2**}. g) ut add. A 3a¹. 3³. *3². B 1b. 2c¹; et (corr. ut) 45 add. A 3b. h) om. A 1a. b. c. Cf. infra p. 279, l. 3. i) que eos om. B 1b. k) que om. A 1c. 3a¹. 3³. *3². B 2c¹; cucurrit anteceditque B 1a. b; decucurrit qui antec. B 2a². l) suos A 33³. *3²; m) veloci A 2. B 1a. b. 2a¹. c¹; velocissimo B 2b¹. 2^{**}. n) medioque hostium i. A 33³. *3². o) ingressi B 1a. p) que B 2a¹; ex om. B 1a; ingressusque est qui B 2b^{2**}. q) c. mortuusque A 3a¹; et om. B 2a¹. b¹; corruens m. B 2b^{2**}. r) p. e. B. om. B 2a².

50

A.

cunctasque^a regiones vastantes^b, a puero usque ad senem interementes^c, reversi sunt^d. Chlotharius haec audiens, uxorem fratris *sui accepit in^d coniugium Gundecam^f nomine. Filios^g quoque Chlodomire orfanos, Theudovaldo *et Chlodoaldo^h, Chrodchildis regina nutriebat, eosⁱ secum retenens.

22. In^a illo tempore Theudericus et Theudobertus^b, filius^c eius, et Chlotharius rex cum Francorum exercitu^d Renum transeuntes, in Toringam dirigunt contra Ermenfredum regem Toringorum. Haec audientes^e Toringi, fossatos^f fecerunt sub dolo, desuper cooperuerunt^g cispibus. Cumque ad bellum ibidem^h pervenissent, *intellegentes, quod equorum ibidem corruissent, indignati sunt valde. Fugit autem Ermenfredus cum Toringhis usque Onestrudem^k fluvium, illic eum persequentes^l Franci. Ibi^m reparatis viribus contra Francos, tantaⁿ caedis ibi^o fuit de Toringhis, ut ipse fluvius ex eorum cadaveribus^p repletus, Franci super^q eos tamquam per^r pontem transiebant et conculcabant^s. Totamque^t regionem illam vastantes atque^u captivantes, depopulant^v. Ermenfredus per fugam vix lapsus^w, evasit. Franci^x autem^y cum multa preda et spolia^z reversi sunt. Fuerunt enim^a Ermenfredo duo^b fratres

B.

Greg. III, 6.

*fratrie

*Gunthario *add.*

ib. III, 7.

*convenissentⁱ

ib. III, 4.

†) Franci vastaverunt Burgundiam *in marg. add. B 1a.*

*Cap. 21. 22. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

*Cap. 21. a) cunctasque A 2 (corr. cunctasque). B 2a¹. b) devastantes B 2b¹; omnes add. A 3β³. *β². c) ad senem omnes interfecerunt, om. r. s. B 2c¹. d) acc. uxorem B 1a. e) ita B 1a. 2a¹. b¹. f) Gundeveram B 1b; Gundecam B 2a¹. 2. g) f. — retenens om. B 2c¹. h) Chlodoaldo, superscr. Flo B 2a¹; Dodoaldo B 2a². i) eosque A 3b; secum eos A 3β³. *β².*

*Cap. 22. a) om. B 1a. b) om. A 3β³. *β². c) filios A 2. B 2a¹. b¹; f. e. om. B 1a. d) exercitus B 2a¹; exercitum B 2b¹. 2^{**}. e) audiens B 2b¹. f) fossatus A 1b. B 2a¹. b¹; fossas A 1c. 3β³. *β². B 2c¹ cum Greg.; fossatis B 2a². g) cooperuerunt pr. n. A 2; cooperientes B 1b. 2c¹; cooperitos c. B 2b². h) idem A 3β³. *β². i) Franci add. B 2c¹. k) Onerorut(h)am A 3β³. *β²; Onestr. B 1a. 2b². l) persequente Theoderico et Clotario, restiteruntque ibi, r. v. A 3β³. *β². m) Francibus. R. B 1a; p. cum Francis, r. B 1b. n) tante B 1a. o) om. A 1c. B 1a. b. p) esset add. A 3β³. *β²; fuit post r. add. B 1a. q) supra B 2a¹; s. e. F. B 2a². r) t. super pontum B 2b¹. s) eos add. B 1a. t) Totaque regione illa A 2. B 1a. 2a¹. 2. b¹. u) et A 3β³. *β²; a. c. om. A 1a. b. c. v) depopulantes corr. depopulantis B 1b; depopulabant B 2a¹. 2. c¹; om. B 2b². w) l. v. B 1b; elapsus v. e. B 2c¹. x) Frantia B 1a. y) vero B 2b¹. z) habentes add. A 3β³. *β²; ad propria add. B 2c¹. a) autem B 1a. b. 2c¹. b) duos B 2a¹; d. f. E. B 2b¹.*

A.

B.

Greg. III, 8. Baldericus et Bertecharius^a. Post haec iterum Theudericus, data fide Ermenfredo rege^b, Tulbiaco^c civitate ad se eum^d venire fecit. Cumque super^e murum ipsius civitatis^e conloquerentur, compulsus de muro urbis^f ipsius^g†, corruit ad terram et mortuus est; suosque infantes Theudericus^b interficere^l rogavitⁱ.

* supra

5

ib. III, 10. 23. Childebertus quoque cum esset Arvernus civitate^a, misit^b soror eius, uxor Amalrici regis Gothorum, nomen^c puellae^c Chlodchildis^d regina, direxit^e de Hispania nuncios ad^f eum, dicens, quanta mala super^g ipsam insidiaretur^h propter catholicamⁱ fidem. Nam^k eum ad ecclesiam Christi iret orationem facere, stercora^l et multos fetores^m ipse superⁿ eam proiciebat atque eam in tantum verberabat, ut sanguinem inlitum^q sudarium suum fratri^r suo transmisit, dicens: 'Indignate^s, dulcissimi^r fratres^{††}, laborem et iniuriam meam^{†††}, domni^s carissimi^t.††††'. Cum haec audisset^u Childebertus^v, in^v ira magna commotus^w, hostem maximum collegit, in Hispaniam direxit,

10

15

* supra e.ⁿ proiciebant^o, a. in t. eam^p verberabat,

20

* fratre

* rex add.

25

†) Teodericus, filius Clodovei ex concubina, praecipitavit e muro Ermenfridum regem Toringorum duosque eius filios interfecit *in marg. add. B 1a.*

††) mei eutristis et modo vero *add. B 2b^{2**}.*

†††) vindicate *add. B 2b^{2**}.*

30

††††) Childebertus rex pro iniuria sororis suae Hispaniam hostiliter invasit; Amalricum regem interfecit *in marg. add. B 1a.*

*Cap. 22. 23. A 1a. b. 2. 3a¹. b. 3³. *3². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

Cap. 22. a) Bertramnus B 2a². b) om. A 3a¹. c) post Tulpiaco quinque (?) litterae eras. A 2; Tubiaco B 2a¹; Tubiaco B 2a²; Tobiacio B 2b¹. d) ad secum v. B 1a; ad se convenire 35 (sec. m. superscr. eum) B 1b; eum om. B 2a²; c. secum v. B 2c¹. e) civitate conloqueretur B 1a. f) om. B 2b^{2**}. c¹. g) illius B 1a. b (e corr.); om. B 2c¹. h) om. B 2a². i) iussit pro r. B 1b. 2c¹.

*Cap. 23. a) civitatem B 1b. 2b¹. 2^{**}. c¹. b) ad eum add. B 2c¹. c) nomine B 1a. b. 2a². c¹) puella A 2. B 1a. 2a¹. b¹; om. B 2a²; n. — Hispania om. B 2c¹. d) Chlodhilde B 2a¹; Clothilt 40 B 2a²; regine B 2a². e) direxitque in Hispaniam A 33³. *3². f) ad e. om. B 2b^{2**}. c¹. g) supra B 2a¹; ipsa B 1a. b; s. i. om. B 2c¹. h) maritus eius add. A 33³. *3². i) f. c. B 1b. k) om. B 2a²; haec ita coegit B 2c¹: fidem ab Amalrico eiusque subiectis. 'Indignami (superscr. ni)', inquit, 'dulcissimi cet. l) sunt cora et multa B 1a. m) fedoris ipsi B 1a; f. ipsius B 2a¹. n) eum B 2a¹. o) proiciebat B 1b. p) ea verberabant B 1a. 2b¹; verberabat eam B 2a²; (e. om.) verberabant B 2b^{2**}. 45 q) inlitum corr. inlitum B 1b; militum B 2a¹. 2; inlutum B 2b¹. r) f. d. A 3b; dulcissime B 2a¹. 2. s) domne B 2a¹. 2. t) karissimi B 1b. 2b^{2**}; karissime B 2a¹. 2; kar. d. B 2c¹. u) et add., sed expunct. B 2a¹. v) iniuria expunct. et superscr. in ira B 2a¹. w) c. est hoste magna B 2b¹.*

1) *Fius rei Gregorius mentionem nullam fecit.* 2) *Cf. Greg. III, 6 (p. 113, l. 1).*

A.

ugnam^a iniit cum Amalrico^b. Gothi valde
onlesi^c, Amalricus fugam^d vertit, naves
arat ad fugiendum. Cumque *adtingere
onaretur ad ipsas naves, persequutus-
ue est eum exercitus Childeberto. At
lle victum^f se cernens, ad ecclesiam
hristianorum fugire^g nitebatur. Sed ante-
uam ad^h introitum ecclesiae per-
enisset, quidam Francus lancea eum
percussitⁱ, mortuusque^k est ibi. Tunc
hildebertus Hispaniam^l devastans, Tulle-
um^m urbem ingressus, thesaurosⁿ magnos
de abstullit^t; una^o cum sorore sua^p
eversus est. Sed nescio quo periculo
minente, languore^q in ipso itinere^r
ortua est. Parisius deportata, in basilica
ncti Petri^s iuxta patrem suum sepulta
st. Childebertus vero inter reliquos thesauros
inisteria ecclesiarum^t detullit: de vasis Salo-
onis³ preciosissimis *sexaginta calices^u,
uindecim patenas, viginti^v capsas euangelio-
um ex auro purissimo gemmario⁴ opere
elatas^w, pulchre ornatas. Ille^x vero
oluit ea confringere totaque per eccle-
ias dispensavit, distribuens cuncta^y
eclesiis.

24. In illis^a diebus Chrodchildis regina
um Parisius resederet, vidensque Childe-
bertus rex^b, quod filios *fratris^c sui senioris^d
hlodomire prefata regina, mater ipsius,

†) Childebertus rex cum sorore sua repatriavit *in marg. add. B 1a.*

*Capp. 23. 24. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

*Cap. 23. a) que add. A 3β³. *β². b) Alarico A 1c. B 2a¹. 2; rege add. A 3β³; regem add. 1a; A. rege Gotorum v. B 1b. c) lesi B 1a. b. d) A. in f. vertitur navesque A 3β³. *β²; fuga 1a. 2b¹; in f. B 2a²; et A. in f. vertentes n. paraverunt B 2c¹. e) que om. B 1b; enm autem Amalricus n. B 2c¹. f) vincum B 1a. 2b². g) figire A 2; fugiens, om. n. B 2b¹. h) om. 2a¹. b¹. i) percussus B 1a. k) et mortuus A 3b. β³. *β². B 2c¹. l) Hispania A 2. B 1a. 2a¹; ania B 2b¹. m) Tolletum B 1a. 2a¹. 2; Toletum B 1b. 2b¹. c¹; u. om. B 2b¹. n) thesaurum magnum B 1a. b. 2b². o) u. e. m. rec. in litura scr. A 1a. p) et add. A 3β³. *β²; ad propria ad. B 2c¹. q) om. B 1a. b. r) iter A 1b. B 1a. 2a¹. b¹. 2^{**}. s) P. est humata (h. e. 3*β³) i. p. A 3β³. *β². t) ecclesiae B 2a². u) et add. B 1a; L pro quindecim B 2b¹. 30 A 3β³. *β²; om. B 2c¹. w) eclatus A 3a¹; om. B 2a²; pulchra B 1a; ac p. B 1b. x) Sed e A 3a¹. y) per add. B 1a. b.*

*Cap. 24. a) d. illis A 3β³. *β². b) om. B 2a². c) fratri suo B 2a¹. d) seniores A 1b. 2a¹. 2; seniore B 1a.*

1) Toledo. Quod num Childebertus ingressus sit, valde dubium est. 2) Cf. supra c. 19. nec om. Greg. 3) De tabula Salomonis v. supra, p. 74, l. 48. 4) ac gemmis prae-osis ornatas Greg.

B.

*Cumque^e navem a. c., p.

Greg. III,
10.

*preciosissima

ib. III. 18.

*filius

A.

B.

Greg. III,
18.

enutriret et nimis^a eos diligeret, cogitans, quod reges eos^b facere^c cogitaret, dixit Chlothario, fratri *suo: 'Mater nostra filios fratris^d nostri secum retinet^e et tenere^f diligit eosque in regno fratris^g nostri vult elevare. Consilio accepto, pertractare debemus, quid de eis faciamus, aut^h totundamusⁱ eos aut interficiamus regnumque fratris nostri, patris^k eorum, inter nos dividamus'. Miserunt autem ad reginam Parisius^l Archadium^l nobilem virum, industrium^m, dolose dicentes: 'Dic matriⁿ nostrae, ut mittat ad nos filios fratris nostri, nepotes^o nostros, ut eos^p reges constituamus'. At^q illa credens, hoc verum esse, gaudens ipsos^r eis transmisit. At illi *statim remiserunt^s Archadium ad reginam, dicentes: 'Haec sunt forcipes^t, et ecce^u! gladius. Sic mandant filii tui, si vis *tundere aut gladium peremere'. Illa vero pre nimio^v dolore et amaritudine^w cordis cum lacrimis ait: 'Satis undique^x me angustiae^y compremunt. Si regnare^z non debent, quid^a mihi eos enutrisse^b fuit^b? Eis^c melius est^d mori quam tundere'. At ille renunciavit eis *falsum, dicens: 'Sic² dicit regina[†], mallet^e eos *occidere quam totundere^f'. Nec mora etiam adprehendit

*fratre

5

10

15

*ille

20

*eos add.

25

*dolose add.

*o. e.

30

†) mater vestra add. B 2b^{2**}.Cap. 24. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 24. a) etenim his eos B 1a; et n. e. d. om. B 2b^{2**}. b) eorum B 1a. c) faceret cogitare B 1a; vellit (corr. vellet) f. B 2a². d) fratres A 2. B 2a¹. b¹. e) retenet A 2. B 2a¹. f) om. B 1a; et nimis eos d. B 1b. g) patris A 1c. B 1b; fratri A 2; fratres B 2a¹. h) aut — 35 interfic. desunt B 2c¹. i) tundamus B 2a¹. 2. k) p. (pares B 2a¹; paris B 2a²) e. om. A 3β³. *β²; r. q. patris nostri inter nos fratres div. B 1a; r. q. patris nostri nos fratres i. n. d. B 2c¹. l) Parisius B 1a. m) industrium A 2; industrinum corr. industrium B 2a¹. n) mater nostra B 2a¹. o) n. n. om. B 2c¹. p) r. e. A 3β³. *β². q) om. B 2b¹. r) eos ipsis A 3β³. *β²; ipsosecus sec. m. corr. ipsos eis B 2a¹; eos illis B 2a². s) semiserunt B 2a¹. t) forcipes A 1b. B 2b¹; forvices B 1a; 40 artifices B 2a¹. 2; corr. forcipes B 2a¹; forcipe Greg. u) haec pro ecce B 1a. v) nimia B 2a¹. b¹. w) amaritudinem B 2a¹. x) me u. B 1a. y) c. a. A 2; dolore(s) pro a. B 1b; angustiae B 2a¹. z) n. d. r. B 1a. b. a) quod B 1a. b. b) enutrivit B 1a; innutrisse corr. enutrisse B 2a¹; nutrisse B 2a²; mihi profuit enutrisse eos m. B 2b^{2**}; mihi prodest eos enutrisse? B 2c¹; fuis A 2. c) enim pro eis B 1a. b. d) om. A 1a. b. c cum B (praeter B 2b^{2**}); est enim eis m. B 2c¹. e) r., quia 45 malit A 3β³. *β²; mallet B 2a¹. b¹; mallit B 2a². f) ita A 1b. B 1a; prima syllaba (tu? A 1a; to A 2) cras. A 1a. 2; tundere B 2a¹ (corr.). 2a². b¹. 2^{**}.

1) Archadii legati Gregorius h. l. non meminit. 2) 'Favente regina opus coeptum perficite; ipsa enim vult explere consilium vestrum' Greg.

A.

Chlotharius puerum seniore, proiecit^a in terram^b, defixit^c cultrum^{c*} in ascella^d eius[†]. Qui transverberatus, statim mortuus est. Frater quoque eius iunior, cum hoc vidisset, proiecit se ad pedes Childeberti^e, precens^f flendo: 'Succurre mihi^g, piissime mater, ne et^h ego peream, sicut frater meus'. Tuncⁱ Childebertus commotus lacrimis, ait: 'Obsecro te, dulcissime frater, ut huius vita tua^k largitate^l mihi^m concedere iubeas, etⁿ quantumcunque^{*} volueris, pro hoc dabo tibi'. At^{n*} ille in ira succensus^o, ait^p: 'Aut^q eice eum a^r te, aut certe pro eo morieris. Tu es qui hoc malum^s consilium perpetrasti, et modo^t tu vis liberare eum?' Haec audiens Childebertus, proiecit eum a se. Chlotharius quoque elisit^u eum in terra, defixit in ascella^v cultro, interfecit^{*} eum, sicut patrem eius, et^w pueros^{*} eorum nutricios^x similiter iugulavit^{y*}; ascensisque equitibus, abscessit^z. Regina quoque haec audiens, tum^a nimio merore attrita^b, compositis^c corpusculis eorum, cum magno psallentio^d et immenso^e luctu Parisius^l deportata^f corpuscola^{f*} eorum sepelivit. Quorum unus erat decim annorum et^g alius septem. Tertius vero^h Chlodovaldusⁱ effugit et per auxilium puerorum fortium^l liberatus est.

B.

Greg. III,
18.

* quantum v.

* interfecit

* pueris^y e. nutricius* ad basilicam sancti Petri^l add.* v. nomen C. effugit^k

†) Rem a saeculis inauditam, pueros regios a patruo crudeli morte preceptos *in marg.*
add. B 1a.

Cap. 24. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2** . c¹.

Cap. 24. a) que add. A 3β³. *β². B 1b. b) in terra A 3a¹. B 1a; ad t. B 2a¹. 2. b¹. 2** . c¹.
c) defixit, eras. n. A 2; que add. B 1b; et d. A 3β³. *β²; ac d. B 2c¹. e*) ultrum B 1a; gladium B 1b.
d) ascellas A 3β³. *β²; ascellam B 1a. 2a¹. b¹. e) Childeberto B 2a¹. 2b¹. 2** . f) f. d. A 3a¹. β³. *β².
g) om. B 2b¹. h) om. B 2a¹; nec et B 2a². i) unc pr. m. A 2; om. B 2a¹. 2. k) om. B 1a. b;
l) isti (huic B 2c¹) vitam conc. digneris, et q. B 2(a²). c¹. l) largitatem B 2a¹. m) om. B 1a; taa
n) corr. tua) pro m. B 1b. n) om. B 1a. n*) Et A 2. o) commotus B 1a; conmotus B 1b. p) ad
q) unc add. A 1b. q) Tu: A 2; ad eum pro aut B 2a¹; aut om. B 2b²**. r) ad B 1a. s) e. m.
t) 1c. 3a¹. t) et tu v. l. e. modo B 2a¹. 2. u) q. et eum el. A 3β³. *β²; proiecit pro e. B 2a².
v) accessa A 2; d. eum in secalla B 1a; defixit in a. B 2b¹. 2** ; in latere Greg. w) superscr. A 2.
x) eorum iterant A 3b. β³. *β²; pueros cum nutriciis Greg. y) ita B 1a. 2a¹. y*) in add. B 2a¹.
z) abscesserunt B 1a; discessit B 2b¹. a) com A 2. b) attrita B 2a¹; constricta, cum immenso l.,
c. ad basil. B 2c¹. c) cumpositus B 2a¹; feretro c Greg. suppleas. d) m. psallentium choro et i.
e) 3b. β³. *β²; silentio B 1a. 2a². e) immense B 1a; immense B 2a². b¹. f) deportat et c. B 1a;
g) deportavit et c. B 1b; deportans B 2c¹. f*) e. c. A 3β³. *β²; e. e. om. B 2c¹. g) om. B 1a. b. 2c¹.
h) om. A 3a¹. i) ita A 1b. 2 cum Greg.; Chlodoaldus A 1a. k) ita B 1a. 2a¹. b¹. l) p. perorum
m) B 2a¹; p. perortium B 2a².

1) usque ad basilicam sancti Petri Greg.

A.

B.

Greg. III.
18. Qui postea, relictum^a regnum terrenum, ipse propria manu^b se totundit^c. Clericus factus est, bonis^d operibus praeditus^{e.1}, presbiter ordinatus, plenus virtutibus migravit ad Dominum, Noviente^{f.2} villa Parisiace^g suburbane^g depositus requiescit. Chrodehildis autem regina in elimosinis profluens, cum summa abstinentia et subrietate vitam^h degensⁱ.

*i. se p. m.^b t.^c

5

ib. III. 23. 25.^{a.†} In illis^b diebus mortuus est Theudericus rex; regnavit^c autem annis 23.

Theudobertus^{††} quoque, filius eius^d,

ib. III. 28. regnum eius recepit^e. Post haec Childebertus et Theudobertus commoventes^f exercitum, contra Chlotharium^{†††} ire disponunt^g.

Ille autem^h haec audiensⁱ, videns, quod exercitum^j eorum resistere non possit, in silva^k confugit^l in Arelauno^{m.3} fecitque combros^{n.4}, totamque spem suam in Dei pietate transfundens. Sed et Chrodehildis regina haec audiens^o, beati Martini sepulchrum abiit, ibique in oratione prosternitur, tota nocte vigilans, deprecans, ne inter filios suos bellum civile^p consurgeret. Cumque convenissent^q cum hostibus^r magnis contra Chlotharium, ut sequente^s die

* eorum ex.

* Aurelauno^m

* combros^{n.4}

10

15

20

25

†) Teudericus rex Gallie inferioris abiit *in marg. add. B 1a.*

††) *m. s. XIII. superscr.:* rex precellentissimus; hic strenue regnum Francorum administravit, *et in marg. add.:* Hic non solum in causis cuiuslibet, verum etiam in ecclesiasticis disponendis valde studiosus erat *A 3a¹.*

†††) fratrem contra fratrem pugnam parare *in marg. add. B 1a.*

*Cap. 24. 25. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

*Cap. 24. a) relicto regno terreno A 1a. 3a¹. b. b) manu B 2a¹. c) tondit A 3a¹; totundit B 2a¹. 2. b¹. d) bonus B 1a. e) praeditis B 1a. f) Noviento B 2a¹. g) Parisiaco B 1a; 35 Parisiaco B 1b; suburbana B 1a. b. 2a². h) vita A 2. B 2b¹; totam B 2a¹. 2, corr. vitam B 2a¹. i) Domino serviebat add. A 3β³. *β².*

Cap. 25. a) 34. De in titulo desinit A 1c. b) In illo tempore A 3β³. *β². c) rex, qui r. annis A 3β³. *β²; regnavitque a. B 2b¹. d) om. B 2a¹. e) suscepit B 1a. b. f) moventes B 1a; commoverunt B 2b¹. g) disponit B 2a¹. 2. h) om. B 1a. b. 2a². i) audientes A 1b; h. a. om. B 2c¹. 40 k) ita A 2 cum Greg.; silvam rell. l) fugi(i)t B 1a. b. 2b¹. m) Areliano A 1b; Auriliano B 2a¹; Aulina corr. Aurilinuao B 2a²; Aurolano B 2b^{2**}; Arlauno B 2b¹; in A. f. q. c. om. B 2c¹. n) ita B 1a. b. 2b^{2**}; combustria B 2a¹; combust corr. conbrust B 2a²; combusti corr. combustū B 2b¹. o) ad add. A 3b (sec. m.). β³. *β². B 2c¹. p) civilem B 1a. 2b^{2**}. q) cumvenisset B 1a; venissent B 2b¹. 2^{**}. c¹. r) hospitibus B 2b¹. s) ut eum i. s. d. A 3β³. *β². B 1b. 2c¹. 45*

1) b. o. insistens Greg. Cf. *infra p. 285, l. 11*: bonis operibus praedita. 2) *Iam Saint-Cloud vocatur.* 3) *Ita solus Historiae huius scriptor. Arelaunus silva est 'la forêt de la Brotonne' prope Caudebec (dioec. Rotomag.); cf. Longnon, 'Géographie de la Gaule' p. 137.* 4) et concides magnas in silvas illas fecit Greg. *De combribus v. Ducange ed. Favre I, p. 421.*

A.

B.

Greg. III,
28.

um^a interficerent, mane facto, in loco, in quo erant congregati, orta^b est maxima tempestas, tenturia^{c.†} dirumpens, cum^d mixtis fulgoribus; cuncta^e subvertit, impetibus imbribus^f cum tonitruis validis. Illi^g vero prostrati, in terra corruentes, cesi^h grandinibus validis, graviter verberantesⁱ, corruunt. Nullum eis tegumen^k remansit, nisi clypeos^l tantum, hoc maxime timentes, ne ab igne celeste crearentur. Sed et^m equi eorum ita dispersiⁿ sunt, ut vix in^o vicensimo^p stadio reperirentur^q; multi enim de his^r non sunt inventi. Tunc illi a^s lapidibus cesi^t et humo^u prostrati, penitentiam agentes, veniam precantur^v a Deo, quod ista contra sanguinem suum agere voluissent. Super Chlotharium vero neque^{††} una quidem gutta pluviae^w *caecidit^{†††}, neque ullatenus^y sonitus tonitruus auditus, sed neque annilitus^z ventia^a in illo loco senserunt. Illi quoque mittentes nuncios^{††††}, pacem et concordiam petierunt. Quae data, ad propria sunt^b reversi.

*decidit^x

26. Post haec iterum Childebertus et Chlotharius, commoto exercitu magno, in Hispaniam^a dirigunt^b. In qua ingressi, ipsa terra vastantes succendunt^{c.†††††}, interficiens^d populum. Cesaragustanam civitatem cir-

ib. III, 29.

†) Per oratum Crothildis bellum inter filios eius ortum^a divinitus destructum esse *in marg. add. B 1a.* ††) ullum sonum nec *add. B 2b^{2**}.* †††) mirabile quoddam *in marg. add. B 1a.* ††††) ad Clotharium *add. B 2c¹.* †††††) et multum ibi *add. B 2c¹.*

*Cap. 25. 26. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

*Cap. 25. a) ut se pro eum B 1a; ipsum B 1b. b) ora B 1a; ornata B 2a¹. c) tentoria A 1a. b; temp. quae tentoria A 3β³. *β². d) cum mixtis B 1a; cum commistis B 1b. e) que add. B 1a. b; c. — imbribus om. B 2b^{2**}. f) imbris B 1b. 2b¹. g) I. — validis sec. m. add. B 2a¹, om. B 2a². h) caeci B 2a¹. i) verberati sunt. N. B 2c¹; verberantur Greg. k) tegumen- tum B 1b; tegurium B 2b¹. l) clypei A 3a¹; clip(p)ei A 3b. β³. *β²; parmae Greg.; n. c. om. B 2b^{2**}. m) om. B 1a. b. 2c¹. n) dissipati A 3β³. *β². o) om. A 3β³. *β². B 1a. p) ita A 1b. 2. 2a¹; vicessimo A 1a. q) ita A 2. B 2b¹; repererentur A 1a; repperentur B 1a; reparerentur corr. B 2a¹. r) illis B 2b¹. s) ad l. B 2a¹. 2; c. l. B 2b¹. t) om. B 1a; cesis B 2a¹. u) hunc A 2; numo B 1a; umo B 1b; homo corr. humo B 2a¹. v) predicabant B 1a; postulabant B 2a². w) pluvia B 1a. b. x) decedit B 2a¹. 2. y) nullam tenus B 1b; nulatinus corr. null. B 2a¹; nullatenus B 2a². z) anillitus e corr. A 2; anhelatus A 3a¹; scalinitus? corr. alinitus A 1a; anelitus B 1b. 2b¹. c¹; anillitus B 2a¹. 2; hanelitus B 2b^{2**}. a) ventus B 1b. 2b¹; venienti B 2a¹. 2. b) r. s. A 3β³. *β².*

Cap. 26. a) Hispania A 2. B 1a. 2a¹; Spania B 2b¹. 2^{**}. b) pergunt pro d. B 2c¹. c) succenderunt A 1b. B 2c¹. d) interficient B 1a.

Nota †. a) oraē? B 1a.

A.

B.

Greg. III,
29.

eum dantes, obsederunt[†]. Populus quoque^a, qui^b ibidem obsessus^c tenebatur, induti cilicii, asperso^d capite cinere^e, in tanta humilitate ad Deum *conversi sunt, et cum tunica beati Vincenti martyris^f muros^{*} civitatis psallendo circumirent^g. Mulieres^h similiter indutaeⁱ nigris palleis, dissolutas^k erinas, plangentes sequebantur, ut illic Nimivitarum ieiunium celebraretur^l. Hii quoque reges haec videntes^m, putabant, eosⁿ aliquid maleficii esse^o. Tunc adprehensum unum^p rusticum de civitate, interrogant^q ei, quid hoc esset quod agerent. Qui ait: 'Domine^r, *tunica beati Vincenti^s martyris^s deportant^t et cum ipsa, ut eis Dominus misereatur, exorant^u'. Et ille ait^u: 'Vade, dice^v episcopo *civitatis^w, ut cum^x fiducia veniat ad nos, nihil dubitans'. Ille vero cum haec^y episcopo nunciasset, ipse cum muneribus^z *occurrit eis, Childebertus quoque^a postolans, ut ei reliquias beati Vincenti^b daret. At ille dedit ei stolum eius^c. Tamen^l memorati reges, *adquesita maxima parte Hispaniae, cum multis spoliis reversi sunt. Childebertus vero^d Parisius^e veniens, ecclesiam in honore beati Vincenti martyris edificavit². Tunc Theudobertus rex, filius Theuderici^f, in Italia cum hoste plurimo *abiit^g. Langobardosⁱ devictos³ atque prostratos, maxima

ib.

ib. III, 32.

*Dominum
*murus^g

5

*Domini

10

15

*episcopum^y

20

*statim add.

*regis^d

25

*plurima^h

30

†) Cesaraugustam domicilium beati Vincentii obsessam esse *in marg. add. B 1a.*

Cap. 26. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 26. a) Populusque B 2b¹. b) om. B 2a¹. 2. c) obsensus B 2a¹. d) aspero B 1a; adpersa B 2a¹. 2. e) cineris B 1a. f) martyrum B 2a¹. g) ita B 1a. 2a¹. g*) corruerunt B 1a. h) Multi quoque principum similiter in nigris vestibus, d. A 3β³. *β²; M. quoque i. B 2c¹. i) indute A 2. B 1a. b. 2b¹; inducte B 2a¹. k) desolutas B 2a¹. 2; dissoluta caesariae Greg. l) caelebraverunt B 1a. b (e corr.). m) videbant B 2a¹; audientes B 2b¹. n) p. hoc maleficii B 2c¹. o) gessisse A 3a¹. b. β³. *β²; geri: (1 litt. eras.) B 1b; agere Greg. p) om. A 3β³. *β². q) interrogat A 3a¹. r) Domni A 3a¹. b. β³. s) vocabulum erasum A 2; m. om. B 1b. t) doport. A 2. 40 u) illi aiunt A 3b. B 1a; illi dixerunt A 3β³. *β². v) ita A 1a; et dic B 1a. b. 2b¹. c¹; c. e. A 3β³. *β². w) civitatem B 2a¹. x) ut fiducialiter v. A 3β³. *β²; c. om. B 1a. y) ita B 1a. 2a¹. y*) e. h. B 2b¹. z) mulieribus B 1a. b. a) rogavit add. A 3β³. *β². b) b. :::::i ::rtyris d. B 2b¹. c) om. A 3a¹. d) ita B 1a. 2a¹; fratres B 2c¹. d*) om. B 1a. b. e) Parisius, m. rec. superscr. i A 2; Parisius B 2a¹. f) regis add. A 3β³. *β². B 2b²*. g) pervenit A 3b. h) ita B 1a. b. 2a². b¹. 45 i) Langobardus devictus (Longobardus devictos B 2b¹) a. prostratus (a. p. om. B 2b²*) B 2a¹. b¹.

1) Verba Gregorii: Quod illi timentes, se ab ea civitate removerunt *anonymus omisit, at Tamen retinuit, quod cum Gregoriano tantum textu convenit.* 2) V. Greg. IV, 20, et infra c. 28, p. 287, l. 9. 3) Theudobertum, cum exercitus 'diversis febris' graviter vexatus esset, in patriam redisse, Gregorius narravit.

50

A.

B.

parte de^a ipsa terra vastavit ipsosque^b Langobardos^c tributarios subiugavit et reversus est[†] cum multa spolia^{††}.

27. Post haec rex Theudobertus egrotans^{†††}, febre^a valida correptus, mortuus est regnavitque^b annis 14. Regnum ipsius in superiores Francos in^c Auster Theudoaldus^{c*}, filius eius, accepit. Igitur bonae^d memoriae *Chrodchildis regina bonis^e operibus predita^f, *apud urbem Toronicam migravit ad Dominum plena^g dierum. Quae^h cum magno psallentioⁱ Parisius deportata, in sacrario^k basilicae sancti Petri adatus Chlodovechi^l regis, viri sui, sepulta est, a^m filiis suis Childebertoⁿ et Chlothario^{††††} regibus humata^o. Ibi^p et beatissima Geneveva sepulta est. Chlotharius quoque^q rex de diversis mulieribus^r septem filios habuit, d est de Ingunde^s Guntharium, Childericum, Chaerebertum^t, Guntramnum, Sighibertum et Chlodsindam^u.^{†††††} filiam; de Charegunde^v

Greg. III,
32.

ib. III, 36.

ib. III, 37.

*gloriosissima *add.*

ib. IV, 1.

*p. *om.*

ib. IV, 3.

†) in Franciam *add.* B 2c¹. ††) Omnes libri B 2c⁵ et B 2c¹, folio saec. XI, adiecto, c. 32. libri III. Gregorii hoc loco inserunt. Quae interpolatio incipit in B 2c¹: Tunc — prostratos (*supra* c. 26) subiugavit et exinde multum adquisivit. Sed quia loca illa *etc.*, in B 2c⁵: Sed quia terra illa vel loca *etc.* Desinit in B 2c^{5c}, de qua etiam tributa exigens, regi transmisit; at B 2c¹ et B 2c^{5 a. a*. b} etiam extremum Gregorii enuntiatum praebent: Magna enim^a ei felicitas in 33^b his conditionibus fuit. Sequuntur in B 2c¹: Post haec — Teodoaldus, filius eius, accepit (*supra* c. 27); folium versum vacat. — Langobardos Teutberto tributarios factos esse in *marg.* *add.* B 1a. †††) Mors Teuberti in *marg.* *add.* B 1a. ††††) Chrothildis a^b in *marg.* *add.* B 1a. †††††) Quam Blitehildim accepit Ansbertus nobilissimus genuitque ex ea Arnoldum; post duos quaterniones et dimidium plenius invenies¹ *m. coeva* in *marg.* *add.* B 2c¹.

Capp. 26. 27. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{1*}. c¹.

Cap. 26. a) de i. t. *om.* A 3a¹. b) ipsasque B 2a¹. c) Longabardus tributarius B 2a¹; Longobardus t. B 2b¹.

Cap. 27. a) *om.* A 1b. c; v. f. A 3β³. *β². b) que *om.* B 1a. b. c) in A. *om.* B 2b¹.

*) Theudoaldus A 1a, ut *infra*. d) bone A 2. B 1a. b. 2a¹. b¹. c¹. e) b. — migravit *om.* A 3a¹.

) predita A 2. g) plenum B 2b¹. h) dierumque B 1a. 2b¹; d. quem c. B 2a¹; d. quem m.

3 2b^{2*}. i) m. choro psallentium A 3b. β³. *β²; psallentium B 1a; silentio B 2a². k) secretario

. P. A 3β³. *β²; in s. (a)ecclesiae B 1a. b. l) Clodoveo B 1a. m) cum f. B 2b¹. n) C. et C.

. h. *om.* B 2c¹. o) humanata B 1a. p) *om.* B 2b¹; I. et b. G. *om.* B 2b^{2*}; Et in eadem ecclesia

. G. B 2c¹. q) vero B 1b; r. *om.* A 3β³. *β². r) uxoribus A 3β³. *β². s) Ingrude A 2; Ungunde

B 2a¹. 2. t) Gerbertum A 3a¹; Hrambertum B 1b. u) Chrodsindam B 2a¹; Rothsindam B 2a²;

Chlothildam B 2b¹; Blitsindim, litterae Bl et extr. i in libra scr. B 2c¹ (nonini crux rubra praefixa

ad notam ††††† *spectat*). v) Heregunde B 1a; Eregunde B 1b; Emigunde B 2a².

Nota ††. a) M. eius f. B 2c¹. b) sic B 2c¹; triginta tribus B 2c⁵. Post h. c. fuit apud

Gregorium c. 33. incipit.

1) Haec f. 26'. scripta sunt, dum f. 47'. vetus codex desinit (reliqua enim folia 48—51.

A.

B.

Greg. IV, 3. quoque, sororem Ingundis, habuit^a Chilpericum; de Gunsinam habuit Chramnum. Per amorem enim Ingundis, eo quod esset pulchra et decora, et ipse esset nimis^b luxoriosus, Chaeregundem, sororem eius, ib. IV, 9. in coniugium accepit. Theodovaldus autem rex, filius Theodoberti regis in Auster^c, egrotans febre^d valida, mortuus est regnavitque^e annis 7, regnumque^f eius Chlotharius rex^g cum thesauris multis ib. IV, 10. accepit. Eo anno, rebellantibus^h Saxonibus, Chlotharius rexⁱ, commoto Francorum exercitu, contra eos pugnam iniit^k super Wisram* fluvium, eorum^l exercitum maximum^l interfecit, *terraque eorum vastata, pervagans totam Toringam ac^o depopulans, pro^p eo quod solacium *Saxonibus prebuisent^{††}.

5

10

15

20

25

28. Chramnus itaque, filius Chlotharii, pulcher^a et decorus, nimis acervus^b et calidus, qui cum ultra Ligere^{c.1} a patre^d missus in^e loco eius fuisset, coepitque^{†††} regione *illa valde iniquiter obpremere^g. Quod cum patri *nunciatum fuisset, ille eum ad se venire precepit^{i.2}; sed Chramnus^k noluit iussionem^l patris implere, ib. IV, 17. durius agens. Willecharii filiam nomine Chaldam³ duxit uxorem. Adprehensos

*Wiseram^m*interfecit, terramqueⁿ

*S. s.

*i. f. r.

*patre^h

†) Actum esse in Germania *in marg. add. B 1a.* ††) Clotharius rex Saxones bello 30 attrivit, Toringos his auxilium praebentes depopulabatur *in marg. add. B 1a.*
 †††) Actum esse in Gallia *in marg. add. B 1a.*

*Capp. 27. 28. A 1a. b. 2. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b (cf. n. i). 2a¹. 2. b¹. 2** . c¹.*

*Cap. 27. a) habuit — e. Ingundis om. B 1a. b. b) d̄ add. B 1a; enim pro n. B 2a¹. c) Gauter B 2b¹. d) febra B 2a¹. e) que om. A 1c. 3a¹. β³. f) ita A 2. B cum Greg.; que om. 35 A 1a. c. 3a¹. b. β³. g) om. B 2b¹. h) rebellantes Saxones B 1b; revelantibus S. B 2b¹. i) C., c. protinus e. F., e. c. pugnavit (p. e. c. A 3*β²) A 3β³. *β². k) p. dirigens B 2a². l) i. magnum B 1a. b. m) Wisiram B 2a¹. n) ita B 1b. 2a¹. c¹; terram quoque e. B 2b¹. o) om. B 2b¹. c¹; accede populus pro ac d. B 2a¹. p) om. A 3a¹.*

*Cap. 28. a) pulchre B 2b¹; erat add. A 3β³. *β²; et om. B 1a. b) a. — missus om. B 1b; 40 a. et c. om. B 2c¹. c) Ligire A 2. d) suo add. B 1a. 2a²; a p. om. B 2c¹. e) missus esset, c. B 2c¹. f) illam regionem B 1b. 2a². b²*. c¹. g) ita A 1b. 2; opprem. A 1a. h) ita B 1a. 2a¹. b¹. i) quaternio desinit; prima pagina tertii, qui post quintum male transpositus est, periit, ut textus ad c. 29: Medardi sepelierunt desideretur B 1b. k) extrema pagina legi vix potest A 2. l) iussione A 1a; iuss. p. n. impl. B 1a.*

45

postea adnexa sunt). Ex hoc loco intellegitur, post 2½ quaterniones genealogiam quandam Carolingorum extitisse, quae iam periit. De Blüthilde v. Bonnell, 'Anfänge des Karolingischen Hauses' p. 34. 1) Ad Arvernos; cf. Greg., H. Fr. IV, 13. 16. 2) Haec apud Gregorium non leguntur. 3) Nomen Gregorius ignoravit.

A.

multos thesauros^a, Parisius veniens, cum Childeberto rege^b, patruelem suum, sacramento^c constrictus, iurans patri^d *esse certissimum inimicum. Cum autem Childebertus rex egrotare coepisset, diutissime apud Parisius[†] febribus decubans, mortuus^e est; in basilica beati^f Vincenti martyris, quam ipse construxerat^g, est sepultus^{††}. Cuius regnum et thesauros Chlotharius rex accepit. Chramnus quoque cum^h evadere non possit patri, Britanniisⁱ petiit^k. Ibi^l cum Conober^m Brittanorum rege^l ipse *et uxor eius et filiae^{*} eius latuerunt. Willecharius autem, pater eius, Toronis^o ad basilicam sancti Martini confugit. Tunc ipsa basilica per peccata^p Willecharii et uxoris^q eius succensa est. Quam postea² Chlotharius rex ab^r stagno cooperire iussit et in illa ut^s prius fuerat elegantia reparavit^t. Post haec Chlotharius rex, commoto exercitu, contra Chramnum in Britanniis^u frendens direxit; sed et^v Chramnus nec^{†††} timens, contra patrem ad bellum cum Conober regem Brittanorum^{††††} egreditur. Cumque fortiter conpugnarent, Chlotharius rex^w commotus lacrimis, aiebat^x: 'Respice, Domine, de^y caelo et iudica iuste, illudque^{z.3} *inter Absalonem et patrem eius

B.

*patre^d*ipsi
*filiⁿ*inpone iudicium, quod condam^a add.Greg. IV,
17.

ib. IV, 20.

- †) Childebertus rex obiit *in marg. add. B 1a.* ††) Chlotarium solum regnasse, coheredibus mortuis *in marg. add. B 1a.* †††) Deum nec homines *add. A 3β³. *β².*
††††) Rem lacrimabilem, filium contra patrem bellum paravisse *in marg. add. B 1a.*

Cap. 28. A 1a. b. 2 (cf. n. w). 3a¹. b. β³. *β². B 1a. 2a^{1.2} (cf. n. o). b^{1.2}. c¹.

Cap. 28. a) thesaurus A 1b. B 2a¹. b) om. A 3β³. *β²; regem B 2a¹. c) sacramenta B 2a¹. d) ita A 2. 3a¹. B cum Greg.; e. p. A 1a. b. c; e. c. i. p. A 3b. *β²; patri se (pro esse) B 2a²; patrem suum esse B 2c¹. e) m. est om. A 3β³; mortuum esse B 2b¹. f) sancti A 3β³. *β². B 2a¹. b². c¹. g) construxit, s. c. B 1a. h) om. B 2a¹; c. patri ev. B 2a². i) Brittanus B 2a¹; Britannicus B 2a². k) petiit B 2a¹. l) ubi A 3β³. *β². B 1a. m) Conber A 2; Conobis B 1a; Conoberto, et sic *deinceps* B 2a¹. c¹; Cunoberto B 2a²; Conube, postea *add. r* B 2b¹; Choneberd B 2b². (infra Choneberd). n) ita B 1a. 2a¹. b¹. c¹. o) Toronis con| *folium insequens excisum est; textum ad c. 29. magnas res sec. m. in marg. suppl. B 2a².* p) peccatum A 1a. c. 3a¹; pro peccata B 2a¹. b². *; propter peccata B 2c¹. q) uxorem B 1a; uxores B 2a¹; uxore B 2b¹. r) de B 2b¹. s) i. qua p. A 3β³. *β². t) reparabit B 1a. u) Britannia direxit. Sed et frendens Conuber (Chramnus — cum om.) B 2b¹. v) om. A 3a¹. *β². B 2b². w) desinit A 2. x) aiebat *corr. alegat* B 1a; agebat B 2b¹. y) de c. om. B 2b². z) illud quod A 3a¹. b; illudque quod A 3β³. a) ita B 1a; condendam B 2a¹.

- 1) comite et infra comes Greg.; cf. Waitz, 'Vf. G.' II, 2³, p. 39. 2) Protinus Greg.
3) Quae a B ex Greg. addita sunt, A male omisit.

A.

B.

Greg. IV, 20. David^a posuisti'. Confligentesque^b pariter^c, Brittanorum rex^l in fugam vertitur^d, ibique et caecidit. Chramnus quoque, dum per^e fugam evadere conaretur^f, navesque^g in mare paratas^h habensⁱ; sed^k, dum uxorem et *filios^l liberare voluit^m, ab exercitu patris oppressusⁿ, captus^o atque legatus est. Quod cum^p Chlothario rege nunciatum fuisset, iussit cum uxore^q et filiabus igne consumi. *Inclusique tugurium cuiusdam pauperulae, Chramnus super scamnum^s extensus^{t.†}, orario suggillatus est; et sic postea super^u eos ipsa casella^v incensa cum uxore et filiabus est^w.

*u. vel^l filias*consummi^r.

ib. IV, 19. 29. Tunc^a quoque in illis temporibus^b beatissimus Medardus episcopus plenus virtutibus preclaris^c et gloria^c migravit ad Dominum. Quem Chlotharius rex Suessionis civitate^d cum magno psallentio^e gloriose sepelivit, tribuens^f illic multis facultatibus. Rex vero Chlotharius ad beati Martini sepulchrum abiit, illic^g diutissime orans^h, ibique multa munera largitusⁱ, per multas basilicas sanctorum plurima dona tribuens^k. Post haec dum in Cocia^l silva venationem exerceret, a febre valida correptus, *exinde Conpendio villa^{††} rediit^m. In qua cum^{n.†††} graviter vexaretur, dicebat: 'WA^o WA^o! Quid putatis^p, qualis est ille Rex celestis, qui

*preclarus

*corripitur

†) Patrem filium cum uxore et filiabus igne concremasse *in marg. add. B 1a.*

††) quae est palatium regale *add. Duchesne.* †††) Mors Chlotharii *in marg. add. B 1a.*

*Capp. 28. 29. A 1a. b. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

*Cap. 28. a) suppl. A 1b; om. A 3β³. B 2b¹ et codd. B Greg.; eius quod p. B 2a¹; eius quod 35 deposuisti B 2b^{2**}. b) que om. B 2a¹. c) p. — ibique *cm.* B 2b¹. d) convertitur B 1a. e) dum fuga B 2b¹. f) conatur B 2a¹ (re *superscr.*) 2b¹. g) que *om.* B 2a¹. h) paratus B 2a¹. i) habent B 2a¹; h. ascenderet, dum A 3β³. *β². k) Sed — voluit *om.* B 2c¹. l) u. et vel f. B 1a; filias *Greg.* m) voluerit B 2b¹. n) *om.* A 3β³. *β²; compressus B 2b¹. o) captusque a. B 1a; c. *om.* B 2c¹. p) *om.* B 2b¹. q) sua *add.* B 1a; eius *add.* B 2b¹. r) *ita* B 1a. 2a¹. 40 s) escamnum A 1b. B 1a. 2a¹. t) extensum B 2a¹; census B 2a². u) s. eos *om.* B 1a. v) casula *Greg.* w) interiit *Greg.**

*Cap. 29. a) Dum B 2a¹. b) diebus A 3β³. *β². c) gloriam B 1a. d) civitatem A 3a¹. B 2b^{2**}. e) choro psallentium A 3b. β³. *β²; silentio B 1a. f) s. datis illic A 3a¹; s. tributis datis illic et m. f. A 3β³. *β². g) illuc B 2b¹. c¹. h) que *add.* B 2a². b^{2**}. i) peregrinis *pro* l. 45 A 3β³. *β². k) benigna voluntate concessit *pro* t. B 2c¹. l) Contia A 3a¹. m) venit B 2a². n) dum A 3b. *β² (*non* A 3β³). B 2a². o) litterae minio pictae sunt A 1a; haec *om.* A 3b. β³. *β². p) putas B 1a. 2b¹.*

1) *Cf. p. 287, n. 1.*

A.

sic^a tam magnos^b reges interfecit^{*?} In hoc enim tedio positus, spiritum exalavit^d. Anno 51. regni sui obiit. Quem quattuor filii sui cum magno honore Suessionis deferentes, in basilica beati Medardi sepelierunt. Chilpericus^e vero post patris^f sui mortem thesauros, qui in villa Brinnaco erant congregati, accepit^g et ad Francos utiliores petiit ipsosque^h munera multa deditusⁱ sibi subdedit. Et^k mox Parisius ingreditur^l sedemque^l Childeberti regis occupavit^m; sed non illi licuit ei hoc possidere. Nam coniuncti fratres eius eum exinde expuleruntⁿ, et sic inter se hii quattuor^{o.†}, id est Charebertus, Guntramnus, Chilpericus atque Sighibertus, divisionem legitimam^p inter se fecerunt. Accepitque^q Charebertus regnum Childeberti sedemque^r constituit Parisius; Guntramnus regnum Chlodomiris^s accepit, Auriacianis sedem instituit; Chilpericus vero regnum Chlotharii^t, patris sui, accipiens^u, Suessionis^v civitate sedem statuit; Sighibertus autem regnum^w Theuderici accepit, ^{*}sedem habere Remus civitate^x constituit^z.

30. Igitur post mortem Chlotharii regis Chuni commoti, cum cagano^{a.1} rege suo Gallias ^{*}venire distinant^b. Contra quos Sighibertus exercitum movit^c, contra^d eos fortiter pugnaturus^e accessit. Chunos^f prostravit atque^g devicit et in ore^h gladii eos fugavit. Sed postea rex eorumⁱ amicitias cum Sighiberto petiit

†) Divisio regni Clotharii inter 4 filios *in marg. add. B 1a.*

*Cap. 29. 30. A 1a. b. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b (cf. n. c). 2a^{1.2} (cf. n. c). b^{1.2**}. c¹.*

*Cap. 29. a) om. B 1a. b) magnas res B 2a². c) pr. m. redit B 2a². d) exallavit. regnavitque annus 60 (corr. 51). Regni s. o. B 2a¹; sp. e. om. B 2c¹. e) in Ch. redit B 1b. f) patri B 1a. b. g) abstulit, et ad F. mittens, u. p. A 3β³. *β². h) ipseque B 2a¹; u. distribuit. Ipsiusque B 2b^{2**}. i) dedit et B 2a¹; tribuens pro d. B 2c¹. k) om. B 2a¹. l) ingressus, sedem B 1β³. *β². B 2c¹; egreditur sedemque B 2a¹; i. sedesque B 2b¹. m) occupat B 1b. 2a¹. b¹ cum Greg. n) pepulerunt A 3β³. *β²; expelierunt B 2a¹; expellerunt B 2a²; expulierunt B 2b¹. o) diviserunt *add. B 2b¹.* p) i. s. l. B 1a. 2b^{2**}. q) que om. B 2a¹. r) sedem quem B 2a¹. s) Clodomireum B 1a. t) om. B 2a². u) om. B 2a². c¹. v) instituit sedem S. c. B 2a². w) om. B 1a. x) civitatem B 2a¹. y) ab B 2a¹; abere B 2a². z) om. B 2c¹.*

*Cap. 30. a) chag. A 3b. β³; gag. B 1a; canago B 2c¹. b) a *add. B 2a¹.* c) commovit B 2b¹. d) contraque eos A 3b. β³. *β²; eos om. B 2a^{1.2}. e) ponaturus ac cesis B 2a¹; accessisse, *om. p. B 2a².* f) Cunis B 1a; Chunus B 1b. 2a¹; Hunos B 2a². c¹; Chunis B 2b¹. g) atque — *agavit om. B 1a.* h) honore gladi B 2a¹. i) (e. om.) c. S. a. B 2c¹.*

1) Cf. Greg. IV, 29.

SS. R. Meroving. II.

B.

^{*}interfecit^c.

Greg. IV,
21.

ib. IV, 22.

^{*}T. statuit, s. h. ^v

ib. IV, 23

^{*}Galeas

A.

B.

Greg. IV,
23.

et per^a missos suos pacem cum eo^b postolavit reversusque est^c in terram^d suam. Dum autem illic^e moraretur Sighibertus, Chilpericus, frater eius, hoste collecto, Remus pervasit, Campania¹ succensa atque predata vastavit^f. Sighibertus quoque rediens victor a Chunis, contra Chilpericum exercitum commovit^g, Suesionis civitate occupavit^h, ibique inventoⁱ Theudoberto, filio Chilperici, adprehendit et in exilio transmisit^k. Accedens autem contra Chilpericum, bellum commovit^l. Quo victo atque fugato^m, civitates suas in sua dominatione restituitⁿ. Theudobertum vero, filium eius, apud Ponticonem *villam custodire iussit per annum^o integrum. Quem postea, clemens ut erat, muneribus ditatum^p patri reddidit sanum^q, data sibi sacramenta, ne unquam^r contra eum agere deberet^s. Quod postea,

ib. IV, 26.

peccatis ingruentibus, fuit inruptum. Charebertus rex Ingobergam^t duxit uxorem, habebatque^u ipsa regina^v puellas duas, cuiusdam pauperis filias, nimis pulchras et speciosas. Nomen senioris Marcovefa, nomen vero^w iunioris Meroflidis vocabatur. In quarum amore rex Charebertus nimis exarserat. Ingoberga^x quoque adfligebat eas nimio odio pro hac causa; nam et patrem earum compositorem laneficii fieri^y iusserat. Ob hoc nimis iratus rex Charebertus, Ingobergam relinquit, Merofledem accepit ad uxorem. Post haec et Merovefam, sororem eius, iterum ad coniugium copulavit. Pro qua causa a sancto Germano Parisiorum episcopo excommunicatus ab utrisque est. Sed cum eam^c

* Ponticone^o*i. Pro qua causa rex n.² i., I.

*ad om.

*h. quoque Marcovefa^a, s. e.^b, ad*exc. uterque^dCap. 30. A 1a. b. 3a¹. b. 3³. *3². B 1a. b. 2a¹. 2 (cf. n. n). b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 30. a) pro missus B 2a¹. b) fieri add. B 2c¹. c) om. B 1b (?). 2a¹. d) regnum suum A 3a¹; patriam s. B 1a. e) om. B 2b¹. f) vastataque B 2a². g) movit B 1a. 2b^{2**}; 40 dirigens pro c. B 2c¹. h) occupat B 1b. 2a¹. 2. i) invenit B 2b¹. k) transmittit A 1b. B 1b. 2a¹. 2 cum Greg. l) commovit — fugato — domina m. rec. in litura scr. A 1a; c. Qui B 2b¹; c. Victo illo a. B 2c¹. m) prostrato B 1a. n) cum folium excisum sit, textus ad nomine p. 291, l. 22, desideratur B 2a². o) ita B 1b. 2a¹. b¹. o*) annos B 1a. p) data dum B 1a. q) sanam B 2a¹. r) om. B 1a. s) deberent A 3³. *3². t) Ingoberga B 2a¹. u) in add., sed ex- 45 punct. B 2a¹. v) ina puellas — peris fi — et spe m. rec. in litura scr. A 1a. w) om. B 2b¹. 2^{**}. x) Ingobergam B 1a; Ingoberta B 2a¹. y) i. fieri B 1b; fieri iussit B 2a¹ (corr. iusserat). B 2b¹. 2^{**}. z) Cherebertus pro n. B 1b. a) ita B 2a¹; Merovefam B 1b; Marcofeva B 2b¹; Marcovea B 2b^{2**}; Marcofevam B 2c¹; Marcoveifa Greg. b) iterum add. B 1b. c) postea insert. ? B 1b; om. B 2a¹; ea B 2b¹. 2^{**}. d) ita B 1a. b. 2a¹. c¹ cum Greg. (non B 2b¹). 50

1) et alias civitates, quae ad eum pertenebant, abstulit Greg.

A.

ex relinquere nollet^a, percussa a^b *iudicio Dei, mortua^c est.

31. Non^a post multum tempus Charebertus rex^b mortuus est, Blavia^{c.1} castello in basilica sancti Romani sepultus^{d.†}. Cumque *Sighibertus rex videret^e, quod^f fratres eius indignas sibi uxores acciperent^g et ancillas ad^h coniugium copularent, legationem in Hispaniam mittit et cum multis iunioribus Brunchilde, Athanagildo *regis filia, petiit^l. Erat enim^m puellaⁿ elegans^o opere, *pulchra ac ingeniosa. Quam^p pater eius non denegans, cum magnis thesauris ipsius *ege^q direxit. Ille quoque cum magno apparatu et inmenso^{††} gaudio eam accepit uxorem. Et quia Arriana^r lege subiecta erat^s, eam Sighibertus rex in nomine sanctae Trinitatis baptizare recepit. *Haec videns Chilpericus rex, cum iam plures haberet uxores, sororem Brunchildis *nomine^u Galsuintam expetiit^w, promittens per legationem *alias uxores dimittere^x. Pater vero eius^y has promissiones audiens, ipsam *filiam suam cum multis thesauris ei transmisit.* Nam ipsa Galsuinta senior *aetate erat de Brunchilde. Chilpericus enim *cum magno gaudio eam^b in^c coniugio suscepit^d, et

B.

*p.^b i.

Greg. IV,
26.

*s. Porro S. rex cum v.,

ib. IV, 27.

*Atanagilde^k

*o. et p. adque^p i.

*t. antedicto r.^q transmisit. I. vero c.

*p., et fide catholica confessa, perfectecte^t inbuta est. Quod v. ib. IV, 28.

*Brunchilde^v

*legatos

*a., f. s. prefatam^z c.

*ei destinavit. N.

*G. etate^a s. e. Brunchilde.

*Ch. vero c.

†) Mors Chereberti regis, unius ex 4 regulis filiis Cloth. *in marg. add. B 1a.*

††) Sigebertus rex Galliarum Brunihildem Hispaniensem duxit uxorem *in marg. add. B 1a.*

Cap. 30. 31. A 1a. b. 3a¹. b. β³. *β². B 1a. b. 2a^{1.2} (*cf. n. u.*) b^{1.2**}. c¹.

Cap. 30. a) nolit B 2a¹. b) ad A 1b; iudicia A 3a¹; p. a divina i. m. B 2b¹. c) m. — Char. rex om. B 2c¹.

Cap. 31. a) Nam A 3a¹. b) om. A 3a¹. c) Blaviaco c. B 2a¹. d) sepulto A 1b; est add. A 1b. B 1a. 2b^{1.2**}. e) viderit B 1a. b. f) om. B 2b¹. g) acciperunt B 2a¹. b¹. h) cop. l. coni. A 3*β². B 1b. i) mun. mult. A 3β³. *β². k) ita B 2b¹; Adanagilde B 1a; Tanachilde B 1b; Atanigilde B 2a¹; B. a patre suo Danagillo (*corr.* Danagildo) rege p. B 2c¹. l) petit B 1a. m) autem B 2b¹. n) puellam B 2a¹; puelle B 2b¹. o) e. corpore, p. A 3β³. *β². p) et B 2a¹. q) Quem A 1a. r) regis B 2a¹. s) Auriliana B 2a¹; xpiana l. B 2b¹; herese Arr. s. B 2b^{2**}. t) erant B 1a. u) perfecta B 1a. b. v) redit B 2a². w) Brunchildis B 2b¹; Brunichildis B 2b^{2**}. x) expetit B 1a. b. y) dem. A 1b. B 1b. 2a¹. z) om. A 3a¹. aa) prefatum B 1a; perfectam B 1b; praefectam B 2a¹. ab) et ante pro etate B 2b^{1.2**}. ac) ei B 2b¹. ad) in c. om. B 2c¹. ae) Conceptit add. B 2c¹.

1) Charibertum in urbe Parisiensi diem obiisse supremum, e Greg., Gl. Conf. c. 19. intelligitur. De Blavia castello v. Gl. Conf. c. 45: Est autem sepulchrum eius (S. Romani) coniugium Blaviensi castello super litus amnis Garonnae. Est abbatia S. Romain de Blaye (Gironde); cf. Longnon, 'Géographie' p. 547. Charibertum filium Chlotharii I. et filium Chlotharii II. a scriptore in unum confusos esse, Ruinartius ingeniose coniecit.

A.

B.

Greg. IV,
28. ipsa^a in nomine sanctae Trinitatis baptizata^b, christiana magna effecta est. Per odium autem^c Fredegundis^d valde pessime^e ortum est inter eos grande^f scandalum. Dicebat illa ad regem Galsuinta^g tantas iniurias sufferre^h non posse propter ipsamⁱ inimicam Fredegundem; petiit, ut, relictis thesauris, quos secum ab Hispania adtulerat, libera eam redire permitteret^m ad patrem suum. Sed illeⁿ eam mollibus verbis blandiebatur^o. Post haec^p per consilium pessimum Fredegundis eam per^q noctem in strato suo strangulavit. Post cuius obitum ob eius meritum virtus a Deo ostensa est. Quo facto, fratres Chilperici hoc indignantes, eum de^s regno eiecere^t voluerunt¹. Habebat^u tunc Chilpericus tres filios de Audovera^v regina sua, id est Theudobertum, Merovechum et Chlodovechum. Nunc autem ad coepta redeamus, qualiter Fredegundis domina^w sua Audovera regina decepit². Nam ipsa Fredegundis ex^x familia infima^y fuit. Cum autem Chilpericus rex in hostem cum Sigiberto, fratre^z suo, contra^a Saxones³ ambulassent, Audovera regina gravida remansit, quae^b peperit filia. Fredegundis^c vero^d per ingenium^e consilium^f dedit ei, dicens: 'Domina mea,

*T. crismata^c, m. christiana

*D. enim ipsa Galsuinta t. i.

*p. a^k rege propter inimica Fredegunde;

*de Hispania^l tulerat, l. ea r. dimitte-
ret^m in patria ad p. s.

*v. m. b. Per c. itaque pessimum

*obitum Deus virtutem^r ostendit. Quo

*autem accepta r.,

*Saxonis

Cap. 31. A 1a. b. 3a¹. b. 3³. *3². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 31. a) ipse B 2a¹. 2; ipsam B 2b¹. b) est add. A 3a¹ (delet.). B 1a. c) cr. m. om. B 2c¹. c²) enim A 3b. d) Fr. femine magnum odium inter eos ortum est. Dicebat B 2c¹. e) pessimum orta B 2b¹. f) grave A 33³. *3². g) Galsuintae A 3a¹. b; Galsuinde A 33³; Goltsinde A 3*3². h) sustinere A 33³. *3². B 2b¹; ferre B 2a². b^{2**}; i. n. p. sufferre B 2c¹. i) p. in. ergo i. 35 A 33³. *3². k) agere pro a r. B 2a¹ (non B 2a²). l) de Hispaniis detulerat B 1a; ut reliquos thesauros, quos — — detulerat, haberet et illam liberam B 2b^{2**}. m) dimitteret A 3a¹; d. r. B 1a; demitteret B 2a¹. b¹; dimitterit B 2a²; permitteretur Greg. n) S. filia blandis eam verbis alloquebatur per c. B 2c¹. o) blandiens B 2b¹. p) om. A 33³. *3². q) e. nocte A 33³. *3². B 1a. r) virtutum B 2a¹. s) de r. om. A 33³. *3². t) deicere A 1b. u) quoque add. B 2b¹. v) Andoverane 40 B 2a²; Audeverane B 2c¹. w) A. d. s. A 33³. *3². B 2b^{2**}; d. r. A. dec. B 2c¹. x) de B 2b¹. y) infirma, expunct. r A 3b. B 2a¹; infirma, superscr. id est meretrix A 33³. z) fratrem suum B 2b¹. a) ad S. A 33³. *3². b) om. B 1a; r. et p. B 2b¹. c) Fr m. al. in litura scr. A 1a. d) om. A 3a¹. e) ingenio B 2b¹. f) dedit ei c., d. A 3b. B 2b^{2**}.

1) eum a regno deieciunt Greg. 2) Fabulam quae sequitur auctor Libri H. Fr. ad- 45 didit. Quod Loebell, 'Gregor' p. 351² sqq. contendit, eam in codicibus Gregorii male omissam esse, Vredii codex (cf. Flandria christiana p. 52) quem attulit ex codice quodam A Libri H. Fr. eodem modo interpolatus erat ac C 4. 3) Chilpericus rex cum Sigiberto numquam contra Saxones pugnavit, at alter alterum saepius debellavit. Quondam Chilpericus in regnum fratris ingressus, Sigiberto redeunte, Suessiones, quod in codicibus saepe 'Sexonas' vocatur, amisit; cf. Greg. 50 H. Fr. IV, 23, supra c. 30.

A.

ecce! dominus meus rex victor revertitur; quomodo potest^a filiam suam non baptizatam^b gratulanter^b recipere?' Cum haec audisset regina, baptistryum preparare^c precepit vocavitque^d episcopum, qui eam baptizare deberet. Cumque episcopus adfuisset, non erat matrona ad^e presens, qui puellam suscipere^{f.†} deberet. Et ait Fredegundis: 'Numquam *similem^g tuae^h invenire poterimusⁱ, qui eam suscipiat^k. Modo^k tumet^l ipsa suscipe eam'. Illa vero haec audiens, eam de sacro fonte suscepit. Veniens autem rex victor^m, exiitque^{m*} Fredegundis obviam eiⁿ, dicens: 'Deo gratias, quia dominus noster rex victoriam recepit^o de adversariis suis, nataque est tibi filia. Cum qua dominus meus rex dormiet^p hac nocte, quia domina mea regina conmater^r tua est de filia tua^q Childesinda?' Et ille ait: 'Si^r cum illa^s dormire non queo, dormiam tecum'. Cumque^t introisset rex in aulam suam, occurrit ei *regina cum ipsa puella, et ait ei^v rex: 'Nefanda^w rem fecisti per simplicitatem^x tuam; iam^y coniu^z mea amplius^a esse non poteris'. Rogavitque eam^b sacro velamine^c induere cum ipsa filia sua. Dedit *ei^v predia multa et villas^z; episcopum vero, qui eam baptizavit, exilio condempnavit. Fredegunde vero copulavit^d ad reginam.

32.^a Tunc Iustinianus^b imperator apud

†) de fonte *add. B 2c¹*.

B.

*'Numquid^g

*ei Audovera^u r.^u

*Deditque ei

Greg. IV,
40.

*Capp. 31. 32. A 1a. b. 3a¹. b. β³. *β². B 1a (cf. n. x). b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

*Cap. 31. a) post^{es} B 2a¹. b) baptizata A 1b. B 2b¹; baptizatum B 1a; gratulantur B 2b¹. c) parare B 1a. 2a². b¹; p. fecit A 3β¹. *β². d) que om. B 2b¹. e) de B 2b¹. f) suscipere. Et A 3β³. *β². g) Numquam B 1b; simile B 2a². h) tui B 2b¹. c¹. i) teri m. al. in *tura scr. A 1a*; potuerimus B 2a¹. 2. k) suscipiet A 1b; M. — cam om. B 2a². l) tu cam s. A 3β³. *β²; t. ipsam B 2a¹; M. tantum s. B 2c¹. m) om. A 3β³. *β². m') exiensque ei F. o., d. B 2b². n) om. A 3b. o) recipit B 1a; fecit B 2b². p) dormiat A 3a¹. B 2b¹. q) sua B 2a¹. r) Sic c. B 2a¹. s) d. cum illa nequeo, d. B 2c¹. t) que om. B 2a¹. u) adorare B 2a¹. 2; reginam B 2a¹; r. sua c. B 2b¹. v) om. B 1b. 2b¹. 2^{**}. w) r. n. A 3β³. *β². x) similitudinem A 3a¹; post f. 28. *folium excidit, ut textus a citatem ad p. 295, l. 8. a suis desideretur B 1a.* y) nam B 2a¹. 2. z) i. a. c. m. A 3β³. *β². a) e. n. p. (potueris B 1b) a. B 1b. 2a¹; a. om. B 3b. B 2c¹. b) ea B 2b¹. c) velamen B 1b. 2a¹; velameni B 2a². d) v. ad r. (sibi *add. A 3β³. *β²*).*

Cap. 32. a) post imperium c. 32. incipit B 2b¹. b) ni superscr. B 1b. 2c¹; Iustinus B 2a².

1) Cf. Forcellini ed. de Vit II, p. 299. 2) Audovera habitasse videtur Rotomagi (cf. Script. Merov. I, p. 192, l. 8), ubi hunc librum scriptum esse opinor.

A.

B.

Greg. IV, 40. Constantinopolim civitatem obiit; Iustinus^a ambivit imperium. Chlodoveus quoque, iunior filius Chilperici, abiit^b usque Burdigalem^c urbem. Cum illic, nullo inquietante^d, resederet^e, Sigulfus quidam a parte Sighiberti regis missus cum exercitu, se super eum obiecit^f. Quem fugientem cum tubis et bucinis quasi fugientem cervum^g insequabatur^h; qui vix ad patrem labens, Parisius pervenitⁱ. Chilpericus quoque Theudobertum, filium suum seniore, qui antea^k Sighiberto^k inraverat, ultra^l Ligere^{k*} cum hoste direxit. Qui abiens^l, civitates Sighiberti, avuncoli sui, pervasit, id est Toronis, Pectavis vel^m reliquas. Apud Pectavos autem contra Gundwaldum ducem pugnavit; conlesusque exercitus Gundwaldo fugiit. Magnamqueⁿ illic cedem Theudobertus de hoste^o Gundwaldo fecit^o. Commoto^p inde exercitu^q, Lemoficinum^r Cadurcinumque abiit easque pervasit atque vastavit^s; ecclesias multas incendit, ministeria distrahit^t, clericos interfecit, monasteria^v virorum deiecit, puellarum deludit et cuncta devastat. Fuitque^w illo tempore peior in ecclesiis^x gemitus quam tempore persecutionis Maximiani^y et Diocliciani imperatorum^z. Cumque has discordias inter hos fratres disseminare^a viderentur^b, commoto iterum Chilpericus exercitu^c usque Remus accessit, cuncta incendiens^c atque debellans. Quod^d audiens Sighibertus, convocans^e gentibus illis, quae ultra ib. IV, 49. Renum sunt, Parisius venit et contra fratrem ib. IV, 50.

* detrahit^t, clericus interfecit^u,

* exercitum

* convocatis g. i., qui

Cap. 32. A 1a. b. 3a¹. b. β³. *β². B 1b. 2a¹. 2. b¹. 2** . c¹.

Cap. 32. a) Iustinianus accepit (a. in litura) B 2a². b) om. B 2a². c) Burdegalensem A 3a¹. *β²; Burgundigalensem A 3b; Burgundialensem A 3*β²; Burgundialem B 2a². b¹. 2**. d) regnaret et add. A 3β³. *β². e) sederet A 3a¹. B 2b¹. f) e. super e. subito advenit B 2c¹. g) om. B 1b. h) persequitur; qui fugiens et ad p. A 3β³. *β². i) venit A 3*β². B 2a². c¹; advenit B 1b. k) ante A 1b; i. S. B 2b¹. k*) Ligire A 1a. l) ambiens civitatem Sighiberto B 2a²; habiens, partem regni av. s. S. accepit, i. c. B 2c¹. m) Pictavis cum multis aliis. Apud B 2c¹. n) M. — fecit om. B 2c¹. o) interfecit A 3a¹. p) Teudobertus, c. ex., habuit L., Cadurcinum easque B 2c¹. q) exercitum B 2b¹. 2**. r) Lemocinum B 2a¹. 2. s) pervasit a. pervasit e. B 2a². t) detraxit A 3a¹. β³. *β²; detrahit A 3b; m. d. om. B 2c¹. u) occidit B 2a². v) m. — deludit om. B 2c¹. 45 w) in add. B 2a¹. 2. x) ecclesias B 2a². y) Maximiani A 3β³. B 2a¹; Maximiano B 2b¹. z) imperatoribus B 2a². b²** ; imperatores B 2b¹. a) deseminare A 3b. B 2a²; des::: B 1b; desiminare B 2a¹. b) vi::: B 1b; videntur B 2a¹. 2; videretur B 2b¹. c) devastans A 3β³. *β². d) Quo B 2a¹. b²**.

1) citra Legere Greg. 2) populo illo Greg.

5

10

15

20

25

30

35

50

A.

uum ire disponit^{a,†}, mittens nuncios Dunen-
 ibus^b vel Toronicis, ut contra Theudober-
 um^c ire deberent. Quod illi *dissimulantes,
 rex Godeghiselum et Guntramnum duces in
 capite dirigit^d. Qui commoventes exercitum,
 adversus eum pergunt. Ille quoque dere-
 lictus^e a suis, cum^f paucis remansit, sed
 amen ad bellum exire^g non dubitavit^h.
 Venientesque ad pugnam, Theudobertus
 devictus prosternitur mortuusqueⁱ est ibi.
 Ab Aunulfo quoque duce collectus, Ecolosi-
 nam^k civitatem deportatus^l, ibidem^m
 sepultus est. Chilpericus enim *per Rotho-
 maginsem^{n,1} fugiens^o, cum uxore sua ac
 filiis Turnacum civitatem ingressus,
 ibi^p se reclusit et^q communivit. Sighi-
 bertus vero^r civitates illas quae ultra²
 Parisius sunt positae usque Rothomacum
 cepit^{s,3}. Regressus inde, Parisius intro-
 ens^t, ibique ad eum Brunchildis cum filiis
 suis venit. Tunc Franci, qui quondam ad
 Childebertum^u seniore aspexerant, ad Sighi-
 bertum legationem mittentes^v, ut ad eos
 veniret^w, et illi^x, Chilperico^y derelicto,
 osum super^z se regem stabilirent. Ille haec
 audiens^a, misit qui *fratrem suum in^b super
 memoratam civitatem [Turnacum^d] obsederent,
 et ille cum exercitu sequeretur eos.
 Tunc *beatus Germanus episcopus dixit^e:
 Si abieris^f et fratrem tuum interficere nolue-
 ris, vivis^g et victor redis^h; sin autem aliud
 cogitaveris, morieris. Sic enim Dominus per

†) quod ille mittit *add. B 2b^{2**}*.

B.

* ille

* Ch. quoque p.

* misitque^c

* Cui

Greg. IV,
50.

ib. IV, 51.

Cap. 32. A 1a. b. 3a¹. b. β³. *β². B 1a (cf. n. f). b. 2a^{1.2} (cf. n. e). b^{1.2**}. c¹.

Cap. 32. a) disponens B 2a². b) Lugdunensis B 2b^{2**}. c) Theodoberto d. i. B 2b¹.
 d) direxit A 3a¹. e) derelictis suis B 2a². f) redit B 1a. g) ire A 3a¹; e. ad b. B 2c¹.
 h) dubitat A 3a¹. B 2b¹. i) que om. B 2b¹. k) se coloniam B 1a. l) portatus A 3a¹.
 m) ibi A 1b. B 1a. n) Rotomagense B 1a. o) fugit B 2a². p) ibique A 1b. 3a¹; se om. A 3b.
 q) et c. om. B 2b¹. r) commovit *add. B 2b¹*. s) om. B 2a². t) om. B 2a². u) Childe-
 berti B 1a. v) dirigunt *add. A 3β³, ante m. add. A 3*β²*; mittunt Greg. w) venirent B 2a¹.
 x) illic A 1b. B 2a¹. c¹; illic B 2b¹. y) Hilpericum derelictum B 1a. z) supra B 1b. 2a¹.
 a) audientes B 1a. b) ut A 1b; om. A 3b. β³. *β². c) que om. B 2a². c¹. d) ita A 3a¹. b.
 β³ 1a. b. 2a¹. b^{1.2**}; Turnaco A 3β³. *β²; om. A 1a. b. c et Greg.; civ. ut eam obsideret B 2c¹. e) iterum
 iat B 2a² (ad p. 297, l. 11. filium), cum folium excisum sit. f) habueris f. t. interfectum, tu cicius perieris
 B 2b^{2**}. g) vives A 3b. β³. *β². B 2b¹; vivus B 2c¹ cum Greg. h) reverteris A 3β³. *β²; redieris B 1a.

1) Cf. supra p. 217, l. 1. 2) citra Parisius Greg. Hoc ex loco intellegitur, scriptorem
 Parisiis ad septentrionem habitasse; cf. supra p. 216, l. 12. 3) obtentis civitatibus illis,
 — — usque R. urbem accessit Greg.

A.

B.

Greg. IV, 51. Salomonem ait: *Foveam, quem^a fratri tuo parabis^b, in^c eam cadebis^c*. Quod ille audire neglexit. Venientem autem illum apud villam cui^d nomen est^d Victoriacum^e, collectus est^f ad eum omnis exercitus, inpositumque super^g clypeum regem **super^h se statuunt*. Tunc Fredegundis inebriavit duos pueros Taraonenses¹ **dixitque eisⁱ: 'Audite ^{*}consilium meum et pergite ad Sigibertum et simulantes fingite, ut eum regem levare debeatis super vos, eumque interficite. Si evadetis^o vivi^{o*}, ego mirifice^p honorabo vos et filios^q ^{*}vestros. Si autem illic^r peritis, ego pro^s vobis elymosinas multas per loca sanctorum dare ^{*}promitto'. Illi vero nec dubii^{t*}, fero^u ut erant corde^v,*

ib. ad eum venientes, cum alia **causa suggerere simularent^w, abstractis ^{*}scramsaxis^x, utraque ei latera^z feriunt^a. At ille vociferans ac ^{*}corruens, emisit spiritum mortuusque est. Illic et homicidae illi² corruerunt. Chilpericus namque nesciens, esse^e mortuum fratrem suum, timebat alia die sequente^h a fratris hoste esse occupatum, usque quod^m Fredegundis rei veritatem ei predixit, mortuum esse fratrem suum. Tunc egressus^p Chilpericus a Turnaco cum uxore sua ac populo,*

**eum add.*

**Taraoninsis*

**eis: 'Ite^k ad cuneum^l Sigiberti et adsimulate, ut eum supra^m vos in r.ⁿ elevare d., eumque*

**et sobolem vestram. Si a. corruetis, ego*

**s. distribuam^t. Ille^t*

**aliam causam*

**a. cultris, quos vulgo^y scramsaxos vocant, u.*

**adque^t e., non post multo spacio e. sp.^b Ibi^c etiam et illi homicide^d corruerunt. Ch. vero nesciens de fratris^f interitu, quid^g Fredegundis egisset, dubius esitabatⁱ animo, quomodo^k angustias, quas^l ab oste fratris sui paciebatur, anⁿ evadere possit^o aut non, donec Fredegundis omnia de fratris sui morte narravit. Tunc egr. Ch. rex cum satellitibus suis de T. c. uxore et filiis, v.*

†) Sigibertus rex moritur *in marg. add. B 1a.*

Cap. 32. A 1a. b. 3a¹. b (cf. n. q). β³. *β². B 1a. b. 2a¹. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 32. a) que B 1a; q; B 2b¹; quam fratre B 2a¹. b) parabis B 1a; praeparabis B 1b. 2a¹. c) primus incidet in eam B 2c¹; in ea B 2b¹. 2^{**}; i. e. conruet Greg. d) que vocatur Victuriacum B 1a (non B 1b); est om. B 2b¹. e) Victoriacum cum coll. B 2a¹. f) coll. stadium cunctus ex. B 1a. 35 g) supra B 2a¹. b¹. h) s. se om. A 3β³. *β²; haec superscr. B 2a¹. i) ad eos B 2b¹. k) ita pergunt codices B, solo B 1b excepto, ubi haec leguntur: Audite consilium meum et pergite ad Sigibertō et simulantes fingi::: (fingite cum ut sec. m.) supra vos in r. B 1b. l) chuneum B 1a. m) super B 1a. 2c¹. n) regno ::::: d. B 1a; regno B 1b. 2b¹. 2^{**}; regnum B 2c¹ (at regem B 2a¹). o) evaderetis B 1b; evaderes B 2a¹. o*) vivo B 2a¹. b¹. c¹. p) magnifice A 3a¹; mirifici B 1a. q) desinit A 3b. 40 r) om. A 3a¹; perieritis A 3a¹. β³. *β². s) ego eļem. m. pro v. B 2b¹. t) ita B 1b. 2a¹. b¹. t*) dubio B 2b¹. u) fore A 3a¹; ferro B 1a; feroces B 2c¹. v) corda B 2b¹; c. v. ad eum B 1a. 2b²*. c¹. w) simulant A 3a¹. x) ita A 3a¹; seram saxis A 1a; seran saxis A 1c; scramxaxis A 1b. 3β³; isram saxos B 1a; crāsāxos B 1b; scramxaxos B 2a¹. y) vulgos B 2a¹. z) latere B 1a; in utroque latere eum percusserunt. At B 2c¹. a) ferierunt A 3a¹. b) ep̄m B 2a¹. c) Ubi? 45 B 1a. d) homicidi B 2a¹. e) m. e. A 3a¹. β³. *β². f) fratre B 1b; fratri B 2a¹; fratri suo i. B 2b²*. g) de add. B 1b. h) sequentibus fratribus ab hostibus esse se o. A 3β³. *β². i) esitavit B 2b¹. k) animoque a. B 2a¹. l) qua B 2a¹; quos B 2b¹. m) quo A 3a¹. β³. *β². n) anon m. al. corr. aut B 1b; anon corr. an B 2a¹; an om. B 2b²*. c¹. o) potuisset annon (annon etiam B 2b²*) B 2b¹; aut n. om. B 2c¹. p) Ch. e. A 3β³. *β². 50

1) Théroutte (Pas-de-Calais). 2) Gregorio teste Sigiberti homines cum rege ceciderunt.

A.

stitum^a Sighiberto vestibus ornatis^b apud Lambrus vicum sepelivit. Unde postea Suessionis in basilica^c sancti Medardi^d iuxta^e patrem suum Chlotharium^e sepelient. Mortuus^f est autem anno 14. regni sui. Illoque mortuo, Brunchildis^{††} cum filiis suis Parisius resedebat plena luctu, nesciens^g pre^l dolore, quid agere deberet. Gundaldus^m dux adprehensumⁿ Childebertum, filium^p eius parvolum, furtim^q per octem abstulit et cum eo in^r Austerburgum^r egit; collectisque gentibus, super^s quas pater eius regnaverat, regemque eum^t constituerunt.

33.^a Chilpericus vero rex Parisius veniens, adprehensamque^b Brunchildem apud Rothomaginensem civitatem^c in exilio retrusit, thesaurosque eius, quos Parisius detulerat, abstulit^d; filias eius Meldis^e urbe tenere precepit. Chilpericus enim^f filium suum^g Merochum cum exercitu ultra Ligere^{h. 3} dirigit. Tuncⁱ illeⁱ, relictam ordinationem patris, tunc^k per Cinnomannicum reversus^l, matrem suam Audoveram⁴ visitare se fingeret^m, Rothomacum civitatemⁿ veniens, ibique Brunchildem reginae^o coniungitur^p eamque^q sibi^q

B.

Greg. IV,
51.

*s. Obiit autem a.^f 14. r.^s s. ctate quadragenaria^{h. 1}. Interempto^h quoque Sigibertoⁱ rege apud Victuriacum² villam^k, Brunchildis enim regina cum f. s.

*luctu, quid de se agere deberet, ignorabat^o. G.

*regemque instituit^{t. †††}.

ib.

ib. V, 2.

*eam s.

†) quam ipse construxerat⁵ ac *add. Vindob. nr. 473.* ††) uxor Sigiberti *m. rec. superscr. A 1a, add. B 2c1.* †††) Childebertum, filium Sigiberti, in regem post mortem patris apud Austrum elevatum esse *in marg. add. B 1a.*

*Cap. 32. 33. A 1a. b. 3a1. β3. *β2. B 1a. b. 2a1. 2 (cf. n. p). b1. 2**.* c1.

*Cap. 32. a) vestito A 1b; Sigibertum A 3a1. B 1b. 2a1. c1; Sigiberti B 1a; Siggebertum B 2b1. v. regis a. A 3β3. *β2; ornatum B 1a. c) basilicam B 1b. d) secus Greg. e) om. A 3β3. *β2; eum sepelivit B 2c1. f) annos B 1a. g) om. B 1a. h) quadragenarii B 1a; I. — V. villam a. B 2c1. i) Sigibertum B 2a1. k) post villa c. 32. incipit B 2b1. l) p. d. om. (?) A 3a1. m) autem *add. A 3β3. *β2.* n) adprehendit B 1a; Chilpericum B 2b2**. o) nesciebat B 1a. p) redit B 2a2. q) furtum A 3β3. B 1a cum *codd. B Greg.* r) om. B 2a1. 2; hoster *corr.* hostes B 2a2. s) supra B 1b. 2a1. 2. t) instituunt B 1a; constituit B 2b1. c1.*

*Cap. 33. a) sine intermissione pergit B 2b1. b) adprehensui adque (ui et d expunct.) Brunchildem B 2a1; adprehensusque Brunhilde B 2a2. c) civitate B 1a; urbem B 2a2. d) abstullerat B 2a2. e) Medus urbis B 1a. f) itaque A 3β3. *β2; vero B 2b2**. g) eius A 3a1. h) ita B 1a. b; Ligerem *rell.*; direxit A 3β3. *β2. B 1a. 2c1. i) illa relictam B 2a1; o. r. B 2b1. k) dum B 3 (?); om. B 2a1. 2; p. t. om. B 2b2**. l) versus B 1a; r. *in marg. suppl. B 1b.* m) fingerat B 2a2. n) civitate B 1a. o) regina B 1a. 2a2; r. om., 18 *litt. cras. B 2b1.* p) coniungitur B 2a1; coniugiter B 2b1. q) eam ibi A 3a1; in om. B 2a1.*

1) Haec e Greg. IV, 51. *suppleta sunt.* 2) *ib. Greg. V, 1.* 3) Pectavus Greg. *ib. Nomen omisit Greg. Audoveram iussu Chilperici sacro velamine indutam esse, supra c. 31. narratur. Ipse Meroechus postea in 'monasterium Cinnomannicum qui vocatur Anninsula in ecclesiastica regula erudiendus' missus est; cf. Greg. V, 14.* 5) *Cf. Greg. IV, 19.*

A.

B.

Greg. V, 2. in coniugium copulavit. Haec audiens Chilpericus, quod^a scilicet contra fas^b et legem canonicam uxorem avuncoli^c *sui accipisset, nimis *amarus festinanter ad ipsam urbem^e perrexit. Illi^{e*} vero cum cognovissent, quod^a eos separare^f decerneret^g, ad basilicam sancti Martini, quae est lineis^h tabolis super *murum constructaⁱ, confugiunt. Rex vero cum eos^{i*} per ingenium inde eiecere non posset^k, dolose^l eis iurans, quia^{*}, si voluntas^m fuerit, ille eis^{o*} nequaquam separaret. Haec sacramenta illi audientes^p, de ipsa^q basilica egressi sunt; exosculatisque dolose, *aepulavit cum eis. Post paucos *autem dies, ipso Merovecho adsumpto^t, Snessionis civitate rediit^u. Cum ibidem morarentur^v, de^{*} Campania hoste collegunt contra Chilpericum. Ille similiter exercitum commovit, ad pugnam dirigit. Campanienses nimis cesi, in fugam dilabuntur, multosque *ibi nobilissimos viros occidit. Quae postquam acta^y sunt, rex Chilpericus propter coniugationem Brunchildis^z vel eius^a maleficia^b Merovechum suspectum habebat de *ipso hoste ac pugna, irri- tante Fredegunde. Tunc expoliatum eum^c ab arma commendatisque^d custodibus^e, tractans, quid de^f eo facere deberet.

ib. V, 3. Post haec eum *totundit ac presbiterum

*u. patruī acc.

*a., valde a. festinus^d

5

*supra

10

*i.: 'Siⁿ', inquit, 'v. Dei f.^o, ipse os separare non conaretur'. Haec illi^p s. accipientes^p, de b. e.*et dignanter^r acceptis, *add.*

15

*Post d. vero paucos^s cum i. M.*m.v, collecto hoste de C.[†] adversus Chilpericum, ille quoque s. cum exercitu aciem^w dirigit contra eos. At illi^z nimis cesi,

20

*multusque^x

25

*hab. pro hac pugna, insidiante Fredegunde.

30

*h. tonsoratus est ipse^g Merovechus,

†) Quae insequuntur, ita immutavit B 2c¹: de C., Merovecus contra patrem suum Chilpericum venit. Pater quoque eius cum exercitu contra eum accessit eumque fugavit. Post haec tonsoratus est ipse Merovecus, iubente Chilperico, patre suo, ac presbiter ordinatus cum veste sacerdotali. In Cenomannem^a civitatem sub regulari ordine eum vivere fecit. Tempore etc.; cf. p. 299, l. 5.

Cap. 33. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 33. a) quos B 1a (ut infra). b) c. fecisset l. cannon. B 1a. c) a. s. om. A 3β³. *β². d) ad i. u. f. B 2c¹. e) orbe B 2a¹. e*) ille B 1b. 2a¹. f) per severare B 2a². g) descerneret B 2a¹; decernit B 2a²; deberent B 2c¹; ad om. B 1a. h) ita A 1a cum codd. B 3. 4 Greg. 40 i) om. B 2a². i*) c. inde (exinde B 1a) eos p. i. ei. (auferre Greg.) B 2b¹. k) possit B 1a. b. 2b^{2**}. l) p., se promittit eis iur. A 3β³. *β². m) Dei desideratur. n) iuravit, quod ab invicem non separarentur. Haec B 2c¹. o) (f. om.) ipsios s. B 1a; i. hos B 1b. 2a¹; i. eos B 2b¹. 2^{**}. o*) ita A 1a; eos *rell.* p) illis s. accipiens B 2b¹; audientes *codd.* B 3. 4. 5 Greg.; accipientes *rell. codd. Greg.* q) om. A 3a¹. B cum Greg. r) indignantes B 2a¹; indignanter B 2a¹ (e corr.). 2a². b^{2**}. s) v. non p. 45 B 2a²; cum om. B 2b¹. c¹. t) adsumptus B 2a¹. 2. u) resedit A 3β³. *β²; sediit B 2b¹. v) moraretur B 1b (corr.). 2a¹. 2. w) etiam B 1a. 2b^{2**}. x) ita B 1a. 2a¹. y) gesta A 3β³. *β²; acti B 1a. z) Brunihilde B 1a; Brunchilde B 1b; Brunchildes B 2a¹; Brunechilde B 2b¹. a) om. A 3a¹. b) veneficia A 3β³. *β²; malefaciam B 2a¹; maleficiam B 2a²; maleficię B 2b¹. c) om. A 3a¹. d) commendatusque A 1b. B 2b¹. e) asservabat (servabat A 3*β²) *add.* A 3β³. *β². f) om. 50 B 2a¹. g) om. B 1b; Mereveo B 2a².

Nota †. a) corr. Cenomannam B 2c¹.

A.

ordinare precepit, cum veste sacerdotile monasterium Aninsula^a in Cinnomannum eum direxit, ut illuc *regulare ordine vivere *deberet. Illo namque tempore beatus Germanus Parisiorum episcopus plenus virtutibus *migravit ad dominum^c; *in basilica sancti Vincentii¹ cum gloria sepultus est. Post haec Childericus iunior legationem ad^f Chilpericum misit propter Brunchildem, matrem^g suam. Illi quoque pacifice reddidit^h eam[†]. Tunc^{*} Chamson, filius Chilperici, mortuus est.

34. Chilpericus autem rex descriptiones^a novas et graves per consilium Fredegundis^b in cuncto regno^c suo fieri iussit. Pro qua causa multi relinquentes *terras^d, villas, civitates vel possessiones proprias, aliam viam petierunt, dicentes, se^f melius esse peregrinare quam^g tale periculo subiacere. Quia enim fuerat statutum, ut possessor de^h propria terraⁱ unam anforam^k vini per *arannem redderet^m. Sic et de reliquis terris omniaⁿ universa substantia faciebant; quae milititer et de mancipiis cuncta agebantur. Populus vero valde oppressus, vociferabaturⁿ ad Dominum. Eo tempore rex *Chilpericus graviter egrotavit. Quo^o reperiante^p, filius eius iunior, necdum

B.

iubente Chilperico, presbiter ordinatus, Greg. V, 14. cum v. s.

*illic

*o. degere^b d. Tempore quoque ib. V, 8. illo b.

*magnis *add.*

*D.^c; cum gloria et^d psallencio maximo beati V.¹ martyris basilica s.^e praenitit. Ch. p. h. i.

*Eo tempore S.

ib. V, 22.

ib. V, 28.

*r. civitates^e illas vel possessiones

*pre^l

ib. V, 34.

*r. om.

†) Eo anno Brittones Redonicum² et Apricadinum vastantes, Chilpericus cum Francorum exercitu super eos inruit et cum eis pugnavit devicitque eos atque vastavit. Cham² (*sic!*) autem regem eorum occidit, ultra silvas direxit et multum populum Britanorum prostravit; regnum incendens, reversus est in Gallias *inseruit Vindob. nr. 473.*

Cap. 33. 34. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2**¹. c¹.

Cap. 33. a) m. in insula A 3a¹. β³. B 2b²**¹; m. ab insola B 2a²; in om. B 1b. 2a²; Cinomanico 1a. b) vivere B 1a (non B 1b); d. d. om. B 2b²**. c) Domino B 1a. d) *superscr.* B 2a¹, B 2a²; silentio B 1a. 2a². e) est *add.* B 1b; premitit B 1a; p. *eras.* B 1b; sepultus est. Ch. 2b²**¹. c¹. f) m. ad Ch. A 3β³. *β². g) matris *corr.* matrem B 2a¹. h) reddita est B 2a¹. 2; *err.* reddidit eam B 2a¹; reddit B 2b¹.

Cap. 34. a) criminationes tiones (t. *delet.*) n. B 1b. b) Fredegunde B 1a. 2b¹. c) regno *corr.* rege suo f. B 2a¹; in c. r. s. om. B 2c¹. d) relinquentes patriam, fugierunt, melius esse dic. 3β³. *β². e) r. suas civ. v. B 2c¹. f) *ita* A 1b. B (*plerique*); om. A 1a. 3a¹. β³. *β². B 1a. quem B 2a¹. h) de p. t. om. A 3β³. *β². i) terrae B 2a¹. 2. k) confosam B 2a². l) *ita* 1a. b. 2a¹; pro B 2c¹; per *rell.* m) reddidit B 1a. n) vociferabantur B 1a. b. 2b¹. 2**¹; vociferant B 2a². o) co B 1b. 2a¹. p) convalescente *Greg.*

1) Haec auctor Libri II. Fr. addidit; cf. Greg. VIII, 33: Ille vero egressi, se ad basilicam sancti Vincenti, in qua sepulchrum habetur beati antestitis (*scil. Germani*), contulerunt. Unde haec basilica postea Saint-Germain des Prés vocata est. 2) Cf. Greg. V, 29. Apricadinum (*Avanches*) Gregorius praetermisit neque regis Cham meminuit.

A.

B.

Greg. V, 34. baptizatus, egrotare coepit^a. Qui baptizatus, vix convaluit, fraterque^b eius senior nomine Chlodobertus huic^c morbo corripitur^d valida tabe^e. Fredegundis^f plena dolore filiorum et^g gemitu ait ad regem, repenitens: 'Nos *diu male agentesⁱ pietas divina sustentat; nam nos sepe^k febribus et aliis malis corripuit, et emendare neglegimus^{k*}. Ecce iam perdimus^l filios! Ecce iam eos^m lacrimae pauperum, lamenta viduarum, suspiria orfanorum interemunt^l! Ecce auri et argenti inmensa ponderaⁿ, cellaria et horrea plena redundant, et nescimus, cui congregamus^o ea! Ecce quod pulchrius^p habebamus perdimus! Quid nobis proderunt ista omnia? Nunc^q vero placeat tibi consilium meum, et iube reddere quod male pervasimus et discriptiones novas, quas^r iniuste, iniquiter^s fecimus, iube incendere, ut^t, si natos perdimus^u, vel poenam^v perpetuam evadamus.' Tunc rex compunctus^w corde, tradidit omnes discriptiones iniquas ad conburrendum in^x igne. Post haec puer parvulus, filius^y eius, moritur. Quem cum grande merore^z Parisius in basilica sancti Dionisi martyris deportantes, sepelierunt. Deinceps Chlotbertus^a, filius eorum^b alius, cum nimis egrotaretur, componentes eum^c in feretro, Suessionis *basilicam^e sancti Medardi duxerunt^f. Proicientesque eum ad sanctum sepulchrum[†], voverunt vota pro eo; sed media nocte deficiens, mortuus est. Quem in basilica sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani sepelierunt.

†) beati Medardi *add. B 2c¹*.

*Cap. 34. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2** . c¹.*

*Cap. 34. a) aegrotasse recepit B 2b¹. b) que om. B 2b¹. c) simili B 2c¹. d) consumitur A 3β³. *β². e) c. vale ditavit. F. B 1a; vald^e tobe B 1b; valeda abe (corr. tabe) B 2a¹; 40 valde habet. F. B 2a². f) vero *add. A 3a¹. β³. *β²*. g) cum *add. B 2a²*. h) De (*expunct.*) deunus m. B 2a². i) agente B 1a. k) *om. A 3a¹*. k*) necleximus B 1a; necle:::s B 2b¹; negleximus B 2b^{2**} (?). l) perdidimus — interemerunt A 3β³. *β². m) nos B 2b¹; e. i. A 3β³. *β². n) habemus *add. B 2c¹*. o) congregavit B 2b¹; eam B 2a¹. p) carius B 2c¹; habeamus B 1b (?). 2a¹. b¹; habuimus B 2b^{2**}. q) Nunc — reddere *om. B 2b^{2**}*. r) quasi B 2a¹. s) *eras. 45 A 3a¹; iniquitatem B 2a¹. 2. b¹; om. B 2c¹. t) et B 1b. 2a². u) perdidimus A 3β³. *β². B 1a. v) perp. p. A 3β³. *β². w) conpuncto B 1a. 2a¹ (non B 1b. 2b¹. 2**). x) c. igni A 3a¹. β³. *β²; in *om. B 1b. 2b¹; ignem B 2a¹. b¹. y) om. B 1a. z) honore A 3β³. *β²; memore B 2a¹. a) Frodbertus B 2a¹; Rodbertus B 2a²; f. e. a. Ch. B 2c¹. b) eius B 2a¹. 2. c) *om. B 2a¹*. d) Sexonis B 2a¹. 2; Saxonis B 2b¹; civitate *add. B 2c¹*. e) basilicae A 3a¹; in basilica A 3β³. *β². 50 B 1a. 2b^{2**}; ad basilica B 2b¹. f) de duxerunt A 1b.***

*'Diu^h nos

*S.^d ad^e b.

A.

Magnus quoque plautus hic^a omni populo fuit; nam^b mulieres cum viris^c suis *lugentes^d flebant^e, nigris vestibibus indutae, percussa pectora, hoc funus sunt prosequutae^f. Multa^g munera ac dona Chilpericus rex ecclesiis vel pauperibus et *multis villaribus est largitus.

35.[†] Eo anno *Iustinus^a imperator obiit, 18.¹ *anno imperii sui apud Constantinopolim^d civitatem obiit. Tiberius quoque imperium^e eius *suscepit. Post haec Theudericus² puer^f, filius Chilperici, mortuus est. *Peperit quoque Chilpericus filium^g huius diebus Fredegundis, quem^h Chlotharium³ vocaveruntⁱ. Hic fuit postea rex magnus, qui genuit Daigoberum^{k.††}. Childebertus *itaque rex Austrorum hoste in Italia abiit, ipsam devastavit et tributariam fecit. Maxime quoque discordiae in illis diebus inter Chilpericum et^q Childebertum, nepotem suum,

B.

*lucubres

Greg. V, 34.

*p. ac praedia multa est^h

*Eo quoque^b tempore I.
*13.^c

ib. V, 30.

*e. om.

*Ch., obiit. His diebus p. Fr. puerum, quem

*D. In illis quoque diebus Ch.¹ rex in I. habuit^{†††} rursusque^m eam ad partemⁿ Austrorum, quam ipse^o regebat, adquisivit et sub tributo subiugavit^p. Tunc etiam maxime d. inter

ib. VI, 42.

ib. VI, 12.

†) Iustinus imperator Romanus obiit. Tiberius successit *in marg. add. B 1a*.

††) Misit autem legationem Hilpericus ad Tiberium imperatorem Aregium comitem⁴, qui clementer Constantinopolim receptus et cum muneribus multis ad Hilpericum reversus est. Interea Hildebertus missos dirigit ad Hilpericum, ut, facta pace et amicitia, contra Guntramnum ire deberent⁵. Qui remandavit, dicens: 'Non possum ego contra fratrem meum ire ad pugnam, quia pax est inter nos'. Hildebertus vero per consilium Brunehildis legationem ad avunculum suum Gundramnum dirigit⁶, ut redderet ei partem Massiliae, quam pater eius Sigibertus adquisierat. Ipsi pacifice civitatem illam dividerunt. *Vindob. nr. 473*.

†††) Childebertus, filius Sigiberti, Italiam adiens, tributarias (!) sibi fecit, quod et Teutbertus quartus ante se rex⁷ eisdem provinciis fecerat *in marg. add. B 1a*.

*Cap. 34. 35. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a^{1. 2}. b¹. 2^{**}. c¹.*

*Cap. 34. a) hoc B 2b¹; illie pro h. B 2c¹. b) nam — suis in marg. suppl. B 1b; nam — prosequutae om. B 2c¹. c) viros l. B 1a. d) ita A 3a¹. β³. *β² cum Greg.; iungentes A 1a. b. cum suis viris h. l. repetit B 2b¹. f) persecute B 1b (?). 2a^{1. 2}. g) Munera (ergo add. A 3*β²) d. Ch. r. e. v. p. et m. aliis l. est A 3β³. *β². h) om. B 2b¹.*

*Cap. 35. a) Iustinianus perperam A 1a. b) quod B 2a¹; om. B 2b^{2**}. c¹. c) 18. habent A 1a. 2c¹; 17. B 2b^{2**}. d) Constantinopoli B 2a¹. e) regnum A 3β³. *β². f) f. Ch. p. 3β³. *β²; p. om. B 1b (16 litt. ras.). 2b¹. g) h. d. a. f. A 3β³. *β². h) om. B 1a. i) vocavit B 2b¹. k) Dagob. A 3. B 1b. 2; Daeb. B 1a. l) Childericus B 2c¹. m) que om. B 2b¹; — adquisivit om. B 2c¹. n) partes B 1b; p. Ortus (Hoster B 2a²; Autē B 2b¹), q. B 2a^{1. 2}. b¹. regem add. B 2a^{1. 2}. p) tributo tributavit B 1a. q) et Ch. om. A 3β³. *β².*

1) Ita perperam Liber II. Fr. A cum Gregorio, at B 13. emendavit. 2) A. 584; Greg. VI, 34. 3) Chlotharius II. eodem a. 584. natus est; cf. Greg. II. Fr. VI, 41: His diebus ei filius natus fuerat, quem in villa Victuriacense nutrire iubet, ne forte, dum publice detur, aliquid male incurrat et moriatur. 4) Greg. II. Fr. VI, 2, nomen nullum tradit. 5) Cf. Greg. II. Fr. VI, 3. 6) Cf. Greg. II. Fr. VI, 11. 7) Cf. supra c. 26.

A.

B.

Greg. VI, 12. crescebant. *Inritabant enim eos^a ex utrisque partibus^c Fredegundis et Brunchildis. Eo quoque tempore mortuus est bonae^d memoriae domnus *Guntramnus rex, frater Chilperici regis; *Cabillonno^e civitate Burgundiae in basilica^f sancti Marcelli martyris^g sepultus est. *Regnavit autem^h annis 31.² Fredegundis vero filiam suam nomine Ricchundeⁱ cum magnis opibus et infinitis thesauris in Hispaniis^{*} Leubighildum regem uxorem filii sui³

Greg. VI, 45. cumⁱ magna legatione Gothorum^m direxit. Erat autem Fredegundis reginaⁿ pulchra et ingeniosa nimis atque adultera^o.⁴ Landericus⁵ quoque tunc *erat maiorum^p domus palatii, vir ingeniosus ac utilis, quem memorata regina diligebat multum^r, quia in *luxoria^s commiscebatur^t cum ea. Quadam die maturius^u mane cum rex ad venationem exercendam de^v villa Calense^w in Parisiaco dirigeret, cum amaret *eam nimis, reversus in camara palatii de^v stapplo^z.⁶ equitum, illa^a caput suum abluens aqua in ipsa camara, rex vero retro veniens^b, eam in[†] natibus suis de fuste percussit. At illa cogitans, quod Landericus esset, ait: 'Quae^c sic facis, Landerice^d?' Respiciens sursum^e viditque^f,

*s. consurgebant, inritabantque^b eos

*m. G. rex inclitus, f.

*r. om.

*est om.

*H. eam^k Leubegildum^l

*e. t. in aula regis Chilperici vir effi-
cax adque strenuus^q, quem

*in om.

*c. n. ipsa^x Fredegunde diligeret, r.

†) reginam post tergum percussit *Vindob. nr. 473.*

*Cap. 35. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2**¹. c¹.*

*Cap. 35. a) (e. om.) F. et B. ex u. p. A 3β³. *β². b) inritabantque B 1a; consurgebat inritabatque B 2b¹. c) p. et F. et B 2b¹. d) b. m. om. B 2b²**¹; G. b. m. r. B 2c¹. e) Cavelonne B 2a²; Cavalono B 2b²**¹. f) basilicae B 2b¹. g) martyri B 2a¹; om. B 2a². h) om. A 3a¹. B 1a; regnavitque a. 21. B 2b¹. i) Ricohundem B 1a; Riabundem B 2b¹; cum magna 35 l. G. et h. l. ponit B 2b²**¹. k) Isp. filio Leubigildi regis ux. cum m. B 2c¹. l) Leobygildum B 2b¹. m) petente add. A 3β³. *β². n) om. B 1a. o) a. ultra B 2a¹. p) maior A 3a¹. β³. *β² semper. q) extrenuus B 2a². b¹. c¹; ad add. B 2a¹. 2. r) multo B 2b¹. s) luxuriose B 2b¹. t) commiscebat B 2a². u) die mane primo c. B 2b²**¹. v) e. Cala monasterio habiret et nimis B 2c¹. w) Calensa B 2a¹. x) ipsam Fredegundem B 1b. y) de s. e. om. B 2c¹. z) staplum B 1a; stabul^o B 1b; 40 staplo B 2a¹; stapulo B 2a². a) vero add. A 3β³. *β²; Tunc illa B 2c¹. b) e. v. A 3β³. *β². c) Quare fecisti A 1b; Quid B 2b¹; ait: 'Ut quid sic f. B 2c¹. d) Landerici B 1a. b. e) respic. retro v. B 2a¹; resp. rursum v. B 2a²; resp. post tergum suum v. B 2b²**¹. f) que om. B 1a. b. 2b¹. 2**¹.*

1) Cf. *Fred. IV, 14.* 2) Numerus constat; 33 annos Gunthramno *Fred. perperam tribuit.* 3) *Riginthis Reccaredo, Leubighildi filio, desponsa erat; cf. Greg. H. Fr. VI, 45.* 4) Cf. 45 *Greg. H. Fr. V, 47: 'Maiora', inquit, 'de te ait episcopus; dicit enim, reginam tuam in adulterio cum episcopo Bertchramno misceri.'* 5) *De Landerico maiore domus v. Fred. IV, 25, a. 603/604.* 6) *Stabulum, vulgo stablum (cf. Forcellini ed. de Vit V, p. 618), noli confundere cum vocabulo Germanico 'stapplus', i. e. gradus.*

A.

quod rex esset; expavit vehementer. Rex vero nimis tristis effectus, in ipsa venatione perrexit^a. Fredegundis itaque^b vocavit ad^c se Landericum et enarravit *haec omnia, quae rex fecerat, dicens: 'Cogita, quid agere debeas^d, quia crastina die ad tormenta valida^e exhibimur'. Et ait Landericus, contritu^f spiritu, commotus lacrimis, dicens: 'Tam mala hora^g te videntur oculi mei[†]! Ignoro enim, quid agere debeam^h, quia conpremuntⁱ me undique angustiae'. Et^k illa dixit ei^l: 'Noli timere, audi consilium meum, et^m faciamus hanc rem, et non moriemurⁿ. Cum autem rex de venatione, clauso *iam die, ad noctem advenerit^o, mittamus^p qui eum^q interficiat, ut proclamant^s, *quod Childebertus rex auster insidiatus ei fuisset. Illoque morituro, nos cum filio meo Chlothario regnabimus^v'. Cumque *nox advenisset, revertente Chilperico rege de venatione^w, missae *homicidae^x inebriati a^y vino a Fredegunde, *dum rex de equo discederet, euntibus *reliquis personis ad mansiones *suas, ipsi^a gladiatores percusserunt regem in ventrem *suum duobus cramsaxis. At^{††} ille vociferans, *mortuus est¹. Adclamaverunt autem insidiatores, quos regina miserat: 'Insidiae, insidiae^d sunt *haec^e Childeberto rege Austrif super hominum nostrum'. Tunc exercitus huc

B.

*narravit

*v. summo noctis vespere, obtenebrante^r crepusculo, advenerit, *et praecones^t clament, quod insidie sunt Childeberto^u. Illoque

*r. Factum est autem initium Greg. VI, 46. noctis, revertente

*v., quidam pueri adolatoris inebriati^v

*Fr. missi^z, dum de e.

*pergentibus r.

*ad metata^b sua

*regem in alvum scr.

*v., expiravit mortuusque est. Succlamaverunt^c quoque adolores, quos r. fraudolenter m., dicentes: 'Insidie,

*fuerunt^g h. Ch. r. Austrasiorum^f s.^h d. n.ⁱ regem'. T.

†) Ubi possum fugire domino meo rege? *inseruit B 1a.*

††) et sanguinem fluens per os et nares, mortuus est *Vindob. nr. 473. e Greg.*

Cap. 35. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹ (cf. n. q). b^{2**}. c¹.

Cap. 35. a) direxit B 1a. b) Fr. vero B 1a. c) L. ad se B 2b¹. d) debeamus B 2b¹. 2**. e) om. A 1a; valide A 3a¹. f) contritus B 1a; contritus sum c. B 2a¹. g) om. B 1a; ra viderant B 2a¹. h) debeamus B 2b¹. i) cumpr. B 1b. 2a¹. k) At B 1b. l) om. B 2b¹. 2**. m) et f. h. r. om. B 2b^{2**}. n) periemus B 1a; moriamur B 1b. 2b^{2**}. o) venerit A 3a¹. *β² (non β³). p) cum add. B 2a¹. q) cum 2 folia perierint, quae sequuntur ad silvam pascencium, 305, l. 32, desunt B 2b¹. r) obtenebrantem B 1a. s) proclamant A 1b. t) mittamus pro p. 1a; praeconis voce clamet B 2c¹. u) Childebertus. Illeque B 2a¹; Chilperico B 2b^{2**}; Ch. om. 2c¹. v) regnamus superscr. B 2a¹. w) venationem B 1a. x) illi add. A 3β³. *β². y) inebriato v. 2a¹. z) missa B 2a¹. a) ipsa B 2a¹. b) metatas suas B 1a; ad ospicia sua B 2a². c¹. Sic clamaverunt B 1a; Exclamaverunt B 2a². d) deest A 3β³. *β². B 1a. b. 2a². c¹. e) hog B 1b. Auster A 3a¹; Ostrasiorum B 1a; Hildiberto regi (haec Ostrasiorum — d. n. r. suppleta) B 2a². f) sunt B 1a; fuerant B 2a¹. h) sub B 2a¹. 2. i) meum B 1a.

1) Chilpericum per Falconem quendam a Brunichilde missum interfectum esse, Fredegundis III, 93. rettulit. Gregorius neque hanc neque illam accusavit, at Childebertus Fredegundem arguit; cf. Greg. H. Fr. VII, 7. Fabulam Libri II. Fr. refutaverunt Valesius, Res Franc. II, 187; Loebell, 'Gregor' p. 26².

A.

B.

Greg. VI. 46. illucque discurrentes, cum nihil invenissent, reversi sunt ad propria^a sua. Malulfus^b itaque Silvanectinsis^c episcopus, qui in ipso palatio tunc aderat, indutumque eum^d vestibus regalibus, in nave[†] levato^e, cum hymnis et psallentio^f cum Fredegunde regina vel reliquo exercitu Parisius civitate^g in basilica beati Vincenti martyris eum sepelierunt. Regnavit enim annis 23.^h Fredegundis autemⁱ cum Chlothario rege parvolo^k, filio suo, et Landerico, quem maiorum *domo palacii^l elegerunt^m, inⁿ regno resedit^o. Franci quoque predicto Chlothario rege parvolo 584. super *se in regnum statuerunt^p.

36. Audiens autem Childebertus rex Auster, *filius Sighiberti, nepus Chilperici, avunculo^a suo mortuo et^b maleficia Fredegundis reginae, hostem^c collegit. Nam, defuncto Guntramno, patruelem suum, 592. regnum Burgundiae ipse acceperat^d. Burgundiones et Austrasii^e superiores Franci simul commoti^f grande exercitu, valde *Campanias^g digressi^h, paygo Suessionicoⁱ cum Gundoaldo et Wintrione^k.² patriciis vastantes ingrediuntur. Haec audiens Fredegundis, cum Landerico^l et reliquos Francorum duces hostem congregat^m. Brinnacumⁿ.³ villa veniens^o, multa dona et munera Francis ditavit, eosque^p ad pugnandum contra inimicos eorum

†) in villa quae dicitur Calla⁴ add. *Vindob. nr. 473.*

*Capp. 35. 36. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b (cf. n. n). 2a¹. 2. b^{2**}. c¹.*

*Cap. 35. a) patria A 3a¹. b) Maldulfus B 2a¹. 2. c) Silnetinsis B 1a; Silvenectinsis B 2a¹. d) indutumque vestem, in n. B 1a. e) levatum B 2a¹. 2. f) psallentium B 1a. 2c¹; silentio B 2a²; voce add. B 2c¹. g) civitatem B 2a¹. h) 24. B 2c¹. i) regina add. B 2b^{2**}. k) f. s. p. A 3β³. *β². l) om. B 2a². m) elegerat A 3β³. *β²; constituerat B 2a²; elegerant B 2c¹. n) om. B 2a¹. 2. o) sedit B 2a². p) statuerat B 2a¹.*

*Cap. 36. a) avunculi sui mortem B 2c¹. b) om. B 2a¹. 2; ex B 2b^{2**}. c) hoste B 2a¹. 40 d) susceperat A 3β³. *β²; accepit B 2a¹. 2. e) Ostrasie, ut infra B 1a; Ostrasi, ut infra B 2a²; om. B 2b^{2**}. f) comm. cum magno exercitu Suessionis venerunt. Haec aud. Fr. B 2c¹. g) Campaniis A 1b; Campaniae B 1a. h) egressi B 1a. i) Saxsonico B 1a. k) Wintriono, om. patr. B 1a. l) Lauderici B 2a¹. m) congregant B 1a; congregans B 2b^{2**}. n) Brinnacum penetravit (p. 307, l. 15) pergit B 1b, ex codice mutilo exscriptus. o) venient B 2a¹; veniunt B 2a². p) eos 45 ad pugnam cohortans contra i. e. A 3β³. *β².*

1) Cf. *Fred. IV, 14.* 2) *De hac expeditione v. Fred. l. l. Wintrio vel Quintrio dux Campanensis erat; de Gundoaldo duce v. Greg. H. Fr. V, 1; Fred. III, 72.* 3) *Berny-Rivière (Aisne, arr. Soissons, cant. Vic-sur-Aisne); cf. Longnon, 'Géographie' p. 398.* 4) Cf. *Greg. H. Fr. VI, 46.*

A.

portans. Cum dedicisset^a, quod nimis
 set exercitus Austrasiorum, coniunctis^{*}
 mul, consilium dedit Francos, qui cum
 erant^b, dicens: 'De nocte consurgamus
 contra eos cum lucernis^c, portantes socii,
 ni nos precedunt^d, ramis silvarum in
 manibus, tintinnabulis super^e equos^e lega-
 s, ut nos cognoscere ipsorum vigiles cu-
 odes hostium^f non queant. Inluciscentes^g
 icium diei, inruamus super^e eos, et forsi-
 n^h eos devincimusⁱ'. Placuitque^k hoc
 nsilium. Cum denunciatum fuisset placi-
 m, qua die ad preliandum in loco nun-
 pante Trucia^l in^m paygo Suessionico
 nvenire deberent, illa, sicut consilium
 deratⁿ, de^o nocte consurgens, cum armo-
 m apparatu, cum ramis in manibus vel^p
 liqua^q quae superius^r diximus, ascensis
 uitibus, Chlothario parvolo rege in bra-
 ia vehitans^s, usque Trucia^l pervenerunt.
 um^t autem custodes hostium Austrasio-
 m ramis silvarum quasi in montibus
 agmine Francorum cernerent et tinni-
 m tintinnabulorum audirent^u custodes,
 xit^v vir ad socium suum: 'Nonne cra-
 na^w die in illo et illo^x loco campestria^y
 ant, quomodo^z silvas cernimus?' Et ille^z
 ridens, dixit: 'Certe^a inebriatus^b fuisti,
 odo deleras. Non audis tintinnabula
 uorum nostrorum iuxta ipsam^c silvam
 scencium?' Cum^d haec agerentur^e, et
 rora diei initium daret, inruceruntque
 ranci cum^f strepitu tubarum super^g
 austrasiis^h et Burgundiones dormientibus

B.

*coniuncti

*supra

*supra

*nunc add.

*ci add.

*Ostrasios^h

Cap. 36. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. 2a¹. 2. b¹ (cf. n. d). b^{2**}. c¹.

Cap. 36. a) decisset B 2a¹; decernit B 2a². b) erunt B 1a. c) lucernas B 1a. 2c¹ (ubi
 m deest). d) precedant A 3a¹. B 2c¹; procedunt B 2a¹. e) equis B 1a. f) om. A 3β³. *β²;
 h. om. B 2c¹. g) Illuciscentem B 1a. h) forsitant B 2a¹. i) devicemus B 2a¹. 2. c¹.
 que om. A 3a¹; hoc superscr. B 2a¹; om. B 2a²; Pl. Francis hoc c. B 2c¹. l) Truceiae, infra
 unciaco B 2a¹; Trunciam, ut infra B 2b^{2**}. m) superscr. A 1b. B 2a¹. n) dederit B 2a¹.
 donec fieret bellum, consurgens, cum app. arm. A 3β³. *β². p) in B 2a¹. 2. q) relique cum s.
 2a¹. 2. r) supra A 1c. B 1a. s) vehitans B 1a; volutans B 2b^{2**}. t) C. a. om. B 2b^{2**}.
 aud. — soc. suum sec. m. scr. B 2a¹. v) dixerunt B 1a; dixerunt ad socios suos B 2b^{2**}.
 hesternus B 2b^{2**}; esterna B 2c¹. x) et in illo (ilo A 3a¹) A 3a¹. β³. *β². B 2b^{2**}. y) extr. a
 perscr. B 2a¹; campestri erunt B 2a². z) om. A 3a¹. a) Certis corr. Certe B 2a¹. b) inebriati
 stis B 2a¹. c) ipsa silva B 1a. d) redit B 2b¹. e) egerentur B 2b¹. f) cum superscr., strepitu
 epidu B 2a²) barium corr. strepito tubarum B 2a¹; turbarum B 2c¹. g) supra B 1a. h) ita B 1a. 2a¹.

1) Droisy prope Suessiones; cf. Jacobs, 'Géographie' p. 232. 2) Crastinus pro hesternus
 cipitur.

A.

B.

cum Fredegunde vel Chlothario parvulo interfeceruntque maxima^a parte de hoste^b illo, innumerabilis multitudo, maximus^c valde exercitus^d, a maiore usque ad minorem. Gundoaldus quoque et Wintrio^e per fugam dilapsi^f, vix evaserunt¹. Landericus vero insequutus Wintrione, ille per^g auxilium equi velocissimi^h evasit. Fredegundis vero cum reliquo[†] exercitu usque Remusⁱ accessit, Campaniam^{*} succendit atque vastavit. Cum multa preda atque^l spolia reversa est Suessionis^m civitate cum exercitu suo.

37. Eo tempore Childebertus rex^a Auster habebat filios^b duos, senio-rem^c ex^d concubina² nomine *Theudeberto^e, iunio-rem vero ex regina³ nomine *Theudericum; ipsumque cum ava sua Brunchilde in Burgundiam in regno Guntramni^f regis^g magni direxit. *Eo enim tempore mortua est Fredegundis regina senex et^h plena dierum^{††.5}, Parisius in basilicaⁱ sancti Vincenti martyris^l sepulta. Theudericus itaque rexⁿ Burgundiae erat pulcher et^o strenuus ac calidus nimis. Per consilium avae suae Brunchilde hoste maximo^r ex^s Burgundia congregans, contra Chlotharium, patruelem suum, dirigens, Chloth-

*Campania^k

*nomen

*nomen

*direxit. ††Eo tempore mortuus est Childebertus rex iunior[†] regnavitque annis^k 20. Teudebertus, filius eius, in regnum patris^m sui in Auster statutus est, Teudericus vero^p in Burgundia^q. Eo tempore m. est F.

†) cum Chlothario et Landericus *Vindob. nr. 473.* ††) Moritur Childebertus, filius Sigiberti, *in marg. add. B 1a.* †††) regnavit autem post virum suum annis 10⁶ *add. Vindob. nr. 473.*

*Capp. 36. 37. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

Cap. 36. a) m. — maximus, valde om. B 2c¹. b) in add. B 2a¹; h. illa B 1a. c) maxima B 1a. 2b¹. d) exercitum eorum a mai. B 2c¹. e) Wintro, infra Wintronem A 3a¹; infra Wintrione B 1a; Witrio, infra Witrionem B 2a². f) lapsi A 3β³. B 2b¹. c¹. g) om. B 2a¹. h) vix add. B 2c¹. i) usque nus B 2a². k) ita B 1a. 2a¹. b¹. l) om. B 2a¹; p. et sp. B 2a²; atque expoliavit. Rev. B 2b^{2**}. m) Sexonis B 2a¹; Saxonis B 2b¹.

*Cap. 37. a) et add., sed expunct. B 2a¹; in add. B 2b^{2**}; r. Austrasiorum B 1a. 2c¹. b) filium suum (suos corr. duos B 2a¹) sen. B 2a². c) s. ex c. nomine T. post m. direxit ponit B 2b¹. d) et concubinam B 2a¹. e) Teudebertum B 1a. 2c¹. f) Gundramn. semper B 2a¹. g) regi magnus B 1a. h) om. A 3a¹. B 2b^{2**}. i) basilicam B 2a¹. k) annus B 2a¹. l) om. B 1a. 2b^{2**}; s. est B 1a. 2b¹. m) patri B 2a¹. n) om. B 2a¹. 2. o) et s. n. ac c. A 3β³. *β²; et str. om. B 1a. p) om., sed una litt. eras. B 2b¹. q) Burgundiam B 1a. 2c¹. r) maxima B 1a. s) in B. A 3a¹; ex Burgundie B 2a¹; congr. in B. B 2b¹.*

1) Cf. *Fred. IV, 14.* 2) Cf. *Fred. IV, 27*: quasi Theudebertus non esset filius Childeberti, nisi cuiusdam ortolanum, quod falsum est; cf. *Greg. H. Fr. VIII, 37.* 3) *Faileuba.* 4) *Oliit a. 595. regnavitque a. 3 amplius in Burgundia, a. 20 in Austrasia. Haec a scriptore Neustrasio A omissa, ab Austrasio B inserta sunt.* 5) *V. Fred. IV, 17.* 6) *Potius 12 annos.*

A.

ius haec audiens, commoto Francorum exercitu, contra eum^a festinus perrexit. Convenientesque simul cum hostibus, in campo Sennonico *super fluvium Aroanna¹ pugnam *invicem concitantes, tantus populus ibidem caecidit, ut ipse fluvius de corporibus mortuorum repletus, illa aqua currere non valeret^f pre sanguine coactato. In ipsa pugna fuit^h angelus Domini gladio evaginato super ipso populo. Chlotharius rex lesum cernens^l exercitum suum, in fugam dilapsusⁿ, secus fluvium Senoniana^o Malitonensem^{*2} castrum ingressus, postea *Parisius penetravit. Theudericus vero *regionem^r illam devastans atque succendens usque^s Iscionam^{*3} vicum, cum multa spolia reversus est.

38.^a Chlotharius namque *a Parisius exiit et Arelauno^d silva⁴ ingressus est. Brunchildis enim cotidie peiora consilia posius^{f*} Theudericum ministrabat, dicens: Quare *neglegis^h et non requirisⁱ thesaurum^k patris tui ac regnum eius^l de manu Theudoberti, cum^m scias, eum non esseⁿ fratrem tuum, quia in *adulterio in con-

B.

* Senonico^b
*A. bellum commissum in^c invicem. 599/600.
Tanta^d cedes illic fuit de utrumque^e populo, ut ipse alveus de cadaveribus hominum repletus^g, aqua ipsa c. penitus n. v., tantoⁱ cruore fuso[†]. Ibi enim in ipso certamine^k visus fuit angelus D. e. g. supra^m populo illo.

* Militonem^{p.2}
* i., exinde P. urbe^q p.
* T. quoque r.^r
* Isciona^{t.††} vico,

* C. autem^b a P. egressus, usque^c A.^d s. properavit^e. B.^a vero sepius ac perindie^f peiora consilia T. rege, nepote suo, subministrabat^g,

* Quur neclegis^h

* quia filius meretricis^{†††}, concubinae

†) Ceeiderunt autem ibi amplius septuaginta milia populorum *add. Vindob. nr. 473.*

††) Teodericus autem reversus est Augustidunum civitatem *Vindob. nr. 473.*

†††) Fredegundis *add. B 2c¹.*

*Cap. 37. 38. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b (cf. n. q). 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

*Cap. 37. a) eos B 1a. b) Saxsonico B 1a; Senonego B 2b^{2**}. c) om. B 2a². b^{2**}. c¹. d) T. — cruore fuso om. B 2c¹. e) utraque B 2b¹. f) valet per A 3a¹. g) repleretur, ita ut aqua B 2a². h) om. A 1a. b. c; post D. pr. (?) m. adfuit superscr. A 1a; Apparuit autem in i. a. D. A 1c. i) facta tanto cruore. Ibi B 2a². k) certamina B 2a¹. l) populo *add., sed delet. B 1a.* m) evag. g. de parte Teoderici, victoriam ei tribuens. Cloth. rex lesum B 2c¹. n) lapsus B 2b¹. o) Seconam B 2a². p) *ita B 1a. 2b¹; Melitanum B 2a¹. 2; Michidunum B 2b^{2**}; Milidunum B 2c¹; castellum B 2b¹.* q) *redit B 1b.* r) regionem — vico *post Colonia c. ingressus (p. 308, l. 9) transposita sunt; at corrector hic illu inseruit (regionem om.) B 2a¹.* s) u. I. v. *om. B 2c¹.* t) *sic B 2a¹ (pr. m.); Isciuna B 1a; Sciona B 1b (e corr.). 2b¹; Sciuna B 2a¹ (sc. m.); Michiumia B 2b^{2**}.**

*Cap. 38. a) a verbis B. vero caput incipit B 2b¹. b) rex add. B 2b^{2**}. c) egr., in quam silvam commoratus est. Brunech. vero B 2c¹. d) Erelauno B 1a; usque Adrel:::, superscr. anno B 2a¹. e) perpetravit B 1a. f) *ita B 1a. b; per invidie B 2a¹; per invidia B 2a²; perendie B 2b¹; proinde B 2b^{2**}; ac sepius pei. B 2c¹.* f[†]) ipsi A 3a¹. g) subministravit B 2b¹. h) neclegens B 1a. i) requires A 1b. B 1a. k) thesauros A 3a¹. B 2c¹; thesauris B 1a. 2b¹. l) om. B 1b. 2b¹. m) c. eicias B 1a; T., scis eum B 2a². c¹. n) esset frater tuus B 2a¹.*

1) *L'Orvanne, quae Loing fl. influit. Proelium prope Dormelles commissum est. Fred. IV, l. 20, Theudebertum socium expeditionis dixit.* 2) *Melun.* 3) *Essonne prope Corbeil; cf. Jacobs l. l. p. 226.* 4) *Cf. supra c. 25 n.*

A.

cubina patris tui procreatus fuit¹?' Haec audiens Theudericus, fero ut erat corde, hostem plurimum commovit, contra Theudobertum, germanum suum, direxit. Tulbiicum^{d. 2} castrum ad pugnam *egressi sunt. Illis fortiter pugnantibus, Theudobertus lesum videns *exercitum suum, in fuga^f versus, *Colonia civitate ingreditur. Theudericus itaque terra Riboariense^h succendens ac *devastans, populus ille sub eius manibus se tradedit, dicens: 'Parce³, domine rex, nos et terra nostra, — iam tui sumus, — noli amplius delere populum'. Et ille dixit: 'Aut adducite mihi vivo^k Theudoberto aut absciso *caput eius mihi adferre, si vultis, ut vobis parcam⁴'. Illi enim ingressi in illa civitate, alia pro aliis mentientes, Theudoberto *dixerunt: 'Sic mandat frater tuus^p: Redde thesaurum patris tui, quod apud te retenes, et *sic postea ille revertetur cum populo suo'. Cum haec ei mentiti dixissent, ille cum eis in palacium thesauris^t sui intravit. *Cumque^u, apertas arcas thesaurorum, ornamenta^v requireret, unus ex^w eis, abstracto gladio, a^x retro eum in cervice^y percussit, et accepto *caput eius sustullerunt per murum civitatis^z Coloniae⁴. Theudericus namque *haec videns, ipsam civitatem adprehendens^a, thesauris magnis^b acceptis^{††}.

B.

patris tui, in adulterio^a fuit editus?' Cum haec audisset T., acervis^b moribus ut erat, exercitum[†] pl.^c commotum contra

*ad bellum convenerunt. Illis inter se valde^e confligentibus, T.

*cernens

*fugam dilabitur^g, C. c. ingressus. T. autem t.

*adque d., p. itaque regionis illius eius se dicionibus subdunt, dicentes: 'P.ⁱ nos, piissime rex, — iam enim tibi subditi sumus, — noli nos a. obpremere'. Et i. ait: 'A. aducite¹

*aut caput e. amputato mihi deferte, *parcere debeam^m'. Illi haec audientesⁿ, in ipsa c. ingressi, ei alia^o pro *T. om.

*r. Ille post haec cum exercitu suo revertetur^q. Cumque haec^r ei^s mentientes dicerent, ille

*ingressus. Cumque in arcas

*et amputavit c. e., sustulleruntque eum per

*T. vero h. v., i. c. adprehensam

†) exercitum maximum Burgundionum et aliarum gentium colligens, contra T., g. B 2c¹.

††) populum regionis illius sibi subiugavit *add.* B 2c¹.

Cap. 38. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b (cf. n. c). 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 38. a) adulterium B 1a; alterio corr. adult. B 2a¹; in ad. om. B 2c¹. b) acervus 35 B 2a¹. c) pluri| ad p. 311, l. 2. desiderantur, cum folium excisum sit B 1b. d) Tulbiacum A 1b. B 1a. 2a¹; Tulbia autem c. A 3a¹; T. — convenerunt om. B 2c¹. e) valide B 2b¹. f) fugam A 3a¹. B 2a¹. c¹. g) dilatabitur B 2a¹. h) Ribuerense B 1a; Ribuarinse B 2a¹; Riubarinse B 2a²; Riuvarinse B 2b¹. i) Pater B 1a. k) T. v. A 3β³. *β². l) *ita* B 1a. 2a¹. m) debeam⁹ B 2b¹. n) audiens B 2b¹. o) alii B 2a¹. p) Theodericus *add.* A 3β³. *β². q) revertitur 40 B 1a. 2b^{2**}; reverteretur B 2a¹. r) om. B 2a¹. 2. b^{2**}; ei m. haec B 2c¹. s) om. B 1a. t) pro thesauris A 3β³. *β²; thesauri B 2a¹ (non B 2a²). b¹. c¹; suis A 3β³. *β². B 2b¹. u) per *add.* A 3β³. *β². v) in armenta B 2a¹. 2. w) unus hab eis B 1a. x) om. A 3a¹. B 2a²; faretro, *expunct.* f B 2a¹. y) cervicem A 1a; in c. om. B 2b^{2**}. z) m. urbis elapsi C. A 3β³. *β²; civitate B 1a. a) intravit *add.* A 3β³. *β². b) magni B 2a¹.

1) V. supra c. 37. 2) Cf. Fred. IV, 38. 3) Cf. supra c. 15. c Gregorio haustum, ubi Alamanni Chlodoveo se subdunt, dicentes: 'Parce, precamur, domine rex, ne pereat plus populus; iam tui sumus'. 4) Scriptor fallitur. Theudobertus enim a Theudericus captus, Colonia Cabillonum ductus est; cf. Fred. IV, 38. De nece eiusdem v. Ionas, V. Columbanus §. 57.

A.

um *ei ipsi Franci seniores sacramenta
rarent in basilica sancti Gereonis mar-
ris^a, visum ei fuit, ut percussus fuisset
latere dolose. Et *dixit: 'Observate ad
ostia^b; nescio, quis me *de istis periuratis^c
Rieboariis percussit'. Cumque revolvissent
testimenta eius, non aliud invenerunt, nisi
agnum parvolum purpureum. Inde enim
cum multa spolia *reversus^d, cum filiis
et filia^e pulchra Theudoberti regis, fratris
sui, reversus est urbem Mettensem⁺⁺, ibi-
que Brunchildis^e regina advenerat^f. Ad-
prehensisque pueris^g, filiis Theudoberti,
interfecit. *Minorem enim in albis^h, ad
petram percussus cerebrum, elisit.

39. Theudericus^a itaque videns pul-
chram filiam⁺⁺⁺ Theudoberti^b, neptem^{*}
suam, volensque eam^c ad coniugium^d co-
lulare⁺⁺⁺⁺. Cui dixit *Brunchildis: 'Quo-
modo accipere^e potes filiam^f fratris tui?'
At *ille ait: 'Num tu mihi^g dixisti, quod
non esset frater meus? Quare *fecisti in
hoc peccatum, ut fratrem meum occi-
derem, inimica mala?'. Et evaginato gla-
dio voluit eam occidere. Illa vero a viris
circumstantibus, qui circumstabant, erepta, vix
evasit, in camara domus elapsa. In *odium
pocionem^o venenatam, per

B.

*Cumque sacramenta ab ipsis Francorum
sublimibus accepisset in b. s.[†] Gereon
m., v. f. ei,

*dolose. At ille ait: 'O. h.^b

*q. de i. p. R. me p.'

*s. Teudericus rex reversus, cum filia
T. r., f. s., vel duobus filiis eius parvulis
r. est

*interfecit. [M. — elisit *hic desunt, at
infra c. 39 ex. 3 exstant*]. T.

*neptam

*ait

*At ille

*Quare induxisti super me h. h. p., ini-
mica m. autⁱ rex mortis, ut fratrem^k et
parentes interemerem^k? Et^l e. cultro
v. e. transverberare. I. v. a circumstanti-
bus erepta, ev., in cubiculum^m d. e.

*Post haec odiumⁿ n. infecta, ex-
terreta^p, pocione^o vininata

†) b. sanctorum martirum Gereon sotiorumque eius B 2c¹. ++) Tune, subiugatis
Rieboariis, cum filia Teodeberti, fratris sui, quam captam habebat, Cavellonum est
reversus civitate *Vindob. nr. 473.* +++)) fratris sui *add. B 2b²**. +++)) despon-
savit eam *add. A 3β³. *β².*

*Capp. 38. 39. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. 2a¹. 2. b¹. 2** . c¹.*

*Cap. 38. a) Ribuariis add. B 2b²**. b) ostia A 1a; ustea B 2a¹. c) om. B 2a²; periura-
ris B 2b²*. d) r. — fratris sui om. A 3a¹; hi cu pro r. c. B 2b¹. e) r. B. B 1a; rena, super-
r. gi B 2a¹. f) convenerat B 2a². g) A. q. filiis eius parvulis Teutb. B 1a.

*Cap. 39. a) Theudericus A 1a; T. vero v. B 1a. b) om. B 2a¹. c) am A 1a (non A 1b);
B 2a¹. d) coniugem B 2a¹. e) p. a. A 1c. 3a¹. B 2b²*. c¹; potestis, expunct. tis B 2a¹.
filia B 2a¹. g) d. m. A 3β³. *β². B 2a¹. h) haec B 1a. i) aut r. m. om. B 2c¹. k) ut
matres et parentem interemerim (*corr. interim.*) B 2a²; aut fratrem et parentes interficere. Et B 2b¹;
t frater est meus et parentes ut interficere adhortasti. Et B 2b²*; interemerent B 2a¹. l) om.
1a. 2c¹. m) cubiculo B 2a¹. n) odio B 2a¹; n. o. B 2b¹. o) potione venenata A 3a¹; pocioni
venenata B 1a; p. v. om. B 2b²*. p) exterrita B 1a. 2b¹; i. c. om. B 2c¹.*

1) Quae de filia Theudoberti narrantur, fide carent. 2) Marii *Append.*: qui, vivente ad-
e germano suo, nepotem proprium ad petram in albis elidi iussit; *Fred. IV, 38*: Filius
eius nomen Merovius parvulus iusso Theudericus adprehensus, a quidam per pede ad petram
percussus. 3) *Perperam transposita sunt.*

A.

manus ministrorum maleficium *ei porri-
gens. Theudericus rex haec ignorans, bibit,
elanguensque, inicum^c spiritum in pec-
613. catis deficiens^f, mortuus est¹. Filios eius
parvulos ipsa Brunchildis occidit².

40. His regibus mortuis, Burgundio-
nes et Austrasii^a, cum reliquis *Francis
pace facta, Chlotharium^{††} regem in totis
tribus^b regnis in monarchiam³ elevave-
runt. *Rex namque Chlotharius, commoto
exercitu, in Burgundiam dirigit, Brun-
childe, quasi ad coniugium accipere fin-
geret⁴, ad se venire rogavit, tamquam
ad pacem. Illa vero cultu regale ornata,
ad eum ad *castrum vel^h fluvium Tiroa⁵
venitⁱ. Qui cum eam^d vidisset, dixit: *'Ini-
mica Domini, quur tanta^k mala perpe-
trasti *et tanta^l genealogia regale inter-
ficere⁶ ausa fuisti?' Tunc coadunato^m
exercitu Francorum et Burgundionum^o in
unum, cunctis^q vociferantibus, Brunchilde
morte turpissima esse *dignissima, tunc,
iubente Chlothario rege, in camelo levata⁷,

B.

*ministrorum crudelium ei deferens.
Qui statim nesciens hunc^a dolum vinini^b
bibit. Deinceps deficiens, inicum^d fudit^e
spiritum[†]. Illoque^g mortuo, parvulos filios⁵
e. iniquiter prefata^h regina iugulavit. Iunio-
rem enimⁱ puerum in albis, eliso cerebro
ad petram, interfecit. His r.

*r. om.

10

*m. supra se^c stabilierunt. R. quo-
que C., c. e., in B. habiit, B. dolose^d, q.
eam^e ad c. sociare se^f fingeret, data fide,
venire accelerat. At illa credens ei, ornata¹⁵
cultu^g r.,

*ad — Tiroa om.

*ait:

*perpetrare invaluisti, ut tam nobilis-
20 simam sobolem regalem interemereⁿ in
maleficiis tuis^p non formidasti tantumque
nefas^r agere non dubitasti?' Tunc coad.^m
agmine F. *esse^s condigna, tunc

25

†) [civitate p. 309, l. 32] et mortuus est. Regnavit autem annis 12.⁵ Brunehildis quoque
de Marsilia reversa, nepotes suos, filios Teodeberti, veneno occidit. *Vindob. nr. 473.*
††) Clotharium monarchiam recepisse, quod et auxit (?) Clotharius (?) *in marg. add. B 1a.*

*Capp. 39. 40. A 1a. b. 3a¹. 3³. *3². B 1a. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

Cap. 39. a) h. — inicum om. B 2b¹; dolo B 2a¹, corr. b) ita B 1a; vini bibet B 2a¹; 30
venini (corr. veneni) b. B 2a². c) ita A 1b cum B; iniquum A 1a. d) om. B 2a²; mortuus est
pro i. f. s. B 2c¹. e) emisit sp. B 2b¹. f) deficiens A 1a. g) Illo quoque B 2b¹. 2^{**}. h) per-
fecta B 2a¹. 2; mala et inferta in marg. add. B 2a². i) om. B 1a.

*Cap. 40. a) Ostrasie B 1a. b) totis terris et r. A 33³. *3². c) om. B 2a¹. b¹ (?). d) dolosa*
B 1a. e) ea B 1a (ut infra). f) (se om.) finxit B 1a; sociare fingerent B 2a¹. g) cunctu 35
*B 1a; cultu corr. cultu B 2a¹. h) ubi pro vel A 3a¹; castrum dictum Wymtiroa (Wintiroa A 3*3²)*
*A 33³. *3². i) om. A 3a¹. k) t. m. om. B 2c¹. l) tam A 3a¹. m) Tunc quoque adunato*
B 1a. 2c¹; Tunc adunato B 2a¹. 2. n) in m. t. i. B 2c¹. o) num in u. sec. m. add. B 2a¹; Bur-
gundionis cunctis, om. in u. B 2a². p) istis B 2a². q) iunctis B 1a. r) fans B 2a¹; nefarie
B 2b¹. s) esset B 2a¹. b¹ (?); t. condemnauerunt. Tunc B 2c¹.

40

1) Profluvium ventris moritur *Fred. IV, 39*; inter flagrantis ignis incendia mortuus est
Ionas, V. Columbani §. 58. 2) *Iterum fallitur; nam Chlotharius Sigibertum et Corbum, Theu-*
derici filios, interemit; cf. Fred. IV, 42. 3) *V. Marii Append.: eosque a quibusdam, ut*
aiunt, interemptis, monarchiam praenuncupatus rex in tribus regnis obtinuit. 4) *Insulsa*
fabula. 5) *Cf. Fred. l. l.: Chlothario in Rionava vico super Vincenna fluvio presentatur. 45*
6) *Fred. l. l.: repotans ei, eo quod dece reges Francorum per ipsam interfecti fuissent.*
7) *Cf. Marii Append.: deinde camelo inposita, multis suis spectaculum praebuit; postremo*
ferocissimo conligata pedibus equi tergo, extremum spiritum exalavit. Cuiusque deinceps
corpuseculum incendentes populi, sepulcrum ignis fuit; cf. Fred. l. l.; Monod l. l. p. 225.
8) *Potius 18.*

50

A.

to hoste *gyrata, deinde equorum in-
omnium^b pedibus legata, dissipatis mem-
bris, obiit^c. Ad^d extremum sepulchrum
us ignis^e fuit, ossa ipsius combusta. Rex
ero^f, pacem^g per circuitum facta, rever-
sus est[†]. Gundolandus^h *nobilisⁱ maio-
rum^l domus^l in^m aula regisⁿ, vir egre-
sus atque industrius.

41.^a Eratque^b Chlothario rege tunc
ius nomine *Dagobertus, puer efficax
que strenuus, ad omnia solers^c, versu-
sissimus^d. Quem rex adultum una cum
ppino^e duce in^f Auster regnaturum
rexit². Austrasii^g vero Franci^h supe-
iores congregati in unum, Dagobertum
perⁱ se regem statuunt^k. In^l illis quo-
e^m diebus Saxones^{n.3} rebelles *nimis
mmoverunt^o exercitum^p gentium pluri-
arum contra Dagobertum^q regem vel
hlotharium. Dagobertus vero, collecto^r
oste plurimo^s, Renum transiit, contra
axones ad pugnam exire non dubitavit^t.
isque^u valide^v pugnantibus, Dagober-
s super *galea capitis sui^w percussus,
scisa particola^x de capillis eius ad^y ter-
m^z, a retro stans armiger[†] eius collegit^a

†) ad propria add. B 2c¹.

Cap. 40. A 1a. b. 3a¹. β³. *β² (cf. n. d). B 1a. b (cf. n. b). 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 41. A 1a. b. 3a¹. β³. B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 40. a) giro B 1a. b) redit B 1b. c) obit corr. obiit B 2a¹; obita extr. B 2a².
ab Ad ad finem cap. 41. desunt A 3[†]β². c) igne fuerunt B 2b¹. f) Clotharius add. B 2c¹.
v. per c. pace f. A 3a¹; f. per c. B 2a². h) Gondolandus A 3a¹; Gontoaldus B 1a; Godolandus
r. Gundobaldus B 2a¹; Gundualdus B 2b^{2**}. c¹; Eratque — G. A 3β³ ex B. i) om. B 1b.
Eratque B 2a¹. l) maiorem B 1a. 2b¹. m) alia add. A 3a¹. n) rege B 2a².
Cap. 41. a) distinctione caret B 2b¹. b) Adque B 1a. c) solerter B 1a; solertia B 1b;
o corr. solers B 2a¹; solis corr. solus B 2a²; solens B 2b^{2**}. d) versatissimus B 1b. 2b^{2**}; ver-
otissimus B 2a¹; vir sapientissimus B 2a². e) Pino B 1b. f) ad B 2a²; om. B 2b¹. g) A. —
unum sec. m. add. B 2a¹. h) s. F. A 3a¹. B 2c¹. i) r. s. se B 1b. 2c¹; supra B 2a¹. b¹.
statuerunt A 3a¹. B 2b^{2**}; statuit B 2a¹. 2. l) h. l. c. 41. incipit B 2b¹; In om. B 1a. 2c¹.
d. q. A 3a¹. n) Saxoni B 1a. o) amaverunt B 1a. p) grandem add. B 2b^{2**}. q) Dayg.
uper A 1b. r) collecta A 3a¹. s) plurima B 1a; h. Francorum pl. B 2b¹. t) dubitat B 1a.
Illicque B 2a¹; Illis quoque B 2b¹. v) valde B 1a. b. w) sue B 1a. x) auricula corr.
rticula B 2a¹; a:ricula, superscr. v B 2a². y) a A 1b. z) t. decidit, stans autem r. a. B 2c¹.
colligit A 3a¹. B 1a. 2a¹.

1) Neustrasiae. 2) V. Fred. IV, 47. 58; Bonnell, 'Anfänge des Karol. Hauses' p. 96.
Bellum Fredegario ignotum a scriptore libri II. Fr. fictum esse, Valesius, Res Franc. III,
59 sqq. probavit. Item supra c. 27. proelium ad Wiseram commissum Gregorii historiae in-
tum est. 4) Adthyra in Gestis Dagoberti c. 14. dicitur, sed nomen procul dubio ex verbis
terram formatum est.

B.

*t. exercitu girato^a,

*r. est. Eratque^k eo tempore post
Landericum G.^h n.

*nomen

*rebellens

*supra se g.

622/623.

A.

B.

cam. At ille lesum cernens populum^a suum, dixit ad ipsum^b puerum^c: 'Perge velociter festinus cum crine^d capitis mei^e nunc ad patrem meum, succurratque^f nobis, antequam cunctus^g exercitus corruat'. Qui cucurrit^h velociter, Ardinnaⁱ† silva transit^k, usque *fluvio^l penetravit. Illic Chlotharius rex cum exercitu plurimo pervenerat. Cumque nuncius^m ille festinus adfuisset, deferensⁿ rege abscisa crine filii^o sui, ille^p nimio dolore commotus, cum strepitu^q tubarum^r de nocte consurgens, cum exercitu suo^s Renum transiit et^t in^u auxilium filii sui festinus pervenit. Cumque simul coniuncti in unum hilari corde manibus^v plauderentur^w, super^x Wisra fluvium tendentes, fixerunt tentoria. Bertoaldus *dux^y Saxonorum ex alia^z parte ripae huius fluminis stans, paratus ad^a placitum, ut ad^b pugnam procederet, audiens hunc tumultum populi^c, interrogat^d, quid hoc esset. At illi^e responderunt, dicentes^f: 'Domnus Chlotharius rex venit, et ob^g hoc letantur Franci'. Qui respondit^h cum cacinnoⁱ, dicens: 'Mentitos^k vos^l! delerare^m formidatis, cumⁿ Chlothario vobiscum^o habere dicitis^p, cum^q

*t., Reno^l.^l f.

*vero add.

†) Haec ita formavit B 1a (non B 1b): velociter, Renum transiit, in Ardinna silva usque Longolario^z pervenit. Cumque Clotharium nunciatum fuisset, deferens regi *cet.*

Cap. 41. A 1a. b. 3a¹. β³. B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 41. a) populo suo B 1b. 2a¹; s. om. B 1a. b) p. i. A 3a¹. c) suum *add.*, *sed expunct.* B 2a¹. d) crinis B 1a. e) om. B 2b¹. f) ut succurat n. B 1b. 2a²; succurratqui, *sed* qui — corruat *sec. m.* *add.* B 2a¹; antequam — corruat om. B 2a². g) cunctis A 3a¹. h) Qui cum currit B 2a¹. 2. i) Ardivinna B 2a¹. k) transiit A 1b. 3a¹; transito B 2a¹ (*sec. m.*). b¹. c¹. l) Renum B 2a²; Rene B 2b¹. m) i. n. B 2a². n) deferente B 2a². o) filio suo adpresentata sit, n. B 1a. 35 p) om. A 3β³. B 1a. 2c¹; nima *corr.* nimia B 2a¹; ille enim a dolore B 2a². q) tripitu *corr.* strepitu B 2a¹. r) turbarum A 1a. b; turb. *corr.* tub. B 2c¹. s) om. A 3a¹; ex. Francorum B 1a. t) om. B 2a²; postea insertum B 2b¹. u) om. A 3a¹; *superscr.* B 2a¹. v) om. B 2b^{2**}. c¹. w) plaudentur A 3a¹. x) supra B 1a. 2b¹; Wisera B 2a¹. b¹. y) rex B 1a. z) sequitur litura B 2a¹; n̄ pos *add.* B 2a². a) ad p. ut om. B 2b^{2**}. b) om. B 1b. c) t. in populo B 2b¹. 40 d) interrogavit B 2a¹. b¹. c¹. e) ille A 1b. B 1b. 2a¹. f) dicens B 1b. g) ab B 2a²; ob h. letantes B 2a¹; et obletantur B 2b^{2**}. h) responderunt B 1a. 2c¹; respondens B 1b (?) . 2a¹. i) cancinno B 1a; ganno B 2a¹. 2. k) Mentitus A 1b. B 1b; Mentitis B 1a (?) . 2a¹. b¹. l) *superscr.* B 2a¹; om. B 2a². m) formidantes deliratis B 2c¹. n) c. — dicitis om. A 3β³. o) vos hab. B 1a; vobis om. B 2a¹. p) dicitis B 1b. 2a¹. q) quia nos B 1a. 45

1) Nomen fluvii in B perperam suppletum est, cum puer ex Saxonia profectus atque Ardenam silvam transgressus, ad Renum pervenire minime potuerit. 2) Longlier prope St. Hubert. Codice B 1a simili auctor Gestorum Dagoberti c. 14. usus est.

A.
 os eum mortuum *auditum esse habe-
 nus'. Rex quoque illuc^b stans, lurica in-
 utus^c, galea in capite^d crines *cum
 anicie^e variatas^f obvolutas. Cumque dis-
 scopertus^g a galea apparuisset caput regis,
 agnovit eum Bertoaldus^h esse regem et i-
 nit: 'Tu hic^k eras, bale^{l. l} iumente?' Rex
 vero haec audiens, valde indignatus hoc
 convicium, Wisra fluvium ingressus cum^m
 quo velocissimo, transnavavit. Fero *ut
 rat corde, Bertoaldumⁿ persequabatur^o,
 Francorumque exercitus sequenter^p regem
 atantes, vix fluvium cum Dagoberto^q
 transiebant^r per gurgites^s immensos. *Rex
 quoque Chlotharius persequutus Bertoaldo,
 concertabatur^t valde cum eo. Dixitque Ber-
 toaldus: 'Recede^u a me, o rex, ne *inter-
 ficiam te; quia^v si prevalueris adversus^w
 me, sic omnes^x homines dicent^y, quod ser-
 vum tuum Bertoaldum gentilem^z peremisti;
 autem ego^a interficero^b te, tunc rumor^c
 magnus in cunctis gentibus audietur, quod
 fortissimus rex Francorum a servo sit
 interfectus'. Rex autem nequaquam^d ad-
 hucievit dictis^e eius, sed magis consurge-
 bat^f super *eum. Equester^{g. 2} itaque regis
 longe sequutus rege^h, clamabat: 'Con-
 certare contra adversarium tuum, domine
 mi rex!' Erantqueⁱ manus regis valde
 graves; erat enim rex luricatus. Consur-
 gensque rex super *eum et interfecit ipso

B.
 *m. esse a. a h.'

*crinis

*Ferus

*immensus

*forte add.

*supra

*supra e. et interfecit

Cap. 41. A 1a. b. 3a¹. ß³. B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 41. a) dictum hab. B 1a; mortuum audivimus. Rex B 2b^{2**}. b) illic B 1b. 2c¹.
 c) datus B 2a¹. d) habens add. B 2c¹. e) et add. B 2b^{2**}. f) variatis B 2a²; variatus
 at. C. B 2c¹; o. om. A 3ß³; obvolute B 1a. g) discopertum g. A 3a¹; discoperto B 1b. h) Ber-
 toaldum B 1a. i) om. B 1a; et ait om. B 1b. k) c. h. A 3ß³. l) blare iumentum (iumentum
 2c¹) A 3a¹. B 2c¹; bale iumentum A 3ß³; bale iumentis B 2a¹; bile (pr. m. corr. bale) iumentis
 2a². m) om. B 1a. n) Bertoaldo B 1a; Bertoaldus B 2a¹. o) proseq. B 2a¹. p) sequentes
 1b. 3ß³. B 2b^{2**}; sequenter vel sequentem A 3a¹; sequente rege B 1a; sequentem r. B 1b. 2b¹.
 Dagobertum B 1b. 2a¹. r) transieebant B 2a¹; exiebant B 2a². s) furgites B 1a; gurgitas B 1b.
 et concertabat A 3ß³. u) Rede B 2a¹. v) Quasi p. A 3a¹; Quia et si A 3ß³; si superscr.
 2a¹. w) p. in me B 2a². x) omnes pro o. h. B 1b; h. om. B 2a². y) dicunt A 3a¹. z) om.
 2a². a) om. B 1b; i. te (te om. A 3a¹) c. B 2a². b) ego prevaluero adversum te B 2b^{2**}.
 murmur B 1a. d) nequam B 2a¹. e) dictus B 2a¹. f) consu: g.: corr. consurgebat B 2a¹;
 magis ut consuevit supra B 2a². g) equiter B 1a; Equis: B 2a¹; Equi exterritaque regis B 2a²;
 am. Et qui secuti fuerant regem clamabant B 2c¹. h) reclamabat A 1a. B 2b¹; r. clamat (corr.
 clamabat) B 2a¹. i) Eratque B 2b¹.

1) Pro Gallico 'bal' (= falsus) Ducange (ed. Favre I, p. 535) accepit. Veritas igitur
 falsches Vieh'. Cf. nomen Ballomeris, Greg. II, Fr. VII, 14. 2) Cf. Gloss. Paris. (Ducange
 l. Favre III, p. 283): Eques et equester unum est.

A.

B.

Bertoaldo sustullitque caput eius in conto reversusque^a est *ad Francos^b. Illisque lugentibus^c, — nesciebant, quid regi *contigisset, — viso eo^d, gavisii sunt^e gaudio magno. Rex vero, tota terra Saxonorum^f vastata, populo illo^g interfecto, non ibi maiorem hominem viventem reliquit, nisi ut^h gladius suusⁱ, quod^k spata vocant, per^l longum habebat. Hoc^m signumⁿ in regione illa statuit^o, reversusque^p est rex^q victor^r in terra sua^r.

*est om.

*rege

5

10

629. 42.^a Succedente vero tempore^b mortuus est Chlotharius^c rex senex *regnavitque^d annis 44^{e.1}, regnumque^f eius Dagobertus rex, filius eius, in^g monarchiam^h in totis tribus regnis sagaciter accepit. Fuitque ipseⁱ Dagobertus rex fortissimus⁺⁺⁺, enutritor^k Francorum, severissimus^l in iudiciis, ecclesiarum largitor^m. Ipse enim elimosinarum² copia de fisco palatii per ecclesias^{n.++++} sanctorum primus distribuere censum iussit^o. Pacem in^p cuncto regno suo statuit. In multis^q gentibus rumor eius personuit^r. Timorem³ et metum in universis regnis per circuitum incussit. Ipse pacificus, velut^s Salomon, quietus regnum obtenuit Francorum.

*et plenus dierum⁺⁺ add.

15

20

25

†) in pace *add. B 2b^{2**}*. ††) ac sepultus in basilica sancti Vincentii Parisius⁴ *add. Vindob. nr. 473.* †††) in iudiciis *add. B 2a^{1.2}*. ††††) Dagobertum in primis censum dari praecepisse *in marg. add. B 1a.* 30

Cap. 41. A 1a. b. 3a¹. β³. B 1a. b. 2a^{1.2}. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 42. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a^{1.2}. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 41. a) que om. B 1a. b) cuneum suum pro Fr. B 2b^{2**}. c) longentibus *corr. lug. B 2a¹*. d) eum B 1a. 2b^{2**}; rege (?) *expunct. B 2a¹*; ergo B 2b¹; illo B 2c¹. e) valde *add. B 2a²*. f) terra illa vastata B 2a². g) om. B 2b¹. h) quantum A 3β³. i) om. B 2a². k) est *add. B 1a.* l) pro B 2a¹; v. longum esse videtur. Habebant hoc s. B 2b^{2**}; p. l. h. om. B 2c¹. m) om. A 1b. n) in regnum *add. B 1b. 2b¹*. o) statuunt *corr. statuit B 1b*; statutum B 2b^{2**}; stabilivit B 2c¹. p) que om. A 1b; c. r. om. B 2b^{2**}. q) Clotharius *add. B 2c¹*. r) in Franciam B 2c¹. 40

Cap. 42. a) *redit A 3*β²*. b) om. B 2a². c) Choldarius *superscr. B 2a¹*; om. B 2a². d) que om. A 3a¹. β³. e) 54. B 1a. f) Regnavitque B 1b. 2b^{2**}. g) in m. in t. t. r. om. B 1a. h) monarcio B 1b; moarciam t. B 2a¹. i) om. B 2b¹. k) enutrit⁹ B 2a¹. l) revesissimus B 2b¹; piissimus B 2c¹; in om. B 1b. m) ecclesiarumque constructor B 2c¹. n) ecclesiarum B 2b¹. o) iubet B 2a². p) om. B 2b¹. q) cunctis A 3β³. *β². r) supersonuit B 1a; personet B 1b; personavit B 2b¹. s) sicut B 2a¹. 45

1) Anno 46. regni obiit; cf. *Fred. IV, 56.* 2) *V. Fred. IV, 60*: aelymosinam pauperibus super modum largiter erogabat. 3) *Ib. e. 58*: Tanta timore pontificibus et proceribus in regnum Burgundiae consistentibus seo et ceteris leudibus adventus Dagoberti concusserat, ut a cunctis esset mirandum. 4) *Ib. c. 56.* 50

A.

Tunc et^a beatus Audoinus^b episcopus ex-
 rtus¹ enituit^{c.†}. Eo tempore, defuncto
 Gundolando^{*2} maiorum domo inclito^e,
 Dagobertus rex Erchonoldo^f viro^g in-
 lustre^{*in} maiorum domato^h statuit^{i.3}.
 habebat igitur predictus rex ex^k regina^l
 Na Nanthilde^m de^k genere Saxonorum⁴
 filios duos Sighiberto et Chlodovecho.
 Sighibertumⁿ vero, maiorem filium suum,
 cum Auster una cum Pippino^p duce direxit^q
 in regnum statuto⁵; Chlodovecho quippe
 maiore^r secum retenuit.

43. Post haec igitur rex Dagobertus^a
 febre^{a*} valida correptus^b, egrotans mor-
 tuus est Spinogilo^{c.††.6} villa in paygo
 Parisiacense^d urbis, in basilica beati^e
 Dionisii martyris^{†††} sepultus^f. Planxerunt
 eum Franci diebus multis, regnavit
 annis 44^{*7}. Chlodovechum, filium eius,
 Franci super se regem^g statuunt; accepit
 e uxorem de genere Saxonorum⁸ nomine^{*}
 Balthildeⁱ, pulchra^k omnique^l ingenio^m
 renuua. Post haec autem Sighibertus^{††††}
 cum Auster, Pippinoⁿ defuncto, Grimoaldo,

B.

*Gundoaldo^d

641.

*inlustro^g

633/634.

*34.

*nomen^h

648.

†) Tunc sanctus Audoinus natus est, quem dominus Dagobertus pulchre nutrit *Vindob.*
nr. 473. ††) Clipiaco⁹ villa plenus dierum *Vindob. nr. 473.* †††) quam ipse
 nobiliter construxerat¹⁰, *add. B 2c¹.* ††††) frater eius *add. B 2c¹.*

*Capp. 42. 43. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2** . c¹.*

*Cap. 42. a) om. B 2a¹. b²**.* b) *Audoynus fere B 1a; Audoenus B 1b. 2b¹. c¹.* c) *iniit*
*1b; innituit B 2b²**.* d) *Gunbado B 1b; Gundualdo B 2b²**.* e) *inclitus B 1a.* f) *Erconaldo*
1b. B 1b. 2a¹. 2; Erconoldum A 3a¹; Aerchinaldo B 1a; Erchanaldo B 2b¹. g) *vir inlustri B 1b.*
domatii B 1a. i) *instituit B 2b¹.* k) *om. B 2b¹.* l) *regione B 1a.* m) *Nathilde A 3*β².*
2a¹. 2; Natille B 1b. n) *Sigibertus B 2a¹.* o) *superser. B 2a¹; om. B 2a².* p) *cum prin-*
ce P. d. B 1a. q) *dirigens, in regnum statuit A 3β³. *β²; in r. st. om. B 2c¹.* r) *ita A 1a. b.*

Cap. 43. a) ita A 1a. b. a*) *febra B 2a¹. b¹.* b) *correctus B 2a¹.* c) *Ispinogilo B 1a;*
*inoculo B 2a¹. 2; Spinogino B 2b¹; Spinoilo B 2b²** . c¹.* d) *Pariciacense B 1a; Pariacense B 1b;*
racense B 2a¹; Paricinse B 2a². e) *sancti A 3a¹. β³. B 2b¹. c¹; Dionsii A 1a; Dionisi B 1a. 2b¹.*
*est add. B 1a. b. 2b¹. 2** . c¹.* g) *rege B 2a¹; stat. r. B 2b¹.* h) *ita B 1a. 2a¹.* i) *Baldech.*
1b. 2c¹; Baldh. B 2a²; Baltch. B 2b¹; Baldethilde Fred. k) *om. A 3β³. *β²; pulchre B 2b¹.*
omneve B 1a; omneque B 1b; omne i. B 2a¹. 2; omne vel i. B 2b¹. m) *in religione pro ing.*
*3β³. *β²; ingeniosa stren. corr. ingenia strin. B 2a¹.* n) *duce add. A 3β³. *β².*

1) *A. 641. una cum S. Eligio episcopus ordinatus videtur esse.* 2) *V. supra c. 40.*
Constat, post Dagobertum a. 639. mortuum Erchynoaldum maiorem domus factum esse, quem
in Gundolandus, sed Aega praecessit; cf. Fred. IV, 83. 84. 4) *Nantechildem unam ex*
cellis de menisterio Fred. IV, 58. 5) *Cf. Fred. IV, 75.* 6) *Épinay-sur-Seine; cf. Fred.*
IV, 79. 7) *A. 44 Dagoberto ut Chlothario patri (cf. supra c. 42) scriptor tribuit, ut filius*
pedegario teste 16 annos non superavit. 8) *Cf. V. Balthildis, Mabillon, AA. SS. saec. II,*
778. 9) *Falsum est.* 10) *Cf. Fred. IV, 79.*

A.

B.

filio eius, in^a maiorum domato instituit^{b. 1.}
 636. Decedente vero tempore, defuncto Sighi-
 berto rege, Grimoaldus *filium eius par-
 volum^c nomine *Daygobertum^d totundit
 Didonemque^f Pectavensem *urbis episco-
 pum in^h Scotia² peregrinandum eumⁱ di-
 rexit, *filium^k suum³ in regno^l constituens.
 Franci itaque^m hoc valdeⁿ indignantes,
 Grimoaldo insidias preparant^o, eumque
 exementes, ad^p condemnandum rege^q
 Francorum Chlodoveo deferunt^r. In^s Pari-
 sius civitate in carcere mancipatus, vincu-
 lorum cruciatu constrictus^t, ut erat morte^u
 dignus, quod in domino suo exercuit,
 ipsius^v mors valido^w cruciatu finivit.

44. Eo tempore Chlodoveus brachium
 beati Dionisii martyris abscidit, instigante
 diabulo. Per[†] id *tempus concidit^a re-
 gnum Francorum casibus pestiferis^b. Fuit
 autem ipse Chlodoveus omne spurcicia
 deditus, fornicarius et inlusor^c feminarum,
 gulae *et ebrietate contentus^d. Huius mor-
 tem^e et finem nihil dignum historia reco-
 lit^f. Multa^g enim scriptores^h eiusⁱ finem
 condemnant^k; nescientes finem nequitiae^l
 eius, in incertum^m de eo alia pro aliis re-
 feruntⁿ. Nam ex^o Balthilde, regina eius^p,

* Grimaldus maiorum domus f.

* nomen^c

* Pectavense^g

* dirigens,

* idem t. concedit

* gula

†) Pro quo regnum Francorum ruinis pestiferis subiectum fuit *B 2c¹*.

*Capp. 43. 44. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

*Cap. 43. a) om. B 2b¹. b) statuit B 2a¹. 2; corr. instituit B 2a¹; statuunt B 2b¹; inst. — Grim. mai. domus om. B 1b. c) parvulo corr. parvolum B 2a¹; f. Sigiberti p. B 2b^{2**}; f. p. Sigeberti regis nomine B 2c¹. d) ita A 1a. b; Dagobertus B 1b; Dagoberto B 2a¹. e) ita B 1b. 2a¹. b¹; u. D. om. B 2a². f) tot. et cum episcopo Pictavensis ecclesiae in Scotia B 2c¹. g) Pictavense B 1a; Pectavinse B 2a¹; Pectavensis B 2a²; u. om. A 3β³. *β²; urbem B 2a¹. b¹. 2^{**}. h) superscr. B 2a¹; 35 om. B 2a²; in Cocia A 1a. b. c. i) om. A 3a¹; cum peregrinando d. B 1a; dirigit B 2b¹. k) fil. — constituens om. B 2c¹. l) suo add. A 1b; statuens A 1a. b; c. om. B 2a². m) vero B 2b¹. n) valide B 1a. 2a¹; audientes pro v. B 2b^{2**}. o) praeparent B 2a¹; paraverunt B 2c¹. p) ac c. B 2a¹. q) regem B 1a. r) offerunt A 3β³. *β²; defertur B 2a²; referunt B 2b^{2**}. s) cum pro in B 2a¹. 2. t) constr. — cruciatu om. B 1b. u) d. m. A 3β³. *β²; d. om. B 2b¹. v) exercuit, 40 valido c. vitam finivit A 3a¹. β³. *β². w) valde cruciatus B 1a; v. om., cr. f. sec. m. add. B 2a¹; v. c. f. om. B 2a²; valida B 2b¹. c¹.*

*Cap. 44. a) occidit A 3a¹. b) pestiferas B 2a¹. 2. c) in luxoria f. B 2a². d) contemptus B 2a¹. b^{2**}. e) morte B 1b. 2a¹. 2. b¹. f) recolet B 2b¹. g) Multum A 3a¹. *β²; Multi B 2b¹. c¹. h) scriptoris B 1a. b; scriptura B 2a¹. 2. i) f. e. A 3β³. *β². B 2b^{2**}. k) condem(p)- 45 nantes A 3β³. *β²; condem(p)nunt B 2a¹. 2; nesc. — referunt om. B 2c¹. l) nequitia B 1a. m) in- certo B 2b¹. n) refert::, eras. ur B 2a¹; referentur B 2a². o) de B 2b¹. p) sua B 2b¹.*

1) Grimoaldo auctore Otto aemulus interemptus est; cf. Fred. IV, 88. 2) i. e. Hibernia; cf. V. S. Wilfridi auctore Eddio Stephano c. 27 (Mabillon, AA. SS. saec. IV, p. 691). 3) Childebertus in catalogis regum Francorum vocatur. Hac de re v. 'Forsch. z. D. Gesch.' XXII, 50 p. 473; Waitz II, 2³, p. 407, n. 2.

A.

adserunt ei tres *filios habuisse Chlotharium, Childericum atque Theudericum. Decedente[†] itaque in^b extremis prefatum regem Chlodoveum, regnavitque^c annis 16.¹ Franci vero Chlotharium, seniore puerum^d ex tribus, regem^e sibi statuunt, cum ipsa regina matre^{f. 2} regnaturum.

45. Eo tempore, defuncto Erchonoldo^a maiorum domo^b, Franci^{††} in incertum vacellantes^c, prefinito^d consilio, Ebroino huius honoris altitudine *maiorum domo in aula regis statuunt. In his^{†††} diebus Chlotharius rex^f puer³ obiit regnavitque^g annis 4.⁴ Theudericus^h, frater eius, elevatus *est rex Francorum. Childericum^{i. 5} itaque, alium¹ fratrem eius, in Auster una cum Vulfoaldo duce^m regnum suscipere diriguntⁿ. Eo tempore Franci adversus Ebroinum^o insidias preparant, super^p Theudericum consurgunt eumque de regno deiciunt^{q. 6}, crinesque *capitis amborum vi^s abstrahentes, incidunt. *Ebroinum totundunt eumque Luxovio monasterio in Burgundia⁷ dirigunt. In Auster^u

B.

*f.^a t.

657.

*altitudinem^e

673.

*rex el. est^k

*a r.

*crinisque^r*incedunt^t

†) Eo tempore mortuus est Clodoveus rex; regnavit *B 2c¹*. ††) Franci Ebroinum maiorem domus in aula regis statuunt *B 2c¹*. †††) *Haec ita immutavit B 2a²*: statuunt. Chlotharius autem obiit anno 7. regni eius. Theudericus frater *ect.*

Capp. 44. 45. A 1a. b. 3a¹. 3³. 3². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**} (cf. n. m). c¹.

Cap. 44. a) f. h. t. B 1a. b) om. B 2a². e) que om. A 3a¹. B 1a. b. 2c¹; que sec. m. suppl. B 2a². d) p. in ex tribus regnis regem B 1a; post tribus add. in A 33³. 3². e) rege B 2a¹. f) om. A 33³. 3²; m. natorum B 2b^{2**}; m. regina r. B 2c¹.

*Cap. 45. a) Aechinaldo B 1a; Archinaldo B 1b; Erchonaldo B 2a¹; Erquinardo B 2a². b) domus B 1a. 2c¹. e) vallentes A 1b; valgelantes B 2a². d) perfinito B 2a¹. e) altitudinis B 1a. 2b¹. f) om. B 2b¹. g) r. q. annus 4 sec. m. suppl. B 2a¹. h) quoque add. A 33³. 3²; vero add. *Fred.* i) Childericus *corr.* Childericum B 2a¹. 2. k) om. B 2a². l) alta *corr.* altum B 2a¹; a. om. B 2b¹; fratre B 1b. 2a¹; fra^ī B 2b¹. m) duce veniens, in regnum Francorum elevatus est. Erat enim Chil. (*quae interiacent omissa sunt*) B 2b^{2**}; reg. susc. om. B 2c¹. n) dirigit B 1b; dirigebat B 2a². o) Ebroino insidie B 1a. p) om. B 1a; contra *Fred.* q) citiunt A 3a¹; deiciunt A 33³. 3². B 2b¹. c¹. r) que om. B 2b¹. s) VI A 1a; vix B 1b (*tum amborum iteratum*); via B 2a¹; a. via vim abstr. B 2a²; vi om. B 2c¹. t) incenderunt B 2a². u) In Austriam *post mitt. B 1a.**

1) Numerus falsus est; *Cont. Fred. Chlodoveo 18 annos recte tribuit. Quem a. 657. ex diem obiisse supremum, probavi 'Forsch. z. D. G.' XXII, p. 464 sq.* 2) Unde chartis subscripsit regis *Balthildis regina; cf. Dipl. I, nr. 33. 38. 39. 40. ed. Pertz.* 3) In iuventute *Fred. Cont.* 4) *Chlotharius a. 16. regni obiit, circa 19 annos natus.* 5) *Theudericus a. demum 675. ex. ab Ebroino rex factus est; Childericus Chlothario etiam vivo a. 663. Austrasiae regnum suscepit; cf. 'Forsch. z. D. Gesch.' l. l. p. 481.* 6) *In monasterium S. Dionysii missus est; cf. V. Leodeg. c. 3 (Mabillon, AA. SS. saec. II, p. 682).* 7) *invitum add. Fred.; cf. V. Leodeg. l. l.*

A.

B.

propter Childericum *mittentes^a, accomo-
dant. Et^b una cum Vulfoaldo duce veniens,
in regno Francorum elevatus est. Erat
enim^c ipse Childericus levis nimis, omnia^d
nimis incaute peragebat^e, donec inter eos
odium maximum et scandalum crevit,
Francos valde^f oppremens. Ex quibus uno
Franco nomine^g Bodilone^h ad stipitemⁱ
tensum^k cedere valde sine lege^l precepit.
Haec videntes^m Franci, in ira magna com-
moti, Ingobertus videlicet et Amalbertusⁿ
et reliqui maiores natu Francorum, sedi-
cionem^o contra ipsum Childericum concitantes^p. Bodilo super^q eum cum reliquis
675. surrexit, insidiaturus^r *in^s regem; inter-
fecit^t.¹ *una cum regina eius^u pregnante^v.²,
quod dici^w dolor est^x. Vulfoaldus quoque
per fugam^y vix evasit, in Auster reversus.
Franci autem^z Leudesio^a, filio Ercho-
noldo^b, *in maiorum domato palacii ele-
gunt^c. Eratque ex Burgundia in hoc con-
silio *beatus Leudegarius^d Augustudunen-
sis^e episcopus et Gaerinus^g, frater eius,
consentientes. Ebroinus *capillis crescere^f
sinens, congregatis^h in auxiliumⁱ sociis,
hostiliter a^k Luxovio caenubio^l egressus,
in Francia revertitur^m cum armorum appa-
ratuⁿ. Ad beatum vero^o *Audoinum^p
direxit, quid ei consilio *daret. At ille

*legacionem *add.*

5

10

15

*insidiatores^r*interfecit^t

20

*nobile *add.*

*consilium

25

*itaque, consilium^g accepto, *add.**v. *om.*

*consilium

30

Cap. 45. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 45. a) mittunt B 2b¹ cum *Fred.*; convocant pro aec. B 2c¹. b) *om.* B 2a² cum *Fred.*;
ut B 2b¹. c) *om.* B 1a. d) *om.* B 2a². e) peragebant A 3a¹; agebat B 2b^{2**}. f) valde
B 1b; valedere, ut *infra* B 2a¹; *om.* B 2a²; valide B 2b¹. c¹. g) homine B 1b; uno B 2a¹. h) B. n.,
om. F. A 3β³. *β²; Bodilono B 1a; Bodileno, ut *infra* B 2a¹; Bodolernum semper B 2a²; Bidilo semper
B 2b¹. i) stipidem B 1b cum *Fred.*; stipem B 2b¹. k) tensum B 2a¹; st. ligatum tensumque
B 2c¹; c(a)edi A 3. B. l) legem B 2a¹. b¹. m) audientes B 2b¹; v. h. *Fred.* n) Madalb. B 2c¹.
o) sedicione B 1a. p) c. B. s. e. *om.* B 2b^{2**}. q) c. r. s. e. B 2b¹. r) insidiatoribus veniens regem
A 3β³. *β²; insidiatoris B 1a; insiatoris B 1b; insidiaturus B 2b¹. 2^{**} cum A; rel. insidiatoribus surgens,
eum cum r. e. p. interfecit B 2c¹. s) *om.* B 2a¹. 2; in r. *om.* B 2b^{2**}. t) regem *add.* B 2b¹. 40
u) sua B 2b¹. v) praedignante B 2a¹; prignante B 2a²; pregnantem B 2b¹; *om.* B 2b^{2**}. w) quod
ei B 2b¹; q. d. d. e. *om.* B 2c¹. x) dolorem A 1b. B 2a¹. b¹; dolorē B 1b. y) lapsus *add.* A 3β³. *β².
z) vero B 1b. 2b¹ cum *Fred.* a) Leodesio semper B 1a; Leodosio B 1b; Leuderio B 2b¹; Leodos.
B 2b^{2**}. c¹. b) Ereonoldo A 1b; Erchanoldi A 3a¹; Herchonaldo B 2a¹; Herehenaldi B 2b^{2**}. c) ele-
gerunt B 1a. 2c¹. d) Leudog. B 2a¹; Leodecar. semper B 2b¹. e) episc. Agustod. B 1a; Agustod. 45
B 2a¹; Agustid. B 2b¹; A. e. *om.* B 2c¹. f) crescentibus, *om.* sinens — hostiliter B 2c¹. g) *ita*
B 1b. 2a¹. b¹. h) congregatus B 2a¹. i) auxilio B 1a. 2b^{2**}. k) *om.* B 1a. l) conubio B 2a¹;
ingressus A 3a¹. m) reversus B 2b¹. n) apparatus B 1b. 2b^{2**}. o) *om.* A 1b cum B. p) legatos
suos *add.* B 2c¹.

1) In Lauconis silvam *add. Fred. Regnavit in Neustria a. 2, m. 6; cf. 'N. Archiv' IV, p. 383.* 50
2) nomine Belichilde *add. Fred.; cf. V. Lantberti c. 5 (Mabillon, AA. SS. saec. III): una cum*
coniuge sua vocabulo Bilhilde filioque nomine Dagoberto. 3) et consorciorum eius *Fred.*

A.

per internuntios^a hoc solum, scripta^{a*} dirigens, ait: 'De Fredegunde tibi subveniat in memoriam^b'. At ille, ingeniosus ut erat, intellexit^c. De nocte consurgens, commoto exercitu, usque Isra^d.¹ fluvium^e *veniens^e, interfectis custodibus, ad Sanctam^f Maxenciam² Isra³ transiit; ibi quos repperit de insidiatoribus suis occidit. Leudesius^h una cum Theuderico³ rege et sociis quam plurimis per fugamⁱ evasit; Ebroinus eos persecutus est^k. Bacivo^l.⁴ villa veniens, thesauros regales^m adprehendit. Deinde post haec Crisciaecoⁿ.⁵ veniens⁶, regem^o recepit. Leudesium^p, data^q fide, sub dolo ad se venire mandavit. Quo facto, Leudesium interfecit^r.⁷; ipse principatum sagaciter recepit. Sanctum^s Leudegarium episcopum diversis poenis caesum^t gladio ferire iussit; Gaerinum^u, fratrem eius, dira^v poena damnavit⁸. Reliqui vero Francorum socii per fugam⁹ vix^w evaserunt^x; nonnulli vero in exilio^y pervagati, a^z propriis^a facultatibus privati sunt.

46. Eo quoque^a tempore, decedente^b Vulfoaldo^c.¹⁰ de^d Auster, Martinus^t.¹¹ et

†) quidam nobilissimus Francorum *add. B 2c¹*.

*Capp. 45. 46. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a¹. 2. b¹. 2^{**}. c¹.*

Cap. 45. a) internuncius B 1b; internuncias B 2a¹; internuntius B 2b¹; internuncium B 2b^{2**}. a) om. B 2a². b) memoria B 1a. 2c¹. c) intellegens B 1a. d) Iseram, ut infra A 3a¹. B 2c¹; Isara B 2a¹. b^{2**}; Hissera B 2a²; Isera semper B 2b¹. e) venians interfectus B 2a¹; i. e. ad S. M. I. t. om. B 2b^{2**}. f) Sancta Maxentia B 2b¹. g) Ista A 3a¹; Isram B 1a; Isera B 2a¹. h) Leodesius, infra Laudesium B 2a²; Leodecarius B 2b¹. i) om. B 1b. k) om. B 1a. l) Stacio B 1a; Baero B 1b; Pacyo B 2a¹; Pacio B 2a²; Bacivo B 2b¹ cum Fred.; Vacio B 2b^{2**}; B. v. v. om. B 2c¹. m) regalis B 1a. b. n) Crisciaeco A 3a¹. B 2a¹. b¹. c¹; Criciego *pr. m. corr.* Crisc. B 1b; Criciagio B 2a²; Cresciaco B 2b^{2**}; Crisecco Fred. o) rege B 2a¹. 2. p) Leodoricum, infra Leoderium B 2b¹. q) date A 1b. r) interfecit B 1b. 2a¹. b¹. c¹; ipsi B 1b. 2a¹. s) vero *add. A 3β³. *β². B 2c¹*. t) p. interfecit; G. B 2a². u) Gairoenum B 2a²; Gairinus B 2b^{2**}; Gaerenum Fred. v) durissima A 1b; dura B 1b. 2a¹. b¹. w) om. B 2b¹. 2^{**}. x) avas. B 2a¹. y) auxilio B 2b¹. z) pervagata B 1a; p anga:cia B 1b; pervagacia B 2a¹; pervacati, om. a B 2a². a) proprius B 1b; propiis B 2a¹.*

Cap. 46. a) om. B 2a². b) dicente A 1a. b; decedente B 2a¹; om. B 2a²; mortuo Fred. c) Vulfoaldo A 3a¹; extrema codicis pagina evanuit, ut legi vix possit B 2a¹; Vulfoaldus B 2a². d) bis scr. B 2a².

1) Oise fl. 2) Pont-Sainte-Maxence prope Compiègne; cf. Longnon, 'Atlas hist. Texte expl.' I, p. 65. 3) cum thesauros regis Fred. 4) Baizieux; cf. Longnon l. l. p. 62. 5) Crécy-en-Ponthieu. 6) in Pontio *add. Fred.* 7) regem Theudericum in regno restituto *add. Fred.* 8) Cf. V. Leodeg. c. 13 (Mabillon, AA. SS. saec. II, p. 690). 9) lapsi, Ligere transgressi, usque Vasconos *add. Fred.* 10) duce *add. Fred.* 11) dux *add. Fred.*

B.

* fluvio

A.

B.

Pippinus iunior¹, filius Anseghiselo^a quondam², decedentibus regibus, dominabantur in Austria^b, donec tandem aliquando hii duces in^c odium versi contra Ebroinum, exercitum plurimum Austrasiorum commotum^d, contra Theudericum regem^e et Ebroinum aciem dirigunt. Contra^f quos Theudericus et Ebroinus cum hoste occurrunt^g; loco nuncupante Lucofao^{h.3} simul coniunctiⁱ, sese^k invicem cede magna prosternunt^l. Corrueruntque^m ibi infinita turba populi. Austrasii^{*devicti}, inⁿ fugam lapsi^o, terga verterunt. Ebroinus eos cede crudelissima insequutus, maxima parte ex^q illa regione vastata. Martinus^r per fugam^s elapsus, Lauduno^t Clavato ingressus, illuc se recludit; Pippinus autem^u altrinsecus evasit. Ebroinus itaque, patrata^v victoria, reversus est. Veniens cum exercitu Erchreco^{w.4} villa, ad Martinum⁵ dirigit^{*} nuncios⁶, ut^y, data^z sacramenta, cum fiducia ad regem Theudericum veniret. Hoc dolose^a ac fallaciter^b super vacuas capsas ei iurantes, ille vero credens eos^{c.7}, Erchreco veniens, ibi cum sociis suis interfectus est.

47. Ebroinus itaque magis ac magis Francos^a crudeliter^b oppremebat, donec

Cap. 46. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a¹ (cf. n. y). a². b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 47. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a². b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 46. a) post Anseghisi littera rasa A 3a¹; Ansechisili A 3β³; Ansegislo B 1a; Ansegiselo B 1b. 2b¹; Ansechiso? B 2a¹; Ansigiselo B 2a²; Asengiso B 2b^{2**}; Anseghysilo Fred. b) Auster B 1b. 2b¹. c) d. ira v. B 2b^{2**}. d) commoto B 1a. 2b^{2**}; commotu B 2a²; commoverunt, om. contra — dirigunt B 2c¹. e) om. B 2b¹. f) C. q. om. B 2b^{2**}. g) occurrerunt (occurrit 35 A 3β³. *β²), in loco A 3a¹. β³. *β²; l. n. L. om. B 2c¹. h) Lucofau B 1a; Lucofac B 1b; Locofao B 2b¹; Logofao B 2b^{2**}. i) cuncti sese A 3β³. *β²; coniunctis B 2a². b^{2**}. k) om. B 2a². l) facta pro p. B 2a². m) Corruuntque B 1a; Corruitque B 2a². b¹. c¹; ibi om. B 2b¹. n) d. per fugā: B 1b; d. et fuga B 2b^{2**}. o) om. B 1a. p) ita B 1a. 2a². q) et B 1a; de Fred. r) M. p. f. c. om. B 2b^{2**}. s) fuga B 1a. t) Laudono B 2b¹. 2^{**}; Lugduno B 2c¹. u) vero B 1a; a. om. 40 B 2b^{2**}. v) parata A 3a¹ (non A 3β³). B 1a. b; perpetrata B 2b¹; peracta B 2c¹. w) Erchreo B 1a; Erchere:::co, prius c postea insertum B 1b (infra Erchreco); Ercherego B 2a²; Ercreco, ut infra B 2b¹; Erceco, ut infra B 2b^{2**}; Erciaco, ut infra B 2c¹; Erchreco Fred. x) direxit B 1a. y) desinit B 2a¹. z) fide add. B 2b¹. a) dolo B 2a². b) promiserunt add. A 3β³. *β². c) ita A 1a. b. B 1b; eis rell. 45

Cap. 47. a) Francorum B 1b. b) infideliter B 2b¹; mactabat vel add. B 1a; c. o. in litura scr. B 1b; o. c. B 2b^{2**}.

1) De hoc loco egit Bonnell, 'Anfänge des Karol. Hauses' p. 123 n. 2) Franco nobile add. Fred. 3) Bois-Royal du Fays prope Laudunum; cf. Bonnell l. l.; Digot IV, p. 78. 79. 4) Ecry, hodie Asfeld, ad Aisne fl.; cf. Longnon, 'Atlas hist. Texte expl.' I, p. 63. 5) Lau- 50 dunum Clavato pro M. Fred. 6) Aglibertum ac Reolum Remensis urbis episcopum add. Fred. 7) a Lauduno Clavato egressus cum sodalibus ac sociis, ad add. Fred.

* Austrasi P

* n. d. x,

5

10

15

20

25

30

35

40

45

50

A.

B.

tandem aliquando^a Ermenfredo^b Franco^c insidias parare^d dissimulat. *Ille quoque^e per noctem^g clam super eum consurgens, atrociter^h prefatum Ebroinum interficit*, atque ad Pippinum in Auster fugiensⁱ, evasit. Franci vero consilio* pertractantes^k, Warattonem virum inlustrem in loco eius cum iussioneⁿ regis maiorum domo palacii constituunt^o. Accepit ipse^p Waratto inter^q haec obsides a predicto Pippino et pacem cum eo iniit. Erat id^r temporis memorato Warattone^s filius efficax industriusque^l, fero animo et acervis^t moribus, insidiator^u patris sui, eumque^v ab honore generositatis^w subplantans^x, eratque^y nomen eius Ghislemarus^{z. 2}. Cui beatus Audoinus episcopus prohibuit³, ne^a hac nequicia contra patrem inferret; quod ille audire contempsit. Fueruntque inter ipso Ghislemaro et Pippino bella civilia et^b multae discordiae⁴. Qui^c ob iniurias^d patris vel alia peccata^e crudelia a^f Deo percussus, iniquissimum spiritum exalavit, iuxta quod sanctus^g Audoinus ei predixerat. Illoque defuncto, Waratto iterum honore pristino^h nanctusⁱ est. Sub his diebus beatus^k Audoinus Rotomagensis episcopus plenus

*desimulat^f.

*interfecit,

*consilio^l accepto, Waratonem^m

Cap. 47. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a². b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 47. a) om. B 2a². b) Ermenfrido B 1a; Hermenfridus B 2b^{2**}. c) Francos B 1a. 2b^{2**}; Franci B 1b. d) parans parere d. A 3β³. *β². e) Ille vero Ermenfredus p. B 2c¹. f) dissimulans B 2b¹; desimulans B 2b^{2**}. g) nocte B 2b¹. h) sagaciter pro a. A 3a¹ (ante cons.). β³. *β². i) fugit. Franci B 2a². k) consilio inito A 1c. 3a¹. β³. *β². l) a. c. B 1a. m) ita B 1a. 2a². b¹. c¹ cum Fred. (infra Warato, Waratone); Waratto nomen v. B 1b. n) iussionem B 1a. o) constituunt B 1b; constituerunt Fred. p) om. A 3; Accepto ipso B 2a²; accipiens Fred. q) W. totis in h. B 2b¹. r) Erat idem t. A 3a¹. B 1a. 2b¹. 2^{**}; Erat inter ipso m. B 1b; Erat in illo tempore (?) B 2a²; Erat eodem tempore B 2c¹; Erat id t. Fred. s) Watroni, om. mem. A 3a¹; Warattono B 1a; Warato B 2a². t) post a. littera rasa est A 1a. u) insidiatur B 1a; insidiator B 1b; insidiebatur patri suo B 2a²; i. patri sui B 2b¹. v) cumque B 2b¹. w) generositatus B 1b; generositate B 2b¹. x) supplantavit B 2b¹ cum Fred. y) que om. A 3a¹. B 2c¹; erat quoque B 2a². z) Gislem. semper B 1b. 2c¹; Ghisalmarus (infra Ghislemaro) B 2a²; Giselmari, ut infra B 2b^{2**}. a) ne h. om. B 1b. b) c., multa discordia B 1b. c) Ghislemarus autem ob B 2c¹. d) subplantationem Fred. e) malitia non modica Fred. f) hab eo p. B 1a. g) spiritus A. B 1a. h) pristinam A 3a¹; pristinum B 1a. i) nuncupatus B 1a; functus B 2a² (?); constitutus B 2b^{2**}; recepit Fred. k) om. B 2a².

1) eruditus in consilio, qui vice patris cura palatii gerebat, add. Fred. 2) In charta Theoderici III. a. 690/691. data agitur de Aebroino, Warattone et Ghislemaro quondam maioresdomos nostros; cf. Pertz, Dipl. I, p. 51. 3) Eadem in altera V. S. Audoeni (AA. SS. Aug. IV, p. 817) leguntur, ex Libro ipso Historiae Francorum hausta. 4) Nam ad castro Namuco contra hostem Pippini ducis Ghislemaris consurgens, fraudulenter falso iuramento dato, quam plures eorum nobilis viris occidit. Inde vero reversus add. Fred.

A.

B.

dierum^a ac virtutibus preclarus Clepiaco^{b.1} villa regale in^c suburbana^d Parisiorum^e civitate migravit ad Dominum²; cum^f gloria basilica sancti Petri^g apostoli Rothomacum^h civitate sepultus est^{†.1}.

5

48. Succedente quippe^a temporum^b curricula^c predictus Waratto defunctus est; fuitque ei^d matrona nobilis ac ingeniosa nomine^e Anseflidis^f. Franci nempe^g in diversa tendentes^h, vacellabant. Interdum Bercharium^{i.3} quondam statura pusillum^k, sapientia^l ignobilem, *consilio^m inutile, in maiorum domato oberrantesⁿ statuunt⁴ Franci^o in invicem divisi. Pippinus⁵ ab Austrasiis *consurgens, commoto hoste quam plurimo^p, contra Theudericum regem et Bercharium^q aciem dirigit. Convenientesque^r ad proelium^{s.6} in loco nuncupante Textricio^t, illisque inter se beligerantibus, Theudericus rex una cum Berchario maiorum domo terga verterunt. Pippinus quoque^u victor extitit^v. Cedendum^w itaque tempore^x ipse Bercharius ab

10

*ignobile

15

*Auster

20

†) cui successit sanctus Ansbertus *m. recentiore add. B 2b1.*

25

*Capp. 47. 48. A 1a. b. 3a1. β3. *β2. B 1a. b. 2a2. b1. 2** . c1.*

*Cap. 47. a) pl. virtutum ac gloriosus miraculis, per longitudinem dierum preclarus B 2c1. b) Clipiago B 1a. 2b1. c) in s. P. c. om. B 2c1. d) suburbane A 1b. e) passis eorum B 1a; Pariseorum B 2a2; civitatem B 1a. b. f) Cum — sep. est om. B 2c1. g) roto add. B 1b; ap. om. B 2a2. h) Rotomagum A 3a1. β3. *β2; Rotomacum B 1a. b; Rodomacum B 2b1. 2**; c. om. B 2b2**.* 30

*Cap. 48. a) om. B 2a2. b) tempore B 1a. 2b2**; temporis B 2a2. c) ita A 1a; curricula A 1b. B 1a. b. 2b1. 2**; curricula B 2a2. d) ibi B 1a; illi coniux matrona n. B 2c1. e) nomen B 1b. f) Anseflidis semper B 1a; Anseflidis, ut infra B 1b. 2b1. c1 cum Fred.; Anseflidis B 2b2** semper. g) vero B 2b1. h) pend. B 2b1. i) Berarium semper B 1a. 2b2**; Bertharium B 2a2; Bertcharium B 2b1. k) pusilla B 1a. l) sapientiae B 2a2. m) consilium B 2b1; c. i. om. B 2b2**. n) om. B 2a2; 35 operantes B 2b2**. o) om. B 1b; vero add. A 3β3. *β2; in om. B 2b1. p) plurima B 1b; plurimum B 2b2**. q) Berchariem B 1b; Bercharium B 2c1, ut infra. r) que om. B 1a. s) direxerunt (aciem add. A 3*β2) add. A 3β3. *β2. t) Extricio B 2a2. b2**; Extritio B 2c1. u) vero B 1b; q. om. Fred. v) extetit A 1b; exstetit B 2a2. w) Cedendo B 2a2; Caed. B 2b1. x) temporum A 1b; ratus add. A 3β3. *β2.* 40

1) Cf. V. S. Audoeni vetustam, AA. SS. Aug. IV, p. 809. 2) De anno quo obiit controversia est. Mihi quidem id die 24. Augusti a. 685. vel 686. contigisse videtur. In Vita enim S. Ansberti (Mabillon, AA. SS. saec. II, p. 1056) haec exstant: Facta est autem haec privilegii auctoritas sub anno — — gloriosi regis Theoderici 16. et praefati venerandi praesulis (scil. Ansberti) annus 5. in synodo generali Rotomago urbe habita. Unde a. 11/12. Theoderici Ansbertum Audoeni successisse patet. 3) Gener Anseflidis a Fred. recte dicitur. 4) Haec indignantes Franci Audoramnus, Reolus et alii multi, relinquentes Bercharium, ad Pippinum per obsides coniungunt, amicitias copulant, super Bercharium vel reliqua parte Francorum concitant add. Fred. 5) Pippinum, qui a. 714, mense Decembri obiit, 'annis 27 et dimidio' principatum gessisse, anonymus infra c. 51. scripsit, unde a. 687, mense Iunio ad illum adisse videtur. 50 6) in oppido Virmandense add. Fred. Est Tertry prope S. Quentin.

A.

B.

adulatoribus occisus est¹, et, *instigante^a Anseflide³, post haec^b Pippinus Theuderico rege^c coepit esse principale^d regimine^e maiorum domus^f. Thesauris acceptis, Nordebertum^g quondam de suis cum rege relictum^h, ipse in Austriaⁱ remeavit. Eratque^k Pippino principe^l uxor nobilissima et^m sapientissima nomine *Plectrudis. Ex ipsa genuit filios duos: nomen maioris Drocus^o, nomen vero minoris^p Grimoaldus^q. Drocus ducatum Campaniae accepit.

*et² om.*nomenⁿ

49. Obiit autem Theudericus rex; *regnavit^a annis 19⁴. Chlodoveus^b, filius eius, puer regalem sedem suscepit, ex^c regina nomine *Chrodchilde^{d.5} progenitus. Nec multo^f post ipse Chlodoveus rex puer^g mortuus est regnavitque annis 2⁴. Childebertus, frater eius, vir^h inclytus in regno statutusⁱ est. Attamen^k et Nordebertus mortuus est. Grimoaldus, Pippini^l principis filius iunior^m, in aula regis Childeberti maiorum domus effectus est^{n.6}. Pippinus quoque multa bella gessit contra^o Radbodem^{p.7} gentilem^s vel alios principes,

*regnavitque a.

*nomen^e

691.

695.

Capp. 48. 49. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a². b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 48. a) inde caepit B 1a. b) et add. B 2a²; autem add. Fred. c) regem B 1a; an-nuente add. A 3β³. *β². d) principalem B 1a. e) regine B 1b; regit B 2a². f) om. B 2a². g) Nordobertum A 3β³. *β². B 1a (ut infra). B 2c¹; Nortberto, ut infra B 2a²; quodam B 1a. h) relictus B 2b¹. i) Auster B 1a. b. 2b^{2**}; remearunt B 2a². k) Erat autem — nobilissima pr. m. in marg. suppl. A 1b. l) regi A 3β³. *β². m) et s. om. B 2b^{2**}. c¹. n) n. — maioris Drocus om. B 1a. o) Drogus semper A 3a¹. β³. *β². B 2b^{2**}; Drogo semper B 2c¹. p) minori B 1a. q) Grimoldus semper A 3a¹; infra Grimold. vel Grimald. B 1a; Grimaldus B 2a² (ut infra).

Cap. 49. a) autem add. A 3a¹. *β²; r. a. 10 et 8 B 1a. b) rex add. B 1a. c) om. B 1a. d) ita A 3a¹; Balthilde A 1a. b; Baltide A 1^{*b}; Bathildæ A 1c; Crothilde A 3β³. B 2c¹; Chrodidis B 1a; Chlotilde B 1b; Rothilde B 2a²; Chlothilde B 2b¹; Chrodtelde B 2b^{2**}. e) ita B 1a. b. f) multum A 3a¹. β³. *β². g) om. B 1a; r. p. om. B 2b^{2**}. h) v. i. om. B 2a². i) status A 1b; constitutus B 2b^{2**}; resedit Fred. k) Adtamen B 1a. b. 2c¹. l) Pipino f. p. B 1a; Pippino B 1b. m) iunioris A 3a¹. n) om. B 2b¹; electus est Fred. o) c. — al. principes om. B 1a. 2b^{2**}. c¹. p) Rabo-tonem A 3β³; Rabbonem A 3^{*β}²; Ratbodem B 1b. 2b¹ (sic infra A 3a¹. B 1b. 2a². c¹).

1) Bercharius in charta Theudericus III. a. 690/691. data laudatur; cf. Pertz, Dipl. I, p. 51. 2) Coniunctio copulativa cum omissa sit, Bercharius, 'instigante Anseflide', occiditur, id quod vulgo opinantur. 3) matrona, socru sui (scil. Bercharii) recte add. Fred. Ceterum Warattonis et Anseflidis filiam Adaltrudem Drogoni, Pippini filio, nupsisse, rettulit auctor Gestorum abb. Fontan. c. 8, ed. Löwenfeld p. 26. At Bercharius Drogonis, Adaltrutis mariti, socer dicitur in charta Childeberthi III; cf. Pertz, Dipl. I, p. 62. 4) Numeros falsos Continuator Fredeg. c. 6. emendavit, qui patri 17, filio 4 annos tribuerit; cf. 'Forsch. z. D. Gesch.' l. l. p. 488. 5) Chrodechildis regina chartae a. 1. Chlodovei III. datae subscripsit; cf. Pertz, Dipl. I, p. 53. 6) A. 697. nondum maior domus erat (cf. Pertz, Dipl. I, p. 62), at ante a. 701. factus est; v. Dipl. I, p. 64. 7) dneem add. Fred. 8) Frigionum gentis adversus alterutrum bellum intulerunt

A.	B.	
contra Suevos *vel quam plurimas gentes. Grimoaldus quippe genuit filium *ex concubina Theudoaldo ^c nomine*. Sub idem	*Sevus ^a *filio ^b *nomen ^c	
708. fere tempus Drocus, filius Pippini ^d , defunctus est ¹ , habensque Pippinus prefatus princeps filium ex alia ^e uxore nomine*†. 2	*nomen ^c *viro ^h	5
Carlo ^{f.††} , virum *elegantem ^g , egregium atque utilem ⁱ .		
50. ^a Tunc enim bonae memoriae gloriosus ^b dominus *Childebertus rex iustus ^b migravit ad Dominum; regnavit autem	*d. om.	10
711. annis 17 ^{c.3} sepultusque est Cauciaeco ^{d.4} monasterio in basilica sancti Stephani protomartyris ^d . Regnavitque Daygobertus ^{e.5} puer, filius eius, pro eo. Habebat igitur ^f Grimoaldus ^g uxorem in matrimonium ^e nomine* Theudesindam ^h , filiam Radbodis ducis gentilis ⁶ . Eratque ipse Grimoaldus maiorum ^k domus pius, modestus, mansuetus et ^l iustus. Cedendum ^m enim tempore, egrotante Pippino principe ⁷ , genitorem eius ⁿ , dum ad eum ^o visitandum acces-	*matrimonio *nomen ⁱ	15 20

†) Calpiade (Chalpaide A 3β³; Calphaide A 3*β²) add. A 3a¹. β³. *β² e Fred. Cont. c. 6.

††) qui vocabatur Martulus add. m. coeva, quae deinceps Martulus super Karlus 25 scripsit B 2c¹.

Capp. 49. 50. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a². b¹ (cf. n. a). b^{2*}. c¹.

Cap. 49. a) ita B 1a; Sevus B 1b. 2a²; Suavos B 2b¹; cum (pro contra) Suevis B 2b^{2*}. b) ita B 1a. b. 2b¹. c) Teudoaldo B 1a. b; Tendaldo B 2a²; Theudoaldo B 2b¹; Theudualdus B 2b^{2*}; Tedoaldum B 2c¹; nomen, ut infra B 1a. b. d) Pipino B 1a; Pippino B 1b cum Fred.; 30 om. B 2b¹. e) aliam uxorem B 1a; alia uxorem B 1b; ex a. u. om. B 2c¹. f) Karlum A 3a¹. β³. B 2c¹; Carolo B 2a². g) eligantem A 3a¹. B 2c¹; elegantem B 1b; eligante B 2a²; et add. B 1a. h) nimis B 1a. i) utilis B 2a².

Cap. 50. a) caput nullum h. l. incipit A 3a¹; quae sequuntur ad p. 327, l. 16. sagaciter desunt, cum 2 folia excisa sint B 2b¹. b) om. B 1a. c) XCII pro XCI B 1a; 16 B 2c¹. d) Cauciaco 35 A 3a¹. B 1b; in m. Cauciaco A 3β³. *β²; Cauc B 2b^{2*}; Cautiaco B 2c¹; monasterii B 1a. d*) martiris B 1a cum Fred. e) Digobertus B 1a. f) que pro i. B 2a². g) Trimoldus h. l. B 1a. h) Theudesinam A 1b; Theotsindam A 3a¹; Teudosindam B 1a; Teudsindane B 1b; Tentsindane B 2a². i) ita B 1a. b; om. B 2b^{2*}. k) m. d. om. B 2a². l) om. B 1a. m) Sequenti A 3β³. *β²; C. — sublimem instituunt om. B 2c¹. n) genitore suo A 3a¹. o) om. A 3a¹. β³. 40

castro Duristate, illinc belligerantes invicem. Pippinus victor extitit, fugatoque Radbode duce cum Frigiones qui evaserant, idem Pippinus cum multa spolia et praeda reversus est add. Fred. 1) Cf. Ann. S. Amandi, Tiliani, Petav., SS. I, p. 6. In Gestis abb. Font., ed. Löwenfeld p. 27, a. 707. verno tempore id contigisse narratur. Fred. add.: et sepultus est in basilica beati Arnulfi confessoris Mettis urbe sepultus est. 2) Pippinus aliam duxit uxorem nobilem et 45 elegantem nomine Chalpaide, ex qua genuit filium; vocavitque nomen eius lingue proprietate Carlo Fred. 3) 16 minus accurate Fred. 4) Choisy-au-Bac (Seine-et-Oise); cf. Longnon, 'Atlas hist. Texte expl.' I, p. 62. 5) A. 715. quartum annum egit; cf. 'N. Archiv' VII, p. 254. 6) ducem Frigionum Fred. 7) Iobvilla super Mosam fluvium add. Fred.

A.

sisset^a, nec mora in basilica sancti^b Landeberti^c martyris Leudico^d peremptus est¹ a Rantgario^e gentile, filio Belial^f. Theudoaldum vero, iubente^g avo, in aula regis^h honorem patris sedem sublimemⁱ instituunt.

51. Eo tempore Pippinus febre valida correptus, mortuus est² obtenuitque principatum sub suprascriptos^a reges annis 27^b et *dimidio³. Plectrudis quoque cum nepotibus suis vel rege cuncta gubernabat sub discreto^c regimine^d. In^e illis diebus, instigante diabulo, Franci denuo Cocia^f.⁴ silva in⁵ Francos invicem iruunt ac sese mutuo dirissima cede prosternunt. Theudoaldus autem per fugam lapsus, ereptus est; fuitque illo tempore valida persecutio. Theudoaldo^g enim fugato, Ragamfredo^h in principatum *maiorumⁱ palatii^k elegerunt. Qui, commoto cum rege exercitu, Carbonaria silva transeuntes, usque^m Mosam fluvium terrasⁿ illas vastantes succenderunt; cum Radbode duce gentile amicicias^o ferunt. Carlus^p his diebus cum captus a Plectrude femina[†] sub custodia teneretur^q, auxiliante⁶ Domino, vix evasit.

52. Sequenti tempore Dagobertus rex^a

†) P. principali, noverca sua, sub B 2c³.

Capp. 50—52. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a². b^{2**}. c¹.

Cap. 50. a) haec accessit B 1a. b) beati B 1a. c) Landeberti A 3a¹; Landeberti B 1a. d) Leudio B 1a; gladio pro L. B 2a². e) a Berentgario A 3β³; ab Erangario A 3*β²; a Rang. vero g. B 1b; a Raing. B 2b^{2**}. f) Belual B 1a. g) vivente B 1b. h) h. r. B 1a; h. p. om. B 2a². i) sublimantes A 3β³. *β²; sublimen B 1a; sublim B 1b; sublimis corr. sublime B 2a².

Cap. 51. a) suprascripti B 1a; regis B 1a. b. b) XXCII pro XXCI B 1a; 27 S. Fred. c) discripto B 2a². d) regimini B 1a. e) om. B 1a. 2c¹. f) Casia A 1b; Cosia A 3a¹; Quotia B 2a²; Coccia B 2b^{2**}; Cosiam B 2c¹; Gocia B 2c³. g) Teodoaldum B 1b. h) Raganfrid. et Raganfred. B 1a; Ragenfred., Ragenfred. B 2a²; Rainfredi, infra Raginfrid., Raginfred. B 2b^{2**}. i) maiorem A 3β³. *β². B 1a. 2b^{2**}. k) domatum pro p. B 2a². l) om. B 2a²; principatu B 2b^{2**}. c³. m) transeuntesque M. A 3a¹; Mosa B 1a. n) t. i. om. B 2a²; terra illa B 2b^{2**}. o) amicitiam fecerunt (fecit B 2c¹) B 2b^{2**}. c¹; foedus inierunt Fred. p) Charl. B 1b (plerumque). q) teneret B 1b; detentus Fred.

Cap. 52. a) om. B 1a.

1) Mense Aprilis a. 714; cf. Ann. S. Amandi, SS. I, p. 6. 2) Obiit mense Decembri a. 714; cf. Ann. S. Amandi l. l., Bonnell l. l. p. 131. 3) Reliquit suprestitem Carlo filio suo add. Fred. 4) 'La forêt de Cuise', quae silva 'la forêt de Compiègne' iam dicitur; cf. Longnon, 'Géographie' p. 154. 5) Contra Theudoaldum et leudis Pippino quondam atque Grimoaldo inierunt certamen; corruitque ibi non modicus exercitus Fred. 6) Dei auxilio liberatus est Fred.

B.

714, Apr.

714, Dec.

*et dim. om.

*principato¹

715.

A.

B.

716. egrotans mortuus est regnavitque^a annis 5.[†]
 Franci^b nimirum Daniele^c quondam clē-
 ricum, cesarie^d capitis crescente, eum in
 regnum^e stabiliunt atque Chilpericum^f nū-
 cupant^e. Eo nempe^f tempore denuo exer-
 citum movent^g, usque ipsum fluvium Mo-
 sam contra Carlum dirigunt; ex alia parte
 Frigiones^h cum Radbode duce consur-
 gunt². Carlus quoque super ipsos Frigio-
 nes inruit, ibique maximum dispendiumⁱ
 de sodalibus suis perpessus est, atque per
 fugam delapsus^{*}, abscessit. Succedente
 igitur tempore, iterum ipse Chilpericus
 cum Ragamfredo, hoste commoto, Ar-
 dinna^k silva ingressus^{l.3}, usque Renum
 fluvium vel Colonia civitate pervenerunt,
 vastantes terram. Thesauro^m multoⁿ a
 Plectrude matrona^o accepto, reversus^p est;
 sed in loco quidem^q Amblava^{r.4} maxi-
 mum^s, Carlo in^t eos inruente, perpessi
 sunt dispendium^{††}.

* regno

5

* dilapsus

10

15

20

53. Eo itidem^a * tempore predictus
 vir^b Carlus, exercitu^c commoto, iterum

* Eo idem^a t.

†) Triginta 5 annorum erat Carolus, quando principare cepisset post mortem fratrum 25
 suorum. Sed Franci, qui erant adversarii eius, Dan. *pergit* B 2c³. ††) Memoratus
 itaque Carolus princeps annis 10 principavit in magnis persecutionibus habebatque
 in auxilio et in negotio regni Turpinum Biturice⁵ urbis archiepiscopum et sub-
 scriptos patricos potentissimos, nobiles strenuosque milites, quorum nomina sunt
 hec: Roolanus, Marebodus, Vilielmus Curvus-nasus, Oliverius, Odgerius, Haymonem 30
add. B 2c³.

Capp. 52. 53. A 1a. b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a². b^{2**}. c¹.

Ca p. 52. a) que *om.* B 1a. 2c¹. b) fatui *add.* A 3β³; vero fatui *add.* A 3*β²; nimerum
 B 2b^{2**}. c) Danaelem A 1b; Danihelem A 3a¹. β³. B 2c¹; Danaelem B 1b; Danielum B 2a²; Dani-
 helum B 2b^{2**}; Danahelem B 2c³. d) cesari B 2a²; cesaries B 2b^{2**}. e) nuncupante B 1a. 35
 f) enim *pro n.* B 1b. 2a². c^{1.3} (*non* B 1a); *om.* B 2b^{2**}. g) movens B 2a². h) Frisones, *ut infra*
 A 3a¹. B 2b^{2**}. i) damnum *Fred.* k) Ardenna B 2a². l) ingressi sunt, u. B 2b^{2**}. m) T. vero
 m. a. a P. m. A 3β³. *β²; thesauros multos B 2a²; munera multa et thesauros *Fred.* n) m. a *om.*
 B 1a. o) *om.* B 2a². p) reversi sunt B 2b^{2**}. c¹; revertabant B 2c³. q) l. qui dicitur A. *Fred.*
 r) Conplava B 2a²; Amlavam B 2b^{2**}; Amblabia B 2c³. s) Karlo i. e. i., m. p. A 3β³. *β²; Carolus 40
 super eos inruens, m. d. p. s. B 2b^{2**}. t) Karlo eis inr. A 3a¹.

Ca p. 53. a) Eodem itidem t. A 1c. 3β³. *β²; Eodem t. B 1b. 2b^{2**}; Eo enim t. B 2c¹; Suc-
 cedente t. *Fred.* b) princeps A 3β³. *β². c) exercitum B 1a.

1) *Filius Childerici II. erat; cf. Pertz, Dipl. I, p. 74.* 2) *Cf. Ann. S. Amandi l. l.:*
 Radbodus venit in Colonia mense Martio. 3) ab alia parte prestolante Radbodo duce cum 45
 exercitu suo; actenus ad Coloniam *pergit Fred.* 4) *Amblève prope Malmédy.* 5) *Potius*
Remensis. Ceterum Carolum Martellum cum Magno confusum et quae hic narrantur tota ex
historia Pseudo-Turpini sumpta esse, nemo est, qui non videat. Ibi praeter Rolandum (c. 11,
ed. Castets, Montpellier 1880, p. 17 sq.) 'Gandeboldus rex Frisiae', 'Guillelmus', 'Oliverius dux',
'Ogerius rex Daciae', 'Hato' laudantur.

50

A.

B.

contra Chilpericum vel Ragamfredo con-
surgens^a. Contra quem^b illi hostem^c col-
legunt^d, bellum preparantes^e accelerant;
sed Carlus pacem fieri postolat. Illisque
contradicientibus, ad proelium egressi sunt
in loco nuncupante Vinciaco^{f. 1}, dominica
die inluciscente, 12. Kal. April. in quadra-
gensimo^g. Illis^h quidem fortiter bellanti-
busⁱ, Chilpericus cum Ragamfredo terga
vertit^{k. 2}. Carlus victor extitit. Regiones^l
illas vastatas^m atque captivatas, itemque
cum multa predaⁿ in Auster reversus,
Colonia civitate veniens, ibique³ seditione
intulit. Cum Plectrude⁺ matrona^o dis-
ceptavit et thesauros patris sui sagaciter^p
recepit regemque^q sibi statuit Chlothar-
ium^r nomine^{s. ††. 4}. Chilpericus itaque vel
Ragamfredus^t Eudonem^u ducem expetunt^v
in auxilio^{*}. Qui⁵ movens exercitum, con-
tra Carlum^w perrexit^x. At ille constanter
ei occurrit intrepidus; sed Eudo fugiens,
Parisius^y civitate regressus^z, Chilperi-
cum cum thesauris regalibus sublatum^a,
ultra Ligere recessit. *Carlus eum perse-
cutus⁶, non repperit. Chlotharius quidem
memoratus rex eo anno obiit, Carlusque^b
anno insecuto legationem^c ad Eudonem

717,
Mart. 21.

719.

* auxilium.

* secessit.

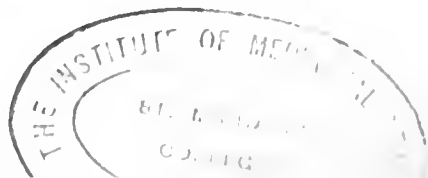
720.

†) Cum iam dicta Plectrudi principali, noverca sua, disc. *B 2c³*. ††) more patris sui
Pipini principis cligebat sub se et deponebat reges *add. B 2c³*.

*Cap. 53. A 1a (cf. n. o). b. 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a². b¹ (cf. n. p). b^{2**}. c¹.*

Cap. 53. a) surgens B 2a²; direxit Fred. b) Contraque B 1a; Contra quam B 1b.
*c) hostes A 3a¹. d) colleg. — sed Carlus om. B 2b^{2**}. e) pr(a)eparant A 3a¹. β³. *β²; parantes*
B 1a (?). 2a² (?). c¹. f) Vincięco A 1b; Vincięgo B 1a; Vicięco B 1b; Vincięgo B 2b^{2**}; Vinceco Fred.
g) quadraginsimo A 1b cum Fred.; quadragesimo B 1a. 2c¹; quadragesima B 1b. 2c³; quadragissima
B 2a². h) In illis q. B 1b; Inter illos q. B 2a². i) bellantes B 1b. k) verterunt B 2a².
b^{2**}. c³; vertentes Fred. l) que add. A 1b. m) v. atque vastatas B 2a²; vastatus a. captivatus
B 2b^{2**}. n) praedio B 1a. o) quae sequuntur ad p. 328, l. 8. Cala desunt A 1a. p) redit B 2b¹.
*q) que om. A 1c. 3a¹. β³. *β². r) Clotario B 1a. b; Clodoario B 2c³; Chlothario Fred. s) nomen*
*B 1a. t) Ragamfredo B 1b. u) Eodonem semper B 2b¹. 2** . v) expeteunt B 2b¹. w) Carol.*
*semper B 2b¹. x) direxit B 1a. y) Fu risius B 2a². z) reversus A 3a¹; ingr. B 2b¹. 2** ; in-*
gressus est B 2c¹; civitate repet. B 1b. a) latum B 1a; sublatis? B 2b¹. b) que om. B 1a.
2a² (?). b¹. c) per missos suos Fred.

1) In pago Camaracense; nimia cede invicem conlesi sunt *add. Fred. Est Vinchy; cf. Longnon, 'Atlas hist. Texte expl.' I, p. 66. Vide Ann. S. Amandi a. 717.* 2) Quos Carlus persecutus, usque Parisius civitate properavit *add. Fred.* 3) Ipsam civitatem coepit. Reserata praefata P. *Fred.* 4) De Chlothario rege v. Breysig, 'Jahrbücher' p. 119 sq. 5) Ille quoque, hoste Vasconorum commota, *Fred.* 6) Carlus insecutus cum usque Parisius, Sequana fluvio transito, usque Aurilianinse urbe peraccessit, et vix evadens, termino regionis sue penetravit *Fred.*

A.

B.

dirigens amicitiasque^a cum eo^b faciens. Ille vero Chilperico rege cum multis muneribus^c reddidit[†], *sed^d non diu in regno
 722. resedit. Mortuus quidem est post haec, Noviomio^f civitate *sepultus^g; regnavit autem *annis 5 et dimidio. Franci vero Theudericum, Calaⁱ monasterio enutritum, filium Dagoberto^k iunioris, regem^l super
 727. se statuunt^m, qui nunc *anno sexto in regno subsistitⁿ.

*reddit^e,

5

*c.^h atque s.*regnavitque a. 5.¹ F.*qui usque nunc^{††} in r. s.ⁿ

10

†) r. Praedictus autem Carolus² princeps Spaniam nunquam intravit, sed ex praedictis patriciis cum magno exercitu venerunt usque Pampiloniam, Cesaraugustam sive et Oscam, Cesaraugustam, Pampiloniam et non amplius. Praefatus itaque Carolus princeps post persecutiones quas primitus habuit^a in magna pace et in magna tranquillitate principavit annos 5, mortuusque et sepultus est in Noviomia civitate era 910. Carolus rex princeps et Adefonsus³ rex Galliciarum, filius Ordinis regis, contemporanci fuerunt amicitiasque maximas, dum vixerunt, ad invicem habuerunt. Mortuo itaque Carolo principi maximo, Franci Theod. cet. B 2c³. ††) et eius prosapia
 add. B 2c³.

20

Cap. 53. A 1a (cf. n. i). b (cf. n. m). 3a¹. β³. *β². B 1a. b. 2a². b¹. 2^{**}. c¹.

Cap. 53. a) que om. B 1a. 2b^{2**}. c¹. b) instituit add. A 3β³. *β²; cum Eudone f. B 2b^{2**}. c) multis thesauris B 1a. d) sed — resedit om. B 1a. e) ita B 1a. b. 2a² (non B 2b¹); receipt Fred. (de Carlo). f) Novionio B 1b; Novihomo B 2c¹. g) est add. A 3a¹. h) civitatem B 1b. 2b¹ (?); in civitate B 2c¹. i) redit A 1a; T. ad Cala monasterium B 2a²; monasterii B 2b¹. 25 k) Dayberti A 1b. l) rege B 1b. m) desinunt A 1b. *b. n) sequuntur in A 1c: De Francorum vero regibus cet. (historia excerpta e Fredegario, de qua v. 'N. Arch.' VII, p. 290), in A 3a¹: Qualiter cum Saxonibus, Baioariis, Eudone duce cet. capita 10 (supra p. 174, l. 10) — 24 Fredegarii cont. (v. 'N. Archiv' VII, p. 324), in A 3β³: Pipinus senior annis XXVII. cet. Annales Alamannici (ed. SS. XIII, p. 724), quos Gesta Theoderici regis (Fred. II, c. 57—62) excipiunt. In A 3*β² inter 30 Librum Hist. Francorum atque Gesta Theoderici annales nulli leguntur. — Explicit Gesta Francorum add. B 1a, qui pergit: Incipit expositio exsidium Troic. Post versum vacuum ad Einhardi Vitam Karoli Gens Meroingorum pergit B 1b; sequuntur Ann. Nazariani (cf. SS. I, p. 23 sqq.) B 2a²; Explicit sancti Gregorii Turonici Epitoma Historiae Fr. (postea add. per) add. Petavius B 2b¹, ubi reliquum paginae spatium vacat; f. 31'. incipit Hierosolimis inventio sanctae crucis (Acta S. Iudae ed. 35. AA. SS. Mai. I, p. 446—448). Indict. XII. anni Dñi 714 (?). Carolus maior domus (Ann. Lauriss.; cf. SS. I, p. 130) pergit B 2b^{2**}. Explicit add. B 2c¹, ubi reliquos 7 huius paginae versus, qui vacabant, iam hymnus quidam occupat. Finis chronicorum Gregorii Turonensis add. B 2c³.

Nota †. a) ha|habuit B 2c³.

1) ann. 6 minus accurate Fred.; cf. 'N. Archiv' X, p. 94. 2) Scil. Magnus. Etiam 40 quae sequuntur partim ex Turpini fluxerunt historia. 3) Adefonsus III, fil. Ordogni I, a. 866—912. regnavit.

VITAE SANCTORUM GENERIS REGII.

PASSIO SANCTI SIGISMUNDI REGIS.

Multo post Sigimundum a. 523. occisum monachus quidam Agaunensis monasterii, quo martyrum regionum corpora translata erant, virtutibus¹, quas Domini misericordia ad sepulchrum eorum praestare dignata est, — quisquis² quartanum typhum invasus fideliter sanctorum cineribus fuerit advolutus, statim integram sanitatem receptus, revertitur incolomes, seu etiam et reliquae infirmitates, quae genus hominum invadere solent, assidue — — ad pristinam redeunt sanitatem, — commotus videtur esse, ut ad Passionem regis sancti componendam aggredereetur. Ab origine Burgundionum orsus, quos, Tiberio seniore imperante, e 'Scanadavia' insula egressos esse voluit, ira confusione ad hos rettulit, quae de Langobardis tradita sunt. Fontibus usus est, quorum nullus septimo saeculo aetate minor est, Mario scilicet, Gregorio, Isidoro (Etym. IX, 2, 99), Fredegario; neque vero Origine gentis Langobardorum, ut Binding, 'Geschichte des Burgundisch-Romanischen Königreichs' p. 278 sqq. opinatus est, eadem Passionis accuratissime expendens, quam nisi interpolatam non novit. Ea autem quae Origini tribuit potius e Fredegario III, 65. fluxerunt. Unde quod Romanum, cui, Langobardorum regno relicto, in monasterium Agaunense se recepisset, scriptorem fuisse coniecit, haec sententia omnino explodenda est. At restant quaedam, quae nisi a Passione memoriae non prodita sunt, ut c. 8. Veresallis mons, quo Sigimundus se contulisse dicitur, c. 9. Belsa locus, ubi occisus est, nomina filiorum, qui una cum patre perierunt, tota denique translationis historia in c. 10. 11. narrata. Quae cum Binding ex annalibus Burgundicis fluxisse contendat, mihi quidem res aliter se habere videtur. Agitur enim de rebus, quae, cum ad sanctos, quorum corpora Agauni asserabantur, totae fere pertineant, in ore monachorum illius loci procul dubio versantur. Unde temporum ratio quam maxime vacillat. Cum enim triennio post obitum Sigimundi corpora sanctorum Theodoberto rege in monasterium Agaunense translata esse dicantur (c. 10), res gestae inter se conciliari nullo modo possunt, quia a. 526. neque Burgundia Francis subacta, neque Theodobertus Francorum rex erat. Nomina autem filiorum, quos die festo translationis redeunte quotannis in monasterio celebratos esse vel veri simile est, improbare nolo. Denique ad opinionem Caroli Binding Passio saec. VII. vel saltem VIII. in. composita est. At de saeculo VII. ne cogitandum quidem, cum scriptor Burgundofarones c. 1. pro ipso populi nomine vetusto acceperit, — Burgundofarones, inquit, nuncupati sunt et usque hodie Burgundiones vocantur, — quos Burgundionum proceres fuisse, nullus Fredegarii aequalis ignorare potuit;

1) *Eas Greg. quoque Tur. in Gl. Mart. c. 74. celebravit.*

2) *Passio c. 11.*

cf. Waitz, 'VG.' II, 1³, p. 168. *Sermo autem, ut est quam maxime 'imperitus'*¹, *potius priorem saeculi VIII. partem, quam Karoli Magni aevum sapit, neque ali Francorum monumento magis comparari potest, quam illi Daretis Phrygii quae Fredegario continuato inserta est historiae. Saeculo nono Ado Viennensis archiepiscopus († 874) in Martyrologio quod composuit Passione usus est: Kal., inquit², Mai. — — Item civitate Sedunensi loco Agauno passio Sigismundi regis, filii Gundebaldi regis Burgundionum. Qui cum se cerneret non posse Francis resistere, solus fugiens, coma deposita, habitum religionis suscepit, et ieiuniis, vigiliis die nocteque vacans ac orationibus, captus a Francis est cum uxore ac filiis in puteumque demersus occubuit. Post vero abbati cuidam revelatus et ab eo reverenter sepultus, etiam miraculis claruit. Atque* 5
idem Ado eadem fere Chronico quod scripsit inseruit: per, inquit³, revelationem postea inde ab abbate sanctorum martyrum levatus, non longe ab ecclesia eorum in monasterio quod ipse construxit, ubi eorum corpora, scilicet Mauricii sociorumque eius 6666, posita sunt, honorifice sepultus est, ubi virtutibus postmodum et ipse claruit.

Codices qui supersunt permultos in tres classes distinxi, quae quam maxime 15
inter se differunt.

1) A 1. *Codex Parisiensis nr. 5594, membranaceus formae quadratae, saec. XI. in., fol. 1—3. Passionem continet manu paulo recentiore ad exemplar C simile emendatam. Sequitur fol. 4. Vita sancti Apollinaris Valentiniensis episcopi; cf. 'Archiv' XI, p. 250. Codicem Waitz b. m. contulit, at emendationes nisi in priore Passionis* 20
parte non adnotavit.

2) A 2a. *Codex Taurinensis bibliothecae publicae F. III. 16, olim Bobiensis, formae maximae, fol. 204. 205. Passionem saec. X. (vel XI) scriptam continet. Liber mutilus, quippe qui in verbis c. 9: gisla . adone . et gundebado desinat, a compluribus librariis exaratus est. Sigismundi Passionem Vita S. Ivrtii episcopi ex-* 25
cipit. Cf. 'Archiv' IX, p. 609. Librum Cipolla comes summa liberalitate in usum nostrum contulit.

3) A 2b. *Codex Bernensis nr. 24, saec. XI. paginis bipartitis scriptus, fol. 182'. Passionem continet; cf. Hagen, Catal. codd. Bernensium p. 24. Librum Jahn, 'Die Geschichte der Burgundionen und Burgundiens' Halae Sax. 1874, II,* 30
p. 504. ad litteram imprimendum curavit, cuius ego editione usus sum.

4) A 2c. *Codex membranaceus Florentinus bibliothecae Riccardianae nr. 223, saec. XI; cf. 'Archiv' XII, p. 728. Bethmann b. m. pauca exscripsit.*

5) A 2d. *Codex Lucensis ecclesiae nr. C. XI, de quo v. 'Archiv' XII, p. 709. Bethmann librum ad c. 5. pertractans examinavit.* 35

6) A 2d. *Codex, quo Mombritijs usus est.*

7) A 2e. *Codex Florentinus bibliothecae Laurentianae Plut. XX, 3, saec. XII, membranaceus formae maximae, fol. 3—4. Passionem continet. Librum Jahn l. l. contulit.*

8) A 2f. *Codex membranaceus Lateranensis nr. 79 (B), saec. XI. ex. scriptus,* 40
fol. 199. Passionem continet, quam ad initium cap. 3. viribus Gundobadus Bethmann b. m. descripsit.

9) B. *Codex Parisiensis nr. 5343, formae magnae, saec. X. in. scriptus, olim bibliothecae de la Mare, fol. 20—21. Passionem a librario procul dubio Agau-nensi interpolatam continet. Radegundis quoque Vita inest. Cf. 'Archiv' XI, p. 250.* 45
Librum Waitz b. m. contulit.

1) *Passio c. 7: ad beatissimam passionis eius enarrandam hystoriam imperito sermone veniamus.* 2) *Surius, Vitae SS. (1581) VII, p. 1121. Locus in Martyrologiis Bedae et Flori desideratur; cf. AA. SS. Mart. II, p. xviii.* 3) *Chron. ed. Migne, Patrol. Lat. CXXIII, p. 106.* 50

10) *C. Codex Divionensis bibliothecae urbanae nr. 383, saec. XIII, olim Cisterciensis, Vitas sanctorum comprehendit in complura volumina distributas. Volumini 3. inter cetera Passio Sigismundi inest. Textus cum editione Bollandianorum fere convenit, cuius menda ope Divionensis non pauca sustuli. Arndt v. c. a. 1869. eum contulit.*

Cum Passio S. Sigismundi in vasta legendaria (d. 1. Maii) recepta sit¹, quae supersunt innumera, codices omnes colligere neque vacat neque interest. Itaque annales nostros perlustrans, eos tantum curavi, qui ante saeculum XIII. orti sunt. Quorum cum nullus a sociis nostris examinatus esset, cui classi qui sequuntur tribuendi sint, quaeritur. Sunt autem hi:

11) *Codex Monacensis lat. nr. 18625 (Tegernseensis nr. 625), saec. XII. in., fol. 98; cf. 'N. Archiv' IX, p. 578.*

12) *Codex Cheltenhamensis nr. 4188, saec. XII, olim S. Martini Weingartensis; cf. 'N. Archiv' IV, p. 592.*

13) *Codex Einsiedelensis nr. 247, saec. XII; cf. 'Archiv' VIII, p. 749.*

14) *Codex S. Galli, olim monasterii Fabariensis, saec. XII; cf. 'Archiv' IX, p. 595.*

15) *Codex Monacensis lat. nr. 22241 (Windbergensis nr. 41), saec. XII, fol. 49; cf. 'N. Archiv' IX, p. 641.*

E tribus classibus, in quas codices manu scripti discedunt, utrum A an vetustissima B anteposenda esset, diu haesitavi. Sed locos, quibus inter se differunt, examinanti mihi nullo modo dubitandum erat, quin A ut genuinam recensionem sequeretur, B ut interpolatam notis adscriberem. Ut tria saltem exempla proferam, c. 9. Gisclaadus et Gundobadus nomina filiorum Sigismundi, quae alibi non tradita sunt, in A exstant, in B desiderantur, locus, ubi sancti occisi sunt, in A nomine proprio appellatur Belsa, in B e Gregorio Coloniae vicus substitutus est. Huc accedit, quod qui Sigismundum Francis tradidit in A dicitur Trapsta Burgundio (c. 9), in B strator eius quidam Burgundio. Veri autem similis est, B Trapstam vocabulum, quod pro nomine proprio forte accipiendum est, in stratorem mutasse, quam A stratorem eliminasse Trapstamque pro eo substituisse. E codicibus A unus tantum A 1 integrum exhibet textum, qui in omnibus libris A 2 locis nonnullis interpolatus est, ut c. 1. inter dominationi et contempti sunt A 2 verba se humiliare addunt, quae et ab A 1 et a B absunt. In codicibus A 2c. d. δ. e. f. textus magis corruptus est, qui exempli causa c. 2. pro verbis maximum — divisi fuissent omnino diversa praebent. Quorum fons procul dubio in ipso Agaunensi monasterio ortus est, cum c. 10. pro verbis monasterii sanctorum Augaunensium praebeant huius loci (sic A 2δ. e, de reliquis non constat). Ex his A 2d et A 2δ inter se affinitate coniuncti sunt (c. 2. sic amborum A 2d, ubi amborum A 2δ pro Sicambrorum), item A 2e et A 2f, qui ubique inter se consentiunt. Quae cum ita sint, textum Passionis ad codicem A 1 constitui, a quo recessi, ubi reliqui libri A vel praecipui cum B conveniunt. Illum in orthographicis quoque secutus sum, at c pro ae et exercitus (nonnumquam A 1) non admisi. Neque orthographica nisi nominum priorum notis adscripsi, sed collecta prolegomenis inserui: A 2a: istoriam, incensanter (saepe), iuditii, notiare (saepe); B: eçlare (saepe), eçclesias, eçlemosynis, penitrassent, cathenis, spadium, satiarent, illuster.

Restat, ut fontes interpolatoris C paucis exponantur. Qui cum c. 8. scribens ait sic A 1, scripsit ut ait vel ubi ait A 2) et dederunt (sic A 1, tradiderunt A 2) scriperit, procul dubio codicem A 1 adhibuit, cuius textum totum immutavit atque e Mario a. 500, Gregorio II, 33, Fredegario III, 17. 23. 33. amplificavit. Ea autem recensio

1) Cf. 'Archiv' X, p. 649.

circa a. 1050. iam exstabat, quo auctor *Chronici S. Benigni* (ed. Bougaud p. 21) inde nonnulla excerpserit. Is enim in codice quo usus est *Passionis* c. 7. in. verba pari consensu omnium repperit, quae nisi in C non leguntur. Hanc recensionem, quae quam maxime vulgata fuisse videatur, cum textu nostro contuli, quaeque discrepabant adnotavi; reliquas vero *Passiones S. Sigismundi* retractatas non curavi, nisi quod 5 quae in schedis nostris repperi hic collegi.

16) *Codex chartaceus Ambrosianus* nr. G 55, s. XVI, 'ex breviario membr. S. Mauritii Mediolanensis' a Puricello exscriptus, incipit: Sigismundus ex patre rege Francorum. Textus totus diversus est, ut ex verbis quae Bethmann b. m. exscripsit hisce: Et inter alia Mediolani devotissime edificavit monasterium Sancti Mauritii, quod 10 hodie appellatur monasterium maius, intellegitur. Cf. 'Archiv' XII, p. 618.

17) *Codex Eichstetensis* nr. 332, saec. XVI, 'legendam de sancto Sigismundo rege' continet: In illis temporibus Sicambrorum gens convalescens multasque — in saecula saeculorum. Amen. Cf. 'Archiv' IX, p. 558.

18. 19) *Codices Bruxellensis* nr. 9289, saec. XII. in., fol. 142'. et *Namur-* 15 *censis* nr. 53, saec. XII. in., *Vitam Sigismundi* continent, quae a verbis In exordio regni Hludovici incipit, cuius extrema pars edita est in *Anal. Bolland. II*, p. 280 sqq. Haec vero Vita, ut Bollandiani monuerunt, ex *Libro H. Fr.* et ex *Passione Sigismundi* hausta est. Cf. 'N. Archiv' II, p. 255. 265; *Anal. Bolland. I*, p. 506.

Editores nihil fere egerunt, nisi quod unum codicem imprimendum curaverunt, 20 quem vix cum altero contulerunt.

1) *Boninus Mombritius*, *Sanctuarium, Mediolani* c. 1475, tom. II, f. 277'—278'. e codice A 28 textum integrum A optima fide edidit, at successores eius hanc principem editionem omnino non curaverunt.

2) *Bollandiani*, *Acta Sanctorum, Antverpiae* 1680, Mai. I, p. 86, textum 25 interpolatum C in lucem vocaverunt. De codicibus haec praemiserunt, p. 84: Acta descripta ex pluribus vetustis codicibus, scilicet *Trevirensibus*¹ S. Martini et S. Maximi, *Fridlariensi ecclesiae S. Petri*, *Ebersbergensi Societatis Iesu*, *Corsendoncano prope Tournhoutum* *Canonicorum Regularium*, item ex alio in Gallia adservato, praeterea ex *Legenda Sanctorum Patronorum Bohemiae*, anno 1511. *Cracoviae excusa*, et ex antiquo 30 *Breviario Pragensi*. Textus admodum corruptus ex *Divionensi* nostro non paucis locis emendari potuit.

3) *Dom Bouquet*, 'Recueil des historiens des Gaules', Parisiis 1741, tom. III, p. 402—404. maximam *Passionis* partem ex editione *Bollandianorum* excerpserit.

4) *A. Jahn*, 'Die Geschichte der Burgundionen und Burgundiens', *Halae Saxo-* 35 *num* 1874, tom. II, p. 504—512. codicem A 2b imprimendum curavit, quem cum libro A 2e et cum editione *Bollandianorum* contulit.

Berolini, mense Martio 1886.

Krusch.

1) Cf. 'Archiv' VIII, p. 600.

PASSIO^a SANCTI SIGISMUNDI REGIS ET MARTYRIS ET SOCIORUM EIUS, QUOD EST KL. MAI.

(1).^b Tempore Tyberii senioris augusti, qui^c sicut reliquas regiones, ita Gallias^d, Ausoniam regebat, egressa est^e gens de insula, quam^f mare^g Oceanum cingit, cuius^h vocabulum est Scanadavia^{i.1}, qui^k ex vocabulo quoque^l regionis Scanadavii^m nuncupati sunt. Cumque aliaⁿ regna vel regiones cum mulieribus² et prolis^o suis penetrassent et ad^p Renum fluvium pervenissent, ibi^q a^r iussione Tyberii³ imperatoris detenti^s, burgus^t ultra Renum fluvium per multorum annorum^u spacia custodire coacti^v sunt, unde et Burgundofarones^w nuncupati sunt et^x usque hodie Burgundiones vocantur^y. Qui tempore Valentiniani imperatoris^z egressi de ipsis burgis^a, Gallias petierunt et more barbarico terras^b vel populos imperialibus dicionibus subiugatas^c invaserunt, regemque^d ex suo genere levato nomine Gunduico^e, Romanos^f Galliarum^g, quos ab ipsorum conspectibus fuga non celavit, gladiatorum^h manus interfecit; paucisqueⁱ relictis^k suis dicionibus subiugatis, ipsique^l eorum dominationi contempti^m sunt.

Fred. III, 65.

Fred. II, 46.

cf. Fred. III, 17.

cf. Fred. I. I.

Capp. 1. 2. A 1. 2a. b. c. d. δ. e. f. B. C.

Cap. 1. a) sic A 1; INCIPIT PASSIO S̄CI SIGISMUNDI REGIS ET MARTIRIS A 2a. C; INCIPIT PASSIO SANCTI SIGISMUNDI REGIS A 2b; PASSIO SANCTI SIGISMUNDI MARTYRIS A 2δ; INCIPIT PASSIO SANCTI SIGISMUNDI REGIS SOCIORUMQUE EIUS B. b) capita in add. non distinguuntur. c) om. A 2b. d) et add. B; Eusonia A 1; Ausonia A 2b; Ausoniamque A 2c. d. δ. e. f; A. om. (C). e) quaedam add. (C). f) quae A 2c. d. δ. f. g) maris oceanus A 2a; h) oceanum A 2e. f. C. h) cui (C). i) Scanavia A 2b; Scanadabia A 2c. d. δ. f; Scandabia A 2e; Scandavia C, corr. k) quae ex A 2d; quae, om. ex A 2δ; quae et A 2f. l) om. A 2. m) Scathoarii A 2a; Scathorii A 2b; Scathaoarii A 2c. d. f; Scatoarii A 2δ; Scanadabii A 2e. n) aliena r. A 2b; omnia (illius partis add. A 2e. f) regna vel A 2c. d. δ. e. f. o) sic A 1; prole sua A 2a. δ; prolibus s. A 2b. c. d. f; c. m. et p. s. om. A 2e. p) et R. usque fl. C. q) ibique A 2b. e. f. r) ad iussionem A 2a. c. d. δ. f; a om. A 2b. B. C; admissione? A 2e. s) decem B; om. (C). t) sic A 1; burgos rell. u) s. a. A 1 (m. al.). C. v) permissi A 2a. w) Burgundosaxones A 2a; Burgundipharones B. x) et — vocantur om. A 2e; et hodieque B. A 2a; sunt hodieque A 2c. d. f; sunt hodie A 2δ. y) vocitantur A 2c. d. δ. f. z) augusti (C). a) purgis A 2a. b) tentis A 2f; vel p. om. A 2b. c) subiugatos A 2e. d) ita A 1. 2e; atque — levato rege (C). e) Gunduico A 2a (sed oi in litura scr.). B; Gunduico A 2c. d. e. f; Gunduicocho C: item infra. f) Romanis A 1 (corr.). 2b. δ. e. f. g) habitatores add. (C). h) gladiatoria manu interfecerunt A 2a; g. m. i. n. A 2b; gladiatorum (C). i) que om. A 2b. k) et postea add. A 1. 2a; et add. B. (C); suisque A 2c. d. δ. e. f. l) que delet. A 1; que om. B; ipsi soli e. C. m) sic B; contenti, superscr. positi A 1; d. (dominatione A 2a. e. f) se humiliare contempti (sic A 2c. d. e; contepti A 2a; contenti A 2b. δ. f) A 2; dominatione potiti sunt C.

Cap. 2. a) autem superscr. A 1; Defuncto autem C. b) corr. Gundobaudus A 1; Gundobaudus, infra Gondeb., Gondob. A 2a; Gondeb. et Gundob. A 2b; Gundob. semper A 2e; infra Gondeb. B; Gundebaudus C, ut infra. c) Godeghiselus, infra Godegiselus, Gundegiselo A 2a; Godonisellus A 2c. d; Godogisellus semper A 2c; Godegisellus A 2f.

1) Haec potius ex Fredegario III, 65: Langobardorum gens, priusquam hoc nomen ademerit, exientes de Scathanavia, que est inter Danuvium et mare Ocianum, cum uxores et liberis Danuvium transmeant, sumpta sunt, quam ex Origine gentis Langob. c. 1 (Script. Rer. Langob. p. 2), ubi insula Scadanian audit. In utroque fonte de patria Langobardorum, non Burgundionum agitur. 2) cum uxoris et liberis Fred. 3) Nomen Tyberii ex Isid. Etym. X, c. 2, §. 99. fluxit: Burgundiones quondam a Romanis, subacta interiore Germania, per astrorum limites positi a Tiberio caesare, in magnam coaluerunt gentem atque ita nomen ex his sumpserunt, quia crebra per limites habitacula constituta burgos vulgo vocant. Hi postea rebelles Romanis effecti, plus quam 80000 armatorum ripae Rheni fluminis insederunt et nomen gentis obtinuerunt.

Galliarum populos^a terrasque inter se dividerunt, ita ut Gundobadus duas^b portiones suis dicionibus vindicaret^c, tertia Godigiselus esset contentus^d. Unde^e inter ipsos maximum^f iurgium exortum est, ita^g ut inter se a fraterna caritate divisi fuissent^h. In ipsis temporibusⁱ Sicambrorum^k gens^{*} ilico convalescens^l, multasque regiones, postpositis^m omnibusⁿ, dapibus contemptis^o et artioribus^p rebus dorsis inpositis, pene^q omnibus^r gentibus finitimis^r, duodecim regibus^s cum populis^t, sibi^u subiugatis, prostratis^v atque depopulatis, convalescenti^w manu suis subdiderunt dicionibus. Quas^x regiones sibi subiugatas, Galliarum fines^y invadendas audacter^z expetierunt. Quorum^a ad iunctus^b Godigiselus, frater Gundobadi, preliandi^c cum Germanorum^d solatio^e contra Gundobadum^{**} arma arripuit^f. Quo^{***} fugato, regnum Galliarum paucis diebus^l sibi¹⁰ subiugasse visus est.

Fred. III, 22.
Marius
a. 500.

Marius
a. 500.
Greg. II, 33.
Marius l. 1.

(3). Non^{a.2} post multo^b tempore, resumptis viribus, Gundobadus[†], deiectisque portis Viennensium^c civitatis cum multo exercitu, captoque^{d.3} germano suo Godegiselo^c cum uxore⁴ et prolibus^f suis, igne concremavit^{††} omneque^g regnum, quod per^h vim perdideratⁱ, vindicavit.

15

*) que nunc Francorum dicitur *add. B.* **) fratrem suum *add. B;* c. eundem fratrem natu et potestate maiorem a. C. ***) fraudulentem belli factionem *add. C.*
†) Viennam obsedit *add. (C).* ††) Alium quoque fratrem nomine Chylpericum interfecit; uxorem eius, ligato ad collum lapide, aquis immersit; duos filios

Greg. II, 33.
Fred. III, 17.

Capp. 2. 3. A 1. 2a. b. c. d. δ. e. f. B. C.

20

Cap. 2. a) phalanges (C). b) duos A 2b, corr. c) vendicavit A 2a; vendicaret A 2b. c. d. e. f. (C): item infra. d) contemptus pr. m. A 2a. e) autem *add. A 2f;* et *add. B.* f) maximo iurgio exorto, sicut gens ipsa (i. om. A 2e) est perfida, inter se (i. s. om. A 2e. f) a fide divisi sunt A 2c. d. δ. e. f.; magnum (C). g) adeo ut invicem a C. h) *superscr.* vel disciderent A 1; discederent C. i) cum *add. A 2f.* k) sic amborum A 2d; ubi amborum A 2δ; Syccam- 25
brorum C. l) conv. manu cum multis C; que om. B. m) sic A 2b. c. d. δ. e. f.; post (*superscr.* procul) posita A 1; propositis A 2a; invadit B; r. et gentes finitimas cum suis regibus propriis subditas ditionibus prostrassent atque devastassent, inter alia occidentis regna Galliarum quoque fines invadendos C. n) omnibus — omnibus *delet.* A 1; omnibusque B. o) sic A 2a. B; contentis A 1. 2b; contemp-
sisset a. A 2c. d. δ. e. f. p) sic A 2c. d. δ. f. B; altioris A 1; allitiores cibos ignorans rebus d. A 2a; 30
altioribus A 2b. (e). q) aliis B. r) et *add. A 2f.* s) regionibus A 2e. f. t) populo A 2a. u) om. A 2c. d. (non δ). v) om. A 2a. w) c. — dicionibus om. A 2e; cum valida B. x) sic
A 1. 2e; Quibus regionibus sibi subiugatis A 2a. c; Quas regiones sibi subiugatis A 2b. d; Quas — sub-
iugatas om. A 2δ; Quis regiones sibi subiugatas A 2f; His ita regionibus sibi subiugatis B. y) sic
A 2b (e corr. finis). c. d. B; finibus invadendis A 1; finitimis invadendis A 2a; finibus invadendas A 2e. f. 35
z) audaciter secum tulerunt. Q. A 2a; a. licet invitati e. C. a) sic A 1. 2a. c. d. δ; Quibus
A 2b. e. f. (B. C). b) auxilio *add. A 2a;* adiunctis A 2b; adiuncto Godogisello (Godeghisello A 2f)
A 2c. d. δ. e. f. c) om. B; G. regis pr. voto cum C. d) germano A 2a. c. d. δ. e. f. c) sic A 1
(e corr.). 2b. e. B. (C); solatia A 1. 2a; solacio A 2f; solatium *Fred.*; querens *add. A 2a.* f) cor-
ripuit A 2δ. C.

40

Cap. 3. a) Nam:: (ras. et) elapso t. A 2a. b) multum temporis A 2δ; multum tempus A 2e. f; multum vero tempus C. c) Viennensibus A 2d; Viensium A 2δ. e; p. eiusdem c. (C). d) captumque A 1. 2d. δ. e; captum A 2b. (C); germanum suum A 2b. d. δ. e; fratrem suum (C). e) Godegisilum A 2b; Godoghisellum A 2d; Gondighisellum A 2δ; Godogisellum A 2e; Godesiligo B; Godegisilum e corr. Gond. C. f) sic A 2d. e. f; cum uxoribus suis A 1. 2b. C; cum uxore sua A 2a; 45
cum uxoribus et filiis suis A 2δ; cum uxore et filiis i. B. g) que om. C. h) q. vi perdiderat A 2a, corr.; q. primum perd. B. i) sibi *add. (C).*

1) regnum ipsius paulisper obtinuit *Marius a. 500.* 2) Eo anno *Marius l. l.*; Post haec *Greg. II, 33.* 3) captaque civitate, fratrem suum interfecit *Marius l. l.* 4) *Theudelinda, uxor Godegiseli, in charta a. 587. data commemoratur; cf. Binding l. l. p. 160.*

50

(4). Natiq̄ue ei^a sunt duo filii, Sigismundus^b et Godemarus^c. Et quia^d ipse Gundobadus^e omnisque^f gens Burgundionum^g legis Goticae^h videbanturⁱ esse cultores, tamen^k filiis suis christianae religionis cultum^l deservire^m visus est tradidisseⁿ. Quae lege^o percepta, inluster^p atque venerabilis Sigismundus puer^q, cum iam ad peractam venisset aetatem, tanta devotio^r circa ecclesias, monasteria^s vel^t limina sanctorum ipsum^u accendit, ut die noctuque^v vigiliis, ieiuniis^w, orationibus incessanter assisteret^x. Defunctoque^y genitore suo^z Gundobado, licet incredula^a circa fidem Christi, omnis gens^b Burgundionum una cum paucis^c Romanis, qui cum ipsis Gallis^d, eorum corporibus laniati, durabant^e contenti, excellentissimum^f virum Sigismundum sibi regem elegerunt. Acceptoque^g principatu super Galliarum^{**} incolis^h, qualemⁱ se circa cultu^k vino vel suis^l optimatibus prebuit^m***, quaeⁿ illi^o in ieiuniis abstinentia, in^p helesiosinis libertas^q, in^r religione humilitas, in iudicii^s veritate^t severitas fuisset^u, lectio accedens edocet.

cf. Greg. II, 32.

cf. Greg. III, 5.

Marius a. 516.

Greg. III, 5. Fred. III, 33.

(5). Et^a dum^b in talia semper ipsius animus incessanter videretur esse intentus, e^c patriae^d exercituque suo videbatur esse sollicitus, ut tamen velud apis^e prudentissima aditum^f illum, per quem ad caelestem patriam posset pervenire^g, inquireret^h.

eorum gladio trucidavit; duas nichilominus filias exilio condemnavit. Quarum Fred. III, 17. senior Sedeleuba nomine, mutata veste, se Deo devovit, iunior autem, quae Chrotildis vocabatur, postea Clodoveo regi Francorum nuptiali more de- ib. 18. sponsata nupsit eundemque regem barbarum ad fidem Christi per ib. 21. doctrinam sancti Remigii pontificis convertit. Praeterea predictus rex Gundebaldus Francos fratris sui auxilios in praefata urbe in ib. 23. quadam turre congregatos ferro trucidavit pluresque Burgundionum morte cf. Greg. II, 33. condemnavit, nichil postea iam dicto regi Clodoveo reddere disponens. Sic- Marius a. 500. que add. C. *) tunc temporis add. (C). **) super Burgundiae vel Cisalpiniae Fred. III, 23. regionibus, talem se B. ***) p., ut plebs regni sui cum summa veneratione excoleret. Nam semper illi in B.

Capp. 4. 5. A 1. 2a. b. d. δ. e. B. C.

Cap. 4. a) s. ei A 2d. δ. C. b) Sygism. A 2a, ut infra. c) Gundemarus A 2a. d. e.; Godemarus A 2δ. d) quamvis (A 2b. e. C). e) Gundemarus A 2a. f) omnesque A 2d. sic B; barbarorum A 1; Burgundionum A 2a; Burgundiorum A 2b; Burgundiorum A 2d. δ. e., ut infra. Gothice A 2d; Gothice l. C. i) viderentur (C). k) tam A 2e. l) cultui A 2a. b. d. δ. e. m) om. B; catholice pro d. C. n) permisisse A 2a; om. A 2δ. o) Quare p. A 2a. p) inlustris A 2a; illustris A 2d. δ. e. q) om. (A 2a); p. S. A 2b. d. δ. e. r) cum add. A 2a. s) om. (C). t) velimina A 2e. u) om. A 2a. v) in postea add. A 1; add. C. w) et postea add. A 1; add. C. x) insisteret A 2a; persisteret A 2b. d. δ. e. (C). y) Defuncto autem C. z) rege add. (C). a) incredulo A 2a. b) om. A 2d. e. c) viris add. A 2a. d) Gallias A 2a; Gallias A 2b; i. in Galliis (C). e) l. incolebant, exc. A 2a; contempti A 2d. δ; c. om. B. f) excellentissimo A 2a, corr.; illustrem A 2d. δ. e. g) sic A 1; que om. A 2a. b. d. δ. e.; Accepto itaque B; cum accepto (C). h) incolas A 2a. b. d. δ. e. (C). i) fidelem A 2a; se om. A 2e. k) cultum Burgundionum A 2a. b. d. δ. e. (B. C). l) suos optimates A 2d. δ. e. (B. C). m) praebuerit, seu quae (C). n) qua A 1, corr.; qualis A 2a; om. B. o) illis A 2e. p) om. A 2e. q) sic A; largitas B; liberalitas C. r) circa religionem A 2d. δ. e. s) iudicio moderationis acuitas fuit. Et dum B. t) severitate A 2e; severitate discretio fuerit, lectio subsequens edocebit (C). u) fuisse A 2d.

Cap. 5. a) Itaque C. b) cum in talibus s. A 2a; dum erga t. ipsius B; d. in talibus s. C. e) de add. (C). f) patri exercituque A 2a; patriae exercitusque sui (salute add. C) A 2d. δ. e. (C). g) apes A 1. h) i. a. A 2a. i) introire A 2a. b. d. δ. e. j) requireret (A 2b).

1) Sigimundus rex c. a. 496—499. ad catholicam fidem conversus est; cf. Binding l. p. 185.

Et^a dum hacc^b vir Deo^c plenus in^d corde suo die noctuque incessanter pertractaret^e, non aliter* nisi a^f domino nostro Iesu Christo, qui dixit: *qui recipit^g prophetam in nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet***, ita se ipsum^h circa martirum*** limina inpendere conatus est, ut mercedem martirum accipere merereturⁱ†.

(6). Et^a dum multa^b loca^c sanctorum^{††} perlustraret^d, pervenit^e in eum^f locum, qui Augaunum^g vocatur, ubi sanctus Mauritius^h cum suis conmilitionibus proⁱ amore domini nostri Iesu Christi martirii palmam accipere meruit, et^k tam itinere quam^l ieiuniis fessus, petiit^m, qualiter se ipsumⁿ preciosis sanctis tradere^o deberet et eorum agminibus potuisset^p sociari. Tunc non^q aliter, nisi ut^r nutu Dei credimus, angelo nunciante, ipsi^s revelatum fuisse^t, ut ad^u instar caelestis militiae psallendi choros¹⁰ instituere^{†††} deberet^v. Quo^w consilio^x divinitus accepto, sanctos^y atque apostolicos viros episcopos^z consuluit, utrum salubriter an^a non cogitaret. Qua^b interrogatione sancti^c antistites inter^d se ventilata^e, licet^f inusitatum^g opus^h, tamen, Domino anuente, unanimiter consenseruntⁱ.

(7). Quod sanctum opus^a perfectè institutum^b et firmatum^c†††, quid adhuc¹⁵ ei^d decisset, qualiter caelestis patriae regnum perciperet, die noctuque Dominum^e

*) posse salvum fieri *add. B.* **) praemium boni operis recipere cupiens *add. (C).*

Fred. III, 33.

***) Agaunensium *add. B.* †) Interea sortitus est in coniugio filiam Theoderici^a regis Italiae^b, ex qua genuit filium nomine Sigiricum. Hac mortua, duxit aliam uxorem, cuius nequissimis deceptus consiliis, prioris uxoris²⁰ filium interfici iussit^c. Postea corde compunctus, *add. A 1 (m. al. in ima pag. suppl.). C.* ††) regni sui *add. B.* †††) choros Deo canentium onoremque ecclesiasticum inibi constitueret et sedem regni² sui illic statueret. Quo *B.* *) servitutis videlicet Dei, cum fuisset *add. (C).* †††) pari consensu omnium *add. (C).*

cf. Greg. III, 5.
Fred. III, 33.

Capp. 5—7. A 1. 2a. b. d. e. B. C.

25

Cap. 5. a) Et d. *om. (C).* b) *om. B;* taliter *add. A 2a. b. d. d. e.* c) Dei *A 2d.* d) die noctuque in c. s. *A 2a.* e) pertractans *A 2a. b. d. d. e;* pertractans et non ab alio nisi *C.* f) ad dominum nostrum Iesum Christum festinaret, qui *A 2d. e.* g) recepit *A 2a, corr.* h) ipse *A 2a; om. A 2d. e;* ita semetipsum *(C).* i) accipere *repet. A 2a.*

Cap. 6. a) Dique m. *A 2a;* et *om. A 2b. d. e. C.* b) universa *A 2d. e.* c) s. l. *(C).* d) perlustrans *A 2a;* perlustrasset *A 2b. e. (C).* e) venit *A 2b. e (non A 2d);* accessit *B.* f) hunc *A 2d; om. A 2e.* g) sic *A 1;* Auganno *corr. Augavno A 2a;* Agauno *A 2b. e;* Agaunus *B;* Agaunum *(C).* h) Mauricius *A 1. 2a. (C).* i) postea forte *suppl. A 1; om. B.* k) m. Itaque vigiliis, orationibus et ieiuniis *B.* l) quamque *A 1.* m) meditabatur *(C).* n) se ipsis *A 2a;* ipsis, *om. se A 2b;* se ipsis dominis (domini *A 2e*) sanctis *A 2d. e;* se i. *om. (C).* o) s. deservire³⁵ concederet, per quod se eorum a. sociaret. Tunc *A 2a;* s. deservire d., per quod se eorum a. poterit sociare *A 2b;* s. inpendere d., per quos e. a. sociaretur *A 2d. e;* s. deservire d. *(C).* p) s. p. *(C).* q) Tunc divina scilicet visione angelo *B.* r) sic *A 1 (? vel in);* ut cr. n. D. *A 2a;* ut *om. A 2b. d. e;* nutu D., ut *(C).* s) ipsum *A 1.* t) est *A 2a. B;* fuit *(C).* u) *om. A 2d. e.* v) institueret *(C).* w) Qui *A 2a.* x) d. a. c. *(C).* y) sanctis atque apostolicis viris episcopis *A 1.* z) *om. A 2e. (C)* d) i. se v. *om. A 2d. e.* e) collata *A 2a.* f) tunc *add. B.* g) invisitatum *A 2e.* h) videretur pro o. *A 2a.* i) corroboraverunt *(C).*

Cap. 7. a) o. cum p. est i. *A 2e.* b) perfectè consultu Dei confirmatum *B.* c) f. dum esset, quod a. eidem esset agendum, qu. *A 2a;* esset *add. A 2d;* confirmatum *B. (C).* d) ipsi *A 2d. e;* superesset ei, qualiterve *C.* e) *om. C.*

Nota †. a) Teod. m. al. *A 1.* b) Ytalie *C.* c) fecit m. al. *A 1.*

1) Cf. *Vitam abb. Agaun. c. 3 (ed. Arndt, 'Kl. Denkmäler aus der Merovingerzeit' p. 15):* Igitur habito consilio, — — visum est, ut — — monachorum familia locaretur, qui die noctuque caelestia imitantes, cantationibus divinis insisterent pertractandis. 2) *Absurda interpolatio.*

50

exorabat^{a.*}. Sed quia dominus noster Iesus Christus laboris^b ipsius remunerationem^c diutius fatigari^d non distulit, ad palmam martirii eatenus eum dignatus est provocare^e, ut sanctorum martyrum^f Thebeorum, quorum^g se in Dei laudibus sociaverat, paradisi^h gloria et dapibus sociaret. Etⁱ ut prolixior^k ratio legentis^l fastidium non^m generet, adⁿ beatissimam^o passionis eius enarrandam hystoriam imperito^p sermone veniamus.

(8). Igitur cum Franci, paene omnia^a regna prostrata^b, Galliarum urbes vehementer depopularent^c, ita ut plurima^d multitudo ex Burgundionibus se Francis sociaret^e, tunc^f sanctus Sigismundus, videns se hinc inde^g coangustare^h, Veresallis^{i.1} montem expetiit et^k ad instar Heliae^{l.2} Tesbites^m, utⁿ fortissimam gentem^{**} evaderet, singuliter habitare^o elegit^{p.***}, iuxta^q illud quod egregius praedicator, de suis tribulationibus scribens^r, ait: *Periculis^s in falsis fratribus*. Tunc^t omnes^u Burgundiones, ut^v infidelitas eorum plenissime^w appareret, Francis se ex integro dederunt^x, promittentes, ut^y sanctissimum virum^z Sigismundum, principem^a suum, perquirentes^b, eis vincum traderent^c.

2. Cor. 11,
26.

(9). Hac promissione audita^a, sanctus^b vir Sigismundus^c, comperta^d nequitia eorum^e, cesariem capitis sui totundit^f et se a laicatu^g in habitum^{h.3} religionis mutavit. Qui dum in supradicto loco paeneⁱ ieiuniis et vigiliis maceratus quiesceret, ibi^k pauci

*) ut ei divina pietas ostenderet *add. (C)*. **) Francorum *add. B*. ***) quia sibi imminebat discrimen vitae *add. (C)*.

Cap. 7—9. A 1. 2a. b. δ. e. B. C.

Cap. 7. a) D. non cessabat rogare *A 2a*; D. deprecabatur *A 2b. e*; D. precabatur *A 2δ*. b) laborum *A 2a*; laborem *A 2b. δ. e*. c) remunerator eum d. *A 2a*; remunerationis *A 2b*; remunerationemque *A 2δ. e*; remuneratione *B*. d) fatigare (*corr. fatigari*) volebat, ad *A 2a*; fatigando non d. *A 2δ*; d. non patiebatur differri (*C*). e) evocare *C*. f) T. m. collegio, q. se officio in (*C*). g) quibus *A 2a. b. e. B (non A 2δ)*. h) s., consortio paradisi eum g. et d. sociaret *A 2a*; s., p. gloriae d. sociaverit *A 2b*; s., p. acies (acie *A 2δ*) d. s. *A 2δ. e*; s., etiam post mortem paradysi dapibus sociaret *B*; s., devotione paradisi quoque sociaretur amenitate. *C*. i) Sed *B*; Verum ne p. (*C*). j) prolixa oratio *A 2δ. e*; prolixio narratio *C*. l) legentibus *A 2a*; legenti *A 2b. δ. e. (C)*. m) *om. C*. n) *om. B*. o) beatae *A 2δ*; beatissime *A 2e*; beatissime p. e. recitandam h. *C*. p) licet *add. A 2a*; licet imperito *A 2b. e*; i. s. *om. A 2δ*; h. pauco sermone explicabimus *B*; quamvis imperito *C*.

Cap. 8 a) omnibus regnis prostratis *A 2a*; pene post (post m. *al. suppl. A 2b*) omnia *A 2b. δ. e*; plurima pene r. devastarent Galliarumque u. *C*. b) prostravissent et *G. B*. c) depopularentur *A 2b. e*. d) ut m. maxima Burgundionum *C*. e) sociarent *A 2b. δ*. f) *om. A 2δ. B*. g) *om. A 2a*. h) sic *A 1. 2a*; coangustari (*A 2b. δ. e. B. C*). i) vere salutis *A 2a*; iuresalis *A 2δ*; iuresalis *A 2e*; Velissallis *B*. k) ut ad i. *A 2a*; et ad *om. A 2b*; ut i. *A 2δ. e*; ibique ad i. (*C*). l) Helye *C*. m) sic *A 1. 2a*; Tesbitis *A 2b. B*; Thesbitis *A 2e. C*. n) *om. A 2a. δ*; et ut *A 2b. e*; tantinus crudelissimae gentis barbaricam feritatem ev. *C*. o) habitaculum *A 2a*. p) contemptus contentus *A 2δ*) est *A 2δ. e*. q) et iusta i. *A 2a*. r) scripsit ut ait *A 2a*; scripsit ubi ait *A 2b. δ*; scripsit, *om. ait A 2e*. s) Pericula (*C*). t) *om. A 2a*. u) *om. B*; diverso modo pro o. *C*. v) *B*. necessitate magis quam voluntate *F. (C)*. w) planissime (*A 2b. e*). x) tradiderunt *A 2a. b. δ. e*; tradiderunt *B*. y) quod (*B*); *om. C*. z) *om. B*. a) *om. A 2δ*; regem *B*. b) perquirent et *B*; perquirere et eis *C*. c) tradere *C*.

Cap. 9. a) *om. A 2δ*; comperta *A 2e*. b) vir sanctissimus *A 2a*; v. sanctus *A 2b*; v. iustus *A 2δ. e*. c) rex *add. B*. d) que *add. A 2b*; n. e. *om. A 2δ*; e. n. e. *om. A 2e*. e) suorum principum, ces. *B*; c. e. malicia, c. *C*. f) sic *A 2b. δ. e. B. C*. g) laicato *A 2b. e*; laicorum *A 2δ*; laicali vestitu in r. m. h. *C*. h) habitu *A 2δ. e*. i) i. pene *C*. k) *om. (A 2a)*; ibique *A 2e*; ibidem (*C*).

1) *Versailleux (dép. Ain, arr. Trévoux, cant. Chalamont) coniecit Jahn l. l. II, p. 304, u.*
2) *Cf. 3. Reg. 19, 4.* 3) *Cf. Marius a. 523: et in Francia in habito monachale perductus.*

ex Burgundionibus^a ad ipsum convenientes, quasi causa amoris^b ad sepulchra sanctorum
 martyrum sub quadam custodia^c latenter perducere promiserunt. Qui^d dum ad clausuras^e
 ipsius* monasterii pervenissent, ibique^f agminibus^g Burgundionum una cum Francis^h,
 adⁱ instar Iudae traditoris Christi Trapsta^{k.1} Burgundio in eum^l manus iniecit^m, et
 vinctum catenis Francis obtulerunt^{n.**}. Tunc Franci pertimescentes, ne manus^o suas^p 5
 ad sanguinem innoxium effundendum cruentarent^q, ipsorum Burgundionum^r usque ad
 locum destinatum perducendum miserunt^s. Qui cum sub ardua^t custodia una cum con-
 iuge et filiis Gisclaado^u et Gundobado² vinctum^v ad locum cuius vocabulum^w est
 Belsa^{***.3} perduxerunt. Ibiq^e puteum ab^x antiquis constructum inveniētes^y, ut
 vesaniae suae perfidia^z saciarent^a, capitali^b sententia adiudicato^{c.†}, capite deorsum 10
 dimerso^d, una^e cum coniuge et filiis suis^{f.††} in puteum iactaverunt^{†††}.

(10). Ibiq^e per^b triennium sancta corpora^c limosi gurgites^d aqua^e inlesa cela-
 verunt^f. In quo loco nocturnis temporibus a sanctis viris divinitus lampadam^g accen-
 sam, per totum illum^{h.**†} spatium, quodⁱ ibi sancta^k corpora quieverunt^l, visa^m est.

cf. Greg.
 III, 6.
 Fred. III,
 34 35.
 Greg. III, 6.

*) Agaunensis *add. (C)*. **) eorumque regi Clodomero, qui postea, divina exigente 15
 ultione, pro eadem re a Burgundionibus in praelio est interemptus *add. (C)*.
 ***) est Coloniae⁴ vicus, qui est in pago Aurelianensi, p. B. †) iussu regis sui
 Clodomeri *add. C*. ††) Gisclado (Gisdado A 2δ) et Gundobado *add. A 2δ. e*.
 †††) Passi sunt autem sancti Dei die primo Kalendarum Maiarum *add. B*. *†) triennii
add. A 2e. (C).

20

Cap. 9. A 1. 2a (cf. n. u). b. δ. e. B. C. Cap. 10. A 1. 2b. δ. e. B. C.

Cap. 9. a) Burgundionibus A 2e, ut infra. b) illum *add. A 2δ; post sep. add. illum*
 A 2e. c) eum *add. A 2a. B; om. A 1. 2b. δ. e. C*. d) Qui — pervenissent *om. (A 2a); Cum-*
 que ad (C). e) clusuras A 1. f) *om. (C)*. g) ita A 1. 2a; p., expectabant agmina A 2b;
 ibique cum agminibus A 2δ. e; agmina B. (C). h) colle: tis *add. A 2a; adessent add. B*. i) cum 25
 pro ad A 2b; ad *om. A 2δ. e*. k) sic A 2a. b. e; Trapstra Burgundionum A 1; raptim A 2δ; Chr.
 strator eius quidam B. B; Burgundiones, *om. T. C*. l) eo A 2a. m) iniecerunt (C). n) obtulit B;
 c. tradiderunt F. (C). o) manibus A 2e; Fr. dum innoxium effundendo sanguinem cruentarentur
 A 2δ. p) eorum A 2a. b. e; m. eorum effugere posset, usque ad l. d. sub arta C. q) *corr. m. al.*
 cruentarentur A 1. r) ipsis Burgundionibus eum usque A 2a; B. custodia usque A 2b. e; B. manibus 30
 u. A 2δ; B. conductu u. B. s) cōmiserunt A 2a. t) arta A 1 (m. al.). B. C; custodia *om. A 2δ*.
 u) Gisla. adone. et Gundebado | hic desinit A 2a; Gisdeado (e et a expunct.) et Gundebado A 2b; Gis-
 clado (Gisdado A 2δ) et Gundobado A 2δ. c; G. et G. *om. B*; Gisclado et Gundebaudo C. v) vinctus
corr. vinctos A 1; vinctis A 2e. w) B. v. est (C); Bersa A 2δ. x) p. antiquitus A 2b. y) et
add. A 1. z) perfidiam A 2δ. e. B.; se *add. A 2b*; vesania crudelitatis suae sat. (C). a) m. al. 35
corr. saciarentur A 1; satiarentur (C). b) capitalem sententiam A 1; capitali sententiae A 2b;
 letali sententia A 2δ. e. c) adiudicatum (C). d) demerso A 2b; *om. A 2δ*. e) simul cum C.
 f) *om. B*.

Cap. 10. a) ubi C. b) *om. B*. c) in *add. (C)*. d) sic A 1. B; gurgitis *rell.* e) aquae
 A 2b; *om. B*. f) iacuerunt (C). g) lampada accensam A 2δ; lampas accensa A 2e. (C); lampada 40
 accensa B. h) illud A 2b. δ. e. B. (C). i) quo A 2b. δ. B. C. k) sanctorum A 2b. l) iacue-
 runt (C). m) visum A 2b. δ.

1) Trapsta pro nomine proprio Jahn l. l. II, p. 308 n., accepit, quod non inepte cum
 Trapstita Iordanis comparavit; cf. Müllenhoff apud Mommsen p. 155. 2) Nomina alibi non
 tradita sunt. De Gislahadi nomine egit Wackernagel apud Binding l. l. p. 341; Gislaadi pro- 45
 ceris meminit Fortunatus, V. Radeg. c. 27. 3) La Beauce est regio Aurelianensis; cf. Jahn
 l. l. II, p. 310. 4) apud Colomnam (Coloniam A 1) Aurilianensim urbis vicum Greg. III, 6.

Transactum^a triennium*, sanctus ac venerabilis^b Venerandus^{c.1} monasterii^d sanctorum Augaunensium^e abba per angelum in visu^f admonitus est, ut sacra corpora, sicut animae eorum in caelestibus sanctae^g legionibus^h erant coniunctae, ita et in eoⁱ loco sepulturae^k sociarentur. Quo^l vir Dei supradictus^m Venerandusⁿ angustia plenus, qualiter dominicam^o iussionem impleret, nesciebat^p. Tunc ad Ansemundum² Burgundionem^q, qui usque in diem^r passionis sanctis^s viris fidem certissimam^t visus est conseruisse, missos^u suos direxit, ut ad gloriosissimum^v principem^w Theudebertum^x regem Francorum suam petitionem pariter et suggestionem deportaret, ut^y sancta^z corpora ad limina^a sanctorum aggreganda^b permittere deberet. Quam^c petitionem piissimus princeps clementer indulsit.

(11). Tunc cum magna admiratione^a sancta corpora de puteo abstracta**, cum osallentium choris^c Augauni^{d.3} monasterio in ecclesia quae est^e in honore beatissimi Iohannis apostoli et euangelistae^f dignissimae sepulturae tradiderunt. In quo loco tantas^g virtutes Domini misericordia*** praestare dignatur, ut, quisquis^h quartanum^{i.4} typum invasus, fideliter sanctorum cineribus fuerit advolutus, statim integra^k sanitate recepta, revertatur incolomes^l; seu^m etiam et reliquae infirmitates, quae genus

*) t., quidam s. ac v. m. s. A. abbas nomine Ambrosius¹ per B. **) id est 17. Kalendarum Novembrium *add.* B. ***) cum fide precautibus *add.* (C).

Capp. 10. 11. A 1. 2b. δ. e. B. C.

Cap. 10. a) Transacto triennio A 2b. δ. B; Peracto autem triennio A 2e; Transacto autem triennio (C). b) venerabiliter C. c) Venerandi A 2δ; *om.* A 2e. B. d) huius loci *pro* m. A. A 2δ. e. e) Aagaunensium A 2b. B. C; abbas A 2e. B. f) viso A 2b; a. nocturno tempore *adm.* A 2δ. e. g) sanctis legionibus A 2b. h) iam *add.* B. i) hoc A 2e; eodem C. k) sepultura sociaret A 2b. B; (ita — sepulturae *om.*) sociarent A 2δ; (sep. *om.*) sociaret A 2e. l) Quos A 2b; Quo se v. A 2δ. e; s. Vir autem D. B; s. Vir vero D. C. m) Dei vertere deberet, qualiter A 2δ; V. a. pl. *om.* A 2e. n) venerabilis abbas angustia B. o) dominica iussione A 2b. p) nesciens A 2b. q) Burgundionum A 2e. r) die A 2b. s) sanctissimis viris A 2δ; sanctissimi viri A 2e. t) firmissimam (C). u) nuncios d. A 2δ; misos d. A 2e. v) gloriosum (C). w) principum A 2e. x) sic A 2b. B (*corr.* Theod.); Theodebertum A 1; Theopetum A 2δ; Theopertum A 2e; Teodebertum C. y) quatinus C. z) sanctissima A 2δ. e; martyrurum *add.* (C). a) ad s. Thebaeorum l. A 2e; ad s. l. Thebacorum (C). b) aggregari B; deferri permetteret. Q. (C). c) Qua petitione A 2b.

Cap. 11. a) veneratione B; magne ammirationis veneratione s. eorum c. C. b) extracta A 2b. δ. e; detrahentes C; cum — monasterio *om.* A 2δ. c) choro A 2e. d) Aagauni A 2b. B; huius loco *pro* A. m. A 2e; Aagauno C. e) *om.* A 2b. δ. e. f) constructa est *add.* A 2b. δ. e; dedicata *add.* (C). g) assidue *add.* (C). h) qui A 2b; quicumque A 2δ. e; ut si quis (C). i) quartano typo A 2b. δ. e. C; quisquis aliquo tipo febrium i. B. k) integram sanitatem receptus A 1. l) sic A 1. m) i. vel r. A 2b. δ; i. vel reliqua infirmitate A 2e; i. Nam et ubique infirma reliquis infirmitatibus B; i. Nichilominus et r. i. C.

1) *Erat quintus abbas Aagaunensis, Ambrosius, qui in codice B substitutus est, secundus. Sic Hymnemodo primo abbati a. 516. defuncto successit; cf. Arndt l. l. p. 9.* 2) *Ansemundus rex, cui Avitus tres epistulas dedit, a. 543. chartam quandam conscripsit; cf. Arndt l. l. p. 10; Avitus ed. Peiper p. 309. Theudebertus autem rex, Burgundia a. 532. occupata, a. 533/534. patri successit. Quamobrem corpora neque tres annos in puteo iacuisse neque a. 526. in monasterium Aagaunense translata esse possunt.* 3) *Cf. Greg. in Gl. Mart. c. 74: ad eodem locum delatus, sepulturae mandatus est.* 4) *Cf. Greg. l. l.: Nam, si qui nunc frigitici in eius honore missas devote celebrant eiusque pro requie Deo offerunt oblationem, statim, compressis remoribus, restinctis febribus, sanitati praestinae restaurantur.*

hominum^a invadere solent^b, assidue^c per Domini^d misericordiam, intercedentibus sanctis martyribus*, ad pristinam redeunt sanitatem**, adiuvante^e domino nostro Iesu Christo, cui est honor et gloria, virtus^f et potestas per omnia secula seculorum. Amen.

EXPLICIT^g PASSIO SANCTI SIGISMUNDI.

*) auxiliante Domino *add. A 2δ. e*; effugantur, et infirmi *add. (C)*. **) Passus est 5 (autem *add. A 2e*) sanctus Sigismundus Kal. Maiis (S. rex et martir 6. Noñ Mār *A 2e*) *add. A 2δ. e*.

Cap. 11. A 1. 2b. δ. e. B. C.

Cap. 11. a) sic A 2b. δ. e. C; genus humanum *A 1*; quae homines *i. B.* b) detenti *add. A 2e.* c) creberrime *C.* d) Dei *A 1. 2δ.* e) regnante *A 2δ. e.* f) gl. in omnia (o. *om. 10 A 2δ*) s. s. *A 2δ. e.* g) *ita A 1*; EXPLICIT PASSIO SANCTI SIGISMUNDI REGIS *C*; *sub-
scriptionem rell. om.*

VITA SANCTAE CHROTHILDIS.

Chrothildis reginae Francorum historiam fere totam ex Libro hist. Francorum (A) c. 11—27. hausit, qui hanc eius Vitam composuit; e Gregorio vero vetusto verpauca tantum deprompsit. Ipse autem res fere nullas addidit, nisi quod omnes quas novit S. Petri¹ ecclesias Gallicanas² a Chrothilde vel constructas vel ampliatas esse finxit, qua auctore unam S. Petri ecclesiam Parisiensem ortam esse inter omnes constat. Erat forte ecclesiae Rotomagensi³ addictus.

Vita Chrothildis vix ante saeculum decimum composita est, certe post Hincmarum, qui columbam ad Chlodoveum perungendum ampullam attulisse auctor est. Una autem ampulla huic fabulatori minime suffecit: finxit itaque duas 'oleo et christate plenas' (c. 7). Quod vero c. 2. Chrothildis 'propagine Romanorum Francorumque imperium' gubernatum esse non ignoravit eamque c. 14. ex. 'Romanorum imperatorum matrem et regum Francorum genitricem' dixit, aevum suum ipse prodidit, nam ante a. 814. haec scripta esse non possunt⁴.

1) *Codex Bruxellensis nr. 8690—8702, saec. XII. in., ab W. Arndt v. c. in usum nostrum a. 1867. collatus est. Duo folia exciderunt, ita ut textus a c. 4: per Aurelianum mandavit ad c. 7: Spiritum sanctum ad hiet. Cf. 'Archiv' VIII, p. 515; N. Archiv' II, p. 253.*

2) *Codex S. Germani Pratensis, quo Mabillon usus est, certe Bruxellensi aliquanto deterior erat; verbi gratia in aqua necare iussit 1 cum Libro hist. Fr., in quam iniecit et rapuit 2. Neque vero eo carere possumus, cum codex 1 mutilus et locis nonnullis depravatus sit.*

Praeterea codices Parisienses nr. 5333, olim Mazarinaeus, saec. XIV (cf. 'Archiv' VII, p. 60), nr. 917, saec. XV (cf. 'Archiv' VII, p. 37), Cheltenhamensis ex bibliotheca Celotti nr. 1131 (cf. 'Archiv' VII, p. 97) in annalibus nostris commemorantur, quorum nullus vetustate se commendat.

Vitam Chrothildis ediderunt

Ravisius Textor, De memorabilibus et claris mulieribus, Paris. 1521, p. 214—217, quem librum non vidi;

Mabillon, Acta sanctorum ordinis S. Benedicti, Paris. 1668, Saec. I, p. 98—103. e codice 2.

Bollandiani, Acta Sanctorum, Antverp. 1695, Iun. I, p. 297, capita 11—14. edi-

1) *Quin immo in textu Libri hist. Fr. pro S. Martino Turonensi S. Petrum c. 9. substituit. 2) Scilicet Turonensem (c. 11), Laudunensem (c. 13), Remensem (c. 13). 3) Meminit monasterii Andeleii prope Rotomagum siti (c. 11. 12) et monasterii SS. Apostolorum Rotomagensis (c. 13) a Dionysio dedicati Kal. Sept., sicut in quadam petra — — sculptum erat. 4) Cf. 'Hist. littér. de la France' V, p. 668.*

derunt, de codicibus haec praefati p. 292: (Vitam) eandem nos in aliquo pervetusto Ms. codice habuimus, ac praeterea accepimus submissam a Petro Francisco Chiffletio, reperimusque in quodam Ms. Cardinalis Mazarini; quin etiam in Lectiones distributam, et ad Matutinum in Ecclesia S. Genovefae recitari solitam, allegat Franciscus Pome-
raius lib. 2. Abbatiae S. Audoëni Rotomagensis cap. 1. Aliquod compendium, etiam 5
habemus ex Ms. Rubeae-Vallis prope Bruxellas.

Bouquet, 'Recueil des historiens des Gaules', Paris. 1741, tom. III, p. 397—401. Mabillonii editionem repetivit.

Vita cum fere inutilis sit, satis habuimus, Mabillonii textum ex 2 transcriptum ad codicem 1 emendare. B. K. 10

1. Urbis Ihericuntine ruitura aedifitia terrenis lapidibus et marmoribus fabri-
cantur, celestis vero Iherosolime palatia animabus sanctorum edificantur, nonquam
casura, sed in aeternum permansura. Porte huius urbis renitent preciosis margaritis,
sanctis scilicet apostolis, martiribus, confessoribus, virginibus, viduis et coniugatis. Rex
etenim huius urbis invisibilis et immortalis ex omnibus mundi gentibus famulos utrius- 15
que sexus sibi adscivit, quos huius seculi exutos miseriis in prefatae urbis menibus
non casuris angelorum nequit consortiis et aeternis dat perfrui gaudiis. Chorus enim
virgineus Deo gratus et carissimus centesimo fructu decoratus, sicut stelle in celo, ita
ante Deum fulget in celesti palatio. Hoc agmen virgineum sequitur contio sanctarum
viduarum et fidelium coniugatarum, quae quamquam centesimum fructum non repor- 20
tent, tamen sexagesimo et tricesimo fructu gaudent et cum sanctis omnibus cumnume-
rantur et aeterna felicitate digne remunerantur. De quarum collegio extitit beata et
venerabilis regina Chrothildis, que quanta secundum carnem nobilitate quibusque paren-
tibus nata fuerit qualiterque ad regni celestis fastigium pervenerit et quam sanctis
operibus vivens floruerit, quove fine de hoc seculo migraverit, intimamus futurorum 25
posteritati.

2.^a Fuit quidam rex Burgundionum nomine Gundeveus ex genere Athanarici regis
natus. Huic fuerunt quatuor filii Gundebaudus, Codegisilus, Chilpericus et Godmarus.
Gundebaudus igitur Chilpericum, fratrem suum, gladio interfecit uxoremque^b eius, ligato ad
collum saxo, in aqua^c necare iussit; filias eius duas, quarum una senior vocabatur Chrona^d, 30
quam, mutata veste, exilio condempnavit, iuniorem vero nomine Chrothildem, de qua sermo
habetur, Dei dispositione domi retinuit. Deus enim praescius futurorum previderat ex
Chrothilde semen regium nasciturum, eorumque propagine Romanorum Francorumque
imperium gubernaturum^e.

3. Ipso tempore Flodoveus, Childerici regis^a Francorum filius, frequenter mittebat 35
in Burgundiam legationem ad Gundebaudum regem. Videntesque eius legati in domum
prefati regis Gundebaudi Chrothildem puellam sapientem, pulcram, elegantem adque
decoram, que esset, interrogabant^b. Responsum est eis, hanc fuisse filiam Chilperici
regis, quem predictus Gundebaudus interfecit. Reversi igitur ad Flodoveum, se vidisse 40
referunt regis^c Gundebaudi neptem, moribus inclitam, corpore pulcram, regali despon-
satione dignam. Qua de re Flodoveus valde gavisus, dixit suis in quos fidebat militi-
bus: 'Tempus mee aetatis exigit, ut societur mihi uxor nobilis, de qua procedat proles

Capp. 1—3. 1. 2.

*Cap. 2. a) capitulum distinctionem Mabillonii retinui, cum in 1 sex priora capita indicata non
sint. b) uxorem 2. e) aquam iniecit et rapuit; f. 2. d) Chona 1. e) intellig. gubernatum iri. 45*

Cap. 3. a) F. r. 2. b) interrogat 1. c) G. r. 2.

cf. Matth.
13, 8.

Greg. H. Fr.
II, 28.
Lib. II. Fr.
c. 11.

ib.
cf. L. II. Fr.
c. 9.

regia, regnum post obitum meum gubernatura. Habet rex Gundebaudus neptem, quam, si datis consilium, volo ducere in coniugium'. O altitudo sapientie et scientie Dei, cuius voluntati et prescientiae nemo potest resistere! Favent omnes regie voluntati, auditur a palatinis, laudatur, ut adducatur Chrothildis et fiat regina puella tam nobilis. Decebat enim, ut reges Francorum futuri, Deo immortalia regi monasteria multa quae sunt per Galliam edificaturi, nascerentur de progenie regali et per^b edificationem perire ecclesie pervenirent ad gaudia celestis Iherosolime, ecclesiae sine fine permansurae^c. Erat tunc temporis in aula regis Flodovei quidam Aurelianus, vir peritus in secularibus et secretorum regis non innarus. Hunc rex misit ad Gundebaudum in Burgundiam, ut ab eo peteret neptem suam, ut in Galliam adducatur et regina efficiatur. Erat enim prefata Chrothildis christiana. Que cum quadam die^d dominica venisset ad missarum solennia, ut consueverat, pauperibus elemosinam dabat. Prefatus Aurelianus, mutatis vestibus, sedebat cum pauperibus alimoniam prestolantibus. Beata Chrothildis ad eum venit unumque aureum ei^e dedit. At ille manui dantis osculum prebuit eiusque^f pallium retro traxit. Beata Chrothildis ancillam suam misit, Aurelianus ad se venire fecit dixitque ei: 'Dic mihi, iuvenis, cur te pauperem simulans, pallium meum detraxisti?' At ille ait: 'Loquatur tibi, obsecro, servus tuus secreto'. Illa respondente: 'Loquere!' 'Dominus', inquit, 'meus rex Francorum Flodoveus misit me ad te; vult te uxorem habere. Ecce anulus eius et ornamenta reliqua et regalia sponsalia!' Beata Chrothildis anulum et reliqua dona recepit et in tesaurum avunculi sui regis Gundebaudi reposuit. Dixitque Aureliano: 'Domino meo regi Flodoveo salutem dicito. Quod petis^g quomodo fiat, innoro. Licet enim non est, christianam nubere pagano. Hanc rem nemo sciat; ut Deus voluerit, fiat. Vade in pace^h, prospere ad tuos revertere!'

Lib. II. Fr.
c. 11.

4. Reversus Aurelianus, cuncta, ut invenit, Flodoveo retulit. Rex vero Flodoveus anno sequenti Aurelianus ad Gundebaudum misit et, ut sponsam suam Chrothildem ei mitteret^a, per Aurelianus mandavit. His auditis, Gundebaudus corde timoratum territus, ait suis fidelibus: 'Rex Flodoveus occasionem adversum me querit, regnum meum invadere cupit'. Et ad Aurelianus ait: 'Domus nostras explorare venisti; rex enim tuus neptem meam numquam novit'. Ad hec Aurelianus respondens ait: 'Hec mandat dominus meus rex Flodoveus; aut ei mitte neptem tuam aut preparare contra eum ad pugnam'. Gundebaudus respondit: 'Veniat, ubi vult, pereat et moriatur, ut sanguis multorum quem effudit vindicetur'. Audientes hec Burgundiones, Francorum iram timentes, Gundebaudum dederunt consilium, dicentes: 'Neptem tuam regi Francorum da, et fiat inter te et eum firma amicitia'. Tunc ille beatam Chrothildem Aureliano dedit cum regalibus ornamentis; quam ille acceptam duxit ad Flodoveum regem in Franciam, in civitatem Suessonicam, quam rex cum gaudio suscepit sibi que legitime copulavit.

cf. I. Cor. 7,
13.
L. II. Fr.
c. 14.

5. Cumque carnali more eam rex secretius cubiculum introduxisset, beata Chrothildis dixit ei: 'Domine rex, ancillam tuam audi et quod peto concede mihi'. Rex ait: 'Pete quod vis, et ego do tibi'. Regina ait: 'Peto, ut credas omnipotentem Deum Patrem et Filium et Spiritum sanctum et idola que colis destruas et ecclesias, quas succendisti, restaures'. Respondens rex ait: 'Deos meos non derelinquam et Deum tuum non colam; aliud si petieris, facile impetrabis'. Hec omnia eius dispositione fiunt, qui per mulierem fidelem salvat virum infidelem. Tunc regina filium concepit, cui Ingomerem nomen imposuit. Ornat ecclesiam regina felix cortinis et pretiosis

Cap. 3. 4. 1 (cf. n. a). 2. Cap. 5. 2.

Cap. 3. a) r. i. 2. b) p. e. om. 1. c) mansurae 2. d) dom. die 1. e) illi 2. suumque 2. g) quod autem dicis 2. h) et add. 2.

Cap. 4. a) duo folia exciderunt 1.

L. II. Fr. c. 14. palliis, iubet preparari baptismum, convocari clerum et baptizari puerum. Qui sacro baptismate ablutus, in albis est defunctus. Pro quo rex nimis contristatus, regine valde erat molestus. Dicebat enim, quia, si in nomine deorum dedicaretur puer, utique vixisset. Respondit regina: 'Deo gratias ago, qui filium egressum de corpore meo et tuo recepit in regno suo'. Post hunc genuit alium, quem baptizatum vocavit. Chlodovei 5 mirem; et hic, cum egrotaret, precibus matris sue sanatus est.

6. Regina vero non cessabat predicare regem, ut Deum verum coleret et idola vana que colebat derelinqueret. Sed nullo modo animum eius ad credendum commovere poterat, donec tandem aliquando bellum contra Alamannos Suevosque moveretur, in quo compulsus 10 est confiteri, quem ante negaverat. Pugnantibus vero Francis et Alamannis, populus Flodovei cadere cepit. Aurelianus hec videns, ait ad regem: 'Domine rex, Deum celi crede, quem regina colit, et liberabit te cum tuis a periculo imminente et victoriam dabit'. Rex ergo, elevatis ad caelum oculis, perfusus lacrimis, dixit: 'Te credo, Iesu Christe, qui venisti mundum salvare. Te Deum verum adoro, que colui respuo, libera me a presenti periculo; servus enim tuus sum ego'. Cum hec orans diceret, Alamanni 15 in fugam versi sunt, eorumque rege mortuo, subdunt se Flodoveo. Rex vero eos terramque eorum constituit sub tributo, et pro adempta victoria Deum laudans, reversus est in Franciam narravitque regine, qualiter per invocationem nominis Iesu Christi victoriam meruit obtinere. Actum est hoc 15. regni sui anno.

7. Eo tempore magnus sacerdos et pontifex Remigius cathedram Remensis 20 ecclesie regebat strenue. Hunc regina accersivit, deprecans, ut ostenderet regi viam salutis. Tunc pontifex ante regem venit, quem honorifice suscepit, et ait: 'Audiam te libenter, beatissime pater, et quod iusseris exequar obedienter'. Beatus Remigius respondens dixit ad regem: 'Est Deus in celo Rex regum et Dominus dominorum; ipse enim dixit: *Per me reges regnant*. In quem si credere volueris et sacro baptismate ablutus 25 fueris, omnium peccatorum tuorum remissionem habebis, omnes inimicos tuos superabis et in futuro seculo cum eo sine fine regnabis'. Audiens rex Flodoveus hec verba sancti presulis Remigii, obortis lacrimis, dixit: 'Deum credo, baptizari desidero, per eum vivere et in eo mori cupio'. Orat sancta regina Chrothildis indesinenter Deum, expetit suppliciter, ut cripiat regem cum populo a laqueo diabolico, et ut purgetur baptismate 30 sacro, operante in eo Spiritu sancto. Ornat preterea ecclesiam cortinis et palliis et ceteris ecclesiasticis ornamentis. Venit novus Constantinus ad baptismum, precedente beato Remigio, subsequente beata Chrothilde, hec omnia Spiritu sancto tipice operante. Erat enim congruum, ut, veniente rege pagano ad baptismum, prederet sanctus Remigius vice Christi Iesu, et subsequeretur sancta regina Chrothildis vice ecclesie Deum inter- 35 pellantis. Consecrat sanctus presul fontem; rex indumentis corporalibus exuitur et a predicto presule baptizatur. Cumque chrisma defuisset, Dei nutu in specie columbe venit Spiritus sanctus, portans duas ampullas¹ oleo et chrismate plenas, quas beatus Remigius devote suscepit, regemque more ecclesiastico perunxit vocavitque eum Ludovicum², quasi laudabilem virum. Felix Gallia, letare et exulta, gratulare in Domino, 40 delectare in Deo vero; tuus enim rex primus a celesti Rege electus, precibus sancte Chrothildis ecclesie tipum gerentis a cultu demonum avulsus, predicatione beati Remigii ad Deum conversus et ab eo baptizatus, chrismate celesti per Spiritum sanctum adlato^a

Capp. 5. 6. 2. Cap. 7. 1 (cf. n. a). 2.

Cap. 7. a) in lato redit 1.

45

1) Ampullae Hincmarus falsarius, V. Remig. c. 38, primus meminuit, quam V. Chrothildis scriptor geminavit. 2) Item Hincmarus Chlodoveum baptizatum Ludovicum appellavit; cf. V. Remigii c. 39.

carne^a delibutus et^b divino amore corde spiritaliter peruntus. Cepit ergo rex consilio beatae Chrothildis fana destruere, ecclesias edificare easque terris et muneribus copiose ditare, pauperibus elemosinam largiter erogare, viduis et orphanis misericorditer subvenire cunctisque bonis operibus sedule et devote insistere. Peperit ergo beata Chrothildis filium, cui in sacro baptismo nomen^c inposuit, eumque Lotharium vocavit.

8. Post haec rex Ludovicus^a, qui et Flodoveus, veniens in civitatem Parisius, ait ad reginam suam sanctam Chrothildem: 'Incongruum est et indecens, quod Gothi Arriani optimam partem Gallie tenent. Cum Dei auxilio eamus eosque de ipsa terra eiciamus'. Placuit hoc consilium regine universisque proceribus Gallie. Tunc beata Chrothildis ad regem dixit: 'Si vis, domine rex, regnum tuum terrenum^b dilatare et in celesti regno cum Christo regnare, fac in hoc loco ecclesiam in sancti Petri principis apostolorum^b honore, ut, eo auxiliante, valeas tibi Arrianam gentem subiugare et eo preduce eum victoria redire'. Placuit consilium regi, quod regina dedit. Tunc cum exercitu magno rex perrexit, regina Parisius remansit ecclesiamque sanctorum apostolorum edificavit. Reversusque rex^c cum victoria adepta, regnum Francorum strenue rexit, monasteria plurima sanctorum^d edificavit et, sicut a sancto Remigio et a beata Chrothilde didicerat, vitam religiosam usque ad finem^e deduxit. Post hec vero mor-
 tuus^f est rex Ludovicus in pace anno quinto, postquam cum Alarico rege Gothorum pugnavit. Regnavit quoque simul annis triginta et sepultus est in basilica sancti Petri apostoli, quam ipse vel regina edificaverant. A transitu sancti Martini usque ad transitum Ludovici regis fuerunt anni^b centum duodecim.

9. Regina Chrothildis post mortem predicti^a Ludovici regis frequenter ad^b civitatem Turonis ad basilicam sancti Petri¹ pergebat, ibique bonis operibus² in Dei ser- vitio insistebat; Parisius civitatem raro veniebat. Igitur post mortem Ludovici regis hii quatuor filii Theudericus, Chlodomiris, Childebertus et Chlotarius regnum eius inter se divise- runt equaliter. Praeterea sancta Chrothildis regina filiam habebat equivocam sibi nomine^c Chrothildim^c, quam Almarico regi^d Gothorum^c in coniugium dedit. Qui eam exosam non tantum habebat propter fidem catholicam qua pollebat, et ipse Arriana^f herese pollutus erat, ut, dum ipsa ad ecclesiam iret, stercora super eam proiceret. Quam acerrimis verberibus afficiebat, sed nullo modo eam a fide catholica avellere valebat. Ipsa vero legationem mittens, fratribus suis et matri, qualiter se haberet, mandavit. Qui in ira commoti, moverunt^g exercitum magnum; pugnam cum Almarico ineunt. Almaricus vero rex Arrianus cum suis in fugam versus, ad ecclesiam christianorum fugere nitebatur. Sed antequam ad introitum ecclesie pervenisset, a quodam Francigena lancea percussus, crudeliter, ut dignum erat, est perentus. Tunc^h Childebertus rex Hispaniam devastans, Toletum urbem ingressus, thesauros magnos inde abstulit; una cum sorore sua reversus est. Sed nescio quo periculo imminente, languore in ipso itinere mortuaⁱ est. Parisius deportata, in basilica sancti Petri iuxta patrem suum est sepulta. Childebertus vero inter reliquos thesauros ministeria^k ecclesiarum detulit: de basis Salomonis preciosissimis sexaginta calices, quindecim patenas, viginti capsas euange-

Capp. 7—9. 1. 2.

Cap. 7. a) est *add.* 2. b) a 2. c) nomenque 1.

Cap. 8. a) Ludov. *raro* 1. b) *om.* 1. c) r. c. *om.* 2. d) *om.* 2. e) mortem 2.

r. L. m. e. 1.

Cap. 9. a) L. p. 2. b) ad b. s. P. ad c. T. 2. c) Chrothildis 1. d) G. r. 2.

Gothorum 1. f) h. A. 2. g) movent 2. h) *h. l. c.* 7. *incipit* 1. i) c. m. 2. k) m. —
 etulit *om.* 2.

1) beati Martini *L. II. Fr. cum Greg. S. Petri monasterium Turonense a Chrodechilde edificatum esse, scriptor Vitae credi voluit.* 2) *Cf. Greg. II. Fr. III, 18 (p. 128, l. 18).*

L. H. Fr. liorum ex auro purissimo gemmario opere celatas, pulvere ornatas^a. Ille vero noluit ea con-
c. 23. fringere totaque per ecclesias dispensavit, distribuens cuncta ecclesiis.

ib. c. 24. 10. Eo in^a tempore cum Chrothildis regina Parisius resideret, videns Childebertus
rex, quod filios fratris sui senioris Chlodomiris prefata regina, mater ipsius, nutriret et nimis
eos diligeret, cogitans, quod reges eos facere cogitaret, dixit Chlothario^b, fratri suo: 'Mater 5
nostra filios fratris nostri secum retinet et tenere diligit eos atque in regno fratris nostri
vult elevare; aut tondeamus eos aut interficiamus regnumque fratris nostri, patris eorum,
inter nos dividamus'. Miserunt autem ad reginam Parisius Archadium nobilem virum, dolose
dicentes: 'Die matri nostre regine, ut mittat ad nos filios fratris nostri, nepotes nostros,
ut eos reges constituamus^c'. At illa credens, hoc verum esse, gaudens ipsos^d eis transmisit. 10
Chlotarius vero duos eorum interfecit; tercius ergo aufugit nomine Chlothoaldus, et
relicto seculo, clericus factus, presbiter ordinatus, bonis operibus peditus^e, virtutibus plenus
in villa Novigento, que proxima est civitati Parisiace^f, migravit ad Dominum 7.
Idus Septembris¹. Sancta vero Chrothildis regina corpora duorum puerorum, qui
interfecti fuerant, cum magno psallentio et immenso luctu Parisius deportavit, et nimio 15
merore attrita^g, in basilica apostolorum, quam^h ipsa edificaverat, sepelivit.

11. Nemo estimet hanc sanctam ante secula a Deo electam et in seculo regali
prosapia exortam^a et fastigio regni sublimatam expertem a martirio sine igne et ferro,
que tot^b dolores et tormenta passa est in presenti^c seculo. Pertransivit enim gladius
animam ipsius in^d interfectione patris, in necatione matris, in exiliatione sororis, in eo 20
quod regi pagano nupsit; corda gentis pagane et ferocissime, scilicet Francie, blanditiis
emollivit et sanctis exortationibus et orationibus sedulis per beatum Remigium ad
Deum convertit. Quanto^e dolore atrita^f est pro morte regis et filie sue Chrothildis et
filiorum filii sui Chlodomiri; quanta inedia, quibusve^g ieiuniis, vigiliis et orationibus et
contritione corporis se ipsam mactavit? Quanta largitatis copia et elemosinarum distri- 25
butione thesaurum regium^h minuit? Nam que antea regio more preciosis et deauratis
vestibus erat trabeata, postea laneis et vilissimis vestibus induta incedebat, et abiectis
cibus regiis et deliciosis atqueⁱ edulio carnis, pane^k tantummodo et legumine et potu
aque reficiebatur. Edificavit preterea multa sanctorum monasteria per regiones pluri-
mas, e quibus unum edificavit in honorem Petri apostoli in suburbio^l Turonice civi- 30
tatis ante portam castelli beati Martini². Fecit et aliud monasterium super fluvium
Sequane in loco qui dicitur Andeleius³ non^m longe a muris civitatis Rotomagensis in
nomine Dei genitricis. Quo in loco dum maneret et predictum opus inciperetⁿ, minime
abscondendum, sed fidelibus manifestandum.

12. Regio illa vinifera^a non est; operarii tamen prefati monasterii a regina vinum 35
exigebant. Erat enim eo^b tempore tanta vini sterilitas, quanta nunquam audita fuerat.
Qua de re dum sancta Chrothildis anxietur, apparuit prope monasterii edificium
egrediens^c de terra fons mire pulchritudinis, visu delectabilis, ad potandum salubris;
dictumque est beatæ Chrothildi^d in somnis, ut, dum ab ea quererent potum vini edi-

Capp. 9—12. 1. 2. 40

Cap. 9. a) abstulit add. 2.

Cap. 10. a) om. 2. b) Chlthario 1. c) constuamus 1. d) eos 1. e) predictus 1.

f) Parisius 1. g) ac trsticia 1. h) q. i. e. om. 1.

Cap. 11. a) ortam 2. b) om. 2. c) hoc s. 2. d) om. 1. e) h. l. c. 8. incipit 1.

f) ita 1. g) quibusque 2. h) regis 2. i) om. 1. k) t. p. 2. l) suburbano 2; cf. infra 45
p. 347, l. 13. m) nū 1. n) quid actum sit, desideratur.

Cap. 12. a) vini ferax 2. b) t. illo 2. c) f. e. d. t. 2. d) Chrothidis 1.

1) Cf. V. Chlovaldi, infra p. 357. 2) Nunc collegium canonicorum intra muros urbis,
retento nomine S. Petri Puellarum, vulgo 'S. Pierre des Puilliers'. M. 3) Les Andelys prope
Rotomagum (dép. Eure). 50

ificatores monasterii, mitteret illis poculum^a per unam famularum suarum a predicto^b fonte haustum. Die vero sequenti, ut est natura estivi temporis, dum sol ferveret estu maximi caloris, operarii vociferant, sanctam Chrothildim proclamant, vinum expostulant. Sancta Dei famula celeriter mittit^c eis poculum, quod ei fuerat a Deo inperatum. Mox illi ut sumpserunt, aqua conversa est in vinum, et dixerunt se nunquam tam optimum bibisse vinum. Quo sumto, sanctam Dei famulam adeunt, cervices solo tenus deflectunt, grates gratulando referunt, se nunquam tam bonum sumpsisse^d poculum dicunt. Electa vero Dei hoc ut audivit, non suis meritis, sed Dei bonitati deputavit, silentio textit famuleque detulit, ut nulli proderet, imperavit. Quicumque^e vero de predicto fonte bibebat, aquam sentiebat; edificatores autem monasterii quotiens sumpserunt, eis vertebatur in vinum, donec consummaretur totum monasterii edificium. Quo finito, permanet idem fons in naturalem aque saporem usque in hodiernum diem.

13. Edificavit preterea in suburbio Lauduni castri ecclesiam in honore sancti Petri, in qua congregationem statuit^a clericorum. Ecclesiam vero^b sancti Petri, que est infra muros urbis Remensis, ampliavit et ditavit terris et ecclesiasticis ornamentis. Hanc itaque ecclesiam cunctis diebus quibus advixit multum dilexit et excoluit, pro eo quod vir suus rex Ludovicus in ea gratiam^c sancti baptismatis accepit¹, et^b Spiritus sanctus in specie columbe chrisma et oleum ibi detulit. Renovavit etiam ab ipsis fundamentis quoddam mire magnitudinis monasterium, quod in suburbio Rotomagensis civitatis prope muros eiusdem urbis tempore beati Dionisii ibi edificatum fuit et ab eodem apostolico viro dedicatum in nomine duodecim apostolorum² die Kalendarum Septembris, sicut in quadam petra, que erat in fundamento altaris reposita, sculptum erat. Ibi etenim adgregavit non modicam congregationem clericorum Deo servientium.

14. His et aliis sanctis operibus referta sancta Chrothildis olim regina, tunc pauperum et servorum Dei famula, despiciens mundum et corde diligens Deum, consenuit in senectute bona, a Christo receptura premia sine fine mansura. Contigit itaque, eam ad Turonicam urbem pergere, in qua pro dilectione sancti Martini sepius manere solebat. Ubi dum moraretur, didicit angelica revelatione, in proximo adesse diem vocationis suae. Tunc exultans in Deo, orabat, corde dicens devoto: 'Ad te, Domine, levavi animam meam, veni et eripe me, Domine, ad te confugi'. Hinc corporali egritudine gravata, lecto decubuit, tamen ab oratione et elemosinarum largitione nullo modo cessavit. Sed, quid daret, Christi paupera^a non habebat, quia regium thesaurum minuerat et per manus pauperum celo^b transmiserat. Misit ergo nuntium ad filios suos Childebertum et Chlotharium, iubens eos ad se venire. Qui mox ut audierunt, celeriter advenerunt. Quibus sancta Dei famula plurima que eis postea evenerunt predixit, sicut ei divinitus revelatum fuit. Tricesimo itaque die vocationis suae secundum apostolum inuncta a sacerdotibus^c oleo sancto, et sacri corporis et sanguinis Christi percepto viatico, in confessione sancte Trinitatis corpus exiit, mundum reliquit. Cuius anima angelicis manibus ad celum deducta, inter choros sanctorum agminum est collocata. Exiit autem a corpore prima^d hora noctis, tertio Nonas Iunii. Qua migrante, tam immensa claritas domum replevit, ac si esset sexta hora diei, tantusque odor nares et ora

L. H. Fr.
c. 27.

Iac. 5, 14.

Cap. 12—14. 1. 2.

Cap. 12. a) per u. f. s. p. 2. b) praedicta 2. c) eis m. 2. d) p. s. 2. e) a Q.

9. incipit 1.

Cap. 13. a) c. s. 2. b) om. 1. c) s. b. g. 2.

Cap. 14. a) pauperibus 2. b) ad coelos 2. c) in add. 1. d) p. h. n. om. 2.

1) *Chlodovechum in oratorio S. Petri Remensis a Remedio ad baptismum praeparatum esse, Hincmarus, V. Remigii c. 36, rettulit.* 2) *Nunc S. Audoeni monasterium appellatur, vulgo S. Ouen. M.*

omnium^a replevit, ut putarent se tymiamatis et omnium aromatum odoribus^b confoveri. Hee claritas et odor tam diu ibi permansit, donec dies illucesceret, et sol super terram clarissime luceret. Tunc^c a duobus regibus, filiis suis, Childeberto et Chlothario a Turonis translata et Parisius deportata, in basilica apostolorum Petri et Pauli iuxta regem Ludovicum est sepulta, in qua etiam basilica requiescit corpus sancte Genovefe virginis. Dignum namque est, ut ecclesia sanctorum apostolorum nomine dedicata decoretur tante virginis corpore membrisque regine tam gloriose et vidue tam devote, Romanorum imperatorum matris et regum Francorum genitricis. Ad laudem et gloriam sancte et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus^d sancti, cuius regnum et^e imperium permanet^f sine fine in secula seculorum. Amen. 10

Cap. 14. 1. 2.

Cap. 14. a) om. 2. b) oīb; 1. c) Tunc — regum Fr. genitricis om. 1. d) extr. s
 eras. 1. e) et i. om. 1. f) s. f. p. 2.

VITA SANCTI CHLODOVALDI.

Chlodovaldus, tertius Chlodomeris regis filius, post patrem interfectum a Chrodohilde avia susceptus¹ et apud Parisios enutritus, ex insidiis vitae, quas ipsi patrui faciebant, evasit atque, veste mutata, presbyter ordinatus diem supremum obiit². Eius Vita duplex aetatem tulit.

Alteram, quam codices Monacenses latini nr. 4547 (Benedictoburanus nr. 47), fol. 249'—250, saec. XI³, nr. 18583 (Tegernseensis nr. 583), fol. 170'—176, saec. XI, nr. 4618 (Benedictoburanus nr. 118), fol. 221—223, saec. XII, continent, incipit: Igitur beatissimi Clodoaldi vitam scripturus, Spiritum sanctum peto mihi suffragatorem, desinit: Insignavit 7. Id. Septembris, regnante domino nostro Iesu Christo, cui est honor et gloria et virtus et imperium in saecula saeculorum. Amen. Cum fere tota e Gregorio ad verbum exscripta sit⁴, indignam eam iudicavi, quae publici iuris fieret.

Alteram a scriptore aequali compositam atque a Gregorio adhibitam esse, Monod, 'Études critiques sur les sources de l'histoire Mérovingienne', Paris. 1872, I, p. 82, anniecit, sermonem Vitae nullam Historiae Francorum similitudinem prae se ferre opinatus: 'il n'y a aucune ressemblance de style entre les deux textes'. At toto caelo erravit. Nam quas in capitibus 5—7. anonymus enarravit res ex ipso Gregorio⁵, Greg. H. Fr. II, 43. III, 1. 6. 18, fluxisse inde intellegitur, quod non dicam singula verba, sed versus toti cum Historia Francorum ad verbum concordant. Huc adde, quod scriptoris temporibus, cum Novigenti nomen obsolevisset, monasterium S. Chlodovaldi (iam t. Cloud) vocabatur: Condidit, inquit, preterea monasterium in loco olim vocabulum Novigentum, nunc ob insigne eius meritum sanctitatis vocatur monasterium Sancti Chlodovaldi (c. 12). Constat autem saec. VIII. in., cum Liber historiae Francorum ortus est, villam etiamtum nomen vetustum retinuisse (cf. c. 24: Noviento villa Parisiaci suburbano depositus requiescit), quod ante a. 811. exauctoratum est; cf. Tardif, 'Monuments historiques' p. 75. Quam ob rem eorum opinioni accedo, qui Vitam saec. IX.⁶ vel X.⁷ compositam esse idque in monasterio S. Chlodovaldi contenderunt.

Scriptor admodum rudis arte grammatica parum imbutus erat. Unde patronem, reverentiam scripsit, secundum casum pro tertio posuit (huius paginae duxi inserere), pronomen caducis (procul dubio a cadux) formavit, extollamur pro activo accepit.

Capita 1—4. nihil continent nisi pias adhortationes; quae sequuntur c. 5—7. e Gregorio, ut dixi, petita sunt. Posteriori parti res quae alibi non leguntur paucae sunt. Scriptore enim teste Chlodovaldus a Severino recluso quodam ordini ecclesiastico adscriptus (c. 9), in Provinciam se contulit (c. 10), unde reversus, ab Eusebio

1) Greg. H. Fr. III, 6. 2) Greg. H. Fr. III, 18. 3) Prior codicis pars saec. VIII. scripta est. 4) Praeter Gregoriana scriptor nihil fere nisi Novigentum (nunc unigenitum codd.) monasterium a Chlodovaldo constructum diemque emortualem sancti attulit. 5) Etiam locum Greg. III, 29. scriptor novissc videtur. 6) Bollandiani, AA. SS. Sept. III, p. 98, Bailetum contuli. 7) 'Hist. lit. de la France' VI, p. 516.

Parisiensi episcopo presbyter ordinatus est (c. 12). Haec omnia Stiltingius merito improbat, qui hoc de Vita iustum iudicium tulit: Demum candide agnosco, ea solum in hisce Actis mihi satis certa videri, quae ex Gregorio Turonensi, aut ex aliis antiquis scriptoribus haurire potuit auctor. Novigentum monasterium a Chlovaldo constructum ibique eum die 7. Id. Sept. mortuum et sepultum esse, etiam in altera Vita 5 traditum est.

Textum cum duobus codicibus conferendum curavi.

1) *Codex Parisiensis nr. 11749 (olim S. Germani nr. 496?), saec. XI, fol. 16', Vitam Chlovaldi continet; cf. 'N. Archiv' II, p. 270. Qui cum melior sit altero, etiam rationem quam praebet scribendi admisi.* 10

2) *Codex Parisiensis nr. 15437 (olim Sorbonne nr. 1283), saec. XI, pulcherrime scriptus est; cf. 'N. Archiv' II, p. 271. Librarius p nonnumquam geminavit (apperiebat, oportet), in praepositionem assimilavit (illecebrosis, illuminat).*

Utrumque librum Molinier v. c. contulit.

Qui editionem principem paravit, B. Mombritius, Sanctuarium, Mediolani 15 (1475?) I, fol. 208', posteriorem tantum Vitae partem (a c. 8) eamque hic illic excerptam atque immutatam edidit, titulo inscripto: De sancto Clodoaldo praesbytero. Textum contuli.

I. Mabillon, Acta sanctorum ordinis S. Benedicti, Parisiis 1668, Saec. I, p. 134—138, 'Ex Mss. codd. S. Germani Pratensis' primus textum integrum in lucem 20 vocavit.

M. Bouquet, 'Recueil des historiens des Gaules et de la France', Parisiis 1741, Vol. III, p. 422—424, Vitam ex editione Mabillonii excerptam edidit.

I. Stiltingius, Acta Sanctorum, Antverpiae 1750, Sept. III, p. 98, textum Mabillonii cum Mss. collatum praebuit. Contulit autem Vitam 'cum Ms. Pratensi nobis 25 olim transmissa sed quibusdam locis mutilo et cum alio Ms. Musei nostri apographo, quod caret tota praefatione' (p. 93). Krusch.

1. Dies letitiae et gaudii adest precipue vestrae urbi summa devotione celebranda, qua venerandus Christi confessor Clodoaldus vinculis corporeae fragilitatis exutus, adire meruit gaudium aeternae beatitudinis, angelicis spiritibus sociatus, ut 30 quorum mundiciam tempore suae mortalitatis studuit habere in terris, eorum consortio sine fine frueretur in caelis. Cui, praestante gratia Salvatoris, hodie factus est de morte natalis, cui initium vivendi dedit finis vitae, cui, ut ait Paulus, vivere Christus fuit, cui sine Christo vita non fuit. Merito ergo saciatur in bonis desiderium eius, quia, dum in hac carne viveret, mundatum est ab omni iniquitate et malitia cor eius. Digne 35 iam versatur eius vita mirabilis in memoria hominum, qui merito sanctitatis transiit ad gaudium angelorum. Merito et laudem sanctorum virorum mandat nobis habere Scriptura divinitus inspirata, dicens: *Laudemus viros gloriosos*, qui vicerunt regna mundi; qui vicerunt, non qui victi fuerunt^a. Non est enim contraria^b sibi Scriptura, quae dicit alio loco: *Non laudes hominem in vita sua*. Quae autem ante mortem propter 40 incertos casus caducis^c vitae prohibet, post mortem iubet laudare. Modo securi laudibus extollamur^c eius excellentiam sanctitatis, quando nec adulatio notat laudem^d, nec elatio temptat laudatum. Laudemus post emensum periculum iam securum, laudemus victorem, sed postquam venit ad triumphum. Operum eius merita iam in tuto posita cf. Eph. 6, 16. securi magnificemus, qui galea spei et scuto fidei et gladio verbi Dei tam diu infati- 45

Cap. 1. 1. 2.

Cap. 1. a) sunt 1. b) s. c. 2. c) sic 1. 2. d) laudantem Mab.

Philipp. 1, 21.

Eccli. 44, 1.

Eccli. 11, 2.

cf. Eph. 6, 16.

abiliter contra antiquum hostem armatus incescit, quousque, eo devicto eiusque pedibus rostrato, meruisset accipere palmam aeternae remunerationis.

2. Illius ergo, quantum possumus, omni instantia vestigiis insistamus, quibus per artam viam ad caeli latitudinem festinans, qua eum sequeremur, ostendit. Hodie potatam vocem, laudabilibus^a operibus adquisitam audire meruit, Salvatoris ore protatam: *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra^b multa te constituam; intra in gaudium Domini tui.* Acceptum enim talentum retulit geminatum. Matth. 25, 23. Cum per fidem gratia salvatur, gloriam Domini speculatur transformatus in eandem imaginem. Iam enim hyemps^c pressurarum transiit, et hyembris tribulationum recessit; cum indissociabiliter aeterno fonti inherens, inebriatur ab ubertate domus Dei, et torrente voluptatis suae potat eum Dominus, et bibit perhennem iocunditatem iuxta sui capacitatem. Nec nostrarum obliviscitur miseriarum, cum semper claro intueatur lumine omnia videntem et aequo iure disponentem ac moderantem a summo usque inimum creaturarum; atque ex alta arce respiciens ima terrarum, reges tremendos, quos numeri populi metuunt, cernit velud exules tyrannos. Miseratusque errores humanos, amat compacientis affectu miserantis: 'O infelices et miseri cives, qua itis? Non est haec via, quae ducit ad patriam, sed quae ducit ad impia tartara. Redite, praevaricantes, ad cor, relinquitte vias erroris, et vivetis. Quid extra queritis, obtusi^d caecitate mentis, intra vos positam perpetuitatem beatitudinis? Si bene quaerere vultis, intra vos querite, ibi invenietis, ubi invenit qui dixit: *Haec recordatus sum et effudi in me animam meam, quoniam transibo in locum tabernaculi^e admirabilis usque ad domum dei, in voce exultationis et confessionis, ubi est vera lux luminis, quam non possunt scire tenebrae erroris. Hanc quicumque videre meruerit, candidos solis radios negabit.* Ps. 41, 5. Ibi invenietis et audietis Christum dicentem: *Ego sum lux, ego sum via;* sed si aurem cordis^f apposueritis, prophetam^g a longe novae gratiae tempora praeconantem et post argum monentem: *Haec via, ambulate in ea, neque ad dexteram neque ad sinistram declinantes.* Ioann. 8, 12. Ioann. 14, 6. Haec via, de qua procul aberrasti, et factus es tibi ipsi regio egestatis, quando dissipasti patrimonium, quod dederat dulcis pater. Porcos pavisti, et de Hierusalem^h descendens, inⁱ latrones incidisti, qui etiam despoliaverunt te et, plagis impositis, abierunt, semivivum te relinquentes. cf. Luc. 15, 13 sqq. cf. Luc. 10, 30 sqq. Sed non reliquid miseriam tuam misericordia Samaritani illius, qui factus est nobis sapientia a Deo et iustificatio et redemptio, cui peccata nostra pertulit^k in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, iusticie vivamus. Qui dicit nobis: Currite, et ego perducam^l. In qua iusticia viventes, positi sumus in via, ad patriam redeuntes et ad *Hierusalem caelestem, quae edificatur, ut vivas, remeantes, cuius participatio est in id ipsum.* Ps. 121, 3. cf. Gal. 4, 26. Quam denuntiat apostolus operam et matrem omnium nostrum, cuius civitatis conditor et artifex Deus. Quae, ut Apocalipsi legitur, *non eget lumine solis, sed dominus Deus^m inluminat eam, et cerna eius est Agnus. Cui suspiramus, nolentes expoliari, sed supervestiri, ut abbeatur quod mortale est a vita.* Apoc. 21, 23. 2. Cor. 5, 4.

3. Sed in hac iusticiae via, qua imus, plurime insidiae et laquei ingeruntur nobis desertoribus eiusdem sacre militiae, angelis Sathanac, quibus *Deus peccantibus^a non percit, ut ait Petrus, sed rudentibus inferni detractos in tartarum, in iudicio magni ei cruciandos reservavit.* 2. Petr. 2, 4. Quod, sicut leo rugiens, circumeunt, querentes, quem devorant, ut a via veritatis abstrahant. cf. 1. Petr. 5, 8. Contra quos bellum^b, inexorabile nobis est agendum, quia non est nobis conluctacio adversus carnem et sanguinem, sed adversus

Capp. 1—3. 1. 2.

Cap. 2. a) laudibus 2. b) ita 1. 2. c) hiemps 2. d) obtusi 2. e) om. 2. f) vestri d. 2. g) a l. pr. 1. h) Hierusalem 2, ut infra. i) in l. om. 2. k) protulit 2. l) vos d. 2. m) om. 2.

Cap. 3. a) peccatoribus 2. b) om. 2.

mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiae in caelestibus. Ne ergo deficiamus^a in eorum conflictu et capiamur eorum laqueis, paratur nobis mensa in via^b huius nostre peregrinationis, variarum opum referta deliciis, omne habens delectamentum et suavitatem omnis saporis. Sed prefinita et prescripta est lex omnibus accumbentibus. *Ad mensam magnam, inquit, sedisti*; considera, quae apponuntur tibi, sciens, 5 quoniam talia te oportet preparare. Ecce autem e latere hinc inde palam^c, hinc inde plurimae latenter insurgunt vanitates et mortiferae suavitates et delectationes! Sed quid dicit Psalmus? *Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non, sicut lex Dei*, quae dicit: *Nolite diligere mundum neque ea quae in mundo sunt, quia omne quod in mundo est concupiscentia oculorum et superbia vitae*. Continete ergo vos ab immani 10 feritate superbiae et ab inertii voluptate luxuriae et a curiositate falsi nominis scientiae. Videte, ne decipiimini nec fallamini. Optimum est enim gratia^d stabiliri cor, non ꝛscis, quae non profuerunt ambulantes in eis. Nolite vobis inaniter promittere diuturnitatem vitae. *Quae est enim gloria vestra? Vapor est ac^e modicum parens, deinceps exterminabitur.* 15

4. In hac via ambulantes, tenete iusticiam. Quam cum nobis proposuisset Salvator servandam, tria tantummodo in executione^a eius prosecutus est, orationem scilicet, aelemosinam et ieiunium: in oratione monstrans omnes regulas sancti desiderii, — tota enim vita veri christiani sanctum est desiderium; — in elemosina omnem benignitatem et beneficentiam ostendens in dandis beneficiis^b et ignoscendis in se delictis ab 20 aliis commissis, quam primum a semet ipso debet omnis accipere^c, — scriptum est enim: *Miserere animae tuae placens Deo*; — in ieiunio vero insinuans omnem corporis castigationem^d, quae fit maxime in cunctis passionibus anime comprimendis. Adtendite quasi in^e presenti posito patronem^f vestrum monentem vos et ad percipienda exortantem perpetua premia: *Estote sicut et ego; nolite causari de fortitudine*. Unde 25 ego potui, et vos, si vultis, potestis. Neque enim a me ego quicquam potui; posse vero meum ab illo fuit, qui dixit: *Sine me nichil potestis facere*. Si qui^g ergo estis, qui ad perfectionem tenditis, perseverentiam^h in bonis operibus a Patre luminum cotidianis precibus poscite atque hoc agendo confidite, non vos esse alienos ab electione 30 electorum, quos elegit ante mundi constitutionem, ut essent sancti et immaculati in conspectu eius. Absit autem a vobis ideo desperare de vobis, quia spem vestram in illo habere iubemini et non in vobis. Maledictus enimⁱ omnis, qui confidit in homine, et a Domino reoedit cor eius. Benedictus autem vir, qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia eius, quia bonum^k est confidere in Domino, quam confidere in homine. Quid vero adhuc in^l peccatorum dampnabilium remoramini delectatione? Adprehen- 35 dite saluberrimam^m salutem et disciplinam et servite Domino in timore et exultate ei inⁿ tremore. Et nolite praesumere de vobis, nec velitis gloriari quasi de operibus vestris; sed qui gloriatur, non in se gloriatur, sed in Domino, qui dedit vobis et velle et posse. Cui dicimus cum propheta: *Omnia opera nostra operatus es in nobis*. Et ideo in nullo est gloriandum, quando nostrum nichil est; quia non est in potestate 40 nostra cor nostrum et nostrae congregationis, sed a Domino gressus nostri diriguntur, ut viam eius velimus. Hoc crediderunt, hoc egerunt, quicumque ab initio Deo placuerunt^o.

Capp. 3. 4. 1. 2.

Cap. 3. a) conficiamus 2. b) in h. p. via 2. c) palam h. i. om. 1; pulvere pro palam 2. 45 d) s. c. g. 2. e) ita 1. 2; ad *Vulg.*

Cap. 4. a) executione 2. b) cognoscendis beneficiis in se d. 2. c) incipere 2. d) instantiam vel castigationem 2. e) impres. 1. f) sic 1. 2. g) quid 2. h) sic 1. 2 (?). i) autem 2. k) melius 2. l) om. 2. m) d. et sal. sal. 2. n) cum 2.

5. Hoc et iste sanctus pater noster^a indubitabili mente credidit et verbis docuit usque ad finem suis^a operibus servavit, neque enim aliter^b posset esse sanctus. Huius^c prosapiam generis, quamvis bene nota sit omnibus, vobis huius^d paginae duxi inserere et ab ipsa eius puericia insignem pietatem et morum probitatem^e narrare^f. Traxit autem genus ab alto sanguine regum. Cuius avus Chlodoveus regnum Francorum nobiliter regens, pulchre disponens et ordinans, cum Parisius, cursu vitae suae cf. Greg. II, 43. expleto, finem vivendi fecisset, reliquit in regno^g coniugem vocabulo Chlothildam cum tribus^h filiis, Chlothario videlicet, Childeberto atque Chlodomero, qui Greg. III, 1. Greg. III, 6. dispositis portionibus, divisit monarchiam sui principatus. Sed Chlodomerus, genitor huius sancti confessoris Chlodoaldi, cui forte cesserat Burgondia², non multo post defunctus, et ipse tres reliquit filios; quorum unus vocabatur Theodaldus^h, alter Guntharius, tertius vero isdem Chlodoaldus. Quos regio more et cultu nutriebat et instituebat eorum avia iam dicta regina, cupiens eos loco filii in Greg. III, 18. castigio sublimare regni. Sed spe sua frustrata est fraude filiorum de innocentum caede tractantium. Denique cum Childebertus resideret Parisius, suasu antiqui serpentis instigatus, ut regnum defuncti fratris invaderet et iniuste possideret cum germano factionis et sceleris sui partecipe, mittens clam accersivit fratrem Chlothariumⁱ, Greg. III, 18. qui tunc temporis Suessionis urbe morabatur: flagitans, quatinus Parisius Fred. III, 29. venire non differret celeriter, ut una positi commodis et utilitatibus sibi concurrentibus insisterent et regnum germani, qui tunc^k vita excesserat, inter se dividerent; filii vero^l illius, velut inbellis manus infantilis aetatis, aut gladio neccati aut certe plebeio tegmine obscurati atque obumbrati manerent. His ille auditis, captis horarum morulis^m, celerrime advolavit.

6. Sparserat autem subdole^a praefatus Childebertus falsos rumores in aures populares, ob hoc solummodo mutuum colloquium habere voluisse duos fratres, quatinus filios fratris^b, suos nepotes, facerent regnare pro patre. Unde et celerem nuntium dirigunt ad matrem, quae Parisius erat ea tempestate, rogantes eam, ut pueros mitteret sine dilatione, ut ab eis mitterentur vel sublimarentur in regno^c patris. Regina vero hilaritate perfusa, ignara doli et simulationis, constim misit pueros plurimis obsequiis fultos et caterva puerorum illis famulantium circumcipatos, prorumpens in haec verba: 'Non reputo me amisisse filium, si istos parvulos videam in regno eius constitutos'. Mox vero ut ad patruos venerunt, a sibi obsequentibus et nutritoribus separati sunt, atque ex industria procuratur truculentissimus nuntius nomine Archadius, qui pergens ad matrem, ferret evaginatum gladium et forcipem. Mox vero ut venit, iuxta preceptum dominorum ostendit regine signa terroris et percussit^d eam terrore gravis nuntii, dicens: 'O gloriosa regina, filii tui, domini nostri magnopere scire volunt, quid de pueris censeas agendum, et videtur sibi ocius nuntiari, utrum, tunso capite, velis eos vivere, an gladio vitam presentem terminare^e'. Haec illa audiens, intolerabili dolore sauciata, delud in extasi rapta, ignorans nimia^f tristitia, quid diceret, ait: 'Socius duco, et melius mihi videtur, eos vitam hanc morte finire, quam, incisus crinibus,

Cap. 5. 6. 1. 2.

Cap. 5. a) om. 2. b) alter 2. c) beati Clodoaldi add. 2. d) sic 1. 2. e) breviter add. 2. f) inde ab h. l. ad finem capitis scriptura paene deleta est 1. g) suo add. 2. h) Theodaldus 2. i) Cloth. 2, ut infra. k) cum 2. l) om. 2. m) sic 2; modulis Mab.; 'Ms. moris' Boll.
Cap. 6. a) sub dolo 2. b) matris 2. c) sic 2 cum Greg.; regnum (1). d) percussit 2. e) terminare 2. f) quid n. 2.

1) His adde quartum Theudericum. 2) Burgundia tunc temporis a propriis regibus regebatur.

Greg. III, 18. viventes degeneres et ingloriosos videre'. Sed ille perversi animi homo, qui tam execrabile ac durum detulerat mandatum, non pertulit tam diu subsistere, donec regina, sedata mente, poscenti congruum daret responsum; sed redit eeleriter, nuntians, matrem decernere, quod ipsi de pueris instituerant agere.

7. Mox ergo unum adprehensum Chlotharius puerum elisit in terra^a, defixoque in latere^b eius cultro, crudeliter interfecit. Quo vociferante, frater eius pedibus Childeberti prosternitur, apprehensaque eius genua, cum lacrimis aiebat: 'Succurre, piissime pater, ne ego peream, sicut periit frater meus'. Flexus vero ad misericordiam Childebertus, et respersa lacrimis^c facie, ait: 'Peto, frater carissime, ut concedas michi huius vitam tua benignitate, ut non differam quae in seris pro eius vita dare'. Ille vero conviciis^d eum exorsus, ait, commotus^e amaritudinis felle: 'Nisi illum cito a te reppuleris^f, pro eo morieris'. Qui statim eiecit^g a se puerum madidum lacrimis, non ferens animositatem fratris. Sed ille ut immanior inmanissimo non gerens^h penitudinem iam a se patrati sceleris, hunc quoque, sicut et priorem, vita privavit, in memor futuri iudicii et aeterni ignis. Tercius autem ad simile exicium querebatur Clodoaldusⁱ, sed non potuit repperiri, nutu Dei omnipotentis protectus et auxilio virorum forcium de manibus crudelium liberatus. Quorum etiam ope adiutus, heres^l patris solus est institutus a patruo, extinctis duobus fratribus. Qui male blandientis seculi inanem felicitatem, velud immane naufragium, magis vitare studuit et ad aeterni Regis misericordiam pertingere misericordiae^k operibus insistendo, quam sub regio nomine terrenae prosperitatis deviare a patria aeterni Patris. Repente itaque regalem pompam^l despicit, sordent illi fulgorantia auri argentique metalla, contempnitur pulchritudo gemmarum, vestes auro textae et olosericae respuuntur. Interea cor eius instituebatur et^m formabatur divinis institutionibus, ut vilescerent illi omnia, quaecumque videntur temporalia, et quod nonnulli homines pro ingenti deputant lucro, iam sorduerant illi viroⁿ sancto et maximo deputantur detrimento.

8. Sacrorum frequenter fruebatur lectione librorum, quorum sensus mysticos animi acumine et alacritate intuens atque intellectu discernens, pascebatur sacri verbi edulio et lambebat dulcia mella. *Quam dulcia, inquit, faucibus meis eloquia tua, super mel et favum!* In divina laude choris psallentium magis volebat interesse quam inlecebrosa verba virorum inlicito^a audita percipere. Patrimonium^b itaque suum, quod illi iure hereditario obvenerat a patre ditissimo, laudabili liberalitate indigentibus curabat distribuere, non^c surdus auditor neque segnis exsecutor dominicorum praeceptorum. Ubi cum quidam dives quesisset consilium a Domino aeternae vitae percipiendae, et ille proposuisset mandata veteris servanda legis, atque ille respondisset, omnia illa se custodisse, dixit: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes et^d da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo, et veni, sequere me.* Sed non iste^e, sicut ille, tristis recessit. Nunc vero illic scriptum, quia^f *hylarem^g datorem diligit Deus.* Propterea^h corpusculum, quod regio cultu in bysso et purpura enutritum fuerat, vilis indumenti asperitate domabat, et qui dudum dormire nisi^f in pluma prac

Capp. 6—8. 1. 2.

Cap. 7. a) terram 2. b) ascella Greg. c) f. 1. 2. d) cumviciis 2. e) amarit (sic) f. c. 2. f) repelleris 2. g) eiecit p. a se 2. h) ierens 1. i) sic 1. 2. k) misericorde opibus 2. l) sponsam 2. m) et f. om. 2. n) vero 1; v. s. om. 2.

Cap. 8. a) sic 1; illicito 2. b) a Clodoaldus p., quod ei de iure incipit Mombr. c) non — Propterea om. Mombr. d) omniaque da 2. e) ille s. iste 2. f) om. 2. g) enim add. 2. h) preterea 2; in c. redit Mombr.

1) Falsum est; cf. AA. SS. Sept. III, p. 93.

nimia teneritudine nesciebat, super nudam^a humum tectus cilicio dulcem somnum capiebat, castigans^b iuxta apostolum se ipsum et servituti subiciens in fame et siti, in frigore et nuditate. Omnesque terrenarum rerum delectationes a corpore et animo, gratia Dei se praeveniente et subsequente, resecauit, satagebat iuxta eundem apostolum *dives fieri in operibus bonis ac thesaurizare sibi^c fundamentum bonum in futurum* et vivere in hoc seculo iuste et pie, ut apprehenderet veram fidem. Quae retro sunt oblitus quidem, in ea vero quae ante sunt extentus, currebat ad palmam supernae remunerationis, cupiens comprehendere Christum, a quo iam eius misericordia erat comprehensus. Sed et variarum contempnens delicias aescarum, in agone isto theatri vilioris^d et grossioris cibi esu sustentabatur^e potius quam reficiebatur.

9. Et ut peritus et^a doctus negotiator mercimonium suum studens ampliare, parvi pendebat vilem et abiectam rem dare et preciosam emere. Qui repperiens bonam margaritam et thesaurum absconditum in agro divinarum scripturarum, dedit omnia quae habere poterat, nichil sibi reservans, et comparavit. Prae amore dulcedinis et claritatis illius repente viluerunt, quae prius dulcia et iocunda videbantur, et aestimata sunt ut stercora. Contempnitur mundus fallacia et deceptione plenus, desiderantur habita, congregata sparguntur in necessitatibus indigentium, ut iusticia eius maneret in seculum, cornu eius exaltaretur in gloria. Deinde ex integro certans expoliare veterem hominem cum actibus suis et induere novum, eum qui renovatur interius secundum imaginem eius qui creavit eum, abiit ad beatum Severinum¹, qui in cella reclusus contemplationi divinae pro viribus fervere plurimorum vociferabatur, poscens ab eo, sibi habitum sacrae religionis imponi, in vultu quoque manu eius immutari^b per tonsionem capillorum². Cuius devotam petitionem praefatus desideranter curavit implere, intuens eum divino amore plurimum fervere. Sumpto itaque sanctitatis cingulo et sacro militiae indumento, velud propugnator fortis intra castra aeterni Regis, non trepidat divina potentia adiuvatrice cum callido hoste singulare certamen inire. Cuius validas vires^a ideo fortiter fregit, quia ex toto operibus et pompis eius renuntiavit, eligens squalore et inedia pro adipiscenda supernae felicitatis gaudia in momenta temporis affligi, quam pro^a momentaneis inlecebrosisque^c delectationibus perpetuis tormentorum incendiis concremari.

10. Igitur postquam thesaurorum copiam invisibili modo, praeceptum secutus Salvatoris, in caelesti thesauro reposuit, postquam agrorum et vinearum possessiones cum suis cultoribus monasteriis atque ecclesiis Christi perpetuo profuturas^a testamento firmavit, terram se computans et cinerem et vilem se statuens in oculis suis, ut esset preciosus in Dei oculis, deliberavit^b apud se plausus hominum sibi faventium et opus praeclarum, tantummodo divino amore patratum, vanis et humanis laudibus extollentium devitare et declinare et regionem longe positam quae Provincia nuncupatur adire, ut sibi quasi ignotus^c in coepto proposito posset Deo servire. Sed quia non potest lucerna latere, nec^d possunt eam tenebrae comprehendere^e nec obscurare, cum eas suo chorus lumine noverit pellere et fugare, positus in eadem regione, magno emicuit^f vir-

Capp. 8—10. 1. 2.

Cap. 8. a) nuda humo *Mombr.* b) castigans — l. 35. in Dei oculis *om. Mombr.* c) *om.* 2. d) levioris 2. e) sustentabatur 2.

Cap. 9. a) *om.* 2. b) immutari 2. c) et inlecebrosis 2.

Cap. 10. a) posituras 2. b) in Tandem deliberavit *redit Mombr.* c) ignotis incepto 2; ignotus coepto *Mombr.* d) nec — fugare *om. Mombr.* e) c. nec *om.* 1. f) emicuit *Mombr.*

1) Non confundendus cum Severino abbate Aganensi, qui ante Clodoveum obiisse videtur. *Mab.* 2) Cf. *Greg. II. Fr. III*, 18: sibi manu propria capillos incidens, clericus factus est.

tutum fulgore. Deinde precibus fugabat demones de obsessis corporibus, aperiebat ora mutorum, reddebat caecis visum, surdis auditum, claudis gressum et cunctis ex fide poscentibus Dei clementia^a impetrabat opem sanitatis.

11. Sed nec illud duco tegi silentio, quod claruit eius dono. Cum in parte praefatae regionis construeret domum orationis, pauper quidam venit et elemosinam ab eo dari^a sibi poposcit. Vir autem Dei, cum in praesenti non haberet quod indigenti daret, cucullam qua induebatur dedit. Qua pauper accepta recessit et in domum cuiusdam fidelis hospitandi gratia venit. Qui cum se post cibum et potum sopori dedisset, magna iam transacta parte noctis, paterfamilias de nocte surrexit ac domum suam claro lumine splendere vidit; qui ilico suae coniugi excitatae a somno narrare curavit. Illa vero rem inusitatam^b intuens, dicit^c: 'Aliquid muneris divini peregrinus hic, qui a nobis susceptus est, secum detulit'. Qui mane ab eis requisitus, retulit^d, qualiter cucullam loco muneris a sancto viro acceperit^e. Quod factum in illo loco in laude omnipotentis Dei vulgi ore circumquaque est diffamatum et celebri sermone vulgatum. 15

12. Talibus carismatum^a donis a sancto^b Spiritu honoratus, revertitur Parisius. Cui urbi iam continuo gaudium^c Deo gratias agentium pro eius reditu, quorum olim^d corda nimium fuerant de eius abscessu mesta. Excipitur itaque mira exultatione populorum et^e dignus sacerdotio adclamatur voce cunctorum. Quem Eusebius¹ eiusdem urbis episcopus ordinavit presbyterum², annuens voci clericorum et precibus Parisius morantium, dignum iudicans, ut qui iam semet ipsum exhibuerat hostiam vivam, placentem Deo per contricionem^f et devotionem mentis, constitueretur minister salutaris et vivifici sacramenti, ut quos verbo et operibus abstrahere conabatur a Sathanae faucibus, ab eodem truculento hoste ereptos reficeret divinis dapibus. Condidit preterea monasterium in loco olim vocabulum^g Novigentum³, nunc ob insigne eius meritum sanctitatis vocatur monasterium sancti Chlodoaldi⁴, cuius et nomine pollet et merito, quod et sufficientibus ditavit terrenis opibus; et congrua habitacula sibi et servis Dei secum morantibus, sed in^e reliquum aevum successu generationum pro salute animarum suarum^h Deo militaturis aedificavit atque matri ecclesiae eiusdem civitatis, videlicet sanctae Mariae, perpetuo habendum testamento delegavit. Ubi etiam ipse statuens praestolari terminum vitae suae cum plurimis, quos metus gehennae terruerat, et caelestis patriae amor animaverat, ascensiones in corde suo disponens, in hac valle lacrimarum cupiebat de virtute in virtutem ascendere, insistens² orationibus, ieiuniis, elemosinis, vigiliis^e, divinis lectionibus, ut mereretur Deum deorum videre in Syon. His

Capp. 10–12. 1. 2. 35

Cap. 10. a) clementiam *Mombr.*

Cap. 11. a) sic 1 cum *Mombr.*; sibi a Deo d. p. V. a. c. 2. b) inusitantem 2. c) dixit *Mombr.* d) eis *add. Mombr.* e) acceperat *Mombr.*

Cap. 12. a) *om. Mombr.* b) *Mombr. in his verbis desinit:* donis a Deo honoratus Parrhysios revertitur: et turba populorum gaudentium excipitur. Ab Eusebio episcopo civitatis praesbyter ordinatur. Condidit autem monasterium in loco nomine Novigento: quod eius nomine pollet et merito: Migravitque ad Dominum septimo Idus Septembres. Et ad gaudia sempiterna pertransiit: Regnante domino nostro Iesu Christo: cui est honor et gloria in saeculorum saecula amen. c) et *add. 2;* fit *add. Mab.* d) enim 2. e) *om. 2.* f) contricionem 2. g) vocabulo 2. h) sanctorum 2.

1) *Eusebius Parisiensis episcopus Saffaraci successor c. a. 551—555. sedisse videtur. Quo mortuo, S. Germanus episcopus creatus est.* 2) *Cf. Greg. H. Fr. III, 18: bonisque operibus insistens, presbiter ab hoc mundo migravit.* 3) *Cf. L. hist. Fr. c. 24.* 4) *Iam Saint-Cloud; cf. Longnon, 'Géographie de la Gaule' p. 360.* 45

igitur exercitiis divina gratia^a praeditus, ex revelatione divina scire meruit vitae suae transitum, cuius ultimam horam laetus praestolabatur, cupiens dissolvi et esse cum Christo. Migravit ergo a corpore 7. Id. Sept., recipiens coronam meritorum suorum, quam reddidit illi Dominus pro laboribus iustus iudex. Cuius corpus in eadem cella summo honore humatum est, ubi, suffragantibus eius meritis, completur votum¹ ex fide petentis, praestante domino nostro Iesu Christo, cui potestas, honor et gloria in secula seculorum. Amen.

Cap. 12. 1. 2.

Cap. 12. a) om. 1. 2.

1) *Cf. Fred. III, 38: ad cuius sepulcrum Dominus virtutes dignatur ostendere.*

DE VITA SANCTAE RADEGUNDIS LIBRI DUO.

Radegundis, filia Berthacharii regis Thoringorum, quem Hermenefredus frater interfecit¹, cum patria a Francis expugnaretur, capta, Chlotharii regis praedae cessit²: Tunc inter ipsos victores, cuius esset in praeda regalis puella, fit contentio de captiva, 5 et, nisi reddita fuisset, transacto certamine, in se reges arma movissent (V. Radeg. I, 2). In villa Veromandensi, quae Adteias vocatur, enutrita atque litteris erudita, ubi in aetatem venit, a rege victore in matrimonium ducta est. Iam tunc piis operibus adeo insistens, ut rex 'potius iugalem monacham quam reginam habere' sibi videretur³, postquam fratrem eius Chlothacharius iniuste occidit², ad Deum tota conversa, a S. Medardo 10 Novomagi diacona consecrata est. Tunc loca sanctorum circumiens, ad cellas S. Iumeris, Datdonis, Gundulfi accessit atque S. Martini urbem vicumque, ubi obiisse dicitur, Condate visitavit. Denique in Pictavicum territorium se recepit illicque constitit⁴. Instituyente, inquit⁵, atque remunerante praecellentissimo domno rege Chlothario, monasterium puellarum Pectava urbe constitui, conditumque, quantum mihi munificentia 15 regalis est largita, facta donatione, dotavi. Pientius episcopus Pictavicus et Austrapius dux fabricam illam iussu regis celeriter fecerunt⁶. Consentientibus episcopis, Agnetem, quam ab ineunte aetate loco filiae et coluit et eduxit, abbatissam electam instituit⁵; cf. Fortun. carm. VIII, 3, 59:

Quamque suis genibus earam nutritiv alumnam

20

Praeficit ecce, suo constituendo loco.

Eam Germanus Parisiensis praesentibus episcopis consecravit⁵. Monacha abbatissae iuniori subdita quanta humilitate, quanta austeritate vixerit, Fortunatus amicus eius disertis verbis exposuit. Ipsa etiam basilicam S. Mariae apud Pictavos aedificare coepit, ubi moniales sepeliebantur; cf. Greg. IX, 42; V. Radeg. II, 23. Temporibus Bau- 25 doniviae Arnegisselus abbas illi praecerat⁷. 'Ne sanctimoniali, quae voluntate prodita videretur ingressa, ulli esset ulterius discedendi licentia', Radegunde petente, episcopi sanxerunt⁸. Unus Maroveus Pictavicus episcopus ei infestus erat. Cum tempore Chlotharii regis Radegundis monasterium Pictavicis episcopis semper subiectum esset, Sigiberto rege, postquam Maroveus episcopatum adeptus est, potius Turonensis eiusdem 30 patronus extitit. Quod ita factum est. Post congregatas sanctorum reliquias crucis dominicae lignum acquirere Radegundis desideravit. Unde, Sigiberto consentiente, legatos ad Iustinum imperatorem misit, isque lignum cum evangeliiis auro et gemmis ornatis concessit. Quibus delatis, petiit regina episcopum, ut cum honore debito grandique psallentio in monasterium locarentur. Sed ille dispiciens suggestionem eius, 35

1) Greg. II. Fr. III, 4. 2) Greg. H. Fr. III, 7. 3) V. Radeg. I, 5. 4) V. Radeg. I, 12—15. 5) Cf. epistolam eius; Greg. II. Fr. IX, 42. 6) V. Radeg. II, 5. 7) V. Radeg. II, 27. 8) Greg. II. Fr. IX, 39.

ascensis equis, villae se contulit¹. Denique a Sigiberto, quem regina iterum adiit, iussus Eufronius Turonensis episcopus sancta pignora in monasterium transtulit, atque Radegundis Reovalem presbyterum ad imperatorem misit, qui gratias ageret². Monasterium autem quod construxit Pictavicum nomen S. Crucis accepit. Cum Marovei gratiam sibi conciliare non posset, cum Agnete abbatissa Arelatensem urbem petivit, unde regulam S. Caesarii ascivit³. Insuper, inquit⁴, congregationem per me, Christo praestante, collectae regulam, sub qua sancta Caesaria deguit, quam, sollicitudo beati Caesarii antestites Arelatensis ex institutione sanctorum patrum convenienter collegit, adscivi. Una cum exemplari regulae Caesaria abbatissa Arelatensis epistulam ei transmisit, qua eam hortabatur, ne ieiuniis se nimis conficeret: Pervenit, inquit⁵, ad me, quod nimis abstineas. Totum rationabiliter fac, si tu mihi vivas et semper possis. — Totum sic fac, domina, quomodo in regula habes, quam expetisti. Cum autem episcopus loci curam defensionis constanter recusaret, sanctimoniales Pictavicae 'regis se tuitione munierunt', unde 'scandalum de die in die propagatum⁶' est. Rerum futurarum provida, litteris⁶ datis, Radegundis omnes episcopos obsecravit, ut praedones et spoliatores monasterii excommunicarent, atque reges exoravit, 'ut monasterium sub sua tuitione et sermone una cum Agnete abbatissa iuberent gubernare'. Denique in basilica S. Mariae se sepultum iri voluit: ubi etiam multae sorores nostrae conditae sunt in requie, sive perfecta sive imperfecta. Gregorius⁷ et Baudonivia inter se consentiunt, die 13. Augusti a. 587. eam obiisse; funera, Maroveo absente, Gregorius ipse et duxit et descripsit, cuius flebiles questus lectori lacrimas eliciunt; cf. in Glor. Conf. c. 104.

Radegundis vitam primus scripsit Fortunatus, familiaris scilicet ipsius Apicius, postquam a. 587. mortua est; cf. I, 38: Redeunte transmissio, refert ea hora migrasse iustam de saeculo. Ille vero cum inde ab eo tempore, quo in monasterium regina se recepit, nihil fere nisi exercitationes monachicas atque miracula rettulisset, ne sanctimonialibus quidem Pictavicis suffecit, quae translationem ligni sanctae crucis mortemque Radegundis praetermissas aegre tulisse videntur. Unde Dedimia abbatissa et omnis congregatio Baudoniviae sorori iniunxerunt, 'ut de vita sanctae dominae Radegundis, quam optime novit, aliquid dicere praesumeret'. Illa: Non, inquit⁸, ea quae vir apostolicus Fortunatus episcopus de beatae vita composuit iteramus, sed ea quae prolixitate praetermisit, sicut ipse in libro suo disseruit, cum diceret⁹: 'De beatae virtutibus sufficiat exiguitas, ne fastidiatur ubertas, nec reputetur brevissimum, ubi de paucis agnoscitur amplitudo'. Haec Radegundis Vita post annum 600. a Baudonivia composita est. Nam qui c. 26. laudatur Leifastus episcopus Augustodunensis ante a. 600. illam dignitatem adeptus esse non potest. Siagrius enim, decessor eius, qui inde ab a. 567. ad a. 585. conciliis intererat, etiamtum mense Iulio a. 599. litteras a Gregorio papa accepit; cf. Jaffé, Regesta pontif. I, 198². Cum autem a. 602, Nov. Siagrius 'reverendae memoriae episcopum' idem papa dixerit¹⁰, cum Cointio a. 600, nr. 7, facile convenio, ipsum a. 600. diem obiisse. Neque vero multo post a. 600. Baudoniviam scripsisse, persuasum mihi est. Mammezo enim matrona, quae, postquam Radegundis in monasterium se reclusit, per eius interventum oculi bonam valetudinem recuperaverat, 'Domino usque in praesentem diem gratias egit' (c. 11). Reovalis presbyteri, quem Radegundis propter reliquias S. Mammetis Hierosolyma transmisit, his verbis Baudonivia meminit: tunc saecularis erat et adhuc superstes est corpore (c. 14).

1) Ita Greg. H. Fr. IX, 40; cf. V. Radeg. II, 16. 2) V. Radeg. II, 17. 3) Greg. H. Fr. IX, 40. 4) Cf. epistulam eius; Greg. H. Fr. IX, 42. 5) Martene et Durand, Thesaurus novus Anecd. 1717, I, p. 6. 6) Greg. H. Fr. IX, 42. 7) Greg. H. Fr. IX, 2; V. Radeg. II, 21. 8) In epistula quam Dedimiae inscriptum libro vitae praemisit. 9) V. Radeg. I, 39. 10) Greg. Reg. XIII, 8 (ed. Maurin.).

Est procul dubio archiater Pictavicus, qui puerum in monasterio Radegundis degentem eunuchum fecerat: sicut, inquit¹, quondam apud urbem Constantinopolitanam medicos agere conspexeram. Denique Leo vir illuster, qui ad synodum evocatus in caecitatem incurrerat, postquam per Radegundem sanatus est, miraculum Baudoniviae 'ore proprio disseruit' (c. 15). Ipsa etiam rettulit, quae Gregorius² de Radegunde⁵ mortua, Abbo³ abbas Augustodunensis de sanatione sua narraverant; illius librum in Gloria Confessorum (c. 104) his verbis laudavit: Sed quantum praesens vidit oculis, antequam eam sepeliret, de eius virtutibus, in libro miraculorum quem composuit inseruit (c. 23). Stilo mulier admodum rudi utitur: anacolutha atque vocabula barbara abundant, toti semper pro omnes accepit. Scribere nesciens, quascumque legerat vitas¹⁰ sanctorum spoliavit. Epistulam praemissam fere totam ex verbis Fortunati, quibus in V. Marcelli, Hilarii, Radegundis utitur, composuit. Praeterea Vitam S. Caesarii Arelatensis c. 8. 9. 19. 20. exscripsit. Tamen veniam Baudoniviae probae dabis, imbecillitatem suam confitenti: parvum, inquit⁴, habens intellegentiae eloquium, et infra: non polito sed rustico temptamus de his quae gessit sermone appetere.

Hildeburtus Cenomanensis episcopus iussu Seimani vel Seimari cuiusdam Vitam Radegundis post annum 1197. retractavit: ad Fortunati, inquit⁵, simul et Baudoniviae sanctimonialis scripta recurri. — — Eorum scriptis diligenter evolutis, Fortunatum sequi disposui, cui non minus ex vita, quam ex dignitate pontificis plurimum auctoritatis accedit. Quaedam tamen miracula, quorum Fortunatus quidem nullum attigit,²⁹ sanctimonialis vero memoriae reperitur commendasse, superaddere disposui; nec tamen omnia, sed ea solummodo, quae relatu digniora beatissimae mulieris et meritum declarant et praemium. De quo Hildeberti opusculo hoc iudicium Mabillonius, Vet. Anal. I, p. 298. tulit: deprehendi Hildebertum aut loca salebrosa praeterisse, aut easdem voces obscuras retulisse, nihilque fere praeter stili elegantiam apud Hildebertum inveniri.²⁵ Quae cum ita sint, Hildeberto misso, ad Fortunati Baudoniviaeque codices transeamus.

Codices⁶ 1. 2. 4a. 5 utrumque librum et Fortunati et Baudoniviae continent; priorem tantum codices 3 et 4b admittunt.

1a) Codex Parisiensis Lat. nr. 5275, olim Colbertinus nr. 3291, saec. XI. in., formae maximae, sed diversae, scilicet in singulis quaternionibus modo maioris, modo³⁰ minoris, fol. 14'. Vitas Radegundis continet, quas fol. 30'. Vita Disciolae⁷ sequitur.

Waitz b. m. contulit.

1b) Codex Monacensis Lat. nr. 3810, Aug. eccl. nr. 110, saec. X, membranaeus formae maximae, fol. 171—198. Vitas Radegundis continet. Textus licenter immutatus atque decurtatus multis lacunis laborat. Libro Baudoniviano capita duo³⁵ (28. et 29) addita sunt, ad Disciolam pertinentia⁷. Codex manu simili ei quae librum exaravit emendatus est.

Priorem Vitam Jacobi contulit, posteriorem ipse comparavi.

2) Codex Parisiensis Lat. nr. 13761, olim S. Germani a Pratis nr. 475. vel 1404, saec. X, formae quadratae, a pluribus librariis per quaterniones alternantibus⁴⁰ exaratus est. Fol. 81—103'. Vitae Radegundis exstant, sed prologi et index libri secundi desiderantur.

Waitz b. m. contulit, Molinier codicem recognovit.

3a) Codex Londiniensis Musei Britannici nr. 11880, saec. IX. in., fol. 71'. Fortunati opusculum continet. Inest etiam Vita Corbiniani. Liber in 'Catalogue of⁴⁵ ancient manuscripts' p. 62. accurate descriptus est.

1) Greg. II. Fr. X, 15. 2) Cf. c. 23: quod ipse postea cum sacramento lacrimans dicebat. 3) Cf. c. 26: quod post, ipso referente, plures cognoverunt. 4) Cf. epistulam ad Dedimiam datam. 5) AA. SS. Aug. III, p. 84. 6) Cf. 'Archiv' XI, p. 260. 7) i. e. Greg. II. Fr. VI, 29.

Pertz b. m. contulit.

3b) *Codex Monacensis Lat. nr. 14095, S. Emmerammi nr. 95, saec. XI/XII. scriptus, praeter Heinrici IV (fol. 1) Vitam quoque Radegundis (fol. 159) a Fortunato compositam continet. Quattuor folia excisa sunt; cf. infra p. 366, l. 38.*

Wattenbach v. c. contulit.

3c) *Codex Monacensis Lat. nr. 4618, Benedictoburanus nr. 118, saec. X. et XII, fol. 89'—99'. librum Fortunati continet; cf. 'N. Archiv' II, p. 274.*

Ipsa inspexi.

3d) *Codex Monacensis Lat. nr. 22242, S. Mariae Windbergensis nr. 42, formae maximae, fol. 162, iussu Hebitardi abbatis (a. 1141—1191) scriptus est. Fol. 152—157. Fortunati liber occupat, quem Vita Wigberti praecedat, Eusebii sequitur.*

Codicem Berolinum transmissum ipse inspexi.

3e) *Codex Parisiensis Lat. nr. 9742, olim S. Maximini Treverensis¹, saec. XII, p. 134. in iisdem verbis ac 3b. d. desinit.*

4a) *Codex Trecensis nr. 1248, formae quadratae, saec. X/XI. a pluribus librariis scriptus, olim bibliothecae Boherianae (D. 65) erat. Libris Fortunati et Baudoniviae appendix a Mabillonio, AA. SS. saec. I, p. 334, commemorata adiecta est: Incipit de puella Distiola². — — Incipit item de alia eiusdem monasterii puella. — — Epistola³ Caesariae incipit. Dominabus sanctis Richildae et Radegundi Caesaria exigua. Praeterea Vitam S. Fulgentii et Passionem quattuor coronatorum continet.*

Arndt v. c. a. 1868. contulit.

4b) *Codex Londiniensis Musei Britannici Harleianus nr. 649. post Bedae opera complura saec. XI. exarata Fortunati librum saec. XII. scriptum exhibet. Prologo omisso, a verbis: Beatissima igitur Radegundis incipit; eodem modo ac 5 desinit.*

Pertz b. m. pauca exscripsit.

5a) *Codex Parisiensis Latinus nr. 5351, formae magnae, saec. XI. scriptus, fol. 6—19. Vitas Radegundis continet. Libro I. clausula adiecta est, quae a melioribus codicibus abest; prologus secundi adest, sed index capitum desideratur. Textum librarius suo arbitratu immutavit.*

Waitz b. m. inspexit.

5b) *Codex Parisiensis Latinus nr. 16734, olim S. Martini Campensis ('S. Martin des Champs'), saec. XII, fol. 111'. eodem fine terminatur.*

Molinier v. c. inspexit.

5c) *Codex Parisiensis Latinus nr. 5343 (de la Mare nr. 384), saec. XI. scriptus, diversa opuscula in unum volumen colligata continet. Libro I. eadem clausula ac 5a. b. subiecta est; prologus et index libri II. adsunt. Is in verbis c. 29: sunt redditus sanitati desinit. Textus ad lectionem ecclesiasticam aptatus est.*

Waitz b. m. inspexit.

5d) *Codex Parisiensis Latinus nr. 17005, olim monasterii Fulviensis Parisiis constituti, saec. XII, fol. 110'. utrumque librum continet; primo clausula addita est.*

Molinier v. c. inspexit.

5e) *Codex Parisiensis Latinus nr. 5323, saec. XIII, qui fol. 189—191. Vitas Radegundis continet, cum 5c convenit, sed integer est.*

Waitz b. m. inspexit.

Etiam in codice monasterii S. Galli nr. 561, saec. X, liber Fortunati exstat; cf. 'N. Archiv' III, p. 218.

Inter tot codices 1a. b. 2 tantum a graviore interpolatione immunes sunt, duo

1) Cf. 'N. Archiv' VI, p. 482. 2) Est Greg. II. Fr. VI, 29. 3) Hanc ediderunt Martene et Durand, *Thesaurus novus Anecd. 1717, I, p. 3—6, ex codice S. Benigni Divionensis; cf. AA. SS. Aug. III, 56.*

autem illi tam arte inter se coniuncti, ut pro uno fere exemplari sint. Exempli gratia lib. I, 14. conditum 1a (pr. m.). b exhibent pro Condate, I, 31. qui dicitur 1a. b pro quidam, omittuntque hosce locos: qui suos trepidare aliis facit II, 12, cuius anima confidimus, gaudemus II, 28. Glossemata, quae in his libris se offerunt, duo secrevi; sciunt enim, quod in Prologo libri II. post verba Nam illi 1a. b inserunt, in 4a et in 5 Vita Marcelli c. 1, quam Baudonivia exscripsit, desideratur, atque II, 25. vel simul, quae vocabulum totae in 1a. b sequuntur, pro interpretamento inutili accipienda sunt, cum Baudonivia toti pro simul omnes semper scripserit. Nonnumquam quae altera manus in 1a correxit cum 1b conveniunt: I, 13. blattis recte 1a (pr. m.), oblatis 1a (sec. m.), ablatis 1b; I, 29. in populum recte 1a (pr. m.), vel in publicum 1a (sec. m.), in publicum 1b; I, 33. merito 1a (sec. m.). 1b pro marito 1a (pr. m.). Itaque 1a ex codice 1b simili et exscriptus et emendatus videtur esse. His codex 2 accedit, qui lib. I, 23. verbum ab ipso Fortunato omissum de suo adiecit. Horum trium librorum 1a. b. 2 consensum ubique secutus sum. Interpolatos in tres classes distribui has 3a. b. c. d — 4a. b — 5:

I, 2. Quae puella inter alia opera, quae sexui eius congruebant, litteris est erudita] puella nata laboribus, quae conveniunt sexui, inter opera reliqua (reliqua opera 3d) fit barbaris litterata 3a. b. c. d.

I, 2. Iam tunc id agens infantula, quidquid sibi remansisset in mensa, collectis parvulis, lavans capita singulis, conpositis sellulis, porrigens aquam manibus] sed iam tunc tenerae aetatis adhuc (adhuc aetatis 4b) adulta, id agere studii habebat, ut quicquid sibi (residui add. 4b) remansisset edulii, collectis parvulis eorumque capitibus (singulorum add. 4b) mundatis 4a. b.

I, 39. prosequantur] add. 4a: humanae eloquentiae modus ammirando attonitus viribus explicare minime valet; add. 5a. b. c. d: humanae eloquentiae modus ammirando attonitus pre viribus explicare minime valet. Sit tamen illi qui dedit gloria, laus et imperium in saecula saeculorum. Amen.

Propterea ex 3a. b ea tantum adnotavi, in quibus aut inter se aut cum alio codice conveniunt. Codex 3b nonnullis locis alteri 3a praeferendus est, cuius lacunam (infra lib. I, 15) explet. Uterque Fortunati sermonem nonnumquam melius quam reliqui libri (ut quo pro ubi I, 4) servasse videtur. Libros 3 et 4 ex eodem exemplari ortos esse, non negarim (cf. lib. I, 8); hoc autem ab interpolationibus quas supra ex 3 et 4 attuli immune fuisse necesse est. Codices 5 procul dubio e 4 fluxerunt, cum textum eundem, sed magis interpolatum habere videantur. In libro Baudoniviano cum codicibus 3 destitutus essem, libris 1 et 2 inter se dissentientibus, persaepe haesitavi. Nam 1a cum 1b in multis mendis consentit, neque 2 et 4a bonam lectionem semper praebent; cf. I, 19. munifica pro munuscula 2. 4a; II, 18. Post totam congregationem se recondebat 2. 4a pro Postquam congregatio se r. Cum autem propior affinitas inter 1a et 1b quam inter 2 et 4a intercedat, — e. gr. II, 5. traderet 2, aggregaret 4a interpolando inseruerunt, — hos consentientes, quantum fieri potuit, secutus sum. Quorum ordinem etiam verborum observavi, quem 1a. b in priore quoque libro turbaverunt; cf. I, 17 sola se 1a. b, se sola rell.; I, 38 hora hac 1a. b, hac hora rell. Certe codices 2. 4a uno saltem loco veram lectionem servasse, facile probandum est. Nam quem 1a. b tradiderunt: quali vultu Deus plasmavit eam, libri autem 2. 4a: qualem vultum Deus, plasmator bone, locum lib. II, 19. ex Vita Caesaris II, 27. Baudonivia hausit: qualem vultum, Deus bone, plasmator sancte. Ea vero quae in arte grammatica 1a. b peccaverunt recepi, cum sermo in 2. 4a procul dubio a librariis emendatus sit.

Orthographiam libri primi, ut in anteriore editione, Fortunati ad carmina fere formavi; in altero vero libro codicem optimum 1a secutus sum, cum, quomodo Baudonivia scripserit, ignoremus, idque solum conici possit, quod monialis linguae Latinae parum gnara ratione scribendi peiore ea, quae in chartis illis Merovingicis deprehen-

ditur, usa sit. *Discrepantiam autem orthographicam fere suppressi, hanc scilicet in libro I:*

1a. aescas, cęditur, regine, acciperat, diliciis, ligumen, comulent, curso, coenubio, angore, misterio, sinergium, cybaria, cybum, paradyso, chytaras, ortum, dequoquere, quoquina, capud, insaciata, molliciem, quociens, crutiatum, tollerabat, commitante, amminam, consumatis.

1b. adminuculae, sugnaculo, cumputrescens, postulae, combaiolat, menbra, lebrosi, peccit, saciaretur, Frantia, euvangelico, redita, inbeciles, literis.

1a. b. *nom. sing.* omnes, territorio, erba, exalaret, ora, orret, aborrebat, perorrescit, oste, pascales, ydropis, diviciis, cilitium, sicata, panosos, optinere, auferre *pro offerre*.

2. aelemosinae, aescas, sacratissime, discendere, dispecto, liniens, frigoreticus, cybaria, cybus, cytharas, cultus (*acc. pl.*), lectu, cathenarum, tonithruo, nichil, exalaret, ora, ortum, ydropis, succinta, commertia, delitiae, Frantia, postitio, aquammanile, tinnam, consumare.

3a. deficato, dispecto, disperaret, licumine, putridines, *abl. minori*, accederit, *nom. exanimes*, *dat. coniuge*, *pass. deportare et remove*, elymosinae, quadriduana.

4a. cathena, amministrare, illuxit, summergeret, nil *pro nihil*, *alia*;
hanc in libro II:

1b. cęteris, celi, celeste, demonia, hec, que, ve (*saepe e pro ae*), obędimus, cepit (*saepe*), obedientia, pena (*saepe*), penalem, giro, corpusculum, postulam, sepulcrum (*saepe*), aliquociens, ammonicio, devocio (*saepe*), discrecionem, diucius, hospicium, iusticiam, pacienter, secrecius (*saepe*), servicium (*saepe*), spacio, tercio, tocius, tristicia, iuditium (*saepe*), velud (*saepe*), euvangeliiis, benignissime, aparuit, ecclesiis, reddidit, astare (*semper*).

2. pauperam (*saepe*), caelestae, paenitus et poenitus, accipisse, cybus (*semper*), paradysus, calica, hospicium, conloquutione, benignisimam, cessaset (*saepe*), ammonitio.

4a. aecclesiis, ve, ceperat, intelerabilis, quatinus, giro, hidrops, exhiberet, hostium (= ostium), dampnum, affuit, astare, ammirabile, ammirantes, ammonens, ammonitio, optinuit, summersi.

Editionem principem paravit

Mombritius, *Sanctuarium, Mediolani (1475) II, p. 236. Is nihil nisi Fortunati librum edidit, codice quodam classis 3. usus. Scripsit enim I, 2: Puella nata laboribus, quae conveniunt sexui, inter opera reliqua fit barbaris litterata, et I, 38. post mysterium inseruit: in quantum sancta designavit, postea tantum.*

Surius, *De probatis sanctorum historiis, Coloniae 1573, IV, p. 629, textum Mombritianum depravavit atque interpolavit. Exempli causa I, 22. post corpusculum locum e libro II, 8. desumptum adiecit: Non illam aliquando mellis pluma fulcivit, neque linteaminis nitor instruxit. Manicam qua brachium indueret non habebat, nisi quod de caliga sua sibi duas fecit manicas; sed ita se tractabat, ut haec nec abbatissa sentiret. Is primus librum II. edidit, at indicem capitum praetermisit 'stylumque, ubi expedire visum fuit, nonnihil elimavit'.*

Mabillon, *Acta sanctorum ordinis S. Benedicti, Parisiis 1668, Saec. I, 319, librum I. 'ad Mss. cod. S. Germani Pratensis et Conchensis Monast. et D. d'Herouval', librum II. 'ad Mss. cod. S. Germani Pratensis et S. Theoderici Rem. et D. d'Herouval' recensuit. Cum II, 7. omnem intestinam margini addiderit, dubium non est, quin codex S. Germani idem sit ac 2. Codex autem D. d'Herouval procul dubio similis erat 4a, nam I, 23. scopans (pro occupans), II, 20. sermo (pro sermonis) margini adscripsit.*

G. Cuperus, *Acta sanctorum, Antverpiae 1737, Aug. III, 67, in recensendo Fortunati libro apographis Gamansii e Soc. Iesu et Petri Francisci Chiffletii usus est.*

E quibus Gamansius apographum, 'quod¹ cum editione Suriana maxime convenit, et in quo videtur amanuensis liberius stylum mutasse', aliudque 'ex Passionali Ms. pergameno monasterii Bodecensis in dioecesi Paderbornensi desumptum, cuius stylus ab aliis manuscriptis et excusis exemplaribus discrepat²', cum Bollandianis communicavit. Chiffletius autem Vitam e manu scripto codice Vallis-Lucentis describendam⁵ curaverat, qui 'in constructione periodorum ab editione Mabilloniana differebat, tamen in substantia plerumque cum illa concordabat', et id apographum Bollandianis transmisit cum aliis Mss. (ut Divionensi³) diligenter collatum. Alterum librum ex eodem codice Vallis-Lucentis Cuperus edidit, unde etiam capitum titulos eruit.

Bouquet, 'Recueil des historiens des Gaules', Parisiis 1741, III, 456, locos quos-¹⁰ dam e Mabillonio excerpsit.

Luchi, Fortunati Opera, Romae 1787, II, 78 (= Migne, Patrologia Latina LXXXVIII, 497), Mabillonii editionem libri I. repetivit, cui notas Bollandianorum adiecit.

Monumenta Germaniae historica, Auct. antiq. IV, 2, Berolini 1885, 15 p. 38. ipse Fortunati libellum ad eosdem codices, quos supra enumeravi, recensui.

Schedis nostris iterum examinatis atque codice 2 recognito, hanc novam editionem institui, cui librum II. adieci.

Marpurgi, mense Aprili 1887.

Krusch.

LIBER I.^a

20

INCIPIIT PROLOGUS IN VITA SANCTAE RADEGUNDIS REGINAE.^b

1.^c Redemptoris nostri tantum dives est largitas, ut in sexu muliebri celebret fortes victorias et corpore fragiliores ipsas reddat feminas virtute mentis inclitae gloriosas. Quas habentes nascendo molliem facit Christus^d robustas ex fide, ut quae videntur inbecilles, dum coronantur ex meritis, a quo efficiuntur^e, laudem sui cumulent²⁵ Creatoris, habendo in vasis fictilibus thesauros caeli^f reconditos; in quarum^g visceribus cum suis divitiis ipse rex habitator est^h Christus. Quae mortificantes se saeculo, despecto terrae consortioⁱ, defecato^k mundi contagio, non confidentes in lubrico^l, non stantes in lapsu, quaerentes vivere Deo, ad gloriam Redemptoris sunt copulatae paradiso. In quo^m est pariter numero illa, cuius vitae praesentis cursum, licet tamⁿ privato³⁰

Cap. 1. 1a. b. 3a. b. 4a.

Cap. 1. a) haec om. codd. b) ita 1a; INCIPIIT PROLOGUS FORTUNATI EPI DE VITA SCAE RADEGUNDIS VIRG 1b; INCIPIIT VITA SANCTAE RADEGUNDIS REGINAE ID. AGUSTI 2; INCIPIIT VITA SANCTAE RADEGUNDAE EPISCOPO FORTUNATO EXPS (i. e. EXPOSITA) 3a; INCIPIIT VITA SCE RADAGUNDE VIRG. COMPOSITA A FORTUNATO EPISCOPO³⁵ 3b; INCIPIIT PREFATIO FORTUNATI EPISCOPI DE VITA SANCTAE RADEGUNDIS REGINAE 4a; prologum om. 2. 4b. c) numeros om. 1a. b. d) ipse 4a, in exemplari per compendium scriptum erat xps. e) fortes m. al. add. 1a; tales efficiuntur ut m. al. 3a; meritis laudem sui cumulent creatoris, a quo efficiuntur fortes, habendo 4a. f) om. 4a. g) quorum 3b. 4a. h) m. al. superscr. 1b. i) consorti, m. al. suppl. o 1b. k) sic 1a. 4a; defetato 1b; deficato m. al. corr. spectoque 3a; dese-⁴⁰ cato 3b. l) lubricum, constantes in lapsum 4a. m) in quarum 3b; in quo numero est ista cuius 4a. n) sic 1a. b; sermone tam (sermoni tamen 3b) privato 3a. b.

1) Cuperus l. l. p. 48. apographum anonymum vocavit. I, 13. oblati pro blattis (1a m. al.) scriptum erat. 2) Prologus quem speciminis causa l. l. p. 68. edidit totus diversus est. 3) Erat forte 4a similis; cf. supra p. 361, n. 3.

45

sermone, ferre temptamus^a in publico^b, ut, cuius est vita cum Christo, memoria gloriae relicta^c celebretur in mundo. EXPLICIT^d PROLOGUS.

INCIPIT VITA.

2. Beatissima igitur Radegundis natione barbara de regione Thoringa^a, avo rege Bessino^{b. 1}, patruo Hermenfredo^{c. 2}, patre rege Bertechario^d, in^e quantum altitudo saeculi tangit, regio^f de germine orta^g, celsa licet origine, multo^h celsiorⁱ actione. Quae cum summis^k suis parentibus brevi mansisset^l tempore, tempestate barbarica Francorum victoria regione vastata, vice Israhelitica exit et migrat de patria³. Tunc inter ipsos victores, cuius esset in praeda regalis puella, fit contentio de captiva, et, nisi reddita fuisset^m, transactoⁿ certamine, in se reges arma movissent. Quae veniens in sortem^o praecelsi^p regis Chlotharii^q, in Veromandensem ducta, Adteias^{r. 4} in villa regia nutriendi causa custodibus est deputata. Quae^s puella inter alia opera, quae sexui eius congruebant, litteris est erudita, frequenter^t loquens cum parvulis, si conferret sors temporis, martyra fieri cupiens. Indicabat adolescens iam tunc merita senectutis, obtinens pro parte quae petiit. Denique, dum esset in pace florens ecclesia, ipsa est a domesticis persecutionem^u perpessa. Iam^v tunc id agens infantula, quidquid sibi remansisset in mensa, collectis^w parvulis, lavans capita^x singulis, compositis sellulis, porrigens aquam manibus, ipsa^y inferebat, ipsa^z miscebat infantulis. Hoc^a etiam praemeditans cum Samuele^b parvulo^c clerico gerebat^d. Facta^e cruce lignea, praecedentem^f subsequens^g, psallendo ad oratorium cum^h gravitate matura simul parvuli properabant, etⁱ ipsa tamen cum sua veste nitidans^k pavementum. Circa altare vero cum facitergio

Cap. 1. 1a. b. 3a. b. 4a. Cap. 2. 1a. b. 2. 3a. b. 4a. b.

Cap. 1. a) sic 1a. b. 4a; temptavimus 3a. b. b) sic 1a. b; publicum 3a. b. 4a. c) sic 1a; relicto 1b; om. 4a; relata *rell.* d) sic 1a; EXPLI PROLOGUS. INCIPIT NARRATIO GESTORU RADEGUNDIS 1b; EXPLICIT PREFATIO. INCIPIT VITA SANCTAE RADEGUNDIS REGINAE EDITA A FORTUNATO VENERABILI EPISCOPO 4a; haec om. 3b.

Cap. 2. a) Toringa 4a. b) sic 1a. 3a. 4a; Besino 1b; Basino 3b. c) sic 1a. b; Ermenfredo 2; Ermenfrido 3a; Herminfrido 3b. d) sic *scripsi*; Berechario 1a. b; Berechtario 2. 4b; Berthario 3a; Berthario 3b; quae *postea add.* 1a. e) B. quo a. 3a. b. f) regina 3a. b. g) om. 3a. b. h) multum 3a. b. i) est *add.* 1a (*ubi delet.*) b. k) suis summis 4a; suis om. 3a. b. l) communiens 3a. b. m) bis a quibus sublata est *add.* 4b. n) transacta 1a, *corr.* o) sorte 1b. p) om. 4a. q) Clotharii 1a (*e corr.*) b. 4a; Clotarii *pr. m.* 1a; Cholodarii 3b. r) Ategiar 1a (*e corr.*) 4a; Adteias 2. s) deputata. Puella nata laboribus, quae conveniunt sexui, inter opera reliqua fit barbaris litterata, frequenter 3a. b. t) om. 2. u) persecutiones 3a. b. v) sed iam tunc tenerae aetatis adhuc (*adhuc aetatis 4b*) adulta, id agere studii habebat, ut quicquid sibi (*residui add.* 4b) remansisset edulii, collectis parvulis eorumque capitibus (*singulorum add.* 4b) mundatis *pro iam* — manibus 4a. b. w) aliis *add.* 3a. b. x) capita *post* remansisset 1b. y) ipse 1a, *corr.*; cibos *add.* 1b (*m. al.*) 2. z) ipse 1a, *corr.*; ipso 1b, *corr.* a) H. e. *eras.* 2. b) Samuhele 1a. 2. 4a. c) parvo 1a. b. d) regebat 1b; om. 3a. b. e) facta cruce lignea 1b. f) sic 1b. 3a. b; praecedente *rell.* g) subsequentes 1a (*e corr.*) 2. h) om. 4a. i) om. 3a. b. 4a. k) p. n. (*incidens 3a*) 3a. b. 4a.

1) *Eius Greg. II. Fr. II, 12. meminit: (Childericus), inquit, abiens in Thoringiam, apud regem Bysinum (Bisinum A 1. B 3. 4. 5) uxoremque eius Basinam latuit.* 2) *Radegundis nomine Fortunatus, App. III, 31, Hamalafredi mortem his versibus planxit:*

Non fuit ex longa consanguinitate propinquus,

Sed de fratre patris proximus ille parens.

Nam mihi Bertharius pater, illi Hermenefredus:

Germanis geniti nec sumus orbe pari.

Carm. VIII. 1, 23. ipsa 'pia neptis Hermenefredi' a Fortunato dicitur. Hermenefredi regis cladem Greg. II. Fr. III, 7. rettulit. 3) *Cf. Greg. l. l.: Chlothacharius vero rediens, Radegundem, filiam Bertecharii regis, secum captivam abduxit sibi que eam in matrimonio sociavit.* 4) *Athies (Somme, arr. Péronne, cant. Ham); cf. Longnon, 'Géographie' p. 410.*

iacentem pulverem colligens, foris^a cum reverentia recondebat potius, quam vergebat^b. Quam cum, praeparatis expensis, Victoriac^c voluisset^d rex praedictus accipere, per Beralcham² Adteias^e nocte^f cum paucis elapsa est. Deinde Suessionis cum eam direxisset, ut reginam erigeret, evitans^g pompam regalem, ne saeculo cresceret, sed cui debebatur^h, et humana gloria non mutatur.

3. Nubit^a ergo terreno principi^b, nec tamen separata caelesti, ac, dum sibi accessisset saecularis potestas^c, magis quam permetteret^d dignitas, se^e plus inclinavit voluntas. Subdita semper Deo, sectans monita sacerdotum, plus participata Christo, quam sociata coniugio. Illo vero sub tempore^f temptamus patefacere de multis pauca quae gesserit^g. Igitur^h iuncta principiⁱ, timens, ne Deo degradasset, cum mundi¹⁰ gradu^k proficeret, se sua^l cum facultate elemosinae dedicavit. Nam cum sibi aliquid de tributis accideret, ex omnibus quae venissent ante dedit^m decimas quam recepit. Deinde quod supererat monasteriis dispensabat et, quo ire pede non poterat, transmissioⁿ munere, circuibat^o. A^p cuius munificentia nec ipse se abscondere potuit heremita. Sic^q, ne premeretur a sarcina, quod acceperat erogabat. Apud quam nec^r egeni¹⁵ vox^s inaniter sonuit, nec ipsa eam^t surda praeteriit, saepe donans indumenta, credens sub inopis veste Christi membra se tegere, hoc se reputans perdere^u, quod^v pauperibus non dedisset.

4. Adhuc animum^a tendens ad opus misericordiae, Adteias^b domum instruit^c, quo^d, lectis^e culte compositis, congregatis^f egenis feminis, ipsa eas^g lavans in termis²⁰ morborumque^h curansⁱ putredines, virorum^k capita diluens, ministerium faciens, quos ante lavarat^l, eisdem sua manu miscebat, ut fessos de sudore sumpta potio recentaret^m. Sic devota femina nata et nupta regina, palatii domina pauperibus serviebat ancilla. In mensa vero subocculteⁿ, ne forte^o cognosceretur^p ab aliquo, ante se^q posito cum legumine ferculo, inter epulas regum more trium puerorum³ fava^r vel lenticula delecta²⁵ biliter vescebatur. De cursu^s vero decantando, etsi sederet in prandio, excusans^t regi aliquo casu, ut Deo redderet debitum, se subducebat^u convivio. Quo egressa^v, Domino psalleret^w, curiose requirebat^x, quali cibo foris pauperes refecissent.

5. Item^a nocturno tempore cum reclinaret cum principe, rogans^b se pro humana

Capp. 2. 3. 1a. b. 2. 3a. b (cf. n. f). 4a. Capp. 4. 5. 1a. b. 2. 3a. 4a.

Cap. 2. a) foras 3a. b. 4a. b) ita codd.; corr. ver (r?) ebat 1a. c) sic scripsi, cf. Greg. Hist. Fr. IV, 51: ad villam cui nomen est Victuriac; Victoria:: 1a; Victoriac:: 1b; Victoriae 2; Victuriacum 3a; Victuriaco 4a. d) eam add. 3a. b. e) sic 1a; Adteias 1b; ab Atteias 2; ad Atteias 3a; ab Atteias 3b; ad Ateias 4a. f) noctu 1a. b. g) illa evitabat 4a. h) debetur etiam 4a.

Cap. 3. a) nubet 3a; nupsit 3b. 4a. b) principe 1a. b. c) saecularis dignitas, plus se inclinavit voluntas, quam permetteret dignitas 4a. d) praemitteret 1a. b. 2. e) sed 1a. b; corr. de 1a. f) in tem | desinit 3b, ubi 4 folia perierunt. g) gessit 4a. h) ideo (1a). i) principe 3a. k) grato 3a. l) cum sua 4a. m) decimas dedit 3a. n) misso 3a. 4a. o) circumibat semper 2. p) ad cuius munificentiam 3a. q) et sicuti 1a (m. al.). 2. (4a); sicque 3a. 40 r) om. 2. s) non suppl. 2. t) om. 3a. u) prodere 3a. v) quicquid (3a. 4a).

Cap. 4. a) animo 3a. b) Ateias 4a. c) inheseruit 3a. d) sic 3a. 4a; ubi 1a. b. 2. e) electis 1b. f) congregans egenas feminas 3a. g) et 2; om. 3a. 4a. h) que om. 3a. 4a. i) curabat 4a. k) vivorum 3a. l) lavarit 1b. 2 (corr.); laverat 4a. m) sic 1a. b. 3a. 4a; recrearet e corr. 2. n) subocculto 1b; occulte 3a; sua occulte 4a. o) om. 3a. p) cognoscetur 1b. 45 q) om. 1b. r) faba 4a et e corr. 1a. b; fabae vel lenticulae 3a. s) curso 1a, corr.; occurso 1b. t) excusans regi aliquo casu om. 4a. u) c. s. 3a. v) ut add. 1b. 4a. w) psallebat e corr. 2; et add. 1a (m. al.). 2. 3a. x) bat e corr. 2; requireret 3a.

Cap. 5. a) idem 1a. b. 4a. b) rogat 3a.

1) Vitry (Pas-de-Calais, arr. Arras); cf. Longnon, 'Géographie de la Gaule' p. 414. 50
2) Nescio quid intellegatur. 3) Cf. 2. Reg. 17, 28.

necessitate consurgere, levans^a, egressa cubiculo^b, tam diu ante^c secretum orationi incumbebat, iactato cilicio, ut solo calens spiritu^d, iaceret gelu penetrata, tota carne praenortua, non curans corporis tormenta^e mens intenta paradiso, leve^f reputans quod ferret, tantum ne^g Christo vilesceret. Inde regressa cubiculum^h, vixⁱ tepeferi poterat vel foco vel lectulo. De qua regi^k dicebatur, habere se^l potius iugalem monacham quam reginam. Unde et ipse irritatus^m, proⁿ bonis erat asperrimus, sed illa pro parte veniens, pro parte tolerabat modeste rixas inlatas a coniuge^o.

6. Diebus vero quadragesimae satis est scire qualiter se retegita^a, inter vestes regias singulariter paenitens^b. Igitur, adpropinquante ieiunii^c tempore, mittens^d ad religiosam Piam^e nomine monacham, cui^f sancto proposito illa dirigebat veneranter in^g linteo sigillatum cilicium; quod sancta induens ad corpus, per totam quadragesimam subter veste^h regia dulci portabatⁱ in sarcina. Transactis^k diebus, similiter sigillatum retransmittebat cilicium. Sin^l autem rex deesset, quis credat, qualiter se orationi defunderet^m, qualiter se tamquam praesentis Christi pedibus alligaret etⁿ, quasi repleta deliciis, sic longo ieiunio satiaretur in lacrimis? Cui, despecto^o ventris edulio, Christus^p tota refectio et tota fames erat in^q Christo.

7. Illud qua^a pietate^b peragebat sollicita, ut^c, quae per oratoria vel loca venerabilia^d tota nocte perlucere, candelas suis manibus factas iugiter ministrabat^e? Unde hora serotina, dum ei nuntiaretur tarde, quod eam^f ad mensam rex quaereret, circa res Dei dum satagebat^g, rixas habebat a^h coniuge, ita ut vicibusⁱ princeps perⁱ munera satisfaceret, quod ei^k per linguam peccasset.

8. Ad cuius opinionem si quis servorum Dei visus^a fuisset vel per^b se vel vocatus^c occurrere^d, videre^e se illam, caelestem se^f putabat habere laetitiam, et, hora noctis recursa^g, cum paucis^h pergens et intimisⁱ per nivem, lutum vel pulverem, aqua calida parata, ipsa lavabat et tergebat venerandi vestigia, nec resistente servo Dei, et^k propinabat in patera. Sequenti die curam domus committens creditariis, ipsa se tota^l occupabat circa viri iusti verba, circa salutis instituta et circa adipiscendi^m vitae caelestis commercia retentabatur per dies. Et si venissetⁿ pontifex, in^o aspectu eius laetificabatur et remuneratum relaxabat ipsa tristis ad propria.

Capp. 5—8. 1a. b. 2. 3a. 4a.

Cap. 5. a) et levans 3a. 4a. b) cubiculum 3a. c) diu secreta oratione 3a. d) spiritū 1b. e) om. 2; tormentum 3a. f) reputabat levissimum quid 4a. g) ne:, ras. c 1b. h) cubiculo 4a. i) vel 3a. k) regem 3a. l) potius se 3a; se magis 4a. m) in tantis corr. tantis 2. n) pro — inlatas om. 3a. o) rege 1a. b.

Cap. 6. a) retextit 1a (e corr.). (4a); redegit 3a. b) poenitentem 3a. c) ieiunii tempore om. 3a. d) mittebat post P. 4a. e) m. n. P. 3a. 4a. f) corr. in 2. g) e. in l. s. 3a. h) vestem regiam 1a. 3a. 4a. i) portavit 3a. k) autem add. 3a. 4a. l) si 3a. m) sic pr. m. 1a. b. 2; diffunderet (3a. 4a). n) om. 3a. o) dispectu 3a. p) Christi illi t. 3a. q) in Christo om. 1a. b.

Cap. 7. a) quod 1a (corr.). b. b) p. p. om. 1a; perageret sollicite 3a. c) circumiens pro ut q. p. 1a. b. d) ut add. 1a. b. e) ministraret. pro quarum morti serotina 3a. f) quod se ad mansam (?) rex requireret 3a; rex quod ad mensam 4a. g) satagit 3a. h) cum 1a. b. i) pro munere 3a. k) ei per om. 3a; ei om. 4a.

Cap. 8. a) Dei, vel per se vel vocatus visus fuisset occurrere 4a. b) pro 1a. b (corr.). 2. c) provocatus 2; evocatus 3a. d) corr. occurreret 1b. e) sic 1a. b. 2; videres i. 3a. 4a. f) sic 1a. b. 2; se putabat om. 3a. 4a. g) decursa 3a. h) pace 1b. i) intimis, m. al. in marg. add. thermis 1b; inīmis 4a. k) D., propinabat ei pateram 4a. l) ita 1a. 2; om. 1b. m) sic pr. m. 1a. b. 2; instituta, circa dispicienda mundi vitae 3a; adipiscenda (4a). n) presbyter aut add. 3a. o) p., quos vir Deus letificata remunerare laxabat 3a.

1) Cf. *Fortun., V. Paterni c. 9 (Auct. antiqu. IV, 2, p. 35, l. 30): insuper et cellulas — — in carro vicibus visitaret.*

9. Illud quoque quam prudenter totum pro sua salute providebat inpendere, quotiens, quasi mavortem^{a. 1} novum, lineum savanum², auro vel gemmis ornatum^b, more vestiebat^c de barbaro, a circumstantibus puellis^d si laudaretur pulcherrimum, indignam se adiudicans tali^e conponi linteolo, mox exuens se vestimento^f, dirigebat loco^g sancto, quisquis esset in proximo, et pro^h palla ponebatur divinumⁱ super altare. 5

10. Qualiter vero, si quis pro culpa criminali, ut assolet, a rege deputabatur interfici, sanctissima regina moriebatur cruciatu, ne designatus reus moreretur^a in gladio? Qualiter concursabat per domesticos fideles, servientes et proceres, quorum^b blandimentis mulcebat animum principis, donec in^c ipsa ira regis, unde processerat^d sors mortis, inde curreret vox salutis? 10

11. His igitur beatis actibus occupatam in tantum provexit divina clementia, ut etiam adhuc in palatio laica^a, Domino largiente, declararentur^b pro^c ea miracula. Denique^d in Perunna^e villa post prandium dum ambularet per^f hortum sanctissima, rei retrusi^g pro crimine succurri sibi clamabant, vociferantes de carcere. Ipsa^h, quid esset, interrogatⁱ; mentiuntur ministri, quod mendicorum^k turba quaereret elemosinam. 15 Credens hoc illa, transmittit, quod^l indigebat inopia. Interea a iudice compelluntur tacere, qui tenebantur in conpede. Cum vero nox supervenisset, dum sibi cursum diceret, fractis vinculis, soluti^m occurrunt sanctae de carcere. Quo cognito, reos se viderunt, qui beatae mentiti sunt, dum, quiⁿ rei fuerant, de catenis soluti sunt.

12. Et quoniam frequenter aliqua occasione, Divinitate prosperante, casus ceditur 20 ad salutem, ut haec religiosius^a viveret, frater³ interficitur innocenter^b. Directa igitur a rege veniens ad beatum Medardum Novomago^c, supplicat instanter, ut ipsam^d, mutata veste, Domino consecraret^e. Sed memor dicentis^f apostoli: *Si quae ligata sit coniugi^h, non quaerat dissolvi*, differebat reginam, ne vesteⁱ tegeter monacham. Adhuc^k beatum virum perturbabant^l proceres et per basilicam graviter ab^m altari retrahebant, 25 ne velaret regi coniunctam, ne videretur sacerdoti, ut praesumeret principi subducere reginam non publicanam^{n. 4}, sed publicam. Quo sanctissima cognito intrans in sacra-rium^o, monachica^p veste induitur^q, procedit ad altare^r, beatissimum Medardum his verbis alloquitur, dicens: 'Si me consecrare distuleris et plus hominem quam Deum timueris, de manu tua, pastor^s, ovis anima requiratur'. Quo^t ille contestationis con- 30 cussus tonitruo^u, manu superposita, consecravit diaconam.

Capp. 9—12. 1a. b. 2. 3a. 4a.

Cap. 9. a) mavorte: 1a; mavorte lineo savano novo auro 4a. b) ornato 4a. c) vestivit barbaro et a 3a; vestiebatur barbaro 4a. d) pueris, *superscr.* vel puellis 4a. e) *om.* 3a. f) indumento 3a. g) s. l. 1b; l. s. d. 3a. h) *om.* 3a. i) super altario divino 3a. 35

Cap. 10. a) reus gladio moreretur 3a. b) cuius 3a. c) *om.* 4a. d) processit 1b.

Cap. 11. a) laicam 3a. b) declararent 3a. c) *sic* 1a. b. 2; pro ea *om.* 3a; per eam (4a). d) Denique dum in — prandium ambularet 3a. e) *corr.* Perona castro 1a; Perrunna 1b; Berrona 3a. f) pro orto scisma 3a. g) et rusi 3a; trusi 4a. h) autem *add.* 4a. i) interrogabat 1b. k) t. m. 3a. l) *sic* 1a. b. 2. 4a; quo (3a). m) o. soluti 3a; sol. sanctae occurrunt 4a. n) dumque 3a. 40

Cap. 12. a) religiosus 3a. b) *in marg. suppl.* 2; innocentis. igitur directa 3a. c) *sic pr. m.* 1a. b. 2; Noviomagum 3a. d) ipse 1a. b. e) consecrarit 1a, *corr.* f) a. d. 3a. 4a. g) quae 3a. h) coniuge 3a. i) vestem 1a, *corr.* k) *ad hoc* 1b (*e corr.*). 4a; etiam *add.* 4a. l) proturbabant 1b. m) ad altare 1b, *corr.*; ab altario 3a; ab altare graviter 4a. n) non publi 3a. o) secretario 3a. p) monachica, *e corr.* ca 1a; monachi:ica 2; monachi 3a. q) et *add.* 3a. 45 r) et *add.* 4a. s) a pastore 1a (*e corr.*). 2. 4a. t) qua 4a. u) *om.* 4a.

1) *Est velum.* 2) *Est linteum villosum*; cf. *Ducange ed. Henschel VI, p. 1.* 3) *Cf. Fortun. carm. de excidio Thoringiae v. 124; Greg. Hist. Fr. III, 7: cuius fratrem postea iniuste per homines iniquos occidit (Chlothacharius scil. rex).* 4) *Mulier publicana est meretrix*; cf. *Forcellini ed. de Vit IV, p. 979.*

13. Mox indumentum nobile, quo celeberrima die solebat, pompa comitante, regina procedere, exuta ponit in altare et blattis^a, gemmis, ornamentis mensam^b divinae gloriae tot donis onerat per^c honorem. Cingulum auri^d ponderatum fractum dat opus in pauperum^e. Similiter accedens ad cellam Sancti Iumeris^f die uno, quo se ornabat felix regina, conposito, sermone ut loquar barbaro^g, stapione^{h.1}, camisasⁱ, manicas, cofias^{k.2}, fibulas, cuncta auro, quaedam gemmis exornata per circum, sibi profutura sancto tradit^l altario^m. Inde procedens ad cellam venerabilis Datdonisⁿ die, qua^o debuit ornari praestanter in saeculo, quidquid indui^p poterat, censu divite femina, abbate remunerato, totum dedit coenobio. Aequiter sancti Gundulfi³ post facti^q Mettis episcopi progressa receptaculo, non minore laboratu nobilitavit synergium^{r.4}.

14. Hinc felici navigio Turonis adpulsa, quae suppleat eloquentia, quantum officiosam^a quantumque^b se monstravit munificam? Quid^c egerit circa sancti Martini atria, templa, basilicam, flens, lacrimis insatiata, singula iacens per limina, ubi, missa revocata, vestibus et ornamento, quo se clariori cultu solebat ferre^d palatio, sacro componit altario^e. Hinc cum in vicum Condate^{f.5}, quo^g gloriosus vir Martinus et Christi satis intimus senator migravit de^h saeculo, ancilla Domini pervenisset, dedit non inferiora, Domini crescens in gratia.

15. Hinc cum in villa Suedas^{a.6} Pictavo^b territorio iuxta praedictum vicum decenter accederet, itinere prosperante, qualem^c se gessit per singula, quis enumeret^d infinita? Quod in mensa sub fladone⁷ sigilatium^e panem^f absconsum vel^g ordeatium^h manducabatⁱ occulte, sic ut nemo perciperet. Nam ex illo tempore, quo, beato Medardo consecrante, velata est, usque ad infirmitatem praeter legumen^k et^l holera non^m pomum, piscem vel ovum necⁿ quid^o aliud edit^p, potum vero^q praeter aquam mulsam atque piratium⁸ non bibit, vini vero puritatem aut^r medi^s decoctionem cervisaeque^t turbidinem⁹ non^u contigit.

16. Tum^a more sancti Germani¹⁰ iubet sibi molam secretissime deferri, ad quam

Cap. 13—16. 1a. b. 2. 3a. b (cf. κ. k). 4a.

Cap. 13. a) sic 1a (pr. m.). 2. 3a. 4a; oblati 1a (m. al.); ablati 1b. b) immensa 3a. c) pro honore 3a. d) auro 3a. 4a. e) pauperes 3a. f) humeris 3a. g) om. 3a. h) stationem 3a. i) sic 1a. b. 2. k) redit 3b. l) tradidit 4a. m) altari 2. 4a. n) Dadonis 4a. o) quo 3a. b. p) induere 3a. b. q) factis tamentis 3a; facti mitis 3b. r) corr. synergio 1a.

Cap. 14. a) ociosam 1b. b) quam 3a. b. c) quod 1b. d) ornare in p. 4a. e) sic 3a. b, cf. supra l. 7; altari rell. f) Conditum 1a (pr. m.). b; Condatum 1a (alt. m.); Condatense 3b; Condatensem (4a). g) sic 3a. b; ubi rell. h) a 1b.

Cap. 15. a) Suaedas 2. 4a. b) Pectavo 3a; Pictavio 3b. c) qualiter (1a); quale 3a. d) enumerat 2. e) sic 1a. b. 4a; segalatium 2; selacio 3a; sic allato 3b; cf. infra p. 371, l. 23. f) p. a. s. 1b; pane absconso 3a. b. g) et (1a). 2. h) ordeacio 3a; ordeaceo 3b. i) manducavit 1a (corr.). b. k) legumen — vero praeter om. 3a (non 3b). l) postea add. 1a; om. 1b. m) om. 1b. n) ne 1b. o) om. 4a. p) edidit corr. edit 2; esui habuit 4a. q) om. 3a. b. r) atque 1b. s) medus 1a. 2; medis corr. medonis 1b. t) cervisaeque corr. cervisaeque 1a. 2. u) n. c. om. 3a; non bibit 3b.

Cap. 16. a) tumore 1b.

1) Cf. Graff, 'Ahd. Sprachschatz' VI, p. 655. 2) Capitis tegmen; cf. Forcellini ed. de Vit II, p. 256. 3) Gundulfi Mettensis episcopi praeter Fortunatum nemo mentionem fecit. 4) Monasterium; cf. du Cange ed. Henschel VI, p. 472. 5) Cf. Greg. Tur., II. Fr. X, 31: (Martinus) obiit apud Condatensem vicum urbis suae. Est Caudes (Indre-et-Loire). 6) Sais. 7) Genus quoddam placenta, Gall. 'flan'; cf. Forcellini ed. de Vit III, p. 92. 8) Vinum ex piris factum; cf. Forcellini ed. de Vit IV, p. 681. 9) Liquor turbidus factus; cf. Forcellini ed. de Vit VI, p. 214. 10) Cf. V. S. Germani Autisiodorensis episcopi (ed. Narbey, 'Étude critique sur la vie de S. Germain d'Auxerre', Paris, 1884, p. 47): In refectionibus primum cinerem praelibavit, deinde panem hordeaceum sumpsit, quem tamen ipse excussit et moluit.

totam^a quadragesimam, in quantum quatríduana^b refectio postulavit^c, oblationes etiam suis manibus faciens, locis venerabilibus incessabiliter^d dispensavit. Ergo, quia apud sanctam non minus usus misericordiae quam erat concursus de plebe, nec^e deessent^f qui peterent^g, nec deficeret quod donaret^h, mirandum, ut omnibus satisfaceret. Unde thesauriⁱ tot exuli, unde tot^k divitiae peregrinae? 5

17. Quantum expendebat diurna redemptio, quod sola sciebat, quae petentibus deportabat? Nam praeter cotidianam mensam, qua refovebat matriculam, duobus semper diebus sabbati quintam^a et sabbatum vicibus balneo parato, ipsa succincta de^b savano¹, capita lavans egenorum, defricans, quidquid erat, crustam^c, scabiem, tineam, nec purulenta^d fastidians, interdum et vermes extrahens, purgans cutis putredines, singillatim 10 capita pectebat^e ipsa, quae laverat. Ulcera vero cicatricum, quae cutis laxa detexerat, aut ungues exasperaverant, more euangelico oleo superfuso, mulcebat morbi contagium. Mulierum vero descendentium in tinam ipsa cum sapone a capite usque ad^f plantam membra singula diluebat. Egredientibus exinde, si cui veterata^g indumenta conspiceret, tollens rasa, nova reddens^h, ante pannosos faciebat venire cultosⁱ ad prandium. 15 Quibus congregatis, ministerio parato, ipsa aquam sive mappam singulis porrigebat et invalidis ipsa pariter os et manus tergebat. Hinc tribus ferculis inlatis, farcitis deliciis, stans ante prandentes iciuna, praesens conviviis^k, ipsa incidebat panem, carnem, quidquid adponeret. Languidis autem et caecis non cessabat ipsa cibos cum coeleare^l porrigere, hoc praesentibus duabus, sed se^m sola serviente, ut nova Marthaⁿ satageret^o, 20 donec potulenti fratres laeti fierent^p conviviis. Tunc illa removens se loco, ut ablueret manus, iam bene culto convivio, tota gratificabatur. Si quid audiret de fremitu, iubebat tamen, ut sederent, donec vellent^q adsurgere.

18. Venerabili^a vero omni^b dominico die hoc habebat in canone vel^c aestate vel hieme, ut pauperibus collectis primo^d merum sua manu de potu dulci porrigeret, 25 puellae postea committens, ut omnibus^e illa propinaret, quia ipsa festinabat orationi^f occurrere, quo et^g cursum consummaret et sacerdotibus ad mensam invitatis occurreret^h, quos adhuc regali more, ad propria cum redirent, sine munere non laxaretⁱ.

19. Hanc quoque rem intremescendam qua peragebat dulcedine^a? Cum leprosi venientes, signo facto, se proderent, iubebat adminiculac², ut, unde vel quanti essent, 30 pia cura requireret. Qua sibi renuntiante, parata mensa, missorium, coeleares, cultellos, cannas³, potum et calices scola^b subsequente, intromittebatur^c furtim, quo se nemo perciperet. Ipsa tamen mulieres variis leprae^d maculis^e comprehendens in amplexu,

Capp. 16—19. 1a. b. 2. 3a. b. 4a.

Cap. 16. a) tota quadragesima (1b. 4a) et e corr. 1a. 2. b) quatríduanam 2, corr. c) sua 35 manu conmoluit add. 3a; commoluit add. 3b. d) incessanter 3a. b. 4a. e) ne 1b; ut nec (3b. 4a). f) deesset 2. g) corr. peteret 2. h) donaretur 2. (4a). i) tot thesauri 4a. k) unde :: (ras. tot) peregrinae tot divitiae 4a.

Cap. 17. a) quintum et sabbato 1a (pr. m.). b; quinti et sabbati 1a (m. alt.); diebus quinta scilicet feria et sabbato 4a. b) om. 4a. c) crustae 4a. d) purulentam 2. e) pectinabat 3a. b. 40 f) deest 2. g) inveterata 4a. h) reddebat 4a. i) cultus 2. k) ita 1a. b. 2; convivis vell. l) coeleariis 3a; coelea 3b. m) sola se 1a. b. n) Marta 1a. b. o) satagaret 1a, corr. p) fererent 3a. b. q) assurgere vellent 4a.

Cap. 18. a) venerabile 1a, corr. b) om. 1b. c) om. 4a. d) primum 3a. b. e) omnes 2; om. 1b. f) orationi incurrere 1b; ad orationem recurrere 3a; orationi incumbere 3b. g) e corr. 1a; 45 ad cursum 1b. h) e corr. 1a; occurrit 3a. i) relaxaret 4a.

Cap. 19. a) dulcedinem 1a, corr. b) sola 2. c) intromittebantur 3a. b; intromittebat 4a. d) lepra 1a, corr. e) l. perfusas maculis 4a.

1) V. p. 368, n. 2. 2) i. e. ministra. 3) *Cantharus, poculum, Germ. 'Kanne'; cf. du Cange ed. Favre II, p. 91.*

osculabatur et vultum^a, toto diligens animo. Deinde, posita mensa, ferens aquam calidam, facies lavabat, manus, ungues et ulcera et rursus administrabat, ipsa pascens per singula. Recedentibus praebebat auri vel vestimenti^b, vix una teste, munuscula^c. Ministra tamen praesumebat et^d blandimentis sic appellare^e: 'Sanctissima domina, quis te osculetur, quae sic leprosos amplecteris?' Illa respondit benivole^f: 'Vere^g, si me non osculeris^h, hinc mihi cura necⁱ ulla est'.

20. Quae tamen, praestante Deo, diverso fulsit^a miraculo. Denique, si quis pustulae desperaret de vulnere, offerebat^b ministra sanctae folium pampani^c, mentiens sibi opus hoc^d esse. Sic^e vix^f obtento signaculo, portans ad desperatum, vulneri superposito^g, mox occurrebat remedium. Item^h frigoriticusⁱ, qui venisset, aut languidus, dicens in somnis se vidisse, ut pro sua salute feminae^k sanctae occurreret, offerens^l candelam alicui ex ministris, qua incensa^m per noctem, morbus accipiebat mortem, morbidusⁿ sanitatem. Quotiens autem, cum^o cognovisset decubantem in lectulo, portans poma peregrina, dulce simul et^p calidum^q, reficiebat aegrotum, et qui nec decimo die quid^r percepisset, cibaria^s ipsa mox administrante, languidus^t accipiebat cibum pariter et salutem? Quod tamen ipsa imperabat, ne quis proferret in fabula^u.¹

21. Quanta vero congressio popularis^a extitit die, qua se sancta deliberavit excludere, ut, quos plateae non caperent, ascendentes tecta complerent? Quid autem sanctissima ieiunii, obsequii, humilitatis, karitatis, laboris et cruciatus ferventer^b inlepta sit, si quis cuncta percurreret, ipsam praedicaret tam confessorem quam martyrem. Ergo^c venerabilem praeter diem dominicum fuit sacratissimae omnis^d dies ieiunium, lenticulae vel holeris prope ieiuna^e refectio, non avem^f, piscem vel pomum nec ovum habens edulium^g. Panis vero deliciarum sigilatium^h fuit aut ordeatiumⁱ, quem^k absconsum^l sub fladone sumebat, ne quis perciperet. Haec fuit etiam^m potio aqua mulsa, piratium, sed modice libataⁿ sitibunda potatio.

22. Prima quoque^a quadragesima, qua se recludit in cellula, donec fuisset transacta, panis non sumpsit cibaria, nisi die dominico tantum radices herbarum aut holerae malbis^b sine olei gutta, sine sale composita². Verum aqua^c toto ieiunio nec sumens^d duo sestaria, hinc^e tanta siti laborabat, ut, faucibus desiccatis, vix psalmum diceret

Capp. 19—22. 1a. b. 2. 3a. b. 4a.

Cap. 19. a) vultus 3a. b; osculabatur in Deo eas toto 4a. b) vestimenta 2; solatium add. 4a. c) munifica 2. 4a. d) sic 1a. b. 2; et si 3a; om. 3b; eam (4a). e) appellari 1a, corr. benevolo 3a; om. 3b. g) venire non 3a; verum si me non 3b. h) osculas m. al. corr. oscularis 1b. i) cura nulla 1b; nulla cura 4a.

Cap. 20. a) fulgit 1b, corr. b) auferebat 1a. b, ut infra. c) sic 1a. b. 2. d) esse hoc 1b. e) si 1a (corr.). 2; sicque (4a). f) o. v. 4a. g) superpositum 4a. h) sic 3b; id est r. m. 1a. 2; et 1a (e corr.); idem 1b. 2 (e corr.). 3a. 4a. i) frigoriticus 1a (corr.). b. k) s. f. 4a. l) offerebat 4a. m) accensa (3a. 4a). n) autem add. 1b. o) om. 3a. b. 4a. p) vel 1a, corr.; ad 1b, corr. q) calido 1a (e corr.). 3a. b. 4a. r) om. 4a. s) cibariae 3a; cibi 3b. t) corr. languidis 1a, et sic 1b. u) fabulam 1a. 3b. 4a.

Cap. 21. a) om. 1b. b) frequenter 4a. c) p. e. v. d. 3a; e. p. v. d. 3b. d) omnes a; omnibus diebus ieiunii 4a. e) om. 1b. f) om. 4a; non add. 3a; vel add. 3b. g) edulio 4a. h) sic 1a (pr. m.). b (alt. m.); sigilatius 1a (alt. m.). 4a; segilatium 1b (pr. m.); segalatium 2; secale a; sigale 3b; cf. supra p. 369, l. 36. i) sic 1b; ordeacium corr. ordeatius 1a; hordeacium 2; ordeum a; hordeum 3b; ordeaccus 4a. k) quam 2. l) absconso 3a; absconse 3b. m) eius add. 4a. n) ac add. 4a.

Cap. 22. a) om. 4a. b) malva 3a. b. c) aquae (4a). d) d. sextaria sumens 4a; post sumens add. nisi 3a. b. e) om. 4a.

1) Cf. Fortun., V. Mart. II, 391: iam quoque Martini quae fabula fluxerit ore. 2) Cf. Germani Autisiod., ed. Narbey p. 46: non oleum, non legumen, nunquam vel sal ad usum condendi saporis accepit.

arida. Cilicium^a etiam habens ad corpus pro linteo^b, iugiter^c cursum decantans, peragebat vigiliis; ante se cinerem^d stratum, superiecto cilicio¹, hoc utebatur pro lectulo; ipsa requies fatigabat, cui parum videbatur hoc sustinere, corpusculum.

23. Adhuc monachus omnibus soporantibus^a, calciamenta tergens et unguens, retransmittebat per singulas. Aliis quadragesimis aliquid relaxatius^b quinta feria sumebat, deinde^c dominica^d. Nam et reliquo tempore praeter dies paschales ac summae festivitatis, donec infirmitas permisit, in cinerem^e et cilicium^e semper vitam duxit austeram, prius se levans, ut psalleret, quam congregatio surrexisset. Nam de officiis monasterialibus nihil sibi placuit, nisi prima serviret, et ipsa se castigabat, si bonum post alteram^f. Ergo suis vicibus scopans monasterii plateas, simul^g et angulos, quidquid erat foedum, purgans et ante sarcinans^{h. 2}, quodⁱ aliis horret videre, non abhorrebat evehere. Secretum etiam purgare^k opus non tardans, sed occupans^l, ferens foetores stercoreis, credebat se minorem sibi, si^m se non nobilitaret vilitateⁿ servitii. Ligna subportans^o brachiis, focum flatibus^p, forcipibus admonens, cadens^q nec^r laesa se retrahens^s, extra suam ebdomadam infirmantibus serviens, ipsa cibos decoquens, aegrotis facies abluens, ipsa calidum porrigens, visitabat quos fovebat, ieiuna rediens cellulam^t.

24. Illud quoque quis explicet, quanto fervore^a excitata^b ad coquinam concursitabat, suam faciens septimanam? Denique nulla^c monacharum nisi^d de posticio^e, quantum ligni opus erat, sola ferebat in sarcina. Aquam de puteo trahebat et dispensabat per vaseula. Holus purgans, legumen lavans, flatu^f focum vivificans, et ut decoqueret escas, satagebat exaestuans, vasa de foco ipsa levans^g, discos^h lavans et inferens. Hinc, consummatis conviviiis, ipsa vaseula diluens, purgans nitide coquinaⁱ, quidquid erat lutulentum^k, ferebat ima purgamina. Inde per aegrotantes inferens^l, ibat non^m tepida, et priusquam exciperet Arelatensem^{n. 3} regulam, ebdomada sub^o transacta sufficienter ad omnes calidam^p faciebat. Humilitate sanctissima pedes lavans et osculans, et adhuc omnes^q prostrata deprecabatur veniam negligentia^r pro commissa.

25. Itaque post tot labores, quas sibi poenas intulerit^a, et ipse^b qui voce refert perhorrescit. Quadam vice, dum^c sibi latos^d tres circulos ferreos diebus quadragesimae

Capp. 22—25. 1a. b. 2. 3a. b. 4a.

Cap. 22. a) cilium 4a. b) ac add. 4a. c) iungit 2. d) cinerem servatum 3a; cinere strato 3b. 30

Cap. 23. a) soporantis corr. soporatis 2. b) relaxans 4a. c) et 1b. d) sic 1b. 2. 4a; die dominica 1a; die dominico 3a. b. e) sic pr. m. 1a. b. 2. f) faceret m. al. in marg. add. 1b; ageret add. 2; si bonum post alteram om. 3a; si ponebatur post alteram 3b; si bonum fecisset post alteram 4a: verbum desideratur, cf. Carm. VIII, 16, 1. g) vel a. 4a. h) sic 3a; ante sarcinas 1a. 2; om. 1b; (ante om.) sarcinas 3b. (4a). i) sic 1a. b. 2 (at orret 1a. b.); quicquid alius horrebat 3a; aliis quod horret 3b; quas alii horrebant 4a. k) o. p. 4a. l) scopans ferebat 4a. m) et si 2. n) servitii vilitate 4a. o) superportans 1a (e corr.). 3b. p) excitans add. 3b; et add. 4a. q) calens 2. r) ne pr. m. 1a. b. s) retrahebat 4a. t) cellam 1a. b (pr. m.); ad cellam 1b (m. alt.). 4a.

Cap. 24. a) q. servitio est exc. 3a; q. servicio exc. 3b. b) excita 4a. c) nullam 1a (pr. m.). b. d) ipsa add. (4a). e) de postio 1a (sec. m.); nisi depositio fieret sec. m. superscr. 1b. 40 f) focum flatu 4a. g) lavans 1b; om. 3a. h) lavans discos 3a; discos levans 3b. i) sic 1b. 3a. b; quoquina 1a. k) foras in locum designatum add. Surius. l) necessaria add. Surius. m) intrepida 3b; intepida 4a. n) Ilaretense regula 1b. o) om. 1b. 3b. p) aquam add. 1a. b; faciebat humanitatem pro cal. — humilitate 4a. q) ante add. 3a. b; ac omnibus 4a. r) pro commissa negligentia 3a. 4a.

Cap. 25. a) intulerat 1a (sec. m.). 2. b) ipsa quae 2; intulerit ipsa qui 4a. c) om. 4a. d) inlatos tres 3a; inlatas tres 3b; tres latos 4a.

1) Cf. V. Germani *Aulisiad.*, ed. Narbey p. 39: Spatium vero lectuli sui trabeculae dolatiles ambiebant, iniectos cineres usque ad marginem continentes. — — Stratum omne, subiecto cilicio et superposito uno tantum sagulo, fuit. 2) *i. e. in sarcinam colligere; cf. du Cange ed. Favre VII, p. 309. 3) Cf. supra p. 359.*

collo vel brachiis nexuit, et tres catenas inserens, circa suum corpus dum alligasset adstrictē^a, inclusit durum ferrum caro tenera supercrescens. Et transacto ieiunio, cum voluisset catenas sub cute clausas extrahere nec valeret, caro per dorsum atque pectus super ferrum catenarum est incisa per circulum, ut sanguis fusus ad extremum exinaniret corpusculum.

26. Item^a vice sub^b altera iussit fieri laminam in signo Christi oricalcam^c, quam accensam in cellula^d locis duobus corporis altius sibi inpressit, tota carne decocta. Sic, spiritu flammante, membra faciebat ardere. Adhuc aliquid gravius in se ipsa tortrix excogitans una quadragesimarum super austerum ieiunium et sitis torridae cruciatum, adhuc^e lima cilicii membra tenera setis asperis dissipante^f, iubet portare aquamanile^g·¹ ardentibus plenum carbonibus. Hinc^h discedentibus reliquis, membris trepidantibus, animus armatur ad poenam, tractans, quia non essent persecutionis tempora, aⁱ se ut fieret martyra^k. Inter haec, ut refrigeraret tam ferventem^l animum, incendere corpus deliberat, adponit aera candentia, stridunt membra crementia^m, consumitur cutis, etⁿ intima, quo attigit ardor, fit fossa. Tacens tegit foramina, sed computrescens^o sanguis manifestabat^p, quod vox non prodebat in poena. Sic femina pro Christi dulcedine tot amara libenter excepit. Hinc actum est^q, quod ipsa addiderit^r, hoc miracula non tacerent.

27. Itaque matrona Gislaadi^a proceris^b nomine Bella, sed longa caecitate miserima, rogavit se de Francia² Pictavis ad sanctae duci devote^c praesentiam. Quam, licet tarde exorata^d, sibi fecit occurri^e per tetrae noctis silentia. Prostrata^f cuius ad genua, ut dignaretur oculos eius signare, vix impetrat. Quae mox^g in nomine Christi signum crucis inpressit, caecitas fugit^h, lux rediit et nocturno sub tempore orbae diu dies inluxit, ita utⁱ, tracta cum venisset, nullo ducente, recederet.

28. Item puella Fraifledis^a, inimico instigante, dum torqueretur tam^b nequiter, Suedas^c inter manus sanctae, nec data dilatione, curari promeruit. Nec illud praeretur, tempus beatae quod praestitit. Femina^d quaedam Leubila^e, dum vexaretur in^f rure ab^g adversario graviter, sequenti die, sancta orante, nova Christi curatione, in scapula crepante cute et verme foras excunte, sana est reddita publice, et ipsum vermem calcans pede, liberata^h se retulit.

29. Illud quod gessit in secreto proferatur^a in^b populum. Monacha^c quaedam

Capp. 25—29. 1a. b. 2. 3a. b. 4a.

Cap. 25. a) abstrictē 1b; adstrictius 3a; astrictius 3b.

Cap. 26. a) Idem 2. b) om. 4a. c) auricalcam 3a; aurichaleam 3b; laminam de auricalco in signo Christi 4a. d) cella 1a. b; cellulam 4a. e) ad ima 3a; adhuc ad ima 3b. f) dissipantem 3a. b. g) manile plenum ard. 4a. h) huic 1b (pr. m.). i) a se om. 3b. 4a. k) martyr 2. (4a). l) ferventer 1a. m) sic 1a. b, rhythmo firmatum. n) om. 4a. o) computrescentibus sanguis 3a; computrescente rivus sanguinis 3b. p) om. 3a; prodidit 3b. q) ut add. 2 (sec. m.). (3a. b. 4a); om. 1a. b. r) addiderit 1a. b. 3a. b.

Cap. 27. a) Gislodi 4a. b) proceris 1b. c) devotae 3a; devota 3b. d) exorata 1a. 3b. e) adduci 4a. f) ad cuius genua prostrata, vix impetrat, ut dignaretur oculos eius tangere (superscr. † signare) 4a. g) ut add. 1b (sec. m.). 2. h) fulgit 1a, corr. i) ita in 1b.

Cap. 28. a) Fraiflindis 3a; Fraifledis 3b. b) om. 4a. c) sic 1b. 3a; Suedas 2; om. 3b. 4a; cf. supra p. 369, l. 18. d) feminam 1a, corr. e) Leubilo 1a. 2; Letibilo 1b, corr.; Leobila 3a. f) in rure: re 1a; irrue sec. m. corr. irruente 1b. g) adversatio sec. m. corr. adversario 1b. h) liberata 1a. b.

Cap. 29. a) profertur 3a. b. b) in populum, superscr. † in publicum 1a; in publicum 1b. c) a monacha caput incipit 3a. b.

1) Forellini ed. de Vit I, p. 348, huncce locum e Sacrament. Gelas. attulit: Aquamanile, hoc est vas manuale, quo scilicet manus lavantur. 2) Francia pro Neustria accipitur; cf. Waitz, 'VG.' II, 1, p. 154³.

toto anno in die gelata frigore, per noctem cremata igne, sex mensibus nec gressum movens, cum iaceret exanimis, sanctae de eius infirmitate soror altera nuntiavit. Et quia perinanis esset, tepidam fieri praecepit, ipsam^a aegrotam ad se facit^b in cellulam^c deportari et in tepida^d deponi. Hinc iubet omnes removeri, remanente tantum sola^e simul aegrota cum medica fere per horas duas. Quantum est corporis^f forma, a capite⁵ usque ad^g plantam^h infirma membra conbaiulat. Dehincⁱ, quo manus attingebat, fugiebat dolor^k de languida, et^l, quam duae^m deposuerant, exiit salubris deⁿ tepida; quae vinum nec odorabat, accepit, bibit et refecta^o est. Quid plura? Sequenti^p die, cum iam speraretur^q migrare de saeculo, salva^r processit in publicum.

30. Adiciatur laudi, quod non deperiit^a merito. Mulier quaedam dum inimici¹⁰ invasione graviter laboraret, et vix ad sanctam potuissent hostem^b rebellem adducere, imperat adversario, ut se^c suo cum^d timore^e pavimento prosterneret. Mox ad beatae sermonem in terra^f se deiciens, qui timebatur extimuit. Cui sancta plena fide cum calcasset in cervice^g, fluxu ventris egressus est. Est^h et in rebus minimis magnaⁱ gloria Creatoris. Ergo casu dum^k glomus^l, quem sancta filaverat, perpenderet^m de¹⁵ camera, veniens sorixⁿ, ut tangeret, antequam filum incideret, mortuus in^o morsu pependit.

31. Inseratur operi res tam digna miraculo^a. Floreius^b quidam^c nomine^d homo eiusdem sanctae pro piscatione dum in mare satageret, oborto^e ventorum turbine^f, fluctuum surgente mole nec tam nauta sentinante^g, quam unda supervergente, cum²⁰ navis plena submergeret, in extremitate clamat: 'Sancta Radegundis, dum tibi oboedimus, non subsidamus^h naufragio, sed obtine apud Deum, ut liberemur de pelago'. Quo dicto, mox fugata nube, reddita serenitate, unda cadenteⁱ, prora surrexit.

32. Goda puella saecularis post Deo monacha serviens, dum longo sub tempore lecto flebilis decubaret et, inpenso multo medicamine, plus langueret, facta candela ad²⁵ mensuram suae^a staturae, Domino miserante, in nomine sanctae feminae^b, qua hora frigus speraret, lumen accendit et tenuit, cuius beneficio ante fugata^c sunt frigora, quam esset candela consumpta.

33. Si propter brevitatem multa praetermittimus, plus^a peccamus. Igitur purgatis velociter^b reliquis, dilatato^c remedio, carpentarii cuiusdam uxor dum^d plurimis³⁰ diebus inergumine^e torqueretur^f, venerabilis eius abbatissa ioculariter dicit ad sanctam: 'Crede, mater, excommunico te, si intra hoc triduum mulier haec ab hoste purgata non redditur'. Dixit plane, sed fecit sanctam^g mulierem occulte reficiendi tempore paenitentem^h. Quoⁱ ne moremur, quid actum sit, altera die, sancta^k precante, adversarius

Capp. 29—33. 1a. b. 2. 3a. b. 4a.

Cap. 29. a) et egram ipsam 4a. b) fecit 3a. b. 4a. c) cellam 1a. b; cellula 2. d) tapete 3a. b; tepida aqua d. 4a. e) om. 4a. f) f. c. 1b. g) om. 2. h) plantas infirmae 3a. b. i) deinde cum 1b; dein quo 4a. k) om. 1b. l) om. 3a. b. m) diu 1b. n) de tepida om. 3a; de tapete 3b. o) refecit 3a; reficit 3b. p) Sequenti 2. q) speraret 2; spectaretur 3a. b. r) sana 4a.

Cap. 30. a) deperit 2. 4a; de add. 4a. b) r. h. 4a. c) om. 1b. d) om. 1b. e) tumore 40 3a. b. f) terram 2. (4a). g) cervicem 1a. 3b. h) om. 3a. 4a; extitit pro est et 3b. i) est add. 4a. k) sic 1a. 2. 3b. 4a. l) globus 3a. b; cf. Fort., de virt. S. Hil. §. 15. m) penderet 1a (e corr.). 3a. b. n) sic 1a. 2. 3b; surix 1b; surrexit 3a; sorex (4a). o) p. in m. 4a.

Cap. 31. a) miracula 1a. b, in utroque corr.; om. 3b. b) Foreius 1b. c) qui dicitur 1a. b. d) om. 4a. e) aborta 1a. b, in utroque corr.; abortu pr. m. 2; aborto 3a. b. f) turbidine 1a (corr.). b. 45 g) se inante sec. m. corr. se inaniente 1b; sentinam 3a; señt 3b. h) subdamur 4a. i) cadentem 1a, corr.

Cap. 32. a) staturae suae 3a; suae naturae 3b. b) om. 1b. c) figurata 1a, corr.

Cap. 33. a) p. p. om. 1b. b) r. v. 4a. c) dilato 2. d) in add. 1a. e) sic 1a. b (pr. m.); inergumino 2; in energumino 4a. f) spiritu add. 4a. g) sancta 3a. b. h) penitere 4a. 50 i) quod 2. 3a (e corr.); sed ne moremur dicere quid 4a. k) om. 1b.

rugiens per aurem egrediens^a, invasum vasculum deserit^b; mulier cum marito^c sospes redit^d hospitium. Nec illud praetereatur, quod est actum simillimum^e. Rogat beatissima, de loco suo evelli arborem validam lauri et ad suam cellulam^f pro iocunditate transferri. Quo facto, transplantata non adhaerente radice, fit tota^g foliis arida. Cui abbatissa ioculariter inputat^h, nisi exoraret, ut arbor terrae adhaereret, se deⁱ cibo suspenderet. Quod non inaniter dictum est; nam, sancta intercedente, foliis, ramis^k, radice laurus siccata reviruit.

34. De monachabus quaedam sibi familiarior^a, cuius ex humore sanguis contexerat oculum, adprehensa herba absinthii^b, quam sancta circa pectus, ut refrigeraret^c, habuerat, cum super oculum posuit, dolor et cruor mox effugit^d, et de viriditate herbae puritas lucis emicuit. Revocetur memoriae^e, quod tacitum^f paene praeteriit. Andredus agens eiusdem beatissimae, cum sibi filii nascerentur, quos, ut videret, mox^g perderet, et cogitaret sepelire mater tristis^h, dum pareret, exanimem infantulum lacrimosi parentes iactantⁱ in sanctae cilicium. Qui^k saluberrimam vestem mox^l panni nobilis attigit, ad officium vitale redit^l infans de funere, et rubens levat^m de pallio pallor vicinusⁿ ad tumulum.

35. Quis numeret mirabilia, quae Christi misericors operatur elementia? Animia monacha dum tanto^a hydropis morbo tumefacta tenderetur, ut salus esset in ultimo, et deputatae sorores spectarent, quo momento exhalaret^b spiritum, visa^c est illi per soporem^d cum veneranda abbatissa beata Radegundis in balneo sine liquore nudam iuberet^e descendere. Deinde manu^f beatae^g visa est^h oleum aegrotae super caput effundere et nova veste contegere. Quo peracto mysterioⁱ, evigilanti^k de sopore de^l morbo nihil apparuit, ita ut nec subsudasset, et intus aqua^m consumpta sit. Quo novo subⁿ miraculo non reliquit in utero nec^o morbus vestigium. Nam quae credebatur deferri praiceps ad tumulum, levat^p ad^p cursum de lectulo, ut olei testimonium^q odor inesset capitis et ventris nulla^r pernicies.

36. Proferatur in medio, quo^a gratuletur regio^b. Quadam vice, obumbrante iam noctis crepusculo, inter coraulas^c et citharas dum circa^d monasterium a saecularibus multo fremitu cantaretur, et sancta^e duabus testibus perorasset diutius, dicit quaedam monacha sermone ioculari^f: ‘Domina, recognovi, unam^g de meis canticis a saltantibus praedicari’. Cui respondit: ‘Grande est, si te delectat coniunctam^h religioni audire odorem saeculi’. Adhuc soror pronuntiat: ‘Vere, domina, duasⁱ et tres hic modo meas^k canticas audivi quas tenui’. Sancta respondit: ‘Teste^l Deo, me nihil^m audisse

Capp. 33 — 36. 1a. b. 2. 3a. b. 4a.

Cap. 33. a) egressus 4a. b) deseruit et mulier 4a. c) sic 1a (pr. m.). 2. 3a. b. 4a; merito 1a (sec. m.). b. d) h. r. 3a; redit in hospicio 3b; revisit hospitium 4a. e) simillium 2. f) cellam 1a. b. g) toto 2. h) quod add. 4a. i) a 4a. k) et add. 4a.

Cap. 34. a) familiarior 1b. b) sic 3b. 4a; absentii 1a. 2. 3a; absentii 1b; cf. Fort., V. M. IV, 546. c) refrigeraretur 4a. d) effugit 2, corr. e) memoria 2. f) tacite 3a. b. g) et add. 1a. b. h) corr. tristes 1a. i) iactent 2, corr. k) ut add. (4a). l) om. 4a. m) pallor vicinus tumulo levat de pallio 4a. n) vicinis 1b, corr.

Cap. 35. a) tantum 2. (4a). b) exaltarent, exp. n 1b. c) visum 4a. d) quod add. 4a. e) ita 1a. b. 2; iubere rell. f) manus 4a. g) beata 1a. b. h) s. c. a. o. e. 4a. i) ministerio 4a. k) evigilante 1a. b; vigilante 2. l) nil de m. in ea apparuit 4a. m) aquam 1a. n) om. 4a. o) sic 1a. b; nec morbi (2); nec mors nec morbi (morbus 3b) 3a. b; morbus nec 4a. p) de lectulo ad cursum 4a. q) testimonio 3a. b; olei odor inesset capiti ad testimonium 4a. r) foret add. 4a.

Cap. 36. a) tota add. 4a. b) religio 3a. b. c) corollas 1a. b. 2 (e corr.). 3a. 4a; corollas 2 (pr. m.); coraulis Fort., carm. III, 6, 47. d) circa 1a, corr. e) cum add. 4a. f) seculari? 1b, corr. g) unum 4a. h) coniuncta 2; coniunctae 4a. i) duo et tria 1a (e corr.). 4a. k) de meis canticis audivi quae 1a (e corr.); m. cantica audivi quae retinui 4a. l) testor 4a. m) fateor sec. m. add. 1a.

modo sacculare^a de cantico'. Unde manifestum est, ut^b carne licet in sacculo^c, mente quod^d tamen esset in caelo.

37. Praedicetur in laude Christi more beati Martini¹ tempore praesenti antiqui norma miraculi. Cum beatissima femina reclusa esset in cellula, audivit fletum de monacha et signi^a tactu venientem, quid illud^b esset, interrogat. Quae mortuam⁵ sororem nuntiavit infantulam et, frigida^c qua^d lavaretur, paratam esse iam calidam. Condolens sancta tunc imperat, ut cadaver ipsius suam deferret^e in^f cellulam. Quo sibi deportato^g, excepit^h manu propria, reclusaⁱ post se mox ianua, iubens^k longe discedere^l, ne quis sentiret, quid ageret; sed, quod occulte gessit, celare^m diu non potuit. Interⁿ haec, dum defunctae exsequiae praeparantur^o, fere per horas septem¹⁰ mortuae^p tractat corpusculum. Sed Christo vidente fidem, cui negare non potuit, red-dita prorsus salute, surgit haec ab oratione, resurgit^q illa de funere, et se tunc sublevat vetula, cum revixisset infantula. Quam, tacto^r iterum signo, laetificata reddit vivam, quam flens acceperat mortuam.

587,
Aug. 13.

38. Commemoretur et illud nobile factum. Per somnium tribunus fisci cogno-¹⁵ mento Domolenus die qua sanctissima migravit² de saeculo, dum graviter suffocationis totus languore deficeret, videbatur ipsi^a, quod sancta in vicum^b eius dignabiliter accessisset. Currit^c, salutatur, interrogat, quid beata requireret. Tunc ipsa dicit, quod ad^d eum^e illic^f videndum pervenerit. Et quia votum plebis erat, ut beati Martini oratorium conderent^g, adprehendit tribuni manum beatissima, dicens: 'Hoc loco^h sunt con-²⁰ fessoris venerandae reliquiae, per hoc aedificate templum, quod sibi ducat dignissimum'. Qualeⁱ Dei mysterium^k! Fundamentum et pavementum repertum est, quo^l basilica facta est. Adhuc in ipso sopore manum trahit^m per fauces eius, et gulam diu delin- niens, insuper et hoc dicens: 'Veni, ut tibi melior a Deo sanitas conferatur'. Etⁿ videbatur sic rogare^o: 'Per meam vitam ut propter^p me relaxes^q illos quos habes in²⁵ carcere'. Evigilans tribunus refert quod viderat coniugi, dicens: 'Vere credo, quod hac^r hora exiit sancta de saeculo'. Dirigit ad civitatem, ut^s per hoc vera cognosceret; transmittit ad carcerem, qui^t septem reos ibi^u retentos admonitus relaxaret. Redeunte transmissio^v, refert, ea hora migrasse^w iustam de saeculo, et triplici mysterio, carcere relaxato^x, tribuno sano reddito, aedificato templo, sanctae probavit oraculum. ³⁰

39. Sed de beatae virtutibus sufficiat exiguitas, ne fastidiatur ubertas, nec reputetur brevissimum, ubi de paucis agnoscitur in^a miraculis amplitudo, qua^b pietate,

Capp. 36—39. 1a. b. 2. 3a. b. 4a.

Cap. 36. a) de s. c. 4a. b) quod 4a. c) secundo 1b, corr. d) ita 1a (delet.). 2. 3b; om. rell. ³⁵

Cap. 37. a) signo tacto 1b. 3a. 4a; signo tactu 3b. b) om. 4a. c) frigidam (4a). d) quo 1b. 3a. b. e) deferretur 1b. f) ad 4a. g) portato 1b. h) excepiens corr. excipiens 4a. i) et clausa 4a. k) iubet longe eas discedere 4a. l) discere 1a. m) celari 2. (4a). n) interea dum 4a. o) praepararentur 1a; praeparantur 2. (3a); pararentur 4a. p) mortuum 3a. b. q) surgit illa 1b; illa resurgit 4a. r) sic 3a. b; tactu iterum signo 1a (pr. m.). b; 40 tactu iterum signi 1a (sec. m.). 2. (4a).

Cap. 38. a) ipse 1a. b. 2, corr. 1a. 2. b) vico 3a. b. c) percurrit 4a. d) sec. m. add. 1a. e) om. 1b. f) om. 3a; ibi 3b. g) construerent 3a; conderetur 3b. h) locum 1a, corr. i) o quale 4a. k) in quantum sancta designavit, postea tantum add. 3a. b. l) quod 1a. b. m) trahens 4a. n) om. 4a. o) rogari 1a. 2 (corr.). 3b. p) propter me om. 4a. q) relaxas 45 1a, corr. r) hora hac 1a. b. s) u 2. t) quo 4a. u) om. 1b. v) misso 4a. w) i. m. 4a. x) vacuato, tribuno sanitati r. 4a.

Cap. 39. a) om. 3a. b. b) quae 3a. b.

1) *Sulp. Sev., V. Mart. c. 7.* 2) *De obitu Radegundis cf. lib. II, c. 21.*

parcitate, dilectione, dulcedine, humilitate, honestate, fide, fervore sic^a vixerit, ut et ad^b ipsam post obitum gloriosi transitus mirabilia prosequantur.

EXPLICIT^c LIBER I.LIBER^a II.

DOMINABUS^b SANCTIS MERITORUM GRATIA DECORATIS DEDIMIAE^{c.1} ABBATISSAE VEL OMNI CONGREGATIONI GLORIOSI^d DOMINAE^e RADEGUNDIS BAUDONIVIA HUMILIS OMNIUM.

Iniungitis mihi opus agere non minus impossibile, quam² sit digito caelum tangere^f, ut de^g vita sanctae dominae Radegundis, quam obtime nostis, aliquid dicere praesumamus. Sed istud illis debetur^h iniungi, qui habentesⁱ intra se fontem eloquentiae³. Unde quicquid illis iniungitur, carmine irriguo copiosius explicatur. Verum acontra^k, quicumque angustae intellegentiae sunt nec habent affluentiam eloquii, per quam vel^l alios reficere vel suae siccitatis possint inopiam temperare, tales non solum per^m se aliquid dicereⁿ appetunt^o, verum etiam, si quid eis iniunctum fuerit, pertimescunt. Quod in^p me hoc^q recognosco, quae sum pusillanimis, parvum habens intellegentiae eloquium, quoniam, quantum doctis proloqui^r, tantum indoctis utile fit^s tacere. Nam illi^t de parvis magna disserere, isti de magnis nesciunt vel parva proferre; et ideo quod ab aliis quaeritur, ab aliis formidatur. Cum sim ego^u minima omnium minimarum, quam^v ab ipsis cunabulis ante sua vestigia peculiarem vernulam familiariter^w enutrivit, ut^x inpensi muneris^y de eius claro opere, etsi non plene, vel ex parte^z complexa perstringerem^a, quatenus^b, dum sui gregis auribus eius gloriosae vitae praeconia^c, etsi non digno^d, devoto tamen eloquio^e, benignis-

Fort. V. Hil. c. 2.

Fort. V. Marc. c. 1.

Fort. V. Hil. c. 1.

Cap. 39. 1a. b. 2. 3a. b. 4a. Prologus. 1a. b. 4a. 5a. c.

Cap. 39. a) om. 4a. b) ita 1a. b. 2; ut adhuc 3a. b; ut et (4a). c) ita 1a; om. 2; EXPLICIT VITA BEATAE RADEGUNDIS 3a; adiuvante Dñō, qui vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen add. 3b; humanae eloquentiae modus ammirando attonitus viribus explicare minime valet. EXPLICIT VITA SANCTAE RADEGUNDIS EDITA A FORTUNATO EPISCOPO add. 4a; humanae eloquentiae modus ammirando attonitus pre viribus explicare minime valet. Sit tamen illi qui dedit gloria, laus et imperium in saecula saeculorum. Amen. EXPLICIT LIBER PRIMUS VITAE SANCTE RADEGUNDIS REGINAE (EXPLICIT VITA SANCTAE RADEGUNDIS VIRGINIS 5c) 5a. c. Sequitur Vita S. Radegundis a Baudonivia composita 1. 2. 4a. 5.

Prologus. a) liber in codicibus ita inscriptus est: INCIPIT PROLOGUS BAUDONIVIAE DE MIRACULIS SCĀE RADEGUNDIS VIRGĒ 1b; ITEM DE VITA BEATAE RADEGUNDIS COMPOSITA AB UNA EX SANCTIS MONIALIBUS IUGITER CUM EA CONVERSANTIBUS 2, ubi prologus desideratur; INCIPIT PRAEFATIO SEQUENTIS LIBRI 4a; INCIPIT PROLOGUS IN LIBRO SECUNDO 5a; INCIPIT PROLOGUS LIBRI SECUNDI 5c. b) Dominis 5a. c) Didimiae 5c. d) sic 1a. b, in utroque corr. e) domne 5c, saepius. f) scilicet add. (4a). g) vitę corr. de vita 1b. h) debet (4a). i) sic 1a cum V. Marcelli; habent 1a (e corr.). b. 5a. c. k) et contra 5c. l) et 5c. m) ut per 5a. c. n) non postea in marg. add. 1b: in cod. V. Marcelli P desideratur. o) appetant 5a. c. p) imme 4a. q) eras. 1a; ego (4a). r) ut est disputare 5a; utile est disputare 5c. s) corr. sit 1a. t) sciunt add. 1a. b; om. 4a et Fortun.; de p. sciunt (5a. c). u) igitur (4a). v) me 5a. c. w) familiarem vernulam 5a. x) uti 4a. y) numeris 1b, in marg. corr. z) aliquid add. 5a. c. a) perstringerem 1b, corr. b) Unde quo sui 5a. c. c) pandentur add. (4a). d) dignum 5a. e) pandam add. 5a. c: verbum resonarent desideratur.

1) Dedimiae abbatissae nisi a Baudonivia mentio nulla fit; cf. Gall. Christ. II, p. 1301.

2) Prologi maximam partem Baudonivia ex iis exscripsit, quos Fortunatus Vitae Hilarii et Marcelli praemisit. 3) Verba de ipso sicco themate didicerunt undas haurire scite suppressit Baudonivia.

simae vestrae voluntati oboediens pareo, vestra^a me oratione iuvare^b peto, quae sum minus docta, plus devota. Non ea quae vir apostolicus Fortunatus^c episcopus¹ de beatae vita composuit iteramus, sed ea quae prolixitate^d praetermisit^e, sicut ipse in libro suo disseruit, cum^f diceret²: *De beatae virtutibus sufficiat exiguitas, ne fastidiatur ubertas, nec reputetur brevissimum, ubi de paucis agnoscitur^g amplitudo.*⁵ Ergo, inspirante divina potentia, cui beata Radegundis placere studuit in saeculo et cum quo regnat post saeculum, non polito, sed rustico temptamus de his quae gessit sermone^h appetere et de multisⁱ eius miraculis pauca complectere^k.

EXPLICIT PROLOGUS^l.

INCIPIUNT CAPITULA^a LIBRI SECUNDI.

10

1. De origine vel de^b celsitudine eius et de rege Chlotario^c.
2. De fano, quod a Francis colebatur.
3. De visione quam^d vidit navis in specie hominis.
4. Ut^e iterum supradictus^f rex vellet eam accipere, et de domno^b Iohanne recluso.
5. Ut^g per ordinem domni Chlotarii^h Pictavis civitateⁱ monasterium instruxit,¹⁵ in^k quo sancta regina mundum respuens, gaudens introivit.
6. Ut^l supradictus rex Turonis advenit^m, utⁿ Pictavis accederet et^o suam reginam reciperet.
7. De eo quod domina^p Radegundis domino Germano episcopo litteras transmisit^q, et^r quod rex supradictum episcopum ad sanctam Radegundem transmisit, ut²⁰ eam per ipsum veniam peteret, quod ita et fecit.
8. De oboedientia eius in monasterio, quod^s nullam praeterivit, quam ipsa non fecisset, et de dilectione pauperum.
9. De vigilia et oratione et lectione^t et de^u exemplo^v bono vel^w paupertate^x, quam propter Deum fecit.
10. De tonnella^y octo modiorum, quam^z ipsa^a domina Radegundis in anno ad ipsam congregationem dispensavit.
11. De matrona Mammezo^b nomine, quam ipsa^c sancta inluminavit.
12. De eius vernacula^d nomine^e Vinopergia^f, quae in^g cathedra eius sedere praesumpsit.

25

30

Prologus. 1a. b. 4a. 5a. c. *Index.* 1a. b. 4a.

Prologus. a) vestraque 5a. c. b) p. i. (4a). c) Fortin. 1b, corr. d) sui add. (4a). e) omisit, supplere cupimus 5a. c. f) disseruit. Cum dicere de 1a. g) miraculis add. 5c: in miraculis add. Fortun. h) aliquid add. 5a. c. i) virtutibus vel miraculis complecti 5a. k) sic 1a. b; complecti rell. l) sic 1a; haec om. 1b; EXPLICIT PREFATIO 4a.

35

Index. a) KAPITULA DE MIRACULIS S̄ RAD̄. I. De 1b; indicem om. 2; L. S. om. 4a. b) om. 4a. c) Clothario 4a. d) qua v. navim 4a. e) quod 4a. f) predictus 4a. g) Quomodo 4a. h) Chocharii 4a. i) P. pervenit, ubi m. 4a. k) in — introivit om. 1b. 4a, at infra c. 5. haec verba exstant. l) Quomodo idem r. 4a. m) venit 4a. n) ut — accederet om. 1b; et 4a. o) ut 1b. p) domina, sed infra domno 4a. q) misit 4a. r) eo 1a; tr., ut rex ipsum⁴⁰ ep̄m transmisit, ut eam venia p. 1b; et quod idem r. eundem ep. ad s. misit pro petenda venia, om. quod — fecit 4a. s) quod — pauperum om. 4a. t) eius add. 4a. u) om. 1b. 4a. v) b. e. 4a. w) vel — fecit om. 1b; et 4a. x) eius add. 4a, ubi quam — fecit des. y) tonnula 4a. z) quam — dispensavit om. 1b. a) ipsam in anno ipso congr̄g 4a. b) Nanmezo corr. Nammezo 4a. c) i. — inluminavit om. 1b; ipsa om. 4a. d) vernula 4a. e) N. fere 1b; om. 4a. f) Vinoberga⁴⁵ in textu c. 12. g) p. s. in e. c. 4a.

1) Cf. Paulus, H. Lang. II, 13: (Fortunatus) Pictavis pertransiens, illuc habitavit — —; novissimeque in eadem civitate primum presbiter, deinde episcopus ordinatus est, atque in eodem loco digno tumultus honore quiescit. 2) Fortun., V. Radeg. c. 39.

13. De reliquiis sancti Andreae et aliorum, quas in Ategia^a villa congregavit, et in villa Suedas ei^b in visu angelus Domini obtulit.
14. De domini^c Mammetis pignore^d, quod ipsa domina^e Radegundis desideravit.
15. De eo quod vir inluster^f nomine Leo de^g cilicio domine^h Radegundis lumen recepit.
16. De ligno sanctae crucis, propter quod ad imperatorem transmisitⁱ, ut^k de ipso pignore impetraret, quod ita et fecit.
17. De missis suis^l, quos transmisit^m domino imperatori gratias agere, et eo quod in mari pereclitanturⁿ.
18. De eo quod per signum crucis milia^o milium daemonia de^p monasterio visibiliter fugavit.
19. De nocturna^q ave, quae^r in monasterio cantavit, quomodo^s per iussionem suam ministra fugavit.
20. De eo quod ante annum transitus sui vidit in visu locum sibi paratum.
21. De eius transitu vel^t planctu, qualis ibi fuit.
22. De lapidariis qui operabantur^u; in ipso transitu audierunt angelum loquentem de ea.
23. Gregorius episcopus Turonensis^l ad sepeliendum^v eam venit^w; vidit in speciae hominis vultum angelicum splendidissimum.
24. De^x eo quod sub muro ipsius monasterii corpus eius portaverunt, ubi et caecus lumen recepit.
25. De eius^l cercis, quos puer tenebat ad sepulchrum eius, quales^y virtutes Dominus fecit.
26. De Abbone^z abbate, qui^a validum^b incurrit dentis dolorem; venit^c ad sepulchrum dominae Radegundis et morsu pallam corporalem accepit sanitatem.
27. De feminis vexatis, quae^d in basilica sancti Hilarii baccabantur^e. Arnegisilo abbate ex monasterio sanctae Radegundis sequentes^f, de basilica sancti Hilarii usque ad sepulchrum sanctae Radegundis inergumini clamantes venerunt, et ibi sanitatem receperunt.
28. De eius palla, quae^g super tumulum ipsius erat, quam^h custos intinxit in calicem aquae, et, dato febricitanti poculo, statim sanitatem recepit.

EXPLICIUNT CAPITULA.

INCIPIUNT^a EIUSDEM VIRTUTES.

1. Igitur de beatae Radegundis vita, in primo libro^b sicut continetur eius regalis origo vel dignitas, nulli^c habetur incognitum, qualis fuit eius actio, dum cum terreno^d

Index. 1a. b. 4a. Cap. 1. 1a. b. 2. 4a.

Index. a) Ateias 4a. b) ei — obtulit om. 1b. c) domni 4a. d) pignoro 1b; pignoribus, que sancta desideravit 4a. e) quod ipsa de Syra eis in visu angelus dñi obtulit 1b. f) om. 1b; illustris 4a. g) rec. l. de eius cilicio 3a. h) d. R. om. 1b. i) i. sancta misit 4a. k) ut — quos transmisit om. 1b; ut — fecit om. 4a. l) om. 4a. m) quos imp. gratias agens misit, et quod in 4a. n) peri|tantur 1b. o) cr. demones 4a. p) v. f. de m. 1b; a m. fugavit 4a. q) nocturno 1b. r) quae — fugavit om. 4a. s) quomodo — fugavit om. 1b. t) vel — fuit om. 4a. u) qui and. a. l. de ea in i. tr. 4a. v) sepeliendam 1b. w) v., qui v. ibi vultum a., om. spl. 4a. x) Quomodo corpus eius portaverint, et de inluminacione ceci 4a. y) quales — fecit om. 4a. z) Abbono 1b. a) qui — sanitatem om. 4a. b) v. i. om. 1b. c) venit — sanitatem om. 1b. d) quae — receperunt om. 4a. e) baccabant? 1b, corr. f) sequente 1a. b. g) quae — recepit om. 4a. h) quam — Expl. cap. om. 1b.

Cap. 1. a) De origine vel de celsitudine eius et de rege Chlotario. I. Igitur 1b; INCIPIUNT GESTA BEATAE RADEGUNDIS 4a. b) a Fortunato episcopo edito add. 2. c) nulla 1b, corr. d) cum rege terreno et 4a.

principe et^a coniuge rege praecelso Chlotario^b conversaretur^c. De regali progeniae nobile germen erupit, et quod sumpsit ex genere suo^d, plus ornavit ex fide. Coniuncta terreno principi nobilis regina, caelestis^e plus quam terrena; sed in ipso coniunctionis brevi tempore ita se sub coniugis specie nupta tractavit, ut Christo plus devota serviret, ut^f hoc ageret in laicali^g proposito, quod ipsa desideraret imitari^h:⁵ religio iam antecedens animi futurae conversationis adventum, dum saeculari sub habitu religionis formabatur exemplum. In nullo huius mundiⁱ conpede catenata est^k, in servorum Dei obsequio succincta, in redemptione captivorum sollicita, in egenorum erogatione profusa; proprium credidit, quicquid de se pauper accepit.

2. Dum^a esset cum rege adhuc in mundiali habitu mens intenta¹ ad Christum, — 10 teste Domino^b loquor, cui, ore tacente, pectora confitentur, cui, etsi lingua taceat, conscientia nil^c occultat, quia quod audivimus dicimus et quod vidimus testamur, — invitata ad prandium Ansifridae^d matronae, dum iter ageret, saeculari pompa se^e comitante, interiecta longinquitate terrae ac^f spatio, fanus^g, qui a Francis colebatur, in itinere beatae reginae quantum^h miliario unoⁱ proximus erat. Hoc illa audiens, ibi^k a 15 Francis fanum coli, iussit^l famulis fanum igni conburi, iniquum iudicans, Deum caeli contempni et diabolica machinamenta^m venerari. Hoc audientesⁿ Franci universaque multitudo cum gladiis et fustibus vel omni fremitu diabolico conabantur defendere; sancta vero regina immobilis perseverans^o, Christum in pectore gestans, equum quem sedebat in antea non movit, antequam et fanus^p perureretur, et, ipsa orante, inter^q se 20 populi pacem firmarent. Quo facto, virtutem et constantiam^r reginae omnes admirantes, Domino^s benedixerunt^t.

3. Postquam, operante divina potentia, a rege terreno discessit, quod sua vota poscebant, dum Suedas^{a.2} in villa, quam ei rex dederat, resideret, in primo anno conversionis^b suae, vidit in visu navem^{c.3} in hominis specie et in totis membris eius 25 sedentes homines, se vero in eius genu sedentem; qui dixit ei: 'Modo in genu sedes, adhuc in pectore^d meo sessionem habebis^e'. Ostendebatur ei gratia, qua fruitura erat. Hunc visum cum contestatione^f secretius suis fidelibus retulit, ut ea superstite hoc^g ne quis sciret. Quam cauta in conlocutione, quam devota^h in omni actione! In prosperisⁱ, in adversis, in lactitiaⁱ, in tristitia semper aequalis, nec in adversis se fregit 30 nec in prosperis extulit^k.

4. Dum^a in villa ipsa adhuc esset, fit sonus, quasi eam rex iterum vellet accipere^b, se dolens gravi^c damno pati, qui talem et tantam reginam permississet a latere^d

Capp. 1—4. 1a. b. 2. 4a.

Cap. 1. a) om. 2. b) Clothar. fere 4a. c) conversaret 2. d) om. (4a). e) cae- 35
lestis — terrena *om. 1b. f) et (4a). g) saeculari 4a. h) imitari; religio iam corr. imitari*
religio; iam *1a; imitari. Religio iam 2. 4a. i) modi 1b, corr. k) ita 1a (pr. m.). b; catenatum*
1a (e corr.). 4a; cathenatum 2.

Cap. 2. a) Cum 1b. 4a. b) om. 1b. c) nihil 1b. d) sic 1a. 4a; Ansifrede 1b; Ansi-
fridi matrone (*corr. matrona*) 2. e) *om. 4a. f) et 4a. g) fanum, quod — proximum 1a 40*
(e corr.). (4a). h) quasi 4a. i) om. 4a. k) sic 1a. b (ubi fanum desideratur); ubi audivit
pro ibi — coli (e corr.) 2; haec om. (4a). l) et postea add. 2. m) machinamente 1a. b, in
utroque corr. n) audiens — conabatur 2, corr. o) et add. (4a). p) corr. fanum 1a. b, et sic (4a).
q) populi i. se 4a. r) beatae add. (4a). s) Dominum (4a). t) benedier 1b, corr. m. al.

Cap. 3. a) Suaedas 2. b) conversationis 1b. c) sic 1a. b; avem 2 et Mab.; navim 4a. 45
d) pectus meum 2. (4a). e) hinc add. (4a). f) testatione 1b; constitutione 2. g) om. 4a.
h) devota 1b. i) et add. 4a. k) extollit 1b.

Cap. 4. a) Cum 1b. 4a. b) om. 4a. c) sic pr. m. 1a. b; grave damnum 2; grave
dampnum 4a. d) re m. al. suppl. 1b.

1) *Verbis mens intenta (ad Christum) Radegundis nomen Latine, opinor, redditur. 2) Cf. 50*
Lib. I, c. 15. 3) Navis symbolum est ecclesiae; cf. Forcellini ed. de Vit IV, p. 237.

suo discedere, et nisi eam reciperet, penitus vivere non optaret. Haec audiens beatissima, nimio terrore perterrita, se amplius cruciandam^a tradidit cilicio asperrimo ac tenero corpori aptavit; insuper et ieiunii cruciationem indixit^b, vigiliis pernoctans, in oratione se tota^c diffudit, despexit^d sedem patriae, vicit dulcedinem^e coniugis^f, exclusit^g caritatem mundialem, elegit exsul fieri, ne peregrinaretur a Christo. Adhuc de regali secum habens ornamento felte^h,¹ fusum ex auro et gemmis vel margaritis factum, habentem in se auri solidos mille, quemⁱ per nonnam^k nomine Fridovigiam^l, quam proximam habebat, cum suis fidelibus transmisit viro venerabili domino Iohanni^m reclauso in castello Cainoneⁿ, ut pro ea oraret, ne iterum ad sacculum reverteretur^o, et vestem ei cilicinam transmitteret, unde corpus suum limaret. Transmisit ei^p rachimam^q cilicinam, unde et interius^r et superius sibi fecit indumentum, et si quid de causa, quam timebat, supradictus^s vir in Spiritu sancto sentiret, eam certio^t redderet. Quod si hoc rex vellet, ipsa ante^u optaret vitam finire^v, quam regi terreno iterum iungi, quia iam Regis^w caelestis copulabatur amplexus^x. Sic^y vir Dei tota nocte in vigiliis et orationibus pernoctans, inspirante sibi divina potentia, in crastino^z mandavit ei, hoc regis esse voluntatem, sed Dei non esse permissum; ante^{aa} rex Dei iudicio puniretur, quam eam in coniugium acciperet.

5. Post hoc dictum supradicta^a domina Radegundis, mens^b intenta ad Christum, Pictavis, inspirante et cooperante Deo, monasterium sibi per ordinationem praecelsi regis Chlotarii construxit. Quam fabricam vir apostolicus Pientius episcopus^c et Austrapius^d dux per ordinationem dominicam^e celeriter fecerunt; in quo^f monasterio sancta regina mundi falsa blandimenta respuens gaudensque^g ingressa est, ubi perfectionis^h ornamenta conquireret et magnam congregationem puellarum Christo numquam morituro sponsoⁱ. Quo^j electa abbatissa^k, etiam constituta, tam se quam sua omnia ei^l tradidit subdita potestate, et ex proprio iure nihil sibi reservans, ut curreret expedita post Christi vestigia et tanto^m sibi plus augeret in caelo, quantoⁿ magis subtraxisset de sacco. Mox etiam eius sancta conversatio coepit fervere in humilitatis conversa-

Capp. 4. 5. 1a. b. 2. 4a.

Cap. 4. a) crucianda 1b, corr. m. al. b) induxit 1b. 4a. c) sic 1b. 2; totam rell. d) dispexit 2. e) dulcedine 1b, corr. m. al. f) coniugii (4a). g) ex m. al. suppl. 1b. h) eras. 4a; cifum cod. Herovall. i) que sec. m. corr. qu 1b; mille, misit cum viro v. domno I. recluso in c. C. per n. suam n. F., q. p. h., c. s. f., ut 4a. k) sic 2; nonnam corr. nonnamam 1a; nonā sec. m. corr. nonnā 1b; nonnam 4a. l) Fridovigia 2. m) sed add. 4a. n) ea 1b, corr.; et add. (4a). o) interiore et superiore 2. p) s. v. om. 4a. q) certionem 1b. r) magis 4a. s) finiri 1b. t) Regi caelesti 2. u) sic 1b. 2; amplexu 1a. 2 (e corr.); amplexibus 4a. v) Vir ergo Domini tota 4a. w) crastinum 4a. x) antea enim rex 4a.

Cap. 5. a) supradictae dominae, om. Radegundis 4a. b) sic 4a; ::mens i. 1a; timeus i. 1b; mente tota i. 2; mens intenta ad Christum saepe repetuntur; cf. supra p. 380, n. 1. c) om. 1b; Dei 4a. d) sic 1a. b. 4a; quod monasterium 2. e) que om. 4a. f) traderet add. 2; aggregaret add. 4a; om. 1a. b. g) Quo corr. co 1a. h) eius tradidit potestati 4a. i) tantum 2. (4a). k) quantum subtr. 4a.

1) Felle Mabillon pro filtro (Germ. 'filz') accepit, quod neque idem est ac 'felle' neque ornamentum fusile significat. At verum intellectum assequi nequeo. 2) De Iohanne reclauso Cuinonensi Greg. Tur. in Gl. Conf. c. 23. egit; cf. Script. Rev. Merov. I, p. 762, n. 4. 3) Chinon. 4) racena Fort., V. S. Germani c. 44. 'Genus quoddam vestis super alias induendae, vilis et crassioris panni', Forcellini ed. de Vit V, p. 72. 5) Austrapius dux tempore Chlothacharii regis clericis adscriptus, in Sellensi castro episcopus ordinatus est: futurum, ut, decedente Pientio antestite, qui tunc Pectavam regebat ecclesiam, ipse succederet, Greg., H. Fr. IV, 18. Sed Pientio mortuo Pascentius successit, atque Austrapius in Sellensi castro a Theifalis interfectus est. 6) Agnete.

tionem, in caritatis ubertate, in castitatis lumine, in ieiuniorum^a pinguedine, et ita se toto amore caelesti^b tradidit Sponso, ut Deum mundo corde complectens, Christum in se habitatorem esse sentiret.

6. Sed invidus bonorum humani generis inimicus, cuius voluntatem, etiam dum in saeculo esset, facere abhorruit, eam persequi non cessavit. Sicut^a iam per inter-
nuntios cognoverat, quod timebat, praecelsus rex^b cum filio suo praecellentissimo Sigi-
berto Turonis^c advenit quasi devotionis causa, quo^d facilius Pictavis accederet, ut suam
reginam acciperet.

7. Quo cognito, beata Radegundis sacramentales fecit^a litteras sub contestatione
divina viro apostolico domino^b Germano Parisius civitatis episcopo, qui tunc cum rege 10
erat¹. Quas^c per Proculum² suum agentem secretius direxit cum exenio vel eologiis³.
At ubi eas relegit vir Deo plenus, lacrimans prosternit se pedibus regis ante sepul-
chrum beati^d Martini cum contestatione divina, sicut ei in^{d*} litteris fuerat intimatum^e,
ad Pictavis civitatem^f non accederet. Sic^g rex amaritudine plenus intellegens, hoc^h peti-
tionem esse beatae reginae, paenitentia ductus, malis consiliariisⁱ reputans seque in- 15
dignum iudicans, quod talem habere reginam diutius^k non meruisset, prosternit se et
ille ante limina sancti Martini pedibus apostolici viri Germani^l, rogat^m, ut sic pro ipso
veniam peteret beatae Radegundi, ut ei indulgeret, quod in eamⁿ per malos consiliarios
peccaverat. Unde ultio divina de praesenti in eos vindicavit: sicut^o Arrius⁴, qui contra
fidem catholicam certans, omnia^p intestina sua in secessu^q dimisit, ita et de^r istis 20
evenit, qui contra beatam reginam egerunt. Tunc rex timens Dei iudicium, quia eius
regina magis Dei voluntatem fecerat quam suam, dum cum eo commorata^s fuerat,
rogat^t eum^u celeriter illuc venire. Sic vir apostolicus dominus Germanus Pictavis
veniens, ingressus in^v monasterium, in oratorium^w dominae Mariae⁵ nomini^x dedica-
tum prosternit se^y ad sanctae reginae pedes, pro rege veniam poscens. Illa vero gau- 25
dens se de saeculi faucibus ereptam, benigne indulget et se ad Dei aptavit servitium.
Expedita iam sequi Christum, quocumque iret, quem semper dilexit, et^z animo devoto
ad eum percurrit. Talibus ergo rebus intenta, addito vigiliarum ordine, quasi carceris
se sui corporis fecit pernoctando custodem. Et cum esset aliis misericors, sibi iudex
effecta est, reliquis pia, in se abstinendo severa, omnibus larga, sibi restricta^a, ut 30
madedfecta^b ieiuniis non sufficeret, nisi et de suo corpore triumpharet.

8^a. His igitur studiis occupata per omnem modum, sicut est^b in libro primo
intimatum, meruit soli Deo prompte vacare. Quo tamen tempore fortioribus^c armis

Capp. 5—8. 1a. b. 2. 4a.

Cap. 5. a) ieiuniorum pinguitudine 1b. b) tr. c. 4a. 35

Cap. 6. a) enim *add.* (4a). b) Clotarius *add.* 4a. c) sic 1a. b; Turonus 2; Turones (4a).
d) quam 2.

Cap. 7. a) l. f. 4a. b) domn. *ferre* 4a. c) quasi 4a. d) sancti 4a. d*) om. 2. (4a).
e) ut *postea suppl.* 1a; om. 1b; ut ad 2; ut *pro* ad (4a). f) om. (4a). g) a Sic c. 8. *in-*
cipit 4a. h) *corr.* hanc 1a. i) *istud add.* (4a). k) om. 1b. l) om. 1a. b. m) rogans (4a). 40
n) ea 2. (4a). o) enim *add.* (4a). p) omnem intestinam suam 2. q) secessum deposuit 4a.
r) om. 4a. s) *comme| morata* f. 1b; *commoraretur* 2; *comm.* cum eo f. 4a. t) rogavit 1b.
u) r. beatum virum celeriter illuc ire 4a. v) om. (4a). w) oratorio domne — *dedicato* 2; ora-
torio — *dicato* 4a. x) om. 1b. y) *m. al. superser.* 1b. z) d., ad eum animo 4a. a) *restrueta*
1b, *corr.* b) *confecta, c corr.* con 2. 45

Cap. 8. a) 9 *et sic deinceps* 4a. b) in l. p. i. est 4a. c) fortibus 1b.

1) Cf. *Fort.*, V. S. Germani c. 23. 2) *Nectarii, filii Proculi cuiusdam, epitaphium Fortunatus, App. VIII, condidit.* 3) *Sunt quaevis munera; cf. Ducange ed. Favre III, p. 333.*
4) Cf. *Greg.*, II. Fr. II, 23. 5) *Basilicam S. Mariae, ubi corpusculum suum sepultum iri voluit, Radegundis ipsa aedificare coeperat; cf. epistolam eius, Greg., II. Fr. IX, 42; Longnon, 50 'Géographie de la Gaule' p. 564.* ed. u.

induta, sine cessatione orationibus, vigiliis, lectione^a propensa^b, peregrinis ipsa cibos ministravit ad mensam, ipsa suis manibus lavit et tersit^c infirmantum^d vestigia. Non famulae permisit sibi dare solatium^e, quod devota concursitabat^f implere servitium; se autem in tam ardua^g abstinentiae districtione conclusit^h, usquequo infirmitas permisit, ut mens intenta Deo terrenum iam necⁱ requireret cibum. Lectulum vero poenalem sibi construxit, postquam religionis induxit^k habitum; non aliquando illam^l mollis pluma fulcivit, neque linteaminis nitor instruxit, quae pro indumentis universis cinere et cilicio tenera^m membra domavit. De abstinentiaeⁿ rigore vel servitii^o anterior liber multa docuit. In tantum enim se^p propter Deum pauperem^q fecit, ut ceteris exemplum praerberet. Manicam, quam brachio indueret, non habebat, nisi de caliga sua sibi duas fecit manicas; sed ita se pauperem^r tractabat, ut hoc nec abbatissa^{s. 1} sentiret. Quis² enim eius patientiam, quis caritatem, quis fervorem spiritus, quis discretionem, quis benignitatem, quis zelum sanctum, quis iugem meditationem die noctuque in lege Domini poterit explicare? Qui^t cum a meditatione salmorum^u aut praedicatione cessare videretur, lectrix^v ante eam una^w monacharum^x legere non desistebat. In tantum de corde vel ore illius Dei laus non discedebat^y, ut, cum quadam vice vidisset postitiarium^{z. 3} monasterii transcurrentem nomine Eodegundem, ubi eam voluit appellare, pro eius nomine 'alleluia^a' clamavit. Hoc milies^b fecit, numquam^c de ore illius detractio, numquam mendacium, numquam maledictum contra qualemcumque personam^d processit; et non solum non detraxit cuiquam, sed nec detrahentem patienter audivit. Pro persequentibus se semper oravit et orare docuit^e. Congregationem, quam in nomine Domini plena^f Dei desiderio congregavit, in tantumque^g dilexit, ut etiam parentes vel regem coniugem se habuisse nec reminisceretur. Quod frequenter nobis dum praedicaret, dicebat: 'Vos elegi filias, vos, mea lumina, vos, mea vita, vos, mea requies totaque felicitas, vos, novella plantatio. Agite mecum in hoc saeculo, unde gaudeamus in futuro. Plena fide plenoque cordis affectu serviamus Domino; in timore^h, in simplicitateⁱ cordis quaeramus eum, ut cum fidutia ei dicere possimus: "Da, Domine, quod promisisti, quia fecimus quod iussisti".

V. Caes. I,
24.

9. Numquam inposuit facere^a, quod ipsa prius non fecisset^b. Undecumque servus Dei venisset, sollicite percontabatur^c, qualiter Domino serviret. Si quid^d novi ab eo agnovisset, quod ipsa non faceret^e, continuo cum omni alacritate sibi prius inposuit^f; post congregationem^g tam verbo docuit^h, quam exemplo ostendit. Cum ante eamⁱ vicibus psalmus cessasset, lectio numquam discessit, non die, non nocte, non^k dum vel paululum corpus suum refecit. Cum lectio legebatur, illa sollicitudine pia animarum

Capp. 8. 9. 1a. b. 2. 4a.

Ca p. 8. a) sic 1a. b. b) insudabat *add.* 4a. c) tergite 1a (*corr.*), b. d) infirmantium 1b. e) ad *add.* 4a. f) cursitabat (4a). g) arduam *corr.* ardua 2. h) reclusit (4a). i) non 4a. k) induit (4a). l) a. illum 1b; illum a. 4a. m) *om.* 1b. n) abstinentia *corr.* abstinentiae 1a. b; vero *add.* 4a. o) servitu *m. al. corr.* servitute 1b. p) p. D. se 1a. b. q) pauperam 2, *ut infra.* r) *om.* 4a. s) abbatisse *corr.* abbatissa 1a. b. t) sic 1a. b. 2; *corr.* Quæ 2. u) sic 1a (*corr.* psalm.): *item infra.* v) tamen *add.* 4a. w) *m. al. in litura scr.* 1b. x) monachorum 1b, *corr. m. al.* y) discebat 1b, *corr. m. al.* z) *om.* 1b. a) aliq 1b. b) malies 1b, *corr.* c) numquam — detractio *om.* 4a. d) ab eius ore *add.* 4a. e) docuit congregationem 1a. f) p. D. d. *om.* 4a. g) que *om.* 2. (4a). h) et *postea suppl.* 2. i) simplicitate: 1b.

Ca p. 9. a) alicui *add.* 4a. b) fecit 4a. c) *corr.* percuntabatur 2; perquirebat 4a. d) quid vero novi 4a. e) fecerat 1b. f) et *add.* (4a). g) congregationi 4a. h) *om.* 4a. i) si *add.* 2. 4a. k) non dum *om.* 4a.

1) Agnes scil. 2) Haec ex libro I. Vitae S. Caesarii (Mabillon, AA. SS. ord. S. Bened. Saec. I, p. 666) Baudonivia hausit, qua infra quoque usu est. 3) Quae posticio praeposita erat; cf. Ducange ed. Favre VI, p. 433.

nostrarum curam gerens, dicebat: 'Si non intellegitis quod legitur, quid est, quod non sollicite requiritis speculum animarum vestrarum^a?'. Quod etsi minus pro reverentia interrogare^b praesumebatur, illa pia sollicitudine maternoque affectu, quod lectio continebat, ad animae salutem praedicare non cessabat. Sicut^c apis diversa genera florum congregans^d, unde mella conficiat, sic illa ab his quos invitabat spiritales studebat^e 5 carpere flosculos, unde boni operis fructum tam sibi quam suis sequacibus exhiberet. Et^f dum nocte quasi vel unius horae spatium^g videretur somnum^h carpereⁱ, semper^k lectio legebatur. Quae legebat, in se^l somni marcorem sentiens^m, putabatⁿ, eam iam paululum requiescere. Ubi a lectione cessasset^o mens intenta ad Christum, tamquam si diceret: *Ego dormio, et cor meum vigilat*, aiebat^p: 'Quare taces? Lege, ne cesses'. 10 At ubi surgendi horam media^q faceret nox, quamquam antea totum implesset cursum, quae adhuc nec soporem senserat, iam parata^r, de stratu ad Domini servitium gaudens surgebat, ut cum fidutia diceret: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi, Domine*. Nam frequenter et dormire visa est et psalmum decantare in ipso sopore, 15 ita ut recte et veraciter diceret: *Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper*. Caritatis autem 15 eius ardorem, quo omnes homines dilexit, quis umquam poterit imitari? Resplendent in ea quaeque virtutes, modestia cum verecundia, sapientia cum simplicitate, severitas cum mansuetudine, doctrina cum humilitate, vita denique immaculata, vita inreprehensibilis, vita sibimet^s semper aequalis.

10. In tantum se extraneam de rebus propriis fecit, ut, si alicui de sororibus 20 merum dare^a voluisset, de suo sibi cellario tangere non praesumpsit. Quo cognito, venerabilis abbatissa dedit ei tonnellam¹ octo modiorum, quam beatae Felicitate^b cellariae^c ad expensam^d commendavit. De vindemia usque aliam omnibus diebus, ubicumque ei^e sancta^f iussit, dispensavit; numquam minuit, sed semper aequalis permansit. Ubi^g novum vinum advenit, quod cellarium inplevit, se tonnella^h satisfacisse 25 credidit; ante puntonesⁱ et tonnae defecerunt, quam haec quae beatae in omnibus fecit voluntatem. Dominus de quinque panibus et^{i*} geminis piscibus quinque pavit milia hominum; et sua ancilla^k, ubicumque indigere vidit, de hoc parvo toto anno refecit^l. Semper^m de pace sollicita, de salute patriae curiosa, quandoquidem interⁿ se regna movebantur, quia totos diligebat reges, pro omnium vita orabat et nos sine intermis- 30 sione pro eorum stabilitate orare docebat. Ubi^o eos inter se^p amaritudinem moveri^q audisset, tota tremebat, et quales litteras uni, tales alteri^r dirigebat, ut inter se non bella nec^s arma tractarent, sed pacem firmarent, et^t patria ne periret. Similiter et ad eorum proceres dirigebat, ut praecelsis regibus consilia salutifera ministrarent, ut, eis regnantibus, populi^u et patria salubrior redderetur. Congregationi suae assiduas vigili- 35 as imponebat et, ut sine intermissione pro eis orarent, cum lacrimis docebat. Se vero in quantum^v cruciatum affligebat, quis hoc verbis explere valeat? Et, intercedente ea,

Capp. 9. 10. 1a. b. 2. 4a.

Cap. 9. a) n̄arum 1b. b) interrogari 4a. c) enim add. 4a. d) congregat 4a. e) stupebat 2, corr. f) om. 2. (4a). g) spacio 4a. h) somno 2, corr. i) capere 1b. 4a. k) tamen 40 add. 4a. l) cum postea add. 2. m) sentien: pr. m. corr. sentiens 1b. n) putans 4a. o) sset in litura scr. 1b. p) agebat 4a, corr. q) sic 4a; mediam rell. r) in litura scr. 1b. s) sibi 1b.

Cap. 10. a) donare 4a. b) sic 1a. b (?) ; corr. Felicitati 1b. c) sic 1a. b. 2 (pr. m.); cellariae 2 (e corr.). (4a). d) expendam 1b, corr. e) corr. eam 2. f) ei eā i. m. al. corr. ei i. eā 1b. g) vero add. 4a. h) sic 1a. (4a); tunnella, infra tunnae 1b; tonella 2. i) pon- 45 tones 2. i*) geminisque 4a. k) sic 1b. 4a; suam ancillam 2. l) fecit 2. m) soll. semper de salute 4a. n) se inter 1a. b (m. al. corr.). o) Ubi vero inter se ad a. eos 4a. p) ad add. 1b. 4a. q) movere 2. r) d. a. 4a. s) non 2. t) sic 1a. b; ut 2; f. patriae, ne perirent 4a. u) populis 2. v) quanto cruciatu 2. (4a).

1) Vulgo 'tonne'. 2) Species dolii; cf. Ducange ed. Favre VI, p. 409.

pax regum^a, mitigatio belli, salus patriae aderat; eius obtentum intellegentes, benedictum nomen Domini conlaudabant^b. Quamlibet de pace regum cum Rege caeli victoriam obtineret, magis se Deo devota^c prompte^d abtabat et omnium servitio^e mancipabat, non curans, quale obsequium faceret, quae totis^f implere studebat^g servitium. Pedes omnium manibus propriis lavans, savano^h tergens et osculans, et, si permisum fuisset, ad similitudinem Mariae² fuis crinibus extergere non renitebatⁱ. Unde pro tam immensis beneficiis, quae sunt in ea divino munere conlata, Dominus virtutum largitor eam in miraculis clariorem reddidit in Frantia; ubi dum regnare videretur, sibi magis caeleste quam terrenum praeparavit regnum. Fecit^k sibi oratorium, quatenus vicibus, dum se a rege^l subduceret, semper ibi Dominum^m caeli invocaret, in quo beneficia Dei praestantur ad invocationem eiusⁿ nominis, cuius assidua ibi fuit oratio.

11. Postquam se in monasterio reclausit^a, matrona Mammezo nomine dum iter ageret, in oculo^b suo gravis est sordicula³ ingressa. Ubi una^c vox, unus dolor, unus clamor die^d noctuque inerat ei, ut suam fidem Dominus declararet. Quamquam^e ibi in^f corpore iam non esset, ad invocationem quoque^g nominis sui benigna adfuit. Dominus^h posuit ei in sensu, ut ad suum oratorium pergeret et ad eius invocationem se salvari crederet. At ubi femina doloreⁱ plena, in^k manibus servulorum^l suorum sustentata, vix ad eius^m oratorium duciⁿ poterat, validissimum sustinens dolorem, se in pavementum^o proiecit et clamare coepit: 'Domina Radegundis, credo, te virtute Dei esse plenam, cuius voluntatem magis fecisti, quam hominum; domina bona, pietate plena, miserere mei, subveni infelice^p, ora pro me, ut mihi reddatur oculus, quia pro^q gravi crutiatur^r et dolore affligitur anima mea'. Sic illa, quae dolores omnium in se sola^s transtulit, dum in corpore fuit, usque dum^t cas^u mederi potuisset, benigne exaudivit ad invocationem nominis sui. Domino^v miserante, per eius interventum dolor effugit^w, salus advenit, oculum, quem iam se perdidisse credebat, sola^x dolorem sentiens, sanum recepit. Quae tot diebus nec cibum sumpserat nec lumen dici viderat, pedibus suis, nullo sustentante, incolomis ad domum suam reversa est, Domino usque in praesentem^y diem gratias agens.

12. Adiciatur et aliud ad laudem Christi miraculum, qui^a suos trepidare^b aliis facit. Vinoberga^c una ex^d eius fuit famulabus, qui^e ausu temerario in cathedra^f beatae reginae post eius discessum sedere praesumpsit. Quo facto, iudicio Dei percussa, sic ardebat, ut viderent omnes fumum de ea in altum procedere, et illa^g coram^h omni

Cap. 10—12. 1a. b. 2. 4a.

Cap. 10. a) regnū *m. al. corr.* regno 1b. b) conlaudarent 2; n. D. b. coll. plebes. Q. 4a. c) sic 1a. 4a; devotę 1b; devotam (2). d) prote 1b, *corr. m. al.* e) servitium 2, *corr.* f) viribus *add.* 4a. g) studebat implere *repetita, sed deleta* 1b. h) sic 1a. b. 4a. i) sic 2; renitebatur (1a. b); renuebat 4a. k) fecerat (4a). l) se regi (4a). m) celi Dominum 1b. 4a. n) n. eius 4a.

Cap. 11. a) sic 1a. b; *corr.* reclausit 1a. b) oculum suum 1b; suo *corr.* eius 1a; eius 4a. c) nox una 1b. d) i. ei diebus et noctibus 4a. e) Que quamvis 4a. f) *om.* (4a). g) i. tamen s. n. 4a. h) enim *add.* 4a. i) d. p. *om.* 4a. k) *om.* 2. (4a). l) servorum sust. 4a. m) sic 1a. b; cum 2; *om.* 4a. n) ducta, v. 4a. o) pavimento 4a. p) sic 1a. b; infelici *rell.* q) prae (4a). r) cruciatum et d. *corr.* cruciatu d. 2. s) *om.* 4a. t) usque quo 1b; dum *om.* 2; usque — potuisset *om.* 4a. u) eis *e corr.* 1a; et 1b; cas *corr.* eos 2. v) quippe *add.* 4a. w) fugit 4a. x) *corr. m. al.* solum 1b; *cr., soluto dolore, sanum* 4a. y) praesente diem *corr.* praesenti die 2.

Cap. 12. a) qui — facit *om.* 1a. b. b) trepidari ab aliis 4a. c) Vinobergia *Ind.* d) n. eius f. famula (4a). e) sic 1a. b. f) cathera 1b. g) illa se 2. h) procl. c. o. p. 1b.

1) *Cf. Lib. I, c. 17.* 2) *Cf. Ioann. 12, 3.* 3) *Parva sordes; cf. Marcell. Empir. 8, §. 6: Si oculum sordicula aliqua fuerit ingressa; Forcellini ed. de Vit V, p. 570.*

populo proclamaret^a, confitens se^b peccasse^c; propterea arderet, quia in beatae sede consererat. Tribus^d diebus et tribus noctibus unum^e incendium passa, vociferans clamabat: 'Domina Radegundis, peccavi, male egi, indulge^f, refrigera membra duro cruciatu exusta. Misericordia larga, bonis operibus gloriosa, quae omnibus misereris, miserere mei'. In tanta poena ipsam omnis populus videns, pro ea precabatur, tamquam si praesens esset, dicens, quia, ubicumque ex fide invocatur, adest^g: 'Domina bona^h, parce ei, ne tanto cruciatu infelix deficiat'. Sic beatissima ad preces omnium benigne indulgitⁱ, ignem ferventem conpescuit; sospes ad^k domum suam rediit. Et sic istius poena omnes fecit cautos ac devotos.

13.^a Suedas in villa dum esset¹, devoto ac fideli animo mens intenta ad^b Christum reliquias sanctorum omnium^c plena devotione habere cupiens, ea orante, advenit vir venerabilis Magnus presbiter cum reliquiis domni^d Andreae et aliorum quam plurimum. Quibus super altare positis, cum^e nocte devota vigilat^f super formulam^g 2 et se ad orationem prosternit, parvus^h sopor ei accessit, qualiter eiⁱ Dominus declararet votum suum impletum, dicens^k ad eam: 'Cognosce, benedicta^l: non istae solum reliquiae, 15 quas presbiter Magnus adtulit, hic sunt tantum^m, sed quantas in Adtegiaⁿ 3 villa congregasti, totae^o hic convenerunt'. Ubi^p oculos aperuit, vidit virum splendidissimum, qui hoc ei nuntiaverat, et gaudens Domino^q benedixit.

14. Postquam in monasterium est ingressa, quantam multitudinem sanctorum fidelissimis precibus congregavit, hoc oriens testatur, aquilo, auster vel occidens profitetur, 20 quia undique preciosas gemmas caeloque reconditas, et quas paradysus habet, ipsa devota tam muneribus quam precibus^a sibi habere^b obtinuit. Cum quibus incessabiliter iugi meditatione psalmos et hymnos se decantare credebat. Pervenit tandem ad eam de domno Mammete^c 4 martyre, quod Hierosolima^d sua sancta requiescerent^e membra. Haec audiens avida ac^f sitibunda potabat: velut ydrops, qui quantum fontem 25 trait^g, tantum sitis addita crescit, ista^h de rore Dei plus madefacta calet⁵. Transmisit virum venerabilem Reovalem⁶ presbiterum, qui tunc saecularis erat et adhuc superstesⁱ est corpore, ad patriarcham Hierosolimitanum^k, poscens de beati Mammetis pignore^l. Quod vir Dei benigne^m suscipiens, rogationes populo indixitⁿ, voluntatem Dei inquirens. Tertio die, missa caelebrata, beati martyris sepulchrum cum omni populo adiit, 30 alta voce, plena fide huiusmodi protestatur^o, dicens: 'Peto te, confessor et martyr Christi, si vera est ancilla Dei beata Radegundis, innotescat in^p gentibus potentia tua; permitte, ut de pignore tuo mens fidelis accipiat^q quod poscit'. Oratione completa, ubi

Capp. 12—14. 1a. b. 2. 4a.

Cap. 12. a) c. se procl. 4a. b) c. (cē delet.) p. se; pr. 1b. c) et add. 2. (4a). 35 d) ergo add. 4a. e) om. (4a). f) mihi add. 4a. g) est 4a. h) om. 1a. b. i) corr. indulgens 1a; indulgi m. al. corr. indulgens 1b. k) om. 4a.

Cap. 13. a) XIII.; ras. I 1b; numeri inde ab h. l. desunt 4a. b) i. Christo (4a). c) s. adunare cupiens, ea o. 4a. d) domini 2, corr. e) c. n. om. 1b. f) vigilaret 2. g) formulam 2. h) parvor 1b. i) bis scr. 1b. k) dixit 4a. l) b., quia non haec s. (4a). m) (tan deletum) tantum 1b. n) sic 1a. b; Atteia 2; Ateias 4a. o) omnes 4a. p) autem add. 4a. q) Dominum (4a). 40

Cap. 14. a) pre m. al. suppl. 1b. b) om. (4a). c) Mammeti 1a, corr. d) sic 1a; Hierosolima 1b. 2; corr. m. al. Hierosolimae 1b; corr. in Hierosolima 2; Hierosolimis 4a. e) quiescerent 4a. f) et (4a). g) sic 1a. b. h) vero add. 4a. i) superest c. 4a. k) mi m. al. suppl. 1b. l) corr. pignera 1a. m) s. benignissime 4a. n) induxit 1a, corr. o) protestatus 4a. 45 p) iun. cunctis p. t. et p. 4a. q) q. p. a. 4a.

1) *Cf. Liber I, c. 15.* 2) *De formula v. SS. Rer. Merov. I, p. 946.* 3) *Cf. Lib. I, c. 2. 4.* 4) *Non S. Mammes Caesariensis; cf. Tillemont, 'Mémoires p. s. à l'hist. ecclés.' 1732, IV, p. 150.* 5) *Nota fragmenta versuum. De hydrope locus similis est apud Hor., Carm. II, 2, 13.* 6) *Reovalis archiatri Pictaviensis, qui in urbe Constantinopolitana arti 50 medicae studuerat, meminit Greg., II. Fr. X, 15.*

omnis populus^a 'Amen' respondit^b, venit ad sanctum sepulchrum, semper beatæ fidem pronuncians, tangebatur membra, quale beatissimus ad petitionem dominæ Radegundis dare iuberet. Tetigit in manu dextera singulos digitos; ubi ad minorem venit digitum, se suavi tactu^c de propria manu tulit, ut beatæ reginæ desiderium^d satisfaceret et eius voluntatem impleret. Quem^e digitum vir apostolicus cum^f digno honore beatæ Radegundi direxit; de Hierusolima^g usque Pictavis in eius honore semper laus^h Dei personuit. Quid putas, quam ardenti animo, quam fideli devotione tantiⁱ pignoris præmium expectans, se abstinentiæ mancipavit? At ubi se beata regina hoc munus caeleste accepisse^k cum omni alacritate gauderet, tota ebdomada cum omni congregatione se in^l psallentium vigiliis et ieiuniis aptavit, Dominum benedicens, se tale munus accipere meruisse. Sic^m Deus suisⁿ fidelibus quæ postulant non abnegat. Frequenter et dulciter quasi in figura, ut nemo intellegere^o posset, dicebat: 'Cui animarum cura est, fortiter laudem ab omnibus^p debet timere^q'. Sed nihilominus, quantum illa hoc vitare volebat, tanto^r magis ac^s magis virtutum Largitor sibi in omnibus fidelem declarare^t studebat, ita ut, ubicumque infirmus, a quacumque detentus infirmitate, eam invocasset, salutem^u recipiebat.

15. Vir inluster Leo nomine ad consilium^a sinodi evocatus a viris apostolicis Leontio¹ et Eusebio episcopis, dum iter ageret, oculi eius gravi sunt caligine obducti, sanguinis nube cooperti; nisi se^b a famulis sustentatus pergeret, penitus viam^c nec videret. Qui ingressus monasterium beatæ, ubi filias suas ei devotus tradidit Domino servituras, introivit in oratorium domnæ^d Mariæ² nomini^e dedicatum. Post orationem datam prosternit se fide plenus supra sanctæ cilicium, viriliter eam invocans, et tamdiu superiacuit, quousque dolor discessit, caligo fugata est, coagulatus sanguis se, venis ministrantibus, perduxit, clarisque oculis, qui manibus sustentatus venerat, sanus rediit. De cilicio beatæ^f lumen recepit; lactus atque incolomis ad sinodum, ubi coeperat^g, ambulavit. Quod post, ipso referente, universa sinodus audivit, ac inde^h regrediens, nobis hoc ore proprio disseruit. Ipsa ei fecit^f devotio fundamentum basilicæ dominæⁱ Radegundis percutere, ubi et centum dedit solidos ad fabricam ipsam faciendum^k. Quanti infirmi ad eius^l invocationem sunt sani redditi, quis enumerare valeat? Quis ergo^m eam unquam vidit et terrenumⁿ hominem esse credidit? Per Deum^o cæli fiducialiter et veraciter dico, quia^p sic semper in^q oculis omnium resplendebat cum anima vultus eius, ut non inmerito extrinsecus appareret, quod intrinsecus gerebatur.

V. Caes. II,
27.

16. Post congregatas sanctorum reliquias, si fieri potuisset, ipsum Dominum de sede magestatis suæ^a visibiliter hic^b habitare expetisset. Quamquam eum carnalis oculus^c non intueretur, spiritalis mens^d intenta sedulis precibus contemplabatur. Sed

Capp. 14—16. 1a. b. 2. 4a.

Cap. 14. a) om. 1b. b) respondit, m. al. in marg. responderunt 1b. c) tractu 1b. d) desiderio (4a). e) bis scr. 1b. f) b. R. c. d. h. 4a. g) sic 1a; Hierosolima vell. h) salutem 1b. i) tangi 1a. b (corr. m. al.). k) extr. e m. al. in litura scr. 1b. l) se psallentio 4a. m) Sed 2. n) corr. suus 1a; f. s. 4a. o) intellegeret, dicebat 4a. p) sic 1a (pr. m.). q) timeri 2, corr. r) tantum 1b. s) ac m. cras. 1a. t) declarari 1b. u) s. plene reciperet 4a.

Cap. 15. a) sic 1a. b. 2; concilium (4a). b) corr. ut nisi 1a; se cras. 1b; et nisi (4a). c) n. v. (4a). d) dominæ sæpe 1b. 2. e) nomine 2. f) om. 1b. g) reperat corr. ceperat 1b. h) deinde 2. i) sic 1a; dōng 1b. k) faciendam 1b. (4a). l) i. e. 4a. m) quis u. eam 4a. n) terrenam 4a. o) dñm 1b. p) om. 1a. b. 2. q) r. in o. o. 4a.

Cap. 16. n) magestatisuæ corr. mai. 1a. b) hab. hic voluisset. Et q. 4a. c) om. 1b. d) sp. tamen s. p. eum c. 4a.

1) Leontius episcopus Burdegalsis erat; Eusebium Santonensem fuisse Mabillonius putavit.

2) Cf. supra p. 382, n. 5.

Ps. 83, 13. quia Dominus non privabit bonis^a eos qui ambulant in^b innocentiam^c, et qui cum ex^d toto corde et ex^e tota anima et ex tota mente quaesierit, sicut haec beata fecit, divina elementia se^f benignam exhibuit^g ei que in^h sensu posuit, in cuius pectore die noctuqueⁱ quiescebat, ut sicut beata Helena sapientia inbuta, timore Dei plena, bonis operibus gloriosa lignum salutare, ubi precium mundi^k pro^l nostra salute appensum 5 fuerat, ut^m nos de potestate diaboli eriperet, perquisivit, ita ut invento ambabus manibus plauderet et, in terra genu flexo, Dominum adoraret, ubi ipsamⁿ in mortuo suscitato dominicam crucem suprapositam agnovit^l, dicens: 'In veritate tu es Christus, filius Dei^o, qui in^p mundum venisti tuosque captivos, quos creasti, precioso sanguine redemisti'. Quod fecit illa in orientali patria, hoc fecit beata^q Radegundis in Gallia. 10 Et quia sine consilio, in^r mundo dum vixit, nihil facere voluit, transmisit litteras ad praecellentissimum domnum Sigibertum^s regem, cuius imperio patria ista regebatur, ut ei permetteret pro totius^t patriae salute et eius regni stabilitate lignum crucis Domni^u ab imperatore² expetere. Quod^v ille benignissime ad petitionem sanctae reginae ad- sensum praebuit. Illa^w devotione plena, desiderio accensa^x, ad imperatorem non 15 munera dirigit, quae se propter Deum pauperem^y fecit; sed, oratione obtinente, comitatu^z sanctorum, quos incessabiliter^a invocabat, missos suos direxit. Sed quod sua vota posebant obtinuit, ut beatum^b lignum crucis Domini ex^c auro et gemmis ornatum et multas sanctorum reliquias, quas Oriens retinebat, uno residens loco se habere gloriata est. Ad petitionem^d sanctae transmisit imperator legatarios cum euangeliis 20 ex^e auro et gemmis ornatis^f. At^g ubi lignum, ubi^h salus mundi pependeritⁱ, Pictavis civitatem cum congregatione sanctorum advenit, et pontifex³ loci cum omni populo devote^k hoc vellet^l excipere, inimicus humani generis per satellites suos egit, ut precium mundi repellerent nec^m in civitatemⁿ recipere vellent, qualiter beata Radegundis tribulationibus subiaceret, aliud pro alio adserentes Iudaico ordine, quod nostrum non 25 est disserere^o. Ipsi viderint^p; Dominus novit qui sunt eius. Sed illa, spiritu fervente^q, animo dimicante, iterum ad benignissimum regem dirigit, quia in civitatem^r salutem recipere noluerunt^s. Interim quod^t missi sui de domno^u rege reverterentur, in Turo- nico suo^v in monasterio virorum quod condidit, ut^w et ipsum salvaret, ibi^x cum psal-

Cap. 16. 1a. b. 2. 4a.

30

Cap. 16. a) bona his qui 2. b) *m. al. superscr. 1b.* c) *sic pr. m. 1a. 2; innocentia vell.* d) *om. 4a.* e) *ex — et om. 4a.* f) *se ei 4a.* g) *exibebit, ei in 4a.* h) *sensu inposuit 2.* i) *nutuque corr. notuque 1b.* k) *miandi, m. al. superscr. miscrandi 1b.* l) *p. n. s. om. 4a.* m) *fuerat, perquisivit, ita ut 4a.* n) *ipsa 2. 4a.* o) *m. al. superscr. 1b.* p) *hunc add. (4a).* q) *f. ista in G. 4a.* r) *dum v. in m. 4a.* s) *Sigipertum 1b.* t) *pro eius p. et r. eius 4a. 35* u) *sic 1a. b; corr. domini 1a; m. al. in marg. corr. dominicae 1b.* v) *Quid 2, corr.; Ille vero b. petitioni 4a.* w) *igitur add. 4a.* x) *accensa: 1b; accenso 2.* y) *pauperam 2.* z) *comitatum 1a; eum comitatu (4a).* a) *incessanter 4a.* b) *l. b. 1b.* c) *om. (4a).* d) *etenim add. 4a.* e) *om. (4a).* f) *ornatu? corr. ornatus 1b.* g) *Ac 1a (corr.). b.* h) *l., in quo s. 4a.* i) *pepen- deret 1a. b (corr. m. al.).* k) *devotae 2, corr.* l) *velit 2.* m) *:nec, ras. p 1b.* n) *civitate (4a). 40* o) *dissere 1b, corr. m. al.* p) *videi 1b, m. al. in marg. corr.* q) *et add. 4a.* r) *civitate 4a.* s) *noluissent 4a.* t) *in marg. corr. dum 1b; corr. quo 2; quousque (4a).* u) *om. 1b.* v) *(suo expunct.) mon. 4a.* w) *condidit, eum psallentium choro crucem commendavit, ut et i. s. Non 4a.* x) *ubi 1b.*

1) *Cf. Hist. trip. II, c. 18: Tunc ergo quae crux esset Domini, quae latronum, dubitare 45* coeperunt. Proinde Macarius civitatis praesul huiusmodi tractatu dubitationem solvit. Mulieri namque nobilitate clarae, longa aegritudine fatigatae unam illarum crucium eum oratione promptissima adhibens, virtutem Salvatoris agnovit. Mox enim ut mulierem crux attigit, passionem saevissimae aegritudinis effugavit ac feminae salutem restituit. 2) *Iustino scil.* 3) *Maroveus lignum noluit excipere; cf. historiam translationis S. Crucis apud Greg., II. Fr. IX, 40. 50*

lento sacerdotum crucem Domini vel pignora sanctorum commendavit. Non minorem iniuriam est passa sancta crux per invidiam, quam Dominus, qui per^a cursorem fidelem^b vocatus et revocatus ante praesides et^c iudices, omnem maliciam pacienter sustinuit, ut quod creaverat ne^d periret. In quanto se cruciatus posuit, in geiuniis^e, in vigiliis, in profusione lacrimarum^f, tota congregatio sua in^g luctu^h et fletu omnibus diebus, usquequo respexit Dominus humilitatem ancillae suae, qui dedit in corde regis, ut faceret iudicium et iustitiam in medio populi? Sicⁱ devotus rex per fidelem suum virum illustrem Iustinum comitem^l transmisit ad virum apostolicum domnum Eufroonium Turonicae civitatis episcopum, ut cum honore digno gloriosam^k crucem Domini vel sanctorum reliquias in monasterio dominae Radegundis introponeret^l, quod et factum est. Exultavit in gaudio^m beata cum omni cella sua seque hoc de caelis donum bonum et datum perfectum suae congregationi, quamⁿ ad Domini servitium cf. Iac. 1,17. congregavit, contulit, in spiritu sentiens, quod post eius transitum parum^o habere possent. Quamquam illa cum Rege caeli gloriaret^p, unde eis subvenire posset, hoc donum caeleste provitrix^q obtima^r, gubernatrix bona, ut oves non usquequaque relinqueret^s, precium mundi de pignore Christi, quam^t de longinqua^u regione expetiit, ad honorem loci et salvationem populi suo in monasterio dimisit. Ubi, virtute Dei cooperante, potentia caeli ministrante, caecorum oculi lumen recipiunt, aures surdae^v patefiunt, mutorum lingua ad suum redit offitium, claudi ambulant, daemones effugantur. Quid plura? Quisquis a quacumque infirmitate detentus ex fide venerit, per virtutem sanctae crucis sanus redit. Quis queat dicere, quantum et quale donum huic urbi beata contulit? Unde, quisquis^w ex fide vivit, eius nomini^x benedicit. Praecellentissimis enim dominis regibus et serenissimae dominae Bronichildi^y reginae, quos caro dilexit affectu, et sacrosanctis ecclesiis vel pontificibus eorum^z cum contestatione divina suum commendavit monasterium.

17. Post hoc donum caeleste acceptum transmisit beata missos suos, supradictum presbiterum cum aliis, ad imperatorem cum simplici vestimento gratias agere. In^a redeundo coepit mare fluctibus agi, ubi sunt multa pericula passi, procellas scilicet et tempestates, quales se numquam vidisse fatebantur. 40 diebus et 40^b noctibus in medio mari navis eorum periculo subiacebat. Iam de vita desperantes, mortem prae oculis habentes, inter se pacem facientes, quia iam^c eos mare absorbere cupiebat, se videntes in tanto periculo, voces ad caelum dabant, clamantes ac dicentes: 'Domina Radegundis, subveni servis tuis, dum tibi oboedivimus^d, submersi non pereamus; libera nos de mortis periculo, quia iam^e mare paratum est, ut nos^f vivos absorbeat. Ubicumque ex fide invocata fuisti, miserta es. Miserere^g nunc tuis et adiuva, ne pereant'. Ad has voces in medio mari advenit columba, quae ter navem eorum^h circueiens, tertia vice in nomine Trinitatis, quam beata semper corde dilexit, cum volaret, servus beatae reginae

Capp. 16. 17. 1a. b. 2. 4a.

Cap. 16. a) qui ante 4a. b) fidei 1b. c) om. 4a. d) non 1a. b. e) sic 1a. f) cum add. 4a. g) in — diebus om. 4a. h) fluctu 1b. i) Nam (4a). k) gloriosa 1b, corr. m. al. l) intromitteret 4a. m) medio 1b. n) quam — congregavit om. 4a. o) parvum haberent posse 4a; possint 1b. p) sic pr. m. 1a. b. q) provisatrix 4a. r) et add. 4a. s) reliqueret 1b, corr. m. al. t) quod (4a). u) gin pr. m. suppl. 1b. v) surdorum 1b. w) ex f. q. 1b. x) nomen 4a. y) corr. Bruichildi 1a; Pronichildi 1b; Bronichilde corr. Brunichilde 2; Brunichilde 4a. z) eorum (4a).

Cap. 17. a) a. Interdum cepit 4a. b) :XL, ras. X 1b. c) c. i. m. absorbebat. Videntes itaque se in 4a. d) oboedimus 1a; obœdinus 1b. e) m. i. 1a. b. f) ut absorbeat nos, om. vivos 4a. g) sic 1a. b; (m. om.) n. adiuva tuos, ne p. 2; miseris nunc adiuva tuos, ne p. 4a. h) om. 4a.

1) *Eius meminit Greg., De virt. S. Martini I, 40.* 2) *Est quae providet, dispensat.*

nomine Banisaios^a extendit manum^b, de cauda eius tres tulit pennas, quas mari^c in-
tinguens, tempestas^d conpescuit, et ad invocationem nominis beatae Radegundis^e columba
quae^f apparuit eius famulos de mortis ianua vitae reddidit, et facta est tranquillitas
magna in medio mari. Illi vero alta voce clamantes, dicebant: 'Advenisti, bona domina,
pietate plena, tuos captivos^g eripere, ne fluctibus mergerentur'. Ad eius invocacionem^h
non tantum sui, sed omnes sunt liberati per virtutem ipsius dominaeⁱ Radegundis.
Ipsas pennas huc attulerunt et fabricatas^j ipsi qui de morte liberati^k sunt per loca
sancta devoti^l dederunt. Ubicumque^m invocata fuerit, benigneⁿ exaudit. Si febricitans
aut pustulam habens aut a^o quacumque tentus^o infirmitate pro interiecta^p longinquitate
terrae spatia^q ad eam venire non potuisset, candela in eius nomine accensa omnem^r
febrem depulit. Quantum suam congregationem dilexerit, quis effari valeat? Nec, si
centeno sonitu linguae plectrum moveat, hoc explere valet. Instituit, ut, dum refice-
rent, semper lectio legeretur, ut non solum fauces^s accipiant cibum, sed et aures
audiant^t Dei verbum. Quicquid aut^u aliis praecepit aut ipsa fecit, omnia propter
Deum semper inplevit. Quicquid aut proibuit fieri aut ipsa^v vitavit facere^t, omnia^u
in zelo Dei et nihil carnaliter aut egit aut sapuit. Et quia numquam ociosa ab^u opere
Dei esse voluit, insistebat itaque^g orationi, lectioni et^t elymosinis^v ac praedicationibus
incessanter omnibus^w diebus, ut nulla esset, quae se de ignorantia excusaret.

18.^a Tantum denique donum in se, largiente divina gratia, habuit, ut humilitatis
magistrum, qui de caeli^b solio ad terras descendit, imitando Dominum^c in^d spiritu seque-
retur, cocumque ierit^e. Postquam^f congregatio se recondebat iam ad pausationem, illa^g
ut^h pernoctans in orationeⁱ sua sancta dextera monasterium per signum crucis salva-
bat. Quadam vice dum beata illud signaret, aliqua^k de sororibus vidit supra murum^l
milia milium daemonum in specie caprarum adstare^m; ubi sanctaⁿ dexteram beatam^o
cum signo crucis elevavit, omnis illa multitudo daemonum^p fugata nusquam comparuit^q.²⁵

19. Simili modo dum^a ante suam cellam nocte adstaret, semper in^a corde et in
ore cursum decantans^b, — intra archana cordis sui secreta^a iugis laus Dei persona-
bat, — nocturna avis, quae ab^c hominibus est ingrata^l, vociferans in^d medio mona-
sterio in arbore se infestabat. Dicit ad^e eam una de adstantibus: 'Domina beata, si
iubes, in verbo tuo eicio avem'. Quae dicit^f ei: 'Si nocet, in nomine Domini vade^g,³⁰

Capp. 17—19. 1a. b. 2. 4a.

Cap. 17. a) Banisaius 4a. b) et add. 2 (sec. m.). 4a. c) ma corr. mare 2; mare 4a. d) corr. tempestatem 2; sic 4a. e) om. 4a; in specie add. 2. f) om. 1b. g) om. 4a. h) d. R. om. 4a. i) et munera ipsi 4a. k) s. l. 2; salvati sunt 4a. l) devote 4a. m) antem add. 4a. n) benigna 1a. b. o) detentus 4a. p) interiecto — spatio 2. q) foris acciperent 4a. r) audient 35 1a. b, corr.; v. D. audirent 4a. s) f. i. v. 4a. t) om. 1b. u) aut 1b, corr. pr. m. v) sic pr. m. 1a; elemosinis 1a (e corr.). b; helemosinis 2. 4a. w) omnibusque 2.

Cap. 18. a) 17. 1b, et sic deinceps. b) de celo ad 4a. c) Deum 1a. b. d) (in om.) spiritum 1b. e) corr. iret 1a, sic 2. (4a). f) Post totam congregationem 2. 4a. g) ita 2. h) om. 1b; et 4a. i) orationem 2, corr. k) aliqua — vidit om. 1b. l) om. 1b. m) astare, 40 m. al. in marg. add. vidit 1b; sed add. 4a. n) scām 1b; ubi beatam dexteram cum 4a. o) beata e. cum s. c. 1b. p) om. 4a. q) cōparavit 1b, corr. m. al.

Cap. 19. a) om. 4a. b) nam add. 4a. c) om. 2. (4a). d) et 1a. b. e) D. ei una 4a. f) dixit 1b. 4a. g) D. signum er. faciens vade. Amb. 4a.

1) *Scil. bubo; cf. Verg. Aen. IV, 461: nox cum terras obscura teneret, Solaque cul- 45*
minibus ferali carmine bubo Saepe queri et longas in fletum ducere voces, et Ov. Met. V, 550:
Ignavus bubo, dirum mortalibus omen. Nocturnas has aves intra parietes apprehensas foribus
affigebant; cf. Apulei. Metam. III, c. 23: Quid quod istas nocturnas aves, cum penetraverint
larem quaequam, sollicite prehensas foribus videmus adfigi, ut quod infaustis volatibus familiae
minantur exitium, suis luant cruciatibus.

nihilominus signum crucis super eam faciens^a. Ambulavit dixitque avi: 'In nomine domini nostri Iesu Christi iubet te^b domina Radegundis, si non ex Dei^c parte venisti, ut ab hoc loco discedas, ut^d penitus hic cantare non praesumas'. Tamquam si ex ore Dei prolatum audisset verbum, dedit volatum et nusquam comparuit^e. Merito ei aves et bestiae oboediunt, quia illa numquam^f praeteriit Domini oboedire praecepto. Et si pro infirmitate aliquotiens requiescere voluisset, spiritu vigilante, diceret, tamquam admonens, qui salmum dicebat: 'Age, die,' nulli dubium est, quod aut spiritaliter cum sanetis psallebat, aut certe^g nec sopor eam superabat. Mens intenta ad Christum frequenter etiam in sopore posita, de futuro iudicio et de aeterno praemio praedicans, expergefata nobis^h dicebat: 'Colligite, colligite triticumⁱ dominicum, quia vere^j dico vobis, non diu erit, ut colligatis. Videte quod dico: colligite, quia quaesiturae estis istud^k tempus; vere, vere quaesiturae estis^l dies^m istos et valde desideraturae'. Quod etsi ib. 25. tunc hocⁿ ignavia nostra tepide^o accipiebat, iam tamen nunc venisse probamus quod dixit. Illud^p profeticum in nobis impletum est: *Mittam vobis famem in terra; famem, inquit, non^q panis et aquae, sed audiendi verbum Dei.* Licet praedicationes quas instituit recitentur, tamen cessavit illa incessabilis vox, desiderabilis admonitio, dulcis affectus. Nam qualem^r vultum, ib. 27. Deus, plasmator bone, qualem faciem, qualem personam habuit, quis^s potest unquam exponere? Sed et^t hoc reminisci supplitium est. Nos vero humiles desideramus^u in ea doctrinam^v, formam, vultum, personam, scientiam, pietatem, bonitatem, dulcedinem, quam specialem a Domino inter ceteros homines habuit.

20. Quam sancta fuit vita eius, tam purus et dulcis aspectus. Ante annum transitus sui, vidit in visu locum sibi paratum. Venit ad eam^a iuvenis praedives, pulcherri- mus, et quasi iuvenilem habens aetatem, qui suavi tactu^b blandoque conloquio dum cum ea loqueretur, illa de se zelans, blandiciam^c ipsam respuebat. Qui dixit ei: 'Quid me desiderio accensa cum tantis lacrimis rogas, gemens requiris, fuis precibus poseis, pro me^d tanto cruciatu affligis, qui semper tibi assisto? Tu^e, gemma preciosa, noveris, te in diademate capitis mei primam esse gemmam'. Nulli dubium est, quod ipse eam visitavit, cui se tota devotione tradidit vivens in corpore, et gloriam^f, qua^g fruitura erat, ei ostendit. Sed hoc^h visumⁱ secretius cum contestatione^k duobus satis^l fidelibus² disseruit, ut se superstiti nulli narrarent. Et quia multa sunt adhuc satis et ib. 28. magna^m, quae propter prolixitatemⁿ praeterimus, ne prolixitas nostra^o audientibus potius fastidium^p generet, quam nitorem sermonis^q ostendat, quantum de amore, de^r nutri- ib. mentis, de caritate, de praedicatione, de omni omnino sancta eius conversatione reminisci-

Capp. 19. 20. 1a. b. 2. 4a.

Cap. 19. a) facies 1b, corr. m. al. b) i. d. mea R. 4a. c) p. D. 4a. d) et (4a). e) coparuit 1b. f) D. n. praeteriit preceptum. Et 4a. g) om. 1b. h) d. t. 4a. i) vero m. al. corr. verum 1b. k) i. t. v. v. pr. m. in litura scr. 1b. l) om. 1b. m) i. d. (4a). n) om. 4a. o) trepide 2; abusive V. Caes. p) enim add. 4a. q) non famem p. neque sitim aque ex. Vulg. suppl. 4a, om. autem V. Caes. r) sic 2. (4a); quali vultu Deus plasmavit eam, qualem 1a. b; qualem vultum, Deus bone, plasmator sanete, qualem V. Caes. s) qui 1a, corr. t) postea suppl. 1a; om. 1b. u) desiderabamus 2. v) doctrina 2.

Cap. 20. a) eum 1a. b) actu 1a. b (corr. m. al.). c) blandiciem, om. i. 4a. d) te h. l. add. 1b, post tanto add. 4a. e) Tu 1b, corr. f) gloria 1b, corr. m. al. g) quam 4a. h) hunc 2. (4a). i) visu 1b, corr. m. al. k) testatione 1b; duabus 2. l) d. prefatis 4a. m) multa 1b. n) pro m. al. suppl. 1b. o) om. 4a. p) studium, m. al. in marg. scr. fastidium 1b; f. g. p. 4a. q) sermo 4a. r) de amore nutrientis 1b.

1) Quae sequuntur Baudonivia ex libro II. Vitae S. Caesarii (Mabillon, AA. SS. ord. S. Bened. Saec. I, p. 675) ad verbum exscripsit. 2) Caesario quoque Iesus 'in visione se revelavit': sed uni tantum satis fideli personae sub sacramento, ut taceret, ita confessus est, qui coram Deo asserit factum fuisse; cf. V. Caesarii II, 28.

mur, cruciamur et dolentes oculis distensis requirimus tantam pietatem, sed nec^a invenimus quod perdidimus. O tam dura conditio, quae nobis infelicibus evenit! O piissima domina, obtinuisses cum caeli Domino, ut ante te oves quas congregaveras direxisses; tu pastorem bonum sequens, gregem Domino tradidisses!

21.^a Iam ad gloriosum eius venimus^b transitum, quem sine profusione lacrimarum dicere non possumus. Fluunt lacrimae de imis medullis, gemitusque^c prorumpunt, sed in^d nullo consolationis locum inveniunt, dum plangimus; si de eius fideli devotione minus dicimus, plus peccamus. Usque^e diem transitus sui numquam minuit cursum implere et quod coepit corde retinuit, quia non qui coeperit, sed *qui perseveraverit usque in finem, ipse^f salvus erit*. Ubi iam ad finem vitae venit sanctum eius corpusculum, longum trahens martyrium pro amore Domini, beatis^g omnibus congregatis, luctuosa^h circa eius thorum flentes et heulantes, pectora duris pugnibusⁱ et^k lapidibus ferientes, voces ad caelum dabant, clamantes ac dicentes: 'Domine, ne permittas nos tam grave damnum pati; lumen nostrum recipis^l, nos cur in tenebris relinquis^m?' Et quia illa, quicquid potissimum facere voluit, semper die natalis Dominiⁿ facere elegit; 15 nam gloriosus transitus eius sic contigit: Quarta feria mane primo Idus Augustasⁿ, quod fecit idem mensis dies 13², clausi sunt eius^o oculi, et obscurati sunt nostri.

587,
Aug. 13.

22.^a Vae nobis, quia peccavimus, adflictum est in dolore cor nostrum; flemus^b et plangimus, quod diutius una^c nos te habere non meruimus! Ipsum^d mane, quando^e nobis tantum malum contigit, ubi una vox^f, unus planctus et^g unus clamor caelos 20 penetrabat, lapidarii, qui in monte operabantur, in aere^h audierunt angelumⁱ loquentem; unus dixit^k ad alios: 'Quid facitis? Dimittite eam adhuc'. Quia hae voces ad Domini pervenerunt aures, angeli, qui eam ferebant, respondentes dixerunt^l: 'Iam factum est'. Quid^m faciemus? Illam recepit paradisos, ubi gloriaturⁿ cum Domino. Credimus, quod^o nos non de^p se separat, quae se^q ei placere voluit, cum quo^r regnat. Flenda 25 ergo nobis talis non erit^s, sed tremenda. Amisimus quidem in praesenti saeculo dominam et matrem, sed in regnum Christi praemisimus intercedentem. Admirabile quidem gaudium fecit in caelis, in terris vero intollerabilem luctum nobis reliquit.

23. Quando eius sancta anima de hoc saeculo migravit ad Christum, non erat ibi pontifex loci³. Ambulavit^a nuntius ad virum apostolicum domnum Gregorium^b Turo- 30 nicae civitatis episcopum, et^c advenit. Sed quantum praesens vidit oculis, antequam eam sepeliret, de eius virtutibus, in libro miraculorum³ quem composuit inseruit. Cum

Capp. 20—23. 1a. b. 2. 4a.

Cap. 20. a) non 4a.

Cap. 21. a) h. l. distinctione carent codd.; numerum ex indice adieci. b) tr. v. 4a. c) que 35 om. (4a). d) sed nullum 1a. b. e) in in marg. suppl. 1b; ad add. (4a). f) hic 1b cum Vulg. g) beati omnes congregati 2; (4a). h) luctuose (4a). i) pignis 2. k) et l. om. 4a. l) recipis 1a, corr. m) reliquis 1b, corr. m. al.; derelinquis 4a. n) corr. Augustas 1a; Aug¹³ die eiusdem mensis clausi 1b; Augusti 4a. o) o. e. 1a. b.

Cap. 22. a) 21. et sic deinceps codd.; emendavi ad indicem. b) flevimus 2. c) u. n. te 40 om. 4a. d) ipso, sed o m. al. in litura scr. 1b. e) ubi 2. (4a). f) ubi add. 4a. g) om. (4a). h) aera 2. i) Dei add. (4a). k) dicebat alio: Quid 4a. l) x m. al. suppl. 1b. m) quod 1a, corr. n) e. D. gl. 4a. o) q. n. om. 1b. p) a 4a. q) ei se 4a. r) que 1b, corr. m. al. s) est (4a).

Cap. 23. a) Perrexit 4a. b) Gregium 1b. c) ep., qui statim advenit 4a.

1) *Iesum 4. feria natum esse, in Chron. Pasch. (ed. Dindorf I, p. 381) traditur. 2) Cf. 45 Greg., II. Fr. IX, 2: Eo anno (a. 12. Childeberthi) beatissima Radegundis ab hoc mundo migravit. — — Obiit autem mense sexto, tertia decima die mensis, sepulta post triduum. 3) Maroveus episcopus Pictavicensis; cf. Greg. in Gl. Conf. c. 104, quo Baudonivia usa est.*

autem venit ad locum, ubi sanctum corpus iacebat, — quod^a ipse postea cum sacramento lacrimans^b dicebat, quod in specie hominis vultum^c angelicum viderat, facies illius velut rosa et^d lilium fulgebat, — ita tremefactus est ac metu concussus, tamquam si ante praesentiam beatae^e genetricis Domini adstaret^f devotus vir, Deo plenus. Expectabatur pontifex loci, ut eam cum^g digno sepelirent honore. Tota congregatio circa eius thorum stans psallebat; ubi^h psallentium vel paululum quiescebat, intollerabilis planctus aderat. Triduoⁱ expectatus est pontifex, quia vicus circueibat²; sed quia nonⁱ venit, supradictus vir apostolicus de caritate fidus^k, quia *perfecta caritas foras* 1. Ioh. 4, 18. *mittit timorem*^l, in basilica sanctae Mariae³ nomine^m condita, ubi sacra virginum corpora de monasterio suo conduntur, eam cum dignoⁿ sepelivit honore.

24. Dum^a sub muro cum psallentio^b sanctum eius corpus portaretur, quia instituerat, ut nulla vivens foras^c monasterio^d ianuam egrederetur⁴, tota congregatio supra murum lamentans, ita ut planctus eorum^e superaret ipsum psallentium, pro psalmo lacrimas^f, pro cantico mugitum et gemitum pro alleluia reddebant. Rogaverunt desursum, ut subtus turrem^g repausaretur feretrum, in^h quo beata portabatur, graviter sustentantes eius absentiamⁱ. Sed ut suam fidelem Dominus declararet in medio populi, ibi^k, dum pausaretur sanctum corpus, caecum inluminavit. Qui multis annis lucem diei non viderat, lumen^l recepit; qui ad manum^m tractus venerat, post feretrum, nullo sustentante, videns, tamquam si nullum habuisset laborem oculorum, ad sanctum sepulchrum abiit etⁿ usque hodie clare videt.

25. Ne^a praetermittatur et aliud miraculum. Ubi eam sepelivit supradictus episcopus, coopertorium non posuit^b, antequam pontifex loci veniret. Liberae, quae ante eam cereos portaverunt^c, totae in gyro sepulchri adstabant. Unaquaeque in suo cereo suum nomen dabat^b scriptum; totae^e uni e^d famulis cereos ipsos iuxta ordinationem tradebant. Fit contentio in populo; alii dicebant, cereos ipsos in eius sanctum sepulchrum mitti deberent^e, alii dicebant, non. Dum istud ageretur, de pueri^f brachio, qui totos tenebat, unus exilivit in altum^g super omnem populum et se in sancto^h sepulchro

Capp. 23 — 25. 1a. b. 2. 4a.

Cap. 23. a) ut 4a. b) om. 4a. c) a. v. 4a. d) vel 4a. e) pr. Dei. g. adstaret 4a. f) adstaret. Devotus *distinguunt codd.* g) eam condigne sepeliret. Tota 4a. h) vox *m. al. superscr.* 1b. i) om. 1a. b; vinit 1a, corr. k) corr. *lisus* 1a. l) Et *add.* 1b. m) nomini dicata, ubi 4a. n) cum digno *corr.* condigno 2.

Cap. 24. a) Cum 1b. 4a. b) psallentio 1b. c) foris 4a. d) sic 1a. b, in utroque *corr.* monasterii, sic 2. (4a). e) earum 2. f) lacrimis 1a, corr. g) terram *corr.* turrim 1a; terrę 1b; turrim 4a. h) in q. b. p. om. 4a. i) abstinentia 1b. k) ubi 1b. l) lumen — venerat om. 4a. m) manus (4a). n) et — videt om. 2.

Cap. 25. a) Non 4a. b) dabit 1b, *corr.* m. al. c) vel simul *add.* 1a. b (vel pr. m. *superscr.*): *glossema est.* d) e e *corr.* 1a; e 2. e) *corr.* debere^o 1b. 2; om. 4a. f) puero 1a, *corr.* g) alto 4a. h) om. 4a.

1) Cf. p. 392, n. 2. 2) eo quod illum causa visendarum parochiarum elongaverit Greg. in Gl. Conf. c. 104. 3) Cf. quae supra p. 382, n. 5, attali. 4) V. Regulam Caesarii c. 1 (Migne, Patrol. Lat. LXXVII, p. 1107): Si qua, relictis parentibus suis, saeculo renuntiare et sanctum ovile voluerit introire, ut spiritualium liquorum fauces, Deo adiuvante, possit evadere, usque ad mortem suam de monasterio non egrediatur nec de basilica, ubi ostium esse videtur. 5) Transcuntibus autem nobis sub muro, iterum caterva virginum per fenestras turrim et ipsa quoque muri propugnacula voces proferre ac lamentare desuper coepit, ita ut inter sonos fletuum atque conlaesiones palmarum nullus possit a lacrimis temperare Greg. l. l. 6) Cf. Greg. in Gl. Conf. c. 104: Tunc, facta oratione, discessimus, reservantes episcopo loci, ut ab eo, celebrata missa, tegeretur operculo.

ad pedes beatae posuit et, quod ahesitabantur^a, declaravit. Respicentes ad nomen, cuius esset cereus, inventum est Calvae nomen. Hoc videns episcopus vel omnis populus, admirantes virtutem beatae Radegundis^b, Domino benedixerunt. Quanta post eius transitum^c ibi sunt factae virtutes, quanti^d daemoniaci liberati, quanti febricitantes sunt^e redditi sanitati, quis enumerare valeat? 5

26. De Burgundia cum viro apostolico Leifasto¹ episcopo veniens eius abbas^a nomine Abbo, dum esset^b Pictavis in civitate, dentis incurrit validum dolorem. Die noctuque una vox, unus dolor inerat ei, mortem evenire^c sibi optans, ut tanto careret dolore. Qui, inspirante sibi divina misericordia, rogavit se duci ad sanctae basilicam. Ubi ingressus, cum fide se ante sanctum sepulchrum terrae proiecit, mortem praec^d 10 oculis habens, pallam corporalem desuper^e sancto tumulo mordicus^f adprehendit. Qui septem diebus nec cibum sumpserat nec somno refici poterat, in hoc morsu sopor accessit, dolor discessit, sanus ad hospitium rediit. Quod post, ipso referente, plures cognoverunt, ubi se fatebatur de mortis ianua per virtutem dominae Radegundis esse revocatum. 15

27. Et quia mos est festivitatem^a beati Hilarii^b reliquis monasteriis circumcirca proximis, quae sunt ibi, usque mediam noctem^c vigiliis celebrare, de media nocte unusquisque abbas cum suis fratribus ad suum revertitur monasterium cursum celebrare. Quamdiu in beati antistitis basilica vigilaverunt, tota nocte inergumini^d clamaverunt, inter quos mulieres duas graviter infestabat^e inimicus; praecipue una tantum 20 baecabatur, ut in eius fremitu tota tremere basilica. Postquam inde vir venerabilis Arnegisselus^f abbas basilicae beatae reginae² cum suis monachis exivit^g, ad suam vadens basilicam cursum implere, quam^h illa satis dilexerat, ipsas post se mulieres audierunt clamantes venireⁱ. Quae ingressae basilicam vociferantes^k, dominam Radegundem, ut eis parceret, supplicabant. Una ex illis^l, quae gravius tribulabatur, 25 inter quinos habens annos, ex quo eam spiritus nequam flagellabat, tunc, — matutina dicebatur, — sevens^m inimicus vas quod invaserat reliquit. Illa alia ad terciam ante ostiumⁿ ipsius basilicae est liberata, et ultra nequissimus hostis eis^o nocere non valuit. Quam^p larga est et dives misericordia Dei, quae suos vereri facit, et loca requirit^q ipse virtutum largitor ac^r dispensator, ubi per suos fideles suam ostendit^s potentiam! 30 Ad basilicam sancti viri sunt alii liberati, alii vero basilicae dominae^t Radegundis sunt directi, ut, sicut aequalis^u gratiae erant^v, ita aequalis et virtus ostenderetur.

28.^a Quis^b male habens, quamvis vita desperatus, si pallam subteriore custodiam eiusdem sacri sepulchri intinxit in calice aquae et dedit^c febricitanti poculum, non^d

Capp. 25 — 28. 1a. b. 2. 4a.

35

Cap. 25. a) sic 1a. b; corr. haesitabant 1a; h(a)esitabatur 2. 4a. b) Radegundes 1a, corr.; Radeg pr. m. corr. Radeg 1b; Radegundae 2. c) trans 4a. d) quantę 1b. e) febr. sanati, quis 4a.

Cap. 26. a) abba 2. b) P. esse civitatem corr. P. esset civitate 1a; P. esset, om. in civ. 1b. c) evenirę 1b. d) pro 1b. e) d. (super 4a) sanetum tumultum 2. 4a. f) morsu 1a. b.

Cap. 27. a) corr. in festivitate 2. b) Hylarii 4a. c) om. 1b. d) inargumini 1a. b; 40 corr. inergumini 1a; corr. inaergumini 1b. e) infastabat 1b. f) sic 1a; Arnegisselus 1b; Arnegisselus 2. 4a. g) exhibuit 2, corr. h) quem 4a. i) ve 1b. k) voci ferentes 1a, corr.; om. 4a. l) eis 4a. m) vivens 1a; s (= sed) vivens 1b. n) hostium, om. ipsius 4a. o) corr. ei 1a. p) qua corr. quia 1b. q) t m. al. in litura scr. 1b. r) l. a celis pensator 1b. s) ostendat 2. 4a. t) sic 1b. 4a. u) equali (s postea add.) gratia 1b; aequales gratia 2. v) bis scr. 1b. 45

Cap. 28. a) sic recte 1a; 27. 1b. b) m. al. corr. quisquis 1b. c) ei add. (4a). d) om. 1a; m. al. expunxit 1b.

1) Neque Leifastus, qui Siagrius Augustodunensi a. 600. successisse videtur, neque Abbo alibi nominantur; cf. Gall. Chr. IV, 346. 449. 2) S. Mariae.

statim, ut bibit, ante sanctum eius sepulchrum iacens, sopor accessit, morbus recessit? Christo largiente, omnibus diebus in nomine ipsius domini^a Iesu Christi ibi multae virtutes fiunt, unde^b recessit. Nos quoque etiam^c fidei devotione et sedulitate debita veneramur^d in terris, cuius^e anima confidimus, gaudemus et gloriamur quod praefulgeat in caelis, ipso^f praestante, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat^g in saecula saeculorum. Amen.^h

Cap. 28. 1a. b. 2. 4a.

Cap. 28. a) nostri add. 4a. b) ubi 1a. b. c) om. 4a. d) eam add. 4a. e) cuius — gaudemus om. 1a. b. f) ipse 1b, corr. m. al. g) reg 1b. h) Explicit vita sanctae Radegundis reginae add. 4a: Sequitur Greg. Tur., II. Fr. VI, 29, de obitu Disciolae 1a. b (XXVIII. In monasterio autem). 4a (Incipit de puella Distiola).

GESTA DAGOBERTI I. REGIS FRANCORUM.

Dagoberti regis Gesta saeculo demum nono monachus quidam monasterii S. Dionysii Parisiensis, quod rex vivus imprimis coluerat, descripsit. Historiam Francorum ex chronicis quae dicuntur Fredegarii, codice quodam 4. vel 5. classis usus, praecipue 5
hausit. Ex codice B 1a Libri historiae Francorum expeditionem Saxoniam (c. 14) et brachium S. Dionysii a Chlodoveo II. abscisum (c. 52) transcripsit. Ex Vita Arnulfi c. 16. scire potuit, episcopum illum Mettensem Dagoberti praeceptorem fuisse (c. 2); de Vita S. Amandi, quam Baudemundus composuit¹, miraculum, quod in baptismo Sigi-
berti contigit, deprompsit (c. 24). Denique 'vetustissimam chartam, quam, ut ferebatur, 10
beatus Audoenus episcopus scripserat', laudavit (c. 44). Haec quidem aetatem non tulit, sed historiolum persimilem multo ante Audoenum Gregorius Magnus, Dial. IV, 31 (SS. rer. Langob. p. 540) de Theodorico rege rettulit. Quae de uxoribus Chlotharii regis c. 2. et 16. monachus solus narravit, Valesius, Res Francicae III, p. 14. falsa esse probavit. Neque quisquam praeter anonymum testatur, uxorem Gomatrudem, 'eo quod 15
esset sterilis', a Dagoberto esse relictam (c. 22). Haec dubia sunt. At quod Dagobertum die 19. Ianuarii mortuum (c. 42) 'iuxta eorum (SS. Dionysii, Eleutherii, Rustici) tumulum in dextro latere' sepultum esse monachus S. Dionysii monasterii scripsit, procul dubio fidem optimam habet. Haec de iis Gestorum partibus, quae ad Francorum historiam pertinent; quae restant, ad historiam monasterii Dionysiani 20
spectant. Illic fontibus usus est c. 3. Passione SS. Dionysii, Rustici, Eleutherii (Fortunati Opp. II, p. 104) et Vita Genovefae (ed. Kohler p. 19), c. 20. Vita Eligii auctore Audoenno (ed. d'Achery, Spicileg. V, p. 185). Denique chartas regum Francorum adhibuit, quae in archivo ecclesiae Dionysianae (cf. c. 35. 39. 49) tunc temporis asservabantur. Has plerumque excerpsit; ubi textum fere integrum rettulit, 25
chartam in orationem immutavit, quam Dagobertum (c. 39. 42) et Chlodoveum (c. 51) reges habuisse voluit. Certe permultae quibus usus est chartae falsae erant; at quae supersunt spuriae haud dubito quin post Gesta Dagoberti fictae sint. Ex authenticis duae tantum haec tempora viderunt; altera iam lacunosa ex Gestis optime suppleri potest (cf. DD. I, p. 19). Denique monachus Dionysianus fabulas quasdam 30
de Dagoberto et Sadregisilo duce Aquitaniae narravit; hunc quidem ipse primus e tenebris eruit.

Scriptoris tempore in monasterio S. Martini Turonensi psallentium assiduum personavit (c. 35. 43. 51). Quod cum Alcuino auctore ibi institutum esse, veri simile sit, vix ante a. 800. Gesta composita esse dicas. Neque vero post a. 835. Hoc enim 35
anno Ludovicus Pius in litteris, quas ad Hilduinum S. Dionysii abbatem dedit (Migne, Patr. Lat. CIV, p. 1327), Dagoberti his verbis mentionem fecit: Dagobertus, qui eundem

1) Cf. AA. SS. Febr. I, p. 851.

pretiosissimum Christi martyrem (*Dionysium scil.*) veneratus non mediocriter fuerat, et in mortali est vita sublimatus et per eius adiutorium, sicut divina ac celebris ostensio perhibet, a poenis est liberatus inque vita perenni desiderabiliter constitutus. *Hanc autem 'celebrem ostensionem' e charta quam reppererat Audoeni vetustissima Gestorum scriptor primus litteris dedit. Ante Hilduinum abbatem, qui Dionysium Parisiensem et Areopagitam in unum coegit, hoc opusculum conscriptum esse, Cointius, Ann. eccl. II, p. 705, iam vidit. Circa a. 906. Regino Gestis Dagoberti primus usus est.*

Codices in duas classes divisi.

1a) *Codex Parisiensis*¹ nr. 5569, saec. X, fol. 65, formae quadratae, qui olim *S. Remigii Remensis* (liber Sancti Remigii, qui abstulerit anathema sit), postea *Baluzii* (nr. 776) erat, fol. 1'. epistolam continet, quam *Anastasius bibliothecarius* a. 876.² ad *Karolum* contra eos scripsit, qui *Dionysium Parisiensem* fuisse *Areopagitam* negabant (*Migne, Patr. Lat. CXXIX, p. 737*). *Hanc fol. 4. Passio S. Dionysii Areopagitae excipit. Fol. 20, indice capitum praemisso: Incipiunt capitula istius libelli, Gesta Dagoberti incipiunt, quae fol. 23. lemma ferunt: Gesta domni Dagoberti regis Francorum, et in his verbis desinunt: Explicunt Gesta domni Dagoberti regis feliciter. Margini glossemata a pluribus librariis adscripti sunt, qui etiam textum emendaverunt. Gesta fol. 62'—64'. sermo quidam S. Augustini subsequitur.*

Waitz beatae memoriae librum contulit.

1b) *Codex Londiniensis musei Britannici*³, 'Additional manuscripts' nr. 21109, membranaceus saec. XII, fol. 201, formae quadratae, olim monasterii *Steinveltensis* erat: Pertinet ad *Steynvelt* 1476. *Fol. 1—23. Gesta Dagoberti occupant, inscripta: Vita Dagoberti regis Francorum incipit. Clausula desideratur. Dagoberti Gesta fol. 24—39. Vita Karoli Magni auctore Einhardo excipit. Quod ad rationem scribendi pertinet, codex a libro 1a admodum discrepat. Librarius saepe e pro ac, ci pro ti scripsit; praepositiones consonanti sequenti plerumque assimilavit: affici, aggreditur, ammiratione, ammonitus, approbantes, appropinquabat, acquisitum, aspiciant, aspirare, collata, collatio, illatione, illibato, illicite, illuxit, optulerit. Rationem vero codicis 1a praeferendam esse, primo patet aspectu.*

Liber antequam in Britanniam transportatus est, Georgii Waitz b. m. cura in usum societatis nostrae collatus est; cf. 'Archiv' VII, p. 364.

Huic classi codex Petavianus (1a similis) a Chesnio adhibitus et Remensis⁴ (1b similis) a Bouqueto comparatus attribuendi sunt. Hunc cave cum altero Remensi 1a confundas. Uterque liber quo venerit, ignoro.

2a) *Codex Iencensis membranaceus nr. 65, saec. XIV, formae maximae, paginis bipartitis scriptus, post Ekkehardum Uraugiensem⁵ fol. 138—144'. Gesta continet: Incipiunt Gesta domini Dagoberti regis Francorum — Explicunt Gesta domini Dagoberti regis Francorum.*

Librum, quo editio Struviana innotuit, a. 1838. Waitz b. m. contulit.

2a') *Codex Havniensis bibliothecae regiae, collectionis recentioris, formae octavae, p. 19. continet: Vita Dagoberti regis Francorum e bibl. Iencensis codice membr. (= 2a); cf. 'Archiv' VII, p. 161. Erat olim Marquardi Gudii.*

2b) *Codex Dresdensis F. nr. 60. membranaceus, saec. XIV. in paginis bipartitis scriptus est.*

1) Cf. 'Archiv' XI, p. 269. 2) Desinit: Explicit mense Iunio, indictione nona, anno pontificatus viri beatissimi domini nostri Iohannis octavi papae quarto, imperio vero domini elementissimi Karoli semper augusti primo. 3) Cf. 'N. Archiv' IV, 363; SS. XIII, p. 726.

4) *Remensis cuiusdam codicis, qui Librum b. Fr. ut primum, Gesta Dagoberti ut alterum librum continebat, Ruinart, Gregorii Opp., Praef. §. 82, meminit; cf. supra p. 221, n. 2.* 5) Cf. 'Archiv' VII, p. 262; VIII, p. 696.

Hunc a. 1820. Ebert bibliothecarius contulit schedulasque societati nostrae transmisit.

3) Codex S. Audomari¹ nr. 342 bis, olim S. Bertini, saec. IX, membranaceus formae maximae, in monasterio S. Bertini ortus, priorem tantum Gestorum partem continet: Incipit particula de gestis Dagoberti incliti regis atque inventione sanctorum 5 martyrum Dionysii, Rustici et Eleutherii, quae celebratur 10. Kal. Mai. Quartus a Clodoveo, ad c. 19: centuplicata in aeterna retributione unicuique restitueret. *Gesta Revelatio Stephani excipit.*

Ex duobus quae Holder-Egger v. c. transcripsit capitibus intellegitur, textum cum summa licentia a librario redditum esse. 10

His accedit codex Parisiensis S. Germani² nr. 1085 (olim nr. 646), saec. XIII, fol. 64: Incipit vita Dagoberti regis. Quartus ab Clodoveo, qui primus — vitam cum regno finivit. Explicit vita Dagoberti (f. 68'). *Gesta Miraculum in die dedicationis sancte ecclesie beati Dionisii Ariopagite divinitus factum christianis omnibus celeberrimum (Inc.: In Galliis civitate) excipit.* 15

Librorum classes 1 et 2 ubi inter se differunt, raro 1a. b. peccant, ut c. 42. partis pro pastis (2a. b), saepius recentiores codices 2a. b depravati sunt: e. gr. c. 35. verba et Noviomum atque Pudridoctium vel Albinicum in his desiderantur. Quamquam 1b a librario minus accurato exaratus est, qui textum suo arbitrio immutavit, tamen hunc nonnullis locis lectionem bonam solum servasse, e fontibus intellegitur: c. 32. 20 regnum et nolent 1b cum Fredegario, regna et nolentque vell. libri; c. 42. consilium Egani peragratum 1b cum Fredegario, consilium tamen eius pergratum vell.; c. 51. praesentes 1b cum charta Chlodovei II, praesens vell. De cetero codicem 1a ut ducem fidissimum secutus sum. In hoc uno c. 13. intentio (ita Fred.; contentio vell.), c. 16. spacium largiorem (ita Fred.; sp. longius 1b, spatia longiora 2a. b) tradita erant. 25 Etiam orthographiam eam admisi, quam 1a praebuit, a quo raro recessi, ne textus nimis varius fieret. Codicum vero recentiorum discrepantiam orthographicam suppressendam esse duxi, excepta ea quae ad nomina propria spectat.

Gesta Dagoberti princeps

1) Duchesne, *Historiae Francorum scriptores coetanei*, Paris. 1636, tom. I, 30 p. 572—589, in lucem vocavit, codice Petaviano usus: Ex bibliotheca viri cl. Alexandri Petavii Senatoris Parisiensis. Is quidem 1a similis erat, sed c. 35. villas quas supra l. 17. dixi Chesnius cum libris 2 praetermisit. In Petaviano, qui indice capitum instructus erat, c. 35. Equitaniorum, c. 36. aedes pro sedes legebatur.

2) B. G. Struve in *Actis litterariis*, Ienae 1706, ex Codice manuscripto Bibliothecae Salanae, cum Observationibus historicis³ (= 2a) *Gesta* edidit. Hanc editionem in bibliothecis frustra quaesivi.

3) Bouquet, *Recueil des historiens des Gaules*, Paris. 1739, II, p. 577, editionem Chesnii ad verbum repetivit, cui discrepantiam lectionum codicum 2a ex Struvio et S. Remigii Remensis adiecit; cf. p. 577: Editionem Chesnianam sequimur, quam cum 40 codice Bibliothecae Salanae et cum alio codice ms. monasterii S. Remigii Remensis comparamus. Hic cum villas quas supra l. 17. dixi continuerit, priori classi adnumerandus est. Erat autem 1b similis: c. 16. muscipulam receperat Rem. cum 1b pro muscipulare ciperat (1a) et spatium longius Rem. cum 1b pro spacium largiorem (1a). 'Ob lacera folia' in verbis c. 42. non procul a Parisius desit. 45

4) Migne, *Patrologia Latina* XCVI, p. 1395, editionem Chesnianam repetivit.

Gesta Dagoberti in linguam Francogallicam transtulit Guizot, 'Collection des mémoires'. Paris. 1823, II, p. 266—316, sub titulo: 'Vie de Dagobert I'. Prooemium quod praemisit dignum est quod legatur.

1) Cf. 'N. Archiv' II, p. 319; SS. XV, p. 2. 424. 2) Cf. 'Archiv' XI, p. 298. 3) Cf. 50 Lelong II, nr. 16105.

De hoc libello fusius egi in disquisitione quam inscripsi 'Über die Gesta Dagoberti' ('Forschungen zur Deutschen Geschichte' XXVI, p. 163—191). Locorum nomina Jacobs, 'Revue des sociétés savantes, 2e série', tom. VII, interpretatus est. Conferas etiam quae Longnon, 'Revue critique' 1873. de his scripsit. Krusch.

INCIPIUNT^a CAPITULA ISTIUS LIBELLI.

1. De Clothario, patre Dagoberti.
2. De infantia Dagoberti.
3. De beato Dyonisio martyre et sociis eius et ecclesia, quam beata Genovefa super ipsos construxerat.
4. De cervo, qui, insequente Dagoberto, in aedem martyrum fecit confugium.
5. De morte matris Dagoberti.
6. De Sadregiselo duce, quomodo cum Dagobertus dehonestaverit.
7. Quomodo Sadregiselus dehonestatus Clothario se obtulit, et quomodo Dagobertus in aedem praedictam martyrum confugium fecit.
8. Quomodo Clotharius missos, qui eum inde abstraherent, miserit.
9. Quomodo Dagoberto in somnis martyres apparuerint.
10. Quomodo Clotharius per semet ipsum exinde abstrahere voluerit et minime potuerit.
11. Quomodo Clotharius filio culpam ignoverit et eundem locum venerabiliter honoraverit.
12. Quomodo Clotharius Dagobertum consortem regni fecerit.
13. Quomodo Dagobertus Gomatrudem in coniugium acceperit, et qualiter inter ipsum et patrem orta intentio fuerit.
14. Quomodo Dagobertus a patre in Austria directus, contra Bertoaldum pugnaverit, et qualiter Clotharius ei in auxilium veniens, ipsum Bertoaldum interfecerit.
15. De morte Clotharii regis, et qualiter ei Dagobertus in regnum successit.
16. De Hairberto, fratre Dagoberti, et qualiter ei Dagobertus partem regni concesserit.
17. Quomodo Dagobertus rex sanctorum martyrum Dyonisii sociorumque eius corpora requisierit atque ecclesiam ornaverit, et de absida, infra quam requiescunt, qualiter eam desuper ex argento cooperuerit.
18. Quomodo de teloneo ex Massilia centum solidos in luminaribus ipsius ecclesiae annuatim concesserit.
19. De gazofilatio, quod ante cornua altaris ipsius ecclesiae fieri iussit, et annuatim inibi centum solidos solvi praecepit.
20. De cruce aurea, quam idem rex inibi fieri iussit.
21. De ingressu ipsius in Burgundiam et timore procerum et gaudio pauperum eum morte Brunulfi.
22. Quomodo Gomatrudem reliquerit et Nanthildem in conjugium sumpserit.
23. Qualis idem rex Dagobertus fuerit.
24. Quomodo Ragnetrudem stratu suo adsciverit et filium ex ea genuerit, et qualiter legationem ad Eraclium imperatorem direxerit.
25. De morte Hairberti, et quomodo Dagobertus regnum et thesauros ipsius suae ditioni redegerit.
26. De morte Landegiseli, qui fuerit germanus Nanthildis reginae.

Index. 1a.

Index. a) index cum 1a tantum collatus est; in reliquis libris fortasse desideratur.

27. De initio scandali inter Dagobertum regem Francorum et Saumonem regem Selavorum.

28. De intentione Avarorum et Bulgarorum, et qualiter Dagobertus Bulgares, qui ad eum venerant, interfici iusserit.

29. De morte Sisebodi regis Hispaniae et de missorio aureo, quem Sisenandus 5 Dagoberto regi promiserat.

30. Quomodo Dagobertus contra Winidos cum exercitu perrexit, et qualiter Saxonibus tributum indulserit.

31. Quomodo Dagobertus Sigebertum, filium suum, in regnum Austriae sublimavit.

32. Quomodo Hludowicus eidem ex Nanthilde natus fuerit, et qualiter inter 10 ipsum et Sigebertum regnum suum diviserit.

33. Quomodo ecclesiae Christi martyrum Dyonisii ac sociorum eius quasdam areas infra extraque Parisius atque portam ipsius civitatis cum omnibus teloneis contulerit.

34. Quomodo annuale mercatum, quod fit post festivitatem martyrum, fratribus 15 inibi commorantibus concesserit.

35. De morte Sadregiseli, et quomodo rex omnes res ipsius, quae ad fiscum receptae fuerant, supradicte ecclesiae tradiderit.

36. De exercitu, quem in Wasconiam transmisit.

37. Quomodo de quibusdam villis ecclesiam supradictorum martyrum heredem 20 fecerit, et qualiter fratribus inibi consistentibus ex ducatu Cinnomannico centum vaccas annis singulis concesserit.

38. Quomodo ad Iudicaila missos suos in Britanniam transmiserit.

39. Quomodo omnia pene monasteria regni sui per suum testamentum ditaverit, per quod etiam Braunadun villam Sancto Dyonisio tradidit. 25

[40.^a Quomodo plumbum ipsi ex metallo censitum ad cooperiendam ecclesiam donaverit].

41. Quomodo Wascones cum suo duce eius se dicioni subdiderint.

42. De obitu Dagoberti regis, et quid in infirmitate ipsa positus fecerit.

43. De sepultura ipsius in ecclesia Sancti Dyonisii, et qualiter ibidem psallen- 30 tium ordinem adhuc vivens instituerit.

44. De legatione Ansaldi et revelatione cuiusdam servi Dei, qualiter animam regis Dagoberti sancti Dei liberaverint.

45. De Hludowico, filio ipsius, quomodo illi in regnum successerit.

46. De thesauris ipsius, quo ordine inter filios divisi sint. 35

47. De morte Pippini et Ega, qui fuerant consiliarii regis Dagoberti.

48. De Erchinoaldo et Flaucato, qui post Egam maiores domus fuerunt.

49. De testamento Nanthildis reginae et morte ipsius.

50. De Hludowico, qualiter praecepta, quae pater suus Sancto Dyonisio tradi- derat, renovaverit, et quomodo argentum supradictae absidae pauperibus largiri iusserit. 40

51. De eo quod praefatum locum idem rex Hludowicus a dominatione Parisiaci antistitis per privilegium et confirmationem sanctorum episcoporum liberaverit.

52. De eo quod os brachii sancti Dyonisii fregit et ob hoc prius sensum et postea vitam cum regno amisit.

Index. 1a.

Index. a) titulum om. 1a et Duchesne; habet Bouquet. Eum scriptoris minime esse, verbum probat douare pro concedere vel conferre.

GESTA DOMNI DAGOBERTI REGIS FRANCORUM^a.

1. Quartus ab^b Chlodoveo^c, qui primus regum^d Francorum ad cultum Dei, docente beato Remigio Remensi^e episcopo, conversus est, Chlotharius^f, filius Chilperici^g, regnum sortitus est. Qui elaborata a maioribus dignitate potitus, cum et plurima strenue gesserit, tum^h praecipue illud memorabile suae potentiae posteris reliquit iudiciumⁱ, quod, rebellantibus adversum se Saxonibus, ita eos armis perdomuit, ut omnes^k virilis sexus eiusdem terrae incolas, qui gladii, quod^l tum forte^m gerebat, longitudinem excessissent, peremerit, quippe ut iunioribus tumorisⁿ ausum recordatio illius vitalis seu mortiferi gladii amputaret. Tanta tum Francorum potentia, tanta regum animositas erat. Quomodo autem vel^o qualiter hoc peregerit, in subsequentibus¹ suo ordine plenius intimabitur. Fuit nempe idem rex Clotharius² patientiae deditus, litteris eruditus, timens Deum, ecclesiarum et sacerdotum magnus ditator², pauperibus elemosinam tribuens, benignum se omnibus et pietate plenum ostendens, belligerator insignis, venationibus ferarum nimium assidue utens.

L. H. Fr.
c. 41.

Fred. IV, 42.

2. Huic fuit filius nomine Dagobertus, quem ex Bertedrude^a regina susceperat³, qui patri succederet et industria dignus et viribus. Hic denique in annis^b puerilibus positus, traditus est^c a genitore venerabili ac sanctissimo Arnulfo⁴ Mettensium^d urbis episcopo, ut eum secundum suam sapientiam enutrit et eique tramitem christianae religionis ostenderet atque eius custos et baiulus esset. Cum autem adolescentiae aetatem, ut genti Francorum moris est, venationibus exerceret, agere^e cervum quadam die instituit. Qui facile repertus, oblatrantibus atque certatim insequentibus canum agminibus, ea pernicitate^f qua illud animal fertur silvas montesque et, si qua occurrere, flumina transcurrens, canum industriam effugere conabatur. Tandem ergo victus ad vicum qui Catulliacus⁵ dicitur se contulit. Hic ab urbe quae Lutecia^g sive Parisius vocatur quinque⁶ ferme^h milibus abest. Siquidem in ea urbe reges Francorum maxime sceptrum tractare consueverantⁱ.

L. H. Fr.
c. 41.
cf. Fred. IV,
46.

3. In eo sane vico temporibus^a Domiciani, qui secundus ab Nerone in christianos arma corripuit, primum memoratae urbis episcopum beatissimum Dyonisium cum^b eo Rusticum et Eleutherium, quorum alter presbiter, alter diaconus erat, pro Christi nomine in prospectu ipsius civitatis interemptos quaedam materfamilias vocabulo Catulla, a qua et vico deductum^c nomen dicunt, quia palam non audebat, clam sepulturae mandavit. Signavit tamen locum, ut rei geste iunioribus constaret notitia. Sic incomparabilis thesaurus diu latuit, nec preter famam locus ille

Pass. SS.
Dionysii,
Rustici,
Eleuth. c. 3.

Capp. 1—3. 1a. b. 2a. b. 3.

Cap. 1. a) sic 1a; Vita Dagoberti regis Francorum incipit 1b; Incipiunt gesta domini Dagoberti regis Francorum 2a; Incipit particula de gestis Dagoberti incliti regis atque inventione sanctorum martyrum Dyonisii, Rustici et Eleutherii quae celebratur 10. Kal. Mai. 3. b) a 1b. 3. c) Chlodoveo 1a; Hlod. 2a; Ludovius semper 2b; Clodoveo 3. d) regnum 2a. b. e) Remensium, conv. 3. f) Clotarius semper 1b; Hlotharius semper 2a. b. g) Hilperici 2a. b. h) cum 3. i) iudicium? 3. k) omnis 1b. l) quem 3. m) fore 1b. n) timoris 1b. o) sic 1b. 2a. b. 3; aut? 1a.

Cap. 2. a) Beretrude 1b, ut infra; Bertethrude 3. b) p. a. 1b. c) om. 1b. d) Metensium 3. e) agitare 2b. f) pernicitata 1b, corr. g) Lutecia 2a. h) fere 3. i) consueverat 3, corr.

Cap. 3. a) tempore 1b. b) que om. 1b. c) n. d. 1b, corr.

1) Cf. infra c. 14. 2) muneratur Fred. 3) Id Valesium, Res Franc. III, p. 15. negavit. 4) Cf. V. Arnulfi c. 16. 5) Locus e basilica S. Dionysii postea nomen traxit Saint-Denis; cf. Longnon, 'Géographie' p. 362. 6) in sexto ab urbe memorato lapide SS. Dionysius, Rusticus, Eleutherius terrae mandati sunt; cf. Passionem eorum, Fortunati Opp. II, p. 104.

quicquam habebat conspicuum. Et quamvis quaedam inibi ab anterioribus regibus propter assidua, quae ibidem agebantur miracula, conlata fuissent, tamen, quia locus ipse eo tempore sub potestate Parisiaci antistitis constitutus erat, et cui vellet clericorum eum iure beneficii tradebat, illeque, cui concedebatur, non honestatem loci, sed terrenum lucrum, quemadmodum in quibusdam locis hodieque cernitur, sibi inde in proprios usus accumulari^a videbatur^b: ob hoc, ut diximus, locus ille nimium neglebatur. Vilis quippe tantum aedicula, quam, ut ferebatur, beata Genovefa¹ super sanctos martyres devotè construxerat, tantorum martyrum corpora ambiebat, quoad^c, sicut in processu expediam, profuturum orbi eorum nomen enituit, et, procurante Deo, ad singularem excellentiam locus, qui^d tam magnis, tam certis, tam denique antiquis illustrabatur, quamvis^e occulte, patronis, provectus est.

4. Sed ut ad propositum redeam, cervus diu huc illucque per vicum oberrans, aedem beatorum martyrum ingreditur seque ibi componit. Instabant canes, et licet idem eis quod et cervo^a pateret ostium, et qui eos abigeret, nemo visibilium custodum adesset, adtamen sancti martyres suum domicilium non patiebantur inmundorum violari ingressu. Videres^b hinc cervum tutum repperisse perfugium, inde canes eius praesentiam latratibus^c indicare, seque ab introitu aedis divina virtute arceri. Dagobertus citato cursu supervenit, rem spectaculo dignam admiratur, stupet, amplectitur. Finitimos tum rumor iste vulgo sollicitat et cum maxime Dagobertum tum etiam eos ad amorem et venerationem sanctorum instigat. Et ut vere fatear, ut^d ex gestis postmodum claruit, nullus Dagoberto locus aut dulcior aut iocundior fuit.

5.^a Igitur anno 36.^b regni Clotharii Bertedruidis regina, mater^c Dagoberti, moritur, quam unico amore Clotharius^d dilexerat, et omnes duces² bonitatem eius probantes vehementer amaverant. Post cuius obitum Clotharius rex aliam accepit uxorem nomine Sichildem³, de qua habuit filium nomine Hairbertum.

6. Itaque Dagobertus sic probitate ut aetate in dies crescebat spemque futuri regis optimam subinde indiciis operum ingerebat. Et pater Clotharius quendam, ut putabat, spectate fidei Sadregiselum^a rebus sub se tractandis praefecerat, Aquitaniae ducatu specialiter ei commisso. Hic tanto dignitatis fastu elatus, regis filium Dagobertum partim collatae potestatis superbia, partim spe regni laborans, non aequo animo prosperius agere ferebat nec, quid moliretur, simulato saltem amore, obtegere diu valuit. Sed quia metu patris manifestus non poterat, occultum se ei inimicum crebro contemptu aperuit. Excusatio sane iuvenilis erat aetatis, ne rudis adhuc animus tumorem ex subiectione principum^b contraheret, ne dominationis inmaturo adeptam fastigia impubem ab exercitationis studio revocarent. Fit ad Dagobertum tam invidiosa relatio. Et quamvis sua ipse industria id^c iam deprehendisset, aliorum sententia in rem plenius inducitur. Verum, quia eum in ordinem redigere non sufficeret, duxit satius oportunitatem opperiri, qua et causam^d efficacius exploraret et in aemulum quod

Capp. 3—6. 1a. b. 2a. b.

Cap. 3. a) cumulari 1b. b) videbantur 1b, corr. c) corr. m. al. quo id 1a. d) om. 1b. 40 e) quam 1b.

Cap. 4. a) p. c. 1b. b) videntes 2a. b. c) latrantes 1b. d) sicut 2a. b.

Cap. 5. a) m. al. in marg. add.: Nōā reg(ina)rū Hlot(harii) Bertedr(udis) et Sichil(dis), matris H(airberti) 1a. b) sic cod. 3. 4c² Fred. pro 35. c) m. D. om. 1b. d) Chotarius 1b, ut infra; Lotharius 2a.

Cap. 6. a) sic 2a. b; Sadrigiselum 1a. b) principium 1a. c) invidiam d. 1b. 45 d) causa 2a.

1) Cf. Kohler, 'Le texte de la vie latine de Sainte-Geneviève', p. 19. 2) leudis Fred.

3) Sichildis reginae meminit Fred. IV, 53.

meruisset temptaret. Clotharius^a igitur quadam die venatum iit^b longiusque forte recessit. Contigit autem, et Dagobertum et memoratum ducem domi resedissee. Tum Dagobertus exoptabilem^c oblatam sibi nactus occasionem, ducem ad se evocat^d iubetque secum prandere. Ille nichil^e minus, quam quod futurum erat, cogitans, remissius habere et futuro, immo iam domino debitum honorem non exhibere terque porrecta sibi ab eo pocula dignus, in quem prioris contumaciae vindicta recideret, non sicut a domino, sed velut a socio infauste oblata^f praesumit. Deinde Dagobertus, ut patri infidelis, ut sibi aemulus utque sociis invisus foret, orsus^g est exponere, non oportere serviles quidem molestias^h diu differri, et ne in inensum tumorem tanti fastus procederent, suas iniurias non ulcisci. Flagellis ergo eumⁱ adfici imperat, post vero barbae racione, — ea enim^e tum praecipua erat iniuria, — deturpat. Sic ex improviso, qui secundarum rerum successu futurum se regem auspicabatur, quam longe ab illa dignitate abesset, admonitus intellexit.

7. Revertenti igitur Clothario his contumeliis dehonostatus Sadregiselus^a se offert et quid praeter ea quae^b palam erat passus, vel a quo fuerat, inlacrimans indicat. Rex itaque ducis sui motus iniuriis filioque multa furibunde interminans, accersiri eum ad^c se iubet. Quo praecognito, Dagobertus, quia patri resistere nec fas nec possibile erat, in eo se illi obniti posse, iuste credidit, si in aedem praefatam beatorum martyrum iram patris declinans concederet. Iniit itaque tutissimam fugam et, quo, se insequente, cervum viderat, ipse quoque, patre persequente, se confert, persuasum sibi hoc facto^d demonstrans, ut qui canes ab ingressu suae aedis removerant, se quoque a regis insectatione protegere possent. Nec spem eventus elusit.

8. Quippe Clotharius ut eum sanctorum tutelam expetisse audivit, adhuc in maiorem tollitur iram mittitque satellites, qui inde eum abductum^a sibi ocissime praesentarent. Maturabant illi quod fuerat iussum implere. Cumque ad sanctum locum tendentes, non plus uno miliario abessent, ultra aspirare viam tendentes, divino nutu prohibentur. Redeunt ad dominum, et quid^b passi fuerant, pandunt. Quorum fidei derogans, quippe qui suo imperio amorem filii praetulissent, deligit alios, qui quod hi neglexerant sagaciter implerent. Rursum illi similia patiuntur, et regressi, eandem rem iterato ingeminant. Sed nec sic animositas regis deferbuit, et quod per ministros nequiverat, per se implere contendit.

9. Interea dum haec aguntur, Dagobertum martyribus humili corde prostratum somnus repente corripit^a, eique prono ita coniacenti^b adstant tres viri et corporum liniamentis et vestium nitore conspicui. Cumque in eos stupefactus intenderet, unus eorum, qui socios praestare veneranda canicie et auctoritate videbatur, sic eum affatus est: 'Scias, o iuvenis, nos esse, quos pro Christo passos, fama asseverante, audisti, Dyonisium, Rusticum et Eletherium, et nostra hic corpora tegi. Sed quia famam^c nostram sepulturae, quam vides, et domus huius vilitas obscuravit, si memoriam nostri te ornatum ire promittis, hac te possumus quam pateris liberare angustia et in cunctis, auxiliante Deo, praestare suffragium. Et ne putes somnii te illusum fantasia, accipe signum veritate subnixum. Egesta humo, qua monumenta nostra teguntur, quemque quod sepulchrum contineat, litterae in singulis expresse docebunt'. Ilico expergefactus, nomina quae audierat describit, et ex martyrum alloquio ingenti exultatione tripudians, voto se, quod postea studiosissime reddidit, obligat.

Capp. 6—9. 1a. b. 2a. b.

Cap. 6. a) Chlotarius 1b. b) v. ut longius f. 1b. c) exoptatam 2b. d) vocat 2a. b.

e) om. 1b. f) oblatam presumit. Denique 1b. g) exorsus 1b. h) modestias 2a. i) om. 2a. b.

Cap. 7. a) Sandrigiselus h. l. 1a. b) om. 1b. c) i. ad se 1b. d) factum 1b.

Cap. 8. a) adductum 1b. b) quod 1b.

Cap. 9. a) corripuit, ei (om. que) 1b. b) iacenti 1b. c) fama nostrae 1b.

10. Post haec Clotharius filium, ut pretuli, a sanctorum memoria per se avellere cupiens, comitantibus plurimis, adpropinquabat. Sed quia non minus in reges quam in alios homines divina quod vult exercet potentia, qui inertes alios arguerat, fit ipse^a iners, ut manifeste intellexeret, quamvis ipse esset^b potens, potentioribus concedendum^c; quippe martyres fugitivum tuebantur et econtra hostes longe a suis penetralibus arcebant.

11. Victus ergo Clotharius et rei magnitudine stupefactus, ponit furorem filioque^a redit in patrem, ignoscit culpam, de securitate pollicetur. Ita demum abeundi copia concessa, aedi beatorum martyrum succedit eosque patronos humili prece asciscit, quorum expertus fuerat manifestum virtutis indicium. Utque^b, quam probata sibi¹⁰ eorum merita essent, agnovit, plurimum auri et argenti ad exornandas eorum memorias obtulit et ad exaltandam loci magnificentiam numerosa et optima praedia dedit.

Fred. IV, 47. 12. Anno vero tricesimo nono regni sui Clotharius rex Dagobertum, filium suum, consortem regni facit eumque super Austrasios regem statuit, retinens^a sibi, quod Ardenna^b et Vosagus versus Neustriam et Burgundiam excludebant^c. 15

ib. IV, 53. 13. Itaque anno quadragesimo secundo regni Clotharii Dagobertus cultu regio ex iussu patris honeste cum ducibus¹ Clippiaco procul Parisius venit ibique germanam Sichildis reginae nomine Gomatrudem in coniugium accepit. Transactis itaque nuptiis, die tertia inter Clotharium et filium eius Dagobertum gravis orta fuit intentio^a, petebatque^b Dagobertus, ut cuncta quae ad regnum Austrasiorum^c pertinebant suae dicioni reciperet. Sed Clotharius vehementer denegebat, eidem ex hoc nichil volens concedere. Electis igitur ab his duobus regibus duodecim Francis, ut eorum disceptatione haec finiretur intentio, — inter quos et domnus Arnulfus^d pontifex Mettensis^e cum reliquis episcopis eligitur, ut benignissime, sicut sua erat sanctitas, inter patrem et filium pro pacis loqueretur concordia, — tandem a pontificibus vel sapientissimis viris proceribus pater pacificatur cum filio. Reddensque ei solidatum²⁵ quod aspiciebat ad regnum Austrasiorum, hoc tantum exinde, quod citra Ligerim vel Provinciae partibus situm erat, suae dicioni retinuit.

L. H. Fr. c. 41. 14. Dagobertus^a itaque pulcherrimus iuvenis, efficax atque strenuus, in omnibus sollerter ingeniis probatissimus, cum Pippino duce in Austria^b regnaturus a patre dirigitur. Austrasii^c vero Franci superiores congregati in^d unum, Dagobertum super se regem³⁰ statuunt. In illis quoque diebus Saxones nimium rebelles cum Bertoldo^e duce commoverunt exercitus gentium plurimarum contra Dagobertum regem Austrasiorum. Dagobertus vero et ipse, collecto hoste plurimo, Renum^f transit, contra Saxones ad pugnam exire non dubitat^g. Illisque valde pugnantibus, Dagobertus super galea^h capitis sui percussus est, atque abscisa^d particula de capite eius cum capillis ad terram decidit. Adthyra^{i.2} autem³⁵ armiger eius a retro stans collegit eam. At ille lesum cernens exercitum suum, dixit ad ipsum iuvenem: 'Perge velociter festinus, deferens crines capitis mei, nuntia^k patri meo, quatinus veniens succurrat nobis, antequam cunctus^l corruat exercitus'. Qui statim

Capp. 10—14. 1a. b. 2a. b.

Cap. 10. a) om. 1b. b) p. e. 2b. c) cedendum 2a. b. 40

Cap. 11. a) que om. 1b. b) Ut quemquam 1b.

Cap. 12. a) retines 2a. b) Ardennam 1b. c) excludebat 2a. b.

Cap. 13. a) contentio 1b. 2a. b. b) que om. 1a. c) Austrasiorum 1b, ut infra. d) Arnulfus 2a. b. e) Metensis 1b. 2a. b; item infra.

Cap. 14. a) rex add. 2a. b. b) sic scripsi ex indice; hostea 1a; hoste 1b et Duchesne; 45
Auster L. H. Fr. c) Austrasi 1a. d) om. 1b. e) Berthoaldo h. l. 1b. f) Hrenum semper 2a.
g) dubitans 2a. b. h) galeam 1b. 2a. b. i) Attira 1b. 2a. b. k) nunc ad p. L. H. Fr. l) corr. cunctus 1a.

1) leudibus Fred. 2) Nomen armigeri scriptor ex verbis ad terram formasse videtur.

cursum arripiciens, Renum transiit atque in Ardennam silvam, eo quod rex Clotharius eo tempore inibi moraretur, Longolarium^{a.1} usque pervenit. Cumque nuntiasset ea quae contigerant et deferens regi abscisam particulam² de capite filii sui adpraesentasset, rex nimio dolore commotus, cum strepitu tubarum^b et exercitu Francorum ilico de nocte consurgens, velociter Renum transiit atque in auxilium filii sui celerrime pervenit. Cumque simul coniuncti in unum hilari corde manibus iucundissime plauderentur^c, supra Wisera fluvium tendentes, fixere tentoria. Bertoldus vero dux Saxonum ex^d alia parte ripae fluminis stans, paratus, ut^e ad pugnam procederet, audiens tumultum Francorum, interrogabat, quid hoc esset. At illi responderunt, dicentes: 'Domnus Clotharius rex advenit, et ob hoc laetantur Franci'. Quibus respondit cum cachinno, dicens: 'Formidantes vos nimium, mentimini delerantes. Clotharium enim, quem vobiscum habere dicitis, nos mortuum esse auditum habemus'. Rex autem super ripam fluminis stans, galea induto capite, crinesque cum canitiae^f variata obvolutos habens et haec audiens, galeam celerrime a suo capite deposuit. Cumque nudatum a galea apparuisset caput regis, agnovit cum Bertoldus regem esse, et irridens, ait: 'Tu hic eras, bale^g iumentum?' Rex vero haec audiens, valde indignatus et hoc convitium graviter ferens, Wisera fluvium impatienter ingressus, cum equo velocissimo transnavit^h atque, ferus ut erat corde, Bertoldum persequabatur, Francorumque exercitus sequentes regem, natando vix fluvium cum Dagoberto transiebant per gurgites immensos. Rex itaque Clotharius persecutus Bertoaldum, certabaturⁱ valde cum eo. Dixitque ei Bertoaldus: 'O rex, recede a me, ne forte interficiam te. Qui si prevalueris adversum me, ita omnes homines dicent, quod servum tuum Bertoldum gentilem interemeris. Si autem ego interficero^k te, tunc rumor magnus in cunctis gentibus audietur, quod fortissimus rex Francorum a servo sit interfectus'. Rex vero nequaquam acquievit dictis eius, sed fremens ira, magis magisque insurgens super^l eum. Equites itaque a longe sequentes regem, clamabant, dicentes: 'Confortare contra adversarium tuum, domine rex!' Erantque manus regis valde graves; erat enim rex loriceatus, et aqua sinum eius, dum transnataret^m fluvium, replens, indumenta omnia nimium adgravaveratⁿ. Sed diu multumque decertantes, tandem insurgens rex super Bertoaldum, interfecit eum. Tollensque caput eius in conto, reversus est ad Francos. Illique lugentes, — nesciebant enim, quid regi contigisset, — viso eo, gavisissimi sunt gaudio magno. Rex vero totam terram Saxonum devastans et omnem populum interficiens, non ibidem maiorem hominem viventem reliquit, quam longitudo gladii sui, quod spatam vocant, habere videbatur. Hoc itaque signum in regionem illam statuit, scilicet ut posteri discerent, quanta Saxonum perfidia extiterit, et quanta Francorum polleret potentia, quantaque regum provocata praevaleret animositas³.

15. Anno igitur quadragesimo quinto^a regni sui Clotharius magnus^b rex moritur et suburbano^c Parisius in ecclesia^d sancti Vincentii sepelitur. Dagobertus ergo audiens genitorem suum defunctum, universis principibus⁴, quibus imperabat in Austria, iubet exercitum promovere missosque in Burgundiam et Neustriam dirigit, ut regni ei^e regnum indubitanter deberent statuere. Cumque Remis pervenisset, suggestio^f peraccedens,

Capp. 14. 15. 1a. b. 2a. b.

Cap. 14. a) Longolarium 1b. b) turbarum 2a. b cum codd. nonnullis L. II. Fr. c) sic L. II. Fr.; plauderentur 1a; plauderent vell. (?). d) ax? 1b, corr. e) p. ad p. procedere 1b. f) sic 1a. g) babe 1b. h) transnavit 1b. i) sic 1a cum L. II. Fr.; certabat vell. k) sic 2a. l) in 1b. m) transiret 1a. n) (ag superscr.) graverat 1b.

Cap. 15. a) sic codd. 3. 4. 5 Fred. pro 46. b) r. mor. magnus 2a; r. magnus 2b. c) in suburbio 1b; in suburbano 2a. b. d) ecclesiam 1a. e) eius 1b. f) suggestiones codd. 3. 4 Fred. pro Soissionas.

1) Longolarii unus codex B 1a Libri II. Fr. meminuit. 2) abscisam crine L. II. Fr.
3) Cf. supra c. 1. 4) leudibus Fred.

Fred. IV, 56. omnes pontifices et leudi^a de regno Burgundiae inibi se^b tradidisse noscuntur; sed et^c Neustrasii^d pontifices et proceres plurimaeque pars regni Dagobertum visi sunt expetisse.

16. Hairbertus autem, frater eius, nitebatur, si potuisset^a, regnum assumere; sed illius voluntas pro simplicitate parum^b sortitur effectum. Brunulfus^c quoque, qui frater^d fuerat Sichildis¹ reginae, volens nepotem suum Hairbertum stabilire in regnum, adversus^e 5 Dagobertum muscipulare ciperat^f: sed huius rei vicissitudinem postea probavit eventus. Cumque regnum Clotharii tam Neptricum^g quam Burgundia a Dagoberto fuisset occupatum, captis thesauris et suae dicioni redactis, tandem misericordia et pietate motus, consilio sapienti usus, citra Ligerim et litem, quod tenditur partibus Wasconie seu et montes Pirineos^h, pagos et civitates, quod fratri suo Hairberto ad transagendum et ad instar privato 10 habitu convivendum posset sufficere, placuit concessisse, pagum scilicet Tolosanum, Caturcinumⁱ, Agenensem, Petrocoricum et Sanctonicum, vel quod ab his versus Pirineos montes excluditur. Hoc tantum Hairberto, fratri suo, regendum concessit: quod et per^k pactionis vinculum firmavit, ut amplius Hairbertus nullo tempore adversus Dagobertum de regno patris repetere praesumeret. Hairbertus vero sedem Tolosanam eligens, regnabat 15 in^k partibus provintiae Aquitaniae. Qui post annos tres, cum regnare coepisset, totam Wasconiam cum exercitu superans, suae dicioni redegit et aliquantulum regni sui spacium largiorem^l fecit.

17. Dagobertus denique, Deo annuente, regnum paternum retinens, inter^a alia quae laudabiliter gessit memor voti^b iam dicti accessit ad supra memoratum locum, 20 et, sicut in somnis praemonitus fuerat, sanctorum martyrum Dyonisii, Rustici et Eleutherii corpora requirens, digesta eorum in sarcophagis nomina repperit, quae et in alium eiusdem vici locum summa cum^c veneratione decimo Kal. Maias transtulit, eorumque memorias^d auro puro et preciosissimis gemmis exornavit. Et quamvis ecclesiam, quam ipse a fundamine construxerat, intrinsecus miro decore fabricaverit, foris quoque desuper 25 absidam illam, infra quam veneranda martyrum corpora tumulaverat, ut plenius devoti animi expleret desiderium, ex argento purissimo mirifice cooperuit².

18. Nam et de proprio teloneo, quod ei annis singulis ex Massilia solvebatur, centum solidos³ in luminaribus eiusdem ecclesiae eo tenore concessit, ut oleum exinde actores regii, secundum quod ordo cataboli esset, quasi ad opus regis studiose emerent 30 et sic demum missis ipsius loci annuatim traderent. Praeceptumque exinde taliter firmare studuit, ut tam in ipsa Massilia quam Valentia, Fossas⁴ et Lugdunum^a, vel quocumque per reliqua loca transitus erat, omne teloneum de sex plaustris^b, quibus hoc

Capp. 15—18. 1a. b. 2a. b.

Cap. 15. a) ita 1b; duces *rell.*; leudis *Fred.* b) ei *add.* 1b. c) *om.* 1b. d) Neustrasii 1a, *corr.* 35

Cap. 16. a) ita 1b; posset *rell.* b) parvum 1b. c) Brodulfus *Fred.* d) fuerat fr. 1b. e) adversum 1b. f) ita 1a; muscipulam receperat 1b. g) Neusticum 1b. h) Pirineos 1b, *ut infra*; Pyreneos *semper* 2a. i) Caturnicum, Aganensem 2a. b. k) *om.* 1b. l) sic 1a *cum Fred.*; longius 1b; spatia (spacia 2a) longiora 2a. b.

Cap. 17. a) int 2a. b) i. v. d. 1b. c) *om.* 1b. d) memoriam 1b. 40

Cap. 18. a) Lugdunum 1b. b) palustris 2a.

1) Potius Berthetrudis quam Sichildis frater erat; cf. 'Forsch. z. D. Gesch.' XXVI, p. 167.
2) V. *infra* c. 50. 3) Cf. chartam Chlodovei III. a. 692. datam (DD. I, p. 54): Dum ante hus annus proavus noster Dagobertus condan rex solidus cento eximtis de Massilia civetati, sicut ad cellario fisci potuerant esse exactati, ad basileca peculiaris patroni nostri domni Dio- 45 nisii — — per sua precepcone concessissit, — — iuxta quod urdo cadaboli fuerit, eis omnemodis dare et adimplire faciatis. Idem Chilpericus II. confirmavit; cf. DD. I, p. 73. 4) Fozzles-Martigues; cf. Jacobs in 'Revue des sociétés savantes des dép. 2e série', tom. VII, Paris. 1862, p. 250.

videbatur deferri, usquequo^a ad ipsam basilicam peraccederent, omnimodis esset indultum.

19.^a Gazofilacium quoque ante cornu altaris eiusdem ecclesiae ex argento fieri iussit, ut, introducta ab offerentibus alimonia, per manum sacerdotis ipsa pauperibus erogaretur substantia, quatinus iuxta illud euangelicum huiuscemodi elemosina fieret Math. 6, 4. abscondita, et omnipotens Dominus, qui occulta omnia conspicit, centuplicata in aeterna retributione unicuique restitueret^b. In^c quo etiam centum solidos annua inlatione idem rex pro aeterna reconpensatione intromitti de Kalendis in Kalendas^d Septembris destinavit. Indeque tale praeceptum dedit¹, ut deinceps tam ipse quam filii sui, vel qui postmodum reges Francorum succederent, recurso anni circulo, praefinitum solidorum numerum ex erario publico inibi inferre tempore inlibato non omitterent; ipsi autem centum solidi non alibi nisi in omnibus distribuerentur pauperibus, nullusque hoc praesumeret abstrahere, sed, quamdiu regnum consisteret, a regibus succedentibus suo tempore in praedicto gazofilacio inferrentur, ut de ipsa collatione, et quod Dominus ab aliis hominibus ibidem voluisset adhuc^e augeri, pauperes et peregrini exinde valerent per inconvulsa tempora recreari.

20. Crucem etiam magnam, quae retro altare aureum poneretur^a, ex auro puro et pretiosissimis gemmis insigni opere ac minutissima^b artis subtilitate fabricari iussit, quam beatus Eligius², eo quod illo in tempore summus aurifex^c ipse in^d regno haberetur, cum et alia, quae ad ipsius basilicae ornatum pertinebant, strenue prepararet, eliganti subtilitatis ingenio, sanctitate opitulante, mirifice exornavit^e. Nempe moderiores aurifices asseverare solent, quod ad praesens vix aliquis sit relictus, qui quamvis peritissimus in aliis extet^f operibus, huiuscemodi tamen gemmarii^g et inclusoris subtilitate valeat per multa annorum curricula, eo quod de^h usu recesserit, ad liquidum experientiam consequi. Nam et per totam ecclesiam auro textas vestes, margaritarum varietatibus multipliciter exornatas in parietibus et columnis atque arcibus suspendi devotissime iussit, quatinus aliarum ecclesiarum ornamentis praecellere videretur, et omnimodis incomparabili nitore vernans, omni terrena pulcritudine compta atque inestimabili decore inradiata splendesceret. Utque divina laus perpetuo aⁱ Dei cultoribus ibidem ageretur, plurima et ingentia predia addidit.

21. Igitur cum iam anno 7. in maximam partem paterni regni, ut supra meminimus, Fred. IV, 58. regnaret, plurimorum comitatu vallatus, Burgundias^a ingreditur. Tantum autem timorem pontificibus et proceribus in regno Burgundiae consistentibus seu et ceteris ducibus³ adventus ipsius concusserat^b, ut cunctis esset admirandus. Pauperibus namque iustitiam querentibus gaudium vehementer irrogaverat^c. Cumque Lingonas civitatem venisset, tantam universis sibi³ subditis tam sublimibus quam pauperioribus iudicabat iustitiam, ut crederetur omnino fuisse Deo placabilis^d. Apud quem nullum intercedebat premium nec personarum acceptio, sed sola dominabatur iustitia, quam diligebat Altissimus. Deinde Divionna

Capp. 18—21. 1a. b. 2a. b.

Cap. 18. a) o m. al. superscr. 1a.

Cap. 19. a) distinctione caret 1b. b) desinit 3. c) ab In cap. incipit 2a. d) Kalendis 1b. 2a. e) ad hoc 2a.

Cap. 20. a) ponebatur 1b. b) sic 2a. b; munitissima (1a. b). c) artifex 1b. d) h. in r. 1b. e) corr. exornavit 1a. f) existet 2a. g) gemmariis et inclusoribus 1b. h) de n. om. 1b. i) ab inculoribus 2a. b.

Cap. 21. a) Burgundiam 1b. b) sic 1b; incusserat rell. (?). c) interrogaverat 1b. d) plucitus 2a.

1) *Praeceptum perit.* 2) *Cf. V. Eligii auct. Audoeno I, 32 (d'Achery, Spicileg. V, p. 185).* 3) *leudibus Fred.*

Fred. IV, 58. immoque Latona residens aliquantis diebus, tantam intentionem cum universi^a regni sui populo iustitia e iudicande posuerat, ut huius benignitatis desiderio plenus nec somnum caperet nec cibo saciaretur, intentissime cogitans, ut omnes cum iustitia recepta de conspectu suo remearent. Eodem autem die, quo ab Latona^b Caballonum^c deliberare properat^d, priusquam lucesceret, balneum ingreditur, ibique Brunulfum, avunculum Hairberti fratris sui, 5 propter infidelitatem¹ suam interfici iussit; qui ab Amalgario et Arneberto ducibus et Willibado patricio interfectus est.

ib. 22. Cumque^a Caballonum iustitiae amore quae coeperat^b perficienda ipsa intentione pergeret, post per Augustidunum^c Autisiodorum^d pergens, indeque per civitatem Senonas Parisius venit; ibique^e Gomatrudem^e reginam Romiliaco villa, eo quod esset sterilis, cum 10 consilio Francorum relinquens, Nanthildem quandam speciosissimi decoris puellam in matrimonium accipiens, reginam sublimavit. Usque ad illud tempus ab inicio quo regnare coeperat consilio primitus beati Arnulfi Mettensis urbis pontificis et Pippini maioris domus usus, tantae prosperitatis regale culmen in Austria regebat, ut a cunctis gentibus immensi honoris laudem haberet. Timorem vero tam fortem sua concusserat^f iudicialis² potentia, 15 ut iam devotione concurrerent eius se tradere dicioni, quatinus gentes etiam, quae circa limitem Avarorum^g et Selavorum consistunt, eum prompte expeterent, ut ille post tergum eorum iret feliciter, in^h tantum ut etⁱ Avari et Selavi ceterarumque gentium nationes^k manu publica ipsius dicioni se subiciendas fiducialiter sponderent. Post discesum vero beati Arnulfi adhuc consilio Pippini maioris domus et Chuniberti^l pontificis urbis 20 Coloniae utens et ab ipsis fortiter admonitus^m, prosperitatis et iustitiae amorem complexus, universarum sibi gentium subditarum, usque dum Parisii, ut supra memini, pervenissetⁿ urbem, adeo favoribus extollebatur, ut nullus de praecedentibus Francorum regibus illius laudibus fuisset precellentior. Veniensque ad veneranda sepulchra beatorum martyrum Dyonisii sociorumque eius, Dominum precabatur, ut ea quae coeperat, ipsis martyribus 25 intercedentibus, in eo vota perficeret. Ut autem eosdem martyres sibi plenius conciliaret, Stirpiniacum³ villam sitam^o in pago Wilcasino praesentaliter per firmitatis suae praeceptum eorum basilicae tradidit.

23. Erat siquidem ipse praecellentissimus princeps atque rex Dagobertus satis admodum cautus et ingenio astutus, circa benivolos^a et sibi fideles mansuetus, rebel- 30 lantibus vero seu perfidis nimium videbatur in regno terribilis. Qui optime regalia scepra gubernans et piis semet ipsum benignissimum exhibens, ut leo tamen fervidus

*) *m. al. in marg. add.*: absit hoc a fidelium cordibus laudandum. *His m. al. adiunxit*: Nota, contra omnem divinam auctoritatem eum, si (it?) a fecit, egisse sil^a agnumq. ne(c) non solum qui fecit, se(d) etiam qui scienter a(s)sensum praebuer(unt) vel con- 35 senserunt, opera(s) ratas esse in christianita(te). 1a.

Capp. 21—23. 1a. b. 2a. b.

Cap. 21. a) ita 1b cum Fred.; universo rell. b) Altona 1b. c) Caballonum 2a. d) ita 1a. b cum codd. 3. 4 Fred.; properabat 2a. b.

Cap. 22. a) ad add. 1b. b) pro add. 1a. b. c) Augustudunum 1b. 2a. b. d) sic 1a; 40 Autisiodorum 1b. 2a. e) Gomadrudem 1b. 2b. f) i. c. 1b; incusserat 2a. b. g) Avarorum semper 2a. h) in t. om. 1b cum Fred. i) sic 1a. b. k) usque add. Fred. l) Cuniberti 1b. m) tantae add. Fred. n) om. 1b. o) om. ? 1a.

Cap. 23. a) benivolos 1a.

Nota. a) ita 1a.*

1) *Cf. supra c. 16.* 2) utelitas, ut *Fred.* 3) *Cf. chartam spuriam a. 6. Dagoberti datam (DD. I, p. 140): villam cui nomen est Stirpiniacum sitam in pago Vulcasino, eam cum omni integritate vel merito ad basilicam domni Dionysii martyris — — impertire presentaliter plena devotione visi fuimus, iubentesque specialius ordinamus concessisse. Est Estrepagny (Eure); cf. Jacobs l. l. p. 61.*

rebellium colla deprimens, exterarum gentium feritatem, vallante fortitudine animi^a, sepiissime triumphabat. Ecclesiarum vero et sacerdotum atque pauperum seu peregrinorum ditator supra^b modum largissimus extiterat. Exercitiis^c viritim^d et venationibus assidue utens, in omni agilitate corporea strenuus atque incomparabilis erat. Nempe etsi aliqua more humano reprehensibilia circa religionem gravatus regni pondere ac iuvenilis inlectus^e aetatis mobilitate minus caute secus quam oportebat exegit, quia nemo in omnibus perfectus esse potest, credendum est tamen, quod tantarum erogatio elemosinarum atque sanctorum oratio, quorum memorias ornare et basilicas ditare ob redemptionem suae^f animae supra omnes anteriores reges incessanter studebat, apud misericordissimum Dominum, ut hoc ei clementer indulgeret, facillime impetrari posse.

24. Denique anno octavo regni sui, cum Austriam regio cultu circumiret^a mestusque esset^b nimium, eo quod filium, qui¹ post eum regnaret, minime habere posset, quandam puellam nomine Ragnetrudem stratu^c suo adscivit*, de qua eo anno, largiente Domino, habuit filium, multis precibus atque elemosinarum largitionibus acquisitum. Hairbertus itaque rex, frater eius, Aurelianis veniens, filium ipsius de sancto lavaero excepit. Namque¹ dum eundem puerum venerabilis vir Amandus Treiectensium^d urbis episcopus benediceret eumque caticuminum faceret, finitaque oratione, nemo ex^e exercitu** tantae multitudinis respondisset 'Amen', aperuit Dominus os pueri, qui non amplius quam 40 dies a nativitate habebat, atque audientibus cunctis, respondit 'Amen'. Statimque eum regenerans sanctus pontifex sacro baptismate, impositoque nomine Sigeberto, reges et utrumque^f exercitum magno Dominus replevit gaudio atque^g admiratione in huiusmodi signo. Igitur Ega^h quidam de primoribus cum ceteris Neustrasiis consilio Dagoberti erat assiduus. Eo anno legati Dagoberti regis, quos ad Eraclium imperatorem direxerat, his nominibus Servatus et Paternusⁱ, ad eum revertuntur, nuntiantes, pacem se cum Eraclio firmasse. Cum^k autem esset Eraclius^l imperator litteris nimium eruditus, peritissimus ad ultimum astrologus efficitur. Qui cognoscens in siderum signis, quod a circumcisis gentibus divino nutu eius imperium esset vastandum^m, ad Dagobertum regem Francorum dirigit, petens, ut omnes Iudaeos regni sui secundum fidem catholicam baptizari praeciperet. Rex² vero Dagobertus hac occasione nactus et Dei zelo ductus, cum consilio pontificum atque sapientiumⁿ virorum omnes Iudaeos, qui regenerationem sacri baptismatis suscipere noluerunt, protinus a finibus regni sui pellere iussit. Et rex quidem hoc summo peregit studio; sed Eraclio^o non³ de Iudaeis, sed de Agarrenis, id est Sarraenis, circumcisis gentibus fuerat demonstratum, quoniam ab ipsis eius imperium postmodum noscitur esse captum atque violenter vastatum.

Fred. IV, 59.
V. Amandi
IV, 16.
Fred. I. 1.

Fred. IV, 62.

V. Amandi
IV, 17.

Fred. IV, 62.

ib. IV, 65.

cf. Fred. IV,
66.

*) *in marg. add.*: Nota et hic qualem illius laudem, desuper alteram (que et in adulterio superaddit *m. al. add.*), vivente adhuc prima relicta, uxorem ductam e (*m. al. corr.* ducta de) scorto (etiam *m. al. add.*) subintroducta 1a.

***) *in marg. add.*: totum hoc pseudografum 1a.

Capp. 23. 24. 1a. b. 2a. b.

Cap. 23. a) anime 1a. b) s. m. om. 1b. c) Exertiis 1a; Exercitii 2b. d) virium 1b; viriliter 2a. b. e) electus 1b. f) anime sue 2a.

Cap. 24. a) circuiret 1b. b) n. e. 1b. c) strato 1b. d) Treiciensium 1b. e) om., sed de *m. al. add.* 1a. f) utrorumque 2a. b. g) g. maxime in admiratione huius signi 2a. b. h) om. 1b. i) Partenus 1b. k) a Cum c. 25. incipit 1a et Duch.; cap. incipit 1b. 2a: sed obstat index. l) Eraclius 2a, ut infra. m) devastandum 1b. n) sapientum 1b. o) Heraclio h. l. 1a.

1) Haec ex Vita Amandi, quae Baudemundo tribuitur, sumpta sunt; cf. AA. SS. Febr. I, p. 851. 2) Quod protenus Dagobertus emplevit Fred. 3) Ignorabat, unde haec calametas contra imperium surgerit Fred.

Fred. IV, 67.

25.^a Anno itaque nono regni Dagoberti Hairbertus, frater eius, moritur, relinquens filium^b parvulum nomine Chilbericum^c, quique etiam^d nec post moram defunctus est. Omneque regnum Hairberti una cum Wasconia Dagobertus rex protinus suae ditioni redegit. Ad adducendos quoque thesauros Hairberti et sibi praesentandos Barontum quendam ducem direxit. Barontus autem grave dispendium fecisse dinoscitur, infideliter una cum 5 thesaurariis furtum faciens, nimiumque exinde fraudulenter subtraxit.

26.^a Eodem^b tempore germanus Nanthildis reginae nomine Landegiselus defunctus est atque in ecclesia^c beatorum martyrum Dyonisii et sociorum eius, iubente rege, honorifice sepultus^d. Regina vero deprecante, ut pro sepultura sui fratris Alateumvillare^{e.1} situm in pago Parisiaco basilicae praedictorum^f martyrum delegaret^g, eo 10 quod praedictus Landegiselus, dum viveret, per praeceptum regale² eandem villulam promeruerat, rex libentissime concedens, annuit praeceptumque insuper de suprascripto Alateovillare fieri praesentaliter iussit atque propria firmitatis auctoritate subscripsit et anuli impressione signari praecepit.

ib. IV, 68.

27. Eo^a igitur anno Selavi cognomento Winidi, quorum regnum Samo tenebat, 15 negotiatores Francorum cum plurima multitudine interficiunt et rebus expoliant. Haec autem res fuit initium scandali inter Dagobertum regem Francorum et Samonem regem Selavorum. Dirigens itaque Dagobertus Sicharium legatarium ad Samonem, rogabat, ut negotiatores, quos sui interfecerant et res eorum inlicite usurpaverant, cum iustitia faceret emendare^b. Samo autem nolens Sicharium videre, Sicharius veste indutus ad instar Sela- 20 vorum, cum suis ad conspectum pervenit Samonis atque universa quae sibi fuerant iniuncta eidem nuntiavit³, de his et^c aliis contentionibus, quae inter^d partes ortae fuerant^e, rogans ut iustitia redderetur in vicem, eo quod Samo et populus regni sui Dagoberto^f regi^g deberent servitium. Samo^h respondens, iamⁱ saucius dixit: 'Et terra quam habemus Dagoberti est, et nos sui sumus, si tamen disposuerit nobiscum amicitias conservare'. Sicha- 25 rius^k dixit: 'Non est possibile, ut christiani et Dei servi cum canibus amicitias coniungere possint¹'. Samo e^m contrario dixit: 'Si vos estis servi Dei, et nos Dei canes, dum vos assidue contra ipsumⁿ agitis, nos permissum habemus vos morsibus lacerare'. Statimque eiectus est Sicharius de conspectu Samonis. Cumque haec Dagoberto regi nuntiata fuissent, ilico iubet de universo regno Austrasiorum contra Samonem et Winidos movere exercitum. Igitur 30 eum tribus turmis legionum^o super Winidos exercitus ingreditur, etiam et^g Langobardi ad solatium Dagoberti hostiliter in Selavos perrexerunt. Selavi autem his et aliis locis se e contrario reparantes^p, Alamannorum exercitus cum Rodoberto^q duce in parte qua ingressus est victoriam optinuit. Langobardi item cum Dagoberto victoriam optinuerunt, et^g plurimum numerum captivorum de Selavis Alamanni et Langobardi secum duxerunt^r. Rex vero 35 terram illam devastans, ad proprium regnum reversus est.

Capp. 25—27. 1a. b. 2a. b.

Cap. 25. a) 26 eras. 1a; caput praecedenti adnexuit Duch. b) f. (suum expunct.) p. 1b; p. f. rell. (?). c) sic 1b; Hildericum 2a; Childericum rell. (?). d) paulo post add. 1b.

Cap. 26. a) 27 corr. 26 1a, et sic deinceps. b) vero add. 1b. c) ecclesiam 2a. d) est 40 add. 1b. e) Alateum ville 2a. f) beatorum 1b. g) delegare 1b.

Cap. 27. a) Hoc 1b. b) emendari 1b. c) de add. 1b. d) in 1b. e) fuerans 1a, corr. m. al. f) Dagoberti 1a. g) om. 1b. h) vero add. (?) 1b. 2a. b. i) timore add. 1b. k) Sych. 2a, ut infra. l) possunt 2a. m) om. 2a. n) Denm 1b. o) falange Fred. p) reparantes Fred. q) Rudoberto 2a; Crodoberto Fred. r) deduxerunt 1b. 45

1) Lebenf, 'Histoire du diocèse de Paris' tom. IV, p. 140, Pierre-Laye (dép. Seine-et-Oise) intellegi vult. 2) Charta sine dubio falsa periit. 3) Sed, ut habit gentiletas et superbia pravorum, nihil a Samone, que sui admiserant, est emendatum, nisi tantum placeta vellens instetuer, desiderantur.

28. Si quidem eodem anno inter Avaros cognomento Chunos^a et regnum Hispaniae^b vehemens surrexit intentio^c, eo quod certarent inter se, cui deberetur regnum ad succedendum, altera pars ex Avaris et altera^d ex Bulgaris. Collecta itaque multitudine, cum utriusque se invicem impugnarent, tandem ab^e Avaris Bulgari superantur. Qui devicti, novem millia cum uxoribus et liberis^f de Pannonia expulsi, regem Dagobertum expetunt, petentes, ut eos in terram Francorum ad manendum reciperet. Rex autem hiemandum eos in Baiuvariam^g recipere^h praecepit, dummodoⁱ pertractaret cum Francis, quid exinde faceret. Cumque dispersi per domus Baiuvariorum^k ad hiemandum fuissent, sapienti consilio Francorum rex Baiuvariis^l iubet, ut Bulgares illos cum uxoribus et liberis unusquisque unumquemque in domo sua in^m una nocte interficeret. Quod protinus a Baiuvariis impletum est, nec quisquam ex illis remansit.

29. Eodem vero anno, quid partibus Hispaniae vel eorum regibus contigerit, non praetermittam. Defuncto Sisebodo rege elementissimo, cui Sentila ante annum circiter successerat in regnum, cum esset Sentila nimium in suis iniquus et omnium regni sui primatum incurreret odium, cum consilio ceterorum Sisenandus quidam ex proceribus Dagobertum regem expetiit, ut ei cum exercitu auxiliaretur, qualiter Sentilam depelleret^a regno. In huius^b vero beneficii recompensationem^c missorium aureum nobilissimum ex thesauris Gothorum, quem Turesmodus^d rex ab Etio patricio susceperat, regi dare promittit, pensantem auri pondera quingenta^e. Rex autem Dagobertus, ut erat in preliis strenuus^f, exercitum in auxilium Sisenandi^g totum regnum Burgundiae iure^l proelii convocari praecepit eidemque Abundantium et Venerandum duces instituit^h. Cumque in Hispania divulgatum fuisset, exercitum Francorum ad auxiliandum sibi Sisenandum adgregariⁱ, omnis Gothorum exercitus se dicioni Sisenandi subegit. Abundantius vero^k et Venerandus duces Dagoberti regis una cum exercitu Tolosano tantum usque Caesaraugustam^l civitatem cum Sisenando accesserunt; ibique omnes Gothi de regno Hispaniae conglobati, Sisenandum sublimant in regnum. Abundantius autem et Venerandus cum exercitu Tolosano muneribus honorati reversi sunt ad proprias sedes. Rex denique Dagobertus legationem ad Sisenandum regem per Amalgarium ducem et Venerandum dirigit, ut missorium illum quem promiserat eidem transmitteret. Cumque a Sisenando missorius ille legatariis^m fuisset traditus, a Gothis per viamⁿ tollitur, nec eum exinde abstrahere^o permiserunt. Postea vero, discurrentes legati, ducenta millia solidorum missorii ipsius pretium rex a Sisenando accepit. Fertur enim, quod ipsum argentum ad opus fabricae ecclesiae Sancti Dyonisii martyris cum aliis pluribus^o ornamentis Dagobertus rex devotissime obtulerit. Eo namque tempore tam creberrima erat inibi obtentu martyrum frequentia miraculorum, ut, quibuscumque infirmitatibus oppressi, undique adventantes, devoto animo eundem locum expeterent, sanitate redita, cum gaudio ad propria remearent. Quod cernens rex, quicquid in thesauris suis preciosius inveniri poterat, ad exornandum^p ipsum^q locum indubitanter offerebat. Nam et matriculam^r et senodochium ceteraque diversa loca ad hoc ibidem instituit, ut pauperes utriusque sexus, sive etiam qui sanctorum ope sanitate^s donari digni fuissent,

Capp. 28 29. 1a. b. 2a. b.

Cap. 28. a) Hunos 2a. b. b) Hysp. semper 2a; in Pannia recte Fred. c) sic 1a cum Fred.; contentio? rell. d) pars add. 1b. e) a bawaris 1b, corr. m. ad. f) filiis 1b. g) Bauvariam 1b. 2a. b. h) recipi 1b. i) dum domo 1b. k) Bauvariorum 1b. 2a. b, item infra. l) i. B. 1b. m) om. 1b.

Cap. 29. a) de add. 1b. b) Iniusmodi 1b. c) recompensatione 1b. 2a. b. d) Turismodus 1b. 2a. b. e) quinquaginta 2a. b. f) ut erat cupidus Fred. g) de add. Fred. h) constituit 1b. i) aggregare 2b; udgredere Fred. k) autem 2a. b. l) ad Augustam 1b. m) om. 1b. n) sic codd. 3. 4. 5 Fred. pro vim. o) plurimis 1b. p) ornamdum 1b. q) illum 1b. r) m. — loca om. 1b. s) sanitati 1b.

1) bannire pr. *Fred.* 2) excobere *Fred.*

in reliquum ipsius elemosinis sustentati^a, qui vellent, in servitio ecclesiae acsi pro gratiarum actione permanerent.

Fred. IV, 74. 30. Denique anno 10. regni sui, cum ei nuntiatum fuisset, exercitum Winidorum Toringam^a fuisse ingressum, cum exercitu nil moratus ex regno Austrasiorum ab urbe Mettis^b promovens, transita Ardena, Magontiam^c adgreditur; disponensque Rennum transire, 5 searam de electis viris fortibus ex Neustria et Burgundia cum ducebus et grafionibus^d secum habens, Saxones missos ad eum dirigunt, petentes, ut eis tributa, quae fisorum dicionibus desolvebant, indulgeret. Ipsi vero suo^e studio et utilitate Winidis resistendum^f spondent et Francorum limitem de illis partibus custodire promittunt. Rex itaque Dagobertus consilio Neustrasiorum adeptus, eis quod poseebant prestitit. Saxones autem, qui huius petitionis 10 suggerendi causa venerant, sacramentis, ut eorum mos erat, super arma patratris, pactum pro universis Saxonibus firman; sed parum^g haec promissio sortitur effectum. Attamen Saxones tributum, quod reddere consueverant, per praeceptionem Dagoberti hactenus habent indultum. Quingentas enim vacca inferendales^h annis singulis a Lotharioⁱ seniore censiti reddebant, quod tunc a Dagoberto rege cassatum est. 15

ib. IV, 75. 31. Anno itaque 11. regni sui, cum Winidi iussu Samonis iterum fortiter seurent et sepe, transceso proprio limite, regnum Francorum vastandum Toringam et reliquos pagos ingrederentur, Dagobertus rex Mettis urbem veniens, cum consilio pontificum seu et procerum, omnibusque primatibus regni consentientibus, Sigebertum, filium suum, in regno Austriae sublinavit sedemque Mettis civitatem habere permisit. Chunibertum^a vero Colonie urbis^b 20 pontificem et Adalgisum^c ducem palatii ad regnum gubernandum instituit thesaurumque quod sufficeret filio tradidit et condigne, ut decebat, cum huius culminis honore sublinavit, et quodecumque^d eidem largitus fuerat, praeceptionibus roborandum decrevit. Deinceps enim Austrasiorum studium limitem et regnum Francorum contra Winidos utiliter^e defensare noscitur. 25

ib. IV, 76. 32. Cumque anno 12. Dagoberti regis eidem filius nomine Hludowius^a de Nanthilde regina natus fuisset, consilio Neustrasiorum eorumque^b admonitione per pactionis vinculum cum Sigeberto, filio suo, firmasse cognoscitur^c, atque Austrasiorum omnes primates et pontifices ceterique duces^d Sigeberti manus suas ponentes, insuper sacramentis firmaverunt, ut Neptricum et Burgundia solidato ordine ad regnum Hludowii^d post Dagoberti regis dis- 30 cessum aspiceret; Austria^e vero eodem ordine solidata, eo quod et de populo et de spacio esset coequans, ad regnum Sigeberti eidemque in integritate deberet aspiciere; et quicquid ad regnum^f Austrasiorum iam olim pertinnerat, totum Sigebertus rex suae regendum dicioni reciperet et in^g perpetuo dominandum haberet, excepto ducatu^h Dentilonis, quod ab Austrasiis nequiterⁱ ablatum^k fuerat, iterum ad Neustrasios subiungeretur et Hludowii regimine^l 35 subiceretur. Sed has pactiones Austrasii terrore Dagoberti regis coacti, vellent nollent^m, firmasse visi sunt, quas et post temporibus Sigeberti et Hludowii regibusⁱ conservatas fuisse constatⁿ.

Capp. 29—32. 1a. b. 2a. b.

Cap. 29. a) sustentanti 1a. 40

Cap. 30. a) Tur. ead. m. corr. Tor. 1a; Thuringam 1b, ut infra. b) Metis 1b (ut infra). 2a. c) Mogontium 2a. b. d) gravionibus 1b. e) summo 1b. f) resistendis 1a. g) parvum 1b. h) inferendas 1b. i) sic 1a. 2a.

Cap. 31. a) Cunibertum 1b. b) om. ? 1a. 2b. c) Adalgyselum Fred. d) quocumque m. al. corr. quaecumque 1a; quod 1b. e) om. 1b. 45

Cap. 32. a) Ludowigus 1b; Ludovius 2a. b) que om. 1b. c) dinuscetur Fred. d) Ludowici 1b (ut infra); Lodevici 2a. e) sic 1a. 2a. f) sic 1b cum Fred.; regna rell. g) imperpetuo 1a. h) ducatum 1a. i) om. 1b. k) abtultus Fred. l) sic 1a. m) sic 1b cum Fred.; nolentque corr. nollentque 1a; nollentque ? 2a. b. n) constant 1a.

1) leudis *Fred.*

33. Per idem tempus Dagobertus rex Parisius rediens atque in amore saepe dictorum martyrum Dyonisii ac sociorum eius propter magnificas, quae ad eorum veneranda sepulchra cotidie Dominus operabatur, virtutes magis ac magis gliscens, areas quasdam infra extraque civitatem Parisii et portam^a ipsius civitatis, quae posita^b est iuxta carcerem Glaucini¹, quam negociator suus Salomon^c eo tempore praevidebat, cum omnibus teloneis, quemadmodum ad^d suam cameram deserviri^e videbatur^f, ad eorum basilicam tradidit et per praecepti sui auctoritatem perpetualiter id mansurum esse proprii nominis subscriptione atque^g anuli impressione firmavit².

34. In ipso quoque tempore annuale mercatum³, quod fit post festivitatem ipsorum excellentissimorum martyrum prope idem monasterium, eidem sancto loco et fra- Oct. 9. tribus Deo et sanctis martyribus ibidem deservientibus concessit et exinde huiusmodi praeceptum firmare studuit, ut omne teloneum, vel quicquid ex eo fisci partibus sperare^a poterat, et quod in ipsa civitate seu in omnibus reliquis locis infra ipsum pagum Parisiacum inibi denominatis ab ipsa festivitate usque dum illud^b mercatum finiretur iure exigere quacumque iudiciali^c potestate valuisset, pro aeterna retributione, atque ut eisdem Dei servis devotius pro eo omni futuro tempore divinam delectaretur exorare clementiam, totum ex integro absque ulla exceptione sive diminutione in eorum usibus perpetualiter sanciret^d esse indultum.

35. Anno itaque^a 13. regni sui cum Sadregiselus^b dux Aquitaniorum^c a quibusdam^d hominibus interfectus esset, de quo supra mentionem fecimus⁴, quod propter contemptum sui eum flagellis adfici et barbae rasione deturpari in sua infantia Dagobertus iusserit^e, et ob hoc patrem metuens, tutelam sanctorum martyrum expetierit, et cum haberet^f ipse Sadregiselus filios in palatio educatos, qui cum facillime possent, mortem patris evindicare noluerunt, propterea postea secundum legem Romanam⁵ a regni proceribus redarguti, omnes paternas^g possessiones perdiderunt. Cumque omnia ad regalem fiscum fuissent recepta, prae excellentissimus rex Dagobertus ecclesiae Christi martyrum Dyonisii sociorumque eius easdem villas iam dicti Sadregiseli, id est Novientum⁶, in pago Andegavinse^h, Parciacumⁱ,⁷ et^k Noviomum^l atque Pudridoctium^m vel

Capp. 33—35. 1a. b. 2a. b.

Cap. 33. a) porta 2a. b) e. i. c. G. p. 1b. c) Salemon 1b. d) in 1b. e) corr. m. al. deservire 1a. f) videbantur 2a. b. g) om. 1b.

Cap. 34. a) sperari 1b. b) m. i. 1b. c) iudicialia 1a. d) sanctire 1b; sanciret 2a.

Cap. 35. a) om. 2a. b. b) Sadragiselus, ut infra, 1b. c) Aquitanecorum 2a. b. d) quibus 1b. e) iusserat 1b. f) om. 1b. g) poss. pat. 1b. h) sic 1a; Andegavensi 1b. i) Partiacum 1b. k) et — Albinicum om. ? 2a. b et edd. l) Novionium 1b. m) sic 1a cum Remigiano; Pudridatium 1b.

1) In septentrionali insulae parte situs erat, quam via quae 'quai aux Fleurs' hodie vocatur cingit; cf. Dulaure, 'Hist. de Paris' I, p. 207. 2) Charta procul dubio falsa perit. 3) Charta falsa (Pertz, Dipl. I, p. 140), quae 'sub die 3. Kal. Aug. anno secundo regni Dugoberti' data est, Gestis Dagoberti recentior est. Exstat autem charta Childberthi III. autographa (Pertz, Dipl. I, p. 68), qua Chlodovei non Dagoberti privilegium tale confirmatur. 4) Cap. 6. 5) Intellegitur, monente Karolo Zeumer, Lex Romana Visigoth. Paul. III, 7, 1 (ed. Haenel p. 384): Quicumque a familia sua occisus fuerit, hereditas illius ab herede adiri non potest, nisi prius de familia quaestio fuerit ventilata, et mors occisi fuerit vindicata. 6) Charta procul dubio falsa perit. Quae autem exstat confirmatio Chlodovei II (Pertz, Dipl. I, p. 180), a falsario composita est, qui hoc Gestorum caput in codice quodam 2 legerat: omisit enim Noviomum, Pudridoctium, Albinicum; Novientum autem in pago Lemovicensi situm esse opinatus est. Unde Jacobs l. l. p. 249. Nouhant (cant. Chambon, dép. Creuse) intellexit. At cum Gestis maior fides accedat, Noyant (arr. Baugé, dép. Maine-et-Loire) praefero. 7) De Parsac (dép. Creuse) cogitavit Jacobs l. l. p. 249. Parcé (cant. Sablé, arr. la Flèche) intellexit Mabille.

Albinicum¹ seu Niuliacum^a necnon et Podentiniacum^{b. 2} et Pascellarias³ atque Angli-
rias^{c. 4} in pago Pictavinse^d aliasque quam plures cum salinis supra mare, quarum
nomina hic recensere longum duximus, devotissime tradidit medietatemque earum in
stipendiis fratrum Deo ibidem servientium contulit atque eos turmatim ad instar mona-
sterii Acaunensium⁵ sive sancti Martini⁶ Turonis psallere instituit et aliam medie- 5
tatem matriculariis ac servitoribus ipsius ecclesiae concessit, nichil exinde ad suum
opus retinere volens. Easdem autem^e villas infra unius praecepti conclusionem^f nomi-
natim inserens, proprii nominis subscriptione atque anuli impressione firmavit. Quarum
nomina si aliquis diligentius perquirere voluerit, ipsam praeceptionis cartam in archivo
ipsius ecclesiae requirat et, ut reor, viginti et septem villarum nomina inibi inserta inveniet. 10

Fred. IV, 78.

36. Anno denique 14. regni sui, cum Wascones fortiter rebellarent et multas depre-
dationes in regno Francorum, quod^a Hairbertus tenuerat, facerent, Dagobertus rex de uni-
verso regno Burgundiae exercitum promoveri iubet, statuens in capite Adoindum^b referen-
darium^c, qui temporibus Tunderici quondam regis in multis praeliis probatus est strenuus.
Cum quo 10 duces una cum exercitibus missi sunt, id est Harimburtus, Amalgarius, Leude- 15
bertus^d, Wandalmarus, Waldericus, Ermenricus^e, Barontus, Hairhardus^f ex genere Franco-
rum, Ramelenus ex genere Romano, Willebadus^g patricius ex genere Burgundionum, Agino^h
ex genere Saxonum, exceptoⁱ comitibus plurimis, qui ducem super se non habebant. Qui
omnes in Wasconiam una cum exercitu perrexerunt. Cumque tota Wasconiae^k patria
ab exercitu Burgundiae fuisset repleta, Wascones deinter montium rupibus egressi, ad bellum 20
properant. Et cum proeliari cepissent, ut eorum mos est, terga vertentes, dum cernerent se
esse superandos, in fauces vallium montiumque^l pinnas^m latebram dantes, se locis tutis-
simis per rupes eiusdem montis collocantes latitarent, exercitus post tergum eorum cum duci-
bus insequens, plurimum numerum captivorum vinciensⁿ, Wascones superatos, seu ex his
multitudine interfecta omnesque domos eorum incensas, peculiis et rebus expoliant. Tandem 25
Wascones obpressi atque perdomiti, veniam et pacem a supradictis ducibus petentes, pro-
mittunt se gloriae et conspectui Dagoberti regis praesentatos^o seque ipsius ditioni tra-
ditos, cuncta ab eodem iniuncta impleturos. Feliciter autem regis^p exercitus absque ulla
laesione ad patriam esset reversus, si Harimburtus^q dux maxime cum senioribus et
nobilioribus exercitus sui per negligentiam a Wasconibus in valle Robola^r non fuisset inter- 30
fectus. Exercitus vero Francorum, qui de Burgundia in Wasconiam accesserat, patrata victoria,
rediit ad proprias sedes^s.

37. Eodem autem tempore devotissimus rex Dagobertus ecclesiam Christi mar-
tyrum Dyonisii ac sociorum eius heredem priorum fecit praeceptorum subscriptioni-

Capp. 35 — 37. 1a. b. 2a. b.

35

Cap. 35. a) ita 1a; Nuiliatum 1b; Iuliacum 2a. b. b) Podentiniacum 1a. c) post A.
vocabulum eras. 1a. d) sic 1a; Pittavense 2a. e) om. 1b. f) conclusione 1a.

Cap. 36. a) om. 2a. b) Adonidum 2a. b. c) refreendarium 1b. d) Liubertus 1b.
e) sic codd. 3. 4. 5 Fred. f) Hairharus 1b. g) Wallebadus 1b. h) Hagino 1b. i) sic 1a. 2a. b.
k) Wasconia 2a. l) montium. quae 1b. m) Perenees Fred. n) sic 1a. b. o) praesentandos 40
1a (e corr. m. al.). 2a. b; presentaturus Fred. p) e. r. 1b. q) corr. Haribertus 1a. r) Subola
Fred. s) aedes edd.

1) Albinici et in Andegavensi et in Pictavensi pago exstant; cf. Jacobs l. l. p. 250;
Longnon in 'Revue critique' 1873, tom. II, p. 90. 2) Pontigné (dép. Maine-et-Loire, cant.
et arr. Baugé); cf. Port, 'Dictionnaire de Maine-et-Loire' III, 144. 3) In pago Bituricensi 45
villa sita erat; cf. chartam spur. Dagoberti apud Pertz, Dipl. I, p. 160. Paslière prope Nocq
intellexit Jacobs l. l. p. 245. 4) Angliers (Vienne, arr. Loudun, cant. Montcontour); cf. Longnon
in 'Revue critique' 1873, tom. II, p. 91. 5) Cf. Fred. IV, 79: Sallencium ibidem ad instar
monastiriae sanctorum Agaunensium instetueri iusserat. Cf. infra c. 43. 51. 6) Alcuinus psal-
lentium assiduum in monasterium S. Martini fortasse introduxit; cf. 'Forschungen' XXVI, p. 189. 50

bus^a de Campania¹ villa, quae sita est in pago Camliacense^{b.2}, quam eidem^c regi quaedam^d materfamilias nomine Teodila^{e.3} tradiderat, et de Tivernione⁴, quae sita est in territorio Aurelianensi, quam idem rex cum sancto Ferreolo^{f.5} Augustudunensi^g episcopo commutaverat, necnon et de Clippiaco^{h.6} superiore et Idcina⁷ atque Salice⁸ seu Aquaputta^{i.9}, quae omnes constant in pago Parisiaco, seu etiam de Latiniaco¹⁰, quae sita est in territorio Meldico, quam ipse rex cum Bobone^k duce et Tacilone^l comite palatii de suo proprio fisco commutaverat¹¹, sanctorum semper auxilium contra visibiles et invisibiles adversarios expetens, ut, sicut ei tempore pubertatis in somnis predicti martyres promiserant¹², ab imminentibus angustiis eum eriperent atque ei et in vita et post mortem pollicita suffragia ferrent. Super haec vero centum vaccas inferendales, quae ei de ducatu Cinomannico^m annis singulis solvebantur, fratribus inibi Deo servientibus per proprii praecepti¹³ subscriptionem, ut eisdem pro eo Dominum et sanctos martyres devotius delectaretur exorare, visus est¹⁴ omni futuro tempore annuatim concessisse¹⁴.

38. Post haec itaque Dagobertus rex Clippiaco palatio residens, mittit nuntios Fred. IV, 78. in Britanniam^a, ut quae Britanni^b contra suos admiserant emendarent et dicioni eius se traderent; alioquin exercitus supradictus Burgundiae, qui in Wasconiam^c fuerat, praesen-

Capp. 37. 38. 1a. b. 2a. b.

Cap. 37. a) scriptionibus 1b. b) Eamliacense 1b; Camliacense 2a. c) eiusdem 1a.
d) mater quedam 1b. e) Teudila 1b. f) Ferreolo 1a. g) Augustid. ? 1a. h) Clippiaco 2a.
i) Aquaputte 1b. k) Bubone 1b; Bovone 2a. b. l) Cacilone 2a. m) Cen. 1b.

Cap. 38. a) sic 1a; Britanniam 2a. b) Britanni 1a; Britanni 2a, ut infra. c) sic 1a cum *Fred.*; Wasconia 1b. 2a. b.

1) Champagne ad Isaram fl. (Seine-et-Oise). Charta periit. 2) 'pays de Chambly'; cf. Jacobs l. l. p. 59. 3) Est 'Theodetrudis sive Theodila', quae a. 43. Chlotharii inter cetera S. Dionysio villam Matrium, 'quae est in oppido Camliacense', donaverat; cf. Pardessus, Dipl. I, p. 227; II, p. 9. 4) Tivernon (cant. d'Outarville, dép. Loiret); cf. Jacobs l. l. p. 62. Tybernionem villam in pago Aurelianensi sitam Dagobertus S. Dionysio inter alias dedisse dicitur in charta falsa nr. 16, ed. Pertz, Dipl. I, p. 18. 5) Cum quo Dagobertus villam quoque Sarcidas commutasse dicitur in charta falsa apud Pertz, Dipl. I, p. 154; cf. infra c. 42. 6) Charta procul dubio falsa periit. A. 741. demum Karolus Martellus Clippiacum villam S. Dionysio concessit; cf. Pertz, Dipl. I, p. 101. Villae Clippiacus superior, hodie Saint-Ouen (Seine, arr. et cant. Saint-Denis), et vetus, hodie Clichy-la-Garenne prope Saint-Ouen, distinguendae sunt; cf. Longnon in 'Revue critique' 1873, tom. II, p. 108. 7) Est Ezanville (dép. Seine-et-Oise); cf. Jacobs l. l. p. 63. Anno 10. regni sui villam Iticinam in pago Parisiaco sitam Dagobertus S. Dionysio concessit; cf. Pertz, Dipl. I, p. 16. 8) Saulx-les-Chartreux (Seine-et-Oise) Lebeuf, 'Hist. de Paris' IX, p. 305, intellexit. 9) Cf. chartam Dagoberti falsam nr. 37, ed. Pertz, Dipl. I, p. 155. Eius fidem quod Stumpf in Sybel, 'Historische Zeitschr.' 1873, tom. 29, p. 402, tueri conatus est, admodum miratus sum. Aquaputta pro Puteaux (cant. Nanterre, dép. Seine) Jacobs l. l. p. 62. accepit, sed Longnon in 'Revue critique' 1873, tom. II, p. 91, opinionem Lebeuf abbatis, 'Histoire du dioc. de Paris' t. VII, p. 82, anteposuit, qui Eaubonne (Seine-et-Oise, arr. Pontoise, cant. Montmorency) intellegi vult. 10) Charta falsa periit. Latiniacum Theudericus III. demum S. Dionysio dedit; cf. chartam nr. 57, ed. Pertz, Dipl. I, p. 51. Est Lagny-sur-Marne (dép. Seine-et-Marne, arr. Meaux); cf. 'Forschungen' XXVI, p. 176. 11) De Latiniaco in charta citata dicitur: que ponitur in pago Meldequo, qui fuit illustribus viris Aebroino, Warattune et Ghislemaro quondam maiores domos nostros et post discessum ipsius Warattune in fisco nostro fuerat revocata. 12) Cf. supra c. 9. 13) Dagoberti charta periit, sed exstat confirmatio Chilperici II; cf. Pertz, Dipl. I, p. 74; Waitz, 'UG.' II, 2^a, p. 252. 14) Sunt ipsu diplomatis verbu.

Fred. IV, 78. taliter in Britanniam^a irrueret^b. Quod audiens Iudicaila^c rex Brittanorum^a, cursu veloci Clippiaco^d cum multis muneribus ad domnum Dagobertum regem pervenit, ibique veniam petens, cuncta, quae sui regni^e Britanni contra duces¹ Francorum illicite perpetraverant, emendandum spondet et semper se et regnum Britanniae, quod ipse regebat, subiectum dicioni regis^f Dagoberti esse et postmodum omni tempore Francorum regibus iureiurando 5 promittit. Sed tamen cum Dagoberto rege ad prandium discumbere noluit, eo quod esset Iudicaila religiosus et timens Deum valde. Cumque rex resedisset^g ad mensam, Iudicaila egrediens de palatio ad mansionem Dadonis referendarii, qui alio vocabulo Audoenus dictus est posteaque^h episcopus Rotomorumⁱ extitit, quia cognoverat cum Iudicaila 10 sanctam religionem sectantem, cum eo accessit ad prandium. Indeque in crastinum Iudicaila regi Dagoberto vale dicens, in Britanniam repedavit; condigne tamen a rege muneribus honoratur^k.

636, Mai. 23. 39. Eodem siquidem anno Dagobertus rex, postquam omnes gentes, quae in circuitu regni sui erant, subiugaverat, et opitulante Domino, iam pace firmata, filiosque 15 suos Sigebertum et Hludowium, ut supra diximus, reges designaverat^a, consilio divinitus inspirato, convocatis filiis omnibusque^b totius regni primatibus, 10. Kal. Iunias in palatio Bigargio^{c. 2} placitum generale instituit. Cumque, ut Francorum regibus moris erat, super solium³ aureum coronatus resideret, omnibus coram positus, ita exorsus est⁴: 'Audite⁵ me, o vos reges et^d dulcissimi filii omnesque proceres atque fortissimi duces regni nostri. Priusquam subitanea transpositio mortis^e eveniat, oportet pro 20

Capp. 38. 39. 1a. b. 2a. b.

Cap. 38. a) Britanniam — Brittanorum 1a. b) irruerent 1b. c) Indicalia, ut infra, 1b. d) Clippiacum 2a. b. e) rexni 1a, corr. f) D. r. 1b. g) sedisset 1a. b. h) posteaque 1a, corr. m. al. i) om. 1b. k) honoratus 2a. b.

Cap. 39. a) signaverat 1b. b) que om. 1b. c) Bigargio 1b. d) atque 1b. e) om. 25 testam. apud Aim.

1) leudebus *Fred.* 2) Garges (Seine-et-Oise) Lebeuf, 'Hist. de Paris' tom. IV, p. 398. intellegi vult. Sed forte 'Luzarga' vel 'Lusarca', i. e. Luzarches, emendandum est; cf. 'Forschungen' XXVI, p. 180. 3) V. Waitz, 'VG.' II, 1³, p. 175, n. 2. 4) Dagoberti testamentum in archivo Dionysiano asservatum, in quo teste eo qui Gesta scripsit 'basilicas sanctorum pene omnes 30 regni sui temporibus nominatas propriis suis donationibus' heredes scripserat rex, periit. Exstat autem aliud, quod initio et fine destitutum cod. Vat. Reg. Christ. nr. 581, saec. X, continet (ed. Pertz, Dipl. I, p. 156). Cuius auctor orationem a Dagoberto in palatio Bigargio habitam ex Gestis ad verbum exscripsit, cui et prologum sollemnem praemisit et donationes inseruit. Quod autem scripsit, Dagobertum in ecclesia S. Vincentii Parisiensi sepultum iri voluisse, id hominem magis 35 ecclesiae S. Germani a Pratis studiosum quam historiae Merovingicae peritum prodit, cum rex moriturus Fredegario IV, 79. teste in basilicam S. Dionysii se deferri iusserit, ubi etiam sepulturae mandatus est. Aimoinus IV, 30. et Dagoberti orationem ex Gestis excerpsit et testamenti ex oratione exscripti frustulas quasdam protulit. His omissis, quae ex oratione iam exscripserat, lectorem, ut eam relegeret, verbis ut supra dictum est monuit. Eas testamenti particulas, quas Aimoinus 40 collegit, chartularium Sangermanense saec. XIII. continet. Karolus Pertz, quae inter hos fontes affinitas intercedat, omnino non perspexit. 5) Testamentum ex oratione exscriptum apud Aimoinum IV, 30. ita incipit: In nomine Trinitatis domini Dei omnipotentis. Apostolicis patribus, pontificibus videlicet ac abbatibus vel reliquis sacerdotibus in regnum nostrum consistentibus Dagobertus rex Francorum. Quantum intellectualis sensus humani potest mente sagaci pensare 45 atque solerti indagacione perpendere, nichil amplius valet in huius seculi luce ac fugitivo gaudio luerari, quam quod de rebus transitoriis locis venerabilibus quis studeat in alimonia pauperum impendere, quatinus qui fragilitatem nature generaliter patiuntur, priusquam et cetera, ut supra. Nemo est qui non videat, verba de rebus — impendere, quatinus falsarium ex ipsa oratione (infra p. 417, l. 5) repetivisse, ita ut in hoc testamento bis ea legantur. 50

salute animae vigilare, ne forte inveniat aliquem imparatum eique sine aliquo respectu praesentem lucem auferat atque perpetuis tenebris et aeternis eum tormentis tradat; quin potius, dum proprio libertatis iure subsistit, ex caducis substantiis in aeterna tabernacula^a vitam quaerat mercari perpetuam, ut inter consortium iustorum desiderabilem valeat adipisci locum et retributorem sibi preparet Dominum atque ex rebus transitoriis ad loca venerabilia sanctorum in alimoniis pauperum curet impendere, quantum ab ipso Domino fructum^b indeficientis Paracliti^c inter astra^d matutina¹ mereatur refoveri. De cuius fonte vivo perfecta fide poscenti nec subtrahitur poculum, nec minuitur alveus, sed potius quisquis auserit, irrigatur dulcedine caelitus, atque suavis ei fragrat^e odor balsami paradisi. Et ideo^d ego discutiens conscientiam ac^d mei cordis excessum^f atque considerans examinationem superni Regis iudiciumque ipsius metuens nec non etiam verens poenas hominum infelicitum, maxime autem concupiscens gloriam infinitam iustorum et precavens illud, ne ultimus dies iuxta dispensationem Domini nos de memoria sanctorum vel consolatione egentium^g pigros inveniat, ita nobis sana mente sanoque consilio placuit, et, ut iam diximus, devotio animae admonuit pro aeterna retributione testamentum condere, in quo basilicas sanctorum pene omnes regni nostri^d temporibus nostris nominatas propriis nostris donationibus heredes fieri praeciperemus, et pro immutabili^h beneficio quatuorⁱ⁻² uno tenore unoque temporis momento, vobis omnibus consentientibus, firmare decrevimus, et quicquid ubique ad loca sanctorum per eadem nunc ad praesens contulimus, infra simili adnotatione conteximus. Ex quibus unum Lucduno^k Galliae dirigimus; alium vero Parisius in archivo ecclesiae commendamus; tertium Mettis ad custodiendum domno Abboni^{l-3} donamus; quartum autem, quem et in manibus tenemus^m, in thesauroⁿ nostro reponi iubemus⁴. Haec igitur propria extat nostra devotio et haec Domini nostri conlatio^o, qui perfecta vota dignanter excipit, quia videlicet^p illi certa fiducia in^q die necessitatis manebit, quisquis locis sanctorum atque sacerdotibus et egenis hic alimoniam tribuit, quoniam, Scriptura teste, *feneratur Domino, qui miseretur^r pauperi*, et ipse Regnator Olympi^s vicissitudinem reddet ei. Unde, sicut diximus, pro remedio animae nostrae nos ipsa condicio

Cap. 39. 1a. b. 2a. b.

Cap. 39. a) a tabernacula *cod. Vat. Reg. Christ. nr. 581, saec. X, incipit.* b) fructu 2a. b. c) paradysi 2a. b. d) om. 1b. e) sic 1b. 2a. b; flagrat 1a. f) excessu 1b. g) gentium 1b. h) incommutabili 1b. i) quatuor — consentientibus *om. cod. Vat., sed Aimoinus haec excerpit.* k) sic 1a et *cod. Vat.* l) Alboni 1b. m) habemus *cod. Vat.* n) thesaurario 1b. o) sic *codd.; consolatio edd.* p) i. v. 1b. q) hodie *cod. Vat.* r) misereretur *cod. Vat.* s) Olympi vicissitudine 1b.

1) Cf. Iob 38, 7. 2) Quattuor testamenti exemplaria intelleguntur, quae testamenti falsarius ita interpretatus est, quasi quattuor ecclesias Dagobertus heredes scripsisset, unde quae n. 4. adnotavi inseruit. Sed secundum id quod Gestorum scriptori praesto erat testamentum 'basilicis sanctorum pene omnibus regni sui' legata rex dederat. 3) Episcopo Mettensi, S. Arnulfi successori. 4) Legata quae Dagobertus scripsisse dicitur hic inserit *cod. Vat. cum Aimoino*: Donamus igitur ad basilicam domni Vincentii Parisius, ubi sepulturam, quandoquidem Deus iusserit, habere disponimus, donatumque in perpetuo esse decernimus villam cognominatam Cumbisvillam in pago Parisiaco, quem Urba, filia Alderici, tenuit. Pari modo ad basilicam beati Petri apostoli Parisius, ubi sancta Genovefa requiescit in corpore, villam Dravernum in Brigeio. Ad basilicam vero domni Dionysii item Parisius, ubi cum sociis requiescit, villam Braunate in Brigeio. Ad basilicam domne Columbe vel domni Lupi Senonis villam Grandecampum in Gastinense. Cf. Pertz, *Dipl. I, p. 157. Estat charta, qua Ludovicus Pius villas Cersiacum et Grandecampum a Lothario et Dagoberto regibus concessas monasterio S. Columbae Senonensi confirmavit; cf. Mühlbacher, 'Karol. Regesten' nr. 896.*

admonuit, ut post discessum, quandoquidem Deus iusserit, nostrum^a sacerdotes, qui in illo tempore in locis infra¹ scriptis officii curam gesserint^b, sicut in praesenti pagina continetur, absque ullius expectata traditione presentaliter cum omni integritate recipiant, atque ad supra scripta¹ loca sanctorum in reliquum cuncta aspiciant et sub integra emunitate^{c. 2} pro nostra mercede ibidem in perpetuum proficiant. Cumque unus-⁵ quisque eorum sibi conlata tempore^d illo receperit, nomen nostrum in libro vitae omnimodis inserat et omnibus dominicis diebus^e seu precipuis sanctorum solemnitatibus per omnia recenseat. Illud vero, quod ad medelam animae nostrae plenius pertinere^f confidimus, per hanc paginam vos, sacerdotes, temporibus illis in ipsis sanctis locis consistentes et officia inlibata procurantes, per caelestem Regem coniuramus, cum 10 collata sibi unusquisque perceperit^g, insequentibus diebus tribus annis missas pro nobis celebrent et sacrificia misericordissimo Regi pro sarcina commissa peccaminum solvenda omnimodis offerant. Hoc vero testamentum, Domino iudice ac teste, praecipue per hanc paginam, omnibus qui adestis consentientibus, committimus dulcissimis filiis nostris Sigeberto et Hludowio^h regibus, quos nobis Christiⁱ largitio concessit habere 15 in prolem, aut quos adhuc Dominus dederit^k filios, qui nobis succedere^l debeant, ut hoc commune nostrum decretum faciatis in omnibus conservare et haec collata nostra non praesumatis convellere. Sed per omnipotentis nominis Trinitatem vel virtutes archangelorum, patriarcharum et prophetarum, apostolorum atque martyrum omniumque sanctorum et tremendum diem iudicii seu adventum domini nostri Iesu Christi, ante 20 cuius conspectum resurgere^m videmur, coniuramus, quatinus statutaⁿ nostra, quae praesens declarat scriptura, stabili firmitate perpetim faciatis custodire^o. Nos autem praesentes cartas testamenti pro nostra in perpetuum mercede propria studemus^p roboratione firmare et omnibus qui adestis episcopis, abbatibus, proceribus atque magnificis viris ad praesens iubemus vestris subscriptionibus vel signaculis adfirmare. Et iterum 25 iterumque, sicut supra diximus, vos³, reges et dulcissimi filii, vel qui postmodum nobis successerint, admonemus, quatinus facta nostra nullo modo praesumatis convellere, si ea quae post nostrum discessum statueritis inconvulsa manere vultis, quia illud nolo dubitetis, quod successores et vos habituri eritis, et, si nostra non conservaveritis, nec vestra statuta stabilia esse credatis^r. Cumque hoc rex, omnibus intente audientibus, 30 prudentissime perorasset^q, cuncti longevam ei vitam pacemque regni gratanter optantes, praedictum testamentum tam ipse rex quam omnes regni primates alacriter firmaverunt. In quo etiam non inmemor peculiaris patroni sui domni Dyonisii, quamvis eidem iam plurima praedia^r contulerit, villam nomine Braunadum^{s. 4} inserere studuit. Ordinatisque rite omnibus, quae ad regni honorem pertinebant, omnes cum gaudio ad propria 35 remeare concessit. Illud vero testamentum, quod in thesauro^t suo reponi iusserat,

Cap. 39. 1a. b. 2a. b.

Cap. 39. a) \overline{mrm} , i. e. martyrum 2a. b) gesserunt 2a, corr. c) i. et manitate 1b. d) i. t. 1b. e) om. 1b. f) p. — sacerdotes om. 1b. g) perceperit 2a. h) Hludowico cod. Vat. i) collatio Christi 1b. k) in add. 1b. l) desinit cod. Vat. m) resurgemus, coni. 2a. b. n) facta 1b. 40 o) custodiri 1b. p) studeamus 1b. q) exorasset 1b. r) praedicta 1b. s) Praunadum 1b. t) testamento 1b.

1) In testamento, quo Gestorum scriptor usus est. 2) Pro immunitate. Nota antiquae scripturae vestigium. 3) Falsi testamenti epilogus, quem Aimoinus l. c. protulit, aliquantum a Gestis discrepat: Vos autem, boni filii, considerantes primum nature religionem, cuius gratia 45 et bestias ligat, manete fratres, nolite exuere quo onerati estis. Deinde reveremini me, patrem vestrum, qui rogare malo, cum possim iubere, ut statuta nostra inconvulsa servetis, sicuti vestra a successoribus vestris servari mavultis, profecto scientes, quod si a nobis sancita contemptui habueritis, quod non arbitrator, pari modo et vestra a posteris contempnentur decreta. 4) Brunoy-sur-l'Yères (dép. Seine-et-Oise); cf. Jacobs l. l. p. 63.

usque hodie in archivo ecclesiae beatorum Christi martirum Dyonisii ac sociorum eius venerabiliter custoditur.

40. Denique eodem tempore plumbum, quod ei ex metallo^a censitum^b in secundo semper^c anno solvebatur, libras octo millia ad cooperiendam eandem supradictorum beatorum^c martyrum ecclesiam eo ordine concessit, ut tam per regales quam et per easdem villas, quas ipse antea eidem sancto loco contulerat, in alio semper anno adduceretur et agentibus vel thesaurariis^d ipsius venerandi monasterii traderetur, quatinus, sicut ipse^e basilicam eorundem martyrum devotissime tegere^f videbatur, ita, ipsis intercedentibus, eum omnipotens Deus umbra suarum protegeret alarum. Nam et praeceptum¹ cf. Ps. 16, 8. exinde taliter firmare studuit, ut omni post futuro tempore a regibus succedentibus eadem traditio inviolabiliter observata custodiretur.

41. Anno igitur 15. regni Dagoberti Wascones omnes seniores terrae illius cum Fred. IV, 78. Hainando^a duce ad regem Clippiaco^b venerunt; ibique in ecclesiam Sancti Dyonisii martyr is regio timore perterriti confugium fecerunt. Clementia vero regis Dagoberti ob reverentiam sancti Dyonisii vitam habent indultam. Ibique ipsi sacramenta firmantes, simul et promittentes, omni tempore regi et filiis eius Francorumque regno se esse fideles; quod more solito, sicut semper fefellerant, post haec probavit eventus. Permissu regis regressi sunt in terram Wasconiae.

42. Longum est enarrare, quam providus idem rex Dagobertus in consilio fuerit, cautus iudicio, strenuus militari disciplina, quam largus elemosinis quamque studiosus in componenda pace ecclesiarum, precipueque, quam devotus extiterit in ditandis sanctorum cenobiis, praesenti opere declarare, minusque necessarium et maxime ob fastidientium lectorum vitandum tedium, praesertim cum nullis abolenda temporibus luce clariora earum rerum extent indicia^a. Idcirco nunc ad obitum ipsius describendum vertens articulum, quid in ipsa infirmitate positus gesserit, et unum quod in quadam vetustissima^b repperi carta, quam, ut ferebatur, beatus Audoenus episcopus scripserat², quodque memorato regi eius post mortem contigit, breviter narrabo miraculum. Post^c gloriosam regni^d administrationem, 16, postquam regnum sortitus fuerat, anno pro- ib. IV, 79. fluvio^e ventris Spinogilo^f villa super^g Sequana^h fluvium nec procul Parisiusⁱ aegrotare^k coepit. Exinde vero ad basilicam Sancti Dyonisii martyr is a suis defertur. Post paucos autem dies, cum suae vitae sentiret periculum imminere, Egam consiliarium suum sub celeritate ad se venire praecepit; reginam vero Nanthildem^l et filium suum Hludowium eidem in manu commendans, seque iam discessurum sciens^m, consilium Eganiⁿ peragratum habebat, quod cum eius^o instantia regnum filius suus strenue gubernare posset. Convocatis deinde primoribus palatii, filiumque et uxorem eis et ipsos^p eisdem^q cum fidelitatis sacramento, ut moris est, commendans, matriculariis^r quoque iam dictae basilicae beatorum^r martyrum de villis Acuciaco^{s. 3} et Cusduno^t immoque Magnovillare et Medianovillare

Capp. 39—42. 1a. b. 2a. b.

Cap. 40. a) metallo 1a. b) censuum 1b. c) om. 1b. d) thesauri 1b. e) ille 1b.

f) tegetur 1b.

Cap. 41. a) Hecinando 1b; Amando 2a. b; Ainando codd. 3. 4. 5 Fred. b) Clippiacum 1b.

Cap. 42. a) iudicia 1b. b) vetustissima 1a. c) a Post cap. incip. 2a. d) mortis 1b.

e) profluo 1b. f) Spinoilo 2a. b. g) supra 2a. b. h) sic 1a; Sequanam rell.; Secunda Fred.

i) h. l. codex S. Remigii Remensis, quo Bouquet usus est, 'ob lacera foliu' desit. k) aegrotari 1a.

l) Nanthildem 2a. b. m) ita codd. 3. 4. 5 Fred. n) sic 1b cum Fred.; consilium tamen eius

pergratum codd. rell. o) ita 1b cum Fred.; ipsius rell. p) ipsis 1b. q) sic 1b. 2a. b; eidem (1a).

r) sanctorum 1b. s) Accuciaco 1b; Aiuciaco 2a. b. t) et Quosduo 1a; Icusduo (om. et) 1b.

1) Perit. 2) Cf. supra p. 396. 3) Aguisy, Coudun, Grandvilliers-aux-Bois (?),

Moyvillers, Jaux (dép. Oise); cf. Jacobs l. l. p. 65.

atque Gellis preceptum¹ fieri iussit, in quo etiam Sarcldidas^{a, 2}, quam antea eisdem contulerat, inseruit. Omnibusque obtimatibus dolore nimio consternatis, virtute qua potuit benignissime consolatus est et inter cetera, quae ad memoriam reducere longum est, haec intulit: 'Quamvis miserrimus homo, quamdiu incolomis est, semper prae oculis debeat habere futuram omnipotentis Dei discussionem iudicii, in aegritudine tamen⁵ positus, de illius piissima misericordia nullo modo debet desperare, sed pro salute animae suae attentius eum oportet invigilare et de propriis rebus, quantum possibile est, in alimoniis pauperum semet ipsum redimere, quatinus apud misericordissimum Iudicem aeternam post obitum valeat retributionem acquirere. Idcirco ego pro remedio animae meae matriculariis basilice domni^b Dyonisii peculiaris patroni nostri, in qua¹⁰ ipse pretiosus martyr cum suis sociis corpore quiescit^c, et nos sepeliri optamus, villas, quae in praesenti continentur praecepto, praesentaliter cum omni integritate conferimus. Et sicut a fisco nostro actenus^d fuerunt possessae, ita ex nostra indulgentia propter acquirendam animae nostrae salutem vel pro^e filiorum nostrorum stabilitate^f praedictis matriculariis, qui in praefata basilica vel^g atrio eius deserviunt, praesenti et^e futuro¹⁵ tempore in perpetuum proficiant; nullusque de filiis aut regibus umquam nostris successoribus nec^h pontifex nec abbaⁱ ipsius monasterii praedictas villas et Sarcldidas^k, quam antea^l isdem^l fratribus contulimus, ab eis auferre^m presumat, si iram Dei et offensam domniⁿ Dyonisii non optat incurrere. Quod si quis presumpserit, ante tribunal domini nostri Iesu Christi cum sancto martyre et ipsis matriculariis exinde²⁰ rationem deducat. Annualis enim victus inde^e, Deo donante, ut credimus, sepe dictis pauperibus poterit sufficere, ut semper pro anima nostra et ipsis et^e successoribus eorum nostra^o pastis^p elemosina plenius atque devotius delectet orare. Nos vero praesens praeceptum iam minime valemus subscribere, quia^q, invalescente aegritudine, calamus in manu nostra trepidat¹. Et propterea rogamus duleissimum filium nostrum²⁵ Hludowium regem, ut per signaculum sui nominis istam cartam adfirmet, et Dado eam offerat, et optimates nostri illam subscribant'. Cumque rex hic loquendi finem fecisset, filius eius rex Hludowius ipsum praeceptum secundum iussionem patris, offerente Dadone referendario, subscripsit, omnesque proceres, qui in praesenti aderant,

Cap. 42. 1a. b. 2a. b.

Cap. 42. a) Sardidas, ut vid., 1b. b) sancti 1b. c) requiescit 1b. d) m. al. corr. haectenus 1a. e) om. 1b. f) stabilitatem 1b. g) in 1b. h) vel 1b. i) abbas 2a. b. k) Sardidas 1b. l) ita 1a; hisdem 2a. b. m) p. auf. 1b. n) sancti 1b. o) corr. m. al. nostrae 1a. p) partis 1a. b. q) sic 1a. 2a. b.

1) *Chartam Dagoberti Chlothacharius III. his verbis confirmavit* (Pertz, *Dipl. I*, p. 31):³⁵ Idioque venerabilis vir Wandebertus abba de basileca peculiaris patroni nostri domni Dioninsis, ubi ipsi preciosus in corpore requiescit, climenciae noncupantis Aguciaeo, Cusduno, Magninovillare, Medianovillare seo et Gellis sitas in pago Belloacinse pro sui anime remedium ad matrigolariis prefati sancti basileci domni Dioninsis, unde sustancia et eius manus dicuntur tripedare illi calamus; idio ipsa auturetate mano propria non podibat⁴⁰ subscribere, nisi domno et geneture nostro Chlodovio quondam rige, dum adoliscens erat, vel avi nostri Nantechildis roborare vel subscribere debirint. *Haec Dagoberti charta perit, sed falsarius quidam e confirmatione Chlothacharii et Gestis Dagoberti eam restituere conatus est, quinque villis sexta Averciaeo addita; cf. Pertz, Dipl. I, p. 164.* 2) *Cf. chartam a. 14. Dagoberti datam, quam falsam habuit Pertz, Dipl. I, p. 154, ut genuinam defendit Stumpf*⁴⁵ (Sybel, *'Hist. Zeitschr.'* 1873, tom. 29, p. 402): Sarcldidas super fluvium Ioina sitam in pago Stampinse. *Est Saclas ad fl. Juisne (cant. Méreville, dép. Seine-et-Oise); cf. Jacobs l. l. p. 62. Exstat confirmatio Ludovici Pii apud Tardif, 'Monuments historiques' p. 77; cf. Mühlbacher, 'Karol. Regesten' nr. 535.*

propriis eundem subscriptionibus firmaverunt. His taliter expletis^a, post paucos dies 14. Fred. IV, 79. Kalendas Febroarias^b christianissimus rex Dagobertus humanis rebus exemptus est. Intolerabilis autem luctus subito totum^c replevit palatium, universumque regnum ob ipsius mortem acerbissima^d occupavit lamentatio¹.

43. Conditus autem aromatibus, cum ingenti populorum dolore atque^a frequentia translatus est in basilicam beatissimorum martyrum, quam ipse, ut supra^b dixi- Fred. I. 1. mus², condigne ex auro et gemmis et multis pretiosissimis speciebus ornaverat^c et condigne in circuitu fabricare^d praeceperat, atque iuxta eorum tumulum in dextro latere honore merito^e sepultus. Tanta^e vero opes ab^f eodem et villae ac possessiones multae per plurima loca ibi fuerant conlatae, etiamque^g hic minime ob fastidium, ut^h iam dixi³, quorundam vitandum recensentur, ut hodiequeⁱ devotio animi^k ipsius miretur a pluribus. Ordinem autem psallentium ibidem ad instar monasterii Agaunensium^l et sancti Martini Turonis⁴ instituerat; sed facilitas abbatis Haigulfi^m eandem institutionem noscitur refragasse.

44. Legationem tum^a forte illustris defensor Pictavensis^b ecclesiae Ansoaldus^{c, 5} in partes Siciliae agebat. Ea^d peracta, cum navali reverteretur subsidio, applicuit ad quandam^e brevem insulam, in qua reverentissimus quidam senex, cui erat^f nomen Iohannes, solitariam^g ducebat^g vitam, ad quem mare commeantium, ut orationis eius fulcirentur solatio, plurimi ventitabant. In hanc ergo insulam tanti viri meritis redimitam appulsus divino nutu Ansoaldus, dum de caelestibus gaudiis cum eo sermocinaretur, interrogat senex, unde vel cur venisset. Igitur cognito, de Galliis^h qua de causa missus fuisset, rogat senex, ut Dagoberti regis Francorum sibi mores studiumque exponat. Quod cum ille diligenter fecisset, senex addidit, quod dumⁱ quadam die, utpote iam fractus aetate et fatigatus vigiliis, quieti paululum indulisset, accessisse ad se virum quendam canicie venerandum seque expergefatum admonuisse, quatinus propere surgeret et pro Dagoberti regis Francorum anima divinam clementiam exoraret, eo quod ipso die spiritum exalasset. Quod dum^k facere maturaret, apparuisse sibi haud procul in pelago teterrimos spiritus, vinctum regem Dagobertum in lembo^l per spatium maris agitantes atque ad Vulcania loca, inflictis insuper verberibus, trahentes, ipsumque Dagobertum beatos Dyonisium et Mauricium martyres et sanctissimum Martinum confessorem ad sui liberationem continuis vocibus flagitantem. Nec mora intonuisse caelum, fulmina^{que} per procellas disiecta, interque ea repente apparuisse praecellentissimos viros niveis comptos vestibibus, seque tremefactum ex eis quac-
sisse, quinam essent, illosque respondisse, quos Dagobertus in adiutorium vocaverat, Dyonisium scilicet et^m Mauricium acⁿ Martinum^o esse, ut cum ereptum in sinu^p

Capp. 42—44. 1a. b. 2a. b.

Cap. 42. a) ita 1b; explosis rell.; gestis Fred. b) sic 1a. 2a. c) r. t. 1b. d) acerbissimam 1b.

Cap. 43. a) ac 1b. b) ut praediximus 1b. c) exornaverat 1b. d) fabricari 1b. e) est add. 2a. b. f) ab e. om. 1b. g) etiam quae 1b. h) ut i. d. om. 1b. i) hodie quae 1b. k) om. 1b. l) Acaun. 1a. m) Hugolfi 1b; Haiulfi 2a. b.

Cap. 44. a) cum 1b. b) Pictaviensis 1b. 2a. c) Ansoaldus, ut infra, 1b. d) Et 1b. e) littera a e corr. 1a. f) n. I. c. 1b. g) v. d. 1b. h) Gallis 1b. i) cum 1b. k) om. 1b. l) limbo 1b. m) atque 1b. n) et 1b. o) Martynum 1a, corr. p) sinum 1b.

1) Cf. *Libr. II. Fr. c. 43*: Planxeruntque cum Franci diebus multis. 2) *Supra c. 20.*
3) *Supra c. 42.* 4) Cf. *supra c. 35; infra c. 51.* 5) *Ansoaldus episcopus Pictavensis sine dubio intellegitur.* 6) *Historiola illius persimilis est, quam a Iuliano Romanae ecclesiae defensore Gregorius M., Dial. IV, 31 (SS. Rer. Lang. p. 540), se accepisse tradidit. Vidit vir quidam solitarius in insula quae Lipara appellatur Theodericum regem 'in hanc vicinam Vulcani ollam' iactari. Talia parvus esse dicitur, eo quod Iohannem papam nimis afflicerat.*

Abrahamae^a collocarent. Itaque hostes humani generis velociter insequentes, animam, quam verberibus minisque vexabant, ereptam ad ethera secum levasse, canentes:

Ps. 64, 5. *Beatus quem elegisti et^b assumpsisti, Domine; inhabitabit in atriis tuis. Replebimur in bonis domus tuae, sanctum est templum tuum, mirabile in equitate.* Haec in^c memorata carta¹ inter alia ferebantur, quae non tam veri similia quam verissima, ut⁵ arbitror, videri possunt, quoniam idem rex, cum^d et alias longe lateque ecclesias ditasset, tum praecipue horum copiosissime locupletavit. Unde et eorum post mortem flagitabat auxilium, quos prae ceteris se dilexisse meminerat.

Fred. IV, 79. 45. Itaque post Dagoberti regis discessum filius eius Hludowius^a sub tenera aetate sibi^b regnum patris adscivit, omnesque duces² de Neustria^c et Burgundia cum Mas- 10 sollaco^d villa sublimant in regnum. Ega vero, qui fuerat consiliarius regis^e Dagoberti, ib. c. 80. cum regina Nanthilde, quam idem rex reliquerat, anno primo regni Hludowii^f et secundo imminente^g regni anno condigne palatium gubernabat et regnum. Ipse namque inter ceteros primates Neptriici prudentius agens et plenitudine patientiae imbutus, cunctis erat praecellentior. Eratque genere nobilis, opibus abundans, iustitiam sectans, cruditus in verbis, 15 paratus in responsis; tantummodo a plurimis blasphemabatur, eo quod esset avaritiae deditus.

ib. c. 84. 46. Igitur post obitum Dagoberti regis quo ordine eius thesauri inter^a filios divisi fuerint, non omitam, sed dilucidato ordine in huius serie libelli inserere procurabo. ib. c. 85. Cum Pippinus maior^b domus post discessum regis et ceteri Austrasiorum^c duces, qui usque in transitu Dagoberti eius^d fuerant ditone detenti, Sigebertum unanimae^e conspira- 20 tione expetissent, Pippinus cum Chuniberto^f, sicut et prius amicitiae cultu in^g invicem coniuncti fuerant, et nuper inter se, sicut et antea, amicitiam vehementer firmiterque perpetuo conservandam ligant; omnesque duces² Austrasiorum secum uterque prudenter et cum dulcedine adtrahentes eosque benigne gubernantes, eorum amicitiam constringunt^h semper servandamⁱ. Igitur discurrentes legati partem Sigeberti debitam de thesauris patris Dago- 25 berti Nanthildi^k regine et Hludowio Sigeberto habendam requirunt, ad quam reddendam placitus^l instituitur. Chunibertus itaque pontifex urbis Coloniae et Pippinus maior domus cum aliquibus primatibus Austriae a Sigeberto directi, villam Compendium usque perveniunt, ibique thesauri divae memoriae Dagoberti regis, iubente Nanthilde et Hludowio rege, instantia Egani maioris domus praesentantur et equa lance dividuntur; tertiam tamen partem 30 de omnibus, quae Dagobertus rex adquisierat, postquam Nanthildis regina regnare coeperat, eidem reservant. Chunibertus vero et Pippinus partem Sigeberti Mettis faciunt^m perducere, ibique regi Sigeberto praesentatur atque describiturⁿ.

47.^a Post fere evoluto anni circulo Pippinus moritur, nec parvum dolorem eius transitus cunctis generavit in Austria, eo quod ab ipsis pro iustitiae cultu et bonitate 35 ib. c. 83. nimium dilectus fuisset. Ega quoque anno tertio Hludowii regis Clippiaco^b villa febre vexatus, et ipse moritur.

ib. c. 84. 48. Post discessum vero eius Herchinoaldus^a, qui ex^b parte genetricis Dagoberti^c regis consanguineus fuerat, maior domus in palatio Hludowii efficitur. Erat enim homo

Capp. 44—48. 1a. b. 2a. b.

40

Cap. 44. a) corr. Abrahamae 1a. b) et a. om. 1b. c) inter alia in m. c. 1b. d) om. 1b.

Cap. 45. a) Ludovius 2a. b. b) om. 1b. c) litterae us e corr. 1a. d) Massolato 1b. c) D. r. 1b. f) Hludowi 1a. g) secundo et inminente tercio (t. om. codd. 3. 4. 5) eiusdem regni anno Fred.

Cap. 46. a) in 1b. b) m. d. om. 1b. c) Austrariorum, ut infra, 1b. d) om. 1b. 45 e) unamina 1a, corr. f) Cuniberto, ut infra, 1b. g) cultū 2a. h) coniungunt 1b. i) observandam 1b. k) Nanthilde 1b (corr.). 2a. l) placitum 1b. m) perferri vel add. 1b. n) scribitur 1b.

Cap. 47. a) h. l. caput nullum incipit 1a. b. 2a et Duchesne. b) Clyppiaco, ut infra, 2a.

Cap. 48. a) Erch. corr. Herch. 1b. b) de genetrici Dagoberto Fred. c) r. D. 2a. b.

1) Audoeni; cf. supra c. 42. 2) leudis Fred.

50

patiens, bonitate plenus, cautus ingenio, servos Dei omnesque sacerdotes humiliter Fred. IV, 84.
venerans, rebus admodum mensurate^a ditatus, qui ab omnibus regni primatibus miro
venerabatur affectu. Anno vero 4. regni Hludowii, cum Nanthildis regina pos^b dis- ib. c. 89.
cessum Egani una cum filio Aurelianis in Burgundiae regnum venisset^c, ibi omnes seniores,
pontifices cum ducibus et primoribus ipsius regni ad se venire praecepit, eunctosque
singillatim benignissime adtrahens, Flaucatum genere Francum^d maiorem domus statuit
in regno Burgundie, pontificum et ducum electione huiusmodi honoris gradu eum stabi-
liens, neptemque^e suam nomine Ragnebertam^f ipsi desponsavit.

49. Testamentum autem de villis, quibus eam rex Dagobertus et filius ipsius
Hludowius ditaverant, eodem tempore ad loca oportuna sanctorum fieri ordinavit, in
quo etiam Latiniacum¹ villam, quae sita est in Brieio², ad basilicam domni Dyonisii
tradens, inserere iussit. Tria siquidem exemplaria uno tenore exinde scribi praecepit,
ex quibus unum in scriniis sepe dictae ecclesiae usque hodie custoditur. His ita com-
positis et rebus prospere ab ea gestis, filioque iam utiliter in Neptrico et Burgundia ib. c. 52.
regnante, Nanthildis regina moritur atque in ecclesia^b beatorum martyrum Dyonisii ac ib. c. 90.
sociorum eius iuxta Dagobertum regem in eodem sepulchro sepelitur³.

50. Deinde Hludowius, filius eorum, parentibus, ut praediximus, a saeculo dece-
dentibus^a, in regnum successit et praecepta, quae gloriosus rex, pater suus, propria
auctoritate firmans, sanctorum sepe dictorum martyrum ecclesiae contulerat, ipse quo-
que suo tempore studuit renovare atque propriae manus subscriptione et anuli item^b
inpressione firmare. Anno vero 14. regni sui absidam, infra quam praedictorum Christi 652.
martyrum Dyonisii ac sociorum eius corpora requiescunt, quam inclytus rex, pater
suus^c, desuper argenteo, ut praetuli⁴, tegumento^d devotissime foris operuerat, quorun-
dam suasionem et consilio ipsum argentum desuper praedicta absida pauperibus Christi
et egenis atque peregrinis, quia, ut fertur, eo tempore fames valida inerat, erogari^e
praecepit et insuper Haigulfo^f abbati, cui tunc cura^g monasterii ipsius commissa
erat^h, praeceptum huiusmodi dedit⁵, quatinus ipse abba hoc cum timore Dei fideliter
studeret adimplere nullamque requisitionem necⁱ a suo pontifice, eo quod adhuc illo
tempore monasterium illud sub potestate pontificis Parisiorum ecclesiae videbatur esse
subiectum, nec a^k quolibet umquam homine pertimesceret.

51. Succedente vero tempore, 16. anno regni sui Hludowius rex Clippiaco⁶ resi- 654, Iun. 23.
dens, convocatis pontificibus nec non et regni primoribus, regio stemmate ex more
comptus, inter ceteras principalium rerum actiones, ob quas pro salute regni tractandas
optimates, ut diximus, congregaverat^a, divino impellente nutu, ita coepit^b: ‘Oportet nos Dipl. Chlod.
sedule secundum paternam institutionem locis venerabilibus sanctorum reverentiam ex-

Capp. 48—51. 1a. b. 2a. b.

Cap. 48. a) mensurę 1a; minsuratem *Fred.* b) *m. al. corr.* post 1a. c) venissent 2a. b.
d) Francorum 1b. e) neptamque 1a. f) Ragnabertam ipse 1b.

Cap. 49. a) Bricio 1b. b) aecclesiam 1b. c) et 1b.

Cap. 50. a) discedentibus 1b. b) it^s 1b. c) eius 2a. b. d) tegimento 2a. e) ero-
gare 1a. f) Hagiulfo 1a. g) *m. al. corr.* curam 1a. h) commiserat 1a. i) r. in causa ponti-
ficis, eo 2a. b. k) aliquolibet 1b, *corr.*

Cap. 51. a) agraverat *corr. m. al. agg.* 1a; coaggeraverat 1b. b) ita incoepit 1a.

1) *Hodie Lagny-le-Sec (dép. Oise). Nanthchildis testamentum non exstat.* 2) *La Brie.*
3) *Cf. chartam Chlodovei II, ed. Pertz, Dipl. I, p. 20: in quo etiam loco genitores nostri*
domnus Dagobertus et domina Nanthchildis videntur requiescere. 4) *Cf. supra c. 17.*
5) *Charta periit.* 6) *Diploma Chlodovei, ex quo Gestorum scriptor totam fere quae sequitur*
regis orationem hausit, ‘X. Kal. Iun. anno XV(I). regni (Cli)piaco’ datum est; cf. Pertz, Dipl.
I, p. 19.

hibere, ut eos in die necessitatis patronos et defensores contra visibiles^a et invisibiles hostes possimus habere. Ideoque consilium^b, quod, ut credo, omnipotens Dominus cordi nostro dignatus est inserere, vos, domni^c et sanctissimi^d sacerdotes nec non^e regni et palatii nostri principes, intenta aure percipite et, si probaveritis esse utile, una mecum, Christo protegente, salubriter pertractate. Siquidem omnipotens Pater, qui dixit de tenebris⁵ lumen^f splendescere, per incarnationis misterium unigeniti filii sui, domini nostri Iesu Christi vel illustratione^g Spiritus sancti inluxit in corda sanctorum christianorum, pro cuius amore et desiderio inter^h gloriosos triumphos martyrumⁱ beatissimus Dyonisius, Rusticus et Eleutherius meruerunt palmam victoriae et coronam percipere gloriosam. In quorum basilica, ubi requiescere videntur, per multa tempora non minima miracula ad laudem sui nominis Christus¹⁰ dignatur^k operari. In quo etiam loco genitores nostri domnus Dagobertus et domna Nanthildis^l videntur requiescere, ut per intercessionem sanctorum illorum in caelesti regno^m mereantur participesⁿ esse et vitam aeternam possidere. Et quia ab ipsis principibus et a ceteris priscis regibus vel etiam^o a Deum timentibus christianis hominibus ipse sanctus locus in rebus propter amorem Dei et adipiscendam vitam aeternam cernitur^p esse¹⁵ ditatus, nostra integra devotio atque petitio extat, ut apostolicus vir Landericus Parisiacaec ecclesiae episcopus privilegium ad ipsum sanctum^q locum abbati vel fratribus ibidem consistentibus facere et confirmare, si vobis ita videtur, pro quiete futura debeat, quo facilius congregationi ipsi^r liceat pro stabilitate regni nostri ad limina martyrum ipsorum divinam clementiam iugiter exorare. Hoc autem et ipse pontifex^s iuxta petitionem devotionis nostrae²⁰ promptissima voluntate praestare et confirmare dinoscitur. Nos vero¹ pro reverentia ipsorum martyrum vel nostra confirmanda mercede huiuscemodi² praeceptum praesentialiter una vobiscum confirmare volumus, ut, si qua ad^t ipsum sanctum locum in villabus^u, mancipiis vel quibuscumque rebus^v a priscis regibus seu genitoribus nostris vel^w Deum timentibus hominibus propter amorem Dei ibidem delegata aut deinceps fuerint addita, dum ex²⁵ munificentia parentum nostrorum, ut diximus, ipse sanctus locus videtur esse ditatus, nullus episcoporum nec praesentes^x nec qui futuri erunt successores aut eorum ordinatores vel quilibet^y persona possit quoquo ordine de loco ipso aliquid auferre aut aliquam potestatem sibi in ipso monasterio usurpare³ vel^z aliquid quasi per commutationis titulum absque voluntate ipsius congregationis vel nostro permissu minuere aut calices vel^a cruces seu indumenta alta-³⁰ rium sive sacros codices, argentum aurumve vel qualemcumque speciem, quicquid ibidem conlatum fuit aut erit, auferre^b nec ad civitatem deferre^c praesumat. Sed liceat ipsi sanctae congregationi, quod^d inibi per rectam delegationem^d conlatum est, perpetim possidere, quatinus eidem pro animabus parentum nostrorum et pro stabilitate regni nostri Dominum adtentius iugiter delectet^e exorare. Nos enim propter Dei amorem et reverentiam ipsorum³⁵

Cap. 51. 1a. b. 2a. b.

Cap. 51. a) ita 1b; v. et om. codd. rell. b) q. ut cr. cons. 1a. c) domini 2a. d) om. 1b. e) et add. 1b. f) lucem 2a. g) sic 1a. b; illustrationem 2a. h) ceteros add. Dipl. i) martires 1b. k) dignatus 2b; videtur Dipl. l) regina add. 1b. m) cum omnebus sanctis add. Dipl. n) e. p. 2a. b. o) sic 2a. b cum Dipl.; etiam om. 1a; a om. 1b. p) videtur Dipl. q) l. s. 1b. 40 r) illi 2a. b. s) cum suis quoepiscopis add. Dipl. t) in v. ad i. s. l. vel m. 1b. u) sic 1a cum Dipl.; villis 1b. 2a. b. v) adque corporebus add. Dipl. w) a add. Dipl. x) sic 1b cum Dipl.; praesens rell. y) sic 1a cum Dipl.; quilibet 1b. 2a; quaelibet 2b. z) sic 1a. 2a. b. a) aut 1b. b) aut menoare add. Dipl. c) non debeat nec add. Dipl. d) oblegationem 1b. e) delectat 1a, corr. m. al. 45

1) per hanc seriem autoretatis nostrae, iuxta quod per supradictum privelegium a pontefeebus factum et prestetum est in Dipl. addita scite praetermisit Gestorum scriptor. 2) per hanc autoretatem iobemus, ut, si Dipl. 3) Vocabulum, charta laesa, in Dipl. desideratur; vindicare inseruit K. Pertz. 4) In Dipl. quod inibi desiderantur; quoniam temere supplevit K. Pertz. 50

sanctorum martyrum atque adipiscendam vitam aeternam hoc beneficium ad ipsum locum Dipl. Chlod.
sanctum cum vestro consilio gratissimo animo et integra voluntate volumus prestare; eo sci-
licet ordine, ut, sicut ibidem tempore domni et genitoris nostri psallentium ordo per turmas
fuit institutus, vel sicut in monasterio sancti Mauricii Agaunis^a et sancti Martini¹ Turonis
die noctuque tenetur, ita in loco ipso per omnia futura tempora celebretur'. Itaque dum
regem omnes regni principes haec contionantem adtonitis auribus diligenter intenderent,
pontifices qui aderant optimam devotionem^b regis adprobantes, praeceptum ab ipso
rege modo suprascripto factum tam rex quam pontifices et principes qui praesentes
aderant^c propriis^d subscriptionibus firmaverunt. Inter quos nonnulli pontifices extite-
runt, quos hodie sancta ecclesia sanctissimos esse non dubitat, eo quod ad eorum
venerabilia sepulchra virtutes non modicas usque in praesens Dominus operetur; sci-
licet beatus Audoenus² et sanctus Rado, frater ipsius, nec non beatus Palladius et
sanctus Clarus atque domnus Eligius^e vel sanctus Sulpicius^f, beatus quoque Autbertus^g
et domnus Castadius sanctusque Etherius^h aliique quam plures et venerabilis Landericus
Parisiorum episcopus, qui praedictum privilegium sua sponte consensit et confirmavit.

52. Hludowius itaque rex cunctis diebus absque bellis in regno pacem habuit,
sed, fortuna impellente, quondam in extremis vitae suae annis ad supradictorum mar-
tyrum corpora quasi causa orationis venit, volensque eorum pignora secum habere,
discoperiri^a sepulchrum iussit. Corpus autem beati et^b excellentissimi martyris atque
pontificis Dyonisii intuens, minus religiose, licet cupide, os braehii³ eius fregit et Lib. H. Fr.
c. 44.
rapuit, confestimque stupefactus, in amentiam decidit. Tantusque terror et metus ac
tenebre locum ipsum repleverunt, ut omnes qui aderant timore maximo consternati,
fuge praesidium peterent. Post haec^c vero, ut sensum recuperaret, villas quasdam ad
ipsum locum tradidit; os quoque, quod de sancto corpore tulerat, auro ac gemmis
miro opere vestivit ibique reposuit. Sed sensum ex aliquantula parte recuperans, non
autem integre recipiens, post duos annos vitam cum regno finivit. 657 ex.

EXPLICIUNT^a GESTA DOMNI DAGOBERTI REGIS FELICITER^c.

Capp. 51. 52. 1a. b. 2a. b.

Cap. 51. a) Acaunis 1a. b) r. d. 1b. c) erant 1b. d) p. s. om. (2a. b). e) Ele-
gus 1b. f) Supplicius 1b. g) sic 1a. 2a. b. h) Eterius 1a; Eutherius 1b.

Cap. 52. a) sic 1a. 2a. b; discooperiri 1b. b) om. 2a. c) Postea vero 1b. d) Expl. —
feliciter om. 1b. e) regis Francorum 2a.

1) *Cf. supra c. 35. 43.* 2) *Nomina Audoeni vel Dadonis, Sulpicii, Autberti inter eos
qui diplomati Chlodovei subscripserunt non reperiuntur.* 3) *Cf. Lib. II. Fr. c. 44: Eo tempore
Chlodoveus brachium beati Dionisii martyris abscidit.*

VITA SANCTI ARNULFI.

Arnulfus nobili loco ortus cum ad firmatam pervenisset aetatem, Gundulfi 'subreguli seu etiam rectoris palatii vel consiliarii regis¹' contubernalis factus est. Eum fuisse coniecerunt Gundulfum² ex domestico ducem factum, avunculum matris Gregorii Turonensis, cuius ad a. 581. in *H. Fr.* VI, 11, meminit. Iuvenem Gundulfus⁵ probatum Theudeberti regis Austrasii (a. 595—612) ministerio adiunxit, cum honesta qua usus erat educatio ad amplissimos honores et palatinos et publicos eum aptasset³. Domesticatus officio functus, adeo regem sibi conciliavit, ut quas sex alias administrabant ipsi soli provinciae domesticae commendarentur⁴. Ex palatinis Romaricus amicitia ei iunctus erat⁵. Is a. 613. in urbem Mettensem profectus⁶, palatio¹⁰ adscriptus erat a Chlothario II, qui eodem anno 'factione Arnulfo et Pippino vel ceteris procerebus' Austrasiam ingressus, monarchia totius regni Francorum potitus est⁷. Non multo post Arnulfus ministerio regio se abdicavit. Nam defuncto Pappolo Mettensi episcopo, a. 614.⁸ domesticus atque consiliarius regis episcopus electus est⁹. Cuius administrationem episcopalem Vitae scriptor his verbis optime descripsit: Sicque,¹⁵ inquit⁹, episcopales gestans infulas, ut etiam domesticatus sollicitudine adque primatum palatii hactenus nollens teneret. Crebro in villam Dodiniamacam Vosago contiguam, interdum Calciagum¹⁰ se recepit, ut remotus ab urbe quietem caperet. Regem autem adiit, ut¹¹ successorem sibi daret, 'ne plebs sibi credita vitae pabula quiddam minus acciperet'. Quod ei Chlotharius, litteris datis¹², omnino denegavit: ab omni se con-²⁰ silio destitutum quaeritans, si sanctus Arnulfus episcopus a frequentia palatii cessasset. Postquam Dagobertum a. 623. regem Austrasiae pater instituit¹³, Arnulfo 'regnum¹¹ ad gubernandum et filium erudiendum in manu tradidit.' Unde apud Fredegarium primum locum inter proceres Austrasios Arnulfus obtinet. Anno 624/625. Chrodoaldus e gente nobili Ayglolfinga, 'instigantibus beatissimo vero Arnulfo pontifice et Pippino²⁵ maiores domus seu et ceteris prioribus sublimatis in Auster', in offensam Dagoberti cecidit¹⁴. Anno post, discordia inter Chlotharium et Dagobertum exorta, duodecim Franci

1) *V. Arnulfi* c. 3. 2) *Alius Gundulfi episcopi Mettensis Fortunatus*, supra p. 369, l. 9, mentionem fecit. 3) Cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 108 sqq. 4) *V. Arnulfi* c. 4. 5) *Ib.* c. 6. 6) *Ex V. S. Romarici* c. 3: Quodam namque tempore cum Theodericus rex germanum suum³⁰ Theodebertum persecutus fuisset, — — Romaricus — — Mettis petiit. Erat denique tunc temporis in palatio unus episcopus nomine Aridius. — — Sed inlucescente die crastina vulgatum est, regem Theodericum mortis sententia percussum fuisse (a. 613). *Aridius Lugdunensis episcopus*, quem a. 611. mortuum esse coniecerunt, a. 614/615. synodo Parisiensi intererat; cf. supra p. 133. 7) *Fred.* IV, 40. 8) Ita optime Valesius, Mabillon, *AA. SS. Saec. II*,³⁵ p. 151, Friedrich, 'Kirchengeschichte' II, 1, p. 236; a. 610. Pagi, *Crítica in Ann. Baronii* a. 614, nr. 34, Bollandiani *AA. SS. Iul. IV*, p. 431, a. 611. Cointius, *auctores Historiae Mettensis I*, p. 364, Bonnell, 'Anfänge des Karol. Hauses', p. 95. 189, a. 612. Mabillon, *Ann. tom. I*, lib. XI, nr. 62, male statuerunt. 9) *V. Arnulfi* c. 7. 10) *Ibid.* c. 15. 11) *Ibid.* c. 16. 12) *Fragmenta Vitae scriptor* c. 16. attulit. 13) *Fred.* IV, 47. 14) *Ibid.* IV, 52. 40

*electi sunt, ut utrumque reconciliarent: inter quos et dominus Arnulfus pontifex Mettensis cum reliquis episcopis elegitur et benignissime, ut sua erat sanctitas, inter patrem et filium pro pacis loquebatur concordia*¹. *Eodem anno Remensi concilio intererat Flodoardo teste*², *qui eum primo loco laudavit; anno 626/627. synodo Clippiacensi subscripsit*³. *Quo tempore Dagobertum in 'patrias Toringorum' comitatus sit*⁴, *non constat.*

*Cum rex a proposito in eremum secedendi minis eum flectere non posset, una cum Gomatrude regina veniam precatus eum dimisit. Cui ad a. 629/630. hocce monumentum Fredegarius condidit: Usque, inquit*⁵, *eodem tempore ab inicio, quo regnare ciperat (Dagobertus scil.), consilio primetus beatissime Arnulfi Mettensis urbis pontifice et Pippino maiorem domus usus, tante prosperetatis regale regimen in Auster regebat, ut a cunctis gentibus immenso ordine laudem haberit. — Post discessum beati Arnulfi adhuc consilius Peppino maiorem domus et Chunibertum pontificem urbis Coloniae utens et q. s. Sedem episcopalem per annos 15, dies 10 tenebat*⁶, *cui Goericus cognomento Abbo successit*⁷. *Tunc Romaricum ex Vosago egressum Arnulfus, urbe Mettensi ab incendio liberata*⁸, *in eremum comitatus est*⁹. *Parvulis casis constructis, monachos leprososque ad societatem eremiticam ibi congregavit. Quo mortuo, corpus Romaricus in castello Habendo sepulturae tradidit*¹⁰. *Quo anno id contigerit, omnino ignoramus*¹¹. *Dubitant etiam, utrum die 18. Iulii an die 16. Augusti obierit. Sed cum in vetustioribus Martyrologiis die 18. Iuli eius memoria colatur, atque posterior Vitae pars lemma ferat: INCIPIT TRANSITUS SANCTI ARNULFI EPISCOPI. OBIIT AUTEM 15. KAL. AG., manifestum est, Mettenses natalem eius diem 16. Augusti*¹² *colentes falli. 'Post*¹³ *annos fere iam acto tempore' Goericus successor eius corpus ad Mettenses translatum in basilica SS. Apostolorum (postea S. Arnulfi) sepelivit*¹⁴.

*Arnulfus domesticus 'inclitam*¹⁵ *et nobilissimam a gente puellam' in matrimonium duxit, ex qua duos filios suscepit, Anseghiselum scilicet et Chlodulfum, Paulo teste: Nam, inquit, venerandus iste vir iuventutis suae tempore ex legitimi matrimonii copula duos filios procreavit, id est Anchisum et Chlodulfum*¹⁶. *Ad Chlodulfum, qui sedem Mettensem postea nactus est, Desiderius Cadurcensis episcopus litteras dedit, quae maximam partem ad Arnulfum patrem pertinent: Unde, inquit*¹⁷, *gratulatione maxima praesentem paginam ad dominationem vestram destinavi, per quam, salute uberi fusa, precor Dominum, ut magis magisque suam in vobis tribuat largitatem pietatis ac bonis faciat successibus abundare. Et quia scriptum legimus: 'Generatio rectorum benedicetur', tu, vir excellentissime, benedictiones paternas semper memoriae vivacitate conserva, et si qua sunt, vel quod monuit vel quod egit, quasi ante oculos praesentaneo retine memoratu. Multa enim sunt de eius gestis tuis auribus recolenda, quae si gestis adicias vitae huius et intenta meditatione conserves, ille orationibus donabit utique nunc favorem, quo probabiliter probe polleas et isti, cursu feliciter auspicato, paternis muneratus praemiis, adiungaris. Patrem igitur defunctum filio exemplum honestae vitae Desiderius proposuit, a. 655.*¹⁸ *mortuus. Arnulfi consanguineus atque*

1) *Fred. IV, 53.* 2) *Hist. Rem. II, 5.* 3) *Friedrich, 'Drei unedirte Concilien aus der Merovingerzeit', Bamberg. 1867, p. 61.* 4) *V. Arnulfi c. 12.* 5) *Fred. IV, 58.*
6) *Cf. SS. XIII, p. 306.* 7) *V. Arnulfi c. 19.* 8) *Ib. c. 20.* 9) *Ib. c. 21.* 10) *Ib. c. 22.*
11) *Annum 640. Sigebertus (SS. VI, p. 324) tradit.* 12) *Meurisse, 'Histoire des eveques de l'eglise de Metz', Mett. 1634, p. 123; cf. SS. XIII, p. 423 sqq.* 13) *V. Arnulfi c. 23. Editores verba obitum Arnulfi, quae 16. Aug. diem mortualem confirmarent, hic inseruerunt. Ea opo codicum sustuli.* 14) *V. Arnulfi c. 26.* 15) *Ib. c. 5.* 16) *Paulus, Gesta ep. Mett. (SS. II, p. 264); cf. Hist. Lang. VI, 23.* 17) *Frcher, Corpus Francicae historiae p. 215.* 18) *Cf. 'Forschungen z. Deutsch. Gesch.' XXII, p. 472.*

*discipulus Bertulfus laudatur a Iona*¹: Fuit enim genere nobilis, licet gentilis, consanguineus Arnulfi Mettensis urbis pontificis. Qui cum praefatum pontificem Arnulfum ad cultum religionis post aulicos honores, infulas pompasque saeculi ad religionis studia anhelare perspexit, nisus est et ipse calcando terrena caelestia desiderare. Postposuit patrem, natale solum, pompas orbis iuxta euangelii vocem; postremum amissione rerum 5 nudus tollendo crucem ac semet ipsum abnegando secutus est Christum. Iunctus supra dicto pontifici Arnulfo, cum ipso tantisper moratus est. *Arnulfo imperatori 'ob recordationem reverendissimi Arnolfi Mettensis*² *ecclesiae episcopi' nomen inditum esse constat.*

Vita a scriptore composita est, qui res Arnulfi et a familiaribus eius accepit et ipse vidit; cf. c. 1: Huius itaque laudabilia facta quae gessit nonnulla ego a familia- 10 *ribus illius narrantibus, pleraque per memet ipsum quae scribenda adsunt cognovi. Ipse incendio a. 629. ab Arnulfo sedato intererat; cf. c. 20: nos veloci gressu ad domum viri sancti pervenimus. — — Tunc nos tenentes sanctas manus illius, ad larem pervenimus. — — Nosque iam deinceps securi — — Mirantibus nobis omnibus e. q. s. Qui cum scripserit c. 20: Ilico cuidam e fratribus talis apparuit visio, pro monacho* 15 *Mettensi procul dubio habendus est. Clausula vero, qua scriptor Chlodulfo auctore Vitam se composuisse confitetur, a nebulone libris B 3 adiecta est. Miraculum quod c. 28. narravit ab Arnegausio abbate anonymus accepit. Arnulfi humilitatem atque abstinentiam c. 8. 21. iisdem fere verbis descripsit, quibus Fortunatus in Vita Rade-* *gundis utitur. Paulus hanc Arnulfi Vitam apud Mettensem ecclesiam asservatam legit* 20 *atque supplevit; cf. Gesta ep. Mett. (SS. II, p. 264), Hist. Lang. VI, 16.*

*Altera Vita, quae Umnoni vulgo tribuitur, ex vetustiore hausta atque fabulis ampliata omnino nihil valet. Ea ante Ludovicum Pium composita non est, cum ad eum stemma Karolingorum perducatur*³. *Errores scriptoris permultos eosque gravissimos Boschius*⁴ *castigavit. Quod vero ad Umnonem pertinet, Lahier Soc. Iesu, qui hanc* 25 *Vitam ex antiquo codice Ms. Cancellariae Vicensis descriptam a. 1647. Bollandianis transmisit, nomen auctoris nullum repperit. Umnonis Philippus Labbeus primus meminit, qui d. 29. Martii a. 1647. Bollandianis scripsit: se Vitam (S. Arnulfi) expectare descriptam a quodam Umnone. Deinde a. 1648. Dominicy, Ansberti familia rediviva, p. 149, prologum Umnonis posteris tradidit, cuius exordium tale est: Ex-* 30 *hortatione plurimorum commonitus Umno, Dei gratia praeventus ac impulsus, gesta beati pontificis Arnulfi explananda suscepi. Sed cum Dominicy haec ex codice monasterii S. Montis ordinis S. Benedicti prope Montem Romarici descripta a P. Vignerio se accepisse profiteatur, non dubito, quin Umnonis prologum Vignerio forti falsario debeamus, qui etiam Labbeum fefellisse videtur. Parum caute iussu Karoli Magni* 35 *Vitam scriptam esse voluit, quae Ludovico Pio imperante orta est.*

De codicibus ms. Vitae Arnulfi Waitz b. m. 'Archiv' XI, p. 262 sqq. disseruit, qui plerosque ipse contulit.

A 1) Codex Parisiensis nr. 5327, membranaceus formae quadratae, olim S. Amandi in Pabula, tunc Telleriano-Remensis nr. 269, diversos codices saec. IX. 40 *et X. scriptos comprehendit. V. Arnulfi fol. 181 sqq. saec. IX. ex. vel X. in. exarata est. Fol. 186'. 187. et folium adiectum 188. scriptura posterior eaque retrograda occupat. Volumen exiens e fragmentis quibusdam constat.*

Textus V. Arnulfi ab interpolationibus quidem vacuus est, sed a librario rudi atque negligente adeo depravatus, ut codicis lectio saepius notis tribuenda quam in 45 *textum admittenda esset. Menda librarius posterior alia ad exemplar quoddam, alia per coniecturam correxisse videtur. In ratione scribendi antiquitatem cum sapiat, hac*

1) Migne, *Patrol. Lat. LXXXVII, p. 1061.* 2) Cf. *Regino a. 880 (SS. I, p. 591).*
3) *AA. SS. Iul. IV, p. 442, §. 9.* 4) *AA. SS. l. l. p. 434.*

in parte fidem ei minime negandam esse duxi. Littera e pro ae plerumque accipitur et vice versa e pro e: coacervata, derelinquens, erit, esse, penç, refertus, religiosus, sancte domne, sese, vestimenta. Haec quidem sustuli; item illico per duplicem l, arepta per simplicem r, congnovi, monachorum. Neque assunt, attendite cet. admisi, sed praepositiones consonantibus plerumque non assimilavi.

Vitam Arnulfi hi versus excipiunt:

Ter ternos habuit annos qui scripserat istut
Obsequium fidei iuvenis Hieronymus infans.
Nobilis antiqua procerum de stirpe^a creatus,
Filius hic genitus fulgens ab origine Karli,
Et genuit fortis regnator Pippinus illum.

Filius Helvidi Ragnardus conferat ista,
Quem genuit miles Ragnerus fulgidus ymmo.

Itaque ab Hieronymo, Karoli Martelli filio novem annorum, Pippini ducis nepote, exemplar huius codicis scriptum est.

Codicem Waitz b. m. contulit neque vero quae corrector immutaverat omnia attulit.

A 2a) Codex Monacensis latinus nr. 18546 (Teg. nr. 546. 2), membranaceus saec. XI¹, fol. 141—149. Vitam Arnulfi exhibet, a librario recentiore sine exemplari emendatam.

Librum Marpurgum benevole missum ipse contuli, sed ea tantum adnotavi, quae A 2a cum A 2b peccavit.

A 2b) Codex Vindobonensis Caes. nr. 430 (olim Sal. 404), membranaceus formae quadratae saec. XI, fol. 156—160'. V. Arnulfi continet. Prooemium et c. 25. 27. 28. Lippert v. c., reliqua Pertz b. m. contulit. Cf. 'Archiv' III, p. 392. 557. X, p. 557.

Orthographica quae ab A 1 differunt sustuli haecce: praccium, maxime, demonio, quedam, poene (= paene), menbranis, menbris, amititia, cilitio, provintiae, sanctissimus (saepe), grabatto (saepe).

A 3) Codex Parisiensis inter Suppl. Lat. nr. 1002, e compluribus codicibus constat, quorum unus ex monasterio S. Maximini Treverensi originem duxit. Altera codicis pars saec. X. exarata post Genealogiam Karolingorum (Ansbertus, qui fuit ex genere — Ludowicum Pium augustum, qui genuit inclitos reges Hlotharium, Karolum et Hludowicum) Vitam Arnulfi continet, quam haec verba praecedunt: In nomine Domini in honore sancti Arnulfi episcopi Adeldrudis Deo devota scribere ordinavit. Vita, quae lemma fert: Incipit vita sancti Arnulfi episcopi, duos quaterniones occupat, quorum alteri interiora folia duo desunt, i. e. c. 16. sublimasset ad c. 19. ex. Extremum folium mutilum in verbis: Dum autem (c. 24. in.) desinit.

Codex textum ex Paulo interpolatum continet. Nam post c. 8. miraculum insertum est, quod cum Mabillonio post c. 6. edemus, et verba singula, imprimis Arnulfus episcopus, quae subaudienda erant, saepe adiecta sunt. Quod ad rationem scribendi pertinet, librarius ae praetulit c (caelebrare, caepit, deprachensus, aequi, actiam, piactas, praeciosus, saecundum), raro e (occulte). Aspiratio desideratur: ac, ospicium, umi. Praepositiones plerumque non assimilatae sunt: adf., adgr., conb., comp. cetera.

Collectionem quandam sermonum folium exaratum eadem manu quae Vitam Arnulfi scripserat sequitur, quod carminis cuiusdam fragmentum occupat: Orfanis et viduis, egenis quoque et monachis quis largitur similis mundi dedit substantiam — — Gloria Deo patri. Versibus his sanctum Arnulfum celebratum esse, Waitz b. m. coniecit,

a) stirpu corr. stirpe c.

1) Prior codicis pars saec. X. exarata est.

qui librum in parte contulit. Ex eis quae adnotavit selegi, quae mihi alicuius momenti esse videbantur.

B 1) *Codex Bruxellensis* nr. 9636, membranaceus saec. XI, post Remediam Vitam Arnulfi continet, quam V. Goaris excipit; cf. 'Archiv' VIII, p. 530.

Orthographica quae suppressi haec sunt: egroti, inheserant, sepe, acceptum, ceteri (saepe), egregius, cepisse = coepisse (saepe), doemonio, lectolos, menbra (saepe), membranis, cilitio (saepe), crutiatum, provintiae, sotio, grabbato, grabatto, alloquens, ammiratione (saepe), impendebat.

Codicem Arndt v. c. contulit.

B 1a) *Codex Parisiensis* nr. 11749, saec. XI, fol. 78, A. Molinier v. c. teste, iisdem verbis ac B 1 terminatur.

B 2) *Codex Mombritii*, qui finem Vitae, ut consuevit, decurtatum edidit.

B 3) *Codex Parisiensis* nr. 5294, membranaceus saec. XII, 'liber sancti Simphoriani Mettensis', scriptus est¹ 'Bettonis harundine' iussu Constantini. Vitam Arnulfi (f. 24'—34) Genealogia eiusdem et V. Goerici sequuntur; cf. 'Archiv' VII, p. 420.

Textus adeo immutatus atque interpolatus est, ut comparatio opus laboriosissimum fuisset. Unde Waitz b. m. capita priora contulit integra, inde locos nonnullos exscripsit, ex quibus, quae necessitudo inter singulos codices intercedat, perspicere posset. Ego vero praeter gravissimas interpolationes nihil adnotavi. Etiam quam codex continet Vita Goaris retractata est, at V. Romarici cum editione Mabillonii consentit.

B 3a) *Codex Parisiensis* nr. 5308, olim Colb. nr. 18, saec. XII, A. Molinier v. c. teste, iisdem verbis ac B 3 terminatur; sed nescio an classi C tribuendus sit. Cf. 'Archiv' VIII, p. 352.

C) *Codices interpolati Cisterciensis et Autissiodorensis, Corneoli et Vallis Lucentis*, quibus Mabillonius et Boschius usi sunt, et miraculum anuli in Mosellam proiecti cum A 3, sed alio loco (post c. 6), et epilogum ad Chlodulfum datum cum B 3 habuisse videntur.

Codex Mettensis G. 80, saec. XI, schedas diversae originis comprehendit. Vitam Trudonis S. Arnulfus sequitur: Incipit vita S. Arnulfi conf. et ep. urbis Mettensis. In omnipotentis Dei nomine et Christi Iesu domini nostri, filii eius, vitam cet. Cum vero duae tantum paginae supersint, codex mutilus in verbis c. 3: Post haec autem laudabilis indolis desinit. Passionem quae sequitur S. Gorgonii alius librarius scripsit. Cf. 'Archiv' VIII, p. 457.

Inde a saeculo XII. Vita Arnulfi Mettensis in vasta legendaria recepta centies descripta est. Quam cave cum Vita Arnulfi Turonensis (incipit: Aggrediamur igitur, fratres) confundas.

Codices Vitae Arnulfi in duas classes discedunt. Altera A textum ex exemplari optimo a tirone descriptum continet, altera B textum A a librario sobrio de suo emendatum. Codex A 1 cum A 2 ubique fere consentit; cf. c. 24. agere A 1, aggere A 2 pro aere B. Libri A 2 ex A 1 descripti esse non possunt, cum loci ab A 1 omissi (sancta membra ab urna lapidis auferentes c. 23, Et ecce! angustia sacerdotibus et universo populo, quoniam, ad quam mansionem converterentur, ignorabant c. 25) in A 2 adsint. Praeterea liber A 1 mendorum sorde horret: c. 6. hoc fuit pro obfuit, c. 8. lucto tardat' pro victitaret, multe pro occulte, ex esistam pro exesis iam, c. 9. oppressat pro oppressa et, c. 15. locunt q. pro loca in quibus, retro sub pro retrusus, c. 18. usurpante rexageravimus pro usurpantes exaggeravimus, c. 25. necesse esse pro cervisae, c. 28. consilium pro non sileam. Haec vero menda, quae ex scriptura male interpretata orta esse manifestum est, cum A 2. B evitent, his consentientibus, ab A 1 mihi recedendum esse duxi. Sermo autem barbarus nisi ex A 1 cognosci

1) Vel potius huius codicis exemplar, si Betto is est monachus Mettensis, cuius ante a. 875. Calmet, 'Bibl. Lorraine' (1751) p. 118, meminit.

non potest; cf. c. 18. clodorum¹ A 1 pro claudorum. Codices A 2a. b tam arte inter se conveniunt, ut nisi consentientes hos libros omnino non curaverim. Librarii B quamquam textum difficilem suo more interpretati sunt (e. gr. ut comperi in imo vasculi B 1. 2 pro ut comperi ad Immo iudice c. 25), tamen vocabula quae sola praebebant admittenda esse duxi, ut c. 7. potentissimus, c. 14. pauperes, c. 17. sanctum. Hi enim libri neque ex A 1 neque ex A 2 orti sunt. Denique de textu Vitae Arnulfi (praecipue inde a c. 22) restituendo plus quam semel me desperavisse ingenue profiteor. Exempli causa libelli finis in omnibus codicibus diverso modo traditus est. Sermonem autem scriptor usus est tam barbaro atque obscuro, ut nonnumquam vix intellegi possit, praecipue in posteriore parte, quae obitum et translationem Arnulfi continet.

Editiones exstant haec:

Boninus Mombritius, Sanctuarium, Mediolani a. 1475, tom. I, fol. 65'—67', codicem B 2 edendum curavit.

Surius, De probatis sanctorum historiis, Coloniae Agrippinae, tom. IV, p. 723—728, Vitam Arnulfi ad codicem quendam B recensuit, nam c. 28. Aringisilo cum B 1 pro Arnegausio, Ceucerella (Ceucirella B 1) pro Ciorcilla, c. 29. Ciaro (Cyaro B 1) pro Cero scripsit. Sermonem rudem suo more emendavit: Stylum, inquit, ubi visum est, modice expolivimus. Vitae breviorum Arnulfi historiam adiecit p. 729—730: De S. Arnulpho Mettensi episcopo. Item de hoc beato Episcopo ex Gestis Metensium Pontificum. Antiquus Ms. codex non habet nomen Authoris: sed non dubito esse Paulum diaconum, qui eo loco, quem supra annotavimus, se testatur de Episcopis Metensibus scripsisse. Itaque hic nihil de stylo mutavimus. Locus, qui a verbis Post Pappolum Episcopum ad regimen incipit et in verbis matrem morientem citius subsequuta est desinit, e Gestis ep. Mettensium (SS. I, p. 264) depromptus est.

Barralis, Chronologia Sanctorum et aliorum virorum Illustrium ac Abbatum Sacrae Insulae Lerinensis, Lugduni 1613, tom. I, p. 194—200, totam editionem Surianam cum appendice,

du Bouchet, 'La veritable origine de la maison royale de France', Paris. 1646, 'Preuves' I, p. 42—46, capita tantum 1—23. ex eadem editione repetivit.

Mabillon, Acta sanctorum ordinis S. Benedicti, Paris. 1669, Saec. II, p. 150—157, Vitam Arnulfi, p. 158 sqq. appendicem edidit: Ex Ms. cod. Chesniano et Surio. Habuit praeterea 'apographa Cisterc. et Autissiod.' (C). Codex vero Chesnianus libro interpolato B 3 fortasse similis erat. Itaque quem formavit textus approbari nequit.

Venerabilis Bedae Opera, Coloniae Agrippinae 1688, tom. III, p. 254—258, Vitam Arnulfi continent. Sermo omnino immutatus est. Prooemium cum praetermissum sit, textus incipit: Beatus Arnolfus Episcopus prosapia gentis Francorum, altus satis et nobilis parentibus. Cum c. 28. Arnegaudio, c. 29. Cero scripta sint, sequitur, hanc editionem e codice quodam A fluxisse.

Petrus Boschius, Acta Sanctorum, Antverpiae 1725, Iul. IV, p. 434—440, Vitam Arnulfi edidit, de codicibus haec p. 433. praefatus: Vitam — — nobis sua manu descriptam e gemino Ms. Corneoli et Vallis Lucentis subministravit semper nobis laudatissimus noster Petrus Franciscus Chiffletius. Eandem subinde contuli cum alio MS., quod Maioribus nostris submitit P. Carolus Werpaeus, ita in Lectiones dissectum, uti subservit Officio S. Arnulphi in ecclesia Amaniensis — —. Contuli praeterea cum apographo alio ex MS. S. Maximini apud Treviros, quod Maiores nostri cum aliis ibidem collatum acceperant, nempe cum alio MS. eiusdem coenobii S. Maximini, cum alio item S. Mathiae ibidem, cui initium deerat; ac deinde etiam cum Vita quae habebatur in codice S. Maximini in 4 rubro, uti adnotavit Henschenius, addens exstare

1) Ita Greg., SS. Rer. Merov. I, p. 937.

eamdem in MS. quod fuit D. Schenckinek. *Codex S. Maximini in 4 rubro est noster A 3; libri Corneoli et Vallis Lucentis ad classem C pertinent. Vita quae Umnoni tribuitur p. 440—444 sequitur.*

Bouquet, 'Recueil des historiens des Gaules', Parisiis 1741, tom. III, p. 507. 508, particulas Vitae ex editione Mabilloniana excerpit.

Editionem Surianam in linguam Francogallicam transtulit d'Andilly, 'Recueil des Vies des Saints illustres' Paris. 1675, p. 318 (librum non vidi).

Particulas in linguam Germanicam vertit

O. Abel, 'Die Geschichtschreiber der deutschen Vorzeit. Die Chronik Fredegars'. 10 Berolini 1849, p. 97.

Marpurgi, mense Iulio 1887.

Krusch.

INCIPI^a VITA SANCTI ARNULFI EPISCOPI ET CONFESSORIS.

In omnipotentis Dei nomine et Christi^b Iesu domini nostri, filii eius, vitam vel acta sanctissimi Arnulfi antestitis, auxiliante Spiritu sancto, qui in ipso requievit, stilo 15
Ps. 80, 11. aelicere^c aggrediar, praecipiente quippe^d Domino de bonis: *Aperi os tuum, et ego ad- inplebo illud.* Ergo reticenda non sunt, quaeque^e in exemplum bonae actionis divulgata proficiunt atque^f suis sectatoribus procul dubio municipatum¹ tribuunt cum sanctis^g.

1.^a Beatus igitur Arnulfus episcopus^b prosapie^c genitus Francorum, altus^d satis et^e nobilis parentibus atque oppulentissimus in rebus saeculi fuit; sed nobilior deinceps 20 et sublimior in fide Christi permansit. Huius itaque laudabilia facta quae gessit nonnulla ego a familiaribus illius narrantibus, pleraque per memet ipsum quae scribenda adsunt^f cognovi. Qua de re operae precium censeo, ut ab ipsius nativitatis die exordium loquendi sumamus.

2.* Erat igitur quidam peregrinus contiguo^a illo in loco habitans, a^b partibus 25 Italiae veniens, servus Dei nomine Stephanus. Huic autem^c cum revelata fuissent huius nativitatis exordia, silentio paulisper interposito, tamquam^d caelitus sibi responsum datum, praesaga voce exorsus, ait: 'Scitote omnes et adtendite, quoniam puer
cf. Luc. 1, 15. iste, qui natus est, sublimis^e adque summis honoribus gestandus, magnus^f erit apud Deum et homines'. Quod^g et deinceps verax probavit eventus. 30

*) De Stephano peregrino *add. A 1.*

Prologus. Cap. 1. A 1. 2a. b. 3. B 1. 2. 3.

*Prologus. a) ita A 1. 2a. b (ubi atque conf.). 3 (et conf. des.); Vita beatissimi Arnulfi episcopi Metensium urbis B 2. b) I. Chr. A 2a. b. c) dicere B 1. 2. d) om. B 1; praecipienteque D., qui ait de b. B 2. e) quae A 2a. b. B 1. f) etque A 2a. b. g) Explicit proemium *add. 35 A 2a. b; Vita sancti Arnulfi add. B 1.**

*Cap. 1. a) capitum numeros ex A 3 adscripsi; Vita in 14 capita divisa est A 2a; in reliquis libris numeri desiderantur. b) om. B 2. c) sic A 1; prosapiae B 2; prosapia *rell.* d) altus A 1; altus satus B 1. e) satis nobilibus p. B 2. f) sic A 2a. b; assunt A 1; adsunt *corr.* sunt A 3; sunt *pr. m. corr.* adsunt B 1. 40*

*Cap. 2. a) contiguus A 1. b) h., de Italiae v. vir D. B 2. c) cum h. a. B 2. d) tandem B 2. e) sic A 1. 2a. b. B 1; sublimissimus B 2; sublimissimis *rell.* f) e. a. D. et h. m. A 1. g) quos B 2.*

1) *Sciil. caeli; cf. Hieron. ep. 16, n. 2: Ita municipatum caeli cum Paulo consequaris (Forcellini ed. de Vit tom. IV, p. 199).* 45

3. Post haec autem laudabilis indolis plenus gratia Dei, iam tempus advenit, ut^a litterarum^b studiis imbuendus daretur. Mox itaque^c traditus praeceptoris, inter ceteros contubernales suos sagax^d ingenii et memoriae capax, amabilis fulsit eratque, Christo in se habitante, cunctis^e subditus, sed fide et caritate celsior omnibus. Cumque iam^f bene edoctus^g ad roboratam pervenisset aetatem, Gundulfo^h subreguloⁱ seu etiam^k rectori palatii vel consiliario regis exercitandus in bonis actibus traditur. Hunc ille cum accepisset, per multa deinceps experimenta probatum iamque Teutberti^l regis ministerio dignum aptavit.

4. Nam virtutem belligerandi^a seu potentiam illius^b deinceps in armis quis enarrare queat, praesertim cum saepe^c phalangas^d adversarum^e gentium suo abigisset mucrone? Quapropter^f effectus est Christo^g presolem omnium primus, qui dudum pene cunctorum ultimus videbatur, ita ut sex^h provinciae², quas exⁱ tunc et nunc totidem agunt domestici³, sub illius ministracione^k solius regerentur^l arbitrio^m. Nam sedolus in oracione, in ieiuniis, in misericordia pauperum incumberebat etⁿ, sicut scriptum est, reddebat quae Dei sunt Deo et quae caesaris caesari restituebat. Matth. 22,
21.

5. Interea igitur^a, vix cogentibus amicis^b atque parentibus, inclitam^c et nobilissimam^d a^d gente puellam^e, quia Deus^f sic voluit, praeclaris moribus duxit uxorem. Nam illud eidem^g Dominus speciale^g munus veluti^h duarum gemmarumⁱ splendidum decus in mundo indulsit, ut ex eadem egregia femina duorum filiorum⁴ gaudia^k suscepisset. Dum haec itaque agerentur, sicut iam^l supra diximus, diversis in palacio honoribus et ministerio primus floruit^m; sed iugis illius meditatioⁿ circa monasteria vel loca^o sancta invigilabat.

6.^a Temporibus autem illis erat in ministerio regis vir egregius nomine Romaricus⁵, qui desiderio illius sancto et^b familiari iungebatur affectu. Cum hoc igitur, consilio inito, secundum praeceptum Domini, qui dixit: *Vade, vende omnia quae habes et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo, et veni, sequere me*, relictis omnibus, Lerinum^c usque monasterium ad peregrinandum propter Christum iterare^d disposuit; Marc. 10, 21.

Cap. 3—6. A 1. 2a. b. 3. B 1. 2. 3.

Cap. 3. a) cum B 2. b) i. l. s. B 1. c) ergo B 1. d) ingenii sagax A 1; sagax ingenio B 2. e) sic A 1. B 2; s. e. A 2a. b. B 1. f) etiam A 1. g) doctus B 2. h) Gundulfo B 1. i) subregula B 1. k) sic B 2; se nitam A 1; sive etiam A 2a. b. B 1. l) Theodeberti A 2a. b; Teodeberti B 1; Tendeberthi B 2.

Cap. 4. a) belligerandi B 2. b) eius in A 1. c) se A 1. d) falangas B 1; flanges B 2. e) adversarum — mucrone om. B 2. f) quae propter A 1. g) presolem Christo A 1; demum pro C. p. B 2. h) se B 2. i) om. B 2. k) administratione B 1. 2. l) agerentur B 1; regenerentur B 2. m) imperio B 2. n) om. A 1; et — restituebat om. B 2.

Cap. 5. a) om. B 2. b) a. a. p. om. B 2. c) ab inclita et nobilissima g. A 2a. b. B 2. d) a g. p. om. B 1. e) puellarum A 2a. b. f) sic D. B 1. g) om. B 1. h) velud A 1. i) geminarum B 2. k) gaudio B 2. l) sicut superius d. B 1. m) effloruit B 1. n) om. A 3. o) s. vigilabat l. A 1; l. s. vigilabat A 2a. b; cf. infra p. 434, l. 7. 435, l. 6.

Cap. 6. a) h. l. c. 2. incipit A 2a. b) om. B 2. c) Lerinum B 1; Lerinum B 2. d) sic A 1. B 3 (pr. m.); disposuit se itinerare A 2a. b; itinerare B 1; iter agere B 2; cf. infra c. 25. iterantibus.

1) Childebertus rex, Thendeberthi pater, 'Gundulfum ex domestico ducem factum, de genere senatorio', Massiliam misit; cf. Greg. II. Fr. VI, 11. Erat avunculus matris Gregorii Turonensis ac fortasse is, qui hic subregulus dicitur. 2) Provincia domestici complures villas regias complectebatur, quibus praerat. Cum comes domestici munere nonnumquam junctus sit (Marculf. I, 39), huius territorium idem fere ac comitatus fuisse videtur. 3) De munere domestici v. Waits, 'VG.' II, 2³, p. 94, n. 1. 106, n. 2. 4) Ansegiselmus scil. et Chlodulfum, postea Mettensem episcopum; cf. Paulus, Gesta ep. Mett. (SS. II, p. 264). 5) Anno 613. in urbem Mettensem venit; cf. V. Romarici c. 5 (Mabillon, AA. SS. saec. II, p. 417).

sed utriusque desiderii in^a hac causa obfuit voluntas Altissimi. Neque enim fas omnipotens Deus fore censuit, ut hii duo viri, qui demum veluti duae^b lampades fulserunt in saeculo, sub unius^c modii articulo occultarentur^d, dicente Domino: *Nemo accendit lucernam et ponet^e eam sub modio, sed supra^f candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt.*^{*}

Luc. 11, 33.

Math. 5, 15.

5

7. Cumque in his adque diversis bonis^{**} tamquam potentissimus^a auriga iugiter invigilaret, forte fuit, ut urbs Metensium^b praesule indigeret. Tunc una vox populorum Arnulfum domesticum^c adque consiliarium regis dignum esse episcopum adclamavit^{***}. Ille autem lacrimans et compulsus, quia^d Deo ita^e placitum fuit, urbem at gubernandum suscepit¹, sicque^f deinceps episcopales gestans infulas, ut etiam domesticatus^g

614.

10

Pauli Gesta
ep. Mett.

^{*}) In C miraculum e Paulo haustum sequitur: Miracula² autem aliqua saltem de multis quae gessit narranda aggrediar; sed illud quidem primum ponendum censeo, quod fertur idem egisse, antequam episcopatus solium conscendisset. Hic equidem cum pro suis paeniteret excessibus, contigit, ut, cum per Mosellae amnis pontem transiret cumque subter fluminis¹⁵ alta nec visui penetrabilia cerneret gurgitis immensitate, anulum, quem forte secum habebat, accepit et his verbis in fluvium proiecit: 'Tunc me', inquit, 'solutum nexibus peccatorum putabo, quando hunc quem proicio anulum recepero'. Post aliquantos vero annos, iam sacerdotali solio adscenso, allatus est sibi a quodam piscatore piscis; quem cum gratiarum actione vir²⁰ sanctus accepisset, praeparari sibi eundem, quia solito a carnibus abstinerebat, ad vespertinam refectioem praecepit. Quem susceptum minister cum secundum morem exenterasset, eundem anulum in extis eiusdem reperit piscis. Sed nescius facti, rem admirans sancto pontifici detulit; quem ille recognoscens, iam fidus gratias Deo pro suorum agens solutione peccatorum,²⁵ vitam postmodum in nullis remissius duxit, sed plus etiam post haec ieiuniis, vigiliis et orationibus se coartavit. Annulus quippe ille in palatio adhuc habetur³. Mirari potest, et in his magnifice Deus laudatur, quomodo in praesenti effectu sanctus vir certificari meruit adhuc casibus subiectus de remissione peccatorum suorum. Quod procul³⁰ dubio non fieret, nisi dignissimus Deo foret. ^{**}) atque ceteris plurimis virtutibus add. B 3. ^{***}) quia et principi acceptissimus haberetur et sacrivicolis actibus pollere nosceretur add. B. 3.

Capp. 6. 7. A 1. 2a. b. 3. B 1. 2. 3.

Cap. 6. a) d. nou sine causa hoc fuit A 1; obfuit e corr. A 3. b) duarum A 1; lampade B 1. c) uins modii corr. huiusmodi A 3. d) occultarentur A 2a. B 2; occultarentur corr. occultarentur A 2b. e) ita A 1; ponit rell. f) sic A 1. 2a; super rell.

Cap. 7. a) om. A 1. 2a. b. b) Mettensium B 1. c) d. r. et cons. B 1. d) qui A 1. e) om. B 1. f) sique A 2a; que om. (A 2b). g) domesticis B 1, corr.; domesticus factus s. B 2.

1) Anno 614. episcopus Mettensis creatus est; cf. supra p. 426. 2) Cf. Paulus, Gesta⁴⁰ ep. Mett., SS. II, p. 264: Hic denique et in corpore permanens, simul et post vitae exitum multa admiranda perpetravit, quae si quis nosse desiderat, libellum, qui de eius specialiter actibus conscriptus est, legat. Unum tamen eius admirabile factum referam, quod satis miratus sum, quo ordine praeterierit is qui eius contexit vitam. Inde interpolator miraculum quod sequitur Vitae inseruit. 3) Iste Arnulfi annulus hodie quoque in sancti Stephani ecclesia apud⁴⁵ Mettas asservatur et quotannis Benedictinis abbatiae sancti Arnulfi monachis in eius festo sollemniter ostenditur. Mab. De eo anulo ante saec. IV. ex fabricato v. Friedrich, 'Kirchengeschichte' II, 1, p. 238.

sollicitudine^a adque primatum palatii hactenus nollens teneret. Mox autem tanta^b tamque perfecta munificencia in aelemosinis pauperum^c adcrevit, ut etiam de longinquis^d regionibus adque civitatibus, fama currente^e, innumera caterva pauperum ad sanctum Arnulfum^f pontefecem refocilandam^g festinaret.

8. Erat namque iugiter sollicitus adque intentus, in cunctis bonis hactenus, praesertim in suscepcone monachorum seu peregrinancium, devotissimus invigilabat, ita^a ut, quos ospicio recepisset, manibus propriis pedes ablueret^b, illosque vestitos^c adque refectos^d deducens, mox alios refocilandos susciperet. Porro abstinentiae illius normam narrare quis valeat^e, vel^f maxime cum interdum post triduana seu amplius protracta ieiunia panem^g ordeacio^h seu limphae poculo victitaret^h? Indutus namque iugiter intrinsecus toniceⁱ occulte cilicio², sicqu^k exesis^l iam membris vigiliis adque ieiuniis geminum ingerebat cruciatum.

9.^a Miracula* autem aliqua saltim de multis quae gessit narranda aegrediar. In contiguis namque partibus Vosagi^b, in praedio Sancti Stephani³ cum vir sanctus^c adfuisset, quaedam mulier nomine Bettila^d nequiter a daemonio arrepta, discrimine suae^e vitae saepe fortiter quaciebatur. Cumque haec coram sanctum^f praesule debacchare^g coepisset, his quippe, pietate ut^h erat semper immensaⁱ ductus, ait: 'Heu miserimum humanum genus! Ut quid tam^k praevaluit inimicus, ut ubi Christus debuit habitare, ille domicilium infelix possideat^l?' Superventura igitur nocte mulierem in vigiliis assistere^m praecepitⁿ. Cumque vir sanctus sese in oracione^o dedisset, mox daemionium^p clamans et eiulans a muliere discessit. Ilico^q, gaudentibus omnibus, iussit illam abire incolumem et lactam, quae dudum fuerat ab inimico oppressa et^r infirma.

10.^a Per idem^b namque tempus, quo^c triduanum ieiunium universalis celebrare consuevit ecclesia, vir sanctus extra civitatem cum crucibus adque promiscuo populi genere orandi gratia secundum mos^d ex urbe processit; et hecce! ex^e mediis catervis

*) Miracula autem, quae Deus per eum fieri voluit, quamquam recenseri non possint quo valeo indicio sint^a, nunc praesenti in scripto ordinem tenebunt. Primum quidem ponendum credo, quod fertur idem egisse — dignissimus Deo foret, *miraculum, quod supra p. 434. ex C exscripti, h. l. inseruit A 3.*

Cap. 7—10. A 1. 2a. b. 3. B 1. 2. 3.

Cap. 7. a) ita A 1; sollicitudinem *rell.* b) sic A 2a. B 1; a. tantanque per munificenciam A 1; a. tanta tamque profusa munificentia A 2b; a. tanta tamque munificentia A 3; a. tanta profusa m. B 2. c) om. A 3. d) long A 1. e) eurrentibus A 1. f) pontificem Arnulfum A 2a. b. g) sic A 1. 2a. b. 3 (*e corr.*). B 2.

Cap. 8. a) Itaque ut B 2. b) abluerat — suscipiebat B 2. c) v. a. om. B 2. d) repertos A 3. e) valet A 1. f) om. B 2. g) sic A 1; pane hordeacio (*hordeatio A 2b*) A 2a. b; pane ordeaceo B 1; pane hordeaceo B 2. h) lucto tardat' A 1; vectitaret A 3, *corr.* i) tonice multe A 1; t. (*tunicę A 2a*) occulto A 2a. b; (*t. om.*) occulte A 3; tunicae occultae B 1; tunica occulte B 2. k) ita A 1. l) ex esistam membris A 1.

Cap. 9. a) h. l. c. 3. *incipit A 2a.* b) V. in om. B 2. c) Arnulfus episcopus affuisset A 3. d) Bettilia B 1; Betila B 2. e) v. s. B 1. f) ita A 1; sancto *rell.* g) debachari B 1. h) i. ut o. s. A 2a. b. i) om. A 1. k) sic A 1. B 1; tantum *rell.* l) habitat B 1. m) astare B 1. n) coepit B 2. o) sic A 1; sese orationi B 2; sese in orationem *rell.* p) daemion B 2. q) autem *add.* B 1. r) oppressat A 1; oppresse B 2.

Cap. 10. a) 4. A 2a. b) diem B 2. c) qua A 2a. b. d) sic A 1; morem urbis A 2a. b. B 1; morem ex urbe B 2. e) mox A 3.

Nota *. a) sint expungas.

1) Cf. Fortun., V. Radegundis c. 15. 21. 2) *Ib.* c. 6. 3) *Fallor nisi pagus ille est, qui modo in mappis geographicis appellatur S. Etienne, Mosellae adiacens prope Montem Romarici, qua inde Spinalium petitur. Bonchius. At praedium quodlibet basilicae S. Stephani Mettensis intellegi potest.*

femina arrepta^a daemone clamare coepit. Hanc ille cum vidisset, vexillo crucis in-
iecto, mox ab adversario erepta^b sanavit*. Alio^c quoque tempore infra urbem ab^d
oracionis munus lucrandum basilicam sanctae Crucis accessit ibique puellam nequiter
debaecchantem repperit. Quam cum vidisset^e, misericordia motus, archidiacono suo**
ait: 'Nunc igitur, frater, hac nocte pro ista miserrima oracionum vigilias celebremus et
superveniente diluculo istic^f pariter revertamur^g'. Cumque deinceps crastina die
secundum conductum inibi^h adfuissent, puellam ab oste antiquo liberatam reppereruntⁱ.
Sicque factum est^k, ut sanctitas^l uius viri etiam absentes longeque positos curaret.

11.^a Temporibus denique Dagoberti regis cum in palacio esset^b, eidem^c quidam^d
lebrosus clamare coepit, victum seu etiam vestimentum^e deposcens. At ille statim 10
iussit eum in ospicium duci. Cumque^f erga illum secundum mos^g suum solitam^h in-
penderet pietatem, sciscitareⁱ voluit, quia barbarus erat, si sacra unda babtismatis ab-
lutus fuisset^k. Repente ille: 'Nequaquam', ait, 'domine mi^l, nam infelix ego abiectus
a^m populo, et quis mihi gratiam babtismi tribuitⁿ? Tum isdem inquit: 'Ne verearis,
frater, possibile est. Tantummodo crede in Christo^o, et erit Domini voluntas, ut gemi- 15
nam, id est animae et corporis tui, capias medelam'. Accepto^p ergo a sancto viro^q
babtismi sacramento, repente de corpore illius lepra discessit, et factus est deinceps in
utraque substantia sanus, qui prius fuerat peccator et maculosus.

12.^a Post haec autem cum patrias Toringorum^b cum eodem rege invisendas in-
trasset, forte fuit^c, ut quidam^d procerum nomine Noddilo^e puerum adque parentem^f 20
suum, quem satis diligebat, supremis^g funeraret fletibus^h; nam et sanguinitatisⁱ pro-
pinquo et amicicia eidem^k insolubile^l iungebatur affectu. Rege autem iam quantocius
ex eadem properante villa, nil^m angustianti aliut consilii aderat, nisi, languentis capite
amputato, more gentilium cadaver ignibus comburendum traderetur. Sed, ut credimus,
omnipotentis Dei tunc voluntate idⁿ actum esse^o, sanctum Arnulfum episcopum a man- 25
sionibus nondum egressum^p fuisse. Quo cumperto, Noddilo^q ad eundem veloci pergit^r
gressu et causam infelicitatis pocius singultibus quam verbis exponit. Confestim igitur
egregius vir cum festinacione at languentis pergit^s lectulum. Ubi cum humi^t fuisset
prostratus, diutissime oravit. Tum demum semivivo homini, ut illius mos erat, adloquit-
tur: 'Penitere', inquit, 'fili, si quid male fortassis^u gessisti, ut^v duplicem accipias medi- 30

*) laudantibus qui aderant populis maiestatem Domini excelsa voce in altissimis *add. B 3.*

**) qui tunc cum forte commitabatur *add. B 3.*

Cap. 10—12. A 1. 2a. b. 3. B 1. 2. 3.

Cap. 10. a) arrepto demonio *corr.* arrepta a d. A 1; arrepta a d. B 1. 2. b) sic A 1;
ereptam *rell.* c) *h. l. c. 5. incipit A 2a.* d) sic A 1. B 1; ob A 2a. b; ad B 2: ab pro ad accipitur. 35
e) sanctus Arnulfus *add. A 3.* f) *ita B 2, cf. infra p. 440, l. 10; ista A 1; ad istam A 2a. b; cum*
ista B 1. g) revertemur B 2. h) inibi adfuisset A 1; inibi (ibi A 2b) fuissent A 2a. b; inibi *om.* B 2.
i) sic A 1; reppererunt *rell.* k) *om.* A 3. l) sancti B 2.

Cap. 11. a) 6. A 2a. b) *cē* A 1. c) *om.* B 1. d) quidem *corr.* quidom A 1.
e) vestitum A 2a. b. f) que *om.* B 2. g) sic A 1; os B 2; morem *rell.* h) sollicitam A 3. 40
i) sciscitari A 2a. b; ::scitare *corr.* scissecitare A 3; suscitari B 1; scisitari B 2. k) esset A 3.
l) *om.* A 1. m) a. fui in A 3; a. in B 2. n) sic A 1. 2a. b. B 1; tribueret *rell.* o) sic
A 1. B 1; Christum *rell.* p) Cum acceperat ergo B 2. q) Arnulfo episcopo A 3.

Cap. 12. a) 7. A 2a. b) Toringorum A 2a. B 2; Eoringorum B 1. c) et *add.* A 1.
d) quendam B 2. e) Noddilum B 1. 2. f) parentum B 2. g) suppressis A 2a. b. B 2. 45
h) fletibus A 1. i) sanguinitata *corr.* sanguinitate (*om.* prop.) A 1. k) idem B 1. l) sic A 1;
insolubili *rell.* m) nihil B 2. n) v. ductum A 3. o) a. est, contigit s. B 1; a. est, ut sanctus
Arnulfus episcopus B 2. p) egressus fuisset A 1; egressus fuerit B 2. q) Noddilns B 2. r) sic
A 1. 2a. b. B 1; perrexit — exposuit B 2. s) perrexit B 2. t) humiliter B 2. u) sic A 2a. b. 3.
B 1. 2; fortasse A 1. v) *om.* A 1.

cinam'. Ille autem venisse^a hominem Dei exultans, vix verbis^b effatur quod corde volebat, quia extremis quaciebatur conatibus. Quid plura? Calefacta adfertur aqua, et manibus propriis vir sanctus^c faciem aegroti, pedes et manus cum ingenti abluit diligencia atque oleo sancto corpus illius perunguit^d. Sicque factum est, ut eadem die, tamquam nulla^e infirmitate perpressus^f, cum ceteris villam egrediens^g incolomis, laetus^h et gaudens iter arriperet.

13.^a Alio^b denique tempore quod gessit miraculum silendum non est. Quidam^c namque^c homo scelestus nomine^d Noddo quadam^e die, alvo^f referto, vino^g aestuans, cum complicibus suis virum^h sanctum derogare ausus est, non esse scilicet cultorem Dei, sed potius hominem voluptati deditum, aⁱ cuius videlicet lectum nocturnis horis non solum rex, vero^k etiam et^l regina tamquam consilium flagitans properaretur^m. Cumqueⁿ ergo stratum una cum detrahente socio petisset, iubente Domino, ut casus fieret, omnia vestimenta illorum flamma circumdans vallavit. Ilico exilientes^o, aquam urgentibus vocibus deposcebant. Sed aquam^p iniecta flammam divinitus missam^q non extinguebat. Ardebant nequiter circa nates vel genitalia loca camisae^r illorum, nec a^s ardencia vestimenta exuere^s praevalebant. Quid plura? Quia aliud facere non poterant^t, exiliunt foras^l et ad instar porcorum in lutum^u volutabri^v sese vociferantes involvunt. Sed magis ac magis genitalia loca ipsorum ignis inmissus cremabat. Tunc quippe, ut reor, impletum est super^w illos, quod scriptum est^x: *Detrahentem secreto^y* Ps. 100, 5. *proximo suo, hunc persequar^z*; sicque^a, divina censura iubente, actum fuit, ut de quibus pontificem sanctum^b detraxerant^c, in ipsis poenam sentirent^d. Nam non multum post temporis in tantis transgressionibus praefatus^e Noddo deprehensus est, ut^f scelera illius una cum vita, quia^g iustum erat, regalis gladius iuste amputasset, ac, ne^h solus morireturⁱ, filius ipsius mox^k eadem sententia percussus interiit^l.

14.^a Per idem autem^b tempus, cum iam paene omnes thesaurus^c in usus pauperum erogasset, adhuc supererat eidem discus argenti, habens pondus^d libras^e septuaginta duas. Hunc Hugus^f.² quidam primatis^g procerum, datis alimoniis vel his^h quae

Capp. 12—14. A 1. 2a. b. 3. B 1. 2. 3.

Cap. 12. a) h. D. v. B 1. b) sic A 2a; vocibus efferebatur A 1; verbis affatur rell. c) Arnulfus episcopus add. A 3. d) perunxit A 3; perungit B 1; perunxit B 2. e) nullam infirmitatem A 2a. b. B 1. 2. f) passus B 2. g) ingrediens B 1. h) laetusque i. B 2.

Cap. 13. a) 8. A 2a. b) Alio — est om. B 2. c) deinde B 2. d) om. A 1; n. Nodo B 2. e) aliquando alvo B 2. f) sic A 1. B 1; albo (albore A 2b) refertus A 2a. b; a. reflecto B 2a; alvo refertus rell. g) vinoque aest. B 2. h) viro sancto B 2. i) ita A 1; ad rell. k) ita A 1; verum rell. l) om. B 2. m) properarent A 2a. b; properaret B 2. n) sic A 1. 2b (ubi 2 eras.); Cumque erga A 2a; Cum vero B 2; Cum ergo rell. o) exientis A 1. p) ita A 1; aqua rell. q) om. A 3. r) ita A 1; canisi A 2a; canisiae rell. s) exire A 1. t) potuerant B 2. u) sic A 1. 2b. B 1. 2. v) voluptabris A 1; volutabris A 2a. b. w) super — est om. B 1; s. i. om. B 2. x) om. A 3. y) secreta proximum suum B 1; occulte (in add. B 2) proximum suum A 3. B 2. z) sic A 1. 2a; persequer bar rell. cum Vulg. a) Si quid A 1; sic d. B 2. b) s. Arnulfum A 3; pontifici sancto B 2. c) detraxerat A 1; d., ipsi B 2. d) sentissent A 1. e) t. ipse N. B 2. f) et A 2a. b. g) q. i. e. om. B 2. h) ac nec A 1; (ac om.) ne B 2. i) f. i. m. B 2. k) mox — interiit om. B 2. l) interit A 1.

Cap. 14. a) 9. A 2a. b) vero B 2. c) sic A 1; omnem thesaurum B 1. d) pond A 1. e) librarum s. duarum B 2. f) corr. Hugo A 1; Hugo A 3. g) sic A 1; primatus A 2a. 3; primates A 2b (corr. primas). B 1; Ugo primas inter proceres B 2. h) iis B 2.

1) *Caput fere totum Grimlaicus, Regula solitariorum c. 63 (Migne, Patrol. Lat. CIII, p. 654), ad verbum exscripsit. Noddonis ducis infra c. 25. mentio fit. 2) Chuci una cum Warnachario et Gundelando maioribus domus Burgundiae et Neustriac ad a. 617/618. Fredegarius IV, 45. meminit. Unde Chucum Austrasiae maiorem domus fuisse Ruinartius coniecit; cf. supra p. 144, n. 2.*

pauperibus necessaria erant, comparavit. Sed omnipotens Deus non passus est, ut illo^a laicus frueretur, qui in honore beati Stephani protomartiris^b iam olim consecratus fuisset; nam supradicto Hugo^c prepeti^d morte prostrato, praefatus discus Chlothario^e rege^f allatus est. Qui cum a narrantibus comperisset, hunc a sancto Arnulfo episcopo^g ob alimonia^h pauperum venundatum fuisse, mox miroⁱ inspiramine tamquam caelitus⁵ actus, iubet eundem velociter, suprapositis^k centum aureis, ad Mittis^l usque sancto^m pontifici deferre. Sicque factum est, ut etⁿ matricularii seu ceteri^o pauperes Dei sustentacionum^p alimonia^q aberent, et res^r sanctorum, quibus semel data fuerat^s, absque ullius rei redderetur^t dispendia^u.

15.^a Cumque denique^b hae et similes quam^c plures virtutes^d per illum coepissent¹⁰ crebrescere^e in populum^f, mox remociora a fragoribus vulgi expetiit loca, in^g quibus saepe ergastulo retrusus^h, soli Deo oracionibus sacris studiosissime vacaret, monente Ps. 45. 11. Altissimo, qui dixit: *Vacate et videte, quoniam ego sum Dominus*ⁱ. Nam crebro villa^k Dodiniamaca^l, quae^m contigua Vosago estⁿ, interdumque^o Calciago^p non multum longe ab urbe cellula retrusus^q, caelum diebus ac noctibus precibus pulsabat. 15

16.^a Sed dum in^b his athleta Christi contra diabolium sanctissime et fortiter demigaret^c, conscientia tactus, ne plebs sibi a Domino credita, illo remoto, aeternae vitae pabula quiddam^d minus acciperet^e, repente coepit^f intenciosissime^g a principe flagitare, ut successorem sui praesulem daret. Mittensque^h epistolas per internuncios, se indignum huius operisⁱ seque peccatorem elamitans^k, talem elegerent pontificem,²⁰ que^l praedicacionis verbum dignus seminaret in populum. Quibus^m relietis, mox Chlotharius rex non modicis repletus angoribus, ab omni se consilio destitutum quaeritansⁿ, si sanctus Arnulfus episcopus a frequentia palacii cessasset^o. Cui inter cetera talia^p mittit scripta, dicens: *Nihilominus^q, domne et pater, quia scripsistis^r per vestram epistolam, ut in loco vestro^s alium deberemus^t elegere successorem, istut^u nostra prae-*²⁵
sumpcio facere nullatenus^v praesumet^w. Hinc^x iterum inter reliqua ait: Quantum et^y de devocione vestra, quod pro ammonicione divina esse confidimus, vos a Domino

Cap. 14 — 16. A 1. 2a. b. 3. B 1. 2. 3.

Cap. 14. a) ho (postea corr. homo) add. A 1; ille homo l. B 2. b) martyris B 1. c) Hugone A 3; Ugone B 2. d) prepito (corr. precipito) morti (?) A 1; perpeti (perpete A 2a) m. 30 A 2a. b; repentina m. B 2. e) Lothar., ut infra, B 1. 2. f) sic A 1. B 1; regi rell. g) om. B 2. h) ita A 1; alimoniam rell. i) m. Dei instinctu iubet e. B 2. k) v. c. a. additis ad B 2. l) sic A 1; ad pontificem deferri: et ita factum est B 2; Mettis rell. m) s. Arnulfo A 3. n) om. B 1. o) ceteris, om. p. A 1; ceteri, om. p. A 2a. b. p) sustentatione A 2a. b. q) ita A 1. r) rex B 2. s) fuerant B 1. 2. t) redderentur B 1. u) sic B 1; dispondia A 1; dispendio rell. 35

Cap. 15. a) 10. A 2a. b) Cum denique B 2. c) q. p. om. B 2. d) om. B 1. e) crescere B 2. f) sic A 1. 2a. b; populo rell. g) locunt q. sepe A 1. h) retro sub A 1. i) Deus B 2. k) sic A 1. 2a. b. B 1. l) sic A 2a; Dodianimaea A 1; Dodiniamata A 2b; Dodiniamaca B 1; Dodiniaca rell. m) om. B 2. n) agro pro est B 2. o) que om. A 2a. b. p) Caltiago A 3; Calciaco B 2. q) corr. ex reclusus B 1. 40

Cap. 16. a) distinctione capitis caret A 2a. b) in his om. A 2a. b. c) sic A 1. d) quidam A 1; quidem B 2. e) acceperat A 1. f) r. intentissime a p. f. c. B 1; r. intentissime a p. flagitavit B 2. g) intenciosissime pr. A 1; intentiosissime a pr. A 2a; intentissime a pr. rell. h) misitque B 2. i) operibus A 1. k) et ut add. B 2. l) ita A 1. m) Q. r. om. B 1. n) corr. quaesitans A 1; querit an sanctus A. B 1; conquerens, si A. B 2. o) cessaret A 2a. B 1. 45 p) talem m. scripturam B 1; caetera sic scripsit: sed dn̄e pater B 2. q) sic A 1. r) quia per epistolam tuam petis, ut B 2. s) tuo B 2. t) debeamus B 2. u) hoc enim nostra B 2. v) sic A 1. 2a. b; non B 1; nulla ratione B 2. w) sic A 1. 2a. b. B 2; praesumit B 1. x) Hinc — absentes om. B 2. y) Q. hec dev. A 3; Q. et dev. B 1.

1) Dodigny et Chaucy verterunt auctores Historiae Mettensis, Mett. 1769, I, p. 366. — 50
Chaucy pagus est Mettis orientalis ultra Nidam (iam Nied) Gallicum fluvium. Boschius.

fuisse ammonitos^a, gavisī recepimus^b, tantum iterum dolentes tractavimus, quod non obtavimus de vestro conspectu esse absentes. Immo, domne et^c pater, acsi^d qualibet devocione compulsi^e pro boni operis actu alicubi^f deliberatis expetire^g, nos petimus, ut nos^h sine pace vestra vel communione proⁱ amore divino^k nullatenus relinquatis. Nam praefatus rex Chlotharius tanta eum fide et amore dilexit, ut, cum prolem suum Dagobertum^l in principatus^m culmineⁿ sublimasset, eidem regnum ad guber- 623.
nandum etⁿ filium erudiendum in^o manu tradidisset^p. Quem ille acceptum ita altissima et profunda eruditit sapientia^q, ut in Secambrorum^r natione rex nullus illi^s similis fuisse narraretur.

17. Sed cum insolubile^a desiderio ad heremum properare disponeret, voluit^b et suspicatus est prudens^c rex Dagobertus eum minis terrere^d, scilicet ut ab ipsius consilio vel solacio^e non discederet, dicens ad eum: 'Dilectissimi^{f. 2} filii tui quia ita amissum^{g. 3} habent, nisi nobiscum consistas, capita^h amputabo'. Ad haec ille respondensⁱ, dixit: 'Filiis^k meis vita in manu Dei est; iam tu tuam^l non possides vitam, quando ab insontibus vitam auferre disponis'. Tunc rex iratus adversus eum, dependentem^m ex publiteⁿ mucronem manu arripuit. Tunc^o beatus Arnulfus regis morituri parvi pendens iram, constanter^p dixit: 'Quid agis, o^p miserrime? Mala pro bonis mihi rependere^q vis? Nunc autem^r hecce me paratum! Exerce arma in sanguinem^s meum, ut tuis^t libet animis. Ego pro illius mandatis mori non dubito, qui mihi et vitam dedit et pro me mortuus est'. Tunc unus procerum ait: 'Noli impie contra temet ipsum agere, o bone rex; annon vides virum sanctum^u destinatum et^u cupidum esse ad martirium, aut quur non pertimescis Christi domini^v servum lacescere^w?' Et his dictis, iubente Deo^x, ira eius irritata^y paulisper contigit.

18.^a Interea adest et^b regina^t. Reminiscens^c culpae suae, uterque ad pedes sancti corruunt^d, et ut illis misereatur, cum lacrimis exorant^e, dicentes: 'Perge, domne^f, ad heremum, quo vis; tantummodo^g placatum te habeamus, quem molestum usurpantes^h exaggeravimus'. Tunc sanctus vir, data illis veniamⁱ, a palacio egreditur, et

Cap. 16. A 1. 2a. b. 3 (cf. n. m). B 1. 2. 3. Capp. 17. 18. A 1. 2a. b. B 1. 2. 3.

Cap. 16. a) amonito (amonitos?) corr. amonitus A 1. b) g. recipimus A 2a. B 1; gaudemus A 2b. c) om. B 2. d) si B 2. e) compulsus B 2. f) alicupide liberatis A 1; et alia ubi d. A 3; a. vacare deliberas, p. B 2; a. desideratis progredi, p. B 3. g) expectare B 1; nos om. A 3. h) s. p. v. nos B 1; nos om. A 3. i) c. non deseras. Nam B 2. k) divina A 1. l) principatum A 1. m) sequentia ad c. 19 ex. desiderantur, duobus foliis evulsis, A 3. n) et f. e. om. B 2. o) om. B 1. p) tradidit A 2a. B 2; tradiderit A 2b. q) ita A 2a. b; prudentia A 1; sapi|dentia B 1. r) ita A 1; Sicamborum A 2a; ut sic in amborum ratione rex illi similis nullus fuisse narretur B 1; Syc. B 2. s) om. A 2a. b.

Cap. 17. a) sic A 1; insolubili rell. b) v. et om. B 2. c) r. p. B 2. d) sic A 2a. B 1; ministrare A 1; m. terreri B 2. e) consilio B 2. f) Dilectissimorum filiorum tuorum A 2a. b; Dilectissimis filiis tuis B 1; discederet: Dilectissimi, inquit, filii tui B 2. g) sic A 1. B 1; admissum A 2a. b. B 2; habet B 2. h) caput B 2. i) r. d. om. B 2. k) sic A 1. 2a. b; filiorum meorum B 1; filii mei B 2. l) n. t. A 2a. b; t. om. B 1. m) dispend. A 1. n) publice A 1. B 1; poblite A 2a. b; poplite B 2. o) A. vero regis B 2. p) om. B 2. q) v. r. B 2. r) Nunc exerce arma B 2. s) sanguine A 1. t) ut nis libet anim̄s (i. e. animus) A 1; ut tuis libet animus A 2a. b. u) om. A 1. 2a. b. v) om. B 2; servum om. A 1. w) sic B 1; lacescere A 1; lacescere rell. x) Domino B 1. 2. y) ita A 2a. b. B 1; irruit ita ut p. A 1; irraetita p. B 2.

Cap. 18. a) om. A 2a. b) om. B 1. c) reminiscens B 2. d) currit A 1. e) sic orant: Perge B 2. f) sic A 2a. B 1; domine A 1. 2b. g) dum B 2. h) usurpante rexaggeravimus A 1. i) sic A 1; venia rell.

1) Cf. Fred. IV, 47. 2) Ansegisclus et Chlodulfus; cf. supra p. 427. 3) Amicus est reprobatus a Deo; cf. Ducange ed. Faere I, p. 227. 4) Gomatrudem Dagobertus a. 625/626, in matrimonium duxit; cf. Fred. IV, 53.

hecece! repperit pro foribus elodorum^a, caecorum adque universorum^b pauperum, viduarum^c et orfanorum paene innumeram multitudinem adstantem. Cumque^d eum vidissent, omnes vociferare^e coeperunt, dicentes^b: 'O sancte pastor, cur nos miseros derelinquis, aut^b quis miserebitur nostri, aut^b quis tribuit^f nobis victum aut vestitum^g? Nam^h, te amoto, moriemur omnes, nuditate scilicet adque fame consumptiⁱ. Obsecramus te^k pro⁵ Christo, ne nos^l derelinquas'. Tum^m ille lacrimans, blanda voce eisdemⁿ adloquens, dicit^o: 'Dabit enim vobis Deus pastorem, qui vos pascat in miseracione et misericordia; nam^p faciem meam non longo tempore ammodo videbitis. Vos autem, quaerite, sicut dicit Christus^q, *primum regnum Dei et^r iusticiam eius, et haec omnia adicientur vobis*. Estote parati^s, in^t invicem benigni, misericordes, ut, dum istic^u nunc paupertate et miseria angustiamini^v, in futura vita^w felices regnare mereamini cum Christo; siquidem^x et Lazarus mendicus in sinu Abrahae transportatus est ab angelis. Ita et vos quaerite Dominum, et hic et^y in aeternum vivet anima vestra'. Et his dictis, statim^z ad oracionum pergita^a certamina.

19.^a Post haec autem paucis temporibus actis, viro iusto iugib^b intencione pul-
629. sante^c, sanctus Goericus cognomento Abbo^l huius successor eligitur^d. Digne^e quippe a Domino haectum est, ut sancto sanctus^f succederet. Quo audito, vir egregius Romaricus a partibus Vosago^g egressus, ad beatum pergita Arnulfum adque ex convenencia^h utriusque infra vastaⁱ heremi aptum eidem praeparat locum.

20.^a Sed^b mox in eadem die^c supraventura quo venerat^d nocte quit^e miraculi 20
per hunc almificum pontificem infra urbem gestum fuerit^f, silere non debeo. Casu^g contigit, ut prumtuarium regis ignis vorans vexaret, adque eructuans excelsissima flamma domus^h circumquaque adfinis menaciter lambiret. Repente exurgens omnis civitas, videntes sui exiciumⁱ, in eiulato^k adque clamore conversa est. Quo audito, nos^l veloci gressu^m ad domum viri sancti pervenimus et repperimus eundem, sicut 25
illius iugiter mos erat, psalmodiae mellusⁿ personantem. Statim^o adprehensa manu illius, ait Romaricus: 'Egredere, domne, hecece', inquit^p, 'adsunt pro foribus equi^q nostri, ne^r, quod absit, te^s in hac urbe ignis iste^t conburat!' Ad haec ille: 'Nequaquam', inquit, 'dilectissimi, set ducite^u me illuc, et videamus hoc^v impium quod crassatur incendium, et ponete^w me vicinum illius^x, et, si ita vult Deus, ut ardeam, hecece! in manu^y 30

Cap. 18. 19. A 1. 2a. b. B 1. 2. 3. Cap. 20. A 1. 2a. b. 3. B 1. 2. 3.

Cap. 18. a) sic A 1; claud. *rell.* b) om. B 2. c) v. et o. om. B 2. d) Quo viso, omnes B 2. e) vociferabant d. A 1; vociferari c. d. A 2a. b. f) sic A 1; n. tribuit A 2a. b; tribuet n. *rell.* g) vestimentum B 1 (non B 2). h) Nam — omnes om. B 2. i) consumptis B 2. k) om. A 2a. b; o. — Christo om. B 2. l) ipsos *add.* B 2. m) Tunc A 2a. b. n) eosdem 35 A 2a. b; voce sic ait: Dabis vobis B 2. o) inquit *in litura scr.* B 1. p) nam — Estote om. B 2. q) Dominus A 2a. b. r) et i. e. om. B 1. s) sic A 1. B 1; peccati A 2a. b. B 2; cf. *Matth.* 24, 44. t) om. B 1. 2. u) ita A 2a. b. B 1; ista A 1; dum instar Lazari mendici ista nunc in p. B 2. v) torquemini B 2. w) futura felicitate regnetis: Et his dictis, statim B 2. x) Sic quidem A 2a. b. y) om. B 1. z) confestim B 1 (non B 2). a) c. p. Paucis post t. B 2. 40

Cap. 19. a) 12. A 2a. b) iugiter B 1. c) pulsanti A 2a. b. B 1. d) electus A 1. e) Dignum A 2a. B 1; D. — succederet om. B 2. f) sco A 1. g) ita A 1; Vosagi *rell.* h) sic A 1; conibentia A 2a. b; convenientia B 1; cumbentia B 2. i) vasto B 1.

Cap. 20. a) 13. A 2a. b) *in verbis* Sed hoc mox *redit* A 3. c) eadem supraventura venerat nocte B 2. d) venerant A 1; inerat B 1. e) quod miraculum per Arnulfum infra B 2. 45 f) fuerat A 1. g) Forte B 2. h) sic A 1. 2a. i) exitum B 2. k) sic A 1; eiulatum (heiu-
latum A 2a. b) a. clamorem *rell.* l) om. B 2. m) velociter ad d. B 1 (non B 2). n) sic A 1; melox *corr.* melos A 3; mox B 2; melos *rell.* o) Statimque B 1 (non B 2). p) ecce absunt B 2. q) eq; n̄r A 1; eq̄q̄ nostrę A 2a. b. r) Nam A 1. s) in h. u. te A 1. t) ignis consumat B 2. u) ducentem A 1. v) q. h. i. crass. B 2. w) ita A 1; ponite *rell.* x) illi B 2. y) manus A 1. 50

1) *Abbonis mentio fit in charta Sigiberti regis, edita apud Jaffé et Wattenbach, Codd. Colon. p. 101.*

eius sum.' Tunc nos^a tenentes sanctas manus illius, ad larem^b pervenimus, et^c mox, iubente illo, in oratione prostratus^d, capitulo^e dicto, surgimus^e omnis^f. Tum^g ille elevans manum contra ingentes flammam, vexillum crucis iniicit^h. Mox miro inⁱ modo tamquam caelitus percussus, nil alibi nocens, infra parietes^k totus retortus^l ignis interiet^f. Nosqui^m iam deinceps secureⁿ de periculo subacto, gratias agentes Deo, dictis matutinis, ad lectulos nostros remeavimus. Illico^o cuidam e fratribus talis apparuit visio. Intuens^p caelum, vidit tamquam flamma^q ignis signaculum crucis depictum, et statim de^r caelo ex oblico^s crucis vox facta est, dicens: 'Cernis hoc', inquit, 'signum^t? Hac nocte Arnulfus episcopus per^u ipsum totam civitatem istam ab incendio liberavit'. Mirantibus nobis omnibus virtutem quam vidimus^v de igne prostrato, frater ille hanc visionem narravit.

21.^a Post haec autem beatus, relictis cunctis^b saeculi rebus atque bene^c praesertimque^{c.2} pauperibus erogatis, iamque fidus et securus de thesauro in^d caelo recondito, non multis delapsis diebus, pauper quidem^e propter Christum in saeculo effectus, sed iam dives virtute Domini^f, veluti Helias^g novus ad heremum^h properat^h et inter bestias etⁱ feras silvae, parvulis mansiunculis patrat, cotidiana meditatione laudes Deo personat^k. Adscitis^l quippe aliquantulis secum monaculis necnon et^m leprosis, subⁿ quibus manibus propriis^m fidelissimam^o servitutem iugiter inpendebat, calciamenta^t a pedibus detraens adque detergens, capita^s et pedes^g illorum crebrius^v abluens, necnon et^q lectos ipsorum reciprocis diebus studiosissime compositos praeparabat^r. Nam et quoquinae^g servitium non aborrens^s item^t episcopus sanctus et quoquus, saepe esuriens ipse suos contubernales pascebat. Set et lectum stratus^m eius vilemⁿ quidem in oculis hominum, set^v pulcherrimum in obtutibus angelorum, spretis dumtaxat mollibus et preciosis vestibus, cilicio^{w.7} exornabat. In^x his igitur adque ceteris^y innumerabilibus^z bonis dum^a angelicam ageret vitam^b, —

INCIPIT^e TRANSITUS^d SANCTI ARNULFI EPISCOPI. OBIT AUTEM 15. KAL. AG.^e, —

Capp. 20. 21. A 1. 2a. b. 3. B 1. 2. 3.

Cap. 20. a) tenentes nos B 1. b) mulierem B 2. c) ut A 1. d) sic A 1. 2b. B 1; prostrati A 2a. B 1 (e corr.). 2. e) surreximus (A 3. B 2). f) sic A 1. g) Tunc A 2a. b. h) facit A 1; iecit B 2. i) in modo A 1; mirum in modum B 2. k) in semet ipsum add. B 2. l) retorsus B 2. m) Nos qui A 1; Nosque rel. n) ita A 1. o) illico cui e A 1. p) in add. B 1. 2. q) ita A 1; om. B 1; flammam rel. r) in B 2. s) extolli quo crucis B 2. t) signum hac nocte? A 1. u) p. i. deleta A 1. v) audivimus B 1 (non B 2).

Cap. 21. a) 14. A 2a. b) sic A 1. c) pr(a)esentique A 1. 2a. b. cf. infra p. 444, l. 24; perfectaque (B 1. 2). d) om. B 1. e) om. A 1. f) Dei A 2a. b. g) sic A 1; n. Helias A 2a. b. 3. B 2; Helyas n. B 1. h) properans A 3. B 2. i) om. B 1; et f. om. B 2. k) personavit A 3. B 2. l) sic B 1; Assitis A 1; Asscitis rel. m) om. B 2. n) om. A 3. B 1. 2. o) fidelissimum A 1. p) crebriens A 1, corr.; crebro B 2. q) electos B 2. r) parabat B 2. s) oborrens A 2a; obhorrens A 2b. t) sic A 1. u) vile A 3. B 1. v) p. vero in B 2. w) cilitia exornabant A 3. B 3; cylicia cornabant (!) B 2. x) In — vitam om. A 3. y) ceteribus A 1. z) innumerabilem B 2. a) sic A 2a. b. B 1; peregit vitam in saecula saeculorum. Amen pro dum vitam A 1. b) sancto fine conclusit. EXPLICIT (FINIT A 2b) VITA SANCTI ARNULFI EPISCOPI add. A 2a. b. c) lemma om. B 1. 2 (habent codd. A). d) TRANSLATIO A 2a. b. 3. e) EPISCOPI ET CONF. A 3.

1) i. e. breve capitulum psalmarum; cf. SS. Rer. Merov. I, p. 936. 2) Praesertim pro abundanter accipitur apud Loewe, Prodr. Gloss. p. 176. 3) Cf. Fred. IV, 58, ad a. 7. Dagoberti: Usque eodem tempore ab initio quo regnare ciperat consilio pinctus beatissime Arnulfi Mettensis urbis pontifice et Pippino maiorem domus usus. — Post discessum beati Arnulfi adhuc consilius Peppino maiorem domus et Chunibertum pontificem urbis Coloniae utens. 4) Cf. Fortun., V. Radegundis c. 23. 5) Ib. c. 17. 6) Ib. c. 24. 7) Ib. c. 22.

22.^a iamque omnipotens Deus suum atletam^b ad destinatum bravium volens vocare^c, ultimum^d arguetur^e diem. Quo comperto, adest^f et vir religiosissimus Romaricus; cum ceteris monachis gloriosum eius praestolatur^g egressum. Tunc electus Dei et sacratissimus^h pontifex loquitur, dicensⁱ: 'Boni^k viri et amabiles domini, obsecrate Christum pro me. Iamque^l adest dies, in quo^m Iudici meo praesentandusⁿ appareo^o. 5 Quid faciam? Nihil^p bone^q gessi in hoc saeculo; omnibus secleribus et peccatis vallatus^r, coartor^s, pro quibus Dominum^t, ut veniam merear, obsecro^u, supplicate'. Haec^v Prov. 18,17. vir sanctus^w, quia^x scriptum est: *Iustus in primordio^y sermonis accusator sui^z est.* Interea venit hora, ut sancta illa anima manibus sanctorum angelorum ad Christum gestaretur¹. Fit autem^a ilico^b gaudium magnum procul dubium^c supernarum^d virtutum 10 in caelo et ingens luctus pauperum Christi adque monachorum in saeculo. Adest mox iusta^e morem sanctum et^f sacrum euangelium, quo^g lector inter psallentium^h luctus et cantus personat vocemⁱ. Siquidem vir egregius Romaricus adducit^k sanctissimum corpus illius^l; cum dignitate et honore quo valuit in castello Habendum^m.² sepulturae tradidit.

23. Post annos^a fere iam acto tempore vir electissimus successor^b eius Goericus 15 episcopus, consilium^c inito, coacervata clericorum seu eciam et^d populorum ingente^e caterva, acceptis^f quoque duobus episcopis^g, sic^h una pariter^h pergunt ad heremum. Coⁱ in loco exeubias cum reverencia caelebrantes, sancta^k membra ab urna lapidis auferentes, grabato inponunt^l, adque mox arripientes itinera^m, cum gaudio remeant ad

Cap. 22. 23. A 1. 2a. b. 3. B 1. 2. 3.

20

Cap. 22. a) inde ab h. c. numeri desunt A 2a. b) adhletam A 2a; adletam A 2b; adletam Arnulfum A 3. c) destinare B 2. d) ita A 1; ultima — die A 2a. b; ad ultimum — diem B 1. 2. e) vocavit B 2. f) adstitit vir A 1. g) ita A 1; prestolatus A 2a. b; praestolans B 1. 2. h) sanctus B 2. i) loquitur ait A 1; p. eum alloquens ait B 2. k) sic A 1. B 1; bone vir et amabilis domne (domine A 3) obsecra A 2a. b. 3; bone vir, ora pro me B 2. l) iam enim a. B 1; 25 iam a. B 2. m) co A 3, corr.; qua B 1; d. quo B 2. n) representandus B 1 (non B 2). o) apparens A 1; apparebo B 1. 2. p) nil B 2. q) ita A 1; boni in saeculo gessi B 1. r) us e corr. A 2a; vallamus A 2b, corr. s) coherecor B 2. t) Domino A 3. B 2. u) om. B 1. v) ideo add. B 1. w) dicebat add. B 1. x) sicut add. B 1. y) principio B 2. z) e. s. B 1. 2. a) om. B 1. 2. b) illiquo A 1, corr. c) ita pr. m. A 1. d) superna A 1. e) sic 30 A 1; iuxta rell. f) om. B 2. g) quod B 2. h) psallendum A 1. i) voce. Sicque demum vir B 2. k) adduxit A 2a. b; allatum B 2. l) om. B 1. m) Habendo locum s. A 3; Habendo s. B 2.

Cap. 23. a) ita A 1; Post annos i. f. octo vir A 2a. b; Post anni f. a. B 1; Post annos fere octo, om. t. v. e. B 2. b) susceptor A 1. c) sic A 1; c. i. om. B 2; consilio rell. d) sic 35 A 2a; seuciam et p. A 1; et om. A 2b (?). B 1; cl. laicorumque ingente B 2. e) sic A 1. B 2; ingenti A 2a. b. B 1. f) sic A 1. 2a; acceptis ergo A 2b; adscitis q. rell. g) sic A 1 (pr. m.); 2a. b; secum rell. h) om. B 2. i) sic A 1. k) sancta — auferentes om. A 1. l) inponent A 1. m) iter A 2a. b; a. i. om. B 2.

1) S. Arnulfi dies emortualis 18. Iulii in vetustioribus Martyrologiis colitur; cf. Bedanum 40 ad 15. Kal. Aug. (AA. SS. Mart. II, p. XXIX): Natale sancti Arnulfi confessoris; Bernense saec. VIII/IX, ad 15. Kal. Aug. (AA. SS. Oct. XIII, p. XIX): Arnulfi confessoris; Adonium ad 15. Kal. Aug.: Apud civitatem Metensium sancti Arnulfi episcopi, qui sanctitate et miraculorum gratia illustris eremiticam vitam diligens, beato fine quievit (Surius, AA. SS. 1586, tom. VII, p. 355). Huc accedit, quod posterior Vitae pars inscripta est: Obit autem 15. Kal. Ag. Quae 45 d. 17. Kal. Sept. in Martyrologio Bedano: In Galliis civitate Mettis natale sancti Arnulfi episcopi confessoris, et in Bernensi: Mettis depositio sancti Arnulfi episcopi (perperam d. 16. Kl. Sept.) referuntur, ea postea addita sunt. Hoc die corpus in urbem Mettensem translatum esse potest. 2) Castellum Habendense postea Romarici mons (hodie Remiremont) dictum est. 3) Tullensi nimirum et Viridunensi, ut in Vita S. Goerici (AA. SS. 1867, Sept., VI, p. 47) dicitur. Mab. 50

urbem; nam suavitatis odor exiit^a sacris membris, cunctos replet^b evidentes^{c.1}. Et qualia deinceps in itinere per^d eundem claruerunt miracula, ut valio^e, demonstrabo.

24. Dum autem^a gestantes veniunt ad quoddam^b rivum, cuius riparum telluris^{c.2} excisa, que euntibus convallem adque lubricum pandebat^d meatum, tunc ergo^e posterioris^f qui feretrum portabant lapsu^g corruunt; sed^h, ut reor, eundemⁱ statim angeli^k susceperunt. Nam prioris^f evidentes^{l.1} nullo retardentes^m gressuⁿ, grabato in aere^o sublato, gradiuntur libere, adque surgentes qui lapsi fuerunt^p, iam transmeatum^q cumvallem, sese^r iungunt ad collegas.

25. Post istos^a denique in illo itinere mox aliud abere^b emicuit miraculum. Quidam autem^c homo in pago Calvomontinse^{d.3} nomine^e Cionta incestiosus^f fuit. Hunc^g ille cum saepius retorquens^h necⁱ ad paenitentiae^k emendacionem perducere potuisset, in hac vita inpenitentem^l reliquit^m. Forte fuit, ut in eiusdemⁿ incestiose villa oratorius^o esset, quo in loco, iterantibus^p illis, congruum erat, ut mansio pararetur, illud^q vel maxime, quia^r sanctum corpus oportebat^s scubiis^t in basilica honorare^u. Venientes autem^v terminos hominis incestuosi, repente figitur^w comportatio, ita ut ulterius vectandi^x sacra membra facultatem non haberent. Et^y ecce! angustiae^z sacerdotibus et universo populo, quoniam, ad^a quam mansionem converterentur, igno-

Cap. 23. A 1. 2a. b. 3. B 1. 2. 3. Capp. 24. 25. A 1. 2a. b. B 1. 2. 3.

Cap. 23. a) corr. exiit ex s. A 1; o. qui exiit a s. m. A 2a. b; o. ex his s. membris exiens B 1; o. ex his s. m. B 2. b) repleverat B 1; replebat B 2. c) sic infra l. 6; evadentes e qualia. Deinceps A 1; evidenter. Et q. d. A 2a. b; vehentes sanctum corpus. Sed q. d. B 1; vachementer, om. Et — demonstrabo B 2. d) p. e. om. A 1; per eum B 1. e) sic A 1 (pr. m.).

Cap. 24. a) desinit A 3. b) quondam ripe fortasse recte A 1; quandam ripam A 2a. b; quoddam rivulum B 1; quendam rivum B 2. c) sic B 1; telluris excissa que corr. telluris excisaque A 1; tellus excisa. que A 2a. b; tumescentis atque B 2. d) pandebat — portabant om. A 2b (non A 2a). e) om. B 2. f) sic A 1. g) sic A 2a. b; lapsus currū corr. lapsi corruunt A 1; lapsi e. B 1; casu c. B 2. h) sed — Nam om. B 2; ut r. e. om. A 2a. i) eodem A 2b. k) angelis corr. angeli A 1; statim ibidem sustentatores angeli assunt. Nam A 2a; angeli sunt. Nam A 2b. l) sic A 1. B 1; hęc videntes A 2a. b; vachentes B 2. m) sic A 1; retardantes gressu rell. n) sed add. B 2. o) agere sublato A 1, corr.; aggere sublato A 2a. b. p) fuerant A 2a. B 1; libere, qui l. fuerant iam surgunt B 2. q) sic A 1; transmeataque convalle B 2; transmeato convalle rell. r) se A 1; sese collegis iungunt B 2.

Cap. 25. a) sic A 1; Postea d. A 2a. b; Post istud d. B 1; Post et illo in itinere B 2. b) aliud abere demicuit corr. aliud abentes emicuit A 1; mox haberi (h. om. A 2a) aliud e(o)epit m. A 2a. b; abere om. B 1. 2; pro emicuit malim emeruit. c) om. B 2. d) sic A 1; Calvomontense A 2a; Calvomotense A 2b. B 2; Calvomotinse B 1. e) sic A 1; n. C. om. A 2a. b. B 2; n. Centa B 1. f) sic A 1. g) Hanc A 1. h) sic A 1. 2a. b; redarguens B 1. 2. i) ad p. e. p. non p. B 2. k) p(o)enitentiam emendatione A 2a. b. l) penitentia A 1. m) reliquerat A 2a. b. n) eosdem incestiose A 1; eadem incestuosi A 2a. b; e. incestuosi B 1. o) sic A 1. p) itinerantibus A 2a. b. B 1. 2. q) sic A 1; p. Quo tendentes, qui s. c. A 2a; p. quod portantium illud A 2b; ideo B 1. 2. r) que A 1; maximi, qui A 2b. s) portabant A 2a. b. t) sic A 1; ut excubiis A 2a; sc. om. A 2b; excubias B 1. u) sic A 1; honorē solito impenderent. Venientes A 2a; honore A 2b; honorari B 1. 2. v) v. terminū et omnes corr. v. terminos hominis A 1; v. in t. A 2a; v. n. in t. A 2b; v. a. ad t. B 1; v. a. ad t. terrae h. B 2. w) fingetur (corr. figitur) quo portantium aut ult. A 1; f., ita ut n. A 2a. b; f. gressus portantium, ita ut u. B 1. 2. x) vehendi A 2a. b. y) Et — ignorabant om. A 1. z) angustia B 1. 2. a) sic A 2a. b; ad m. quo vertentur (verte- retur B 2) B 1. 2.

1) i. e. ebidentes (ex e et betere vel bitere = ire); cf. Forcellini ed. de Vit I, p. 55A. In Glossis evitare scriptum est; cf. Forcellini VI, p. 773. 2) Genetivus pro nominativo accipitur, ut gliris pro glis, urbis pro urbs apud Gregorium, SS. Rer. Merov. I, p. 941. 3) Le Chau- montois.

rabant, presertim^a cum iam dies declinata^b esset, ad signum^{c.1}. Tunc Noddo^d dux, qui unus erat ex euntibus^e, ait^f: 'Vidistis^g, quia terram incestiose^h huius ingredi despicit? Est enim valde procul villa mea, ubi nos ante noxⁱ inclaudit, quam^k venire valemus^l; sed et^m deest mihi inibi putosⁿ vel paratos, quod tot^o multitudinem reficere possum^p, nisi tantummodo, ut^q comperi ad Immo iudice, modicum quiddam cervisae'. Quibus auditis^r, universus populus iter retorquens^s, in tanta velocitate pergunt, ut potius geroli^t semet ipsos portare^u, quam portare sentirent^v; adque^w diei^x adhuc lucem habentes, ad^y destinatum pervenerunt^z locum. Tunc Noddo ait: 'Nunc igitur beatus domnus^a Arnulfus pascat vos^b nocte ista^c; quod deest vobis^d, pro intercedente adesse potest^e'. Statim in tanta exuberancia^f adcrevit medietas^{g.2} potus illius, ut^h, 10 omnesⁱ ad facultatem saciatis, adhuc in crastinum superesset.

26. Post haec autem cum magna prosperitate et laetitia ad urbem perveniunt^a. Eccc! mox omnis civitas cum crucibus et cereis atque ingenti gaudio et admiracione obviam currit^b et^c pastorem suum, quem dudum iudicium^{d.3} fugacem amiserunt^e, caelum^f iam regnantem repereunt^g adque sacrum corpus illius in basilicam^h sanctorumⁱ aposto- 15 lorum⁴ cum reverencia et grandi exultacione sepulturae recondunt. Mox quippe sepultus, quid aput Christum in eremum^k mercatus fuisset, suis civibus^l miraculis demonstrabit^m.

27. Nam mulier quidam^a nomine Iulia^b, luminibus olim caecata, ad sepulchrum^c accessit. Ubi cum^d prostrata cum fide orasset, absque^e mora lumen multorum^f annorum temporibus desideratum recepit, adque exitus viarum, quos, externa^g auxiliante manu, 20 calcare consueverat, propriis^h cernens luminibus, ad diversorium laeta remeavit.

28. Aliud^a deneque^b rursus^c miraculum non sileam^d, quod nuper, narrante vero^e

Cap. 25—28. A 1. 2a. b. B 1. 2. 3.

Cap. 25. a) Presentim *A 1, corr.* b) decl. *corr. incl. A 2a; incl. A 2b.* c) *ita A 1. 2a. b; vesperum B 1. 2.* d) *Notto B 2, ut infra.* e) *vehentibus B 2.* f) *dixit B 1.* g) *videtis 25 B 1. 2.* h) *ita A 1.* i) *nocte A 1; nox ante nos includet B 2.* k) *illo add. B 2.* l) *sic A 1. 2b; valeamus A 2a. B 1. 2.* m) *om. B 2.* n) *sic A 1 (pr. m.); potus vel paratus A 1 (see. m.). 2a. b. B 1. 2.* o) *sic A 1; qui tot B 1; quo tantam A 2a. b. B 2.* p) *sic A 1; possim A 2a. b. B 1. 2; ut add. B 1.* q) *t. ut compari ad immo iudice et modicum quiddam necesse esse. Quibus A 1; t. ut comparem ad Immonem iudicem m. q. c. Q. A 2a. b; t. ut comperi in imo 30 vasculi modicum quiddam cervisiae (cervisiae B 2). Quibus B 1. 2.* r) *auditus A 1.* s) *torquens B 1; ut add. A 1.* t) *genoli semet ipso A 1.* u) *sic A 1.* v) *sentiret A 1.* w) *At B 2.* x) *de diei A 1.* y) *adestinato A 1, corr.* z) *perveniunt A 2a. b. B 2.* a) *om. A 2a. B 2.* b) *ita A 1. B 2; nos A 2a. b. B 1.* c) *quia add. B 1; quoniam add. B 2.* d) *v. Succurrentibus meritis sancti Arnulfi in tantam exuberantiam A 2a; nobis ipso i. B 1. 2.* e) *sic B 2; potestatem. 35 In A 1; potestate eius in A 2b; potest. Statim denique in B 1.* f) *exuberan A 1, corr.* g) *modicitas B 1. 2.* h) *om. A 2b.* i) *ita A 1; omnibus ad facultatem saciatis (ut add. A 2b), adhuc A 2a. b; omnibus affatim s. B 1. 2.*

Cap. 26. a) *et add. B 2.* b) *occurrit B 2.* c) *ut B 1.* d) *sic A 1; iudicem A 2a. b; veluti B 1. 2.* e) *admiserunt A 1; amiserant B 2.* f) *sic A 1; iam caelo A 2a. b; caelo iam 40 B 1. 2.* g) *corr. reperiunt A 1; receperunt A 2a. b; recipiunt B 1. 2.* h) *sic A 1; basilica rell.* i) *a. s. g. c. r. et e. B 2.* k) *sic A 1; heremo rell.* l) *cipibus A 1.* m) *ita A 1.*

Cap. 27. a) *corr. quedam A 1; qu(a)edam rell.* b) *Nulla olim c. B 2.* c) *eius add. B 1. 2.* d) *u. p. eum (eum postea add.) f. A 1; p. fideliter o. A 2a. B 2.* e) *adque A 1.* f) *m. — deside- 45 ratum om. B 2.* g) *terna A 1; extranea B 1.* h) *propriis A 1.*

Cap. 28. a) *A. — M. quidam om. B 2.* b) *corr. denique A 1.* c) *sic A 1. 2a. b; rursus B 1.* d) *consilium quod nuper A 1.* e) *ita A 1; viro religioso rell.*

1) *Scil. signum vespertinum (vespertinale in marg. m. al. suppl. A 2a).* 2) *i. e. mediocritas; cf. Ducange ed. Favre V, p. 323.* 3) *i. e. iudicii fugacem. Mettenses itaque Arnulfum, quem una cum saeculi illecebris iudicii diem fugientem amiserant, mortuum receperunt. 50* 4) *Ista ecclesiu postea S. Arnulfi dicta, extra muros Mettenses, anno 1552. destructa est. Mab.*

religiosum Arnegausio^{a. 1} abbati^b, comperi^c. Mulier quidam^d nomine Ciorcilla^{e. 2} in suburbano Mediomatrici^{f. 3} degens^g, ausa fuit dominica^h die operareⁱ; set mox divinitus verberata^k, utraque manu contracta est. Tunc^l magnis^m vallata ancoribus, ad superscriptumⁿ abbatem^o pervenit. At ille praecepit eidem, quatenus^p ad sepulchrum sancti antistitis^q cum fidem^r festinaret. Ubi cum fuissent^s ostia obserrata^t repacolis^u, invenit ilico^v ante faculas^w sancti^x basilicae sepulturam^y, prosternit, tota in oratione cum lacrimis dedit^z, vociferans adque deprecans sanctum Arnulfum episcopum, ut se sanaret. Statimque digite^a illius, quae iam dudum fortiter palmis inhaeserant, resolute^b regore, pristinam receperunt medelam, et remeat mox ad^c propria incolomis et laeta, quae venerat tristis et contracta.

29.^a Per idem namque tempus homuncio^b fuit nomine Cero^{c. 4} nequiter pedibus contractus, qui^d ex utroque^e latere, auxiliantibus paculis^f, vix peditemtim^g et cum ingente^h iniuria callemⁱ nitebatur contingere^k. Hic cum crociis^{l. 5} suis ad ornam^m sanctiⁿ viri semet ipsum sanandum in oratione^o prostravit; statimque resolutis nervorum contractibus^p, surrexit^q sanus et laetus adque ad domicilium suum pedibus propriis revertitur, qui ad sanctum^r sepulchrum fustibus sustentatus venit, ut sanaretur.

30. Haec^a nos pauca de plurimis huius^b viri miraculis vel operibus bonis, ut valuimus^c, scriptis indidimus^d. Ceterum, si omnia bona quae egit stilo persequentes^e, membranis inserere studuissemus^f, enorme volumen, diesque* ante deficerent^g quam

*) ita A 1; volumen et inmoderatum legentibus traderemus. Idcirco ex multis pauca

Copp. 28—30. A 1. 2a. b. B 1. 2. 3.

Cap. 28. a) sic A 2a. b; Arnegausio A 1; Aringisilo B 1; Arigisilo B 3. b) ita A 1. c) ita A 2a. b; Cum per idem tempus mulier A 1; comperi. Idemtidem mulier B 1. d) corr. quaedam A 1; quaedam *rell.* e) sic A 1. 2a. b; Ceucirella B 1; Ceucirella n. B 2. f) Mediomatrici A 2a; Mediomatrici A 2b; medio ausa fuit B 2. g) dicens A 1. h) die dom. B 1 (non B 2). i) sic A 1. k) vibrata A 1. l) *cap. in haec verba desinit*: quae cum ad sancti Arnulfi sepulchrum venisset orationique prostrata, statim digiti illius, qui iam dudum palmis inhaeserant, ad pristinam sospitatem redierunt, et mox remeat laeta, quae tristis venerat et contracta B 2. m) macis vallata *corr.* manibus vallatis A 1. n) superscriptum A 2a; supradictum B 1. o) abbati *corr.* abbatum A 1. p) ut B 1. q) quantotius *add.* B 1. r) sic A 1; fide A 2a. b. B 1. s) sic A 2a. b; fuisset A 1; advenisset B 1. t) sic A 1, *cf. SS. Rer. Merov. I, p. 925*; obserata A 2a. b. B 1. u) sic A 1. v) sic A 2a. b; Illico A 1; et ilico B 1. w) vocilvas A 1; *om.* A 2a. b; valvas B 1. x) sic A 1; ante sanctam basilicam A 2a. b; sanctae B 1. y) sepulturam prosternat (*corr.* prosternit) tota in A 1; sepulturam et prosternens se totam in orationem A 2a. b; semet ipsam prosternens in B 1. z) *om.* A 2a. a) sic A 1; digiti i., qui A 2a. b. B 1. b) resolute regore (*corr.* rigore) A 1; resolute vigore A 2a. b. c) incolomis ad p. l. B 1.

Cap. 29. a) *totum cap. om.* B 2. b) homunculus B 1. c) sic A 1; Vero A 2a. b; Cyaro B 1. d) quia A 1. e) utraque A 1. f) sic A 1 (*pr. m.*); baculis *rell.* g) peditum timet c. A 1; peditemtim et (*et om.* B 1) c. A 2a. b. B 1. h) sic A 1. i) calicem A 1; calcem A 2a. k) conliere A 1, *corr.* l) sic A 1. B 1; crociis A 2a. b. m) sic A 1. n) sem A 1, *corr.* o) orationem A 2a. b. p) contracte A 1; contractis A 2a, *corr.*; nexibus B 1. q) sanasset A 1; *om.* A 2a. r) sep. sanctum B 1.

Cap. 30. a) *hoc cap. Mombrilius ita cogit*: De plurimis huius sancti viri miraculis haec pauca scribenda delegi ad honorem Dei, cuius est omnis honor et gloria B 2. b) sancti *add.* B 1. 2. c) valemus A 1. d) indidemus A 1. e) persequens m. A 1; prosequi et m. A 2a. b. f) ita A 2a. B 1; cupimus, ut reor me v. A 1; stauissemus, e. v. A 2b. g) deficient A 1.

1) Arnigausus Langobardus a. 825. Capitulis generalibus subscripsit; *cf. l.l. II, p. 252. Arnegausius abbas aliunde notus non est.* 2) Nomen Ciorcilla ex Gracco γιοργός fortasse pendet. 3) Metz. 4) Est nomen theutonicum Cero. 5) Croceus est fulcrum subulare, Germ. 'Krücke', Gall. 'potence'.

patrata portenta. Ideo de multis pauca conabor proferre, ut non fastidium audientibus ingerem^a. Annuet nobis intercessio beati Arnulfi subsidium apud dominum nostrum Iesum Christum, cui est honor et potestas perennisque gloria cum Patre et Spiritu sancto in secula seculorum. Amen.

scriptis indidimus, ne audiencium auribus et legentium studiis fastidium faceremus, 5 auxiliante omnipotente Deo^a Iesu Christo redemptore nostro, cui est potestas et gloria cum Patre et Spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen. EXPLICIT TRANSLATIO SANCTI ARNULFI EPISCOPI A 2a. b; volumen et magnum legentibus adfuisset. Nunc vero pauca de plurimis dicta sufficiant. EXPLICIT^b VITA SANCTI CONFESSORIS ARNULFI METTENSIVM EPISCOPI B 1. 1a; volumen et 10 magnum legentibus adfuisset. Eligimus namque de multis saltem aliqua narrare, ne audientium auribus fastidium faceremus, auxiliante Deo omnipotente et Iesu Christo redemptore nostro, cui est^c potestas et gloria per immortalia saecula saeculorum. Amen. Ecee! reverentissime domine Chlodulfe¹ pontifex, habeto conscriptam quam poposcisti vitam et gesta genitoris tui. Iuste quippe atque perfecte censuisti, ut 15 eius tenes sedem, crebro relegas et acta. EXPLICIT^d VITA BEATISSIMI ARNULFI EPISCOPI B 3. 3a.

Cap. 30. A 1. 2a. b. B 1. 2. 3.

Cap. 30. a) ita A 1.

Nota *. a) domino A 2b. b) clausulam om. B 1a. c) p. e. B 3. d) clausulam om. B 3a. 20

1) Verba sunt nebulonis cuiusdam; cf. supra p. 428.

VITA SANCTAE GERETRUDIS.

Pretiosum hoc historiae domus Carolingicae monumentum editurus summo gaudio efferor, quod mulieres nobiles Ittam, Geretrudem, Beggam ab homine harum rerum minus perito¹ historiae fabulari attributas uxorem filiasque Pippini senioris maioris domus agnoscere potui, Friedrich v. c. secutus.

Geretrudis patre Pippino, matre Itta a. 626. p. Chr. nata, postquam filium ducis Austrasiorum sponsum a Dagoberto rege sibi oblatum respuit², puella quattuordecim annorum patrem amisit³ (a. 640). Tunc mater consilio Amandi episcopi monasterium sibi filiaeque aedificandum curavit Nivialense⁴, cui Geretrudem tonsam et sacro velamine indutam abbatissam praeposuit. Ibi tota studiis ecclesiasticis se dedit, sancta volumina ex Urbe, ex transmarinis regionibus (i. e. Britannia) homines divinae legis peritos adsciscens. Mater anno 12. post Pippinum⁵ defunctum (652. p. Chr.) aetate sexagenaria mortua, in Nivialensi monasterio, in basilica S. Petri apostoli sepulta est. Tunc Geretrudis cura regiminis nimis occupata, res domesticas monialibus, publicas monachis tractandas commisit; ipsa vero die noctuque adeo disciplinae ecclesiasticae incubuit, ut pene omnem bibliothecam divini legis memoriter recondit et obscura allegoriae misteria aperte auditoribus aperuit. Praeterea ecclesias aliaque aedificia construxit atque egenorum necessitudini summa cum liberalitate subvenit. Ubi obitum suum instare animadvertit, omni honori renuntians, consultis monachis monialibusque, Vulfetrudem neptem, Grimoaldi scilicet maioris domus filiam, a se ipsa ad regulae normam sacris litteris imbutam a. 658, mense Decembri abbatissam instituit⁶. Post tres menses, quos oratione, afflictione, abstinentia peregit, monachum in monasterium Fossuense ad peregrinum quendam⁷ consulendum misit, quo die moritura esset. Is respondit: Odie, inquit, 17.⁸ Kl. Apr. est dies; crastino autem die inter missarum sollemnia illa Dei ancilla et Christi virgo Geretrudis de corpore est migratura. Et die ei, non timeat neque trepidet de obitu suo, sed lacta pergat, quia beatus Patricius episcopus cum electis angelis Dei cum ingenti gloria parati sunt eam recipere. Re vera crastino die 16. Kal. Apr., qui erat dominicus, hora fere sexta, 33. aetatis suae anno spiritum exhalavit. Mabillonius cum codice Fuliensi usus 15. Kal. Aprilis scripserit, eam a. 658, die 18. Martii dominico defunctam esse credidit: minus recte, nam dies praecedens et libris A (16. Kal. Apr. A 2. 3a, 13. A 1) et inde confirmatur, quod Patricius Geretrudem recipere paratus fuisse dicitur. Eius enim memoria die 17. Martii colitur. Idem dies in Martyrologio Bedano (AA. SS. Mart. II, p. XIV) traditus est: 16. Kal. Mart. In Scotia sancti Patricii confessoris. Eodem die obitus

1) Bonuell, 'Die Anfänge des Karolingischen Hauses' p. 68 sqq. 2) Cf. V. Geretrudis c. 1.

3) *Ib.* c. 2. 4) Nivialcha nomen in nummis Merovingicis reperitur; cf. Barthélemy, 'Liste des noms de lieux inscrits sur les monnaies mérovingiennes' ('Bibliothèque de l'école des chartes. 6e série' I, p. 459) et Friedrich, 'Kirchengeschichte Deutschlands' II, 1, p. 342. 5) V. Geretr. c. 3.

6) *Ib.* c. 6. 7) *Ib.* c. 7. In codicibus interpolatis A 3 Ultan appellatur, qui erit tunc temporis abbas Fossuensis. 8) Ita A 3a, b; 13. A 1; 16 A 2.

sanctae Geretrudis virginis, immo etiam apud sincerum Usuardum¹. Huc accedit, quod puella, patre a. 640. moriente, annos quattuordecim nata, tricesimum tertium annum a Chr. n. 659. egit, eoque ipso dies 17. Martii dominicus erat. Vulfetrudis, quae ei aetate vicenaria successerat, undecimo anno, postquam abbatiam gubernandam suscepit, i. e. a. 669, die Novembris 23. mortua, in basilica S. Petri apostoli 5 sepulta est². Ei Dominica abbatissa successit.

Illa monasterium Nivialense administrante, a monacho coaevo Vita Geretrudis composita est: iuxta id, inquit, quod vidimus vel per idoneos testes audivimus, adiuvante Christo adque sacre puellae Dominicane abbatisse ac sancte congregatione Nivialense monasterio, ubi sancta virgo praeesse videbatur, postolante, scribendo conabor 10 caritati vestrae intimare. Scriptor se saepe praestat testem oculatum. Miraculum, quod c. 4. rettulit, 'ipsa Dei famula' ei narravit. Quo 'pro utilitate monasterii' in Britanniam misso, cum navis, mari aestuante cetoque apparente, periclitaretur, unus de nostris, qui adhuc vivit, ter Geretrudis auxilium invocavit: Certe quod audivi et vidi, vobis testor; tertio illo verbum repetente, coetus abyssum petiit (c. 5). Denique 15 Geretrude mortua, Vitae scriptor una cum Rinchino fratre ad sorores consolandas evocatus est (c. 7). Quae vero c. 1. de matrimonio, quod sancta recusaverat, memoriae tradidit, 'per iustum et veracem hominem comperit, qui praesens aderat'. Itaque Geretrudis Vita ut vix ante annum 670. composita est, ita non multo post. Eam vetustissimam esse, etiam ex sermone intellegitur: e gr. vocabulum gignarus pro gnarus, quo 20 scriptor c. 2. usus est, post saeculum VIII. med. vix quisquam intellexit³.

Vitam in omnibus codicibus A sequuntur Virtutes, quae facta sunt post discessum beate Geretrudis abbatisse. Qui eas adiecit in prologo praemisso se testatur Geretrudis 'vitam vel conversationem a primevo iuventutis conscripsisse': immo descripsisse, multis enim annis post Vitam Virtutes compositae sunt. Dum Vitae auctor testis ocu- 25 latus res scribit, Virtutum scriptor quae perferebatur fama innitebatur: Post annum, inquit, decimum obitus sui (Geretrudis scil.) in monasterio Nivialae ignem exortum fuisse adserunt. — In tantum autem, ut dicunt, erupit flamma (c. 3). Vulfetrude abbatissa praetermissa, ad Dominicam rettulit, quae in Vita de illa tradita erant, fuisse scilicet eam neptem S. Geretrudis, 'secus pedes' ipsius nutritam (Virt. c. 4 = 30 Vita c. 6). Geretrudi eam successisse opinatus, mortem eius his verbis enarravit: contigit, ut predicta abbatissa, nepta beate Geretrude, de hac luce migrasset, que post ipsam gubernatrix extiterat Nivialense monasterio (c. 6). Post Dominicam, qua auctore Vita conscripta est, Agnes abbatissa electa est, qui et ipsa similiter nutrita fuerat a beata Geretrude. Cum autem Virtutum scriptor verbis usus sit: cui nomen erat 35 Agnes, sequitur, etiam Agnetem eius temporibus inter vivos non fuisse. Ipsa basilicam S. Geretrudis aedificari iussit. Anno 33. post Geretrudem mortuam Becga, soror eius, Nivialam profecta, ab Agnete postulavit, ut ad monasterium aedificandum reliquias, libros sanctos, moniales seniores sibi daret (c. 10). Anno autem secundo, perfectis omnibus et bene dispositis, matrona illa (Becga scil.) migravit ad Dominum (ib.). 40 'Post non multos vero dies ad idem monasterium quaedam religiosa femina' nomine Adula veniens, Geretrudis virtutes in dubium vocavit. Cum, quo die Geretrudis memoria coleretur, interrogavisset, famula quaedam Nivialensis respondit: 'Quinta ebdomada in quadragesima in sexta feria' (c. 11). De quo anno agatur, iam quaeritur. Dominicalem cum necesse sit anno litteram fuisse A, inter annos 691. et 696. discep- 45 tandum est. Utroque cum ad canonem Victurii dies 26. Martii⁴ paschalis esset, quinta

1) Cf. Ghesquière, AA. SS. Belgii tom. III, p. 141. 2) Cf. V. Geretr. c. 6. 3) Quam ob rem librarii posteriores correxerunt ignarus (ita codd. A 1. 2. V. Geretr., ut supra p. 199, l. 34, codd. 4b Historiae Daretis, ubi gignarus 4a) temere, nam gnarus postulatur. 4) A. 691 (= 132 Victurii) dies 7. Kal. Apr. lun. 22. in uno codice Bernensi nr. 645. traditus est. 50

quadragesimae hebdomada die 12. Martii incipiebat. Neuter autem cum vero Geretrudis anno emortuali concordat. Quae cum die 17. Martii a. 659. mortua sit, annus 693. postulatur. Itaque scriptorem falli manifestum est, sive a. 657. sanctam defunctam esse credidit, sive mortem ad a. 662. protraxit. Cum vero etiam qui sequitur miraculorum auctor Geretrudis mortem ante a. 659. posuerit, annus 691. praefendus mihi videtur esse. Miraculum, quod eo anno, S. Geretrudis sollemnitate recurrente, Adulae ieiunium non laxanti contigit, Virtutum auctor ipse vidit: testem, inquit, Deum invoco, quod oculis meis vidi et per idoneos testes didici hoc quod scripsi. Quam ob rem eum circa a. 700. haec scripsisse veri simile est. Ex contrario Bonnell, 'Die Anfänge des Karolingischen Hauses' p. 151 sq., Vitam et Virtutes S. Geretrudis in codicibus saec. VIII. IX. asservatas non ante saeculum XI. compositas esse contendit. Ineptam eius argumentationem¹ Friedrich, 'Kirchengeschichte Deutschlands' II, 1, p. 341. 667 sqq. iam destruxit. — Virtutum scriptor Regula S. Benedicti usus est (cf. Virt. c. 2. 6).

Virtutum S. Geretrudis continuationem, quae in codicibus A 3 exstat, circa annum 783. compositam esse opinor. Ibi c. 1. de Adalperga caeca ad sanctae sepulchrum illuminata agitur, quod miraculum fuit factum die Kal. Septb. anno 8, postquam cum Dei providentia Egeburc misericordiam indigens Dei extitit gubernatrix et mater spiritalis sanctae congregationi Nivalense. Quod hymnum rudem de S. Geretrude (c. 3) excipit extremum miraculum (c. 4) est de puella debili ab Hildigarde regina ad monasterium Nivalense directa: postquam beata virgo Geretrudis de hoc mundo migravit ad Dominum, anno centesimo vicesimo septimo, anno 15. regnante domno Karolo piissimo atque christianissimo rege Francorum. Cum Karoli regis 15. annus die 24. Septembris 782. coeperit, eoque ipso, anno scilicet 783, die 30. Aprilis, Hildigardis defuncta sit, Geretrudem scriptor a. 656. obiisse credidit. Qui cum puellam illam contractam, postquam Geretrudis 'in ipsa vigilia theophaniae', i. e. die 5. Ian. 783, ei apparuerit, die crastino, sancta intercedente, sanatam esse scripserit, ex certa temporum ratione colligendum fortasse est, eum non multo post a. 783. haec litteris mandasse, et quidem in ipso monasterio Nivalensi.

Vita Geretrudis cum saepe retractata atque in compendium redacta sit, ego quidem praeter vetustam A duas tantum editiones B. C curavi, cum recentiores omnino nullius momenti sint.

A 1) Codex Montipessulanensis H nr. 55, saec. VIII, formae maximae, olim Boherianus B 8, ex monasterio S. Stephani Aeduensi fortasse originem traxit; cf. 'Archiv' VII, p. 197. Liber a compluribus librariis scriptus praeter Vitas Vedasti, Remedii, Paterni, Audoeni eam quoque Geretrudis cum Virtutibus continet. Hunc, ut est optimus, quantum fieri potuit, secutus sum, etiam in ratione scribendi, sed narando, axilium similia emendavi. Quae altera manu scripta erant, cum nullius auctoritatis sint, ea non adnotavi.

Codicem F. Braunschvig Montipessulanensis v. c. summa liberalitate in usum nostrum contulit.

A 2) Codex Parisinus Lat. nr. 11748, saec. X, fol. 141, Vitam et Virtutes Geretrudis continet. Ratio scribendi ab A 1 aliquantulum differt: saepe q̄ pro ae (beatissime, coetaneas, presens, puella cet.) et vice versa (axq̄, q̄dita, aepulas, q̄vocata, hodieq̄, p̄cibus, famularumque, osteaque, similiterque, sobriaetatem), oc pro ae (poene), e pro i (dedici, exteterit, pereclitantibus, possederent, trecesimo), o pro u (com, conabulis, incolomes) et vice versa (coenubitarum, refectionarii), y pro ce et i (elymosinis, cybum), h omissa (ora), inserta (adherent, exhemplum plerumque, sepulchrum semper), ci pro ti (nunciavit, paciens, preciosis, spacium saepe, tercio, tribulacione) et vice versa

1) Cf. Virt. c. 4 n.

(amittita saepe), c pro g (crassata), n pro m (venundare), p omissa (adsumserat), inserta (solempnia, solempnitas fere), qu pro c (quooperiendum), t pro d (at), consonans duplex pro simplici (tullit, tullerunt saepe, detullerant; cottidie, cottidiana) et vice versa (abatissam, tranquillitate).

Codicem, petentibus nobis, Molinier v. c. contulit.

Codicibus A 3 interpolatis continuatio Virtutum ad a. 783. adiecta est.

A 3a) *Codex Saugallensis nr. 566, pag. 342, membranaceus, saec. IX/X. a pluribus librariis scriptus, p. 291—326. Vitam et Virtutes Geretrudis continet, quas recentiore manu exarata Passio S. Gereonis sequitur; cf. Scherrer, 'Verzeichniss der Hss. der Stiftsbibliothek von St. Gallen' p. 381. Quae alia manu, scriptura vetusta erasa, correctae sunt, ea praetermissi, cum nihil afferant. Lacuna quaedam (Virt. c. 1) ex libro aut A 1 aut A 2 suppleta est. Orthographia non adeo ab A 1 discrepat: agaens, aspaexit, illae (sing.), opificae (adv.), reuelationem, speciae saepe, ecclesiam saepe, baiolarunt, cybum, adherat, hortam, exempla, hospitalis, eptomada, cunta, acione, preciosis, refeccio saepe, tercius, spetiem, venundare, fecisti, cottidie.*

Codicem Marpurgum benigne transmissum contuli neque vero in Vita et Virtutibus errata adnotavi ea, quae A 3b evitavit. Continuationem autem ad litteram exscripsi.

A 3b) *Codex Monacensis Latinus nr. 4618 (Bened. nr. 118), saec. XI, fol. 222, formae octavae, fol. 75'—89', Vitam et Virtutes Geretrudis continet, quas V. Genovefae praecedit, V. Radegundis sequitur. Praeterea libro V. Chlodoaldi inest; cf. 'N. Archiv' II, p. 273, supra p. 349. 361.*

Librum Marpurgum transmissum ita contuli, ut lectiones A 3a. b communes exscriberem. Continuationem autem ad litteram comparavi.

A 3c) *Codex Monacensis Latinus nr. 18854 (Teg. nr. 854), saec. XI, fol. 179, formae octavae post Vitam Radegundis eadem ut A 3b continet, quocum fere ad verbum consentit. Quapropter continuationem Virtutum solam contuli.*

Is quoque Marpurgum nobis officiose transmissus est.

Editioni B Virtutes desunt.

B 1) *Codex Parisinus Latinus nr. 5593, saec. IX, fol. 30', Vitam Geretrudis continet. Eius rationem scribendi fere admisi, sed alterum B 2 praetuli, ubicumque cum A convenit. Quapropter moerore, strenua, cottidiana cet. sustuli.*

Eum Molinier v. c. contulit.

B 2) *Codex Bruxellensis membranaceus nr. 7882, saec. X/XI, formae maxime, fol. 107'—111, ab Arndt v. c. a. 1868. Bruxellae collatus est.*

Denique editio C tribus libris distincta tota ex fontibus notis conscripta est. Auctor codicem quendam A 3 ita interpolavit, ut longas contemplationes locosque ex Gestis quae citat regum Francorum aliisque Vitis, ut Foillani, haustos interponeret. Monasterio Nivialensi addictus, id se sermone politiore enarrare fatetur, quod veracissima ac fidelissima narratione, licet inculto sermone nobis tradidit qui vitam et virtutes eius oculis suis vidit, quique sacris exequiis — — interfuit. Scripsit autem vix ante saec. XI. XII, 'cum regnum Francorum e familia Carolingica iam pridem defecisset, et ex aliis familiis regnarent in Germania imperatores et in Galliis reges' (Henschenius, AA. SS. Mart. II, p. 593). De hac compilatione ita iudicat Henschenius l. l.: liber primus vix spectat ad S. Gertrudem, sed ad gesta aliorum ex eius familia. Ex hoc edidimus 21. Februarii (AA. SS. Febr. III, p. 260. 261) quae ad B. Pippinum patrem spectant, edituri ad 8. Maii (Mai. II, p. 307) Vitam B. Ittae seu Idubergae matris et 18. Decembris Acta S. Beggae Sororis. Haec historiola a Iosepho Geldolpho a Ryckel, Lovanii 1632¹, p. 102, edita cum nullius utilitatis sit, Henschenium secutus

1) Hanc editionem non vidi.

eam neglexi; adnotavi autem, quae de duobus codicibus in schedis nostris relata repperi.

C 1) *Codex Treverensis nr. 962, fol. 85—102: Incipit prologus in Vitam sanctae virginis Gertrudis. Cum sanctorum vita — — Incipit liber secundus de ortu et vita sanctae Gertrudis virginis. Superiori libello explicui illustrissimam generositatem sponse Christi Gertrudis secundum carnem, quam ostendi partim in parentibus preluxisse, partim in posteris ipsius regia et imperatoria dignitate et preclarissima gestorum gloria resplenduisse. In tertio libro de miraculis a Geretrude defuncta patratis agitur; caput ultimum est de stirpe Karolingica regni fastigium adeptum.*

Librum Arndt v. c. inspexit.

C 2) *Codex Bruxellensis formae quadratae saec. XII, de quo vide 'Archiv' VII, p. 263¹: Incipit prologus in vita sancte Gertrudis virginis. Dum sanctorum vita — — Lib. I. Notissimum est ac celebri fama. Lib. II. — possideas, ut regnes in eo qui regnat cum Patre et Spiritu sancto. Amen.*

Virtutes solae (inc. Cum multos) exstant in codicibus S. Crucis, Mellicensi, Zwetlensi, de quibus vide 'Archiv' X, p. 656, Oxoniensi, Bodl. nr. 8687, Feller. I, membranaceo saec. XII, formae maximae (Incipit liber de Virtutibus sancte ac beatissime virginis Christi Geretrudis, quod est 15. Kal. April. Cum multos homines cernimus in hoc seculo viventes); cf. 'Archiv' VII, p. 263.

Editionem A vetustiore eamque praestantiorem esse quam B, paucis probabo. Cum c. 2. ex. in A legatur: de transmarinis regionibus gignaros (ignaros A 1. 2) homines ad docendum divini legis carmina, sibi et suis meditandum, Deo inspirante, meruisset habere, in B autem: de transmarinis partibus ad ignaros inbuendos carmina divina consecuta est, manifestum est, librarium recentiore B nescium, quid gignarus significaret, textum A omnino non intellexisse. Item locus c. 3: Bonis ac fidelibus dispensatoribus foris de fratribus, infra vero septa (septe A 1) monasterii spiritualibus sororibus curam familiarem commendavit (ita A) in B ita immutatus est, ut curam librarii posterioris textum retractantis facile agnoscas: infra vero monasterio familiarem curam septem sororibus commendabat. Denique codices B c. 6. pro sacerdotes habent satis atque vocabula non pauca omittunt, ut c. 7. sententiam, ita ut ibi legatur: Cumque sacerdos ei secretam finitam habuit. Librarius B codice usus est A 1 simili, cum supra l. 26. septem pro septa (septe A 1) et c. 7. diceret scripserit pro dixerem (dixisset pro dixissem solus A 1). Itaque haec editio interpolationibus codicum A 3 vacua est.

In textu A recensendo codicem vetustum A 1 potissimum secutus sum. Is autem non ubique praestat. Nam in Vita c. 3 post verba infra se A 1 solus repetit sola, item c. 4. post ore dimedium solus inserit spatium (lege spatium); c. 7. pro mente devota ibi legitur mente devicta, in A 3 autem mente invicta. Unde patet, codices A 3 ex A 1, non ex A 2, fluxisse. Codices A 3a. b. c eodem modo interpolati atque iisdem mendis inquinati sunt, e quibus A 3b. c magis inter se cohaerent. Neque vero A 3b. c ex A 3a fluxerunt neque A 3c ex A 3b. Omnes libri A eodem mendo laborant in Vita c. 3, ubi optaverat postulatur, ortaverat traditum est. Libris A 2. 3 ab A 1 discrepantibus, illos approbavi, sed in orthographicis et grammaticis huuc anteponere visum mihi est. Virtutum continuatio quin ad A 3a, qui et sermone et ratione scribendi² praestat, recensenda esset, vix dubium erat. Ex libris autem A 3b. c ea sola attuli, in quibus consentiunt.

Alteram editionem B ita institui, ut a B 1, qui multis mendis laborat, deflecterem, quotiescumque B 2 cum A convenit.

1) *Codicis numerus ibi non traditus est. Est fortasse Bruxellensis nr. 7487, de quo v. 'N. Arch.' II, p. 249. Etiam Bruxellensis nr. 14924—34. hanc Vitam continet; cf. 'N. Arch.' II, p. 261.*

2) *Non admisi e pro av, nisi in prima syllaba, ut vstuaru cct.*

Restat, ut libri impressi quae contineant quibusque codicibus innitantur, paucis expediam.

Surius, De probatis Sanctorum historiis, Coloniae Agrippinae 1578, tom. II, p. 302—306, sermone immutato, — stylus, inquit, in gratiam lectoris mutatus est per F. Laur. Surium, — compendium quoddam Vitae Geretrudis et Virtutum edidit, quarum ultimum caput et miracula Karoli Magni temporibus scripta praetermisit. Cum Ultani meminerit, manifestum est, eum codice quodam A 3 usum esse.

Geldolphus a Ryckel, Historia S. Geretrudis, Bruxellae 1637, p. 1—21, textum interpolatum edidit talem, qualis neque in codicibus, quorum notitiam habui, neque in reliquis editionibus exstat. Miracula Karolingica praetermisit. Praeterea in opere hoc prolixo disputavit de multis rebus ad propositum minime attinentibus.

Henschenius, Acta Sanctorum, Martii tom. II, Antverpiae 1668, p. 594—599, Vitam Geretrudis cum Virtutibus edidit, de codicibus haec p. 593. praefatus: Vitam hanc damus ex codice MS. monasterii Vallis-Lucentis, Ordinis Cisterciensis in dioecesi Senonensi, nobis transmissam a Petro Francisco Chiffletio Societatis nostrae: eamque contulimus cum apographo nostro, olim ex alio codice MS. exaratam, in qua sub finem nonnulla subnectuntur. Habuit Surius similem codicem. Hic quoque cum Ultani mentionem fecerit, textum A 3 publici iuris fecit. P. 599, miracula Karolingica adiecta sunt, hausta ex codice quodam Christinae reginae; cf. p. 593: Huic (Vitae interpolatae, quam G. a Ryckel a. 1632. in lucem vocavit) non admodum dissimilis est aliqua nobis descripta ex MS. Codice Serenissimae Christinae Reginae Sueciae, cui alius praefixus Prologus, et sub finem duo miracula subnectuntur, quae in Appendice indicamus. Eadem habentur in codice Monasteriensi Bernardi Rottendorfi elegantiori stylo amplificata. Is textus admodum contractus atque interpolatus est. Denique p. 599. 600. alia miracula saec. XIII. et XV. patrata narrantur.

Mabillon, Acta Sanctorum ordinis S. Benedicti. Saeculum II, Parisiis 1669, p. 463—472, 'ex Martio Bollandiano et Ms. cod. RR. PP. Fuliensium regalis monasterii S. Bernardi Parisiaci' Vitam Geretrudis cum Virtutibus edidit. Eius quoque textus ad classem A 3 pertinet. Quae p. 472—474. sequuntur miracula Karolingica item contracta atque aliis verbis narrata sunt, neque vero iisdem atque apud Henschenium.

Bouquet, 'Recueil des historiens des Gaules', Parisiis 1741, tom. III, p. 517. 518, Vitae Geretrudis caput 1. fere totum, alterius priorem partem ex editione Mabilloniana excerpit.

Ghesquierus et Smetius, Acta sanctorum Belgii selecta, Bruxellae 1785, tom. III, p. 144—266, editionem Henschenianam ad verbum repetiverunt, cui Smetius disquisitionem chronologicam de die et anno emortuali S. Geretrudis praemisit.

Vitam Geretrudis in linguam Francogallicam transtulit

Jos. Mege, 'La vie et les œuvres de s. Gertrude vierge et abbesse de l'ordre de s. Benoist'. Paris. 1687¹.

Marpurgi, mense Septembri 1887.

·Krusch.

1) *Librum non vidi.*

A.

IN^a NOMINE DOMINI NOSTRI
IESU CHRISTI INCIPIT VITA
SANCTAE^b GERETRUDIS VIR-
GINIS.

Sancta et inseparabili caritate largiente, credimus atque inviolata ac stabili fide tenemus^c, quod desiderantibus celeste^d patria viam tenere et terrena^e lucra funditus relinquere ad aeterna^f praemia obtinenda valet adiuuare^g, si de vita vel de^h conversatione sanctorum sanctarumqueⁱ Christi virginum ad^k edificationem vel profectum proximorum veraciter aliqua, licet pauca, scribendo aut praedicando studeo^l commonere, quatenus sanctorum^m sanctarumque virginum praecedentium exempla cordis nostri tenebras flammæⁿ caritatis et ardore^o sanctae conpunctionis valeant inluminare. Propterea, omnium opifice Spiritu sancto adiuuante, de^p beatissimae virginis atque Christi^q matris familiae Geretrudis^r exemplum^s vel conversationem, quae secundum Deum et disciplinam regulariter vixit sub axe celi, iuxta id quod^t vidimus vel per idoneos testes audivimus, adiuuante Christo adque sacre puelle Dominicane¹ abbatissae ac sancte^u congregatione Nivalense^{v. 2}

Prologus. A 1. 2. 3a. b.

Prologus. a) ita A 1; In Christi nomine. Incipit vita sancte^q ac beatissime Geretrude nobilissime virginis, quod celebratur 16. Kal. Aprilis A 2; Incipit vita sanctae Gerthrudis (Gerdrudis v. A 3b) A 3a. b. b) S^TA GERDRUDIS A 1. c) tenemur A 1. d) ita pr. m. A 1. e) terreni lucri patriam relinquere A 2. f) terrena A 1, corr. m. al. g) adiuvari? A 1. h) om. A 1. i) seu A 1. k) om. A 2. l) student A 2. m) sanctarum v. p. A 3a. b. n) ita A 1. o) ardoris A 3a. b. p) vita add. A 3a. b. q) atque exemplo C. m. f. Gerdrudae (sic semper A 3a; Gerdr. semper A 3b) v. conversatione A 3a. b. r) Gertrudis A 1, m. al. corr. s) exhemplo vel conversatione A 2. t) vel add. ? A 2. u) sancta A 1 (e corr.). 2 (?); s. congregationi A 3a. b. v) Nivalense A 1; Nivalinsis monasterii A 2; Nivalense monasterii A 3a. b.

1) Anno 669. exeunte Vulfetrudi abbatissae successit.

2) Hodie Nicelles.

B.

16^a. KAL. APRILIS. INCIPIT
VITA SANCTAE GERTRUDIS
VIRGINIS.

Sancta et inseparabili caritate largiente, credimus atque inviolata et stabili fide tenemus, quod desiderantibus caelestis patriae viam et lucra terrena funditus relinquere ad aeterna premia obtinenda valet adiuuare, si de vita vel conversatione sanctorum sanctarumque Christi virginum ad aedificationem^b vel profectum proximorum veraciter aliqua, licet^c pauca, scribendo aut praedicando studeo commonere, quatenus sanctorum sanctarumque virginum praecedentium exempla cordis nostri tenebras flamma caritatis sanctae conpunctionis valeant inluminare. Propterea, omnem^d opifice Spiritu sancto adiuuante, de beatissimae^e virginis atque Christi familiae matris Gertrudae^f exemplo vel conversatione, quae secundum Deum et disciplinam regulariter vixit^g sub axe caeli, iuxta id quod vidimus vel per idoneos testes audivimus, Christo adiuuante atque sacra puella Dominicane abbatissa ac sanctae^h congregatione Nivalensi monasterii, ubi virgo

Prologus. B 1. 2.

Prologus. a) ita B 2; Gesta beatae Gertrudis. 15. Kal. Aprilis B 1. b) aedificationum vel profectu B 1. c) libet B 1. d) sic B 1; omnes B 2. e) beatissimi B 1. f) Gerdrudae B 1, saepe. g) om. B 2. h) sic B 2; sancta? B 1.

A.

monasterio, ubi sancta virgo praeesse videbatur, postulante, scribendo conabor caritati vestrae intimare. Sed quo ordine de terrena origine genealogiam^a adsumpserat, huic sermone^b inserere longum est. Quisnam in Europpa^c habitans, huius progenie^d altitudinem^e, nomina ignorat et loca^f?

1.^a Igitur cum esset in domo parentum sancta Dei puella Geretrudis, secus pedes beatae memoriae genetricis suae Ittane die noctuque verbo et sapientia^b Deo cara^c, hominibus amata^d super suas coetaneas crescebat^e. Primum electionis^f sibi in Christi servitio^g initium fuit, sicut per iustum et veracem hominem conperi, qui praesens^h aderat. Dum Pippinus, genitor suus, regem Dagobertum domui suae ad nobileⁱ prandium invitasset, adveniens ibidem unus pestifer homo, filius ducis Austrasiorum, qui a rege et a^k parentibus puellae postulasset^l, ut sibi ipsa puella in matrimonium fuisset promissa secundum morem saeculi propter terrenam ambitionem et mutuam amicitiam. Placuit regi, et^m patri puellae suasit, ut in sua praesentia illa cum matre sua fuisset evocata. Illis autem ignorantibus, propter quam causam rex vocaret infantemⁿ, interrogata^o inter epulas a rege, si illum puerum auro fabricatum, siricis^p indutum voluisset habere sponsum, at^q illa quasi furore repleta, respuit illum cum^r iuramento et dixit, nec illum nec alium terrenum^s nisi

Prologus. Cap. 1. A 1. 2. 3a. b.

Prologus. a) genologiam A 2. b) *ita pr. m. A 1; sermoni A 3a; operi A 3b.* c) *ita pr. m. A 1; Europpa A 3a.* d) progeniē A 1, *corr.* e) a:::ltitudinē, *ras. llt A 1; altidinem non ignorat A 2.* f) locam A 1.

Cap. 1. a) *capita non distinguuntur codd.* b) sapientiae meditabat, Deo A 3a. b. c) *om. A 2.* d) amabilis A 3a. b. e) Hoc *add. A 3a. b.* f) inlectione sive in A 2. g) servitium fuit A 3a. b. h) ibi *add. ? A 2.* i) *ita pr. m. A 1; nobile pradium A 2.* k) *om. A 3a (m. al. superscr.). b.* l) postularet A 3a. b. m) r. sed et p. A 3a. b. n) cum matre *add. A 3a. b.* o) interrogatur ? A 2. p) vestibibus *add. A 3a. b.* q) Illa autem q. A 3a. b. r) c. i. *om. A 1; et om. A 2.* s) sponsum *add. A 3a. b.*

B.

sancta praeesse videbatur, postulante, scribendo conabor caritati vestrae intimare. Sed quo ordine de terrena origine genealogiam sumpserit, huic sermoni inserere⁵ longum est. Quisnam in Europa habitans, huius progenie^a altitudinem^b, nomina ignoret et loca?

1.^a Igitur cum esset in domo parentum sancta Dei puella Geretrudis, secus¹⁰ pedes beatae memoriae Ittanae^b, genetricis suae, die noctuque verbo et sapientia Deo cara, hominibus amabilis super coetaneas suas crescebat. Primum electionis suae initium in Christi servitio fuit, sicut a¹⁵ iusto et veraci homine conperi, qui^c praesens aderat. Dum Pippinus, genitor suus, regem Dagobertum^d domum suam ad nobile convivium invitaret, advenit quidam^e ducis Austrasiorum filius, postulans²⁰ a rege, ut sibi virginem Gertrudam^f sine parentibus concederet in matrimonio secundum mores seculi pro terrena ambitione et amicitia mutua. Placuit itaque regi Dagoberto et patri puellae, et suasit,²⁵ ut ad praesentiam cum matre ipsa puella^g evocata fuisset, ignorantibus his^h, ob quam causam rex vocaret infantem. Interrogata autem inter epulas a patre, si illum puerum auro fabricatum et siricis vestibibus³⁰ indutum sponsum habere voluisset, at illa quasi furore repleta, respuit eum cum iuramento, dicens, nec illum nec ullum terrenum sponsum nisi Christum habere

Prologus. Cap. 1. B 1. 2.

Prologus. a) progeniei B 2. b) altitudine B 1.

Cap. 1. a) *capita non distinguuntur codd.* b) Hittanae B 2. c) qūō B 1. d) Togabert. fere B 1. e) cuiusdam *add. B 1.* f) Kerdrud. *nonnumquam B 1.* g) puellae B 1. h) eis B 2.

35

40

45

50

A.

Christum dominum^a volebat^b habere sponsum^c, ita ut ipse rex et proceres eius valde mirarentur super his, quae a parva puella^d Dei iussione dicta erant. Ille vero puer recessit confusus, iracundia plenus. Sancta^e puella ad suam^f convertit genetricem, et^g ex illa die^h parentes eius cognoverunt, a^g quali Regiⁱ amata fuerat.

2. Post annos vero 14 cum pater^a eius Pippinus de ac luce migrasset¹, matrem^b in viduitate secuta est eique^c in obsequium adque in Dei mandatis sobrie^d casteque serviebat. Cum^e cotidie^f supra dicta materfamilias Itta^g, de se vel^h de sua orfana filia quidⁱ esset factura, cogitaret, adveniens^k vir Dei ad^l domum suam Amandus episcopus, verbum Dei praedicans, de Domini iussione rogabat, ut monasterium sibi seu^m suae filie Dei famulae Geretrudiⁿ et Christi familiae^o construeret. Statim^p ut intellexit ignoti^q noticiam ad salutem animarum pertinentem^r, sacrum velamen accepit et semet ipsam Deo tradidit et omnia quae habebat. Sed oste^s humano^t generi instigante, qui ab initio bonis operibus invidus est, et resistere pravorum corda firmabat, ut ab his, qui Dei voluntatem faciendam ei ad-

Capp. 1. 2. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 1. a) om. A 1. b) voluisset A 3a. b. c) h. l. om. A 3a. b. d) ex add. A 1. e) autem Dei add. A 3a. b. f) se add. A 3a. b. g) om. A 2. h) hora A 3a (in litura scr.). b. i) ita A 1; rege f. a. A 2.

Cap. 2. a) patre A 1, corr. m. al. b) mater A 2. c) filiamque in obsequio matris et in A 2; obsequio A 3a. b. d) sobriae caste deserviebat A 2; sobrio et c. s. A 3a. b. e) Dumque A 3a. b. f) eo:::tidie A 1. g) tota A 1; Ita A 2; m. familiae Itta (familia Itana A 3b), quid de se A 3a. b. h) quam? A 2. i) h. l. om. A 3a. b. k) advenit A 3a. b. l) A. e. ad d. eius v. A 3a. b. m) sibi suaeque A 3a. b. n) Geretrudis A 2; Geredrudę A 3a; Gerdrudae A 3b. o) famulae A 3a. b. p) Statimque ut vir Dei i. A 3a. b. q) ignote A 2; ignote rei n. A 3a. b. r) assensum ei praebuit et add. A 3a. b. s) sic A 1; hosti A 2; hoste A 3a. b. t) humani generis A 1 (e corr.). 2. 3a. b.

1) Cf. Fred. IV, 85.

B.

voluisset, ita ut et ipse rex et proceres eius valde mirarentur super his, quae a puella parva iussione Dei dicta erant. Puer vero ille confusus recessit et iracundia plenus. Puella autem sancta convertit ad genetricem suam, et ex ea die cognoverunt parentes eius, a quo Rege fuerat ad-amata.

2. Post annos vero 14 cum Pippinus, 640. pater eius, ex hac luce migrasset^a, matrem in viduitate secuta est eique in obsequium et mandato Domini sobrie serviebat. Cumque cotidie materfamilias Hitta^b, tam de se quam de filia orfana quid esset factura, cogitaret, vir Dei Amandus episcopus domum suam adveniens, verbum Domini praedicabat et^c Domini iussione rogabat, ut monasterium sibi sive^d famulae Christi Gertrudae construere^e deberet. Statim autem ut intellexit notitiam ad salutem animarum pertinentem, sacrum velamen accepit et semet ipsam Deo tradidit et omnia quae habebat. Sed hoste^f humani generis instigante, qui ab initio bonis operibus invidus est, et resistere pravorum corda firmabat, ut ab his, qui^g voluntatem Dei faciendo eam debuerant adiuvere^h, non

Capp. 1. 2. B 1. 2.

Cap. 2. a) migraret B 1. b) ita B 1; om. B 2. c) is? corr. quaeque B 2. d) et B 2. e) constituere B 1. f) hosti B 1. g) his voluntate B 1. h) adiuurare B 2.

A.

iuvare debuerant^a, non^b parvam sustinuit^c temptationem. Quales iniurias vel ignobilitates et^d penurias^e propter nomen Christi supradicta famula Christi^f cum filia sua perpessa est, scribere longum est, si per singula narretur^g; sed hoc tantum^h, quantum devotionem et qualemⁱ desiderium habebant in se divinum. Ut non violatores animarum filiam suam ad inlecebras huius mundi voluptates per vim raperent, ferrum tonsoris^k arripuit et capillos sanctae puellae ad instar coronae^l abscisit. Sancta autem famula Christi Geretrudis agens Deo gratias, gaudebat, eo quod meruisset in hac brevi vita pro Christo in capite coronam accipere, ut illic perpetuam coronam corporis et animae integritatem digna esset habere. Deinde misericors Deus, adiutor in tribulationibus ipsos adversarios ad pacis concordiam revocavit. Cessaverunt^m iurgia, pars diaboli victa est. Materfamiliasⁿ Itta filiam suam Dei electam^o Geretrudem sacerdotibus Domini tradidit ad accipiendum^p sacrum velamen cum consodalibus^q suis et sancto gregi^r coenobitarum, Christo ordinante, praesesse constituit^s; nam morum continentiam, mentes^t sobrietatem, verborum moderationem^u senilem antecessit aetatem. Erat autem caritate predita, vultu pulchra, sed pulchrior mente, castitate integra, aelimosinis larga, ieiuniis et orationibus dedita, curis pauperum ac peregrinorum provida, infirmis ac senibus pia, iuvenibus vero^v disciplina extitit^w strenua.

Cap. 2. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 2. a) debuerat A 2. b) nam *pr. m.* A 1. c) sustineret A 3a. b. d) multas *add.* A 3a. b. e) penuria A 1. f) Dei A 3a; s. Dei f. c. A 3b. g) narratur A 2; narrem A 3a; narrabo A 3b. h) t. intimamus, quantam A 3a. b. i) quale A 3a. b. k) tonsuris A 2. l) comę abscidit A 3a. b. m) Cessarunt? A 2. n) mater (vero *add.* A 3a. b) familiae A 2. 3a. b. o) electa A 1, *corr. m. al.* p) accipiendam A 1. q) sodalibus A 2 (?). r) grege A 2. s) monstravit A 2; c. Habebat namque ipsa virgo magnam morum A 3a. b. t) ita A 1 (*pr. m.*). u) moderatione? A 2. v) i. disciplinae A 3a. b. w) extitit; strenua A 1.

B.

parvam temptationem sustineret. Quales iniurias vel ignobilitates ac^a penurias propter nomen Christi praedicta Dei famula cum filia perpessa est, scribere longum est, si etiam per singula narretur; sed hoc tantum, quantam devotionem et desiderium in se habebat. Ut violatores filiam suam ad inlecebras mundi voluptates vi raperent, ferrum tonsoris arripit et puellae capillos ad instar coronae abscidit. Beata autem Gertrudis Deo gratias agens, gaudebat, eo quod meruisset in brevi hac vita pro Christo in capite coronam accipere, ut perpetuam illic coronam corporis^b et animae integritatem haberet in caelis. Deinde misericors Deus, adiutor in tribulationibus ipsos adversarios cito ad pacis concordiam revocabat. Cessaverunt iurgia, et pars diaboli devicta est. Mater familiae Itta^c filiam suam sacerdotibus Domini obtulit, ut cum sodalibus suis velamen sacrum acciperet, et gregi sancto, ordinante Christo, praesesse constituit; nam abstinentia morum malorum et mentis sobrietate et moderatione verborum senilem agebat^d etatem. Erat autem caritate predita, pulchra vultu, sed mente venustior, elemosinis larga, castitate integra, ieiuniis et orationibus praepollens, cura pauperum et peregrinorum provida, infirmis ac senibus pie viventibus vera disciplina. Extitit etiam strenua erga eccle-

Cap. 2. B 1. 2.

Cap. 2. a) ac — cum filia *om.* B 1. b) coronis B 1. c) Hitta B 2. d) habebat B 2.

A.

Erga ecclesiastica studia^a vasa summo studio pastoralement habebat curam, et per suos nuntios, boni testimonii viros sanctorum patrocinia vel sancta volumina de urbe Roma^b et de transmarinis regionibus ignaros^c homines ad docendum divini^d legis carmina, sibi et suis meditandum, Deo inspirante, meruisset^e habere.

3. His itaque omnibus^a iuxta divinum ordinem dispositis, plena dierum et perfecta aetate, exemplum boni operis posteris relinquens, soboles¹ adque ex eis videns nepotes^b, plus minus sexagesimum^c aetatis suae annum Itta^d memorie^e beate, post obitum viri clarissimi Pippini domini sui anno^f duodecimo, Deo et angelis spiritum suum commendans, migravit ad Dominum; in Nivialcha^g monasterio sub tegimine^h beati Petri apostoli honorifice traditur sepulturae. Cum ergo beata famula Dei Geretrudis, matre defuncta, omne onus regiminis super se sola suscepisset, infra seⁱ cogitabat de celeste^k contemplatione, quam^l sibi sine secularium strepitu habere optaverat^m. Bonis ac fidelibus dispensatoribus forisⁿ de fratribus, infra vero septa^o monasterii spiritalibus sororibus curam familiarem commendavit, quatenus diebus ac noctibus in agone sancto vigiliis^p, orationibus, sanctis lectio-

Capp. 2. 3. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 2. a) studiosa vasa A 2; e. (s. om.) vasa A 3a. b; intellego ecclesiastici studii vasa. b) Rome A 2. c) sic scripsi, cf. supra p. 199, l. 34; ignaros A 1. 2; eruditos A 3a. b. d) sic A 2 (ubi regis); divinae A 1. 3a. b; cf. infra p. 458, l. 5. e) meruit A 3a. b.

Cap. 3. a) hominibus A 3a. b. b) om. A 1. e) sexage(n)simo — anno A 2. 3a. b. d) Ita A 2. e) b. m. A 3a. b. f) n. d. om. A 2. g) Nivialensi A 1; Nivialcha A 2; Niviola A 3a; Nivialla A 3b. h) tegmine? A 2; tecmine A 3a. b. i) sola add. A 1. k) c(a)elesti A 3a. b. l) quia A 1. m) ortaverat A 1. 3a; or[di]naverat A 2; hortaverat A 3b. n) foras A 1. o) septe A 1, corr. m. al. p) in v. et o. A 2.

1) Itta liberos reliquit Grimoaldum maiorem domus, Geretrudem, Beccam (v. Virtutes c. 10), nepotes, Grimoaldi scilicet liberos, Childebertum regem Austrasiac (cf. supra p. 316, n. 3) et Vulfe-trudem abbatissam Nivialensem, de qua infra c. 6 agitur.

B.

siastica^a studia, de^b vasis pastoralement habens curam, et per nuntios, boni testimonii viros patrocinia sanctorum vel volumina de Romana urbe^c vel de transmari- nis partibus ad ignaros inbuendos carmina divina consecuta est.

3. His itaque omnibus divino ordine dispositis, plena dierum et perfecta aetate, exemplum posteris operis boni relinquens, sexagesimo aetatis anno, post obitum domini^a sui Pippini anno duodecimo, Deo se et angelis eius commendans, migravit ad Dominum in Nivialcha monasterio et sub tecmine^b beati apostoli Petri honorifice⁶⁵² tradita est sepulturae. Cum ergo beata Dei virgo Geretrudis, matre defuncta, omne onus regiminis in se sola suscepisset, cogitabat intra se de contemplatione caelesti, quam sibi sine secularium strepitu habere optaverat. Bonis et fidelibus dispensatoribus foris de fratribus, infra vero monasterio familiarem curam septem sororibus commendabat, quatenus diebus ac noctibus in agone sancto vigiliis, orationibus, lectionibus et ieiuniis contra

Capp. 2. 3. B 1. 2.

Cap. 2. a) aecclesiae B 2. b) da B 2. c) om. B 2.

Cap. 3. a) domni B 1. b) ita B 1.

A.

nibus et ieiuniis contra spiritaliam^a nequitiam potuisset demicare. Ita exitus rei pervenit, ut pene omnem bibliothecam divini^b legis memoriter^c recondit^d et obscura allegoriae misteria, Spiritu sancto revelante, aperte auditoribus apperuit. Item sanctorum ecclesias et alia praecipua aedificia ex fundamentis construxit^e et orfanis, viduis, captivis, peregrinis alimonia cotidiana cum omni largitate ministravit.

4. Nec praetereundum est, ut arbitrator, quod ipsa Dei famula quasi pavore perterrita nobis narravit. Cum ad altare sancti Syxti^a martyris orationis causa stetit, vidit super se discendentem sphaeram flammeam perlucidam^b, ut tota basilica illius claritate fuisset inlustrata^c quasi ore dimedium^d, paulatimque recessisset, unde venerat, et postea aliis sororibus iterum super^e ipsas aparuit eo modo. Quid istius lucis manifestatio indicabat^f, nisi vere luminis visitatio, qui omnem^g sanctum pro se et omnibus^h orantem inluminat?

5. Quadam autem die, periclitantibus nobis^a in mari^b, eiusdem beatae memoriae Geretrudis^c commemoratio ad vitam oportune^d succurrit. Dum^e pro utilitate monasterii in pelago cum^f tranquillitate navigarem^g, longe aparuit quasi navis mirae magnitudinis, veniebat^h e latere. Cum autem adpropinquasset, levavit magna

Capp. 3—5. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 3. a) spiritalis nequitia A 2; spiritalia nequitia A 3a. b. b) sic A 1 (*pr. m.*). 2. c) in corde suo *add.* A 2; memorialiter A 3a; memorialiter A 3b. d) reconderet A 3a. b. e) constuxit A 1.

Cap. 4. a) Sixti A 2. 3a; Xixti A 3b. b) ita *add.* A 3a. b. c) et *add.* A 3a. b. d) dimedium spatii p. A 1; dimidie A 2; hore dimidium paulatim r. A 3a. b. e) s. i. om. A 2. f) indicavit A 3a. b. g) hominem *add.* A 1. h) et pro o. A 1; fidelibus *add.* A 3a. b.

Cap. 5. a) missis A 3a. b. b) mare A 2. 3a. b. c) Geretrude commeratio A 2; Geredrude A 3a; Gerdrude A 3b. d) nos *add.* A 2. e) antem *add.* A 3a. b. f) c. t. om. A 3a. b. g) navigavimus A 2; navigarent A 3a; navigarent A 3b. h) veniebatque A 1.

B.

nequitas spiritalis dimicare ipsa potuisset. Et ita exitus rei pervenit, ut omnem pene bibliothecam legis divinae memoriter reconderet et obscura allegoriae misteria, Spiritu sancto revelante, auditoribus suis aperte manifestaret. Item ecclesias sanctorum et alia praecipua aedificia ex fundamentis construxit et orfanis, viduis, captivis, peregrinis alimonia cotidiana cum omni largitate ministravit.

4. Nec pretereundum est, ut arbitrator, quod ipsa Dei famula quasi pavore perterrita nobis narravit. Cum ad altare sancti martyris orationis causa stetit, vidit super se speram flammeam discendentem perlucidam, ut tota basilica illius claritate fuisset inlustrata quasi dimidia hora, paulatimque recessisset, unde venerat, et postea aliis sororibus apparuit eodem modo. Quid lucis huius manifestatio indicabat, nisi veri luminis visitatio, quod omnem sanctum pro se et omnibus orantem inluminare non cessat?

5. Quadam autem die, nobis periclitantibus in mari, eiusdem beatae memoriae Geretrudis commemoratio ad vitam oportune succurrit. Cumque pro utilitate monasterii in pelago navigarem^g, apparuit nobis longe quasi navis mirae magnitudinis, veniens e latere. Et cum adpropinquasset, levabatur in mari tempestas

Capp. 3—5. B 1. 2.

25

35

40

45

50

A.

tempestas, et mare ingentibus fluctibus aestuabat^a. Et ecce! magna ac terribilis belua quasi iectus^{b. 1} funde nobis^c aparuit^d; non totum^e, sed ex parte dorsum vidimus^f. Et nautae tremefacti, de vita nihil sperantes, suis voverunt idolis; nos^g autem nomen Domini invocantes, illam novissimam sperabamus^h horam. Et exclamavit unus deⁱ nostris, qui adhuc vivit, et dixit ter^k: 'Geretrudis, adiuva nos, sicut promisisti!'. Certe quod^l audivi et vidi^m, vobis testor: tertio illo verbumⁿ repetente, coetus abyssum^o petiit^p, et nos^q cum laetitia et tranquillitate ea nocte portum obtinuimus^r. Ita per orationem ancillae suae pauperes suos Christus liberare dignatus est a^s morte.

6. Post aliquos autem^a annos ex causa nimiae abstinenciae et vigiliarum custodia^b ut eius corpusculum magna egritudine graviter^c fatigaretur, per revelationem divinam^d cognovit, quod suus deus ac luce adpropinquasset transitus. Cum consilio servorum Dei vel ancillarum omnem honorem et honoris^e vocabulum vel curam, quam erga gregem corporaliter habebat, nisi sola spiritalia, propter Christi^f amorem funditus dereliquit et nepotam^g suam secus pedes eius a cunabulis^h sub

Capp. 5. 6. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 5. a) om. A 2; tumescebat A 3a. b. b) ita A 2; quas nectes (corr. nectus) A 1; quasi nectus A 3a. b. c) ipsis missis a. A 3a. b. d) cuius add. A 2 (?). e) tota A 2. f) videntur A 3a. b. g) ipsis autem missis n. D. A 3a. b. h) speravimus A 2; h. speraverunt A 3a. b. i) unus ex illis navigantibus et dixit ter A 3a. b. k) :ter A 1. l) qui vidit et audivit, testis fuit ipse qui scripsit. Tertio A 3a. b. m) et add. A 1. n) illo repetito verbo, repente coetus A 2; verbo repetente A 3a. b. o) ab ipsum A 1. p) petivit A 2. q) om. A 3a. b. r) obtinuerunt A 3a. b. s) a m. om. A 3a. b.

Cap. 6. a) om. ? A 2. b) contigit add. A 1; ut om. A 3a. b. c) gravite A 1, corr. m. al. d) beata virgo Ger(e)drudis add. A 3a. b. e) om. A 3a. b. f) a. Chr. A 1. g) ita A 2. 3a; nepti (super i scr. e, sed eras.) A 1; neptam A 3b. h) cunalibus A 1.

B.

magna. Et ecce! terrae motus ac terribilis belua quasi iactu fundae apparuit; quam non tamen totam, sed dorsum vidimus ex parte. Et nautae tremefacti, de vita nihil sperantes, voverunt idolis suis; nos autem invocantes nomen Domini, novissimam horam exspectabamus. Et ecce! unus ex nobis, qui adhuc vivit, ter clamavit, dicens: 'Gertrudis sancta, sicut promisisti nobis, adiuva nos!' Certe^a quod vidi et audivi, testor vobis: tertio illo verbo repente coetus abyssum petit; nos vero cum laetitia et tranquillitate nocte eadem portum obtinuimus. Ita per orationem ancillae suae Christus nos a morte redemit.

6. Post aliquot^a vero annos ob nimiam abstinenciam et iugem custodiam^b corpusculum eius egritudine magna fatigatur^b, et per divinam relationem^c cognovit, quod obitus suus de hac luce adpropinquaret. Consilio sacerdotum et ancillarum Dei omnem honorem vel curam^d, quam erga gregem corporaliter exhibebat, nisi tamen spiritalia, ob Christi amorem funditus dereliquit et neptem suam a cunabulis secus pedes eius inbutam et nutri-

Capp. 5. 6. B 1. 2.

Cap. 5. a) Et ecce quod B 1.

Cap. 6. a) aliquod B 2. b) fatigatus B 1. c) ral. ? B 2, corr. d) curae B 1.

1) Iectus pro iactus, ut in V. S. Winwaloci; cf. Ducange ed. Favre IV, p. 285.

A.

sanctae regulae normam^a sacris litteris inbutam et nutritam nomine Vulfetrude^b in vice^c sua coactam^d gregem regere Dei^e, pauperibus ministrare constituit^f. Tunc et ipsa sacrata puella Vulfetrudis vicessimum aetatis sue annum habebat; ex antiquo Franquorum^g genere claro et ipsa edita fuit. Erat autem vultu serena, familiae cara, lenis^h subditis, dira superbis, pauperibus larga, parentibus pia, eloquio blanda, caritatemⁱ erga Deum et proximum^k et continentia permansit pura^l. Contigit autem ex odio paterno¹, ut reges², reginae^m, etiam sacerdotes per invidiam diabuli illam de suoⁿ loco primum per suasionem, postmodum vellent^o per vim trahere, et^p res Dei, quibus benedicta puella praeerat, iniquiter^q possiderent. Sed Domini misericordia et sanctorum orationibus protecta, omnibus suis adversariis Christus, cui se ancillam devovit, miro modo restitit, et ita ei Deus gratiam suam^r contulit, ut qui antea per cupiditatem raptores atque^s accusatores fuerunt^t, postea vero largitate et beneficiis extiterunt defensores. Omnibus bene dispositis, Christi ecclesie^u restauratis, decimo deinde et primo anno, ex quo creditam^v sibi suscepit regere gregem, per quinquaginta et plus^w dies, grassata langore, lectulo dete-

Cap. 6. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 6. a) norma A 1 (?). b) Vulfedrudem (Vulfedr. *semper*) A 2; Vulfedrudis, *ut infra*, A 3a; Wolfdrudis A 3b, *ut infra*. c) vices suas A 1 (?). d) coactam constituit r. g. A 3a. b. e) *om.* A 1; et *add.* A 3a. b. f) *h. l. om.* A 3a. b. g) *ita* A 1. h) et *add.* A 2. i) caritatis A 2; caritate A 3a. b. k) custos *add.* A 2. l) *om.* A 1. m) reginaeque (et *add.* A 3a) etiam A 3a. b. n) l. s. A 3a. b. o) per vim v. A 3a. b. p) ut A 3a. b. q) inique A 1. r) *om.* A 3a. b. s) *om.* A 1; r. atque *accusat* A 2. t) fuerant A 3a. b. u) *ita* A 1; ecclesie A 2; (a)ecclesiis A 3a. b. v) creditum A 2 (?). w) amplius A 3a. b.

1) *Invisa erat Francis propterea quod Grimoaldus, pater eius, Dagoberto tonso, Childertum filium suum a. 656. regem Francorum instituerat; cf. Lib. H. Fr. c. 43.* 2) *Chlotharius III. et Childericus II. reges; reginae Balthildis, vidua Chlodovei II, et Emnehildis, vidua Sigiberti III.*

B.

tam sub sancta regula Wolfdrudam nomine coactam vice sua gregem regere et pauperibus ministrare constituit. Tunc et ipsa sacrata puella Wolfdruda vicesimum acta- 5 tis annum gerens; erat enim ex antiquo Francorum genere claro. Fuit ergo vultu serena, familiae cara, lenis subditis, dira superbis, pauperibus larga, parentibus pia, eloquio blanda, caritate erga Deum et 10 proximum pura. Contigit enim ex odio paterno, ut reginae, etiam satis^a per invidiam illam de loco suo per suasionem primo, postmodum per vim vellent^b abstrahere et res, quibus eadem puella pre- 15 erat, iniquo modo possidere. Sed misericordia Dei protecta, ab omnibus adversariis Christus, cui se devotam habuit, miro modo restituit. Unde et ita ei Dominus gratiam^c suam contulit, ut qui ante 20 paulo raptores esse voluerunt, postea largitores cum omni largitate et beneficiis extiterunt et defensores. Omnibusque diligenter expositis et ecclesiis restauratis, undecimo anno, ex quo gregem creditum. 25 suscepit, per quinquaginta et amplius dies, languore crassato, lectulo decumbebat, et

Cap. 6. B 1. 2.

Cap. 6. a) *ita* B 1. 2 *pro* sacerdotes. b) vellē B 2. c) c. g. s. B 1.

30

35

40

45

50

A.

netur^a, solito more per^b pauperes et egenos largas elemosinas tribuit^c, omnibus secundum debita^d euangelium remisit, ab omnibus pacem ac benedictionem recepit. Inter spirituales Dei ancillas fide et spe in Christo fiducialiter^e sperans, tricessimo aetatis suae^f anno letum amisit spiritum sub^g die 9. Kal. Decembris, in gremio basilicae beati Petri apostoli cum summa diligentia marmoreo tegitur tumulo; ibi sanctorum omnium resurrectionis exspectat diem.

7. Sed^a, unde degressi^b sumus, ad id^c revertamur. Beata igitur famula Dei Geretrudis^d, postquam vinculum honeris se^e de sua conscientia relaxavit, quasi trium mensuum^f spatium indesinenter orando, exortando se suisque verbum Domini praedicando loqui^g non cessavit; spe gaudens, in tribulatione patiens, mente devota^h, vultu serena transitus sui extremum adesse obtabat diem. De carcere ad regnum, de tenebris ad lucem, de morte festinabat ad vitam, et cum solo hic esset corporeⁱ, cotidie animo ad aeterna transire^k virtute continue orationis, afflictione abstinentie^l singularis^m. Addidit etiam asperaⁿ cilicina veste^o, occulte suum^p induit corpusculum, ne ullam in hac vita haberet suavitatem refrigerii, nisi ubi fulgebunt^q sancti sicut sol in regno Patris eorum. Cumque ad diem pervenit extremum, ita decrevit, ut in ipso sepulture locum^r nullum laneum

Capp. 6. 7. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 6. a) detenta A 3a. b. b) pauperibus et egenis A 2. c) tribuens? A 2. d) e. d. A 3a. b. e) fiduci::aliter, vas. li A 1. f) om. A 2. g) s. d. om. A 3a. b.

Cap. 7. a) om. ? A 2. b) ingressi A 2. c) id enim revertamur A 2. d) Geretrudis h. l. A 1. e) om. ? A 2. f) mensium A 2. 3a. b. g) loquere A 3a. b. h) devicta A 1; invicta A 3a. b. i) in mundo adl. A 3a. b. k) transiret. Virtutibus proficiebat, continuis orationibus, afflictione A 3a. b. l) abstinentia singulari A 2. m) singulariter serviebat et etiam A 3a. b. n) aspere A 2. o) vestimenta et o. A 1; cilicia sub veste A 3a. b. p) suam A 2. q) ubi iusti f. sicut A 3a. b. r) loco nullam laneam A 2; s. suae loco nullam laneam nec lineam vestem A 3a. b.

B.

more solito pauperibus et egenis largas elemosinas^a tribuens, omnibus iuxta euangelium debita relaxavit, ab omnibus pacem recepit et benedictionem. Interque spirituales ancillas Dei fide et spe in Christo confortata, anno tricesimo aetatis suae letum spiritum Domino commendavit 9. Kal. Decembris et in basilica beati apostoli ^{669, Nov. 23.} Petri cum omni diligentia cum marmoreo tumulo traditur sepulturae, ibique sanctorum omnium^b diem retributionis exspectans.

7. Sed nunc, unde digressi sumus, iterum redeamus. Igitur beata Geretrudis^a, postquam vinculum honoris sede sua^b conscientiae relaxavit, quasi trium mensium spatium^c indesinenter orando et exortando se suisque verbum Domini praedicare non cessavit; spe gaudens, in tribulatione patiens, devicta mente, vultu serena transitus sui extremum diem obtabat adesse. De carcere ad regnum, de tenebris ad lucem, de morte festinabat ad vitam. Nam cum hic solo esset corpore, cotidie animo ad aeterna transiebat continua oratione, afflictione et abstinentia singulari. Addit etiam asperam cilicinam^d vestem et occulte induit corpusculum, ne ullam haberet in hac vita suavitatem refrigerii, sed ubi iusti fulgebunt sicut sol in regno^e Patris eorum. Cum autem ad diem perveniret extremum, ita decrevit, ut in ipso sepulturae loco nullum lineum vel laneum

Capp. 6. 7. B 1. 2.

Cap. 6. a) elemosynis B 2. b) omnem B 2.

Cap. 7. a) Geretrudis B 1. b) suae B 2. c) spatium B 2. d) cilicinā B 2, corr. e) regna B 2.

A.

nec lineum vestitum super se misissent praeter unum velum vile multum, quod quaedam peregrina sanctimonialis ante dies plures illi pro benedictione direxerat ad capud cooperiendum, et ipsum cilicium: in sepulcro^a, ubi in pace quiescit, nullo alio velamine cooperire, exceptis his duobus^b, cilicio, quo induta fuerat^c, et panno veteri, quo ipsum^d cilicium tegebatur. Dicebat autem, quod res superflua nihil morientibus nec viventibus adiuuare potuisset, quod verum esse sapientes testantur. Deinde cum adpropinquaret dies adsumptionis animae illius, vocavit unum de fratribus, praecipiebat^e ei, dicens: 'Vade festinanter ad illum^f peregrinum^g, qui^h est semotius^h in monasterio que appellatur Fossuensis^{i.1}, et dic ad illum: "Virgo Christi Geretrudis misit me ad^k te, interrogandum^l tibi, quali^m die migratura essetⁿ de hac luce, quia valde se timere dicit similiterque congaudet". Et ille tibi dicturus est, quid debeas renuntiare^o. Vade^p et noli dubitare'. Mox^q impleta iussione, quod ei fuerat demandatum^r suggerere^s, at ille servus Dei^{**} sine mora ipso^t misso responsum dedit et^u dixit: 'Odie 17.^v Kl. Aprl. est dies; crastino autem die^u inter missarum sollemnia illa^u Dei ancilla et Christi virgo Geretrudis de

*) qui de nomine Ultan vocatur *add. A 3a. b.*

***) Ultan *add. A 3a. b.*

Cap. 7. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 7. a) autem *add. A 3a. b.* b) duabus c. qua *A 1.* c) fuerit *A 2.* d) ipso cilicio *A 2.* e) praecepit *A 3a. b.* f) illo *A 2.* g) ipse *A 3a. b.* h) semotim *A 1;* semotus *A 3a. b.* i) Fossuense *A 2. 3a. b.* k) a *A 1.* l) interrogando *A 2;* interrogare te *A 3a (e corr. interrogandum?). b.* m) quale *A 2. 3a.* n) fuisset *A 1.* o) mihi *add. A 3a. b.* p) filii *add. A 3a. b.* q) ille *add. A 3a. b.* r) ita *A 3a. b;* imperatum *A 1;* de mandato *A 2.* s) interrogare *A 3a. b.* t) ita *A 3a. b;* ipso r. *A 1;* ipsi m. responso *A 2.* u) om. *A 3a. b.* v) 13. *A 1;* est d. 16. K. A. *A 2;* 17. Kl. Aprl. d. e. *A 3a. b.*

1) *Fosses.*

B.

vestimentum super se misissent praeter unum velum vile multum, quod quaedam sanctimonialis peregrina ante dies multos direxerat^a ad capud operiendum, et ipsum⁵ cilicium subpositum, in pace deberet requiescere et alio nullo operiri velamine, exceptis his duobus, id est cilicio, quo erat induta, et panno veteri, quo cilicium ipsum^b tegebatur. Dicebat autem, quia¹⁰ res superfluae nihil morientibus adiuuare potuissent, quod et sapientes vera esse testantur. Deinde cum adpropinquaret dies adsumptionis eius, vocavit unum de fratribus et praecipiebat ei, dicens: 'Festinans¹⁵ vade ad peregrinum illum, qui est semotius in monasterio Fossuense^c, et dic ad illum: "Virgo Christi Geretrudis misit me ad te interrogare, quali^d die est de hac luce migratura, quia valde timere se^e²⁰ dicit similiterque congaudet". Et ille tibi dicturus est, quid debeas nuntiare. Vade et noli dubitare'. Mox vero, impleta iussione, famulus Dei sine mora ipso^f misso respondit: 'Hodie 16.^g Kal. April. est dies;²⁵ crastino inter missarum sollemnia ista^h virgo Dei Geretrudisⁱ de corpore est migra-

30

Cap. 7. B 1. 2.

Cap. 7. a) detexerat *B 2.* b) ipsud *B 1. 35* c) Fonsuense *B 2.* d) quale *B 1.* e) timeresse *B 2, corr.* f) ipsi *B 2.* g) 15. *B 1.* h) ipsa *B 1.* i) ita *h. l. B 1.*

40

45

A.

corpore est^a migratura. Et^b dic ei^c, non timeat neque trepidet de obito suo, sed laeta pergat, quia beatus Patricius episcopus cum electis^d angelis Dei et^e cum ingenti^f gloria parati sunt eam recipere. Vade et tu velociter'. Interrogavit^g eum ille frater, qui fuerat transmissus, si^h hoc per revelationem divinam vidisset, ut ei per ordinemⁱ indicaret^{k.*}. In responso dixit^l: 'Vade et^m tu, frater, festina. Sciesⁿ hoc: die crastina^{**}; quid me plus^o interrogas?' Qui reversus, nuntiavit famulae Christi, quod fuerat dictum ad eum. At illa quasi ex somno evigilans, hilarem^p prae gaudio reddidit vultum, gratias agens Deo, eo quod per servum^q suum suam ancillam dignatus est consolari^r. Ita de promissione^s sua laeta permansit, ut per totam noctem cum sororibus in psalmis et ymnis^t et orationibus duxit vigiliam^u. Crastino autem die dominico hora quasi sexta iuxta Dei viri verbum^v sacratissimum Christi corporis^w et sanguinis viaticum accepit. Et quando ille^x sacerdos dominicam secretam sententiam habuit finitam, tricesimo et tertio aetatis suae anno sub die 16. r. 1 Kl. April., agens Creatori suo^z gratias, qui sine corruptione eam ad suum dignatus est vocare regnum;

B.

tura. Et dic ei, non timeat neque trepidet de obitu suo, sed laeta pergat, quia beatus Patricius episcopus cum electis Dei et angelis et ingenti gloria paratus est suscipere illam. Vade et tu velociter'. Interrogavit autem eum frater, qui missus fuerat, si hoc per revelationem divinam vidisset, ut ei per ordinem indicaret. Et ait ei: 'Vade, frater, et festina. Scies hoc: die^a crastino; quid me plus interrogas?' Qui reversus, nuntiavit famulae Christi, quod dictum fuerat ad eum. At illa quasi ex somno evigilans, hilari gaudio Deo gratias referebat, eo quod per servum suum ancillam suam dignatus est consolari, et ita de promissione^b laeta permansit et per totam noctem cum sororibus vigiliis in oratione ducebat. Crastino die dominico hora quasi sexta iuxta verbum viri Dei sacratissimi corporis et sanguinis Christi viaticum accepit. Cumque sacerdos ei secretam^c finitam habuit, tricesimo tertio anno aetatis suae 15. Kal. Aprilis, agens Conditori suo gratias, qui eam sine corruptione ad suum regnum vocare dignatus

659,
Mart. 17.

*) Et ille servus Dei Ultan *add.* A 3a. b.

***) migratura est ad Dominum *add.* A 3a. b.

Cap. 7. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 7. a) migratura *crit* A 1. b) Sed *et* A 3a. b. c) ut *add.* A 3a. b. d) *om.* A 3a. b. e) sanctis omnibus *add.* A 3a. b. f) ingente A 2. g) autem *add.* A 3a. b. h) super hoc r. A 2; si de hac causa per A 3a. b. i) omnia *add.* A 3a. b. k) iudicaret A 1. l) dicit A 1. m) &u A 1; et tu *om.* A 3a. b. n) Sciens hoc quod d. A 3a. b. o) amplius A 3a. b. p) hilare A 2. q) suum servum? A 2. r) consolare. Et ita A 3a. b. s) p. Domini l. A 3a. b. t) y. et *om.* A 2. 3a. b. u) pervigilem A 3a. b. v) verba A 3a. b. w) corpus et sanguinem a. A 1. x) illi A 2, *ut infra; om.* A 3a. b. y) ita A 2. 3a. b.; 13. Kl. April. A 1. z) sui A 1, *corr. m. al.*

Cap. 7. B 1. 2.

Cap. 7. a) de B 2. b) missione B 2, *corr.* c) sententiam *desideratur.*

1) De tempore quo mortua est supra p. 447. *disserui.*

A.

haec cum dixisset, Deo desideratum amisit spiritum. Dum ibidem^a ego et alius frater Rinchinus^b nomine^c fuimus^d evocati propter sororum consolationem, vocavit me ex nomine ille servus Dei Rinchinus et dixit: 'Sentis aliquid?' Ego autem respondi: 'Non nisi sorores in grandi^e maerore video'. Cum haec dixissem^f, venit suavissimus odor, quasi fragrantia^g unguentorum mixta, redolebat illa cellola, ubi sanctum corpus iacebat. Et nos inde degressi, in naribus nostris adhuc illius miri odoris suavitatem sentiebamus^h. Cum omniaⁱ que circa beatissimum^k corpus agebant et officia impleta fuissent, in cisterna sua, quam olim sibi praeparaverat, cum divinis laudibus a sacerdotibus et Dei ancillis corpus beatissimae virginis Christi Geretrudis^l honorificae traditur sepulturae, ubi cotidie orationum^m praestantur beneficia*.

EXPLICIT VITAⁿ.

*) per merita et intercessionem virginis Christi
add. A 3a. b.

Cap. 7. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 7. a) om. A 1; Dum vero i. A 3a. b.
b) Rinciuinus A 1, ut infra; Riehinus semper A 3a. b. c) nomen A 2; non A 3a; ñ A 3b.
d) fuissemus A 3a. b. e) grandem errore A 2.
f) dixisset A 1. g) ita A 1. 3a. b; fragrantia? A 2. h) sentiamus A 2. i) honorifice add. A 3a. b. k) e. corpus eius debebatur (debebantur A 3b) peragi et o. expleta A 3a. b. l) Ger(e)drudae A 3a. b. m) eius add. ? A 2. n) sancte Geretrudis add. A 2; E. V. om. A 3a. b.

B.

est; haec cum dixisset, emisit, Deo^a desiderante, spiritum suum. Dum autem ibi ego et alius frater nomine Rinchinus fuissimus evocati, vocavit me ex nomine servus Dei Rinchinus et ait: 'Sentis aliquid?' Et ego respondi: 'Non nisi sorores in grandi merore video'. Cumque hoc diceret, venit odor suavissimus quasi fragrantia^b unguentorum, et redolebat tota cellula, ubi sanctum corpus eius iacebat. Et nos inde digressi, in naribus adhuc illius^c miri odoris suavitatem sentiebamus. Cum omnia quae circa beatissimum corpus agebant et officia fuissent impleta, in cisterna, quam sibi olim preparaverat, cum divinis laudibus et sacerdotibus et ancillis Dei corpus beatissimae virginis Christi Geretrudis honorificae traditur sepulturae, ubi cotidie orationum praestantur beneficia per dominum nostrum Iesum Christum, qui regnat^d cum Patre et Spiritu sancto per omnia secula seculorum. Amen.

Cap. 7. B 1. 2.

Cap. 7. a) bis scr., sed corr. B 2. b) flagrantia B 1. c) om. ? B 2. d) c. P. et S. s. r. B 2.

DE^a VIRTUTIBUS, QUAE FACTA SUNT POST DISCESSUM BEATE GERETRUDIS ABBATISSE.

1. Cum multos homines cernimus in hoc saeculo viventes vitam angelicam ducere, unde hoc fieri poterit, nisi^b quia, quamvis corporaliter hic apud homines viventes, quamdiu in corpore subsistunt, tamen eorum mens et conscientia in aeternitate solidatur, et cor ipsorum in contemplatione divinitatis^c incessabiliter occupatur? Ita et haec^d famula Christi Geretrudis, cuius vitam vel conversationem a primevo

Cap. 1. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 1. a) De — abbatisse om. A 2. 3a. b. b) hoc add., sed eras. A 1. c) div. — conversationem om. A 3a (m. al. in ima marg. suppl.). b. c. d) huic famule Chr. Geretrude A 1.

iuventutis^a conscripsimus, quamvis hic carnaliter apud mortales conversata fuisset et gubernatrix extiterit famulorum famularumque Christi, quae sub ditione sua deguerunt^b, tamen interiorē vitam ac perpetuam numquam in oblivione^c tradidit nec^d statum rectitudinis suae nec morum gravitatem^e nec disciplinam rigoris amisit. Idcirco apud^f omnipotentem Dominum promeruisse manifestum est, ut post obitum^g eius non minimas fieri per ipsam virtutes; quatenus, ut^h omnibus innotisceret, qui vitam eius vel abstinentiam corporisⁱ agnoverunt, nossent nunc etiam, quantum apud Deum obtinere precibus valeat, cum virtutes, quae^k Dominus, si^l petentium fides exigit, dignatus est ostendere ad sepulcrum eius, si^m aliqua exinde commemoramus, et ad medium deducamus.

2. Erat quedam abbatissa in monasterio Treverense, cui nomen erat Modesta, et hec ipsa ab infantia sua Deo consecrata fuerat similiterque et sanctae Geretrude^a in amicitia divina familiariter constricta videbatur. Quamvis longe positae longeque disiunctae^b inter se fuerunt^c corporaliter, et multis miliis^d et terrarum spatiis interiacentibus, quod oculorum obtutibus inter se videre non^e quiverunt, animo tamen atque in^f cordis^g dilectione semper praesentes^h fuerunt, quiaⁱ aequalem servitutis militiam baiularunt^l et Domino in sinceritate cordis aequaliter sine dolo servierunt. Post multum vero temporis spatium contigit hoc quod volo^k ad memoriam vestram narrando revocare^l, ut^f quadam die, cum praedicta Dei famula Modesta in monasterio suo posita, orationis causa in ecclesiam suam intrasset, seque ipsam ante altare beatae Mariae^m semper virginis in orationeⁿ prosternebat. Cum autem, finita oratione, surrexisset^o, se ipsam undique circumspiceret^p, subito aspexit viditque ad dexteram latus altaris sanctam^q Geretrudem stantem in eodem habitu atque in eadem specie, qua ipsa formata fuerat^r. Dixitque ad eam: 'Soror Modesta, certam tene hanc visionem et sine ulla ambiguitate scias me hodie in hac eadem ora absolutam de habitaculo carnis huius. Ego sum Geretrudis, quam multum dilexisti'. Et his dictis ab oculis aspicientis ablata est. Tunc illa intra se tacite cogitabat, quid tanta^s visio debuisset^t fieri. Et in^u eadem die de visione illa nemini indicavit nullum^v verbum. Cum autem crastinus^w advenisset dies, civitatis Metensis^x episcopus nomine^y Chlodulfus^z venit ad monasterium praedictae Dei famulae Modestae. Tum illa inter alia conloquia Dei virgo interrogavit episcopum de sancta Geretrude, in quale^z habitu vel ordine^a vel specie ipsa fuisset. At ille statim per ordinem narravit^x staturam corporis eius et speciem decoris eius. Tunc beata Modesta intellexit ex^b signa, quae^c ab episcopo audierat, verum esse, quod ante viderat^d, et dixit ad eum: 'Hoc tibi nunc confiteor^e, quod ante celabam, qua^f

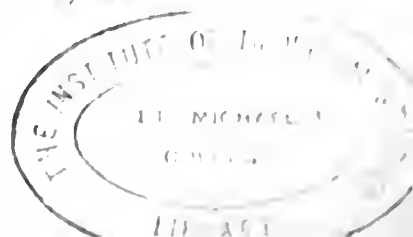
659,
Mart. 17.

Capp. 1. 2. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 1. a) suae add. A 3a. b. b) fuerunt A 3a. b. c) ita A 3a; oblivione A 1, corr.; oblivionem A 2. 3b. d) nestati A 1. e) servitutum A 2. f) om. A 2. g) c. o. ? A 2. h) om. A 3a. b. i) abstinentiam cognoverunt A 3a (pr. m.). b. k) quas A 3a. b. l) se A 1. m) ita A 1. 3a; om. ? A 2; sed A 3b.

Cap. 2. a) Geretrudi ? A 2. b) disiuncti A 2. c) fuissent A 3a. b. d) milib ? (e corr. h) A 1; m. et om. A 3a. b. e) no:: qui:: verunt A 1; nequiverunt A 3a; non poterant A 3b. f) om. A 3a. b. g) cordibus A 1. h) presentis A 2. i) qui A 3a (pr. m.); quae A 3b. k) ad m. v. volo enarrando A 3a. b. l) reducere A 1. m) et add. A 2. 3a. n) orationem A 2. 3b; prosterneret A 2. 3a. b. o) et add. A 3a. b. p) conspiceret A 3a. b. q) sanctae Gertrudis (in marg. ea sanctam) A 1. r) fuisset A 2; fuit A 3a. b. s) tantę visioni A 3a. b. t) debet A 2; deberet A 3a. b. u) & die eadem A 2. 3a. b. v) ullum A 1 (e corr.), 2. 3a. b. w) crastina n., e. A 3a. b. x) ei add. A 1. y) nomen Clodulfus A 2, ut infra. z) qua corr. quo A 1; quali A 3a. b. a) o. vel om. A 3a. b. b) hec A 1; signo A 2. 3a. b. c) quod A 3a. b. d) aviderat A 1. e) pater add. A 3a. b. f) qua corr. m. al. quod A 1; quod ? A 2; quin A 3a. b.

1) Aequalem servitutis militiam baiulamus scribit S. Benedictus in Regula c. 2. 2) De eo v. supra p. 427.

revelatum mihi fuit hesterno die hora quasi sexta¹, quod^a de hac luce ipso die et eadem ora migrata^b fuisset'. Et postea totam^c rem per ordinem pandit episcopo. Ille autem diem ipsum atque horam consignans praedictus episcopus Chlodulfus^d et invenit ita factum ordinem rei, sicut et^e supradicta prius indicaverat abbatissa.

3. Post annum autem^a decimum obitus sancti^b in monasterio Nivalae^c ignem ex-
ortum fuisse adserunt^d, ubi ipsa praefuit sancta^e Geretrudis, adhuc vivens^f in corpore. In tantum autem, ut dicunt, erupit^g flamma vehemens, ut nullus monachorum vel vir-
ginum seu virorum ibidem concurrentium nullam^h spem haberentⁱ ad liberandum monasterium de incendio. Ipse autem ancillae Dei, quae^k ibidem congregatae fuerant, foras murum extra monasterium ad vicina loca confugerunt. Tunc vir unus, cui cura
monasterii commendata fuerit^l regere, repente elevans oculos suos, viditque sanctam Geretradem stantem in summitate refectorii in ipsa^m specie vel habitu, quaⁿ ipsa fuit^o, et cum ipso velamine, quaⁿ erat cooperta, semper iactabat^p flammam de domo. Ille autem vir^q tante^r visione non perterritus, sed gaudio magno repletus, suos socios orta-
batur^s, ut constanter agerent. Ipse autem cursu concito^t ascendens sursum, ut videret
exitum rei. Tunc mirum in modum cumsubito^u viderunt liberatum monasterium in ipsa hora de incendio.

4. Alio quoque tempore admoniti^a sunt per visionem aliquae de^b sororibus, ut et^c lectulum, ubi sancta Geretrudis^d post laborem vigiliarum orationumque^e solebat fatigantia membra aliquid^f requiescere, ut nullus hominum ulterius in eum^g requiescere
fuisset ausus. Tunc praedicta Dei famula Dominica abbatissa^h, nepta² sanctaeⁱ Geretrude, quae secus pedes eius^k fuerat nutrita, gaudio repleta est, quod per tanta signorum miracula eam Dominus dignatus est manifestare. Convocata autem universa^l congregatione, ipsum lectulum tulerunt et portaverunt cum honore magno et Dei laudibus et deposuerunt eum in basilica sancti Pauli apostoli, ubi nunc Dominus multa signa
atque^m virtutes ostendere dignatus est.

5. Fuit quaedam puella in regione eadem, quam gravissima egritudo depresserat, et^a nullus eam medicus per annos plurimos sanare potuisset, et^b ad extremum oculorum suorum lumen amisit et ceca efficitur^c. Tunc parentes illius^d puelle tulerunt eam et secum duxerunt ad monasterium Nivalae^e, ut saltim ibi invenirent aliquos medicos,
qui eam curare^f potuissent. Tunc in ipsa nocte aparuit ei sancta Geretrudis per

Cap. 2—5. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 2. a) quia? A 2. b) migratura A 2. c) totum semper ordinem A 2. d) Chlodulfus A 1, corr.; om. A 3a. b. e) ei A 1.

Cap. 3. a) om. A 3a. b. b) sui A 1; o. sanctae Ger(e)drudis virginis Christi in A 3a. b. 35 c) Nibilia ignis A 2; Nivialle A 3a. b. d) afferunt A 1. e) p. Ger(e)drudis virgo Christi quamdiu vivens fuit in c. A 3a. b. f) viveret A 2. g) ita A 3a. b; erupit A 1; eripuit A 2. h) ullam A 2. 3a. b. i) habebant A 2. k) quique ibidem A 1. l) fuit A 2; fuerat A 3a. b. m) ipso (aspectu in marg. add.) vel A 1. n) quo A 3a. b. o) fuisset A 2; fuerat A 3a. b. p) proibeat A 2. q) de pro vir A 3a. b. r) ita A 1. s) adortabatur A 1. t) concite A 1. u) pro c. rasura 40 est A 1; subito A 3a. b.

Cap. 4. a) ad monasterium per A 3a. b. b) a. sorores A 3a. b. c) ut in ipso lecto A 3a. b. d) ancilla Christi add. A 3a. b. e) orationum instantia (instantiam A 3b) s. fatigata A 3a. b. f) aliquid A 2. g) eam A 2; in ipso lecto r. A 3a. b. h) abba nepota A 2: item infra. i) sancta A 2. k) ei A 1. l) universi congregationi pr. m. A 1; omnem congregationem 45 A 3a; omni c. A 3b. m) a. v. om. A 3a. b.

Cap. 5. a) ut? A 1. b) om. A 3a. b. c) effecta est A 3a. b. d) ipsius A 3a. b. e) Niviala A 2; Nivialla A 3a. b. f) sanare A 3a. b.

1) Cf. *Vitam c. 7.* 2) *Haec Vitae auctor de Vulfetrude abbatissa narravit; cf. c. 6: nepotam suam secus pedes eius — nutritam nomine Vulfetrude.*

visum et dixit ad eam: 'Puella, noli dubitare, sed crede in domino Iesu Christo et vade ad lectum, que^a est positus^b in ecclesia beati Pauli¹ apostoli, ubi Geretrudis requiescere solebat^c. Ibi acceptura eris sanitatem de omni tribulatione, que^d in corpore^e tuo pateris^f'. Ipsa autem puella propter gravitudinem infirmitatis suae non potuit ante diem tertium pervenire illuc. Cumque cuncta congregatio in horam tertiam ad opus divinum consisterent^g, et opere Dei completo, superveniente autem puella, quae fuerat infirma, tuleruntque^h eam sorores et adduxerunt ad lectulumⁱ, ubi iussa fuerat ambulare. Cumque se in oratione Domino substravisset et ad lectulumⁱ inclinasset, statim aperti sunt oculi eius, et totum corpus, que^k ante vulnerata fuerat, ita repente sanata^l est, acsi^m umquam vulneris nihil habuisset. Illa autem Dominoⁿ gratias agebat et gaudio magno repleta est et exultatione^o revertebat ad suos^p parentes.

6. His ita^a gestis, contigit, ut predicta abbatissa, nepta^b beate^c Geretrude^d de hac luce migrasset, que post ipsam² gubernatrix extiterat Nivalense^e monasterio. Tunc cuncta familia unanimitate omnes unam puellam ex nobile genere^f ortam sibi elegerunt abbatissam, cui nomen erat³ Agnes, qui et ipsa similiter nutrita fuerat a beata^g Geretrude. Ipsa autem postea edificavit ecclesiam in honore virginis Christi sanctae Geretrudis^h. Die vero eademⁱ, qua ecclesia^k aedificata fuerat, et lectum^l fuisset cum honore ibidem portatum, ipsa autem^m nocte omnes sorores in eadem ecclesia cumⁿ reverentia sollemnitate^o vigiliis habuerunt. Finito autem matutino^p et opere Dei^q completo et extinctis^r lucernis 7, quae^s semper in eodem oratorio ardere solebant, mane autem^t facto, cum et ipse^u sorores ad orationem in eandem ecclesiam intrassent, et^v viderunt^w omnes lucernas ardentes, que^x ante extinctas demiserunt^y. Unde factum est, ut divulgatum^z esset hoc miraculum per universam regionem illam, et fama exiit^z de virtutibus eius^a, ut omnes, qui longe aut^b prope essent, venientes ibidem ad sepulcrum beate^c virginis remedium querere animarum et^d corporum simul, et cum Dei adiutorio omnes, qui illic ad^e amorem divinitatis auxilium querebant, sani atque incolomis^f inde revertebantur.

Capp. 5. 6. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 5. a) ita A 1. b) posita A 2. c) e corr. A 1. d) que corr. quā A 1; que A 2. 3a. e) alt. o superscr. A 1. f) paciaria A 2. g) consistebant A 2. h) que om. A 3a. b. i) lectum A 3a. b. k) quod a. vulneratum A 1 (e corr.). 3a. b. l) sanatum A 1 (?). 3a. b. m) a. u. v. om. A 2. n) om. A 2. o) exultatio A 2. p) p. s. A 1.

Cap. 6. a) a m. al. suppl. A 1. b) neptis h. l. A 3a. b. c) beata A 2. d) virginis Christi add. A 3a. b. e) Nivalense A 1. f) hortam g. A 3a; o. om. A 3b. g) f. abbat A 1. h) Geretrude A 3a; Gerdrudę A 3b. i) eodem A 2; quo A 1. k) aed. eccl. A 3a. b. l) lectus A 3a. b. m) om. A 3a. b. n) summa add. A 3a. b. o) summitatis? A 1; sollemnitates vigiliisque A 3a. b. p) cursu add. A 2. q) extincte sunt lucerne A 1. r) qui A 2. s) f. a. A 3a (corr.). b. t) ipsas? A 1, corr. u) eras. A 1; om. A 3a. b. v) viderent A 1. w) quas A 1 (e corr.). 2. 3a. b. x) reliquerat A 1; dimiserant A 3a. y) divulgaretur (divulgaretur A 3b) hoc A 3a. b. z) exigit A 1. a) v. ancillae Christi Ger(e)drudę, ut A 3a. b. b) e. aut p. A 3a. b. c) s. v. Dei r. quęrerent A 3a. b. d) s. et e. A 3a. b. e) illic cum amore A 3a. b. f) incolomes A 2. 3a. b.

1) *Ecclesia S. Pauli Nivalensis tempore Ottonis III. imperatoris (a. 992) 'noviter', i. e. demum, constructa (Miracus, Opera dipl. I, p. 656), saec. VII. iam existit. Ex hoc loco Bonnell, 'Anfänge des Karol. Hauses' p. 152, temere collegit, Vitam Geretrudis ante saec. XI. compositam non esse; cf. Friedrich, 'Kirchengesch. Deutschlands' II, 1, p. 341. 2) Immo post Vulfetrudem Dominica Geretrudi successit; cf. Vitam e. 6. 3) Itaque Agnes scriptoris tempore iam defuncta erat. 4) Opus Dei vel divinum pro officio divino accipitur, ut in Regula S. Benedicti c. 16. 22 cet.; cf. Ducange ed. Favre VI, p. 51.*

7. Erat autem quidam vir in hac vicina loca, cuius uxor ceca est effecta^a, tulitque eam vir suus et adduxit eam^b, ubi sancta virgo quiescebat^c, ad supradictum monasterium Niviala^d. Cum autem ecclesiam^e intrassent, et illa stetisset subter unam^f lampadem, repente effundebatur illa candela^g, qua ipsa^h subter stetissetⁱ, et effudit^k super pallium, qua^l induta erat. Omnes^m, qui illic aderant et viderunt hoc miraculum,⁵ tenentes ex ipsa gutta, etⁿ unxerunt oculos eius, et statim inluminati sunt oculi mulieris, que^o ante fuerat caeca. In crastinum autem confortata est in fide et spe et^p in virtutibus sanctae virginis^q Geretrude^r sana reversa est ad^s domum suam. Quoniam satis longum est^t per ordinem totum enumerando perstringere, quanta fecisset^u Deus per eam omnibus ad eam confugientibus^v et causam salutis ab ea postulantibus, cum¹⁰ adiutorio Domini omnes inde^w incolumes revertebantur; qui nomen eius cum^x fide invocantes^y, de quacumque tribulatione obpressi fuissent^z, statim eis^a angelus Domini adfuit^b adiutor.

8. Alio quoque tempore dum latrones quendam puerum comprehenderunt^a et ligaverunt eum^b, cumque diu teneretur in vinculis, volentes eum in captivitatem^c extra¹⁵ patriam venundare, tunc^d subito puer rememorans cum fiducia nomen sanctae Geretrude^e deprecatusque eam, ut sibi auxilium inpendisset, statim ceciderunt vincula de manibus eius, quibus fuerat^f colligatus, et coepit currere, ut se liberaret. Illi autem viri, qui eum vinctum^g habuerunt^h, similiter ceperunt currere post ipsum, ut eum comprehenderentⁱ, et non potuerunt. Sicque liberatus est puer de^k manu latronum et inimicorum eius*.

9. Iterum autem postea alio tempore dum vir quidam in magnis criminibus inventus fuit^a, ita ut dominus eius iuberet^b eum tenere et in vinculis constringere^c, tunc ille infelix in angustia positus et nimio pavore perterritus, quia omnes qui aderant de vite eius^d longitudine eum nihil habere^e sperantes, ipse autem^f, qui erat²⁵ vinctus, confortatus est in spe et^g deprecans se^h ad sanctamⁱ, ut sui miseri^k auxiliaret. Statimque et in ipso^l tempore confracti^m sunt ferri^l, unde erat strictusⁿ, secumque ipse^o

*) per auxilium sanctae Ger(e)drudis *add. A 3a. b.*

Capp. 7—9. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 7. a) eff. est *A 3a*; est *om. A 3b*. b) *om. ? A 2*. c) requiescit *A 3a. b*. d) Nivialla *30 fere A 3a. b*. e) ecclesia *A 2*. f) unum *pr. m. A 1*. g) ille, qua *A 1*; effudit illa candela, sup(er)ter (subter *A 3b*) qua i. stet. *A 3a. b*. h) illa *A 2*. i) sub(er)erat *A 1*. k) venit *A 3a. b*. l) quo *A 3a. b*. m) Omnesque qui *A 3a. b*. n) *om. A 3a. b*. o) e *postea suppl. A 1*. p) ita *A 1. 3a. b*; *om. ? A 2*. q) *om. A 3a. b*. r) Geretrudis? *A 2*. s) in *A 3a. b*. t) est enumerando *A 2*. u) q. beneficia facit Deus cottidie propter suam misericordiam omnibus illuc confugientibus *A 3a. b*. v) confugientibus *A 1*; confugentibus *A 2*. w) exinde *A 1*. x) confide *A 2*. y) invocabant, q. *A 1*. z) erant *A 2*; essent *A 3a. b*. a) *om. A 3a. b*. b) aderat *A 1*.

Cap. 8. a) comprahenderent l. *A 3a. b*. b) *om. A 1*. c) captivitate *A 3a. b*. d) tum *A 2*. e) Geretrudis? *A 2*, *ut infra*. f) c. f. *A 3a. b*. g) ligatum *A 3a. b*. h) habuerant *A 1*. i) comprehenderunt *A 1*, *corr. m. al.* k) da *A 2*; de manibus *A 3a. b*. 40

Cap. 9. a) fuisset *A 3a. b*. b) iussit *A 2*; iussisset *A 3a. b*. c) confringi *A 3a*; constringi *A 3b*. d) huius? *A 2*; illius spacio ni(c)hil *A 3a. b*. e) habere *A 1*; ei *A 2*; *om. A 3a. b*. f) miser *add. A 3a. b*. g) sp. d. convertit se ad sanctam virginem Christi (*Chr. om. A 3b?*) Ger(e)drudem, ut ei misero *A 3a. b*. h) *om. A 1*. i) virginem *add. ? A 2*. k) misero *A 2. 3a. b*. l) *om. A 1*. m) confracti serri *A 1*; confracta sunt ferre *A 2*; confracti sunt nexus ferrei (ferreus *45 A 3b*), unde *A 3a. b*. n) constrictus *A 3a. b*. o) *om. A 1*; secundum ipse d. *A 2*; secumque eos ipse detulit *A 3a. b*.

1) *Ferra sunt catenae; cf. Ducange ed. Favre III, p. 444.*

detulit ad monasterium Nivialae^a et omnes porte^b ostiaque ecclesiarum apperta^c reperit et ad ipsum sanctum lectum^d pervenit, ibique liberatus est per^e virtutem sanctae^f virginis^e.

10. Anno autem trigesimo tertio post obitum beatae Geretrude, inspirante Domino, venit^a in corde sue germane^b nomine Beccane^c, ut sibi ipsa vellit^d monasterium¹ construere. Postea vero in tale^e devotione venit ad supradictum monasterium Nivialae^f, postulansque praedictam^g abbatissam Agnem^h simulque omnem congregationem, ut ei aliquoⁱ adiutorium prebuissent^k de causa spirituale^l, unde maximam necessitatem habuisset^m sue devotionis initium. Tota autem illa congregatio amantissimo animo susceperunt petitionemⁿ, quam ipsa postulasset, et dederunt ei reliquias et libros sanctarum scripturarum. Similiterque dederunt^o ei in sancto habitu seniores spirituales sorores^p, qui^q ipsum monasterium docere potuissent regularis^r vite disciplinam^s normamque relegionis initium^t. Et ex eo lecto ei^u dederunt partem^v, ubi sancta Geretrudis, germana sua, migravit ad Christum. Tunc christianissima matrona, acceptis his omnibus, quae ad relegionis reverentiam pertinebant, cum honore et reverentia hec omnia secum detulit ad monasterium suum cum gaudio et^w exultatione magna repleta. Cum autem adpropinquassent ad monasterium, ubi tendebant^x, levaverunt cum canticis cruces^y et Domino laudes caecinerunt^z; portaverunt^a reliquias et lectum sanctum, quam^b secum detulerant^c, et posuerunt cum iuxta altare sanctae Genoveve^d virginis. Quis autem hominum verbis explicare poterit, quanti^e ibidem cotidie a demonio^f mundati, quanti infirmi curati^g et de quacumque tribulatione^h liberati. Anno autem secundo, perfectis omnibus et bene dispositis, matrona illa migravit ad Dominum.

11. Post non multos vero dies ad eandem^a monasterium quedam relegiosa femina venit, ex nobile^b genere orta, cui nomen erat Adula, in omnibus vere ancilla Christi, in habitu casta, in humilitate relegiosa, in^c caritate non ficta, in^d elemosinis senibus ac pauperibus larga, egenis et peregrinis hospitalis. Sed tamen^e dubitationem habebat, utrum Dominus tanta signa adque^f virtutes per meritum^g beatae Geretrude dignatus

* t. ibi clamaverint ad Deum (Dominum A 3b), liberati redeunt. Anno A 3a. b.

Cap. 9—11. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 9. a) Nivala A 2. b) portas ostiaque A 2; portas monasterii, hostias ecclesiarumque A 3a. b. c) apertas A 2. 3a. b. d) locum A 3a. b. e) p. — v. om. A 1. f) Ger(e)drudis add. A 3a. b.

Cap. 10. a) vivens A 1; v. s. g. in corde (corr. A 3b) sanctae Ger(e)drudis nomine A 3a. b. b) germane pr. m. A 1. c) Becca A 2; Beccane A 3a. b. d) vellet A 3a. b. e) tali? A 2; vero d. fideli v. A 3a. b. f) Niviola A 2. g) praedicta A 2. h) ignem A 2. i) aliquam A 2; aliquem A 3a; aliquod A 3b. k) praebent? A 1. l) spiritali A 2. 3b; spiritalia A 3a. m) habebat A 1. n) eius add. A 3a. b. o) dederant A 2. p) (soror m. al. in litura scr.) es A 3a; sor. om. A 3b. q) illa A 2. 3a. b; quae? A 1. r) regulari vitam A 2. s) discipline A 1. t) om.? A 2. u) d. ei A 3a. b. v) p., in quo s. A 3a. b. w) om. A 2. x) tendebantur A 3a. b. y) crucis A 2. z) enlucunt, exp. all. n A 1; et add. A 3a. b. a) om. A 1. b) quem A 3a; que A 3b. c) detulerunt A 3a. b. d) Genoveve (Geno:fe:ve A 3a) v. Christi. Q. A 3a. b. e) quante A 2. f) demonibus mandati (corr. m. al.) A 1; demonio mundate A 2. g) curate A 2.

Cap. 11. a) eundem A 1; (ea ras.) eundem A 3a; eundem A 3b. b) nobili A 2. 3a. b. c) om. A 2. d) et A 2. e) d. t. A 3a. b. f) aq; pr. m. A 1. g) merita A 3a. b.

1) Nempe monasterium Andanense apud Andanum seu Andannam, celebre comitatus Namurcensis municipium, haud procul a ripa fluminis Mosae: quod monasterium in saecularium canonicarum collegium conversum est, acque ac Nivialense. Mabillon.

691.
Mart. 17.

esset ostendere, an non. Unde contigit, ut contentio inde exoriretur^a, sic tamen quasi per^b ioco inter praedictam matronam et unam famulam Dei ibi^c in monasterio. Quadam autem die interrogabat^d eam matrona, dicens: 'Quale^e die erit ista festivitas sanctae Geretrude^f?'. Illa autem respondens dixit: 'Quinta ebdomada in quadragesima in sexta feria¹'. At illa dixit: 'Absit hoc a me, ut^g hac solemnitate aliquid extra 5 solito penso^h servitutis nostre augere volueroⁱ in refectione'. Ipsa autem puella respondens^k dixit: 'Si^l autem ipsa aliquid apud Deum^m impetrare poteritⁿ, faciat tibi, ut die eodem volente^o nolenteque facias caritatem²'. Cum autem adpropinquasset dies ille, tunc omnes, qui ad hanc solemnitatem illic^p convenerant, sive^q viri sive feminae, monachi ac virgines Christi, cum honore et^r reverentia celebrantes diem illam. Et^p 10 post expleta solemnitate missarum, tunc^p sumserunt cibum potumque cum gratiarum actione^s gaudentes ex omnibus escis, quibus licitum fuit quadragessimis tempore comedere; sola autem^t matrona ea^u die non comedit. Erat autem^p ei filius parvulus, quem multum diligate^v diligebat. Superveniens autem infans petit^w ab ea, ut sibi licuisset ludificare^x. Illa autem dixit ad eum: 'Fac tibi, quod vis^y'. Infans autem 15 iocabat^z et currebat huc illucque. Subito^a casu contigit, cecidisse eum in fonte^b, que^c illic erat, et tam diu ibi iacebat^d, usque dum sorores de mensa surrexerant^e cum gaudio repletas^f, lactantes et bene^g refectas. Una autem de sororibus supervenit et dixit: 'Scitis, quod iste^h filius matrone mortuus estⁱ?'. Interrogabant eam, quis illum occidisset^k. Illa autem^h respondens^l: 'In fonte^b cecidit, ibique mersus est'. Tunc^m 20 illa sanctimonialesⁿ, qui ante contenderat^o cum ipsa matrona^p de virtutibus sanctae Geretrude, exclamavit voce magna et dixit: 'Sancta^q Geretrudis, tu hoc fecisti, quoniam volebat^r mater huius^s infantis virtutibus^t credere, que^u per te Dominus operatus est'. Et ait^v iterum: 'Obsecro sanctitatem tuam, sancta^w Geretrudis virgo^x Christi, et per dominum nostrum Iesum Christum tibi adiuro, ut, sicut apud Dominum inpe- 25 trare poteris^y, ita eum resuscitare digneris^z'. Et cepit ire festinanter, ut peteret^a infantem. Cum autem iret, mater eius obviam ei facta est et dixit: 'Quid facis, soror?' At illa respondens tertio cum iuramento et dixit: 'Quod ego facio, et tu fac similiter. In veritate crede, quia^b in ac eadem hora tibi^c vivum restituet filium tuum sancta Geretrudis'. Tulit autem infantem et posuit eum iuxta lectum beate^d Geretrude. Mox 30

Cap. 11. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 11. a) exoritur A 2; exoriret *pr. m.* A 3a. b) pro A 2; per iocum A 3a. b. c) ibidem? A 1. d) interrogavit A 3a. b. e) Quale — f. s. Geretrude *om.* A 1; Quali A 3a. b. f) Geretrudis? A 2; Ger(e)drude A 3a. b. g) in *add.* A 3a. b. h) pensu A 3a. b. i) augeam in A 3a. b. k) respondit dicens A 3a. b. l) Si beata Ger(e)drudis aliquid A 3a. b. m) Dominum? A 2. 35 n) potest A 1. o) volens nolensque A 3a. b. p) *om.* A 3a. b. q) sibi v. sibi A 2. r) (et r. *om.*) celebraverunt diem illum A 3a. b. s) actione: Gaudentes *distinguit* A 1. t) illa *add.* A 3a. b. u) eo A 2. 3a; ea die *om.* A 3b. v) *ita* A 1. 2; delicate A 3a. b. w) petiit A 3a. b. x) iocari A 3a. b. y) filii *add.* A 3a. b. z) c *superscr.* A 1. a) Subitoque A 3a. b. b) fontem A 2. 3a. b. c) qui ibi A 3a. b. d) iacuit, quousque s. A 3a. b. e) surrexerunt A 3a. b. 40 f) repleta — — refecte A 2; repletę omnibus bonis laetantes et b. refectę A 3a. b. g) *superscr.* A 1. h) *om.* A 3a. b. i) et *add.* A 3a. b. k) occidit A 3a. b. l) respondit A 2. 3a. b. m) Tum A 1. n) sanctęmonialis, que A 2; saneta monialis, que A 3a. b. o) contendebat? A 2. p) fida *add.* A 1. q) sanctę A 2. r) noluit A 3a. b. s) eius A 2; istius A 3a. b. t) tuis *add.* A 3a. b. u) quas A 2. 3a. b. v) dixit A 3a. b. w) beata A 3a. b. x) virginis A 2. y) potes A 3a. b. 45 z) dignetur A 1. a) putaret? A 2; tolleret A 3a. b. b) qui iam ac *pr. m.* A 1. c) f. t. t. v. restitit A 1. d) *extr. c m. al. superscr.* A 1.

1) *Ex annis aut 691. aut 696, de quibus agi potest, a. 691. antepono, cum etiam in miraculis sequentibus Geretrudis mors ante a. 659. collocata sit; cf. supra p. 449.* 2) Caritas significat epulas sollemnes diebus anniversariis sanctorum celebratas; cf. Ducange ed. Favre h. v. 50

mirum^a in modum subito aspicientibus^b surrexit infans, qui ante fuerat mortuus. Ex illo autem die praedicta matrona cepit credere^c virtutibus sanctae Geretrude. Eadem^d vero hora convocans universam familiam suam, implevit postea, quod ante negavit de caritate, et in crastinum missam celebravit in honore virginis Christi Geretrude et cum omnibus sororibus refectionem habuit. Infans autem absque ulla lesione ministravit^e illis^f et manibus suis potum praebebat unicuique per ordinem. Igitur supradicta matrona illum sanctum lectum aurum^g gemmisque pretiosis undique circumcinctum^h pulcherrime exornavit. Et ne cui hoc incredibile fortasse videator, testem Deum invoco, quod oculis meisⁱ vidi et per idoneos testes didici^k hoc quod scripsi. Nunc autem de virtutibus et miraculis eius satis^l sit dictum; non tamen^m totum per ordinem explicare potuimusⁿ, quae cotidie in suo nomine Dominus dignatus est operare. Ergo nunc Dominum deprecemur^o, ut per eius orationes^p dignetur nobis^q adiuvere, cui est honor, virtus et hymperium et gloria in secula seculorum. Amen.

[VIRTUTUM^a SANCTAE GERETRUDIS CONTINUATIO.]

1.^b Sicut et nos scimus, quod multas spirituales lucernas in hoc mundo Christus inluminare dignatus est ad illorum erudicionem, qui hoc credunt, quod Spiritus sanctus per os David praenuntiavit, dicens: *Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse* Ps. 67, 36. *dabit virtutem et fortitudinem plebi suae: benedictus Deus, quia pro dignis operibus merces sine fine manet cum Christo. Ideo et^c augmentum bone fidei vestrae caritati scribere conamus^d, quod Deus omnipotens per merita virginis suae Geredruda^e dignatus est ostendere super istam feminam nomine Adalperga^f de pago Venoense¹, de illis partibus maritimis, ubi sanctus Walaricus in corpore requiescit²; ibi ipsa puella caeca fuit nata. Anno vigesimo secundo aetatis suae aparuit ipsae puellae quaedam sancta Dei monialis, virgo albo pallio vestita, per horas tres admonuit illam, dicens: 'Festina ad sepulchrum sanctae Geredruda virginis Christi, et illa tibi adiuvat'. Post hanc visionem surgens^g illa caeca, nunciavit haec per ordinem matri^h suae. Mater vero eius negabat hoc, dicens: 'Non credo te esse tanti meritiⁱ, ut virgo Dei Geredruda tibi in visione locuta sit'. Ipsa autem caeca reversa est tristis et venit ad unum sacerdotem, narravit ei omnem visionem^k. At ille respondens, dixit ei: 'Non dubitare^l, tu^m filia, sed festina in pago Bracbatense ad monasterium Niviallaⁿ; ibi requiescit beata Geredruda in corpore'. Et ipsa caeca exortata in verbis eius, mense^o uno perrexit, quousque pervenit ad monasterium. Ipsaque nocte apparuit ei ipsa virgo Dei*

Cap. 11. A 1. 2. 3a. b. Cont. Cap. 1. A 3a. b. c.

Cap. 11. a) i m. al. suppl. A 1. b) illis add. A 1. c) in add. A 2. 3a. d) eodem v. c. A 1. e) ministrabat A 3a. b. f) illic A 1. g) auro A 2. 3a. b. h) circumornavit pulcherrime. Et A 3a. b. i) suis vidit A 3a. b. k) didicit qui hoc scripsit A 3a. b. l) d. s. sit A 3a. b. m) non tota A 1. n) poterimus A 2; possumus A 3a. b. o) deprecemur A 2; d. D. A 3a. b. p) orationi pr. m. A 1; ut per orationibus (bus dubia A 3a; operationem A 3b) sanctae Ger(e)drude virginis suae dignetur A 3a. b. q) nos? A 2.

Cont. Cap. 1. a) titulum ipse inscripsi. b) numeri des. codd. c) ad m. al. in litura ser. A 3a. d) ita A 3a. e) Gerdr. semper A 3b. c. f) corr. m. al. Adalburgam A 3a; Adalburgam A 3b. c. g) ea add., sed cras. A 3a. h) matris, extr. s. cras. A 3a. i) meriti: A 3a. k) ussionem? A 3a, corr. l) dubita A 3a (e corr.), b. c. m) tua, ras. u A 3a. n) Nivalla A 3c; Lothusa (vulgo Leuze prope Tournay) Heuschenius; Luthousa Mabillon. o) mense A 3b, corr.

1) 'Pays de Vimeux' Mabillonius, AA. SS. ord. S. Bened. saec. II, p. 76. 2) Requiescit in monasterio Leuconense (hodie S. Valery-sur-Somme); cf. Vitam eius apud Mabillon, AA. SS. saec. II, p. 88.

sacrata et dixit ad illam: 'Puellam^a caecam, festina, ne tardare venire ad sepulchrum virginis Christi Geredrudae^b'. At illa surrexit festinans^c, quantum potuit, properavit ad monasterium Nivialla^d, ubi beata Geredrudis requiescit, sub tegumento¹ sancti Petri apostoli honorifice sepulta. Ibi se prosternens ad sepulchrum sanctae^e Geredrudae, magno labore estuans, ita ut manibus suis ipsa rumpebat^f capillos capitis sui, magnum 5 gemitum ostendens in corde suo, multis ibi adstantibus de ipsa congregatione beatae Geredrudae, quae testes fuerunt de hac re. In primo pullorum cantu ipsa caeca inluminata fuit, et ipsae sanctae moniales, quae ibi adstabant, oculis suis viderunt^g. Et sicut lacrimae erumpere solent ex oculis, ita exivit primitus sanguis et postea^h clarius et clarius coepit videre. Ita omnipotens Deus dignatus estⁱ ostendere suam pietatem per 10
1. Sept. merita ancillae suae. Hoc fuit factum die Kl. Septb. anno 8, postquam cum^h Dei providentia Egeburc misericordiam^k indigens Dei extitit gubernatrix¹ et mater spiritalis sanctae congregationi Nivialense.

2. Hoc longum est scribere, quod cottidie multi ibi venientes, ad laudem Christi nominis absoluti a vinculis, liberi laetique redeunt. Ideo^a undique pauperes et peregrini concurrunt catervatim, precantes pia mente sanitatem. Nec mora, mirifice Christus conditor ibi multa ostendit miracula maiestatis suae. Ex ipso vero marmore, unde sacrum corpus tegitur, per Christi gratiam ad declaranda merita virginis suae oleum limpidissimum affluenter currit. Per huius liquoris hunctionem multi caeci et infirmi sanitatem^b recipiunt, nec non assidue caelestes cereos inluminasse in circuitu sepulchri^c, 20 ubi sanctum corpus requiescit. Sed hoc non est miraculum, quod Christus eam tali anchora^{d. 2} decoravit, quia ipsa vixit vigilanter in officiis Christi.

3. Extremum diem clausit anima laeta. Deo dante, cum gloria caeli claritatem petivit, aeternaeque lucis praemia fruitura^a, facie ad faciem laeta Christum cernit. Prudens mater in vita sua feliciter gessit. De miseris curam 25 habens, in omnibus viam veritatis secuta est. Dominus omnium dilexit eam. Doctrix^b extitit disciplinae Dei, et amator factus est Dominus pulchritudinis eius. Vultu pulchro splendebat, toto corpore casta et sobria. Docta verbis divinae legis^c, insignis meritis lucebat, cum pace regimini praefuit sanctae congregationi Nivialense^d. Relictis terrenis, transivit ad caelestia; sanctorum con- 30 sorcio iuncta, modo laetatur cum Christo in aula caelesti, cunctorum bonorum fruitura sorte beata, clara inter ceteras, gratia Dei flagrans, sancta Dei virgo Geredrudis. Extitit mater veneranda et casta; virginitate potens, nescia malorum, vixit bene sociata inter candidas Christi oves. Aeternam a Christo adsumpsit^e coronam et cum pio Patre regnat sublimis in arce. Mox petivit 35 caelestia, angelico circumdata coetu, consors thalamis, ubi centuplum fruitur aeternis^f in arce lucis perpetuam vitam, qui^g euangelici sermonis iussa secuta fuit. In excelsis^h caeli de tuis thesaurisⁱ habitura in aevum, vendidit et sparsit,

Capp. 1—3. A 3a. b. c.

Cap. 1. a) Puella caeca A 3b. c. b) Geredrudę A 3a, corr. c) festi:::|nans A 3a. 40
d) Nivalla A 3b. c. e) beatae A 3b. c. f) rumperet A 3b. c. g) vi:derunt A 3a. h) pr. m. superscr. A 3b. i) pr. m. superscr. A 3a. k) misericordia A 3a (e corr.). b. c. l) geb. A 3a, corr. m. al.

Cap. 2. a) Idcirco, pr. m. superscr. Ideo A 3a. b) e corr. pr. m. A 3a. c) sepulchri A 3a. 45
d) honore m. al. in litura scr. A 3a.

Cap. 3. a) futura A 3b. c. b) Doctrix A 3b; Do:ctrix A 3c. c) legis insignis. corr. legis. insignis A 3a. d) Ni:valense A 3a. e) sumpsit A 3b. c. f) aeternae A 3b. c. g) Quae euangelicae A 3b. c. h) excelsi A 3a, corr. i) h. t. A 3b. c.

1) Cf. Vitam c. 3, supra p. 457, l. 20. 2) Ancora etiam pro nota, signo accipitur; cf. Forcellini ed. de Vit I, p. 266.

quicquid habuit, egenis. Modo laeta cernit Christum, propter quem cuncta dereliquit virgo constans^a animo, vultu linguaque iocunda, orta de patre eximio, regali progenie clara. Aduit sponsus Christus; reddit animam laeta, inviolata et casta. Relinquens gloriam in terris, munera lacta capit in caelestibus. Quam nullus segregat a comitatu agni. In alto throno^b caelestis Regis matrem, credimus, cum gaudio videt. Sponso placitura Christo, cum sanctorum numero in triumpho sociata, angelicis in ulnis portatur. Corpore cupiens dissolvi et vivere^c cum Deo, contemplans caelestia, terrena non ambiens^d, gaudens anima perducitur ad Christum, bona documenta gregi relinquens de dogmatibus caelestibus. Adveniente sponso, splendidam paravit lampadam. Sine fine adorat Regem caeli in throno. Vivit felix Geretrudis, beata per secula. Amen.

4. Sed neque hoc silentio^a tegendum est, quod ad laudem Christi nominis factum est. Postquam beata virgo Geretrudis de hoc mundo migravit ad Dominum, anno centesimo vicesimo septimo^{b. 1}, anno 15.^c regnante domno Carolo^d piissimo atque christianissimo rege Francorum, erat quaedam puella parva² in terra Riguanense debilis genisque contracta. A primevo aetatis suae gressum non diiudicabat^e nec medellam sanitatis recipere potuit. Contigit autem, ut parvula adducta fuisset ante conspectum Hildigardae³ reginae ad elemosinam accipiendam. Et post accepta elemosinam^f mandabat regina^g adduci eam in palacium ibique de sua elemosina sufficienter consolare^h. Post aliquodⁱ autem tempore venit in cogitatione^k domnae reginae, ut ad^l honorem sanctae Geretrudae virginis ipsam parvulam direxisset ad Nivialla monasterio, ut sua elemosina et beatae Geretrudae misericordia cum illis ancillis^m Dei, quae in ordine et conversationeⁿ Christi servitute stare videbantur, vivere debuisset^o. Nocte autem una in ipsa vigilia theophaniae^{p. 4} iacebat ipsa parvula contracta in stratu suo, dum sorores hora canonica in ecclesia^q beatae Mariae virginis reddebant officium. Venitque beata Geretrudis in ipsa habitacula, ubi illa puella debilis iacebat, tenens cereum candidum atque splendidum^r in manu sua. Dixitque beata^s Geretrudis ad eam: 'Quare non dormis, puella?' Quae respondens, ait: 'Domina, non possum.' Subridensque beata virgo, ait ad eam: 'Loquere ad sorores et dic^t ad eos^u, quomodo mecum locuta fuisti. Et si tibi credere nulent, die crastino ante horam tertiam do^v tibi tale signum ostendere, ut veraciter credant sorores, filia, quod tu mecum locuta fuisti, et tu certam tene hanc visionem.

782, post
Sept. 24.

783, Jan. 5.

Capp. 3. 4. A 3a. b. c.

Cap. 3. a) constans, *ut vid.*, *pr. m. A 3a.* b) throno *A 3a.* c) (man *m. al. in litura scr.*)
ere A 3a. d) ambi:ens, *ras. g A 3a.*

Cap. 4. a) sileam *A 3b. c;* *m. al. corr. silentio A 3c.* b) centesimo XXVII: (*erat XXVIII*)
A 3a. c) VX. *A 3b. c.* d) Karolo *A 3b. c.* e) dicabat *A 3b. c.* f) elemosina *A 3b. c.*
g) regna A 3a, corr. h) consolari *A 3b. c.* i) aliquanto *A 3b. c.* k) cogine *A 3a, corr. m. al.*
l) e corr. A 3a; ad h. om. A 3b. c. m) *bis scr. A 3a.* n) conversione *A 3b. c.* o) d:huisset
A 3a; roebuisset A 3b. p) *h superscr. A 3a.* q) *ita pr. m. A 3a.* r) splendidum *A 3b. c.*
s) beatae pr. m. A 3a. t) *e in litura m. al. scr. A 3a.* u) *eas A 3a (c corr.). b. c.* v) *de?*
A 3a, corr.; t. s. do tibi o. A 3b. c.

1) *Cum 15. annus Karoli regis cum anno a Chr. n. 782/783. conveniat, a. 656. Geretrudem mortuam esse putavit, qui haec scripsit.* 2) *Riechburga nomine in tertio Mabilloniano addita sunt. Ita vocatur in charta Ollonis I, data a. 966, die 24. Ianuarii, sed multo post interpolata (apud Sickel, Monumenta Germ. DD. I, 3, p. 433): anno centesimo 27. post transitum sancte Gertrudis tradidit quaedam puella nomine Riechburgis omnem hereditatem suam in terra Ribuarrensi in villa Unezefelt, mansas 12, ecclesiam et omnem familiam suam.* 3) *Ipsa anno 15. Karoli regis, die scilicet 30. Aprilis a. 783, Hildegardis regina diem supremum obiit; cf. Mühlbacher, 'Karol. Regesten' p. 95.* 4) *Dominicae apparitionis Mabillon. Intellegitur Epiphania Domini; cf. Ducange ed. Favre VIII, p. 97.*

Ego sum Geredrudis; mecum locuta fuit^a. Et haec dicens, cum magna claritate abs-
 cessit ab ea ipsa via qua venerat^b. Die autem crastina surrexit ipsa puella et portata
 783, Jan. 6. est in habitationem^c domus, ubi Christi virgo Geredrudis secus pedes beatæ Iduber-
 gane sive Ittane^d genetricis suae spiritaliter^e nutrita^f, crescebat, in sancto exemplo
 gradiens^g, feliciter vixit in iuventute. Cumque ipsam puellulam lavassent et vestimentis^h
 induissent, ipsa parvula innocens subito respexit viditque ante se sanctam Geredrudem
 stantem, tenentem cereum candidum in manu sua, et statim absoluta sunt vincula de
 generis debilibus atque contractis. Cumque ipsa contracta subito sursum se erigeret,
 beata Geredrudisⁱ reversa sub ipso^j tegumento beatæ Mariæ semper virginis in por-
 ticu, qui^k est dedicatus in honore sanctæ Agadæ^l virginis martyrisque Christi. In
 ipso^m aede sancto transivit de hoc mundo inter choros angelorum ad caelestia regna.
 Statim autem post colloquium sanctæ Geredrudæⁿ et aspectu^o speciei illius ipsa con-
 tracta melius ac melius coeperunt bases eius solidare^p. Erectaque stetit in ipso loco
 subridensque ait: 'Video te, domina, video'. Fuit in^q illa congregatione una peregrina,
 cui mandatum fuerat a sororibus ipsæ puellæ ad ministrandum^r seu litteras ad docen-
 dum, quæ magno pavore perterrita, dixit: 'Filia, quid vidisti?' At illa ait: 'Dominam
 meam Geredrudem^s antestantem et cereum candidum tenentem in manu sua'. Haec
 audiens ipsa peregrina, expavescens valde, adpræhendens eam per manum, duxit in
 ecclesiam beatæ Mariæ virginis et posuit eam ante formulam, ubi Geredrudis sancta
 sedere solebat, quando sorores hora canonica Deo officium reddebant. Tunc tertia
 vice ipsa parva puella vidit sanctam Geredrudem^s, statimque hoc notum^t factum fuit
 in omni congregatione ancillarum Dei ibidem Deo servientium vel consistentium. Et
 fecerunt conventum magnum in ecclesia beatæ Dei genetricis Mariæ et invenerunt
 ipsam puellam super pedes suos stantem et erecta, quæ ante super genua sua pro-
 strata, se trahebat super terram. Tunc illa congregatio prona in terra laudaverunt^u
 nomen Domini præ^v gaudio, quia affluenter erumpebant lacrimæ^w ab oculis illarum.
 Susceperunt autem ipsam puellulam, cum reverentia duxerunt in ecclesiam beati Petri
 apostoli ad sepulchrum beatæ Geredrudæ virginis Christi. Conlaudabant et glorifica-
 bant Dominum^x, qui dignatus fuit per suam ancillam Geredrudem dare ipsæ puellæ
 pauperculæ caelestem medicinam. Tunc omnis familia ante portas monasterii, sacer-
 dotes cum clero sive domestici ex vicina^y loca, qui hoc audierant, cum gaudio con-
 currebant. Feceruntque ibi memoriam cum magna festivitate de ministerio sacerdotali,
 et cum omni officio spiritali glorificantes in sanctæ virginis miraculo, laudabant et^z
 glorificabant Patrem et Filium et Spiritum sanctum, cui est gloria et potestas et im-
 perium, laus et iubilatio sine fine in saecula saeculorum. Amen. 35

EXPLICIT^a VITA SANCTAE GEREDRUDAE^b VIRGINIS.

Cap. 4. A 3a. b. c.

Cap. 4. a) fuisset A 3b. c. b) ne m. al. suppl. A 3a. c) ta m. al. suppl. A 3a.
 d) Itane A 3b. c. e) spiritaliter A 3a, corr. f) nutritam A 3b. c. g) radiens pr. m. A 3a.
 h) is m. al. add. A 3a. i) ibso A 3a, corr. k) quæ est dedicata A 3b. c. l) Agathæ A 3b. c. 40
 m) ipsa a. sancta A 3b. c. n) Gerdrudis A 3b. c. o) aspectū A 3a (e corr.). c. p) solidari.
 Erecta A 3b. c. q) post in 3 litt. (eam?) eras. A 3a. r) ad ministratum A 3a. s) Gerdrudam
 A 3b. c. t) nutu A 3b. c. u) laudabit corr. laudavit A 3b; laudavit A 3c. v) p. g. om. A 3b. c.
 w) om. A 3b; ob o. eorum A 3b. c. x) Deum A 3b. c. y) ita pr. m. A 3a; vicinis locis rell.
 z) et g. om. A 3a. a) subscriptio erasa A 3a. b) Gerdrudis A 3b. c. 45

1) Cf. V. S. Geretr. c. 1.

VITA SANCTAE BALTHILDIS.

*Balthildis a genere Saxonum¹ oriunda, illorum scilicet, qui in Britannia con-
sederant, vili pretio venundata, Erchinoaldo maiori domus cessit, qui a. 641. Aegani
successerat². Cuius ministerio apposita, pincerna facta est, quippe quae patrono in
cubiculo pocula porrigeret³. Uxore defuncta, Erchinoaldus ipsam elegerat sponsam,
sed, ea refugiente, aliam in matrimonium duxit⁴. Balthildis vero marito regio desti-
nata erat. Chlodoveus enim, filius Dagoberti, coniugem eam elegit, unde Chlotharii,
Childerici, Theuderici regum Francorum mater extitit⁵. Piorum operum studiosa,
Genesisio abbate usa est adiutore, quem maritus in famulatum ipsius asciverat⁶. Is in
palatio tunc erat assiduus, iussu reginae eleemosynas pauperibus, monasteriis munera
largissima mittens. Anno 657. ex., Chlodoveo rege defuncto, Chlotharius puer una
cum Balthilde matre regnum suscepit; cf. L. H. Fr. c. 44: Franci vero Chlotharium
seniorem puerum ex tribus regem sibi statuunt cum ipsa regina matre regnaturum.
Ex eo tempore chartis etiam regis Balthildis regina subscripsit. Anno 2. Chlo-
tharii, i. e. 658/659. a Chr. n., Frodoberto abbati Cellensi teste eius Vitae scriptore
(Mabillon, AA. SS. saec. II, p. 631) rex, 'annuente venerabili Balthildi regina', pos-
sessionem Insulae Germanicae confirmavit. Privilegio, quod editum est apud Pertz,
Dipl. I, p. 32, 'praecelsa domina Balthildis regina' subscripsit. Eius nomen etiam
sub charta legitur, quam Chlotharius rex Mummoleno episcopo et Bertino abbati
die 1. Februarii a. 663. dedit; cf. Pertz, Dipl. I, p. 36. Anno 659. mense No-
vembri iussu Chlotharii et Balthildis Ionas⁷ abbas Cabillonum profecturus, Reo-
maense monasterium praeteriit. Ursino⁸ teste, Leodegarium in palatio conversari
regina iussit, quem a. 663.⁹ in episcopatum Augustodunensem sublimavit¹⁰. Eodem
anno iussu eiusdem, suffragantibus proceribus, Austrasii Childericum, alterum
eius filium, regem creaverunt¹¹. Balthildi episcopi Lugdunensis necem imputant
scriptores Britanni, Eddius scilicet Stephanus, V. Wilfridi c. 6 (Mabillon, AA. SS.
saec. IV, p. 679), et Beda, II. eccl. V, 19. Nam Dalfinus, quem vocant, Lugdunensis
episcopus cum Wilfridum apud se commorantem tam acceptum haberet, ut eum
heredem episcopatus facere cogitaret, a militibus Balthildis interfectus est. Eddius
enim: illo, inquit, tempore malevola regina nomine Balthild (ita optime Beda, Brun-
child falso edd. Eddii) ecclesiam Domini persecuta est, sicut impiissima regina Iezabel,
quae prophetas Domini occidit, ita ista, exceptis sacerdotibus et diaconibus, novem
episcopos occidere iussit, ex quibus unus est Dalfinus iste episcopus, quem duces
malignissime ad se venire iusserunt. Dalfinus cum nullus inter episcopos Lugdunenses
reperiatur, Aunemundum episcopum cum fratre Dalfino comite confusum esse, coniecit
Mabillon, Annales (1739) p. 407. Quo occiso, episcopatum Lugdunensem Genesisio abbati
familiari suo regina concessit¹². Quibus ex causis in Calense quod construxerat*

1) V. Balth. c. 2; L. H. Fr. c. 43. 2) Fred. IV, 84. 3) V. Balth. c. 2. 4) Ib. c. 3.
5) L. H. Fr. c. 44. 6) V. Balth. c. 4. 7) Cf. 'Forsch. z. D. Gesch.' XXII, p. 463.
8) V. Leodeg. c. 3. 9) Postquam 10 annos episcopatum egit, Chlotharius defunctus est; cf. Ursinus
l. l. c. 4. 10) V. Leodeg. auct. anonymo c. 1; Ursinus c. 3. 11) V. Balth. c. 5. 12) Ib. c. 4.

monasterium se receperit, latet. Ea enim, quae auctor V. Balthildis c. 10. hac de re tradidit, omnino obscura sunt. Fuisse ait ei voluntatem Calam se recipiendi, sed Francos id non permisisse, donec per Sigobrandum episcopum seditio orta esset, quam, eo occiso, oppressissent. Exinde, inquit, orta intentione, dum ipsum contra eius voluntatem interfecerunt, metuentes, ne hoc ipsa domina contra eos graviter ferret ac vindicare ipsam causam vellet, permiserunt eam subito pergere ad ipsum monasterium. Verbum permiserunt quomodo accipiendum sit, ex iis quae sequuntur intelligitur: Et fortasse dubium non est, quod ipsi principes tunc illud non bono animo permisissent. Itaque Balthildis regina 'iure regio exempta', in monasterium pulsa est. Deducta² a proceribus quibusdam, Calam venit, conquerens de eorum iniuria, 'quos ipsa dulciter enutriverat'. 'Suspectam' enim eam habuerunt, eo procul dubio quod seditionis Sigobrandianae particeps fuisset. Id Chlothario vivo itaque ante a. 673. gestum est, Ebroino palatium gubernante; cf. V. Leodeg. vetusta c. 2: Erat enim in illis temporibus Ebroinus maior domus, qui sub rege Chlothario tunc regebat palatium. Nam regina, quam supra diximus, iam in monasterio, quod sibi antea prae-¹⁵ paraverat, residebat. Contra hunc hominem crudelissimum seditionem quam dixi a Sigobrando accensam esse, veri non dissimile est. Calae, ubi summa humilitate³ reliquis sororibus se subdidit, viscerum incisione⁴ graviter aegrotavit. Cum infantulam quandam, quae ibi erat, secum mori voluisset, ea statim de vita decessit. Erat Balthildis 'fliola', scilicet ex baptisate, Chlodoveo a. 657. defuncto. In Trans-²⁰ latione Balthildis⁵ illa septem annorum fuisse dicitur regioque nomine Radegundis vocatur. Balthildis die 30. Ianuarii⁶ diem supremum obiit, recepta ab angelorum choro et Genesio⁷ amico suo. Qui cum die 1. Nov. a. 679. defunctus sit⁸, mortem regina sancta vix ante a. 680. occubuit. In monasterio Calensi sepulta, miraculis ad sepulchrum suum patratis gaudet. Eius sancta memoria⁹ ut per plures ecclesias in²⁵ sacris oblationibus assidue facienda esset, effecit Bertila abbatissa. 'Missam domnae Balthildae' inter sollemnitates maximas recensuit Adalhardus abbas Corbeiensis, Statuta c. 2 (Migne, Patrol. Lat. CV, p. 537). Anno 833. die 17. Martii ab Hegilwich abbatissa, matre Iudith, uxoris Ludowici Pii, ossa Balthildis ex ecclesia quam construxerat S. Crucis in ecclesiam S. Mariae translata sunt¹⁰.³⁰

Iam de monasteriis quae construxit celeberrimis, Calensi scilicet et Corbeiensi, disserendum est. Cala in territorio Parisiensi sita villa regia erat, ubi Chilpericus rex saepe residebat¹¹. Ibi postquam Chrodechildis ecclesiam S. Georgii¹² aedificavit, Balthildis regina coenobium magnum virginum condidit¹³, Bertilam primam abbatissam instituens. Eam una cum aliis monialibus ex Iotro monasterio, cui tunc³⁵ Theodlecheldis abbatissa praecerat, interveniente Genesio episcopo, acciverat¹⁴. Quo corpus S. Eligii, cuius funeri cum filiis et optimatibus et exercitu magno aderat, regina transferre voluit, sed, eo resistente, a proposito destitit¹⁵. Opinio Calensis monasterii constructi per patriam S. Balthildis mox percrebruit. Necdum multis in regione Anglorum monasteriis constructis, hi filias suas erudiendas ac monialibus⁴⁰ ascribendas Calam saepe transmiserunt¹⁶. Inter quas erat Heresvid, mater Aldvulfi regis orientalium Anglorum. De cuius sorore Hild haec rettulit Beda, H. eccl. IV, 23:

1) Ita Audoenus, V. Eligii II, 30. 2) V. Balth. c. 10. 3) Ib. c. 11. 4) Ib. c. 12.
5) SS. XV, p. 285. 6) V. Balth. c. 19. et Calend. Corbeiense saec. X, apud Mabillon, AA. SS. saec. II, p. 784: In territorio Parisiacensi Balthildis reginae. In Martyr. Usuardi⁴⁵ (AA. SS. Iun. VII, p. 60) verba: In territorio Parisiacensi Balthildis reginae falso ad 7. Kal. Febr. relata sunt. 7) Ib. c. 14. 8) 'Forsch. z. deutsch. Gesch.' XXII, p. 485. 9) V. Balth. c. 15. 10) Cf. Transl. Balth. (SS. XV, p. 284). 11) Longnon, 'Géogr. de la Gaule' p. 358. 12) V. Balth. c. 18. 13) Ib. c. 7. 14) V. Bertilae c. 4 (Mabillon, AA. SS. saec. III, 1, p. 23). 15) V. Eligii II, 34. 16) Beda, H. eccl. III, 8.⁵⁰

desiderans, *inquit*, exinde, si quo modo posset, derelicta patria et omnibus, quaecumque habuerat, Galliam pervenire atque in monasterio Cale peregrinam pro Domino vitam ducere, quo facilius perpetuam in caelis patriam posset mereri. *Sed propositum non assecuta, abbatissa monasterii Strenaeshalc postea electa est. Legatos etiam reges Anglosaxonici ad Bertilam miserunt: ut¹ illis de suis discipulis ad eruditionem vel sanctam instructionem, quam audierant esse in ea mirabilem, dirigeret, seu etiam qui virorum et sanctimonialium coenobia in illa regione construerent. Praeterea monachorum monasterium Balthildis construxit Corbeense², situm in Ambianensi paroecia, cui Theudofredum abbatem, postea episcopum, praefecit. Eum ex monasterio Luxoviensi, cui tunc Waldebertus abbas († 670) praeerat, Corbeiam acciverat. Haec ex Vita Balthildis. Chartas autem, quae exstant, monasterio Corbeensi datas genuinas agnoscere nequeo. Diploma Chlothacharii III³, datum sub die 23. mensis Decembris. Anno 5. regni nostri (= 23. Dec. 661). Stirpiniaco, quo monasterii Corbeiensis 'actoribus seu discursoribus' immunitas conceditur, ingressu praetermisso, incipit: Cognoscat magnitudo seu industria vestra, — — talem — prestitisse beneficium, dum requiritur: Ideoque vestra cognoscat industria⁴ vel Ideo cognoscat magnitudo seu utilitas vestra⁵, quod nos — — tale beneficium visi fuimus concessisse. Quae sequuntur tam falso disposita sunt, ut verba habeant indultum simulque concessum bis legantur. Quam ob rem transitus: Quapropter per hunc praeceptum specialius decernimus ordinandum, quod in perpetuum volumus esse mansurum, ut omnino desideratur. In clausula corroborationis pro verbis regina maxima nostris signiculis legenda essent regina manus nostrae signaculis. Denique adfirmare pro roborare nisi in confirmationibus non reperitur, dum hic de donatione quadam agitur. Deinde charta Chlothacharii III, qua monasterio Corbeensi ipsam villam Corbeiam cum aliis concedit, apud Pardessus, Dipl. II, p. 115, subscriptionibus et dato quod dicitur caret, quae primus Pertz, Dipl. I, p. 38, ex codicibus quibusdam recentioribus adiecit, omnino nescius, ex charta Berthefredi, de quo infra, ea fluxisse. Quamquam charta ad exemplar optimum composita est, vestigia falsarii facile deprehenduntur. Verba Igitur — — cognoscat strenuitas vestra in genuino diplomate Merovingico nullo reperiuntur; requiritur enim magnitudo seu utilitas (strenuitas perperam Marc. I, 14) vestra. Loco enuntiati ubi praestit venerabilis vir Theodefridus abba legenda essent: ubi v. vir Th. a. praestit esse videtur⁶. Deinde falsa sunt: Proinde per hoc praeceptum specialius decernemus esse mansurum pro Quapropter per hunc praeceptum specialius decernemus ordinandum, quod in perpetuum volumus esse mansurum⁷; — ut in sua dominatione percipiat pro ut — — habeat concessum atque indultum⁸ vel ut — — valeat esse concessum atque indultum⁹. In clausula vero, ubi cessionis nostrae pro cessione nostra (sic codd. 1. 2. 3; cf. Dipl. I, p. 52, nr. 57) Pertz oscitanter scripsit, verbum affirmare pro roborare suspectum est. Nam etiam haec est charta donationis. Corbeiam villam Gunthlundo quondam possessam ad fiscum pervenisse ibi relatum est. Gunthlandus procul dubio intellegitur maior domus, de quo v. Fred. IV, 45. Privilegium a Berthefredo¹⁰ Ambianensi episcopo Corbeensi monasterio datum die 8. Idus Septembris, anno 7. regnante Clotario rege, (= 664, Sept. 6), Captonnaco in palatio publico, totum fere ad verbum ex charta Emmonis Senonensis episcopi (apud Pardessus, Dipl. II, p. 112) exscriptum, sed hic illic ampliaturum est. Denique chartam Theoderici III, qua monachis Corbeiensibus Erembertum abbatem electum confirmat¹¹, falsam esse, inde iam intellegitur, quod 'serenitas nostra' regi ibi inditur titulus chartis Merovingicis omnino alienus. Fraus*

1) V. Bertilae c. 6. 2) V. Balth. c. 7. 3) Pertz, Dipl. I, p. 35, nr. 38. 4) Cf. Pertz l. l. p. 51, nr. 57. 5) Cf. Pertz l. l. p. 46, nr. 51. 6) Cf. Pertz, Dipl. I, p. 46, nr. 51 cet. 7) Cf. Pertz l. l. p. 43, nr. 47 cet. 8) Cf. Pertz l. l. p. 44, nr. 47 cet. 9) Cf. Pertz l. l. p. 46, nr. 51. 10) Pardessus, Dipl. II, p. 126. 11) Pertz, Dipl. I, p. 47, nr. 51.

ut planius aperiretur, locos nonnullos falsae cum genuinis chartis comparatos hic adscribendos esse duxi:

Dipl. Corbeiense.

Et — ad regalem nostram praesentiam — — venientes, serenitatis nostrae clementiae auribus suggesterunt, ut

Et dum eorum petitio nostrae serenitati congrua esse et rationabilis in omnibus videtur, venerabilem — — nostra clementia ipsis monachis concessisse comperite, sicut suggesterunt.

Praecipientes ergo per hanc praecceptionem serenitatis nostrae et auctoritatis regalis concessimus et omnino iubemus, ut

Et ut hoc praeceptum firmiter habeatur, quod pro Dei timore indulsumus auctoritate praecelsa, manus nostrae cet.

In hac Theoderici charta traditur, Chrodegarium abbatem Corbeiensem a Theudefredo episcopo institutum atque, illo defuncto, Erembertum, Theudefredo consentiente, electum esse.

Cum multis monasteriis ecclesiisque¹ larga munificentia Balthildis regina subvenit, tum ad Gemeticum construendum fundum fiscalem Filiberto concessit², quin immo Romam³ plura ac larga saepe misit munera. Ne christiani captivi venirent, prohibuit; plurimos ipsa redemit: precipue de gente sua viros et puellas quam plures denutritas suas³.

Vitam Balthildis vetustiore A auctor gravis idem fere aequalis iussus⁴ conscripsit: ipsam eius (Balthildis scilicet) nunc regalem regnantem progeniem⁵. Theudefredus episcopus, quem abbatem Balthildis instituerat Corbeiensem, etiam tum vivebat⁶. Scriptor igitur enarravit ea, qui nostris peracta sunt temporibus⁷. Cum Chrodoberhtus episcopus Parisiensis inter proceres Chlodovei primo loco laudetur⁸, veri simile est, vitam in dioecesi Parisiensi exortam esse, Calae scilicet, ubi ecclesiam S. Georgii a Chrodechilde constructam esse, c. 18. relatam est. Sanctae pia servitia describenti⁹ Radegundis, cuius 'actus' c. 18. citantur, Vita a Fortunato composita ei ante oculos fuisse videtur. Haec Balthildis Vita cum sermone admodum rudi atque incomposito descripta esset, aevo humaniori non suffecit. Itaque alter librarius B novam huius Vitae editionem paravit, sermonem expoliens atque clariorem reddens. Exempli causa c. 9. precipuas basilicas pro seniores¹⁰, in ipsis sanctis locis consistentes pro infra ipsa loca c., Romanis reclusis et pauperibus — direxit pro ad Romensis pauperes — d. scripsit. Verba scriptoris A saepe servavit, nonnumquam interpolavit ea, quae sibi cognita vel subaudienda erant. Itaque c. 8. post verba Curbionensis monasterii abbati cum villa quadam addidit cuius vocabulum a memoria recessit, Iotro monasterio Villam Novam sitam in paga Vermandinse a Balthilde datam esse enarravit, c. 12. post verba pessimo infirmitatis vitio adiecit quod medici yleos vocant. Cum c. 18. de coenobio Culensi rettulerit, altaria S. Cruci, S. Georgio, S. Stephano consecrata esse, cumque c. 7.

1) Enumerantur in V. Balth. c. 8. 2) V. Balth. c. 8; V. Filiberti c. 6 (Mabillon, AA. SS. sacc. II, p. 819); cf. Gesta abb. Fontan. ed. Löwenfeld p. 13. 3) V. Balth. c. 9. 4) Ib. c. 1. 19. 5) Ib. c. 3. 6) Ib. c. 7. 7) Ib. c. 19. 8) Ib. c. 5. 9) Ib. c. 2. 11. 10) Ita Greg. Tur.; cf. SS. Rer. Merov. I, p. 960.

Dipl. sincera.

Igitur — — ad nostram accessit praesentiam, clementiae regni nostri suggestit, eo quod Pertz nr. 33. 58; cf. Marc. I, 4.

Cuius petitioni ita praestitisse et in omnibus confirmasse cognoscite Pertz nr. 39. 58; cf. Marc. I, 4.

Praecipientes enim, ut Pertz nr. 12. 32. 33. 39. 58. 62; cf. Marc. I, 16. 31.

quod — praecelsa in chartis sinceris non leguntur.

testamenti Balthildis pro monasterio Calensi conditi meminerit, additis verbis: ipsumque testamentum si quis quesierit, in archivo eiusdem ecclesiae repperiet, non dubito, quin librarius quoque B Calensis fuerit. Haec vero Vita, ut ex verbis c. 2: cuius hodie, exultantibus animis, festa recolimus, intellegitur, eo consilio retractata est, ut, die sanctae anniversario recurrente, legeretur. Cum c. 3. locus ad progeniem Balthildis tunc regnantem spectans ita immutatus sit, ut scriptoris vetustioris A tempus omnino non ex eo colligi possit, manifestum est, temporibus librarii B stirpem Merovingicam iam defecisse. Huc accedit, quod qui c. 7. commemorantur beneficiarii auctorem produunt Karolo Magno¹ vix antiquiorem. Legimus in Translatione Balthildis (SS. XV, p. 284), Hegilwich abbatissam Calensem anno 833. 'actus et conditionem beatissimae Balthechildis' magno desiderio inquirere coepisse sibi que reperta recitari iussisse. Quamquam uterque scriptor, Vitae scilicet (c. 15) B et Translationis, Balthildem in ecclesia S. Crucis a se ipsa constructa sepultam esse enarravit, magis crediderim, Translationis² auctorem Vitam usum, quam utrumque opusculum ab uno eodemque compositum esse. Nam puella, quae filiola Balthildis fuisse dicitur, in Translatione sola Radegundis vocatur, cuius nomen librarius B c. 14. plane ignoravit.

Codices in usum nostrum aut collati aut inspecti sunt hi:

A 1) Codex Rotomagensis³, olim Gemeticensis, saec. XI. med., inter Vitas sanctorum eam Balthildis continet, sed prologus desideratur. Exscriptus est ex codice praestanti ab homine, qui summa cum licentia textum retractavit atque interpolavit. Ratione scribendi vetusta cum codex excellat, hanc omnino secutus sum. Librarius aequalis aliique, exemplari nullo adhibito, librum correxerunt, e. gr. hi, quod saepe locum et obtinet, semper in haec immutatum est.

Bethmann b. m. librum contulit.

Codex Parisiensis nr. 11752, saec. X, fol. 186, incipit ut A 1: Benedictus Deus, qui vult; cf. 'N. Archiv' II, p. 270. 271. Teste A. Molinier nihil continet nisi fragmentum Vitae informe.

A 2) Codex Mellicensis F. 8, saec. XIII ex., fol. 166—169, item prologo caret; cf. 'Archiv' X, p. 647. Etiam hic liber immutatus est, sed alio modo ac A 1. Contulit Pertz b. m.

Codex Namurcensis nr. 12, saec. XII, formae magnae, olim S. Huberti, incipit et desinit, ut A 2: Benedictus Dominus, qui vult omnes salvos fieri — pax Domini vobiscum. Amen. Cf. 'Archiv' VIII, p. 476; 'N. Archiv' II, p. 264.

A 3a) Codex Parisiensis nr. 5318, olim Bigotianus nr. 171, saec. XII ex., membranaceus formae maximae, pulcherrime scriptus, inter alias Vitas continet has: fol. 19. Genovefae, fol. 50'. Mauri auctore Fausto, fol. 71. Fursei, f. 138'. Balthildis, fol. 179'. Amandi, quam fol. 182'—183. Suppletio Milonis, Martinus de obitu beati Amandi, Sermo legendus in transitu Amandi, Translatio, Sermo de elevatione, Hymnus in laudibus beati Amandi excipiunt, fol. 198. Vedasti auctore Alcuino, fol. 289. Geretrudis cum Virtutibus, fol. 294. Ermelandi.

Codicem a Waitz b. m. collatum recognovit A. Molinier v. c.

1) Mabillon, Ann. (1739) tom. I, p. 512, de scriptore B: id, inquit, operis aggressus est 'praesule Remigio', idque ipse attestatur in secundo prologo, qui in codice Corbeicensi legitur. Procul dubio codicem C, olim Corbeicensem, intellexit, ut Molinier v. c. me docuit. Is cum utrumque prologum contineat B et A, Mabillon alterius A verba praesule Christo male interpretatus est praesule Remigio. 2) In codicibus B 2a. C Translatio Vitam sequitur. 3) Numerum Bethmann b. m. non attulit. Rotomagensis Y 87/60 saec. XIV, membranaceus formae quadratae, de quo v. 'Archiv' VIII, p. 373, Vitam Balthildis fabulosam continet. Incipit: Antiquorum virorum sanctorumque scriptorum vetus narrat hystoria. Chludoveus, maritus eius, Hierosolyma migrandi voluntatem suscepisse ibi dicitur.

A 3b) *Codex Parisiensis nr. 5341, olim Colberti nr. 59, saec. XII/XIII, membranaceus formae maximae, pulcherrime scriptus, Vitas Genovefae, Remedii vetustam, Mauri, Fursei et in calce Vitam Balthildis continet. Folio exciso, textus f. 170'. a verbis prologi Minus licet periti ad c. 9. denutritas suas hiat. Codex libro A 3a omnino similis est.*

Librum a Waitz b. m. collatum recognovit A. Molinier v. c.

A 3c) *Codex Parisiensis S. Martini nr. 1, olim S. Mariae Karoliloci, saec. XII/XIII, membranaceus formae maximae, corpus Vitarum sanctorum in sex volumina digestum continet. Vita Balthildis, quae tomo V. inest, tota cum A 3b convenit. Cf. 'Archiv' VIII, p. 298.*

Inspexit Bethmann b. m.

A 3d) *Codex Fuliensium Parisiensis, quo Mabillon usus est, Vita exeunte, decurtatus erat.*

B 1) *Codex Parisiensis nr. 17625, olim Compendiensis nr. 40, saec. X, Martyrologii menses Ianuarium, Februarium, Martium continet; cf. 'Archiv' VIII, p. 287. Fol. 243'. Vita Balthildis exstat.*

Contulit A. Molinier v. c.

B 2a) *Codex Parisiensis nr. 18296, olim Corbeiensis nr. 17, saec. X, fol. 1, a verbis c. 3: dubio agebatur incipit. Etiam Translationem S. Balthildis continet; cf. SS. XV, p. 284 sq.*

Contulit A. Molinier v. c.

B 2b) *Codex Parisiensis S. Martini nr. 108, saec. XI, membranaceus formae octavae, Passionem Dionysii, Rustici et Eleutherii, Vitas Balthildis, Lantberti, Erminonis continet. Prologum inscriptum ita: Incipit prologus in vita beatae Balthildis reginae, que fuit de partibus transmarinis, edita genere regali, Saxonibus Gallie data, haec sequuntur: Explicit prologus. Incipit actus vel obitus almi preclarissimae Dei famule Balthildis regine, que celebratur 3. Kl. Febr. Vita Balthildis lectioni ecclesiasticae aptata est. Cf. 'Archiv' XI, p. 281.*

Inspexit Bethmann b. m.

B 2c) *Codex Parisiensis nr. 11749, olim S. Germani nr. 496 (antea nr. 463), saec. XI, membranaceus formae magnae, inter Vitas sanctorum fol. 70'. eam Balthildis continet in lectiones digestam. Prologus desideratur. Cf. 'Archiv' XI, p. 278; 'N. Archiv' II, p. 270.*

Inspexit Bethmann b. m.

B 3) *Codex Trecentensis nr. 755, saec. XI, formae magnae, olim Monasterii Cellensis (Moutier-la-Celle) nr. 12, Vitam Balthildis continet prologo destitutam, quam Vita S. Theobaldi (incipit: Sanctus igitur Theobaldus electus in Christo) excipit.*

Inspexit W. Arndt v. c. anno 1868.

C) *Codex Parisiensis nr. 12607, S. Germani nr. 460, saec. XIII in., membranaceus formae magnae inter Vitas sanctorum eam Balthildis fol. 135. cum Translatione continet. Prologus uterque inest, B scilicet: Verba regis celare bonum est, et A: Michi quidem. In calce leguntur: Hunc codicem ego Robertus de Curcellis S. Petri Corbeie monachus feci fieri illum de beato Petro in honore sancti Eligii Noviomensis episcopi et aliorum, quorum vite vel actus in eo continentur. Cf. 'Archiv' XI, p. 279.*

Inspexit Bethmann b. m.

Textus A constituendi munus laboriosissimum erat. Omnes enim, qui nobis noti sunt, codices diverso modo et immutati et interpolati sunt. Exempli causa A 1 post verba c. 4: pauperibus suggerens solus addit: elemosinarum beneficia devotus impenderet, c. 9. pro emunitates habet munera pacis, dum in A 2 municionem legitur. Libri A 3a. b textum eodem modo retractatum praebent, eundem, Vita exeunte, plane

transformatum. In A 3a (A 3b ibi hiat) c. 8. verba vocabulo Nugaretum post villam magnam interpolata sunt, quae neque in A 1. 2 neque in B exstant. Huc accedit, quod villam vocabulo Nugaretum sitam in pago Wabrinse Pippinus, filius Ansegisili, et Plectrudis basilicae SS. Apostolorum Mettensi a. 12. Theuderici dono dederunt; cf. Pertz, Dipl. I, p. 92. Codicibus A 1. 2. 3 inter se consentientibus, res decisa erat, sed, quotienscumque inter se dissentiebant, ad textum B refugiens, eam lectionem elegi, quae cum hoc convenit. Sermonem vero rationemque scribendi rudem codicis A 1 fere integram admisi. Codices B 1. 2a paucis locis inter se discrepant. E quibus B 1 secutus sum, a quo, libro B 2a cum A consentiente, recessi. Capitum numeros, qui ab omnibus codicibus absunt, eos admisi, quos editores anteriores textui adscripserant.

Ceterum ex editionibus quae exstant utriusque textus nulla aequo iudici satisfacere potest. Editus enim textus A est is, quem libri A 3 praebent, B autem castratus ille Surii. Codex familiae A 1. 2 nullus decessoribus meis notus erat.

Surius, De probatis sanctorum historiis, Coloniae 1586, tom. VII, p. 36—43, 'ex Ms. codice monasterii Rubeae Vallis' textum B, sermone immutato, edidit. Prologus ibi incipit: Religiosa vita viduarum, Vita ipsa: Beata siquidem Bathildis. Ultimum caput lemma fert: Comparatio ipsius ad alias sanctas reginas eiusdem cognationis. Codex Rubeae Vallis c. 7. verba et celeberrimę ab ipsis Dei cultoribus frequentatur cum B 2a et c. 16. merita cum B 1 praetermisit.

Duchesne, Historiae Francorum scriptores coetanei, Parisiis 1636, tom. I, p. 663—668, ex editione Suriana excerpta deprompsit.

Bollandus et Henschenius, Acta sanctorum, Antverpiae 1643, Ian. tom. II, p. 738—742, textum A ediderunt, Petri Francisci Chiffletii beneficio codicem S. Mariae de Ripatorio nacti. Qui cum c. 8. verba vocabulo Nugaretum interpolata finemque eodem modo, ac in libris A 3 exstat, retractatum tradiderit, manifestum est huius eum familiae fuisse. Alter textus B, p. 742—746. editus 'ex MS. Corsendoncano et Surio', totus fere est Surianus.

Mabillon, Acta sanctorum ordinis S. Benedicti, Parisiis 1669, Saec. II, p. 777—784, 'ex codice RR. PP. Fuliensium Paris. et Iohanne Bollandi' textum A recensuit, quem in notis textui subiectis cum interpolatore B contulit. Ex eo etiam appendicem, capita scilicet 18. 19. Vitae B, adiecit. Fuliensis ille (A 3d) finem Vitae ab omnibus, quibus usum sum, codicibus A diversum tradidit.

Bouquet, 'Recueil des historiens des Gaules', Parisiis 1741, tom. III, p. 571—574, editionem Mabillonianam excerptam repetivit.

Editionem Surianam in linguam Francogallicam verterunt¹ Binet soc. Iesu Paris. 1624, Modeste de S. Amable, 'Monarchie Sainte', Arvernus 1670, d'Andilly, 'Recueil des vies des Saints illustres', Paris. 1675.

Particulas in linguam Germanicam vertit O. Abel, 'Die Geschichtschreiber der deutschen Vorzeit. Die Chronik Fredegars'. Berolini 1849, p. 115.

Marpurgi, mense Novembri 1887.

Krusch.

1) Cf. 'Hist. litt. de la France' III, p. 639.

A.

INCIPIIT^a PROLOGUS IN
VITA DOMNAE BALTHILDIS
REGINAE.

Tob. 12, 7. (1). Michi quidem, ut imperatum est, dilectissimi fratres, ad tam subtile piumque opus peragendum praesule Christo etsi imperitia denegat vires delicatae historiae scolasticorumque verborum ordinem proferendi, sed validius^b nobis imperat plenissimae karitatis affectus, ut veritas pateat, et iactantia non inflet. Novimus enim, dominum Iesum Christum in ficulnea magis fructum requisisse quam folia. Et ideo veritatis fructum super lucernae candelabrum ad edificationem multorumque profectum patefacere et non occultare decrevimus. Minus^c licet periti scolastica, sed magis studere volumus patere edificationi plurimorum, qui velut apes prudentes dulce requirunt ex floribus nectar, id est ex verbis simplicibus veritatis augmentum, quod magis edificat audientem, quam inflet, ut imitari cupientibus compendium pietatis aperte ostendat. Hic ergo non tam de tractoribus, sed potius fidelibus, quam potuimus, veritatem ostendimus.

cf. Matth.
21, 19.

EXPLICIT PROLOGUS.

INCIPIIT^a VITA BEATAE^b BALTHILDIS
REGINAE.

1. Tim. 2, 4. (2). Benedictus Dominus^c, qui vult

Cap. 1. A 3a. b (cf. n. c). Cap. 2. A 1. 2. 3a.

Cap. 1. a) I. in vita p. in vita d. Balthildis r. A 3a; Ipso die prologus in vita d. B. r. A 3b; prologum om. A 1. 2. b) validus A 3b. c) folio exciso, textus a Minus ad c. 9. suas hiat A 3b.

Cap. 2. a) Vita et actus Balthildis regine lemma fert A 2. b) b. B. r. om. A 3a. c) Deus A 1.

B.

INCIPIIT PROLOGUS IN VITA
BEATAE AC VENERABILIS
BALTHILDIS REGINAE.

(1). Verba^a regis caelare bonum est, 5
opera vero Dei laudare et praedicare
honorificum est. Ideoque, sicut michi,
dilectissimi fratres, vester caritate plenus
amor imperavit, ut, quantum ad meam
notitiam de vita et virtutibus beate Balthil- 10
dis pervenit, eloquiis traderem posterisque
memoranda relinquerem, licet imperito ser-
mone, quem scolastici cervicosa inspectione
considerantes, suos pompaticos videntur
condere libros, prout tempus admisit, studio 15
adimplere curavi, sciens, quia, quod ple-
nissimae caritatis affectus imperat, veritas
non denegat. Exinde etiam fugit iactantia,
ubi caritas sua infundit eloquia. Novimus
enim, dominum Iesum Christum in ficulnea 20
magis fructum quesisse quam folia. Et
ideo nos veritatis fructum super lucernae
candelabrum ad multorum aedificationem
et profectum patefacere et non occultare
decrevimus. Qui licet inpolito sermone 25
uti^b videamur, magis tamen volumus stu-
dere patentem aedificationem plurimorum,
qui velut apes prudentes dulce requirunt
ex floribus nectar, id est ex verbo simplici
veritatis dulcedinem, que magis aedificet 30
audientes, quam inflet; imitari quoque opta-
mus, compendium veritatis sequentes potius,
quam profana et falsa eloquia ex proprio
corde mendaciter fingentes.

EXPLICIT PROLOGUS. 35

INCIPIIT VITAE TEXTUS
BEATAE AC GLORIOSISSIMAE
BALTHILDIS REGINAE, QUAE
EST 3. KL. FEBRUARII.

(2). Benedictus Dominus, qui vult omnes 40

Capp. 1. 2. B 1.

Cap. 1. a) initio mutilus a verbis c. 3. dubio agebatur incipit B 2a; prologum om. B 2c. b) ut B 1.

A.

omnes homines salvos fieri et^a ad agnitionem veritatis venire, qui^b et operatur omnia in omnibus, velle et perficere. Et ideo merito ipsius laus canenda est prius in sanctorum meritis sive virtutibus, qui de parvis efficit magnos, immo qui^c de stercore elevat pauperem et eum consedere facit cum principibus populi sui, sicut et presentem venerabilem^d magnamque feminam, domnam Balthildaem^e reginam. Quam de partibus transmarinis divina providentia advocans, et vili pretio venundata^f, huc advenit^g ipsa pretiosa et optima Dei margarita. Recepta^h est a principe Francorum viroque inlustri Erchinoaldo quondamⁱ, in cuius ministerio ipsa adolescens^k honestissime conversata est, ita ut pia^l eius conversatio et admirabilis complaceret tam principi quam et omnibus^m eius ministris. Erat enim benignaⁿ animo et moribus omnibus sobria prudensque^o et cauta, nulli machinans malum. Non levis in eloquio, non presumptuosa in verbo, sed in cunctis actibus suis honestissima. Et^p cum esset ex genere Saxonum, forma corporis grata ac subtilissima et aspectu decora, vultu hilaris et incessu^q gravis. Et cum talis esset, fuit omnino grata principi

Cap. 2. A 1. 2. 3a.

Cap. 2. a) et — venire om. A 2. b) et q. A 2. c) om. A 1. d) ita A 2; p. magnamque ac v. f. A 1; p. v. magnique meriti f. A 3a. e) Baltild. semper A 3a. f) venundatam A 1. g) advenire concessit. Ipsa denique p. A 1. h) Recepta est igitur a A 2; Receptaque est a A 3a. i) om. A 1; Erchinoaldo quodam A 2. k) adolescentula honestissima A 2. l) e. p. c. n. A 2. m) e. o. A 1. n) benigno A 2. o) que om. A 3a cum B. p) Haec namque cum A 1. q) erat add. A 2.

B.

homines salvos fieri et ad agnitionem suae veritatis venire^a, qui et operatur omnia in omnibus, velle et perficere, quod bone voluntatis optaverint adimplere. Et ideo merito ipsius laus in omnibus que fecit canenda est nec non et sanctorum meritis sive virtutibus glorificanda, qui de parvis efficit magnos, immo qui^b de stercore elevat pauperem, ut sedeat cum principibus et gloriae solium teneat, sicut in hac venerabili Dei cultrice, domna Balthilde regina, cuius hodie, exultantibus animis, festa recolimus, ad multorum augmentum fidelium completum esse cernimus. Que siquidem beata de partibus transmarinis divina providentia depredata, et^c vili pretio, sed incomparabili commertio venundata, huc^d advenit ipsa pretiosa et optima Dei margarita atque a principe quodam Francorum viroque clarissimo Herchinoaldo, qui tunc palatium gubernabat, constat esse recepta, in cuius ministerio^e ipsa adolescens ita decentissime conversata est, ut honesta eius conversatio et admirabilis conditio tam principi quam et omnibus eius ministris complaceret. Erat enim benigna animo et moribus omnibus pudica, sobria, prudens et cauta, nulli machinans malum. Non levis in eloquio, non praesumptuosa in verbo, sed cuncta opera sua honestissimo^f moderabat ingenio. Claro namque sanguine, licet alterius gentis serviret obsequiis, progenita Saxonum demonstrabatur. Erat itaque forma corporis grata et omni aspectu decora, vultu hilaris et incessu gravis. Talemque se in omnibus, ut eam decebat, exhibuit, quo predicto iudici prin-

Philipp. 2,
13.

Cap. 2. B 1. 2b. c.

Cap. 2. a) pervenire B 2b. c. b) q; B 1. c) ut? B 1. d) hic B 1. e) ministeria? B 1. f) honestissime B 1.

A.

cf. Gen. 33,
10.

et invenit gratiam in oculis eius. Qui^a eam instituit^b, ut sibi in cubiculo pocula^c porrigeret et ut^d pincerna honestissima sepius presens adstaret in ministerio eius. De cuius dignitatis gratia nullam habuit extollentiam^e, sed potius in humilitate fundata, omnibus erat suis^f consodalibus oboediens atque amabilis, honore congruo ministrans^g senioribus, ita ut de earum^h pedibus calciamenta detraheret et ipsa tergeretⁱ ac dilueret, aquam quoque ad lavandum afferret et vestimenta earum^h festinanter pararet. Et hoc absque murmure^k bono et pio animo exercebat eis^l ministerium^m.

(3). Ex qua eius nobili conversatione maxima ei inter socias^a laus atque amor adcrevit^b, et in tantum felicem^c famam promeruit, ut, matrona² suprascripti principis Erchinoaldi defuncta, ei conplacuisset, ut^d denuo sibi Balthildem honestissimam virginem in thorum matronalem sibi^e sociaret. Quam rem ipsa comperta, latenter se et studiose ab eius subtraxit aspectu. Et cum iam vocaretur ad principis cubiculum, secreto se ipsa^f abscondit in angulo, superiectis^g sibi vilibus panniculis^h, ita ut nemoⁱ illic aliquem latere putasset. Ipsa

Capp. 2. 3. A 1. 2. 3a.

Cap. 2. a) Quam i. (A 2. 3a). b) constituit A 2. c) poculum A 1. d) om. A 2. e) excellenciam A 2. f) o. s. c. A 2. g) ministrabat A 1. h) eorum A 1. i) detergeret A 3a. k) murmure A 1 cum B. l) om. A 2. m) ministrando A 1.

Cap. 3. a) socios A 3a. b) ita A 1; crevit A 2; adolevit A 3a. c) felici fama A 2. d) c. sibi et B. A 2. e) om. A 1; thorum matronalem sibi vellet sociare A 2; thoro matronali sibi sociaret A 3a. f) ipsam A 2; ipso A 3a. g) subiectis A 2. h) ita A 2 cum B; pannulis A 1; pannusculis A 3a. i) ita A 2; nemo i. a. latitare credere potuisset A 1; nemini pateret i. a. l. potuisse A 3a.

B.

cipum gratissime placeret et gratiam in eius oculis inveniret. Qui^a et instituit, ut sibi in cubiculo pocula porrigeret et ut pincerna honestissima semper praesens in ministerio eius adstaret. De cuius dignitatis gratia nullam habuit extollentiam, sed potius in humilitate fundata, omnibus erat suis consodalibus oboediens atque amabilis, honore congruo ministrans senioribus, ita ut de earum pedibus calciamenta traheret ac manus detergeret, aquam quoque ad lavandum afferret et vestimenta earum festinanter pararet. Et hoc absque murmure bono et pio animo exercebat.

(3). Ex qua eius nobili conversatione maxima ei inter sotias laus atque amor adcrevit, et in tantum felicem famam promeruit, ut pro matrona, quam supradictus 20 Herchenoaldus princeps, morte interventa, amiserat, cumplacuisset denuo eidem Balthildem honestissimam virginem in thoro matronali sibi sotiare. Qua re comperta, iam illustrata divina gratia virgo beata, 25 latenter se et studiose ab eius subtraxit aspectibus. Cum itaque vocaretur ad principis cubiculum, secreto^a se ut sagax puella abscondit in angulo domatis³ et superiecit se vilibus panniculis, ita ut nemo putaret, 30 illic aliquem laterę potuisse. Atque ut

Capp. 2. 3. B 1.

Cap. 2. a) cui B 1.

Cap. 3. a) secreta ? B 1.

1) Cf. Fort., V. Radeg. c. 23: calciamenta tergens et unguens. 2) Erchinoaldi uxor vocatur Leutsuinda in Mir. S. Fursei c. 13 sqq. (Mabillon, AA. SS., Saec. II, p. 313). 3) i. e. domus; cf. Ducange ed. Favre III, p. 158.

A.

vero ut prudens et astuta virgo iam tunc^a honores vanos fugiens et humilitatem diligens, temptabat, ut poterat, humanum devitare thorum, ut mereretur ad spiritalem caelestemque pervenire sponsum. Sed et^b illud procul dubio divina peragebatur providentia; ut ipse princeps ipsam tunc quesitam minime inveniret et tunc^c sibi ad coniugium aliam sociaret. Et tunc ita demum Balthildis puella inventa est nutu vero^d Dei, ut, qui principis nuptias devitaverat^e, postea^f Chlodoveum, Dagoberti quondam^g regis filium, in coniugium acciperet^h, et merito humilitatisⁱ ad altiorem gradum eam attolleret^k. In quo gradu ipsam divina dispensatio decreverat honorare^l, ut, dum^m ministrum regis contempserat, ad regis copulam perveniretⁿ, atque ex ipsa regalis soboles^o procederet. Quod nunc^o peractum est, sicut omnibus patet, ipsam^p eius nunc regalem regnantem progeniem.

(4). Sed^a et ipsa, conlatam sibi a Deo prudentiae gratiam, vigilantibus^b studio et regi obtemperabat ut^d domino et principibus se ostendebat ut mater, sacerdotibus ut filia, iuvenibus^e seu adolescentibus

Capp. 3. 4. A 1. 2. 3a.

Cap. 3. a) om. A 2. b) om. A 1. c) om. A 3a. d) ita A 1 cum B; vere rell. e) devitarat A 3a. f) p. hanc Chlodovens (Clod. A 3a) — filius A 2. g) r. quendam A 1. h) ita B; accepit. Et merito; quia virtus hum. A 1; accepisset, ut merito A 2; acciperet, ut meritum A 3a. i) Deus add. A 2. k) attulerit A 1. l) h. — contempserat om. A 2. m) quae A 1. n) pervenisset A 1; pervenire, ut ex A 2. o) tunc A 1. p) p. regnantemque progeniem A 2; ipsa — regali regnante progenie A 3a.

Cap. 4. a) seu et ipsum A 1; sed et ipsa secundum collatam — gratiam A 2; sed et ipsa collata — gratia A 3a. b) namque add. A 1. c) om. A 2. d) et A 1. e) senioribus A 2.

1) Cf. L. H. Fr. c. 44: Nam ex Balthilde, regina eius, adserunt ei tres filios habuisse Chlotharium, Childericum atque Theudericum.

B.

prudens et astuta virgo iam tunc honores vanos fugiens et humilitatem ac castitatem diligens, temptabat, ut poterat, humanum devitare thorum, quatinus mereretur ad spiritalem caelestemque pervenire sponsum. Sed et illud procul dubio^a agebatur divina providentia, ut ipse princeps^b eandem tunc quesitam minime inveniret, quatinus ad coniugium sibi aliam sociaret^c. Postquam idem^d dux alteram^e duxit, tandem Balthildis^f puella quesita et inventa, sed a predicto principe minime est contacta. Nutu vero divino factum esse creditur, ut, que principis nuptias devitaverat, postea Chlodoveum^g, Dagoberti quondam regis filium, in coniugium acciperet, et merito humilitas ad altiorem gradum eam adtolleret. In quo divina dispensatio eandem honorare decreverat, ut, dum ministrum regis contempserat, ad regis copulam perveniret atque^h ex ipsa regali progenie procederetⁱ. Quod ideo peractum est, sicut omnibus patet, ut ipsa, quae erat ex regali progeniae, regiam sumeret copulam regalemque gigneret sobolem.

(4). At ipsa, conlata sibi a Deo prudentiae gratia, vigilantibus^b studio et regi obtemperabat ut domino et principibus se ostendebat ut matrem, sacerdotibus ut filiam, iuvenibus sive adolescentibus ut

Capp. 3. 4. B 1. 2a (cf. n. a).

Cap. 3. a) a dubio incipit B 2a. b) om. B 2a. c) quod add. B 2a. d) isdem B 2a, ut infra. e) alteri nupsit B 2a. f) Balthildis B 2a, semper. g) Clod. B 2a. h) que B 1. i) produceret B 1.

A.

ut optima nutrix, eratque amabilis omnibus, diligens valde sacerdotes ut patres, monachos^a ut fratres, pauperes ut pia nutrix, largasque elemosinas distribuens singulis, principum honorem conservans^b consiliaque eorum congrua retinens, iuvenes ad religiosa studia semper^c exortans, regi^d humiliter et assidue pro aeclesiis^e et pauperibus suggerens^f. Iam enim sub seculari habitu Christo ministrare cupiens, frequentabat^g orationem cotidie, commendans se cum lacrimis Christo regi caelesti. Cui^h ipseⁱ rex pius consulens iuxta fidem et devotionem eius, dedit ei in^k adiutorium suum fidelem famulum abbatem Genesium^l, per cuius manus ministrans^l ipsa sacerdotibus et pauperibus, pascebat egenos et induebat vestibus nudos studioseque sepelire ordinabat mortuos, dirigens^m per ipsum ad coenobia virorum ac virginum auri vel argenti largissima munera. Quiⁿ ipse Christi famulus domnus Genesius postea, Christo iubente, Lugduno Galliae ordinatus

B.

piam nutricem, eratque amabilis omnibus, diligens sacerdotes ut patres, monachos ut fratres, pauperes ut domesticos, peregrinos ut filios, quia et ipsa peregrina fuerat, 5 amplexabatur. Viduis, orphanis et pupillis subsidia vite ministrabat et omnibus omnino debilibus opem ferebat. Principum honorem conservabat consiliaque eorum congrua retinebat, iuvenes quoque ad religiosa studia exercenda semper commonebat ac regi humiliter assidueque pro^a ecclesiis et pauperibus suggerebat. Iam enim sub seculari habitu Christo ministrare cupiens, frequentabat orationem cotidie, commendans se 15 cum lacrimis Christo regi caelesti. Cui ipse rex pius consulens iuxta fidem et devotionem^b eius, ut plenius haec que mente conceperat perficeret, venerabilem virum Genesium abbatem ad sublevamen 20 ac in supplemento adiutorii tribuit^c, per cuius manus ministrans ipsa sacerdotibus et pauperibus, pascebat egenos et induebat vestibus nudos studioseque sepelire ordinabat mortuos; dirigebat quoque per ipsum 25 ad coenobia virorum ac sacrarum virginum auri vel argenti non modica munera. Que omnia idem Dei famulus Genesius, qui postea, Christo largiente, Lugduno Galliae

Cap. 4. A 1. 2. 3a.

Cap. 4. a) m. ut fratres om. A 1; et m. ut A 3a. b) servans, ut consilia eorum congruerent in eis, iuvenes A 2. c) super A 1. d) regem humiliter postulavit, ut a. A 1; regique A 2. e) ecclesia A 2. f) elemosinarum beneficia devotus impenderet add. A 1. g) ad add. A 1. h) Quam — consolans A 3a. i) r. i. A 2. k) om. A 3a. l) ministrabat A 2. m) dirigensque A 2. n) Ipsa vero Xi famula postulante, domnus A 2.

Cap. 4. B 1. 2a.

Cap. 4. a) om. ? B 1. 2a. b) devotionis B 1. c) contulit B 2a.

1) *Genesius ex abbate episcopus Lugdunensis creatus, successit Aunemundo, qui a. 660, die 26. Augusti chartae Emmonis episcopi Senonensis subscripsit; cf. Pardessus, Dipl. II, p. 110. Genesii nomen inter subscriptiones chartae Berthefredi legitur, datae die 6. Sept. 664, apud Pardessus, Dipl. II, p. 128. Anno 667, die 26. Iunii chartae Drauscii episcopi subscripsit (Pardessus II, p. 140) interfuitque placito Chlothacharii anno incerto (Pertz l. l. p. 34). Leodegarium 45 cum ab insidiis Ebroini a. 675/676. tuitus esset (V. Leod. c. 8, Mabillon, AA. SS. Saec. II, p. 686), huius sectatores eum aggressi sunt, sed Lugdunum irrumpere non potuerunt (V. Leod. c. 11). Anno 679, postquam conventui Maslacensi m. Sept. interfuit (Pertz l. l. p. 44), die 1. Novembris defunctus est. Ei Lantbertus abbas Fontanellensis successit; cf. 'Forsch. z. Deutsch. Gesch.' XXII, p. 485.*

A.

est episcopus. Tunc enim^a in palatio Fraucorum^b erat assiduus. Per quem, ut^c diximus, ipsa domina Balthildis una cum regis^d Chlodovei^e imperio, et suggerente ipso Dei famulo, in^f cunctis pauperibus largam^g providebat regis elemosinam per loca multa.

(5). Quid plura? Deo iubente, rex Chlodoveus, vir eius, migravit de^a corpore; relictaque^b sobole filiorum cum matre, suscepit ilico post^c eum filius eius Chlotharius^d quondam^e Francorum regnum, tunc etenim precellentibus principibus Chrodoberhto^{f.1} episcopo Parisiaco et domno Audoen² seu^g et Ebroino maiore domus cum reliquis senioribus vel ceteris quam pluribus, et^h regno quidem Francorum in pace consistentiⁱ. Tunc etenim^k nuper et Austrasii^l pacifico^m ordine, ordinante domnaⁿ Balthilde, per consilium quidem seniorum receperunt Childericum, filium eius, in^o regem Austri^p; Burgundiones vero

B.

est ordinatus episcopus, suscipiebat. Tunc enim in palatio Francorum erat assiduus. Per eum siquidem, ut diximus, ipsa beata mater Balthildis una cum regis Chlodovei imperio, de cuius prosperitate ac sanitate indefitienter sollicita erat, suggerente etiam predicto Dei famulo, multis pauperibus loca per diversa pro vita regis largissimam distribuebat elemosinam.

(5). Interea domnus rex Chlodoveus^a, vir eius, gratia evocante divina, septimo^b 657 ex. decimo³ regni^b sui anno rebus exemptus humanis, migravit a saeculo; relictaque subole filiorum cum matre, suscepit ilico post eum filius eius Chlotharius rex Francorum regnum, et suffragantibus praecellentissimis principibus Chrodoberhto^f episcopo Parisiaco et domno Audoen² Rotomagensi seu et Ebruino^c maiore domus cum reliquis senioribus vel ceteris quam pluribus regni honorem querentibus^d, regnum Francorum in pace constituitur. Austrasii quoque pacifico ordine, fatiente⁶⁶³ domna Balthilde^e, per consilium quidem seniorum receperunt Childericum, filium eius, regem in Austrasiam; factique sunt Burgundiones et Franci ex illo tempore

Cap. 4. 5. A 1. 2. 3a.

Cap. 4. a) isdem Genesis *add.* A 1. b) regum *add.* A 2. c) ut d. *om.* A 2. d) regio A 2. e) Clod. *semper* A 3a. f) *om.* A 2. g) largas expendebat r. elemosinas A 2; larga procedebat r. elemosina A 3a.

Cap. 5. a) a A 3a. b) relictoque A 2. c) f. e. p. c. A 2. d) Cloth. A 3a. e) quoddam A 1; *om.* A 2. f) Rudberto A 2; Chrodoberhto A 3a. g) *ita* A 3a *cum* B; sive E. A 1; seu E. A 2. h) p. regnum A 2. i) consistebat A 2. k) T. etiam et A 1; T. enim nuper et A 3a. l) Astrasii A 2; Austrasi A 3a. m) o. p. A 2. n) domina *h. l.* A 3a. o) *om.* A 3a; in regno A 2. p) *om.* A 1; Ostreo (*pro* Aostre?) A 2.

Cap. 4. 5. B 1. 2a.

Cap. 5. a) Clod., Clothar., Crodob. B 3. b) s. r. C. c) Ebroino *in marg.* B 2a. d) *ad add.* B 1. e) Baltech. *semper* B 2a. 3.

1) Chrodoberhtus successor Landericì episcopi Parisiensis, qui a. 654, d. 22. Iunii Chlodovei II. chartae subscripsit (Pertz, *Dipl. I*, p. 20), a. 660. chartas Emmonis Senonensis episcopi subscriptione confirmavit; cf. Pardessus, *Dipl. II*, p. 111. 114. 2) Obiit anno 685/686; cf. *supra* p. 322, n. 2. 3) Chlodoveus a. 639. Ian. — 657. ex. regnavit; cf. 'Forsch. z. Deutsch. Gesch.' XXII, p. 464 sq.

A.

et Franci facti^a sunt uniti^b. Et credimus, Deo gubernante^c, iuxta domnae Balthildis magnam fidem ipsa tria regna tunc inter se tenebant pacis concordiam.

(6). Factumque est tunc^a per eam nutu Dei, et exortantibus bonis sacerdotibus, ut heresis^b Symoniaca^{c.1}, quae pravo usu maculabat^d tunc Dei^e aecclesiam, ita ut dando^f praemia contra ordinem episcopatus accipiebant^g, ut prefata domna Balthildis hoc impium nefas prohiberet, ut nullus^h premium pro^e percipiendis sacris gradibus omnino intercurreretⁱ. Ordinavit etenim, immo per eam Dominus, ut^k et alia pessima et impia^l cessaret consuetudo, pro qua plures homines sobolem suam interire potius quam nutrire studebant^m, dum diffidebantⁿ actiones publicas², quae eis ex consuetudine ingerebantur, accipere, ut illis ex hoc gravissimum rerum suarum inferrent dampnum. Prohibuit hoc^o ipsa domna pro mercede sua, ut hoc nullus facere presumeret^p. Ex quo facto copiosa^q eam valde merces exspectat.

Capp. 5. 6. A 1. 2. 3a.

Cap. 5. a) om. A 2. b) uni A 1. c) dispensante A 2.

Cap. 6. a) ut per A 2. b) hereses A 3a. c) destrueretur add. A 1; Symoniaco A 2. d) iaculabat A 1. e) om. A 2. f) tanta A 1. g) accipiebant et A 2; acciperet A 3a. h) nullus praemia A 1; nulli p. A 2; nullum p. A 3a. i) o. ::: (ras. non?) curaret A 1; o. proveniret A 2. k) ut haec et A 2. l) impiissima A 1. m) Denique add. A 1. n) ita scripsi; dividebant a. A 1; devitabant exactiones A 2; dividebat a. A 3a. o) om. A 1. p) praesumerent A 2. q) copioso A 2; copiosam et valde magnam mercedem expectat A 3a.

1) Cf. V. Eligii II, 1 (*Bouquet, 'Recueil des historiens des Gaules' III, p. 556*): Sed crudeliter in diebus illis Simoniaca haeresis pullulabat in urbibus et in cunctis finibus regni Francorum. — — Sollicite tamen pro hoc invigilabant sancti viri Eligius et Audoenus, et communi cum ceteris viris catholicis habito concilio, suggesterunt principi et optimatibus eius, ut hoc mortiferum virus cito deleretur de corpore Christi, quod est universalis ecclesia. 50
2) Cf. Roth, *'Beneficialwesen'* p. 86; Waitz, *'VG.'* II, 2³, p. 266.

B.

uniti. Et credimus, quia, Deo^a gubernante, iuxta domne Balthildis magnam fidem accidit, ut ipsa tria regna, quae antea dissidebant discordia, tunc inter se tene-
rent pacis concordiam.

(6). Factum est preterea per eam nutu Dei, exortantibus sanctis sacerdotibus, ut heresis Symoniaca^a, quae pravo usu maculabat tunc ecclesiam Dei, dando
scilicet contra^b instituta canonum pro adipiscendis et conferendis episcopatus vel presbiteratus seu reliquorum gradibus pre-
miorum munera, a^c catholicis viris penitus
pelleretur, et hoc impium nefas prohibere-
tur, ne ullus presul pro percipiendis vel
dandis sacris gradibus daret aliquit aut
acciperet. Ordinavit etiam, immo per eam
Dominus, ut et alia pessima et impia con-
suetudo cessaret^d, pro qua^e multo plures
homines filios suos magis mori quam nutrire
obtabant, dum de eis videbant exactiones
publicas, quae ex antiqua consuetudine mala
ingerebantur, accipere, unde gravissimum
rerum suarum patiebantur dampnum. Quam
nequissime cupiditatis avaritiam ipsa pietate
plena pro mercede aeternae retributionis
prohibuit et, ut in^f perpetuum dampnaretur,
legibus tradidit. Ex quo facto copiosa ei
valde merces a Domino reddita manet. 30

Capp. 5. 6. B 1. 2a.

Cap. 5. a) Domino B 1.

Cap. 6. a) Simonyaca B 1. b) om. B 1. c) ad B 1. d) cessaretur B 2a. e) quam B 1. f) imperpetuum B 1.

40

45

A.

(7). Quis enim valeat dicere, quanta et quam magna commoda per religiosorum coenobia largiendo^a integra praedia^b et silvas^c magnas ad cellulas seu monasteria construenda concessit; quod etiam^d et ipsa velud proprias seu^e et peculiarias Dei casas^f, id^g est Kala¹ in Parisiaco, a Deo sacratas puellas, coenobium magnum virginum

B.

(7). Quis enim valet enarrare, quanta et quam magna commoda per religiosorum coenobia virorum sacrarumque virginum largiendo integra praedia et silvarum aditus ad cellulas seu monasteria construenda concessit? Cui etiam non videbatur liberalitas magnarum rerum, quam per diversa coenobia conferebat, ad votum sui desiderii esse sufficiens, si non et ipsa inter ceteras et peculiarias Dei casas^a monasterium construeret, quod caelum esset aspiciens. Pro qua re, quasi iam pelagus seculi calcans, coenobium Kale sanctaemonialium virginum in pago Parisiaco, unda circumfluente Maternae¹ fluminis, decentissime edificavit. Quem locum villis affluentissimis et quam pluribus cum earum redditibus amplificavit et exornavit et in potestate sub religione ibidem viventium sacrarum virginum tradidit. Quarum quidem vocabula propter tedium quorundam legentium reticui. Illud vero inserere curavi, quod rectoribus eiusdem loci valde timendum est. Nam preceptum super his constituit et manibus propriis ac filiorum regum roboravit sigilloque signavit, in quo testamento interminata^b est per^c invocationem sanctae Trinitatis et diem tremendi iudicii, ut nemo^d per succedentia tempora rector quislibet eiusdem loci quicquam de his villis, quas in usus diversos eiusdem coenobii habitantium contulerat, subtraheret aut beneficiarios^{e. 2} exinde haberet. Quod si^f fecisset, poenis infernalibus cum Iuda traditore nequissimo et cupidissimo afflicto, sine fine puniretur; ipsumque testamentum si quis quesierit, in archivo eiusdem ecclesiae repperiet^g. In hoc etiam predicto coenobio venerabilem religiosamque valde Dei famulam Bertilam,

aedificavit, ubi Dei famulam religiosam

Cap. 7. A 1. 2. 3a.

Cap. 7. a) largienda A 1. b) praesidium A 3a. c) et delicias m. A 1. d) etiam fecit dum p. A 2. e) om. A 2; et om. A 1. f) causas A 3a. g) c. eadem in P. ad Deo s. p. concessit, ubi cenobium m. nomine K. edificavit A 2.

Cap. 7. B 1. 2a. b. c.

Cap. 7. a) causas B 1. b) interminatum B 2b. c) pro invocatione B 1. d) ne B 2c. e) beneficia B 2c. f) om. B 1. g) repperiet B 2b; repperiret B 2c.

1) Chelles (Seine-et-Marne) ad Marne fl.

2) Cf. Waitz, 'V.G.' IV², p. 177, n. 1. 181, n.

Ex hoc loco intellegitur, Vitam B ante Karolum M. scriptam esse non posse.

A.

valde puellam Berthilanem^{a.1} in locum matris esse primam^b constituit? In quo et ipsa venerabilis domna Balthildis deinceps^c conversari sub integra regula religionis et in pace requiescere decreverat^d, et in veritate^e devota id voluntate complevit.

Pretereundum non est, quia^f ad laudem Dei pertinet, quicquid in sanctis et electis suis mirabiliter Deus^g operatur, quia, ut dicit Scriptura, *mirabilis Deus in sanctis suis*, cuius^h Spiritus paraclytus cooperatur interius per bonam voluntatem, ut scriptum est: *Omni enimⁱ volenti bonum Deus cooperator est illi*; sicut et isti^k magnae feminae constat veraciter fuisse. Ut enim praefati sumus, neque nostra neque cuiuslibet, ut arbitror, lingua quamvis erudita enarrare^l eius omnia^m bona valet. Quantas consolationes vel adiutoria ad casas Dei vel eius^m pauperibus pro Christi amore quantasqueⁿ oportunitates et commoda ipsa^o largita fuit^p, qualeque monasterium quod vocatur Corbeia^{q.2} in

B.

quam ex monasterio Iodro³ evocaverat, in locum matris primam^a constituit, ubi et ipsa acceptabilis Deo et electa margarita Balthildis deinceps conversare sub integra⁵ religionis regula et in pace requiescere decrevit; quod in veritate, prout citius tempus permisit, devota voluntate complevit.

Praetereundum quoque non est, quia ad laudem Dei pertinet, quicquid in sanctis¹⁰ suis et electis Deus mirabiliter^b operatur, sicut dicit Scriptura: *Mirabilis Deus in sanctis suis*. Cuius quidem Spiritus paraclytus cooperator est interius per bonam voluntatem dando precepta vitae aeternae,¹⁵ ut scriptum est: *Omni enim volenti bonum Deus cooperator est illi* et administrator. Quod utique in ista sacra ac clarissima, unde sermo agitur, domna Balthilde veraciter ac liquido claret esse ostensum. Ut²⁰ enim vera loquamur, neque nostra neque cuiuslibet, ut arbitror, lingua omnia eius^b que operata est bona in consolationibus pauperum, in aedificiis et adiutoriis ecclesiarum^c Dei, in oportunitatibus omnium²⁵ indigentium, vel qualia aut quanta in incommoditatibus commoda exhibuerit, enarrare^d valet. Nec illud etiam est reticendum inter precipua que fecit, quod monasterium cuius vocabulum est Corbeia in³⁰

Cap. 7. A 1. 2. 3a.

Cap. 7. a) Bertilanam A 2; Bertilam A 3a.
b) om. A 1; p. e. ? A 3a. c) dein A 3a.
d) consueverat A 3a. e) in voluntate devota id e. A 1. f) quod A 2. g) o. D. A 2.
h) cuius — m. feminae om. A 2. i) om. A 3a.
k) istius A 1. l) narrare A 1. 2. m) omnia — vel eius om. A 1. n) que om. A 1. o) om. A 2. p) sit A 2; est A 3a. q) Corbedia et in Ambianense A 2; Corbegia in Ambianensi A 3a.

Cap. 7. B 1. 2a.

Cap. 7. a) prima B 1. b) om. B 1.
c) om. B 2a. d) enarrabile B 1.

1) Cf. V. Bertilae c. 4 (Mabillon, AA. SS. Saec. III, 1, p. 23): Magna siquidem cum devotione et humilitate domnam Teutehildem poposeit abbatissam, ut ex suo monasterio aliquas famulas Dei sibi destinaret, quae suum regere deberent coenobium. At illa percunctata diu, sanctam supplicationem reginae denegare non potuit, sed sponte gloriosae domnae ad petitionem satisfecit praefatamque domnam Bertilam cum quibusdam sanctis puellis spiritali⁴⁵ matri domnae Balthildis cum summa diligentia et honore debito, ut decebat, per magnum sacerdotem domnum Genesium ad Kalae supradictum sanctum coenobium perducere praecepit.
2) Corbie (Somme). 3) Hodie Jouarre (Seine-et-Marne). Cf. V. Bertilae c. 1 (Mabillon, AA. SS. Saec. III, 1, p. 21): (Bertilam) ad monasterium puellarum quod vocatur Iotrus perduxerunt, et infra c. 8.

A.

Ambianense parrochia suo^a opere construxit? Ubi venerabilis vir domnus Theudofredus^{b.1}, nunc enim episcopus, tunc vero abbas, magno gregi fratrum praefuit, quem de Luxovio monasterio praefata domna Balthildis a reverentissimo viro domno Waldeberto^{c.2} quondam abbate expetivit et mirabiliter ad^d ipsum coenobium fratrum^e condirexit^f, quod^g nunc usque et^h laudabiliter constat.

(8). Quid^a enim? A Gemetico domno Filiberto^{b.3} viro religioso^c et silvam magnam ex^d fisco, ubi ipsum coenobium fratrum situm est, et multa munera et pastus

Capp. 7. 8. A 1. 2. 3a.

Cap. 7. a) miro opere A 2. b) Theodefridus A 2; Teudofredus A 3a. c) Galberto A 3a. d) om. A 1; i. ad A 2. e) fr̄m A 3a, ut infra. f) conduxerat A 2. g) qui A 3a. h) om. A 2.

Cap. 8. a) Qui denique a Gemetico A 1; Q. e. dicam de d. F. A 2; Q. e. ad Gemeticum A 3a. b) Fileberto A 3a. c) fideliter est honoratus add. A 1; r. qui s. A 2. d) ipso add. A 1.

1) *Theudefredi abbatis mentio fit in charta spuria Chlothacharii III, apud Pertz, Dipl. I, p. 37. Episcopus factus Chrodegarium abbatem instituisse dicitur in charta falsa Theuderici III (Pertz l. l. p. 47). Cuius civitatis episcopus fuerit, non constat. Eius memoria die 9. Oct. colitur in Calendario Corbeicensi, quod libro pastorali Gregorii praemissum est: 7. Idus Octobris Corbeia monasterio depositio Teodefridi abbatis (Mabillon, Annales 1739, tom. I, p. 463). Est fortasse Theudofridus is, qui versiculos de sex aetatibus et mundi principio condidit; cf. Wattenbach, 'GQ.' I⁵, p. 107. 2) Anno 40. Waldeberti abbatis, indictione 13, anno 12. Chlothacharii III, i. e. a. 669 ex., codex Luxoviensis, hodie in castello Troussures (Oise) asservatus, conscriptus est; cf. Havet, 'Questions Mérovingiennes' III, p. 11. Adhuc teste monasterium Luxoviense per annos 40 gubernavit, die 6. Non. Mai. depositus; cf. Calend. Corb., 'N. Archiv' X, p. 92. Unde Waldebertum a. 629. abbatem factum, die 2. Mai. a. 670. defunctum esse intellegitur. 3) Cf. V. Filiberti c. 6 (Mabillon, AA. SS. Saec. II, p. 819): Tunc a rege Francorum Chlodoveo nomine atque eius regina vocabulo Baldechilde locum in pago Rothamagense, quae vetusto vocabulo Gemeticum antiquitas consueverat nuncupare, obtinens suggestione supplicii, nobile ibidem coenobium visus est construxisse. Locus Jumièges hodie vocatur.*

B.

pago Ambianense^a suo opere fundetenus struxit ac devotum gregem monachorum inibi esse^b constituit. Ubi et venerabilis^c vir dompnus Teudofredus, nunc episcopus, tunc vero abbas, magno gregi fratrum praefuit, quem de Luxovio monasterio prefata domna Balthildis a reverentissimo viro domno^d Walberto^e quondam abbate expetivit et ad predictum fratrum coenobium condirexit. Ipsum autem monasterium, sicut a fundamento, ita villis et prediis omnibusque sumptuum necessitatibus fundavit et ornavit. Quo in loco eius memoria venerabiliter, ut decet, recolitur et^f celeberrimę ab ipsis Dei cultoribus frequentatur, atque laus eius, quamdiu in hac valle plorationis spiritus^g humanos rexit artus, canetur.

cf. Verg. Aen. 4, 336.

(8). Domno etiam Philiberto^a Gemmatensis monasterii abbati, magno et religioso viro, silvam magnam ex fisco, ubi ipsum coenobium fratrum situm est, maximaque

Capp. 7. 8. B 1. 2a.

Cap. 7. a) Ambianensi B 1. b) e. e. B 2a. c) verabilis B 2a. d) om. B 2a. e) ita B 1; Walberto? B 2a. f) et — frequentatur om. B 2a cum Surio et Boll. g) spiritu B 1.

Cap. 8. a) Phileberto B 1.

A.

de fisco dominico ad ipsum monasterium construendum^a concessit. Quanta^b vero domno^c Laigoberto ad^d Curbionem¹ monasterium et villam magnam* et talenta multa argenti vel auri? Etiam suum^e ipsum regale, quo ipsa^f cingebatur, cingulum, desupra^g sacros^h lumbos suos devote abstulit et fratribus in elemosinamⁱ ipsum direxit. Et hoc totum hilari^k ac benigno dispensabat animo; ut enim^l Scriptura dicit:

2. Cor. 9, 7. *Hilarem datorem diligit Deus.* Similiter et a^m Fontenella² et Logio³ plura concessitⁿ compendia. Quanta enim ad Luxovium vel ad reliqua monasteria in Burgundia et villas multas integras concessit et pecuniam^o innumerabilem direxit? Quid^p ad Iotro⁴ monasterio, unde illas sacras virgines cum prefata domna Berthilane^r abbatissa ad Kala^s suo^t monasterio accersivit^u? Quanta ibi munera et de agris et

Matth. 6,
19. 20.

*) vocabulo Nugaretum⁵ add. A 3a.

Cap. 8. A 1. 2. 3a.

Cap. 8. a) conc. constr. A 2. b) Quantaque A 3a. c) domnus Laigobertus A 1; domno Legoberto A 3a. d) Corbeiensi monasterio concessit et v. A 1; ad Curbionis A 3a. e) om. A 3a. f) ipse A 1. g) supra A 2. h) sacris lumbis suis (s. om. A 1) d. A 3a. i) elemosina A 2. k) vultu add. A 3a. l) om. A 2. m) a Fontenello et L. A 1; ad Fontenellam et Logium A 2; ad Fontenellam eulogia A 3a. n) et add. A 3a. o) pecunias innumerabiles A 1. p) dedit add. A 2. q) I. (Iotero A 1) monasterium A 2; Iotrum monasterium A 3a. r) Bertilana (A 2); Bertilane A 3a. s) Cala A 1, ut infra; Kalam A 2. t) suum monasterium A 2. 3a. u) accersivit A 3a.

B.

munera et pastus de fisco dominico ad ipsum monasterium construendum concessit. Multa quoque talenta argenti vel auri domno Laigoberto Curbionensis^a monasterii abbati cum villa quadam, cuius vocabulum a memoria recessit, ad opus servorum Dei illic habitantium contulit; sed et ipsum regale, quo cingebatur, cingulum a sacris lumbis abstulit fratribusque¹⁰ in elemosinam direxit, totum hoc agens et dispensans benigno ac hilari animo, sciens scriptum, quia *hilarem datorem diligit Deus.* Taliter ipsa beata anima cotidie thesaurizabat sibi ex terrenis pecuniis in¹⁵ caelo thesaurum, *ubi fur non adpropriat, nec tinea demolitur.* Similiter et ad Fontenellam^b et Logium plura concessit beneficiorum compendia. Ad Luxovium etiam vel ad reliqua Burgundiae monasteria villas²⁰ perplures ad integrum concessit et pecuniam innumerabilem direxit. Ad Iotrum quoque monasterium, unde sacras virgines cum prefata domna Bertila abbatissa ad cenobium Kalense accersivit, Villam Novam²⁵ sitam in pago Vermandinse^c cum pluribus aliis muneribus, quibus ipsum sanctum

Cap. 8. B 1. 2a. b.

Cap. 8. a) Corbionensis B 2b. b) Fontenellam B 1. c) Vermandense B 1.

1) *Hodie Saint-Laumer-de-Moutier.* 2) *Hodie Saint-Wandrille-Rançon.* 3) *Logium* 45 *erat coenobium puellarum in ea Neustriacae regione, quae nunc Nortmannia dicitur. In eo parthenone mater Milonis reclusi Wisla, mater Logensis coenobii dicitur in Gestis abb. Fontanell. c. 4 (ed. Löwenfeld p. 21). Ansegisus Fontanellae abbas ad Logium libram unam (ib. p. 58) legavit. Logium coenobium situm erat haud procul a Cella Milonis ipsius ad ripam alvei Sequanae, unde Logiensis portus oppido Caudebequet proximus nomen accepit. Mab. 4) Jouarre* 50 *(Seine-et-Marne). 5) Cf. supra p. 481. Nugaretum est Norroy in pago Woèvre.*

A.

pecunia^a multa contulit? Similiter et ad monasterium Sanctae Farae^{b.1} sepe larga munera direxit. Ad urbem vero Parisiacam^c ad sanctorum basilicas seu monasteria et villas magnas et multas contulit et muneribus plurimis ditavit. Quid plura? Ut^d diximus, hoc^e narrare non valemus per singula, sed neque vix media; totaque^f dici^g eius bona omnino a nobis non^h possunt.

(9). Preterire enim^a non debemus, quod per seniores² basilicas sanctorum domni Dionisii³ et domni Germani vel domni Medardi et sancti Petri vel domni Aniani^b seu et^c sancti Martini, vel ubicumque^d eius perstrinxit^e notitia, ad^f pontifices seu abbates suadendo pro zelo Dei praecepit et epistolas pro hoc eis direxit, ut^g sub sancto^b regulari ordine fratres infraⁱ ipsa loca consistentes vivere deberent. Et ut hoc^k libenter adquiescerent, privilegium^l eis firmare iussit, vel etiam emuni-

Capp. 8. 9. A 1. 2. 3a.

Cap. 8. a) pecunias multas A 1. b) sua add. ? A 1. c) Parisiacum A 1. d) Nam ut superius d. A 1. e) hoc nos narrare p. s., sed A 1. f) om. A 1. g) dicimus A 2. h) om. A 1. 2.

Cap. 9. a) tamen A 1. b) Agrani A 1. c) om. A 3a. d) quicumque ad eius A 2. e) pertinuit (om. n.) A 2; pertinexerit A 3a. f) ita A 1; a pontificibus s. abbatibus A 2; pontificibus s. abbatibus A 3a. g) et A 1. h) suo A 2. i) in ipsis locis A 2; in ipsa loca A 3a. k) his A 2. l) privilegia A 1; in privilegio A 3a.

1) Faremoutier (Seine-et-Marne). 2) Senior ecclesia pro cathedrali accipitur a Gregorio Tur.; cf. SS. Rer. Merov. I, p. 960. 3) SS. Dionysii et Germani apud Parisios, S. Medardi apud Suessiones, S. Aniani apud Aurelianos, S. Martini apud Turonos. Quam S. Petri ecclesiam scriptor intellexit, lutet.

B.

locum honoravit et ditavit, devote contulit. Monasterii quoque Sanctae Farae non inmemor fuit, quia villam quandam cum sepe datis muneribus ac largissimis donis eidem delegavit. Ad basilicas nec non seu et^a ad monasteria sanctorum virorum sacrarumque virginum Parisiacae urbis villas laudabiles et multas condonavit et muneribus plurimis amplificavit. Sed, ut diximus, enarrare non valemus vel media dicere per singula, que ipsa Dei cultrix et amatrix in omnibus, prout potuit, perfecit bona. Numquam ab ea defuit bonum, quia Deum amabat ac summo studio diligebat benignum^b.

(9). Preterire vero non debemus, quod per precipuas sanctorum basilicas, almi scilicet Dyonisii^a et domni Germani^{*} vel beati Medardi et sancti Petri ac domni Aniani et sancti Martini, vel ubicumque eius potuit dinosci noticia^b, pontificibus seu abbatibus suadendo pro zelo Dei praecepit et epistolas pro hoc eis direxit, ut sub sancto regulari ordine fratres in ipsis sanctis locis consistentes caste et sobriae vivere facerent. Et ut hoc liberius adquiescerent, privilegium eis religionis fir-

*) G. Pariacensis seu b. M. Suessionensis et s. P. Corbœiensis et d. A. Aurelianiensis et s. M. Turonensis vel B 2a.

Capp. 8. 9. B 1. 2a.

Cap. 8. a) om. B 1. b) sic B 2a; summum bonum B 1.

Cap. 9. a) Dionysii B 2a. b) notitiam B 1.

A.

tates^a concessit, ut melius eis^b delectaret¹ pro rege et pace summi regis Christi clementiam exorare. Et illud commemorandum est, quia^c ad mercedis eius cumulum pertinet, quod^d captivos homines christianos ire² prohibuit, datasque^e praeceptiones per singulas regiones, ut nullus in regno^f Francorum captivum hominem christianum penitus transmitteret. Sed magis et^g ipsa, dato pretio, captivos plurimos^h redimere precepit et liberos relaxavit et aliosⁱ ex ipsis in monasteria^k intromisit et precipue de gente sua³ viros et puellas quam plures denutritas suas¹. Quantas^m enim adtrahere potuit, eas per sancta coenobia commendavit et, ut pro ea exorarent, eis precepit.

Dan. 12, 3.

Etiam ad Romam usque ad beatiⁿ Petri et Pauli basilicas vel ad Romensis^o pauperes plura ac larga sepius direxit^p munera.

Cap. 9. A 1. 2. 3a. b (cf. n. m).

Cap. 9. a) munera pacis c. A 1; municionem c. A 2. b) eos A 2. c) quod A 2 cum B. d) ad add. A 2. e) datis praeceptionibus A 2. f) regione A 2. g) et i. om. A 2. h) pluribus A 2. i) aliquos A 2. k) monasterium misit A 2. l) secum A 3a; nutrire fecit. Quantas A 2. m) in Q. redit A 3b. n) sancti A 2. o) ita A 1; Romenses *rell.* p) m. d. A 2.

1) Sunt ipsa chartarum verba. 2) Ire etiam pro venire, vendi accipitur; cf. Forcellini ed. de Vit II, p. 872. 3) Scil. Saxonica.

B.

mare a filiis fecit et emunitates^a concessit, ut melius eis delectaretur pro rege et pace summi regis Christi clementiam exorare. Illud etiam commemorandum est, quod ad⁵ mercedis eius cumulum pertinet, quia captivos homines christianos vendere prohibuit. Deditque praeceptiones per singularum urbium regiones, ut nullus in regno Francorum captivum hominem christianum penitus¹⁰ in aliud regnum transmitteret. Dato etiam iuste remunerationis pretio, plurimos redimere captivos precepit et quosdam liberos relaxavit; quosdam vero cum religionis habitu sub regula in monasteria intromisit.¹⁵ Precipue autem de gente sua viros et puellas, quas ipsa nutriverat, sicut semet^b ipsam, Deo commendavit et coenobitalem^c vitam ducere instituit. Quantos autem, maxime domesticos, de utroque sexu blandiendo suadere potuit, eos per sancta monasteria commendavit et, ut pro ea viroque eius^d defuncto ac filiorum salute nec non et regni pace pium Dominum exorarent, precepit. Tantam enim gratiam divina²⁵ clementia eidem concessit, ut suasionem proficua et eruditione magnifica multos a seculi vanitate depressos abstraheret et sub iugo Christi^d, quod leve est, subponeret. Et vere adoptabat illa claritate frui, quam³⁰ angelus Daniheli de iustitiae eruditoribus dixit, quoniam *qui erudiunt^e multos ad prudentiam, fulgebunt sicut stellae in perpetuas aeternitates.* Basilicas quin etiam sanctorum apostolorum Petri et Pauli Romae³⁵ positas propter eorum amorem decentissime muneribus honoravit, sed et Romanis reclusis^f et pauperibus sepius largissima dona direxit.

Cap. 9. B 1. 2a.

Cap. 9. a) sic B 2a; immun. B 1. b) om. B 1. c) cenobitatem B 1. d) om. B 2a. e) eradiunt B 1. f) reclausis B 2a.

40

45

50

A.

(10). Erat enim eius^a sancta devotio, ut in monasterio, quem^b prediximus, religiosarum foeminarum^c, hoc est in Kala, quam^d ipsa edificavit, conversare^e deberet. Nam et Franci pro eius amore hoc maxime dilatabant nec^f fieri permittebant, nisi commotio illa fuisset^g per miserum Sigobrandum^h episcopumⁱ, cuius superbia inter Francos meruit mortis ruinam. Et exinde orta intentioneⁱ, dum ipsum contra eius voluntatem interfecerunt, metuentes^k, ne hoc ipsa^l domna contra^m eos graviter ferret ac vindicare ipsam causam vellet, permiseruntⁿ eam subito pergere ad ipsum monasterium. Et fortasse dubium non est, quod ipsi principes tunc illud non bono animo permisissent^o; sed ipsa domna Dei voluntatem^p considerans, ut hoc non tam eorum consilium, quam Dei fuisset dispensatio, ut eius sancta devotio per^q quamlibet occasionem, Christo gubernante, esset impleta. Deductaque ab aliquibus senioribus, venit ad praefatum^r monasterium suum Kala^s, ibique ab^t ipsis sanctis puellis, ut

B.

(10). Crescebat enim cotidie semper eius sancta devotio, et omnimodis satagebat, ut coenobitalem vitam in monasterio religiosarum virginum, quod ipsa aedificavit, duceret, et ut animo, ita et corpore ibidem subsistere potuisset. Sed hoc primores et proceres Francorum differebant, maxime quia eius sapientia palatium regebatur et pro sancta conversatione ab omnibus amabatur. Quodque^a votum minime adimplere permetterent, nisi commotio quaedam accidisset de misero Sigobrando episcopo, cuius superbia inter Francos meruit mortis ruinam. Exinde ergo orta intentione, dum ipsum contra eius voluntatem indiscussum et contra legem interfecerunt, metuentes, ne hoc ipsa sancta^b regina contra eos graviter ferret ac tale malum tantumque nefas vindicare vellet, quod antea amore temporali fieri non permittebant, iam timore legis iudicialis percussi, ut desiderium optatum perficeret, suadebant. Et fortasse dubium non est, quod hoc callide et non bono animo ipsi principes permiserunt. Attamen ipsa domina Dei gratia illustrata, considerabat, quod hoc non tam eorum consiliis, quam Dei fuisset dispensatione factum, quatinus^c eius sancta devotio per quamlibet occasionem, Christo gubernante, esset adimpleta. Deducta igitur ab aliquibus seniorum principibus, venit ad praefatum monasterium diu desideratum Kalam, ibique ab ipsis sanctimo-

Cap. 10. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 10. a) ei A 2. b) ita A 1; quod *rell.* c) *om.* A 2. d) ita A 1; quod *rell.* e) ita A 1; conversari *rell.* f) dilatabant. Sigobrandus episcopus inflatus in superbia A 1; nec f. ei p. Et n. A 2. g) que contigit *add.* A 2. h) Sigoberrandum A 3a. b. i) contentione A 2. k) i. et metuebant A 1. 2. l) ipso A 3b. m) g. c. eos A 2. n) promiserunt A 1. o) permisissent A 1; permiserunt A 2 *cum* B. p) v. in se factam cognoscens, ut A 2. q) pro qualibet (*Del add.* A 2) occasione A 1. r) sepe dictum A 1. s) Cala A 1. t) a sanctis A 3a. b.

Cap. 10. B 1. 2a.

Cap. 10. a) Quodcumque B 1. b) beata B 2a. c) in *add.* B 1.

1) Sigobrandus, successor Chrodoberti, in catalogo episcoporum Parisiensium laudatur; cf. Gallia christ. (1744) VII, p. 26. Ei Importunus successit, qui a. 667, die 26. Iunii chartae Drausci episcopi subscripsit; cf. Pardessus, Dipl. II, p. 141.

A.

decebat^a, honorifice et satis amabiliter in sancta congregatione recepta^b est. Habuit enim tunc^c non modicam querelam contra eos^d, quos ipsa dulciter enutriverat^e, pro qua re falso^f ipsi eam habuissent suspectam^g, vel etiam pro bonis mala ei^h repensarent. Sed et hoc conferensⁱ cum sacerdotibus citius, eis^k clementer^l cuncta indulisit et, ut ipsi ei illam cordis commotionem indulgerent, supplicavit. Et ita^m pax interⁿ ipsos, Domino largiente, plenissime restituta est.

(11). Ipsa vero piissimo affectu diligebat sorores ut proprias filias et sanctae^a abbatissae earum oboediebat ut matri et ministerium exhibebat eis ut vilissima ancillula^b ex sancta devotione, ita^c ut, etiam cum adhuc regeret publicum palatium, et ipsa visitaret^d suum sepe sanctum coenobium. Ita humilitatis magnae fortiter exhibebat exemplum, ut ipsa quoque in quocumque^e ministraret sororibus et munditias^f vilissimas, etiam deambulationes^g stercorum, ipsa mundaret. Et hoc totum cum gaudio ac^g leto perficiebat animo, tam

Capp. 10. 11. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 10. a) decet et h. A 1; dicebat h. A 2. b) suscepta A 2. c) n. m. q. t. A 1. d) eas, quas A 2 male cum B. e) ita A 1 cum B; enutrierat A 2; nutriverat A 3a. b. f) falsam A 3a. b; f. ipse A 2. g) susceptam (A 1). A 3a (alt. m.). b. h) m. eis repensaret A 1; m. reconpensarent A 2. i) cum s. conf. (A 1). 3a. k) om. A 3a. l) cuncta i. cl., ut et i. A 2. m) ipsa A 3a. b. n) D. l. i. eos A 2.

Cap. 11. a) et domne abbatisse obediebat A 2. b) ancilla A 1. c) ita — ipsa mundaret om. A 1; ita etiam ut cum A 2. d) visitabat A 3a. b. e) ita A 3a. f) inmunditias A 2. g) et A 3b.

1) Cf. *Fortun., V. Radeq. c. 24*: purgans nitide coquinam, quidquid erat lutulentum, ferebat ima purgamina. 2) *Latrinae seu loca alia quaevis ad exonerandum ventrem, Ducange ed. Favre III, p. 13.*

B.

nialibus, ut decebat, honorifice et satis admirabiliter in congregatione recepta, gratias egit Deo^a omnipotenti, qui eam sub umbra protectionis suae susceperat et ad portum suae voluntatis perduxerat. Habuit interea^b non modicam contra eas querelam, quas ipsa dulciter enutriverat, qua pro causa falso ipse eam habuissent suspectam, vel etiam pro bonis mala ei¹⁰ rependere temptaverant. Sed et hoc conferens cum sacerdotibus citius, eis clementer cuncta^c indulisit et, ut ei econtra ipse eandem commotionem^d cordis remitterent, supplicavit. Atque in^e postmodum¹⁵ pacis amor inter ipsas, Domino largiente, plenissime restitutus permansit.

(11). At vero ipsa beata mater piissimo affectu diligebat sorores ut proprias filias et sanctae, quam sibi praefecerat, abbatissae oboediebat ut matri omnibusque, ut dicam, non quasi domina, sed sicut sagax ancillula sancta devotione ministerium obsecutionis exhibebat. Ita autem humilitatis magne forti animo omnibus monstrabat exemplum, ut ipsa quoque in officio coquinae ministraret sororibus, ipsa munditias omnes faceret, et quod maius dicam, ipsa purissima margarita inquinamenta stercorum propriis manibus mundaret. Et hoc totum^a cum gaudio laeto perfitiebat animo, tam humile servi-

Capp. 10. 11. B 1. 2a.

Cap. 10. a) o. D. B 2a. b) infra B 1. c) om. B 2a. d) commonitionem B 1. e) om. B 1.

Cap. 11. a) tantum B 1.

40

45

50

A.

humili^a pro Christo ministerio. Quis enim crederet, ut sublimitas tantae potentiae ita vilissimis administraret^b rebus, nisi ei hoc magnus Christi exigisset^c omnimodo plenissimus amor? Insistebatque^d assidue orationi devota cum lacrimis et^e divinam lectionem sepius frequentabat; consolationem vero continuam^f per^g sanctam exortationem et frequentem visitationem infirmorum faciebat. Dolebat^h enim cum dolentibus per studium caritatis et cum gaudentibus gaudebat et pro sanisⁱ, ut consolarentur, domina^k abbatissa humiliter sepius suggerebat. Cuius petitioni^l ipsa ut mater amabiliter cuncta prestabat, quia^m vere erat eis more apostolico cor unum et anima una, dum se invicem tenereⁿ ac plenissime diligerent in Christo.

(12). Coepitque^a ipsa domina Balthildis^b corpore infirmari^c et viscerum incisione, pessimo infirmitatis vitio, graviter laborare, et nisi medicorum studia subvenissent, pene deficere^d. Sed magis ipsa ad caelestem medicum semper fidem habebat de salute sua. Ipsa vero sancta conscientia et^e pia non cessabat Deo gratias

Capp. 11. 12. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 11. a) ita A 1; humile ministerium *rell.* b) ministraret A 2. c) vidisset plenissimus A 2. d) que *om.* A 2. e) l. divina lectione sepius instruebatur A 1; et divinas lectiones A 2. f) continuo A 3a. b. g) pro sancta exortatione f. A 1. h) condolebat enim dolentibus A 2. i) tribulatis A 2; *malim servis, cf. 2. Machab. 7, 6, aut saniosis.* k) ita A 1; cum domina abbatissa humiliter conferebat A 2; domn(a)e abbatiss(a)e A 3a. b. l) petitione A 2. m) quia — una *om.* A 2. n) tenerent A 2.

Cap. 12. a) cepit domna A 2. b) Balthildis *semper* A 3a. b. c) infirmare v. A 1. d) defecisset. S. i. m. A 2. e) *om.* A 1.

B.

tutis obsequium pro Domino, quem noverrat dixisse: *Non veni ministrari, sed ministrare.* Quis enim crederet, quod sublimitas tantae potentiae ita vilissimis administraret rebus, nisi ei hoc magnus Christi omnimodo concessisset plenissimus amor? Insistebat itaque assidue orationi devota cum lacrimis et divinam lectionem sepius frequentabat; consolationem vero^a continuam per sanctam exortationem et frequentem^b visitationem infirmis impendebant. Studio enim caritatis cum dolentibus dolebat et cum gaudentibus gaudebat ac pro debilibus^c ac infirmis, ut consolationis subsidium animae et corporis eis administraretur, sepiissime domne abbatissae humiliter suggerebat. Cuius petitioni ipsa ut pia mater admirabiliter cuncta praestabat, quia re vera erat^d eis secundum apostolicam institutionem cor unum et anima una^d; diligebant enim se invicem tenere plenissimo amore^e in Christo.

Matth. 20,
28.

cf. Rom. 12,
15.

cf. Act. 4,
32.

(12). Coepit interea ipsa domina Balthildis corpore infirmari et viscerum incisione, pessimo infirmitatis vitio, quod medici yleos¹ vocant, graviter laborare, et nisi medicorum peritia ac studium subvenisset, poene deficeret. Attamen, licet per tenera membra vi doloris torqueretur, semper caelesti medico, qui subvenit in tribulatione laborantibus, sancta et pura conscientia non cessabat gratias agere, a

Capp. 11. 12. B 1. 2a.

Cap. 11. a) ita B 2a cum A; *om.* (B 1). b) frequentam B 2a. c) fidelibus vel B 2a. d) erat *post* anima una B 1. e) i. C. a. B 2a.

1) εὐλεός *gracilioris intestini morbus.* *Boll.*

A.

agere de sua^a castigatione et bona et astuta ministrare consilia^b semper et — humilitatis magnae exemplum — ex ministerio suo^c sororibus ostendere formam pietatis. Et^d conferens sepe cum matre monasterii, ut^e et regem et reginam et^e proceres cum digno^f honore cum^g eulogias semper visitarent^h, ut erat consuetudo, ut ipsa domus Deiⁱ bonam^k famam, quam coeperat, non amitteret, sed amplius semper in affectu caritatis cum omnibus amicis atque validius in Dei nomine permaneret^l in dilectione, ut scriptum est: *Oportet et^m testimonium habere bonum ab his qui foris sunt*; et precipue pauperumⁿ curam et ospitum^o cum summo studio pro misericordia et dilectione^p in ipsis semper impendi, pro Christi^q amoreque salutis monita sancta^r ipsa mater monasterii audita alacri ac^s leto animo adimplebat omnia. Sed^t neque ea deinceps ullo modo adimplere cessabat^u pro mercedis communis augmento.

1. Tim. 3, 7.

(13). At vero, iam^a propinquante glorioso eius^b obitu^c, visio praeclara ei^d fuit ostensa. Scala enim crecta et stans ante altare^e sanctae Mariae, cuius culmen^f cae-

Capp. 12. 13. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 12. a) sua pia c. b. A 1. b) s. c. A 2. c) om. A 2. d) hi pro et saepe A 1. e) et ut regi regina. hi proceris A 1; ut rex et regina et p. A 2. f) ita A 1. 3b; condigno *rell.* g) ita A 1; et eulogiis A 3b; cum eulogiis *rell.* h) visitarentur A 1. 2. i) om. A 3a. b. k) f. b. A 2. l) permanerent A 3a. m) om. A 1. n) c. p. A 3a. b. o) ospitium A 1. p) dilectionem A 1; d. iussit impendere A 2. q) ita A 1; Christique amore A 2; Christi amore A 3a. b. r) om. A 2; i. s. A 3a. s) et A 2. t) sed — augmento om. A 2. u) cessat pro mercede c. augmentum A 1.

Cap. 13. a) v. appropinquante A 2. b) om. A 1. c) transitu A 2. d) p. ex ea fuerat quibusdam o. A 2. e) altarium A 3a. b. f) cacumen A 1.

B.

quo fidenti animo credebat praemia aeterna^a percipere. Atque semet ipsam praebens omnibus humilitatis magne exemplum, studebat sororibus formam pietatis, subiectionis 5 et humilitatis ostendere, conferens sepe cum matre monasterii, ut regem ac reginam sive proceres condigno honore eulogiarum obsequiis visitaret, quatinus, sicut decantissimum erat, ipsa domus Dei bonam fa- 10 mam, quam accoeperat, non amitteret, sed amplius semper in affectu caritatis cum omnibus amicis ac validius in Dei nomine et dilectione proximi permaneret, ut scriptum est: *Oportet et testimonium habere^b 15 bonum ab his qui foris sunt.* Precipue autem pauperum curam et hospitem summo studio pro misericordia et dilectione predictam matrem commonebat^c habere. Pro Christi vero nomine salutis monita ipsa 20 suscipiebat ac alacri et bono animo, quaeque ei iniungebantur, omnia adimplebat. Sicque in talibus, secundum quod ei a saepe^d memoranda domna Balthilde su- 25 sum est, quamdiu praefata domna Bertila abbatissa vixit, adimplere non cessavit, relinquens posteris exemplum, ut memoria eius maneret in seculum seculi, et nomen eius exaltaretur in gloria.

(13). Igitur, adpropinquante domnae 30 Balthildis obitu, visio praeclara et ei conveniens fuit ostensa. Scala siquidem erecta videbatur astare ante altare sanctae Mariae,

Capp. 12. 13. B 1. 2a.

Cap. 12. a) om. B 1. b) b. h. B 1. 35 c) commovebat B 1. d) semper B 1.

40

45

50

A.

lum^a contingeret^b, et quasi angelos Dei committentes^c, ipsa domna Balthildis ascenderet per eam, ut ex hac revelatione

patenter^d daretur intellegi, eo^e quod^f sublimia eius merita, patientia^g et humilitas^h, eam ad celsitudinem aeterni Regis etⁱ ad premii coronam citius exaltandam^k perducerent^l. Qua etiam^m ipsa domna visione comperta cognovit, se quantotius eⁿ corpore esse migraturam et illuc, ubi iam olim thesaurum optimum reconderat^o, perventuram. Illud vero silere^p a sororibus precepit, ut usque in transitu^q suo pro doloris mestitia sororibus vel matre^r monasterii ipsa visio non indicaretur, sed potius ipsa pia^e et alacri mente magis ac magis^s sancta^t insistere prece et semet ipsam cum cordis contritione humiliter caelesti^u Regi domino Iesu Christo commendare attentius. Et occulto^v exortabatur semper vel consolabatur domnam Berthilanem^w et sorores, eo quod ipsa iam^e aliquantulum ab infirmitate sua con-

B.

cuius culmen caelum contingebat, et quasi secum angelos Dei comittentes benignos, cum ipsis eadem sancta Balthildis secreta caelestia sese^a penetrare conspexit. Vere beata, cuius itineri angeli comites erant! Ecce scala, quam, dum viveret, erexit ad caelum! Ecce sotii angeli, quos bonis operibus inherendo adquisivit in terra amicos! Ecce, gradus scalae omnes transcessos, pervenit ad Christum diu desideratum, qui ascendit super omnes caelos! Ex hac ergo revelatione patenter datur intellegi, quod sublimia eius merita, patientia videlicet et humilitas ceteraeque, quas toto animo dilexerat, virtutes eam ad celsitudinem aeterni Regis et ad praemii coronam citius remunerandam perducturae erant. Qua^b ipsa sancta mater comperta visione cognovit, se quantotius^c e^d corpore esse^a migraturam et illuc, ubi iam olim thesaurum reconderat optimum, esse perventuram. Hoc vero silere a sororibus, quae consciae^e huius mirabilis visionis fuerant, praecipit, ne matri monasterii vel cuique sororum^f haec visio manifestaretur, ne magis tristitia deficerent, donec evocatio divina animam^g eius sanctam a corpore susciperet. Inter haec itaque gaudia posita, pia et alacri mente magis ac magis insistere^d precibus coepit et semet ipsam cum cordis contritione humiliter caelesti Regi domino Iesu Christo commendare adtentius non destitit. Occultabat autem, in quantum poterat, vim doloris, sed exortabatur ac consolabatur domnam Bertilam reliquasque sorores, edocens^h, se aliquantulum ab infirmitate, qua nimium gravabatur, conva-

Cap. 13. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 13. a) celos A 2. b) contigerat A 1. e) et add. A 2; ut add. A 3a. b. d) illis add. A 1; illi add. A 2. e) om. A 2. f) per add. A 3a. b. g) haec add. A 1. h) sancta add. A 1; humilitatis A 2. i) R. Christi ad premiae A 1. k) exaltanda A 3a; om. A 1. l) perduceretur A 1. 3a. m) enim A 2. n) de c. m. A 2. o) reconderat A 2 cum B. p) fili:: re pro silere A 1; a s. om. A 3a. b. q) ita A 1; transitum suum rell. r) ita A 1. s) cepit add. A 2. t) sancte i. preci A 3a. b. u) R. caelesti A 2. v) o. et exortabat A 1. w) Bertilanem A 2; Bertilanem A 3a.

Cap. 13. B 1. 2a.

Cap. 13. a) om. B 1. b) Quam — compertam — visionem B 2a. c) quanto citius B 1. d) om. B 2a. e) conscientiae B 1. f) sorori B 2a. g) animas eorum sanctas B 1. h) dicens B 1.

A.

valesceret melius, et dissimulabat venturam mestitiam de transitu suo, quod^a magna postea et subitanea eis contigit.

(14). Cum vero ipsa domna sensit proximum finem suum, tunc mens eius sancta ad caelum^a erecta est. Certa^{que}

facta de beatitudinis retributionis^b premio magno, vehementer^c prohibuit secum consistentibus^d, ut alias sorores hoc nullatenus^e innotescerent, nec^f domna^g abbatissa^h, quae valde et ipsa infirmabatur, neⁱ illa pariter periclitaretur ob magnitudinem tristitiae. Et erat^k aliqua quidem^l tunc infantula, sua filiola^l, quam voluit^m, ut secum iret, quae et ipsaⁿ subito e cor-

Capp. 13. 14. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 13. a) quae (A 2).

Cap. 14. a) caelos A 1. b) ita A 1 cum B; retributione ac praemio A 2; retributione et praemio A 3a. b. c) m. hi p. v. A 1; m. p. A 3a. b. d) consistentes, ut ad alias A 2; c., ut aliis sororibus A 3a. b. e) ullatenus A 3b. f) ne A 2. g) ita A 1. 2; domnae abbatiss(a)e A 3a. b. h) Bertilana add. A 2. i) et add. A 2. k) aut A 2. l) ita A 1; om. A 2; qu(a)edam A 3a. b. m) noluit A 2; praecepit A 3a. b. n) ista A 2; om. A 1.

B.

lescere, dissimulans venturam, ut poterat, tristitiam, que postea ab his qui de vita eius confortabantur subito et insperata advenit.

(14). Cumque iam ipsa felix et sancta mater corporis sui sensisset finem esse solvendum, ilico mentem sanctam, sicut semper, cum manibus et oculis ad caelum erigens, Condito^{rem} suum, animam quam 10 creavit ut ipse reciperet, oravit, ne de ea gauderet inimicus, qui omnibus bona volentibus semper est infestus. Gregem quoque eiusdem sancti coenobii ut ipse aeternus Pater a faucibus rugientis leonis erue- 15 ret, deprecabatur et, ut fluxus vel fluctus labentis seculi inpolluto calle transiret, exorabat, quatinus vasa, que sibi sacra- verat, a sordidissimis draconis squamis erepta, munda et immaculata mundis an- 20 gelis, quibus castitas semper amica est, coaptaret. Certa denique facta de beatae retributionis praemio, virtute qua potuit prohibuit sibi consistentes, ne aliis sororibus foris degentibus hoc innotescerent, sed 25 neque domnae abbatissae, quae valde infirmitate gravabatur, ne forte mole magnitudinis tristitiae absorta^a, vita simul^b et corpore periclytaretur. Habebat praeterea ipsa domna Balthildis quandam infantulam, 30 quam ex fonte sacri baptismatis susceperat, supra quam apud misericordiam Altissimi fudit preces, quatinus eandem ipse ante se reciperet, ipsaque eam infantulam tumulare cerneret. Quod et celeriter obtinuit, 35 nam eadem hora anima infantulae a cor-

Capp. 13. 14. B 1. 2a.

Cap. 14. a) sic B 1. 2a. b) om. B 2a.

1) Quae infantula in historia translationis appellatur Radegundis: filia eius, quae septimo aetatis suae anno nomine Radegundis ab hoc seculo migraverat (SS. XV, p. 285), cuius cor- 50

A.

pore exiit et eam ad tumulum praecessit. Tunc consignans se confidenter, et pios^a oculos ac sanctis^b manibus ad caelum erectis, sancta illa anima a corporis vinculo in pace soluta¹ est, statimque^c divinus splendor in^d ipso cubiculo clarissime corruscavit^e. Et sine dubio ab angelorum choro, vel obviante amico suo fidelissimo quondam domno^f Genesio episcopo, gloriose^g ipsa sancta^h anima recepta estⁱ, ut magnum^k eius exigebat meritum.

(15). Et hoc ita paulisper sorores ille^a, comitante doloris gemitu, contiguerunt^b et^c, ut ipsa iusserat, sub silentio, ita tamen ut soli tantum sacerdotes^d, qui eius beatissimam animam Domino^e commendarent^f, illis est denuntiatum. Quam rem postea^g cognoscens abbatissa et cuncta congregatio, cum magno fletu requirentes, quomodo sic subito et inproviso, nec sibi cognita esset exitus eius^h hora, et quasi^c

B.

pore exivit et, ut beata Balthildis postulaverat, ad tumulum eam praecessit. Post haec consignans se confidenter et pios oculos ac sanctas manus^a ad caelum elevans, sanctam illam animam a corporis vinculo in pace resolvit. Statim autem divinus splendor in ipso cubiculo clarissime coruscavit. Et cum ipso lumine ab angelorum^b choro, obviante sibi fidelissimo amico, Genesio scilicet episcopo, qui visus est astantibus inter agmina angelorum adfuisse^c, gloriosa et sancta illa anima est recepta atque, ut magnum eius exigebat^d meritum, remigio alarum eorundem angelorum ac manibus in caelum elevata, gaudet sine fine cum electis et sanctis omnibus mansura.

(15). Paulisper autem sorores, que aderant queque^a talibus divinis mysteriis intererant, doloris gemitum cum repressione lacrimarum, ut ipsa iusserat, silentio conticuerunt et tantum sacerdotibus, qui eius beatissimam animam, licet ipse^b eam haberet receptam, Domino commendarent, secreto denuntiaverunt. Cuius sanctum obitum continuo venerabilis abbatissa Bertila et cuncta congregatio cognoscens, cum magno fletu accurrentes, requirere coeperunt redarguendo, quod eis cognitam non fecissent exitus tante matris tanteque

Capp. 14. 15. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 14. a) piis oculis et A 2. b) ita A 1; (s. om.) manibus in c. erectis A 2; sanctas manus ad c. erectas A 3a. b. c) que et statim A 1; que statim A 2. d) s. ipsum cubiculum A 1. e) ita A 1. f) om. (A 2). 3b. g) gloriosa A 2. h) eius add. A 2. i) om. A 1. k) magnis ei exhibeat meritis A 1.

Cap. 15. a) ille comitante doloris A 2; illas cum in tanti rell. b) ita A 1; conticuerint A 3a. c) om. A 2. d) scirent add. A 2. e) Deo A 1. f) commendaverunt A 3a. b. g) c. p. A 2. h) sui A 3a. b.

Capp. 14. 15. B 1. 2a.

Cap. 14. a) om. B 2a. b) angelo B 1. c) et add. B 1. d) exiebat B 2a.

Cap. 15. a) que? B 2a. b) ipsa B 1.

pusculum post Balthildis translationem in sanctae reginae tumulo collocatum est; nunc inter sacras reliquias adservatur. Mab. Miryam de S. Balthilde et de S. Radegunde edidit Mabillon, Ann. ord. S. Bened. (1739) I, App. p. 641. 1) Cum Genesius Lugdunensis episcopus, qui Balthildis animam cum angelorum choro recepit, die 1. Nov. a. 679. defunctus sit (cf. 'Forschungen z. Deutsch. Gesch.' XXII, p. 485), reginae mors viz ante a. 680. contigit. Memoria eius die 3. Kal. Febr. colitur; cf. infra c. 19.

A.

rapta fuisset ab eis^a gemma illa omnibus desiderabilis. Omnibusque^b stupefactis pariter prostratisque ilico^c super humum, multisque ibi profusis lacrimis, cum inmenso^d doloris gemitu flentes et pio Domino^e gratias agentes et conlaudantes, commendaverunt eius sanctam animam pio regi Christo, ut ipse eam in sanctae Mariae choro^f vel sanctorum consortio perduceret, et, ut tunc erat decus ipsius, sepelientes^g eam cum magno honore et multa reverentia. Tunc domina Bertila^h abbatissa pro studio pietatis sollicitaⁱ commendavit sanctis^k sacerdotibus et^l per plures aecclesias, ut eius^m esset sancta memoria in sacris oblationibus assidue facienda. Quod nuncusque per loca multa meritoⁿ eius assidue celebratur.

(16). Reliquid^a sanctum exemplum sequentibus humilitatis et patientiae^b, mansuetudinis et plenissime dilectionis studium immoque infinitae^c misericordiae astutae-

Capp. 15. 16. *A* 1. 2. 3a. b.

Cap. 15. a) illis *A* 2. b) omnesque stupefacti pariterque prostrati *A* 2; omnibusque obstupefactis pariter prostrati *A* 3a. b. c) cunctis *A* 1. d) immensi *A* 3a. b. e) Domino — animam pio *om.* *A* 2. f) chorum — consortium *A* 2. g) sepeliebant *A* 2. h) Bertilana (*A* 2. 3b). i) sollicite *A* 1. k) suis *A* 2. l) s. hi plures (*corr.* pluris) sacerdotibus sive aecclesias (*corr.* aecclesiis) *A* 1. m) ut esset m. s. *A* 3a. b. n) merita *A* 2.

Cap. 16. a) *ita* *A* 1; *R.* ergo exemplo *A* 2. b) sapientię *A* 3b; et *add.* *A* 2. c) insitae *A* 2.

B.

beatæ animæ horam, ut et ipse his misteriis interessent, quibus se dicebant cum participatione luminis et claritate angelorum aliae præsentis fuisse. Dolebant⁵ quoque gravate gemitu, quod non quasi inmutata, sed tamquam rapta fuisset ab eis desiderabilis gemma omnibusque gratissima. Omnesque obstupefactæ, pariter sunt^a prostratæ ilico super humum, et¹⁰ multis ibi profusis lacrimis, cum inmenso doloris gemitu pio Domino gratias agentes cumque conlaudantes, cummendaverunt eius sanctam animam ipsi regi^b Christo, quatinus idem^c, quem devote dilexerat, in¹⁵ consortio suæ matris^d sanctæ et virginis Mariae, cui corde et opere ea^e servierat, ac in collegio sanctorum omnium, quos honoraverat, consotietur^f. Sicque, ut decentissimum^g erat, excubias condignas²⁰ agentes, in ecclesia sanctæ Crucis¹, quam ipsa a fundamentis construxerat, corpus beatissimum portaverunt et merito honore summaque reverentia ibidem sepelierunt. Tunc venerabilis Bertila abbatissa studio²⁵ pietatis sollicita commendavit sanctis sacerdotibus undique adjacentibus, ut eius sancta memoria in sacris orationibus sive oblationibus^h esset assidue facienda. Quod nuncusque locis in diversis condigne celebratur.³⁰

(16). Reliquid^a ergo sanctum sequentibus exemplum humilitatis^b et patientiæ, mansuetudinis et plenissime dilectionis studium immoque infinite caritatis et miseri-³⁵

Capp. 15. 16. *B* 1. 2a.

Cap. 15. a) prost. s. *B* 1. b) r. *C.* *om.* *B* 2a. c) isdem d. q. *B* 2a. d) sanctæ matris *B* 1. e) *om.* *B* 1. f) consotietur *B* 1. g) decentissimum *B* 1. h) abl. *B* 1. ⁴⁰

Cap. 16. a) *ita* *B* 2a. b) humanitatis *B* 2a. ⁴⁵

1) *Ita etiam Hist. Translationis S. Balthildis, SS. XV, p. 285.*

A.

que^a prudentiae vigilantiam et confessionem puritatis, et ut^b cuncta per consilium et nihil sine comite^{c.1} omnino esset faciendum, sed temperata et^d rationabilia fieri universa. Hanc pietatis regulam consodalibus exemplum sanctissimum dereliquit^e, pro quibus nunc^f sanctis virtutibus et multo plures^g sanctis suis meritis recepit magni premii coronam sibi olim^h a Domino repositamⁱ et modo perfruitur^k inter angelos in conspectu Domini et sponsi sui cum candidato^l virginum^m grege, quod desideravit, inmensumⁿ ac sempiternum gaudium. Et nunc ad declarandum fidelibus sublime eius meritum divina^o pietas ad sacrum eius sepulchrum plura perfecit^p mirabilia, ita ut^q, quisquis inibi febre correptus^r seu a^s demonio vexatus vel^t dentium dolore contritus^u cum^v fide accesserit, ilico per^w divinam virtutem et per eius sanctam intercessionem, statim depulsa qualibet morborum^x peste, sani atque incolomes^y in Dei nomine exinde procedunt^z, ut et modo^a nuper de aliquo puero manifeste contigit.

(17). Veniens^a autem ex partibus

Capp. 16. 17. *A* 1. 2. 3a. b.

Cap. 16. a) astutamque *A* 3a. b. b) *om.* *A* 3a. b. c) meritum esset *f.* *A* 2; comiteo *o.* esse *f.* *A* 3a. b. d) *om.* *A* 1. e) *ita* *A* 1. f) *nec* *A* 2. g) *ita* *A* 1; pluribus *rell.* h) a *D.* *o.* *A* 3a. b. i) praeparatam *A* 2. k) *deest*, *spatio relicto*, *sed m. aequalis suppl.* intercedit *A* 1. l) candido *A* 3a. b. m) virgineae *g.*, quae *A* 1. n) inmensa ac sempiterno gaudio *A* 2. o) eius *eras.* *A* 3a. p) *ita* *A* 2; fecit *A* 1; perficit *A* 3a. b. q) *ita* *A* 1 *cum B*; ita ut *q.* *f.* *A* 2; ita *q.* *ibi f.* *A* 3a. b. r) correctus *A* 3b. s) *om.* *A* 2. t) *sen* *A* 2. u) constrictus *A* 2. v) *ita* *A* 1; per fidem *A* 2; ad fidem *A* 3a. b. w) pro divina virtute *A* 1. x) morbi *A* 2. y) *ita* *A* 1. 2. z) *recedant* *A* 2. a) *om.* *A* 1.

Cap. 17. a) *ita* *A* 1; Venit enim a *A* 2; Venit quippe ex *A* 3a. b.

B.

cordiae bonum, astutiam^a vigiliamque prudentiae, confessionem puritatis et cordis contritionem. Docuit quoque, ut nullus temere vel presumptiose^b aliquid definiret, sed omnia cum consilio esse facienda temperato et rationabili sermone discretionis, sciens scriptum: *Omnia fac cum consilio*, *et post factum non penitebis.* Eccli. 32,24. Hanc bonitatis regulam consodalibus et exemplum sanctissimum beatis reliquit matribus, pro quibus exempli sancti virtutibus et^c multo amplius meritorum honoribus recepit magni premii a Domino sibi coronam repositam ac perfruitur modo inter angelos ante conspectum Domini repromisso sexageno merito, quod desideravit, serendo ac metendo inmensa et sempiterno gaudio. Igitur ad declaranda fidelibus sublimia eius merita^d ad sacrum, ubi eius membra quiescunt, sepulchrum plura per suam famulam efficit Deus miracula, ita ut, quisquis inibi febre correptus aut a daemonio vexatus vel dolore dentium contritus seu aliarum infirmitatum laqueo depressus cum fide accesserit, ilico per divinam virtutem et eius sanctam intercessionem, depulsa qualibet morbi peste, sanus et incolomis in Dei nomine exinde redeat. Quod nuper in quodam puero manifeste factum esse constat.

(17). Veniens namque ex partibus

Capp. 16. 17. *B* 1. 2a.

Cap. 16. a) astutia *B* 2a. b) praesumptuose *B* 2a. c) et — honoribus *om.* ? *B* 2a et *Boll.* d) *om.* *B* 1.

1) *Est licentia, facultas rei alicuius peragendae; cf. Ducange ed. Favre II, p. 440.*

A.

Provinciae^a quidam venerabilis^b vir Leudegandus^c episcopus, amicus et fidelis monasterii Kalensis^d. Cuius puerum ita sevissimus demon arripuit, ita^e ut contineri a^f sociis non possit, nisi eius manus pedesque conligassent^g, eo quod nimia^h sevitia dilaniaret quos contingere poterat. Qui dum ad locum* sacriⁱ sepulchri so-

B.

Provinciae quidam venerabilis vir Leudegangus episcopus, amicus familiarissimus monasterii Kalensis. Cuius^a puerum ita sevissimus daemon arripuit, ut contineri a⁵ sociis^b nullatenus posset, nisi eius pedes manusque nodis tenacissimis conligarentur, quia ob nimiam sevitiae duritiam omnes quos contingere poterat dentibus et unguibus dilaniabat. Qui dum ad locum sacri se- 10

*) locum sacrum perveniret, et templum penetrans^a, nobile sarcophagum^a, ductu tamen aliorum, attingeret, supplicationibus eiusdem sanctae tantam sortitus est mansuetudinem, tanquam omnem ignorans sevitiam priorem. Mansuetudinis vero inditium mox enituit, comitata valitudinis letitia. Et qui fructus extitit alieno sustentatu in veniendo, gavisus proprio fulsit in redeundo. O quanto amore est veneranda quantaque veneratione colenda per totius orbis degentibus clymata, cuius fit mentio, beatissima, quae tantam meruit gratiam penes stelliferi nec non herbigeri orbis totiusque naturae inibi sistentis Imperatorem! Ut omnia commoda petiit, agiler optinuit^a. Quisnam cecus interdum precelsae Baltildis reginae suffragia imploravit, poscens lucem, rediens sine luce, aut paralyticus^a sive membris contractus, postulans suum vigorem, repedans absque nacta sanitate? Quenam^b demoniaca passio in quolibet perstitit ante illam? Quisnam claudus adiit^c, perduto gressu, remeans sine gressu? Aut surdi aut muti, revertentes frustrati aurium munere loquularumque? Letetur ergo mundus in sua solemnitate^d, cuius extitit letificatus multiplici virtute. Gaudeamus quoque, exultantes in eius preconio, quoniam cives angelici congaudent

Cap. 17. A 1. 2. 3a. b.

Cap. 17. a) Provincie A 3a; Proviñtije A 3b. b) vir ven. A 3b. c) ita A 1. 2. 3b; Leudegangus A 3a. d) Calensis A 1. e) om. A 3a. b. f) vix a s. potuisset, n. m. A 2. g) colligatos A 2. h) quod ob nimiam sevitiam A 3a. b. i) sacrae sepulturae A 1; sepulchri sacri A 2.

Nota*. a) ita A 3a. b) Que A 3b. c) abiit A 3b. d) sollempnitate A 3b.

Cap. 17. B 1. 2a.

Cap. 17. a) eius? B 2a. b) consotiis B 1.

15

20

25

30

35

40

45

50

A.

tiorum manibus delatus fuisset atque in pavementum^a proiectus velud semivivus, conterritusque divino^b pavore, ilico sevis-
simus demon obriguit atque conticuit, et
divina^c virtute protinus fugatus, ab eo dis-
cessit. Et protinus^d erigens se puer atque
consignans et Deo gratias agens, incolomis
ad suos atque^e sobrius revertitur^f.

(18).^a Recolimus quidem^b, in Fran-
corum regno nobilis^c et Dei cultricis fuisse
aliquas reginas, Chrodehilde^d, Chlodoveo
quondam antiquo rege regina, nepte Gun-

eius consortio. Igitur quoniam per sin-
gula tanti meriti reginae ostensa percur-
rere miracula etiam cuncta virorum non
sufficerent ora, si adessent presentia,
neque prolixa maioris anni mora finienda
gloriosa eiusdem sacratissimae gesta, im-
ploremus vota, quibus et decenter freti
peragamus instantia et sine meta con-
sequi perpetis gloriae mereamur aeterna,
opitulante domini nostri Iesu Christi gra-
tia, regnante plenitudine divinitatis per
seculorum secula. Amen. EXPLICIT
VITA SANCTE BALTILDIS RE-
GINAE *desinunt A 3a. b. c;* locum sa-
crum perveniret et sarcophagum aliorum
ductu tetigisset, subito et sanatus et
mitis velut ovis effectus est, opitulante
domini nostri Iesu Christi gratia, qui
regnat in saecula saeculorum. Amen *de-
sinit A 3d.*

Cap. 17. A 1. 2. 3a. b. Cap. 18. A 1. 2.

Cap. 17. a) pavimento A 2. b) divina
virtute A 2. c) divino nutu A 2. d) Et
erectus ilico p. a. se c. A 1. e) a. s. om. A 2.
f) est reversus A 1.

Cap. 18. a) Chrodohildis regina lemma praec-
mittit A 2. b) om. A 2. c) nobiles et D.
cultrices (A 2). d) Chrodohildam, Chlodovei
q. antiqui regis reginam, neptem Gondohodi
regis A 2.

SS. R. Meroving. II.

B.

pulchri sotiorum manibus fuisset delatus
atque in pavementum proiectus veluti se-
mivivus, conterritus ilico divino pavore,
sevisissimus daemon obriguit atque conti-
cuit, ac Dei virtute per intercessionem
beatissimae Balthildis protinus fugatus, ab
eo discessit. Et erigens se statim puer
atque consignans et Deo gratias agens,
incolumis ad dominum suum sotiosque
revertitur. Et quem antea reverebantur,
ne eos morsibus adtrectaret, iam amplexi-
bus astringunt dulcibus et vitae^a restitutum
gaudent.

(18). Recolimus quidem, in Franco-
rum regno nobiles et Dei cultrices quas-
dam fuisse reginas, Chrodechilde^a scili-
cet, neptam Gundebadi^b regis atque magni

Cap. 17. B 1. 2a. Cap. 18. B 1. 2a. 3.

Cap. 17. a) esse add. B 1.

Cap. 18. a) Chrodechilde B 1. b) Gunde-
baldi B 2a.

A.

dehinc rege, que^a virum suum fortissimum et paganum, et tam ipsum per^b sanctam exhortacionem quam et plures^c ex Francis seniores^a, traxit ad christianitatem et ad fidem catholicam eos perduxit et acclesias^d in honore sancti Petri Parisius^e et^f sancti Georgii in cenobiolo virginum in Kala^g prima construxit^h

et alia quamⁱ plura pro mercede^k compendii in honore sanctorum condidit et muneribus pluris^l ditavit. Et pariter de Ultrogoda^m ferturⁿ, regina Childeberto^o christianissimi regis, eo^p quod consolatrix fuisset pauperum et servorum Dei vel monachorum adiutrix. Nec non et de Dei^q valde fidelissima famula Radegunde^r regina, Chlotharii quondam^a anterioris regis regina^p, quam tanta sancti Spiritus succenderat gratia, ita ut vivum^s relinqueret coniugem et^t se Christo domino sub sacro^u velamine consecraret et multa bona ut Christo sponso perageret, quae in actibus eius leguntur.

Cap. 18. A 1. 2.

Cap. 18. a) om. A 1. b) pro sancta exhortacione A 2. c) plurimos A 2. d) ecclesiam A 2. e) in Parisio A 1. f) vel s. Georgii ad cenobiolum A 2. g) Cala A 1, ut infra. h) constituit A 2. i) bona A 1. k) mercedis compendi (o templa m. al. scr.) A 1. l) ita A 1; plurimis A 2. m) dealtra quod f. A 1. n) r. f. A 2. o) Childiberti A 2. p) om. A 2. q) et erat v. A 1. r) Radegundae reginae A 1. s) viva A 1. t) seque A 1. u) sancto A 1.

B.

et antiqui^a Chlodovei regis coniugem, que ita eundem paganissimum veris instruxit exhortationibus, ut tota mentis intentione ad cultum christiane religionis, fervente⁵ fidei calore, converteret. Et non solum ipsum, sed etiam divina gratia adiuta plurimos Francorum proceres traxit ad Christi agnitionem et^b ad catholicae fidei dilectionem. Ecclesiam quoque in honore sancti¹⁰ Petri, ubi religio monastici ordinis vigeret, Parisius^c fecit necnon et cenobiolum in honore sancti Georgii sacrarum virginum in Kala prima construxit. Quod postea, quia ambitus ecclesiolae strictior erat ad¹⁵ capiendum plurimum gregem sanctimonialium, a sepe memoranda domna Balthilde^d eversum est, et basilica pergrandi^e spatio amplitudinis^f constructa, cuius medium altare in honore sanctae Crucis atque illud²⁰ in parte dextera in honore sancti Georgii, quod vero ad levam est, in veneratione sancti Stephani protomartyris^g titulatur consecratum^h. Alia etiam quam plurima pro mercede aeternae remunerationis in²⁵ honore sanctorum condidit loca et muneribus plurimis ditavit. Pariqueⁱ modo de^k Ultrogoda fertur regina, Childeberti videlicet christianissimi regis coniuge^l, eo quod nutrix fuisset orphanorum, consolatrix pu³⁰ pillorum, sustentatrix pauperum et Dei servorum atque adiutrix fidelium monachorum. Recte quoque et illud praedicatur memorabile factum sanctae et venerabilis Radegundis reginae, Chlotharii^m quondam ante³⁵ rioris regis coniugis, quam tanta sancti Spiritus succenderat gratia, ut vivum relinqueret coniugem et se Christo domino sub sacro velamine consecraret multaque alia, quae in actibus eius leguntur, perageret.⁴⁰

Cap. 18. B 1. 2a. 3.

Cap. 18. a) anti B 2a. b) om. B 2a. c) Parisii B 1. d) Baltechild. semper B 2a. 3. e) pergrandis B 1. f) est postea (?) add. B 3. g) prothomartyris B 3. h) consecratur B 3. 45 i) pariterque B 3. k) om. B 1. l) coniux B 1. m) Chlodharii B 2a.

A.

(19). Sed tamen illud considerare libet de hac, unde hic agitur, de domna^a Balthilde, qui nostris peracta^b sunt temporibus eius multa bona, et que^c optime novimus ab ipsa gesta fuisse. De quibus hic pauca de pluribus commemoravimus^d et ea non putamus^e inferiorem meritis fuisse illis prioribus, sed potius multo magis eas in sanctis studiis precessisse cognovimus. Que^f post multa bona quae gessit usque ad euvangelicam perfectionem voluntariae se sanctae oboedientiae tradidit et ut vera monacha sub integra religione beatam vitam feliciter consumavit^g. Cuius sacer obitus sanctaque eius sollempnitas caelebratur 3. Kal. Febr., humataque in pace requiescit in Kala monasterio suo et^h vere cumⁱ Christo regnat gloriosae^k in caelo in^c perpetua iocunditate, non immemor, ut credimus, suorum^l fidelium amicorum. Et nos si^c non ita ut debuimus, certe tamen^m ut potuimus, imperiumⁿ vestrum ex caritatis^o studio adimplere^p curavimus. Inperitiae^q nostre indulgentiam date et pro culpis negligentiarum nostrarum pro^r caritate, precamur, pium Dominum exorate.

Cap. 19. A 1. 2.

Cap. 19. a) d. scilicet Balthilde que A 2. b) t. p. s. m. A 1. c) om. A 1. d) ita A 1 cum B; commemoramus A 2. e) ita A 2 cum B; putavimus inferiora A 1. f) Quia per A 1. g) ita A 1. h) et honorificata v. A 1; que vere A 2. i) in A 1. k) gloriosa A 2. l) sanctorum A 2. m) om. A 2. n) in perpetuo vestro A 1. o) caritate studium A 1. p) implere A 2. q) Inperitiam nostram ad i. A 1. r) procurantes, precamur vos, p. A 2.

B.

(19). Sed quamquam illud considerare libeat, quod ab ipsis^a sanctis feminis actum est, summopere tamen nobis ad sanctam matrem domnam Balthildem, que nostris effulsit temporibus, nec non et ad eius merita gloriosa, que ipsi ab ea gesta novimus et vidimus, recurrendum est. De quibus hic quidem pauca de plurimis commemoravimus, per quae non putamus eam inferiorem meritis fuisse illis prioribus, sed multo magis in sanctis studiis et bonis operibus eas praecessisse cognovimus. Que post multa memoranda que gessit^b opera euvangelice perfectionis adimplevit mandata, despexit mundum et concupiscentias^c eius, contrivit diabolum et pompas eius secutaque est^d Christum et praecepta eius utque vera monacha sub integra religione beatam vitam feliciter consummavit, atque 3. Kalendas Februarias terrena deserens et caelestia appetens, animam beatam benigno Iesu, qui eam dederat, mundam^e et immaculatam reassignavit, humataque in pace requiescit in^f Kala monasterio et regnat in perpetua iocunditate cum Domino, non immemor, ut credimus, suorum fidelium, qui eius cupiunt veraciter ad tollere praeconium. Nos^g vero, etsi non ita ut debuimus, saltem ut potuimus, vestrum imperium adimplere curavimus. Imperitiae sermonis indulgentiam date et pro culpis negligentiarum^h cum karitate Deum exorate. Nosⁱ ergo, qui adhuc mole carnalis^k ergastuli pressi ac multiplices seclerum pondere pregravati, in huius labentis seculi fluctibus vagamur^l ambigui, eius suffragia pia devotione poscimus assidui, ut pro nobis apud misericordem Dominum intercedere dignetur, quatinus ablutos

Cap. 19. B 1. 2a. 3.

Cap. 19. a) abissis B 3. b) iessit B 1. c) concupiscentia B 2a. d) om. B 1. e) inmundam B 1. f) et in Kala B 1. g) Nos — exorate om. B 2b. h) negleg. B 1. i) Nos — dignetur om. B 1. k) carnali B 2a. l) vagamus B 3.

A.

Pax Domini sit^a vobiscum, cui^b est gloria
in secula seculorum. Amen.

EXPLICIT^c VITA SANCTAE
BALTHILDIS REGINAE.

cf. 1. Cor.
2, 9.

B.

omnes labe criminum perducatur pro sua
pietate ad caeleste regnum, ubi est gloria
indeficiens, perpetua pax, lumen sempiter-
num cum Patre et Filio et Spiritu sancto, 5
quae praeparavit his qui diligunt eum*.

EXPLICIT^a VITA VEL ACTUS
DOMNAE BALTHILDIS^b RE-
GINAE.

*) Tu, Pater omnipotens, iustis qui premia 10
reddis,

Balthildis precibus nobis miserere be-
nignus

add. B 2a. b; per omnia secula seculo-
rum. Amen *add. B 2c (?)*; Iesus Christus 15
dominus noster, qui cum Patre et Filio
et Spiritu sancto regnat per omnia secu-
lorum secula. Amen *add. B 3.*

Cap. 19. A 1. 2.

Cap. 19. a) *om. A 2.* b) cui — seculo-
rum *om. A 2.* c) *clausulam om. A 2.*

Cap. 19. B 1. 2a. 3.

Cap. 19. a) *ita B 2a;* Explicit deo gratias. 20
Amen B 1. b) Baltechildis B 2a.

VITA DAGOBERTI III. REGIS FRANCORUM.

In monasterio Satanacensi ex priscis temporibus S. Dagobertus rex et martyr colebatur. Eum fuisse Dagobertum II, filium Sigiberti III, a Grimoaldo maiore domus a. 656. tonsuratum et in Hiberniam relegatum indeque, Childerico II. rege a. 675. ex mortuo, reductum atque in regnum paternum restitutum¹, iam inter omnes constat. Is, bello cum Theudericum III. gesto², anno 680. in. 'per dolum ducum et consensu episcoporum insidiosè' occisus est³. Fraternitate Satanacensi flagitante⁴, Dagoberti martyris Vita ab homine, qui maluit scedam emittere absque auctoris vocabulo mutam, quam in hominum iactando venire noticiam, condita est, ut fratres 'parum quid ad legendum in eius die sollempni' haberent. Nihil vero scripti de hoc sancto se nactum esse atque e memoria viventium modo hominum eum penitus recessisse, auctor ipse in prologo praemisso testatur. Dagoberti martyris Vitam scripturus, toto caelo erravit, eum fuisse opinatus Dagobertum III, filium scilicet Childeberti III, nepotem Theudericum III, qui teste L. H. Fr. c. 52. 'aegrotans mortuus est' anno 716. Praeterea quae in hac Dagoberti III. Vita enarravit, ea fere omnia aut omnino falsa sunt aut certe suspecta. Fredegarium et Gesta Dagoberti I. in c. 6. 7. ad verbum exscripsit; c. 2. Einharti V. Karoli, c. 4. Actis Sebastiani, c. 11. Actis Eustathii, c. 12. Pauli Historia Langobardorum usus est, fortasse etiam Vitae Willibrordi atque Bonifatii in c. 10. In Prologo S. Benedicti Regulam, c. 3. Gesta Childeberti citavit, quae, nisi forte Fred. cont. c. 7. intellegitur, non exstant. Scripsit autem non ante Karolum Calvum, cuius iussu basilicam S. Dagoberti novam aedificatam esse, ipse c. 14. rettulit, neque post saec. XII, quo tempore codices, qui nobis praesto fuerunt, exarati sunt. Anno 1069. Godefridus Barbatus dux Lotharingiae Sathanacum abbati Gorziensi concessit, ut in charta⁵ eius legitur: ecclesiam S. Dagoberti apud Sathanacum villam iuris nostri et pretiosis ipsius sancti martyris ossibus et multis aliis sanctorum pignoribus illustratam, sed a canonicis inibi sub carnali vita degentibus et sua potius quam divina quaerentibus usquequaque neglectam — — S. Gorgonio et abbati Gorziensi Henrico et successoribus eius legali donatione concedimus. Quam ob rem haec Vita a Gorziensi forsitan quopiam ad suos Sathanaci degentes scripta videtur esse Henschenio, De tribus Dagoberti diatriba, Antverpiae 1655, p. 187. Et Theofridus abbas Epternacensis⁶ (a. 1081—1110) et Albricus⁷ monachus Trium fontium (a. 1232—1241) Vita Dagoberti usi sunt. Sermonem latinum scriptor parum callebat, nam 'ingenio artis grammaticae parvus' erat⁴.

1) Anno 677, die 5. Iulii secundum annum regnavit; cf. SS. Rer. Merov. I, p. 786, n.

2) Cf. V. Salabergae c. 13 (Mabillon, AA. SS. saec. II, p. 427): Denique nuper civile bellum inter reges Francorum Theodericum et Dagobertum circa illos fines (Lingonenses scil.) est actum.

3) V. Wilfridi auct. Eddio Stephano c. 31 (Mabillon, AA. SS. saec. IV, p. 695). 4) Cf. Vitae prologum.

5) Calmet, 'Hist. de Lorraine' (1745) tom. II, 'Preuves' p. cccxlii. 6) Cf. SS. XXIII, p. 60.

7) Cf. SS. XXIII, p. 703.

Codices duos in usum nostrum A. Molinier v. c. contulit.

1) *Codex Parisiensis latinus nr. 6263 (Colbert. nr. 6320, regius nr. 10303) saec. XII. in., formae quadratae. Eum ut meliorem etiam in orthographicis secutus sum, sed nuncupante non admisi.*

2) *Codex Parisiensis latinus nr. 9422 (Suppl. lat. nr. 563), membranaceus saec. XII. ex., formae maximae, paginis bipartitis scriptus, olim 'beatae Mariae Aureae-vallis' erat. Inter cetera codici haec insunt: fol. 131. Incipit commemoratio genealogie domni ac sanctissimi martyris Christi Dagoberti regis Francorum incliti ac strenuissimi. Igitur temporibus Iustiniani — — — Post hec Karolus misericorditer erga Hilpericum agens, sedem illi regalem sub sua ditione concessit; fol. 132. Incipit textus genealogie Pipini, de cuius prosapia prefatus Dagobertus rex gloriosissimus. Ansbertus, qui fuit — suscepit principatum; fol. 132'—138'. Vita Dagoberti. In ratione scribendi codex 2 ab 1 nonnumquam differt: saepe c pro ae, ci pro ti scripta sunt, plerumque sarchofagus; cum in compositis saepe servatur.*

Cum uterque codex mendis inquinatus esset, coniecturis plus semel textus emendandus erat.

Editiones duas curavit Wilthemius. Alteram, quam Lelong, Bibliotheca II, p. 93, nr. 16115, his verbis affert: Acta S. Dagoberti, Francorum Regis et Martyris, cum Notis Alexandri Withelmii, Soc. Iesu, Molshemii 1623, non vidi. Altera, de qua Lelong l. l. minus accurate rettulit, titulis duobus ornata est. Fol. enim 1. leguntur haec: Acta d. Dagoberti regis et martyris nunc primum in lucem edita, cura et opera admodum reverendi et eximii d. ac magistri nostri, d. Ioannis Floncel SS. Theologiae doctoris, notarii apostolici in archivo Romano descripti, Pastoris Sathanacensis et ornatissimi spectabilisque viri d. Iuliani Floncel rerum d. Dagoberti quaestoris fratrum, fol. 2. haec: Acta d. Dagoberti Francorum regis et martyris, et in ea notationes P. Alexandri Wilthemii Soc. Iesu presbyteri. Augustae Trevirorum, excudebat Hubertus Reulandt, Archiep. Typogr. Anno 1653. Opusculum fratribus Floncel dicatum auctore Ioanne susceptum atque sumptibus Iuliani impressum est. Textus 'ex duobus codicibus, uno Aureae Vallis (= 2?), altero Satanacensi' editus fere is¹ est, quem codex 2 continet. Acta Dagoberti p. 29. hymnus 'ex codice Satanacensi' editus sequitur hic:

De sancto Dagoberto martyre prosa.

Hic est contemptor regnorum
Vel delicti mundanorum,
Qui fulget inter sanctorum
Beata collegia.
Hic regalis genitura,
Mundum sprevit, peritura
Linquens, sperans permansura
Paradisi gaudia.
Ad Cale monasteria,
Traditur ab infantia,
Eruditur scientia,
Spirituali gratia.
Eruditus lucem dedit,
Quasi stella lumen edit,
Deum timet, Deum credit,
Dans legis iudicia.

Inde Remis vocitatur,

Semen spargit, exoratur

Ad plebis subsidium.

Semen sanctum, manu satum,

Fructum dat multiplicatum

Per Dei iudicium.

Hinc ad partes remeavit

Ac devotus visitavit

Sanctum Dionysium.

Hic pristinae menti datus

Est vir quidam insensatus

Per sancti suffragium.

Rothomagum visitatur,

De feodo^a disceptatur,

Iudicium retardatur,

Sed confestim comprobatur

Iniqui iudicium.

Hymnus. a) Floriaco Vita c. 8.

1) *Contuli eum atque, littera W. addita, adscripsi ea quae mihi alicuius momenti esse videbantur.*

Sancto preces effundente,
Deo sedes evertente,
Ruunt, consternata mente.
Sic luduntur et repente
Dei providentia.
In Frisia conversatus,
Audit duros ululatus
Captivorum, quos ligatus
Ferri stricti duplicatus
Et famis angustiat^a.
Servus missus sceptrum gerit,
Sceptro regis claustra ferit
Et captivos mox eiecit.
Quisque domum suam quaerit
Cum magna laetitia.
Rex venari cupiens,
Silvam petit gradiens,
Quae vocatur Wipria^b.
Dum venantur servuli
Iuxta ripam rivuli,
Tendit rex ad somnia.
Dormitans in latebris,
Caelum videt, celebris
Ad quod ire nititur.

Audito filiulus
Somnio malivulus
Vano lucro fallitur.
Hunc orat pro requie,
Congaudens pecuniae,
Per verba fallaciae.
Tendit rex ad somnium.
Mox, arrepto gladio,
Sanctum ferit histrio.
Hic tali martyrio
Caeli petit solium.
Corpus terra sublevatur,
Sathanacum deportatur
Ac devote veneratur
Per eius confinia.
Martyr Christi praelecte,
Deo placens et perfecte,
Martyrio caelo vecte,
Due nos ad caelestia.
Ipsum votis collaudemus,
Voce, corde exultemus,
Ad beati suspiremus
Dagoberti gaudia.

Hymnus hic totus Vita, quam edituri sumus, nititur¹. Quae eum sequuntur, praefatio et notationes, ut sunt ab homine litteris humanioribus erudito scripta, non sine bono fructu leguntur, etsi huic scripturae nimiam fidem attribuit Wilthemius bonus.

Krusch.

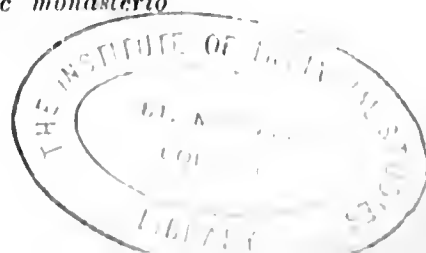
Cunctorum^a Rex regum Dominusque dominantium^b immense pietatis clementia^{cf. 1. Tim. 6, 15.} eluens, ad miseros humani generis filios dignatus est descendere et ab hac convalle lacrimarum omnes, quos suos fide et opere futuros esse cognovit, ad caelestia regna perducere gratuita dignatione semper consuevit, illo quippe totis gestiens nisibus pertingere, quo certissimum est sanctos milites suo Regi ovantes^c obedientiae bonum formido deserere, quae^d omnibus^e virtutibus comes assolet esse. Fraternitas^f itaque Satanagensis² flagitans rogitat, ut arduum valdeque sanctum aggrediar opus de gloriosi regis Dagoberti actibus. Ego ingenio paupercululus, sed recolens illud Daviticum, immo Domini, vereor audire eloquium: *Quare tu enarras iusticias meas et assumis testamentum meum per^g os tuum? Tu vero odisti disciplinam et proiecisti sermones meos retrorsum.* Super hoc quoque meam animat inerciam propheta, inquiring: *Aperi os tuum,*^{Ps. 49, 16. 17.} *et ego adimplebo illud.* Hanc itaque obedientiam, quam me prosequi oportet, omni-

Prologus. 1. 2.

Hymnus. a) angustia W. b) Vaporacensis pagus Vita c. 11.

Prologus. a) prologus lemma fert: Incipit prologus de sancti Dagoberti martyris actibus gloriosis 2. b) dominorum 1. c) deest aliquid W. d) quem 1. e) om. 2. f) fraternalitas 1. 2. g) per o. t. om. 2.

1) *Ita etiam Wilthemius l. l. p. 42: cuius auctor haud dubie actis nostris est posterior, eaque redegit in compendium. 2) Stenay ad Mosam fl. (dép. Meuse). De hoc monasterio fusius egit Clouët, 'Histoire de Verdun' (1867) tom. I, p. 188 sqq.*

potenti Deo placere credo^a, quia, ut sanctus ait Benedictus¹: *Obedientia, quae maioribus prebetur, Deo exhibetur.* Eundem autem Spiritum sanctum, quo prefatus abbas probatur fuisse afflatus, tota mentis devotione imploro, quatinus meam^b flocci pendens fragilitatem omnemque delens iniquitatem, suae per omnia clementiae memor largiri dignetur facundiam locuturo vel aliqua de suo martyre sanctissimo Dagoberto. Cuius 5 quippe regios ac magnificos actus nequid^c penna exarare scabrosa ex asse, quia nequaquam alicubi scripti nanciscuntur^d et a memoria viventium^e modo hominum penitus recesserunt. Exigua tantummodo, quae a veracibus audivi testibus, conabor litteris comprehendi, ut unica habeat fraternitas beato famulans martyri parum quid ad legendum in eius die sollempni^f. Licet namque sacrosancti^g militis Christi facta homines 10 lateant, tamen eidem superno Iudici omnia patent. Itaque omnes ista lecturos humili prece moneo, quo fidem dictis adhibeant, non me alia scribere sciant, nisi quae veratium expertus sum testimonio. In hoc siquidem opusculo nemo legentium expiscetur rustici nomen dictatoris, quoniam, ut est ingenio artis grammaticae parvus, maluit scedam^h emittere absque auctoris vocabulo mutam, quam in hominum iactando venire noticiam. 15 Nulla prorsus michi extat confusio, si quid vituperationis invenerit aemulus in opere isto, si tamen, quae a veris didici, veraciter dixerō. Perdito namque mundo, salus aeterna predicata noscitur per stultos et idiotas seculi instantis, quoniam sic collibuit Christo, qui estⁱ sapientia Dei patris; qua inspirati ac debriati² omnes sancti apostoli, non solum insipientes, sed et philosophos ad fidem dominicam suorum retibus sermonum 20 adtraxerunt. Unde parvi pendens barbarismos cum solecismis, studebo, quae didici, mandare litteris, quamvis impolitis, et^k eum detegere dictis, qui gloriatur in caelis cum omnibus perhenniter sanctis. Oret pro meis^l facinoribus intenta obsecratione Satana-gensis fraternitas ipsum, de quo loqui cupio, egregium Christi^b martyrem Dagobertum, quo apud caelestem Regem mihi^m delictorum optineat veniam, det dictandi fiduciam, 25 praebat pedibusⁿ meis verbi lucernam, effuget caliginem inertiae^o ex anima ipseque exarantem ita^b regat pennam, ut absque omni menda^p valeam promere veracia verba.

cf. Ps. 118,
105.

INCIPIIT^a VITA DAGOBERTI REGIS.

(1)^b. Inclitus igitur rex et^c gloriosus Christi martyr Dagobertus ex robustissima^d Francorum gente extitit oriundus tempore, quo Francigena scepra regebat eximius 30 regum Theodericus^e, avus ipsius, filius excelsi Clodovei regis necnon et Balthilde^f, coniugis eius, diebus quoque germanorum suorum Lotharii et Hilderici³, eximium iubar ecclesiae rectorque strenuissimus. Pater denique ipsius Hildebertus est vocitatus, vir bonus atque potens, generosa stirpe creatus^g.

(2). Morte itaque preventus^a rex Theodericus, Pippinus^b princeps omnisque 35 exercitus Francorum Hildebertum⁴ elegit in regem. Accepta denique monarchia totius

Prologus. Capp. 1. 2. 1. 2.

Prologus. a) cupo 1. b) om. 1. c) ita 1. d) naciscuntur 2; noscuntur W. e) h. m. v. 2. f) solempnii 2. g) sacrisancti 2. h) scedam om. 1; sordam om. 2; surdam om. W. i) s. est 2. k) cum diligentia *add. alius codex W.* l) *al. nostris W.* m) inde *al. add. W.* 40 n) p. ori meo v. 2. o) inertia 2. p) mendacio 2.

Cap. 1. a) ita 1; Incipiunt pauca de actibus sancti Dagoberti (Francorum *al. add. W*) regis et martyris 2. b) *capita non distinguuntur* 1. 2. c) om. 2. d) robustissimis 2. e) Teod. 1. f) Bathilde 1. g) procreatus 2.

Cap. 2. a) ita 1 (*sed* Teod.); preventu regis Theoderici 2; praeventus regis Theoderici W. 45 b) Pipinus semper 2.

1) *Regula S. Benedicti c. 5.* 2) *Est inebriatus; cf. Forcellini ed. de Vit II, p. 577.*
3) *Theudericus III. Childerico successit.* 4) *Post Chlodoveum fratrem; cf. L. H. Fr. c. 49.*

regni, filium suum Dagobertum commendavit nutritum hiri reginae religiosissimae Balthilde^a, avae^b suae, quae in Cala¹ monasterio ancillabatur Domino, induta velamine sacro. At illa fervens desiderio sancto, tradidit illum sacris litteris divinaque lege^c inbuendum; quibus edoctus, disciplinam Domini mox in ipsis puerilibus adprehendit annis. Hic denique, cum annos transcenderet pueritiae et in robur migraret^d virile, demonstravit verbo et opere, quam aptus^e dignusque foret regali dignitate. Fuit etenim corpore² formosus, mente Christo devotus, statura mediocris, quae honestam^f excederet formam, oculis vigilantibus, facie candida, manibus prolixis omnique corporis forma decorus pariter ac iocundus. Prefata enim beatissima ac vere Deo dignissima^g Balthildis regina sui nepotis magnopere gerens curam eumque ad meliora provehere cupiens, frequenter illum ad se accersitum divinis dogmatizabat eloquiis. Instruebat enim eum ut proprium, sicut erat, filium, quo humilitati, caritati, misericordiae, castitati^h studeret. Humilitate quippe ascendit homo ad celum, quia per superbiam ab illo diabolus cecidit. Caritate etiam Deus et creator omnium de celis descendit et passione sua nos de morte aeterna redemit. Dicit quoque pius Redemptor omnium: *Beati misericordes, quoniam* Math. 5, 7. *ipsi misericordiam consequentur.* Castitate prediti comparantur angelis. His et aliis huiusmodi exortationibus sacratissima Balthildisⁱ regina docebat nepotem suum, tirunculum Christi, scilicet Dagobertum, cupiens illum firmare ad Dei omnipotentis obsequium, cuius etiam ammonitionibus dulcissimis effebus indolis confortatus, profitebatur cotidie in anime corporisque virtutibus, quia omni intentione Regi caelesti famulari volebat pro mentis viribus.

(3). Hildebertus ergo, pater^a ipsius, regum fortissimus, per sedecim³ annorum curricula, ut legitur in gestis illius, regno Francorum nobiliter ac fortiter gubernato, innumeris pollens triumphis, ecclesiis Dei per multa loca constructis, moribus maturus et annis, viribus dissolutus corporis, spiritum virtutibus refertum deificis cętibus reddidit angelicis. Tali igitur protectore et gubernatore ac famosissimo rege viduata gens Siccambriæ, nimio fletu planxerunt eum diebus multis et regem regum Christum deprecabantur precibus prolixis ac lacrimis^b, quatinus concedere^c dignaretur illis defensorem regiae dignitatis. Haec vero corde et animo revolventibus et Dei clementia omnem spem ponentibus, recordati sunt generositatis Dagoberti, quod esset genere clarissimus, omni bonitate mentis strenuus, corporis virtute robustus, consiliis providus, nulli pietate secundus, moribus modestus, Deo etiam et sanctis eius carissimus. Unde, inito invicem consilio, cuncti in illius consenserunt dominio. Congregati igitur episcopi, omnes satrape, duces comitesque, cuncti etiam Francorum proceres civitatem Remensium⁴, quo^d sanctus confessor ac pontifex corpore quiescit Remigius, accersitum simul Dagobertum ita unanimi voce affati sunt: 'Vir illustrissime et omnium nostrum nobilissime, tu nobiscum scis optime, quo caruimus nuper ariete, qui contra nostri imperii hostes agonizabat validissime; sed, superno Rege agente, ut pater noster perdidit lucem presentis vitae, ac^e traditus probatur caelesti^f gloriae. Ille quidem triumphat cum angelis, verum nos sumus hodie in anxietatibus magnis. Ob hoc etenim tuam, flexis poplitibus, tota mente

Capp. 2. 3. 1. 2.

Ca p. 2. a) Balthilde 1; Balthilde 2. b) avię 1. c) om. 2; divinisque, in *mary.* divinaque scientia *W.* d) monstraret 1. e) altus 1. f) videtur *deesse* non *W.*; quae tamen iustam non excederet *Einh.* g) digna 1. h) castitatisque 2; cast., car. misericordiaeque *W.* i) Balthildis 1.

Ca p. 3. a) p. i. om. 1. b) lacrimosis 2. c) d. c. 2. d) ita 1; ubi 2. e) ita 1; om. 2. f) curiae ac *al. add. W.*

1) Cf. *supra* p. 476. 2) Similis est Einhardi descriptio formae Karoli Magni, *Vita* c. 22.

3) Ita *Fred. cont.* c. 7. 4) *Consuetudinem aevi recentioris ad reges stirpis Merovingiae scriptor rettulit.*

claritatem^a poscimus, ut nostris compaciens doloribus, super te suscipias regie dignitatis onus^b, quia es genere clarus, potens viribus, statura procerus, vultu pulcherrimus. Suscipe ergo nostris precibus regale in capite tuo diadema et habe nos firmissimos in fidelitate tua. Nobilitatem enim tuam nostrae societati firmiter nexam pavebunt omnes nostri passim adversarii cum Dei gratia'. His vero auditis adque diligenter intentis, 5 respondisse fertur Dagobertus vir illustris: 'Fratres et commilitiones mei, nolite ista mihi superflua verba loqui, quoniam nec meae congruunt etati nec virtuti, quae actenus estis prosecuti. Gracias quidem vestrae refero fortunae invincibili, at me nullo modo cognosco dignum honore regali. Inquirete siquidem in vobis, qui aptus^c existat hoc honore, et in regem elevate, et ego vobiscum ei fidelitatem curabo promittere, sitque 10 magnus post caeli Regem princeps militiae vestrae^d'. Ad haec omnes responderunt regni presides^e: 'Non, quesumus^f, nos diutius tuis sermonibus fatiges neque de nostra fidelitate et electione dubites, sed, quod unanimiter volumus agere, ne recuses. Nostrae enim voluntati credimus divinam^g assentiri pietatem'. Tunc vero^h, sua flexa cogitatione, consensitⁱ humiliter suorum maiorum¹ ac plurimorum electioni; impositoque ei regali 15 diademate cum* episcopali benedictione, sublimatus est in tribunal totius imperii Francorum.

(4). Igitur omnium obtione principum adeptus monarchiam totius regni virorum^a clarissimus Dagobertus, cunctis per regnum claruit benivulus, inimicis regni terribilis et sevus, Christi sacerdotibus mitis ac benignus. Similis tunc videbatur sancto^b martiri 20 Sebastiano², qui sub clamide terreni imperii confortabat eos, quos in tribulationibus et tormentis deficere videbat. Erat enim beatissimus^c Dagobertus in sermone verax, in iudicio iustus, in universa morum honestate preclarus et merentium consolator precipuus et cum beato Iob *oculus fuit ceco et pes claudo; pater erat pauperum et causam, quam nesciebat, diligentissime investigabat. Conterebat molas iniqui et de dentibus illius^d 25 auferebat predam*. Instantia namque domno regi Dagoberto magna erat de sui regni firmanda pace, de pervasoribus refrenandis, de ecclesiis lapsis restruendis, de monasteriis negligenter obrutis rursus construendis, nolens deperire suo tempore divini operis cultum, sed in dies augmentare per suae exortationis studium, quia sciebat, exinde sibi Dei omnipotentis adfuturum ubique auxilium. Reddebat siquidem parentibus sibi mili- 30 tantibus stipendia carnis, reddebat superno Regi famulantibus monita salutis: hos equidem leniter demulcebat, ne segnes forent erga omnium Creatoris officia; illos vehementer arguebat, ne essent inbelles contra inimicorum machinamenta. Omni enim ordini prodesse volebat, metuens eum tota mentis devotione, qui se ceteris pretulerat^e. Et quia pro mundi curis nolebat Regis omnium offendere precepta, ideo meruit optinere 35 pacem magnam, quantam nemo suorum antecessorum quivit videre umquam. Omnipotens enim Deus^a, qui antiquis diebus Salomonis tempore pacem de inimicis omnibus tribuit Iudeorum genti, ille^d ipse largiri dignatus est regis Dagoberti tempestate Fran-

*) Anno Domini 600. 5 annis regnavit *in marg. add.* 2.

Capp. 3. 4. 1. 2.

Cap. 3. a) *ita* 1; *deposcimus pietatem* 2. b) *opus* 1. c) *actus* 1. d) *nostre* 2. e) *principes* 2; *r. p. om., in marg. add. r. o. r. principes W.* f) *qs* 1. 2. g) *divine a. pietati* 2. h) *autem* 2. i) *assensit* 2.

Cap. 4. a) *om.* 1. b) *v. martyri* 2. c) *b. D. om.* 1. d) *om.* 2. e) *prefecerat* 2.

1) *Sunt proceres; cf. Waitz, 'VG.' II, 13, p. 362.* 2) *Cf. Ambrosii acta S. Sebastiani 45 c. 1 (AA. SS. Ian. II, p. 265): sub chlamyde terreni imperii Christi militem agebat absconditum, ut christianorum animos, quos inter tormenta videbat deficere, confortaret.*

corum nuper in Christo renatae genti inedicibilem quietis pacem. Christus est namque *pax nostra, qui fecit utraque unum*, qui loquitur in Salomonis proverbiiis: *Per me reges regnant, et principes legum iusta decernunt*. Non enim statuit rex Dagobertus predictam in regno suo pacem, sed ille, qui fatur suis in euvangelio: *Sine me nihil potestis facere*. Igitur Dei preveniente et auxiliante virtute atque Dagoberti^a regis pugnante viribus et armis instantia, firmissima gavisunt^b Francigene prolixaque pace. Erant^c nempe gens sancta, populus acquisitionis, qui eos de tenebris infidelitatis vocavit in ammirabile lumen suum, qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei, qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. Affluenti itaque et multiplici gaudentes Francorum populi quiete in Dagoberti regis tempore, omnes pro libitu suo agebant in suo ordine ovantes. Sacerdotalis quippe ordo tempore congruo psallebat ymnos omnipotenti Deo; militans^d serviebat regi suo multiplici obsequio; agriculturalum etiam ordo colebat terras suas cum omni gaudio^e, benedicens ei, qui posuit fines suos pacem et adipe frumenti satiabat eos. Juventus quoque nobilium iusta^f anticorum^f mores canum aviumque exultabat lusibus certis utique temporibus, nec tamen cessabat a divinis actibus tribuendo elemosinas pauperibus, subveniendo in tribulationibus positis, viduis et orphanis auxiliando, nudos vestiendo, hospites et sine tecto vagantes suscipiendo, infirmos visitando mortuosque sepeliendo. Talia etenim agentibus non obesse prorsus venationis creditur^g usus.

Eph. 2, 14.
Prov. 8, 15.

Ioh. 15, 5.

cf. 1. Petr.
2, 9.cf. Ps. 147,
13, 14.

(5). Opere precium autumo miraculum inserere huic opusculo, quod Omnipotens patravit^a ob meritum gloriosi regis Dagoberti in hoc mundo. Postquam igitur, divina operante elementia, regni Francigeni obtinuit sceptrum et benedictionem adeptus est regiae dignitatis ab archiepiscopo sedis Remensium nomine Landone^{b.1} ceterisque episcopis, ipso deprecante archiepiscopo, pergebat versus civitatem Remorum. Quo dum iter carperet, obviaverunt ei pagenses territorii illius, precantes suppliciter, ut manu propria dignaretur iactare semina. Illorum quippe deprecationibus annuens rex clementissimus, accepit sementem tritici in manibus et sparsit illud per circummanentium reditus; quod semen ita rigavit Dominus regis Dagoberti precibus, ut insolito more maturesceret citius quam aliud triticum, quod seminatum est in illis regionibus. Illo denique anno tantam frugum habundantiam tribuit omnipotens Dominus illis hominibus, ut nullus ambigeret, quod pro meritis Dagoberti hanc incolis terrae illius concessisset.

(6). Post haec Parisys ovans repedavit. In² ea siquidem urbem reges Francorum maxime sceptrum tractare consueverunt. Deinde oratum ad sanctum perrexit Dionisium, ubi, ceu regem decebat, honorifice est susceptus. Cumque ventum esset ad celebrationem missae in^a festivitate assumptionis perpetuae virginis Mariae, demoniacus quidam, qui, multo iam tempore sensu perduto, in beati Dionisii^b morabatur monasterio, patrocinante eodem martyri^c egregio eiusque complicitibus³, sensum amissum, astante rege Dagoberto, recepit insanus. Credimus verissime hoc actum divinitus, ut cor principis Dagoberti

Gesta Dag.
I, 2.

Aug. 15.

Capp. 4—6. 1. 2.

Cap. 4. a) Dagoberto rege 2. b) gavisunt 2. c) Erat 2. d) om. 1. e) et add. 2.

f) ita 1. g) u. c. 1.

Cap. 5. a) paratus est 2; operatus est W. b) al. Laudone W.

Cap. 6. a) om. 1. b) Dyonisii 2. c) ita 1. 2.

1) Flodoardus, II. Rem. II, 6, de Landone episcopo: Fuit, inquit, Sigiberti regis tempore. Qui cum a. 634—656. regnavit, Lando Dagoberti III. tempora non vidit. Alius Lando, cuius mentio fit in Gestis abb. Fontan. c. 9 (ed. Löwenfeld p. 28), episcopus de urbe Remensi ex a. 12. Theudericus IV (= 733. p. Chr.) monasterium Fontanellense gubernabat; cf. Gall. Chr. (1751) tom. IX, p. 27. 2) Haec ex Gestis Dagoberti I, c. 2, fluxerunt, quibus etiam infra scriptor usus est. 3) Rustico scil. et Elentherio; cf. M.G. Auct. antiq. IV, 2, p. 101 sqq.

excitaretur in Dei^a laudibus. Consilio itaque inito cum principe Pippino aliisque suis consiliariis, dedit quandam villam in pago Cameracensi nuncupante Beracnam^{b.1} predicto sancto, quam hodieque retinent^c in illius persistentes obsequio.

G. Dag. c. 42. (7). Longum est enarrare, quam providus idem rex Dagobertus in consilio fuerit, pa-
 Fred. IV, 42. tientiae² deditus, litteris eruditus, timens Deum, ecclesiarum et sacerdotum magnus ditator, 5
 G. Dag. l. 1. pauperibus elemosinam tribuens, benignum se omnibus et pietate plenum ostendens, quamque
 studiosus in componenda pace ecclesiarum, precipueque quam devotus extiterit in ditandis
 sanctorum cenobiis, presenti opere^a declarare, minusque necessarium; et maxime ob fastidien-
 tium lectorum vitandum tedium hoc opus amplius protendere nolim, praesertim^b cum nullis
 abolenda temporibus, luce clariora earum rerum extent indicia. 10

(8). Idem ergo gloriosissimus rex Dagobertus Kalendis Martii sinodum cum omnibus Francis in civitate Rotomagensi adunare precepit, in qua de utilitatibus ecclesiarum, orphanorum ac viduarum considerans, tractabat cum proceribus et obtimatibus suis, quid illi foret fiendum. Cumque in hac sinodo rex cum pontificibus, comitibus ac palatinis suis resedisset, adiit illum abbas Fontanalensis monasterii Hugo^{a.3} nomine, 15
 filius Drogonis, reclamans se de Floriaco⁴ monasterio, quod avus illius dux Pippinus aedificavit et subiecit illud predicto Fontanalsensi cenobio et per preceptum regis Hildeberti firmavit. Quod Hildericus maior domus⁵ iniuste auferens retinebat^b. Altercanti-
 bus inter se coram rege^c Dagoberto iam dicto Hilderico et prefato abbate Hugone, precepit rex iudicibus circumsedentibus, ut dirimerent contentionem, quae resonabat in 20
 auribus eorum. Cumque nollent verisimile iudicare, et hoc rex perpenderet corde, levavit oculos ad caelum, invocans Dominum tacita prece, ut is qui dixit: *Iuste iudica*
 Lev. 19, 15. *proximo tuo*, iustus iudex esset in hoc conflictu. Cum hoc tacitus in corde volveret, repente sedilia, in quibus iudices residebant, collisa, sessores ad terram iudice Deo
 cf. Dan. 13. corruunt. Contra hos, ut reor, iudices ille venit spiritus, qui quondam Danihelis pro- 25
 phetae cor impleverat in examine duorum presbiterorum, qui falso crimine sanctam et Deo dignam mulierem Susannam morti iudicabant tradendam. Videns hoc factum gloriosus rex prefatus, excitatus est continuo in Dei laudibus, gaudens et ovans reddidit abbati Hugoni eiusque monachis res, pro quibus eum adierant. Cuncti ergo magnates, simul et mediocres divitesque^d et pauperes hoc a rege patratum esse cernentes, toto 30
 corde laudaverunt Dominum, qui dedit sapientiam Dagoberto regi, veluti^e Salomoni quondam regi Israel^f, ad faciendum iudicium.

(9). Nec illud fore dignum censeo silendum, qualiter reverentissimus^a pontifex Willibrordus suos ad eum legatos misit, orans supplici precatu, quo Fresianorum fines

Capp. 6—9. 1. 2. 35

Cap. 6. a) in amore vel timore Christi. Consilio 2. b) Bragnam 2. c) retinet 2.

Cap. 7. a) *ita* 1; p. mundo respnere 2; p. — necessarium *om. W.* b) praesentim (1). 2; cf. supra p. 441, l. 36. 444, l. 24.

Cap. 8. a) H. n. *om.* 1. b) usurpavit 2. c) D. r. 1. d) *que om.* 1. e) velut 2. f) Israhelitice gentis 2. 40

Cap. 9. a) reverendissimus 2.

1) Viculus Braquenie vel Bracque vel Bracgny haud procul ab oppido Roexio et Braine le Comte oppidum in Hannonia sita sunt, de quibus Wilthemius l. l. p. 46. cogitavit. 2) His verbis Chlotharii II. mores descripsit Fred. IV, 42. 3) Hugo, filius Drogonis, episcopus Rotomagensis coenobium Fontanellense, Dagoberto iam defuncto, gubernabat; cf. Gesta abb. Fontan. c. 8. 45
 4) Fleury in pago Vexin situm monasterium a Pippino et Plectrude aedificatum esse dicitur a. 9. Childeberti (= 703. p. Chr.) teste eo qui Chron. Fontanellense interpolavit (ed. Löwenfeld p. 17).
 5) Fictus est.

penetraret et pagenses patriae illius cum suo adiutorio ad fidem Christi, a quo devierant, quivisset^a convertere. Nec mora deliberavit iter arripere et venit in pago Lomacensi¹ et mansit in villa quae dicitur Bèverna², quae antiquitus data fuerat sancto Gereoni martyri Christi, qui humatus corpore quiescit in civitate Agrippina^b, et a persecutoribus sanctae ecclesiae penitus fuerat abstracta. In qua rex cum se nocte sopori dedisset, apparuerunt ei per visum sancti episcopi Conibertus et Severinus, quem sic sunt affati: 'Clarissime regum, si vis, ut benivolus sit tibi Christus, annuens tuis precibus, restitue principi apostolorum Petro ac Gereoni sanctissimo martyri eiusque sotiis villam, in qua nunc somno gratissimo^c quiescis'. Qui expergefactus^d a somno, promisit Domino, se facturum corde sincero, quod viderat in visionis nocturnae silentio. Mane autem facto, in eodem regio residens cubiculo, ungues digitorum suorum, quae supercreverant^e, incidit; similiter et capillos capitis sui abscidi fecit. Ab illo ergo die usque in hodiernum diem cubiculum illud ita permanet ab omnibus sordibus hominum et animalium impollutum, ut nullus hominum^f ibi ausus sit manere nec aliquod pecus; si in eo intraverit, aut debilitatum aut mortuum eicitur. Nos ergo incunctanter credimus, Dominum hoc agere ob meritum electi^g sui regis Dagoberti, qui hoc vivens in seculo, opera exercuit, quae Regi superno placita esse cognovit.

(10). Post hec fines Fresianorum cum duce Karolo³ penetravit, devectus^a navigio, sicut illum est deprecatus venerabilis pontifex Willibrordus. Perveniens ergo in locum qui dicitur Doristacus⁴, offitiosissime a sancto Willibrordo est susceptus. Cumque ad prandium^b resedisset, audivit multos, qui erant in carcere clausi, regis clementiam implorantes. Misertus autem illorum clementissimus rex, misit carcerario baculum suum, quem manu gestabat, mandans illi, ut pro signo illum reciperet ac in ergastulo retentos relaxaret. At minister carceris procaciter respondens, dixit, se hoc minime facturum. Beatus vero Bonifacius^c regis archicapellanus⁵, qui legatione domini sui functus^d est ad carcerarium, confisus in Domino, percussit baculo regis hostia carceris, quae statim corruerunt, et catenae confractae sunt, quibus ligati erant, qui tenebantur intus. Certissimum ergo credendum est, quia tunc virtus angelica affuit Bonifacio, eo quod obsequi regi Dagoberto, quae beatum Petrum apostolum de Herodis maligni pervasoris liberavit ergastulo. His ita peractis, perrexit Fresiam cum magno Francorum exercitu. Ibi tam diu commoratus est, quousque idola cuncta destrueret populumque ad aeternam vitam predestinatum ad veri Dei converteret cultum. Principem itaque illorum Rathodum^e in incredulitate perdurantem extra fines Fresianorum expulit in Danemarcam^f. Willibrordum^g vero pontificem in sede sui pontificatus decenter relocavit^h. Ipso denique beato Willibrordo^b deprecante, commendavit illi rex predictum Bonifacium ceterosque sapientes, qui in predicatione illi essent cooperatores. Hic siquidem Bonifacius postea, Domino annuente, archipresul in civitate Magontiaciⁱ est ordi-

cf. Act. 12,7.

Capp. 9. 10. 1. 2.

Cap. 9. a) potuisset 2. b) Agripina 1. c) gravissimo 2. d) experfactus 1. e) al. superaverant W. f) immundorum add. W. g) dilecti 2.

Cap. 10. a) devictus 2. b) al. ad orandum W. c) Bonifacius plerumque 2. d) ad c. f. est 2. e) Rathodum 2. f) Danemercam 1. g) Willebr. 1, ut infra. h) d. W. 2. i) Maguncia 2.

1) Pagus Lommensis inter Samaram et Mosam fl. extenditur; cf. Longnon, 'Atlas hist.' tab. V. 2) In agro Namurcensi inter duos vicus Goguy locus situs est Bieue, hodie Bieme la Colonoise, teste Wilthemo l. l. p. 55. 3) Karlus, Dagoberto rege a. 716. defuncto, contra Rathodum pugnavit; cf. L. H. Fr. c. 52. 4) Cf. Fred. cont. c. 6. 5) Cf. Bonifatii Vita auct. Willibaldo c. 4 (Jaffé, Bibl. III, p. 441). Archicapellani ante Ludovicum Pium mentio non fit; cf. Waitz, 'VG.' III, p. 520. 6) Cf. V. Willibrordi c. 13 (Jaffé, Bibl. VI, p. 49).

natus. Exempto quoque domno Willibrordo rebus humanis, prefatus^a Bonifacius^b gratia predicationis Fresiam est reversus, ibique martyrio coronatus.

(11). Dispositis itaque rex Dagobertus prudenter, pro quibus Fresiam perrexit, navim cum suis ingressus, ad orientales imperii sui sedes cum summa gloria et exultatione Coloniam revertitur. Tunc illi ad memoriam rediit visio, quam positus in villa Beverna, per sanctos Severinum et Conibertum ostensa est illi. Discalciatus perrexit ad locum qui dicitur ad Sanctos Aureos, ubi requiescit corpore sanctus Gereon cum sociis suis, ibique, sicut sponderat, villam predictam, Bevernam videlicet, prefato reddidit Gereoni sancto; retinuit autem quandam villulam ex ea, nuncupante Adelretia^a, deprecante quodam venatore suo Thassilo, qui eam cupiebat habere in beneficio. Completaque oratione, cum vellet extra fores ecclesiae procedere, divino nutu pes illius, quem intra ecclesiam habebat, pavimento adhesit, sicque virtute divina meritisque sancti Gereonis stetit immobilis. Stupefactus itaque super hoc miraculo, recognovit, non bene se egisse de voto, quod promiserat Domino. Cumque staret diu^b solo fixus, elevatis sursum oculis, cepit Dominum invocare, dicens, lacrimis abortis^{b*}: 'Deus, cuius misericordiae non est numerus, cuique obediunt cuncte creature, qui erigis allisos et solvis compeditos, qui etiam bases et^c plantas claudi^d ab utero matris verbo apostoli tui Petri consolidasti, mei pedis plantam a solo huius ecclesiae disiunge, et ego quantotius votum studebo adimplere, quod, inimico suadente, visus sum ex parte fraudare'. Quo dicto, ilico absolutus, sancto Gereoni tradidit, quod fuerat^e promissus. Quid nos miseri, quid mendosi dicemus, cum ante tribunal Christi venerimus, qui fidem, quam verbis Domino spondimus in baptismo, mentiti sumus in facto? Si rex gloriosus Deoque dignus tantam perpessus est iniuriam pro culpa, quam contraxit, licet nescius, nos quid merebimur pro sceleribus, quae cotidie scienter committimus? Deprecemur Dominum toto cordis affectu, ut, sicut servum suum regem Dagobertum solo pavimento nexum absolvit, ita nos eius precibus continuis solvat a^f nexibus cunctis*. His enimvero ita peractis, rex sepefatus Dagobertus proficiscens Vaporacensem¹ pagum cum regali ambitione, cupiebat cum Dei auxilio aliqua capere ferarum genera per illius pagi deserta. In istius modi ac simili opere prescius futurorum Deus venatus est sanctissimum martirem Eustachium². Verum iste adhuc infidelis, incredulus, licet bonis esset deditus actibus; Dagobertus vero rex non tam fidelis et credens in^g Deum, sed et dignus existens operibus, meruit per martirii palmam sublimari in regnis caelestibus. Quod qualiter acciderit, subsequens sermo patebit.

(12). Prefatus autem rex eadem causa veniens³ in locum qui vocatur Scortias^{a,4}, iusta^b quendam fontem cepit nimium fatigari et anxari, non valens agere, quod desi-

*) De morte Dagoberti regis, quem occidit filiolus suus *in marg. add.* 1.

Capp. 10—12. 1. 2.

Cap. 10. a) *om.* 1. b) *ita h. l.* 1. 2.

Cap. 11. a) Adelrechia 2; Adebreciam *W.* b) *om.* 2. b*) abortis 1. 2. c) ac 2.

d) clau 2. e) p. f. 2. f) *om.* 2. g) *om.* 1.

Cap. 12. a) Scortias 2; *al.* Scorias *W.* b) *ita* 1.

1) *Ex pago Wabrensi silva Woèvre prope Stenay ad Mosam sita nomen traxit; cf. Longnon, 'Géographie de la Gaule' p. 374.* 2) *Cf. Acta S. Eustathii martyris (AA. SS. 1867, Sept. VI, p. 124):* Exeunte eo una die consueto more ad montes venari cum exercitu et omni gloria, apparuit ei grex cervorum depascens; et disponens solito more exercitum, conabatur eos insequi. 3) *Fabulam similem de Gunthramno rege Paulus, H. Lang. III, 34, enarravit.* 4) *Cf. Theoderici Chron. Epternac. (SS. XXIII, p. 60):* Anno vero 715. Dagobertus rex quinto anno regni sui in Cortia silva occisus, Satiniaco est sepultus. Anno 716. 'aegrotans mortuus est'

derabat. Suis ergo^a precepit militibus iam inventum subsequi cervum, quousque, si bestiarum Creator id permetteret, caperent. Rex quoque in prefato loco corpus lassabundum parumper quieti concessit, ac dormiens, magnam in somnis visionem perspexit. Remanserat enim cum rege filiulus¹ eius adolescens, servans cum eo equum illius, cui vix anhelandus^b rex^c ait: 'O mi filiole, lassus sum opipare! Vidi sane somnium horribile, etiam^d mirabile, quod me valde terret et affligit. Videbam plane, quasi per amena pergerem prata, sed lutosa, et ad quandam veniebam aquam, super quam ferreus erat^e pons ac nimis lucens, per quem tremebundus transiens, veni in quoddam edificium satis pulcherrimum, ubi etiam intrans, repperi thesaurum ingentem et multa vasa diversi generis, aurea et argentea, et ineffabilis ibi erat pulcritudo. His itaque visis, reversus sum per illum ferreum pontem et lucentem'. Auditis vero adolescens sermonibus referentis haec regis ait: 'Et ego, domine rex, te in sopore quiescente, vidi mirabilem rem, quam non audeo referre, nisi iubeat tua clementia'. Ad hec rex dixit adolescenti: 'Nichil^f abscondens^g eorum quae vidisti, sed enarra^h cum fiducia mihi tuo patrino²'. 'Cum obdormissesⁱ', ait, 'domine, vidi ex tuo ore prodire unum papilionem³, qui progrediens, venit ad istum, quem cernis ante te, rivulum, quemque transire cupiens, hac illacque vagabundus ibat. Cognoscens autem, illum velle transire, extraxi gladium a vagina et posui super rivuli ripas. Viso quoque papilio ponte^k per illum transivit ac in proximam intravit mox quercum, quam diutius intra extraque perlustrans, reversus per gladium, transivit in tuumque, domine, introivit os; statimque expergefactus, pie senior, retulisti michi, servo tuo, quod videras, somnium. Credo, domine, quod in papilione mihi ostenso spiritum tuum intelligere debeo, cui patefactum est, quod vidisti somniando. Multum enim similia sunt'. Rex autem animadvertens suam spiritualem visionem ac filioli carnalem, intellexit, utraque significari unam rem. Cumque idem¹ rex se diceret de somni^m visione multum anxium ac fatigatum, suggessit ei adolescens, ut denuo se inclinans, modicum quiesceret, donec interimⁿ sui venatores remearent. Fecit sic et ilico^o obdormivit. Infelix vero eius filiulus, recolens de thesauro, quem dixerat rex se vidisse per somnium, credidit stultus, fore verum et adepturum se omnem thesaurum, si dominum suum extingueret. Maligno instigante, concupiscentia inedibili inflammatus ac diaboli veneno debriatus, correpto miser spiculo dormientem — pro nefas! — dominum interimere non abhorruit. Suo quidem regi et^p domino vitam hanc nimis falsam et laboriosam — heu lugendus! — abstulit et ad aethera sanctam

Cap. 12. 1. 2.

Cap. 12. a) vero 2. b) anhelabundus W. c) a. r. 2. d) e. m. om. 1. e) om. 2; c. f. W. f) Nichil 1. g) abscondas W. h) narra 2. i) obdormisses? 1. 2. k) veniens *al.* *add.* W. l) om. 1. m) somni 2. n) om. 2. o) illico *h. l.* 1. p) ac 2.

Dagobertus III; cf. L. H. Fr. c. 52. Sed Dagobertus II. 'per dolum ducem et consensu episcoporum insidiose' occisus est; cf. Eddius Stephanus, V. Wilfridi c. 31. 1) Gunthramnus 'cum uno fidelissimo tantum suo' remansit; cf. Paulus l. l. Filiulus est filius spiritualis ex baptisate. Johannes dicitur in Martyrologio Adoniano aucto, quod in monasterio S. Laurentii Leodiensi exstat, ad diem 23. Dec.: Eodem die passio sancti Dagoberti regis Francorum, qui quadam die pergens venatum in saltu Wavrensi plenus Spiritu sancto in loco qui dicitur Scortias, tribus millibus distante a fisco Sataniaco, in quo ipse morabatur, a filiolo suo nomine Ioanne 10. Kal. Ianuar. martyrizatus est et ab angelis deportatus est ad societatem sanctorum martyrum (Henschenius, De tribus Dagobertis diatriba, 1655, p. 191), Grimoaldus in chartulario Gorziensi apud Calmet, 'Histoire de Lorraine', tom. II, 'Preuves' p. CCCXLII: in nemore quod vocatur Vepria, iuxta fontem qui dicitur in Arphays, sub quereu sita in fine de Mousayo a Grimoaldo filiolo suo suam vitam finivit et in capella beati Remigii in villa de Sathanaco venerabiliter fuit sepultus. 2) I. e. pater spiritualis ex baptisate. 3) Parvum animal in modum reptilis Paulus l. l. De papilione v. Grimm, 'Mythologie' 1835, p. 479.

cuius animam citius migrare fecit; sed^a sibi ipsi tartarea tormenta in puncto horae preparavit. Continuo autem queritans summo studio in quercu et circa quercum thesaurum, quem vidisse a domino suo audierat, nichil reperit, sed arreptus a diabolo, qui primos homines spoliaverat omni bono, et ab illo diutissime vexatus et tortus, vitam perdidit ac mortem miser, quam quesivit, in sui detrimentum invenit, ubi nunc gemens ardet et per omnia secula ardebit.

(13). Martirizato plane Dagoberto rege, providente superno Rege, mox affuere caelestes exequiae, quarum actum est protectione, ne sanctissimum corpus corrumperetur morsu alicuius ferae. Reversi sunt etiam cum festinatione, cum letis tubarum significationibus venatores et reppererunt, quem reliquerunt incolumem, super humum mortuum iacentem, proprio cruentatum sanguine. Tunc quoque ingenti vociferantes fletu et multis lacrimis suos^a fedantes vultus, omnis terra eorum mugitu repleta est et fremitu. Contremuerunt siquidem omnes habitatores terrae, audientes tocius regni interesse regem, cuius protectione valida eotenus gaudebant ac magna pacis securitate. Tanti enimvero sceleris auctorem^b procul a sancto martyre videntes ore aperto iacere, carnificem domini sui crediderunt esse. Spiculum quoque sanguine cernentes infectum, cognoscunt ex illo suum veraciter dominum occisum. Intueri libet visionem domni^c regis et martyris Dagoberti, quid significaverit boni. Visum preterea illi fuerat, quod per amena prata pergens et lutosa atque per pontem transiens ferreum lucentemque, intravit edificium divitiis omnibus plenum omnique pulcritudine auri et argenti refertum. Ut reor, amena prata presentem significant mundum, quem sui amatores amplectuntur ceu pulchrum. Astruit autem apostolus Ioannes: *Qui diligit mundum, non est caritas Patris in eo.* Lutosa quoque esse videbantur eadem prata, quia populi sunt pleni delictorum mollitia. In pratis quippe fenum colligitur, et propheta^d Isaias affirmat, in-
 1. Ioan. 2, 15. quiens: *Vere fenum est populus.* Omni enim Francorum populo, ordinante omnium
 1s. 10, 7. iudice Deo, preerat rex Dagobertus et martyr gloriosus, qui etiam transiens per ferreum pontem lucentemque, intrabat in aedificium divitiis omnibus pulcherrimum^e, quoniam ferreo et lucenti spiculo peremptus, penetravit astra polorum cum martyrii triumpho,
 1. Cor. 2, 9. ubi gaudens nunc cernit ineffabilia bona, *que nec oculis vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae preparavit Deus omnibus diligentibus se.* Revertamur
 iamiamque^f ad cepta, levis penna, atque prosequamur per ordinem cetera, quae de sanctissimo martyre sunt exaranda.

(14). Postquam vero nimis^a fletibus sunt satiati domni regis ac martyris Dagoberti, qui ibi fuerant^b, fideles, tollentes sanctum corpus et in sandapila ponentes, translulerunt illud in locum, qui^c tunc¹ Sathon^d, nunc Satanagus vocatur, et ibi honorifice
 sepelierunt in oratoriolo^e sancti Remigii archiepiscopi reliquiis et nomine consecrato, ubi diutino tempore mansit humatus in saxeo sarcofago, terra utique cooperto. Postmodum autem cepit idem sarcofagus sensim, terra dehiscente, apparere et in^f hominum
 noticiam mirabiliter venire^g ac, inter se homines de eo musitantes, multa ambigua conferre. Ea sane tempestate ibi erat quidam sacerdos, cotidianis nocturnisque horis mili-
 40 tans devotissime omnipotenti Deo, qui pueros litteris divinis instruebat cum ingenti studio. Quique infantili^h more sepe ludentes circa sancti martyris sepulchrum, uno

Capp. 12—14. 1. 2.

Cap. 12. a) sibi vero i. 2.

Cap. 13. a) suo 1. b) non add. W. c) domini (2). d) om. 2. e) plenum 2. 45 f) nunc 2.

Cap. 14. a) nimis 2. b) erant 2. c) om. 2. d) ita 2; Sothon 1; Sathan, al. Sathen W. e) oratorio 2. f) om. 2; ad W. g) pervenire 2. h) infatili 1.

1) *Id pium magis quam credibile est. W.*

contigit die, illos solito circumcursare iuxta monumentum; viditque unus illorum per cooperuli foramen, quasi esset^a intus quedam novacula, iniectaque intro manu, arripuit non novaculam, sed quandam cartulam, quam ilico magistro deferens^b, legit, quod in illo^c erat scriptum ita: *Hic latet corpus Dagoberti regis et martyris, cuius anima in caelesti tripudians^d exultat curia sanctis parata.* Visum fuit sacerdoti hanc scedam manifestare illius loci iudici. Sed peior pessimus, diabolo agente, qui omnibus bonis invidet rebus, ipsum sanctum sarcofagum rursus operiri iussit humo, ne utique posset videri et venerari a populo. Sed quid agis, pessima ac abhominabilis invidia? *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.* Iterum autem terra ruente, apparuit sarcofagus, quia sic placebat superno Iudici, ut, quem glorificaverat apud se in caelestibus, honoraretur a populis in^e terrestribus. Tunc quoque sacerdos iam dictus atque iudex nefandus aspicientes^f talia fieri circa beatum locum, non ausi sunt ultra occultare sanctum thesaurum, verum adeuntes domnum regem^g Karolum¹, nuntiaverunt ei et omni regie potestati, quae viderant ac noverant de sancto martyre Christi. Audiens vero rex eiusque fideles inedibili leticia exilarati sunt. Congregatis autem episcopis rex ac^h multitudine procerum, venerunt ad locum, ubi humatus iacebat sanctus martyr Dagobertus, ibique profusis lacrimis, diu multumque flentes, precepit rex, aliam prestantiorem construere basilicam, atque in ea honorifice sepeliri beatum martyris corpus, ubi nunc veneratur a credentibus ac prestat magna^e beneficia populis^e in se fidentibus seque glorificantibus.

(15). Ex^a iussu enimvero regis mundi et ex voluntate Regis superni preceperunt episcopi, per singulos annos celebrari sollempniter diem martyrii domni Dagoberti regis, qui est 10. Kalendas Ianuarii²; et celebratur alacriter a^b circummanentibus fidelibus christianis. Dignum est^c ergo, eius celebrari in terris sollempnitatem, qui ad angelorum meruit feliciter elevari sublimitatem. Aequum plane probatur, eius honorari natalicium digne, cuius memoria in benedictione est et apud Deum et apud homines. Veneretur itaque cum summa devotione omnis secularis potestas sanctissimum martyrem Dagobertum, quem Rex omnium principem statuit super populum suum et per tempora prolixa custodivit in^d regno pacificum ac post cum martirii triumpho perduxit ad regna caelorum, ubi modo fruitur angelorum consortio, apostolorum sublimes solio, martyrum consessu purpureo, confessorum tribunali candido, virginum etiam castitatis bravio. Honoret illum omnino sacerdotalis dignitas, quia illi coniunctus est in caelis, cui dicitur: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech*, eique cum angelis ymnizat.

Capp. 14. 15. 1. 2.

35 Cap. 14. a) essent 1. b) qui *add. W.* c) *ita* (1). 2. d) tri:::::: 1. e) *om.* 2. f) *aspiciens* 2. g) *om.* 1. h) *cum W.*

Cap. 15. a) *al. ex voluntate Regis superni et ex iussu regis Caroli W.* b) *om.* 1. c) *ergo est* 2. d) *in r. om.* 2.

1) *Scil. Calvum; cf. chartularium Gorziense, editum apud Calmet, 'Histoire de Lorraine' II, p. CCCXLII: anno Domini 872, 4. Idus Septembris inventio, sublevatio, templi cum feretro aedificatio et canonicorum primus adventus. Et haec omnia a Carolo Calvo rege Francorum cum archiepiscopo Remensi tunc temporis regnante fuerunt instituta et etiam laudabiliter ordinata.* 2) *In vetere calendario, quod psalterio Emmae Francorum reginae, Lotharii regis uxoris, praefixum est, haec leguntur: 10. Kalendas Ianuarii sancti Dagoberti regis et martyris; cf. Mabillon, Annales (1739) I, p. 511. In calendario breviarii Trevirensis ms. ad 4. Id. Sept., inventionis scilicet diem, haec relata sunt: Dagoberti regis martyris Franciae (Henschenius, De tribus Dagobertis p. 184). 'Jam celebratur annuum Dagoberti soleune 4. Nonas Septembres', Wilthemius l. l. p. 74.*

Oportet preterea, illum prosequi digna^a exercentes opera agricolas, quoniam per illius interventum ac meritum optimum proveniet eis terrarum sufficiens fructus. Sordidus etiam vinitor non negligat sancto prefato^b toto mentis nisu honoris obsequium reddere, quem adiutorem potest habere in suo hilari labore. Omnis itaque communi voto^c sancti martyris celebremus festa, intenta et humili illum prece poscentes, ut indesinenti obsecratione⁵ pius Creatoris nostri pulset aures, auferat inimicorum visibilium et invisibilium insidias, repellat procul tempestates, famem^d omnesque adversitates longe proturbet ac in suo famulatu ingiter faciat perseverantes et alacres. Nemo quoque sancti huius vili pendat venerabilem sollemnitatem, ne qua illi accidat adversitas pro contemptu nefario, sicut uni contigit muliercule. 10

(16). Erat namque, ut fertur, ea tempestate in sancti sepe dicti territorio commanens quedam mulier, que, adveniente beati martyris Dagoberti festivitate, celebrantibus eam cunctis circummanentibus, vili pendens sanctum honorare diem, accepto colo, cupiebat infelix neere, sed minime potuit, malitia et^a propria audacia^a obsistente. Extemplo itaque divino numine preveniente, colum dexteræ manui est adhesum, laeve¹⁵ contrahuntur digiti, ita ut ungule manu^b infixæ, exigente nimio dolore, fletus in altum emittens cum magno^c clamore. Vicini perturbati eius vociferatione, concurrunt^d ad eam omnes cum inmani stupore, dicentes illi: 'Quid tibi contigit, o nimis misera, quae nostram quietem ac festivitatem optimam luctuosis clamoribus inquietas? Refer nunc, quid mali tibi evenerit, quae^e tuis lacrimosis vocibus nostra silentia consternasti et a²⁰ propriis domibus expulisti'. Illa vero cum gravi suspirio vocem eructans ex corde intimo, respondit se interrogantibus, inquiens: 'Ego infelix ac nimium misera, quae^e debui, sicut vos, gloriosi martyris Dagoberti celebrare festa, hoste antiquo instigata^f, accepto neendi instrumento, mea volebam explere opera, non recolens Dei precepta et episcoporum decreta, quibus iusserunt cum magna cordis devocione sancti Dagoberti hono-²⁵ rare sollempnia. Statimque iure debito, ut cernitis, sum percussa'. Respondentes autem affines, aiunt: 'Cur, infelix, Satanæ cor tuum sua nequicia quivit implendo inficere, ut, beati martyris nobis celebrantibus sollempnitatem, tu sola ausa esses pro nichilo ducere? Quare parvi pendisti episcoporum sacerdotumque nostrorum imperia, qui ex Dei auctoritate nobis preceperunt hunc^g cum magna diligentia observare diem? Nonne, si Deo³⁰ hoc scirent displicere, preciperent? Nunquid Sathanas^h, qui te miseram fraudulenter decepit, eripere valet de ingruenti tua calamitate et miseria mortifera? Nempe veraciter crede, non eris umquam exuta hac tua pestifera infirmitate et indissolubili contractione, nisi sanctissimi Dagoberti martiris, quem contempsisti, meritis precipuis ac beata intercessionem. Ideoqueⁱ ob Dei amorem monemus et exhortamur^k, ne diutius his torquearis³⁵ doloribus atque cruciatibus, acceptis lichinis^h aliisque muneribus, proficiscaris cum ingenti humilitate ad beatissimi patroni nostri Dagoberti sanctam domum, ibique prosterrens te ipsam ante gloriosum eius sepulchrum, veniam flens et eiulans ex toto corde, prout necesse est, cura^l impetrare. Credimus ergo, quia, si egeris, quod tui causa locuti sumus, mox tibi subveniet sancti martyris beata virtus ac ineffabilis^m clementia.⁴⁰ Age nunc, ne triceris diutius'. Igitur suorum amicorum provocataⁿ mulier hortatu, ac suorum precipue dolorum exigente cruciatu, properavit ad aedem sancti martiris anhelogradu, ferens, quae habere valuit, munuscula secum. Perveniens sane ad venerandi martyris Dagoberti sanctum oratorium, prostrata ante hostium, oravit ibi diu cum magno

Capp. 15. 16. 1. 2.

45

Cap. 15. a) digne 2. b) prefatę 1. c) *al.* voce *W.* d) hostem ac pestem *add. al. W.*

Cap. 16. a) *om.* 2. b) manui 2. c) *cl. m.* 1. d) concurrerunt 2. e) quoniam *W.*

f) instigante 2. g) hanc 2. h) *ita* 1. i) que *om.* 2. k) hortamur 2. l) curam 1.

m) infabilis 2. n) provoca 1.

gemitu ac sic reptando et se trahendo pervenit ad beatum sepulchrum, nimio anhelante spiritu. Iactans vero ac se humiliter protendens in pavimento, lacrimis profusis rigans illud, poscebat magnis fletibus, suae subveniri angustiae, suo cruciatui auxiliari, et finem tormentorum poni, contemptum oblivisci, et quam in sanctum martyrem exercuerat
 5 audacter superbiam, pro sua clementi misericordia delens^a dimitteret ac dolores cruciatu-
 tusque misericorditer sedaret, foveret, mitigaret. Quid ulterius morer? Auditis clementer
 sanctus martyr mulierculae clamoribus propicius indulsit, sanavit, medelam integram
 restituit, domumque incolumis rediit. O ammirabilis, fratres karissimi, Salvatoris nostri
 benignitas! O inestimabilis bonitas, quae tam velociter suos ulciscitur famulos et
 10 tam gloriose suos honorat et^b hoc in seculo fideles ac in caelesti beatificat regno!
 Contempsit una muliercula sancti martiris festa, recepit e vestigio digna suae pre-
 sumptionis praemia, et pro illius ultione multi sunt correcti^c superna provisione, ne pre-
 sumant similia agere, diabolo instigante. Unius enim peccatricis pena multorum correxit
 nequiciam, atque per huius mulieris presumptionem plures venerunt ad emendationem.
 15 Fugato itaque ab illa omni incommodo, auxiliante sancto martire Dagoberto, omni populo
 tam in illo pago quam ubique venit emendatio ex tali facto.

(17). Cuncti ergo gloriosum Christi martyrem Dagobertum omni cordis virtute,
 preconio decenti laudantes, deprecemur, quatinus omnipotentis Dei clementiam nobis
 iugiter impleret, ac per ipsius gloriosa merita delictorum omnium mereamur optinere
 20 veniam et pervenire valeamus ad supernorum civium ineffabilia gaudia, quibus fruitur
 per omnia secula. Veneremur itaque cum magna reverentia egregii martyris Dagoberti
 regisque sanctissimas lypsanas¹, quia eius interventione potest nobis perhennis vitae
 provenire felicitas. Indefessis etiam precibus illius flagitemus almitatem, quo nostrarum
 miseriarum assiduus existat consolator ac pro nostris cottidianis excessibus Omnipotentis
 25 exoret ineffabilem pietatem. Possumus sane de isto martyre veraciter animadvertere,
 qui in vitae suae supremo meruit a Deo coronari martyrio, quod per omne suae pre-
 teritae vitae spacium iustis operibus studuerit, pro quibus finis est optimus prosecutus.
 Creditur plane, crucem Christi semper illum portasse, cui talis est datus finis vitae.
 Qui enim illum dignatus est sublimare super omnem suum populum, presciebat pro-
 30 fecto, quis interius foret, licet homines omnino lateret. Amator nempe illius ex^a asse
 Rex altissimus factus est, cui plebem suam regere^b tam sublimiter concessit, et ad
 gloriosum finem feliciter perduxit et cum martyrii palma caelorum fastigia ascendere
 fecit, ubi modo triumphat coronatus in angelorum splendidissimo choro. Gaudeat ergo
 omnis iustorum ecclesia, tanti talisque martyris prodigiis^c ac virtutibus illustrata, tota-
 35 que mentis humilitate eius cottidie^d postulet beneficia, quia valenter potest apud super-
 num Regem impetrare, quicquid pro hominum salute vult petere. Nec eius precibus
 quicquam a Domino negabitur, si rogantis illum preces sine hesitatione prolatae fuerint.
 Cum omni vero fiducia sancti martyris Dagoberti precetur solatium, nichil corde dubi-
 tans, et accipiet sine dubio, quodcumque petierit, omnis scilicet christianus fidelis. In-
 40 fidelis enim non meretur exaudiri. Fidelibus autem inquit Deus: *Antequam me invocetis*, cf. Is. 58,9.
dicam vobis: Ecce adsum! Rogemus quidem sanctum martyrem pro nostris ingruenti-
 bus angustiis Regem caeli flagitare cum fide non ficta, et optinebit procul dubio salutem
 nostram, quam ab illo^e poscimus sinceriter, et omnia nobis profutura fideliter impetrabit.

Capp. 16. 17. 1. 2.

45 *Cap. 16.* a) dolens 2; benigne W. b) etiam in hoc 2. c) correpti 1.
Cap. 17. a) ex a. om. 2. b) t. s. r. 2. c) i. p. ac v. 2. d) om. 1.
 e) ipso 2.

1) Λείψανα sunt reliquiae sanctorum: cf. Ducange ed. Favre V, p. 119.

Cum tota animi^a contricione, sancte ac beatissime martyr Dagoberte, tuae supplicamus misericordiae, qualiter^b tuis sanctis interventionibus protegatur tocius sanctae ecclesiae exercitus. Impetra nobis pacem, veram concordiam, caritatem firmam, tibi que veneranter famulantes defende de cunctis inimicis et ad tua perduc gaudia sine fine mansura, quibus gaudens frueris per eum, qui te glorificavit presentialiter et glorificat aeter-⁵ naliter, Iesus Christus dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

Cap. 17. 1. 2.

Cap. 17. a) animę 1. b) quatinus III.

INDEX.

SCRIPSIT BRUNO KRUSCH.

Maior numerus paginas, minor lineas quinas indicat.

A.

- fil. Ambram, sacerdos 26, 10.
 -32, 1. 44, 30; uxor: Heli-
 fil.: Nadab, Abiud, Eleazar,
 ar.
 Ambacue, proph. 28, 25. 30, 20.
 v. Arbaces.
 Abari v. Auares.
 s comes Ultraior. 138, 15.
 Mett. v. Goericus.
 bas (Augustod.?) 379, 20. 394.
 Abdin, fil. Annaniae, proph.
 30, 20. 48, 10.
 rex Saracen. 122, 35. 175.
 Labdon 47, 1; Labaion 45, 15;
 n 47, 5; Hebron 27, 1), fil.
 i, Farathonoin 27, 1. 39, 25.
 47.
 rath (= *Abeddara*) Gettheus
 bias, fil. Geroboam, rex Iud.
 30, 5. 31, 1. 33, 15. 39, 35.
 fil.: Asa.
 abia, fil. Samuhel proph., 31, 25.
Iabes) 31, 10; fil.: Selem.
 fil. Core, 31, 30.
 Habiathar, Habiatar, fil. Abi-
 , sacerdos 27, 10. 31, 20. 47, 25.
 h, Abimelet 26, 25. 39, 15.
 h (= *Abimeel*), fil. Iectan, 23, 15.
 h sacerdos v. Achimelech.
 l. Aaron, 31, 30.
 l. Zorobabel, 30; fil.: Eliachim.
 v. Labdone.
 l. Ner, dux 27, 5.
 , Abracham, Abraam, Abram,
 arac, patr. 18, 20. 19, 1. 23, 10.
 , 10. 30. 34, 1. 38. 42, 15. 44.
 58, 1. 69. 112, 30. 113, 1. 176, 1;
 ae sinus 422, 1. 440, 10; 1. con-
 ia: Agar, 2. uxor: Sarra;
 . Ismail, 2. Isaac.
 . Ambram.
- Absalon, fil. David regis, 287, 25.
 Absarus accessus (= *παρεμβολή*, *castra*)
 25, 15.
 Abundantius, Abundancius, dux 158. 411.
 Ac. cf. Ach.
 Acarnea 21, 25.
 Acelbus (= *Achelous*) fl. 25, 20.
 Achab, Achap, fil. Ambri, rex Samar.
 31, 5. 48, 25; uxor: Zezabel; fil.:
 Ocozias.
 Achab (*pro* Ioachas) rex Samar. 48, 25.
 Achaia 21, 25. 24, 5.
 Achas, Acaz, Acas, Agaz, Agas, fil.
 Ioatham, rex Iud. 28, 5. 30, 5. 31.
 33, 25. 40, 5; fil.: Ezechias.
 Acas (= *Achab*?) rex Samar. 27, 30.
 Achax v. Aiax.
 Achias Silonites proph. 27. 30, 15. 31, 5;
 fil.: Basa.
 Achias, fil. Phinees, sacerdos 31, 15.
 Achilles 195, 5—199; fil.: Triptolemus
 (*potius Neoptolemus*).
 (Achilleus), Accilles, Aegyptius 65, 20.
 Achim, fil. Sadoc, 30, 15; fil.: Heliud.
 Achimachus, Achimaycus (= *Archema-*
chus), fil. Priami regis Troian., 196, 25.
 198, 35.
 Achimelech (Abimelech 27, 10) sacerdos
 27, 10. 31, 20; fil.: Abiathar.
 Achinas (= *Achimuas*) sacerdos 31, 15.
 Aclelus (= *Chelcias*) 29, 1; fil.: Neemias.
 Acuciaeus villa, *Aiguisy (Oise)* 419, 35.
 Adacius v. Idacius.
 Adal-, Adel-.
 Adalardus comes Cabillon. 188, 25.
 Adeldrudis 'Deo devota' 429, 30.
 Adalgyselus, Adalgisus (= *Ansegiachus*?),
 dux 159. 165. 412, 20.
 Adaloldus (Adoaldus 134, 1; Adloaldus
 145), fil. Agonis, rex Langob. 120, 15.
 134, 1. 145.
 Adalperga mulier Venocensis 471. 472.
- Adelretia villula 518, 5.
 Adalulfus Langob. 145. 146.
 Adaulfus v. Ataulfus.
 Addacher (= *Addacis*) rex Alan. 71, 20.
 Adefonsus rex Gallic. 328, 15.
 Adenus v. Alamorsyni.
 Adeodatus papa 37, 10.
 Adiabenecci, Adiabenichi 24, 1. 25, 10;
 Avari 63, 15.
 Adice (= *Adace, Atax*) fl., *Aude* 178, 1
 Admanithae v. Amanitae.
 Adoindus v. Chadoinus.
 Adovacrius, Adovagrius, dux Saxon.
 v. Odovacrus.
 Adriace 21, 25; Adriaticum pelagus 21, 25.
 Adrianus, Atrianus, Chadrianus, imp.
 Rom. 33, 1. 41, 10. 43, 20. 62; uxor
 62, 15.
 Adteias, Adtegia, Ategia, villa regia,
Athies (Somme) 365, 10. 366. 379, 1.
 386, 15.
 Adthyra armiger Dagoberti I. regis Franc.
 404, 35.
 Adula mulier nobilis 469—471; filius
 470. 471.
 Aeb. v. Eb.
 Aeconius ep. Maurienn. 129, 5.
 Aedicius v. Eedicius.
 Aedis (= *Andes*) pagus 54, 25.
 Aefesus v. Ephesus.
 Aega, Ega, maior domus 121. 151, 20.
 161, 162, 1—164, 10. 165, 30. 400, 35.
 409, 20. 419, 30. 422. 423, 1; filia
 163, 15.
 Aeghyna v. Aighyna.
 Aegidius, Egidius, Egegius, Eiegius,
 Eicins, mag. milit., princeps Rom.,
 rex Franc. 77. 95—98, 20. 238, 25.
 247, 5—251, 10; fil.: Syagrius.
 Aegyla, Aeghyla, patricius 119, 20. 124, 15.
 129, 1.
 Aegyptius Silvius rex Latin. 48, 10.
 Aegyptus 18, 20. 22. 23, 15. 25, 10. 26, 10.
 28. 29, 10. 44. 47, 5. 52, 10. 53, 5.

- 54, 5. 55, 10. 56, 20. 58, 1. 59, 10. 64, 5. 65, 20. 113, 1; Aegyptus superior et inferior 162, 5. — Aegyptii, Aegyptii 22, 24, 1. 50, 20. 52, 25; reges 19, 1; reges: Osorton, Vafris, Nathao, Nec-tenebon, cf. Macedones: Aegyptius (scil. Paulus) 59, 15.
- Ael. cf. El., Hel.
- (Aelam), Elam, fil. Sem, 23, 5.
- Aclarius v. Hilarius.
- (Aemilianus), Amilianus, imp. 64, 5.
- (Aemilienses), Emelienses 24, 25.
- Aemereta v. Emerita.
- Aeneas, Eneas, rex Troian. et Latin. 47. 198. 199. 241; uxor: Clavinia; fil.: Aeneas, Silvius Postumus.
- Aenovales v. Innowales.
- Aeoli *Graeci* 24, 15.
- (Aeoli), Eule, insula 54, 10.
- (Aeolis), Aolis, *Asiatica* 23, 5.
- Aep. v. Ep.
- Aer. v. Her.
- Aesebon v. Esebon.
- Actalia (= *et Iliā*) 49, 15.
- Aetalia v. Italia.
- Aetesius v. Ephesus.
- Aethera (= *Thera*) insula 22, 20.
- Aetherius ep. Lugdun. 129, 15.
- S. (Aetherius), Etherius, ep. Vienn. 425, 10.
- Aethiopia 22, 25. 24, 10. 52, 25; Ethiopia altera 22, 25. — Aethiopes 22, 15; Ethiopes 24, 1; Etpes 22, 5; Ethiops Chus 20, 25.
- (Aetius), Aecius, Aiecus, Agecius, Agiccus, Etius, Eiectus, Egecius, dux, patricius Rom. 43, 35. 72—75. 89, 10. 92. 157, 20. 246, 15. 247, 25. 411, 15; uxor 92; fil.: Gaudentius.
- (Aetna), Atena, mons 52, 25.
- Aev. v. Ev.
- Aevatrix v. Euricus.
- Aevis (= *Aegis*) fl. 52, 20.
- Africa, Afreca 48, 1. 72, 15. 77, 10. 86. 151, 20. 162, 5; Avrea 84, 20. — Afri, 22, 5; Afri 24, 25; Afri, qui et Barbares 24, 5; patricii: Aeraclius, Gregorius.
- Africanus scriptor 50, 15.
- Afritus (= *Abyrtus*) 64, 5.
- Agamemnon rex Graec. 196, 1. 197, 20 —199, 5.
- Agapitus I. papa 36, 15.
- Agapitus exconsul 209.
- Agapitus patricius 209.
- Agar ancilla Abraham 44, 10.
- Agarreni, Agarrini, id est Sarraceni, 44, 10. 153, 10. 409, 30.
- Agate urbs 178, 10.
- S. (Agathae), Agadae, porticus eccl. S. Mariae Nival. 474, 10.
- Agatho papa 37, 10.
- SS. Agaunensium, Agauninsium, Agau-
nensium, Acaunensium, Agaunense, Agaunis, Augaunum monast. S. Mauricii 104. 111, 20. 124, 10. 161, 15. 275. 336, 5. 338. 339. 414, 5. 421, 10. 425, 1; SS. Agauni 276, 1; Agaunen-
sium mart. limina 336, 15. 339, 5; eccl.: S. Iohannis; abb.: Ambrosius, Venerandus, Aigulfus.
- Agecius v. Aetius.
- Agennus, Aginnus, civ. 117, 1. 190, 15. — Agenensis, Agenninsis, pagus 149, 10. 406, 10.
- Agens v. Aggeus.
- Aggei 22, 15.
- Aggeus, Agens, Azeus, proph. 28, 30. 30, 20. 51, 25. 52, 5.
- Agri-, Agy-, Aghy-, Aygy-.
- Aghyacha v. Caesaria.
- Agyla, Agylia, Aggyla, rex Visigoth. 90, 35. 105, 25. 106, 20.
- Agino dux v. Aigina.
- Agiulfus, Agyulfus, nobilis Gothus 73, 5. 76, 15.
- Aghyulfus legatus Langob. 144, 1.
- Aglibertus 170, 10.
- Agnes abbat. Nival. 467, 15. 469.
- (Agnes) abbat. S. Crucis Pictav. 381, 20. 383, 10. 384, 20.
- Agnulfus v. Chainulfus.
- Ago rex Langob. 119, 10. 120, 1. 127, 10. 132, 25—134, 1. 143, 20. 144, 1. 145, 5; uxor: Theudelindis; liberi: Adaloaldus, Gundeberga.
- Agricola patricius 108, 5.
- Agrippa (Gaius 57, 1), fil. adopt. Octaviani imp., 57.
- Agrippa, fil. Herodis (*potius Aristobuli*), I. rex Iud. 58. 59, 10; fil.: Agrippa II.
- Agrippa II. rex Iud. 59.
- Agrippa Silvius rex Latin. 48; fil.: Aremolus Silvius.
- Agrippina, mater Neronis imp., 59, 25.
- Agripina v. Colonia.
- (Agrippinus), Atrepennus, comes 77, 1.
- Agust. v. August.
- Agusta v. Sebastia.
- Agy. v. Agi.
- Agyna v. Aigyna.
- Aiax, Achax, rex Graec. 196, 5. 197, 5.
- Aigyna, Aighyna, Aeghyna, Agyna, Agino, 'genere Saxonum', dux Franc. 120, 20. 148. 160, 1. 414, 15.
- Aigina (Hainandus 419, 10) dux Vascon. 161, 1. 400, 25. 419, 10.
- Aigulfus, Haigulfus, abbas Agaun. 161, 15. 421, 10.
- (Aigulfus), Haigulfus, abbas S. Dionysii monast. Paris. 423, 25.
- Ailulfus ep. Valenc. 167, 1.
- Ainulfus v. Chainulfus.
- Air (= *Asir*), fl. Core, 31, 30.
- Airi. v. Chari.
- Aistulfus rex Langob. 183—186, 1.
- Alamanni, Alammanni 43, 30. 66, 1. 68, 20. 84. 101. 138, 15. 175, 5. 180, 10. 181, 5. 239, 1. 262. 340. 410; rex 101, 20. 234, 15; duces: Leudefredus, lenus, Crodobertus, Leutharius, fredus. — Alamannia, Alamania 193, 1. Cf. Suevi, Suavia.
- Alamorsyni, Adenus (= *'Alamorsyni*) 24, 1. 25, 10.
- Alani 70, 20. 71. 84. 238, 15. 242. 243, 1. rex: Addacher.
- Alani v. Dani.
- Alanorum (*potius Amalorum*) 206, 20.
- Alapis v. Alpes.
- Alaricus I. rex Visigoth. 71, 1.
- Alaricus II. rex Visigoth. 44, 1. 89. 98, 20. 102. 103, 20. 206, 20. 239, 5. 251. 268, 1 — 270. 274, 10. 345, 15; uxor 206, 20; Amalricus.
- Alaricus (*potius Athalaricus*), Theoderici, rex Ostrogoth. 209.
- Alateum-villare, *Pierre-Laye*, (*Seine-et-Oise*)? 410, 10.
- Alba Longa, Alba, urbs 47, 15. 206. — Albani 47, 25. 48, 25. 49, 25. 101. reges: v. Latini.
- Alba Silvius rex Latin. 48, 10.
- Albania 21, 20. — Albani 21, 10. 25, 10.
- Albiensis civ. 270, 10.
- Albinganum civ., *Albenga* 156, 30.
- Albinicus villa 414, 1.
- Albinus, Claudius (= *Clodius*), tyr. 63, 15.
- Albioderus vicus, *Augers* (*Seine-et-Marne*) 163, 15.
- Alboenus, Albuenus, rex Italiae (Langob.) 91, 15. 110, 25. 111, 1; uxor 1. Chlodesinda, 2. uxor 111, 1.
- Alboenus, Albuenus, nobilis A. 140.
- Albofredis, fil. Childerici I. regis Iud. 264, 5.
- Alciocus dux Bulgar. 157, 10.
- Alea, qui primus tabularum usum instituit, 196, 5.
- Alesaciones, Alesacii, Alsatii 138, 1. — Alexacis (= *Alesatia*) 192.
- Aletheus patricius 141, 10—143, 1. 142, 25.
- Alexander I. papa 35, 1.
- Alexander, Mammeae fil., Alex Mameas, imp. Rom. 29. 30, 1. 41, 20. 43, 20. 63, 25. — Alexanthermae 63, 25.
- Alexander I. rex Iud. 54, 25; fil. stobulus, Ercanus.

- r Magnus, fil. Philippi, rex 19, 10. 29, 25. 32, 10. 40. 43, 10. 52, 25. 53. 153, 20. 198, 10.
- r I. rex Syriae 54, 5; fil.: us VI.
- r, fil. Priami regis Troian., 98.
- r v. Ptolemaeus IX. rex Aegypti. ia urbs Aegypt. 53. 58, 25. 60, 10. 61, 1. 62, 10. 162, 5. — drini 18, 30. 32, 10; Alexan- rex 55, 5.
- Ptolemaeus VIII. rex Aegypti. = *Eliel?* 31, 25. (= 'Ελυμαίς) 23, 25. = *Helvius* v. Pertinax imp. = *Ellel* 27, 1; fil.: Hebron. olom (= *Ailom*), Zabolonites 39, 25. i), Allofli, Alofoli 27, 1. 39, 25. s v. Amalricus. enunae (= *Poeninae*) 82, 1; cottidie (= *Alpes Cottiae*) 59, 30. *chwäbische Alb'* 181, 1. Alfius, fl. 25, 20. *Alsa* fl. *prope Aquileiam* 67, 1. v., *Altino* 208, 25; ep.: Petrus. = *Chamavi*) 94, 10. nda, fil. Theoderici regis Ostro- uxor Eutarici cons., 206, 20. ra, (Malaberga 206, 20), fil. fredae, uxor Ermenfridi regis g., 103, 30. 206, 20. us, fr. Flaachadi maioris domus, us nobilis Francus 169, 1. 318, 10. da, fil. Theodomeris regis Ostro- uxor Hunerici (*potius Thrasa-*) regis Wandal., 206, 20. us dux 150, 1. 158, 5. 160, 1. 167. 408, 5. 411, 25. 414, 15. s, (Almaricus 345), fil. Alarici II, sigoth. 90, 15. 103, 20. 105, 25. s. 270, 5. 274. 278. 279. 345; Chlodchildis. s ep. Traiect. 409. 455, 15. e, Admanithae (= *Ammonitae*) 39, 20. 45, 10. sacerdos 31, 15. s, Amessias, Amissias, fil. Ioae, ad. 28, 1. 30, 5. 31, 10. 33, 25. 48, 15; fil.: Ozias. 28, 5; fil.: Ionas. 2, 15. — *Amatus* (= 'Αμαθούσιος) patricius 111, 5. l 25, 5. es, Amazonae 45, 15. 47, 20. Amaiones 21, 10. — Amazonia s urbs 68, 5. — Ambianensis 491, 1, parrochia 491, 1.
- Amblava locus, *Amblève prope Malmédy* 174, 5. 326, 20.
- Ambram, Abram (= *Amram*), fil. Caat, 26, 10. 31. 32, 1. 39; liberi: Aaron, Moyses, Maria.
- Ambrosius abbas Agaun. 339, 15.
- Ametegis vallis, *Lanzo?* 143, 15.
- Amida urbs 67, 5.
- Amilianus v. Aemilianus.
- Aminadab, fil. Aram, 30, 5.
- Aminadab (= *Abinadab*) 27, 5; fil.: Ozia.
- Aminoe (= *Abinoem*) 26, 20; fil.: Barach.
- Amisos libera civ. 24, 25.
- Amittib (= *Achitob*) sacerdos 31, 15.
- Ammanugus comes Pictav. 188, 30.
- Amorius sacerdos 31, 20.
- Amormacha rex Saracen. 178, 5.
- Amormuni rex Saracen. 191, 20. 192, 5.
- Amorreus, fil. Canaham, 22, 10. — Amorrei 24, 1.
- Amos, Amon, fil. Manasse, rex Iud. 28, 10. 30, 5. 31, 1. 33, 30. 40, 5. 50, 5; fil.: Iosias.
- Amos proph. 28, 1. 30, 20. 50, 1; fil.: Esaias.
- Amos, fil. Ioadae, sacerdos 31, 15.
- Amri rex Samar. 48, 25.
- Amulius Silvius rex Latin. 49, 10. 200.
- Ananelus pontif. Iud. 56, 15.
- Anastasius I. papa 36, 1.
- Anastasius II. papa 36, 10.
- Anastasius I. imp. Rom. 42, 1. 208. 214, 1. 271, 10.
- Anaulfus imp. Pers. 119, 5. 125, 25. 126; uxor: Caesaria.
- (Anchialos), Ancialis, urbs 50, 15.
- Ancus, Marcus, Martius, rex Rom. 50, 1; Anci filii 51, 5.
- (Andanense) monast., *Andenne* 469, n. 1; altare: S. Genovevae.
- Andegavus, Andegavis, Andegabus, civ. 97, 25. 98, 1. 174, 20. 175, 1. 250. 251; Andegavi 114, 30. 115, 1. — Andegavinsis pagus 413, 25.
- Andelaus, *Andelot (Haute-Marne)* 125, 15. 139, 5.
- Andelecius monast., *les Andelys (Eure)* 346. 347.
- Anderedus agens Radegundis reginae 375, 10; uxor 375, 10; filii 375, 10.
- S. Andreas apost. 67, 15; S. Andreae reliquiae 379, 1. 386, 10.
- Andromaca, uxor Hectoris, 196, 20.
- Andrum (= 'Ανδρος) insula 24, 15.
- Anglarias villa in pago Pictavinse, *Angliers (Vienne)* 414, 1.
- S. Aniani eccl. Aurelian. 147, 25. 493.
- S. Anlanus ep. Aurelian. 73. 246, 15. 247, 25.
- (Anicetus), Anecitus, papa 35, 30.
- Animia monacha 375.
- Aninsula monast., *St. Calais* 299, 1.
- Anna proph. 30, 20.
- Annianus 27, 25. 30, 20; fil.: Abdias.
- Annianus pseudoproph. 28, 15.
- Annianus (= *Hananias*), fil. Zorobabel, 30, 10.
- Ansbertus ep. Rotomag. 322, 25.
- Ansbertus 285, 30; uxor: Blitchildis; fil.: Arnoldus.
- Ansefidis, Ansfledis, uxor Warattonis maioris domus, 171. 322, 10. 323, 1.
- Ansfrida matrona 380, 10.
- Anseghiselus, Anseghysilus, Anseghisilus, fil. Arnulfi ep. Mett., 122, 10. 170, 1. 320, 1. 433, 15. 439; fil.: Pippinus II.
- Ansemundus (dux?) Burgundio 339, 5.
- Ansoaldus e proceribus Chilperici I. regis 112, 20. 117, 5.
- Ansoaldus legatus Chlotharii II. regis Franc. 146.
- Ansoaldus, Ansaldus, defensor eccl. Pictav. 400, 30. 421.
- Antenor princeps Troian. 241, 20. 244, 10; fil.: Sunno.
- (Anthedon), Antidana (*postea Agrippina*), urbs 57, 1.
- (Anthemius), Antemius, Antimius, imp. Rom. 44, 1. 77. 210.
- (Antherus), Anterus, papa 35, 15.
- Anticonus rex Iud. 55, 20.
- (Antiochia), Anciocia, urbs Syriae 59, 10. 65. 69, 1. 126, 15; Anciocii Assiriae 54, 25. — Anciocinus episcopatus 59, 5; Anthioceni ep.: Enodius, Gregorius.
- (Antiochus), Anciocus, III. rex Syriae 54, 1. 60, 20.
- (Antiochus), Anciocus, VI. rex Syriae 54.
- (Antiochus), Anciocus, VII. rex Syriae 54, 10.
- (Antiochus), Anciocus, IX. rex Syriae 54.
- (Antipater), Antepater, fil. Herodis I. Ascalonitis, procurator Palaest. 55, 1. 56, 10; fil.: Herodes II.
- Antonia, Antunia (*potius Theodora*), uxor Iustiniani I. imp., 85. 86.
- Antonina, Antunina, (Antunia 85, 25), uxor Belisarii patricii, 85—87.
- Antoninus (Antonius 33, 10; Antunius 43, 20. 63, 20) Caracalla, fil. Severi, imp. Rom. 33, 10. 41, 15. 43, 20. 63, 20. — Antunianae thermae 63, 20.
- Antoninus, Antonius, (Titus 43, 20. 62, 20), Pius imp. Rom. 33, 1. 41, 15. 43, 20. 62, 20.
- Antoninus imp. v. Verus.
- Antunius mon. Aegypt. 43, 25. 64, 5. 66, 20. 67, 15; Antunii monast. 67, 15.
- Antonius, Antunius, triumvir 55. 56; uxores: 1. soror Augusti, 2. Cleu- patra.

Antonius imp. v. Antoninus, Aurelius.
 Antonnacus, *Andernach* 140, 10.
 Anumnirianus v. Numerianus.
 Aod, Aothan, iudex Iud. 26, 20. 39, 10.
 45, 1.
 Aoidius v. Harmodius.
 Aolis v. Aeolis.
 Aonis (= *Aornis*) fl. 53, 10.
 Aper, socer Numeriani imp., legatus
 65, 15.
 S. Apri eccl. Tull. 147, 15.
 Apollonaris dux Arvern. 270, 1.
 SS. Apostolorum, *postea* S. Arnulfi ba-
 silica Mett. 172, 10. 444, 15. 445, 5.
 SS. Apostolorum v. S. Petri eccl. Paris.
 SS. Apostolorum v. S. Petri eccl. Roto-
 mag.
 Apricadinum, *Avranches* 299, 30.
 (Apulienses), Apolienses 24, 25.
 Aquaputta villa, *Eaubonne (Seine-et-*
Oise) ? 415, 5.
 Aquileia, Aquilegia, urbs, 67, 1. 204, 5.
 Aquilo (= *Acyron*) villa publica *prope*
Nicomediam 66, 20.
 Aquitania, Aquetania, prov. 71, 25. 77, 25.
 149, 10. 180, 1. 186. 187, 15. 189. 190.
 192, 15. 193, 1. 406, 15. — Aquitani
 24, 5; Galli Aquitani 21, 15. — Aquit-
 anicus princeps: Waiofarius; Aquit-
 aniae ducatus 402, 25; Aquitaniorum
 duces: Genialis, Sadregiselus, Aigina,
 Eudo, Chunoaldus. *Cf.* Wasconia.
 Arabia 25, 10. 56, 15; Arabia eudemon
 23, 25. 24, 10; Arabia vetus 23, 25. —
 Arabes 24. 62, 1; Arabes eudemones
 24, 10; Arabes, Arabi, primi 23; Ara-
 bes priores 23, 10; Arabes ultra 23, 20.
 Aracus (= *Aratus*) poeta 53, 20.
 Aradius, fil. Canaham, 22, 10. — Arain
 (= *Aradii*) 22, 10.
 Araencus (= *Asemaeus*), fil. Canaham,
 22, 10.
 Araletana (= *Calaritana*) eccl. 67, 15;
 ep.: Lucifer.
 Aram, fil. Esum, 30, 5.
 Aram, fil. Sem, 23; fil.: Osceun, Gaster,
 Mosoc.
 Arar v. Sauconna fl.
 (Arbaces), Abarces, Arbocus, Medus 49, 5.
 50, 15.
 Arbogastes, Arvagastes, comes 70, 10. 94.
 Arbor fl., *l'Arche* 183, 5.
 Arcades 24, 15.
 Arcadius imp. Rom. 41, 40. 43, 35. 70.
 71, 1. 72, 5; liberi: Pulceria, Theu-
 dosius II.
 (Arcadius), Archadius, legatus Franc.
 280. 346, 5. 353. 354, 1.
 Arcanus v. Hyrcanus.
 Arcedo (= *Carchedo*) Tyrus 48, 1; fil.:
 Dido.
 Arcelais urbs 63, 20.

Arcelaus rex Cappad. 57, 20.
 Arcelaus, fil. Herodis II, rector Iud. 57, 20.
 Archia (= *Barachia*), fil. Zorobabel,
 30, 10.
 Arciaca, *Arcis-sur-Aube* 112, 1. — Ar-
 ciacinsis campania 128, 10.
 Arculius Maximianus v. Maximianus.
 Ardenna, Ardinna, Arduenna, silva
 139, 15. 144, 10. 158, 15. 174, 1. 183, 5.
 312. 326, 15. 404, 10. 405, 1. 412, 5.
 Ardericus rex Gepid. 202, 40.
 Aregius comes 301, 20.
 Aregundis v. Charigundis.
 Arelate, Arelatus, Arlatus, urbs 75, 10.
 76, 1. 84, 10. 110, 1. 177, 1. — Are-
 latensis regula 372, 20.
 Arelaunus, Aurelaunus, silva, '*la forêt*
de la Brotonne' *prope Caudebec* 282, 15.
 307, 20.
 Arelaus villa, *Vatteville la Rue* (?) 130, 10.
 Aremolus, Arimolus, Silvius sive Remolus
 rex Latin. 48, 20.
 Arepos (= *Aeropos*) rex Maced. 51, 1.
 Arfaxat, Arfacsat, fil. Sem, 20, 15. 23.
 30, 5. 38, 20; fil.: Cainan.
 Argentarea oppidum, *Arzenheim* 68, 20.
 Argentonius castrum, *Argenton-sur-Creuse*
(Indre) 189, 5.
 Argius (= *Argivus*): Fiston (= *Phidon*).
 Ari. *cf.* Chari.
 Aridius ep. Lugdun. 130, 1. 132, 15.
 133, 1.
 Aridius sapiens 90, 5. 100. 102. 264, 25.
 265.
 Arido (= *Lapidod*) 26, 20; uxor:
 Debhora.
 Arifron rex 49, 1. 50, 15; fil.: Thespheus.
 Arilewa v. Lilia.
 Arinbertus v. Arnebertus.
 (Aristarchus), Arestarcus, princeps mili-
 tiae Rom. 243, 25.
 Aristobolus, Arestobolus, fil. Alexandri I.
 regis, II. rex Iud. 54, 25. 55, 1.
 Aristobolus, fil. Alexandri II. regis,
 pontif. Iud. 56, 15.
 (Aristogiton), Aristogedus, Atheniensis
 52, 10.
 Arlodoscius (*sunt Rhodos, Chios insulae*)
 22, 1.
 Arminia, Armoenia 54, 25. 56, 30. 62;
 Armoenia maior 21, 20; Armoacna
 minor 21, 20. — Armeni, Armini, Ar-
 moenii, Armoeni 21. 23, 15. 24, 5.
 25, 10; rex: Tigranes.
 Armodius v. Harmodius.
 Armoricana prov. 77, 5.
 Arnebertus (Arinbertus 160, 1; Harim-
 bertus 414) dux 147, 15. 148, 5. 150, 1.
 160. 408, 5. 414; uxor 147, 15.
 Arnegausius abbas (Mett.?) 445, 1.
 Arnegisilus, Arnegisselus, abbas S. Ma-
 riae Pictav. 379, 25. 394, 20.

Arnoldus, fil. Ansberti, 285, 30.
 S. Arnulfi v. SS. Apostolorum basilica M
 S. Arnulfus ep. Mett., domesticus et
 siliarius regis 140, 10. 146, 15. 14
 150. 401, 15. 404, 20. 408. 432—
 uxor 433, 15; fil.: Anseghis
 Chlodulfus.
 Aroanna fl., *l'Orvanne* 128, 15. 30
 Arogastus, Arogast, legislator Fr
 244, 20.
 Arola fl., *Aar* 128, 5.
 Arpalus v. Harpalus.
 Arrei 21, 10.
 Arriani 23.
 Arrius rex Assy. 44, 15.
 Arrius haereticus 382, 15. — Ar
 doctrina 245, 10, gens (*Visig*
 345, 10, haeresis 214, 5. 345, 25,
 pictas 66, 30, lex 291, 15, secta 125
 Arriani libri 125, 25; Arrianum de
 66, 20; Arrianus rex (*Amalaricus*
goth.) 345, 30. — Arriani 67, 20. 9
 209, 5. 214, 5. 245, 15. 267, 5. 34
 Arrianorum ep.: Endoxius; Arria
 Valens imp. Rom.
 Arsaces Parthus 54, 10.
 Arses Nothus rex Pers. 29, 20. 40,
 Arsinoe Indiae urbs 23, 15.
 Artabanus rex Pers. 40, 15. 52, 20.
 Artaxerses, Artarumerxes, Astarxe
 Asterserses, I. Longemanus rex
 29. 40, 15. 52, 20.
 Artarxerxes, Artarserses, II. rex
 29, 20. 40, 20.
 Artarserses III. Ochos (Ocor, qu
 Artaxerxes 29, 20) rex Pers. 2
 40, 20.
 Arvagastes v. Arbogastes.
 Arvatus (Servatus 246, 25. 247, 15
 Tungr. 92, 15. 246, 25. 247, 15.
 Arvernus, Arverna, (Arversia 54, 10)
 vernorum civ. 54, 10. 94, 15. 10
 105, 1. 187. 270, 10. 278, 10. — A
 verni 91, 10. 110, 1. 270, 1. — A
 nicus pagus 186, 20; duces: Ar
 naris, Bobo; Arvernorum, Arve
 com.: Firminus, Bladinus, Chilpi
Cf. Claremonte.
 Asa, Asab, Asaph, fil. Abiae, rex
 27, 20. 30, 5. 31, 1. 33, 20. 39, 40. 4
 fil.: Iosafath.
 Asadia, fil. Zorobabel, 30, 10.
 Asarmoth (= *Sarmoth*), fil. Iectan, 2
 Ascalonites: Herodes I. procur. Id
 Ascanaz, fil. Gamer, 21, 1.
 Ascanius, Ascanis, rex Latin. 47;
 Iulius.
 Asclipidictus (= *Asclepiodotus*)
 praet. 65, 25.
 Asia 22, 1. 46. 53. 62, 5. 63, 5.
 93, 5. 241, 5.
 Asia *pro Campania Ital.* 61, 5.
 Asiani, Asyani (= *Asiavoi*) 24.

- fil. Sem, 23, 5. — Assirii, Assiri
24, 1. 42. 44. 47. 49—51, 15. 52.
Assiria 23, 25. 62; reges: Ninus,
Aramis, Ninsas, Arrius, Tautanus,
et Falsar, Salmanassas, Sarda-
nullus.
v. Antiochia.
Astinus (= *Astypalaea Chius*) insula
D.
As (= *Astyages*) rex Med. 51, 20.
v. Gallici.
As, Hasuerus 28, 25. 33, 40; fil.:
As.
v. Adteias villa.
v. Aetna mons.
Attha-, Ata-, Ada-
Atthildus, Atthanaghildus, Atanagil-
tagildus, Anaghildus, Anagyldus,
Visigoth. 90, 35. 91, 10. 106, 20.
95, 110, 5. 116, 1. 291. 292, 10;
v. Goaesinda; fil.: Galsuinta,
Schildis.
Austicus rex Goth. 68, 5. 70, 5. 99, 15.
100, 342, 25.
Austicus ep. Alexandr. 66, 30. 67, 1.
Austicus rex Visigoth. 71. 77, 25; uxor:
Austicia.
Austiac, Atenac, Attenac, civ. 21, 10.
62, 25.
Austiac fl. 204, 10.
Austicus rex Saracen. 178, 1.
Athlans, mons 25, 15.
Athlans urbs 68, 5.
v. Adrianus.
Atrep. v. Agrip.
Attuca 21, 25. 44, 25. 69, 10;
lingua 243, 1; rex: Cicrops.
Attala, Attala, rex Chun. 73—
202, 35. 246, 20.
Attalorum pagus 274, 20.
Attalorum legatus Chlodovei II. regis Franc.
156.
Aude-
Audegenus (potius sororius) Mirionis,
Gallic. 116, 10.
Audegenus, Audoinus, ep. Rotomag.,
Dado (160, 25. 416, 5. 420, 25)
Audarius 122, 15. 160, 25. 171.
315—318, 25. 321. 322. 416, 5.
420, 25. 425, 10. 487, 15.
Audegenus, fil. Chlodovei (potius Chil-
perici I. regis Franc., uxor Theode-
gis Ostrogoth., 206, 20. 214, 35.
Audegenus 148, 5; fil.: Boso.
Audegenus Francus 171, 15.
Audegenus, uxor 1. Chilperici I. regis
Franc., 109, 20. 292. 293. 297, 25.
Audegenus.
Audegenus, Aosta 143.
R. Meroving. II.
- Augustidunum, Agustidunum, Aguste-
dunum, Agostedunum, urbs 67, 5.
150, 5. 166. 167. 307, 25. 408, 5;
Augustudunenses ep.: Siagrius, S. Fer-
reolus, Leudegarius. — Augustudinensis
pagus 190, 5; Augustidunensium regio
187, 5.
Augustus imp. v. Octavianus. — Augusti
appellati reges Rom. 55, 15.
Aunulfus dux (quidam Greg. IV, 50)
295, 10.
Aurea porta Constantinop. 209, 10.
Aurelaunus v. Arelaunus silva.
Aurelianis, Aurilianis, Auriliana, Auri-
lianensis, civ. 73, 20. 97, 25. 103, 20.
104, 10. 107, 30. 115, 25. 127, 25.
130, 15. 147, 25. 151, 15. 165, 30. 174, 15.
180, 5. 190, 15. 191, 20. 246. 247, 25.
250, 20. 275, 35. 276, 5. 289, 20. 423, 1;
Aurelianensis basilica: S. Aniani;
Aurilianensium ep.: Anianus, Austre-
nus; abbas: Avitus. — Aurelianen-
sis, Aurilianensis, pagus 276, 5. 338, 15;
Aurelianense, Aurilianense, territorium
100, 1. 415, 1.
Aurilianus imp. Rom. 41, 25. 43, 20. 65.
Aurelianus, Aurilianus, legatus Chlodo-
vechi I. regis Franc., dux Milidun.
90, 5. 99. 100. 254—257, 15. 258—
260, 5. 261, 20. 343. 344, 10.
(Aurelius Antoninus Elagabalus imp.
Rom.), Aurilius 43, 20. 63, 20, Antonius
33, 10.
Aurilius imp. v. Commodus, Marcus.
ad S. Aureos locus Colon. 518, 5.
Auruchaeus (= Ἀουρουχαιός), fil. Cana-
ham, 22, 10.
Ausonia 333, 1.
Austasius (= *Eustasius*) abbas Luxov.
142, 30. 143, 1.
Auster, Aoster 109. 119, 15. 120, 5.
121, 10. 122, 5. 127, 25. 140—142.
146. 147, 15. 148, 20. 150. 158, 30.
159, 10. 163, 20. 164. 168, 15. 169, 5—
171. 179, 5. 285, 5. 286, 5. 297, 10. 301.
303. 304, 15. 306. 311, 10. 315. 317.
318, 15. 319, 25. 321, 5. 322, 15.
327, 10. 487, 25; Austria 320, 1. 323, 5.
399, 20. 400, 5. 404, 25. 405, 35. 408, 10.
409, 10. 412. 422; Austrasia 487, 25.
— Austrasii, Austransii, Aostrasii,
(Ostrasii 305, 35) 109, 1. 112. 121.
122, 15. 128, 10. 134. 138, 10. 139, 5.
141. 144, 10. 147. 155. 158, 10. 159.
163, 30—165, 25. 171, 20. 240. 303, 30
—305. 310, 5. 311, 15. 320. 322, 15
404. 410, 30. 412. 422. 454, 20. 487, 20;
Austrasii pro Neustrasiis 151, 15;
Austrii 159, 30. — Austrasiolorum re-
gnum 192, 30; reges: v. Franci.
Austrachia insula Fris. 176, 10.
Australdus comes 188.
Austrapius dux Pictav. et Turon. 107, 15.
381, 20.
Austrechildis cogn. Bobyla, Bobila, uxor
3. Gunthrauni regis Franc., 91, 5.
108, 10. 114, 1. 115, 25.
- Austrenus ep. Aurelian. 130, 15.
S. Autbertus ep. Camerac. 425, 10.
Autharius rex Langob. 134, 1. 143, 20;
fil.: Ago.
Autharius alius, dux Langob. 143, 20.
Autisioderum, Autysioderum, Anticio-
derum, Autecioderum, Authicioderum,
civ., Auxerre 114, 5. 150, 5. 166, 25.
186, 20. 187, 10. 189, 20. 190, 25. 408, 5.
— Andicioderensis episcopatus 128, 10;
ep.: S. Germanus, Palladius. — Au-
tisioderensis pagus 186, 20.
Autriconi 25, 1.
Avares, Avari, Abares, Abari, cogn.
Chuni 80. 144, 15. 150. 157. 205.
206, 5. 212, 5. 400, 1. 408, 15. 411, 1;
gaganus 144, 15; Avar: Xerxes.
Avari v. Adiabeneci.
Avennio, Avenio, Avinio, castrum et civ.,
Avignon 102. 116, 15. 122, 35. 177.
178, 20. 264. 265, 20. — Avennicum
territorium 111, 10.
Aventicus, Aventecus, (cogn. Wibili
64, 15), civ., Avenches, Wifflisburg
60, 25. 61. 64, 15. — Aventicensis
Ultraioranus pagus 138, 15; Aventi-
cense territorium 138, 15.
Aventinus mons Rom. 50, 1. 200, 5.
Aventinus Silvius rex Latin. 48, 20. 200, 1.
Avitus imp. Rom., ep. Placent. 43, 35.
75. 76. 89, 20. 94. 95, 10.
Avitus ep. Vienn. 124, 10.
Avitus abbas Aurelian. 104, 15. 275. 276, 5.
Avrea v. Africa.
Axius fl. 25, 20.
Axsoma fl., Aisne 141, 10.
Aygloffinga gens 146, 15.
Azanas (potius Chelcias) 31, 15; fil.:
Azarias.
Azarias, fil. Oded, proph. 27, 20.
Azarias, fil. Azanae (= potius Chelciae),
sacerdos 31, 15; fil.: Sareu.
Azarias rex Iud. v. Ozias.
Azarias (= Zacharias), fil. Ieroboam II,
rex Samar. 31, 10. 50, 10.
Azeus v. Aggeus.
Azor, fil. Eliachim, 30, 15; fil.: Sadoc.

B.

Baas v. Basa.

Babylon, Babillon, urbs 51. 52, 20. 53, 10.
62, 5. — Babylonia, Babilonia, Ba-
billonia 18, 25. 20, 25. 22, 5. 23, 25.
28—30, 10. 40, 10. 51, 20. 53, 15. 113;
Babylonis, Babyloniorum, reges:
Senaccerem, Nabagodonosor, Aevil-
marodac, Balthasar, Darius.

Bacaudae 65, 20.

Baccis villa, *Bea prope Saint-Maurice*
111, 20.

Bacennates 24, 5.

Bacivus villa, *Baivicus (Somme)* 169, 15.
319, 10.

- Bactra 20, 20. 23. — Bactrianae 23, 25; Bactriani 23.
- Badasar v. Balthasar.
- Badericus, (Baldericus 103), fr. Ermenfredi, rex Thoring. 103. 278, 1.
- (Baetica). Beticac, Beteca, Betaca, Betega 71—73, 1. 76; Beteac fl. (= *Baetis*) 72, 25. — Beticci 25, 1.
- Bagassini, *Bayeux* 114, 30. Cf. Saxones.
- Baius (= Βοῖος) fl. 25, 20.
- Baiuvarii, Baiuarii, Baiovarii, Baioarii, Badowarii, Bagioquari, Bagoarii 121, 10. 122, 35. 157. 181, 20. 182. 411. — Baiuvaria, Bagoaria 180, 15. 411, 5; Baguarinses fines 175, 5; duces: Odilo, Tascilo.
- Baldechildis, Baldethildis, Balthildis, Baltildis, uxor Chlodovechi II. regis Franc., 122, 1. 168. 315, 20. 316, 25. 317, 5. 482—505. 507. 508. 512, 30. 513.
- Baldericus v. Badericus.
- Balthasar, (Badasar 33, 35), fil. Nabagodonosor, rex Babyl. 33, 35. 51, 15.
- Banisaius servus Radegundis reginae 390, 1.
- Barac, Barach, Baraa, fil. Aminoe, 26, 20. 39, 15. 45, 5.
- Barbares v. Afri.
- Barcelona, Barcelona, urbs 71, 15. 103, 25. 105, 25.
- Barontus dux 154, 15. 160, 1. 410. 414, 15.
- Barracim sacerdos 31, 20.
- Barrum castrum, *Bar-le-Duc*? 96, 30; Barrentes 97, 1.
- Basa, Baas, Saba, fil. Achiae, rex Samar. 31, 5. 48, 25; fil.: Hela.
- Basanotes 21, 15.
- Basina, Bysina, uxor 1. Bisini regis Thoring., 2. Childerici I. regis Franc., 89, 25. 95, 20. 97. 248, 15—250, 1.
- Bastarni, Basterni 21, 15. 65, 25. — Basternia 21, 20.
- Bathuhel, Batuel 28, 5. 30, 20; fil.: Iohel.
- Baudastes dux 117, 1.
- Baudonivia monial. Pictav. 377. 378, 1. 380, 10. 383, 20. 384, 30. 387, 25. 388, 25. 392. 395, 1.
- Baudulfus nobilis 136, 25. 137.
- Beceancei v. Constantinopolis.
- Becga, fil. Pippini I. maioris domus, 469.
- Beeri 28, 1. 30, 20; fil.: Osee.
- Belechildis, Belihildis, Bilichildis, uxor 1. Theudeberti II. regis Franc., 120, 1. 134. 138, 20.
- Belichildis, Billchildis, uxor Childerici II. regis Franc., 122, 5. 169, 5. 318, 15.
- Beletrudis matrona 175, 5.
- Belial filius dicitur Rantgarius gentilis 325, 1.
- (Belisarius), Belesarius, Bellissarius, Bellesarius, Bellessarius, patricius 44, 5. 85—88. 90, 35. 106; uxor: Antonina.
- Bella, uxor Gislaadi nobilis, 373, 15.
- Bellanii (= Ἐλαυοί) 22, 15.
- Belsa locus, *la Beauce* 338, 5.
- Benaginae 21, 15.
- Benedictus I. papa 36, 20.
- Benedictus II. papa 37, 15.
- S. Benedictus abbas Cassinensis 512, 1.
- Beniamin, Beneamin, tribus 27, 15. 30, 25.
- Benigga v. Girda.
- S. Benigni eccl. Divion. 167, 30.
- Beppelenus dux Franc. 119, 10. 127, 5.
- Beraena villa, *Braine-le-Comte*? 516, 1.
- Beraleha (*quid sit nescio*) 366, 1.
- Bercharius, Baercharius, gener Waratonis, maior domus 122, 15. 171. 240, 20. 322. 323, 1.
- Berchildis, uxor 5. Dagoberti I. regis Franc., 151, 1.
- Beringarius comes 191.
- Bernacus villa publica, *Bermy-Rivière (Aisne)*? 183, 25.
- Berta, uxor 1. Warnacharii II. maioris domus, 2. Godini, filii eius, 147.
- Bertecharius, Bertharius.**
- Bertecharius, fr. Ermenfredi, rex Thoring. 103. 278, 1. 365, 5. 383, 20; uxor 383, 20; liberi: Radegundis, filius 368, 20.
- Bertharius comes palatii, 'Francus de pago Ultraiorano' 167; fil.: Chaubedo.
- Bertharius comes 137.
- Bertharius cubicularius 139.
- Bertharius homo Scarponensis 146, 25.
- Bertefredus 116, 20. 125, 15.
- Bertelannus ep. Bitur. 187, 1.
- Bertethrudis, Bertetrudis, Bertedrudis, Bettethrudis, Bertrudis, uxor 2. Chlotharii II. regis Franc., 120, 10. 142. 144, 5. 163, 20. 399, 10. 401, 15. 402, 20. 422, 35.
- Berthila, Bertila, abbat. Calensis 489, 40. 490, 1. 492, 15. 496, 20—498, 25. 499. 500, 25. 501, 25. 502, 15.
- Bertoaldus genere Francus, maior domus 119, 25. 130. 131.
- Bertoaldus, Bertoldus, dux Saxon. 312, 15 —314, 1. 399. 404, 30. 405.
- Bertrada, uxor Pippini regis Franc., 182, 10. 190, 25—192.
- Bessi 24, 5.
- Bessinus v. Bisinus.
- Bet. v. Bact., Bit.
- Bethlem oppidum 57, 15.
- Betolia (*potius Aetolia*) 21, 25.
- Bettericus rex Visigoth. 119, 30. 132. 133, 5; fil.: Ermenberga.
- Bettilla mulier quaedam 435.
- Betto librarius 430, 10.
- Beverna villa, *Beveren (Flandria occident.)*? 517. 518, 5.
- Bibius v. Vesuvius.
- Biciancia v. Constantinopolis.
- Bigargius palatium 416, 15.
- Billechildis v. Belechildis.
- Birranae (= Βεργάωνοί) 25, 10.
- Bisinus, Bessinus, Bysinus, rex Thoring. 95, 20. 97. 248, 10. 249. 365, 5; uxor Basina; fil.: Hermenfredus, Bertharius.
- Bistis (= *Bactis*) fl. 25, 20. Cf. Baeticus.
- Biterris urbs 178, 10.
- (Bithynia), Bettinia 58, 10; Pitinia v. 23, 5. — Bitini, Bittinii 22, 15. 24, 15.
- Biturica, Bitorica, Bitoricas, Bytorica, Betoricas, Beturgas, civ. 97, 25. 180. 187. 188, 1. 189, 10—191. 326, 1. archiep.: Turpinus (*potius Remigius*) ep.: Bertelannus. — Bitorivus, Bytorivus, pagus 186, 20. 187, 10. 188. 191, 5; Bitorivus comes: Unibertus.
- Bladinus comes Arvern. 187. 190, 1.
- Blavia castellum, *Blaye (Gironde)* 175, 291, 5; basilica: S. Romani.
- Blichildis, fil. ficta Chlotharii I. regis Franc., uxor Ansberti, 285, 30.
- Bobila, Bobyla v. Austrechildis.
- Bobium monast. 138, 5.
- Bobo dux Arvern. 165.
- (Bobo), Bubo, dux Frisionum 176, 10.
- Bobo dux 415, 5.
- Boch. v. Buch.
- Bodicus, Bodecus, comes Britann. 113. 114, 1; fil.: Theudericus.
- Bodilo nobilis Francus 169. 318.
- (Boeotia), Boetia 21, 25. 24, 20. — Boetia 24, 15.
- Boetius consul 209, 25. 214.
- Bonifacius I. papa 36, 1.
- Bonifacius II. papa 36, 15.
- Bonifacius III. papa 36, 25.
- Bonifacius IV. papa 36, 25.
- Bonifacius V. papa 36, 30.
- S. Bonifacius archicapellanus Dagoberti III, archiep. Mogunt. 517. 518.
- Bonna castrum, *Bonn* 183, 1.
- Bonogillus villa, *Bonneil (Aisne)* 14.
- Bordine fl. 176, 10.
- Borustenes fl. 25, 20.
- Boso dux 117, 25. 124, 15. 126, 25.
- Boso dux v. Gunthramnus Boso.
- Boso, fl. Audoleni, 148, 5.
- (Bosporani), Bosforani, Busforani 22, 15. 62, 1. — Bosforina 21, 20.
- Bothagm, Botaghm, villa 244, 20.
- Boz, fil. Salmon, 30, 5.
- Bracbatensis pagus 471, 30.
- Braumadus villa, *Brunoy-sur-l'Yonne (Seine-et-Oise)* 400, 25. 418. 30.

s, *la Brie* 423, 10.
 acus villa, *Berny-Rivière (Aisne)* 25, 289, 5. 304, 30.
 ia, Britanniae, *Anglia* 63, 20. 65.
 5. 68, 10. — Britanni, Britanni 59, 10.
 15. — Britannicae iusulae 22, 1;
 tanice 22, 1.
 ia, Britanniae, *Bretagne* 107, 20.
 , 1. 160. 287. 400, 20. 415, 15.
 . — Britanni, Britanni, Brittones,
 tones, Bruttanni 21, 15. 24, 5.
 25. 113, 25. 127. 128, 20. 160.
 , 30. 415, 15. 416, 1; Brittanorum
 es: Cham, Iudacaile; Brittanorum
 es 91, 25; com.: Magliavus,
 ober, Bodicus, Theudericus, Wa-
 us.
 e, *Brioude* 98, 5; basilica:
 uliani.
 (= *Brigitio*) oppidum 68, 20.
), *Brissia*, territorium, *Brescia*
 , 1; dux: Chrothacharius (rex
 gob.).
 iacius villa, *Bruyères-le-Châtel*
(ne-et-Oise) 135, 5.
 fus, Brunulfus, Produlfus, avun-
 s Chariberti II. regis Franc., (fr.
 ildis reginae?), 148, 15. 149, 1.
 , 1. 399, 35. 406, 1. 408, 5.
 ehildis, Brunichildis, Brunchildis,
 ehildis, Bronichildis, (antea Bruna
 ta 108, 25. 109, 15), fil. Athana-
 regis Visigoth., uxor 1. Sigi-
 I. regis Franc., 2. Merovei, fil.
 perici I. regis Franc., 91. 108, 25
 10, 5. 112, 25. 113, 10. 114, 5.
 20. 118, 15. 119, 15. 120, 1. 125, 15.
 129, 1—136, 5. 137, 10. 140—
 1. 239. 240. 291. 295, 20. 297
 99, 10. 301, 25. 302, 1. 306. 307, 20.
 —311, 1. 389, 20; secunda Zezebel
 , 1.
 fus v. Brodulfus.
 nni v. Britanni.
 cons. 52, 15.
 v. Bobo.
 enus dux Franc. 88, 20. 90, 35.
 ia, Bochonia, silva, *Rhön, Vogels-*
103, 5. 164, 30.
 es, Bulgari, Burgari 157. 400, 1.
 ; Bulgarorum rex: Busan.
 e castrum, *Bourbon-l'Archambault*
(ier) 187, 10.
 alis, Burdegalis, Burdigalensis,
 degalensis, civ. 111, 25. 115, 20.
 270, 15. 294, 1; ep.: Leontius.
 Burdigalinse 270, 25; Burdigalen-
 vicii 115, 20.
 ndia, Burgundiae, Burgondia,
 gudia, Burdia, Burdiae, Pur-
 dia 90, 25. 98, 5. 99, 20. 100, 30.
 , 1. 104. 108, 5. 119, 10—121, 15.
 , 35. 124, 1. 125, 5. 127. 131, 20.
 , 1—142. 143, 5. 144, 10. 147, 20
 49. 158—161, 20. 162, 1. 165, 30

—168, 15. 175, 20. 176, 15. 179, 10.
 183, 1. 185, 5. 188, 25. 191. 192, 30.
 254, 10. 258, 25. 266, 30. 270, 10. 275.
 276, 15. 302, 5. 304, 20. 306. 310, 10.
 317, 25. 318, 20. 335, 25. 342, 35.
 343, 5. 353, 10. 394, 5. 399, 35. 404, 15.
 405, 35—407, 30. 411, 20. 412. 414.
 415, 15. 422, 10. 423. 492, 15. —
 Burgundiones 43, 30. 68. 72, 20. 95, 1.
 99, 15. 104. 111, 5. 142, 25. 159, 25.
 239. 245, 10. 256. 257, 1. 259. 264.
 275. 276. 304, 20. 305, 35. 308, 30.
 310. 333, 5. 335. 337—339, 5. 343, 30.
 487, 25; regium genus 142, 25; Bur-
 gundionum, Burgundiorum, reges:
 Gundiochus, Gundobadus, Godegy-
 selus, Chilpericus, Godemarus I, Sigi-
 mundus, Godemarus II; maior
 domus: Warnacharius; Burgundiae
 (i. e. pagorum Ultraiorani et Scotin-
 gorum) patricii: Agricola, Celsus,
 Protadius, Vulfus, Ricomeris, Aletheus,
 Willibadus; Burgundiones: Ansemun-
 dus (dux?), Manaulfus, Trapsta, Willi-
 badus (patricius). — Burgundae-
 farones, Burgundefarones, Burgundo-
 farones 141, 5. 143, 5. 148, 15. 333, 5.
 Busan rex Bulgar. 204, 1.
 Busforani v. Bosphorani.
 Buzi, Buz, proph. 28, 15. 30, 20. 31, 20.
 Byrra fl., *Berre* 178, 5.
 Bysina v. Basina.
 Bysinus v. Bisinus.
 Byzantium v. Constantinopolis.

C.

Caat, Cahaad, Cabaad, Gath, fil. Levi,
 26, 10. 31, 25. 39, 1; fil.: Ambram,
 Isaar, Cefron, Odiel.
 Cabillonnum, Cabilonnum, Cabyllonnum,
 Caballonnum, Cavellonnum, Cavallon-
 num, Cavalonnum, civ., *Chalon-sur-*
Saône 100, 15. 115, 1. 130, 1. 132, 20.
 139, 30. 150. 166, 15. 167, 25. 185, 5.
 187, 5. 302, 5. 309, 30. 408; Cabilon-
 ninse suburbanum 124, 5; basilica:
 S. Marcelli; ep.: Flavius. — Cava-
 lonensis comes: Adalardus.
 (Cabsensis) ep.: Vindemialis.
 Cadurcinum, Caturecinium 270, 25. 294, 20.
 — Caturecinus, Cathorcinus, pagus
 149, 10. 406, 10.
 Caccilia v. Cilicia.
 Caeclestinus I. papa 36, 5.
 Caelices v. Cilices.
 Caeneus (= *Caelius*) mons 49, 25.
 Caesar imp. 57, 1; Gains Iulius 43, 10;
 Gains Iulius Caesar 55.
 Caesar v. Octavianus, Pompeius.
 (Caesara), Cesara, uxor Anaulfi imp.
 Pers., 119, 5. 125, 25. 126.
 Caesar Augusta, Caesar Augusta, Cesarau-
 gusta, Cesaragusta, Caesaraugustana,
 Cesaragustana, civ. 105, 25. 158, 1.
 239, 20. 283, 25. 284. 328, 10. 411, 20;
 episcopus 284, 15.

Caesaria, antea Aghyacha (= *Mazaca*),
 urbs Cappad. 57.
 Caesaria Palaestinae (= *Stratonis turris*)
 urbs 57, 1. 59, 20; Caesariensis ep.:
 Eusebius.
 Caesarienses (= *Σαρίωνες*) 24, 30.
 Caesarius (= *Censorius*) comes 73, 5.
 Cahaad v. Caat.
 Cainan, fil. Arfaxat, 20, 15. 38; fil.:
 Sala.
 Cainan, fil. Enos, 20, 10. 30, 1. 38, 5;
 fil.: Malalehel.
 Cainone castellum, *Chinon (Indre-et-*
Loire) 381, 5; reclusus: Iohannes.
 Cairi. v. Chari.
 Caius, Gaius, Gagus.
 Caius papa 35, 20.
 Caius, cogn. Calicola, Calecola, imp.
 Rom. 32, 30. 41, 5. 43, 15. 58, 25. 59;
 uxor 59, 1; sorores 59, 1.
 Caius v. Agrippa, Caesar.
 Cala, Cale, Calla, Calense, Kala, Kaleuse,
 monast. et villa, *Chelles (Seine-et-*
Marne) 92, 10. 118, 15. 302, 20. 304, 30.
 328, 5. 489. 490, 1. 492, 20. 495.
 496, 20. 498. 500, 10. 504, 1. 506, 5.
 507, 15. 510, 40. 513, 1; eccl.: S. Cru-
 cis, S. Georgii; altare: S. Mariae;
 archivum 489, 35; abbat.: Berthila.
 Calabria 56, 25. — Kalabri 21, 15.
 Calatia v. Galatia.
 Calcedon, Colcedon, civ. 24, 20. 85, 25.
 152, 5.
 Calciagus villa (Mett.), *Chaucy?* 438, 10.
 Caleb 26, 15.
 Kalibes v. Chalybes.
 Calicola v. Caius.
 (Callistus), Caestus, I. papa 35, 10.
 Calpiadis v. Chalpaida.
 Caltae v. Galli.
 Calva puella Pictav. 394, 1.
 Calvomontinsis pagus, *le Chaumontois*
 443, 10.
 Kam v. Cham.
 Kamalia (= *Cabalia*) 23, 1.
 Camaracus civ. 95, 1. 103, 10. 245, 15.
 246, 1. 271, 25; Eternoacus 92, 10;
 ep.: S. Autbertus. — Camaracensis,
 Camaracinsis, Cameracensis, pagus
 118, 5. 174, 5. 516, 1.
 Cambises, Canbises, rex Pers. 29, 20.
 40, 10.
 Kamei (= *Κόμηται*) 23, 10.
 Camliacensis pagus, 'pays de Chamblly'
 415, 1.
 Campanenses, *Kembsgau vel Champagne*
 138, 10.
 Campania, Campaniae, *Champagne* 240, 1.
 290, 5. 298, 15. 304, 25. 306, 10; Cam-
 paniae, Campaninsis, ducatus 172, 1.
 323, 10; Campanenses duces: Lupus,
 Wintrio, Droecus. — Campani 239, 35;

- Campanienses, Campaninses 113, 10. 298, 20.
- Campania *Italica* 57, 20. 58, 25. — Campani 24, 25.
- Campania villa, *Champagne (Seine-et-Oise)* 415, 1.
- Canaan *v.* Chanaan.
- Canaham, Canhaan, fil. Cham, 22; fil.: Sidon, Cetheus, Hiebuseus, Amorrens, Gergesseus, Auruchaeus, Aeuens, Araeneus, Aradius, Samarleus, Amati.
- Caubisin *v.* Nabagodonosor.
- Cantabria prov. 133; dux: Francio.
- Capis Silvius rex Latin. 48, 10.
- Capitulum Rom. 50, 20. 52, 25. 60, 20. 61, 15.
- Cappadocia, Cappadocea 21, 20. 55, 25. 67, 20. — Cappadoces 21. 24, 5. 25, 10; Capadox rex: Arcelaus.
- Capraenus (= *Caprae*) palus 49, 15.
- Captoroin, fil. Mestram, 22, 10.
- Caracalla imp. *v.* Antoninus.
- Caram *v.* Charran.
- Caramantes *v.* Garamantes.
- Caranus rex Maced. 50, 15.
- Caratiacus *v.* Cariciacus.
- Carausius imp. 65, 20.
- Carbonaria silva 93, 15. 245, 20. 325, 20.
- Carborum (= *Carporum*) gens 65, 25.
- Care fl., *Cher* 189, 10.
- Careacus insula 22, 20.
- Cari 24, 15. — Caria 23, 1.
- Cariatharim urbs 28, 15.
- Cariato spatharius Gunthramni regis, ep. Genav. 118, 1.
- Cariciacus, Caratiacus, villa, *Quiersy-sur-Oise (Aisne)* 131, 25. 179, 15.
- Carifallitae (= *Kāρες Ψύλλιται*) 22, 15.
- Carinus imp. Rom. 41, 30. 65, 10.
- Cariraat *v.* Gades.
- Carlomannus, fil. Carli, princeps Franc. 122, 40. 179, 5—181; fil.: Droho.
- Carlomannus, fil. Pippini, rex Franc. 189, 5. 191, 30—193.
- Carlus, Carolus, Karlus, Karolus.**
- Carlus (Martulus 324, 25), fil. Pippini II, dux et princeps Franc. 122. 172, 15—180, 1. 240, 30. 324. 325, 25—327. 429, 10. 517, 15; Carolus princeps *pro Carolo Magno imp.* 326, 25. 328; uxor: 2. Sunnichildis; liberi: 1. Carlomannus, Pippinus, Chiltrudis, 2. Gripho, Hieronymus.
- Carlus (Magnus), fil. Pippini, rex Franc., imp. 183, 10. 189, 5. 191, 30—193. 473, 10; uxor: 3. Hildigardis.
- Karolus (Calvus) rex Franc. 521.
- Carnetae (= *Carnuntum*) urbs 66, 10.
- Carnotis urbs, *Chartres* 147, 25. — Carnotenus terminus 115, 25.
- Carpentus Silvius rex Latin. 48, 15.
- Carthago, Cartago, urbs Afric. 42, 20. 48, 1. 54, 5. 75, 15. 84, 25. 211, 30; ep.: Eugenius. — Cartagenenses, Cartageninses 53, 20.
- Cartago urbs, *Cartajena* 72, 25. 73, 1. — Cartagininsis, Chartageninsis, prov. 71, 10. 76, 20; Cartagenensis regio 75, 15.
- Carus imp. Rom. 41, 30. 43, 25. 65; fil.: Carinus, Nomerianus.
- Casandra, fil. Priami regis Troian., 196, 25. 197, 30. 199.
- Casloin, fil. Mestram, 22, 10.
- Caspia 24, 1. — Cespium, Cypium, mare 153. — Figiae (= *πύλαι*) Caspiae 25, 10; Cypiae portae 153, 20.
- Castadius ep. 425, 10.
- Castinus mag. mil. 72, 5, comes domest. 89, 20. 94, 20.
- Castor 196, 5.
- Catalaunis urbs 65, 1. — Catalauninse territorium 141, 10.
- Catebretas (= *κατὰ Φρύγας*) pseudo-prophetia 62, 30.
- Catulla materfamilias Paris. 401, 30.
- Catulliacus vicus, *Saint-Denis* 401. Cf. S. Dionysii monast. Paris.
- Cature. *v.* Cadure.
- Caucasus mons 25, 15. 153.
- Cauciacus monast., *Choisy-au-Bac (Oise)* 172, 15. 324, 10; basilica: S. Stephani.
- Caumellum (*potius Laumellum*) castrum, *Lomello* 145, 30.
- Cautinus dux Theudeberti II. regis Franc. 128, 25.
- Cavellonum, Cavallonnum *v.* Cabillonnum.
- Cebren *v.* Hebron.
- Cebus *v.* Cyprus.
- (Cecrops), Cicopris, (Crops 44, 25), rex Atticae 44, 25. 69, 10.
- Cedrosiae 23, 20; Cydrusi 23, 15.
- Cef. *v.* Ceph.
- Cefron *v.* Hebron.
- Celcias *v.* Chelcias.
- Celsus patricius 91, 10. 108, 5. 110, 1.
- Celtae *v.* Galli.
- Celtiberi 21, 15.
- Cenomannis, Cinnomannis, civ. 273, 10. 298, 35. — Teromanni 114, 30. — Cinnomannicum 297, 20. 299, 1; Cinnomannicus, Cinomannicus, ducatus 400, 20. 415, 10.
- (Cephalenia), Cefalania, Cefalania, insula 22, 1. 200, 5.
- (Cephisos), Cefisos, fl. 25, 20.
- Cepus *v.* Cyprus.
- Cercina, Cercenna, insula 22, 20. 24, 25.
- Cero homuncio 445.
- Cesalpina *v.* Gallia.
- Cespium *v.* Caspium mare.
- Cessei (= *Κοσσοῖοι*) 23, 20.
- Cestratus (= *Echestratus*) rex Lacedaem. 48, 1.
- Cetero *v.* Cicero.
- Cethera *v.* Cythera.
- Cetheus, fil. Canaham, 22, 10. — Cettli (= *Χετταῖοι*) 24, 1.
- Cetthin, fil. Iaphet(?), 21, 1.
- Chadoindus, Adoindus, referendarius Dagoberti I, caput exercitus 140, 1. 159, 25. 160, 1. 414, 10.
- Chadrianus *v.* Adrianus.
- Chaeri. *v.* Chari.
- Chainulfus, Ainulfus, Agnulfus, comes 121, 20. 163, 15.
- Chair. *v.* Char.
- Chalda, fil. Willecharii presb., uxor Chramni, fil. Chlotharii I. regis Franc. 107, 20. 286, 25. 287, 10. 288.
- Chaldaei, Chaldei, Caldei 23. 24. 28, 49; Chaldeorum, Caldeorum, reges *v.* Babylon.
- Chalpaida, Calpiadis, uxor 2. Pippini ducis, 122, 20. 172, 10. 324.
- (Chalybes), Kalibes 21, 15.
- Cham, Cam, Kam, fil. Noe, 18, 10. 22. 23, 5. 26, 1; fil.: Chus, Metra, Fuit, Canhaan.
- Cham rex Britann. 299, 30.
- Chamarus 159, 20; fil.: Radulfus (dux Thoring.).
- Chamo dux Langob. 111, 15.
- Chanaan, Canaan 18, 20. 26. — Chanaan Cananei, Kananei 22, 10. 24, 1. 25, rex: Iabin.
- Chananeus (= *Chanaan*) 27, 25; fil. Sedicia.
- Chari-, Chare-, Char-, Chaeri-, Chaer-, Chairi-, Cairi-, Gairi-, Gari-, Gair-, Hair-, Airi-, Ari-, Are-.
- Chairaardus, Hairhardus, 'ex genere Francorum', dux 160, 1. 414, 15.
- Charebertus I. rex Franc. 106, 5. 108, 20. 239, 30. 285, 20. 289, 15. 291; uxores: 1. Ingoberga, 2. Mexfredis, 3. Theotechildis, 4. Marcovefus 3. filius 108, 20.
- Charibertus II. rex Franc. 120. 121, 148—150, 1. 151, 15. 154. 159, 399. 402, 25. 406. 408, 5. 409, 410, 1. 414, 10; fil.: Chilpericus.
- Chairibertus, Aripertus, fil. Gundobadi I. rex Langob. 134, 1. 146, 10.
- Charegundis, uxor 4. Chlotharii I. regis Franc., 106, 20. 285, 20. 286, 5.
- Chariricus rex Franc. 90, 15. 103, 5.
- Charoaldus rex Langob., dux Taurin. 120, 15. 121, 5. 145. 146. 155. 156, uxor: Gundeberga.
- (Charran), Caram 26, 25.
- Chaubedo, fil. Bertharii com. palat. 167, 20.
- Chelcana *v.* Elcana.

- s), Celcias, Celcius, sacerdos 30, 20. 31; fil.: Hieremias.
- v. Ermen.
- hyl-, Hil-
- rtus I. senior, rex Franc. 90—103, 20—106, 5. 107. 117, 20. 239. 275, 15. 278. 279. 281. 282, 15. 285—285, 15. 287. 289. 295, 20. 346, 1. 347, 30. 348, 1. 353. 354. 355; uxor: Ultrogotha (*perperam* tradita); filiae duae 107, 20. Cf. *Chilpericus*.
- rtus II. rex Franc. 112, 25. 115—117, 5. 118. 119. 125. 127. 135. 133, 15. 138, 5. 143. 297, 10. 300. 301. 302, 1—304, 15. 306. 307, 10. 308; sponsa: Theudelindis; res: 1. concubina 306, 15. 307, 25. 2. (Faileuba); liberi: 1. Theudericus II, 2. Theudericus II, Theudericus III.
- rtus, fil. Theudericus II. regis Franc., 130, 1. 140, 10. 141, 15.
- rtus), fil. Grimoaldi maioris regis Franc. 316, 5. 457, 10.
- rtus III. rex Franc. 122. 172. 175. 323. 324, 10. 512. 513. 515; fil.: Dagobertus III.
- andus, fil. Pippini II, dux (comes) regis Franc. 177, 15. 178, 15. 179, 10. 180; fil.: Nibelungus.
- andus comes 191.
- andus I. rex Franc. 89. 95—98. 100. 246. 247, 5. 248—251. 342, 35; sponsa: Basina; liberi: Chlodovechus I, Chlodovechus II, Landechildis, filia 105, 30.
- andus, fil. Chlotharii I. regis Franc., 105, 5. 285, 20.
- andus II. rex Franc. 122. 168. 170. 240, 15. 317. 318. 487, 20. 488. 494. 512, 30; uxor: Belichildis; fil.: Chilpericus II.
- andus *pro Childeberto I. rege* Franc. 103, 25.
- andus rex Wandal. 85, 5.
- andus maior domus 516, 15.
- anda, fil. Chilperici I. regis Franc., 105, 293.
- andus, Chilpericus, fil. Gundiochi, regis Burgund. 99, 15. 100, 25. 101, 1. 102. 254. 258, 10. 275, 5. 334, 15. 335. 346, 20; uxor 99, 15. 100, 25. 101, 1. 254, 1. 258, 15. 275, 5. 334, 15. 346, 20; filii 99, 15. 100, 25. 101, 1. 104, 5. 334, 15; fil.: Chrona, Chrodelcuba, Chrothechildis.
- andus I. rex Franc. 91. 92. 106, 20. 107. 111—115, 1. 116—118. 123, 25. 124. 142, 1. 239. 240, 1. 286, 1. 287. 304. 401, 1; uxores 109, 15. 110, 20; uxores: 1. Andovera, 2. Fredegundis, 3. Galsuinta; liberi: Dagobertus, Merovechus, Chlodovechus, Childesinda, 2. Ricchundis, Dagobertus, Samson, Theudericus, Chlodovechus II, filii 92, 1. 295, 15. 296, 30, filii tres 116, 10, filius iunior 299, 25. 300.
- Chilpericus, Chilbericus, fil. Chariberti II. regis Franc., 121, 1. 154, 10. 410, 1.
- Chilpericus II. rex Franc., Daniel clericus 122, 30. 173, 15. 174. 240. 326—328.
- Chilpīngus comes Arvern. 188.
- Chiltrudis, fil. Carli principis Franc., uxor Odilonis ducis Baioar., 180, 1.
- Chinidus (= *Chnidus*) insula 22, 20.
- Chintasindus, Chyntasindus, rex Visigoth. 121, 20. 163; fil.: Richysindus.
- Chiron centaurus 199, 25.
- (Chius), Cyus, insula 24, 20.
- (Chius), Tius, civ. 24, 20.
- Chlodinus v. Chrodinus.
- Chlodo-, Chlude-, Chlod-, Chlotho-, Chlot-, Clodo-, Ghlodo-, Glodo-, Flodo-, Hludo-, Lucdo-**
- Chlodobertus, fil. Chilperici I. regis Franc., 300.
- Chlodechildis v. Chrodechildis.
- Chlodomeris, Chlodomeris, Chlodomerus, Chlodomirus, Chlotmirus, Clodomeris, Clodomiris, Clodomerus, fil. Chlodovei I, rex Franc. 90, 20. 101. 103, 20. 104. 106, 5. 107, 30. 239. 261, 5. 274, 5—277, 5. 279, 30. 280. 289, 20. 338, 15. 344, 5. 345, 25. 346. 353. 354; uxor: Guntiucha; fil.: Theudovaldus, Guntacharius, Chlodoaldus, filii 106, 5. 346.
- Chlodomeris, fil. Gunthramni regis Franc., 108, 15. 114, 1.
- Chlodeo, Chlodio, fil. Theudemaris (95, 1) vel Faramundi (245, 1), rex Franc. 95. 238, 20. 245. 246; uxor 95, 5; fil.: Meroveus (?).
- Chlodericus, fil. Sygiberti (Claudi) regis Franc., 90, 10. 103.
- Chlodesinda, fil. Chlotharii I. regis Franc., uxor Alboeni regis Langob., 106, 20. 110, 25. 285, 20.
- (Chlodesinda), fil. Sigiberti I. regis Franc., 125, 15.
- S. (Chlodovaldi), Chlodoaldi, monast. Novigenti, *St. Cloud* 356, 25.
- Chlodovaldus, Chlodoaldus, fil. Chlodomeris regis Franc., 104, 20. 105, 10. 239, 20. 277, 5. 279, 30—281, 25. 282, 1. 346, 10. 350. 353—357, 1.
- Chlodovechus, Chlodoveus, Chlodovius, Clodoveus, Clodovius, Ghlodoveus, Glodoveus, Glodovius, Flodoveus, Hludovius, Hludovius, Lucdovius.**
- Chlodovechus, fil. Childerici I, rex Franc. 44, 1. 82. 83. 90. 97, 25—103. 105, 30. 113, 5. 206, 20—208. 214, 35. 238, 30. 239. 246. 250, 5—274, 15. 275, 15. 279, 15. 285, 15. 335. 342—346, 20. 347, 15. 348, 1. 353, 5. 401, 1. 505, 15. 506, 1; uxores: 1. concubina 101, 5. 260, 1, 2. Chrodechildis; liberi: 1. Theudericus I, 2. Ingo-
- meris, Chlodomeris, Childebertus I, Chlotharius I, Chlodchildis, filii 90, 15. 239, 10. Cf. Constantinus I. imp., Sicamber.
- Chlodovechus, fil. Chilperici I. regis Franc., 91. 109, 20. 111, 25. 113. 116, 10. 292, 20. 294.
- Chlodovechus, fil. Dagoberti, II. rex Franc. 121. 122, 1. 156. 159. 161. 163—165, 30. 166. 168. 240. 315—317. 400. 412. 416, 15. 418—420. 422—425. 485—487. 494, 20. 512, 30; uxor: Baldechildis; fil.: Chlotharius III, Childericus II, Theudericus III, suboles 485, 20. 487, 10.
- Chlodovechus, fil. Theudericus III. rex Franc. 122, 20. 172, 1. 240, 25. 323.
- Chlodulfus, fil. Arnulfi, ep. Mett. 433, 15. 439. 446, 10. 465. 466, 1.
- Chlotacharius, Chlotharius, Chlotarius, Clotharius, Clotarius, Lotharius.**
- Chlotacharius I (prior 142, 5; senior 158, 20) rex Franc. 90—92, 5. 103, 20—107. 110, 25. 117, 20. 142, 5. 158, 20. 181, 15. 239. 274, 5. 275, 15. 277. 279, 1. 280, 1—285, 15. 286—289. 297, 5. 345—347, 30. 348, 1. 353. 354. 365, 10—368. 378. 380—383, 20. 385, 10. 412, 10. 506, 30; uxores: 1. Guntiacha, 2. Radegundis, 3. Ingundis, 4. Charegundis, 5. Gansina, 6. Walde-trada; liberi: 3. Gunthaharius, Childericus, Charibertus I, Gunthramnus, Sigybertus I, Chlodesinda, *facta* Blitchildis, 4. Chilpericus I, 5. Chramnus, *et* Gundoaldus (?), filii 91, 5.
- Chlotarius, fil. Gunthramni regis Franc., 108, 15. 114, 1.
- Chlotharius II (junior 142, 10) rex Franc. 119. 120. 124, 20. 127. 128. 130, 15—132. 138. 139, 1. 140—143, 1. 144. 145, 5—150, 20. 240. 301, 15. 303, 20—305, 20. 306. 307. 310—314. 399. 401—406, 5. 438. 439; uxores: 2. Bertedrudis, 3. Sichildis; fil.: Meroeus, Dagobertus I, Charibertus.
- Chlotharius, fil. Theudoberti II. regis Franc., 142, 1.
- Chlotharius III. rex Franc. 122, 1. 168. 240, 15. 317. 487, 15. 489, 25. 494. 512, 30.
- Chlotharius IV. rex Franc. 122, 30. 174. 327.
- Chobus v. Cois.
- Chochilaiens rex Dan. 274. 275, 1.
- Chodus insula v. Rhodus.
- Choli 21, 10.
- Chor. v. Cor.
- Chramnelenus, Ramelenus, 'ex genere Romano', dux 160, 1. 166, 25. 167. 414, 15.
- Chramnulfus, Ramnulfus 147.
- Chramnus, fil. Chlotharii I. regis, 91, 1. 106, 20. 107. 239, 25. 286—288; uxor: Chalda; liberi 107, 20; filiae 287, 10. 288.

- Chrocus, Crogus, rex Wandal. 44, 5. 84.
Chrodanus v. Rhodanus.
- Chrodechildis, Chrodchildis, Chrodechil-
dis, Chrothechildis, Chrotechildis,
Chrotchildis, Chrothildis, Chrotildis,
Chlodechildis, Chlodchildis, Chlothe-
childis, Chlotechildis, Chlothilda.
- Chrodechildis, fil. Chilperici regis Bur-
gund., uxor Chlodovechi I. regis
Franc., 90, 99—101, 103, 15—106, 15.
238, 30. 239. 254—262. 267. 273, 20.
274, 1. 275, 1. 277, 5. 279, 25—281, 20.
282. 285, 10. 335, 15. 342—348. 353.
354, 1. 505, 15. 506.
- Chrodchildis, uxor Theuderici III. regis
Franc., 323, 15.
- Chrothildis, fil. Chlodovechi I. regis
Franc., uxor Amalrici regis Visigoth.,
103, 20. 274, 15. 278. 279. 345.
346, 20.
- Chrodinus, Chlodinus, Rodinus, maior
domus, dux 91, 5. 92, 5. 109. 117.
- Chrodoaldus nobilis de gente Ayglolfinga
120, 20. 146. 164, 25; fil.: Fara.
- Chrodoberhtus, Chrodobertus, ep. Paris.
487, 15.
- Crodobertus, Rodobertus, dux Alamann.
155, 5. 410, 30.
- Chrona, fil. Chilperici regis Burgund.,
254, 5. 342, 30. 346, 20. Cf. Sedeleuba.
- Chrothacharius, Chrotharius, Crotharius,
Crotarius, rex Langob., dux Brixianus
121, 5. 156. 157, 1; uxores: 1. uxor
156, 5, 2. Gundeberga, 3. concubinae
156, 15.
- Chucus (maior domus Austr.?) 144, 5.
Cf. Hugus.
- Chuni, Huni 43, 35. 69, 1. 72, 25—75, 1.
80, 15. 89, 10. 91, 10. 92. 95, 15. 108, 1.
109, 25. 110. 121, 10. 144. 145, 1.
202. 203, 1. 205, 35. 238, 20. 239, 30.
246. 247. 250, 15. 289. 290, 5. 411, 1;
rex 110, 1; caganus 289, 25; rex:
Attila. Cf. Auares.
- Chunibertus, Conibertus, ep. Colon.
150, 15. 158, 30. 159, 1. 164. 408, 20.
412, 20. 422. 517, 5. 518, 5.
- (Chunibertus), Unibertus, comes Bitorivus
187. 191.
- Chunoaldus, fil. Eudonis, dux Wascon.
180.
- Chus, fil. Cham, Aethiops 20, 25. 22, 5;
fil.: Sabaa, Evigilat, Saba, Tregma,
Sabachata, Nbroth.
- Chusaroton, Cusarsaton, rex Mesopota-
mia 26, 15. 39, 10.
- Chyntasindus v. Chintasindus.
- Chyrus v. Cyrus.
- (Cicero), Cetero 54, 20. 56, 25. 57, 5.
- Cilices, Cylices 22; Caelices Tarsenses
24, 5. — Cylicia 23; Caccilia 64, 10.
- Cinismus mons 185, 10.
- Cinnomannis v. Cenomannis.
- Cionta Calvomontensis 443. 444, 1.
- Ciorcilla mulier quaedam 445.
- Cirus v. Cyrus.
- Cisalpiniae regiones 335, 25. — Cysalpina
= *Transalpina* 95, 1. Cf. Gallia.
- Cisarra v. Sisarra.
- Citeria v. Cythera.
- (Cithaeron), Cytiron, mons 25, 15.
(Cithii), Cythii (= *Cetthim*), fil. Iuvan,
21, 5. — Cithienses, Cythienses 21, 5.
24, 25. Cf. Romani.
- Ciuccio, fil. Magnacharii, 108, 15. 114, 1.
- Claremonte castrum, *Clermont-Ferrand*
187, 15. 189, 10. Cf. Arvernus.
- Claudius I. imp. Rom. 32, 30. 41, 5.
43, 15. 59.
- Claudius II. imp. Rom. 41, 25. 43, 20.
64.
- Claudius genere Romanus, maior domus
119, 25. 132, 5.
- Claudius v. Albinus tyrannus.
- Clavinia (= *Lavinia*), uxor Aeneae,
47, 20.
- Clemens I. papa 35, 1.
- (Cleopatra), Cleopatra, mater Ptole-
maei VIII. regis Aegypti, 54, 15.
- Cleopatra, Cleopatra, regina Aegypti,
soror Ptolemaei XII, uxor Antonii
triumviri, 32, 25. 40, 35. 55, 10. 56;
liberi: Sol, Luna.
- Clep, Clip, rex (princeps 143, 10) Lan-
gob. 111. 143, 10; fil.: Autharius.
- Clepiacus villa v. Clippiacus.
- Cletus papa 35, 1. 61, 10.
- Clippiacus, Clipiicus, Clepiacus, villa
regalis, *Saint-Ouen-sur-Seine (Seine)*
148, 10. 160. 161, 1. 163, 15. 315, 25.
322, 1. 415, 15. 416, 1. 419, 10. 422, 35.
423, 30; Clippiacus *pro Romiliaco?*
147, 1. 404, 15; Clippiacus superior
415, 1.
- Clinnus fl., *le Clain* 269, 20.
- Clip v. Clep.
- Clod. v. Chlod.
- Cocia, Cotia, silva, '*forêt de Cuise*'
(*hodie 'de Compiègne'*) 122, 25. 173, 10.
288, 25. 325, 10.
- Codegisilus v. Godegisilus.
- Coelesyria 23, 25; Siria Coele 24, 10.
- Colcedon v. Calcedon.
- Colchi, Cholchi, Colci 21, 15. 25, 15.
62, 5. 194, 30. 195; Solchi 24, 5. —
Collis 21, 20.
- Colerinese 134, 10.
- Cologus v. Pertinax.
- Colonna, (Colonia 338, 15), vicus, *Saint-
Péray la Colombe(?)* 276, 10. 338, 15.
- Colonia civ. 93, 15. 139. 150, 15. 159, 1.
164, 5. 174. 250, 10. 308. 326, 15.
327, 10. 408, 20. 412, 20. 422, 25.
518, 5; Agrippina, Agripina, Atripina
62, 1. 238, 25. 250, 10. 517, 1; Agre-
pennensis civ., quae nunc Colonia
dicitur, 117, 20; basilica: S. Ge-
- reonis; locus: ad S. Aureos; e
Severinus, Chunibertus.
(Colophon), Colofon, civ. 24, 20.
S. Columbanus abbas Luxov. 120
134, 15—138, 1; regula 136, 5.
Commagena 23, 25.
Commodus, Comodus, Quomodus, (Luc
et Quomodus 43, 20; Lucius et Au-
lius Quomodus 62, 25), imp. Rom. 33
41, 15. 62, 25. 63.
Conbanis, Conbeninsis, civ., *Saint-E-
trand de Comminges* 117, 25. 124,
Conbochiri v. Saba.
Concordia urbs *Ital.* 62, 25.
Condote vicus, *Candes (Indre-et-Loi-*
369, 15.
Conembra civ., *Condeixa* 77, 10.
Conibertus v. Chunibertus.
Conober comes (rex 287. 288, 1) Brita
107, 20. 287. 288, 1.
Conon papa 37, 15.
Compendium villa, *Compiègne (O-*
107, 25. 131, 15. 164, 10. 288,
422, 25.
Cons insula v. Cous.
Constancianus v. Constantinus (Magn
imp.
Constans I. imp. Rom. 43, 25. 66. 6
Constans II. imp. Rom. 121, 20. 16
Constans v. Constantius I. imp.
Constantinopolis, Constantinopolis,
41, 30. 66, 10. 67, 20. 68, 5. 70
72, 10. 73, 5. 76, 5. 79, 25. 80.
96. 100, 1. 110, 5. 117, 20. 125. 1
162. 186, 5. 203—206, 30. 207, 15. 2
211, 20. 212, 20. 213, 35. 214. 294
301; Constantinopolitani 67, 20; C
stantinopolitanus ep.: Iohannes; C
stantinopolitanum imperium 2
porta: Aurea. — Byzantium, E
ancia, civ. 24, 20. 66, 5; Becea
47, 5. — Regia urbs 211, 15. 214
Constantinus I. papa 37, 20.
Constantinus (Constancianus 65,
Maior dicitur 41, 30) I. imp. R
41, 30. 43, 25. 65, 20. 66. 209,
uxor: Fausta; fil.: Crispus, C
stantinus II, Constantius II, Const
— Constantinus novus dicitur C
dovechus I. rex Franc. 263, 15. 344
Constantinus II. imp. Rom. 66, 15. 6
Constantinus III. imp. Rom. 154
162, 1.
Constantinus V. imp. Rom. 186, 5.
Constantinus tyrannus Rom. 71
89, 15. 94, 10.
Constantinus cons. a. 457. 34.
Constantinus quidam 430, 10.
Constantius, Constancius, (Cons
pauper 41, 30), I. imp. Rom. 4
65. 66, 5; uxor: Theodora; I
65, 20; fil.: Constantinus.
Constantius, Constancius, II. imp. I
41, 35. 43, 25. 66. 67.

- antius III. imp. Rom. 71. 72, 1; r: Placidia; fil.: Valentina-III.
 antius 208, 40; fil.: Iohannes (papa).
 an thesaurus Ind. 58, 20.
 a vallis, 'les Corbières' 178, 5.
 , Corbeinse, monast. S. Petri, e (Somme) 179, 5. 480, 40. 490, 25.
 abb.: Theudofredus, Grimo.
 fil. Theuderici II. regis Franc., 5. 140, 10. 141.
 a) Corchira, insula 22, 1.
 a (= Κορδυαία) 23, 25.
 Coreb, Chore, fil. Isaac, 31; fil.: Helcana, Abiasap.
 (iii), Chorinthii 51, 15.
 as papa 35, 15.
 as (Gallus) dux Aegypti 56, 20.
 as philos. 60, 1.
 , Corseca, (Corsola 22, 20), insula 24, 25. 76, 1.
 a (= Γόρσοννα) insula 22, 20.
 . Cyrus.
 i 21, 10.
 es imp. Pers. 152; fil.: (Siroes).
 . Cocia.
 (insula), Chobus 22, 20, Cons 24, 20.
 Cretae, insula 22. 23, 5. 24, 20. 25, 10.
 retes 22, 10.
 ecus, Criscecus, villa, Crécy-en-Val (Somme) 169, 15. 319, 10.
 Crispini et Crispiniani basilica in Paderborn. 300, 35.
 fil. Constantini Magni imp., 66, 15.
 s rex Lyd. 52, 5.
 . Cecrops.
 is eccl. Calensis 502, 20.
 is basilica Mett. 436, 1.
 cis v. S. Radegundis monast. in Poitiers.
 s altare eccl. S. Georgii Calensis 20.
 ia v. Gerubia.
 es 21, 15.
 e, Curbionense, monast., Moutiers-les-Bains (Orne) 492, 1; abbas: Dagobertus.
 cellis: Robertus.
 ton v. Chusaroton.
 us villa, Coudun (Oise) 419, 35.
 s, Cyclates, insulae 22, 1. 24, 15.
 v. Cedrosii.
 a (= Iduram), fil. Iectan, 23, 10.
 v. Cilices.
 th v. Evilmarodac.
 colpitae (= Κινυδοκολπίται) 5.
 v. Caspium mare.
 Ceprus, Cebrus, insula 22, 20. 24, 20. 56, 30. — Cypri 21, 5. (Cyrenae), Cyrinae, Cyrine, urbs 22, 25. 54, 15.
 Cyrenei 24, 15.
 Cyri (= Scyri) 203, 5.
 Cynos insula 24, 15.
 Cyritani (= Κυριτανοί) 21, 15.
 Cyrola ep. Arian. 84, 20. 85.
 Cyrola dux Goth. 76, 15.
 Cyrus, Chyrus, Cirus, Corus, I. rex Pers. 18, 25. 19, 10. 28, 25. 29, 20. 33, 40. 40, 10. 43, 5. 51, 20. 52.
 Cyrus, Cirus, II. iunior (iuvenis 40, 20), rex Pers. 29, 20. 40, 20.
 Cyrus urbs v. Tyrus.
 Cysalpina v. Cisalpina.
 Cytes (= 'Εκτά) priores 23, 10.
 (Cythera), Citeria, Cetera, insula 22, 1. 196, 5.
 Cythii, Cythienses v. Cithii.
 Cyti (= Κυτιοί) 24, 25.
 Cytiron v. Cithaeron.
 Cyus v. Chius.
- D.**
- Daci 61, 15; Deci 62, 1. — Decia prov. 62, 1.
 Dado v. Audoenus.
 (Dadonis), Datdonis, cella 369, 5.
Dagobertus, Dacobertus, Daigobertus, Daygobertus.
 S. Dagoberti oratorium Satanac. 522.
 Dagobertus I. rex Franc. 120. 121. 144, 10. 146—148, 20. 149—151. 153, 5—155. 157—162, 1. 163. 164. 168, 1. 240, 10. 301, 15. 311—313, 10. 314. 315. 399—425. 436. 437, 10. 439. 454. 455, 1. 485, 10; uxor 437, 10. 439, 20; uxores: 1. Gomatrudis, 2. Nantechildis, 3. Ragnetrudis, 4. Vulfgundis, 5. Berchildis, 6. plurimae concubinae 151, 1; filii 407, 5; fil.: 2. Chlodovechus II, 3. Sighybertus III.
 Daygobertus II. rex Franc. 316, 5.
 Dagobertus III. iunior, rex Franc. 10, 1. 122. 172, 15. 173. 240. 324, 15—326, 1. 328, 5. 510—524, 1; fil.: Theudericus IV.
 Dale (= Ela) 31, 10; fil.: Osee.
 Dalmatae 24, 5. — Dalmatia, Dalmacia 21, 20. 199, 25.
 Dalmatius caesar 66, 25.
 Damasus I. papa 35, 30.
 Dan tribus 27, 1.
 Dani 103, 25. 239, 10. 274, 15; Alani pro Danis 90, 20; rex: Chochilaicus. — Danemarca 517, 30.
 Danihel, Danihil, proph. 28, 25. 30, 20. 51, 10. 52, 25. 56. 71, 15. 494, 30. 516, 25; Danihel liber 51, 15. 52, 20.
 Daniel clericus v. Chilpericus II. rex Franc.
- Danubius, Danuvius, fl. 46. 93. 110, 10. 175, 5. 180, 10. 210, 15. 242, 15; Ister Illurius, quae et Danubius, 25, 20; Hister, Histria, Stria, fl. 80, 35. 206, 10. 212.
 Dapues (= Iapyges) 21, 15.
 Daras civ. 85, 30.
 Dardani 24, 5.
 Daretis Frigii historia de origine Francorum 194, 25.
 Darius, fil. Asueri, rex Babylon. 28, 25. 33, 40.
 Darius I. rex Pers. 29, 20. 34, 5. 40, 15. 51, 20. 52, 10. 56, 5. 58, 1. 60, 20. 69, 10. 176, 5.
 Darius II. Nothus (Onothus 40, 20) rex Pers. 29, 20. 40, 20.
 Darius III. rex Pers. 29, 25. 32, 10. 40, 20.
 Datdo v. Dado.
 Dauni 21, 15.
 David rex Iud. 27. 29, 1—31, 1. 33, 15. 39, 35. 47, 25. 126, 25. 287, 25. 288, 1. 471, 15; Davit novus dicitur Heraclius imp. 152, 15; David genus 61, 20; fil.: Absalon, Salomon. — Daviticum illud 511, 35.
 Daygobertus v. Dagobertus.
 Deboc, fil. Heber, 23, 10.
 Debora, Debbora, Debura, uxor Lapidod, 26, 20. 30, 20. 39, 15. 45, 5.
 Decentius, fr. Magnentii, caesar 67, 10.
 Deci v. Daci.
 Decibalus rex Tac. 62, 1.
 Decius imp. Rom. 41, 20. 43, 20. 64, 5; filius 64, 5.
 Decla, fil. Iectan, 23, 15.
 Dedan (= Iudadan), fil. Regmae, 22, 5.
 Dedimia abbat. S. Crucis Pictav. 377, 5.
 Deebi, fil. Ieconiae, 30, 10.
 Degontium, Digoin (Sàone-et-Loire) 190, 5.
 (Deioces), Diocus, rex Med. 49, 5.
 (Deiphobus), Deifobus, Deifob, fil. Priami regis Troian., 196, 25. 198, 25.
 Demetrius (Polioretetes) rex Maced. 53, 15.
 Demetrius, Demitrius, Dimitrius, II. rex Syriae 54; uxor 54, 10.
 Denteleni, Dentilini, Dentilonis, ducatus 128, 25. 139, 1. 140. 159, 15. 412, 30.
 Deoclicianus v. Diocletianus.
 Deotheria, uxor 2. Theudeberti I. regis Franc., 105.
 Derra (= 'Οδορόρα), fil. Iectan, 23, 10.
 (Derris), Deris 21, 20.
 Dervanus dux Sorbiorum 155, 10.
 Desideratus ep. Virdun. 106, 10.
 S. Desiderius ep. Vienn. 119. 130, 1. 133, 1.
 Desiderius rex Langob. 186, 1.
 Desiderius dux 91, 25. 113, 20. 117, 1. 124, 15.
 Deusdedit papa 36, 30.

- Diana dea 198, 1; Dianae templum Troian. 198.
- Dido ep. Pietav. 316, 5.
- Dido, fil. Arcedonis Tyri, 48, 1.
- Diocus v. Deioces.
- Dile (*fortasse Odiel*) 32, 1.
- Dioelicianus, Deoelicianus, Deuclicianus, imp. Rom. 41, 30. 43, 25. 65. 66. 294, 25; fil.: Valeria. — Deoelicianae thermae 66, 1.
- S. Dionysii, Dyonisii, Dionisii, Dionisii, Dionensis, Dionensis, basilica et monast. Paris. 147, 20. 161. 179. 183, 15. 192, 25. 193, 1. 300, 25. 315, 15. 493, 15. 510, 35. 515, 30. 516, 1; SS. Dyonisii, Rustici, Eleutherii eccl. 399. 400. 402—404, 5. 406—408, 5. 410—412, 1. 413. 414. 419—421, 5. 422, 5—425; archivum 414, 5. 419, 1; serinia 423, 10; abbas: Haigulfus; reclusus: Sigobertus. Cf. Catullianus vicus.
- S. Dionysius, Dyonisius, Dionisius, mart., ep. Paris. 316, 15. 347, 20. 399—401, 25. 403. 404. 406. 408, 25. 413. 415. 418, 30. 419, 15—422, 5. 423—425. 515, 35.
- Dionisius papa 35, 20.
- Dionisius ep. Mediol. 67, 15.
- Dionisius v. Ptolemaeus XII. rex.
- Dioso (= *Deuso*) oppidum 68, 10.
- Disbargum (Esbargium 95, 1) castellum 95, 1. 245.
- Divicia civ., *Deutz* 107, 10.
- Divione, Devione, Divionna, castrum, *Dijon* 114, 5. 149, 25. 264, 10. 407, 35; eccl.: S. Benigni. — Divioninse suburbanum 167, 30; Divionensis campania 102, 5.
- Dodiniamaca villa (Mett.) 438, 10.
- Dolensis vicus, *Déols* (arr. *Châteauroux*) 98, 1.
- Domegyselus legatus Chilperici I. regis 117, 5.
- Domicianus, Domicanus, imp. Rom. 41, 10. 43, 20. 61. 401, 25; uxor 61, 10. — Domicianus = October mensis 61, 15.
- Dominica abbat. Nival. 453, 25. 466, 20. 467, 10.
- Domnolus ep. Vienn. 130, 1.
- Domnolus domesticus 125, 1.
- Domolenus tribunus fisci 376; uxor 376, 25.
- Donus papa 37, 10.
- Doristacus v. Duristate.
- Doromellus vicus, *Dormelles* (*Seine-et-Marne*) 128, 15.
- Dova fl., *Doubs* 137, 5.
- Dracolenus dux 114.
- Drocus, Drogo, fil. Pippini II, dux Campan. 171, 25. 172. 323, 10. 324, 5. 516, 15; fil.: Hugo.
- Droho, fil. Carlomanni principis Franc., 181, 10.
- Drusus caesar 57, 25.
- Drusus, fil. Germanici, 59, 5.
- Dunenses, *Châteaudun* 295, 1.
- Dunensis lacus, *Thunersee* 128, 5.
- Duoducepontis, *Pont-sur-Seine* (*Aube*) 112, 5.
- Dura, *Düren* 186, 25.
- Duristate castrum, *Wyk-te-Duerstede* 172, 5; Doristacus locus 517, 20.
- Durius fl., *Duero* 76, 15.

E cf. Ae.

- Eacduc v. Sadoc.
- Eb. cf. Heb.
- Eberia v. Hiberia.
- (Eboracum), Aeboracum, urbs, *York* 63, 20.
- (Eborinus), Aeborinus, comes stabuli 132, 20.
- Eboso (= *Ebusus*) civ., *Ibiza* 25, 1.
- (Ebracharius), Aebracharius, Hebracharius, dux 119, 10. 127, 5.
- (Ebredunensis), *Embrun*, ep.: Salonius.
- Ebria v. Hiberia.
- Ebroinus, Ebruinus, maior domus 122. 168—170. 240. 317. 318, 25—321. 487, 15.
- (Ecdicius), Aedicius, Idicius, senator 90, 1. 98.
- Ecolosina, Equolisma, Equalisma, civ., *Angoulême* 189, 15. 190, 20. 270, 20. 295, 10.
- Edobola silva, *'la forêt du Double'* (*Dordogne et Gironde*) 192, 1.
- Ef. v. Eph.
- Egeburc abbat. Nival. 472, 10.
- Egecius v. Aetius.
- Egicias v. Ezechias.
- Eieius v. Aegidius.
- Eglon, Eglom, rex Moab 26. 39, 10.
- (Ela), Aela, Hela, fil. Basae, rex Samar. 31, 5. 48, 25.
- Elam v. Helami.
- (Elcana), Helcana, Helchana I, fil. Chore, 31.
- (Elcana), Chelcana, II. 31, 25; fil.: Samuhel.
- Eleazar, Eliazar, fil. Aaron, sacerdos 31; fil.: Fincees.
- (Eleazar), Eliazar, fil. Heliud, 30, 15; fil.: Matthan.
- Eleuther papa 35, 10.
- S. Eleutherius mart. Paris. 401, 25. 403. 404. 406. 408, 25. 413. 415. 420. 421, 5. 422, 5—425. 515, 35.
- Eli v. Heli.
- Eliachim, fil. Abiut, 30, 15; fil.: Azor.
- Eliacim v. Ioacim I. rex Iud.
- S. Eligius ep. Noviom., aurifex 407, 15. 425, 10. 480, 40.
- Elimeis (= *Elamitae*) 23, 5.
- (Elisabeth), Helisafit, uxor Aaron, 31.
- (Elisabeth), Helisabet, proph. 30, 20.
- Elisan, fil. Invan, 21, 5.
- (Elisaphan), Elisafath, fil. Odiel, 32.
- (Eliud), Heliud, fil. Achim, 30, 15; fil. Eliazar.
- Elius (= *Helvius*) imp. v. Pertinax.
- Elon iudex Iud. 26, 30.
- (Elosani), Aelosani, *Eauze*, ep.: Paulus, Sidocus.
- Emblas (= *Iemblas*) 27, 25. 30, 20; fil. Micheas.
- Emeher, fil. Gesson, 31, 25.
- Emereta, Aemereta, urbs, *Merida* 73.
- Emirna v. Smyrna.
- Emnae (= *Immae*) locus prope Antichiam 65, 1.
- Enemim, fil. Mestram, 22, 10.
- Enoch, Enoc, fil. Jared, 20, 10. 30. 38, 10; fil.: Matusalam.
- Enos, fil. Seth, 20, 10. 30, 1. 38; fil. Cainan.
- Eo. v. Eu.
- (Ephesus), Efesus, Aefesus, Aetesus, 24, 20. 47, 20. 61, 25.
- (Ephraim), Efrem, tribus 26. 27. 48.
- Epiphanius ep. Ticin. 204, 35. 205, 1.
- (Epirotia), Aepirocia 21, 25.
- Equalisma, Equolisma v. Ecolosina.
- Eraclius v. Heraclius.
- Ercanus v. Hyrcanus.
- Erchinoaldus, Erchynoaldus, Erchonoldus, Erchonoldus, Erchanaldus, Herchoaldus, Herchenoaldus, maior domus princeps Franc. 121, 20. 163. 167, 5—169, 5. 315, 5. 317, 5. 318. 400, 35. 422, 35. 423, 1. 483—484, 1. uxor 484, 20. 2. uxor 485, 10; fil. Leudesius.
- Erchrecus, Erchregus, villa, *Ecry, h. Asfeld* (*Ardennes*) 170. 320.
- Ercoleus v. Maximianus imp.
- Ercoliae terra 153, 10.
- (Eridanus), Heridanus, fl. 25, 20.
- Erit v. Erythrae.
- Ermen-, Erme-, Erm-, Hermen-, Cermen-.
- Hermenaldus comes 191.
- Ermarius gubernator palatii Chariberi regis Franc. 148, 10.
- Ermenberga, (Ermenberta 132, 20), Betterici regis Visigoth., uxor Theoderici II. regis Franc., 119, 30. 120.
- Ermenfridus, Ermenfredus, Hermenaldus, rex Thuring. 103. 104, 1. 206. 239, 15. 277. 278. 365, 5; uxor Amalberga; infantes 278, 5.
- Ermenfredus I. Francus 163; uxor 163.
- Ermenfredus II. Francus 170, 15. 320.

- garius rex Suev. 72, 15.
 gildus, Ermenghildus, Ermenghyl-
 fil. Leuvichildi regis Visigoth.,
 1. 116. 117, 10. 118, 15; uxor:
 egundis (= *sed Ingundis*).
 o (Ermenricus 414, 15) dux 160, 1.
 , 15.
 ricus, Ermenrichus, rex Suev. 72;
 : Richyla.
 ricus domesticus 166, 30.
 v. Heruli.
 . Herp.
 ra), Erytra, 'quod est rubrum', fl.
 25.
 rae), Erit, civ. 24, 20.
 , Isaias, fil. Amos, proph. 28.
 20. 50, 1. 69, 10. 520, 20.
 fl. Isaac, 44, 15.
 rium v. Disbargum.
 i v. Scilavi.
 29.
 a, Aesebon, iudex Iud. 39, 20. 45, 10.
 v. Osee.
 fl. v. Isera.
 a v. Hispania.
 linus), Isquilius, mons 51, 10.
 , fil. Pharis, 30, 5.
 acus v. Camaracus.
 v. Hellada.
 n (= *Ctesiphon*) urbs 62, 5.
 nses *pro Thessalis* 21, 1.
 sacerdos 31, 15.
 Ieu.
 us), Aeueus, fil. Canaham, 22, 10.
 ius), Acuacrius, presb. 65, 5.
 tus papa 35, 1.
 a, Euboc, Eoboea, insula 22, 1.
 20.
 itis (= *Avyritus*) 21, 25.
 undis), Eodegundis, posticiaria
 ast. S. Crucis Pictav. 383, 15.
 dux Ultraiur. 141, 10. 142, 15.
 Eodo, dux Aquitan. 122. 174.
 180, 5. 191, 1. 327. 328, 1; fil.:
 noaldus, Remistagnus.
 ius ep. Arian. 68, 5.
 = *Εύαίοι*) 24, 1.
 fl. 25, 20.
 . Euph.
 ia, uxor Idacii patricii, 78. 79, 1.
 210. 211, 1.
 ius I. papa 37, 10.
 ius ep. Cartag. 84, 25. 85.
 alia 72, 15.
 . Aeoli insula.
 us v. Pertinax.
 us ep. Antioch. 59, 10.
 emia), Eufmia, uxor Iustini imp.,
 5.
 S. R. Meroving. II.
 (Euphir), Eufer (= *Ophir*), fl. Iectan,
 23, 15.
 (Euphrates), Eufrates, fl. 20, 25. 25, 20.
 (Euphronius), Eufronius, ep. Turon.
 389, 5.
 Euricus, fil. Mirionis, rex Gallic. 116, 5.
 Eoricus, (Aevatrix 98, 15), rex Visigoth.
 90, 1. 98
 Eurofila v. Sibylla.
 Europa, Eurupa, Euruppa 46. 93, 5.
 454, 5.
 (Eurotas), Eorota, fl. 25, 20.
 Eusebius papa 35, 25.
 Eusebius ep. Nicomed. 66, 20.
 Eusebius ep. Paris. 356, 15.
 Eusebius ep. (Santon.?) 387, 15.
 Eusebius ep. Vercell. 67, 10. 68, 10.
 Eusebius legatus Mauricii imp. 145.
 Eusebius v. Hieronymus.
 S. Eustachius mart. 518, 30.
 Eustasius abbas Luxov. v. Austasius.
 Eutaricus consul 206, 30; uxor: Ama-
 lasuinda.
 Euticianus haeresis 154, 5. 208, 15.
 Evexia sacerdos 31, 20.
 (Evilat), Evigilat, fil. Chus, 22, 5.
 (Evilat), Euvilat, fil. Iectan, 23, 15.
 (Evilmarodac), Aevilmarodac, (Cymaroth
 33, 35), rex Babylon. 33, 35. 51, 15.
 Ezechias, Egicias, (Segecias 50, 5), fil.
 Achas, rex Iud. 28. 29, 10. 30, 5. 31, 1.
 33, 30. 40, 5. 50, 5; fil.: Manasses.
 Ezechiel, Ezechihel, proph. 28, 25. 30, 20.
 31, 20. 51, 10.
 Ezech (= *Ἐζήλ*), fil. Iectan, 23, 15.
F cf. Ph.
 Fabius dux Romuli 49, 10.
 Faenca v. Phacee.
 (Faileuba), uxor Childeberti II. regis
 Franc., 125, 15. 306, 15.
 Falacias v. Phaccia.
 Falcidius trib. pleb. 55, 20.
 Falco 118, 15.
 Fania, Fanneas v. Phadaias.
 Fara, fil. Chrodoaldi, 164, 25.
 S. Farac monast., *Faremoutiers (Seine-
 et-Marne)* 493, 1.
 Faramundus, fil. Marchomiris, rex Franc.
 238, 20. 244, 15. 245, 1; fil.: Chlodio.
 Faro consiliarius Ragnacharii regis
 Franc. 271. 272, 15.
 Fannus 47, 15.
 Fauriniacus villa, *Faverney (Haute-
 Saône)* 132, 15.
 Fausta, fil. Maximiani Herculi, uxor
 Constantini Magni imp., 66, 15.
 Faustulus pastor 200, 15; uxor: Lau-
 rentina (= *Acca Larentia*).
 Faustus exconsul 208, 20.
 Favius v. Quintilianus.
 Feleteus rex Rug. 210, 15.
 Felicitas cellararia monast. S. Crucis
 Pictav. 384, 20.
 Felix I. papa 35, 20.
 Felix II. papa 35, 30.
 (Felix), Filius, III. papa 36, 10.
 Felix IV. papa 36, 15.
 Felix patricius 72, 10.
 Felix procurator Iud. 59.
 Ferrata turris Sirm. 65, 10.
 S. Ferreolus ep. Augustod. 415, 1.
 Festus procurator Iud. 59, 20.
 Figiae v. Caspiae portae.
 Filibertus, Philibertus, abbas Gemetic.
 491, 20.
 Filius papa v. Felix.
 Firminus comes Arvern. 110, 10.
 Fiston (= *Phidon*) Argivus 50, 20.
 Flaccus (*Avilius*) praef. Aegypti 58, 25.
 Flaochadus, Flaochatus, Flaogatus, Flau-
 catus, genere Francus, maior domus
 121, 25. 165, 30—167. 400, 35. 423, 5;
 sponsa: Ragnoberta.
 Flavianus (= *Fabianus*) papa 35, 15.
 Flavius ep. Cabillon. 117, 25.
 Flod. v. Chlod.
 Floreius quidam 374, 15.
 Floriacus monast., *Fleury-sur-Andelle*
 (*Eure*) 516, 15.
 Florianus, (Floanus 41, 30), imp. Rom.
 41, 30. 65, 10.
 Florianus usurpator 88.
 Fontenella, Fontanalense, monast., *Saint-
 Wandril-le-Rançon (Seine-Inférieure)*
 492, 10. 516, 15; abbas: Hugo.
 Fortunatus ep. Pictav. 378, 1.
 Fossas urbs, *Foz-les-Martignes* 406, 30.
 Fossuense monast., *Fosses* 462, 15;
 abbas: Ultan.
 Fraifledis puella 373, 25.
 Franci, (Franqui 460, 5) 42. 45, 15. 46.
 64, 15. 67, 1. 68, 10. 74, 15. 77, 15.
 82. 83. 89. 90. 93—103, 25. 104.
 107, 5. 118, 1. 121, 5. 122, 10. 127.
 133. 138, 5. 139, 20. 140, 15. 141, 25
 —144. 147, 5. 154, 15—161, 5. 168—
 172, 5. 173. 175, 10. 176, 15—178.
 180, 15—192. 207, 30. 208, 10. 214, 35.
 238. 239, 15—241. 243. 244. 246, 10
 —253. 256. 259. 261, 20. 263, 5.
 264. 266, 5. 267, 10. 268, 1. 270.
 272, 1. 275, 25. 276, 25. 277. 279, 10.
 282, 25. 286, 10. 289, 5. 295, 20.
 299, 30. 304. 305. 307, 1. 309, 1. 310.
 312, 25—320, 25. 321. 322. 325. 326.
 328. 334, 15. 335, 20. 337. 338. 342
 —344, 10. 345, 15. 348, 5. 353, 5.
 365, 5. 378, 10. 380. 401. 404, 20.
 405. 407, 10. 408. 410, 15—412. 414.
 416. 419, 15. 432, 15. 460, 5. 483, 15.
 487. 488, 1. 494, 5. 495. 505, 15.

- 506, 1. 512—516, 10. 517, 30. 520, 25; Franci *pro Neustrasiis accipiuntur in Libro Hist. Fr. et in V. Balthildis*; Franci superiores dicuntur *Austrasii* 304, 20. 311, 15. 404, 30; Franci superiores in *Auster* 285, 5; Francorum gesta 182, 15, limes 158, 15. 159, 1, origo 194, 25, reges 133, 10. 150, 20. *cf.* Merovingi; reges: Priamus, Frigas, Francio, Theudemaris, Faramundus, Chlodeo, Meroveus, Childericus I, Egegius (*Aegidius*), Chlodoveus I, Ragnacharius, Sigibertus (*Claudus*), Chariricus, Theudericus I, Chlodomeris, Childebertus I, Chlotharius I, Theudebertus I, Theudebaldus, Charibertus I, Gunthramnus, Sigybertus I, Chilpericus I, Childebertus II, Chlotharius II, Theudebertus II, Theudericus II, Sigybertus II, Dagobertus I, Charibertus II, Sigybertus III, Chlodoveus II, Dagobertus II, (Childebertus), Chlotharius III, Theudericus III, Childericus II, Chlodovechus III, Childebertus III, Dagobertus III, Chilpericus II, Chlotharius IV, Theudericus IV, Pippinus, Carlus (Magnus), Carlomannus, Karolus (*Calvus*); principes: Marchomiris, Sunno, Carlus, Carlomannus, Pippinus III; dux: Bepelenus; legislatores: Wisowastus, Wisogastus, Arogastus, Salegastus; Franci: Anseghysilus, Bertharius, Bertoaldus, Bodilo, Buccelenus dux, Chairaardus dux, Ermenfredus, Erpo dux, Flaochardus maior domus, Pompegianus dux, Quolenus patricius, Ragamfredus maior domus, Samo rex Winid., Teudelendis (*fil. Garibaldi ducis Baioar.*), Warmecharius legatus, Wiomadus; Francorum parens: Gundeburga regina Langob. *Cf.* *Austrasii, Neustrasii, Riboarii, Sicambri, Troiani.* — *Francia, Frantia* 91, 15. 102, 20. 107, 10. 109, 15. 169, 10. 182, 5. 188. 190, 20. 207, 25. 257, 20. 259, 30. 262, 20. 318, 25. 343, 35. 344, 15. 346, 20. 373, 20. 385, 5. — *Francigenae* 515, 5; *Francigena quidam* 345, 35; *Francigena scepra* 512, 30; *Francigenum regnum* 515, 20.
- Francio rex Franc. 42, 15. 46. 93. 94, 25; Francus, fil. Frigionis, 199, 25. 200, 1.
- Francio dux Cantabriae 133, 5.
- Fred-, Frid-**
- Fredbalus rex Wandal. 71, 20.
- Fredegundis, uxor 2. Chilperici I. regis Franc., 109. 112, 20. 116. 118. 119, 15. 124, 20. 127, 25. 128, 1. 239, 30. 240. 292. 293. 295, 15. 296. 298, 25. 299, 15. 300. 301, 15—307, 25. 319, 1.
- Fredericus, fil. Theuderici I. regis Visigoth., 75, 5. 77, 5.
- Fredericus comes Ultraiuranus 183.
- Fridovigia nonna 381, 5.
- Fredulfus domesticus 165, 15.
- Frigas rex Franc. 42, 20. 45, 15. 47. 93. 94, 25. — Frigio, fil. Pherecidis, 199; fil.: Francus, Vassus.
- Frisiones 122, 35; Frigiones 172. 173, 20. 176. 326; Frisii 511, 5; Fresiani 516, 30. 517; Frigionum rex 181, 15; duces: Radbodis, Bubo. — *Fresia* 517, 30. 518, 1.
- (Fuldensis) abbas: Rûgger II.
- G.**
- Gachyloisinda, Gachyloisinda, Gachylisinda, Galesinda, Galsuinta, fil. Athanagildi regis Visigoth., uxor 3. Chilperici I. regis Franc., 91, 10. 109. 239, 30. 291. 292.
- (Gad), Gaad, filii 31, 20; Gath tribus 26, 30.
- Gad proph. 27, 10.
- Gades civ. 25, 5; Gadir 20, 25. 21, 20. 23, 1; Garira 22, 25; Gadirat 22, 15; Cariraat 20, 20.
- Gadi 31, 10; fil.: Mane.
- Gadsuinda v. Goaesinda.
- Gaerinus, Gacrenus, fr. Leudegarii ep. Augustod., 169, 20. 318, 20. 319, 20.
- (Gaetuli), Getuli 24, 5.
- Gagus v. Caius.
- Gailenus familiaris Merovei, fil. Chilperici I. regis, 114, 10.
- Galesinda v. Gachyloisinda.
- Gairi. v. Chari.
- Gaisericus, Gaisiricus, Geisericus, rex Wandal. (*Suaeavorum perperam* 73, 1) 43, 25. 72. 73, 1. 75, 15. 76, 25. 84, 25.
- Gaisiricus, fr. (*fictus*) Theuderici regis Ostrogoth., 83, 25.
- Gaister (= *Kάυστρος*) fl. 25, 20.
- Gaius v. Caius.
- Galadita princeps 26, 30; Galaidites: Iaer.
- Galata insula 22, 20. 24, 25.
- Galatae 24, 5; Geltae, (qui) et Galatae, 21, 1. — *Calatia* 21, 20.
- Galba imp. Rom. 32, 30. 41, 5. 60.
- Galemanius comes 188, 15.
- Galerius Valerius Maximianus imp. Rom. 65, 20. 66; uxor: Valeria.
- (Galilaeus), Gallileus: Iudas. — *Gallilea pro Gallia* 61, 10, *pro Gallicia* 70, 1.
- Galli 21, 15. 52, 25—54, 5. 55, 5. 56, 25. 65, 10. 68, 15. 76, 5. 335, 5; Galli, qui et Celtae (*Caltae* 21, 15), 21, 15. 24, 5; Gallus: Avitus (imp. Rom.). *Cf.* Aquitani, Illyriani, Narbonenses, Senonaci. — *Gallia, Gallea, Galliae, Galleae, Galiae, Galeae*, 43. 54, 10. 57, 20. 62. 63, 15. 64, 15—66, 10. 67. 68, 20. 70, 5. 73. 74, 20. 76. 77, 1. 84. 92. 94, 25. 96, 25. 98, 15. 103. 108, 1. 109, 25. 111. 115, 25. 134, 15. 175, 20. 176, 15. 183, 30. 203, 10. 204, 30. 205, 1. 238, 20. 239. 246, 25. 247, 5. 267, 10. 274, 20. 289, 25. 299, 30.
- 333—335, 10. 337, 5. 343. 344, 40. 345, 5. 388, 10. 417, 20. 421, 20. 486, 20.
- Gallia pro Gallicia* 73, 10; *Celtae Gallia* 22, 1; *Gallea Cisalpina, Cesalpina (= Transalpina)* 61, 1. 68, 15. *Gallea comata, comeata* 56, 25. 68, 15. *Gallea domata* 68, 15. *Cf.* *Gallicia Galilaea, Hispanogallia, Narbonensis*. — *Gallicanus exercitus* 75, 10; *Gallicanus urbes* 88, 25.
- Gallicii* 72, 15. 116, 10; *Gallici, qui e Astures*, 25, 1. — *Gallicia, Gallicia* 22, 1. 71. 72, 1. 75, 25—77, 1; *Gallicii pro Gallia* 71, 10; *Galliciae reges* Mirio, Euricus, Audeca, Ordines, Adofonsus. *Cf.* *Gallia, Galilaea*.
- Gallienus, Gallinus, imp. Rom. 41, 2. 43, 20. 64.
- Gallus imp. Rom. 43, 20. 64, 5; fil. Volusianus.
- Gallus caesar 43, 25. 67, 10.
- Gallus v. Plotius Gallus.
- Galsuinta v. Gachyloisinda.
- Gamer, fil. Iaphet, 21, 1; fil.: *Ascanus Rufan, Togor*.
- (Garamantes), Caramantes, qui et *Marmaredae*, 24, 10.
- Gardinia (= *Σαρδανία*) insula 22, 20.
- Gargani 21, 10.
- Gari. v. Chari.
- Garira v. Gades.
- Garonna, Geronna, Ieronna, fl. 17. 189, 25. 191, 30.
- (Gaspheni), Gasfini 23, 10.
- Gaster (= *Γαθήρ*), fil. Aram, 23, 10.
- Gath v. Caat, Gad.
- Gaudentius, fil. Aetii patricii, 75, 15.
- Gaudius (= *Γαῦδος*) insula 22, 20.
- Gaulus Reda (= *Γαυλορήτη*) insula 22, 20.
- Gauto legatus Langob. 141, 1.
- Gebal, fil. Iectan, 23, 15.
- Gebraei v. Iebusaei.
- Geconias v. Ioachim II, Sedecias.
- Gedeon iudex Iud. 26, 25. 39, 15. 45.
- Geffonias v. Sophonias.
- Geisericus v. Gaisericus.
- Gelasius I. papa 36, 10.
- Gellis villa, *Jaux (Oise)* 420, 1.
- Geltae v. Galatae.
- Gemeticus, Gemmatense, monast., *Jumièges (Seine-Inférieure)* 491, 492, 1; abbas: Filibertus.
- Genava, Ianna, Genavensis, urbs, *Genava* 99, 20. 104, 1. 129, 10. 185, 5; *Genavense suburbanum* 129, 10; *Genavensis episcopatus* 118, 1; ep.: *Cariat*
- Genava maritima civ., *Genova* 156, 3.
- Genebaudus dux Franc. 93, 10.
- Genesis ep. Lugdun., abbas 486. 487. 501, 10.
- Genialis dux Wascon. 129, 5.

- Genovevae virg. altare Andan. 469, 15.
 Genovefa, Genoveva, virgo Paris. 15. 348, 5. 399, 5. 402, 5.
 v. Nilus.
 Georgii eccl. Calensis 506, 5; altare S. Crucis, S. Georgii, S. Stephani.
 Georgii altare eccl. S. Georgii Calensis 506, 20.
 (= Κέως) insula 24, 15.
 Gepidarum, Gepidorum, reges: Arden-
 sium, Strapstila.
 Gepena (= *Iepthae*), iudex Ind. 20. 45, 10.
 Geonensis basilica Colon. 309. 517, 1.
 Geon mart. 517, 5. 518.
 Gertrudis eccl. Nival. 467.
 Gertrudis, Geredrudis, Gertrudis, Ger-
 tridis, fil. Pippini I. maioris domus,
 at. Nival. 453—474.
 Geseus, fil. Canaham, 22, 10. —
 Gesssei 24, 1.
 Gethani 24, 5. 55, 5. 56, 30. 60, 20. 61, 15.
 64, 15. 68, 15. 334, 5. — Germania
 Germaniae 46, 10. 60, 5. 61, 1.
 80, 84, 5. 93. 134, 15. 244. 245.
 Gethani (= *Carmani*) 23, 20.
 Gethicus caesar 57, 20.
 Gethicus = September mensis 61, 15.
 Gethmani v. S. Vincentii basilica Paris.
 Gethmanus ep. Autissiod. 369, 25.
 Gethmanus ep. Paris. 112, 15. 113, 15.
 35. 295, 30. 299, 5. 378, 15. 382.
 Gethnam v. Ieroboam.
 Gethna fl. v. Garonna.
 Gethna, Cuiinovia (= *Zenobia*), imp.
 Gethantis 65; maritus 65, 1.
 (= *Iessai*), fil. Obet, 30, 5.
 (= *Gerson*), fil. Levi, 31, 25;
 Semci, Emeber.
 Geth. Iesus.
 Gethus (= *Gethacus*): Abeddara.
 Gethor (= *Iothor*) v. Raguel.
 v. Chlod.
 Gethmeris, Ghildemeris, Ghyldemer
 Gelesimeris), rex Wandal. 44, 5.
 10. 87. 88, 1.
 (= Γῆρβα), quae et Benigga
 Βενίγγα), insula 24, 25.
 Gethradus, Giscladus, fil. Sigismundi
 Burgund., 338.
 Gethradus nobilis 373, 15; uxor: Bella.
 Gethradus comes 191, 25.
 Gethradus, Ghislemaris, Ghislemarus, fil.
 Gethradonis, maior domus 122, 10.
 20. 171. 321.
 Gethradus, Gyso, comes 167, 1.
 Gethradus in carcer Paris. 413, 5.
 Gethradus v. Chlodoveus.
 Gethradus, Gadsuinda, uxor 1. Athana-
 sium, 2. Leubighildi regum Visigoth.,
 5. 115, 30. 116, 1.
 Goda monacha 374, 20.
 Godafredus dux Alamann. 181, 1; fil.:
 Theudobaldus.
 Godegiselus, Godigiselus, Godegisilus,
 Godeghiselus, Godeghisilus, Godegyse-
 lus, Gudegiselus, Gudegyselus, Code-
 gisilus, rex Burgund. 90, 10. 99, 15.
 102. 254, 1. 264. 333, 15—335, 20.
 342, 25; uxor: (Theudelinda); proles
 334, 10.
 Godeghiselus dux 295, 5.
 (Godemarus), Godmarus, Gudemarus, fil.
 Gundiochi, I. rex Burgund. 99, 15.
 254, 1. 342, 25.
 Godemarus, Godemaris, Godomarus, God-
 marus, Gotmarus, Gudemaris, Gudo-
 maris, fil. Gundobadi, II. rex Burgund.
 104. 266, 30. 275. 276. 335, 1.
 Godi (= *Quadi*) 63, 1.
 Godinus, fil. Warnacharii II. maioris
 domus, 120, 20. 147. 148, 1; uxor:
 Berta.
 Godolias v. Gotholia.
 S. Goericus cogn. Abbo ep. Mett. 417, 20.
 440, 15. 442, 15.
 Gogo maior domus 91, 5. 108, 20. 109.
 Gomatrudis, uxor 1. Dagoberti I. regis
 Franc., 120, 20. 147, 1. 150, 5. 399.
 404, 15. 408, 10.
 Gomorius sacerdos 31, 20.
 Gont. v. Gunt.
 (Gopher), Gofer (= *Opher*), regio 28, 5.
 Gordianus, Gurdianus, imp. Rom. 41, 20.
 43, 20. 64, 1.
 Gordinis castrum, *Sancerre (Cher)* 190, 25.
 Gothi, Ghothi, Goti 43. 44, 1. 64, 15.
 66, 20. 69. 70, 5. 71—76, 5. 77. 78, 1
 —80. 82. 83. 98. 102, 25. 103, 5.
 105, 25. 106, 5. 109, 20. 116, 10. 125.
 126, 25. 132, 30. 133. 157, 20. 158.
 162, 20. 163. 186, 15. 203, 5. 204, 40
 —206, 35. 207, 30. 210, 25—213, 35.
 239. 245. 267, 5. 268, 1—270. 279, 1.
 302, 10. 345, 5. 411; Gotorum fines
 177, 20; reges: v. Ostrogothae, Wisig-
 gothae; Gothus nobilis: Agyulfus.
 Cf. Arriani. — Gotica lex 335, 1,
 regio 178, 10; Gothecum bellum 72, 25;
 Gothecus, Goteus, exercitus 76. —
 Gotia 192, 30.
 Gothol proph. 27, 25.
 Gotholia, Gotolias, Godolias, Ghotolia,
 regina Iud. 27, 30. 33, 20. 39, 40.
 48, 15; liberi: Ocozias, Zosabiae.
 Gothonchel, Gotonihil, Gotonehil, fr.
 Caleb, 26, 15. 39, 10. 45, 1.
 Graciani v. Thraces.
 (Graeci), Greci 21. 24. 29, 25. 53, 25.
 64, 15. 117, 10. 194, 25—199, 10. 203, 25.
 207, 15. 209, 10. 241, 10; reges: Pe-
 lias, Agamemnon, Ajax, Palamides,
 Polippus. — Gregum verbum 123, 10;
 Grece 68, 20. — Grecia, Gretia, Gre-
 cinae 195. 196. 205, 30. 209, 10. Cf.
 Hellada.
 Graeco-Sarmatae v. Sarmatae.
 Granecus fl. 53, 5.
 Graotingorum (= *Creothingorum*) gens
 70, 10.
 Gratianus, Gracianus, imp. Rom. 43, 30.
 67, 20. 68. 70, 1.
 S. Gregorius I. papa 36, 25. 83, 25.
 209, 35; dialogus 209, 35.
 Gregorius II. papa 37, 20.
 Gregorius III. papa 37, 25. 122, 40.
 178, 25.
 Gregorius ep. Antioch. 126, 15. 127, 1.
 Gregorius ep. Lingon. 105, 5.
 Gregorius ep. Turon. 88, 25. 123. 241, 1.
 379, 15. 392, 30—394, 1; chronicon
 Gregorii 89, 10. 92, 20; liber miracu-
 lorum (*in Gl. Conf.*) 392, 30.
 Gregorius patricius Africae 162, 5.
 Grimo abbas Corbei. 179, 5.
 Grimoaldus, Grimaldus, I. maior domus
 121, 25. 164. 165. 315, 25. 316, cf.
 460, 10; liberi: (Childebertus), Vul-
 fetrudis.
 Grimoaldus II. maior domus 122. 171, 25
 —173. 240, 25. 323—325; uxores:
 1. concubina 172, 10. 324, 1. 2. Theu-
 desinda; fil.: 1. Theudoaldus.
 Grimoaldus, fil. Garibaldi ducis Baioar.,
 133, 15.
 Gripho, fil. Carli principis Franc., 183, 1.
 Gud. v. God.
 Gundebadus, Gundobadus, Gundebaldus,
 Gundebaudus, fil. Gundevcechi, rex
 Burgund. 90. 99. 100. 102. 104, 1.
 204, 30. 205, 1. 239, 1. 254. 255, 25.
 256. 257, 5—259. 264—266. 275, 10.
 333, 15—335. 342. 343. 505, 15. 506, 1;
 fil.: Sigymundus, Godemarus II.
 Gundobadus, fil. Sigismundi regis Bur-
 gund., 338.
 Gundobadus, fil. Gunthramni regis Franc.,
 108, 10.
 Gundeburga, Gundoberga, Gundebarga,
 (parens Francorum 146, 1. 156, 20),
 fil. Agonis, uxor 1. Charoaldi, 2. Chro-
 thacharii regum Langob., 120, 15.
 134, 1. 145. 146. 156; consobrini
 146, 10.
 Gundebertus, fil. Gundoldi, nepos Gari-
 baldi ducis Baioar., 134, 1.
 Gundelandus, Gundolandus, (Gundwaldus
 315, 1), maior domus 144, 5. 311, 5.
 315, 1.
 Gundericus rex Wand. 71. 72, 10.
 Gundeneu, Guntineu, uxor 1. Chlodo-
 meris, 2. Chlotharii I. regum Franc.,
 104, 20. 277, 5.
 Gundevceus, Gundiochus, Gundiochus,
 Gunduicus, rex Burgund. 90, 5. 99, 15.
 253, 30. 333. 342, 25; filii 90, 5; fil.:
 Gundobadus, Godigiselus, Chilpericus,
 Godemarus I.
 Gundwaldus fil. Chlotharii I. regis Franc.
dicitur 92, 5. 117. 118. 124, 15.

- Gundoaldus, Gundoald, fil. Garibaldi ducis Baioar., 133, 15. 134; uxor 134, 1; fil.: Gundebertus, Charibertus I.
- Gundoaldus dux, patricius 112, 25. 294. 297, 10. 304, 25. 306, 5.
- Gundoaldus maior domus v. Gundelandus.
- Gundulfus ep. Mett. 369, 5.
- Gundulfus 'subregulus seu etiam rector palatii vel consiliarius regis' 433, 5.
- Gunsina, Unsina, uxor 5. Chlotharii I. regis Franc., 106, 20. 286, 1.
- Guntacharius, Guntharius, fil. Chlodomeris regis Franc., 104, 20. 105, 10. 239, 20. 277, 5. 279, 30—281. 353. 354.
- Gunthaharius, Guntharius, fil. Chlotharii I. regis Franc., 106, 15. 285, 20.
- Gunthechramnus, Gunthaechramnus, Guntechramnus, Guntharamnus, Gunthramnus, Guntramnus, Gundramnus, Gontramnus, (Magnus 306, 20) rex Franc. 91. 106, 15—108. 110, 1—113, 20. 114—116, 15. 117—119. 123, 5—126, 20. 127. 143. 239, 30. 240, 1. 285, 20. 289, 15. 301, 25. 302, 5. 304, 20. 306, 20; uxores et concubinae: 1. Veneranda, 2. Marcitrudis, 3. Austrechildis cogn. Bobyla; fil.: 1. Gundobadus, 2. filius 108, 10, 3. Chlotharius, Chlodomeris.
- Gunthramnus, Guntramnus, Boso dux 113, 15. 114. 125, 15. 295, 5; filia 114.
- Guntiucha v. Gundeuca.
- Gurd. v. Gord.
- Gyarus (= Κοῦρος) insula 24, 15.
- Gymnosofistae, nudi sapientes 23, 20.
- Gyronimus v. Hieronymus.
- Gyso v. Giso.
- Gysus v. Iesus.
- H.**
- Habendum castellum, *Remiremont* (*Vosges*) 442, 10.
- Habia, Habiathar v. Abia, Abiathar.
- Hadrianus I. papa 37, 30.
(Haelymaci), Helimeis 23, 20.
- Haeu v. Ieu.
- Haigulfus v. Aigulfus.
- Hainandus v. Aigina dux.
- Hair. v. Char.
- Harimbertus v. Arnebertus.
(Harmodius), Armodius, Aoidius, Atheniensis 52, 10.
(Harpalus), Arpalus 53, 10.
- Hasuerus v. Asuerus.
- Haymo miles Caroli principis 326, 30.
- Heber, Eber, fil. Salae, 20, 20. 23, 10. 30, 5. 38; fil.: Falech, Deboe, Tacten, Iectan.
- Heberi v. Hiberi.
- Hebracharius v. Ebracharius.
- Hebraei, Hebrei, Ebraei, Ebrei, Aebraei, Aebrei 19, 15. 23. 24, 1. 33, 10. 42. 44. 45. 47—49, 1. 50—52. 69, 10; reges: v. Iuda; Aebreis: Neemias.
- (Hebron), Cebron, urbs 27, 10.
- (Hebron), Cebrum, Cefron, fil. Cahaad, 31, 25. 32, 1.
- Hebron v. Abdom.
- (Hebrus), Ebron, fl. 25, 20.
- Hecate 32, 25.
- Hector, Haector, fil. Priami regis Troian., 196. 197. 199, 1; uxor: Andromaca; filii 199, 1.
- Hecuba, uxor Priami regis Troian., 196, 20. 197, 30. 198.
- Hela v. Ela.
- Helarius v. Hilarius.
- Helami, Elam 27, 20. 30, 20; fil.: Sameas.
- Helcana v. Eleana.
- Heldad proph. 30, 15.
- Helena, uxor Menelai (*falso Memnonis* 196) regis, 45, 15. 196. 198. 199, 1.
- Helena, Aelena, mater Constantini imp., 43, 25. 66, 10. 388, 1.
- (Helena), Aelena, oppidum, *Elne* (*Pyrénées-Orientales*) 67, 5.
- Heli, Helis, Eli, sacerdos 27, 1. 31, 20. 39, 30. 47; Heli, Helii, genus 23, 15. 27, 10; fil.: Fineis, Ofni.
- Heliacim v. Ioachim I.
- Helias, Heliar, Aelia, Thesbites, proph. 27, 25. 30, 20. 31, 15. 48. 337, 5; Helias novus dicitur Arnulfus ep. Mett. 441, 15.
- Helicon mons 25, 15.
- Helisabet, Helisafit v. Elisabeth.
- Heliseus, Helisaeus, Helisei, Heliseae, proph. 27. 30, 20. 48, 20.
- Heliud v. Eliud.
- Hellada 21, 10; Etiada 21, 5. — Hellenes 21, 15. Cf. Graeci.
- Helmo (*potius Elmodad*), fil. Iectan, 23, 10.
- Helvidius, fil. Ragneri militis, 429, 10; fil.: Ragnardus.
- Hember v. Tiberis.
- Hemeras (*i. e. Heliachim*) v. Ioachim I.
- Heracleoticae v. Herculeae stelae.
(Heraclius), Eraclius, Eraglius, Aeraclius, Aeraglius, imp. Rom. 19, 1. 42, 10. 120, 30. 121, 1. 151, 20—155, 25. 399, 40. 409; uxor: 2. (Martina); fil.: 1. Constantinus III. Cf. David.
- (Heraclius), Aeraclius, patricius Africae (*cum filio imperatore confusus*) 151, 20; fil.: Aeraclius imp.
- (Heraclius), Eraclius, Aeraclius, tribunus Iovianorum 93, 15. 94, 1.
- Herchinoaldus v. Erchinoaldus.
(Hercules), Ercoles 47, 1. — Herculeae,
- 'quod est Heracleoticae stelae' (= στῆλαι) 23, 1.
- (Hercules), Ercoles v. Osorton.
- Heridanus v. Eridanus fl.
- Hermen. v. Ermen.
- Hermus (= Εἰρηός) fl. 25, 20.
- Herodes I. Ascalonites procurator Idumaeae 55, 1; fil.: Antepater.
- Herodes, Aerodes, II. rex Iud. 41, 1. 54, 15. 55, 25—57. 517, 25; uxor eius filii 56, 15. 57, 5; fil.: Arcelaus.
- Herodes III. tetrarches Galil. 58, 20.
- Herodes (*potius Aristobulus*), pater Agrippae I. regis Iud., 58, 20.
- Herpinus comes Ultraiur. 138, 15. 142, 20.
- Herpo, Erpo, genere Francus, comes stabuli, postea dux Ultraiur. 120, 10. 140, 10. 141, 20. 142.
- Heruli, Heroli, Eroli, Aeroi 76, 20. 79. 204, 35. 210, 15. 211.
- Hesiona, Haesiona, fil. Laodemonis regis Troian., 195. 196.
- Hesperia = Italia 211.
- Hesu v. Iesus.
- Hiberi, Hibenii, Iberi (*Asiatici*) 24, 25, 10. 62. — Ebria, Ebreia 54.
- (Hiberi), Heberi (*Hispani*) 21; Hiberi qui et Tirreni, 21, 5. — Eberia 60, 1. Uberia 22, 1.
- Hibernia insula 138, 1. Cf. Scotia.
- Hictiofagi v. Ichthyophagi.
- Hiebusus v. Iebusaeus.
- Hienozias (= *Ieu, Ozias*) proph. 48, 1.
- Hier. cf. Ier.
- S. Hieronimus, Gyronimus, cogn. Eusebius, presb. 34. 42, 10. 69, 20. 93, 123, 5.
- Hieronimus, fil. Karli principis Franc. 429.
- Hierosolima, Hierusolima, Hierusolima, Hierusolimae, Hierusalem, Hyerusalem, urbs 18, 25. 27, 28, 25. 29, 1. 31. 41, 1. 45, 5. 47, 48, 10. 51. 52. 54, 5. 55, 1. 56. 58. 60. 62. 66, 10. 69, 10. 126, 30. 127, 154, 5. 162, 5. 196, 1. 351, 25. 386, 387, 5; Hierosolimitanus patr. 386, 387, 5; Hyerusalimarum ep.: Iacobus Semion I, Marcus, Thomas (?). Hierusalem, Iherosolima, caelestis 342, 10. 343, 5. 351, 30.
- Hiesus, Hieu v. Iesus, Ieu.
- Hilarius, Helarius, Aelarius.**
- S. Hilarii basilica Pictav. 102, 30. 114, 175, 15. 269, 10. 379, 25. 394.
- Helarius papa 36, 5.
- S. Hilarius ep. Pictav. 43, 30. 67, 68, 5. 269, 15. 394, 15.
- Hild. cf. Child.
- Hildigardis, uxor 3. Caroli (Magni) regis Franc., 473.
- (Hilmegis) Langobardus 111, 1.

- v. Iones.
 (Iacobus), Inparcus, tyrannus 52, 10.
 (Iacobus), Ypponensis, civ. 84, 25.
 In v. Ieroboam.
 In v. Yssandon vel Issoudun 189, 20.
 In v. Isauri.
 In v. Spalis, urbs 72, 10. 73. 76, 1.
 Hispanii 21, 20. 24, 30; Hispani,
 Terreni, 24, 5; Spaniorum pro-
 e 69, 20; Spanus 70, 1. — Hi-
 spaniae, Hispania, Espania,
 Spania, Spaniae 46, 15. 62.
 67, 5. 70, 20. 71. 75, 25. 76.
 90. 91, 10. 92, 10. 105. 106, 20.
 110, 5. 115, 30. 116, 1. 117, 5.
 121. 125. 126, 20. 132. 133.
 15. 158. 162, 20. 163. 178, 1.
 239, 20. 270, 5. 278. 279, 10.
 284, 25. 291, 10. 292, 10.
 328, 10. 345, 35. 400, 5. 411;
 Spania maior 22, 1; Spania Terra-
 sis 25, 1; Spaniae, Spanus, limes
 149, 5; reges: v. Wisigothae.
 Panogalia 22, 1.
 v. Pannonia.
 (= Sporades) insulae 24, 20.
 v. Danubius.
 1, 15. — Histria 200, 5; Isti
 Itta.
 Chlod.
 (Iacobus), Olofernes, Olofornes 43, 5.
 v. Hunericus.
 I. papa 36, 30.
 Onorius, imp. Rom. 43, 35.
 2. 77, 20. 89, 15. 94, 15.
 la, Horomista, Ormisda, papa
 208. 214, 5. 267, 25.
 us, Ospicius, reclausus 92, 5. 116.
 v. Tullus Hostilius.
 il. Drogonis, abbas Fontan. 516.
 (fortasse Chucus maior domus)
 437, 25. 438, 1.
 us, Honoricus, rex Wandal. 84, 20.
 (potius Thrasamundus) rex
 dal. 206, 20; uxor: Amalefreda.
 Chuni.
 lima v. Hierosolima.
 s), Ygenus, papa 35, 5.
 , Arcani 23, 15. 53, 5. — Hyr-
 e 23, 25.
 us), Arcanus, (Arcanus 57, 5), fil.
 ndri, rex et sacerdos Ind. 54, 25.
 56, 5. 57, 5; soror 57, 5; filius
 Is.
 I.
 (= 'Ιθάκη) insula 22, 1.
 Iacer.
 Iabin rex Chanan. 26, 20. 39, 15.
 Iabolonita v. Zabolonites.
 Iacinctus (= Ζάκυνθος) insula 22, 1.
 Iacob, qui Israel appellatus est, fil. Isaac,
 26, 5. 30. 31, 25. 39, 1. 44; uxores:
 Lia, Rachil; fil.: Levi, Ioseph.
 Iacob, fil. Matthan, 30, 15; fil.: Ioseph.
 Iacob, fil. Magliavi com. Britann., 114, 1.
 (Iacob), Zacob 126, 25; fil.: Symon.
 Iacobus Iustus, fr. Christi, ep. Hiero-
 solym. 58, 15. 59, 25.
 Iacer, Iar, Iaber, Galaidites 26, 25. 39, 20.
 45, 5.
 Ianeculus mons 50, 1.
 Ianua civ. v. Genava.
 Iaphet, Iafeth, Iafed, fil. Noe, 18, 10.
 20—23, 5. 26, 1; fil.: Gomer, Magog,
 Made, Ivan, Thobel, Moroc, Tyras,
 Cethin.
 Iar v. Iacer.
 Iared, Iareth, (Thareth 20, 10), fil. Ma-
 lalahel, 20, 10. 30, 1. 38; fil.: Enoch.
 Iason, nepos Peliae regis Graec., 194—
 196, 1.
 Iassus insula 22, 20.
 Iberi v. Hiberi.
 (Ichthyophagi), Ictiofagi, Hictiofagi 22, 15.
 24, 15.
 Idacius, Idatius, patricius 78. 79, 1.
 202. 210, 25. 211, 1; uxor: Eugenia.
 (Idacius), Ydatius, Udacius, Adacius,
 chronographus 69. 92, 25. 123, 5.
 Ideina villa, *Ursines villa hodie destructa*
 (*Seine-et-Oise*) 415, 1.
 Idicius v. Eedicius.
 Iduberga v. Itta.
 (Idumaei), Idomei 24, 1; Idomea gens
 44, 15.
 (Iebusaeus), Hiebuseus, fil. Canaham,
 22, 10. — Iebussaei 25, 5; Gebraei
 24, 1.
 Ieconias rex Iud. v. Ioachim II, Sede-
 cias.
 Ieconias (= *Iecemia*), fil. Ieconiae, i. e.
 Ioachim II. regis Iud., 30, 10.
 Ieconias pro Achab rege Samar. 31, 5;
 fil.: Ioram.
 Iectan, Lectan, fil. Heber, 23, 10; fil.:
 Helmo, Salef, Asarmoth, Cyduran,
 Derra, Ezech, Declam, Gebal, Abi-
 melech, Sabat, Enfer, Euvilat.
 (Ieremias), Hieremias, Hierimias, fil.
 Celeciae, proph. 28. 30, 20. 31, 15.
 50, 5. 51.
 (Iericho), Hiericho, urbs 177, 20; Iheri-
 cunctina urbs 342, 10.
 (Ieroboam), Hiroboam, Geroboam, fil.
 Nabath, I. rex Samar. 27, 20. 31.
 48, 5; fil.: Abias, Nabat.
 Ieroboam, fil. Ioas, II. rex Samar. 31, 10;
 fil.: Azarias.
 Ieronna fl. v. Garonna.
 (Iesus), Hiesus, fil. Iosedech, sacerdos
 magnus 31, 15. 51, 25.
 (Iesus), Hiesus, Hiesu, Hesu, Gesu,
 Gysus, fil. Nave, 25, 5—27, 10. 28, 10.
 29, 10. 30, 15. 39, 5. 45, 1.
 (Ieu), Hieu, Haeu, Eu, fil. Namsi, rex
 Samar. 31, 5. 48, 25.
 Igne, Igni, fl., *Imm* 180, 20. 182, 1.
 Illium civ. 241. Cf. Troia.
 Illurius v. Danubius.
 (Illyrii), Illirii, Illuri, Yllirici 21. 53, 1;
 Galli Illuriani 21, 15. — Ylliria 21, 25;
 Illiricum 203, 5; Liricum 64, 20.
 (Imbros), Ymbrus, insula 22, 20.
 Immo iudex 444, 5.
 Importunus exconsul 209.
 Indi, Indii 23. 24, 1. — India 20, 20.
 22, 25. 23.
 Indice (= Σινδική) 21, 20.
 Indus fl. 53, 10; Ydos, qui et Fison
 (= Φαισών), fl. 25, 20.
 Ingoberga, uxor 1. Chariberti I. regis
 Franc., 108, 20. 239, 30. 290.
 Ingobertus nobilis Francus 169, 1. 318, 10.
 Ingobodes 'graffio' 141, 25.
 Ingomeris, Ingomiris, fil. Chlodovei I.
 regis, 101. 260. 261, 5. 343, 45. 344, 1.
 Ingundis, uxor 3. Chlotharii I. regis
 Franc., 106. 285, 20. 286.
 (Ingundis), Sedegundis, Sidegundis, fil.
 Sigyberti I. regis Franc., uxor Cher-
 mengildi, fil. Leubighildi regis Visi-
 goth., 92, 1. 116. 117, 10.
 Iniuriosus ep. Turon. 106, 15.
 Innocentius I. papa 36, 1.
 Innowales, Aenovales, comes Sogiont.
 165.
 Inparcus v. Hipparchus.
 Ioab, fil. Sarviae, dux Iud. 27, 15.
 Ioachas, Ioaza, Ionaam, fil. Iosiac, rex
 Iud. 28, 15. 30, 5. 33, 30. 51, 1.
 Ioachas rex Samar. 31, 5; fil.: Ioas.
 Cf. Achab.
 Ioachim, Ioachem, Ioazim, cogn. Eli-
 achim, Heliachim, Heliachim, (Hemeras
 33, 35), fil. Iosiac, I. rex Iud. 28. 30.
 31, 1. 33. 40, 10. 50, 5. 51, 1; fil.:
 Ioachim II (Ieconias), (*fulso* Sedecias).
 Ioachim, Ioachin, Ioacim, Ioazim, (qui
 et Iechonias 51, 25; Ieconias, Geconias
 30, 10), fil. Ioachim cogn. Heliachim
 (Hemeras 33, 35), II. rex Iud. 28, 20.
 30, 10. 33, 35. 40, 10. 50. 51, 25. 52, 1;
 fil.: Salathiel, Faunca, Sale-Sarel,
 Ieconias, Ortamo, Decbi.
 Ioacim III. rex Iud. v. Sedecias.
 Ioachim, fil. Iosue, sacerdos 31, 20.
 Iouda 31, 15; fil.: Amos.
 Ious, fil. Ocozine, rex Iud. 27, 30. 28, 1.
 30, 5. 33, 25. 40, 1. 48, 15; fil.: Ames-
 sias.
 Ioas, fil. Ioachas, rex Samar. 31, 10.
 48; fil.: Ieroboam II.

Ioatham, Ioatam, Jonathan, fil. Oziae, rex Iud. 28. 30, 5. 31, 1. 33, 25. 40, 1. 50; fil.: Achas.

Ioaza v. Ioachas.

Iob 514, 20.

Iobvilla, *Iupille* 173, 1.

Iodefatus sacerdos 31, 20.

Iodrus v. Iotrus monast.

S. Iohannis eccl. Agaun. 339, 10.

S. Iohannes Baptista 30, 20. 57, 25.

S. Iohannes, Ioannes, apost. 61. 62, 1. 520, 20; Iohannis euangelium 58, 10.

Iohannes, fil. Constantii, I. papa 36, 15. 83, 25. 208, 40—210. 214.

Iohannes II. Mercurius papa 36, 15.

Iohannes III. papa 36, 20.

Iohannes IV. papa 36, 30.

Iohannes V. papa 37, 15.

Iohannes VI. papa 37, 20.

Iohannes VII. papa 37, 20.

Iohannes ep. Constantinop. 125, 25—127, 1.

Iohannes reclusus Cainon. 378, 10. 381.

Iohannes solitarius Lipar. 421, 15.

Iohannes tyrannus 72, 10.

Iohel, fil. Bathuhel, proph. 28, 5. 30, 20. 31, 15.

Iohel, fil. Samuhel proph., 31, 25.

Ioiada, Iniadae, sacerdos 27, 30. 28, 1. 48, 15; uxor: Zosabiae; fil.: Zaecharias.

Ion 24, 20. — Ionas 24, 15; Hiones 21, 1. — Iouia 22, 5. — Ionides civitates 24, 20.

Ionaam v. Ioachas.

Ionas, fil. Amathi, proph. 28, 1. 30, 20. 50, 1.

Jonathan v. Ioatham.

Ioppe v. Zafad.

Ioram, fil. Iosafath, rex Iud. 27, 25. 30, 5. 31, 1. 33, 20. 39, 40. 48, 15; fil.: Ocozias.

Ioram, fil. Ieconiae (*potius Achab*), rex Samar. 27, 25. 31, 5. 48, 25.

Ioram sacerdos 31, 15.

Iordanes fl. 25, 20. 26, 10. 29, 10. 57, 25.

Iosafath, Iosafat, fil. Asae, rex Iud. 27. 30, 5. 31, 1. 33, 20. 39, 40. 48, 10; fil.: Ioram.

Iosedech, fil. Sareu, sacerdos 31, 15. 51, 25; fil.: Hiesus.

Ioseph, fil. Iacob patr., 44.

Ioseph, fil. Iacob, 30, 15; uxor: Maria.

Ioseph scriptor 45, 5.

Iosias, (Osias 51, 25), fil. Amos, rex Iud. 28. 29, 10. 30, 5. 31, 1. 33, 30. 40, 5. 50, 5. 51, 25; fil.: Ioacim I, Ioachas, Sedecias, Salum.

Iotrus, Iodrus, monast., *Jouarre (Seine-et-Marne)* 490, 1. 492, 15.

(Iovianus), Iuveanus, (Iovinianus 41, 35,

Iulianus 43, 20. 68, 1), imp. Rom. 41, 35. 43, 30. 68, 1.

Iovianus, Iuvianus, (Iovinianus 89, 15 = *Iovinus*), tyrannus 71, 10. 89, 15. 94.

Iovianus (Iovinianorum, tribuno *Greg. Intellegitur Iovia cohors*) 93, 15. 94, 1.

Iovis Maximus 59, 1. 196.

Iovis mons, *Montjou, 'grosse S. Bernhard'* 183, 10.

(Iphitus), Ipitus, rex 19, 10. 29, 25.

Isaac, Isac, fil. Abraham, patr. 26, 5. 30. 38, 40. 39, 1. 44; fil.: Esau, Iacob.

Isaar, fil. Cahaad, 31; fil.: Core, Nabith, Zazyr.

Isabin (= *Isabini*) 22, 15.

Isacius, Hysacius, patricius Rom. (= *ex-archus Rav.*) 155.

Isaias v. Esaias.

(Isauri), Hisaurienses 24, 5.

Isciona vicus, *Essonne prope Corbeil* 307, 15.

Isera fl., *Isère* 82, 1.

(Isera), Isra, Esera, Esara, fl., *Oise* 128. 169, 10. 178, 20. 179, 15. 319, 5.

(Isidorus), Hysidorus, ep. Hispal. 123, 5.

Ismail, fil. Abraham, 44, 10. — Ismailitae 44, 10; Ismahelitae 177, 10. Cf. Saraceni.

Ispanogalia v. Hispani.

Isquilinus v. Esquilinus.

Israel, fil. Isaac, v. Iacob. — Israel filii 26, 10. 27; Israel, Israhel, populus 18. 19, 1. 42. 45, 5. 48. 49, 15. 50. 58, 1. 113, 1. 471, 15; Israhel semen 20, 1. 29, 1. — Israhelitica vice 365, 5.

(Issi limen), Yssillime (= ὁ Ἰσσοῦ λιμῆν) 25, 15.

Ister fl. v. Danubius.

Isti v. Histria.

Italia, Aetalia, Aethalia 22, 1. 44, 1. 47, 15. 64, 15. 75, 1—78, 1. 79, 5. 80, 15. 82, 1. 88, 20. 90, 30. 92, 10. 94, 10. 104, 1. 105, 30. 106. 110, 25. 111. 118, 10. 119, 10. 121, 5. 127, 10. 132. 133, 20. 138, 1. 156, 20. 184, 15. 185. 203—206, 25. 207, 35. 208, 30—212, 20. 213, 35. 214. 240, 1. 241, 20. 284, 30. 301, 15. 336, 15. 432, 25; reges: v. Langobardi, Ostrogothae; patricius: Narses. Cf. Hesperia.

Ithamar, Ythamar, fil. Aaron, 31, 30.

Itta, Hitta, (Iduberga sive Itta 474, 1), uxor Pippini I. maioris domus, 454—457. 474, 1.

Iuda, fil. Iacob, 30, 5. — Iuda filii 27, 15; Iuda tribus 19, 10. 26, 15. 27, 10. 31. 47, 25. — Iuda (*populus et regnum*) 28, 20. 31, 5. 48. 50. 56, 1. — Iudaei, Iudei 18. 23, 20. 24, 1. 39, 25. 40, 10. 42, 30—44, 15. 45. 48, 10. 50—53, 25. 54—61, 20. 62. 153, 5. 196, 1. 409, 25. 514, 35; Iudaea gens 45, 1.

48, 5. — Iudaea, Iudca 50—52. 53, 5. 54, 10. 55, 1. 56, 10. 59. reges: v. p. 27. 30. 31. 33. — daicus ordo 388, 25.

Iudacaile, Iudecaile, Iudicaila, Britann. 160. 400, 20. 416.

Iudas Galilaeus 57, 15.

Iudas traditor 338, 1. 489, 35.

Iudit historia 52, 5.

Iuiada v. Ioiada.

Iulia, fil. Augusti imp., 57, 5.

Iulia (*Domna*), uxor Severi imp., 63.

Iulia mulier quaedam 444, 15.

S. Iuliani basilica Brivat. 90, 1. 95, 98, 5.

Iulianus I. imp. Rom., iuris peritus 33. 63, 10.

Iulianus II. malus, imp. Rom. 41. 67, 25.

Iulianus imp. v. Iovianus.

Iulianus defensor eccl. Rom. 209, 30.

Iuliorum familia 47, 20. — Iulia gens (familia 200, 1) 49, 1. 199, 20. 200.

Iulius papa 35, 25.

Iulius, fil. Ascanii, 47, 20. 49, 1.

Iulius v. Caesar.

Iulius Proculus 49, 1. 199, 20.

S. Iumeris cella 369, 1.

Iunantus locus, *'la vallée de Zuna'* 270, 25; monast.: S. Martini.

Iustinianus I. imp. Rom. 42, 5. 48. 85—88. 91, 10. 110, 5. 293, 30; uxor: Antonia (*potius Theodora*).

Iustinianus, nepos Iustini II. imp. 115, 10; filius et filia 115, 10.

Iustinianus imp. Rom. v. Iustinus I.

Iustinus I. senior, imp. Rom. 42, 5. 208, 30. 209. 214; uxor: Eufimia.

Iustinus, (Iustinianus 91, 30), II. imp. Rom. 42, 5. 110. 114, 10. 115. 24. 294, 1. 301, 5. 379, 5. 388. 389. uxor: Suffia; filius et filia 115.

Iustinus comes, vir inluster 389, 5.

Iuvan, Ivan, fil. Iaphet, 21; fil.: Iasan, Tharsis, Cythii, Rodivivi, Pr.

Iuvianus, Iovinianus v. Iovianus.

K v. C.

L.

Labain (= Λαβείν), fil. Mestram, 2.

Labaion v. Abdom.

Laban 44, 20; fil.: Lia, Rachil.

Labaris v. Liparis insula.

Labdon v. Abdom.

Labdone, Abladone, proph. 27, 30. 33.

Labies v. Libyes.

Lacedaemonii 48, 1; Lacones 24, 1.

Lactantius scriptor 66, 15.

Ladiomena (= Κλαζομεναί) civ. 2.

- 2, 15; fil.: Ptolemaeus.
 rtus abbas Curbion. 492, 1.
 vicus, *Lambres (Nord)* 297, 1.
 Lamec, fil. Matusalam, 20, 10.
 38, 15; fil.: Noe.
 Leberti basilica Leod. 173, 1.
 Leobildis, fil. Childerici I. regis
 264, 5.
 selus, fr. Nanthildis reginae,
 5. 410.
 Leus ep. Paris. 424, 425, 10.
 Leus maior domus 130, 131, 302
 306, 311, 5.
 Leuchiep. Rem. 515, 20.
 Leordi 91, 15, 110, 111, 118, 10,
 120—121, 5, 127, 10, 134, 1, 143
 155, 183—186, 1, 239, 20,
 285, 1, 410; reges 143, 10;
 Leus: Alboenus, Clep, Autharius,
 Adaloaldus, Charoaldus, Chro-
 riarius, Chairibertus I, Aistulfus,
 erius; duces 143, 10, 145, 15;
 Leus: Chamo, Zaban, Rodanus,
 rdus, Nuccio, Ago, Autharius I,
 rius II, Taso; Langobardus:
 regis). — Langobardia 183.
 Leodan, Laudemon (= *Laomedon*),
 roian. 195; liberi: Priamus,
 na.
 Leodi. 24, 5, 42, 47—49, 10, 50, 1,
 214, 25; reges (*Albani*): Ae-
 Ascanius, Silvius Postumus,
 Silvius, Aegyptius Silvius, Capis-
 s, Carpentus Silvius, Tiberius,
 pa Silvius, Aremolus Silvius,
 inus Silvius, Procas Silvius,
 us Silvius. — Latinae litterae
 ; Latinus sermo 243, 5; Latine
 123, 10.
 Leus villa, *Lagny-sur-Marne (Seine-
 rne)* 415, 5.
 Leus villa in Brieio sita, *Lagny-
 (Oise)* 423, 10.
 Leus rex 47, 15.
 Leus locus, *Laffaux (Aisne)* 128, 1.
 Leus *Saint-Jean-de-Losne (Côte-d'Or)*
 150, 1, 167, 30, 408, 1.
 Leus silva, *'forêt de Livry'* 169, 5.
 Leus am Clavatum, Laudunum, castrum,
 170, 10, 320, 15, 347, 10; e ecl.:
 tri.
 Leus ina (= *Acca Larentia*), uxor
 uli pastoris, 200.
 Leus encii ecel. Mediolan. 70, 15.
 Leus ius antipapa, ep. Nucerin. 208.
 Leus mendicus 440, 10.
 Leus (= *Μαζώνες*) 23, 5.
 Leus 180, 15.
 Leus v. Iectan.
 Leus Liger fl.
 Leus Lycii.
 Leus ep. (Angustod.?) 394, 5.
 Lemnus insula 24, 20.
 Lemodicas urbs, *Limoges* 189. — Limo-
 decini 115, 5. — Lemoficinum 294, 20;
 Limoticianus pagus 191, 5.
 Lena meretrix 52, 10.
 Leo I. papa 36, 5.
 Leo II. papa 37, 15.
 Leo I. imp. Rom. 42, 1, 44, 1, 76, 5—
 81, 202, 10, 203, 10, 210—213, 35,
 214, 1.
 Leo II. minor, imp. Rom. 42, 1.
 (Leo III.) imp. Rom. 179, 1.
 Leo vir inluster 379, 1, 387; filiae
 387, 20.
 Leo coquus 105, 5.
 Leontius ep. Burdigal. 387, 15.
 Lepdini (= *Νεβδῆνοι*) 24, 25.
 Lepdon v. Abdom.
 Lerinum monast., *S. Honorat* 433, 25.
 Lesbus, Lesbios, insula 22, 24, 20.
 Lesio (= *Leudegarius*) ep. Magunt.
 139, 10.
 Leub. v. Leuv.
 Leudebertus dux 160, 1, 414, 15.
 Leudfredus dux Alamann. 125, 20.
 Leudegandus, Leudegangus, ep. 'ex par-
 tibus Provinciae' 504, 1, 505, 10.
 S. Leudegarius ep. Augustod. 122, 10,
 169, 318, 20, 319.
 Leudemundus ep. Sedun. 120, 10, 142,
 143, 1.
 Lendesius, fil. Erchonoaldi, maior domus
 122, 169, 318, 20, 319.
 Leudicum urbs, *Lüttich* 325, 1; basi-
 lica: S. Landeberti.
 Leudisclus comes stabuli, patricius Pro-
 vinciae 124, 15, 125, 5.
 Leundes (= *Leonides, pater Origenis,*)
 63, 15.
 Leutharius dux Alamann. 165, 25.
 Leuv-, Leub-.
 Leuva I. rex Visigoth. 91, 10, 110, 5.
 Leubighildus, Leubegildus, Leuvildus,
 Leubildus, rex Visigoth. 91, 10, 110, 5,
 116, 117, 10—119, 1, 125, 10, 302, 10;
 uxores: 1. uxor 116, 1, 2. Goae-
 sinda; fil.: 1. Richaredus, Chermen-
 gildus.
 Leubila femina 373, 25.
 Levi, Lewi, fil. Iacob, 26, 5, 31, 25, 39, 1;
 fil.: Gesson, Cahaad, Mereri. — Levi
 tribus 27, 15. — Lewitae 31, 32, 1;
 Levitici, Lewitici 31, 20, 32, 5.
 Lia, fil. Laban, uxor Iacob, 44, 20.
 Libanus mons 25, 15.
 Liberius papa 35, 30.
 Libies (= *Λιβηνοί*) 21, 15.
 Libiestini (= *Λιβηστῖνοι*) 21, 15.
 Librani (= *Βιβρανοί*) 24, 5.
 (Libyes), Libies 22, 15; Labies 24, 1;
 Laboes 22, 10. — Libin 23, 1.
 Licii v. Lycii.
 Licinius imp. Rom. 41, 30, 66; fil.:
 Licinius.
 Licinius, fil. Licinii imp. Rom., 66.
 Lidi v. Lydi.
 Liger, Leger, fl. 71, 25, 73, 20, 83, 20,
 102, 30, 113, 15, 128, 20, 130, 15,
 147, 10, 149, 5, 169, 20, 175, 180, 5,
 181, 1, 186, 20, 187, 10, 188, 25, 189, 20
 —191, 20, 245, 260, 5, 286, 20, 294, 10,
 297, 20, 327, 25, 404, 25, 406, 5.
 (Ligures), Lygires 24, 5. — Ligurgia
 204, 30.
 Lilia, (Arilewa 202), uxor Theudori vel
 potius Theodomeris regis Ostrogoth.,
 78, 79, 15, 202, 203, 10, 204, 210, 211.
 Limodecini, Limoticianus v. Lemodicas.
 Limulus v. Romulus.
 Lingonas, Lingonica, urbs 65, 25, 105, 5,
 139, 5, 149, 20, 407, 35; ep.: Gre-
 gorius.
 Linus papa 34, 25.
 (Liparis), Lyparis, Labaris, insula 209, 40,
 214, 30, 412, 15.
 Lippia fl., *Lippe* 177, 5.
 Liricum v. Illyricum.
 Litorius dux Rom. 72, 25, 73, 1.
 Loa fl., *la Louet* 131, 5.
 Locoficus v. Lucofaus.
 Locria 21, 25.
 Logium monast., *Caudecbeec (Seine-Infé-
 ricure)* 492, 10.
 (Lollius), Lullius, (*Marcus*) 56, 30.
 Lomacensis pagus 517, 1.
 Longinus ep. Pamar. 84, 25, 85, 5.
 Longolarium, *Longlier prope S. Hubert*
 312, 30, 405, 1.
 Lopus v. Lupus.
 Lossowium v. Luxovium.
 Lotharius v. Chlotaeharius.
 Lucani 24, 25.
 Lucapantus (= *Λυκαπηττός*) mons 25, 15.
 Lucas evang. 67, 15.
 Lucca castrum, *Loches (Indre-et-Loire)*
 180, 5.
 Lued. v. Chlod.
 Luedunum v. Lugdunum.
 Lucerius presb., mon. 9, 35.
 Lucifer ep. Calarit. 67, 15.
 Lucius I. pupa 35, 30.
 Lucius imp. v. Commodus, Verus.
 Lucius senator Trev. 89, 20, 94; uxor 94.
 Lucofaus, Locoficus, *Bois-Royal du Pays
 prope Laudunum* 122, 10, 170, 5,
 320, 10.
 Lucullus imp. 54, 25.
 Ludin (= *Λυδῖν*), fil. Sem, 23, 5.
 Ludim, fil. Mestram, 22, 10.
 Lugdunum Galliae, Lugdunum, Lugdo-
 num, Luedunum, (Laidunum 67, 10),
 civ., *Lyon* 56, 25, 63, 15, 67, 10, 175, 20.

176, 15. 183, 25. 245, 15. 406, 30. 417, 20. 486, 20; Lugdunenses, Lugdunenses, ep.: Aetherius, Secundinus, Aridius, Genesisus. — Lugdunensium prov. 68, 15; Lugdunensis pagus 188, 20.
Lullius v. Lollius.
Luna civ. 156, 30.
Luna, fil. Cleopatrae reginae Aegypti, 56, 25.
Lupadus insula 22, 20.
S. Lupi eccl. Trece. 112, 5.
(Lupus), Lopus, dux Campan. 116, 20.
Lusitani, Lysitani 21, 15. 25, 1. — Lusitania 22, 1. 55, 5. 71. 76. 77, 20.
Lutecia v. Parisius.
Luxovium, Lussovium, Lossovium, monast., *Luxeuil* 122. 134, 15. 136, 10. 142, 30. 168, 15. 169, 10. 317, 20. 318, 25. 491, 5. 492, 10; abb.: S. Columbanus, Austasius, Waldebertus.
Lycalli (= Λιγαλιῶν) 22, 15.
Lycaones 24, 5. — Licaonia 23, 1.
(Lycii), Licii 22; Legii 24, 15. — Lycia 23, 1.
(Lydi), Lidi, Lidii 22, 10. 23, 10. 52, 5; rex: Croesus. — Lydia 23, 1.
Lygires v. Ligures.
Lyparis v. Liparis insula.
Lypti (= Λέπτως) 23, 1.
Lysitani v. Lusitani.

M.

Macedones, Macidones, (Medones 21, 15) 18, 30. 19, 10. 21. 24, 5. 43, 1. 45, 20. 46. 50. 51, 1. 53, 10. 54, 5. 78; reges: Caranus, Phyliphus I, Arepos, Alexander Magnus, Phyliphus III, Demetrius (*Poliorcetes*), Felepus (= *Pseudo-philippus*); reges (*Aegypti*): v. p. 32. 40; Macedus: Alexander Magnus. — Macedonia 21, 20. 45, 20. 64, 20. 93, 1. 202, 10. 210, 25. — Machedonia urbs metropolis 196, 1.
Maces 23, 1.
Machabei 54; Machabeorum liber 54.
Machis v. Malachias.
Machizei (= *Mazicei*, Μάχιζες) 24, 10.
Macrinus, Magrinus, Magrianus, imp. Rom. 33, 10. 41, 15. 43, 20. 63, 20.
Macrones 22, 15.
Made, fil. Iaphet, 21, 1.
Madianiti, Madianci, Madiani, Madianenses 24. 26, 25. 39, 15; Madianitae maiores 25, 10. — Madiam minor 25, 10.
M(a)eander fl. 25, 20.
M(a)eothēs 21, 15. — Meotides paludes, *mare Asow* 242.
Macroeus v. Meroveus.
Magardi (= *Macardi*) 23, 20.
Magartae 22, 15.
Magi *populus* 24, 1.
Magienissis (= *Magi menses*) *sacerdotes Pers.* 40, 15.

Magliavus comes Britann. 113, 25. 114, 1; fil.: Iacob, Warocus.
Magnacharius, Magnicharius 108. 114, 1; uxor 108, 15; liberi: Marcitrudis, Ciuccio, Wiolicus.
Magnentius imp. Rom. 43, 25. 67.
Magnovillare villa, *Grandvilliers-aux-Bois*? 419, 35.
Magnus presb. 386.
Magog, fil. Iaphet, 21, 1.
Magonae, Minorica, civ., *Mahon* 25, 1.
Magones 22, 15.
Magontia, Magancia, Mogancia, Moconcia, Magontiacus, Mogancensis, urbs 59, 5. 63, 25. 84, 5. 121, 10. 139, 10. 158, 15. 412, 5. 517, 35; ep.: Lesio, S. Bonifacius. — Macancinses 165, 10.
Magrinus v. Macrinus.
Maiorianus, Magiorianus, imp. Rom. 44, 1. 76. 247, 5. 249, 1.
Maiorica v. Pollentia.
Malaberga v. Amalberga.
Malachias, Machis, proph. 28, 25. 30, 20.
Malalehel, Melelehel, Malahel, fil. Cainan, 20, 10. 30, 1. 38; fil.: Iared.
Maldras, Maldar, rex Suev. 76.
Malidunense v. Milidunense castrum.
Mallulfus ep. Silvanect. 304, 1.
S. Mamertus ep. Vienn. 266, 15.
(Mammaea), Mammaea, Mamea, mater Alexandri imp., 41, 20. 63, 25.
S. Mammes mart. 379, 1. 386. 387, 1.
Mammeus v. Regulus.
Mammezo matrona 378, 25. 385.
Manaem, Manae, Mane, fil. Gadi, rex Samar. 31, 10. 50, 10; fil.: Falacias.
Mannasse tribus 26, 25. 45.
Manasses, Mannasses, fil. Ezechiae, rex Iud. 28, 10. 30, 5. 31, 1. 33, 30. 40, 5. 50, 5; fil.: Amos.
Manaulfus Burgundio 167.
Manoe 27, 1; fil.: Samson.
Mantio comes, consobrinus Waiofarii principis Aquitan., 188.
Mantua urbs 54, 25.
Maraton 24, 15.
Marcellinus patricius 77, 5.
S. Marcelli eccl. Cabillon. 118, 20. 124. 127, 15. 302, 5.
Marcellus papa 35, 20.
Marcellus cons. 53, 25.
Marcianus, Martianus, imp. Rom. 41, 40. 43, 35. 73, 5. 75. 76; uxor: Pulceria.
Marcitrudis, Mareytrudis, Marchytrudis, fil. Magnacharii, uxor 2. Gunthramni regis Franc., 91, 5. 108.
Marcius v. Ancus Marcus, Martius campus.
Marcomeris dux Franc. 93, 10. 94, 5; Marchomiris, fil. Priami, princeps Franc. 244; fil.: Faramundus.

Marcovefa, Merovefa, uxor 4. Charberti I. regis Franc., 239, 30. 290.
Marcus euang. 59, 5.
Marcus papa 35, 25.
Marcus ep. Hierosol. 62, 20.
Marcus Aurilius Antoninus (Antoninus) imp. Rom. 33, 5. 41, 15. 62. 63.
Marcus referendarius 115, 5.
Mardi 23, 10. 53, 5.
Mardocheus proph. 29, 1.
Marebodus miles Caroli principis 326.
Margum oppidum 65, 15.
S. Mariae in Monte episcopi praef. Rügger.
S. Mariae eccl. Nival. 473, 25. 480, 10. porticus: S. Agadae.
S. Mariae eccl. Paris. 356, 30.
S. Mariae basilica Pictav. 382, 20. 385, 387. 393, 5. 394; abbas: Arnegelus.
S. Mariae altare Calensis 498, 30.
S. Mariae altare Trever. 465, 20.
S. Maria, uxor Ioseph, 30; S. Mariae assumptio 515, 35; chorus 502, 10.
(Maria), soror Heraclii imp., 154, n. 1. fil.: (Martina).
Maria, fil. Ambram, soror Moysis, 30. 31, 30.
Maria, soror Lazari, 385, 5.
Mariandeni 21, 15. 22, 15.
Marius miles 84, 10.
Marmaris 22, 25. — Marmaredae 22. Caramantes, qui et Marmaredae, 24.
Maro v. Virgilius.
Marolegia villa, *Marlenheim in Als.* 142, 20.
Maroveus v. Merovechus.
Marsilia v. Massilia.
Martha nova dicitur Radegundis reg. 370, 20.
Martianus v. Marcianus.
(Martina), fil. Mariae, uxor 2. Heraclii imp., 154, n. 4.
S. Martini monast. Iunanti 270, 25.
S. Martini, Marthini, basilica et monast. Turon. 102, 30. 103, 15. 105, 20. 147, 25. 175, 15. 189, 1. 192, 20. 271. 274, 5. 287, 15. 298. 369. 414, 5. 421, 10. 425, 1. 493; abbas: Vulfardus.
S. Martini castellum Turon. 346, 30.
S. Martini oratorium quoddam 376.
S. Martinus ep. Turon. 70. 103. 113, 5. 114, 30. 192, 20. 268, 5. 273, 20. 282, 20. 288, 20. 345. 347, 25. 369, 15. 376, 1. 382.
S. Martini festum 131, 1.
Martinus I. papa 36, 35.
Martinus dux 122, 10. 170. 240. 319, 25. 320.
(Martius), Marcus, campus Rom. 5.
Masefath civ. 26, 30.

- us, Massollacus, villa, *Mâlay-*
Yonne 143, 1. 161, 20. 422, 10.
 nas (= *Mazovazoi*) 24, 5.
 a 23, 1.
 a, Marsilia, Marsiliensis, urbs
 . 66, 15. 100, 20. 118, 5. 128, 5.
 1. 191, 20. 192, 5. 301, 30. 310, 25.
 30. 406.
 (= *Ἀλασσηνοί*) 23, 10.
 (a) 21, 20.
 vicus, *Mesves* (*Nièvre*) 186, 20.
 sacerdos 31, 20.
 a fl., *Marne* 489, 15.
 a, fil. Eliazar, 30, 15; fil.: Iacob.
 lam, Matusalaam, fil. Enoch,
 0. 30, 1. 38; fil.: Lamech.
 24.
 us, Mauriacensis, campania 73, 25.
 ricii monast. Agaun., *St. Maurice*
 15. 425, 1.
 ricius, Mauritius, martyr Agaun.,
 rione Thebaea 336, 5. 421.
 us imp. Rom. 42, 5. 96. 117, 25.
 10. 119, 20. 126. 129, 20. 143, 10.
 5. 152; augusta 126.
 ana urbs, *Saint-Jean-de-Mau-*
e 183. 184, 5. 185, 5; Maurien-
 s ep.: Aeconius.
 nia, Maurittania 23, 1. 72, 15.
 0.
 us dux Provinciae 177, 10. 178, 20.
 ii 22, 15.
 ncia, *Pont-Sainte-Maxence* (*Oise*)
 10. 319, 5.
 anus, Maxeminus, Ercolus, Er-
 s. Arculius, imp. Rom. 41, 30.
 6. 294, 25; fil.: Theudora, Fausta.
 anus (= *Maximus*) imp. Rom.
 0; uxor 75, 10.
 anus (= *C. Gal. Val. Maximi-*
Daza) caesar 43, 25. 66, 5.
 anus v. Galerius imp.
 inus), Maximus, Maxemus, imp.
 41, 20. 43, 20. 63, 25.
 us cons. a. 523. 209, 1.
 us dux 69, 1.
 Mae.
 ardi basilica *Suession*. 112, 30.
 20. 289, 5. 297, 1. 300, 30. 493.
 arduus ep. Noviom. 239, 25. 288, 15.
 35. 368. 369, 20.
 20, 25. 21. 23, 20. 24. 28, 25.
 0. 40, 10. 49. 52, 5; Medorum
 rium 51, 20; reges: Diiocus,
 gius (= *Astyages*); Medus:
 ces = *Arbocus* (*est Arbaces*). —
 a 20, 25. 21. 22, 5. 28, 5.
 ovillare villa, *Moyvillers* (*Oise*)
 35.
 anum urbs 64, 15. 66, 5. 70, 15.
 20; Mediolanensis eccl. 67, 15;
 l.: S. Laurentii; ep.: Dionisius.
 . R. Meroving. II.
 Mediomatrici v. Mettis.
 Mediterraneum mare 196, 5.
 Medones v. Macedones.
 (Megiste), Migistae, insula 22, 20.
 Melanceni 21, 15.
 (Melchiades), Miliciades, papa 35, 25.
 Melchiam, fil. Phadaiaae, 30, 10.
 Melchisedech rex Salem. 521, 30.
 Melchius sacerdos 31, 20.
 Meldis urbs, *Meaux* (*Seine-et-Marne*)
 297, 20. — Meldicum territorium
 415, 5.
 Melelehel v. Malalehel.
 Meletae insula 22, 20.
 Meltiacus villa publica, *Mailly* (*Saône-*
et-Loire) 187, 5.
 Memnon rex Aethiopiae 45, 15.
 Memnon (= *Menelaus*), fr. Agamemno-
 nis regis, 196; uxor: Helena.
 Menelaus 196, 5.
 Menis insula 22, 20.
 Menor (= *Ismenus*) fl. 25, 20.
 Mentia v. Mincius.
 Mercurius v. Iohannes II. papa.
 Mercurius v. Mons Mercore.
 Mereri (= *Merari*), fil. Levi, 31, 25.
 Merofledis, Meroflidis, uxor 2. Char-
 berti I. regis Franc., 108, 20. 239, 30.
 290.
 Merovechus, Merovecus, Meroheus,
 Merovens, Merovius, Maerovens, Ma-
 roveus. Merveus, Meroeus, Maeroeus.
 (Maroveus) ep. Pictav. 388, 20. 392, 30.
 393.
 Merovechus, fil. Chlodeonis(?), rex Franc.
 95. 246. 247; fil.: Childericus I.
 Merovechus, fil. Chilperici I. regis Franc.,
 presb. 91, 20. 109, 20. 113, 10. 114.
 141, 25. 239, 35. 292, 20. 297, 20—
 299, 1; uxor: Brunehildis.
 Meroeus, fil. Chlotharii II. regis Franc.,
 130, 15. 131. 142, 1.
 Merovius, fil. Theudeberti II. regis Franc.,
 139, 30. 140, 1.
 Meroeus, fil. Theuderici II. regis Franc.,
 132, 15. 140, 10. 141.
 Merovefa v. Marcovefa.
 Merovingi, Merolingii, Meroinchi, vo-
 cantur reges Francorum 95, 10. 246, 10.
 Mesivis v. Nisibis.
 Mesopotamia 23, 25. 25, 10. 44, 20. 54, 25.
 62. 66, 25. 68, 1; Mesopotamiae rex:
 Chusarsaton. — Mesopotamini 24, 10.
 Mestram, Metram, fil. Cham, 22, 5;
 fil.: Ludim, Enemim, Labain, Neptoin,
 Patrosomim, Casloim, Captoroin.
 Metellus cons. 53, 20.
 Metram v. Mestram.
 Mettis, Mittis, Mittes, Mittens, Mettensis,
 Mettinsis, Metensis, Mettensium, Me-
 tensium, urbs 84, 5. 103, 20. 108, 1.
 112, 25. 140. 150, 10. 158. 164, 10.
 172, 10. 191, 25. 192, 5. 246, 10. 309, 10.
 401, 15. 408, 10. 412. 417, 20. 422, 30.
 434. 436, 1. 438. 440. 441, 5. 443, 1.
 444, 10. 465, 25; basilicae: SS. Apo-
 stolorum = S. Arnulfi, S. Crucis,
 S. Stephani; Mittensis sedes 127, 25;
 ep.: Gundulfus, S. Arnulfus, S. Goe-
 ricus cogn. Abbo, Chlodulfus; promptua-
 rium regis (Dagoberti I) 440, 20. —
 Mittense territorium 139, 10. — Me-
 diomatrici suburbanum 445, 1.
 Micheas, Michias, fil. Emblas, proph.
 27, 25. 30, 20. 48, 10.
 Micheas Moratita proph. 28. 30, 20.
 Migistae v. Megiste.
 Miliciades v. Melchiades.
 Militonis, Milidunense, Malitonense,
 Malidunense, castrum, *Melun* (*Seine-*
et-Marne) 260, 5. 307, 10; dux:
 Aurilianus.
 (Mincius), Mentia, fl., *Mincio* 94, 10.
 Minerva dea 196, 10.
 Minorica v. Magonae
 Mirio rex Gallic. 116, 5; fil.: Euricus.
 Mirtum v. Myrtoum pelagus.
 Misahel, fil. Odiel, 32, 1.
 Misi v. Moesi, Mysi.
 (Mithridates), Mythridates, rex Ponti
 211, 30.
 Mitilena civ. 24, 20.
 Mittes urbs v. Mettis.
 Moab rex: Eglon.
 Moeconcia urbs v. Magontia.
 Modap proph. 30, 15.
 Modat (= *Medad*) proph. 30, 15.
 Modesta abbat. Trever. 465. 466, 1.
 (Moesi), Misi 24, 5. — Misia 204, 1.
 Mogancia urbs v. Magontia.
 Mollis (= *Malis*?) 21, 25.
 Monacius v. Munatius.
 Mons Mercore, *Montmartre* 148, 15.
 Moratita (= *Morasthites*): Micheas.
 Moriat (= *Meraioth*) sacerdos 31, 15.
 Moroc (*potius Mosoc*), fil. Iaphet, 21, 1.
 Morsa v. Mursia.
 Mosa fl. 173. 247, 20. 325, 20. 326, 5.
 Mosella fl. 183, 5. 250, 15. 434, 15.
 Mosoc, fil. Aram, 23, 10.
 Mossynnoti 21, 15; Moyssimnoti 22, 15.
 Moyses, Moysen, Moeses, Moses, fil.
 Amram, 19, 10. 25, 10. 26, 10. 29, 10
 — 32, 1. 34. 39, 5. 42. 44. 45. 48.
 56, 1. 58, 1. 69, 10. 176, 5.
 Mulvius pons 63, 15.
 Mummolus patricius 91. 92. 111. 113, 20.
 116, 15. 117, 25. 118, 20. 119, 1. 124, 15.
 125, 1; uxor: Sidonia.
 Mummolus praef. 118, 5.
 (Munatius), Monacius, Plucens orator
 56, 25.

Mundericus, parens Theuderici I. regis, 105, 1.
 (Mursia), Morsa, urbs Pannon. 67, 5.
 Musolam (= *Mosollam*), fil. Zorobabel, 30, 10.
 Musulani (= *Μουσουλανοί*) 24, 25.
 Mynsudi (= *Μοσχεσιδίου*) 22, 15.
 (Myrtoum), Mirtum, pelagus 24, 15.
 (Mysi), Misii 22, 15. — Misia 23, 1; Misa alia 23, 1.
 Mythridates v. Mithridates.

N.

Naasson, fil. Aminadab, 30, 5. 31, 30.
 Nabagodonosor, Nabachodonosor, (Cانبisin, qui et Nabagodonosor, 43, 5. 52, 5), rex Babyl. 18, 20. 28, 20. 33, 35. 42, 30. 43. 50, 10—52, 5; fil.: Aevimarodac, Balthasar.
 Nabat rex Samar. v. Nadab.
 Nabath 31, 1; fil.: Hiroboam.
 Nabith (= *Naphee*), fil. Isaar, 31, 30.
 Nachor, Nagor, fil. Seruch, 26, 1. 30, 5. 38, 35; fil.: Tara.
 Nadab, Nabat, fil. Hiroboam, rex Samar. 31, 1. 48, 25.
 Nadab, fil. Aaron, 31, 30.
 Nametis urbs, *Nantes* 138, 1.
 Namsi 31, 5; fil.: Hien.
 Namucus castrum, *Namur* 171, 1.
 Nanninus mag. milit. 93, 15.
 Nantechildis, Nanthildis, Nantildis, uxor 2. Dagoberti I. regis Franc., 150, 5. 151, 1. 159, 5. 161. 163, 15—165, 30. 166. 315, 5. 399. 400. 408, 10. 410, 5. 412, 25. 419. 422—424.
 Narbona urbs 71. 77, 1. 122, 35. 177, 25. 178, 1. 188, 10. — Narbonensis Gallia 177, 25; Galli Narbonenses 25, 5.
 Narses patricius 90, 35. 91, 30. 106. 110, 20. 114, 15. 117, 20.
 Narsens rex 65, 20. 66, 1; uxores, liberi 66, 1.
 Nasium castrum, *Naix-sur-Ornin* 139, 5.
 Nasomones 22, 15. 23, 1; Nasomon Hes 24, 25.
 Nathan, Natham, Natan, proph. 27. 30, 15. 31, 20.
 Nathao (= *Nechao*) rex Aegypti 28, 15.
 Naum proph. 28, 25. 30, 20.
 Naxus insula 24, 15.
 Nea sacerdos 31, 20.
 Nebrot, Nebroth, fil. Chus, 20, 25. 22, 5.
 Necinsis urbs, *Nizza* 116, 20.
 Nectenebon (= *Nectanebus*) rex Aegypti 52, 25.
 Neem sacerdos 31, 15.
 Neemias, Niaemias, fil. Acleli, proph. 29, 1. 52, 20.
 Nemausus urbs, *Nimes* 178, 10.

(Nepotianus), Nepucianus, fil. Eutropiae, nepos Constantii Chlorig, imp. 67.
 (Nepotianus), Nepucianus, comes 76, 25.
 Neptalim tribus 26, 20.
 Neptoin (= *Nephtuim*), fil. Mestram, 22, 10.
 Neptricum v. Neuster.
 Neptunus 95, 5. 152, 1.
 Ner 27, 5; fil.: Abner.
 Nero imp. Rom. 32, 30. 41, 5. 43, 15. 52, 25. 59—61, 20. 401, 25; uxor: Octavia. — Neronianae thermae 59, 30.
 Nerva, Nervas, imp. Rom. 41, 10. 61, 25. 62, 1.
 Nervasi montes 72, 1.
 Neuster 144, 1. 148. 158, 15. 161, 20. 179, 10; Neustria 404, 15. 405, 35. 412, 5. 422, 10; Neustrecum 161, 25; Neptricum, Neptrecum, Neptreco 141, 25. 149, 5. 150, 20. 159, 10. 162, 1. 406, 5. 412, 30. 422, 10. 423, 10. — Neustrasii 120, 25. 158, 20. 159. 167. 409, 20. 412; Neustrasii pontifices et proceres 148, 25. 406, 1; Neustrasii primates 166, 25; Neustrii 159, 25; Nepttrasii 112, 20. 151, 20. Cf. Franci.
 Nevernum urbs, *Nevers* 187, 10. 189, 20.
 Niaemias v. Neemias.
 Nibelungus, fil. Childebrandi, comes 182, 15.
 (Nicaca), Nisea, urbs 68, 1.
 Niceabde (= *Bizabde*) urbs 67, 5.
 Nichomedinsis ep.: Eusebius.
 Nilus cogn. Geon (*Zeon* 25, 20) fl. 20, 25. 23, 5. 25, 20. 55, 10.
 Ninivitarum ieiunium 284, 10.
 Ninsas (= *Ninyas*), fil. Nini, rex Assyr. 44, 10.
 Ninus rex Assyr. 44. 49, 5. 58, 1. 69, 10; uxor: Semiramis; fil.: Ninsas.
 Nisa (= *Nyssus*) mons 25, 15.
 Nisea v. Nicaea.
 Nisibis, (Mesivis 68, 1), urbs 66, 25. 67, 5. 68, 1.
 Nisurus insula 22, 20.
 Niuliacus villa, *Neuilly-les-Bois (Indre)* 414, 1.
 Nivialcha, Nivala, Nivalae, Nivialla, Nivalense, Nivalense, monast., *Nivelles (Brabant)* 453, 25. 454, 1. 457. 458. 466. 467, 10. 468, 1—471, 30. 472, 1. 473, 20. 474, 30; basilicae: S. Gertrudis, S. Mariae, S. Pauli, S. Petri; altare: S. Syxti; refectorium 466, 10; Nivalensis congregatio 472. 474; abbat.: S. Gertrudis, Vulfetrudis, Dominica, Agnes, Egeburc.
 Noddilo nobilis 436.
 Noddo dux 444.
 Noddo homo scelestus 437; filius 437, 20.
 Noe, fil. Lamech, 18—20. 23. 25, 25. 30. 38; fil.: Sem, Kam, Iaphet.
 Nomades 22, 15.

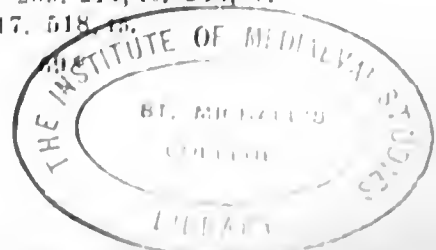
Nomerianus v. Numerianus.
 Nordebertus 323.
 Norici 24, 5; Noricorum fines 210, 15.
 Novigentus, Noviente, villa, *St. Clo* 282, 5. 346, 10. 356, 25. Cf. S. Chl dovaldi monast.
 Novientus villa in pago Andegavins *Noyant (Maine-et-Loire)* 413, 25.
 Noviomus villa 413, 25.
 Novomagus, Noviomum, Novioma, N vionis, civ., *Noyon* 174, 20. 193, 328. 368, 20; ep.: S. Medardu S. Eligius.
 Nuccio dux Langob. 111, 20.
 Nucerna civ., *Nocera* 208, 15; ep Laurentius.
 Nugaretum villa, *Norroy-le-Sec (Meurthe et-Moselle)* 492, 25.
 Numa Pompilius (Pompeius 49, 20) x Rom. 49, 20. 50.
 (Numerianus), Nummerianus, Nomer nus, (Anumnirianus 41, 30 = *Aurel Numerianus*), imp. Rom. 41, 30. 6.
 Numidae 22, 15. 24, 25. — Numidia 23.
 Numitor, fr. Amulii Silvii, rex All 200; fil.: (Rhea Silvia).

Nummentatria (= *Nomentana*) via 60

O.

Obet, fil. Boz, 30, 5.
 Ochos, Ocor v. Artaxerxes III.
 Ocias v. Ozias.
 Ocozias, (Ozias 39, 40), fil. Ioram, Iud. 27. 28, 1. 30, 5. 31. 33, 20. 39. 48, 15; nati 27, 30; fil.: Ioas.
 Ocozias, fil. Achap, rex Samar. 31,
 Octavia, uxor Neronis imp., 60, 1.
 Octavianus Augustus, Agustus, (Cae 55, 15. 56, 20), imp. Rom. 19. 32, 25. 40, 35. 41, 1. 43, 15. 54, 15— 60, 5; soror 56, 20; fil.: Iulia.
 Odgerius miles Caroli principis 326.
 Odiel (= *Oziel*), fil. Cahaad, 31, fil.: Misabel, Elisafath, Setri.
 Odilo dux Baioar. 180; uxor: Chil dis; fil.: Tascilo.
 Odovacer, Odoacer, Odoager, rex 203, 30—205, 5. 210. 211; uxor liberi 79, 20.
 Odovacrus, Adovacrius, Adovagrius, (dux *L. H. Fr.*) Saxon. 97, 25. 9. 238, 25. 250, 25. 251, 1.
 Ofni v. Ophni.
 Olda, Oliba, Olyba, uxor Sillim, pr 28, 15. 30, 20. 50, 25.
 Olexus v. Ulixes.
 Oliverius miles Caroli principis 326.
 Olofernes v. Holofernes.
 Olom v. Allon.
 (Olybrius), Olibrius, cons. a. 526. 20.
 (Olympias), Olimpias, uxor Philipp regis Maced., 52, 25.

- us mons 25, 15; Olympus caelestis 25.
 udis v. Unestrudis.
 s v. Honorius.
), Ofni, fil. Heli, 31, 20.
 21, 15.
 cons. 54, 5.
 ulla, *Orbe* 141, 20.
 us v. Urbanus.
 s insulae 59, 10.
 s rex Gallic. 328, 15.
 la v. Hormisda.
 liber (*falso allegatus*) 153, 10.
 v. Ursio.
 (= *Hosamath*), fil. Ieconiae, 20.
 urbs 328, 10.
 fl., *Ouche* 264, 10.
 (= *Osevi*), fil. Aram, 23, 10.
 Esee, fil. Dale, rex Samar. 31.
 Osoe, fil. Beer, proph. 28, 30, 20.
 v. Iosias.
 Ercoles rex Aegypt. 50, 20.
 us v. Hospicius.
 ni), Usroini 62, 1.
 i v. Austrasii.
 othae, Ostrogothi 203, 204, 1;
 es: Walamer, Theodomer, Witi-
 I, Witimer II, Theudericus, Ala-
 (*potius Athalaricus*), Theuthadus,
 la.
 Oto, imp. Rom. 32, 35, 60.
 il. Uronis domestici, baiulus Sigy-
 III. regis Franc. 121, 25, 164,
 25.
 il. Aminadab, 27, 5.
 Oeias, (Azarias, qui et Ozias, 49, 1),
 messiac, rex Iud. 28, 30, 5, 33, 25.
 . 49, 1; fil.: Ioatham.
 rex Iud. v. Ocozias.
- P.**
- gentes vicinae 24, 10.
 us (= Πηναιός) fl. 25, 20.
 es), Paenes (*Asiatici*) 23, 20.
 es), Peones (*Macedonici*) 24, 5.
 ei v. Pyrenaci.
 phatus), Palefatus, scriptor 47, 15.
 ntina), Palistina, Palastina 55, 1.
 20; Palastinorum terra 45, 1.
 des rex Graec. 196, 5, 197.
 us ep. Antissiod. 425, 10.
 us ep. Elos. 148, 1; fil.: Sidocus.
 s civ. 25, 1.
 riensis) ep.: Longinus.
 illia 23, 1. — Pamphyli, Paphyli
 24, 15.
 lonia urbs 328, 10.
- Paneratius presb. Rom. 67, 15.
 Pannonii 24, 5, 57, 5, 65, 10. — Panno-
 nia, Pannoniae, (Pannia 25, 5, 157, 1;
 Hispania 411, 1) 25, 5, 63, 5, 64,
 74, 10, 80, 82, 1, 110, 157, 204, 5,
 206, 1, 210, 15, 242, 1, 411; Panno-
 nia inferior 64, 5.
 (Paphlagones), Paflogones 21, 15, 24, 5.
 — Paflogonia 21, 20.
 Papia cogn. Ticinum, Ticinensis urbs,
 Pavia 82, 5, 156, 184, 185, 204,
 205, 1, 206, 25; ep.: Epiphanius; aula
 palatii 156, 10.
 Parciacus villa, *Parcé (cant. Sablé, arr.*
la Flèche) 413, 25.
 Pardus v. Parthus.
 Pareneus v. Pyrenaeus.
 Parisius, Parisys, Parisuus, Parisuos,
 (Parisus 103, 1), Parisii, Parisiorum,
 Parisiaca, civ. 92, 5, 102, 30, 103,
 105, 5, 107, 112, 118, 119, 15, 124, 20,
 127, 25, 131, 10, 147, 148, 20, 150, 161, 5,
 174, 179, 15, 183, 15, 192, 25, 267, 5,
 271, 20, 274, 5, 275, 5, 279, 280, 10,
 281, 25, 284, 25, 285, 10, 287, 289,
 294, 295, 297, 300, 25, 304, 5, 306, 20,
 307, 15, 314, 25, 316, 10, 322, 1, 327, 20,
 345, 346, 348, 1, 353, 356, 382, 10,
 400, 10, 401, 404, 15, 405, 35, 408,
 413, 417, 20, 419, 25, 493, 1, 506, 5,
 515, 30; Lutecia sive Parisius urbs
 401, 20; Parisiorum, Parisiaca, eccl.
 423, 25, 424, 15; archivum ecclesiae
 417, 20; eccl. et monast.: S. Dio-
 nisii et Rustici et Eleutherii, S. Ger-
 mani *postea* S. Vincentii, S. Mariae,
 S. Petri = SS. Apostolorum (*postea*
S. Genovefae); Parisiacus antistes,
 pontifex 400, 40, 402, 1, 423, 25; ep.:
 S. Dyonisius, Ensebius, Germanus,
 Landericus, Chrodoberhtus, Sigobran-
 dus; career: Glaucini; porta 413, 1.
 — Parisiacum suburbanum 282, 5;
 Parisiacum 117, 5, 166, 25, 302, 20;
 Parisiacensis urbis pagus 315, 15; Pari-
 siacus pagus 410, 10, 413, 10, 415, 5,
 489.
- Parnasus mons 25, 15.
 (Parthenius), Parthineus, fl. 25, 20.
 Parthenius mons 25, 15.
 (Parthi), Parti 23, 20, 24, 10, 54, 15,
 57, 20, 62, 25, 63, 15, 64, 1; Pardus:
 Arsaces. — Partica captivitas 57, 5.
 Pascellarias villa, *Paslière prope Nocq?*
 414, 1.
 Pasius fl. v. Phasis.
 Paternus I. legatus Franc. 82, 83, 102, 25,
 207, 25, 208.
 Paternus II. legatus Franc. 151, 20,
 409, 20.
 Patinus insula 61, 20.
 S. Patricius ep. (Hibern.) 463, 1.
 Patricius ep. (Franc.) 129, 10.
 Patridana (= *Antipatria, antea Caphar-*
saba) urbs 57, 1.
 Patrosonium, fil. Mestrim, 22, 10.
- Paulius ep. Trev. 67, 20.
 S. Pauli basilica Nival. 466, 25, 467, 1.
 S. Pauli basilica Rom. 494, 35.
 S. Pauli cf. SS. Petri et Pauli eccl.
 S. Paulus apost. 59, 60, 1, 92, 25, 179, 5,
 181, 10, 183, 20, 209, 10, 267, 30,
 350, 30.
 Paulus I. papa 37, 25.
 Paulus mon. Thebaeus 67, 15.
 Paulus comes 98, 1, 251, 1.
 Pectavis v. Pictavis.
 Pelagius I. papa 36, 20.
 (Pelagius), Peladius, II. papa 36, 25.
 Pelias, Peleas, rex Graec. 194—196, 1.
 Pellinia, quae appellatur Peloponensus,
 21, 25.
 Penthus (= Πένθος) mons 25, 15.
 Peppinus v. Pippinus.
 Perenei v. Pyrenaci.
 Perintus civ. 24, 20.
 Persae, Persi 18, 25, 19, 10, 23, 20, 24,
 29, 20, 34, 5, 40, 10, 43, 51, 20—53, 5,
 60, 1, 63, 25, 64, 10, 66, 20, 67, 85, 25,
 86, 1, 88, 115, 10, 119, 5, 121, 1, 126,
 129, 20, 152, 153, 1; reges: *ante*
Chr. n. v. p. 29, 40, *post Chr. n.*
 Xerses III, Sapor I, Sapor II; imp.:
 Anaulfus, Cosdroes, (Siroes). — Persis
 23, 25; Persida, Perseda 20, 20, 126, 20,
 152, 25, 153, 1. — Persecum bellum
 67, 1.
 Pertinax, Pertenax, Pertenac, Elius, (Alius
 41, 10; Eulogius 63, 10; Cologus 43, 20;
intellegitur Helvius), imp. Rom. 33, 5,
 41, 10, 43, 20, 63; uxor et filius
 63, 10.
 Perunna villa, *Péronne (Somme)* 368, 10.
 Petra fl. 53, 10.
 Petrecors urbs, *Périgueux* 189, 15. —
 Petrocoricus, Petrocorecus, Petrocore-
 gus, Petregoricus, pagus 117, 1, 149, 10,
 190, 20, 192, 1, 406, 10.
 S. Petri basilica et monast. Corbei.
 480, 40, 493; mon.: Robertus de
 Curcellis.
 S. Petri eccl. Laudm. 347, 10.
 S. Petri basilica Nival. 457, 20, 461, 10,
 472, 1, 474, 25.
 S. Petri, SS. Petri et Pauli, SS. Apo-
 stolorum (*postea S. Genovefae*) eccl.
 Paris. 103, 15, 106, 15, 264, 30, 267,
 273, 15, 279, 15, 281, 25, 285, 10, 345,
 346, 15, 348, 506, 5.
 S. Petri eccl. Rem. 347, 10.
 S. Petri basilica Rom. 185, 1, 209, 30,
 494, 35.
 S. Petri, SS. Apostolorum, basilica et
 monast. Rotomag., *hodie St. Ouen*
 322, 5, 347, 20.
 S. Petri monast. Turon. 345, 20, 346, 30.
 S. Petrus apost. 34, 20, 59, 60, 1, 92,
 122, 40, 178, 25, 179, 5, 181, 10, 183, 20,
 184, 10, 208, 30, 209, 214, 10, 246, 30,
 267, 351, 40, 517, 518, 15.

- Petrus ep. Altin. 208, 25.
 Petrus archiater Theoderici II. regis 131, 30.
 (Phacee), Faenea, Vazea, fil. Romeliae, rex Samar. 31, 10. 50, 15.
 (Phaacia), Falacias, Vazcas, fil. Manae, rex Samar. 31, 10. 50, 10.
 (Phadaias), Fanneas, Fania, fil. Ieconiae, 30, 10; fil.: Zorobabel, Melchiam, Fanuc.
 (Phale), Fale (= *Phila*) 26, 25; fil.: Thole.
 (Phaleg), Falcech, Falec, Falet, fil. Heber, 20, 20. 23, 10. 26, 1. 30, 5. 38; fil.: Ragau.
 (Phanuc), Fanuc, fil. Phadaiae, 30, 10.
 (Pharathonites), Farathonoin: Hebron (= *Abdon*).
 (Phares), Faris, fil. Iudac, 30, 5.
 (Pharus), Farus, Alexandr. 53, 15.
 (Phasis), Pasius, fl. 25, 15.
 Pherecides 199, 20; fil.: Frigio.
 (Pherezaci), Ferezei 24, 1.
 Philibertus v. Filibertus.
 (Philippopolis) urbs Traciae 64, 1.
 (Philippus), Philippus, Phylippus, Phyliphus, Phylipus, Filipus, Filepus, Felepus.
 Phylippus senior, imp. Rom., praef. 41, 20. 64; fil.: Filipus.
 Filipus (iunior) imp. Rom. 64.
 Phyliphus I. rex Maced. 43, 1. 50, 20.
 Philippus II. rex Maced. 32, 10. 46, 1. 52, 25; uxor: Olimpias; fil.: Alexander (Magnus).
 Phyliphus, fr. Alexandri, III. rex Maced. 53, 10.
 Felepus (= *Pseudophilippus*) rex Maced. 54, 1.
 Filipus v. Ptolemaeus X. rex.
 (Philisthini), Phylistini 22, 10.
 (Phinees), Finceas, Finies, fil. Eleazar, sacerdos 31; fil.: Achias.
 (Phinees), Fincis, fil. Heli, 31, 20.
 (Phison), Fison, fl. v. Indus.
 (Phocaea) Focea, civ. 24, 20.
 (Phocas), Fogas, Fogatus, imp. Rom., dux et patricius 42, 10. 119, 20. 120, 30. 129, 20. 151, 20. 152.
 (Phoenices), Foenices, Finices 22. 24, 1. — Finicia 24, 1.
 (Phryges), Friges 22. 24, 5; Frigii, Frigi 21, 1. 47, 10. 93, 5; rex: Frigas; Frigiis: Dares. — Frigia 23, 1. 46, 1. 47, 15. 67, 20; Frigia altior 23, 5.
 (Phuth), Fuit, fil. Cham, 22, 5.
 Phylippus v. Philippus.
 Phylistini v. Philisthini.
 Pia monacha 367, 10.
 Picens (= *Picentini*) 24, 25.
 Pictavis, Pectavis, Pectavus, Pectavos, Pectava, Pectavensis, urbs, *Poitiers* 68, 5. 83, 20. 102, 25. 111. 113, 10. 114, 25. 175, 15. 189, 10. 192, 20. 268, 1. 269. 294, 15. 316, 5. 373, 20. 378, 15. 381, 15. 382. 387, 5—389, 20. 394, 5; Pictavensis eccl. 421, 15; eccl. et monast.: S. Hilarii, S. Mariae, S. Radegundis (= *S. Crucis*); Pectavinses ep.: S. Hilarius, Pientius, (Maroveus), Fortunatus, Dido; eccl. defensor: Ansoaldus; Pectavensis comes: Ammanugus. — Pectavi 114, 30. 294, 15; Pectavenses 111, 20. — Pictavinsis pagus 414, 1; Pictavum territorium 369, 15.
 Picus 47, 15.
 Pientius ep. Pictav. 381, 20.
 Pilatus, Poncius, praeses Ind. 58. 59, 1.
 Pinetum locus prope Ravennam 204, 35.
 Pippinus, Peppinus, I. maior domus, dux 120, 25. 140, 10. 146, 15. 150. 151. 163, 30. 164. 311, 10. 315. 400, 35. 404, 25. 408. 422. 454. 455. 457, 15. 473, 1; uxor: Itta; suboles 457, 10; liberi: Grimoaldus I, Geretrudis, Begga.
 Pippinus, Pipinus, II. iunior, fil. Ansegysili, dux, princeps Franc. 122. 170—174, 10. 240. 320—325. 327. 429, 10. 512, 35. 516; uxores; 1. Plectrudis, 2. Chalpaida; fil.: 1. Drocus, Grimoaldus II, 2. Carlus, Childebrandus; nepotes 325, 10.
 Pippinus III, fil. Carli, dux, princeps, rex Franc. 122, 40. 179, 10—193, 1; uxor: Bertrada; fil.: Carlus, Carlomannus.
 (Pisidae), Pysidae 24, 5; Pysidini 22, 15. — Pysidia 23, 1.
 Pitinia v. Bithynia.
 Pitto Langob. 146, 10.
 Pius I. papa 35, 5.
 Placencia urbs 95, 10; ep.: Avitus.
 Placidia, fil. Theodosii I. imp. Rom., uxor 1. Athaulfi regis Goth., 2. Constantii imp. Rom., 71—73, 10.
 Planens v. Munatius Planus.
 Plectrudis, uxor Pippini II. principis Franc., 122, 25. 171, 25—174. 323, 5. 325. 326, 15. 327.
 (Plotius), Plucius, Gallus, rhetor 54, 20.
 Plutus v. Voltacilius Plutus.
 Podentiniacus villa, *Pontigné (Maine-et-Loire)* 414, 1.
 Poenunae v. Alpes.
 Poleminiacus v. Pontus.
 Pollentia, Maiorica, civ., *Pollenza* 25, 1.
 (Pollux), Pulox 196, 5.
 (Polybus), Polippus, rex Gracc. 196, 5. 197, 15.
 (Polyxena), Polixina, Polixina, fil. Priami regis Troian., 196, 25—199.
 Pompegianus cogn. Francus dux 65.
 Pompeius, Pompegius, Pompegius, (Caesar Pompegius 55, 5), cons., imp. 45. 54. 55. 211, 30.
 (Pompeius), Pompegius, legatus Langob. 144, 1.
 Pompeius, Pompilius v. Numa Pompilius.
 Pontegone villa v. Pontico.
 (Pontianus), Poncianus, papa 35, 10.
 Pontico, Pontegone, villa, *Ponthieu (Marne)* 183, 10. 290, 15.
 Pontius pagus, *Ponthieu* 169, 15.
 Pontius v. Pilatus.
 Pontus mare 25, 15.
 Pontus terra 24, 20; Pontius 65, 1. Pontus Poleminiacus prov. 59, 3. rex: Mythridates. — Pontici 24, 15.
 Popiaenus v. Pupienus.
 Portugale castrum 75, 25. 76.
 Porus rex Ind. 53, 10.
 Praetextatus ep. Rotom. 114, 5.
 Priami, fil. (fictus) Iuvan, 21, 5.
 Priamus rex Troian. et Franc. 42, 1. 45, 15. 93, 1. 94, 25. 195. 196. 199. 241, 20. 244; uxor: Hecuba; liberi: Hector, Alexander, Troilus, Deifobus, Achimachus, Polixina, Cassandra, Marchomiris (!).
 Prieni civ. 24, 20.
 Primarius dux Rom. 243.
 Probus, Provus, imp. Rom. 41, 25. 43, 65, 10.
 Procas, Proquas, Silvius rex Latin. 48, 50, 1. 200, 5.
 Proculus agens Radegundis regis 382, 10.
 Proculus v. Iulius Proculus.
 Produlfus v. Brodulfus.
 Protadius, Protagius, genere Romanus patricius pagi Ultraiur. et Scoticus maior domus Burgund. 119, 25. 130. 132.
 Provincia, Provintia, Provencia 125. 128, 5. 147, 10. 178, 15. 179, 10. 192. 355, 35. 356, 5. 404, 25. 504, 1; patricii: Mummolus, Aeghyla, Dardanus, disclus, Quolenus, cf. Burgundia; dux: Manrontus.
 Provus v. Probus.
 (Ptolemaeus), Ptolomeus, Ptolomeus, Ptholemeus, Ptholomeus, Tolomeus, Tholomeus.
 Ptolomeus I. Lagi Soter (Leporos 40, rex Aegypti 32, 15. 40, 25. 53, 15).
 Ptolomsis II. Filadelfus rex Aegypti 32, 15. 40, 25.
 Ptolomeus III. Evergeta (Atuergetes 40, 25) rex Aegypti 32, 15. 40, 25.
 Ptolomeus IV. Philopator (Phylopator 40, 30) rex Aegypti 32, 15. 40, 30.
 Ptolomeus V. Aephefanus rex Aegypti 32, 20. 40, 30.
 Tolomeus VI. Opilometur (= *ὁ Φαίτωρ*) rex Aegypti 40, 30. 54, 5; 54, 10.

- us VII. Fuscus, Energeta II (Euirgetis 40, 30), rex Aegypti 40, 30.
- us VIII. Salvator (Alexus 32, 20) Aegypti 32, 20. 40, 30. 54, 15.
- us IX. de Alexandro, (Alexander, Iulio Alexi 32, 20), rex Aegypti 40, 35.
- us X. de Filipo rex Aegypti .
- us XII. Dionisius (de Dionisio) rex Aegypti 32, 25. 40, 35.
- us senator 79—81. 205. 206. 205—213, 35.
- da (= Ποταμίδος) fl. 21, 20.
- ctius villa 413, 25.
- , Pulcerea, fil. Arcadii, uxor ani (*perperam* Valentiniani 73, 10) 73, 10. 75, 5.
- . Pollux.
- is), Popiaenus, caesar 64, 1.
- us (= *Eutychianus*) papa 35, 20.
- is), Piramus, fl. 25, 20.
- ei), Pirinei, Perenei, Paerenei, nei, montes 83, 20. 94, 25. 102, 30. 10. 133, 15. 149, 10. 160, 5. 406, 10. 14, 20; Pareneus mons 149, 5.
- v. Pisidae.
- Q.**
- ium villa, *Carouge* (cant. *Vaud*) 1.
- arius v. Willecharius.
- urus = *Minotaurus*? 95, 5.
- anus, Favius, rhetor 60, 5.
- us (= *Quintillus*), pater (*potius*) Claudii II, imp. Rom. 64, 20.
- us mag. milit. 93, 15.
- o v. Wintrio.
- lis mons 51, 10.
- is genere Francus, patricius 128, 5.
- lus v. Commodus.
- R.**
- proph. 30, 20.
- (= *Salaria*) via 60, 5.
- fil. Laban, uxor Iacob, 44, 20.
- us, Radbodus, Radbodis, Rat- us, dux Frision. 122, 20. 172— 1. 240, 30. 323, 25. 324, 15. 325, 20. 5. 517, 30; fil.: Theudesinda.
- egundis (= *S. Crucis*) monast. xv. 379, 25. 381. 382, 20. 383, 15. 10. 386, 15. 387, 20. 389. 390. 10; Radegundis congregatio Pictav. 5. 383. 384, 35. 387, 5. 389. 20. 393; abbat.: (Agnus), De- naria; cellaria: Felicitas; post- rina: Eodegundis.
- egundis, fil. Bertecharii regis Thoring., uxor Chlotharii I. regis Franc., 364—395. 1. 506.
- Radegundis, filiola Balthildis reginae, 500, n. 1.
- S. Rado, fr. Audoeni ep. Rotomag., 425, 10.
- Rado maior domus 142, 5.
- Radulfus, fil. Chamari, dux (rex 165, 20) Thoring. 121. 159, 20. 164. 165; uxor et liberi 164, 30.
- (Raetia), Ricia 64, 10.
- Ragamfredus, Ragamfridus, Raganfredus, maior domus 122. 173, 10. 174. 240, 30. 325, 20. 326, 15. 327.
- Ragau, fil. Falech, 26, 1. 30, 5. 38, 30; fil.: Seruch.
- Ragna-, Ragne-, Ragno-, Ragn-.**
- Ragnardus, fil. Helvidii, 429, 10.
- Ragnoberta, neptis Nantildis reginae, sponsa Flaochadi maioris domus, 166, 1. 423, 5.
- Ragnacharius, Ragneharius, rex Franc., parens Chlodovechi I, 90, 15. 98, 20. 103, 10. 239, 10. 251, 15. 271—273, 10.
- Ragnerus miles 429, 10; fil.: Helvidius.
- Ragnetrudis, uxor 3. Dagoberti I. regis Franc., 150, 20. 399, 40. 409, 10.
- (Raguel), Ragohel, socer Moysi, qui et Gettor (= *Iothor*), 25, 10.
- Ragumundus mon. 138, 1.
- Ram. v. Chram.
- Ranea (= *Ῥίνα*) insula 24, 15.
- Ranoaldus dux 117, 1; uxor 117, 1.
- Rantgarius gentilis 173, 1. 325, 1. Cf. Belial.
- Ratbodus v. Raðebodus.
- Rauchingus dux 125, 15.
- Ravenna urbs 64, 15. 72. 79, 15. 82, 5. 111, 1. 155, 25. 204. 205, 5. 206, 25. 207, 15. 209. 211, 10. 214, 15.
- Razaza (= *Zaraias*?) sacerdos 31, 15.
- Rebecca 30, 20.
- Reda insula v. Gaulus.
- Redonicum, *Rennes* 299, 30.
- Regia urbs v. Constantinopolis.
- Regma, (Tregma 22, 5), fil. Chus, 22, 5; fil.: Saba, Dedan.
- Regulus I. cons. 211, 35.
- Regulus II, Mammeus (= *Mennius*), cons. 59, 1; uxor 59, 1.
- Remedius, Remidius, Remegius, Remigius.
- S. Remedii basilica Rem. 163, 20.
- S. Remigii oratoriolum Satanae. 520, 35.
- S. Remedius ep. Rem. 90. 98, 25. 99. 101, 25. 238, 30. 239, 5. 262. 263. 335, 20. 344. 345, 15. 346, 20. 401, 1. 513, 35.
- Remistagnus, Remistanus, fil. Eudonis ducis Aquitan., 189. 191; uxor 191, 25.
- Remolus v. Aremolus.
- Remus, fr. Romuli regis Rom., 49. 200.
- Remus, Remis, Remorum, Remensium, Remensis, civ. 101, 25. 108, 1. 148, 25. 163, 20. 170, 10. 289, 25. 290, 5. 294, 30. 306, 10. 347, 15. 405, 40. 510, 30. 513, 30. 515, 20; Remiciana urbs 98, 25; Remensis eccl. 344, 20; eccl.: S. Petri, S. Remedii; Remensium sedes 515, 20; ep.: Remedius, Reolus, Lando. — Remensis, Reminsis, campania 107, 15. 114, 5.
- Remusmundus, (Richymundus 77, 20), rex Suev. 77.
- Renus fl. v. Rhenus.
- Reolus ep. Rem. 170, 10. 171, 15.
- Reovalis presb. Pictav. 386, 25. 389, 25.
- (Rhea Silvia), fil. Numitoris regis Albae, 200; fil.: Romulus, Remus.
- Rhenus, Renus, fl. 25, 20. 46. 55, 5. 63, 25. 68, 10. 84, 5. 93. 94. 139. 140, 20. 158, 15. 164, 25. 165, 20. 174, 1. 175, 1. 177. 180. 182, 20. 183, 1. 238, 20. 244—246, 10. 247, 20. 250, 10. 277, 10. 294, 35. 311, 20. 312. 326, 15. 333, 5. 404, 30. 405. 412, 5.
- (Rhodanus), Rodanus, (Chrodanus 25, 20), fl. 25, 20. 71, 25. 82, 1. 83, 20. 102, 5. 111, 10. 177. 245, 15. 264, 20.
- (Rhodus), Chodus, insula 24, 20.
- Riboarii, Ricboarii 309. — Riguerinsis pagus 186, 25; Riboariensis terra 308, 10; Riguanensis terra 473, 15.
- Ric-, Rich-, Ricch-, Rico-, Riche-, Richy-, Rychi-.**
- Richaredus, Richarid, rex Visigoth. 116, 1. 118, 15. 119, 1. 125. 302, 10; uxor: Ricchundis.
- Richarius, fr. Ragnacharii regis Franc., 103, 10. 272.
- Richarius, fil. Richylae, rex Suev. 73, 5. 75. 76, 1; uxor 73, 5.
- Ricburgis puella 473, n. 2.
- Richyla rex Suev. 72, 25. 73, 1.
- Richymeris, Richimarus, Rychimirus, gener Anthemii imp., patricius 76, 30. 77, 15. 210, 20; filius 77, 15.
- Ricomaris genere Romanus, patricius 132, 15.
- Richemer 95, 1; fil.: Theudemaris rex Franc.
- Richymundus rex Suev. 76, 20.
- Richymundus rex Suev. v. Remusmundus.
- Richysindus, fil. Chyntasindi, rex Visigoth. 163, 10.
- Ricchundis, fil. Chilperici I. regis Franc., uxor Richardi regis Visigoth., 92, 10. 118, 15. 302, 10.
- Ricia v. Raetia.
- Rignemiris, fr. Ragnacharii regis Franc., 273, 10.
- Riguanensis, Riguerinsis v. Riboariensis.
- Rinchinus mon. 464.

Rinocoriris, Rinochoriris. Rinochorura, Rinochorusa 20, 20. 22. 23.
 Rioilus (= *Rigoiensis*) villa, *Rueil* (*Seine-et-Oise*) 124, 20.
 Riouava vicus, *Renève* (*Côte-d'Or*) 141, 20.
 Rius fl. 25, 20.
 Robertus de Curcellis mon. S. Petri Corbei. 480, 40.
 Roboam, fil. Salomonis, rex Iud. 27, 20. 30, 5. 31, 1. 33, 15. 39, 35. 48.
 Robola v. Subola vallis.
 Rocco dux 132, 15. 141, 10.
 Roccolenus dux 113, 15.
 Rod. cf. Chrod.
 Rodanus dux Langob. 111, 15.
 Rodanus fl. v. Rhodanus.
 Rodivivi (*potius Rhodii*), fil. Iuvan, 21, 5.
 Roleta (*fortasse pro rotella accipitur; cf. Wölfflin, 'Archiv' III, p. 502*) 47, 15.
 Roma, Romana urbs, Urbs 19, 15. 42. 43. 48, 25—55, 10. 56—58, 20. 59—64, 1. 65, 5. 66, 1. 67. 69, 5. 70, 10. 71, 1. 72, 10. 73, 10. 75. 76, 30. 77. 79. 80, 15. 92, 15. 122, 40. 178, 25. 179, 5. 181, 10. 183. 184, 30. 185, 1. 199. 200, 5. 202, 35. 204, 15. 205. 208—210, 20. 211, 35. 212, 5. 242, 10. 246, 30. 267, 25. 457, 5. 494, 30. — Romani 19, 10. 21. 24, 5. 32, 25. 34, 10. 42. 43, 10. 47, 10. 49. 50, 20—56. 60—67, 25. 68. 69, 1. 70. 72. 75—78, 1. 79, 10. 95. 97, 1—99, 20. 133, 10. 160, 1. 183. 185, 1. 202, 10. 203. 206, 25. 208, 25. 210, 20. 211. 214, 30. 242. 243. 245—248. 250. 333, 10. 335, 5. 342, 30; Romani, qui et Cithienses, 24, 25; Romani (*Gallici*) 180, 5; Romanus populus 203, 35. 206, 25; Romani genere: Chramnelenus dux, Claudius maior domus, Egidius mag. milit., Protadius maior domus, Ricomeris patricius; Romana genere Deotheria regina 105, 10. — Romana eccl. 34, 20. 61, 5. 184, 20. 209, 35; eccl.: S. Pauli, S. Petri; sedes Romana apostolica 184; Romenses episcopi 19, 1; Romensis papa 83, 25; episcopi: v. p. 34. 35; Romanus presb.: Pancratius. — Romani reges: Romolus, Numa Pompilius, Tullius Hostilius, Ancus Marcius, Tarquinius Priscus, Servi(us), Tarquinius Superbus; Romanorum, Romanum, imperium 52, 15. 53, 15. 59, 10. 75, 20. 76, 30. 77. 133, 10. 205. 207. 208, 15. 210, 10; Romani imperatores 19, 1. 64, 1. 348, 5; Romani reges (*immo imperatores*) appellati Augusti 55, 15; Augustus Romensis 40, 35; imperatores: v. p. 32. 33. 41. 42; reges: Egidius, Siagrius; Romanus consultus (= *consulatus*) 179, 1; consules 52, 10; Romanus senatus 243, 10; patricii: Accius, Syagrius, Isacius (*exarchus Rav.*); Romanus dux: Litorius; Romani equites 58, 25; Romani reclusi et pauperes 494, 35; Romenses pau-

peres 494, 35. — Romana dicio 46, 10. 53. 54, 5. 65, 5; Romana (*Visigoth.*) lex 413, 20; Romanorum leges 70, 10; Romana provincia 56, 20. 59, 15; Romanae provinciae 57, 1; Romanum nomen 211, 25, solum 65, 25. 68, 5; Romanus exercitus 243, 10; Romani ludi 51, 1.
 Romana prov. 162, 10.
 S. Romani basilica Blav. 291, 5.
 Romaricus minister regis 433, 20. 440. 442.
 Romelia 31, 10; fil.: Faenea.
 Romiliacus villa, *Reuilly* (*hodie pars Paris.*) 150, 5. 408, 10.
 Romolus, Rumolus, (Limuli 49, 10), rex Rom. 42, 30. 49. 52, 15. 200.
 Roolanus miles Caroli principis 326, 30.
 Rothomagus, Rothomacus, Rothomaus, Rothomus, Rothomaginsis, Rotomagensis, civ., *Rouen* 112, 25. 113, 10. 295, 15. 297. 322, 5. 346, 30. 347, 15. 510, 40. 516, 10; basilica: SS. Apostolorum = S. Petri; Rotomagenses, Rothomenses, Rotomorum ep.: Praetextatus, Andoinus, Ansbertus. — Rothomaginsis 295, 10.
 Rotinus civ., *Rodez* 270, 10.
 Rubrum mare 23, 15. 25, 10.
 Rufan, fil. Gamer, 21, 1.
 Rufus cons. a. 457. 34.
 Rugenses 205, 1; Rugorum rex: Feletens.
 Rügger II. abbas Fuld., praepos. S. Mariae in monte episcopi 201.
 Rumolus v. Romolus.
 Rusticius ep. 129, 10.
 S. Rusticus mart. Paris. 401, 25. 403. 404. 406. 408, 25. 413. 415. 420. 421, 5. 422, 5—425. 515, 35.
 Rych. v. Rich.

S.

Saba, fil. Chus, 22, 5.
 Saba, fil. Regmae, 22, 5.
 Saba v. Basa.
 Saba Conbochiri (= *Sabacon Bocchorim*) rex 49, 20.
 Sabaa (= *Sabatha*), fil. Chus, 22, 5.
 Sabachata (= *Sabatacha*), fil. Chus, 22, 5.
 Sabast. v. Sebast.
 Sabat (= *Sabau*), fil. Iectan, 23, 15.
 (Sabini), Savini 53, 15; Savinae 200, 1.
 (Sabinianus), Savinianus, papa 36, 25.
 Sadoc, (Eaeduc 31, 20), sacerdos 27. 31, 20. 48, 5.
 Sadoc, fil. Azor, 30, 15; fil.: Achim.
 Sadregiselus dux Aquitan. 399, 10. 400, 15. 402. 403. 413; filii 413, 20.
 Saedeleuba v. Sedeleuba.
 Saeverus v. Severus.

Saevilla v. Sibylla.
 Saggitarius ep. Vapinc. 115, 1.
 Sala, fil. Cainan, 20. 23, 10. 30, 5. 38, 2 fil.: Heber.
 Saladi (= *Salomethi*), fil. Zorobabel, 30.
 Salame, soror Herodis II. regis, 57.
 Salathiel, fil. Ieconiae, 30, 10.
 Sale Saret (= *Sanesar*), fil. Ieconiae, 30.
 Salechagm villa 244, 20.
 Salef, fil. Iectan, 23, 10.
 Salegastus, Salegast, legislator Fran. 244, 20.
 Salice villa, *Saulx-les Chartreux* (*Seine-et-Oise*) 415, 1.
 Salla legatus Goth. 77, 10.
 (Sallustiani), Salustiani, horti 61, 25.
 Salmanassar, Salmanassas, rex Ass. 28, 5. 31, 10.
 Salmon, fil. Naasson, 30, 5.
 Saloderus urbs, *Solothurn* 129, 5.
 Saloissa, Salossia, castrum, *Seltz* 120. 138, 5.
 Salomon, Salamon, Solomon, rex I. 27. 30. 31, 1. 33, 15. 34, 5. 39, 44, 30. 47, 25. 48. 58, 1. 60, 20. 69, 113, 1. 176, 5. 296, 1. 314, 25. 514, 516, 30; Salomonis proverbialia 515.
 Salomonis vasa 279, 20. 345, 40; f. Roboam.
 Salomon negotiator Dagoberti I. re. Franc. 413, 5.
 Salon v. Sellum.
 Salonus ep. Ebredun. 115, 1.
 Salum v. Sellum.
 Samaria terra 19, 15. 27. 28. 31. 48. 49, 15; reges: v. p. 31. — Samaritae 24, 1; Samaritanus ille 351.
 Samaria urbs v. Sebaste.
 Samarleus (= *Samaraeus*), fil. Caham, 22, 15.
 Sameas, fil. Helami, proph. 27, 20. 30.
 Sameas, Sameus (= *Semei*) 28, 15. 30. fil.: Urias.
 Samnitae 53.
 Samo natione Francus, rex Winid. 120. 144. 145. 154. 155. 158, 25. 400. 412, 15; 12 uxores, 22 filii, 15 filii 145, 5.
 Samotraces insula 24, 20.
 Samson, fil. Chilperici I. regis Fran. 114, 20. 299, 10.
 Samson, fil. Manoe, 27, 1. 39, 25. 4.
 Samuhel proph. 27, 5. 31. 39, 30. 47. fil.: Iohel, Habia.
 Samuel clericus parvulus 365, 15.
 Samus, Samua, insula 24, 20. 50, 20. Samii 56, 30.
 Samus civ. 24, 20.
 Sanctonas, Sanctonis, urbs, *Sa.* 189, 15. 192. — Sanctonicus, Sanctonecus, pagus 149, 10. 406, 10; Sanctonicum 270, 25.

- us fl. 25, 20.
 i appellantur Sannices (= *Σάννιχοι* *Σανίται* *κεκλήμενοι*) 25, 15;
 i 24, 5.
 na v. Sauconna.
 civ., *Savona* 156, 30.
 Sabora, I. rex Pers. 64, 10.
 I. rex Pers. 66, 25. 68, 1.
 i, Saracini, Sarraceni, Sarracini,
 aeleni 24, 1) 24, 1. 25, 10. 44, 15.
 5. 121. 122, 35. 153. 154. 162.
 178. 188, 10. 192. 409, 30; Is-
 litae, quos modo Sarracinos cor-
 vocabulo nuncupant, 177, 10;
 s: Abdirama, Athima, Amora,
 Amormuni. Cf. Agarreni.
 i alii (= *Σαζηννοί*) 25, 10.
 (= *Sarapis*) 53, 15.
 s villa, *Sactas* (*Seine-et-Oise*) 420.
 apallus rex Assy. 50, 15.
 urbs 53, 5.
 a, Sardoma, insula 23, 5. 24, 25.
 . Sale Saret.
 sacerdos 31, 15; fil.: Iosedech.
 a *Thebaeus* 67, 15.
 e, Sarmati 21. 24, 5. 63, 1.
 15; Sarmatarum regio 66, 20;
 -Sarmatae 25, 5. Cf. Sauroma-
 — Sarmacia 21, 20.
 uxor Abraham, 30, 20. 44, 15.
 ni v. Saraceni.
 soror David, 27, 15; fil.: Ioab.
 ens, Satanagus, (*olim* Sathon
 5), *Stenay* (*Meuse*) 511, 10. 520, 35;
 agensis fraternitas 511, 35. 512;
 oria: S. Dagoberti, S. Remigii;
 ea 521, 15; iudex loci 521.
 s 47, 15.
 na, *Saoconna*, Arar, fl., *Saône*
 15. 167, 30.
 k Ind. 27, 5. 30, 25. 33, 15. 39, 35.
 .
 atae, Sauromati, (Saurobaea
) 21. 62, 1.
 Sab.
 a, Saxoni, Saxani 46, 15. 68, 10.
 97, 25. 98, 1. 107. 111. 113.
 35. 139, 15. 158. 175, 1. 177, 1.
 25—182. 239, 25. 240, 10. 286.
 25. 311. 314, 5. 315. 400, 5.
 5. 404, 30. 405. 412. 483, 25;
 vel dux: Odovacerus; Saxonorum
 : Bertoaldus; Saxsonum, Saxo-
 n, genere: Aighyna dux. —
 nes Baigassini 115, 1. — Saxo-
 82, 20.
 v. Snessionas.
 fl. 103, 5.
 der fl. 25, 20.
 insis (*Serpayne vel Charpeigne*)
 : Bertharius.
 avia 110, 10; Seanadavia 333, 5.
 canadavii 333, 5.
 Schithia v. Scythia.
 Scipio, Scupio (*est* P. Cornelius Scipio
Aemilianus) 54, 5. 211, 30.
 Selavi, Esclavi 144. 150. 154, 15. 155.
 408, 15. 410; Selavi cogn. Winidi,
 Winedi 144, 15. 154, 15. 410, 15;
 Selavini 154, 20. 155. Cf. Winidi.
 Scotia = *Hibernia* 316, 5.
 Scortias locus 518, 30. 519, 1.
 Scotingorum pagus 130, 10.
 Scottus (= *Cottius*) rex 59, 30.
 Scupio v. Scipio.
 (Scythae), Seitae (*Asiatici*) 23, 20; Sciti
 priores 23, 15.
 (Scythae), Scitae, Scithes (*Europaei*)
 21, 15. 24, 5. 25, 10. 62, 1. — Schitia
 21, 20.
 Sebaste, Sabastia, Augusta, antea Sama-
 ria, urbs 54, 15. 56, 30.
 S. Sebastianus mart. 514, 20.
 (Sebastianus), Sabastianus, tyrannus
 71, 10.
 Sebastobolis 25, 15.
 Sec. cf. Sic.
 Secona v. Sequana.
 Secundinus ep. Lugdun. 129, 15.
 Sedbel (= *Asubc*), fil. Zorobabel,
 30, 10.
 Sedecias, Sedicias, (qui et Ieconias 29, 1.
 30, 5, et Geconias 31, 1; Ioacim, cuius
 nomen Sedicias, qui et Ieconias 28, 20),
 fil. Iosiae (*falso* Ioacim I. 30, 10),
 rex Iud. 28, 20. 29, 1—31, 1. 33, 35.
 40, 10. 51, 1.
 Sedicias sacerdos 31, 15.
 (Sedecias), Sedicia, fil. Chananei, pseudo-
 proph. 27, 25.
 Sedegundis v. Ingundis.
 Sedeleuba, Saedelenba, Sideleuba, fil.
 Chilperici regis Burgund., 99. 129, 10.
 335, 15. Cf. Chrona.
 Sedunis, Sidones, civ., *Sitten* 142. 143, 1;
 Sedunensis ep.: Leudemundus. —
 Sidonense territorium 111, 20.
 Segecias v. Ezechias.
 Segona fl. v. Sequana.
 Sei (= *Σεοί*) 24, 25.
 (Selencia), Seleuca, urbs Babyl. 62, 5.
 Seleucus I. rex Syriae 53, 15.
 Seleucus V. rex Syriae 54, 15.
 (Sellum), Salum, fil. Iosiae regis Iud..
 30, 10.
 (Sellum), Selem, fil. Abia (= *Iabes*),
 rex Samar 31, 10.
 (Sellum), Salon, fil. Sadoc, I. sacerdos
 31, 15; fil.: Celecias.
 (Sellum), Salon, II. sacerdos 31, 20.
 (Sellum), Sillim, fil. Thecuath, 28, 15;
 uxor: Olyba.
 Sellus castrum, *Chantocaux* (*Maine-et-*
Loire) 191, 20. 192.
 Selon v. Silon.
 Sem, fil. Noe, 18, 10. 20. 23. 24, 1.
 25, 25. 30, 5. 38; fil.: Elam, Assir,
 Arfaxat, Ludiin, Aram.
 Semei, fil. Gesson, 31, 25.
 Semion v. Simeon.
 Semiramis, Semeramis, Simiramis, uxor
 Nini regis Assy., 44, 10. 58, 1. 69, 10.
 Senacerem (= *Sennacherib*) rex Chal-
 daeorum 49, 15. 50, 15.
 Senonaci Galli 52, 25.
 Senonagus pagus (= *Senonicus*, *Séno-*
nais?) 144, 15.
 Senonas civ., *Sens* 67, 10. 150, 5. 166, 25.
 408, 5. — Senonicus, Semmonicus, pa-
 gus 307, 5.
 Sentila v. Sintela.
 Senuvia, *Chenove*? 125, 1.
 Sequana, Secona, Segona, Sigona, fl.,
Seine 128. 130. 161, 5. 174, 15. 260, 5.
 307, 10. 346, 30. 419, 25.
 Sequanum territorium 124, 5.
 Seracusae v. Syracusae.
 Serenes v. Sirenes.
 Sergius I. papa 37, 15.
 Serses v. Xerxes.
 Seruch, Seruc, fil. Ragau, 26, 1. 30, 5.
 38; fil.: Nachor.
 Servatius v. Arvatus ep. Tungr.
 Servatus legatus Dagoberti I. regis Franc.
 151, 20. 409, 20.
 Servi(us), Sirvius, (*Tullius*) rex Rom. 51.
 Seth, fil. Adam, 20, 10. 30, 1. 38, 1;
 fil.: Enos.
 Setri, fil. Odiel, 32, 1.
 (Seusium), Siusium (= *Segusium*), civ.,
Susa 143; Seusana vallis 184.
 S. Severinus apost. Noric. 210, 15.
 S. Severinus reclusus 355, 20.
 Severinus papa 36, 30.
 Severinus ep. Colon. 517, 5. 518, 5.
 Severus, Severus, Saeverus, Sevirus.
 Sivirus.
 Severus I. imp. Rom. 33, 5. 41, 15.
 43, 20. 63; uxor: Iulia; fil.: Anto-
 ninus Caracalla. — Saeverianae ther-
 mae 63, 15.
 Severus (= *Flav. Val. Severus*) II.
 imp. Rom. 43, 25. 66.
 Severus III. imp. Rom. 44, 1. 77, 1.
 Severus scriptor 70, 20.
 Savi v. Suevi.
 Sevilla v. Silylla.
 Sexonas, Sexsionas v. Snessionas.
 Siagrius v. Syagrius.
 (Silylla), Sevilla, quae et Eurofila
 (= *Erophila*), 50, 20; Saevillae pro-
 phetia 109, 15.
 Sicambri 334, 1; Scaumbrorum natio
 439, 5; Sicamber, Siccamber = *Chlo-*
dovechus I. rex 263, 20. — Sicambriae

- gens 513, 25. — Sicambria civ. 242, 5. 244, 5.
- Sicharius, Sycharius, legatus Dagoberti I. regis 154. 155, 1. 410.
- Sichildis, Sichiildis, Sighildis, uxor 3. Chlotarii II. regis Franc., 147, 1. 148, 5. 402, 25. 404, 15. 406, 5.
- Sicilia, Sicylia, Secilia 22, 1. 24, 20. 53. 54. 77, 5. 83, 25. 106, 10. 209, 35. 421, 15. — Siculi 21, 5.
- Sideleuba v. Sedcleuba.
- Sidocus ep. Elos. 148, 1.
- Sidon, fil. Canaham, 22, 10.
- Sidon civ. 25, 5. — Sidonii, Sidoni 21, 10. 22, 10. 25, 5.
- Sidones v. Sedunis.
- Sidonia, uxor Mummoli patricii 125, 1.
- Sighildis v. Sichildis.
- Sigibertus, Sigebertus, Sigobertus, Sigybertus, Sighibertus, Sighybertus, Sygibertus, Sygiberthus, Syghybertus.**
- Sigobertus reclusus basilicae S. Dionysii 179, 5.
- Sygibertus (*Claudus*) rex Franc. (*Ripuar.*) 90, 10. 103; fil.: Chlodericus.
- Sigibertus I. rex Franc. 91. 92, 1. 106, 20. 107, 30—113, 5. 116, 1. 117, 20. 141, 25. 239. 285, 20. 289—292, 25. 294—298, 1. 301, 30. 304, 15. 382, 5. 388. 389, 5; uxor: Brunchildis; liberi: Childebertus II, Ingundis, (Chlodesinda), filiae 295, 20. 297, 5.
- Sigibertus, fil. Theudericus, II. rex Franc. 34, 15. 119, 20. 129, 1. 140. 141.
- Sigibertus, fil. Dagoberti, III. rex Franc. 120. 121. 150, 20. 151, 15. 156, 25. 158, 25. 159. 161, 5. 163, 25—165. 240, 10. 315. 316. 399, 40. 400. 409. 412. 416, 15. 418. 419, 15. 420. 422; fil.: Dagobertus II.
- Sigiricus, Sigyricus, fil. Sigismundi regis Burgund., 104, 5. 336, 15.
- Sigismundus, Sigysmundus, Sigymundus, Sisimundus, Sygismundus, rex Burgund. 82, 5. 90, 20. 104. 124, 10. 206, 20. 266, 30. 275. 276. 333, 1. 335—340; uxores 82, 5. 104. 206, 20. 275, 35. 276. 336. 338; fil.: Sigiricus, Gisclaadus, Gundobadus, liberi 104, 10, filii 275, 35. 276, filia 104, 15.
- Signera (= *Singara*) oppidum *prope Nisibin* 67, 1.
- Sigoaldus dux 141, 10.
- Sigobrandus ep. Paris. 495.
- Sigona fl. v. Sequana.
- Sigulfus dux 111, 25. 294, 5.
- Silingi v. Wandali.
- Sillim v. Sellum.
- (Silon), Selon 27, 15. — Silonita, Selonites: Achias.
- Silvanectinsis (*Senlis*) ep.: Mallulfus.
- Silvanus imp. 67, 10.
- Silvester I. papa 35, 25. 209, 10.
- Silvius (= *Silverius*) papa 36, 20.
- Silvius Postumus, fil. Aeneae, rex Latin. 47. — Silvii (*reges Albani*) 47, 25. Cf. Aegyptius, Agrippa, Alba, Amulius, Aremolus, Aventinus, Capis, Carpentus, Procas.
- Simeon proph. 30, 20.
- (Simeon), Semion, I. ep. Hierosolym. 59, 25.
- Simiramis v. Semiramis.
- Simois fl. 25, 20. 195, 10; Simoenta portus 195, 10.
- (Simon), Symon, fil. Jacob, 126, 25.
- (Simoniaca), Symoniaca, haeresis 488, 5.
- Simplicius papa 36, 5.
- Sintela, Sintilia, Sentila, I. rex Visigoth. 157. 411.
- Sintela II. rex Visigoth. 162, 20; fil.: Tulga.
- (Siphnus), Syfnus, insula 24, 15.
- (Sirenes), Serenes 47, 15.
- Siri v. Syri.
- Sirmium, Sirmia, civ. 64, 20. 65, 10. 204, 5.
- (Siroes), fil. Cosdrois, imp. Pers. 153, n. 2.
- Sirvius v. Servius.
- (Sisarra), Cisarra, dux 39, 15.
- Sisebotus, Sisibutus, Sisebodus, rex Visigoth. 119, 30. 133. 157, 15. 400, 5. 411, 10.
- Sisenandus rex Visigoth. 121, 10. 157, 20. 158. 162, 20. 400, 5. 411.
- Sisimundus v. Sigismundus.
- Sisinnius papa 37, 20.
- Sinsium v. Seusium.
- Sivirius v. Severus.
- S. (Sixti), Syxti, mart. altare Nival. 458, 15.
- (Sixtus), Syxtus, I. papa 35, 5.
- (Sixtus), Syxtus, II. papa 35, 15.
- (Sixtus), Xystus, III. papa 36, 5.
- Smedius (= *Smerdius*) Magus rex Pers. 29, 20.
- (Smyrna), Zamirna, Emirna, civ. 24, 20. 63, 5.
- Soaevi v. Suevi.
- Sobosec (= *Asobed*), fil. Zorobabel, 30, 15.
- Soedanius rex Pers. 29, 20.
- Sogiontinsis, Sointensis v. Suggestensis.
- Soissionas v. Suessionas.
- Sol. fl. Cleopatrae reginae Aegypti, 56, 25.
- Solchi v. Colchi.
- Solomon v. Salomon.
- Sonno v. Sunno.
- Sontius fl., *Isonzo* 204, 5.
- (Sophia), Sopia, Subfia, Suffia, uxor Iustini II. imp. Rom., 42, 5. 91, 30. 110. 114, 10. 115.
- (Sophonias), Sofonias, Soffonias, Suffonias, Geffonias, proph. 28, 15. 30. 31, 20. 51, 1.
- Sother papa 35, 5.
- Spalis, Spania v. Hispalis, Hispania.
- Sperchius fl. 25, 20.
- Spinogilus, Spinogelus, villa, *Épin-sur-Seine* (*Seine-et-Oise*) 161, 5. 315. 419, 25.
- Spinsia villa publica, *Époisses* (*Côte-d'*) 135, 15.
- Stampae, *Étampes* (*Seine-et-Oise*) 131. — Stampinsis pagus 148, 5.
- S. Stephani basilica Cauciaec. 172. 324, 10.
- S. Stephani (Mett.) praedium 435, 10.
- S. Stephani protomart. altare e S. Georgii Calensis 506, 20.
- S. Stephanus protomart. 438, 1.
- (Stephanus), Stefanus, I. papa 35, 10.
- Stephanus, Sthefanus, III. papa 37. 183. 184, 25.
- (Stephanus), Sthefanus, IV. papa 37.
- Stephanus peregrinus 432, 25.
- Stirpiniacus villa, *Estrepagny* (*Et*) 408, 25.
- Strapstila rex Gepid. 204, 1.
- Stria fl. v. Danubius.
- Strifon (= *Strymon*) fl. 25, 20.
- Stuplo (Stablo *Greg.*) villa, *Estoupe* (*Basses-Alpes*) 111, 10.
- Suaevi, Suavi v. Suevi.
- Subfia v. Sophia.
- Subola, (Robola 414, 30), vallis, *la S* 160, 15. 414, 30.
- Suedas villa, *Saix?* 369, 15. 373. 379, 1. 380, 20. 386, 10.
- Suessionas, Suessionis, Suissionas, sionas, Soissionas, Soissiones, Sexnas, Sexonas, Saxonis, Suessionica, *Soissons* 98, 20—100, 10. 103, 20. 113, 10. 117, 5. 147, 20. 148, 25. 19. 250, 20. 251, 10—253, 15. 257. 288, 20—290, 10. 297, 1. 298. 300, 30. 306, 10. 343, 35. 353, 15. 36. basilicae: SS. Crispini et Crispiniani, S. Medardi. — Suession pagus 304, 25. 305, 15.
- Suevi, Suaevi, Suavi, Sevi (*Alama*) 91, 25. 113, 20. 175, 5. 261, 15. 32. 344, 5. — Suavia, quae nunc mannia dicitur, 179, 5.
- Suevi, Suaevi, Soaevi (*Gallaeci*) 4. 70, 20. 71, 10—73. 75—77. 81, 1. 116, 10. 206, 15; reges: Ermenricus, Ermengarius, (*perperam* Gaisiricus Wandal.), Richyla, Richarius, Malchus, Richymundus, Remusmundus.
- Suff. v. Soph.
- Suggestense, Sointense, *Sundgau* *Saintois* 134, 10. 138, 10; Sogiont comes: Innowales.
- S. Sulpicius ep. 425, 10.

- Sumna, fl., *Somme* 95, 5. 246, 5.
 us, Sunnaricus, dux Goth. 76.
 ildis, uxor 2. Carli principis,
 5. 180, 1.
 fl. Antenoris, princeps Franc.
 10.
 , Sonno, dux Franc. 93, 10. 94, 5.
 Sufen, vir 31, 25.
 55, 10; dux: Dervanus.
 a 516, 25.
 s, Siagrius.
 ep. Augustodun. 117, 25.
 s, fil. Egidii, patricius, rex Rom.
 97, 25. 98, 20. 238, 30. 250, 15.
 s comes, patricius 125, 5.
 s v. Sicharius.
 v. Siphnus.
 Sig.
 v. Wandali.
 . Sim.
 chus papa 36, 10. 208. 214, 5.
 chus, Symmacus, Symachus, ex-
 1, patricius 83, 25. 209, 25. 210.
 sae), Seracusae, urbs 53, 25.
 ri 24, 5. 54, 15. — Syria, Siria,
 e 22, 20. 23, 15. 53, 15. 57, 1. 64.
 oelesyria.
 papa 35, 30.
 22, 25; Syrtis minor 23, 1.
 v. Sixtus.
- T.**
- v. Tassilo.
 Tacetus, imp. Rom. 41, 25. 65, 5.
 fil. Heber, 23, 10.
 (= *Taleni*, Ταλενοι) 25, 10;
 nici 24, 1.
 s dux Romuli 49.
 alsar rex Assy. 50, 5.
 us dux Langob. 111, 20.
 . Thales.
 Tanaer, fl., *Don* 25, 20. 242, 1.
 ei (= *Tautamaci*) 23, 1.
 v. Thasus.
 Thara.
 nenses), Tharawanninses, *Thé-*
ane 114, 5; Taraonenses, Tarao-
 s, pueri 296, 5.
 us Priscus rex Rom. 43, 1. 51, 1.
 us Superbus rex Rom. 43, 5.
 0. 52.
 o), Terragona, urbs, *Tarragona*
 — Taragoninsis campania 75, 20,
 ncia 75, 20; Terraconensis v. Hia-
 ia, Tyranni.
 urbs 50, 15. 65, 10. — Tarsenses
 lices.
 ux Toscan. 121, 5. 145. 155.
 . R. Meroving. II.
- (Tassilo), Tascilo, Tacilo, Thassilo.
 Tascilō dux Baiovar. 185, 10.
 Tacilo comes palatii 415, 5.
 Thassilo venator Dagoberti III. regis
 518, 10.
 Taurii 21, 15. — Tauriana. 21, 20.
 Taurinensis dux: Charoaldus (rex
 Langob.).
 Taurus fl. 25, 20.
 Taurus mons 25, 15.
 Tautanus rex Assy. 45, 10. 47, 5.
 Taxiles princeps 53, 10.
 (Telesphorus), Telesior, papa 35, 5.
 Tella (= *Atella*) urbs 57, 20.
 Tenedus insula 22, 20.
 Tenuem (= Τήνος) insula 24, 15.
 Teode. v. Theude.
 (Teos), Theos, civ. 24, 20.
 Teromanni v. Cenomanni.
 Terragona v. Tarraco.
 Terreni v. Hiberi, Hispani.
 Terrenum v. Tyrrhenum.
 (Tertullianus), Titulianus, scriptor 57, 10.
 Tesbites v. Thesbites.
 Tetricus imp. Rom. 65.
 Teud., Teut. v. Theod., Theud.
 Tetricius locus, *Tertry* (*Somme*) 122, 15.
 171, 15. 322, 20.
 (Thales), Talus, philos. 51, 15.
 Thara, Tara, Tarran, fil. Nachor, 26, 1.
 30, 5. 38; fil.: Abraham.
 Tharawanninses v. Taravanenses.
 Thareth v. Iared.
 Tharsis, fil. Iuvan, 21, 5.
 Thassilo v. Tassilo.
 (Thasus), Tapsus, insula 24, 20.
 (Thebae), Thebatorum civ. Boeotia
 21, 10.
 Thebiae urbs Libyca 22, 25. — Thebei
 martyres (*Mauricius scil. cum sociis*)
 337, 1; Tibeus: Paulus.
 Theo (= Τίω) insula 24, 15.
 Theod. cf. Theud.
 (Theodora), Theodora, privigna Maxi-
 miani imp., uxor Constantii I. imp.,
 65, 20.
 (Theodorus), Theuderus, I. papa 36, 35.
 Theodorus rex Visigoth. v. Theuderi-
 cus I.
 Theodorus exconsul 209.
 Theodorus, Theudorus, puer creditarius
 Idacii (*est Thiudimer rex Ostrogoth.*)
 78. 210. 211, 1; uxor: Lilia; fil.:
 Theodericus. Cf. Theudemer.
- Theodosius, Theodosius, Teodosius.**
 Theodosius I. imp. Rom. 41, 35. 43, 35.
 70. 71, 1. 93, 10; liberi: Arcadius,
 Honorius, Placidia.
 Theodosius, II. minor, imp. Rom. 41, 40.
 43, 35. 70, 15. 71, 1—73.
 Theos v. Teos.
 (Thesbites), Tesbites: Helias.
 Thespheus, fil. Arifronis, rex Athen. 49, 1.
 Thessalia 21, 25. — Thessali 24, 5.
 (Thessalonica), Thesalonica, urbs 209, 20.
 Theude-, Theudo-, Theud-, Theutha-
 Theut-, Teude-, Teudo-, Teud-,
 Teut-, Theode-, Theodo-, Theod-,
 Theote-, Theot-, Teode-. Cf. Theod-.
- Theoda v. Theuthachadus.
- Theudebaldus, Theudoaldus, Theodoal-**
us, Theodebaldus, Theodaldus.
 Theudoaldus, fil. Chlodomiris regis
 Franc., 104, 20. 105, 10. 239, 20. 277, 5.
 279, 30—281. 353. 354.
 Theudebaldus, fil. Theudeberti I, rex
 Franc. 90, 35. 106. 239, 25. 285, 5.
 286, 5; uxor: Valdetrada.
 Theudoaldus, fil. Grimoaldi II, maior
 domus 122, 25. 172, 10. 173. 240, 25.
 324, 1. 325.
 Theudobaldus, fil. Godafredi ducis Ala-
 mann., 180, 25. 181, 1.
 Theudebertus I. rex Franc. 90. 103.
 104, 1—106. 111, 5. 112, 30. 113, 5.
 239. 274. 275, 1. 277, 10. 282. 284, 25.
 285, 5. 286, 5. 339, 5; uxores:
 1. Wisigardis, 2. Deotheria; liberi:
 1. Theudebaldus, 2. filia 105, 15.
 Theudebertus, fil. Chilperici I. regis
 Franc., 108, 5. 109, 20. 290. 292, 20.
 294. 295.
 Theudebertus, fil. Childeberti ('cuiusdam
 ortolanum' 131, 25, cf. 138, 25; ex
 concubina 306, 15, cf. 307, 25. 309, 20),
 II. rex Franc. 119, 15. 120, 5. 125, 5.
 127, 25—129, 1. 131. 132. 134. 138.
 139. 142, 1. 240, 5. 306. 307, 25—
 309. 433; uxores: 1. Bilichildis,
 2. Teudechildis; liberi: Merovius,
 Chlotharius, filii 309, 10. 310, 25, filia
 240, 5. 309.
 Theuthadus, Theothatus, rex Ital. 106.
 Theuthachadus, Theoda, rex Visigoth.
 90, 30. 105, 25.
 Theotechildis, uxor 3. Chariberti regis
 Franc., 108, 20.
 Teudechildis, uxor 2. Theudeberti II.
 regis Franc., 138, 20.
 Theudoenus comes Vienn. 183.
 Theodofredus ep., abbas Corbei., mon.
 Luxov. 491.
 Tenedfredus dux Ultraiur. 111, 25. 127, 10.
 Teudegyselus rex Visigoth. 105, 25.
 Theudila, fil. Childeberti II. regis Franc.,
 132, 20. 141, 20.
 Teodila materfamilias 415, 1.
 (Theudelindis), uxor Godegiseli regis
 Burgund., 334, 10.
 Theudelindis, Teudelendis, ex genere

- Franc., fil. Garibaldi ducis Baioar., sponsa Childeberti II. regis Franc., uxor Agonis regis Langob., 120, 1. 133. 134, 1.
- Theudemaris, fil. Richemeris, rex Franc., 94, 25. 95, 1; fil.: Chlodeo (?).
- Theodemer, fr. Walameris, rex Ostrogoth. 202. 203; uxor: Arilewa; liberi: Theodericus, Amalefreda, filiae 204, 20. Cf. Theodorus.
- Theudonis villa publica, *Diedenhofen* 183, 5.
- Theudericus I. rex Franc. 90, 25. 101, 5. 103—105. 108, 1. 239, 20. 260, 1. 270, 10. 274. 277, 10. 278. 282, 10. 284, 25. 289, 20. 345, 25; uxor 104, 15; fil.: Theudebertus I.
- Theudericus, fil. Chilperici I. regis Franc., 117, 15. 118, 5. 301, 10.
- Theudericus II. rex Franc. 34, 15. 119. 120. 125, 10. 127, 25—137, 10. 138—142, 1. 159, 25. 240, 5. 306—310. 414, 10; uxores: 1. concubinae 129, 1. 130. 132, 15. 134, 15. 135, 1, 2. Ermenberga; fil.: Sigybertus II, Childebertus, Corbus, Meroeus, filii 120, 5. 133, 5. 135, 5. 140—142, 1. 310, 5.
- Theudericus III. rex Franc. 122. 168—170, 5. 171. 172, 1. 240. 317. 319, 10—321, 5. 322. 323. 512; uxor: Chrodchildis; fil.: Chlodoveus III, Childebertus III.
- Theudericus IV. rex Franc. 122, 30. 174, 20. 328, 5.
- Theudericus rex Ital. (Ostrogoth.) 44. 78—83. 90, 30. 104, 1. 105, 30. 106, 1. 202—214. 336, 15; uxor 90, 30. 105, 30. 106, 1; uxores: 1. Audefreda, 2. concubina 206, 20; filiae 82, 5. 90, 30. 104, 1. 105, 30. 106, 1. 206, 20. 336, 15; fil.: Amalasuinda.
- Theudericus (= *Euericus*), fr. Remusmundi regis Suev., 77, 10.
- Theudericus (Theodorus 71, 25. 73; Theodor 73, 20. 78, 1; Theodorus 74, 1) I. rex Visigoth. 71, 25. 72, 25—74, 1. 78, 1; liberi: Thoresmodus, Theudericus II, Fridericus, filia 73, 5.
- Theudericus II. rex Visigoth. 43, 35. 44, 1. 74—78, 1.
- Theudericus, fil. Bodici, comes Britann. 113, 30. 114, 1.
- Theudesinda, fil. Radbodi ducis Fris., uxor Grimoaldi II. maioris domus, 172, 15. 173, 1. 324, 15.
- Theudovaldus v. Theudebaldus.
- (Thiras), Tyras, fil. Iaphet, 21, 1.
- Thobel (= *Thubal*), fil. Iaphet, 21, 1.
- (Thogorma), Togor, fil. Gamer, 21, 1.
- Tholbiacus v. Tolbiacus.
- Thole, Tola, fil. Fale, 26, 25. 39, 20. 45, 5.
- Tholomeus v. Ptolemaeus.
- Tholosa v. Tolosa.
- Thomas (?) ep. Hierosolym. 127, 1.
- Thomenae (= *Tomaene*) civ. 25, 1.
- Thoringi, Toringhi, Toringi 90, 20. 103, 25. 104, 1. 139, 15. 239, 15. 277. 436, 15; Thoringenses 159; Thuringorum reges: Bisinus, Badericus, Hermenfredus, Ber-techarius; dux (rex 165, 20): Radulfus. — Thoringia, Toringia, Toringa 74, 15. 90, 20. 95. 97, 1. 107, 1. 121, 25. 140, 15. 155, 10. 158. 159, 20. 164. 165, 20. 179, 10. 247, 10. 248, 10. 249, 15. 277, 10. 286, 15. 412; Thoringa regio 365, 1.
- Thoringi, Thoringii, Toringi (*Trans-rhenani*) 95, 1. 238, 30. 245. 253, 25. — Toringa 253, 25.
- Thorismodus, Thoresmodus, Turesmodus, Turismo, Tursemodus, Tursomodus, fil. Theudericus I, rex Visigoth. 74. 75. 157, 20. 246, 15. 247, 25. 411, 15.
- Thornoa v. Turnacus.
- Thoronus v. Turonis.
- Thoul (= *Ohol*), fil. Zorobabel, 30, 10. (Thraces), Traces 21. 24, 5; Treges 53, 1; Graciani 54, 15. — Tracia, Traciae, Trachia 21, 20. 46, 20. 57, 1. 59, 15. 64, 1. 69, 1; Traciana prov. 162, 5.
- Thugene = *Thusgene* 22, 1.
- Thungri v. Tuncrus.
- Thuringi v. Thoringi.
- Tibaresens 21, 15.
- Tiberis, Tibiris, fl. 55, 20. 60, 10. 200, 15; Hember (= *Thember*, Θούβηρις), qui nunc dicitur Tiberis, 25, 20.
- Tiberius, Tyberius.
- Tiberius I (senior 333) imp. Rom. 32, 30. 34, 10. 41, 1. 56, 25—58. 60, 20. 69, 10. 333.
- Tiberius II. imp. Rom. 42, 5. 91, 30. 114—116, 15. 240, 1. 301.
- Tiberius rex Latin. 48, 15.
- Tibeus v. Thebaeus.
- Ticinum v. Papia.
- Tigranes rex Armeniae 211, 35.
- Tigris fl. 20, 25. 22, 5. 25, 20.
- Tingitani (= *Τησιπτανοί*) 24, 30.
- (Tiro) Tyro, Tullius, Ciceronis libertus 57, 5.
- Tiroa castrum et fl. 310, 15.
- Tirreni v. Hiberi, Tyrrheni.
- Titulianus v. Tertullianus.
- Titus imp. Rom. 33, 1. 41, 10. 43, 15. 60. 61.
- Titus v. Antoninus Pius imp.
- Tius v. Chius.
- Tivernio villa, *Tivernon* (*Loiret*) 415, 1.
- Toartius castrum, *Thouars* (*Deux-Sèvres*) 188, 1; comes 188, 5.
- Togor v. Thogorma.
- Tola v. Thole.
- Tolbiacus, Tholbiacus, Tholbeacus, Tulbiacus, Tulbiecus, civ. et castrum *Zülpich* 139. 278. 308, 5.
- Toletum, Tulletum, urbs, *Toledo* 125. 279, 10. 345, 35.
- Tollum civ., *Toul* 139, 5; eccl.: S. A. — Tollensis campania 139, 5.
- Tolomeus v. Ptolemaeus.
- Tolosa, Tholosa, urbs 71, 25. 72. 75, 10. 77. 82, 10. 98, 20. 102. 149, 10. 251, 20. 270, 15. — Tolos sedes 406, 15; Tolosanus exerc. 158. 411; Tolosanus, Tholosanus pagus 149, 10. 406, 10.
- Torci; Torcoth v. Turchi, Turquotus.
- Toringi v. Thoringi.
- Toronacus, Toronus, urbs v. Turonis.
- Torquatus cons. 53, 5.
- Torquotus v. Turquotus.
- Toscana v. Tuscana prov.
- Traces v. Thraces.
- Traducta civ., *Tanger* 84, 20.
- Traianus, Traganus, Tragianus, i. Rom. 33, 1. 41, 10. 43, 20. 61, 25.
- Transiorani v. Ultraiorani.
- Trapezus civ. 25, 15.
- Trapsta Burgundio 338, 1.
- Traquila servus 105, 30.
- Trasemundus rex Wandal. 84.
- Trecassis, Trecas, civ., *Troyes* 73. 112, 5. 148, 5. 187, 10. 189, 15; eccl.: S. Lupi. — Trecassinum territor. 100, 30; Trecassinus, Trecasinus, pa. 186, 20. 190, 25.
- Treges v. Thraces.
- Tregma v. Regma.
- Treiectus ad Mosam fl., Treiectens urbs, *Maastricht* 247, 15. 409, 15: Amandus.
- Trepolitae v. Tripolitae.
- Treverus, Treveris, Treverorum, verica civ. 84, 5. 89, 20. 93, 15. 105, 5. 146, 20. 246, 10. 250, 15; verici 84, 5; Triverorum ep.: Iulianus. — Treverense monast. altare: S. Mariae; abbat.: desta.
- (Tripolitae), Trepolitae 22, 10.
- Triptolemus (= *Neoptolemus*), Achillis, 196, 5. 198, 20. 199.
- Troas, Troga v. Troia.
- Trogloditae 22, 15; Troglodiaeae 2. Trocoditae 24, 15.
- Troia, Troga, Troianorum civ. 42. 4. —46, 25. 47. 50, 10. 59, 30. 9. 196—199. 241, 5. 242, 20, cf. D. templum: Dianae. — Troiani. —198, 25. 241. 242, 20; Troianus. — Troianus imp. Attica li appellavit Francos 243, 1; Troia 21, 1; Troes 24, 15; reges: Laomedon, Priamus, Aeneas; princeps: Antenor. — Troianum bellum 4. — Troas 23, 5.

Trogia, civ. non procul a Rheno, n? 93, 5.
 fil. Priami regis Troian., 196, 20, 1.
 locus, *Droizy (Aisne)* 305.
 civ. v. Tolbiacus.
 fil. Sintelae, rex Visigoth., cle- 121, 20. 162, 20. 163, 1.
 urbs v. Toletum.
 v. Tiro.
 Tullius, Hostilius rex Rom. 49.
 urbs 246. 247, 20; Thungrorum p.: Arvatus (= Servatus).
 Turqui, Torci 46, 20. 93, 10; Torquotus.
 Thurgau 138, 10.
 Turismo v. Thorismodus.
 Thornoa, Turnacinsis urbs, 112, 15. 246, 1. 295. 296, 25.
 Toronus, Toronis, Thoronus, Thronos, Thoronis, Turonica, Toroniv. 103, 15. 111. 113, 15. 114, 5. 192, 20. 271. 274, 1. 285, 10. 294, 15. 345, 20. 346, 30. 348, 1. 369, 10. 378, 15. 382, 5. 392, 30. 414, 5. 421, 10. 425, 1; Turonicum monast. egunde conditum 388, 25; eccl. monast.: S. Martini, S. Petri; cellum: S. Martini; Toroniae, Turonenses, Toronaci, ep.: Inuirosus, Eufronius, Gre- Toronicum territorium; Toronicum 188, 30.
 archiep. Bituric. (*potius Rem.*)
 Torquotus, Torcoth, rex 46. 93, 10.
 v. Tyranni.
 Thorismodus.
 Tuschi 24, 25; Tuscus natione: nes I. papa. — Tuscana, Toscana 145, 15. 155, 15; dux: Taso.
 ex Ital. 106, 5.
 v. Tiberius.
 et Turrenorum, qui et Terra- ses, (i. e. Τυρῖνιοι καλούμενοι ακονήσιοι) 24, 30. 25, 1.
 Thiras.
 Tiro.
 Tirrini 21, 15. — Terrenum 71, 25. 82, 1. 83, 20. 102, 25.
 Cyrus, urbs 45, 5. 53, 5. — Tyrus: lo.

U.

v. Hiberia.
 urbs civ., *Oderzo* 156, 30.
 v. Idacius.
 Olixes, Olexus, domesticus ai regis Troian. 46, 1. 93, 1. 198.
 abbas Foss. 462, 30. 463, 30.

Ultraioranus pagus 130, 10. 141, 20. 142, 15. 167, 10, cf. Aventicensis; patricii pagi Ultraior. et Scoting.: v. Burgundia; duces: Teudefredus, Wandalmarus, Eudila, Erpo; Ultraiuranus comes: Fredericus. — Transiorani 138, 15.
 Ultrogotha, Ultrogoda, (Waldetrada falso 91, 1. 107, 20), uxor Childeberti I. regis Franc., 91, 1. 107, 20. 506, 25.
 Uncelenus, Uncilenus, dux Alamann. 125, 20. 132.
 Unestrudis, Onestrudis, fl., *Unstrut* 164, 30. 277, 20.
 Unibertus v. Chunibertus.
 Unistrachia (= *Wistrachia*) insula Fris. 176, 10.
 Unsina v. Gunsina.
 (Urbanus), Orbanus, I. papa 35, 10.
 Urbecus fl., *Orbigio* 75, 20.
 Urias, fil. Sameae, proph. 28, 15.
 Urias, Uria, sacerdos 28, 5. 30, 20. 31, 15.
 Uriu (= *Uriel*) sacerdos 31, 20.
 Uro domesticus 121, 25. 164, 15; fil.: Otto.
 Ursio, Orsio 116, 20. 125, 15.
 S. Ursius 129, 5.
 Usroini v. Osroeni.

V cf. W.

Vaceti antiquitus vocati sunt Vascones 189, 25; Voccei (= Οὐακκαῖοι) 21, 15.
 Vafris rex Aegypti 51, 15.
 Valens (Arrianus 41, 35) imp. Rom. 41, 35. 43, 30. 68. 69.
 Valentia, Valencia, urbs, *Valence* 167, 1. 406, 30; ep.: Ailulfus.
 Valentinianus I. imp. Rom. 43, 30. 68. 333, 10; fil.: Gratianus, Valentinianus II.
 Valentinianus II. imp. Rom. 68, 20. 69, 15. 70, 10. 89, 15. 94, 5. 238. 242. 243.
 Valentinianus III. imp. Rom. 72. 73, 10. 75; uxor 75, 15; uxor: Pulceria (*potius Eudoxia*); 2 filiae 75, 15.
 Valentinianus tyrannus 68, 10.
 Valeria, fil. Diocletiani imp., uxor Galerii imp., 65, 20.
 Valerianus imp. Rom. 41, 25. 43, 20. 64, 10.
 Valerius v. Galerius imp.
 Valliriaca insulae, *Balears* 25, 1.
 (Vapincensis), *Gap*, ep.: Saggitarius.
 Vaporacensis pagus, *Woëvre* 518, 25; Wipria silva 511, 15.
 Varicottis civ., *Varigotti* 156, 30.
 Vascones, Vasconi, Wascones, Wasconi 25, 1. 129, 1. 148, 1. 159, 25 — 161. 170, 1. 174, 10. 180, 1. 181. 187 — 189, 25. 190. 191, 30. 400, 25. 414. 419; cf. Vaceti. — Vasconia, Vasconiae, Wasconia 73, 5. 117, 1. 121, 15. 149. 154, 10. 160. 161, 5. 183, 1. 400, 15. 406. 410, 1. 414. 415, 15.

419, 15; princeps et duces: v. Aquitania.
 Vazea, Vazeas v. Phacee, Phaceia. (Veientes), Vigentes 49, 25.
 Venedi v. Winidi.
 Veneranda, concubina Gunthramni regis Franc., 108, 10.
 Venerandus abbas Agaun. 339, 1.
 Venerandus dux Dagoberti I. regis 158. 411.
 Venoensis (= *Viminaus*) pagus, '*le Vimeu*' 471, 20.
 Vercellensis, Vercellinsis, ep.: Eusebius.
 Verdonensis urbs, *Verdun* 106, 10; ep.: Desideratus. — Viridunenses, Viridonenses, cives 90, 30. 106, 10.
 Veresallis mons, *Versailleux (Ain)*? 337.
 Veriacus villa, *Virey-sous-Bar (Aube)* 112, 5.
 Vermandensis v. Virmandensis pagus.
 Vermbria villa, *Verberie (Oise)* 178, 20.
 Verona, Veronensis urbs 64, 5. 82, 5. 111, 1. 204. 206, 25.
 (Verus imp.), Lucius 62, Antoninus 41, 15 = *Lucius Ceionius Aelius Commodus Verus Antoninus*.
 Vesioncia, Visoroncia, locus, *Vézéronce (Isère)* 104. 276, 15.
 Vesoncio oppidum, *Besançon* 137.
 Vespasianus, Vispasianus, imp. Rom. 41, 5. 43, 15. 52, 25. 60. 61; fil.: Titus, Domicianus.
 Vestae, Vestale templum Rom. 53, 20. 63, 10; Vestalis virgo 200, 10.
 Vestalis (= *Vestiliani*) domus 63, 10. (Vesuvius), Bibius, mons 61, 5.
 Vetellius v. Vitellius.
 Vetranius mag. milit., imp. 67, 5.
 Vetuetus rex 54, 10.
 Vicinonia fl., *la Vilaine* 127, 5.
 S. Victor 119, 20. 129.
 Victor I. papa 35, 10.
 Victoriacus, Victoriacum, Victuriacus, villa, *Vitry (Pas-de-Calais)* 112, 20. 296, 5. 297, 5. 298, 5. 366, 1.
 Victorius *Aquitanus* 34, 20; Victorii cyclus 176, 5.
 Vieni (= *Veneti*) 21, 15.
 Vienna, Viennensium civ., *Vienne* 57, 20. 70, 10. 102. 183, 30. 266. 334. 335, 20; Viennenses ep.: Mamertus, Avitus Desiderius, Domnolus, S. Etherius. — Viennensis pagus 276, 15; Viennensis comes: Theudoenus.
 Vigentes v. Veientes.
 Vigilus papa 36, 20.
 Vilariacus, *Villery (Aube, arr. Troyes, cant. Bouilly)* 100, 30.
 Wilcasinus pagus, *Vezin* 408, 25.
 Villa Nova in pago Virmand. 492, 25.
 Vimenalis mons 51, 10.

Vincenna fl., *Vienne* 268, 30.
 Vincenna fl., *Vingeanne* 141, 20.
 S. Vincentii, postea S. Germani basilica Paris., *Saint-Germain des Prés* 107, 15. 148, 20. 284, 25. 287, 5. 299, 5. 304, 5. 306, 20. 314, 25. 405, 35. 493.
 S. Vincentius mart. Caesarangust. 284.
 Vinciacus, Vincecus, locus, *Vinchy* 174, 5. 240, 30. 327, 5.
 Vindemialis ep. Cabsensis 84, 25. 85, 5.
 Virduunensis v. Verdonensis.
 Virgilius Maro poeta 54, 25. 55, 25. 93, 1.
 Virmandense, Virmandinse, opp., *Saint-Quentin* 122, 15. 171, 15. — Vermandinsis pagus 492, 25; Veromandense 365, 10.
 Vis. v. Ves.
 Vitalianus papa 37, 10.
 Vitellius, Vetellius, imp. Rom. 32, 35. 60.
 Vitriacum (= *Betriacum*) vicus Ital. 60, 10.
 Vocci v. Vaceti.
 Vogladinsis campus 269, 20; Voglavensis campania 83, 20. 102, 25; Voglense bellum 103, 15.
 Voltacilius Plutus doctor 54, 20.
 Volusianus, fil. Galli, caesar 64, 5.
 Vosagus, Vosacus 139, 10. 144, 10. 404, 15. 435, 10. 438, 10. 440, 15.
 Vulcani olla 210, 5. 214, 30; Vulcania loca 421, 25.

W cf. V.

Waiofarius, Waioforius, princeps Aquitan. 183, 1. 186—192.
 Walamer rex Ostrogoth. 202. 203.
 S. Walaricus abbas Leuconaensis 471, 20.
 Waldebertus, Walthbertus, abbas Luxov. 491, 5.
 Waldebertus, Valdebertus, domesticus 147, 25. 148, 1.
 Waldericus dux 160, 1. 414, 15.
 Waldetrada, Valdebrada, uxor 1. Theudebaldi, 2. Chlotharii I. regum Franc., 106.
 Waldetrada, uxor Childeberti I. regis Franc., v. Ultrogotha.
 Vallia rex Wisigoth. 71.
 Wallucus dux Winid. 157, 15.
 Walthbertus v. Waldebertus.
 Wandali, Vandali 43, 35. 44, 5. 70, 20—72. 76. 77. 82, 1. 84. 85, 10—88, 5. 92, 10. 206; Wandali, Vandali, cognomento Silingi, Sylingi 71; reges: Fredbalus, Gundericus, Gaisiricus, Chrocus, Hunericus, Trascmundus, Childericus, Ghildemeris.
 Wandalmarus dux Ultraiur., camararius 125, 1. 127, 10. 130, 10.
 Wandalmarus dux 160, 1. 414, 15.
 Wandelbertus dux 167, 5.
 Wangas locus, *Wangen* 138, 15.
 Waratto, Warato, Warado, maior domus

122, 10. 170, 20. 171. 240, 20. 321. 322, 5; uxor: Ansefidis; fil.: Ghislemarus; gener: Bercharius.
 Warmecharius Francus, legatus Sigberti I. regis 110, 5.
 Warnacharius, Warnecharius, I. maior domus 128, 5. 129, 15.
 Warnacharius, Varnacharius, Warnarius, II. maior domus 120, 20. 140—142, 5. 143, 1. 144, 1. 147, 10. 148, 5; uxor: Berta; liberi: Godinus, filia 147, 15.
 Warni, Varni 127, 20.
 Warocus, Warogus, fil. Magliavi, comes Britann. 114, 1. 115, 1.
 Vassus, fil. Frigionis, 199, 25. 200, 1.
 Wenedi v. Winidi.
 Wibilis v. Aventicus.
 Widechagm villa 244, 20.
 Willi-, Wille-, Ville-, Vili-, Quilla-.
 Willibadus 'genere Burgundionum', patricius 121, 25. 150, 5. 160, 1. 166. 167. 408, 5. 414, 15.
 S. Willibrordus ep. Fris. 516, 30—518, 1.
 Willecharius presb., socer Chramni, fil. Chlotharii I. regis Franc., 107, 20. 286, 25. 287; uxor 287, 15; fil.: Chalda.
 Vilielmus Curvus-nasus miles Caroli principis 326, 30.
 Vindecoli (= *Vindelici*) 57, 1.
 Winidi, Winiti, Winedi, Winodi, Wenedi, Vinidi, Venedi 120, 15. 121. 144. 145. 154, 15. 155. 158. 159. 165, 20. 400, 5. 410, 30. 412, cf. Sclavi; Winidorum rex 191, 15; rex: Samo; Winedorum dux: Wallucus.
 Vinedorum marca, *Windischmark* 157, 15.
 Vinoberga, Vinopergia, famula Rade-gundis reginae 378, 25. 385, 30. 386.
 Wintrio, Quintrio, Quintirio, patricius, dux Campan. 119, 15. 127, 15. 128, 1. 304, 25. 306, 5.
 Wiolicus, fil. Magnacharii, dux 108, 15. 111, 25. 114, 1.
 Wiomadus, Viomadus, subregulus Franc., consiliarius Childerici I. regis 89, 20. 95—97, 1. 247, 15—249.
 Wipria silva v. Vaporacensis pagus.
 Wisera, Wisra, fl., *Weser* 286, 15. 312, 15. 313, 10. 405.
 Wisigardis, Wisicardis, fil. Wacchonis regis Langob., uxor 1. Theudeberti I. regis Franc., 105.
 Wisigotac 203, 10; Wisigothorum reges: Athanaricus, Alaricus I, Ataulfus, Vallia, Theudericus I, Thoresmodus, Theudericus II, Eoricus, Alaricus II, Amalricus, Theoda, Teudegyselus, Agyla, Atthanaghildus, Leuva I, Leuvildus, Bettericus, Sisibutus, Sintela I, Sisenandus, Sintela II (= *Cindila*), Tulga, Chintasindus, Richysindus.
 Wisogastus, Wisogast, legislator Franc. 244, 20.

Wisowastus, Wisovast, legislator Franc. 244, 20.

Wistrachia v. Unistrachia.

Witimer, fr. Theodomeris, I. rex Ostrogoth. 203; fil.: Witimer II.

Witimer, fil. Witimeris, II. rex Ostrogoth. 203, 10.

Wodanus deus 110, 20.

Wogastisburc castrum 155, 5.

Vulfardus abbas S. Martini Turon. 189

Vulfegundis, uxor 4. Dagoberti I. regis Franc., 151, 1.

Vulfetrudis, Wolfdruda, fil. Grimoaldi maioris domus, abbat. Nivial. 459, —461.

Vulfoaldus dux 168, 15. 169, 5. 170. 317, 15—319, 25.

Vulfus, Volfus, patricius 119, 25. 132,

Vurmacia urbs 140, 10.

X.

Xerxes, Serses, I. rex Pers. 29, 20. 40, (Xerxes), Xaries, II. rex Pers. 29, 20

Xerses III. rex Pers. 63, 25.

Xerxer, Xerses, Xerser, Serses, Avar 81, 1. 206. 212.

Xystus v. Sixtus.

Y cf. I, Hi, Hy.**Z.**

Zaban dux Langob. 111, 15.

Zablonites, Iablonita (= *Zabulonites*) Allon.

Zacharias papa 37, 25.

Zacharias, Zaccharias I, fil. Ioiac proph. 28, 1. 48, 20.

Zacharias, Zaccharias, II. proph. 28. 30, 20. 51, 25. 52, 5.

Zacharias 57, 25; fil.: Iohannes (*Btista*).

Zacob v. Iacob.

Zadcur sacerdos 31, 20.

Zafad civ., *Ioppe, hodie Iafa* 126, 5

Zambri rex Samar. 31, 5.

Zamirna v. Smyrna.

Zazyr (= *Zechri*), fil. Isaar, 31, 30.

Zeno, Zyno, imp. Rom. 42, 1. 203. —207, 15. 208, 10.

Zeon v. Nilus fl.

Zeraam 31, 25.

Zezebel, uxor Achab regis Samar., 31. Zezebel secunda Brunecildis reg. 135, 1.

Zorobabel, Zorobabil, fil. Salathiel (Iudaeae 30, 10), dux Iud. 30. 51. 52, 10; fil.: Abiut, Musolam, Arnanias, Saladi, Sedbel, Thoul, Arcasadia, Sobosec.

Zosabiae (= *Iosabeeth*), uxor Iuiasacerdotis, 27, 30.

Zosemus papa 36, 4.

Zyno v. Zeno.

LEXICA.

SCRIPSIT BRUNO KRUSCH.

Maior numerus paginas, minor lineas quinas indicat.

s (*scil. aulae regiae*) Genesis 486, 15. Cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 102.
ollens (= *auferens*) 166, 10; *abstulta* 88, 10; *abtultus* erat 159, 15. Cf. *talatus*.
pcio personarum 149, 20. Cf. 2. Para. 19, 7 *cet*.
publica = *munus publicum*: diffidebant actiones (actiones B) publicas, quae eis ex consuetudine gerebantur, accipere 488, 20. Cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, 266. *Locus corruptus est*. — actores regii 406, 30. Cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 119.
rhare = *pro arrha dare*: hos solidos adarrabo ad partem dominae mei Chlodovei 83, 15.
nicula = *ministra* 370, 30.
are = *προσζυνην* 126, 5.
v. arr.
butare 96, 1. Cf. *tributare*.
caetae = *aedificatae* 59, 30.
arniti Persici 153, 1.
men = *aes* 272, 5.
ria publica (*i. e. imperii orientalis*) 82, 1. 96, 20; *arium publicum* (*scil. Francorum*) 407, 10; *aeraria Francorum* 144, 1, *Saracinatorum* 162, 15.
tes S. Dionysii monast. Paris. 419, 5; *agentes Radegundis reginae*: Anderedus, Proculus.
e = *gubernare*: gens —, que mihi agendum iussisti, 1, 1; *dux Francio* —, qui Cantabriam — egerat, 3, 10; (*dux*) cum agerit Tuscanam provinciam 145, 15.
egare = *congregare*: Francis adgregatis (*congregant reg.*) in unam turrem 102, 20.
is = *vestis candida recens baptizatorum*: cum — in bis euangelio lectio Clodoveo adnunciaretur 101, 25; *inorem enim in albis* — elisit 309, 15; *puerum in albis* — interfecit 310, 5.
isus = *reprobatus a Deo* 439, 10.
ulla: in specie columbe venit Spiritus sanctus, portans ampullas oleo et chrismate plenas (*in baptismo Clodovechi*) 344, 35.
ora = *nota, signum* 472, 20.
stians 87, 25.
quitus: ab antiquo 139, 20. 144, 15.
inpressio 410, 10. 413, 5. 414, 5. 423, 20; *anolus Clodovechi inscriptionem vel imaginem inscriptus* 7, 5; *anolus Chlodovei* 99. 255; *anolus Chrothildis* 99, 30.

aptare = *depromere*: de hisdem libris breuiatem — *aptare* 123, 20.
aquamabile est vas, ubi manus lavantur, 373, 10.
archiater, archyater (*Theudericus II. regis*): Petrus.
archicapellanus (*Dagoberti III.*): S. Bonifacius.
archivum monast. Calensis 489, 35; *archivum ecclesiae Paris.* 417, 20. Cf. S. Dionysii eccl. Paris. *et infra* *serinia*.
arma: Saxones — sacramentis, ut eorum mus erat, super arma placata pro universis Saxonebus firmant 158, 20. — *armatorius*: cum — iaculis armatoriis 178, 10; *solertissimus in robore armatoria* 199, 20.
armiger (*Dagoberti I. regis*) 311, 25. Cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 75.
aromatus 70, 15.
arrha: dedit mihi anolum in sponsaliae arras 86, 5.
arripere = *maturare*: arripere iter 87, 10; dum pacem — arripisset sectari 142, 15; ut — adreperint suae se tradere dicionem 150, 10; iter gradiendum adreperit 166, 30.
aspicere = *pertinere*: quod aspexerat ad regnum 147, 10; ad regnum — aspexerat 155, 10; ut — ad regnum — aspexerat; Aoster — ad regnum — deberit aspexere 159, 10.
assiduitas integra: virtutes — integra assiduitate ostenduntur 129, 15; cum — Teudericum integra assiduitate monerit 131, 20; virtutes — integra assiduitate ostendere dignatur 133, 1; integra assiduitate consilium iniebat 138, 20.
assimilatio apud Fredegarium. Dum Gregorius veram assimilationem in verbis compositis app., arr., att., coll., corr. haud raro admittit, Fredegarius rationi non assimilandi multo magis deditus, adp., adt., conl., conr. semper, adr. plerumque scripsit. Etiam assiduus apud Fredegarium praepositionem servat, non vero apud Gregorium: pendet enim ex acre dando, teste Gellio XVI, 10, 15. Uterque imperator, imperium, implere raro non assimilavit, aspicere nunquam. Obtinere, quod Gregorius etiam tum recte scripsit, apud Fredegarium plerumque assimilatum est; cf. Quintil. I, 7, 7: cum dico obtinuit, secundam b litteram ratio postulat, aures magis audiunt p. ad praepositio plerumque non assimilata: ante c: adiecit 144, 15. ante f: adfatim 77, 15. — adfectus 116, 1; adfectus 126, 25; adfectam 142, 1; adfecti 85, 6. 115, 30. — adfirmat 101, 30. — adfluctum 86, 25; adfluctio 86, 25; adfluctionibus 80, 30. 96, 10. ante g: adgravatus 132, 10. — adgreditur 88, 1. 96, 20.

109, 25. 131, 5. 138, 10. 146, 10. 156, 25. 158, 15. 166, 15. 167, 5; adgredebat 111, 1; adgredebat 140, 5; adgredebat 144; adgrederetur 141, 5; adgrederit 131, 30. 166, 30; adgredi 75, 25. 104, 25; adgrederere 94, 5. 138, 25. 154, 1. 158, 1; adgressus 92, 10. 95, 15. 118, 5. 149, 20; adgressa 93, 1; adgressum 119. 121; adgressi 144, 25. 165, 15; adgressis 90, 30. — adgregatis 102, 20.

ante m: admonet 150, 15; admonicione 159, 5.

ante n: adnunciaretur 101, 25.

[at assimilata: annuere 112, 20; annuens 99, 25. 142, 15. 143, 5].

ante p: adparatum 110, 20. 126, 15. — adpareret 127, 10; adparebit 131, 1. — adpetunt 104. 105, 20. 141, 1; adpetivit 84, 15; adpetisset 95, 5; adpetens 84, 1. — adpraehendit 81, 15; adpraehendere 88, 10; adprehensus 139, 30; adpraehensa 81, 25; adpr(a)ehensum 82, 20. 100, 5. 152, 1.

ante q: adquiescentes 95, 25. 96, 1. — adquisiverat 164, 10; adquirere 84, 1.

ante r: adreperint 150, 10; adripuit 145, 15; adrepuit 166, 30; adriperat 131, 20; adrepere 74, 10. 94, 1. 118, 20; adreptus 152, 1. 154, 5. 165, 10.

[at non assimilata: arripemus 87, 10; arripuisset 142, 15; arepuiisset 142, 15; arreperere 88, 5].

ante s: adscivit 150, 20. 161, 20. — adscriptione 78, 20. — adsiduus 151, 20; adsiduae 79, 10. 86, 15. 92, 15. 101, 15. 104, 5. 145, 20. 150, 20. 154. 155, 15. 156, 15; adseduae 166, 10; adsiduetate 131, 20. 138, 20; adsiduaetate 129, 15. 133, 1. — adsistens 131, 25. — adsumit 78, 1. 105, 25. 110, 5. 111, 5; adsumunt 127, 25; adsumeret 149, 1. 164, 20; adsumerit 85. 110, 10. 125, 15. 129, 1; adsumpsit 55, 15. 103, 5. 105, 15. 107, 15. 120, 10. 128, 10. 142, 5. 149, 15; adsumsit 118, 1. 119, 20. 127, 15. 129, 20; adsumserat 86, 1. 156, 20; adsumere 112, 1. 131, 20. 142, 25; adsumpta 34, 20.

[at assimilata: aspiciabant 167, 10; aspexerat 159, 10; aspexerat 147, 10; aspexerant 155, 10; aspexere 159, 10].

ante t: adtende 81, 10; adtendens 22, 25; adtendentes 21, 10. — adtraherint 140, 20; adtragens 165, 30; adtrahentem 101, 25; adtrahente 156, 5; adtrahentes 164, 5; adtra(h)i 57, 20. 96, 10; adtractum 103, 5; adtractae 141, 1. — adtritrus 106, 30; adtritrum 162, 10; adtrite 46, 15.

con plerumque in compositis:

ante b: conburetur 106, 1.

ante c: constanter.

[at cumcubito 85, 15].

ante l: conlate 161, 15. — conligatum 31, 15. — conlocare 154, 30; conlocantes 160, 5; conlocatur 167, 25; conlocati 164, 1; conlocatis 125, 25. — conlocutionibus 146, 20; conloquendum 134, 10.

ante m: commendans 161, 10. — committentes 163, 1. [at commendatur 141, 25. — committendum 138, 10].

ante p: conpeditum 28, 20. — conpellit 97, 15; conpellins 156, 5; conpulsus 112, 10. 138, 10. 162, 10. — conperimus 93, 10; conperisset 73, 15. 96, 30. 100, 15. 102, 1. 131, 1; conperissent 78, 5; conperire 96, 10. 101, 20; conperiens 130, 10; conperentes 99, 20; conperto 96, 20; conpertum 132, 30. 143, 1; conperti 110, 10. — conplacuit 156, 15. — completa 20, 1. — complexus 150, 15. — conportans 134, 5. — conpositio 83, 5; conposiciones 75, 1; conposicionem 107, 5; conpositione 90, 30. 143, 10.

[at cumperto 87, 15].

ante r: conroborandam 19, 20. — conruerunt 56, 30.

dis et de in compositis:

ante r: disrumpitur 81, 20; disrumpetur 109, 15. 142, 5.

[at deruptus 81, 25. 118, 1; deruptum 140, 20].

Cf. infra discedere.

in praepositio plerumque non assimilata:

ante b: inbutus 109, 1. 147, 10. 161, 25.

ante l: inlesus 131, 15. 132, 5. 141, 20; inlesum 152, 15; inlese 166, 20. — inlibatam 88, 20. — inlecete 154, 20. 160, 20. 162, 1. — inlisum 98, 20.

ante m: inmenso 150, 10; inmensa 74, 20. — inmenente 161, 20. — inmuraverant 155, 5.

ante p: inpaciens 162, 20. — inpedimentum 132, 10. — inperatori 19, 1; inperium 119, 20. — inperfectum 93, 5. — inpingetur 117, 25. — inpleverunt 95, 25. — inpossibile 86, 25. — inposuit 88, 20. — inproperiae 154, 25.

[at assimilata: imperator, imperium fere semper. — implerint 143, 15; impleverat 133, 10; implere 102, 20. 131, 20. 140, 15. 151, 1; implisse 143, 20; impleturus 147, 25; impleturum 140, 5; impletur 109, 15; impletus 80, 10; impletum 101, 1. 157, 10].

ante r: inrogaverat 149, 20. — inruit 80, 15. 114, 25; inruunt 112, 10. 131, 30. 148, 1. 153, 15. 155; inrunt 103, 25; inruerint 132, 30; inruere 112, 10. 148, 15. 160, 20. 165, 5. 167; inruens 98, 20. 128, 1. 165, 5; inruentes 132, 1. — inruptione 43, 35.

ob praepositio non assimilata:

ante m: obmittam 67, 5. 163, 25.

[ante p: semper assimilata].

ante t: obtenta 99, 30.

[at assimilata: optenuit 65, 10. 155; optenuerunt 155, 5; optenta 73, 1; optentam 76, 25].

sub praepositio non assimilata:

ante c: subcumberit 123, 15; subcumbere 86, 20.

ante f: subfecerit 63, 10. — subferentes 144, 25.

ante r: subripiunt 76, 25.

astralocus = astrologus 153, 5.

atficetur = efficitur 61, 1.

att. v. adt.

auctoritas: auctoritate praecepta 182, 10.

aurifex (*Eligius ep. Noviom.*) 407, 15.

aut — aut = utrum — an: inquirens, que — proficerit, aut venirit, aut — oportebat 81, 10; utrum — aut 82, 15.

auxiliare 72, 20. 101, 20.

avis nocturna, quae ab hominibus est ingrata, = *bubo* 390, 25.

baiulus (*Dagoberti I. Arnulfus ep. Mett.*) 401, 15; baiolus Sigyberti (*III. regis Franc.*): Otto. Cf. Waitz, 'VG. II, 2³, p. 107.

bale (= false) iumentum 313, 5.

bannire (iure proelii convocari interpretatur auctor G. Dag p. 411, 20) exercitum 158, 1; leudis — in exercitum gradiendum banniti sunt 164, 25. Cf. Waitz, 'VG. II, 2³, p. 207.

barbam tangere 82, 10; (eum) barbae racione, — ea enim tum praecipua erat iniuria, — deturpat 403, 10. Cf. 413, 20.

barbarus = *Francus* 436, 10. — more vestiebat de barbaro 368, 1; rito barbaro 127, 25. 138, 5; conposito sermone ut loquar barbaro, stapione 369, 5. — *barbaricus*: more barbarico 333, 10.

basterna 100.

befulcus = *Ital. 'bifolco'*: Winidi befulci Chunis fuerant 144, 15; befulci vocabantur a Chunis, eo quod dubli cem in congressione certamine vestila priliae facientes ante Chunis prederint 144, 20.

beneficium: cui vellet clericorum eum (*scil. locum*) iur

beneficii tradebat 402, 1; Thassilo — eam (*Adelretiam Willulam*) cupiebat habere in beneficio 518, 10. — beneficiarii 489, 30. Cf. Waitz, 'VG.' IV², p. 177, n. 1. 181, n.

igniter 62, 10.

enteria v. dysenteria.

ediciis verbis 80, 30. 101, 15. Cf. linicius.

phemare 142, 15. 161, 25. — blasphemium 146, 5.

ile: ad eius mansionem perrexit Chrodinus, ad menierium brabile Gogone in collum tenens, 109, 10. *brabile*, Germ. 'pruahhak', pro balteo accipitur; cf. Raff, 'Althochd. Sprachschatz' III, p. 278. Est igitur angulum militare, quod ab humero dextro sub sinistrum brachium descendit (cf. Forcellini ed. de Vit p. 527). Locum Fredegarianum nunc ita intellego. Chrodino adveniente, Gogo nutritus eiusdem, mox maior omnis factus, ad ministerium ei reddendum se iam paraverat. Certe brabile subiciendi signum (ita Zeumer, Germ. I, p. 238; Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 89) minime est, sed una cum tunicis (Zeumer l. l. p. 5, 9) et anulis (Zeumer l. l. p. 23, 27) inter res pretiosas numeratur.

ium 442, 1.

iatem adv. 123, 20.

o v. avis.

ri 333; ubi castra posuerunt, quasi burgo vocitaverunt 68, 15.

anus v. Avars, Chuni.

aneum 152, 25.

ara (= cubiculum) palatii 302, 20; camera (= fiscus) Dagoberti I. regis 413, 5. Cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 326. — camararius Wandalmarus 125, 1.

pania Arciacensis 128, 10; campania territoriae Catanensis 141, 10; campania Divionensis 102, 5, Mauacensis 74, 1, Taragonensis 75, 20, Tollensis 139, 5; campania (campo Greg.) Voglavensis 83, 20. 102, 25. — campus v. Maius, Martius.

na = cantharus, Germ. 'kanne' 370, 30.

onum instituta 147, 20. 488, 10.

icum, cantica: recognovi, unam de meis canticis astantibus praedicari 375, 30; duas et tres hic modo meas canticas audivi quas tenui 375, 30; teste Deo, me nihil audisse modo saeculare de cantico 376, 1.

etolaris = tabula capitum 42, 10. 89, 10. 118, 20. — capitulo (scil. psalmorum) dicto 441, 1.

ivare 43, 20. 46, 5. 60, 15.

nd (= dux) exercitus 126, 25. 159, 25. Cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 55. 216.

erentes (custodias Greg.) 117, 20.

tas = epulae sollemnes diebus anniversariis sanctorum celebratae 470, 5. 471, 1.

are = abrogare, tollere: (ducatum) contra Theuderto cassaverat 139, 1; civitates — ad parte Francorum cassaverant 143, 5; vallem — partibus idemque Gunthramni cassantis 143, 15; ut illa — debuissent cassare 144, 1; centenarium — partibus emperiae — cassari 155, 20; centenarium — partibus Isaciae et emperiae cassavit 155, 30; (tributum) a Dagoberto cassatum est 158, 25.

ra = castrum: Nasio castra ceptum 139, 5.

aboli (= καταβολή, praestatio) ordo 406, 30.

na = res, Gall. 'chose': dicensque ei causam consiliem 74, 10; quantum cuiusquam ex his causa profuerit 85, 10; indica mihi huius causae eventum 86, 30; liberare potebas de blasphemio causam hanc 146, 5.

cellararia (monast. S. Crucis Pictav.): Felicitas.

censiti = censi 158, 25. — census: (Dagobertus I) elemosinarum copia de fisco palatii per ecclesias sanctorum primus distribuere censum iussit 314, 20.

centenarius cento libras auri capit 156, 1; centenarium auri 155. — cento = centum 53, 20. 60, 15. 61, 1. 63, 15. 153. 156, 1.

certificatus = certior factus 123, 25. — certe fieris = certior fieres 99, 30.

cervisa 369, 20.

charta: carta praeceptionis 414, 5; cartas testamenti — firmare 418, 20; carta, quam, ut ferebatur, beatus Audoenus episcopus scripserat, 419, 25, cf. 422, 5; per signaculum sui nominis istam cartam adfirmet (Chlodoveus II) 420, 25. — cartula 521, 1.

chrisma v. ampulla.

chronica, cronica 34, 15. 70, 20. 89, 10. 123. 124, 1. 151, 5; gen. cronece 42, 10. 118, 20, chronici 92, 20, chronecorum 37, 1; chronicis, verbo huius nomenis Grego, quod Latini interpretatur 'Gesta temporum', 123, 10.

cingulum auri ponderatum (Radegundis reginae) 369, 1; cingulum regale (Balthildis reginae) 492, 5.

circulus: post anni circulum 132, 25.

circumcisae gentes 153.

claves venerandi sepulchri cum vincula sancti Petri 178, 25.

clericatus 113, 15. 163, 1.

clipeus: veni sub clepeum meum; de hoc periculo te liberabo 167, 15.

clodi = claudi 440, 1.

clusae 185; usque ad clusas qui cognominatur valle Seusana veniens 184, 1.

coactatus = coactus 186, 20.

coaequans = aequalis: quod et de populo et de spaciis terre esset quoequans 159, 10.

cobrium (al. cubrum) = Cyprium 272, 5.

cofia = capitis tegmen 369, 5.

colonus terrae 191, 5; vocaveruntque eam Coloniam, quasi coloni inhabitarent in eam, 250, 10.

columpna (scil. Maenia) 97, 20.

combri (concides Greg.) 282, 20. Cf. Ducange ed. Favre II, p. 421.

comites (graffio 141, 25; grafionibus 158, 15) erant inter proceres 192, 25, ducibus inferiores 158, 15. 177, 15. 178, 15. 192, 25, sed superiores leudibus 191, 15. 192, 10, scaritis 192, 10, iudicibus 192, 20; plurimi ducem super se non habebant 160, 1; comites Pippini regis Franc. 188, 1. 189, 5. 190, 30, Waiofarii princ. Aquitan. 187, 1. 188, 10; comites vel omnes maiores natu gentis Langobardorum 184, 10; comites: Abbelenus, Australdus, Beringarius, Childebrandus (al. dux), Childeradus, Galemanus, Gislarius, Gyso, Hermenaldus, Herpinus, Ingobodes, Iustinus, Mantio, Nibelungus. Cf. Arvernus, Bitorivus, Cabillonum, Pictavis, Suggentensis, Toartius, Ultrairanus, Wasconia. — comex cartarum 85, 10. — comis palatii (Chlodovei II. regis) Bertharius, Francus de pago Ultrairano, 167, 10; comes palatii: Tacilo. — comex aestabolarium (Belisarius) 85, 10; comestaboli: Aeborinus, Erpo, Leudisclus.

commater = ea quae filium vel filiam de fonte baptismi nuncipit 293, 20.

commentus = licentia, facultas rei alicuius peragendae 503, 1.

commendare: se suae dictione commendant (subdedirunt *Greg.*) 118, 10; reginam — et filium — eidem in mano commendans 161, 10; filiumque et uxorem eis et ipsos eisdem cum fidelitatis sacramento, ut moris est, commendans (*Dagobertus I*) 419, 35.

comp. v. comp.

con = *cum*: secon 79, 20.

conbaiulare = *colere*? 374, 5.

concuritare 372, 15. 383, 1.

concutere = *incutere*: timore ponteficibus — adventus Dagoberti concusserat 149, 20; timorem — sua concusserat utclitas 150, 10.

conductum = *conventio* 436, 5.

condirigere 491, 10.

confugium (= *fugam*) facere 147, 15. 161, 1. 163, 20.

congrue *adv.* 147, 25.

coniungere v. sui.

compater = *is qui filium vel filiam de fonte baptismatis suscipit* 169, 15.

comportare = *perferre* 134, 5.

compositio 90, 30; urbiculum — compositiones causa transmittetur 75, 1; ut — huius culpa compositio suppleretur 83, 5; dimedia partem omnibus rebus eorum — in compositionem offerrent 107, 5; in compositione Augusta et Siusio civitates — tradiderunt 143, 10.

consiliarius = *maior domus* 419, 30. 422, 10. *Cf.* domesticus, rector palatii. — consiliose *adv.* 112, 10. 151, 10.

consodales 456, 25. 503, 5.

consolatrix 506, 25.

consubito: cumsubito 466, 15.

consulatus: consulatum dare = *missilia spargere, id quod consules faciebant, cum magistratum adibant*, 88, 5; ut — Romano consulto praefato principe Carlo sanciret 179, 1.

convenientia = *pactum, consensus*: cum pacem inire coepissent huius convenientiae, ut — tangerit 82, 10; speciale convenientia — fuit conventum 125, 15; hanc convenientiam — firmatam 139, 1; ducatum Dentelono secundum convenientiam — suae dictione redegit 140, 1; huius convenientiae se egressurum — spondedit 152, 15; uius convenientiae ad instar — direxit 152, 20; cum Radulfo convenientiam — remeantur 165, 20; ex convenientia utriusque 440, 15.

convidentes = *videntes* 182, 20.

corona imperiae *Iustiniani* 88, 1, *cf.* stemma; capillos sanctae puellae ad instar coronae absisit 456, 10. — cumque — super solium aureum coronatus resideret (*Dagobertus I*) 416, 15.

creditarus: credetarius (= *creditarios*) sibi puerum — et puella(m) 78, 5; misit puerum creditarium sibi 96, 15; creditarii (*Radegundis reginae*) 367, 25. *Cf.* Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 75.

creditur *sermoni interseritur*: ut, creditur, — fuisset — placebile 149, 20; regnum, creditur, meruisset aeternum 151, 5.

crinitus: elevaverunt cum (*Faramundum*) regem super se crinitum 244, 15; Chlodionem, filium eius crinitum, 245, 1.

crocius = *fulcrum subalare, Germ. 'krücke'* 445, 10.

cubicularius: inqueratur (= *inquirat*) rex a ministris et cubiculariis suis 256, 30; cubicularius: Bertharius.

culpabelis 146, 5.

cunclicis (= *conchiclis*) more fiscelle linitae inibi pro-
iectis 200, 15.

cursus (ecclesiasticus) 366, 25. 368, 15. 370, 25. 372, 1. 375, 25. 384, 10. 390, 25. 392, 5. 394.

damuietas = *damnum* 195, 15.

dare: daras (= *dare habes, Gall. 'donneras'*) 85, 30. *Cf.* Schuchardt, 'Vokalismus des Vulgärlateins' II, p. 511.

deambulationes stercorum = *latrinae* 496, 25.

dehriatus = *inebriatus* 512, 15. 519, 30.

decesso (= *mortuo*) iam Warnachario 148, 5. *Cf.* discedere.

decima v. tributum.

defensor Romanae eccl. Iulianus 209, 35; defensor Pictavensis ecclesiae Ansoaldus 421, 15.

deferre: deferta (*B, adlata A*) 257, 10; deferti essent 271, 30.

degradare (= *deicere*) *aliquem* 74, 15. 86, 20. 121, 20. 142, 5. 163; *aliquem ab aliqua re*: ut Gunthramnum degradarint a regnum 117, 25; a Teudericum — a regno degradatur 132, 20; qualiter Sintilianem degradaret ad regnum (= *a regno*) 157, 20; *aliquem de aliqua re*: de — honorem degradatur 88, 5; senserat se de sui gradus honorem a Protadio degradandum 131, 10. — *degradari*: te ab honorem — degradati sunt 88, 15.

deinter moncium rupes agressi 160, 5; exiens deinter citiris 167, 15.

del. *cf.* dil.

deliberare = *liberare, transire*: ad Cabillonno deliberare properabat 150, 1. *Fortasse scribere voluit Fredegarius 'deliberabat properare'.*

deligare se = *se illigare* 148, 5.

dementacio = *dementia* 155, 15.

denarius v. solidus.

denutritus 494, 15.

deprimere: lectum depraemere = *lecto teneri* 94, 20.

descr. v. discr.

desponsata: quem Childebertus habuerat disponsata 133, 15

desupter = *subter* 114, 15.

devallare (debellare *Greg.*) 115, 10.

devotissime 87, 5.

diacona 368, 30.

diadema regale *Dagoberti III. regis* 514.

dialiqui (= *dialogi*) sancti Gregorii 83, 25.

dignabiliter = *dignanter* 376, 15.

dil., del.

delatabetur (delabitur *Greg.*) 116, 15.

delucedato (= *dilucido*) ordine 163, 30.

dinoscitur = *videtur*: similiter implisse denuscetur 143, 20 grave dispendio fecisse dinuscetur 154, 15; per paciones vinculum — firmasse dinuscetur 159, 5. *Cf.* noscere.

dirigere 1) = *mittere*: episcopum ad Theodorum — dirigit 73, 15; Theudericum Romam direxit 79, 10; quos — Pannoniam in fugam dirigit 80, 15; viros ad ipsur capiendum direxit 80, 25; dirigens — puerum a Tholomeum 81, 10; directus a Chlodoveo 82, 25; aureur — tibi — dirigo 95, 15; partem tibi direxero 95, 20 incongruos ad Eiegio direxit 96, 5, *cel.* — 2) = *ire proficisci*: in Eurupam dirigens 46, 5; post tergum direxit Chunorum 74, 15; rex post Gundobadum dirigit (*abi Greg.*) 102, 10; Airibertus et Guntramnus — contr Chramnum dirigunt 107, 10; exinde lapsus ad Nar sidem dirigit (*habuit Greg.*) 117, 20; dirigensque po Andelaum, — Tollo — perrexit 139, 5.

dere = *decedere, mori*: se iam discessurum senciens 11, 10. — *discessus* = *decessus, mors*: post discessum Aegane 163, 20, Aeganem 165, 30, beati Arnulfi 150, 15, Dagoberti 159, 10. 161, 20. 163, 25, beate Geretrudis 164, 35, Protadiae 132, 5; post eius discessum 143, 20. Descriptio 115, 5. 239, 35; descriptiones iniquae (tabulae debitorum Hier.) 63, 1.

discurrentibus legatis 134, 10. 152, 10. 164, 5; *discurrentes* legatus 158, 10; *missos* — *discurrentes* 141, 1; *missus* discurrentibus 165, 20. Cf. *intercurrere*.

missus argenti (Arnulfi ep. Mett.) 437, 25. 438, 1.

desolatur = *desolatur* 77, 10.

domus = *domus*: in angulo domatis 484, 25.

domesticus: Eneas et Olixis Priamo domestici 198, 30; sex provinciae, quas ex tunc et nunc totidem agunt domestici, sub illius (Arnulfi ep. Mett.) ministracione illius regerentur arbitrio 433, 10 (cf. Waitz, 'VG.' II, 3, p. 94, n. 1. 106, n. 2); Arnulfum domesticum adque consiliarium regis 434, 5; domestici: Domnolus, Armenicus, Fredulfus, Uro, Waldebertus. — *domesticatus*: sicque deinceps episcopales gestans infulas, et etiam domesticatus sollicitudine adque primatum palatii hanc nollens teneret (S. Arnulfus) 434, 10.

dominicus v. *fiscus*.

domum: ad dorsum = *ab tergo* 81, 10.

ducatus (Alamanniae) 181, 1; *ducatus* (Langobardorum) 143, 20; *ducatus* (Milidunensis castri) 260, 5; *successit* Wandalmarus in honorem ducati (Ultrairurani) 127, 10;

ducatus: v. Aquitania, Campania, Cenomannicus, Genteleni. — *duces*: (Franci) duces ex se constituebant 46, 10, cf. 93, 10; *duces sunt* Frigdegario qui subreguli Gregorio 94, 5; *maior domus inter illos numerabatur*: Pippinus maior domi — et citiri ducis Austrasiorum 163, 30; cum Landrico (maior domus) reliquos Francorum duces 304, 25; *dux pro ipso* maior domus 485, 10, praecipue apud Austrasios (v. infra): Chunibertum Coloniae urbis pontevecem et Adalgyselum ducem palacium et regnum (Austrasias) gubernandum instituit 159, 1 (cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 406); (Pippinus II. dux) domum palatii omnia creagens 171, 20; hii duces 320, 5 (cf. Waitz, 'VG.' I, 2³, p. 409); *duces pro leudibus* (ita Fred.) accepituctor Gestorum Dagoberti I. 402, 20. 404, 15. 407, 30. 412, 25. 416, 1. 422. Erant duces inter proceres 192, 15. 196, 20; *praepositi comitibus*: scaram — cum ducebus et grafionebus secum habens 158, 15; cum reliquis ducibus et comitibus 177, 15; cum pluribus ducibus et comitibus 178, 15; proceres suos (Pippini regis), ducibus vel comitibus Francorum 192, 25; cf. exceptis comitebus plurimis, qui docem super se non habebant, 160, 5; *praeerant exercitui*: aliquibus ducebus exercitus Sigiberti 165, 5. Austrasiorum dux 454, 20; Burgundiae duces: seniores, pontevecem, ducebus et primatis regnum Burgundiae 165, 30; maiorem domus in regnum Burgundiae alectionem pontevecem et cumtis ducebus a Nantilde regina hoc gradum honores stabilitur 165, 30; ducibus de regnum Burgundiae seo et pontefecis 166, 5; pontefecis et ducibus de regnum Burgundiae 166, 15; citirique docis de regnum Burgundiae 167, 5; Langobardorum duces 143. 145, 15; ducibus, comitibus vel omnes maiores natu gentis Langobardorum 184, 10; Fogas dux et patricius rei publicae 129, 20; *duces*: v. Alamannia, Aquitania, Arvernus, Brixia, Campania, Frisiones, Langobardi, Milidunum, Provincia, Saxones, Surhii, Taurinensis, Thoringia, Toscana, Ultrairuranus, Wascones, Winidi; *duces Austrasii*:

dux = *gerere*: tantam de ipso reverentiam ducebant 132, 30; adversus Bellesarium zelum duceus 86, 20; contra Grimoaldo — zelum duceus 164, 15.

dummodo (= *dum*) pertractabat 157, 10.

dysenteria: besenteriae infirmitas 116, 10. — besenterecus morbus 115, 25.

efficere = *fieri*: verum (= *viro*) — suadens, christianus efficere 101, 5; si victuriam obtinebat, effecerit christianus 101, 15.

elatio = *superbia* 146, 15.

elevare = *extollere* 84, 5.

emendare: ut negociantes, quos sui interfecerant —, — faceret emendare 154, 20; nihil a Samone — est emendatum 154, 25; que — male aduiserant, veluciter emendarint 160, 20; cumta, que — perpetraverant, emendandum spondedit 160, 20; quicquid — fecerat, plenissima solutione emendaret 184, 20; omnia per iudicio Francorum vel sacerdotum plenissima solutione emendaret 185, 20.

emunitas v. *immunitas*.

energumenus: inergumini 379, 25. 394, 15. — inergumine adv. 374, 30.

Adalgyselus (a. 633/634. cum Chuniberto episcopo Coloniensi palatium et regnum Sigiberti regis gubernandum suscepit; cf. Fred. IV, 75. Radulfo duce Thoringiae rebellante, a 634/635. solus et a 641. una cum Grimoaldo I. partis regiae erat; cf. Fred. IV, 77. 87. Commemoratur in charta Sigiberti inter viros illustres una cum Grimoaldo maiore domus; cf. Pertz, Dipl. p. 22).

Grimoaldus (I, v. infra s. v. maior domus).

Vulfoaldus (erat Childerici regis dux inde ab a. 663. Chlothario defuncto, a. 673. regnum Neustrasium Childericius una cum Vulfoaldo duce accepit. Post regis necem a. 675. Vulfoaldus in Austrasiam revertit; cf. L. H. Fr. c. 45. Obuisse videtur non multo ante Dagobertum regem a. 679, Dec. 23. interfectum; cf. L. H. Fr. c. 46).

Martinus (una cum Pippino II, Dagoberto occiso, a. 680. 'in Austria dominabatur'. Eodem vel in sequente anno iussu Ebroini interfectus est; cf. L. H. Fr. c. 46).

Pippinus (II. cum Martino, Dagoberto rege occiso, ex a. 680. regnum Austrasium gubernabat; cf. L. H. Fr. c. 46. Postquam Theudericum a. 687. apud Textricium vicit, e. a. 690. etiam Neustrasiorum maior domus creatus est; cf. L. H. Fr. c. 48. Obiit a. 714, mense Dec.; cf. L. H. Fr. c. 51).

Carlus (Pippino mortuo, Plectrudis regnum gubernabat, Carlum autem in custodiam dedit; cf. L. H. Fr. c. 51. Qui evadens, a. 717, mense Martio Chilpericum et Ragamfredum apud Vinciacum devicit; cf. L. H. Fr. c. 53. Exinde utrumque regnum regens, a. 741, mense Oct. obiit; cf. Fred. Cont. c. 24).

Carlomannus (a. 741. regnum Austrasium cum Alamannia et Thoringia accepit; cf. Fred. Cont. c. 23. Anno 747, saeculo relicto, regnum suum Pippino fratri tradidit; cf. ib. c. 30).

Pippinus (III. a. 741. Burgundiam, Neustriam, Provinciam accepit; cf. Fred. Cont. c. 23. Fratrem abdicante, totum Francorum regnum a. 747. adeptus atque a. 751, mense Nov. rex creatus est; cf. ib. c. 33); duces reliqui: Aighyna, Amalgarius, Arnebertus, Austrapius, Barontus, Beppelenus, Bobo, Cautinus, Chairardus, Childebrandus, Chramnelenus, Ermeno, Eudila, Francio, Leudebertus, Noddo, Primarius, Rocco, Sigoaldus, Taso, Waldericus, Wandalmarus, Wandelbertus, Willibadus (patricius).

ducere = *gerere*: tantam de ipso reverentiam ducebant 132, 30; adversus Bellesarium zelum duceus 86, 20; contra Grimoaldo — zelum duceus 164, 15.

dummodo (= *dum*) pertractabat 157, 10.

dysenteria: besenteriae infirmitas 116, 10. — besenterecus morbus 115, 25.

efficere = *fieri*: verum (= *viro*) — suadens, christianus efficere 101, 5; si victuriam obtinebat, effecerit christianus 101, 15.

elatio = *superbia* 146, 15.

elevare = *extollere* 84, 5.

emendare: ut negociantes, quos sui interfecerant —, — faceret emendare 154, 20; nihil a Samone — est emendatum 154, 25; que — male aduiserant, veluciter emendarint 160, 20; cumta, que — perpetraverant, emendandum spondedit 160, 20; quicquid — fecerat, plenissima solutione emendaret 184, 20; omnia per iudicio Francorum vel sacerdotum plenissima solutione emendaret 185, 20.

emunitas v. *immunitas*.

energumenus: inergumini 379, 25. 394, 15. — inergumine adv. 374, 30.

enutritor Francorum 314, 15.
 epiphania 191, 10. Cf. theophania.
 eproploxia (apoplexis *Hier.*) 68, 20.
 equites = *equi* 188, 189, 5; equitum 302, 20; aequitum 109, 15; equitibus 305, 20; aequetis *abl. pl.* 152, 20, 167, 25. — *equester* (= *eques*) — regis (*Chlotarii II*) 313, 25.
 eulogiae = *munera* 498, 5; eologiae 382, 10.
erectus apud Fredeg.: *erecto* navale — Constantinopole venit 79, 25; *vadam evicto* navale 87, 10; *evicto* navale revertit 96, 25, revertitur 132, 30; *aevecto* navale — ingreditur 152, 25; *aevicto* navale per Ararem — properans 167, 30. — *erectio apud Continuatores*: gentem — navale *evectio*ne praeparat 176, 10; navale *evectio*ne evadere 178, 5; navale *evectio*ne per Ligere fluvium usque ad Sellus castro — perveniens 191, 20; navale *evectio*ne per mare redunt 192, 5; illi vero navale *evectio*ne recederent 195, 5; *advenisse* navale *evectio*ne Grecorum exercitum 195, 10; cum navale *evectio*ne — Troia urbe remeavit 196, 10; insula maris magni navale *evectio*ne proeliando vastavit 200, 5.
 evidentes = *ebitentes, euntes* 443.
 exactores 186, 10. 238, 20. 243.
 excobere = *exscobere, i. e. effodere* (abstrahere *Gest. Dag. p.* 411, 30) 158, 10.
 exenium v. xenium.
exercitus 1) = *expeditio*: Chuni in exercitu contra gentem — adgrediebant 144, 15; cum in exercitu — contra Chunos fuissent adgressi 144, 25; cum ipsos in exercitu perrexit 144, 25; leudibus — iobet in exercitu promovere 148, 20; leudis — in exercitum gradiendum banniti sunt 164, 25; 2) = *milites*: exercitum promovere iobet, statuens eis capud exercitus 159, 25; omnes primati et exercitus 164, 25; ceteri exercitus 165, 5; cum suos mansit exercitu 165, 15. Cf. *hostis*.
 exiliatio 346, 20.
 expertus = *experrectus* 85, 20. 100, 5.
expetere = *adire*: tuae gloriae expeti (ad tuam potentiam venio *Greg.*) 102, 15; Italiam expetens 138, 1; ut — regnum Chlotariae expetirent 141, 5; regnum Dagoberti visi sunt expetisse 149, 1; ut — ei prumptae expetirint 150, 15; ad Dagoberto expetint 157, 5; ad Dagobertum expetit 157, 20; patrocinium ipsius — expetens 161, 15.
 explicit 83, 25.
expuere = *turpare*: exputus a suis 87, 30; exputum me — oppraemunt 87, 30; qui me expuunt 87, 35.
expugnare = *extrudere*: ut Langobardus de Aetalia expugnaret (extruderit *Greg.*) 118, 10.
extremitas = *vilitas*: stremitas sensus mei 123, 15.
 fabricaturae preciosissimae = *vasa aurea aut argentea* 259, 20.
fabula: fabolis loqui 81, 15; iocundemur in fabolis 81, 15; iocundus in fabolis 132, 5; rustica fabula dicitur 139, 10. — *fabula* = *sermo*: ne quis proferret in fabula 371, 15.
facere = *iubere, curare*: gentes — fecit adesse 141, 1; fecit adgredi 75, 25; menses — appellare fecit 61, 15; Gothos — baptizare fecit 125, 25; ut negociantes — faceret emendare 154, 20; argenteis nummus primus — figurare fecit 53, 20; quod — perfedia — eos — interire fecisset 168, 1; hoc tinsaurum — faciunt perducere 164, 10; germanos — in puteum fecisti proiecere 100, 25; exercitum — resedere faciebat 118, 10; civitates — restaurare — fecit 82, 5; ipsamque suggellare fecit 109, 20; Meroveum — tonsorare fecit 113, 15;

Tulganem — tonsorare fecit 163, 1; cum — patricium — trucidare fecisset 83, 25; eamque — vivere fecit 156, 15. — episcopatum —, faciente (= *auctore*) Brunehilde, adsumpsit 128, 10.
 facilletas = *levitas* 161, 15.
 falanga v. phalanx.
 faldao (*Germ. 'faldo'* = *sella*; cf. *Graff, 'Althochd. Sprachschatz' III, p.* 514) ad ventrem purgandum 134, 5.
fallere: *fefellunt* (= *fallunt*) 182, 1.
 fanatici = *gentiles* 110, 20. — *fanum*: fanus, qui a Francis colebatur, 380, 10.
 faro v. Burguudaefarones.
 felte (*quid sit, nescio*) fusum ex auro et gemmis vel margaritis factum 381, 5.
 feodum 510, 40.
ferrum = *catena*: confracti sunt ferri 468, 25.
fertur c. acc. (vel aliis casibus) c. inf.: quod ab his gentibus fertur eorum deo fuisse locutum 110, 15; fertur, — milia — fuisse interfecta 153, 15; fertur, — ducentis fuisse interfectis 163, 5; fertur, — plurima milia — fuisse — trucidati 165, 10. — *fertur c. coniunctivo*: Aeneas et Frigas fertur germani fuissent 47, 10; fertur, — bistera — eam adpetisset 95, 5; fertur, — fuisset interfectus 154, 10. — *fertur cum indicativo*: fertur — a quaedam sacerdoti visibiliter, — vincitus tragetur 83, 25. — *fertur orationi interseritur*: trebus annis circetur et, fertur, adhuc amplius 162, 10; plenus senectutae, fertur nonagenarius, moretur 163, 15; post, fertur, anni circolo 164, 10.
 fidelitatis sacramentum v. commendare.
 fiducialiter 150, 15.
fieri: fietur = *fit* 81, 1. 93, 15. 133, 10, fiaetur 134, 10. 163, 20. 165, 10; fiuntur = *fiunt* 166, 1; fiatur = *fiat* 267, 20; fieretur = *fieret* 82, 20.
 filare = *nere* 110.
 filiola = *filia spiritalis ex baptismo* 500, 25. — *filiolus* 511, 1. 519.
finire = *cessare*: cum Chilperici vitam finisse scripsit 123, 25; ut — haec finirit intentio 147, 5.
fiscus: ut facultatem eius fiscus adsumerit 129, 1; eum — per pagus et civitates fiscum inquerendum dirigunt 130, 10 (cf. *Waitz, 'VG.' II, 2³, p.* 92); fiscum nimium stringens, de rebus personarum fisco vellens implere 131, 15 (cf. *Waitz l. l.*); de villas et opebus fisci quod habuerat (*Gundeberga regina Langob.*) 156, 25; tributa, quas fisci ditionibus dissolvebant, 158, 15; facultatis — fisci ditionibus contra modum iusticiae redacte 162, 1; de fisco palatii per ecclesias sanctorum primus (*Dagobertus I*) distribuere censum iussit 314, 20; quicquid ex eo (*teloneo*) fisci partibus sperare poterat 413, 10; cumque omnia ad regalem fisco fuissent recepta 413, 25; villam — rex (*Dagobertus I*) cum Bobone duce et Tacilone comite palatii de suo proprio fisco commutaverat 415, 5; (villae) a fisco nostro (*Dagoberti I*) actenus fuerunt possessae 420, 10; *Filiberto* — silvam magnam ex fisco — et pastus de fisco dominico — concessit 491, 20 (cf. *Waitz, 'VG.' II, 2³, p.* 319): tribunus fisci: Domolenus. Cf. *camera*.
 flado = *genus quoddam placenta*, *Gall. 'flan'* 369, 20. 371, 20.
fons: quem ipse de fontes (*scil. baptismatis*) excipit 141, 15. Cf. *lavacrum*.
foris = *foras*: cum foris adisset 97, 10; foris egred 156, 25; mittantur — foris civitate 80, 1. — *foris praepositio*: foris urbem 155, 25.

ala = *sedile*, *Germ.* 'bank' 386, 10. 474, 15.
 fos (fossas *Greg.*) fecerunt 277, 15.
 isca: elevata bipenne, quod est francisca, 252, 25;
 cepit autem rex franciscam eius, quod est bipennis,
 3, 10; franciscam (securem *Greg.*) suam in capite
 s defixit 253, 15; rex proiecit in directum a se
 ennem suam, quod est francisca, 267, 20. *Cf.* *Waitz*,
G. II, 2³, p. 213.
 o (= *frigide vel potius frigida*) labas 94, 20.
 iticus 371, 10.
 iter adgredi 111, 1, ascendere 141, 15, exire 47, 5,
 erare aliquem 95, 15, pergere 142, 30, pervenire
 9, 10, redire 111, 25, remeari 111, 25, reverti 111, 10.
 5, 10.
 us v. *Avares*, *Chuni*.
 ilacium 399, 30. 407.
 narius (*scil. opifex*) 407, 20.
 ologia = *propago*: tanta genealogia (sobolem *B*)
 ale interficere ausa fuisti 310, 20; quo ordine de
 rena origine genealogiam adsumpsit 454, 5.
 ratio = *genus* 46, 15.
 lis v. *mos*. — *gentiletas* et *superbia pravorum*
 4, 25.
 s v. *Burgundiones*, *Franci*, *Romani*.
 : patricium huius chronici gesta laudatur (= *laudant*)
 , 20; gesta *Childeberti III. regis Franc.* 513, 20;
 sta Francorum 182, 15. 238, 15. 241, 5; gesta regum
 ancorum 241, 1; gesta temporum 123, *cf.* *chronica*.
 arus = *gnarus* 196, 20. 199, 15. 457, 5.
 e v. *gyrare*.
 olaria clades 128, 5.
 us = *dignitas* (*cf.* *Waitz*, 'VG.' II, 2³, p. 96): ut
 illus reperiretur, qui gratum quem adriperat potuisset
 sumere, 131, 20; cui successit emperiae gradum
 4, 10; gradus dignetatis (*regiae*) 156, 25; quo ordine
 gradum patris (*Pippini I. maioris domus*) Grimo-
 dus adsumeret 164, 20; inter patriciatum gradum
 6, 10. *Cf.* *honor*. — *gradus = ordines ecclesiastici*:
 nullus premium pro percipiendis sacris gradibus
 mino intercurreret 488, 10.
 io v. *comes*.
 alanter 293, 1.
 rnatu palatiae Gairiberto (*II. regis Franc.*): Ermarius.
 . *Waitz*, 'VG.' II, 2³, p. 87.
 re: cum aquis girantis 80, 25; girans capud 152, 20;
 to hoste (exercitu *B*) gyrata 311, 1.
 re *part. perf. pass. iunctum*: quem Childebertus
 abuerat dispensata 133, 15; tributo — habent
 adultum 158, 20; vitam habent indultam 161, 1;
 od iniunctum habuerat eidem nunciavit 154, 20;
 erba —, quas iniunctas non habuerat 154, 25; quasi
 iunctum habens, — sugessit 156, 20; consilium
 egane peragratum habens 161, 10; cum Radulfo
 nitum habebat consilium 164, 25; unitum habentes
 onsilio 165, 1. — *habere gerundivo iunctum*: ut —
 oc — dominandum haberit 159, 15.
 eresis Symoniaca 488, 5.
 ariaria = *quae ex herbis seu potionibus maleficia con-*
cit 108, 20.
 = *is, saepe*. — *huius* 1) = *huic*: huius chronice
 inseri 151, 5; uius volumine inseri 163, 30; 2) = *hoc*:
 nae storiæ huius volumine narrat 92, 25; huius tem-
 pore 123, 15; eum uius culmine sublimavit 159, 1;
) = *hac vel hanc*: ad huius placita coniunctione

82, 10; 4) = *his*: uius petitionibus suggerendum vene-
 rant 158, 20; ex huius unus 116, 1.

hic = huc: hic reverti 81, 30; hic venit 126, 5; hic —
 venisset 81, 30.

honor (*cf.* *Waitz*, 'VG.' II, 2³, p. 121) 1) *reginae*:
 nec de honorem gradis aliquid menuarit 156, 5;
 2) *principum*: principum honorem conservans (*Bal-*
thildis) 486, 5; 3) *maioris domus*: (*Bertoaldus maior*
domus) senserat se de sui gradus honorem — de-
 gradandum 131, 10; (*Rado maior domus*) hoc gradum
 honoris adsumpsit 142, 5; alium (*maiolem domus*) eius
 honores gradum sublimare 148, 5; gradus honoris
 maiolem domi — confirmatum est 165, 25; (*Flaochadus*
maior domus) hoc gradum honores stabilitur 166, 1;
 hunc gradus honorem (*maioris domus*) — disponent
 habere feliciter 166, 5; Waratonem — honorem maiolem
 domatus constituerunt 170, 20; honorem — maiolem do-
 matus 171, 15; honorem maiolem domatus palatii 171, 10;
 honorem maiolem domatus 173, 10; eumque (*Waratto-*
nem maiolem domus) ab honore generositatis subplan-
 tans 321, 15; Waratto iterum honore pristino nactus
 est 321, 25; Theudoaldum (*maiolem domus*) — in aula
 regis honorem patris sedem sublimem instituunt 325, 5;
 4) *patricii*: honor patriciatus 205, 35; 5) *ducis*: suc-
 cessit — in honorem ducati 127, 10; gradum honoris
 (*ducatus*) et dignetatem seo amiciciam perpetuo con-
 servarit 166, 5. *Cf.* *gradus*.

hora canonica 473, 25. 474, 20.

hospes v. *obses*.

hostis 1) = *exercitus*: hostem maximum collegit
 278, 25; hostem collegit 304, 20; hoste collegunt contra
 Chilpericum 298, 15; hostem collegunt 327, 1; hoste
 collecto, Remus pervasit 290, 5; collecto hoste plurimo
 311, 20; hostem plurimum commovit 308, 1; commo-
 verunt hostem Burgundionum 275, 15; praecepit hostem
 commovere 243, 25; hoste Vasconorum commota 174, 10;
 hoste commoto Francorum 177, 5; commoto Francorum
 grande hoste 253, 25; commoto hoste quam plurimo
 322, 15; hoste commoto 326, 15; hostem congregat
 304, 25; hoste maximo — congregans 306, 25; exer-
 citum movit hostem magnam de Roma 242, 10; *ab*
hoste: timebat alia die sequente a fratris hoste esse
 occupatum 296, 25; angustias — ab oste fratris sui
 paciebatur 296, 25; contra hostem Pippini ducis Ghisle-
 maris consurgens 171, 5; *cum hoste*: in Italia cum hoste
 plurimo abiit 284, 30; cum hoste in Italia abiit 301, 15;
 Chlodovechus — cum hoste advenit 251, 15; cumque
 convnissent cum hostibus (exercitibus *Greg.*) magnis
 282, 25; Theodobertum — ultra Ligere cum hoste
 direxit 294, 10; cum hoste Frigionum — invitant
 173, 20; ire dispono cum hoste plurimo Burgundionum
 256, 20; cum hoste occurrunt 320, 5; cumque venissent
 cum magno hoste 276, 15; *de hoste*: interfeceruntque
 maxima parte de hoste illo 306, 1; magnamque illic
 cedem Theodobertus de hoste Guudoaldo fecit 294, 15;
 precepit autem rex hoste suo 269, 15; interrogans,
 cuius esset hostis maior, 272, 10; toto hoste gyrata
 311, 1; *hostis navalis*: dux cum navale hoste per mare
 — venit 250, 25; cum navale hoste per alto mare
 Gallias appetent 274, 20. — 2) = *expeditio*: cum
 autem Chilpericus rex in hostem cum Sighiberto, fratre
 suo, contra Saxones ambulassent 292, 25; Merovechum
 suspectum habebat de ipso hoste ac pugna 298, 25. —
hostes = milites: Helenam — valde ab hostibus cir-
 cumdans 196, 10; commovit maximo exercitu hostium
 Francorum 250, 20. — *hostilis = militaris, bellicus*:
 collecto hostile agmine 177, 10; cum apparatu hostile
 177, 15. 195, 10; commotoque exercitu hostile 173, 15;
 cum hostile exercitu 195, 20; adunata hostile plebo
 174, 1.

humiliare 131, 20. 146, 1. — humilitas = *degradatio* 88, 15.
iam olim (olym 83, 5. 93, 1; olem 153, 10. 155, 10. 159, 10) 83, 5. 86, 20. 93, 1. 105, 25. 141, 10. 153, 10. 155, 10. 159, 10. Cf. *Terent. Eun. III, 5, 39; Verg. Georg. II, 403.*
ibi = *deinde* 82. — *ibi* = *eo*: ibique — accessit 138, 5, advenit 166, 15, veniens 164, 30.
ibidem (= *eodem*) peraccesserat 167, 1.
idem pro reflexivo: petens, ut — eidem darit, 126, 20; dirigit, ut missurium — eidem dirigerit, 158, 5.
idemque v. que.
idola 459, 5. 517, 30.
iectus (= *iactus*) funde 459, 1.
illuc = *illic*: illuc permansit 117, 10; monasterium — illuc construens 138, 5.
in antea non movit 380, 20.
in. im.
inarmis = *inermis* 82, 15.
incalescere = *calefacere*: sol — capud eius incaluit 85, 15.
incisio viscerum v. yleos.
inclite adv.: inplete ditatus 166, 10.
inclusor 407, 20.
increvit (*scil. taedium* = *taedit*) huius chronice inseri 151, 5.
indiculus = *epistula brevis* 140, 20.
indigere = *desse*: panes non indiget (*deerit Greg.*) 98, 15.
indoles 1) = *puer*: laudabilis indolis plenus gratia Dei (*Arnulfus ep. Mett.*) 433, 1; 2) = *progenies*: ad Pherecidas indolem prepropere revertamur 199, 20.
inferendalis (cf. *Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 252, n. 3*): quinentas vaccas inferendalis annis singulis — reddebant (*Saxones*) 158, 20; centum vaccas inferendales, quae ei (*Dagoberto I*) de ducatu Cinomannico annis singulis solvebantur, — visus est — concessisse 415, 10.
infestatio 105, 20. 121, 1. 152, 5. 163, 20.
infra = *intra*: infra murus — recipere 155, 25; infra (in *B*) ipsa loca consistentes 493, 25.
inibi (= *eo*) venire distulit 134, 10.
iniquiter 159, 15.
immunitas: ut res ecclesiarum (*Aquitani*) — sub immunitates nomine, sicut ab antea fuerant, conservatas esse deberent 186, 10; sub integra emunitate — proficiant 418, 5; emunitates concessit 493, 25.
inmurare = *includere* 155, 5.
imperium (*Byzantinum*) 100, 15. 106, 20. 121, 1. 133, 10. 143, 145, 10. 152, 1. 153. 155. 157, 1. 162. Cf. *Roma, publicus.*
implere = *solvere*: tributa Francorum regibus — impleverat 133, 10; centenaria — emplantur 156, 1; soledus — aeraries Saracinarum — emplebat 162, 15; tributa Saracinos emplantum refutat 162, 15, *saepe.*
inproperium 154, 25.
inrogare = *afferre*: pauperibus — gaudium — inrogaverat 149, 20.
insectari = *sectari*: pacem insectans 142, 20.
insemul 144, 5.
instar: ad ipsum instar 46, 15; ad instar puerum 81, 10; ad instar Trogiae nominis 93, 5; ut vel paululum esset ad instar (*scil. facundia*) 123, 15; vitam illorum instar

ad canis est 126, 10; ad instar privato habeto 149, 5; uius convenenciae ad instar 152, 20.
integritas = *totum aliquod integrum*: Aoster — ad regnum Sigiberti — in integretate deberit aspecere 159, 10.
intentio = *discidium* 120, 20. 147. 154, 25. 157, 5.
inter 1) = *a*: cumque castra nec procul inter se — posuissit 153, 25; 2) = *ex*: inter his bisteis missa est vulpis 81, 20; cum — inter patriciatum gradum et nimiae facultates aelacionem superbiae esset deditus 166, 10.
intercurrentes legatus 112. 139, 1; intercurrentes et citiris persunis 166, 20. Cf. *discurrere.*
introponere 389, 10.
inundatio = *incursio*: inundatio Assiriorum 47, 10; inundatio gentium 63, 20 (*pestilentia recte Hier.*). 153, 20.
invicem v. vicis.
ire = *venire, vendi* 494, 5.
is pro reflexivo, 1) *eius*: quem — in eius solatio — Chlodoveus habuerat 103, 5; 2) *ei*: Iustinianus mittens —, ut ei adiuveret 88, 10; potuerunt gentem conperire, qui ei — auxiliaret 101, 20; expetit, ut ei — auxiliaretur 157, 20; 3) *eorum*: Germani — in eorum habentes auxilium 64, 15; Alamanni — exolis a sedibus eorum 101, 20; Saxones — dimedia partem omnibus rebus eorum (= *omnium rerum suarum*) — offerrent 107, 5; mulieris eorum praecipunt 110, 15; Chilpericus et Fredegundis filiam eorum — direxit 118, 15; ut eorum terminus — transcenderint (*flumina*) 125, 5; dicentes, ipsam esse eorum domina 126, 5; cernentes eorum esse vitae periculum 145, 10; cernentes eorum exercitum milites partem maxema — interfecit 154, 1; ipse vero eorum studio — Winidis resistendum spondent 158, 15; Winidi —, transcesso eorum limite, regnum — ingrederint 158, 25; Austrasiae eorum studio limetem — definsasse nuscuntur 159, 1; leudis Sigiberti manus eorum ponentes 159, 5; qui cum eorum exercito — inruere noluerant 167, 20; 4) *eis*: petentes, ut eis — indulgerit 158, 15; 5) *eos*: petentes, ut eos — receperit, 157, 5.
itemque v. que.
iterare = *itinerari*: 433, 25. 443, 10.
itere = *iterum* 104, 15.
iucundari = *laetari*: iocundemur in fabolis 81, 15.
iudex 368, 15. 516; iudices hac exactores supra predictas res ecclesiarum, quod a longo tempore factum non fuerat, mittere non deberet (*Waiofarius*) 186, 10; iudex: Immo; iudex loci (*Satanac.*) 521. — iudices = *comites* (cf. *Waitz, 'VG.' III², p. 18*) 177, 1; *iudices comitibus inferiores*: comites suos ac iudices ibidem constituit (*Pippinus rex*) 192, 20. — iudicialis potestas 413, 15. — *iudiciarius*: firmata foedera iudiciaria 175, 20. — iudicium Dei 382, 20. 385, 30; divino iudicio de equo — proiectus 186, 1; per divino iudicio et fide regis 191, 25; iudicium Chlotharii II. regis Franc. 148, 20; iudicium Francorum (cf. *Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 198*): placet inter his duos regis ut Francorum iudicio finiretur, 138, 5; iudicio Francorum electorum quicquid — a Francis inter eosdem iudicabatur 140, 15; omnia per iudicio Francorum vel sacerdotum plenissima solutione emendaret 185, 20; per iudicio Francorum vel sacerdotum thesaurum, quod in Ticino erat, id est tertiam partem, praedicto rege tradidit 185, 20. — *iudicium* = *iustitia*: Dominus — dedit in corde regis (*Sigiberti I*), ut faceret iudicium et iustitiam in medio populi 389, 5.
iugalis = *maritus* 97, 1.
iungere v. sui.

iure Francorum sese, ut antiquitus mos fuerat, subdiderunt 181, 15; urbem — restituit — ditioni sue iure coeli (cf. 4. Reg. 13, 25; Waitz, 'VG.' III², p. 640, 1) 187, 30.

o 78, 10. 132, 1. 148, 20. 163, 15.

ias facere = poenas solvere: omnes iustitias, quos aefatus rex Pippinus per legatos suos ei mandaverat, placito instituto facere deberet 186, 25.

ratus = labor 369, 10.

: aequa lanciae 164, 10.

441, 1.

ram dare = se abscondere 124, 15. 125, 20. 160, 5.

rum sanctum = baptisma: de sancto lavaero excipere 14, 20. 141, 25. 151, 15; de sancto lavaero suscipere 16, 132, 15. Cf. fons.

istiae, Graec. λαικαστής = scortator 200, 10.

ulus poenalis (Radegundis) 383, 5.

arius = legatus 83, 5. 132, 25. 143. 146, 1. 154, 20. 16, 15. 158, 5. 238, 30. 254. 256. 388, 20.

ardus: leopardus 97, 10.

iae v. litaniae.

es, postea leudi, (de iis disputavit Waitz, 'VG.' II, p. 353 sqq.) sunt in comitatu regis: Teudericus — tabatur a leudibus suis, ut — pacem iniret, 131, 25; Teudericum leudis suae tenebant 131, 30; (Chlotharius) aspematur a leudibus 142, 15; omnes leudis bonitate is (Bertrudis reginae) cernentes 144, 10; Dagobertus cum leudibus Clippiaco — venit 147, 1; cum adis suae (Dagoberti) eiusque nequicie gernerint 11, 10; fines regni illius (Burgundiae) leudibus suis (arli principis) probatissimis — statuit 175, 20; dixerunt sapientes Burgundionum: 'Vivat rex, qui tales habet leudos.' 259, 30; Carlus et Carlomannus unusquisque cum leodibus suis 193, 5; quin immo regem blimant: omnes leudis de Neuster et Burgundia mque (Chlodoveum) — sublimant in regno 161, 20.

ant in rebus saecularibus id quod episcopi in ecclesiasticis: (Gunthramnus) cum sacerdotibus utique sacerdos instar se ostendebat et cum leudis erat aptissimus 14, 5; omnes pontefecis et leudis de regnum Burgundiae 148, 25; cf. super rebus ecclesiarum et leudis 151, 1. Quare utrique apud Austrasios inter priates: Austrasiorum omnes primati, pontefecis citiride leudis Sigyberti, 159, 5; apud Burgundiones inter burgundae farones enumerabantur: Burgundae faronis pro tam episcopi quam ceteri leudis 141, 5. Sunt

itur proceres: omnes pontefecis et leudis de regnum Burgundiae inibi se tradidisse nuscuntur; sed Neustrasiae pontefecis et proceres plurima pars regnum Dagoberti visi sunt expetisse 148, 25; quam

nam duobus locis ab illis distinguuntur: cum proceres et leudibus Burgundiae 148, 5; ponteficibus et ocerebus in regnum Burgundiae consistentibus seo

ceteris leudibus 149, 15. Sine dubio inferiores maiore omus: leudis Austrasiorum secum — adtragentes, eos beigne governantes (Pippinus et Chunibertus) 164, 1; contra pseudoaldum (maiorem domus) et leudis Pippino quoniam atque Grimoaldo 173, 10. Expeditione instante, leudes conscripsit (cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 222): universis leudibus, quos regebat in Auster, iobet in exercito promovere 148, 20; omnes leudis Austrasiorum exercitum gradiendum banniti sunt 164, 20; habentes

cum post comites: cum reliquis comitibus et leodibus is (Pippini regis) 191, 15, et scaritos: in quattuor artes comites suos, scaritos et leudibus suis — transmissit (Pippinus rex) 192, 10. Denique leudes nonnumquam videntur esse Franci universi, et proceres et inferiores: Dagobertus — inter universis leudibus suis

tam sublimis quam pauperibus iudecabat iusticiam 149, 20; que sui — leudebus Francorum — perpetraverant 160, 20. Cf. duces, principes.

leuva = leuca 101, 1.

levant rumorem = perstrepunt 112, 10.

lex: secundum legem Romanam (Visigoth.) 413, 20.

liber = filius 78, 15; liberibus = liberis 196, 15. — liberae = puellae 393, 20.

libra: quingentas liberas 74, 20.

limes Francorum 158, 15. 159, 1.

linicies (= blandicies? cf. Wölfflin, 'Arch.' II, p. 267) verbis 103, 5. Cf. blandicius.

litaniae: usque ad preseus ipsas triduanas letanias ubique celebre coluntur 267, 5.

livorare = livores inferre, laedere 269, 25.

longe: a longe prosecutus 74, 15; a longe repertus 80, 20; a longe sequutus 313, 25. — de tam longe (de tanta regione Greg.) 97, 5.

ludificare = ludere 470, 15.

lypsanae, Graec. λήψανα, reliquiae 523, 20.

Madius v. Maius.

magnates Dagoberti III. regis 516, 25.

magnifici viri Dagoberti I. regis 418, 20.

maior domus: declinatio 1) apud Fredegarium: maior domus nom. 130, 5. 132, 5. 163, 20; maior domi nom. 121, 25. 128, 5. 131, 15. 142, 5. 147, 10. 163. 164, 5; maioris domus gen. 141, 20, acc. 130, 15. 143, 1; maiorem domus gen. 141, 10, acc. 91, 5. 121, 15. 140, 15. 148, 5. 165, 30, abl. 120, 20. 150. 164, 10. 166; maiorem domi gen. 165, 25; maiorem domum gen. et abl. 119, 25; maiorem domo abl. 121, 20; maiores domus abl. sing. 146, 15; maiores domi nom. pl. 166, 5; 2) apud Continuatorem et in Libro II. Fr.: maiorem domus nom. 169, 10; maiorum domus nom. 171, 10. 240, 15. 302, 15. 311, 5. 323. 324, 20; maiorum domo nom. 168, 10, acc. 168, 5. 304, 10. 321, 5, abl. 240, 25. 315, 1. 317, 10. 322, 20; 3) in V. Balthildis: maiore domus abl. 487, 15.

Maioris domus dignitas erat primum palatina: maior domus palatii Tenderici 130, 5; maior domus palatii 172, 5; maiorum domus palatii 302, 15; maiorum domo palatii 168. 304, 10. 321, 5; maiorum palatii 325, 20; vice patris cura palatii gerebat — Ghislemarus 170, 20; Herchinoaldo, qui tunc palatium gubernabat, 483, 20; vel aulica: nobilis maiorum domus in aula regis 311, 5; Ebroino huius honoris altitudine maiorum domo in aula regis statuunt 317, 10; Grimoaldus — in aula regis Childeberti maiorum domus effectus est 323, 20; ad quam postea accessit cura totius regiminis: (Aega maior domus) palacium gubernat et regnum 161, 25; gradus honoris maiorem domi in palacio Sigyberto et omnem regnum Austrasiorum in mano Grimoaldo confirmatum est 165, 25; quam ob rem etiam subregulus (v. rector), apud Austrasios autem dux (q. v.) vocatur. Constitutus electione procerum et iussu regis: Flaogatum — maiorem domus in regnum Burgundiae a electionem pontefecum et euntis docebis a Nantilde regina hoc gradum honores stabilitur 165, 30; Franci — Warattonem virum inlustrem — cum iussione regis maiorum domo palatii constituunt 321, 5; tandem effectus est princeps, q. v.

Maiores domus: 1) Austrasii:

Chrodinus (dux; cf. Greg. VI, 20. Obiit a. 582).

Gogo (a consiliis Sigiberti regis Brunehildem ex Hispania adduxit c. a. 567; cf. Fort. carm. VII, 1. In aula palatinae scholae praecurat ib. VII, 4, 25. Sigiberto mortuo, a. 575. Childeberti regis erat nutricius; cf. Greg., II. Fr. V, 46. Obiit a 581; cf. ib. VI, 1.

- Wandelenus nutritor regis ei subrogatus est; cf. Greg., *H. Fr.* VIII, 22).
- Guundulfus (*ex domestico dux factus Childeberti regis a. 581. 583. res gessit; cf. Greg., H. Fr. VI, 11. 26. Deinde 'subregulus seu etiam rector palatii vel consiliarius regis' Arnulfum educatum ad ministerium Theudeberti regis a. 595—612. aptavit; cf. V. Arnulfi c. 3.*)
- Rado (*a. 613. creatus; cf. Fred. IV, 42.*)
- Chucus (*a. 617/618. commemoratur; cf. Fred. IV, 45.*)
- Pippinus (*I. a. 613. inter procercs Austrasios enumeratur; cf. Fred. IV, 40. Maior domus creatus est a. 622/623, quo Dagobertus regnum Austrasiorum a patre Chlothario accepit; cf. Fred. IV, 58; L. H. Fr. c. 41. Eius consilio Dagobertus rex ad a. 629/630. usus est; cf. Fred. IV, 58. Quo defuncto, Pippinus maior domus a. 639. ad Sigibertum se contulit, sub quo una cum Chuniberto episcopo Coloniensi regnum usque ad mortem gubernavit. Obiit autem a. 640; cf. Fred. IV, 85.*)
- Grimoaldus (*I, Ottone baiulo e palatio eiecto, a. 643. maior domus creatus est; cf. Fred. IV, 88. Sigiberto rege defuncto, a. 656. Childebertum filium suum regem instituit; cf. L. H. Fr. c. 43. Ipse a. 663. obiisse videtur; cf. 'Forsch. z. Deutsch. Gesch.' XXII, p. 475.*)
- [reliquos quaeras s. v. dux].
- 2) Burgundiae:
- Warnecharius (*I. obiit a. 598/599; cf. Fred. IV, 18.*)
- Bertoaldus (*a. 602/603. commemoratur; cf. Fred. IV, 24. Anno insequente interfectus est; cf. ib. IV, 26.*)
- Protadius (*a. 604/605. creatus; cf. Fred. IV, 26. Eodem anno interfectus est; cf. ib. IV, 27.*)
- Claudius (*a. 605/606. creatus; cf. Fred. IV, 28.*)
- Warnacharius (*II. a. 613. primum commemoratur; cf. Fred. IV, 40. Anno 626/627. obiit; cf. ib. IV, 54. Tum procercs et leudes Burgundiae successorem elegere noluerunt; cf. ib.*)
- Flaochadus (*a. 642. creatus; cf. Fred. IV, 89. Eodem anno obiit; cf. ib. IV, 90.*)
- 3) Neustrasii:
- Landericus (*erat, si L. H. Fr. c. 35. fides habenda est, conscius Chilperici necis a. 584. Fredegarius IV, 25, a. 603/604. eiusdem meminit. Magistratum ad a. 613. gessisse videtur.*)
- Gundelandus (*a. 613. fortasse creatus; cf. Lib. H. Fr. c. 40. Eius a. 617/618. Fredegarius IV, 45. meminit.*)
- Aega (*inde ab a. 630/631. a consiliis erat Dagoberti; cf. Fred. IV, 62. Quo mortuo, a. 639. maior domus Chlodovei creatus est; cf. ib. IV, 80. Obiit a. 641; cf. ib. IV, 83.*)
- Erchinoaldus (*a. 641. creatus; cf. Fred. IV, 84. Obiit post Chlodoveum a. 657. mortuum; cf. Lib. H. Fr. c. 45.*)
- Ebroinus (*erat maior domus sub Chlothario rege a. 657—673; cf. V. Leodeg. c. 2; L. H. Fr. c. 45. Quo defuncto, Ebroinus tonsus in monasterium Luxovium missus est. Regnum vero Neustrasium Childericus rex cum Vulfoaldo duce occupavit; cf. L. H. Fr. l. l.*)
- Lendesius (*fil. Erchinoaldi, Childerico rege interfecto, a. 675. creatus est; cf. L. H. Fr. c. 45.*)
- Ebroinus (*Leudesio occiso, iterum principatum sibi arripuit. Leodegarius episcopus die dominico 3. Octob., ideoque a. 678, perimi iussit; cf. V. Leodeg. c. 16; L. H. Fr. c. 45. Ipse tribus paene annis post, i. e. a. 681, ab Ermenfredo interfectus est; cf. V. Leodeg. c. 17; L. H. Fr. c. 47.*)
- Waratto (*a. 681. creatus; cf. L. H. Fr. c. 47. Eum Gislemarus filius deiicit.*)
- Gislemarus (*'a Deo percussus' obiit; cf. L. H. Fr. c. 47.*)
- Waratto (*iterum magistratum nactus est; cf. L. H. Fr. c. 47. Is a. 686/687. obiisse videtur; cf. L. H. Fr. c. 48.*)
- Bercharius (*a. 686/687. creatus; cf. L. H. Fr. c. 48. Commemoratur in charta Theuderici III, data die 30. Oct. a. 690. Occisus est ipso vel insequente anno; cf. L. H. Fr. c. 48.*)
- Pippinus (*II, Berchario defuncto, maior domus factus, Nordebertum quendam ex suis apud Theudericum regem reliquit; cf. L. H. Fr. c. 48. Pippinum maiorem domus suum etiam Childebertus III. commemoravit in charta data a. 697/698; cf. Pertz, Dipl. p. 62.*)
- Grimoaldus (*II, Pippini principis filius iunior, Nordeberto mortuo, post a. 697/698. creatus est; cf. L. H. Fr. c. 49. Eius maioris domus Childebertus III. rex in chartis datis a. 701/702. et 710/711. meminit; cf. Pertz, Dipl. p. 64. 68. 70. Commemoratur etiam in charta Pippini patris paulo ante necem data a. 714, die 2. Martis. Occisus enim est eo ipso anno mense Aprili a Rantgario; cf. L. H. Fr. c. 50.*)
- Theudoaldus (*iusso Pippini avi a. 714. creatus; cf. L. H. Fr. c. 50. Is a. 715. a Ragamfredo expulsus est; cf. ib. c. 51.*)
- Ragamfredus (*a. 715. creatus; cf. L. H. Fr. c. 51. Anno 717. die 28. Febr. chartam Chilperici II. obtulit; cf. Pertz, Dipl. p. 77. Paulo post, die scilicet 21. Martii, a Karlo una cum Chilperico rege apud Vinciacum victus est; cf. L. H. Fr. c. 53. Quo facto 'cunctam Francorum gentem Karlus ipse gubernandam suscepit'; cf. Paulus, Hist. Lang. VI, 42. Denique a. 724. Karlus Ragamfredum insecutus, urbem Andegavensem obsedit; cf. Fred. Cont. c. 11. Hanc urbem a Karlo ei ad habitandum concessam esse, tradidit Paulus l. l.; cf. Ann. Mett. a. 725, SS. I, p. 325.*)
- 4) fictus: Hildericus.
- Cf. consiliarius, dux, gubernator, minister, principatus, rector. — maiordomatus vocabulum a Fredegario non adhibitum in Continuationibus et in Libro H. Fr. reperitur: maiorem domatus gen. 170, 20; maiorum domatus gen. 171; maiorum domatum gen. 173, 10, acc. 169, 5; maiorum domato acc. vel abl. 173, 5. 240, 20. 315, 5. 316, 1. 318, 20. 322, 10; maiorum d. palatii 171, 10. 173, 5. 318, 20. — maiores = procercs 514, 15; maiores civitatis (Troiae) 198, 40; maiores natu Aquitaniae 190, 15, Francorum 318, 10, gentis Langobardorum 184, 10, provinciae Lugdun. 176, 15, Sarracinorum 178, 1. Cf. seniores.
- Maius vel potius Madius campus: Cabilonno pro utilitate patriae tractandum minse Madio placitum instituit 166, 15; omnes obtimates Francorum ad Dura — ad campo Madio pro salutem patrie et utilitatem Francorum tractandum, placito instituto, ad se venire praecepit 186, 25; cum Francis et proceribus suis placitum suum campo Madio tenens 189, 20; placitum suum campo Madio, quod ipse primus (Pippinus rex) pro campo Martio pro utilitate Francorum instituit, tenens 190, 15 (cf. Waitz, 'VG.' III², p. 561); campo Madio, sicut mos erat, ibidem tenere iubet 190, 25.
- mala hora te viderunt oculi mei 303, 10.
- mallus: comiti in Albiodero vico in mallo interfecit 163, 15.
- mancipare = capere: mancepavit (sortitur al. loc.) effectum 166, 1.
- mansio = Gall. 'maison' 109, 10. 160, 25. 303, 25. anus publica v. publicus.

ca v. Winidi.

rtius (*Chlodoveus I*) Kalendas Marcias iussit omnes
rmorum phalangiae ostensus 99, 10 (*Cf. Waitz, 'VG.'*
I, 2³, p. 205); ad K. Mar. omnes Francos, sicut mos
rancorum est, — ad se venire praecepit 183, 25 (*Cf.*
Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 561); Dagobertus (*III*) Ka-
ndis Martii sinodum cum omnibus Francis in civitate
otomagensi adunare precepit 516, 10.

tyra 365, 10. 373, 10.

ricula 1) = *domus, in qua pauperes ecclesiasticis*
pendiis alebantur: ante ecclesiae matricolam in medio
pauperum consedit 254, 25; *matricula* (*S. Dionysii*
monast. Paris.) 411, 35; 2) = *matricularii*: (Radegundis
otidiana mensa) refovebat matriculam 370, 5. — *ma-*
ricularii (*S. Dionysii monast. Paris.*) 414, 5. 419, 35.
20; *matricularii* seu ceteri pauperes (*Mett.*) 438, 5;
matricularii (*Turon.*) 271, 5.

ulinus: finito autem matutino (*scil. cursu*) 467, 15;
matutina (*scil. hora*) dicebatur 394, 25; *matutinis dictis*
41, 5.

soleum: maosoleum regale 198, 1.

ors = *velum* 368, 1.

i decoctio 369, 20.

ietas (= *dimidia pars*) Galliae 73, 20; *medietas*
= *mediocritas*) potus 444, 10.

ps: psalmodiae mellus personantem 440, 25.

oria = *sepulcrum*: memoria sanctorum 404, 1; ad
kornandas eorum memorias 404, 10; eorumque memo-
as — exornavit 406, 20; memorias ornare et basilicas
itare — studebat 409, 5.

adacia = *mentiendi consuetudo* 168, 1. — *mendaciis*
= *mendaces*: aut — *mendaciis* apparerint 82, 15;
mendaciis = *mendacibus*: Charoaldus his (*scil. legatis*)
erbis *mendaciis* — respondebat 146, 1.

s intenta = *Radegundis* (*Germ. 'rath' pro consilio*
accipitur, ut mens nonnumquam): mens intenta para-
iso 367, 1; mens intenta ad Christum 380, 10. 381, 15.
84, 5. 386, 10. 391, 5; mens intenta Deo 383, 5; spi-
talis mens intenta 387, 35.

suratus (= *moderatis*) morebus 130, 5. — *minsuratem*
= *mediocriter* 163, 25.

catum annuale, quod fit post festivitatem — *martyrum*
Dionysii et sociorum) prope idem monasterium, 413, 5.

illum: plumbum, quod ei ex metallo censitum in se-
undo semper anno solvebatur, 419, 1. *Cf. Waitz,*
VG.' II, 2³, p. 316.

atum = *hospitium*: pergentibus reliquis personis ad
etata sua 303, 25.

ropis (*ydropsis Id.*) valitudo 70, 15.

es = *minister*: elevastis — militem istum imperatoris
perbum (*Aegidium*) 249, 1; miles: Ragnerus. —
ilitare = *militando lucrari*: aliquantulum solidos —
ilitavi 96, 15.

ister: ministerium regis (*Erchinoaldum maiorem domus*)
ontempserat 485, 15. — *ministerium* 1) *regis*: filiam
— cum — multitudinem familiae in eius (*Leubildi*
regis) menisterium direxit 118, 15; unam (*Nantechil-*
em scil.) ex puellis de menisterio — reginam subli-
navit 150, 5; (*Arnulfum*) Teutberti regis ministerio
ignum aptavit 433, 5; diversis in palacio honoribus et
ministerio primus floruit (*Arnulfus*) 433, 20; erat in mini-
terio regis vir egregius nomine Romaricus 433, 20;
2) *maioris domus*: ad ministerium (*Chrodini maioris*
domus) bracele Gogone (*Gogo nutritus eius*) in collum
enens 109, 10; in cuius (*Erchinoaldi*) ministerio ipsa
adolescens (*Balthildis*) honestissime conversata est
83, 15; ut pincerna (*Balthildis*) honestissima sepius

presens adstaret in ministerio eius (*Erchinoaldi*) 484, 5;
3) *patricii*: Idacius patricius et uxor — habentes in
ministerio credetarius sibi 78, 5; 4) *sanctimonialium*:
ministerium exhibebat eis ut vilissima ancillula (*Bal-*
thildis) regina 496, 20.

ministratio = *administratio* 433, 10.

minorari = *deficere*: sol minoratus est 127, 10.

minuare = *minuere*: menuati sunt 46, 25; menuarit
(= *minueret*) 156, 5.

mirare: ut a cunctis esset mirandum 149, 20; ut mira-
retur a plurimis 161, 15. — *mirus*: ut mirum fuisset
107, 10. 145, 1. 165, 10.

missam celebravit 471, 1; *missa* revocata 369, 10; *missae*:
missarum sollempnia 254. 462, 30; *missas* pro nobis
(*Dagoberto I. rege*) celebrent 418, 10; expleta solempni-
tate *missarum* 470, 10. — *missi* = *legati* 141, 1. 148, 20.
158, 15. 165. 174, 10. 185, 25. 191. 251. 254, 20. 257, 10.
290, 1. 339, 5. 379, 5. 388. 389, 25. 399, 15. 400, 20.
406, 30. 462, 25; *missi* ecclesiastici 252, 20. *Cf. dis-*
currere.

missorius, missurius = *lanx* 158. 370, 30; *missurius*
aureus 157, 20. 400, 5. *Cf. orbiculum.*

monaculi = *monachi* 441, 15. — *monachica* veste indui-
tur 368, 25. — *monachyrius* ordo 181, 10. — *religio*
monastici ordinis 506, 10. — *monasterialia officia* 372, 5.

mora: nec post mora (= *sine mora*) 154, 10; nulla stante
mora 100, 15; nulla extante mora 146, 20; nec post
mora extante 118, 15.

mortaletas (lues *Greg.*) 117, 5.

mos: regem (*Chlodovechum I*) more ecclesiastico per-
unxit (*Remigius*) 344, 35; secundum mos 435, 25. 436, 10;
more gentilium cadaver ignibus comburendum tradere
436, 20. *Cf. barbarus.*

munditias mundare, facere = *scopis purgare*: ut — mun-
ditias vilissimas — mundaret (*munditias omnes face-*
ret B) 496, 25.

munerator = *donator* 142, 10.

municipatus (*scil. caeli*) 432, 15.

murmurium 484, 15.

muscipulare = *machinari* 149, 1.

nam = *sed*: espunsalias — fiuntur; nam alium consi-
lium — macenavant 166, 1; Flacchadus, Amalgarius
— configunt; nam citiri ducis — aspiciabant 167, 10.
Cf. tamen.

nec, neque 1) = *ne*: non est utile —, ut — interficia-
tur, nec dictum sit 79, 30; 2) = *neve*: ne — postponerit
nec — menuarit 156, 5; 3) = *ne* — *quidem*: num-
quam antea nec nominabantur 68, 10; ut neque unus
evaderet 141, 5; adversus Saracinus nec ausi sunt inire
prilium 154, 1; 4) = *non*: cumque — praeterissent —,
nec multo post tempore — disponebant 92, 10; exolis
a sedibus eorum nec ullam potuerunt gentem con-
perire 101, 20; fertur — sic forte nec aliquando fuisse
prilium conceptum 139, 20; ascendens, nec umquam —
fuit reversus 141, 15; post inunctionem nec quicquam
aliud — facere non poterat 145, 10; qui nec post mora
defunctus est 154, 10; cum — vellint —, nec — ha-
bentes 165, 1. *Cf. procul.*

necatio 346, 20.

nepos = *Gall. 'neveu'* 149, 1.

nequicquam = *nequaquam* 148, 5; *nequicquam* 151, 10.

neumquam: ut a Theudericum neumquam — degradatur
132, 20.

nimius (= *nimum*) acruditus 163, 5.

nisi = *tantum*: Ad ille nisi singulos (= *singulus*) —
perrexit 99, 20; *nisi tantum*: denegare non potuit, nisi

tantum petens 83, 1; nisi tantum cupiditatis instincto 129, 1; nisi tantum — vellens 154, 25.

nolle: nolent = *nollet* 107, 5.

non = *ne*: petebat —, tantummodo non — praesentaret 87, 25.

nonna 381, 5.

noscere: pagus et civitates — nuscetur concessisse 149, 10; Austrasiae — limetem — definsasse nuscuntur 159, 5; eadem instetucionem nuscetur refragasse 161, 20.

nugacitas = *nequitia* 142, 15.

nutritus = *homo vilis in domo enutritus, i. e. vernacula* (*Forcellini cd. de Vit IV, p. 326, affert inscriptionem hanc*: Capriola Silvano suo nutrito et vernaculo suo): de vilis hominibus unum ex nutritis Magnicharii acceperat marito 108, 15; Chrodini — nutritum — Gogonem maiorem domus elegunt 109, 5.

oblatio 1) = *oblata, hostia*: oblationes suis manibus faciens (*Radegundis*) 370, 1; 2) = *sacrificium ipsum*: ut eius esset sancta memoria in sacris oblationibus assidue facienda 502, 20.

obligare = *iungere*: amicitias oblegarit 155, 20.

obses: quam plures hospitibus ab eis accepit 177, 5; hospites dederunt mutuo 196, 30; dederunt invicem mutuo hospites 197, 20; datis hospitibus et mutuo acceptis 198, 30; receptis hospitibus 197, 20.

obtentus = *ops* 385, 1. 411, 30.

obtimates v. *optimates*.

obviam: Hysacius ei obviam, mandans 155, 25.

occurrere = *succurrere*: cuiuscumque potebat occurrere 133, 15.

odens = *odiens* 139, 10.

offendiculum 86, 30.

offerentes (*scil. oblationes*) 407, 1.

oportere: futuris temporibus quae oportebant 83, 1.

optimates, obtimates 179, 5. 190, 30. 335, 10. 420. 516, 10; obtimates Francorum 184—186, 25.

opus: opere Dei (= *officio divino*) completo 467.

orbiculum = *lanx*: orbiculum aureum 74, 20. Cf. *missorius*.

ordinare = *praecipere, Gall. 'ordonner'*: ordenans suis pueris circum adpraehendere 88, 10; primatis — interficere ordinavit 145, 10. — *ordinatio* = *constitutio*: monasterium sibi per ordinationem praecelsi regis Chlotharii construxit 381, 15; per ordinationem dominicam celeriter fecerunt 381, 20; cercos ipsos iuxta ordinationem tradebant 393, 20. Cf. *ordo*.

ordo 1) = *constitutio*: ut antiquitus ordo deposcit, sublimatur in regno 182, 10; contra legis ordine 183. 184, 20. 186, 15; per ordinem domni Chlotharii 378, 15; 2) = *modus*: ut — inmenso ordine laudem haberit 150, 10; qui tyrannico ordine Mauricio — interfecerat 152, 1; tyrannico ordine Cosdroes interfecetur 152, 25; regili (= *regali*) ordine — ad orationem adgreditur 156, 25; ordine soledato (= *solide*) 159, 10; quo ordine — tinsauri — devisi fuerant 163, 25; ceperat cogitare, quo ordine — aegiceretur 164, 20; Indaico ordine 388, 25; plumbum — eo ordine concessit, ut — adduceretur 419, 5; 3) = *regula*: v. *monachyrius, monasticus, paschalis*.

oscula = *clusae* 111, 20.

ostendedit = *ostendit* 105, 15.

ostiarius: hostiarius 86, 1.

pagus 523, 15; *paygus* 269, 15. 274, 20. 276. 304, 25. 305, 15. 307, 5. 315, 15; pagi et civitates 128, 20. 130;

pagi et civitates montis Parenei 149, 5; Toringia et relequos pagus 155, 10. 158, 25; de universis regni sui (*Siggyberti III. regis Austr.*) pagus 164, 25; pagi: Agenninsis, Ambianensis, Andegavinsis, Arvernensis, Attoariorum, Augustudinensis, Autisioderinsis, Aventicensis, Bitorivus, Bracbatensis, Calvomontinsis, Cameracensis, Camliacensis, Cathorcinus, Limoticinus, Lomacensis, Lugdunensis, Parisiacensis, Petregoricus, Pictavinsis, Riguerinsis, Santonecus, Scotingorum, Senonagus, Stampinsis, Suessionicus, Tholosanus, Trecassinus, Ultraioranus, Vaporacensis, Venoensis (= *Viminaus*), Vermandinsis, Wilcasinus. — pagenses 142, 15. 165, 5. 515, 25. 517, 1. Cf. *Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 23.*

palatium 160, 25. 166, 15. 178, 5. 191, 10. 304, 5. 308, 20. 368, 10. 369, 10. 419, 35. 421, 1. 434, 25. 436, 5. 439, 25. 473, 15; *significat* 1) *aulam regiam*: palatium Francorum 487, 1 (*cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 118*); aula palatiae (*Langob.*) 145, 20. 156, 10; palatii domina (*Radegundis*) 366, 20; fiscus palatii 314, 20; Cariciaco villa palatii 179, 15; quo ordine Otto (*baiulus*) de palatio aegiceretur 164, 20; filios (*Sadregiseli ducis Aquitan.*) in palatio educatos 413, 20; diversis in palatio honoribus et ministerio primus floruit (*Arnulfus*) 433, 20; si sanctus Arnulfus episcopus a frequentia palatii cessasset 438, 20; quia eius (*Balthildis*) sapientia palatium regebatur 495, 5; (*Balthildis*) cum adhuc regeret publicum palatium 496, 20; *cf. comes, dux, gubernator, maior domus, primatus, primores, principes, rector*; 2) *domum regiam*: palacium (*Bituric.*) sibi edificare iubet (*Pippinus rex*) 190, 25; palatium: Bigargius; *cf. camera*. — palatini *Dagoberti III. regis* 516, 15.

paludarum = *paludum* 243, 15.

parens Francorum dicitur Gundeberga regina Langob. 146, 1.

parrochia (pago *B*) Ambianensis 491, 1. Cf. *Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 164.*

pars publica v. *publicus*. — *Abl. sing. parte*: sed cum parte (= *ad partem*) imperiae fuerat — revocata 133, 10; Alsatus ad parte Theudeberti firmavit 138, 10; civitates — ad parte Francorum cassaverant 143, 5; quod — ad parte Francorum spondederant 143, 20; centenaria — ad parte Langobardorum — emplantur 155, 30 *abl. plur. partibus additur regionibus*: patricium partibus Africae — instituisset 86, 15; veniens — de partibus Spaniae 109, 15; quod partibus Spaniae — contigerit 157, 15; patricius partibus Provinciae ordenatur 125, 5; quod — Provinciae partibus situm erat 147, 10; partibus Wasconiae — nuscetur concessisse 149, 5; centenarium — partibus emperiae — cassarit 155, 20 *item personis*: eam partibus Chlodovei sponsant 100, 10; tributum partibus Clodoviae (tibi *Greg.*) dissolverit 102, 1; civitates — partibus Gunthramni tradiderunt 143, 10; vallem — partibus idemque Gunthramni cassant 143, 15; centenarium — partibus Isaciae et emperiae cassavit 155, 30. *In Fredegario continuato partibus saepe adhibetur; v. 'N. Archiv' VII, p. 504.*

paschalis ordo sacratissimus 179, 15; *paschale Victor* 34, 20.

patibulum: in patibulo eum (*Remistagnum*) suspendi iussit (*Pippinus rex*) 191, 25. Cf. *Waitz, 'VG.' IV², p. 506*

patricius 79, 10. 86, 15. 88, 1. 152; patricius (rex *Greg.*) 98, 20; patricii dicuntur *Gundoaldus et Wintrio duces* 304, 25; patricius rei publicae *Fogas (imp.)* 129, 20; Syagrius comes Constantinopole — fraude patricium ordenatur 125, 5 (*cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 50 n.*); patricii: v. *Africa, Burgundia, Provincia, Roma*. — patriciatus 79, 10. 86, 25. 87, 5. 88, 5. 132, 15; patriciatus honor 205, 35; patriciatus = *territorium patric* 166, 25.

aus, patrenus = *pater spiritalis ex baptisate* 82, 10.
 9, 10.
 is: post paucum temporis (tempore 84, 20) 84, 20.
 1.
 ero *abl.* 128, 10; paupera 347, 30.
 tio = *quies* 390, 20.
 re = *pendere*: urbiculum — pensante quingentas libe-
 74, 20; missurium — pensantem auri pondus 157, 20.
 lariae = *ancillae, quae pensa trahunt*, 110, 20.
 od = *quare*: per quod credendum est 133, 1; per quod
 mens 153, 5.
 cedere 114, 5. 125, 10. 148, 25. 166, 30. 167, 1.
 ratus = *expertus*: consilium Aegane peragratum
 mens 161, 10.
 cio 120, 5.
 trare = *inferre*: que sui — lendeibus Francorum —
 petrauerant 160, 20.
 nae = *homines* 131, 15. 166, 20. 303, 25.
 adere aliquem: ab ipsi Eusebio persnadetur 145, 10;
 rsuasos ab ipso 145, 10.
 care = *vacare*: ieiunies — pervacabat 156, 15.
 dere = *capere* 130, 15. 131, 1. 138, 5. 162, 5. —
 rvasor 146, 15.
 nx: falangis *nom. pl.* 167, 5; phalanga, falanga, *gen.*
 74, 1. 87. 138, 15. 139, 20. 152, 15. 155, 1. 167, 5.
 3, 10; phalangiae *gen.* 99, 10, *nom. pl.* 101, 20; falan-
 e *gen. vel dat.* 110, 15; trebus turmis falange —
 ercitus ingreditur 155, 1.
 rna: ut pincerna (*Balthildis*) honestissima sepius
 esens adstaret in ministerio eius (*Erchinoaldi*) 484, 1.
 um = *vinum ex piris factum* 369, 20. 371, 25.
 bilis = *gratus*: ut — fuisset Deo placebile 149, 20;
 Deum esset placebelem 163, 25; consilium —, quem
 edetur non fuisse Deo placebelem, 166, 1.
 um 1) = *pactum*: veniens autem Achillis ad pla-
 um djem constitutum 198, 10; secundum placetum
 greditur 131, 5; secundum placetum — adpetivit
 15, 15; accepto placito cum Alarico 82, 20; placitum
 odire 82, 15; facto placito, ut, coniuracione facta,
 m pacae discederint, 169, 15; inito placito 100, 15;
 acitum — instituant 99, 30; placitum ad presens pe-
 tes 100, 10; mendacia tua placita sunt 82, 20;
 = *conventus iudicialis* (*cf. Waitz, 'VG.' II, 23,*
197 sq.): placetus — fiaetur 134, 10; placetus inter his
 os regis ut Francorum iudicio finiretur — instituant
 8, 5; nisi tantum placeta vellens instetueret 154, 25;
 acitus instetuaetur 164, 5; 3) = *conventus publicus Fran-*
rum: omnes iustitias, quos praefatus rex Pippinus per
 ratos suos ei mandaverat, in placito instituto facere
 beret 186, 25; iubet omnes Francos, ut hostiliter,
 acito instituto, ad Ligerem venissent 187, 10; insti-
 to placito initoque consilio eum proceribus eorum
 3, 5; placitum generale instituit (*Dagobertus I. rex*)
 6, 15, *cf. Maius*; 4) = *certamen*: cum denunciatum
 isset placitum, qua die ad preliandum — convenire
 berent 305, 10; paratus ad placitum, ut ad pugnam
 ocederet 312, 20.
 tudo = *abundantia*: ut ad plinitudinem de ipso
 adis canerent 124, 5; ad plenitudinem paupertatis —
 rvenit 127, 5; plenitudinem consiliae habundans 132, 5;
 enitudinem pacienciae inbutus 161, 25.
 beci (*scil. nummi*) 96, 20.
 itas = *multitudo*: nemi pluritas captivorum — duce-
 128, 20; pluretate eorum — trucedant 138, 15; plu-
 itas — auri et argenti 167, 25.

plus, nom. plura: manus plura 165; *abl. plure*: plure mul-
 tetudine 154, 15; *et plura*: plura manu — trucidata
 102, 25; plura secum habens multitudine 148, 15; *plus*
 = *maxime*: quantum plus potui 123, 20; quantum plus
 potuit 164, 30; *plus* = *primum*: ubi plus congruebat
 143, 15. — plurima pars = *maxima ex parte* 148, 25.
 poledrus = *pullus equinus* 202, 25.
 polyptycha: poleptica (*chartae Hier.*) publica 62, 10; polep-
 tici (*libri discriptionum Greg.*) 115, 5.
 pontificium = *licentia*: iter gradiendum fit pontificius
 138, 1.
 poseuerit = *poposcerit* 83, 1.
 posse: posso = *possum* 88, 10. 100, 20. 109, 5; potebas
 = *poteras* 146, 5; potebat 79, 25. 86. 99, 20. 133, 15.
 142, 25. 145, 10; putebat 155, 15; poteretur = *posset*
 248, 5. — *possibilis*: non est possebelem, ut — possint
 154, 30.
 post = *per*: regnum — post sedecem annis tenuit 142, 10;
 post permissum = *permissu* 143, 20; *post quod* = *post-*
quam: anno, post quod — acciperat, 127, 20; post anno
 tercio, quod regnare coepisset, 149, 15.
 postitiaria (*posticio praeposita*) monasterii 383, 15.
 praeceptio (*scil. regis*) 158, 20. 159, 1. — praeceptum
 (*scil. regis*) 406, 30. 407, 5. 408, 25. 413—415, 10. 419, 5.
 420. 423. 424, 20. 425, 5. 489, 25. 516, 15; praeceptum
 regale 410, 10.
 praecessor = *decessor* 84, 1.
 praefecti eiusdem provinciae (*Burgund.*) 176, 15.
 praefusus = *profusus*: amore praefuso 83, 5.
 praesens: ad praesens 83, 15. 99, 30. 100, 10. 101, 5; de
 praesente = *in praesenti* 155, 20; de presenti 156, 25.
 160, 20. — praesentaliter 408, 25. 410, 10. 418, 1. 420, 10.
 424, 20.
 praesertim = *abundanter*: rebus — bene praesertimque
 pauperibus erogatis 441, 10.
 praevadere = *capere* 113, 15. 117, 1. *Cf.* pervadere.
 praevalere 1) = *valere*: praevalebat resistere 73, 15; prae-
 valebant — defendere 73, 20; cum sustinere non prae-
 valebat 130, 15; quam longe oculus — videre prevalet
 139, 15; si prevaluerit 100, 25; si ad vincendum prae-
 valebant 144, 15; 2) = *superare, resistere*: ego cum
 praevalere non potueram 81, 30; nihil ibidem prae-
 valuit 113, 15; quod Radulfo nihil prevaluissint 165, 20.
 praeventus = *captus*: sacramentis praeventum cervum
 81, 20; hominem praeventum datis 50 auries 85, 1; ab
 Ermenrici promissionebus preventus 166, 30. — prae-
 ventio = *captio, fraus* 64, 15. 147, 25.
 presbiteratus 488, 10.
 primatis = *primas* (*cf. Forcellini ed. de Vit IV, p. 857*):
 Hugus quidam primatis procerum 437, 25; primates
 179, 10; primates regni (*Franc.*) 416, 15. 418, 30. 423, 1;
 primates Austri, primati 109, 5. 158, 25. 164; Austrasi-
 orum omnes primati, pontevicis citirique leudis Sigy-
 berti 159, 5; seniores, pontevices, ducebus et primatis
 de regnum Burgundiae 165, 30; Aega vero inter citiris
 primatibus Neustreci 161, 25; primates Neustrasii 166, 25;
 primati Gotorum (primates 157, 20) 157, 20. 163; Langob-
 bardorum primati 145, 10. 146, 5. 156, 10. — priantus
 magnatorum Francorum 259, 5; sicque deinceps epi-
 scopales gestans infulas, ut etiam domesticatus solli-
 citudine adque primatum palatii haesi nollens teneret
 (*Arnulfus*) 435, 1.
 primores et proceres Francorum 495, 5; primores palatii
 419, 35, regni 423, 30.
 princeps 1) = *rex* 143, 10. 337, 10. 366. 367, 20. 368.
 380, 1. 438, 15; princeps atque rex Dagobertus (*I*)

408, 25; ad gloriosissimum principem Theudebertum regem Francorum 339, 5; 2) = *maior domus* (cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 400): a principe Francorum viroque industri Echinoaldo quondam 483, 15, cf. Franci; 3) princeps militiae (Rom.): Arestarcus. — principes 182, 10. 241, 20. 323, 25. 485, 30. 486, 5. 495, 15; precellentibus principibus Chrodoberhto episcopo Parisiaco et domno Audoenno seu et Ebroino maiore domus 487, 15; principes palatii nostri (Chlodovei II) 424, 1; principes regni (Chlodovei II) 425, 5; principes Sarracinarum 178, 1; principes pro leudibus 405, 35; principes: Aegidius (Rom.), Waiofarius (Aquitana). — *principale regimen*: Pippinus (II) Theuderico rege coepit esse principale regimine maiorum domus 323, 5 (cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 418). — *principatus* 1) = *regnum*: principatum gentis suae rexit (Frigio) 199, 20; (Chlodovechus I) divisit monarchiam sui principatus 353, 5; cum prolem suam Dagobertum (I) in principatu culmine sublimasset 439, 5; acceptoque principatu super Galliarum incolis (de Sigismundo rege Burgund. agitur) 335, 10; 2) = *maior domatus*: (Carli) principatus 177, 1. 178, 15; Ebroinus — principatum — recepit 319, 15; (Pippinus II) obtenuit principatum sub superscriptos reges 325, 10; Ragamfredus in principatum est elevatus 240, 30; Ragamfredo in principatum maiorum palatii elegerunt 325, 20.

priores (= *primores*) sublimati in Auster 146, 15.

privilegium 493, 25.

proceres: Gislaadi proceris 573, 15; proceres 143, 1. 147, 25. 157, 20. 183, 25. 186, 1. 189, 20. 190. 193. 368. 384, 30. 416, 15. 418, 20. 420, 25. 436, 20. 439, 20. 455, 1. 498, 5. 516, 10. 521, 15; *pontifices et proceres*: a pontificibus vel sapientissimis viris proceribus 147, 5; pontificis et universi proceres regni 148, 10; Neustrasiae pontificis et proceres 148, 25; pontificibus et proceribus in regnum Burgundiae consistentibus 149, 15; cum consilio pontevecum seo et procerum 158, 25; proceres regni (Dagoberti I) 413, 25; proceres Francorum 185, 25. 267, 10. 495, 5. 506, 5. 513, 30; proceres suos (Pippini regis), ducibus vel comitibus Francorum 192, 25; proceres de regnum Burgundiae 141, 20; proceres et leudes Burgundiae 148, 5; quidam ex proceribus de gente nobile Ayglolfingum 146, 15; nobilis antiqua procerum de stirpe creatus (Hieronymus, fil. Karli princ. Franc.) 429, 5; Hugus quidam primatis procerum 437, 25.

procul, 1) *nec* (= *non*) *procul a*: super Legere fluvio nec procul ab Aurilianes 73, 20; Calcedona civitate nec procul a Constantinopoli 152, 5; super fluvium Aroanna nec procul a Doromello 128, 15; Calam villam nec procul a Parisius 118, 15; villa super Secona fluvio nec procul a Parisius 161, 5; eadem nocte nec procul ab ipso castro 165, 15; prope — territorium nec procul a domo 100, 1; Baccis villa nec procul ab ipso monasterio 111, 20; tenturia cum suis nec procul ab urbe posuit 166, 35; 2) *nec* (= *non*) *procul c. acc.*: Clippiaco nec procul Parisius venit 147, 1; 3) *nec* (= *non*) *procul inter*: cumque castra nec procul inter se — posuissent 153, 25; 4) *nec* (= *non*) *procul exinde*: Teudebertus nec procul exinde — resedebat 131, 25.

promovere = *progredi* 158, 15. 166, 25. 167.

promptuarium: prumtuarium regis (Dagoberti I. Mettense) 440, 20.

propria (scil. terra): ad propria festinans 112, 15; pergunt ad propriam 138, 20; perrexit ad propria 100, 5; redit ad propriam 100, 1. 131, 15; ad propriam remeavit 86, 25; ad propria revertit 125, 5; *propriae sedes*: redit ad propriis sedibus 140, 5. 141, 15. 160, 15; regressus — ad proprias sedibus 154, 5; regressi — ad sedibus

propriis 138, 10; ad sedibus remeant proprias 152, 25; ad proprias sedibus remeantur 165, 20; revertit ad propriis sedibus 132, 5. 141, 20; ad proprias sedibus revertuntur 155, 10; revertunt ad proprias sedibus 158, 5.

prorumpere = *profundere*: lacremas oculis prorumpens 165, 10.

proverbium: qui diligit rixas, meditatur discordias 159, 20.

provincia v. domesticus.

provitrix (est ea quae providet) optima 389, 15.

proximior cunctis 81, 25.

psallentes: psallentium ordo 425, 1. — psallentium 299, 5. 304, 5. 387, 10. 389, 1. 393; sallentium 161, 15.

publicana = *meretrix* 368, 25.

publicus 1) = *Romanus*: v. aerarium; manus publica = *populus imperii orientalis* 133, 5. 150, 15. 155, 20; pars publica = *imperium orientale* 154, 10; *res publica* = *imperium orientale* (cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 118): rei publicae dux et patricius Fogas 129, 20; provinciae rei publicae 152, 5; quod nequiter contra rem publicam et sedem Romanam apostolicam admiserat (Aistulfus) 184, 1; ulterius ad sedem apostolicam Romanam et rem publicam hostiliter numquam accederet (Aistulfus) 184, 25, cf. imperium; 2) = *regis Franc. proprius* (cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 323): v. aerarium et palatium; Theudone villa publica 183, 5; Bernaco villa publica 183, 25; Meltiaco villam publicam 187, 5; 3) = *principis Aquitan. proprius*: villas publicas, quae dictione Waiofario erant, totas igne cremare praecipit (Pippinus rex) 189, 20.

pueri proprii (Belisarii) = *milites* 86, 25. 87.

punto = *species dolii* 384, 25.

quadragesima 367. 370, 1. 371, 25—373, 5. 470, 1; quadragesimum 327, 5; quadragesimum tempus 470, 10.

quale = *qualiter*: quale maior domi efficitur 121, 25. — *qualem* = *qualiter*: adnunciaretur, qualem — Iesus — ad passionem venerat 101, 25. — *qualum* = *qualiter*: investigantis, qualum — interirit 79, 5. — *qualiter* = *ut*: gentes — adtraherint, qualiter — potuissent resistere 140, 20; ut ei — auxiliaretur, qualiter — degradaret 157, 20.

que abundat, 1) *praecedente coniunctione subiunctiva*: cum esset —, erantque — amplexi 85, 10; Cumque Aridius — venisset, dixitque — Gundobadus 100, 20; cumque uterque — iungentes, dixitque Chlodoveus 101, 20; cum — adnunciaretur —, dixitque Chlodoveus 101, 25; cum — pervenissent, eumque — concremaverunt 152, 10; si me iobaret —, eroque 101, 20; 2) *participio praecedente*: demicans — totasque — subdidit 46, 10; dividens — dixitque 95, 15; illa accipiens, — dixitque 99, 30; transcendens sacramentum, — ipsamque suggelare fecit 109, 20; inruens, eorumque exercitum — trucidavit 128, 1; eam — adfectam, iobetque eam — perducere 142, 1; oblitus sacramenta —, eamque — retrudit 156, 10; soledus — accipiens, ipsumque persequitur 158, 10; cum — Otto — ducens, eumque dispecere conaretur 164, 15; 3) *coniungens enuntiatum participio*: trucidavit, nihilque — reddere disponens 102, 25; cum — proiecerit, dicensque 152, 1; 4) *cunctique* = *cuncti*: venientis cunctique in eius occursum 81, 15; deinde cunctasque civitatis — vallans 84, 5; 5) *ibique* = *ibi*: per quem ibique vocati sunt 93, 10; ubi — erit —, ibique — adparebit 131, 1; veniensque Sigybertus —, ibique Chlotharius — venit 141, 10; cum — venisset, ibique — inruunt 147, 30; cum — coniungissent, ibique homo — interficeretur 148, 10; opes — plurima loca ibique sunt conlate 161, 15; fertur, ibique — fuisse — trucidati 165, 10; anno quarto regni Chlo-

doviae, cumque — venisset, ibique — precepit 165, 30; 6) *immoque* = *immo*: Hysidori immoque et Gregorii 123, 5; 7) *ipseque* = *ipse*: a Pannonies ipsaque nocte — advenerant 74, 10; primum ipsamque civitatem — vastavit 84, 5; Protadius ipsoque consilio adstans 131, 25; datis sacramentis, — ipsamque accipiunt 132, 20; ad limina sancti Martini ipsoque sacramento adhuc impleturus adiret 147, 25; citiri — ipsumque circumdautes 167, 15; 8) *isque* = *is*: cum lendis suae eiusque nequicie gemerint 151, 10; leudis — eumque — sublimant 161, 20; 9) *itemque* = *item*: acceptis idemque Agecius — soledus 74, 15; Tholomeus cum sociis itemque a Gothis vincti 80, 10; qui itemque ab Avare interfecti sunt 80, 25; patricium — itemque trucidare 83, 25; idemque anolis commutandis abierunt 85, 25; dans idemque consilio 96, 10; Gunthramnus idemque cum eis pacem — firmavit 112, 5; Gunthramnum idemque ducem persequendum — transmisit 113, 15; quod idemque — distribuit 114, 20; ad instar institutionis — idemque et huius senodi coniunctionem — institutionem firmandam curavit 124, 10; factione Hebracharii idemque ducis 127, 5; patricius, idemque — instigante consilio, — occidetur 132, 15; Campanensis — idemque amisisse visus est 138, 10; Rado idemque hoc gradum — adsumpsit 142, 5; partibus idemque Gunthramni cassantis 143, 15; Antharius idemque dux 143, 20; talem (= *tale*) idemque facere decrevit 153, 10; solucione Dagoberti idemque — perixerunt 155, 1; Langobardi idemque — optenuerunt 155, 5; Aoster vero idemque ordine soledato 159, 10; ad regnum Sigyberti idemque — deberit aspecere 159, 10; Erchynoaldo idemque maiorem domus 166, 20; Erchynoaldus — idemque arma sumens 167, 5; 10) *pariterque* = *pariter*: inibi mater et soror et coniux — pariterque fuerunt 125, 15; 11) *suusque* = *suus*: Chilpericus suumque regnum recepit 112, 25; 12) *totusque* = *totus*: quoscumque — repperiret, totusque humiliare conabat 131, 20; citiris — totusque interfecit 167, 20.

is = *quis*: qui cui successit 34, 20; conspecere, qui — venerit 152, 20. — *quod* 1) = *quid*: adtende, quod — loquer 81, 10; 2) = *qui*: libri quarti, quod est scarpsum, 89, 10; 3) = *cui*: Papiae, quod Ticinum cognomen-tum est, 82, 5; 4) = *quos*: honoribus, quod habui 88, 10. — *qua* = *quae*: qua coeperat perficienda 150, 5; sacramenta, qua — dederat, 156, 10.

quidam = *quendam*: a Buccelenum quidam Franco 88, 20; patricium quidam — direxit 152, 15; Chrothacharium quidam unum ex ducibus — ad se venire precepit 156, 1. — *quaedam* 1) = *quendam*: quaedam hominem praeventum 85, 1; electum quaedam 88, 5; 2) = *quandam*: in insula quedam — retrudetur 130, 1; 3) = *quodam*: a quaedam sacerdote 83, 25; a Mario quaedam militae 84, 10; quedam pauperi mendico — socium habebat 100, 1; 4) = *quadam*: in quedam villola 147, 30.

quisque (= *quisque*) armatus 146, 5.

soadusque 109, 10. 163, 10.

quod abundat: quod Iustinianus — Ghyldeemer cum aequites iussit configi 87, 35; quod — Chlotharius ipsa tributa — cassavit 144, 5; *quod cum* = *cum*: quod cum coiugati — fuissent 78, 10; quod cum eos — obviasset 79, 20; quod cum consiliis — fuisset impletus 80, 10; quod cum — repertus fuisset 80, 20; quod cum puer — obidiretur 81, 15; quod cum (*cervus*) — adorasset 81, 20; quod (*Iustinus*) cum — transisset 85, 25; quod cum Clodoveo utilitas — placuisset 100, 10; quod cum — Theudericus — castra metasset 131, 25; quod cum — Theudericus — circumdaretur 138, 10; quod cum iam vel duodecem — trucedasset 145, 10; quod cum ipsa reliquisset 147, 20; quod cum — venisset 147, 25; quod cum ver-

sum fuisset cor 151, 5; quod cum decem docis — perrixissent 160, 1.

quomodo = *cum*: quomodo (cum *Hier.*) — movisset, — occidetur 65, 5.

quondam ad defuncti nomen additum: filius Anseghiselo quondam 320, 1; Chlodoveo quondam antiquo rege 505, 15; Chlotharius quondam 487, 15; Chlotharii quondam anterioris regis 506, 30; Dagoberti quondam regis filium 485, 10; Danielem quondam clericum 326, 1; viroque inlustri Erchinoaldo quondam 483, 15; filio Eudone quondam 180, 5; filius Eudone quondam 191, 1; fidelissimo quondam domno Genesisio 501, 10; Nordebertum quondam de suis cum rege relictum 323, 5; leudis Pippino quondam 173, 5; Theuderici quondam regis 159, 25; Waldeberto quondam abbate 491, 5.

rachina (*genus quoddam vestis*) cilicina 381, 10.

rasio barbae v. *barba*.

recentare = *renovare* 366, 20.

reclusus 92, 5.

rector palatii = *maior domus*: Gundulfo subregulo seu etiam rectori palatii vel consiliario regis 433, 5. Cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 108.

recuperare = *reparare*: baselica — — condigna recubatur (reparata *Greg.*) 107, 20; octo milia soledos civibus Virdoninsis ad recuberandum dedit 106, 10.

refectorium (*Nivial.*) 466, 10.

referendarius: statuens eis capud exercitus nomeni Chadoindum referendarium 159, 25 (cf. Waitz, 'VG.' II, 2³, p. 55. 82); referendarius: Dado.

regalis: Clepiaco villa regale 322, 1; villae regales 419, 5. — *regilis* = *regalis* 156, 25. — *regius*: Ateias in villa regia 365, 10.

regnator fortis (*Pippinus II*) 429, 10.

regula Arelatensis 372, 20; conversari sub integra regula religionis 490, 5; quosdam vero cum religionis habitu sub regula in monasteria intromisit 494, 15; sub sanctae regulae normam sacris litteris inbutam 460, 1. — *regularis vite disciplina* 469, 10; ut sub sancto regulari ordine fratres — vivere deberent 493, 25.

relaxatius 372, 5.

remando = *respondeo* 81, 10.

rep(a)enitens = *paenitens* 300, 5.

repausare = *reponere* 393, 15.

repedare 1) = *reverti* 73, 25. 74, 10. 80, 15. 126, 10. 138, 1. 160, 30. 166, 30; 2) = *revocare*: ad patriam fuerunt repedati 160, 15.

repensio = *compensatio*: huius vecissitudinem repensionis episcopatum — adsumsit 118, 1; huius beneficiae repensionem missurium — dare promisit 157, 20.

repinctus = *repunctus, iterum punctus*? 87, 30.

repressio lacrimarum 501, 20.

reputare = *imputare*: repotans ei estobrum 148, 5.

res publica v. *publicus*.

resublimatur in regno 97, 1.

retransmittere 132, 25.

retro: a retro cum in cervice percussit 308, 25.

retrusio 156, 15.

revellicio = *rebellatio, rebellio* 121, 15.

revilitas = *vilitas*: ad revillitatem perductus est 132, 10.

revocare v. *missa*.

rex: regis creantur 94, 10.

rogationes populo indixit (*patriarcha Hierosolym.*) 386, 25.

Roleta v. *supra* p. 560.

- rugitus = *fragor* 125, 10.
- sacramentum *v. arma.* — sacramentales litterae 382, 5 (*cf. Ducange ed. Favre VII, p. 257: 'quae sacramentum seu iuramentum continent'*).
- sacrarium 368, 25.
- salinae supra mare 414, 1.
- salvare 80, 15. 157, 15.
- sapiens quidam 123; Aridii cuiusdam sapientis 100, 1; sapientes Burgundionum 259, 30; sapientes Graecorum 198, 30; consilio pontificum atque sapientium virorum 409, 30.
- sarcinans = *in sarcinam colligens* 372, 10.
- savanum (= *linteum villosum*) lineum 368, 1; ipsa succincta de savano 370, 5; pedes — savano tergens et osculans 385, 5.
- scandalizare 100, 30. — scandalum 121, 5. 154, 15.
- scara de electis viris fortis de Neuster et Burgundia cum ducebus et grafionebus 158, 15 (*cf. Waitz, 'VG.' II, 23, p. 222*). — cum escartus utrumque decem milia 138, 5; in quattuor partes comites suos, scaritos et leudibus suis — transmissit (*Pippinus rex*) 192, 10.
- scarpsum = *excerptum* 19, 1. 42, 10; quod est scarpsum de cronica 89, 10.
- sceptrum: in ea urbe (*Paris.*) reges Francorum maxime sceptrata tractare consueverant 401, 25; sceptrata regalia gubernans (*Dagobertus I*) 408, 30.
- scero = talpus 10, 35.
- scholasticus: scolastici 482, 10; scolastica verba 482, 5; scolastica 482, 15.
- scransaxi 303, 25.
- scrinia (*S. Dionysii monast. Paris.*) 423, 10. *Cf. archivum.*
- secrete 166, 1. — secrecius 141, 25; sigricius 142, 20. — secretissime 142, 25.
- sedes apostolica 182, 10. 184. 185, 20.
- senator: Christi satis intimus senator (*Martinus ep. Turon.*) 369, 15; senatores *Constantinopolitani* 80, 1. 152, 1, *Gotorum* 163, 1, *Treverenses* 94, 15. — *sinatrices Treverenses* 94, 20. — *senatus (Constantinop.)* 152, 1. 162, 5.
- senex: *abl. senecae* 114, 15. — *senior = dominus, Gall. 'seigneur'* 519, 20; *seniores* 1) = *nobiliores*: *seniores (= cathedrales) basilicae* 493, 15; *seniores senatores* 80, 1; 2) = *proceres*: *Ebroino maiore domus cum reliquis senioribus vel ceteris quam pluribus* 487, 15; *ordiante domna Balthilde, per consilium quidem seniorum receperunt Childericum* 487, 20; *deductaque (Balthildis regina) ab aliquibus senioribus (A)* 495, 20; *deducta igitur ab aliquibus seniorum principibus (B)* 495, 30; *seniores, pontevecis, ducebus et primatis de regnum Burgundiae* 165, 30; *seniores Franci* 100, 15. 309, 1; *plures ex Francis seniores* 506, 5; *seniores et nobilissimi Langobardorum* 145, 15; *Wascones omnes seniores terre illius* 161, 1; *seniores et nobiliores exercitus* 160, 15; *seniores palatiae* 83, 1 (*cf. Waitz, 'VG.' II, 23, p. 112*); 3) = *presbyteri*: *seniores templi (Dianae Troi.)* 198, 5. *Cf. maiores.*
- senodochium *v. xenodochium.*
- septimana: ad coquinam concursitabat, suam faciens septimanam, 372, 15.
- sequenter regem natantes 313, 10.
- serare: serrare 153, 20.
- servientes 368, 5.
- seu = *et*: Romanis seo Gothis 79, 10; cuiusdam sapientis seo Hysidori 123, 5; oppressi seo perdomiti 160, 10; pontevecis seo nobilis et fortis 166, 25; seu (*plerumque* seo) et = *atque* 46, 10. 79, 10. 114, 20. 143, 5. 146, 15. 149. 158, 25. 160, 10. 165, 15. 166, 5.
- sic = *tam*: sic forte 139, 20. 150, 10; sic fraudulenter 79, 30; sic validae aebullivit 128, 5.
- sigilatus (*secalicius*) panis 369, 20. 371, 20.
- signum: cum iam dies declinata esset ad signum (*scil. vespertinum*) 444, 1.
- similare = *similis esse*: lupis — *similabunt* 97, 20.
- singulus — *obvians* 80, 20; ego singulos 87, 35; puer singulus eum — *exhibuit* 112, 25; illum tantum singulum 87, 30; *Iustinianum* — *singulum retinentes* 88, 10.
- sitibundus 371, 25. 386, 25.
- solatium = *auxilium* 103. 124, 15. 138, 25. 141, 1. 166, 5. 383, 1.
- solidus: legati offerentes solido et dinario, ut mos erat Francorum, 100, 10.
- solium aureum *Dagoberti I. regis* 416, 15.
- solvere = *intermittere*: scribere non solvi 123, 25.
- sordicula = *parva sordes* 385, 10.
- spata: (*Chlotharius II*) non ibi maiorem hominem viventem reliquit, nisi ut gladius suus, quod spata vocant, per longum habebat 314, 5. — *spatarius Gunthramni Cariatto* 118, 1. *Cf. Waitz, 'VG.' II, 23, p. 75.*
- specialius iobet 148, 15.
- species = *res vel quaevis supellex pretiosior (cf. Ducange ed. Favre VII, p. 547)*: ex auro et gemmis et multis preciosissimis espetibus 161, 15.
- spondere: spondedit = *spopondit* 160, 20; spondederant 143, 20.
- sponsalis: reliqua (*anulo excepto*) ornamenta sponsalia 255. — sponsare 100, 10.
- spontaneae: espontaniae 79, 10.
- stabularius *v. comes.*
- stapio = *gressus* 369, 5. *Cf. Gräff, 'Althochd. Sprachschatz' VI, p. 655.*
- stapulum (= *stabulum*) equitum 302, 20.
- status formam (*stata forma Enn. apud Gell. V, 11, 14*) 153, 1.
- stemmate (= *corona*) regio ex more comptus (*Chlodoveus II*) 423, 30.
- stratura = *Germ. 'sattelzeug'*: *estratura regia* 139, 30.
- stremitas *v. extremitas.*
- strenuosissimus = *strenuissimus* 74, 1.
- stringere = *constringere*: quod et per pactiones vinculum estrinxit 149, 10.
- sublimes Francorum 309, 1.
- suboculte 366, 20.
- subregulus *Wiomadus* 95, 20. *Cf. rector palatii.*
- subscriptus = *supra scriptus*: civitatebus supscriptis 157, 1; subscriptis ducibus 160, 10.
- subsistere = *consistere*: cuncta reperiat subsistere viretatem 123, 20; promittentes —, *promissionis huius veritatem subsistere* 131, 1; *ne veritatem subsisterit* 142, 25; *quasi viretatem subsisterint* 146, 1.
- subsudare = *aliquantum sudare* 375, 20.
- succiduis (= *insequentibus*) diebus 175, 1.
- succuba = *lupanar*: *meretricum succubae et criptule lupanaria dicuntur* 200, 20.
- sui: sibi quintus = *Germ. 'selbfünft'* 80, 20. — *se abundat*: alioquin noverit se, exercitum — *impleturum* 140, 5; *se desideratur*: quo ordine deberint coniungere 82, 20; cum — *proceres* — *coniunxissent*

148, 10; ut hii — singulare certamine coniungerent 152, 10; cum — iugiter stratu iunctississent 97, 10; uterque phalangiae certamine iungentes 101, 20; Treca iuncterunt 112, 5; primum confidentes iuncterunt 128, 15; nos duo singulare certamen — iungamus ad primum 130, 20; proximum temporis — iungent ad primum 130, 20; uterque falange — iungunt ad primum 138, 15; falangis uterque — iungent ad primum 167, 5.

super = *supra*: super dictus storiographus 92, 25; ut super legetur 133, 10; sicut super scriptum legitur 143, 10; ut super memini 149, 15; sicut super meminemus 151, 5; super memorato Denteleno docato 139, 1.

superbiter: superveter 155, 1.

supersticiose = *violenter* 109, 5.

suus = *eius*, 1) *collega suus*: a collegam suam pera — paratur 100, 5; 2) *consilium suum*: ipsumque, suo (*Brunchildis*) instigante consilio, Sigibertus interfecit 109, 10; suo consilio — Chunus superant 145, 1; 3) *conspectus suus*: cum Brunchildis suum presentatur conspectum 141, 25; 4) *dicio sua*: se suae dicione subiecerunt 112, 20; se suae dicione commendant 118, 10; ut — adreperint suae se tradere dicionem; ut — suae dicione subiciendum — spondebant 150, 10; suae dicione traditi 160, 10; ut vel Constantinopoles — suae dicione reservaretur 162, 10; qui — suae fuerant dicione retenti 164, 1; 5) *exercitus suus*: suoque exercito prostravit 111, 30; 6) *facinora sua*: cumque — ipsum — vellet pro suis facinoribus interficere 146, 20; 7) *factio sua*: suae factione derepta est civetas 94, 20; 8) *filii suus*: Iosias — et filii sui 40, 10; Teudonius — — Arcadius filius suus 41, 40; Phyliphy regis et Alexandri filii sui 46, 1; de — interetum filii sui Godini 120, 20; de obitum Gariberti et filii sui 121, 1; regnumque eius filii sui — adsumunt 127, 25; cum filiae suae iam venare coepissent 139, 15; Theudebertus et filii suos Chlotharius 142, 1; inter Chlotharium et filium suum — fuit intencio 147, 1; post Dagoberti discessum filius suos — adscivit 161, 20; 9) *frater suus*: fratrem suum (*Charirici*) — iugulavit (*Chlodoveus*) 103, 10; Airibertus frater suos nitibatur 149, 1; 10) *genitor suus*: Meroeus et genitor suos Chilpericus 141, 25; 11) *germanus suus*: Willibadus cernens inimicum consilium Flaachado et germano suo Amalberto — fuisse initum 166, 25; 12) *leudes sui*: cum leudis suae eiusque nequicie gemerint 151, 10; 13) *mulier sua*: Ninus — et mulier sua 44, 5; 14) *nepotes sui*: de Chrodechilde regina et nepotibus suis 90, 25; 15) *palatium suum*: cumque haec — primatis palatiae suae placuisset 146, 5; 16) *pater suus*: pater suos tenuerat. 98, 20; 17) *praesentia sua*: ad suam non posso venire praesentiam 100, 20; 18) *regimen suum*: prilia — suo regimini Winidi iniaerunt 145, 1; 19) *regnum suum*: regnum suum auferre 112, 15; Anno 17. regni sui de universas regni sui provincias — exercitus adunatur 139, 5; cum — proceres regni sui — coniunctississent 148, 10; gentes — de universis regni sui pagus — adunati sunt 164, 25; 20) *sanctitas sua*: ut sua erat sanctitas 147, 5; 21) *socii sui*: sociusque suos (*Ghyldeneris*) interfecit (*Belisarius*) 87, 30; 22) *solacium suum*: si eiecerit (*Godegisclus*) Gundobadum cum suo (*Chlodovei*) solatio 102, 1; 23) *transitus suus*: virtutes a diae transitus sui Dominus — ostendere dignatur 133, 1; 24) *utilitas sua*: timorem — sic forte — sua concusserat utilitas 150, 10; 25) *vir suus*: dixit ad eam vir suus 78, 10; Quam cum vir suos — repetiret 126, 1.

monasterium = *monasterium* 369, 10.

tabulam ludens 131, 30; super tabulam caeram linitam — soledatur (*indiculum disruptus*) 140, 20.

talatus = *tlatus*, i. e. *sublatus* 116, 20. Cf. *abstollere*.

tamen — *nam* = *quidem* — *sed*: in verbis tamen — non denegans; nam in factis — resistebat 165, 20.

tanto adv. = *tantum*: cum exercito Tolosano tanto 158, 1.

tela = *contextus*, *ordo*: telam priliae et falange a suis postergum preparatam relinquens 152, 15; tela priliae construens 167, 5.

teloneum = *vectigal*: de proprio teloneo, quod ei (*Dagoberto I*) annis singulis ex Massilia solvebatur, 406, 25; omne teloneum — esset indultum 406, 30; portam — cum omnibus teloneis, quemadmodum ad suam (*Dagoberti I*) cameram deserviri videbatur, — tradidit 413, 5; teloneum ex mercatu *S. Dionysii* 413, 10.

tempus: eo itidem tempore 326, 20; in illo itidem tempore 171, 10; cedendum enim tempore 324, 20; cedendum itaque tempore 322, 20; decedente vero tempore 316, 1; insecuto quoque tempore 173, 5; iterato quidem tempore 173, 15; succedente tempore 174, 5; succedente igitur tempore 326, 10; succedente quippe temporum curricula 322, 5.

tenerere = *habere*: cum ipsum iam zelum (= *zelo*) tenebant 134, 5.

tenturium Teuderici regis 131, 30. 132, 1.

terminare = *decidere*: inter eosdem iudicium terminavit 83, 5; quod Theuderici huius rei terminasset iudicium 83, 10. — *terminus* 1) = *finis*: multitudine de patriciatu sui terminum 166, 25; 2) = *decisio*: ut iudicium (= *iudicio*) Theuderice — huius rei terminus fieretur 82, 20; *termini* = *ora*: per maritimis terminibus 106, 10.

terrenum = *terra*: cum tu terreno et ego mare iter arripemus 87, 10; *terrenus* = *terrestris*: terrenus exercitus 87.

testamentum *Balthildis reginae* 489, *Dagoberti I. regis* 417. 418, *Nanthildis reginae* 423.

theophania = *epiphania Domini* 473, 20.

thesaurarii 419, 5; tinsaurarii 154, 15. — thesaurus 417, 20. 418, 35; thensaurus 58, 15. 75, 1. 100, 15; thensarus 100, 30; thinsaurus 114, 10. 116, 1. 117, 15. 125, 1. 132, 25. 142. 149, 5. 151, 1. 152, 1. 153, 1; thynsaurus 139, 25; tinsaurus 92, 10. 121, 20. 154, 15. 157, 20. 159, 1. 163, 25. 164; tinsurus 91, 30.

tondere: totundunt 317, 20; totundamus 280, 5; totundere 280, 30.

tonna = *Germ.* 'tonne' 384, 25. — tonnella = *Germ.* 'tonne' 378, 25. 384.

tonsorare 113, 15; tunsorare 163, 1.

tortrix = *ea quae torquet* 373, 5.

tractatus = *consilium*: ut tractatum perficerint, quem de ipso iniverant, 81, 5.

traditio (*Gall.* 'trahison') maiestatis 205, 25.

transitus = *obitus* 90, 20. 133, 1. 164. 441, 25.

transpositio mortis 416, 20.

tribulatio 156, 15.

tribunus fisci: Domolenus. Cf. *Waitz*, 'Vt.' II, 23, p. 5.

tributare: omnes Francos singulos aureos tributavit 95, 25; ut ternos soledus tributentur 96, 1; cf. *adtributare*. — *tributarius*: Alamannos — vel terra eorum sub iugo tributario constituit 262, 20; ipsam (*Italiam*) — tributariam fecit 301, 20; Langobardos tributarios subiugavit 285, 1; tributarius Saracidorum Constant (II. imp. Rom.) 162, 10; gentem (*Saxonum*) — tributaria esse praecepit 177, 5; ipsosque (*Wascones*) — tributarios faciunt 129, 6. — *tributum*: cum sibi (*Radegundi*) aliquid de tributis accideret, — dedit decimas 366, 10;

quod Eiegius, qui tributa publicis aerariis solvi debebat, tributa imperatori solvendum quereret 96, 20; tributa, quas Langobardi de manu publica recibebant, 155, 20; Constans (*imperator*) — tributa Saracines emplendum refutat 162, 15; concedam eis (*Alanis*) tributa donaria annis decem 242, 20; tributa vel munera, quod antecessores suos reges Francorum de Aquitania provincia exire consueverant, annis singulis praedicto rege Pippino solvere deberet 190, 10; ut tributa rei publice potuissent rennuere (*Burgundiones*) 68, 15; dux (*Cantabriae*) Francio — tributa Francorum regibus — impleverat 133, 10; melius nobis (*Francis*) est ternos soledus tributa dissolvere 96, 1; tributa, quas solvetis 96, 5; tributa Francis concessa sunt 238, 15; ut tributa solverent Franci 238, 20; misit — exactores —, ut darent consueta tributa de populo Francorum 243, 10; quur solvimus tributa? 243, 15; non demus (*Franci*) Romanis tributa 243, 20; (*Italiam*) — sub tributo subiugavit 301, 20; tributa Langobardorum 143, 144; tributa ad parte Langobardorum cassavit 144, 5; tributa, quod Langobardi ad rege Francorum a longo tempore dederunt, annis singulis per missos suos desolvere deberent 185, 25; Langobardi sub tributo vixerunt 239, 20; tributa vel munera, quod contra legis ordine ad Romanos requirebant, facere desisterent (*Langobardi*) 183, 15; tributa, quas fisci ditionibus dissolvebant (*Saxones*), 158, 15; tributo Saxones — habent indultum 158, 20; tributa, quae Chlothario quondam prestiterant (*Saxones*), 181, 15; tributa multa maiora, quam antea promissierant (*Saxones*), 182, 25; tributa — Sclavi Chunis solvebant 144, 20; Thoringii sub tributo servierunt 238, 30; Toringos — sub tributo servire fecit 253, 25; ipsos Toringos tributarios Francorum fecit 253, 25.

tristare = *tristis esse* 255, 20.

truncare c. abl.: capite truncetur 80, 5; capite truncatur 104, 15. 106, 1; capo truncatur 85, 5; quem — capo truncavit 146, 25; pedibus, nares et aurebus truncatus (*abscisis Greg.*) 114, 10; Uncelenus —, pede truncatum, — perductus est 132, 10.

turbido: cervisae turbidinem (*liquor turbidus factus*) 369, 20.

turris monast. S. Crucis Pictav. 393, 15.

tyrannitas: tyrannitas 188, 10.

ubi = qui: ad loco, ubi (*qui Idac.*) Portugale appellatur, 75, 25.

ubicumque (= *quocumque*) adgressus fueris 95, 15.

ultra: que de ultra Renum vel undique potuerat adunare 139, 15.

unam = una: regnum Chariberti unam cum Wasconiam 154, 10.

unanemem conspiracionem 164, 1. — unianimiter 96, 5. 112, 10.

unde = quo: funiculum, unde alios legare soleo, 114, 25.

undique = ubique: que undique — potui repperire 123, 20.

unicornis 97, 10.

unitus = conveniens: qui cum Radulfo unitum habebat consilium 164, 25; nec unitum habentes consilio 165, 1.

unus — et alius = *alter — alter* 157, 5.

unusquisque (= *quisque*) in domum suam 157, 10.

urna lapidis 442, 15; ad ornam sancti viri (*Arnulfi ep. Mett.*) 445, 10.

usque tribuitur 1) *locis, fluminibus cet.*: ut — usque adgrederit Agustedunum 166, 30; usque Alpibus Poenunas et Isera fluvio 82, 1; usque Ararem 141, 15; usque Cesaragustam 158, 1; usque Colonia 139, 25; villa Conpendio usque perveniunt 164, 10; usque Ocianum mare

83, 20. 102, 30. 128. 130, 10; usque Paereneos montes 133, 15; usque Toringia 74, 15; usque manum publicam 150, 15; 2) *tribuitur etiam personis*: ab Adam usque Noe, a Noe usque Abraham — et inperatori Romanorum usque Aeragium 19, 1; ab Adam usque Aeraglio 42, 10; ab Adam usque Christi praedecationem 43, 15; ab Adam usque transitum Sigyberti 91, 20; usque decedentem regnum Gunthramni 123, 5; 3) *refertur ad tempus*: usque diem obetus 156, 25; usque die ovetus 79, 5; usque hodiernum diem 75, 1. 85, 30; usque media diae 127, 10; usque tempore 98, 10; usque eodem tempore 150, 5; usque hoc tempore 39, 30; 4) *adverbis temporis iungitur*: usque hodie 393, 20; usque nunc 74; usque tunc 40, 10; 5) *usque ad, usque = a*: usque ad fundamento 157, 1; usque fundamentum 133, 10.

uterque 1) = *utriusque*: uterque exercitus multitudinem 152, 10; fertur desuper uterque (*fortasse pro utriusque*) falangiae vox dixisse 110, 15; 2) = *utrumque*: et eorum perfedia — eos uterque interire fecissit 168, 1; 3) = *utraque*: uterque falange in invicem proeliantes 74, 1; uterque phalangiae certamine iungentes 101, 15; uterque falange — iungunt ad prelium 138, 15; falangis uterque — iungent ad prilium 167, 5; 4) = *utrimque*: strages uterque facti 80, 15; *utrumque = omnino (?)*: cum escaritus utrumque decem milia 138, 5; *utrasque = utriusque*: utrasque exercitus — trucidatus est 127, 15.

uxus = gladius brevis: uxos (sicas 207, 30) pro baculis in manum ferentis 82, 20; extrahens uxum 152, 25. *Vocabulum uxus cum Germ. 'akus' = securis comparavit Graff, 'Althochd. Sprachschatz' I, p. 136.*

Vassus v. *supra* p. 556.

vel = et: de Iuviano et Constantino vel Honorio 89, 15; de Mummolo patricio et Langobardis vel Saxonebus 91, 15; patris matrisque vel germanis 104, 5; a Gundualdo vel Austrasiis 112, 25; Parisius vel reliquas civitates 127, 25; Thoringus vel ceteras gentes 139, 15; de ultra Renum vel undique 139, 15; Pippino vel ceteris procerebus 140, 10; quemadmodum — dissolvebant, referam; vel quo ordine — cassaverant, non abscondam 143, 5; a pontificebus vel sapientissimis viris 147, 5; quod citra Legere vel Provinciae partibus situm erat 147, 10; pagum Tholosanum, Cathorcium —, vel quod ab his — excludetur 149, 10; citiri ducis vel Neustrasiae 167, 10.

velamen sacrum accepit 455, 20; ad accipiendum sacrum velamen 456, 25.

velle: volestis (= *vultis*) 96, 5. 100, 15; vellebam (= *volebam*) 96, 15; vellens 79, 15. 114, 25. 116, 5. 131. 138, 10. 149, 1. 154, 25; vellere (= *velle*) 147, 1.

velum (scil. sacri cubiculi imperatoris): tenentes velum 86, 1. *Cf. Procop. ed. Dindorf III, p. 456.*

vermiclae (= *vermiculae, i. e. rubrae*) vestes 130, 20.

versum: persecutionem versum (*adversum Hier.*) christianis incipiente 66, 1.

vexillum crucis 436, 1. 441, 1.

vicis: quadam vicem = *quodam tempore* 82, 10. 117, 10. quadam vicae 145, 20; vicibus = *alternis* 367, 20. 370, 5. 383, 30. 385, 10; suis vicibus 372, 10; multi post haec vecebus (= *crebro*) 155, 10; pluris vicibus 98, 15. 159, 20. — *invicem*: signum daturi invicem 87, 15; diligentes invicem 78, 5; *ab invicem*: consentientes ab invicem 166, 5; designatum ab invicem 82, 15; promittentes ante Deum ab invicem 131, 1. perpetuam ab invicem pacem servarint 82, 10; cum — ab invicem vexarentur 134, 10; *in invicem*: in invicem cum aequis girantis 80, 25; uterque in invicem in pugnariunt 157, 5; in invicem proeliantes 74, 1; exercitus — in invicem proeliantes 127, 20; cumque uterque

- in invicem propinquant 152, 20; amicitiae cultum
 a invicem conlocati fuerant 164, 1; amicitiam — in
 invicem inientis 113, 25; dextras in invicem dantes
 64, 30; iustitia redderetur in invicem 154, 25; datis in
 invicem — sacramentis 108, 5; multa in invicem —
 sacramenta dedirant 167, 30.

vicissitudo = *remuneratio*: huius vicissitudine meretum
 (= *meriti*) episcopatum — adsumpsit 128, 10; huius
 ei vicissitudinem probavit aeventus 149, 1; huius bene-
 ficiae necessitudinem tributa — cassarit 155, 20.

viseri abundat: Campanenses — amisisse visus est 138, 10;
 regnum Dagoberti visi sunt expetisse 149, 1.

vis v. publicus, regalis, regius.

visula v. claves.

visere = *videre* 78.

visibiliter 83, 25; visibiliter vidisti 97, 15.

viseniare = *munerare*: qui — exseniati fuerant 144, 5. —
 exenium 382, 10.

(xenodochium), senodochium 411, 35.

yleos = *Graec.* εἰλεός: viscerum incisione, pessimo in-
 firmitatis vitio, quod medici yleos vocant, 497, 25.

zelans = *metuens*: zelans a Theudoberto 105, 15; Sigy-
 berti periculum zelantes 165, 1; illa de se zelans, blan-
 diciam ipsam respuebat 391, 20. — *zelus* 1) = *amor*:
 omnia in zelo Dei — egit 390, 15; 2) = *invidia*:
 zelus (suasionem maliciae 120, 25) Neustrasiorum ad-
 versus eodem — surgebat 151, 15; adversus Bellesarium
 zelum ducens 86, 20; contra Grimoaldo — zelum ducens
 164, 15; zelum adversus hos — retenens 83, 1; cum
 ipsum iam zelum (= *zelo*) tenerint 134, 5.

DE ANNIS REGUM FRANCORUM.

Iulianus Havet v. c. in disquisitionibus acutissimis, quae inscribuntur 'Questions Mérovingiennes', etiam de annis regum Francorum docte disputavit. In tertia earum parte annos, quos olim in 'Forschungen zur Deutschen Geschichte' XXII, p. 451 sqq., constitui, Chlotharii III, Childerici II, Theudericus III. omnino approbavit, sed menses circumscripsit, quos nuper in v. Sybel, 'Hist. Zeitschr.' 1889. accuratius 5 distinxi. In quarta quaestionum parte a rationibus meis discrepat usque ad a. 613, inde vero iterum mecum convenit. Argumentis eius examinatis, calculum meum praefendum esse duxi.

Gunthramni regis mortem, quam die 28. Martii a. 592. contigisse mihi visus eram demonstrasse, in annum 593. iterum transtulit Havet, 'Questions Mérovingiennes' IV, 10 p. 40. Hac una ratione ducitur, quod defectus solis, qui teste Fredegario IV, 13. anno ante regem mortuum contigit, is est, qui in tabulis ad diem 19. Martii a. 592. adnotatur. Id, re iterum perpensa, verum esse concedo; minus vero probatum mihi videtur esse, ea quae Fredegarius in c. 13. 14. annis 32. et 33. Gunthramni facta esse scripsit, defectum scilicet solis et mortem regis, re vera duobus annis tribuenda esse. Certe ex 15 iis, quae 'Forschungen' p. 456. collegi, exemplis luce clarius intellegitur, Fredegarium quae uno anno gesta erant compluribus annis adscripsisse, ita ut gesta a. 24. Gunthramni non minus quam quattuor annos 24—27. regis apud eundem occupent. Argumentum autem manifestum de Gunthramni anno emortuali Gregorius in libro quarto de virtutibus Martini exhibet. Ibi enim omnibus annis quae contigerant diebus festis 20 praecipue S. Martini miracula adnotavit, ut subsequens conspectus edocet:

c. 4. ad festivitatem vero, quae mense quinto celebratur	= 588, Iul. 4.	
c. 5. eo anno, id est Childeberthi regis 13, ad festivitatem, quae de beato eius transitu celebratur	= 588, Nov. 11.	
c. 6. anno quoque 14. regis supradicti, adveniente solemnitate sancti	= 589, Iul. 4.	25
c. 13. ad festivitatem vero illam, cui Aunacharius — adfuit	= 589, Nov. 11.	
c. 16. advenientibus autem diebus sanctis dominicae resurrectionis	= 590, Apr. 2.	
c. 17. venit ad festivitatem	= 590, Iul. 4.	
c. 19. cum ad hanc iterum regressus fuisset solemnitatem	= 590, Iul. 4.	30
c. 22. ad festivitatem sancti Martini veniens	= 590, Nov. 11.	
c. 24. in huius etiam solemnitatis virtute	= 590, Nov. 11.	
c. 26. ante quattuor festivitatis dies in anno memorati regis 16.	= 591, Iun. 30.	
c. 27. adveniente autem festa beati	= 591, Iul. 4.	
c. 32. hoc tempore, cum Plato episcopatum Pectavae urbis adeptus est,	= 591.	35
c. 37. tempore autem, quo post obitum gloriosissimi regis Gunthramni Childebertus rex Aurilianensim urbem adivit,	= 592, Mart. 28.	
c. 38. non post multos dies, cum solemnitas sancti dies annuus retulisset,	= 592, Iul. 4.	40
c. 41. alia vero festivitate adveniente, quae in hieme caelebratur,	= 592, Nov. 11.	
c. 45. ad festivitatem sancti antistitis	= 593, Iul. 4.	

Fac Gunthramnum regem a. 593. mortuum esse. Tunc, serie annorum interrupta, de uno anno 592. miracula nulla relata sunt. Itaque e Gregorio nostro optimo certo certius intellegitur, Gunthramni mortem recte anno 592. olim a me tributam esse. Is igitur, Chlothachario I. mortuo, a. 561 ex. regnum nactus, anno 31. regni obiit, id quod etiam Liber Hist. Fr. c. 35. confirmat: Regnavit autem annis 31. Paulo infra etiam Chilperici (a. 561 ex. — 584 ex.) regni anni 23 recte in hoc libro adnotati sunt.

Theudericum II. a. 596. inter menses Martium et Iulium regem creatum, Childebertum autem patrem anno demum 597. post Febr. 28. mortuum esse ex tribus documentis probasse sibi visus est Havet l. l. p. 8. Decretionem enim Childeberti II, inter Capitularia regum Francorum tom. I, p. 15—17, a Boretio editam, die 28. Febr. a. 22. regis, i. e. a. 597. a Chr. n., datam esse vult. In prologo praemisso Childebertus omnibus Kalendis Martiis se res cum optimatibus tractasse testatur. Enumerantur campi Martii hi:

c. 1. Ita, Deo propitiante, Antonaco Kalendas Marcias anno vicesimo regni nostri convenit — —

c. 2. In sequenti hoc convenit — —

c. 3. Similiter Treiecto convenit — —

c. 4. Pari conditione convenit Kalendas Marcias omnibus nobis adunatis — —

c. 8. Similiter Kalendas Marcias Colonia convenit — —

Coloniae decretio ipsa data est secundum textum Boretianum a. 22. Childeberti. Haec vero lectio stare non potest. Qui enim inter campum Antonacensem et Coloniensem commemorantur conventus Martii duo vel tres, ii inter a. 20. et 22. regis locum habere non possunt. Examinandus igitur est textus subscriptionis Boretianus: Datum (Data 10. 15. 16. 18) secundum (sic 1. 13. 17; sub die 10; pridie 3. 6. 15. 16. 18) Kal. Marcias anno vicesimum secundum (sic 1; XXII. 3. 5. 6. 8. 14; XXV. 4; XXI. 13. 15—18; XX. 10) regni domni nostri, Colonia feliciter. Verba Datum secundum, quae Boretius scripsit, comparatis aliis capitularibus (p. 12. Guntchramni regis edictum: Data sub die quarto Idus Novembres; p. 23. Chlotharii II. edictum: Data sub die XV. Kalendas Novembris), omnino falsa comprobantur. Scribendum enim est ex uno codice 10: Data sub die. Idem liber pro anno vicesimum secundum cum textu Baluziano praebet anno XX, ipsumque etiam hoc loco reliquis praestare vel verisimile est. Sit Coloniensis campus a. 20. Childeberti actus, ideoque Antonacensis a. 16, secundus a. 17, Treiectensis a. 18, quartus a. 19, tunc c. 1. pro anno XX legendum est anno XG, quare difficultates omnes removentur. Certe ex hoc documento affirmare nolim, anno demum 597. Childebertum obiisse.

Cum vero Gunthramnum a. 592. die 28. Martii decessisse probaverimus, Childebertus Fredegario IV, 16. teste quarto anno, postquam regnum Gunthramni accepit, mortuus, a. 595. regnum Theudeberto et Theudericis filiis reliquit. Ipse inde ab a. 575 ex. viginti annos regnavit, id quod etiam testatur auctor textus B Libri Hist. Fr. c. 37: Eo tempore mortuus est Childebertus rex iunior regnavitque annis 20.

Anno 596, mense Iulio Gregorius I. papa litteras ad Theudericum et Theudebertum reges (Jaffé, Reg. pont. nr. 1432) dedit, quae ita incipiunt: Gregorius Theoderico et Theodeberto fratribus, regibus Francorum a paribus. Postquam Deus omnipotens regnum vestrum fidei rectitudine decoravit e. q. s. Unde Havet v. c. coniecit, Theudericum a Childeberto vivo regem creatum esse, mihi autem inde efficitur, Childeberto mortuo, ante mensem Iulium a. 596. regnum ad filios transisse.

Quod ad supputationem annorum codicis Wirziburgensis ('N. Archiv' X, p. 89) pertinet, postquam eam ad calculum Dionysianum retractatam esse probavi, ex die paschali ibi allato nihil concludendum est. Krusch.

CORRIGENDA.

Pag. 23, l. 37. lege: 'Επταί. — p. 25, l. 23: dele comma post Ister. — p. 26, l. 3: dele punctum post alterum Ragau. — p. 30, l. 12: dele comma post Sale. — p. 31, l. 2: dele comma post Ioachim. — p. 41, l. 11. lege: Alius, et adde notam: 'Intellegitur Helvius'. — p. 41, l. 49. lege: Aurelius Numerianus. — p. 73, n. 1: dele librum allegatum. — p. 79, l. 30: dele comma post suis. — p. 80, l. 28: dele comma post Quem. — p. 87, l. 15: adde comma post erigemus. — p. 105, l. 21: adde comma post noto. — p. 109, l. 7: dele comma post Deus. — p. 127, l. 23. scribe: ipsis. — p. 132, l. 32: dele commata ante evicto et post navale. — p. 149, l. 9. scribe: cumvivendum. — p. 167, l. 33: dele comma post Willebadus. — p. 217, l. 48. scribe: VI. — p. 253, l. 51. scribe: 1³. — p. 282, l. 49. lege: II. — p. 423, l. 31. lege: 22. — p. 423, l. 48. lege: 'Iul.' — p. 444, l. 1: dele comma post esset.

ADDENDA ET EMENDANDA.

Pag. 9, n. 3: Scripturae specimina etiam in his libris exstant: 'Collection de fac-similés de l'École des chartes, série lithographiée' n. 122; Delisle, 'Cabinet des manuscrits, atlas' tab. XIII, n. 1; 'Album paléographique ou recueil de documents importants relatifs à l'histoire et à littérature nationale reproduits en héliogravures d'après les originaux des bibliothèques et des Archives de la France avec des notices explicatives par la société de l'école des chartes', Paris. 1887, tab. XIV, interpretante H. Omont. — p. 9, l. 23: Anno 1771. de Lauragais codicem regi dono dedit; cf. Omont l. l. — p. 9, l. 40: sua quod Omont. — p. 9, l. 41: ut quid quod Omont. — p. 10, l. 1. ipso Omont. — p. 10, l. 2: .o. in indicione exsiente sex Omont. — p. 10, l. 4: Omont opinionem Delisle, 'Cabinet des manuscrits' III, p. 218. secutus, anno 4. Dagoberti II, indictione exeunte sexta, clausulam compositam esse voluit, i. e. a. 678. Haec quidem ratio ut cum annis regis fere convenit (cf. supra p. 509), ita cum annis ab orbe condito conciliari nequit, de quibus 'N. Archiv' VII, p. 254. disserui. Huc accedit, quod loco sex Ruinart, Waitz, Monod legerunt te. — p. 10, l. 33: Codicis Londiniensis Harlei. nr. 5251. specimen scripturae exstat in 'Catalogue of ancient mss.' tab. 52, p. 84. — p. 12, l. 13: Codex Londiniensis Harlei. nr. 3671. fusius descriptus est in 'Catalogue of ancient mss.' p. 85. — p. 17, l. 51: Chronici Fredegariani ab Ottone Abel in linguam Germanicam translati editionem tertiam W. Wattenbach paravit, Lipsiae 1888. — p. 19, n. 1: Alterum libri Generationis codicem in bibliotheca Cheltenhamensi repertum descripsit Mommsen, 'Zur lateinischen Stichometrie' (Hermes XXI, p. 142 sqq.). Est Philippsianus nr. 12266, saec. X, p. 66 sqq., deterior quidem vetustiore, sed ex exemplari exscriptus, quod a. 359. compositum erat. Hiat iisdem locis quibus gemellus Fredegariusque. — p. 21, n. 1: Tabulam gentium ex ipso codice 1. Fredegarii edidit Riese inter Geographos Latinos minores. — p. 74, l. 36: De campo Mauriaco novissime disseruit Le Clert in 'Mémoires de la société académique de l'Aube' tom. XLIX (1886). — p. 120, l. 28. lege: et¹, et adde notam: 'Verba et — Neustrasiorum ad caput insequens referas'. — p. 127, n. 9: Potius de defectu solis a. 592, d. 19. Martii agitur; cf. supra p. 576. — p. 149, l. 47: Die 4. Kal. Oct. Chlotharium II. coli Haret negavit, regem cum Lothario imperatore die 29. Sept. a. 855. mortuo confusum esse ratus; cf. 'Questions Mérovingiennes' IV, p. 41. — p. 150, l. 50: Discessus est decessus, mors; cf. supra p. 561. — p. 151, l. 39: Neustrasiorum Pertzium recte coniecisse ex laterculo capitum praemisso intellegitur; cf. supra p. 120, l. 28. — p. 159, n. 1: Adal-

gisili viri inlustris mentio fit in charta Sigiberti II (Pertz, *Dipl. I*, p. 22), item Ansigisili domestici in chartis eiusdem et Childerici II. regis (Pertz, *Dipl. I*, p. 23. 28). Bounell igitur ex duabus personis temere fecit unam. — p. 235, l. 40. dele verba: 'c. 52' — l. 41. 'scripsit'. — p. 319, n. 11: Adde locum memorabilem ex calendario ecclesiae Viennensis (apud Chevalier, 'Hagiologium Vienn.' in 'Documents inédits relatifs au Dauphiné' 1868, II, p. 2): quo tempore Pipinus, Ansegelli filius, et Martinus, frater eius, Austrasiorum regnum sub rege disponebant. Itaque Martinus frater esset Anseghiseli et patruus Pippini. Agitur de regno Dagoberti II. a. 675 ex. — 679, Dec. 23. Fortasse autem pro sub scribendum est sine ex L. H. Fr., quo scriptor etiam aliis locis usus est. — p. 339, n. 1: Postquam series chronologica abbatum Agaunensium in lucem prodiit, de annis Ambrosii († 520) et Venerandi († 539) abbatum certiores facti (cf. AA. SS. Nov. I, p. 557), textum B etiam hoc loco dubiae fidei esse intellegimus. — p. 397, l. 7: Gestis Dagoberti etiam Hucbaldus a. 907. in V. Rictrudis (Mabillon, *Saec. II*, p. 940 sqq.) usus est. — p. 428, l. 20: Vitam Arnulfi e codice quodam B ad verbum excrispsit discipulus S. Hugberti episcopi Leodiensis, qui eius Vitam composuit; cf. AA. SS. Nov. I, p. 761. — p. 432, l. 10, et 481, l. 38: De libro Ottonis Abel v. supra p. 17, l. 51.

625106

Monumenta Germaniae Historica DD

3

Scriptores rerum Merovingicarum .M8

S7

v.2

IMS

LIBRARY

Postifical Institute of Medieval Studies

113 ST. JOSEPH STREET

TORONTO, ONT., CANADA M5S 1J4

